

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Vasfi BABACAN

YÛNUS EMRE'NİN RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE'Sİ VE DÎVÂN'I (GİRİŞ-İNCELEME-
METİN-DİZİN)

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Vasfi BABACAN

YÛNUS EMRE'NİN RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE'Sİ VE DÎVÂN'I (GİRİŞ-İNCELEME-
METİN-DİZİN)

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ali CİN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Vasfi BABACAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Osman YILDIZ

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Ali CİN

Üye : Prof. Dr. Fuat BOZKURT

Osman Yıldız
Ali CİN
Fuat Bozkurt

Tez Konusu: **Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyyesi ve Dîvânı (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)**

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi *24.01.*/2013

Mezuniyet Tarihi *21.01.*/2013

Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
İŞARETLER LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. İmla Özellikleri.....	72
1.1.1. Ünlülerin Yazımı.....	74
1.1.2. Uzun Ünlüler.....	76
1.1.3. Ünsüzlerin Yazımı.....	77
1.2. Ses Bilgisi.....	79
1.2.1. Ünlüler.....	79
1.2.1.1. Ünlü Nöbetleşmesi.....	79
1.2.1.1.1. -e/-è ; -e/-è- ; -e/-è Nöbetleşmesi.....	79
1.2.1.1.2. u/i ; u/ı; ü/i Nöbetleşmeleri.....	81
1.2.1.1.3. -ı/-u- ; -ı/-u Nöbetleşmesi.....	83
1.2.1.1.4. -i/-ü- ; -i/-ü Nöbetleşmesi.....	83
1.2.1.1.5. ö/-e- Nöbetleşmesi.....	84
1.2.1.2. Ünlü Türemesi.....	84
1.2.1.3. Ünlü Düzleşmesi.....	84
1.2.1.4. Ünlü Daralması.....	85
1.2.1.5. Ünlü Kısılması	85
1.2.1.6. Ünlü Düşmesi.....	86
1.2.1.7. Ünlü Birleşmesi (Contraction-crase).....	87
1.2.1.8. Ünlü Uyumu.....	88
1.2.1.8.1. Kalınlık-İncelik Uyumu.....	88
1.2.1.8.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	89
1.2.1.8.2.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma.....	89
1.2.1.8.2.2. Eklerde Yuvarlaklaşma.....	92

1.2.1.8.2.3. Düz Ünlü Taşıyan Ekler.....	96
1.2.2. Ünsüzler.....	99
1.2.2.1. Ünsüz Benzeşmesi.....	99
1.2.2.1.1. İmlâsı Kalıplaşmış Ekler.....	99
1.2.2.1.2. Ötümlüleşme.....	100
1.2.2.2. Ünsüz Düşmesi.....	102
1.2.2.3. Ünsüz Türemesi.....	104
1.2.2.4. Ötümsüzleşme.....	105
1.2.2.5. Hece Yutulması (Haploloji).....	105
1.2.2.6. Ünsüz İkizleşmesi.....	106
1.2.2.7. Ünsüz Tekleşmesi.....	106
1.2.2.8. Ünsüz Nöbetleşmesi.....	107
1.2.2.8.1. b-/m- Nöbetleşmesi.....	107
1.2.2.8.2. k-/g- Nöbetleşmesi.....	107
1.2.2.8.3. k/h Nöbetleşmesi.....	107
1.2.2.8.4. -ğ/-v- Nöbetleşmesi.....	108
1.2.2.8.5. b/v Nöbetleşmesi.....	108
1.2.2.8.6. b-/p- Nöbetleşmesi.....	109
1.2.2.8.7. t-/d- Nöbetleşmesi.....	109
1.2.2.8.8. d/y Nöbetleşmesi.....	112
1.3. Şekil Bilgisi.....	112
1.3.1. Yapım ekleri.....	112
1.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri.....	112
1.3.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	115
1.3.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	117
1.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	118
1.3.2. İsim.....	121
1.3.2.1. Çokluk Eki.....	121
1.3.2.2. İyelik Ekleri.....	121
1.3.2.2.1. İyelik Eki Yığılması.....	122
1.3.2.3. Bildirme Ekleri.....	122
1.3.2.4. Aitlik Eki.....	123
1.3.2.5. İsim Hâli Ekleri.....	123
1.3.2.5.1. İlgi Hâli.....	123
1.3.2.5.2. Yükleme Hâli.....	123

1.3.2.5.3. Verme Hâli.....	125
1.3.2.5.4. Bulunma Hâli.....	125
1.3.2.5.5. Ayrılma Hâli.....	125
1.3.2.5.6. Yön Hâli.....	125
1.3.2.5.7. Vasıta Hâli.....	126
1.3.2.5.8. Karşılaştırma Hâli.....	126
1.3.2.6. Soru Eki.....	126
1.3.3. Zamir.....	127
1.3.3.1. Şahıs Zamirleri.....	127
1.3.3.2. İşaret Zamirleri.....	129
1.3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri.....	129
1.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri.....	130
1.3.3.5. Soru Zamirleri.....	131
1.3.4. Sıfat.....	132
1.3.4.1. Niteleme Sıfatları.....	132
1.3.4.2. İşaret Sıfatları.....	132
1.3.4.3. Belirsizlik Sıfatları.....	133
1.3.4.4. Soru Sıfatları.....	133
1.3.4.5. Sayı Sıfatları.....	134
1.3.4.5.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	134
1.3.4.5.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	135
1.3.4.5.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	136
1.3.5. Zarf.....	136
1.3.5.1. Tarz Zarfları.....	136
1.3.5.2. Miktar Zarfları.....	138
1.3.5.3. Yer ve Yön Zarfları.....	139
1.3.5.4. Zaman Zarfları.....	140
1.3.5.5. Soru Zarfları.....	144
1.3.6. Edat.....	145
1.3.6.1. Çekim Edatları.....	145
1.3.6.2. Bağlama Edatları.....	146
1.3.6.3. Karşılaştırma ve Denkleştirme Edatları.....	148
1.3.6.4. Ünlem Edatları.....	149
1.3.6.5. Çağırma ve Hitap Edatları.....	150
1.3.6.6. Temenni Edatları.....	150

1.3.7. Fiil.....	151
1.3.7.1. Şahıs Ekleri.....	151
1.3.7.1.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	151
1.3.7.1.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	151
1.3.7.2. Şekil ve Zaman Ekleri.....	152
1.3.7.2.1. Bildirme Kipleri.....	152
1.3.7.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi.....	152
1.3.7.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi.....	153
1.3.7.2.1.3. Gelecek Zaman Kipi.....	154
1.3.7.2.1.4. Geniş Zaman Kipi.....	154
1.3.7.2.2. Tasarlama Kipleri.....	156
1.3.7.2.2.1. İstek Kipi.....	156
1.3.7.2.2.2. Şart Kipi.....	157
1.3.7.2.2.3. Gereklilik Kipi.....	158
1.3.7.2.2.4. Emir Kipi.....	158
1.3.7.3. İsim Fiili.....	159
1.3.7.3.1. Hikâye Çekimi.....	160
1.3.7.3.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	160
1.3.7.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	160
1.3.7.3.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi.....	160
1.3.7.3.1.4. İstek Kipinin Hikâyesi.....	161
1.3.7.3.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi.....	161
1.3.7.3.2. Rivayet Çekimi.....	161
1.3.7.3.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti.....	161
1.3.7.3.3. Şart Çekimi.....	161
1.3.7.3.3.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Şartı.....	162
1.3.7.3.3.2. Geniş Zaman Kipinin Şartı.....	162
1.3.7.4. Sıfat-fiil Ekleri.....	163
1.3.7.5. Zarf-fiil Ekleri.....	165
1.3.7.6. Birleşik Fiiller.....	167
1.3.7.6.1. Tasvirî Fiiller.....	167
1.3.7.6.1.1. Yeterlik Fiilleri.....	167
1.3.7.6.1.2. Tezlik Fiilleri.....	168
1.3.7.6.1.3. Süreklilik Fiilleri.....	168
1.3.7.6.2. Yardımcı Fiillerle Yapılanlar.....	168

1.3.8. Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'ında Söz Varlığı.....	178
Yapım Ekleri Dizini.....	189

İKİNCİ BÖLÜM ÇEVİRİ YAZILI METİN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DİZİN

3.1. Deyimler-İfadeler.....	823
3.1.1. Tasavvuf Dışı Deyim ve Birleşik İfadeler.....	823
3.1.2. Tasavvufî Deyimler ve Mecazlar.....	861
 SONUÇ.....	 936
FİHRİST.....	940
KAYNAKÇA KISALTMALARI.....	947
KAYNAKÇA.....	950
ÖZGEÇMİŞ.....	957

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ا (ā)	a, ā, e	ش	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ص	ş
ء	’	ض	ž, đ
اي	ı, i, ê	ط	ţ
او	o, ö, u, ü	ظ	ẓ
ب	b, p	ع	’
پ	p	غ	ġ
(ة), (ت)	t	ف	f
ث	ṯ	ق	ḳ
ج	c, ç	ك	k, g, ŋ
چ	ç	ل	l
ح	ḥ	م	m
خ	ḫ	ن	n
د	d	و	v, u, ū, ü, o, ö
ذ	ẓ, ḏ	(هـ), (ه)	h, a, e
ر	r	لا	l
ز	z	ى	y, ı, ī, i
س	s		

KISALTMALAR LİSTESİ

age.	: Adı geçen eser.
Ar.	: Arapça.
bk.	: bakınız.
C	: cilt.
çev.	: çeviren.
Dr.	: Doktor.
Erm.	: Ermenice.
Far.	: Farsça.
H	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan.
Hız.	: Hazreti.
İbr.	: İbranice.
krş.	: Karşılaştırmamız.
Lat.	: Latince.
M	: Miladî
mec.	: Mecazî anlam.
METİN:	: Yazma nüshada sözcüğün nasıl yazıldığını gösterir.
M.Ö.	: Milattan önce.
öl.	: Ölümü.
Prof.	: Profesör.
r	: Recto, yazma nüshada nüsha açırken sağ yüzdeki sayfalar.
s.	: Sayfa.
sy.	: Sayı.
T.	: Türkçe.
Tas.	: Tasavvufî anlam.
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
v	: Verso, yazma nüshada nüsha açırken sol yüzdeki sayfalar.
vb.	: ve benzeri.
vs.	: ve saire.
Yay.	: Yayınları.
Yun.	: Yunanca.
yy.	: Yüzyıl.

İŞARETLER LİSTESİ

A	: a, e
I	: ı, i
I₄	: ı, i, u, ü
U	: u, ü
G	: ğ, g
K	: k, k
Ø	: Zero, eksiz, fonksiyonu olduğu halde şekli olmayan sıfır değer.
//	: Fonem parantezi.
-	: Gramer bölümünde fiil kökünü, fiille bağlanmayı gösterir. Dizin bölümünde fiil köklerinin yanısıra tüm ekleri de göstermek için kullanılmıştır.
+	: İsimle bağlanmayı gösterir.
<	: Bu şekilden gelir.
>	: Bu şekle gider.
/	: Nöbetleşme işareti.
[...]	: Metinde özensizlik sonucu yazılması unutulmuş harf, ek ve kelimeyi gösterir.

Ö Z E T

BABACAN Vasfi, Yunus Emre'nin Risaletün Nushiyye'si ve Divan'ı (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin), Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2013.

XIII. yüzyıl Türk edebiyatın önde gelen temsilcilerinden biri şüphesiz ki Yunus Emre'dir. Bugün için Yunus'tan bize intikâl eden biri Risaletün Nushiyye, biri Divan olmak üzere iki eser bulunmaktadır.

Bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Yunus Emre'nin hayat hikâyesi, eserleri ve sanat anlayışı yeni baştan ele alınmıştır. Söz konusu bu çalışmada en eski nüshalardan biri olan Fatih nüshası transkribe edilerek okunmuştur. Birinci bölümde söz konusu nüshanın ayrıntılı bir gramer incelemesi yapılmış, ikinci bölümde de çeviri yazı işaretleriyle metin kurulmuştur. Üçüncü bölümde ise kurulan bu metnin ayrıntılı bir gramatikal dizini yapılmıştır. Ayrıca eserde yer alan tasavvufî ve tasavvuf dışı unsurların anlamları ayrıntılı bir biçimde verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Yunus Emre, Yunus Emre Divanı, Risaletün Nushiyye, Eski Anadolu Türkçesi, Yunus Emre'nin Risaletün Nushiyye'si ve Divan'ının Gramatikal dizini.

ABSTRACT

BABACAN Vasfi, Risaletun Nushiyye and Divan by Yunus Emre (Introductory-study-Text-Index), Master's degree Thesis, Antalya, 2013.

One of the most leading representatives of the XIII. century Turkish literature is undoubtedly Yunus Emre. For today, there are two literary works which were left us from Yunus Emre, one is the Risaletun Nushiyye and the other is Divan.

This work consists introduction and three other parts. The life story of Yunus Emre, his works and sense of art has been discussed from the very beginning in the introductory part. In this mentioned work, one of the oldest copies the Fatih copy has been read by transcribing. In the first part, a detailed grammar, examination of the mentioned work has been done, and in the second part text has been plotted with transcribition. And in the third part, a detailed grammatical index of this text has been done. Moreover, meanings of the elements which are sufistic and which are not have been given in a detailed way in the text.

Key Words: Yunus Emre, Divan by Yunus Emre, Risaletun Nushiyye, Old Anatolian Dialect, Yunus Emre's Risaletun Nushiyye and Grammatical Index of Divan.

Ö N S Ö Z

Yûnus Emre ve eserleri ile ilgili ilk çalışmalar XX. yüzyılın başlarında E. J. W. Gibb ve Fuat Köprülü ile başlamış, günümüze kadarki süreçte bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Bunların içinde günümüze en yakın ve en ciddi olan son iki çalışmadan biri Faruk Kadri Timurtaş, biri de Mustafa Tatçı tarafından yapılmıştır. Faruk Kadri Timurtaş çalışmasını dil açısından değerlendirmiş, Mustafa Tatçı da birçok nüshadan yola çıkarak önce tenkitli bir metin ortaya koymuş ve ardından bu metni edebiyat açısından incelemiştir.

Her iki çalışmanın da şüphesiz birtakım eksiklikleri görülmektedir. Ayrıca şimdiye kadarki hiçbir çalışmada Yûnus Emre'nin eserlerinin grameri yeterince incelenmemiş ve bunların gramatikal dizinleri tam olarak ortaya konulmamıştır. Biz, Faruk Kadri Timurtaş ve Mustafa Tatçı'nın çalışmalarını göz önünde bulundurarak Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ını bir dilci gözüyle tekrar inceleyip gramatikal dizinini ortaya koymak istedik. Buna binâen, bu eserlerin en eski, en doğru ve en bilinen nüshalarının başında gelen Fatih nüshasını göz önünde bulundurarak metni yeni baştan kurup arkasından da metnin gramatikal dizinini yaptık. Genel olarak değerlendirildiğinde çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır:

Giriş bölümüne Yûnus'un yaşadığı çağın siyasal, sosyal ve kültürel yaşamını vermekle başladık. Daha sonra Yûnus'un hayatını, eserlerini, eserlerinin nüshalarını ve sanatını inceledik. Ayrıca bu bölümün sonunda Yûnus Emre üzerine yapılmış belli başlı çalışmalardan söz ettik.

Birinci bölüm, çalışmamızın inceleme bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'da gördüğümüz imla ve ses özelliklerini gösterip ayrıntılı bir şekil bilgisi incelemesi yaptık. Bunu yaparken Eski Anadolu Türkçesinin tüm özelliklerine bağlı kalmaya çalıştık. Ayrıca bölümün sonunda Risâletü'n-Nushiyye ile Dîvân'daki söz varlığını değerlendirdik ve bölümün sonuna yapım ekleri dizinini de ekledik.

İkinci bölüm, Yûnus'un eserlerinin metninden oluşmaktadır. Burada Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'ın Fatih nüshası tarafımızdan tekrar transkribe edilerek okunmuştur. Fatih nüshasında önceden sayfa üzerine verilmiş olan numaraları koruyup bu sayfaların sağ taraflarına bu numaralarla birlikte "r" (recto) harfini, sol taraflarına da yine bu numaralarla birlikte "v" (verso) harfini verdik. Aynı zamanda bu bölüm, çeşitli araştırmacılar tarafından Fatih nüshasına ait okuyuşlardaki farklı tercihleri de ortaya koyduğumuz bölümdür. Risâletü'n-Nushiyye metninde, Mustafa Tatçı (MT-3); Abdülbaki Gölpınarlı (AG-1); Umay Günay-Osman Horata'ya (UO) ait çalışmalardaki birbirinden farklı okuyuş şekillerini, Dîvân metninde de Faruk Kadri Timurtaş (FKT) ve Mustafa Tatçı'nın (MT-2) çalışmaları arasındaki okuyuş farklılıklarını dipnotlarda gösterdik.

Üçüncü bölüm, metnin gramatikal dizinini yaptığımız bölümdür. Dizinde yer alan kelimeler ile bunlara getirilen ekleri alfabetik bir düzen içerisinde verdik. İmla çalışmalarına da yardımcı olabileceğini düşünerek dizin içerisindeki kelimelerde s, ş, t, ı ... vb. ayrımları madde başı olarak gösterdik ve gerektiğinde birbirlerine göndermeler yaptık. Birleşik fiil ya da deyim niteliğinde olan kelimeleri, asıl maddeye bağlı olarak madde başının altında beyit numarasıyla birlikte verdik.

Bu bölümde sözcüklerin metinde tespit edebildiğimiz tüm anlamlarını vermeye çalıştık. Dizin içinde tasavvufî deyimleri anlamlandırmak, çalışmayı karmaşık hâle getireceği için, bunları diğer deyimler ve birleşik ifadelerle birlikte aynı bölümün sonunda tasnife tâbi tutarak ayrıca gösterdik ve anlamlandırdık.

Metnimizde aranılan bir şiirin daha kolay bulunabilmesi için, şiirlerin ilk mısralarını alfabetik sıraya sokmak suretiyle genel bir fihrist oluşturduk ve bunu çalışmamızın sonuna ekledik.

Tek bir eserde Yûnus'u bütün olarak ele aldığımız bu çalışmamızda, imkânımız ölçüsünde bütün kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Bunu yaparken de Yûnus'u anlamayı zorlaştıracak karmakarışık bilimsel üslûp ve ifadelerden kaçındık. Çünkü Yûnus'u ancak onun diline yakın bir dilin daha iyi anlatabileceği kanısına vardık. Tüm bunlara rağmen çalışmamızda muhakkak ki birtakım eksiklikler ve hataların olması kaçınılmazdır ki bunu baştan kabul ediyoruz.

Öncelikle bu çalışmayı yapmama vesile olup bu uzun ve yorucu çalışmanın başından sonuna kadar desteğini ve yardımlarını hiç esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ali CİN'e, ayrıca bu çalışmaya olan katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK'e ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç biliyorum.

Vasfi BABACAN
Antalya, 2013

GİRİŞ

Yûnus Emre'nin Yaşadığı Devirdeki Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yaşam

Yûnus Emre doğmazdan önce Selçukluların Anadolu'daki geçmişi yaklaşık iki asır kadardır. Savaşçı kimlikleri ön plana çıkan Selçuklu Türkleri, bu zaman diliminde sürekli bir mücadelenin içinde olarak hem Bizans, Ermeni ve Gürcü gibi çeşitli milletlerle savaşmışlar, hem de dalga dalga gelen Haçlı ordularına karşı koymuşlardır. Bu süreçteki her savaş, Selçuklu Türklerinin Anadolu'daki kalıcılığını perçinleştirmiş ve Selçuklular için vatan nedeni olmuştur.

Yûnus Emre'nin yaşadığı devir kabul edilen XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın ilk çeyreği, Anadolu Selçuklu devletinin güçten düştüğü, çalkantılarla dolu olan son dönemine ve Osmanlı devletinin ilk kuruluş yıllarına denk gelmektedir. Yûnus'un yaşadığı yıllarda Anadolu Selçuklularının başına sırasıyla II. Gıyaseddin Keyhüsrev, II. İzzeddin Keykâvus, Rükneddin IV. Kılıç Arslan, III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Gıyaseddin Siyavuş, Gıyaseddin II. Mesud, III. Alâeddin Keykubat, II. Mesud (yeniden) hükümdar olarak tahta geçmişlerdir.

Moğol tehlikesinin ortaya çıkmaya başladığı sıralarda Anadolu Selçuklularının başarılarıyla ünlü sultanı I. Alâeddin Keykubat'ın 1237'de ölümünden sonra, vasiyetine rağmen önemli devlet adamları bertaraf edilerek küçük oğlu Kılıç Arslan yerine II. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkarıldı.¹ Alâeddin Keykubat'ın ölümünde olduğu kadar bu taht değişikliğinde de büyük emirlerin ne kadar güçlü oldukları bir kez daha görüldü ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta geçmesinin hemen akabinde hükümdarın yakın çevresindeki emirler arasında kanlı bir rekabet savaşı başladı.² Yeni Sultan'ı en çok etkileyen kişi, şüphesiz onun en büyük destekçisi ve veziri konumunda olan, hırsları ve entrikalarıyla ünlü Sâdeddin Köpek'ti. Gerekliğinde halka iyi davranmasını bildiği söylenen ve tahtı ele geçirme düşüncesi de olan bu nüfuzlu ve aynı zamanda acımasız vezir, rakiplerini bir bir ortadan kaldırma başarısı elde etti. Onun politikaları yüzünden Harizmliler ülkede sorun teşkil etmeye başladı. Ülkeden uzaklaşıyorlar, geçtikleri yerleri de yağma ediyorlardı. Sonunda kendi akıbetinin idrakine varan Sultan, Sâdeddin Köpek'i bir şölen sırasında öldürttü.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanındaki en önemli olayların başında muhakkak ki “Babaîler

¹ Kaynaklara göre Alâeddin Keykubat'ın üç oğlu bulunmaktadır: İzzeddin, Rükneddin ve Keyhüsrev. Bunlardan İzzeddin ve Rükneddin, Keykubat'ın Eyyubilerden olan eşinden doğmuştu ve Keykubat, bu ikisinin büyüğü olan İzzeddin'in kendisinden sonra sultan olması için etrafındaki kişilere yemin ettirmişti; ancak ettikleri yeminlere karşın emirler, Keykubat'ın üç oğlunun en büyüğü olan Keyhüsrev'i tahta geçirmişlerdir. Bu konuda bk. Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 92.

² Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 92.

isyani”³ gelmektedir. “1233 yıllarında Orta Toroslar, Kuzey Suriye ve Fırat Vadisi’ni kapsayan Kefersud denilen bölgede halkın Baba İshak dediği, çevre sakinlerinden kiminin şarlatan kiminin peygamber kabul ettiği İshak adında biri ortaya çıktı. 1240’ta çevresine, doğuda Malatya, kuzeyde Amasya ve güneybatıda Maraş arasında kalan yöredeki herkesi endişelendirecek kadar mürit topladı; bu arada şu veya bu yolla Harizmlilerden de yararlandığı bir gerçektir.”⁴ Baba İshak, çevresine topladığı içinde kadın ve çocukların da olduğu ve gittikçe büyüyen kitlelerle Malatya ve Sivas yakınlarında devlet kuvvetlerini üst üste yenilgiye uğrattı. Bu hareket Sultan’ı ciddi şekilde endişelendirmişti ve Sultan, Kubâd-âbâd’a çekilerek Frank kuvvetlerinin de yardım ettiği Armağanşah’ı isyanı bastırmaya memur etti. Armağanşah, isyancılardan önce Amasya’ya gelerek şehre hâkim oldu ve Baba İshak’ı bir mağarada kuşatarak öldürdüler. Kaçarak kurtulan isyancıların bir bölümü Kırşehir taraflarına giderek her yerde kargaşaya neden oldular. Baba İshak’ın hayatta olduğuna inandılar, şiddetli savaşlar sonunda Armağanşah da öldürüldü. Muhakkak ki yüzyıllar boyunca benzerine zor rastlanır bu Türkmen isyanının dinsel boyutunun yanında sosyal muhalefet yönü de ağır basmaktadır.⁵

1242 yılına gelindiğinde Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusunun Erzurum’u kuşattığı ve şiddetli çarpışmalardan sonra şehri ele geçirdiği ve halkı kılıçtan geçirdiği görüldü. Hemen ardından 1243’te Anadolu Selçuklu ordusuyla Moğol ordusu Sivas’ın seksen kilometre doğusunda Köseadağ mevkiinde savaşa girişti. Savaşta Anadolu Selçuklu ordusu

³ Babaîler isyanıyla ilgili olarak kaynaklar arasında bilgi farklılıkları mevcuttur. Claude Cahen çalışmasında, çoğu araştırmacı gibi, İbn Bîbî’nin “*El-Evâmir*” adlı eserini kaynak olarak kullandığı için isyanın liderinin Baba İshak olduğunu söylemiştir. Hâlbuki birçok kaynaktan yola çıkarak konuyu derinlemesine inceleyen Ahmet Yaşar Ocak “*Babaîler İsyanı*” adlı eserinde isyanın liderinin Baba İlyas olduğunu, Baba İshak’ın ise onun halifesi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ahmet Yaşar Ocak’a göre isyanın iktisadî, içtimâî ve psikolojik sebeplerinin yanı sıra dinî ve siyasî birtakım kolaylaştırıcı sebepleri vardır; isyana katılanlar da konar-göçer Türkmenler ve köylüler ile maceraperestler ve yağmacılar olup, isyanı yönetenler ise heterodoks şeyhler ve dervişlerdir. Ahmet Yaşar Ocak’ın kitabında isyanın lideri Baba İlyas ile onun halifesi Baba İshak’ın kimliği hakkında özetle şu bilgiler verilmiştir: Baba İlyas, Moğol istilası sırasında Harezmsahlr devletinin yıkılışını takiben Anadolu’ya gelmiş Harezmlî Türklerden bir Türkmen babasıdır. İslamî kimliğinin altında, çok derinlerde kalmış tipik bir şaman olma hüviyetini henüz kaybetmemiş bir Türkmen babası olup, bu yüzden sihir ve büyü gibi çok eski bir şaman geleneğini sürdürmektedir. Ayrıca, Amasya yakınlarında bir köye yerleşen Baba İlyas, hiçbir ücret almadan köyün davarlarını güder, çok az yemek yiyip münzevî bir hayat geçirir, böylelikle halkın sevgisini kazanır ve bir müddet sonra da köyün yakınındaki bir tepe üstüne bir zâviye inşa edip mürit kabul etmeye başlar. Peygamberlik iddiasından önce sihirbazlık bildiği söylenen Baba İlyas, bu zaviyede muska yazıp hastaları iyileştirir ve geçimsiz çiftlerin arasını bulur. Baba İshak ise Baba İlyas’ın baş halifesi olup hokkabazlık ve sihirbazlıkta maharet kazanmış biridir ve bu şekilde halkı kolayca kandırır. Şeyhinin peygamberlik iddiasını halka anlatmak ve onları isyana hazırlamakla görevli olan Baba İshak, bazı kaynaklara göre bir Rum dönmesidir ve esasında Hristiyanlık, Mazdeizm ve Müslümanlık karışımı bir propaganda yürütmektedir. Yine Ahmet Yaşar Ocak’ın eserinden, isyana hazırlık aşamasında çok geniş bir propaganda faaliyeti yürüten Baba İlyas’ın, çevresine, sultanın ve adamlarının Allah yolundan uzaklaşarak halka zulmettikleri ve Allah’ın bu yolsuzluk ve zulümleri sonlandırmak için kendisini görevlendirdiğini anlattığını, elde edilecek mal ve ganimetlerin isyana katılanlar arasında ortaklaşa pay edileceği, isyana katılmayanların ise acımadan öldürüleceği mesajını yaydığını öğreniyoruz. Daha fazla bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 37-137.

⁴ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 98.

⁵ Ümit Hassan, Halil Berktaş, Ayla Ödekan, *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 235-237.

telafisi olmayan büyük bir hezimete uğradı ve sonrasında Anadolu’da Moğol istilasına başladı. İbnü’l-Esîr ve İbn Arabşâh gibi İslam tarihçileri biraz da duydukları öfkenin de tesiriyle, bu istilanın bir demir ateş seli gibi, geçtiği ma’mûreleri harâbeye çevirdiğini dehşet ve nefretle kaydederler.⁶ Artık Selçuklular, Moğollara yüklü haraç veriyorlar ve iç işlerinde Moğollara bağlı olarak sendeleyeni bir görüntü sergiliyorlardı.

Kösedağ savaşı sonrası Moğol istilasının Anadolu’yu kasıp kavurmasından dolayı tam bir “karışıklıklar dönemi”ne girilmiştir. Anadolu Selçukluların yıkılışına kadarki bu dönemde taht kavgaları, isyanlar, entrikalar ve cinayetler birbirini izlemiş, 1260’lı yıllardan itibaren Anadolu’da yeni yeni beylikler kurulmuştur.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in 1246’da ölümünden sonra II. İzzeddin Keykâvus, Rükneddin IV. Kılıç Arslan (doğuda) ve II. Alâeddin Keykubat’ın ortak hükümdarlığı dönemi başladı.

1256 başlarında batı ülkeleri İlhanlığına getirilen Hülâgû, İran’a yerleşince Moğol kumandanı Baycu Noyan’a Mugan otlaklarını kendi askerlerine bırakıp, hayvanlarını otlatmak için Anadolu yaylalarına gitmesi buyruğunu verdi. Baycu’nun niyeti Anadolu’nun belli bölgelerine birliklerini yerleştirip bir Moğol askeri denetimini kurmaktı.⁷ Baycu, Anadolu’ya yaptığı seferle Aksaray civarında II. İzzeddin Keykâvus’un ordusunu yenilgiye uğrattı. Hülâgû, Baycu’yu Mezopotamya seferine katılması için çağırdığından Moğollar Batı Anadolu taraflarına geçmediler; yine de Anadolu büyük ölçüde Moğol egemenliğine girdi. II. Alâeddin Keykubat’ın şüphelerle dolu ölümü üzerine 1257 sonunda devlet iki kardeş arasında paylaştırılarak Konya ve Tokat başkent ilan edildi. Bunda, Hülâgû’nun yolu üzerindeki vassal devletlerin iç kavgalarla zayıflatılması politikasının gereği olarak, çifte sultanlı bir Anadolu’yu iyi bir çözüm olarak görmesi de etkilidir.⁸

1262’ye gelindiğinde ülkenin çeşitli bölgelerinde Türkmen isyanları başladı ve bu isyanlar kanlı bir şekilde bastırıldı. Uygulanan bu politika yüzünden Karaman Oğulları da Konya üzerine yürüdüler.

1266’da Rükneddin IV. Kılıç Arslan’ın Pervane tarafından bir ziyafette yay kirisi ile boğdurularak öldürülmesinden sonra, yerine henüz çocuk olan 2-6 yaş arasındaki oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkarıldı.

1276’da Moğollara karşı Niğde emiri Hatiroğlu isyanı başladı. Hatiroğlu, Mısır Memluk sultanı Baybars’tan, yardım istemişti; fakat Baybars sadece 6000 kişilik bir keşif kolu gönderdi. Neticede bu isyan Pervane, Selçuklu ve Moğol ordusu tarafından bastırılarak Hatiroğlu ve arkadaşları idam edildi.

⁶ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 220.

⁷ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 251.

⁸ Claude Cahen, age., 2012, s. 257.

1277’de Baybars, Anadolu’ya sefer düzenledi ve Elbistan’da Moğolları yenerek Kayseri’ye kadar geldi. Pervane, Sultan’ı da yanına alarak Tokat kalesine sığındı. Baybars, resmen Selçuklu tahtına oturdu ve adına para basıldı. Baybars daha büyük bir Moğol ordusunun gelebileceğini düşünerek Ermenek ve Larende’den Akdeniz sahillerine kadar olan bölgenin idaresini Karamanoğulları’na bıraktı. Karamanoğlu Mehmed Bey, İzzeddin’in oğlu olduğu iddia edilen Cimri’yi (Gıyaseddin Siyavuş) tahta oturtup sultan ilan etti. “Cimri, Karamanoğlu Mehmed’i vezir ilan etti ve hükümet görevlerini Türkmen ileri gelenlerine dağıttı. Bu arada çok ilginç bir olay yaşandı. Beratlar ilk defa Türkçe yazılmaya başlandı. Olaya aslında Türkmenlerin Arapça ve Farsça bilmemeleri yol açmıştı; bu asıl nedenin yanında, topluma egemen olan melez Müslümanlara karşı duyulan tepki de vardı.”⁹ Cimri’nin saltanatı uzun sürmedi. Büyük bir Selçuklu-Moğol ordusu her şeyin üstünden bir silindir gibi geçti. Bütün Karaman ili taranarak yakalayabildikleri tüm Türkmenleri öldürmeye giriştiler ve her yeri yağmalayıp harâbeye çevirdiler. 1279 yılında Cimri, başarısızlıkla sonuçlanan bir girişimde bulundu; fakat Germiyanlar tarafından yakalanarak diri diri derisi yüzölüp içine saman dolduruldu ve bir eşeğe bindirilip Anadolu’nun bütün kentlerinde dolaştırıldı.¹⁰

1284’te İlhanlıların başına geçen Argun Han, Gıyaseddin II. Mesud’u tahta geçirdi. Bu arada da III. Gıyaseddin Keyhüsrev Erzincan’da öldürüldü. Gıyaseddin II. Mesud dönemi yokluk, sefalet, hırsızlık, soygun ve yağmanın kol gezdiği bir dönem oldu. Ülke tamamen göstermelik bir sultanın arkasındaki büyük bir el olan Moğollar tarafından yönetiliyordu. Yine bu dönemde Türkmen isyanları devam etti ve Türkmen beyleri başkaldırarak bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar.

1298’de Sultan Gıyaseddin II. Mesud, İlhanlılar tarafından tahttan indirilerek yerine III. Alâeddin Keykubat geçirildi. “Bilindiği gibi her galip, kendinden öncekilerin yandaşlarını ortadan kaldırır; bu kural sultanlar için de geçerlidir. Alâeddin Keykubat da kendi açısından böyle hareket etti, ama intikam almakta o kadar ileriye gitti ki adı kötüye çıktı.”¹¹ III. Alâeddin Keykubat, durumu kurtarmak için İlhanlı Gazan Han’a gitti. Orada yargılanıp suçlu görülerek etrafındakilerle birlikte mali soygunlara katıldığı gerekçesiyle tahttan azledildi ve İsfahan’a sürüldü. 1302’de yerine tekrar Gıyaseddin II. Mesud geçirildi. Fakat bu dönem oldukça sönük ve belirsizlikler içinde geçti. 1310 civarında sultan Mesud’un ölümünden sonra yerine V. Kılıç Arslan tahta geçirildi, fakat birçok kaynak bu son sultanın adını bile anmaz. Bu bakımdan 1310 Anadolu Selçukluların bitiş tarihi olarak kabul edilmektedir.¹²

⁹ Claude Cahen, age., 2012, s. 280.

¹⁰ Claude Cahen, age., 2012, s. 284.

¹¹ Claude Cahen, age., 2012, s. 307.

¹² Ümit Hassan, Halil Berktaş, Ayla Ödekan, *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 278.

Anadolu Selçukluların son dönemlerinde ülkede birçok beylik ortaya çıkmıştı. Karamanoğulları (1256-1487), Sahibataoğulları (1275-1343), Hamitoğulları (1280-1423), Eşrefoğulları (1280-1326), Menteşeoğulları (1282-1424), Candaroğulları (1292-1461), Karesioğulları (1296-1361), Osmanoğulları (kuruluşu 1299), Germiyanogulları (1303-1429), Aydınoğulları (1305-1426), Saruhanoğulları (1310-1410) gibi beylikler, sonrasında kurulan diğer beyliklerle birlikte Anadolu Selçukluların yerini almak için Anadolu'nun siyasi hayatında önemli roller oynadılar. Muhakkak ki bu beylikler, Moğolların hâkimiyet zincirinden kurtulmak ve talihin imparatorluk yelkenine binmek arzusundaydılar.

İşte Yûnus'un yaşadığı dönemin siyasi haritası ana hatlarıyla bu şekildedir. Sürekli değişen siyasi yapı, sosyal hayatı allak bullak etmiştir. Anadolu bu dönemde Moğol istilasından kaçan Türk kavimlerinin aşiretler hâlinde dalga dalga Bizans sınırına doğru göçlerine sahne olmuş, bu yüzden nüfus yoğunluğu Türkler lehine gelişmiştir. “Kitleler hâlinde gelen bu guruplardan başka, kendilerini ve servetlerini Moğol istilasından kaçırmak isteyen birçok kişilerin bilhassa sermaye sahiplerinin, sonra birtakım âlimlerin ve sufilerin de Anadolu'ya sığındıkları muhakkaktır.”¹³ Bu durumda yeni gelenlerin yerleşik halkla uyum sorunu yaşadıkları ve ayrışmaların çok çabuk ortaya çıktığı yadsınamaz bir gerçek olduğundan, kargaşa ve yıkımın kol gezdiği alanlarda daha fazla felakete uğramak istemeyen halkın, yeni gelenleri kabul edişi hızlandığını da düşünebiliriz. Kentlerde ve kırsal alanlarda yaşayan halk her türlü sıkıntı ve buhranın hâkim olduğu bu zamanda tarım alanlarının ve hayvancılığın hiçbir şekilde zarar görmesini istemiyordu. Buna rağmen bazı varlıklı kentlerin, ticaret kervanlarının, tarım ve hayvancılığın verimli olduğu alanların muhtelif guruplar tarafından sık sık yağmalandığını¹⁴ görüyoruz. Yine Moğollara verilecek olan vergiyi tedarik etmek için her şeyi mubah gören vergi memurlarını da hesaba kattığımızda durumun vehameti büsbütün ortaya çıkmaktadır. Bunların önüne geçmek ve ticaret ahlakını sağlamak için “Mevlevîlik, Bektaşilik, Halvetilik” gibi tarikatlarla iç içe olan “Ahilik teşkilatı”nın bu noktada önemli bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz.¹⁵

Her ne kadar Moğol istilasını Anadolu'ya yıkım getirse de bu istilanın hemen ardından Moğollar gözetiminde imar faaliyetlerinin ve özellikle ipek yolu ticari faaliyetlerinin canlandığını da görmekteyiz. Bu dönemde faal duruma getirilen limanlarla ve Anadolu'nun çeşitli merkezlerine yapılan kervansaraylar vasıtasıyla yerli ve yabancı tacirlerin kumaş, halı, çeşitli dokuma ve maden ürünleri ile daha başka mamüllerin ticaretini yaptıklarını

¹³ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 241.

¹⁴ İncelediğimiz metinde her ne kadar tasavvufi anlamlar da içerse “yağma” sözcüğünün 15 defa, “yağmalamak” sözcüğünün 2 defa, “yağmalanmak” sözcüğünün 1 defa, “yağmalatmak” sözcüğünün 1 defa, yine yağma anlamına gelen “gâret” ve “târâş” sözcüklerinin de 1'er defa kullanılması dikkate değerdir. Ayrıca Tatar, Moğol anlamındaki “tatar” sözcüğünün de “yağmacı, pervasız” anlamına gelecek şekilde kullanıldığını görüyoruz.

¹⁵ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 243.

öğreniyoruz. Tabi Moğollar tüccarlardan “Anadolu’da bir cins giriş vergisi olan ve İran’da uygulanan ‘tamga’yı alıyorlardı.”¹⁶

1250 sonrasında Anadolu’daki imar faaliyetlerine göz attığımızda bu alanda hiç de küçümsenmeyecek faaliyetlerle karşılaşırız. Kaleler, kervansaraylar, imaretler, dârüşşifâlar, köprüler, camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, türbeler bu dönemin yapılaşma örneklerindendir. “1252’de Konya’da Karatay Medresesi; 1253’te Erzurum’da Çifte Medrese; 1257’de Mardin’de Hatuniye Medresesi; 1258’de Konya’da İnce Minareli Medrese, Larende Sahip Ata Camii; 1259’da Bursa’da Eski Kaplıca Hamamı; 1262’de Sinop’ta Muineddin Pervane Medresesi; 1265’te Develi’de Ulu Camii; 1271’de Tokat’ta Gök Medrese, Burûciye Medresesi; 1272’de Kastamonu Dârüşşifâsı; 1273’te Kastamonu’da Pervaneoğlu Ali Medresesi, Afyon’da Ulu Camii, Ahlat’ta Ulu Türbe; 1275’te Konya’da Sadrüddin Konevî Camii ve Türbesi, Ahlat’ta Hüseyin Ağaoğlu Mahmud Türbesi, Tokat’ta Tokat Dârüşşifâsı; 1276’da Kayseri’de Döner Kümbet, Amasya’da Gök Medrese; 1278’de Amasya’da Emir Seyfeddin Türbesi, Afyon-Kütahya yolunda han yapımı; 1279’da Konya’da Sahip Ata hanekânı; 1282’de Konya’da Vezir Sahip Ata medfeni; 1287’de Tokat’ta Ahmed Paşa Camii”¹⁷ gibi önemli yapılar bu dönemin göze batan önemli eserlerindendir.

Bilindiği gibi hayat sahnesindeki her sarsıntı ister istemez kişilerin düşünce dünyalarında ve toplumların kültürel yaşamlarında büyük değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Her ne kadar Moğollar hâkimiyet sahalarındaki insanların din ve vicdan hürriyetlerine saygı gösterebilirler bile, bu dönemde sarsıntı İran taraflarından geldiği için dinsel ve düşünsel anlamda İran tesiri en üst düzeye çıkmıştır. “Moğol istilas, Türkistan, İran ve Harezm’den kaçan birçok âlim ve sanatkârların Anadolu Selçuklu İmparatorluğu dâhiline gelip yerleşmesi suretiyle, Anadolu Türkleri üzerinde İran tesirinin büsbütün kuvvetlenmesi neticesini doğurdu.”¹⁸ Bu tesir, daha sonra toplumun tüm birimlerine sirayet ederek, yerleşik Bizans tesirinin üstüne çıktı ve dilde, edebiyatta, ilimde, eğitimde, sanatta, dini anlayışta ve daha birçok alanda köklü değişiklikleri ve yeni anlayışları da beraberinde getirdi. Bu tesir dolayısıyla Türkçe ihmale uğramış, Müslüman-Türk toplumunda resmî yazışmaların ve edebî eserlerin çoğu Farsça yazılmış, ilmi eserlerde de Arapça ön plana çıkmıştır. Türkçe, halkın konuştuğu dil olarak kalmış, çok fazla eserlere yansımamıştır. Bu dönemde Ahmed Fakîh, Şeyyad Hamza, Yûnus Emre ve birkaç kişi daha eserlerinde Türkçeyi yeğlemişlerdir. Bu noktada 1192-1280 yılları arasındaki olayları ihtiva ederek Anadolu Selçukluların tarihine ışık tutan ve bir çeşit anı niteliğinde olan İbn Bîbî’nin “*El-Evâmir*” adlı eserinin birçok eser gibi Farsça

¹⁶ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 318-319.

¹⁷ Ümit Hassan, Halil Berktaş, Ayla Ödekan, *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 248-270; Ayrıca bk. *Antalya I. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986.

¹⁸ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 194.

yazıldığını söylemeliyiz.

Diğer sunnî Müslüman ülkelerde olduğu gibi Anadolu Selçuklularında da en önemli eğitim kurumunun medreseler olduğunu görüyoruz. Selçuklular dönemindeki bazı medreseler külliye şeklinde olup içinde medreseden başka cami, kütüphane ve imaret gibi yapıları da barındırıyordu. “Medreselerde öğretim iki kısımdı. Birincisi İslam öncesi bilimler, matematik, geometri, astronomi, fizik, tıp, gramer ve felsefe; ikincisi ise usul, fıkıh, hadis gibi konuları kapsardı. Okutulan dersler uzmanlık alanlarına göre ayrılmıştı. Uzmanlık fıkıh, tıp gibi konularda oluyordu. Medreselere öğrenciler uzak şehir ve kasabalardan geliyorlar ve buralarda parasız yatılı olarak kalıyorlardı.”¹⁹ Bu medreselerde Kuşeyrî, Gazâlî, Fahreddin-i Râzî, Ali Vâhidî, Pezdevî, Muhammed Şehristânî, Abdullahu'l-Ensarî gibi önemli bilginlerin fikirleri öğretiliyor, eserleri de okutuluyordu. Yerli ve yabancı olabilen Medrese hocalarının Arapça ve Farsça bilme zorunluluğu vardı. XIII. yüzyıl aynı zamanda önemli din bilginlerinin yetiştiği ve önemli eserler verdiği bir çağdır. “Mesela ‘*Envârü't-Tenzîl*’ müellifi ünlü tefsirci Beyzavî (öl. 1291), ‘*Metâlîü'l-Envâr*’ adlı eserin yazarı Sirâdüddin Urmevî (öl. 1283) ve felsefî kelam hareketini canlandıran, aynı zamanda astronom Kutbüddin Şirazi (öl. 1310) bu geleneği sonraki yüzyıllara aktarmışlardır.”²⁰ Medreselerden başka yine bu dönemde toplum daha iyi yetiştirilebilsin diye camilerin bitişiğine yapılan küçük eğitim kurumları da önemli bir yere sahipti. Bu kurumlar gerek zenginlerin cömertliği gerekse kurulan vakıflar aracılığıyla varlıklarını sürdürabiliyordu. Buralardaki hoca açığını da Moğol akınlarından kaçan Türkistanlı ve İranlı bilginler kapatıyordu.²¹

Her yıkım, onarım ihtiyacını doğurur. Bir yıkım devri olan XIII. yüzyıl, Türk sufiliğiyle aynı zamanda bir manevi onarım çağını da beraberinde getirmiştir. Güçten düşen bir devletin himayesinde yaşayan halk, asayişin ve refahın yokluğunda sığınacak bir yer aramış, bunu da büyük ölçüde tekkelerde ve şeyhlerin himayesinde bulmuştur. “Sosyal nizamın bozulması ruhlarda tasavvuf ihtiyacını doğuruyor, devamlı karışıklıklardan bıkip ezilmiş olan halk, kendilerine bu dünyada nasip olmayan saadeti hiç olmazsa ahirette temin için tekkelere, şeyhlere koşmaktan başka bir çare bulamıyordu.”²² Bu sebeple XIII. yüzyıl, bir anlamda İslamın mistik boyutunu oluşturan ve öteden beri var olan tarikatların yayıldığı, yeni yeni tarikatların ortaya çıktığı ve büyük Türk Sufilerinin yetiştiği bir devirdir. Bu dönemde Anadolu’da Yesevîlik, Babaîlik, Bektaşilik, Mevlevîlik, Ekberîlik, Nakşibendîlik, Kâdirîlik, Rufaîlik, Kübrevîlik, sühreverdîlik Haydarîlik, Kalenderîlik gibi tarikatlar faaliyet

¹⁹ Sorguç Kandemir, “Selçuklularda Sosyal Yapı İçinde Medreselerin Yeri ve Dârüşşifâlar”, *Antalya I. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986, s. 18-19.

²⁰ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992, s. 105.

²¹ Sorguç Kandemir, “Selçuklularda Sosyal Yapı İçinde Medreselerin Yeri ve Dârüşşifâlar”, *Antalya I. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986, s. 18.

²² M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 197-203.

göstermişlerdir. Bu dönemin önemli mutasavvıfları arasında olan İbn Arabî, Sadrüddin Konevî, Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Sultan Veled, Hacı Bektaş Velî, Fahrüddin Irâkî, Evhadüddin Kirmânî, Necmüddin Dâye, Sadeddin Fergânî gibi şahsiyetler Anadolu'nun değişik bölgelerinde sufiliği yaymak ve insanları irşat için çalışmışlardır.

Türk Sufiliğine tesir eden şahsiyetlerden biri XIII. yüzyılın başında Anadolu'ya gelip Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Malatya'da bulunan ve 250 civarında eser yazdığı söylenen Muhyiddin İbn Arabî'dir. Kendisine Şeyh-i Ekber (en büyük şeyh) ünvanı verilmiş olan İbn Arabî, ortaya koyduğu "Vahdet-i Vücûd" (varlığın birliği) felsefesini üvey ve manevi oğlu Sadrüddin Konevî (öl. 1274) ve yetiştirdiği daha başka öğrencileri vasıtasıyla geniş kitlelere yaymıştır.

XIII. yüzyılın en etkileyici kişiliklerinden birisi de şüphesiz Mevlânâ Celâleddin Rûmî'dir. Bir gönül adamı olan Mevlânâ, geniş hoşgörüsü, fikirleri ve Farsça yazdığı eserleriyle hem çağına hem de sonraki çağlara damgasını vurmuş büyük bir şahsiyettir. Özellikle Şems-i Tebrizî'yle tanışmasından sonra mana âleminin derinliklerine dalmış, ekolü vefatından sonra oğlu Sultan Veled (öl. 1312) tarafından kurulan mevlevîlik aracılığıyla geniş kitlelere yayılmıştır.

Bu dönemin bir başka önemli sufisi Horasan'dan Anadolu'ya gelen ve Bektaşiliğin kurucusu olan Hacı Bektaş-ı Velî'dir. Baba İlyas'ın halifelerinden olan Hacı Bektaş'ın tarikatı ve fikirleri daha çok kırsal kesimlerde ve savaşçı kesimler arasında kabul görmüştür. "Halk arasında kalabalık taraftarlar bulan Bektaşilik zamanla Hurûfîlik, Noktavîlik, hatta sunnî bir tarikatlar birliği arz etmiş ve XV. yüzyılda Hacı Bektaş kasabasındaki post-nişin babalar tarafından, bilhassa XVI. yüzyıl başlarında Balım Sultan (öl. 1516) tarafından usûl ve erkânı tespit edilerek, son zamanlara kadar yaşamıştır."²³

Yukarıda zikrettiğimiz önemli sufilerden başka Anadolu Selçukluların dağılma yıllarında özellikle beylikler içinde Ahîyân-ı Rum, Gâziyân-ı Rum, Bâcıyân-ı Rum ve Abdalân-ı Rum şeklinde tasnifi yapılan birtakım savaşçı şeyhler ortaya çıkmaya başlamışlar, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli görevler üstlenmişlerdir. Bunlar içinde Abdalan-ı Rum adıyla anılan guruptakiler özellikle dikkat çekicidir. Yesevî, Kalenderî, Haydarî, Vefâî tarikatlarına mensup Abdal veya Baba lakaplı bu kişiler, "Bizanslılar'a karşı yürütülen gazâlara katılıyorlar, fethedilen topraklarda kurdukları zaviyelerle halk arasında hurafelerle karışık, çoğunlukla Sunnî İslamla pek bağdaşmayan popüler bir 'heterodoks İslam' propagandası da yapıyorlardı."²⁴ Babaî isyanıyla önceleri siyasal ve sosyal bir başkaldırıyla yönetimi ele geçirme amacı taşıyan bu zümreler, isyan başarıya ulaşamayınca, Türkmen

²³ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992, s. 114.

²⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 200.

babalarının fikri iyileştirmesi sonucu kendilerine çeki düzen verdiler ve Anadolu'nun muhtelif bölgelerine dağılıp kurdukları zaviyelerle Baba İlyas'ın öğretilerini yaymaya başladılar. Bu dönemde yoğun faaliyette bulunan Geyikli Baba, Abdal Musa, Kumral Abdal, Abdal Murad gibi kişiler en meşhurları olarak göze çarpmaktadır.²⁵

Sonuç olarak XIII. yüzyılın en önemli sufilerinden olan Yûnus Emre, Anadolu'da siyasî istikrarın olmadığı bir çağda yaşamıştır. Bu çağda Anadolu, sürekli savaş, isyan ve buhranın olduğu; Moğol istilasıyla göçlerin ve yer değiştirmelerin yaşandığı hareketli bir saha olmuştur. Yine bunlarla birlikte dinî, tasavvufî ve çeşitli fikrî akımların uğrak yeri hâline gelen Anadolu tüm unsurlarıyla Yûnus Emre'yi şekillendirip yoğurmuştur.

Yûnus Emre'nin Menkabevî Hayatı

Menkabeler, keramet esasına dayalı olarak anlatılan ve insanlarda şakınlık, heyecan ve hayranlık da dâhil olmak üzere birtakım karmaşık duygular uyandıran sufilerin olağanüstü hayat hikâyeleridir. Sürekli çalışan halk muhayyilesinin şekillendirdiği menkabeler, İslam toplumlarında büyük rağbet görmüş ve çoğu zaman velîlerin menkabevî hayatları gerçek hayat hikâyelerinin önüne geçmiştir. Aynı durum Yûnus Emre için de geçerlidir. Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen Yûnus Emre menkabelerinin çoğunda bir dergâhta uzun süre hizmette bulunma, bir imtihana uğrama ve keramet gösterme vardır.

Yûnus Emre menkabeleriyle ilgili olarak ilk kaynak, Hacı Bektaş-ı Velî'nin ölümünden birkaç asır sonra bir dervîşi tarafından yazıya geçirilen ve içinde Hacı Bektaş-ı Velî'nin hayatı, erkânı, kerametleri ve Bektaşilikle ilgili çeşitli menkabelerin anlatıldığı "*Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*" adlı eserdir. Yer yer tarihsel tutarsızlıkların görüldüğü eserde ilk büyük Türk sufileri, Hacı Bektaş Velî ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Birçok nüshası olan eserin yazarının Fatih ve II. Beyazid devirlerinde yaşamış, Uzun Firdevsî lakabıyla meşhur Hızır b. İlyas olduğu düşünülmektedir.²⁶ Eserde Yûnus Emre ve onun şeyhi Tapduk Emre ile ilgili şu menkabeler anlatılmaktadır:

"Rivayete göre Rum Erenleri Hazret-i Hünkâr'ın yanına gelmeye niyetlendikleri zaman, yanlarında Emre adında güçlü bir velî vardı. Onun da kendileri ile beraber gelmesini söylediler. Emre, gelenlere 'Dost dîvânında nasip dağıtılırken Hacı Bektaş adında bir er görmedik' diyerek onlarla beraber gelmedi. Emre'nin bu sözlerini Hünkâr'a aktardılar. Hâlbuki bu durum anında Hünkâr'a malum olmuştu. Sulucakarahöyük'te Kadıncık Ana'nın evinde otururken etraftan insanlar gelmeye başlamıştı. Hünkâr, Sarı İsmail'i gönderip Emre'yi yanına getirtti. Kendisine 'Ey Emre, duyduğumuza göre dost dîvânında nasip dağıtılırken

²⁵ Ahmet Yaşar Ocak, age., İstanbul, 1996, s. 201-208.

²⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Menâkıbnâmeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 53.

Hacı Bektaş adlı kimseyi görmedik demişsiniz. O dîvânda nasip dağıtan elin bir işareti vardı onu bilir misin?’ diye sordu. Emre, ‘Yeşil perde arkasından bir el çıkmıştı, o el bize nasip verdi. O elin içinde çok güzel nurlu bir ben vardı. Şimdi bile görsem tanırım.’ dedi. Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî elini açtı, mübarek avucunun ortasında bir latîf mübarek yeşil beni vardı. Emre, hayrete düşerek üç sefer ‘Tapduk Hünkâr’ım, Tapduk Hünkâr’ım, Tapduk Hünkâr’ım’ dedi. Bu olaydan sonra adı ‘Tapduk Emre’ oldu. Hünkâr’ın önünde erenlik tacını çıkarttı. Hünkâr, eline alıp tekbirledi, tekrar başına giydirdi ve ona gönülden bağlandı. Hünkâr’ın yüceliğini kabul etti. Bundan sonra Tapduk Emre Hünkâr’dan izin alıp kendi makamına döndü. Hacı Hünkâr Rum iline girerek қarahüyük’te karar kıldı.”²⁷

“Hacı Bektaş Velî’nin kerametleri, velayetleri çevrede çok duyulmuştu. Her taraftan mürit ve muhibleri gelmekte, yenilip içilmekte ve semahlar yapılmaktaydı. Yoksullar gelip erenlerin huzurunda kısmetine ne düşüyse bir şeyler alıp gitmekteydi. Hünkâr’ın bu hâlini Yûnus da duymuştu. Yûnus’un doğduğu yer Sivrihisar şimal Sarıgök dedikleri yerdir. Mezarı da oradadır. Orada çiftçilik yapan fakir birisiydi.

O sene sert rüzgârlar estiğinden ekinler çok zayıf olmuştu. Erenlerin halka yardımlarını işitince, bir bahaneyle Hünkâr’ın yanına gitmek istedi. Ondan nafakası için biraz yiyecek alacağını ümit ediyordu. Yolda giderken öküzüne biraz aluç yükleyip, Sulucakarahöyük’e Hünkâr’ın dergâhına getirdi. Fakir birisi olduğunu, bu sene kıtlık olduğunu, ekinlerinin yetişmediğini söyledi. Topladığı aluçları alıp bana uygun göreceğiniz bir şeyler verin, sizin sayenizde yiyeceğimiz olsun, dedi. Aluçları²⁸ aldılar, bir iki gün orada kaldıktan sonra geri dönmek istedi. Hünkâr’a durumu bildirdiler. Hünkâr, ‘Sorun bakalım buğday mı ister, yoksa her alucuna iki nefes mi verelim’ dedi. Yûnus’a durumu bildirdiler. Yûnus ‘Ben nefesi ne yapayım, bana buğday lazım’ dedi. Halîfeler Hünkâr’a gidip durumu aktardılar. Hünkâr bu sefer ‘her alucun başına on nefes verelim’ dedi. Buna Yûnus aynı sözü tekrar etti ve ‘nefesi ne yapayım, ailem buğdaya ihtiyacı olduğunu söyledi’ dedi. Hünkâr bu sefer Yûnus’un öküzüne buğday yüklemelerini söyledi. Köyün aşağı ucundaki hamamın yanına gelince, ‘Ben ne hata ettim, velayet eri bana nasip sundu, hatta her bir aluç çekirdeğine on nefes verdi, bu buğdaylar bir süre sonra tükenecek, ben de nasipten mahrum kalacağım’ diye düşündü. Dergâha geri dönüp tekrar nasip almak istedi. Dergâha geldi, buğdayı indirdi ve ‘Erenlerimiz bana buğday gerekmez, nasip versinler’ dedi. Halifeler durumu Hazret-i Hünkâr’a bildirdiler. Hünkâr, ‘O iş bundan sonra olmaz, biz o kilidin anahtarını Tabduk’a verdik, gitsin nasibini ondan alsın’ dedi. Halifeler, Hünkâr’ın bu sözlerini Yûnus Emre’ye bildirdiler. Yûnus Emre, Tapduk Emre’ye gelip olanı biteni olduğu gibi anlattı. Tapduk Emre ‘Safa geldin, hâlin ne ise anladık,

²⁷ *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı, Ankara, 2010, s. 221-225.

²⁸ Aluç: Kırlarda, ormanlarda yabanî olarak yetişen, sert ve sarımsı odunu çit yapımında veya tornacılıkta kullanılan, gül cinsinden dikenli ağaç ve bu ağacın sarı, kokulu ve mayhoş meyvesi.

hizmet et nasibin al' dedi ve dergâha odun taşıma görevini ona verdi. Tapduk Emre'nin dergâhına her gün dağdan odun taşırdı. Yaş ağaç kesmez, eğrisini de almaz, yalnızca doğru olanlarını seçip getirirdi.

Kırk yıl bu şekilde hizmet etti. Bir gün Tapduk Emre'nin huzurunda büyük bir muhabbet oldu. Yûnus Emre ile beraber Yûnus Gûyende de bulunmaktaydı. Tapduk Emre önce iki sefer Yûnus Gûyende'nin konuşmasını istedi, bir şey söyleyemeyince, üçüncüsünde Yûnus Emre'ye dönüp 'Hazinenin kilidini açtık Yûnus artık söyle, biz de dinleyelim' dedi. Yûnus Emre'nin gönül gözü açıldı, coşku ile şiirler, inci gibi sözler söyledi."²⁹

Yûnus Emre'nin menkabelerinin anlatıldığı ikinci kaynak Aziz Mahmud Hüdayî (öl. 1628) tarafından yazılan ve hocası Mehmed Üftâde'nin (öl. 1580) anlattığı bir kısım rivayetleri içeren "*Vâkıât-ı Üftâde*" adlı eserdir. Bu eserin *Velayetnâme*'de anlatılanların devamı niteliğinde olması ilgi çekicidir. Bu eserde anlatılan rivayetleri Gölpınarlı'nın "*Yûnus Emre ve Tasavvuf*" adlı eserinden naklen aktarıyoruz.

İlk rivayet Yûnus Emre'nin şeyhi Tapduk Emre'nin dokunaklı bir şekilde şeştâ (altı telli saz) çalarak birini kendine derviş etmesiyle ilgilidir:

"Tapduk Emre 'şeştâ' çalardı. Bir gün yanında birisi vardı, Tapduk gene şeştâ çalmaya başladı. Şeştânın sesi adama dokundu, cezbelendi, sanatını bırakıp Tapduk'a derviş oldu."³⁰

İkinci rivayet Yûnus Emre'nin, şeyhi Tapduk Emre'nin dergâhında sadık ve azimli bir hizmetkâr olması, şeyhinin de Yûnus'u kızıyla evlendirmesiyle ilgilidir:

"Yûnus, Tapduk'a otuz yıl, sadakatla hizmet etti, o dereceye dek ki odun taşımaktan sırtı kabardı, yara oldu da gene bunu kimseye açmadı. Şeyhi, onu severdi. Bu, öbür dervişlere ağır geldi. O, şeyhin kızını seviyor da onun için bu derece hizmet ediyor demeye başladılar. Sonucu, bu sözü Tapduk'a da duyurdular. Bir gün Yûnus, gene tekkeye odun getirmişti. Tapduk, Yûnus dedi, ne de doğru odun bunlar. Yûnus, doğru olmayan, bu kapıya layık değildir de ondan diye cevap verdi. Dervişlerin bu dedi-koduları münâfıklıktan değildi. Fakat kendilerinin dayanamayacakları hizmeti Yûnus'ta görünce şüphelendiler, kızı sevmesinden dolayı bu derece ağır hizmetlere katlanıyor sandılar. Tapduk'un sorusu, Yûnus'un cevabı onları doğru yola getirmek, şüphelerini gidermek içindi. Tapduk Yûnus'un hâlini biliyordu. Onların sözlerinden şüphelenmemişti. Nihayet, kardeşler yalancı olmasınlar, utanmasınlar diye kızını Yûnus'a verdi. Bu kız, Kur'ân okurken akan sular durur, dinlerdi. Yûnus ben bu devlete layık değilim dedi, ömrünün sonuna kadar kıza dokunmadı."³¹

²⁹ *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı, Ankara, 2010, s. 447-455.

³⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 53.

³¹ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 53.

Vâkıât'taki üçüncü rivayet, Yûnus'un otuz yıl şeyhine hizmet ettikten sonra ilerleme kaydedemediği düşüncesiyle tekkeden ayrılışı ve bir mağarada karşılaştığı yedi erle yaşadığı olağanüstü olaydan sonra gaflet uykusundan uyanıp geri dönmesiyle ilgilidir:

“Yûnus, şeyhine otuz yıl hizmet etti; fakat ona bu yol açılmadı. O da kaçıp dağlara, ovalara düştü. Bir gün bir mağarada yedi erle buluştu. Her gece onlardan biri dua ediyordu, bu dua yüzünden kendilerine bir sofraya yemek geliyordu. Nöbet Yûnus'a geldi, o da dua etti. O gece iki sofraya yemek geldi. Kimin yüzü suyu hürmetine dua ettin, diye sordular. Önce siz söyleyin, dedi. Biz dediler, Şeyh Tapduk'un kapısında otuz yıldır hizmet eden erin yüzü suyu hürmetine dua ederiz. Yûnus, bu sözü duyunca hemen döndü, seher çağı tekkeye geldi, kapıya yağıştı, şeyhinin ayaklarına kapandı. Tapduk, hâlini, derecenin anlamadan dönmedin değil mi dedi.”³²

Yûnus Emre'ye ait bu menkabe halk arasında şu şekilde söylenmektedir:

“O erenlerden her biri, bir gece dua ediyor, gaypten bir sofraya yemek geliyor. Sıra Yûnus'a gelince ah diyor, benim şeyhim bana bir feyiz vermedi ki. Sonra Tanrı'ya yalvarıyor. Yârabbi diyor, şunların önünde benim yüzümü kara çıkarma, onlar kimin hürmetine dua ediyorlarsa onun hürmetine beni utandırma. O gece iki sofraya yemek geliyor. Erenler şaşırıp kalıyorlar. Sonra kimin hürmetine dua ettiğini soruyorlar. Önce siz söyleyin diyor. Sözlerini duyunca sorularını cevaplandırmadan koşa koşa tekkeye geliyor. Anabacı'ya yani Tapduk'un karısına sığınıp yalvarıyor, aman diyor, beni bağışlat. Anabacı, Tapduk diyor, sabah namazına abdest almak için çıkar. Kapı eşiğine yat. Üstüne basınca bu kim diye sorar. Ben, Yûnus derim. Hangi Yûnus derse bil ki gönlünden çıkmışsın; git derdine derman ara. Bizim Yûnus mu derse kapan ayaklarına, kendini bağışlat.

Yûnus, Anabacı'nın dediği gibi eşiğe yatıyor. Tapduk Emre'nin gözleri görmezmiş. Anabacı koluna girer, abdest almağa götürürmüş. O sabah, gene götürürken ayağı Yûnus'a değiyor. Bu kim diyor. Anabacı, Yûnus diyor. Tapduk, bizim Yûnus mu deyince Yûnus, Tapduk'un ayaklarına kapanıp ağlamaya sızlamaya başlıyor, böylece kendini bağışlatıyor.”³³

Yûnus Emre'nin menkabeleriyle ilgili üçüncü kaynak Âşık Çelebi'nin “*Şakâyık Tercemesi*”dir. Taşköprülüzade'nin “*Şakâyıku'n-Numâniyye*” adlı Arapça eserinin Türkçeye çevirisi olan bu eserde “Âşık Çelebi (öl. 1571) Yûnus'un okuma yazma bilmediğini, fakat kâl dilini hâl diline terceme eden erenlerden, gayb diliyle gönüldekini meydana çıkaran sır ehlinde olduğunu söyler. Onun rivayetine göre Yûnus mektebe gitmiş; fakat harflere bir türlü dili dönmemiş, okuyamamış. Bir gün:

³² Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 54.

³³ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 54-55.

Nazar eyle itiri bazâr eyle götürü
Yaradılanı hoş gör Yaradan’dan ötürü

demiş, mektebi bırakmış (Yûnus maddesi).³⁴

Kuddûsî’nin beyitleri de Yûnus’un menkabeleriyle ilgili dördüncü kaynaktır. Bu beyitlerde Yûnus’un hizmet süresi kırk yedi yıla çıkarılmaktadır. Kuddûsî’nin beyitlerindeki menkabe halk arasında şu şekilde anlatılmaktadır:

“Bir gün Yûnus her nasılsa şeyhini kızdırıyor. Tapduk, bir tekme atarak Yûnus’u kapıdan dışarı fırlatır, kapıyı da üstüne kapamak ister. Fakat atıkçe geri dönüp başını kapıdan içeriye soktuğu için Yûnus’un başı içeride kalır, kapı kapanmaz. Bu hâlde:

Ey başım elhamdülillâh dışarıya yollanmadın
der. Tapduk, bu hâlden hoşlanır, Yûnus’u bağışlayıp içeriye alır.”³⁵

Yûnus Emre’nin menkabeleriyle ilgili beşinci kaynak Köstendilli Şeyh Süleyman’ın (öl. 1819) “*Bahra’l-Vilâya*” adlı Türkçe eseridir. Bu eserde şöyle bir rivayet vardır:

“Mevlânâ, ilahi mertebelerden hangisine vardıysam bir Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu bir türlü geçemedim, demiş. Bu Türkmen kocası da Yûnus’muş.”³⁶

Altıncı kaynak, içinde iki rivayetin yer aldığı İbrahim Hâs tarafından yazılan “*Menâkıbnâme-i Hasan Ünsî*” adlı eserdir. Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan eserin içindeki rivayetler, vâkıât’takilerin değişik bir varyantı şeklindedir. Eserdeki ilk rivayette Emrem Yûnus’un (Yûnus Emre) âlimlik ve müftülükten dervişliğe geçiş süreci, malını yağmalatıp odunculuk yapması ve odun keserken padişahla karşılaşp etrafındaki taş ve ağaçları altına çevirerek keramet göstermesi anlatılmaktadır. İlk rivayet şöyledir:

“Rivayet olunur ki; Şeyh Emrem Yûnus Hazretleri, Tapduk Yûnus’un halifesidir. Tapduk Yûnus Hazretleri’nin çeşm-i mübarekleri alîl idi ve ümmî idi. İlm-i bâtında ve tevhitte yegâne-i rûzgâr idi. Emrem Yûnus Hazretleri evâilinde âlim ve fâzıl idi. Ve müftî idi. Tövbesine sebep bu idi ki, Tapduk Yûnus’un dervişlerinden birine bir fetvâ iktizâ eyledi. Derviş, Müftî’den fetvâ taleb eyledi. Müftî dahi sufiye fetvâ verdi. Derviş Şeyh’e gelip eyitdi:

-Müftî’den fetvâ aldım, dedi. Şeyh eyitdi:

-Müftî fetvâyı yanlış vermiş, var fetvâsını sahîh eylesin. Derviş, Müftî’ye gelip Şeyh’in cevabını söyledi. Müftî eyitdi:

-Şeyh’in senin ümmîdir, fetvâyı ne bilir? Ben ana varayım, fetvâ yanlıştır demek nicedir, görsün! Hemân kalkıp zâviyesine gelip dervişlere eyitdi:

-Şeyhiniz bunda mıdır? Eyitdiler:

³⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 56.

³⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 57.

³⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 58.

-Bundadır. Gazab ile Şeyh'in huzuruna girdi. Şeyh eyitdi:

-Hoş geldiniz, bizim fülân dervişe bir fetvâ vermişsiz; yanlış, tashîh edin! Müftî eyitdi:

-Siz ümmîsiz. Maa-hazâ ki, sana fetvâyı okumadılar? Nerden bildin yanlış olduğunu? Fetvâyâ senin gibi âdem yanlışdır, demek ne demektir? Şeyh eyitdi:

-Bu mesele fülân kitabın fülân yerinde yazılıdır. Mesele şu vecihledir, böyle değildir, bu fetva yanlışdır. Mahalline nazar eyle. Müftî'nün dahi ol mahal hâtırına geldi. Bildi ki, fetvâ yanlışdır. Müftî eyitdi:

-Fetvâ sizin buyurduğunuz gibidir. Benim verdiğim fetvâda hata etmişim, deyip Şeyh'in ayağına düştü. Ve irâdet getirip bende oldu. Ve bu maddeyi Emrem Yûnus Hazretleri ilahisinde irâd edip buyurur:

Bir küt ile güleşdim kaldırdı urdı yire

Elsiz ayağım aldı basa yazdı özümü

Yani, kütten murâd Yûnus Tapduk Hazretleri'dir ki, çeşm-i mübarekleri alîl ve hem ümmî; güleşmekden murâd, ulûm-ı dîniyyeden ilzâm kaydı ile bahs eyledim, demektir. Kaldırdı urdı yere, demeden murâd, der-'akeb beni ilzâm edip eyvallâh dedirdi, demektir. Elsiz ayağım aldı, demeden murâd ben bu kadar ilm ile yürürken ol ilimsiz beni kendüye bende eyledi, demektir. Basa yazdı özümü, demeden murâd, Yûnus Tapduk Hazretleri suâlime cevâb verdikde şol kadar idi ki, ben vefat edeyazdım, demektir. Çünkü, Emrem Yûnus Hazretleri eyitdi ki:

-Yâ Şeyh bana bey'at verin. Tapduk Hazretleri eyitdi:

-Sen müftîsin, senin ilmin var. Biz ümmîyiz ve senin hademin ve haşemin var, biz dervişiz! Hemân Emrem Yûnus fetvâyı terk edip ne kadar itbâ'ı var ise, anlara malını yağma etdirip bir nesnesi kalmadı. Ba'dehu Tekye'ye geldi. Şeyh'e eyitdi:

-Bir nesnem kalmadı. Şeyh eyitdi:

-İlm-i zahirini dahi terk eyle. Eyitdi:

-Nice edeyim? Şeyh eyitdi:

-Sen söz tutar mısın? Eyitdi:

-Emrine fermân-berem. Şeyh eyitdi:

-Sen, 'bilmem!' çek. 'Bilmem' lafzı, senin virdin olsun. Yûnus Hazretleri dahi 'Bilmem, bilmem, bilmem!' diye meşgûl oldu. Kendüye şol rütbe nisyân geldi ki, derlerdi ki:

-Yûnus adın nedir? 'Bilmem' derdi. Ve derlerdi ki, Şeyh'in kimdir:

-Bilmem der idi. Her ne suâl eyleseler, 'Bilmem!' der idi. Ba'dehu Tapduk Hazretleri Yûnus'a bey'at verdi. Tapduk Yûnus eyitdi:

-Yûnus sen odun kes, Tekye'ye getir. Yûnus dahi her gün dağdan doğru odun kesip getirirdi. Tapduk mübarek eliyle odunları yoklardı. Ve derdi ki:

-Yûnus sen ne güzel doğru odun getirirsin! Yûnus dahi derdi ki:

-Efendimin ocağına eğri sığmaz! Bir gün Yûnus dağda odun keserken gördü ki, dağdan bir atlı geldi. Cevahire gark olmuş. Bildi ki, bu atlı padişahdır. Ol dahi Yûnus'u gördükde at başın çekip durdu. Eyitdi:

-Derviş neylersin? Yûnus eyitdi:

-Odun keserem. Padişah, Yûnus'a bir mikdar altûn verdi. Yûnus eyitdi:

-Padişahım ol nedir? Padişah eyitdi:

-Bir iyi hıdmetkârdır. Her nereye göndersen boş gelmez. Yûnus eyitdi:

-Adı nedir? Eyitdi:

-Altûndur. Eyitdi:

-Bunda Allahu Teâlâ'nın kulları vardır ki, dağlara taşlara, 'Altûn ol!' dese, altûn olur, diye etrafına işâret eyledi. Hemân anda olan taşlar ve ağaçlar altûn oldular ve eyitdi:

-Bunlar dünyadır. Neye yarar? Yine taş taş olmak, ağaç ağaç olmak hoşdur. Fi'l-hâl ol altûn olan taşlar ağaçlar evvelki gibi oldular.

Yûnus Hazretleri, Şeyhi Tapduk Hazretlerine on yıl odun çekmiştir. Otuz bin ilahisi var diye tevâtür ile meşhûrdur.”³⁷

Eserde geçen ikinci rivayette Yûnus hem odun taşımakta hem de sakkâlık (su taşıma işi) yapmaktadır ve yine bir imtihanla karşı karşıyadır. Rivayet şu şekildedir:

“Rivayet olunur ki, Şeyh Yûnus Emrem ki, ilm-i tevhitte yegânedir. Evâilinde âlim ve fâzıl idi. Ve müftî idi. Tapduk Yûnus Hazretleri'nin halifesidir. Şeyh Tapduk Yûnus, Yûnus'a eyitdi:

-Sen su getir, fukarânın suyunu sen taşı! Pes Yûnus dahi su getirmeğe başladı. Arkasına bir meşîn cübbe giyip kırba ile su taşıdı. Bir zaman bu hâl üzere oldu. Bir vakt oldu ki, meşîn arkasına yapışmağa başladı. Suyu getirmekte meşîni arkasından azîm zahmet koparırdı. Bir gün bir dervişe eyitdi:

-Ey karındaş, arkam gayetle acır. Göremem. Kerem eyle şuna bak nedir? Ol derviş Yûnus'un arkasından meşîni çıkardı. Gördü kim, mübarek arkası azîm yağır olmuş. Eyitdi:

-Yûnus, arkan yağır olmuş. Bir mikdar mum yağı sürdü. Yûnus yine meşîni giyip kırbayı alıp su getirmeğe gitdi. Ol derviş, şeyhi Tapduk Yûnus'a varıp eyitdi:

-Sultânım şu sakkâ Yûnus'un arkacığı kırbadan yağır olmuş, sakkâlık hizmetine bir gayrı derviş ta'yîn buyursanız! Şeyhi Tapduk Yûnus eyitdi:

³⁷ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 16-18.

-Sakkâ yağırını sana mı gösterdi? Yağırına melhemi senden mi istedi? Çün böyledir, varsın gitsin yanımızda durmasın! Ol derviş dahi gelip Yûnus'a söyledi. Yûnus dahi giryân sahrâya revâne oldu. Bir zaman sahrâda tenhâ gezerdi. Bir gün iki dervişe mülâkî oldu. Dervişler eyitdiler:

-Sen kande gidersin? Yûnus eyitdi:

-Perîşânım, kande gideceğim bilmezem. Eyitdiler:

-Bizim ile hem-râh ol!

-Yûnus dahi râzı olup revâne oldular. Çün ahşam oldu. Ol dervişler eyitdi:

-Taâm vakti geldi! Birisi el kaldırdı, dua eyledi. Bir kap ile şurba ve bir etmek (ekmek) zahir oldu. Ol birisi dahi el kaldırıp dua eyledi. Ana dahi bir kap şurba ve bir etmek zahir oldu. Eyitdiler:

-Sen dua eyle, sana dahi taâm zahir ola. Yûnus dahi gönülden eyitdi:

-Yâ ben neyleyem, benim elimden bu gelmez. Hâh-nâ hâh (ister istemez) ellerin kaldırdı. Eyitdi:

-Hudâvendâ! Bu dervişlerin hâllerinden haberdâr değilim. Bunların yanında beni hacîl etme. Derhâl iki kap şurba ve iki etmek zahir oldu. Ol dervişler Yûnus'a eyitdiler:

-Sen kime dua eyledin, kimin hürmetine dedin ki, sana iki şurba iki etmek geldi? Yûnus eyitdi:

-Ya sizler kimin hürmetine dediniz? Eyitdiler:

-Biz, Tapduk Yûnus'un yanında Sakkâ Yûnus vardır, anın hürmetine diye dua ederiz. Her gün bize bu minvâl üzere taâm gelir. Yûnus eyitdi:

-Hemân, Hudâvendâ beni hacîl etme dedim, böyle vâki oldu. Çün ol gece sabah oldu. Yûnus hemân Şeyh'ine revâne oldu. Kendi kendüye eyitdi:

-Gece ile varayım, Şeyh'in savma'sı kapısı önünde yatayım. Şeyh elbette gece teheccüde kalkar, üzerime basar. 'Kimdir?' dedikde, 'Yûnus!' derim. Eğer, 'Bizim Yûnus mu?' derse kabûl etdi. Eğer, 'Ne asıl Yûnus!' derse, reddolmuşum. Başım alıp sahralarda telef olurum. Çün gece erişdi. Yûnus gelip, Tapduk Yûnus'un savma'sının kapısı önüne uzanıp yatdı. Tapduk Yûnus teheccüde kalkdı. Mübarek dîdeleri alîl idi. Taşra çıkarken Yûnus'un üzerine basdı. Buyurdu ki:

-Bu kimdir? Eyitdi:

-Yûnus'dur! Pes buyurdu ki:

-Bizim Yûnus mu? Hemân mübarek kademine yüz sürdü. Eyitdi:

-Yûnus, biz seni Cenabıhakk'ın huzurunda açacak idik. Sen kendi kendini açdın. Lisanın câri olsun! Yûnus Emrem'in otuz bin ilahisi vardır. Meşhûrdur. Ana suâl eylemişler ki:

-Bu kadar çok ilahileri neylersiz? Birkaçı kifayet eder. Buyurmuşlar ki:

-Bir zaman gelir, nice kimseler bu ilahiler ile geçinirler.

Kabr-i şerîfleri Bursa'da Karamazâk Mescidi'ndedir. Tapduk Yûnus ve Emrem Yûnus, Şeyh Abdürrezzâk -ki Şeyh San'an derler- üçü yan yana medfundur. Üzerlerinde bir defne ağacı vardır. Yaprağı her derde devâdır. Ziyaret olunur.”³⁸

Yûnus Emre'nin menkabeleriyle ilgili yedinci ve son kaynağımızı halktan derlenen sözlü rivayetler oluşturmaktadır. İlk üç rivayet Abdülbaki Gölpınarlı tarafından derlenmiştir. İlk rivayet Molla Kâsım ile ilgili olan şu meşhur rivayettir:

“Yûnus, üç bin şiir söylemiş. Bunlar bir dîvân hâline getirilmiş. Yûnus'tan sonra bu dîvân Molla Kâsım adlı birinin eline düşmüş. Dîvânı alıp bir su kenarına giden Molla Kâsım şiirleri okumaya başlamış. İlk şiiri okumuş, şeriata uymuyor diye koparıp yakmış. İkinci, üçüncü, dördüncü şiirin de başına aynı akıbet gelir. Böylece Yûnus'un bin şiirini yakar. Bin birinci şiiri okuyunca onu da şeriata aykırı bulur. Fakat artık yakmaktan usandığı için onu suya atar. Suyu attığı şiirler de bini bulur. Üçüncü bine başlayınca şu beyte rastlar:

Derviş Yûnus bu sözü eğri büğrü söyleme

Seni sigaya çeken bir Molla Kâsım gelir

Bu beyti okur okumaz Yûnus'un kerametini tasdik eder, erenlerden olduğunu anlar, dîvânı kapar, öpüp başına kor.

Şimdi Yûnus'un o yakılan bin şiirini gökteki melekler, denize attığı bin şiirini denizde balıklar okumaktadır, kalan bin şiirini de bizler okuyoruz.”³⁹

Sözlü rivayetlerden ikincisi Mevlânâ ve onun yazdığı ‘Mesnevî’ adlı eseriyle ilgilidir:

“Yûnus, bir gün Mevlânâ'ya ‘Mesnevî’yi sen mi yazdın demiş. Mevlânâ evet deyince uzun yazmışsın, ben olsam:

Ete deriye büründüm

Yûnus diye göründüm

derdim, olur biterdi demiş.”⁴⁰

Gölpınarlı'nın derlediği sözlü rivayetlerden üçüncüsü şu şekildedir:

“Yûnus, feyiz alamadım diye şeyhini bırakıp kaçtıktan sonra, rastladığı dervişlerle başından geçen macera üzerine mertebesini anlamış, şeyhinin ululuğunu tasdik edip dönmüş, tekkeye gelmiş. Fakat Tapduk, mertebeni öğrendin, burada duramazsın; sopamı attığım yere

³⁸ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 19-21.

³⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 60.

⁴⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 61.

gider, orada ruhunu teslim edersin demiş; sopasını atmış. Yûnus, bu sopayı tam beş yıl aramış. Sonunda Sarıköy’de bulmuş, orada ölmüş.”⁴¹

Son olarak Çağatay Ulusoy tarafından Kula’dan ve Emre köyünden derlenen rivayetlerin de ilgi çekici mahiyette olduklarını görüyoruz. Kula’dan derlenen rivayetlerin içinde Yûnus’un şeyhi Emre Sultan ile ilgili olanları da vardır. Kula’dan derlenen Yûnus Emre hakkındaki rivayetlerden birisi şu şekildedir:

“Yûnus, Tapduk’a Emre köyü civarında, Çankırı deresinden odun getirirmiş. Bir gün gene oduna gidiyor. Çok kesiyor, götürdüğü kıl ip, odun demetini bağlamaya yetmiyor. Yerdeki yılanı ip sanıp demeti sıkıca bağlıyor, sırtına vurup tekkeye götürüyor. Tekkeye girip demeti çözüyor. Tapduk’un karısı yılanı görünce Yûnus’a söylüyor. Yûnus, ancak o vakit işin farkına varıyor.”⁴²

Kula’dan derlenen ikinci rivayet şeyhinin Yûnus’u kırlarda çiçek toplamaya göndermesiyle ilgilidir. Rivayet şu şekildedir:

“Tapduk Emre bir gün dervişlerine kır çiçekleri toplamalarını buyuruyor. Herkes gidip demet demet çiçek getiriyor. Fakat Yûnus, hangi çiçeğe vardysa çiçeğin Tanrı’ya zikretmekte bulunduğunu görüyor, koparamıyor. Bir hayli gezdikten sonra çiçeğin biri dile geliyor, gel beni kopar diyor, ben gaflete düştüm, zikirden kaldım. Yûnus, o çiçeği koparıp şeyhine gidiyor, o tek çiçeği sunuyor. Tapduk, bunu, Yûnus’u sınamak için yapmış; fakat Yûnus, erdiğini anlayamamış.”⁴³

Kuladan derlenen üçüncü rivayette Yûnus, savaşa gidip düşmanın eline esir düşer ve düşmanın attığı kaynar kazandan keramet göstererek sağ olarak kurtulur. Rivayet şu şekildedir:

“Yûnus savaşa gidip esir oluyor. Kâfirler kendisini kaynar kazana atıyorlar, kaynatıyorlar. Fakat Yûnus’a bir şey olmuyor, kazandan sağ olarak çıkıyor. Bunu gören kâfirler, korkup kaçıyorlar. Yûnus şeyhine geliyor. Tapduk, Yûnus diyor, birkaç dakika daha kazanda kalsaydın suyu buz gibi donduracaktın.”⁴⁴

Emre köyü rivayetlerinden birincisinde Yûnus, yine düşmana esir düşer ve bir keşişle birlikte kaynar kazana girme deneyimi yaşar. Bu deneyimde kerameti gösteren yine Yûnus’tur. Rivayet şu şekildedir:

“Yûnus, Frenklerle savaşa giriyor, tutsak oluyor. Bir keşişle konuşuyor, hangimizin dini haksı diyor, belli olsun; kaynar kazana girelim, elbette yanmayız, haşlanmayız, sağ çıkarız. Bir kazana su koyup kaynatıyorlar. Bir de müddet tayin ediyorlar. Yûnus besmeleyle kazana

⁴¹ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 61.

⁴² Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.

⁴³ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.

⁴⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.

giriyor, kapağını kapatıyorlar. Müddet gelince Yûnus, kazanın kapağına vuruyor. Açıyorlar, yanakları pembe pembe, alnının terini silerek çıkıyor. Yûnus'tan sonra keşiş giriyor. Fakat müddet bitince kapak vurulmuyor. Kazanı açıyorlar, bir de ne görsünler? Keşiş erimiş gitmiş.”⁴⁵

Emre köyüne ait ikinci rivayette Yûnus'un şeyhinin uzak bir yere dökmesi için verdiği aşk şarabını içmesiyle şair olması anlatılır. Bu rivayet şöyledir:

“Tapduk, Yûnus'a aşk şarabını veriyor, var, bunu insan ayağı değmeyecek yere dök diyor. Yûnus dönüyor, dolaşıyor, insan ayağı değmeyecek yer bulamıyor. Tası kaldırıp başına dikeyor, katresine kadar içiyor. Bunun üzerine şair oluyor. İlk şiiri de şu:

Adım adım ileri üç beş adım ileri

On sekiz bin âlemi gördüm bir dağ içinde”⁴⁶

Emre köyüne ait üçüncü rivayet de şöyledir:

“Şeyhi, Yûnus'u türbe kapısına gömün; beni ziyarete gelen önce onu ziyaret etsin; onu ziyaret etmeyenin ziyareti kabul olmasın diye vasiyet ediyor.”⁴⁷

Dördüncü ve son rivayette ise “Yûnus, beni kapı önüne gömün, şeyhimi ziyaret eden, bağrıma bassın da türbeye girsin demiş.”⁴⁸

Yûnus Emre'nin Tarihî Hayatı

Doğum Tarihi, Yaşadığı Dönem ve Çevre

Hayatı efsanelere karışmış ve hakkında birçok menkabe anlatılmış olan büyük Türk şairi Yûnus Emre hakkında, hiçbir kaynakta doğru dürüst ve kesinleyici bilgi bulunmadığından, onun gerçek hayat hikâyesini belirlemek oldukça zordur.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda çeşitli kaynaklardan, bulunan bazı belgelerden ve şiirlerinden yola çıkılarak hayatı hakkında birtakım bilgiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bütün bunların sonucunda genel kabul, şairimizin XIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIV. yüzyılın ilk yarısında Orta Anadolu'da yaşamış mutasavvıf bir şair olduğu yönündedir. Dîvân'da geçen:

168v6 mevlânâ şöhetinde sâzıla 'işret oldı

'ârif ma'nâya taldı çün biledür ferîşte

⁴⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.

⁴⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59-60.

⁴⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 60.

⁴⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 60.

beytinden hareketle, Yûnus'un Mevlânâ Celâleddin Rûmî (öl. 1273) ölmeden önce onunla görüştüğünü ve onun sohbetinde bulunduğunu, yine Yûnus Emre'nin olgunluk dönemi eseri sayılan Risâletü'n-Nushiyye'nin son kısmındaki:

54r4 söze târîh yedi yüz yediyidi
yûnus cânı bu yolda fidâyidi

beytinden hareketle H 707 / M 1307-8 tarihlerinde Yûnus Emre'nin hayatta olduğunu anlıyoruz. Bu iki beyit genel kanıyı doğrulamakta, Anadolu'nun Moğol istilasıyla yağmalanması sonucu Selçuklu devletinin otoritesini kaybettiği, bu yüzden Anadolu'nun kavga ve çekişmelere sahne olduğu dönem ile beylikler dönemini işaret etmektedir.

Bunları destekleyici en önemli belge, Adnan Sadık Erzi tarafından Bayezid Umumi Kütüphanesi'nde 7912 numaraya kayıtlı bir mecmûada bulunmuş; Yûnus Emre'nin doğum ve ölüm kayıtlarını içeren bu bilgiler “*Belleten*”de yayımlanmıştır.⁴⁹

“Bu mecmûanın 38. b yaprağında, Osman Gazi'nin padişahlığından başlayan ve Kapudan-ı Deryâ Müezzinzade Ali Paşa'nın 979 hicrînde Leponta deniz savaşında şehit düşmesine söylenen bir tarih mısrasıyla biten kronolojik cetvelde, Osman'ın hayatından, padişahlık müddetinden, Bilecik ve Yarhisar'ın fethinden, Sultan Veled'in ölümünden sonra Yûnus Emre'ye dair şu kayıt vardır:

Vefât-ı Yûnus Emre
Sene 720 - Müddet-i ömr 82”⁵⁰

Bu kayıtlar ışığında 82 yıl ömür süren Yûnus Emre'nin 1240-1 tarihinde doğduğunu, 1320-1 tarihinde de öldüğünü anlıyoruz. Gölpınarlı'ya göre belgede yer alan diğer tüm tarihlerin doğru oluşu, Yûnus Emre'nin şiirlerini de dikkate aldığımızda yukarıdaki kayıtla ilgili şüpheleri ortadan kaldırmaya yeterli görülmektedir.

Kâmil Kepecioğlu'nun Devlet Başkanlık Arşivinde bulunduğu ve hakkındaki düşüncelerini Bursa'da çıkan “*Nilüfer mecmûası*”nda yayımladığı bir belge de yukarıdaki kayda uygunluk göstermektedir. Bu belgeye göre Yûnus Emre, Horasandan gelen Hacı İsmail topluluğundan gösterilmiş, muhtemelen ölümünden önceki 5 yıl içinde, Karamanoğlu Bedreddin İbrahim

⁴⁹ *Belleten*, Türk Tarih Kurumu, cilt: XIV, sayı: 53, ocak 1950, s. 105-85. Yûnus'a ait yazılar s. 85-89.

⁵⁰ Abdülkâî Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 72.

Bey'den Yerce adındaki yeri satın almıştır.⁵¹ Gölpınarlı'ya göre Yûnus'un burayı satın alan Yûnus'un hâli vakti yerindedir ve öyle yok yoksul bir adam değildir. Onun Horasandan gelmiş gösterilmesi muhtemelen babasının doğu illerinden göçmüş olmasına bağlanabilir yahut da Yûnus Emre'nin bu göç esnasında küçük bir çocuk olmasından kaynaklanmaktadır. Aksi takdirde Yûnus'un eserlerindeki öz Anadolu Türkçesi hiçbir şekilde açıklanamaz. Yine belgeden hareketle Yûnus Emre'nin İsmail adında bir oğlu vardır ve oğlu 1349 sularında Karacalarkuyusu, Devekuyusu denilen yerlerde suyu bulunan iki kuyuyu, şehzadeye tapulatıp kendine mülk edinmiştir.⁵²

Bu belgeler ışığında, “*Şakâyık-ı Numaniyye*”ye dayanarak Yûnus Emre'nin Yıldırım Bayezid (1389-1402) devrinde yaşadığını söyleyen Melioransky ile Yûnus Emre'yi Orhan (1326-1360) ve I. Murad (1360-1389) zamanı şairlerinden gösteren Âşık Paşazade'nin fikirleri bu konudaki fikirleri geçerliliğini yitirmiştir.⁵³ Buna göre Yûnus Emre, Osman Gazi'nin saltanat yıllarında ömrünün son demlerini yaşamış, Orhan devrine yetişmeden 1320-1 yılında vefat etmiştir.

Yûnus Emre'nin doğum ve ölüm yeri, tahsili, ailesi, nerelere gittiği, uğraşısı veya mesleği, tarikatı vb. konularda yeterli ve kesin bilgilere sahip değiliz. Bu konulardaki tüm görüşler birtakım rivayetlere dayanmakta ve yer yer bu bilgiler birbiriyle çelişmektedir. *Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*'ne göre Yûnus Emre'nin doğduğu yer Sivrihisar şimal Sarıgök dedikleri yerdir ve mezarı da oradadır.⁵⁴ “*Şakâyık Tercümesi*”nde de Tapduk Emre'nin Sakarya nehrine yakın bir yerde yerleşmiş olduğu, Yûnus'un ise Bolu çevresinde bir yerde ikâmet ettiği belirtilir. Nefâhat mütercimi, Yûnus'un Kütahya suyunun üzerinde, o suyun Sakarya'ya karıştığı yere yakın bir mahalde yattığını söyleyerek *Velayetnâme*'yi teyit eder. Âşık çelebi, *Meşairü's-Şuarâ*'da, Yûnus Emre'nin Bolulu olduğunu belirtir.”⁵⁵

Fuat Köprülü, “Yûnus Emre XIII. yüzyılın son yarısında Sivrihisar civarında yahut Bolu mülhakâtından Sakarya suyu civârındaki karyelerden birinde yetişmiş bir Türkmen köylüsüydü.”⁵⁶ diyerek bu konuda Bektaşî an'anesini kabul etmektedir.

Bu birbirinden farklı görüşlerden, kesin olmayan ve yetersiz bilgilerden hareketle Yûnus Emre'nin Orta Anadolu'da yaşadığı sonucu çıkarılmaktadır.

⁵¹ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 64-65.

⁵² Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 65.

⁵³ bk. M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 249-250; Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 26.

⁵⁴ *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı, Ankara, 2010, s. 447.

⁵⁵ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 28.

⁵⁶ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 251.

Ailesi ve Çocukları

Yûnus Emre'yle ilgili merak edilen konuların başında, onun bir aile kurup kurmadığı ve çocuklarının olup olmadığı konusu gelmektedir. Bu konuda, daha önce belirttiğimiz gibi Kâmil Kepecioğlu tarafından bulunan bir belgede Yûnus Emre'nin İsmail adında bir oğlu olduğunu ve oğlunun 1349 yılında şehzadeye iki kuyuyu kendi üstüne tapulattığını söylemiştik. Dîvân'da geçen şu dört beyit bize bu konuda az da olsa ipucu verebilir diye düşünmekteyiz:

146r4 bende dahı verdün bize ol hūrîyi çift helâl
andan geçdi ârzüm tamâm ârzüm saña êrmegiçün

115r3 oğul aydur bunadı ölmez kız aydur yerinden durmaz
hîç kendü hâlinden bilmez hâlden hâle düşdi göñül

149v2 ne oğul vardı ne kız ervâhidük anda biz
yûnus dostdan haber vër 'ışkıla göyneriken

205r2 ata oğuldan bēze bakmaya ana kıza
şol gün geliser başa unutma 'araşâtı

İlk beyitte Yûnus, “bir güzelin kendisine helal eş olarak bağlanmış bir şekilde verildiğini” söylemektedir. Tarama sözlüğünü dikkate aldığımızda burada geçen “çift” sözcüğü sayı olarak “iki” anlamında değil, “eş, zevce” anlamında olmalıdır. Fatih nüshasında geçen “bende” sözcüğü diğer nüshalarda “bunda” şeklinde geçmekte ve “burada, bu dünyada” anlamı taşımaktadır. Diğer beyitlerde oğul ve kızdaki bahsetmekte, özellikle önceki kısımlarını da dikkate alarak üçüncü beyti incelediğimizde nûr dağında vakit geçirirken (vahdet durumundayken) oğul ve kıza sahip olmadan ruhlar durumunda bulunduğumuzu söylemektedir. Bütün bu ifadeler genel ifadeler mi yoksa Yûnus Emre gerçekten evlenmiş ve bir kız ile bir erkek çocuğa sahip olmuş mudur? Tabi bilemiyoruz; fakat yukarıdaki belgeyi de dikkate aldığımızda, bu bilgilerin gerçeklik payının olduğunu düşünebiliriz.

Adı ve Mahlası

Şairimiz öteden beri “Yûnus Emre” olarak anılmış ve bu adla şöhrete kavuşmuştur. “*Bektaşî Velayetnâmesi*’nde, *Nefâhat* ve *Şakâyık Tercümeleri*’nde, Âşık Çelebi’nin

Tezkire'sinde onun ismi, daima 'Yûnus Emre'; İbrahim Has'ın Tezkire'sinde de 'Şeyh Emrem Yûnus Hazretleri' şeklinde geçmektedir."⁵⁷

İncelediğimiz Fatih Nüshası'nda "Yûnus Emre"nin dışında "Yûnus, Yûnus Emrem, 'amele Yûnus, Âşık Yûnus, Biçare Yûnus, Derviş Yûnus, Miskin Yûnus, Yûnus Miskin, Taptuklu Yûnus" gibi mahlaslar kullanılmıştır. Bu mahlaslardan hareketle "Yûnusları birbirinden ayırmak" gibi girişimlerde bulunanlar olmuş; fakat böyle bir çaba sonuçsuz kalmıştır.⁵⁸

Fuat Köprülü, "*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*" adlı eserinde "Emre" kelimesinin anlamıyla ilgili çeşitli görüşleri ortaya koyduktan sonra, kesin olmamakla birlikte sözcüğün değişik zamanlarda "âşık, şair, büyük birâder, kardeş, atabeg-i devlet, lala, ahi" anlamlarında kullanıldığını belirtmektedir.⁵⁹

Tahsili

Yûnus Emre'nin tahsili de en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Bütün eski kaynaklar Yûnus Emre'nin ümmî (okuma yazma bilmeyen) bir şâir olduğu konusunda hemfikirdirler. "Şakâyık mütercimi, 'Zahir-i hâlde okumağa dili varmayıp, hâme gibi hurûf-ı teheccînin edâsında kâsır olduğunu' söylediği gibi, Âşık Çelebî de 'Okumak kasedettiği hâlde, hurûf-ı teheccîyi ikmâle dili dönmediği'ni iddia etmektedir. Gibb'in kendiliğinden hiçbir şey eklemeyerek aynen kaydettiği bu ümmîliği, Melioransky bir türlü kabul etmiyor ve Yûnus'un okumak yazmak bildiği iddiasında bulunuyor."⁶⁰

Bektaşî ananesine göre de Yûnus Emre ümmî kabul edilmektedir. Ayrıca Niyâzî-i Mısırî de Yûnus'un ümmî bir şair olduğunu söylemektedir.⁶¹ "İsmail Hakkı Bursavî, Ferahu'r-Ruh adlı Muhammediyye şerhinde Yûnus'un, ümmî fakat hakîm (hikmet sahibi) bir mutasavvıf olduğunu belirttiği hâlde, 'Çıkdım erik dalına' şerhinde onun sülûkundan önce 'Müftî'lik yaptığını söyler."⁶²

Fuat Köprülü, "Bugün elde bulunan bütün vesikalara göre, Yûnus Emre'yi ümmî bir derviş saymak icap ediyor." demesine rağmen bu konuya şüpheyle yaklaşmakta, Yûnus'un eserlerini inceledikten sonra da Yûnus'un eline kalem almadığı ve ümmî olduğu yönündeki eski kaynakların ifadelerinin aynen ve sarâhaten kabul edilebilir olmadığını söylemektedir.⁶³ Ona göre "Tam anlamıyla ümmî bir derviş, ufak nefesler ve ilahiler yazsa bile - Yûnus Dîvânı'nın başındaki - hemen hemen beş yüz beyti aşan uzun bir mesnevî parçasını, mümkün değil,

⁵⁷ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 30.

⁵⁸ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 31.

⁵⁹ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 245-246.

⁶⁰ M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 256.

⁶¹ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 33.

⁶² Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 34.

⁶³ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 256-258.

yazamazdı; lâkin onun hurûf-ı hecâyı telâffuz edememesi iddiası nasıl bir ifrat eseri ise, bu saf dervîşi tam manasıyla okumuş, medrese görmüş bir adam saymak da bir tefrit eseridir.”⁶⁴ Yûnus’un eserlerinde evliya ve enbiya menkabelerini, eski İran mitolojisini, hatta o devir ilminin umûmî telakkilerini pek iyi bildiğine dair açık işâretler bulunduğunu söyleyen Köprülü, bu çok sade Türk dervîşinin İran edebiyatındaki belâgat kaidelerine pek vâkıf olmadığını, fakat en azından Mevlânâ’nın Farsça şiirlerinden zevk alacak kadar Acem edebiyatını tanıdığını belirtmektedir.⁶⁵ Köprülü’nün bu konuda dikkat çektiği bir başka nokta da mutasavvıfların ümmîlik anlayışıdır. Bu anlayışa göre salıklar, zahiren âlim olsalar bile bâtında ümmî olmalıdırlar. Onların zahirde ilimlerinin eseri şeriat ahkâmı ile ameldir, bâtında ümmîliklerinin hükmü ise, Cenabıhak’tan vasıtasız olan ilmi almaktır; çünkü bâtında temiz yürekli olmadıkça, gönül kitabı ilahi tecellilere mazhar olamaz; bundan dolayı, âlimlerin sülûku daha güçlkle olur.⁶⁶

“*Yûnus Emre ve Tasavvuf*” adlı eserinde konuyu detaylıca tetkik eden Abdûlbaki Gölpınarlı; eserlerinde skolastik bilgiye ait şeylerden, cevherden, arazdan, suretten, manadan, Vahdet-i Vücûd’dan, Hukemâ felsefesinden, peygamber kıssalarından, İran efsanelerinde geçen kahramanlardan (Ferîdun, Nûşirevan, Rüstem), meşhur kişilerden (Lokman, Calinus, Bukrat), ünlü sufilerden (Cüneyt, Bayezid, Mansûr, Ma’ruf, Şeyh-i San’an), Hz. Peygamber’in Üveys ile konuşmasından, Kırklar’dan, dört kapıdan, kırk makamdan ... bahseden Yûnus’un ümmî olduğu fikrine katılmaz. Ona göre Yûnus, Farsça bilmektedir ve Sâdî’yi okumuş, Mevlânâ’nın hem Mesnevî’siyle hem Dîvân-ı Kebîr’iyle meşgul olmuştur.⁶⁷ Gölpınarlı, konuyla ilgili olarak eserinin devamında şöyle demektedir:

“Görülüyor ki Yûnus, iyi tahsil görmüş bir adamdır. Fakat sıralı bir tahsil mi gördü, yani devrindeki medrese tahsilini tamamladı, icazet aldı, ihtisas yaptı mı? Bu soruya kesin olarak cevaplandıramayız. Yalnız şurası muhakkak ki Yûnus; okumuş, yazmış, dil bilir, zamanın bilgilerini elde etmiş bir adamdır, ümmî oluşu bir masaldan ibarettir. Bu masalı uyduranlar, onun sözlerindeki anlamı anlamayan kişilerdir. Mesela o: “Ümmî benem Yûnus benem dördtür anam dokkuz babam” derken, okuma yazma bilmediğini değil, dört unsura mensup olduğunu söylemiştir. Dokuz babası, dokuz kat gökdür, dört anası da dört unsur.”⁶⁸

“Bir başka yerde Gölpınarlı, Yûnus Emre’nin Konya’da tahsil görmüş olabileceğini tahmin eder.”⁶⁹

⁶⁴ M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 258.

⁶⁵ M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 258.

⁶⁶ M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 257.

⁶⁷ Abdûlbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 96-98.

⁶⁸ Abdûlbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 100-101.

⁶⁹ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 37.

Faruk Kadri Timurtaş da Yûnus'un ümmî olduğu fikrine katılmaz ve onun muntazam bir tahsil gördüğünün, Arapça - Farsçayı ve devrinin bütün ilimlerini bildiğinin şiirlerinden sezilebildiğini söyler. Ona göre Yûnus, büyük ihtimalle tahsilini, devrinin en meşhur ilim ve kültür merkezi olan Konya'da yapmıştır.⁷⁰

Metnimizde geçen:

73v1 ne elif okudum ne cim varlığındadır kelecim
bilmeye yüz biñ müneccim tâli'üm ne ılduzdan gelür

103v6 'âşık ma'sûk birdür bile 'ışkdan gelür her söz dile

104r1 bî-çâre yûnus ne bile ne kâra okıdı ne ak

beyitlerinin zahirî anlamları dikkate alındığında Yûnus Emre ümmî bir şairdir. Ancak şu beyitlerden şairimizin öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır:

75v7 benüm gibi mücrim kıl bir dağı isteye bul

76r1 dilümde 'ilm ü uşul dilegüm dünyâ sever

101r3 dört kitâbuñ ma'nâsın okıdum hâşıl êtdüm

'ışka gelincek gördüm bir uzun hêceyimiş

136v2 mescidde medresede çok 'ibâdet eyledüm

'ışk odına yanuban andan hâşıla geldüm

Yûnus, Kur'ân'a ve sünnete sadıktır. Aşağıdaki beyitten, Yûnus Emre'nin iyi derecede Kur'ân ve hadis bilgisine sahip olduğunu ve bunları şiirlerine aksettirdiğini anlıyoruz:

110v6 yûnus sözi şi'rden ammâ aşlı kitâbdan

111r1 hadîşile denene key şâdık olmak gerek

Evliyanın ilmi olan ledün ilmi, ilahi sırlara ait ilim olup, ders ve okumayla elde edilemez. Bunun için aşk kitabını okumak gerekmektedir:

⁷⁰ Faruk Kadri Timurtaş, *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. II.

- 70v5 biz t̃alib-i 'ilm̃lerüz 'ışk kitābın okuruz
 Çalap m̃derris bize 'ışk h̃od medresesid̃r
- 78r7 'ilim h̃od g̃z hicābıdur d̃nyē āh̃iret h̃isābıdur
 78v1 kitāb h̃od 'ışk kitābıdur bu okunan varak ned̃r
- 119r5 ̃n'ıřkuñ kitābını okıdum tah̃s̃l ētd̃m
 ne h̃ācet kim arayı aē ũstine yazaram
- 73r6 s̃z aradan aēdan deg̃l yazup okımaēdan deg̃l
 bu ỹr̃yēn halkdan deg̃l h̃āl̃ik āvāzından gel̃r
- 103r6 bilmeyesin bed-nām u nām bir ola saña h̃āşş u 'āmm
 bild̃ñise 'ilmi tamām gel 'ışkdan okı sebak
- 129v6 sa'd benem sa'ıd benem ỹnus dañı beñmled̃r
 130r1 'ilm-i led̃nd̃r ũstādum ol esrār benem
- 181r6 dost bundadur bell̃ beyān dost d̃dārın g̃rd̃m 'ayān
 'ilm ũ hikmet okıyanuñ buña degind̃r 'azimi

Ỹnus Emre'ye g̃re ilim bir amaç deēil, insanın kendi hakikatine ulaşması için bir araçtır. Bu ỹzden kişi, ilmi derinlemesine ve ibret alacak şekilde okumalı, ilmiyle de amel etmeli yani bilgisini davranışa d̃kmedir. Aksi takdirde ōērenilen ilim, kişi için bir ỹk h̃āline gelecek ve kişi ile Allah arasında bir ōrt̃ olarak kalacaktır:

- 79r3 d̃rt kitābı şerh ēden 'āřıd̃r h̃ak̃ıkatde
 z̃rā tefs̃r okıyup ma'nāsın bilmediler
- 103v1 okımaēıl 'ilm̃ñ ỹzin 'ilme 'amel gerek g̃z̃n
 a g̃ñ̃l̃den bātın g̃zin 'āřık ma'ř̃k h̃āline bak
- 150v1 'ilm okımaēdan gerek kend̃zini bilmekd̃r
 kend̃z̃ñi bilmeziseñ bir hayvāndan bētersin

150v2 'ilm oꝓımaꝓ ma'nāsı 'ibret almaꝓdur ancaꝓ
 çün 'ibret almaduꝓ sen görmedin taş atarsın

193r7 hırꝓayıla tãc yol varmaz ferecīyle 'âlim olmaz

193v1 dīn diyānet olmayıcaꝓ oꝓısaꝓ ꝓamu varaꝓı

193v2 oꝓıduꝓ yēdi muşḥafı ha tã'at gösterür şāfī
 çünki 'amel eylemeduꝓ gerekse var yüz yıl oꝓı

78r7 'ilim ḥod göz ḥicābıdur dünya āḥiret ḥisābıdur

78v1 kitāb ḥod 'ıṣṣ kitābıdur bu oꝓunan varaꝓ nedür

O dönem Medreselerinde usul, fıkıh, hadis gibi ilimlerin yanında İslam öncesi bilgilerin okutulduğu, skolastik felsefenin öğretildiği düşünülecek olursa bunların harmanlanıp şiire dökülmesi büyük bir şairlik yeteneğinin yanı sıra öğrenim görmüş, üstün bir zekâyı da gerektirmektedir. Bu açıdan biz, üzerinde çalıştığımız metinde okuyan, yazan, düşünen, zekâsının sınırlarını zorlayan bir Yûnus Emre gördük. Tekkelerde şeyhlerden şifahî olarak aşk ilmini öğrendiği kesin olan Yûnus Emre, bunun öncesinde büyük ihtimalle bir medrese eğitiminden geçmişti.

Mürşidi ve Tarikatı

Öncelikle, Yûnus'un eseri incelendiğinde onun herhangi bir tarikatın propagandasını yapmadığını, tarikat kavramını genel olarak ele aldığını söylemek durumundayız. Yûnus'a göre önemli olan Allah'a ulaşmaktır; Kur'ân'a ve sünnete uygun olmak kaydıyla bunun hangi yollardan yapıldığı çok da önemli değildir.

Yûnus Emre'nin hangi tarikat dairesine mensup olduğu konusunda şu ana kadar yapılan araştırmalarda kesin bir sonuca ulaşılammıştır. Bir kısım araştırmacılar, Yûnus'un tarikat pîrlerini Horasan'a bağlamışlar, bazıları da Nakşî, Halvetî, Mevlevî veya Kâdirî tarikatlarına mensup olduğu şeklinde hükümler vermişlerdir. Bu konuda üzerinde en çok yoğunlaşılın tarikatlar Mevlevîlik ve Bektaşilik olmuştur.⁷¹ Ancak Yûnus'un Bektaşî olduğuna dair elde herhangi bir belge olmadığı gibi, Yûnus'un şiirlerinde de bu konuda en ufak bir ipucuna rastlanmamaktadır. Üstelik Bektaşî an'anesi, Yûnus da dâhil olmak üzere birçok sufiyi Hacı Bektaş Velî'nin tarikat dairesine sokmasına rağmen, Yûnus'un şiirlerinde Hacı Bektaş'ın adı bile geçmez. Yûnus'un Mevlânâ ile görüşmüş ve onun sohbetinde bulunmuş olması (bk.

⁷¹ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 44.

89v6, 168v6 numaralı beyitler) dolayısıyla onun Mevlevî olduğu sonucunu çıkaramayacağımız da açıktır. Kaldı ki Mevlevîlik Mevlânâ'dan sonra, onun öğretilerini yaymak için, oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuş bir tarikattır. Bu durumda Mevlânâ da bir bakıma Mevlevî değildir. Bunun yanında Yûnus'u herhangi bir tarikat dairesine sokmayıp tarikatlar üstü bir şahsiyet olarak değerlendiren görüşler de ortaya atılmıştır. Fakat böyle bir şey mümkün değildir; çünkü Yûnus öncelikle yaşadığı çağın adamıdır. Biz, Yûnus'un tarikat dairesini yine onun şiirlerinden, özellikle şu beyitten hareketle tespit edebiliriz:

140v1 yûnus'a tapduğ u şaltuğ u barak'dandur naşîb
çün gönülden cüş kıldı ben nice pinhân olam

Yûnus'a ait olduğuna şüphemiz olmayan yukarıdaki beyitte Yûnus kendi tarikat silsilesini açıkça işaret etmektedir. Bu beyitle birlikte Tapduk'un adının geçtiği tüm beyitleri de dikkate aldığımızda Tapduk Emre, kesin olarak Yûnus'un şeyhidir. Bu durumda Tapduk Emre'nin şeyhi Barak Baba, Barak Baba'nın da şeyhi Sarı Saltık'tır. Burada bulunması gereken, Yûnus'un nasiplendiğini söylediği ve şeyhleri kabul edebileceğimiz bu "Türkmen babaları"nın aralarında tarihsel bağ var mıdır, bunlar hangi tarikat mensuplarıdır?

Tarihî kaynaklara göre Sarı Saltık, Barak Baba'yı yetiştirerek kendine halife yapmıştır. (bk. Dizin: "barak" maddesi.) "Barak Baba, Anadolu ve İran'daki faaliyetleri sırasında birçok mürit toplamış, bu müritlere Barakıyyûn (Baraklılar) adı verilmiştir. H. Hüsameddin, F. Köprülü, Hilmi Ziya, A. Gölpınarlı gibi bilim adamları Arap kaynaklarına dayanarak Barak Baba'nın şaman hüviyetini henüz korumakta olan, Kalenderiyye tarikatına mensup bir Türkmen babası olduğunu tahmin etmektedirler. A. Yaşar Ocak ise, kazınmış saç, sakal ve kaşlarına, aşağı salıverilmiş gür bıyıklarına bakarak onun bir Haydarî şeyhi olduğu kanısına varmıştır."⁷² Yine tarihî kaynaklara baktığımızda, XIII. yy. Anadolu'sunda nasıl Barak Baba'ya mensup "Baraklılar" denilen bir Kalenderî-Haydarî zümresi varsa, Şeyh Tapduk'a mensup "Tapduklular" zümresinin bulunduğunu ve tıpkı öteki popüler Kalenderî zümreleri gibi, şeriata pek uymadıklarını, el-Veledü's-Şefik adlı eser haber vermektedir.⁷³

Belgelere dayanan ve yukarıda saydığımız Türkmen babaları arasındaki bağı ortaya koyan bilgiler ışığında Yûnus Emre'yi bir Kalenderî şeyhi sayabilir miyiz? Bu noktada yapmamız gereken, Ahmet Yaşar Ocak'ın ortaya attığı "Yûnus Emre'nin Kalenderî-Melametî akımı

⁷² Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 189-193.

⁷³ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 69.

içinde ele alınıp değerlendirilebileceği”⁷⁴ fikrine değinerek, bu konunun doğruluğunu araştırmak olacaktır.

Kalenderîlik ve Kübrevîlik başta olmak üzere birçok tarikatın temelini oluşturan Melametîlik, bir tarikattan ziyade bir meşrep, anlayış ve mektep olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Birçok tarikatın temelini oluşturan ve IX. yüzyılda meşhur sufi Hamdun El-Kasâr tarafından sistemleştirilen Melametîlik, şeklî ve maddî unsurlara önem veren bir tasavvufî anlayışa tepki olarak ortaya çıkmış bir anlayıştır. Bu anlayışa göre birtakım kıyafet, tören, gelenek ve zikir meclisleri ile Hakk’a ulaşmak mümkün değildir. Bütün bunlar riya alametleri olup bundan kurtulmak ve ihlası gerçekleştirmek için fiilen cemiyetin tüm faaliyetlerine iştirak etmek ve görünüşte halktan ayırt edilecek kıyafet ve davranıştan sıyrılmak gerekir. Nafie ibadetleri de insanlardan gizli yapmak, aynı zamanda kalpten Allah’ı hiçbir zaman ayırmamak, kendinde bir varlık görmemek ve başkasını değil kendi nefsinin kınamak gerekir.⁷⁵ İbn Arabî tarafından en yüksek mertebe olarak kabul edilen bu tür Melametî anlayış, zamanla değişerek esas gayesinden uzaklaşmış ve önce başkaları tarafından kınanmak için iyi amelleri gizleyip kötü amelleri açığa vurmak şekline bürünmüş, sonra bazı çevrelerde de kötü fiiller işleme, şeriatı önemsememe şekline de bürünmüştür.

Yûnus’un yaşarken başkaları tarafından Melametî olarak tanındığını onun şu beytinden çıkarabiliriz:

124v6 imdi yûnus’a ne ğam ‘âşık melâmet bed-nâm
125r1 küfrüm îmâna şol dem anda deġişüp geldüm

Beyte göre Yûnus’un artık üzülmesine gerek yoktur. Onun “âşık, melamet” olarak tanınması, Hakk’a kavuşmasının önünde bir engel oluşturacağı için Yûnus’un tasvip ettiği bir şey değildir. Çünkü Yûnus, sufi elbisesini ezelde giymiştir.

Yûnus’un şiirlerinde, İbn Arabî’nin övdüğü, şeklî unsurlar ile riyadan uzaklaşarak ihlası hedef alan ve nefsi kınayan esas Melametî anlayış, baştan sona hâkim olarak karşımıza çıkmaktadır:

128v7 ırmağ gibi ben çağlaram geh gülerem geh ağlaram
129r1 nefsün cigerin toğraram kibr ü kîni yağan benem

⁷⁴ Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 69; Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 98-121.

⁷⁵ Osman Türer, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1995, s. 153-155.

129r2 kırdum bu nefsün çerisin bir êtdüm burc u bārūsın
pāk eyledüm iĉerūsın mülketini yuyan benem

193r7 hırkayıla tāk yol varmaz ferecīyle ‘ālim olmaz

193v1 dīn diyānet olmayıcaķ okısañ kamu varaķı

77r3 terk êdesin taĥt u tācı bulasın êtdüğün göçi
muĥammed ĥaķ yalvarıcı ōefā’atumuz andadur

103v4 cūbbe vū hırķa tāk u taĥt vērse gerekdür ‘ıŝķa bāc
dört yüz mürīd ü elli ĥāc terk eyledi ‘abdū’r-rezzāk

Yûnus’un ōiirlerinde hacc ibadeti bile ōeklî unsurlardan tamamen arındırılmış bir ōekilde ve tamamen “Allah’ın evi” olarak nitelendirilen kalbe yönelik bir ibadettir:

165r1 aķ ōaķallu pīr ķoca bilimez ĥālī nice
emek yēmesün ĥacca bir göñül yıķarısa

193v3 biñ kez ĥacca varduñısa biñ kez ģazā kılduñısa
bir kez göñül ırduñısa gerekse var yollar doķı

193v4 göñül mi yēğ ka’be mi yēğ ayıt baña ‘aķlı ēren
göñül yēğ durur zīre kim göñüldedür dost tıraķı

Yûnus, hiçbir zaman halktan kopuk bir insan olmamış, sürekli halkın iĉinde bulunarak hem cemiyetin tüm faaliyetlerine iştirak etmiş hem de ōevkini, heyecanını ve bildiklerini halka anlatma derdine düşmüştür. O, kuru zühde dayalı sufi anlayışlara karŝıdır ve bir köŝeye çekilip sürekli olarak insanlardan kopuk olarak sürdürülecek bir tasavvufî yaşamın manevi hayatını tehlikeye düşüreceğini ve Hakk’a karşı yabancılık çekmeye neden olacağını düşünmektedir:

143r2 ben ol yari sevdüğümü nice bir gizleyübilem
göñlüme ōıgmaz nēdeyin meger rāzum ile dēyem

143r3 dilüm dutup yürüdügüm yadlığuma delîl imiş
yaşam yadlık perdesini hicâbum ben giderem

143r4 anuñıla ahvâlümü 'âlemlere bildürem
çağıruban muştulayam 'âlemi üstüme dërem

Şiirlerin genelini dikkate aldığımızda birçok beyitte Yûnus'un nefsi Müslüman etmek için onunla mücadele ettiğini ve sık sık nefsi kınadığını görürüz. O, nefsi kimi zaman haşerât, kimi zaman sürekli tuzaklar hazırlayan ve çeşitli şekillerde (tepeleyerek, başını keserek, ciğerini doğrayarak, boğazından asarak, evini yıkarak vs.) öldürülmesi gereken azılı bir düşman hatta bir ejderha olarak görür. (bk. dizin: nefis maddesi.)

Yine hakiki Melametîliğin özelliklerinden olan ibadetlerin gizli yapılması Yûnus'ta bulabileceğimiz özelliklerdendir:

24r6 kâmusından saña ol ola yëgrek

24v1 ki dostâ tã'atun gizlûsi yëgrek

Kalenderîlik⁷⁶ ise, ilk defa teşkilatlanmamış şekliyle X. yüzyılda Orta Asya ve İran'da görülmüş, XII. yüzyılın sonunda İranlı sufi Cemâleddin-i Sâvî tarafından teşkilatlandırılarak "Kalenderiyye veya Cavlakiyye" adıyla Orta Doğu'da ve Orta Asya'da heterodoks bir tarikat olarak geniş taraftar toplamıştır. XIII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Anadolu'da rastlanmaya başlanan Kalenderî dervişleri, Moğol istilasının önünden kaçarak kalabalık gruplar hâlinde Anadolu'ya girmişlerdir. Dönemin kaynaklarına göre bu Kalenderîlerin bir kısmı tasavvuf tefekküründen yoksun mâceraperest olarak nitelendirilmekte, bir kısmı da Ebûbekr-i Niksarî ve Şems-i Tebrizî gibi Kalenderîliği yüksek bir tasavvufî felsefe ve yaşayış biçimi olarak yaşamaktaydılar. Rivayetler, birinci grubu temsil edenlerin çoğunluğunun bekâr yaşadığını, zamanın ve mekânın ahlakî kurallarına ve şer'î kaidelere riayet etmediklerini, acayip kıyafetlerle gezdiklerini ve bilhassa saçlarını, sakallarını, bıyık ve kaşlarını tamamıyla kazıttıklarını kaydetmektedirler. Bu gruptaki Kalenderîlerin yarı çıplak acayip kıyafetlerle dolaşan, esrar çekip afyon kullanan, şehir şehir, kasaba kasaba, köy köy dilenerek dolanan, mezarlıklarda, açık arazilerde yatıp kalkan, kimi zaman da ayaklanmalara katılan kişiler olmaları dolayısıyla da toplumda hoş karşılanmadıkları kaynaklarda geçmekte ve bunlar "aşağı zümre Kalenderîliği" olarak nitelendirilmektedir. II. grubu temsil eden Kalenderîler ise

⁷⁶ Kalenderîlik ile ilgili bilgiler Ahmet Yaşar Ocak'ın eserinden alınmıştır. Daha fazla bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

Sühreverdi ve Cami'ye göre gerçek sufilerdendir. Mevlânâ ise bu gruptaki Kalender'in tam bir inanç içinde bulunduğunu, insan cinsinden sayılamayacak kadar yüce gönüllü olduğunu ifade eden mısralar terennüm etmiştir.⁷⁷ Bu gruptaki Kalenderîlik ise “yüksek zümre Kalenderîliği”dir.

Kalenderîlerin şer'î ibadetlere karşı ilgisiz davrandıkları, bazen namaz kılmamakla suçlandıkları da olmuştur. Fakat bu her zaman geçerli bir durum değildir. “Mesela Barak Baba'dan bahseden bazı Arap kaynakları, onun namaz konusunda çok titiz olduğunu, yanındaki muhtesibi vasıtasıyla müritlerinin namaz kılıp kılmadıklarını kontrol ettirdiğini, kılmayanları sopa ile cezâlandırıldığını kaydediyorlar.”⁷⁸ Yûnus da yaşamının herhangi bir diliminde böyle bir suçlamayla karşı karşıya kalmış olmalı ki Dîvân'ındaki 168 numaralı şiiri bu konuda kendini suçlayanlara karşı bir cevap niteliğinde söyledi:

181r3 baña namâz kılmaz dème ben bilürem namâzumı
 kılurısam kılmazısam ol hâk bilür niyâzumı

181r4 dostdan artuğ kimse bilmez kâfir müsülmân kimdügin
 ben kıluram namâzumı hâk geçürdise nâzumı

Kalenderîliğin ana karakterini teşkil eden telakkilerden biri olan fakr ve tecerrüd, bu gruptaki sufiler arasında en had safhada algılanıp yaşanmış doktrinlerden biridir.⁷⁹ “Hayatı asgarî seviyede sürdürmeye yarayacak şeylerin dışında hiçbir dünyevî varlığa itibar etmemek” demek olan fakr, tasavvufî olarak “nefsinden kurtulma, kendinde varlık görmeyip her bakımdan Allah'a muhtaç olduğunu bilme, mevhum varlığından kurtulup ef'al, sıfat ve zatını Allah'ın sıfat ve zatında maneni kılma; manevi yokluk” şeklinde de anlaşılmıştır. Yûnus'un eserleri incelendiğinde, onun kendisini bu dünyaya bağlayabilecek tüm bağları “fakr” anlayışı sayesinde koparıp attığı ve dünyaya ait bir meylinin olmadığı görülecektir. Yûnus; mal, mülk, mevki ve şöhreti elinin tersiyle itmiş, kanaat bıçağını elinden bırakmamıştır:

8v2 kanâ'at fakrıla uş gele şimdi
 bağadur düşmene gör nêde şimdi

⁷⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 196-197.

⁷⁸ Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 176.

⁷⁹ Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 143.

- 50v3 nice söylerisen sen hâkkı söyle
icâzet yok durur ayruksı meyle
- 57r3 'ışkdan da'vâ kılan kişi hîç anmaya hırş u hevâ
'ışk evine girenlere ayruğ ne meyl ü ne vefâ
- 99r5 dilerisen eresin ferâgat menziline
var kanâ'at dârında nefsi boğazından as
- 107r6 çünkü âhrete kavîsin ko bu yalancı da'vâsın
107v1 mâl u hazîne sevisi 'âşıkısan nejdür senüj
- 136r4 ben bunda geldüm bu dem gerü elüme gidem
şanma ki bunda beni altuna mâla geldüm
- 200v6 gel imdi miskîn yûnus hevâseti elden bırak
201r1 çalabum rûzî eyle bize kanâ'at bıçağını

Seyahat, Kalenderîliğin en çok uyulan esas erkânlarından biridir ve Kalenderîler olgunlaşmak, ilahi aşkın yeryüzündeki tezahürlerini gözleyebilmek, dolayısıyla aşk ve cezvelerini artırıp başka insanlara da şevklerini ve fikirlerini aktarabilmek için sık sık seyahat ederlerdi.⁸⁰ Dîvân incelendiğinde Yûnus'un, sık sık irşat için ülkenin çeşitli yerlerine seyâhatlere çıkmış bir sufi olduğu anlaşılabacaktır:

- 161v2 varduğumuz illere şol şafâ gönüllere
halka tapduk ma'nâsın saçduk el-hamdüli'llâh
- 136r2 gör ne yuvadan uçdum bu halka râzum açdum
'ışk duzağına düşdüm dutıldum anja geldüm
- 161v4 indük rûm'ı kışladuk çok hayr u şer işledük
uş bahâr geldi gerü göçdük el-hamdüli'llâh

⁸⁰ Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 165-167; Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 119.

Kalenderîlerde görülen özelliklerden biri de cemâlperestlik veya mahbubperestlik adı verilen “Tanrı’nın cemâlinin, güzel yaratılmış, güzel yüzlü insanlarda zuhur etmesi” telakkisidir.⁸¹ İran sufiliğinin tipik bir yanı olan bu telakki, X. ve XI. yüzyıllarda Baba Tahir-i Uryan’dan Ebû Saîd-i Ebu’l-Hayr’a, XIII. yüzyılda Anadolu’da bir ara bulunmuş olan ve Yûnus Emre ile aynı meşrepten olan Evhadüddin-i Kirmânî (öl. 1237) ve Fahrüddin-i Irâkî (öl. 1289)’ye kadar bütün sufilerde bu düşünceyi görmek mümkündür.⁸² Aşağı zümre Kalenderîlerinde ahlakî sefahet hâline dönüştüğüne dair kaynaklarda bilgiler bulunan bu telakki, Sühreverdi ve Şems-i Tebrizî gibi sufilerce ciddî eleştiriler almıştır.⁸³ Bu telakkinin izleri Yûnus’un Dîvân’ında yoğun bir şekilde görülmektedir. Çalışmamızın dizin bölümündeki “cemâl”, “dîdâr”, “dost”, “pîr” ve özellikle “yüz (1)” maddeleri incelendiğinde Yûnus’un bir cemâlperest olduğu, amacının gerek şeyhinin gerekse çevresindeki insanların yüzünde ilahi cemâli seyretmek olduğu görülecektir:

104v6 kerem ét bir beri bak niķābı yüzünden bırak
ayun on dördi misin balķurur yüz ü yanķ

105r3 şıfatun arılığı bulğur u nohūd gibi
iki ķaşun ay alnun genc aya vērür sebak

105r4 gören pervāneleyin nice oda düşmesün
gözlerünün bakışi cān alur iki çırak

188v6 bencileyin gören ķişı ben sevdüğümün yüzini
delü ola țağā düşe yavu ķula kendözini

189r1 ben nicesi deyüblem cemāli tertîbin anun
kim cān dudağıdur dadan anun ķılınıcı ızını

İbn Arabî’nin sistemleştirdiği Vahdet-i Vücûd felsefesi yüksek zümre kalenderîliğinde iyice hazmedilmesine rağmen, popüler Kalenderîlik’te bu, kaba bir Vahdet-i Mevcûd’çuluğa yani panteizme dönüşmüştür. Özellikle Hurûfîliğin Kalenderî zümreleri içine girmesinden

⁸¹ Ahmet Yaşar Ocak, age., İstanbul, 2012, s. 119; Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 155-158.

⁸² Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 119-120.

⁸³ Ahmet Yaşar Ocak, age., İstanbul, 2012, s. 121.

sonra, bu panteist telakki daha da pekişmiş ve yaygınlaşmıştır.⁸⁴ Yûnus Emre’de Vahdet-i Vücûd hâkim bir telakki olarak görülebilmekte ve onun Dîvân’ında bu telakki mükemmel bir şekilde işlenmektedir:

93r5   y d  n    gün   a  k’ı isteyen bilmez misin   a   k  dadur
her k  dasam anda      r kında ba  arsam andadur

93r6 istemegil   a  k’ı ır  k g    lded  r   a  k’a tırak
sen senligün elden bırak tenden içerü c  ndadur

94r4 h    k  lma  l ır  k sefer ’ömür geçer ecel   rer
dost sendedür   alvet sever bu g  lebe   a  er durur

94r5 gel ır  k isteme anı c  n  ndan içerü c  n  
sen  n  le bile t  ranı görmeyen b  -ba  ar durur

201r6 mu  ammed   a  k’ı bildi   a  k’ı kendüde gördi
cümle y  rde   a        r göz gerekdür göresi

Kalender   zümrelerinin yüksek tasavvufi anlayışlarını kaybetmeden önce sıkı sıkıya riayet ettikleri erk  nlerden birisi de riy  zattır.⁸⁵ Sözlükte “az yiyip i  me, az uyuma, çok ibadet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya nimetlerinden sakınmak suretiyle nefsi terbiye etme, ahlakı güzelleştirme” anlamlarına gelen riy  zat Y  nus’un Mevla’sına kavuşmak için nefse herhangi bir yol bırakmama adına dört elle sarıldığı bir erk  ndır:

74v6 nefis   r  sından geçüp ’ı  k k  de  inden i   p
dost yolına er gibi tırmayan ’    k m  dur

74v7 d  n    gün riy  zet çeküp   alvetlerde diz     p

75r1     betlerde ba   çatup yanmayan ’    k m  dur

99r5 dilerise     resin fer   at menziline
var k  n  ’at d  rında nefsi boğazından as

⁸⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorlu  ’nda Marjinal Sufilik: Kalender  ler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 149.

⁸⁵ Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 165.

- 108v5 öyle namâzın kılasın her ne dilerseñ bulasın
nefs düşmenin öldüresin nefs hemîşe ölse gerek
- 109r5 bekleriseñ dîn gayretin vèrmegil nefse murâdın
yûnus nebî şalavâtın 'ışkıla degürse gerek
- 149v4 zinhâr vèrmegil göñül dünyâ pâyına bir gün
dünyeye göñül vèren düşe tayına bir gün
- 10v5 nice sözün varısa saña söyle
hâşş u 'âmm göñlini şey'ullâh eyle
- 42v4 gözün görüriken gel hağ yolına
komağıl nefsüñi kendüligine

Sonuç olarak Kur'ân'a ve sünnete sıkı sıkıya bağlı olan Yûnus Emre'nin, Kalenderîlerin ehl-i sünnet dışı sayılan birinci grubuna mensup olamayacağı açıktır. Ancak, gerek belgelerden hareketle Yûnus'un şeyhleri arasındaki tarihsel bağ, gerekse Dîvân'ındaki şiirlerinde geçen ipuçları onun Şems-i Tebrizî gibi yüksek bir tasavvufî anlayışa sahip Melametî-Kalenderî bir sufi şair olduğunu ortaya koymaktadır. Asırlarca Yûnus'a ve onun şiirlerine karşı bazı kesimlerin mesafeli duruşunun sebeplerinden birinin bu olması muhtemeldir. Yûnus'un Melametî-Kalenderî bir sufi şair olması onun değerinden bir şey eksiltmeyeceği gibi, Mevlânâ'nın Şems-i Tebrizî'ye olan tutkusu ve hayranlığı dikkate alındığında Yûnus'un manevi olarak Mevlânâ'nın imrendiği noktalara yükselmiş olabileceğini düşündürmektedir. Belki de menkabe tesadüfen de olsa bu gerçeği dile getiriyordu:

“Mevlânâ, ilahi mertebelerden hangisine vardıysam bir Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu bir türlü geçemedim, demiş. Bu Türkmen kocası da Yûnus'muş.”⁸⁶

Vefat Tarihi ve Mezarı

Adnan Sadık Erzi tarafından Bayezid Umumi Kütüphanesi'de bulunan bir mecmûadaki kayda göre 82 yıl yaşayıp 1320-1 yıllarında vefat ettiği tahmin edilen Yûnus Emre ile ilgili en çok tartışılan konulardan birisi de mezarının nerede olduğu konusudur. Anadolu'nun birçok köşesinde Yûnus Emre'ye ait olduğu söylenen mezarlar mevcuttur. Bu mezarların bazıları

⁸⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 58.

başka Yûnus'lara ait olup karıştırma neticesi bunlar Yûnus Emre'nin zannedilmiştir. Türk halkının, kudsiyetinden ve koruyuculuğundan istifade etmek için sevip saydığı mutasavvıfları, hep yakınında bulundurmak istediği bilinen bir gerçektir. Bu yüzden bu mezarların çoğu “makam” olarak nitelendirilmiştir.

Çeşitli rivayetlerden yola çıkılarak Yûnus Emre'ye ait olduğu söylenen mezar veya makamlar şunlardır:

1) Bursa'da: “Pîr Emir Sultan civarında, Kara Abdürrezzâk mahallesinde, Abdürrezzâk adlı birisi tarafından yaptırılan Sa'dî tekkesindedir. Türbede Yûnus Emre, Âşık Yûnus, Abdürrezzâk ve Şeyh Esad Efendi gömülüdür. ... Rivayete göre Niyâzî-i Mısırî buradan geçerken ‘Yûnus’un kokusunu alıyorum.’ demiş. Gördüğü rüya üzerine de burası Yûnus’un makamıdır demiş, o günden sonra orası bir türbe ve tekke hâline gelmiş.”⁸⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, bu mezarın başka bir Yûnus'a ait olduğunu, Niyâzî-i Mısırî'ye ait olan rivayetin ise uydurma olduğunu söylemektedir.

2) Karaman'da: Karaman'da Kirişçi Baba cami ve zâviyesinin bulunduğu yerdeki mezarlardan birinin Yûnus Emre'ye ait olduğu söylenmektedir. Yûnus Emre'nin Karamanlı olduğu ve Karaman'da yattığı İbrahim Hakkı Konyalı, Cahit Öztelli, Tahsin Ünal, Hulusi Güngör ve Mikail Bayram tarafından iddia edilmiştir.⁸⁸ Tarih bilgini İbrahim Hakkı Konyalı'nın bulduğu belgelerden yola çıkılarak Yûnus'un İsmail Hacı cemaatine bağlı olduğu, İsmail Hacı'nın Horasan'dan cemaati ile Larende'ye (Karaman) geldiği ve burayı yurt edindiği söylenmiştir. Bu bilgiler Topkapı Müzesi'nden Başbakanlık Arşivi'ne getirilen 63 sayıda kayıtlı ve H 924/ M 1518 yılında Yavuz Sultan Selim adına Karaman Eyaleti vakıflarını içine alan defterin 335. sayfasında geçen bilgilere dayanır.⁸⁹

Kâmil Kepecioğlu'nun Devlet Başbakanlık Arşivinde bulunduğu ve Yûnus Emre'nin ölümünden önceki 5 yıl içinde, Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey'den Yerce adındaki yeri satın aldığını gösteren belge de bu Yûnus Emre'nin Karaman'da yattığını iddia edenlerin dayandığı belgelerdendir.

Bu belgeleri tenkit eden Abdülbaki Gölpınarlı, bazı tanıklardan yola çıkarak buradaki cami ve zâviyenin Halvetîlere ait olduğunu ve buradaki türbede bulunan birinci kabrin Şeyh Hüseyinoğlu Kirişçi Baba'ya, ikinci kabrin Karamanlı şair Kâtipzade Yûnus'a ait olduğunu söyler.⁹⁰ Halk, Kâtipzade Yûnus'u Yûnus Emre olarak kabul edince üçüncü kabir de Tapduk Emre'nin kabri sayılmıştır. Dördüncü mezarın da kime ait olduğu belli değildir.

⁸⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 76.

⁸⁸ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 64.

⁸⁹ Cahit Öztelli, *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 40.

⁹⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 77-78.

3) Kula'da: Kula ile Salihli arasında Emre Sultan Köyü'ndeki bir "Türbe içinde Tapduk Emre ile çocuklarının ve torunlarının, kapı eşiği önünde de Âşık Yûnus'un mezarı bulunur; mezar taşlarının hiçbirinde yazı olmayıp, Yalnız Yûnus'un taşında ufak bir balta vardır."⁹¹ Balta resminin, Yûnus Emre'nin odun menkabesini hatırlatmak maksadıyla konulduğu muhakkaktır. Halk arasındaki rivayete göre, şeyhine karşı derin bir saygı ve sevgi besleyen Yûnus, şeyhini ziyarete gelenlerin kendi mezarına basıp geçsinler diye kapı eşiğine gömülmesini vasiyet etmiştir.⁹²

M. Çağatay Uluçay Kula'daki mezarın Yûnus Emre'ye ait olduğu tezini öne sürmüş, bunu ispatlamak için birtakım belgeler yayımlamıştır. Fuat Köprülü buradaki mezarın kesin olarak Yûnus'a ait olmadığını söylemekte, Abdülbaki Gölpınarlı da türbenin Emreler topluluğundan Aligim Emre adlı birisine ait olduğunu, Yûnus'a da, şöhretine dayanılarak oraya bir merkat yapıldığını bildirmektedir.

4) Erzurum'da: Erzurum'a bir buçuk saat kadar mesafede Palandöken dağları eteklerinde Dutcu (Düzcü) köyünde Tapduk Emre ve Yûnus Emre'nin mezarları bulunmaktadır.⁹³ *Marifetnâme*'nin yazarı Erzurumlu Şeyh İbrahim Hakkı bu mezarlara birer mezar taşı diktirmiştir.⁹⁴ Abdülbaki Gölpınarlı ve Fuat Köprülü buradaki mezarın Yûnus'a ait olamayacağını söylemektedir.

5) Isparta-Keçiborlu'da: Buradaki mezarın Yûnus Emre'ye ait olduğu fikri Bursalı Şeyh İsmail Hakkı tarafından ortaya atılmıştır. Abdülbaki Gölpınarlı bunun Yûnus'a ait bir makam veya başka Yûnus'a ait bir mezar olabileceğini söylemektedir.⁹⁵

6) Aksaray-Tapduk köyünde: "Aksaray'ın 34 km. kuzeyinde bulunan, Tapduk Emre'nin de mezarı olduğu iddia edilen Tapduk köyü, Beştepe dağının eteklerindedir. Tapduk Köyü ile Yûnus'un makamı (ziyarettepe) arasında 25 km. kadar mesafe vardır. Tapduk köyünde şeyh adına bir cami, yemek taşı ve şifa tokmağı var olduğu söyleniyor."⁹⁶ Bu bölgede araştırmalar yapan Refik Soykut, Yûnus'un gerçek mezarının burada olduğunu söylemektedir.⁹⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, bu mezarın ya bir makam yahut Yûnus adlı başka bir erene ait bir mezar yahut da halk tarafından Yûnus'un hatırasına icat edilen bir mezar olabileceğini söylemektedir. Halk arasındaki rivayete göre büyük bir olay gelip çatmadan önce bu mezardan top atılmış ki bu topa "Yûnus'un bâtin topu" denilmektedir.⁹⁸

7) Afyonkarahisar-Sandıklı'da: Sandıklı'ya ait Çayköy'ündeki bu mezar Saadeddin Nüzhet

⁹¹ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 260.

⁹² M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 260-261.

⁹³ M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 261.

⁹⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 83.

⁹⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 83.

⁹⁶ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 62.

⁹⁷ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 62.

⁹⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 83.

Ergun tarafından ziyaret edilmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı, eski kaynakların hiçbirinde geçmeyen Sandıklı'daki mezar hakkında bu mezarın başka bir Yûnus'a ait olduğunu veya Yûnus'a ait bir makam olduğunu söylemektedir.⁹⁹

8) Ünye'de: Yûnus Emre'nin mezarının olduğu iddia edilen yerlerden biri de Ünye'dir. Buradaki türbenin Yûnus'a ait olması zayıf bir ihtimal olarak görülmüş ve burası da Yûnus'un makamlarından biri sayılmıştır.

9) Sivas'ta: Sivas yakınında bir yol üstünde Yûnus Emre'ye ait bir mezarın varlığı ilk olarak Konya Mevlânâ Müzesi müdür muavini Ermenekli şair Rüştü haber vermiştir. Bu mezarın da Yûnus Emre ait olması zayıf bir ihtimal olarak görülmüştür.

10) Sarıköy'de: “*Hacı Bektaş-ı Velî Velayetnâmesi*’nde, ‘*Nefâhat Tercümesi*’nde, ‘*Şakâyık Tercümesi*’nde, ‘*Kitâb-ı Mevhûb-ı Mahbûb*’da, Ankara Kuyûd-ı Kadîme Arşivi 580 numarada kayıtlı bulunan Kanûnî devrine ait defterde, H 912 tarihinde yazıldığı anlaşılan ‘*Menâkıb-ı Evliya*’ adlı eserde ve muahhar diğer bazı kaynaklarda Yûnus’un mezarının Sivrihisar yakınlarındaki Sarıköy’de olduğu kayıtlıdır.”¹⁰⁰ Yûnus Emre'nin mezarının Porsuk suyunun Sakarya'ya karıştığı yere yakın Sarıköy’de olduğu düşüncesi Fuat Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı ve Faruk Timurtaş tarafından da kabul görmüştür.

Sarıköy’ün günümüzdeki adı Yûnus Emre Köyü olup Eskişehir’in Mihalicçık kazasına bağlı ve Eskişehir-Ankara tren yolu üzerindedir. Yûnus Emre'nin buradaki zâviye ve türbesi Yunan işgali sırasında yakılıp yıkılmıştır. Yapılması tasarlanan çifte tren hattı Yûnus’un mezarı üstünden geçeceği için 28/06/1947 Cumartesi günü mezar açılmış, mezarın içinden bir eli başının altında, bir eli de kalbinin üzerinde bir iskelet çıkmıştır. Buradan çıkan kemikler incelemenden sonra bir sandukaya konulup tekrar eski mezara yerleştirilmiş, 6 Mayıs 1949 Cuma günü buradan alınıp halkın katılımıyla gerçekleştirilen bir törenle yeni mezara yerleştirilmiştir. İskelet üzerinde yapılan antropolojik inceleme sonucunda iskeletin Alpli ırk zümresine dâhil olup kafa ve yüz özellikleri bakımından Türk ve daha çok Türkmen tipini hatırlattığı ve dimaği tip diye vasıflandırılan guruba girdiği, yani kafası çalışan bir insana ait olduğu tespit edilmiştir.¹⁰¹ Yine bu incelemeye göre isketin 6 asır önce gömüldüğü ve 80 yaşlarında birine ait olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁰²

Bunlardan başka Tire, Kırşehir, Uluborlu, Bolu, Egridir, Döğer gibi yerler ile Azerbaycan ve Üsküp’te Yûnus’a ait mezarlar veya makamlar yahut da bazı izler olduğu iddia edilmişse de bunların Yûnus Emre'ye ait olduğunu teyit edecek arşivsel bilgilere rastlanamamıştır. Yûnus Emre'nin gerçek mezarı nerede olursa olsun, onunla ilgili bu kadar çok mezarın

⁹⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 83.

¹⁰⁰ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 66.

¹⁰¹ Halim Baki Kunter, *Yûnus Emre Bilgiler- Belgeler*, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir, 1990, s. 40-47.

¹⁰² Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 328.

varlığı, onun halk nazarındaki kudsiyetini ortaya koymakla beraber, halkın Yûnus'u hem yüreğinde hem de yanbaşıda görmek istemesinin bir sonucudur.

Yûnus Emre'nin Eserleri ve Eserlerinin Türk Edebiyatındaki Yeri

Yûnus Emre'nin bilinen iki eseri mevcuttur. Bunlardan biri Risâletü'n-Nushiyye adlı mesnevîsi, diğeri de Dîvân'ıdır.

1) Risâletü'n-Nushiyye: Yûnus Emre'nin olgunluk yıllarında mesnevî tarzında yazmış olduğu bir nasihatnâmedir. Eser, Risâletü'n-Nushiyye sonunda geçen:

54r4 söze târîh yedi yüz yediyidi
yûnus cânı bu yolda fidâyidi

beytinden anladığımız kadarıyla H 707 / M 1307-8 tarihlerinde yazılmıştır.¹⁰³ Eserin ilk 13 beyti (2r1-3r4 arası) Fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün vezniyle yazılmış, ardından gelen fî-ta'rîfî'l-'aql (aklın tarifi) başlıklı mensur bölümden (3r5-4v4 arası) sonra Mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ fe'ülün vezinli 550 beyitlik asıl bölüm (4v5-54v4 arası) yazılmıştır. Vezinde yer yer aksaklıklar tespit edilmesine rağmen, Fuat Köprülü böyle bir eserin ümmî bir şair tarafından yazılmasının mümkün olmadığı kanaatindedir. Didaktik bir özellik gösteren eserin asıl başarısı, baştan sona hâkim olan sembolizmin mükemmel bir şekilde uygulanmasında yatmaktadır. Eserde teşhis ve tezat sanatı yoğun olarak kullanılmış, sık sık tasvirler yapılmıştır. Risâletü'n-Nushiyye'de salike (Hak yolcusu) tasavvufî öğretileri anlatmayı amaçlayan Yûnus'un, bu eserini şeyhlik makamına yükseldikten sonra yazmış olabileceği düşünülebilir. Abdülbaki Gölpınarlı, Yûnus Emre'nin bu orijinal eserini yazarken birçok şairin eserinden etkilendiğini, eseri yazmadan önce özellikle Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sini ve *Dîvân-ı Kebîr*'ini okumuş olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁴

Eserin başındaki 13 beyit esere hazırlayıcı mahiyette olup, Allah'ın insan bedenini dört unsurdan (od, su, toprak, yel) inşa ettikten sonra ona can vererek şereflelendirmesini anlatır. Buna göre insan, maddî yönünü oluşturan bu unsurlardan toprak ile sabır, iyi huy, Allah'a güvenip dayanma ve şereflenme gibi sıfatları; su ile temizlik, cömertlik, iyilikte bulunmak ve Allah'a kavuşma gibi sıfatları; yel (hava) ile yalancılık, ikiyüzlülük, acelecilik ve nefes (nefs kastedilmiştir) gibi huyları; od (ateş) ile şehvet, büyülenme, açgözlülük ve haset gibi tatları

¹⁰³ Bu konuda Melioransky ve Burhan Toprak'ın farklı görüşleri olmasına rağmen biz aynı kanaatte değiliz. Daha fazla bilgi için bk. Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009, s. 64-65.

¹⁰⁴ Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009, s. 62-63.

almıştır. İnsan, manevi yönünü oluşturan cân ile de izzet (yücelik), vahdet (birliğe ulaşma kudreti), hayâ (utanma) ve âdâb-ı hâl (hâl edeppleri) gibi huyları almıştır.

Mensur bölümde akıl ve bilginin çeşitleri ve önemi üzerinde durulur. Devamında dört unsurun hâkimiyetinde olan insanın varacağı makamlar açıklanır.

Mensur bölümün ardından gelen manzum bölümlerde şair asıl konuya girerek, çeşitli başlıklar altında ruh ve nefsin, tamâ ve kanaatin, kibir ve tevâzunun, buşu (öfke) ve sabrın, buhl (cimrilik) ve sahânın (cömertlik), gıybet ve doğruluğun hikâyelerini anlatır.

2) Dîvân: Birçok nüshası bulunan bu eser, Yûnus'un asıl şöhretini sağlayan önemli eseridir. Üzerinde çalıştığımız nüsha olan Fatih Nüshası, 203 şiir ve 1 münacattan oluşmaktadır. Diğer nüshalardaki beyitlerden yola çıkan Abdülbaki Gölpınarlı ile Mustafa Tatçı, Yûnus Emre'nin hayattayken Dîvân'ını tanımış olduğu kanaatine varmışlardır.¹⁰⁵ Fakat henüz böyle yazma bir nüshaya rastlanamamıştır.

Yûnus Emre Dîvânı'na ait çeşitli nüshaların son asırlara ait olması ve bu nüshalar arasında önemli farklar bulunması, bu nüshalardaki şiirlerin Yûnus'a ait olup olmadığı konusundaki şüpheleri de beraberinde getirmiştir. Çünkü Yûnus'tan sonra bir "Yûnus ekolü"nün ortaya çıktığı, adı Yûnus olan veya olmayan birçok şairin bu tarzda şiirler yazdığı bazı araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir. Fuat Köprülü'ye göre Yûnus'un lisan ve edebiyat tarihi bakımından güvenilir bir Dîvân'ını tertip edebilmek için, öncelikle çeşitli yazmaları ve muhtelif mecmûalardaki dağınık parçaları bir araya toplamak gerekmektedir. Daha sonra toplanan bu parçalar, Eski Anadolu Türkçesinin husûsiyetlerine göre kuvvetli bir lisanî tenkitle karşı karşıya bırakılarak, "Reconstitution philologique" suretiyle yeni bir nüsha meydana getirilmelidir.¹⁰⁶ Yakın zamanda bu çerçevede bir çalışmanın Mustafa Tatçı tarafından yapılarak Yûnus Emre Dîvânı'nın tenkitli metninin hazırlandığını biliyoruz.

Dîvân'ın nüshalarını tenkitli olarak inceleyen Mustafa Tatçı'nın tespitine göre eserde ilahi ve nutuk başta olmak üzere münacat, na't ve istişfâ, miraciyye, nasihatnâme, vücûtnâme, yaşnâme, baharnâme, lügaz, fütüvvetnâme vb. türler mevcuttur.¹⁰⁷

Yûnus'un Dîvân'ındaki şiirlerinde kullandığı nazım şekilleri konusunda da birbirinden farklı görüşler vardır. Abdülbaki Gölpınarlı, Yûnus Emre'nin şiirlerinden örnekler verirken bunları "gazel" olarak nitelendirir.¹⁰⁸

Fuat Köprülü, Yûnus Emre Dîvânı'nda Acemlerin mesnevî ve gazel şekillerine tesadüf

¹⁰⁵ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 74; Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 126-127.

¹⁰⁶ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 273.

¹⁰⁷ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 92-93.

¹⁰⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. XXXVI.

edildiği gibi, murabba veya musammat da diyebileceğimiz eski koşma şekline de çokça rast gelindiğini söyler.¹⁰⁹

Nihat Sami Banarlı, “*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*” adlı eserinde Yûnus’un ilahilerinde umûmiyetle Türk dörtlükleriyle tertiplenen millî nazım şeklinin kullanıldığını belirterek, gazel şeklinde söylenmiş şiirler ve mesnevî biçiminde manzûmelerin de bulunduğunu söyler.¹¹⁰

Cahit Öztelli ise, Yûnus’un “gazel” nazım şekliyle yazdığı şiirlerinde millî ölçü olan heceyi uygulayarak bir çığır açtığı fikrindedir.¹¹¹

Yûnus Emre Dîvânı’nda hem aruz hem hece ölçüsü kullanılmıştır. Dîvân’daki şiirler, aruzun Türkçeye yeni yeni tatbik edilmeye başlandığı yıllarda yazıldığı için bu şiirlerde sık sık aruz hataları görülmektedir.¹¹² Buna rağmen hece ile yazdığı şiirlerde hecenin her şeklini başarılı bir şekilde kullandığı tüm araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir.

Yûnus Emre Dîvânı’nda kafiye olarak kulak kafiyesinin kullanıldığını görüyoruz. Mustafa Tatçı, Yûnus’un kafiye anlayışı konusunda şunları söylemektedir: “Yûnus, kafiye konusunda devrinin diğer şairleri gibi oldukça serbest hareket eder. Kafiye bir ses estetiği olarak değerlendirir. O, kulağa gelen her türlü benzer ve müzikal sesle kafiye yapar. Dolayısıyla Yûnus’a göre kulak kafiyesi esastır. Bu sebeple mutasavvıfımız, Farsça ve Arapça bir kelimeyi benzer sesli olmak kaydıyla kafiyeli kullanabilmiştir. Hatta o, Arap ve Fars menşeli bir kelime ile, Türkçe ekli bir kelimeyi kafiye yapabilir. ... Yûnus Emre yazılışları birbirine benzemeyen d-t, c-ç gibi sesteşleri kafiye olarak kabul eder ve hatta bu kafiye ustalıkla kullanır.”¹¹³

Yûnus Emre’nin Sanatı ve Düşüncesinin Ana Çizgileri

“*Risâletü’n-Nushiyye*” ve “*Dîvân*” olmak üzere Türk edebiyatına iki büyük hazine bırakmış olan Yûnus Emre’nin sanat anlayışıyla ilgili olarak şimdiye kadar çok şey söylenmiştir ve söylenmeye de devam edilecektir. Çünkü onun ve onun takipçisi olan kişilerin şiirlerinde Batılı bir sanat tarihçisinin dediği gibi “serbest bırakılmış muazzam bir güç vardır.”¹¹⁴ Defterin, kitabın, mektebin dışında “ilham”a dayalı olan bu güç, şiir elbisesi giydirildikten sonra onu okuyanların karşısına her zaman başka bir cazibeyle çıkmış ve okuyanlar tarafından bunu tam olarak ifade edebilmek bir türlü mümkün olmamıştır.

Yûnus, çağına göre bilgi ve zekâ düzeyi yüksek bir insandı. Medrese eğitimi görmüş,

¹⁰⁹ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayın, Ankara, 2007, s. 280.

¹¹⁰ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 334.

¹¹¹ Cahit Öztelli, *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 64.

¹¹² Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 130-131; Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 83-85.

¹¹³ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 86.

¹¹⁴ Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 353.

devrinin bilimlerini, Arapçayı, Farsçayı, dört kitabı, hadisleri, peygamber kıssalarını, Vahdet-i Vücûd'u, skolastik felsefeyi, mitolojiyi ve daha pek çok şeyi öğrenmişti. İlim, Allah'ın bir sıfatı olduğu için Yûnus bilgiyi kendi nefesine mal edemezdi. Ona göre insan, ancak geçici bir süre bu sıfatı yüklenebilirdi. İşte bu yüzden aşkı öğrendikten sonra bildiği her şeyi unutma ve içini boşaltma yoluna giderek ilhamın efendisine boyun eğmiştir.

Şunu söylemeliyiz ki Yûnus, hiçbir zaman şairlik iddiası içinde değildir. O, içinde durmadan çağıldayıp gürleyen duygu ve düşüncelerini, kimi zaman da telvîn hâllerini dışa vurma, Allah, evren, tecelliler ve insanî nefis ile ilgili öğretilerini yayma düşüncesindedir. O da, tıpkı diğer sufi şairler gibi, bunun için en uygun edebiyat formu olan şiiri seçmiş ve bunu en etkili propaganda aracı olarak kullanmıştır:

203v3 yûnus hak tecellîsin şi'r dilinden söyler
cânda gevher varısa hak'dan yaña yürindi

Yûnus Emre'nin sanatının merkezinde onu besleyen İslam kültürü vardır.¹¹⁵ Yûnus, tasavvufu yaşarken olduğu gibi, şiirselleştirirken de Kur'ân'dan ve sünnetten kopuk bir şair değildir. Onun imanı Kur'ân'a sınıksız bağlıdır. Sözlerinin kaynağı, Kur'ân'ın yüce ayetlerinden ve Hz. Peygamber'in hadislerindendir:

110v6 yûnus sözi şi'rden ammâ aşlı kitâbdan
111r1 hadîşile dênene key şâdık olmak gerek

Bu konuyla ilgili olarak Nihat Sami Banarlı, Yûnus'un duygu ve düşünce âlemini hazırlayan kültürün kaynağında İslam imanı olduğunu belirtir ve Yûnus'un bilgi ve düşünce âleminde önce uzun, sabırlı ve sayısız hayat tecrübelerinden doğan “irfan”ın ışıldadığını

¹¹⁵ Bu konuda Mustafa Tatçı, bir Türk-İslam mutasavvıfı olan Yûnus Emre'nin şahsiyetini yoğuran en önemli unsurun tasavvufî hayat olduğunu söyler ve bu özelliği esas alarak “Yûnus; dili, düşünce sistemi, geleneğe bağlılığı, çevresi ve hayat tarzıyla Türk ve millîdir.” der. Tatçı, Yûnus'u incelerken, eserinin şekli yapısıyla beraber muhtevasını da değerlendirmek gerektiği fikrindedir. Ona göre Yûnus'un dünyasını “Allah aşkı, tevhit düşüncesi, ahlak ve gelenek” gibi dört önemli mefhum oluşturur ve Yûnus, düşüncelerini şiirle ifade ederken sade ve derindir. Daha fazla bilgi için bk. Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 99-109.

Fuat Köprülü'ye göre, Yûnus'un sanatı “millî”, yani tamamıyla Türk bir sanattır ve bu Türk sanatının başlıca iki hususiyeti vardır: “Biri, Yûnus'a tasavvufî ve ahlakî esaslarını veren İslamî-Neo-Platoniste unsur ki, Yûnus'un eserlerinde esas (fond)'ı teşkil eder; diğeri, lisanını, edasını, veznini, şeklini veren millî unsur ki şekil (form)'i teşkil eder. Şekil ve esas birbirinden ayrılmaz -ve ancak tecrid ile tahlili mümkün- olduğu için, Yûnus'un şahsiyetinde o sûretle birbirine kaynaştırmıştır ki, ondan vücûda gelen sanat tamamıyla millî, yani zevk bakımından tamamen Türk'tür.” Daha fazla bilgi için bk. M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 306.

söyler. Ona göre Yûnus'un yaradılış, varlık, yokluk, aşk ve Allah hakkında duygulu ve hummalı zihin yoruşları vardır ki bunlar aynı irfan kaynağından beslenir.¹¹⁶

Yûnus'un şiiri halkının önünden yürüyen birinin ayak izleri gibidir ve sürekli kendisini takip etmenizi söyler durur. Onun tek derdi Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak insan-ı kâmil olmak ve çevresini insan-ı kâmillikle doldurmaktır. Bunun da ancak ilahi aşk yolunda olmakla mümkün olacağını bilir. Bu yüzden Yûnus, çoğu şiirinde halkı hedef alarak onlara Kur'ân'ın tüm insanlara seslenen diliyle seslenir ve hemen hemen bütün mesajlarını “evrensellik bilinci”¹¹⁷ içinde verir. O, çağının ve yaşadığı çevrenin olduğu kadar tüm çağların ve tüm evrenin de insanıdır.

Yûnus'un gerçekliğini kabul ettiği ve üzerinde sık sık düşündüğü evrensel konulardan biri ölümdür. Ölüm meleği her daim canlara açtır ve bir türlü doymak bilmez. O, yaşamdan koparılmayı bekleyen insanların arasında sürekli gezer durur. O denli güçlüdür ki nice aslanları kaldırıp yere vurur, ejderhaları lokma eder:

98v6 ëy niçe arslanları alur aqdarur ölüm
 'azrâ'ıl niçesine bir yoşsulca doymaz

136v6 hîç bilmezem gezek kimün aramuzda gezer ölüm
 halkı bostân edinmişdür diledüğün üzer ölüm

137r1 bir nicenün belin bükür bir nicenün mülkin yıkar
 bir nicenün yaşın döker var gücünü üzer ölüm

137r2 birinün alur qardaşın revân döker gözi yaşın
 hîç onarmaz bağı başın habersüzün gelür ölüm

Dünya hayatı sonsuz değildir ve ne kadar yaşanırsa yaşansın sonunda ölünecektir. Yûnus'ta bazen hayat tek bir şiire sığar. O, sırf insan biyografisini anlattığı bir şiirinde ana hatlarıyla yaşamın romanını yazar:

114r3 ata belinden bir zamân anasına düşdi gönül
 hâk'dan bize destür oldu hâzîneye düşdi gönül

¹¹⁶ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 331.

¹¹⁷ Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 350.

- 114r4 anda beni cân eyledi et ü süñük kan eyledi
dört on gün dèyicegez degritmege düşdi gönül
- 114r5 yüriridüm anda pinhân hâk buyruğı vèrmez amân
vaţanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi gönül
- 114r6 beni beşige urdılar elüm ayağum şardılar
öñdin acısın vèrdiler tuz içine düşdi [gönül]
- 114r7 günde iki kez çözerler başına akça dizerler
114v1 ağzuma emcek vèrdiler nefis kabzına düşdi gönül
- 114v2 bu nesneyi terk eyledüm yürimege ‘azm eyledüm
on iki süñüğün yazarlar elden ele düşdi gönül
- 114v3 oğlaniken sultân kıpar kim elin kim yüzün öper
‘akıl baña yoldaş oldu sultânlığa düşdi gönül
- 114v5 bu çağıla şakal biter görenün geliregi dutar
güzeller katında biter sev sevüye düşdi gönül
- 114v6 hayırdan şerri çok sever işlemege becid iver
nefsinün dilegin kıvar nefis evine düşdi gönül
- 114v7 kırk beşinde şüret döner kara şakala ak iner
115r1 bakup şeybetin göricek yoldurmağa düşdi gönül
- 115r2 yola gider başarımaz yigitlige eli varmaz
bu nesneleri kıyuban yuvanmağa düşdi gönül
- 115r3 oğul aydur bunadı ölmez kız aydur yerinden durmaz
hîç kendü hâlinden bilmez hâlden hâle düşdi gönül
- 115r4 ölicegez şükr édeler sinden yaña ilemeler
Allâh adın zıkr édeler çok şüküre düşdi gönül

- 115r5 şu getüreler yumağa kefen şaralar kıomağa
ağaç ata bindüreler tenāşüre düşdi gönül
- 115r6 eger varısa ‘amelün giñ olısar sinün senün
eger yoğısa ‘amelün oddan şarāb içdi gönül
- 115v1 yūnus anlayuvar hālün şuñ ugrayısar yolun
bunda elün éeriken hayr işlere düşgil gönül

Sıcaklığı her an hissedilen ve bir kaçışın olmadığı ölüm, Yūnus’u ibret almaya sevkeder. Şair, ilk olarak gaflet perdesinden kurtulur ve günahlarının farkına varır:

- 115v3 gerekmez dünyeyi bize çünkü bākī bünyād degül
bir kul biñ de yaşarısıa ölicecek bir sâ’at degül
- 172v4 ölüm haqdur bilürsin niçün gāfil olursın
‘azrā’ıl kaçd édiser günāhlu cānumuza

Ölüm karşısında sürekli arayış içinde olan şair, çareyi nefesine hayat hakkı tanımamakta bulur. Ebedî hayat için ölümü alt etmek, yine şairin kendi eliyle gerçekleştirebileceği bir şeydir. Bunun için Yaratıcı’nın yardımına ve nefsinin himmet erinin (mürşit) kılavuzluğuna ihtiyaç duyar ve Yūnus nefsiyle amansız bir mücadeleye girişir:

- 117v3 öldür nefsün dileğini ilet tenāşür üstine
yoğsa geniş ölicegez saña fermān olur gassāl
- 134v4 uram yıkam nefs evini oda yana hırş u hevā
el götürem şimden gérü nefsile savaş eyleyem
- 200v1 kazdı kahrır kazmasıla cānda cefā ocağını
çalıdı nefsümün himmet eri bıçağını
- 179v6 tevfiķ ‘ināyet olmasa kim sebep eyleyübile
her kandası kudret senün her işe el uzatmağa

Yûnus Emre’de evrenselliğin en temel ayağını aşk¹¹⁸ oluşturur. Onun aşkı geçici nitelikleri kabul etmez. Bu yüzden o, sırf bu dünyanın zevklerine dayanan dünyevî bir aşka değil, “Yaradan”ına duyduğu, sonsuzluğa uzanan ilahi bir aşka tutkundur. Ona göre aşk, insanlığın yaratılma nedenidir. Allah, ezelde ilk olarak kendi nurundan Hz. Peygamber’i yaratır ve ona duyduğu aşk ve dostluk yüzünden önce ruhsal düzeyde tüm insanlığı ve sonrasında yeri ve göğü kapsayan bütün evreni yaratır:

- 157v4 evvel yêr gök yoğiken varıdı ‘ışk bünyâdı
‘ışk kâdîmdür ezeli ‘ışk getürdi ne varın
- 119v7 bu cihâna gelmedin sultân-ı cihândayıdum
120r1 sözi gerçek hükmi revân ol hükmi-i sultândayıdum
- 120r2 hâlâik bunda gelmedin gökler melâ’ik tölmadın
bu mülke bünyâd olmadın mülk-i yaradandayıdum
- 112r4 yaratdı hâk dünyeyi peygâm-ber dostlığına
[dünyaya gelen] gider bâkî kalası degül
- 206v3 hâk yaratdı yeri gögi ol aḥmed’ün dostlığına
levlâk aḥa delîl oldı ansuz yêr ü gök var [olmadı]

Yûnus’ta aşk, tüm evreni sarıp sarmalayan ve onu ayakta tutan en önemli unsurdur. Evrendeki tüm nesneler aşkın adaletine bakar ve hepsinde aşkın akan bir yüzü vardır:

- 72r4 bu yêr ü gök ü ‘arş u ferş ‘ışk dādıla kâimdür
bünyâd ‘ışkdur ‘âşıka her bir arada eli var

¹¹⁸ İbn Arabî, aşk ile ilgili şunları söylemektedir: “Varlıklarda Allah’tan başkası sevilmez. Her âşığın gözünde her sevgilide zahir olan O’dur ve bir âşık olmayan hiçbir varlık yoktur. O hâlde âlem hep sevenler ve sevgililerden oluşmaktadır ve bunun tamamı da O’na döner. Keza O’ndan başka hiçbir şeye tapılmaz; zira tapınan hiç kimse taptığı şeye, onda bir ulûhiyet hayal etmedikçe tapmaz. Yoksa ona tapmazdı. Nitekim Allah ‘Rabbin yalnız kendisine ibadet etmenizi emretti.’ demektedir. Aşk da böyledir. Hiç kimse Yaratan’ından başkasını sevmez; ama O; Zeynep, Suat, Hind, Leylâ, bu dünya, para, makam ve dünyada sevilen her şeye duyulan sevgi dolayısıyla ondan perdelenir. Şairler sözlerini tüm bu varlıklar üstüne tüketirler; ama onlar bilmezler. Arifler, şekillerin perdesi arkasında gizli Allah hakkında olmayan bir dize, bir muammâ, bir kaside, bir aşk şiiri asla işitmezler.” bk. William Chittick, Tasavvuf, İz yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 152.

110r2 ne var eger yûnus dahı 'ışk içinde zerreyise
'ışk dādıla kâim durur yêrle gök çarh-ı felek

133r7 yêr ü gök yaradıldı 'ışkıla bünyād oldu
133v1 toprağa nazar kıldı aksurdı durup geldüm

191r3 'ışkı seve 'āşık gerek ne olısar 'ışkdan yêgrek
'ışkdur yêre göge direk kalanı hep söz öküşi

Yûnus, aşktan nasibi olmayanları insan dairesinin dışına çıkararak onları hayvana veya viraneye benzetir. İnsan, ancak aşkla şeref kazanır. Ona göre aşksız kimseye söylenecek her söz, verilecek her öğüt ziyan olmuş sayılır. Çünkü öğüdünüzü dinleyecek değildir:

116r4 'ışksuzlara vêrme öğüt öğüdünğden alur degül
'ışksuz âdem hayvân olur hayvân öğüt bilür degül

206r7 'ışk bir uludan nazardur 'āşık cânlar erenlerdür
206v1 'ışka düşmeyen gönül vîrân durur şâr olmadı

Yûnus'ta aşk yolu sabır isteyen, uzun ve zorlu bir yoldur. Aşk yolcusu, dünyaya ait her türlü giysiden soyunmuş olarak yola çıkar ve bu uğurda her türlü zorluğa katlanır. Yine bu yolda onun en büyük yardımcısı aşkın etkin gücüdür:

120v6 bu bizden öñdin gelenler ma'nâyı pinhân kılanlar
ben anadan toğmış gibi geldüm ki 'uryân eyleyem

74v3 cânını 'ışk yolına vêrmeyen 'āşık mıdur
cehd eyleyüp ol dosta êrmeyen 'āşık mıdur

153v5 bir zerre 'ıřkuñ odı kaynadur denizleri
düşdüm 'ıřkuñ odına dutuşuban yandım ben

Yûnus'un evrenselliğiyle ilgili en önemli noktalardan birini insan oluşturur. Onun insana ve insanî niteliklere bakış açısı yaşadığı zamanın çabucak dışına taşar ve tüm çağlara hitap eder. Yûnus'a göre tüm insanlar doğuştan gelen bir yaratılma eşitliğe sahiptir. Bu eşitlik

insanların, Allah'ın nurundan ve O'nun suretinde yaratılmaları dolayısıyla, tüm evrende Allah'ın sıfatlarını yansıtabilecek potansiyel taşıyıcıları ile ilgilidir. Bu yüzden tüm mertebelerin yüksekliği veya düşüklüğü ancak manevi anlamda olabilir. Yûnus'un düşünce yapısına göre insan-ı kâmil bir kişi Allah'ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi sıfatları ve ilahi cemâli yansıttığı için çok değerlidir ve Yûnus, buna tutkundur. Sıradan bir mümin Allah'ın şeriatını yerine getirdiği, yer yer ilahi sıfatları sergileyen ve mükemmelliğe doğru yol alan biri olduğu için değerlidir. Başka dinlerden olan veya dinsel bir inanç taşımayan insanlar, Allah'ın yaratıcı etkinliğinin bir sonucu olarak yaşama hakkı bulmaları ve yaşamlarının herhangi bir zamanında Allah'ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi cemâli yansıtmaya potansiyelllerini hayat boyu sürdürmeleri dolayısıyla değerlidirler. Hatta Yûnus'un düşünce yapısının en uç noktalarına göre, bu dünyada yaşamış ve hiçbir şeyden nasibi olmamış bir insan bile, Allah'ın bir eseri olarak yaşadığı ve Allah'ın cömertliğinin yeryüzündeki yüzü olduğu için değer taşımaktadır. Kur'ân'da belirtilen hâller dışında, hiçkimse Allah'ın bu cömertliğini kesintiye uğratmaya teşebbüs etmemelidir.

Yûnus, insanlar arasında ayırım gözetmez. Ona göre tüm insanlar “Bir”in yansımalarıdır. Onun gözünde giyim-kuşamın, makamların bir değeri yoktur. O, manevi bir gözle insanların içine doğru bakar ve her defasında gördüğü şey aynıdır ve herkesin bu şekilde bakmasını ister:

93r6 istemegil hâkk'ı ırâk gönüldedür hâkk'a tırak
sen senligün elden bırak tenden içeri cândadır

184v4 kâmusın bir gör kem-terin er gör
alığ¹¹⁹ görmegil palâs geyeni

70r7 cümle yaradılmışa bir gözile bakmayan
70v1 şer'ün evliyâsıysa hâkîkatde 'âşîdür

104v3 hâşş u 'âmm mu'tî' u 'âşî dost kûludur cümlesi
kime aydıblesin gel evünden taşra çık

Yûnus bir gönül adamıdır. Onda bireyler arası çatışmaya yer yoktur. Bu yüzden Yûnus, yaşamı sevgiyle inşa eden bir gönül mimarıdır. Yûnus'ta her durumda açık olan bir kucak vardır. Yûnus, bu geçici dünya hayatında insanın insanı sevdikçe olgunlaşacağını ve yine

¹¹⁹ alığ: elbise; kötü, fenâ, alçak.

insanın insanı sevmekle Allah'ı daha çok sevebileceğini düşünür. Bir anlamda tüm sevgilerin yolu, insan gönlünü kendine yer edinen Tanrı'ya varmaktadır. Bu yüzden insan kendini sevginin cömertliğine bırakmalıdır:

- 96v4 gelün tanışık edelüm işün kolayın tütalum
 sevelüm sevillelüm dünyeye kimse kalmaz
- 126r5 ben gelmedüm da'vāyiçün benüm işüm seviyiçün
 dostuñ evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldüm
- 156r5 gönüle gireni gönendi dërler
 gönüle sen de gir kim gönenesin¹²⁰
- 200v3 her kim bize neyi yaza hâk dilegin vërsün aña
 urmaklığa kaçd edenün düşem öpem ayağını
- 200v4 kim bize taş atarisa güller nişâr olsun aña
 çırāğuma kaçd edenün hâk yandursun çırāğını
- 170r3 yünus sen dileriseñ dostı görem dëriseñ
 'ayāndur ol görenlere ol gönüller içinde
- 193v4 gönül mi yëg ka'be mi yëg ayıt baña 'aklı ëren
 gönül yëg durur zîre kim gönüldedür dost turağı
- 193v5 gönüllerin konşılaruñ ısmarladı hâk resül'e
 mi'râc gëcesi dostıla bu kelecı oldu bâķī
- 199v6 düriş kazan yë yëdür bir gönül ele getür
 yüz ka'be'den yëgrekdür bir gönül ziyâreti
- 201v5 hâk turağı gönülde âyâtı var kur'ân'da
 'arşdan yuķaru cānda 'ışķ burcınuñ kulesi

¹²⁰ gönen-: nimete, refaha kavuşmak.

Bu noktada şuna da değinmeliyiz ki, Yûnus'ta insan sevgisi, onun Allah'a olan ibadetinin bir parçasıdır. Bu, ömür boyu süren, kesintisiz bir ibadet olup bunu, Batı felsefenin hümanizmiyle açıklamak mümkün değildir.

Yûnus'a göre kırılan bir cam nasıl ki bir daha eski hâline gelemeyecekse, kalp kırmanın da çaresi yoktur. Hacca gitmek de dâhil olmak üzere, hiçbir ibadet bunun telafisi olamaz. Bu yüzden en bed-baht insan, gönül yıkandır:

111v7 şaķınğıl yârün gönlin sırçadur şımayasın¹²¹

112r1 sırça şındukdan¹²² sonra bütün olası degül

165r1 ak şakallu pîr koca bilimez hâli nice
emek yemesün hacca bir gönül yıkarısa

165r3 gönül çalab'un tahtı gönüle çalap bakdı
iki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa

193v3 biñ kez hacca varduñısa biñ kez gazâ kılduñısa
bir kez gönül ırduñısa¹²³ gerekse var yollar dokı

Yûnus'un dünyasında sözün değeri çok büyüktür ve Yûnus, insanların kalp kırmak gibi çaresiz dertlere düşmemesi için başka bir şiirinde onları uyarır. Herkes, diline sahip olabilmeyi bilmelidir ve sözü ölçüp tartarak sarf etmelidir. Çünkü söz, dünyayı cennete veya cehenneme çevirebilecek kadar büyük bir etkiye sahiptir:

95r6 kelecı bilen kişinün yüzünü ağ éde bir söz
sözi bişirüp deyenün işini sağ éde bir söz

95v1 kelecilerün bişirgil yaramazını şeşirgil
sözün uşıla düşürgil demegil çağada bir söz

95v2 gel ahî ey şehriyârî sözümüzi dinle bār
hezārān güher dīnārı kara toprağ éde bir söz

¹²¹ şı-: kırmak, parçalamak.

¹²² şın-: kırılmak.

¹²³ ır-: ayırmak, bölmek.

95v3 kişi bile söz demini dêmeye sözüñ kemini
bu cihân cehennemini sekiz uçmağ êde bir söz

95v4 yûri yûri yoluñıla gâfil olma bilüñile
key şaķın ki dilüñile cânuña dâğ êde bir söz

95v5 yûnus imdi söz yatından söyle sözi gâyetinden
key şaķın o şeh kıatından seni ırağ êde bir söz

Yûnus, inanç çeşitliliğı konusunda hoşgörü sahibidir. O, Bakara suresinde geçen (256. ayet) “Dinde zorlama yoktur.” anlamındaki ayet ile Kâfirûn suresindeki “Sizin dininiz size, benim dinim banadır.” ayeti doğrultusunda insanların inançlarına saygılıdır. Başka inançlara sahip insanları yadırgamadığı gibi, onların inançlarını rencide edecek tek söz söylemez:

65r2 biz kimse dînine ħilâf¹²⁴ dêmüzüz
dîn tamâm olıcak toğru muħabbet

165r4 sen saña ne şanursañ ayruğda anı şan¹²⁵
dört kitābuñ ma’nāsı budur eger varısa

Yûnus, aynı zamanda körlüğe ve karanlığa karşı aydınlanmanın adamıdır. Yûnus’ta aydınlanmak; nefsi bilmek, nefsi dönüştürmek ve iman nuruna sahip olmakla ilgilidir. Tasavvufta, geceleyin değerli ne varsa çalmak için eve girmiş hırsıza benzetilen nefs-i emmâre ile doğrudan savaşılamaz; çünkü nefis, ona karşı yapılacak her hamleye aynı şekilde karşılık verecek güçtedir. Hangi silahlara sahip olunursa nefsin de aynı silahlara sahip olacağı bilinir; tıpkı elinize bıçak aldığınızda, hırsızın da bıçağı olacağı gibi.¹²⁶ Bu yüzden diğer sufilerde olduğu gibi Yûnus’ta da nefis ile mücadelede ışıkları yakmak, felakete davetiye çıkarmamak adına en pratik ve en güvenilir çözümlerdendir. Böyle bir durumda aslında korkak ve tedirgin olan hırsız (nefs-i emmâre, şeytan), koşarak evden (bedenden) kaçacaktır. İşte, Yûnus nefesine karşı bedeninde lambaları yakan ve kalbini ilahi ışıkla dolduran adamdır:

54r5 çırāk yandı delîl toğru bulundu
ev aydın oldu vü oğrı yolundu

¹²⁴ ħilâf: yalan

¹²⁵ şan-: istemek; düşünmek

¹²⁶ Robert Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 86.

- 54r3 çırāğı yakıcaķ karanıu kaçar
özi göyner bize nūr bābın açar
- 178v7 senüñ hikmetüñ ırak sensin cānlara tıraķ
179r1 sen yandurduğun çırāk ebedī 'ömür yana
- 201r7 bile rızķını hāk'dan naħnu kase mnā penhān
201v1 nefsin bilmiş er gerek göz hicābın silesi
- 165r2 şağır işitmez sözi gece şanur gündüzi
kördür münkirüñ gözi 'ālem münevver ise
- 112r2 çeşmelerden bardağun tıldurmadın korusağ
biñ yıl anda tıurursa kendü tıolası degül

Yûnus'ta aydınlanmanın bir parçası olan bilgi, irfana giden yolda bir araçtır. O; sözden öze, bilmeden olmaya, benlikten insanlığa, ayrılıktan vuslata, şeriattan hakikate, zahirden bâtına giden yolda bilgiyi ustaca kullanmış, fakat bilgiyi amaca dönüştürmemiş, bilginin kibrine kapılmamıştır. Hatta ibret alınmayan ve davranışa dökülmeyen bilgiyi bilgiden saymamış, yola gidenler için onu bir engel olarak görmüştür:

- 82r2 yûnus sen 'ārifiseğ ağıladum bildüm dēme
düt miskīnlik etegin āhır sağa gerekdür
- 103v1 okımağıl 'ilmüñ yüzün 'ilme 'amel gerek güzīn
aç göñülden bātın gözün 'āşık ma'sūk hāline bak
- 150v1 'ilm okımağdan gerek kendözini bilmekdür
kendözünı bilmeziseğ bir hayvāndan bētersin
- 150v2 'ilm okımağ ma'nāsı 'ibret almağdur ancak
çün 'ibret almadun sen görmedin taş atarsın
- 181r6 dost bundadır bellü beyān dost dīdārın gördüm 'ayān
'ilm ü hikmet okıyanun buña degindür 'azimi

193r7 hırkayıla tãc yol varmaz ferecîyle ‘âlim olmaz

193v1 dîn diyânet olmayıcağ okısañ kamu varağı

193v2 okıduñ yedi muşhafı ha tã’at gösterür şâfi

çünki ‘amel eylemedüñ gerekse var yüz yıl okı

Yûnus’un şiirinde görülen en kalın çizgi Vahdet-i Vücûd felsefesidir. Gerçek varlık olan Tanrı, Yûnus’un baktığı her yeredir. O dereceye varır ki Yûnus, Allah’ın tecellisinden başka hiçbir şey görmez. Zaten başkaca bir varlık da yoktur ki, yanılsamalara niye aldansın Yûnus:

93r5 ey dün ü gün hağğ’ı isteyen bilmez misin hağ kandadır

her kandasam anda hâzır kanda bakarsam andadır

160r7 gel mevc-i ‘acâib gör deryâ-yı nihân gözle

zî-bağr-i nihâyetsüz kaçrede olur pinhân

163r5 her yere bakdumısa er oturur

göğlin aldum yüz yere sürmegile

196r1 bende bakdum bende gördüm benümile ben olanı

şûretüme cân olanı kim durur bildüm ahî

196r2 isteyüben bulımazam ol benisem ya ben kıanı

seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum ahî

196r3 şûret toprağdur deşeni göğlüm kabûl etmez anı

bu toprağın cevherini hâzrete ergürdüm ahî

196r5 ma’şûğ bizümledür bile ayru degül kıldan kıla

ırak sefer bizden kıla dostı yakın buldum ahî

Yûnus’ta Vahdet-i Vücûd felsefesi kimi zaman “özdeşleşme”¹²⁷ şeklinde işlenmiştir. Her iki cihânın Allah’ın görkemiyle dolu olduğunu gören ve aynı zamanda Maşuk’unu kalbinin derinlerinde bulan şairin bu hâli, onda kendi bedeninden çıkmayı da beraberinde getirir ve şair

¹²⁷ Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 350.

kalbini her şeyle özdeşleştirir.¹²⁸ Şair, kimi zaman kendini Hz. Muhammed’le Miraç ederken bulur; kimi zaman Musa’yla Tur’da konuşan, kimi zaman da İsa peygamberle göklere çıkan kişidir. Şair bunlarla da yetinmez; diğer bütün peygamberlerle, bütün âşıklarla, Hallâc-ı Mansûr gibi aşkıdan dolayı acı çekenlerle kendini özdeşleştirir:

- 126v5 gökde peygâm-berile mi’râcı kılan benem
aşhâb-ı şuffayla yalıncağ olan benem
- 126v6 şabrıla kanâ’ati hoş vèrûpdür anlara
kırk kişi bir gönleğe kanâ’at kılan benem
- 127r1 kırkıdan birisine çaldımıdı neşteri
kırkından kan akıdup ‘ibret gösteren benem
- 127r2 ‘ömer-i hattâb’ıla hem ‘adl ü dâd işledüm
oğlıla fışk eyleyüp hadde başılan benem
- 127r3 ‘abdü’r-rezzâk ol dervîş yoldaş edindi beni
hallâc-ı manşûr’ıla dâra aşılan benem
- 127r4 ibrahîm edhem bağıdı tâc u tahtı bırağıdı
hağ yolına uyağıdı ol sırrı tıyan benem
- 127r5 mûsâ peygâm-berile biğ bir kelime kıldum
‘îsâ peygâm-berile göklere çıkan benem
- 135r5 ben bu yeri yaradıcak yer üstine gök tırıcak
ulu deniz mevc urıcak nûh’a tûfân veren benem
- 141r1 ka’be vü büt imân benem çarğ uruban dönen benem
bulut olup havâya ağup rahmet olup yağan benem
- 141r4 hamza’yı kâf’den aşuran elin ayağın şeşüren
gözsüzlerün gözindeki boz busaruk tuman [benem]

¹²⁸ Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 350.

141r5 et ü deri süñük çatan hüküm eyleyüp diri dutan
kudret beşiginde yatan hikmet südin emen benem

Yûnus'un şiiri aynı zamanda farklı tasavvufi mertebeleri yansıtan bir şiirdir.¹²⁹ Şair, bazen kendi geçtiği makamları (çile, zühd, halvet, şüphe ...), bazen de ilahi aşk yolcusunun (salık) geçmesi gereken makamları bir bir sıralar:

164r3 vuşlat hâlin aydıserem vuşlat hâlin bilenlere
yedi dürlü nişân gerek hakîkate érenlere

164r4 yedisinden birisi eksük olursa olmaya
bir nesne eksük gerekmez bu şarp yola varanlara

164r5 evvel nişânı bu durur yermeye cümle milleti
yerenler yerini kaldı yer degmedi yerenlere

164r6 ikinci nişânı oldur kim nefsin semirtmeye
zinhâr siz andan olmanız nefsin kûl olanlara

164v1 üçüncü nişânı budur cümle heveslerden geçe
hevesler eri yolda kor yetemez yol varanlara

164v2 dördüncü nişânı oldur dünyâdan münezzeh ola
dünye seni şayru eyler ne kûl kıysı şayrulara

164v3 yûnus yedi nişân dedi evet üçüni gizledi
anı dağı dëyüverem gelüp halvet şoranlara

Yûnus'un sanatı, gelenek ve sunuluş yönüyle millî bir sanattır. Daha önce, “Yûnus Emre'nin Eserleri” başlıklı bölümümüzde Yûnus'un kullandığı nazım şekilleri, türler, ölçü ve uyak hakkında gerekli bilgileri vermiştik. Burada bunları tekrara lüzum görmüyoruz. Yine bir sonraki bölümümüzde de Yûnus'un kullandığı dille ilgili gerekli incelemeler yapılacak ve Yûnus'un Türkçeye bağlılığı ortaya konacaktır (bk. İnceleme, Yûnus Emre'nin Risâletü'n-

¹²⁹ Annemarie Schimmel, age., İstanbul, 1999, s. 349.

Nushiyye ve Dîvân'ında Söz Varlığı). Bu noktadan sonra bahsedeceklerimiz, Yûnus'un şiirindeki diğer anlatım özellikleri ile ilgili olacaktır.

Yûnus'un şiiri, Ahmed Yesevî ve yoldaşlarının Orta Asya'da başlattıkları hikmet geleneğini andırmaktadır. Fakat Yûnus, özgünlüğü ve ağır basan lirizmiyle onlardan ayrılmaktadır. Yalnız itiraf etmek gerekir ki Yûnus'taki bu baskın lirizme rağmen onun şiirinin birçok yerinde lirik ve didaktik öğeler iç içe girmiş vaziyettedir. O, manevi aşkın vecd hâlleriyle haykırırken bile öğretmekten asla geri kalmaz.

Doğan Aksan, “*Yûnus Emre Şiirinin Gücü*” adlı eserinde, Yûnus'un şiirlerinde gördüğümüz, içten söyleyiş; konuşulan dilden yararlanarak zihnindekileri yalın, doğal ve rahat anlatımla dizelere dönüştürme; özlü deyişleri kullanarak güçlü ve inandırıcı bir anlatıma sahip olma gibi özelliklerin ondaki lirizmin ana noktaları olduğu görüşündedir.¹³⁰

Yûnus, duygu ve düşünce kanalları sonuna kadar açık bir insandır. Onda şiir, sözün ve duygunun olduğu her yeredir; hatta kimi zaman sözün bittiği yeredir; ama duygu kesintisizdir:

70r4 söylememek hârcısı söylemegün hâşşıdur
söylemegün hârcısı gönüllerün pasıdur

Her yönden özgün bir şair olan Yûnus, şiirinde çok güçlü imgeler kullanmıştır. Onun imgeleri şiirinin başından sonuna kadar canlı olup halkın ve hayatın içindendir. Örneğin aşağıdaki mısralarında Yûnus, dünyayı, ağızda çiğnenmiş bir lokmaya; ömrü de hem atılmaya hazır hâle getirilmiş bir oka, hem de içi nefes dolu bir keseye benzetirken zihinde çok canlı izler bırakmaktadır:

62v6 bu dünyâ bir lokmadur ağızda çeynemiş bil

63r1 çeynemişe ne yudmak ha sen anı yutduñ tut

63r2 'ömrün senün ok bigi yay içinde toptolu

tolmuş oka ne turmak hele sen anı atduñ tut

63r3 her bir nefes kim gelür keseden 'ömr eksilür

çün kese ortalandı sen anı düketdün tut

¹³⁰ Doğan Aksan, *Yûnus Emre Şiirinin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s. 76-90.

A. Schimmel, bir anlatım ustası olan Yûnus'un, imgelerini, yalnızca gelenekten değil, aynı zamanda Anadolu'nun günlük hayatından ilham alarak söylediğini düşünmektedir. Ona göre, Yûnus'un dizelerinin tazeliğine erişmek ve bu tazeliğin getirdiği zevke varmak için Anadolu yaylaları boyunca uzanan uçsuz bucaksız yolları tanımak gerekmektedir.¹³¹

Şiirinin muhtevasına din ve tasavvuf öğelerini yerleştiren Yûnus, en soyut konu ve durumları somutlaştırarak anlatırken, yaşadığı çevreye ait tüm unsurları da şiirinde kullanmayı ihmal etmemiştir. Onun şiirinde deniz, göl, bulut, yağmur; dağ, taş, ova, yol, toprak, bağ, bahçe; buğday, ekin, ekincik, tohum, ağaç, çiçek, gül; yağ, bal, mum; komşu, dikci; kazan, saç, çerâğ, kandil; dükkan, pazar, alış-veriş; meydan, kale, burç, zindan, kuyu, at, kılıç, ok ... en uygun şekilde kendine yer bulmuştur. Bu saydıklarımız ve bunlara benzer sözcüklerle çeşitli tasavvufî konuları ve tasavvufun en koyu hâllerini anlatmaya koyulan Yûnus, bu sözcükleri, etkili söz sanatlarına, derin anlamlar taşıyan tasavvufî mecazlara ve deyimlere dönüştürmüş¹³², fakat bunu yaparken hem kendine özgü üslûbundan ve estetik anlayışından uzaklaşmamış, hem de kolay söyleyişi (sehl-i mümteni) elden bırakmamıştır. Diyebiliriz ki Yûnus, bir başkası tarafından kolay kolay söylenemeyecek kadar basit, o derece de derin anlatımın ustasıdır.

Yûnus'un şiirinde ses ve ahenkle ilgili de belli başlı özellikler mevcuttur. Örneğin Yûnus'un şiirlerinde sık sık ses, ek (özellikle isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri) ve sözcük tekrarlarından yararlanıldığı görülmektedir. Hatta onun bazı şiirlerinin zikir meclislerinde ezgiyle okunmak için oluşturulduğu düşünülmektedir¹³³:

161r6 hâk'dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdüli'llâh
 Şol kudret denizini geçdük el-ḥamdüli'llâh

161r7 şu karşığı tağları mîşeleri bağları
 sağlık şafâlığıla aşdük el-ḥamdüli'llâh

161v1 kurıdük yaş oldük kanatlandük kuş oldük
 birbirmize eş oldük uçdük el-ḥamdüli'llâh

161v2 vardüğumuz illere şol şafâ gönüllere
 halka tapdük ma'nâsın şaçdük el-ḥamdüli'llâh

¹³¹ Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 348.

¹³² Bu konuda Mustafa Tatçı, Yûnus'un âdeta Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusu olduğunu söylemektedir. Bk. Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 97.

¹³³ Bu konuda bk. Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 349; Doğan Aksan, *Yûnus Emre Şiirinin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s. 154.

- 161v3 beri gel barışalum yadısañ bilişelüm
atumuz eyerlendi eşdük el-ḥamdüli'llāh
- 161v4 indük rüm'ı kışladuk çok ḥayr u şer işledük
uş bahār geldi gērü göçdük el-ḥamdüli'llāh
- 161v5 dirfillü bınar olduk ırkildük ırmağ olduk
ağduk denize tolduk taşduk el-ḥamdüli'llāh
- 161v6 tapduğ'uñ tapusunda kul olduk kapusunda
- 162r1 yûnus miskîn çigidi bişdi el-ḥamdüli'llāh

Yûnus zamanında ve Yûnus'tan sonra, onun yukarıda değindiğimiz kolay ve etkili, bir o kadar da derin söyleyişinden etkilenen pek çok şair olmuştur. Örneğin Âşık Paşa tıpkı Yûnus'unkiler gibi sade Türkçeyle kolay şiirler söylemeye çalışmıştır. Yine Hacı Bayram-ı Velî, Niyâzî-i Mısırî gibi şairler Yûnus'un etkisinde kalarak şiirler yazmışlardır. Fakat Yûnus'taki Yûnus'u hiç kimse bize tattıramamıştır.

Yûnus Emre'nin Eserlerinin Nüshaları

Yûnus Emre'nin eserlerinin pek çok yazma nüshası mevcuttur. Üzerinde çalıştığımız Fatih nüshasında olduğu gibi hemen hemen tüm Dîvân yazmalarının içinde Risâletü'n-Nushiyye'nin de mevcut olduğu bilinmektedir. Başta Fuat Köprülü olmak üzere bazı araştırmacılar, güvenilir bir Yûnus Emre Dîvânı oluşturabilmek için bulunabilen Dîvân'ların kuvvetli bir lisanî tetkikle karşı karşıya bırakılması suretiyle yeni bir nüsha meydana getirilmesi fikrini ortaya atmışlardır. Bu konudaki çalışmayı tenkitli olarak gerçekleştiren Mustafa Tatçı olmuştur. Mustafa Tatçı'nın bu çalışmayı yapmadan önce tespit ettiği belli başlı yazma nüshalar şunlardır:

1) Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü 3889

Nüshanın adı "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" şeklindedir. Fatih nüshası olarak da bilinen bu nüsha, Abdülbaki Gölpınarlı ve Faruk Kadri Timurtaş gibi araştırmacılara göre Yûnus'un en eski, en bilinen ve en doğru nüshalarından biri olarak kabul edilmektedir. Biz bu yüzden Fatih nüshasını bu çalışmamıza esas olarak aldık. Nüshanın istinsah tarihi Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre XIV. yüzyıldır ve Yûnus'un vefatından pek az bir zaman sonra yazılmıştır. Nüshanın müstensihisi ise bilinmemektedir. Bu nüshanın bir tıpkıbasımı 1965 yılında Abdülbaki

Gölpınarlı tarafından yayımlanmıştır. Gölpınarlı'dan sonra Kültür Bakanlığı, "1991 Yûnus Emre Sevgi Yılı"nda bu yazmayı müstakil olarak ve tüm teknik özelliklerini muhafaza ederek yeniden basmıştır.

Cilt, yazı ve diğer özellikleri: yk 210, ölç: 17.0x12.5-12.5x7.3 cm. Satır:11, Yazma: Harekeli iri nesih, Kt: Abâdi, Ct:Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli, 1. ve 21. sayfalarda tezhib var. Cetvel ve mısra sonralarındaki duraklar yaldızlı, söz başlıkları mavi. 2r-54v arası Risâletü'n-Nushiyye, 55r-55v arası Dîvân'ın başlama sayfaları olmalı, 56r-210v arası şiirlerden oluşuyor.

2) Karaman Nüshası

Nüshanın adı "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" olarak geçmektedir. Nüshanın istinsah tarihi kesin olmamakla birlikte XIV. veya daha sonraki bir zamana aittir ve müstensihî bilinmemektedir.¹³⁴

"Yk.:208. Ölç.: 250x170-215x130 mm. Str.: 11, Yz.: Harekeli nesih. Kt.:Abadî, ciltsiz, tezhipsiz. Eserin girişinde Risâletü'n-Nushiyye olup, 535 beyitten ibarettir. İlahilerin sayısı ise 211 tanedir.

Bu yazma ile Raif Yelkenci (kısmen) ve Mustafa Canpolat yazmaları uygunluk arz eder. Canpolat nüshası kelimesi kelimesine aynıdır. Karaman nüshası Fuat Köprülü, Cahit Öztelli, Şahabeddin Tekindağ, Âmil Çelebioğlu gibi araştırmacılar tarafından XIV. yüzyıl yazması, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından XVIII. yüzyıl yazması kabul edilmektedir."¹³⁵

3) Yahya Efendi Nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, 3480 numarada kayıtlı nüshanın adı "*Dîvân-ı İlahiyât-ı Yûnus Emre*"dir. Nüshanın istinsah tarihi XVI. yüzyıldır ve müstensihî bilinmemektedir.¹³⁶

"Yk.: 107, Ölç.: 19.0x13.8 cm. Str.: 15, Yz.: Muhtelifir, çoğunluğu şikeste ta'lîk. Kt. Âharlı ve sarıca renkli. Ct.: Arkası meşin, üstü siyah bez kaplı. Risâletü'n-Nushiyye 5b-51a varaklar arasında. İlahiler 302 tane, 268'i Yûnus Emre'nindir. Eserin sonunda 105a'dan itibaren 'Çık dum erik dalına' şathiyyesinin şerhi yapılmış.

Millî Kütüphane M.F.A., (D) 9"¹³⁷

¹³⁴ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 2.

¹³⁵ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 2.

¹³⁶ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 3.

¹³⁷ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 3.

4) Raif Yelkenci Nüshası

“Abdûlbaki Gölpınarlı’nın tespitlerine göre Dîvân’ın özellikleri şöyledir:

Bu Dîvân Yûnus’un münacatıyla başlar. Bu şiirle beraber 182 şiir ihtiva eder. Bu şiirlerin üçü Saîd Emre’nindir. Bir de Halil mahlasını taşıyan şiir vardır. Dîvân’da, huruf-ı imla yok gibidir. Bugün /e/ ve /a/ ile konuşulan heceler ‘elif’le, /n/ler tenvinle gösterilmiştir. Kâğıt resm-i imla ve yazı bakımından Fatih nüshasına pek yakındır. Yazı karakteri ve başlıklar da F nüshasına benzer ve harekelidir. Şiirler alfabetik tertiplenmiştir.

XIV.-XV. yüzyıllarda istinsah edildiği zannedilen bu yazma, Karaman ve Canpolat nüshalarıyla uygunluk arz eder. İmla ve istinsah hatalarıyla ikişer defa yazılan şiirlere varıncaya kadar bu üç nüsha birbirinden istinsah edilmiş benziyor.”¹³⁸

5) Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshası, 4904

“*Câmiü’l-Maânî* (172b-195a).

Müellif: Hz. Seyyid Yahya’dan bir risâle ve Farsça Şiirler, Hz. Mevlânâ’dan manzum parçalar, Seyyid Nimetullah, Hz. Gülşenî’den manzumeler, Cemâlî, Kaygusuz Abdal, Kemal Ümmî, Gülşenî-i Mısırî, Halîlî, Ca’ferî, Yûnus Emre, Saîd Emre, Kasım, Ubeydî vs. şair ve nâsirlere ait seçme manzum ve mensur parçalar mevcuttur. Yûnus’un Risâletü’n-Nushiyye’si ve Dîvân’ı varak 172b-195a arasındadır. Eserin tamamı 315b’de bitmektedir.

Nüshanın istinsah tarihi Şa’ban 940 (1540) olup müstensih bilinmemektedir.

Yk.: 22, Ölç.: 23.5x13.5-22x11 cm. Str.: Yazılar sayfaları doldurmaktadır. Satır sayısı 29-30 arasında değişmektedir. Yz.: İnce ta’lîk. Kt.: Abadî. Ct.: Kahverengi, tamir görmüş, yumuşak meşin ve mahfazalı, başlıklar tezhipli, cetvelli, yaldızlı, söz başlıkları kırmızı. Risâletü’n-Nushiyye 172b-180a arasındadır. Dîvân kısmında 219 ilahi var. Tertipsiz olan bu şiirler, diğer yazmalardan Avusturya ve Çorum nüshalarına benzetmektedir. Bu kıymetli mecmûanın bir değerlendirmesi için bk. Muharrem Ergin, *Câmiü’l Ma’ânî’deki Türkçe Şiirler*”, TDED, C III, İstanbul 1949, s. 509-569.”¹³⁹

6) Bursa İl Halk Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, 882

“*Mecmûatü’l-Eş’âr*” içinde Yûnus Emre, Şeyyad Hamza, Şemsî’ye ait şiirler bulunmaktadır. Müstensih bilinmeyen eserin istinsah tarihi tahminen XV. yüzyıldır.”¹⁴⁰

“Yk.: 53, Ölç.: 20.5x140 mm. Str.: Değişik. Yz.: Harekeli nesih kırmısı. Cl.: Ciltsiz. Kt.: Kırmızı filigranlı, esmer kâğıt.

Millî Kütüphane M.F.A., A-4893

¹³⁸ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 3-4.

¹³⁹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 4.

¹⁴⁰ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 5.

Bu yazmada Yûnus Emre ve Âşık Yûnuslar'ın şiirleri “Yûnus Emre Fermayed” ve “Âşık Yûnus Fermayed” başlıklarıyla ayrılmıştır. Eserin 18a-25a varaklarında Risâletü'n-Nushiyye'nin bir kısmı kaydedilmiştir. Yazma mecmûada, Şeyyad Hamza'nın medhiyyeleri ve Şemsî'nin şiirleri de vardır. Yûnus Emre'ye ait şiir sayısı 115; yazma baştan ve sondan eksik, arada da eksik sayfalar var.”¹⁴¹

7) Hacı Bektaş Kütüphanesi Nüshası, 196

“*Mecmûa-i Resâil ve Eş'âr* (Risâle-i Barak Baba), 10b-17b. Nüshanın istinsah tarihi ve yeri 890/Gelibolu olup müstensihî ise Muhammed b. Bostanî'dir.

Yk.: 113. Ölç.: 208x115-163x68 mm. Str.: Muhtelif. Yz.: Nestalîk. Kt.: Esmer, abadî. Ct.: Yeşil bez kaplı, miklepli. Eserde Barak Baba Risâlesi, Kemal Ümmî ve Yûnus'tan şiirler var. Yûnus'un ilahileri 10b-17b arasındadır. Der-kenar şiirlerde pek çok okunamayan şiir ne beyit var. Okunabilen mevcut şiirler, daha önceki neşirlerde eksik veya hatalı olan bir hayli ifadeyi düzeltecek mahiyettedir. Varak 1b'de bir mühür bulunmaktadır. Burada eserin “Vakf-ı Hacı Bektaş-ı Velî”ye ait olduğu kayıtlıdır.

Millî Kütüphane M.F.A., A-4864”¹⁴²

8) Avusturya (Viyana) Nüshası

Hicrî 1241 yılında “*Dîvân-ı Yûnus Emre*” adıyla istinsah edilen nüshanın müstensihî bilinmemektedir.¹⁴³

“Yk.: 43. Str.: 19. Yz. Nesih.

... Dîvân hurûf-ı hecâ ile istinsah edilmiştir. Yazmanın 1-33 yaprakları arasında ilahiler, 33-44 yaprakları arasında ‘*Risâletü'n-Nushiyye*’ bulunmaktadır. 44. sayfada “Çık dum erik dalına” şathiyesi kaydedilmiştir.

... Bu yazmanın 44-81. yaprakları arasında ‘*Dîvân-ı Eşrefzade-i Rûmî*’ mevcuttur.”¹⁴⁴

9) Çorum İl Halk Kütüphanesi, 2157

İstinsah tarihi son yüzyıllara ait olduğu sanılan nüshanın adı, “*Dîvân-ı Yûnus Emre*” olup müstensihî ise bilinmemektedir.¹⁴⁵

“Yk.: 88. Ölç.: 205x155-150x97 mm. Str.: 17. Yz.: Nesih. Ct.: Kırmızı meşin ve tamir görmüş. Kt.: Saykallı, filigranlı, Avrupa kâğıt. Ser levha: Yıldızlı, kaba nakışlı. Şiir sayısı: 195.

¹⁴¹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 5.

¹⁴² Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 6.

¹⁴³ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 6.

¹⁴⁴ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 6.

¹⁴⁵ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7.

Millî Kütüphane M.F.A., A-4834

Bu yazma, Yûnus Emre'nin şiirlerinin havi bir güfteler mecmûasıdır. Şiirlerin beste makamları kaydedilmiştir. Güfteler hurûf-ı hecâ ile istinsah edilmiştir.”¹⁴⁶

10) Mustafa Canpolat Nüshası

Nüshanın adı “*Dîvân-ı Yûnus Emre*” olup müstensihî bilinmemektedir. Nüshanın istinsah tarihi tahminen XVII-XVIII. yüzyıllardır.¹⁴⁷

“Yk.: 85 yaprak (sonlarında boş sayfalar var), 147-151. sayfalarda biri risâle mevcuttur. Str.: 19. Yz.: Nesih, hateketsiz. Şiir sayısı: 153.”¹⁴⁸

Prof. Dr. Mustafa Canpolat'ın nüsha ile ilgili tespitleri şunlardır:

“Özel kitaplığımızdaki tarihsiz nüshanın XVII-XVIII. yüzyıllarda iyi bir nüshadan çekildiği anlaşıyor. Başta birkaç yaprağı eksik olan yazmanın 1a-40a arasında Yûnus'un şiirleri bulunuyor. Arada bulunan birkaç boş sayfadan sonra Mustafa Halvetî El-Çerkeşî'nin tasavvufî ilgili bir rilâsesi yer alıyor. Ancak bu son bölümün gerek kâğıdı, gerekse yazısı değişik olduğundan nüshaya sonradan eklendiği anlaşıyor. Bu nüshadan harekesiz olarak çekildiği bellidir. Yazmanın oldukça okunaklı olan yazısı bu bakımdan birtakım güçlükler doğuruyor.”¹⁴⁹

Bu nüsha ile ilgili Mustafa Tatçı'nın tespitleri de şu şekildedir:

“Bu yazma, Karaman nüshasından istinsah edilmiştir. Buradaki şiirler, kelimesi kelimesine Karaman nüshasıyla aynıdır. Yazma, Raif Yelkenci nüshasına da oldukça yakındır. Karaman'da 211 şiir, bunda 158 şiir bulunduğu göre, Canpolat nüshası yarım kalmış olmalıdır. Zira son yazılan şiirden sonra pek çok boş sayfa bulunmaktadır.”¹⁵⁰

11) Ritter Nüshası, Staatsbibliothek, Ms. Or. Oct. 2575 (Marburg)

Mustafa Tatçı, Ritter nüshası diye tanınan bu yazmanın Marburg Staatsbibliothek'e satıldığı düşüncesindedir ve eserin fotokopisinden eserle ilgili olarak şu özellikleri tespit etmiştir:

“*Min Kelam-ı Kıdvetü'l-Vasilin Yûnus Emre*” adıyla tahmini XIV. asırda İstinsah edilmiştir. Nüshanın müstensihî bilinmemektedir. Nüsha nesih yazıyla yazılmıştır ve nüshanın içinde toplam 98 şiir bulunmaktadır. Her sayfada 9 satır bulunmaktadır.¹⁵¹

“Yazı ve kâğıdı bakımından XIV. yüzyılda istinsah edildiği söylenen bu mecmûa, ‘Min

¹⁴⁶ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7.

¹⁴⁷ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7.

¹⁴⁸ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7-8.

¹⁴⁹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 8.

¹⁵⁰ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 8.

¹⁵¹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 8-9.

Kelam-ı Kıdvetü'l-Vasilin Yûnus' başlığıyla başlayan birinci şiirden sonra 'Velehu Aydan' başlıklarıyla devam eden 98 şiiri havidir. Yûnus'a ait bu sonra Saîd Emre'nin 15 şiiri kaydedilmiştir. ... Bu yazma ayrıca bir lisans tezine konu olmuştur. Bk. Gülistan Can, Yûnus Emre Dîvânı Ritter Nüshasının Transkripsiyonlu Metin ve İndeksi, Türkiyat Ktp., İstanbul 1979, Tez No: 1981.”¹⁵²

12) Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Nüshası, 376

“*Dîvân-ı Yûnus Emre*” adıyla kaydedilen nüshanın istinsah tarihi tahminen XVI. yüzyıldır.¹⁵³ “Varak: 91. Şiir sayısı 186 denmekte birlikte bazı şiirlerin kafiye ve redifleri birbirine benzediği için bu sayı 194’e ulaşmaktadır.

Yazı: Nesih, yapraklar ise dağılmıştır.

Yazma harekelidir. Tertip ve imla yönüyle Fatih nüshasına benzeyen eser, muhtemelen bu nüshadan istinsah edilmiştir.”¹⁵⁴

13) Mecnûalardan Bazıları

“Raif Yelkenci Mecnûası: XV. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır. ...

Millî Kütüphane FB-442 numaralı Mecnûa: Bu Mecnûa-i Eş’âr içinde 17 adet Yûnus mahlaslı şiir vardır. Bu çok değerli mecnûada Akşemseddin, Âşık (İbrahim Tennurî), Şeyh Ahmed-i Velî, Hamdullah Hamdî, Abdurrahim Karahisarî, Kemal Ümmî ve diğer pek çok mutasavvıf şairin ilahileri bulunmaktadır. ...

Millî Kütüphane, A-204 numaralı Mecnûa: Bu yazma muahhar olmakla birlikte içinde Yûnus’un sağlam bir Dîvân’ından aktarıldığı anlaşılan bir hayli şiir vardır.”¹⁵⁵

14) Diğer Bazı Yûnus Dîvânı Yazmaları

Yukarıda zikrettiğimiz nüshaların dışında Mustafa Tatçı tarafından tespit edilen diğer nüshalar şunlardır:

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Ktp. Nüshası

“*Dîvân-ı Yûnus Emre*; DTCF. Ktp. Müteferrik Yz. Nu: 184

İstinsah tarihi: H 988 (M 1580), Müstensih: Mustafa Dede.

Varak 64b’de, ‘Aded-i gazeliyât 227’ ibaresi mevcut. Yazma, tertip ve imla yönüyle Fatih nüshasına benzemektedir.

¹⁵² Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 9.

¹⁵³ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 9.

¹⁵⁴ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 9.

¹⁵⁵ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 10.

Eserin başı kopuk olup metin Risâle'nin şu beytiyle başlamaktadır:

Hakikattür bu nefis bultan bilmez,

Anunçün sipah dirlik dirilmez

Son:

İmdi ki Yûnus kalmış hazretde yüzi kara

Çün nesnesi yok müflis yerine bazar itsün"¹⁵⁶

Sarayova Enstitü Ktp. Nüshası

“*Dîvân-ı Yûnus Emre*, Yz. Nu: 2425.

Fragment divana koji sadrzi gazele cija rima završava na elif'i ba' Prema sadržaju na 1. 2a rukopis je nekad brojao 155 listova.

Autor Şayh Yunus Emre İzzeddinoğlu, za koga se pretpostavlja da je živio između 13. i 15. stoljeca.

Naslov Heza Divan-ı Yunus (K.s.a.) Sene 1169.”¹⁵⁷

Mısır (Kahire) Ktp. Nüshası

“*İlahiyat-ı Yûnus Emre*; Mısır Millî Ktp. Kahire, Yz. Nu:187

İstinsah Tarihi : H 1184 (M 1770), Müstensih: Hüseyin Zâhid.

Varak: 56, st. 21, eb'ad: 16x21.5 cm.”¹⁵⁸

Yapı Kredi Bankası Ktp. Nüshası

“*Dîvân-ı Yûnus Emre*, Yapı Kredi Bankası Ktp. Yz. Nu: 166, (XVIII. asır yz.).”¹⁵⁹

Murad Molla Kütüphanesi Nüshası

“Yz. Nu: 404.

Dîvân. İstinsah Tarihi: H 1248 - M 1832/33. Müstensih: Kırımlı Hasan Abdülcemil Hâmûşî, 65 yk. 24.0x16.0-17.3x8.5 cm. Satır sayısı 19, yazı talik kırması, kâğıt âharlı, cilt kenarları meşin, üstü ebrû kaplı ve mikleplidir. *Dîvân*'da 1 Risâletü'n-Nushiyye ve 204 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 4.”¹⁶⁰

¹⁵⁶ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 11.

¹⁵⁷ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 11.

¹⁵⁸ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.

¹⁵⁹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.

¹⁶⁰ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.

Haşim Paşa Ktp. Nüshası

“Yz. Nu: 55.

Dîvân. İstinsah Tarihi: 28 Receb 1305 – Miladî 1888. Müstensihî: Ali Haydar b. Ahmed Muhtar. 140 yk. 24.0x17.5 cm. Satır sayısı muhtelif, yazı rika, kâğıt beyaz, cilt kahverengi meşin. *Dîvân*’da 538 ilahi vardır. 1. yaprakta Ali Haydar vakıf mührü basılı, 127-140. yapraklarda insanın tarifine dair bir makale ile uzunca bir mesnevî vardır. Millî Kütüphane’deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 5.”¹⁶¹

Millet Ktp. Nüshası

“Ali Emirî Manzum Eserler Kütüphanesi Yz. Nu: 521.

Dîvân. 258 yk. 18.8x13.5-13.7x7.5 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 17, 1. ve 2. yaprak başlıkları ile cetveller yaldız, diğer cetvel ve söz başlıkları kırmızı, kâğıt âharlı, cilt kenarları ıstampa yaldızlı, kahverengi meşin miklepli. *Dîvân*’da bir mesnevî, 1 münacat, 1066 ilahi vardır. Millî Kütüphane’deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 6.”¹⁶²

Millet Ktp. Nüshası

“Ali Emirî Manzum Eserler Kütüphanesi Yz. Nu: 522.

Dîvân. 77 yk. 20.x13.0 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 21, yazı rika, kâğıt beyaz, cilt ebrû taklidi kâğıt kaplıdır. *Dîvân*’da 1 mesnevî, 309 ilahi vardır. Millî Kütüphane’deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 7.”¹⁶³

Millet Ktp. Nüshası

“Ali Emirî Manzum Eserler Kütüphanesi Yz. Nu: 525

Dîvân. 40 yk. 19.8x14.7 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı muhtelif, yazı rika, kâğıt sarımsak, mukavvadır. *Dîvân*’da 143 ilahi vardır. Millî Kütüphane’deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 8.”¹⁶⁴

İÜ. Ktp. Nüshası

“Ty. Nu: 2927.

Dîvân. 189 yk. 19.8x13.2 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 1, yazı talik, söz başlıkları ve mahlaslar kırmızı, kâğıt sarımsak Venedik, cilt vişne çürüğü meşin.

¹⁶¹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.

¹⁶² Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12-13.

¹⁶³ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.

¹⁶⁴ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.

Dîvân'da 560 beyitlik bir mesnevî, tertipsiz 65 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 10.”¹⁶⁵

İÜ. Ktp. Nüshası

“Ty. Nu: 5677.

Dîvân. 30 yk. 23.0x16.0 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 19, yazı talik kırmısı, kâğıt âharlı sarıca, cilt miklepli ıstampa yaldızlı kırmızı meşin. Dîvân'da 116 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D)11.”¹⁶⁶

Süleymaniye Ktp. Nüshası

“Halet Efendi Yz. Nu: 688.

Dîvân. 94 yk. 17.2x12.5 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 13, yazı harekeli nesih, söz başlıkları kırmızı, kâğıt kalın ve kaba, cilt etrafı meşin, üstü ebrû kaplı, miklepli ve muhafazalıdır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 13.”¹⁶⁷

Galata Mevlevîhânesi Ktp. Nüshası

Galata Mevlevîhânesi Kütüphanesi'nde “*Dîvân-ı Yûnus Emre*” adıyla 608 numarada kayıtlıdır.¹⁶⁸

Konya İzzet Koyunoğlu Ktp. Nüshası

“Yz. Nu: 13650.

Dîvân. Müstensih Seyyid Tefvîk'tir. 250 sahife olup, 16. veya 17. asra aittir.”¹⁶⁹

Millî Ktp. Nüshası

“Yz. Nu: A-3092/B.

Dîvân. 111b-137b yk. 202x140-165x95 mm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 18, yazı nesih, kâğıt arslan filigranlı, sırtı tamir görmüş meşin bir cilt içerisindeydir.”¹⁷⁰

¹⁶⁵ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.

¹⁶⁶ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.

¹⁶⁷ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

¹⁶⁸ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

¹⁶⁹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

¹⁷⁰ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

Millî Ktp. Nüshası

“Yz. Nu: A 1931/2.

İlahiyât. 25a-70b yk. 200x140-bb mm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Değişik satırlı, yazı nesih, kâğıt üç ayrı filigranlı, cildi yıpranmış ebrû kâğıt kaplıdır.”¹⁷¹

Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Nüshaları

“1) *Yûnus Emre Dîvânı*, Yz. 275, Rik’a, 125 yk.

2) *Yûnus Emre Dîvânı*, Yz. 631 Rik’a, 173 yk.

3) *Yûnus Emre Dîvânı*, Yz. 1300/4, Nesih, 87-109 yk.”¹⁷²

¹⁷¹ Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

¹⁷² Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

Yûnus Emre ve Eserleri Üzerine Yapılmış Belli Başlı Çalışmalar

İlahileri, asırlardır tarikat çevresindeki halk ve aydınların dilinden düşmemiş olan büyük Türk şairi Yûnus Emre üzerine ilk ciddi araştırmayı yapıp onu edebiyat ve ilim çevrelerine tanıtan Prof. Fuat Köprülü olmuştur.

Fuat Köprülü, aynı zamanda Türkiye’de edebiyat tarihçiliğinin kurulma ve kalkınmasında da büyük rol oynayan “*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*” (İstanbul, 1918) adlı monografi türündeki eserinde tasavvuftan ve tasavvufun Türkler arasına yayılışı tarihinden başlayarak Ahmed Yesevî ve Yûnus Emre mihverleri etrafında gelişen Türk Tasavvuf Edebiyatı tarihini geniş bir şekilde incelemiştir.¹⁷³ “O, Yûnus Emre’yi bizzat kendi ifadesiyle ‘İslam sufiliği ile Türk zevkinin sentezini yapan Ahmed Yesevî’ mektebinin Anadolu’daki en önemli temsilcisi olarak görmüş ve adı geçen eserinde onu bu çerçevede ele alarak ilim âlemine tanıtmıştır.”¹⁷⁴

Batı’da Yûnus Emre hakkındaki ilk çalışma Köprülü’nün çalışmasından daha önce yapılmıştır. İngiliz âlimi E. J. W. Gibb’in “*A History of Ottoman Poetry*” (London, 1900-1909) adlı eserinin I. ve IV. ciltleri, Yûnus Emre hakkında ciddi bilgiler ve bazı önemli örnekler içermektedir.¹⁷⁵

Burhan Toprak’ın, 1. baskısı yeni harflerle 1933’te, 5. baskısı da 1972’de yapılmış olan “*Yûnus Emre Dîvânı*” adlı eseri de ilk çalışmalardandır. Eser ilk baskılarında 3 cilt olarak basılmış, daha sonrakilerde kısaltılarak tek cilde indirilmiştir.

Şüphesiz Yûnus Emre ve eseri üzerine en fazla sayıda ve en derinlemesine çalışmalar yapanların başında Abdülbaki Gölpınarlı gelmektedir. Gölpınarlı’nın, Yûnus hakkında yayımlanmış birçok makalesinin yanı sıra, “*Yûnus Emre Dîvânı*” (İstanbul, 1943), “*Yûnus Emre: Hayatı, Sanatı, Şiirleri*” (İstanbul, 1952), “*Yûnus Emre ve Tasavvuf*” (İstanbul, 1961), “*Risâlat al-Nushiyye ve Dîvân*” (İstanbul, 1965), “*Yûnus Emre: Hayatı ve Bütün Şiirleri*” (İstanbul, 1971) gibi çok önemli bilimsel çalışmaları mevcuttur. Gölpınarlı’nın çalışmaları, Yûnus’u, onun yaşadığı dönemin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerini de dikkate alacak şekilde geniş ve ilmî bir çerçevede incelemesi, Dîvân içinde kolayca anlaşılıp çözülemeyecek noktaları açıklığa kavuşturması bakımından önem arz etmektedir.

Yûnus Emre üzerine çok sayıda makale ve eleştiri yayımlamış kişilerden biri olan Cahit Öztelli, “*Yûnus Emre, Bütün Şiirleri*” (İstanbul, 1971) ve “*Yûnus Emre, Yeni Belgeler-Bilgiler*” (Ankara, 1971) adlı eserleriyle Yûnus’un tanınip anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Sabahattin Eyüboğlu’nun, “*Yûnus Emre’ye Selam*” (1966), “*Yûnus Emre*” (İstanbul, 1971) adlı eserleri de dikkat çeken eserlerden olup, bu eserlerde Yûnus Emre “hümanist yaklaşım”a

¹⁷³ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 336.

¹⁷⁴ Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 99.

¹⁷⁵ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 336.

göre değerlendirilmiştir.¹⁷⁶

Ahmet Kabaklı, “*Yûnus Emre*” (2. baskı, İstanbul, 1972) adlı çalışmasında Yûnus hakkında genel bilgiler verdikten sonra, Yûnus’un şiirlerini çeşitli başlıklar altında tasnif ederek sunmuştur.

Dil alanında önemli çalışmalar yapmış olan Prof. Dr. Faruk Timurtaş, “*Yûnus Emre Dîvânı*”nı (İstanbul, 1972, 1980) Fatih nüshasını esas alarak hazırlamıştır. Çalışma, bir dilci tarafından yapıldığı için, Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerine sadık kalınarak hazırlanmış bir eser olması bakımından önemlidir. Yazarın ayrıca Yûnus’un dili üzerine yayımlanmış makaleleri mevcuttur.

Yurt dışında Jan Ciopinski, Risâletü’n-Nushiyye üzerine çalışarak “*Ksiego Dobrach Rad (Risâletü’n-Nushiyye)*” adlı doktora tezi (Krakow, 1972) hazırlamıştır.¹⁷⁷

Son yıllardaki en kapsamlı çalışma Mustafa Tatçı tarafından yapılmıştır. Tatçı’nın çalışması, “*Yûnus Emre Dîvânı-İnceleme-Tenkitli Metin*” adlı doktora tezi (1990) olup, eser 2008 yılında Yûnus Emre Külliyyâtı (I, II, III, IV, V, VI) olarak yayımlanmıştır. Eserde, yurt içi ve yurt dışındaki birçok nüsha incelenerek, bu nüshalar arasındaki farklar dipnotlarda gösterilmek suretiyle Yûnus Emre Dîvânı’nın tenkitli metni oluşturulmuş ve metin üzerinde Dîvân’ın dinî-tasavvufî unsurlarının tahlili yapılmıştır. Ayrıca yazarın “*Yûnus Emre Bibliyografyası*” (1988) ile Yûnus Emre Dîvânı’ndaki şiirleri şerh ettiği “*Aşk Bir güneşe Benzer*” (İstanbul, 2008), “*Dervişler Hüma Kuşu*” (İstanbul, 2009), “*Aşk İmâmdır Bize*” (İstanbul, 2011) adlı eserleri ve yayımladığı makaleleri önemli çalışmalardandır.

Umay Günay ve Osman Horata, “*Yûnus Emre-Risâletü’n-Nushiyye*” adlı çalışması dikkat çeken önemli eserlerden biridir. Eserin ilk bölümünde Yûnus Emre Türk kültürü açısından incelenmiş ve Risâletü’n-Nushiyye üzerine değerlendirmeler yapılmış; ikinci bölümünde de Risâletü’n-Nushiyye nesre çevrilerek verilmiştir.

Doğan Aksan, 2005 yılında (Ankara) birinci baskısı yapılan “*Yûnus Emre Şiirinin Gücü*” adlı çalışmasında Yûnus Emre Dîvânı’ndaki örneklerden yola çıkarak bu şiirleri anlambilim, dilbilim, biçembilim, şiirbilim açısından incelemiştir.

Yûnus Emre üzerine birçok tez çalışması da yapılmıştır. Bayram Dalkılıç’ın “*Yûnus Emre’de Allah-Alem-İnsan Münasebeti*” (Konya, 1992); Aytül Şenyurt’un “*Yûnus Emre’nin Risâletü’n-Nushiyye Mesnevîsi’nin Grameri*” (Konya, 1995); Yudum Görmüş’ün “*Yûnus Emre Divanı’nın Kelime Dünyası*” (Ankara, 2003); Canan Durmaz’ın “*Yûnus Emre Dîvânı’nda ve Risâletü’n-Nushiyye’de Kelime Grupları ve Söz Varlığı*” (Sakarya, 2008); İlyas Pür’ün “*Yûnus Emre’de Dinî Hayatın Psikolojisi*” (Adana, 2008); Talip Çukurlu’nun “*Yûnus*

¹⁷⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 101-102.

¹⁷⁷ Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü’n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009, s. 59.

Emre Dîvânı'nda Teşbih" (Eskişehir, 2010); Hasan Hüseyin Cesur'un "*Yûnus Emre Dîvânı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*" (Sivas, 2010); Aydın Kayaer'in "*Yûnus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi*" (Ankara, 2010) adlı çalışmaları yüksek lisans tezlerinden bazılarıdır. Behçet Dede tarafından hazırlanan "*Yûnus Emre'nin Eserlerinin Tahlili*" (Bursa, 1990) adlı çalışma doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Yûnus Emre'nin yaşam öyküsünün anlatıldığı Nezihe Aras'ın "*Dertli Dolap*" (1960) ile İskender Pala'nın "*Od*" (İstanbul, 2011) adlı eserleri biyografik roman türünde yazılmış eserler olarak dikkati çekmektedir.

Yukarıda saydığımız çalışmaların dışında Mehmet Kaplan, Şerif Aktaş, Fahir İz, Umay Günay, Osman Horata ve daha pek çok bilim adamı makaleleriyle Yûnus Emre'yi çeşitli yönlerden incelemişlerdir. Ayrıca birçok kişi, bilimsel nitelik taşıyan veya taşımayan eserler yazarak Yûnus'un tanınip sevilmesine katkıda bulunmuştur. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

Nevzat Yesirgil "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1958); Sezai Karakoç "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1965); Halim Baki Kunter "*Yûnus Emre, Bilgiler-Belgeler*" (Eskişehir, 1966); Muzaffer Civelek "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1971); Hayri Selçuk "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1972); Mehmet Fuat "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1976); Selim Yağmur "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1979); N. Ziya Bakırcıoğlu "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1981); Abdullah Rıza Ergüven "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1982); M. Aziz Bolel "*Yûnus Emre Hazretleri*" (Eskişehir, 1983); Kul Sadi "*İrfan ve Yûnus Emre*" (İstanbul, 1983); Hüseyin Arif "*Yûnus Emre Hayatı ve Şiirleri*" (İstanbul); İlhan Başgöz "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1990); Muammer Ülker "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1990); Necla Pekolcay-Emine Sevim "*Yûnus Emre Şerhleri*" (Ankara, 1991); Mehmet Bayrakdar "*Yûnus Emre ve Aşk Felsefesi*" (3. baskı, Ankara, 1994); Mehmet Doğramacı "*Bizim Yûnus*" (İstanbul, 2005); Mehmet Nuri Yardım "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 2006); Ragıp Güzel "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 2009); Hanri Benazus "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 2011).

Muhakkak ki Yûnus Emre ve eseriyle ilgili çalışmalar saydıklarımızla sınırlı değildir ve bundan sonra da Yûnus üzerine yeni çalışmalar yapılacaktır. Fakat bundan sonraki çalışmalar için yeni belgelere, hiç olmazsa bilimsel temellere dayalı yeni bakış açılarına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde bu çalışmalar, aynı şeylerin tekrarından öteye geçmeyecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. İmla Özellikleri

İncelememize konu olan Fatih Nüshasının imlasında tutarlılık olduğunu söylemek oldukça güçtür. Metin, harekeli iri nesih yazıyla yazılmıştır ve oldukça okunaklıdır. Metinde tespit edebildiğimiz belli başlı imla özellikleri şunlardır:

Müstensih bazı kelime ve ekleri yazmamıştır. Amacımız yeni bir metin oluşturmak olmadığından sadece gerekli gördüğümüz kısımları tamamladık. Metnimizde köşeli parantez içinde gösterdiğimiz sözcükleri Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın “*Yûnus Emre Dîvânı*” adlı çalışmasından aldık. Faruk Kadri Timurtaş'ın eserinden aldığımız sözcüklerin beyit numaraları şunlardır: 78v2, 89r2, 107v3, 111v6, 112r4, 114r6, 135r2, 135v6, 139r1, 140r3, 141r4, 144r3, 144v1, 145v3, 154r2, 166r3, 190r2, 206r3, 206v3.

Metinde bazı yerlerde bozukluklar olduğunu tespit ettik. 198. sıradaki şiirin 204v2 ve 204v3 numaralı beyitlerinin aslında 184. sıradaki şiire ait parçalardan olduğunu sanıyoruz. İki yerde beyitlerin tamamlanmadığını, mısraların tek kaldığını gördük. Bunları tamamlama yoluna gitmedik, tek olarak bıraktık: *erenler nefesin 'aşâ edin sen* (155v7); *öküz taşuñ üstinde taşı balık götürür* (194v7).

Metinde bazı şiir başlıkları yok. Risâletü'n-Nushiyye'de 28r1, 31r3; Dîvân'da 57v2, 58v3, 71r1, 90r1, 130r2, 130v4, 131v2, 146v1, 156v6, 204v1 numaralı başlıklar tamamen silik oldukları için okunamamıştır.

Metnimizde müstensihden kaynaklanan yazım hataları mevcuttur. Bunlar harf ve hareketlerin yanlış yazımı, harf eksikliği, fazladan yazımlar ve yanlış sözcük yazımı şeklindedir. Örneğin *aldı* (18v4) sözcüğünün “oldı”; *binemez* (18v4) sözcüğünün “binamuz”; *bulgur* (105r3) sözcüğünün “bulgar”; *deriçesi* (177v4) sözcüğünün “derecesi”; *gencile* (62v5) sözcüğünün “güncile”; *göz oğrısı* (47v2) ifadesinin “göz ağrısı”; *işi* (116r5) sözcüğünün “eşi”; *kâhil* (110v5) sözcüğünün “kâhel”; *kalasın* (182r6) sözcüğünün “kılasın”; *katlanamazsın* (159v1) sözcüğünün “katlanmazısañ”; *kendözin* (87v4) sözcüğünün “gündüzin”; *kıyâmete* (42v5) sözcüğünün “kıymete”; *lâ-cerem* (106r5) sözcüğünün “lâ-cirem”; *nefsi* (85r2) sözcüğünün “nefesi”; *nisyân* (138r2) sözcüğünün “nesyân”; *şağınç* (14r6; 46r2) sözcüğünün “şığınç”; *şunandayıdum* (133r2) sözcüğünün “şanandayıdum”; *şarından* (132v3) sözcüğünün “şerrinden”; *şeker* (46r2) sözcüğünün “şükür”; *şeshüren* (131r6) sözcüğünün “şeşeren”; *şey'ullâh* (10v5) sözcüğünün “şey'li'llâh”; *taayanur* (209r5) sözcüğünün “tayınur”; *temyîz* (137v4) sözcüğünün “temîz”; *varmaz* (115r2) sözcüğünün “vërmez”; *yaylar* (23r4) sözcüğünün “yıylar” şeklinde yazılması hareke yanlışlığından

kaynaklanırken *bī-ser* (106v3) sözcüğünün “bī-zer”; *dapa* (19r2) sözcüğünün “dāye”; *düz* (131r2) sözcüğünün “dün”; *etmezem* (138r2) sözcüğünün “işümezem”; *geline* (23r5; 27r3) sözcüğünün “kekince”; *haşadı* (171r6) sözcüğünün “hasedi”; *hāşş-ı havāşş* (167r4) sözcüğünün “hāşş-ı havās”; *hıyānetedir* (119v2) sözcüğünün “kıyanededür”; *isnādum* (87v4) sözcüğünün “istādum”; *kābiż* (48v3) sözcüğünün “kābil”; *kādī* (197r3) sözcüğünün “kādi”; *katlanısar* (20r2) sözcüğünün “kanlanısar”; *katmağa* (179v1) sözcüğünün “kanmağa”; *metā* (44v3) sözcüğünün “mennā”; *şundi* (173v1) sözcüğünün “şuşdı”; *tolu tolu* (95r3) ikilemesinin “toṭu tolu”; *uruşgan* (89v2) sözcüğünün “ulaşgan”; *uyanmadı* (23r3) sözcüğünün “uyatmadı”; *zīre* (177v3) sözcüğünün “yere” şeklinde yazılmaları harflerin yazımındaki yanlışlardan kaynaklanmaktadır.

alık (184v4) sözcüğünün “alı”; *ayıt* (89v5) sözcüğünün “et”; *duzakdur* (151r7) sözcüğünün “uzakdur”; *giderdiyse* (67r4) sözcüğünün “gideriyise”; *istetmeyem* (123v4) sözcüğünün “istemeyem”; *taşum uş eyleyem* (135r2) ifadesinin “uş taş”; *üveys’ile* (118v2) sözcüğünün “veys’ile” şeklinde yazılması gibi örneklerdeki hatalar harf eksikliğinden kaynaklanırken *āh nēdeyin* (205v4) ifadesinin “āh nēdeyin āh nēdeyin”; *arş* (140v4) sözcüğünün “arşam”; *ber-hūrdār* (32v6) sözcüğünün “ber ber-hūrdar”; *günden* (70v6) sözcüğünün “gündenden”; *pādişāhuṅ* (3r6) sözcüğünün “pādişādıhuṅ”; *senüñ* (107v4) sözcüğünün “senüñdür” şeklinde yazılmaları fazlalık yazımdan kaynaklanan hatalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinde müstensih’in yaptığı hatalardan *dērisem* (109r7) sözcüğünün yerine “vērirsem”; *gemiden* (79r1) sözcüğünün yerine “denizden”; *göñlek* (72v1) sözcüğünün yerine “gökçek”; *iñiledüm* (118r4) sözcüğünün yerine “anlamadum”; *şiddik u za’if* (170v4) ifadesinin yerine “şiddik şanup” şeklindeki örnekler tamamen yanlış sözcüğün yazımından kaynaklanan hatalar olarak değerlendirilebilir. Yine müstensih’in *dād u sited* (195v4) sözcüğünü “dād u isted” şeklinde yazması onun halkın konuşma diline yakınlığını da düşündürülebilir. Metnimizde müstensih’ten kaynaklanan tüm hatalar, tarafımızdan tashih edilerek yerlerine doğruları yazılmış ve yanlış yazımlar dipnotlarda gösterilmiştir.

Metnin bir yerinde Farsça kurala göre kurulan bir tamlamada muzafın sonuna gereksiz bir *ye* (ی) harfi eklenmiştir: *dervīş-i dervīşān* (درویشی درویشان) 89v5

Bir iki örnekte yabancı bağlama gurupları yazılırken kelimelerin yerleri değiştirilmiş. Örneğin bir yerde *levh ü kalem* (لَوْحٌ وَ قَلَمٌ) 132r6 yazılırken başka bir yerde *kalem ü levh* (قَلَمٌ وَ لَوْحٌ) 86r5 şekli yazılmıştır. Metinde “dedikodu” anlamına gelen *kāl u kāl* (قَالَ وَ قِيلَ) 59v3, 94r2, 106v2, 136r5, 210r5 sözcüğü de iki yerde *kāl ü kāl* (قَالَ وَ قِيلَ) 124r4, 151v2 şeklinde yazılmıştır. Yine bununla ilgili başka bir örnek *hāşş u ‘āmm* yazımında karşımıza çıkmaktadır. Sözcük sekiz yerde *hāşş u ‘āmm* (خَاصٌّ وَ عَامٌّ) 10v5, 19v4, 54r1, 102r4, 103r6, 104v3, 141v4, 189v6

şeklinde yazılırken, üç yerde 'āmm u ḥāṣṣ (عَامٌّ وَ خَاصٌّ) 37r2, 169v7, 203r2 şeklinde yazılmıştır.

Metinde yer değiştirme mısra bazında da görülmektedir. 130v2 numaralı beytin birinci ve ikinci mısrası kendi aralarında yer değiştirilerek yazılmıştır.

Metnimizde kelimelerin yazımında da bir istikrar söz konusu değildir. Müstensih aynı sözcüğü metnin değişik yerlerinde farklı şekillerde yazmıştır. Örneğin “uzak” anlamına gelen “ırak” sözcüğü metnin değişik yerlerinde 8 ayrı şekilde (إِرَاقٌ , إِرَاقٌ , إِرَاقٌ , إِرَاقٌ , إِرَاقٌ , إِرَاقٌ , إِرَاقٌ , إِرَاقٌ) yazılmıştır. Yine bunun gibi “yaban” sözcüğü dört farklı şekilde (يَبَانٌ , يَبَانٌ , يَبَانٌ , يَبَانٌ) yazılmıştır.

Metnimiz, tüm harekelerin (üstün, esre, ötre, cezm, şedde) kullanıldığı bir metin olmasına rağmen müstensih, şeddeli yazılması gereken bazı sözcüklerin yazımında şedde kullanmamıştır. Örneğin, 'āmmī (عَامِي) 138v5; 'ayyār (عَيَار) 76r2; baṭṭāl (بَطَال) 116v6, 117v1; dükkān (دُكَّان) 92v7, 121v1, 152r2, 155r1, 170r6; ḥāṣṣ-ı ḥavāṣṣ (خَاصُّ هَوَاصِّ) 167r4; issüz (اِسْزُ , اِسْزُ) 23r5, 98r1; 'izzet (عِزَّت) 207r4 sözcükleri şeddesiz yazılmışlardır.

Kelime köklerine getirilen ve kökle bitişik bir şekilde yazılması gereken eklerden bazılarının, eski Uygur imla geleneğinde olduğu gibi, metnimizde de kimi zaman ayrı yazıldığını görmekteyiz: *bilelik* (بِلَهْ لِكْ) 78r1; *bilişlik* (بِلِشْ لِكْ) 149r4; *ekincige* (اَكْنِجِي يَه) 207v6; *eksüklik* (اَكْسُكْ لِكْ) 77r4; *muştıladı* (مُشْتِي لَدِي) 82v1.

Sayı sıfatından sonra gelen isimlerin çokluk eki almayıp tekil olarak kullanılması kuralı Türkçenin özelliklerinden biri olmasına rağmen, şiir dilinin esnekliğine bağlı olarak metnimizde geçen *iki gözleri kördür* (38v2) örneğinde bu kuralın dışına çıktığını görüyoruz.

1.1.1. Ünlülerin Yazımı

Metnimizde ünlülerin yazımı, harekeli her eserde olduğu gibi, hem harf hem de hareke ile yapılmıştır.

/a/, /e/ ünlüsü:

Ön seste /a/, /e/ ünlüsü çoğu zaman elif (ا), nadiren de olsa medli elif (ي) ile yazılmıştır: *alçaklık* (اَلْجَلَقْلِقْ) 17r2, 17r3, 17r6; *ancılayın* (اَنْجِلَايْن) 33r5; *armağan* (اَرْمَعَانْ) 100r1; *emcek* (اَمْجَكْ) 114v1; *epsem* (اِپْسَم) 89v6; *eskice* (اَسْكِيحه) 208r3; *ansuz* (اَنْسوز) 122v6; *ayağına* (اَيَاغِيْنَه) 7v5.

İç seste /a/, /e/ ünlüsü bazen sadece harekeyle, bazen elif (ا) ile bazen de medli elif (ي) ile yazılmıştır: *kardeş* (قَرْدَشْ) 111r7; *yağmalar* (يَعْمَلَر) 180v3; *yapalak* (يَبَلَقْ) 116r5; *bayağı* (بَايَاغِي) 111r7.

116v1; *yarak* (يَرَاكَ) 78r5; *yaramaz* (يَرَامُزْ) 117v2; *arada* (أَرَادَه) 2r2; *ayağı* (أَيَاغِي) 43v1; *nerede* (نَرَادَه) 21v1.

Son seste /a/, /e/ ünlüsü elif (ا) ve he (ه), (ه) ile yazılmıştır: *göçmege konmağa* (كُوچْمَكَا قُوْمَغَا) 56v5; *nüş ola* (نُوشْ أُولَا) 27v2; *yakmağa* (يَقْمَغَا) 56v2; *gelenlere* (كَالْنَلَرَه) 35r1; *şavaşında* (صَاوْشِنْدَه) 11v1; *şonra* (صُنْرَه) 27v5; *unutmaya* (أُونُتْمَيَه) 57v3; *vérmege* (وَرْمَكَه) 35v4; *yuvanmağa* (يُونُْمَغَه) 115r2.

/è/ ünlüsü (kapalı e)

Varlığı tartışma konusu olan kapalı e sesi (è), ön seste elif (ا), elif-ye (ى) veya hemzeli elif (إ) ile birlikte esrenin (ـ) kullanılmasıyla yazılmıştır: *érdi* (اَرْدِي) 17v4; *érgürmedin* (اَرْگُورْمَدِنْ) 139v1; *érte* (اَرْتَه) 81r6; *érürdi* (اَيْرُزْدِي) 26v5; *éşiyem* (اِيشِيْمْ) 22r1; *édinsün* (اِدِنْسُون) 26r3; *érişdi* (اِرِشْدِي) 17r6; *étđi* (اَتْدِي) 40r4; *éşiginde* (اِيشِيْغِنْدَه) 22v6.

İç seste kapalı e sesi (è) sadece harekeyle (esre) yazıldığı gibi, harekeyle birlikte ye (ى)'nin kullanımıyla da yazılmıştır: *gece* (كَهْجَه) 78v3; *vêrdük* (وَرْدُكْ) 108v1; *yêdür* (يَدُرْ) 113v2; *bêlinde* (بِيلِنْدَه) 24r2; *bêşümüz* (بِشْمُزْ) 64v6; *gêrü* (كِرُورْ) 11r5.

Son seste kapalı e sesi (è), harekeyle birlikte ye (ى)'nin kullanımıyla yazılmıştır: *dê* (دِي) 11r6; *yê* (يِ) 113v2.

/u/, /i/ ünlüsü:

Ön seste /u/, /i/ ünlüsü elif (ا), elif-ye (ى) veya hemzeli elif (إ) ile yazılmıştır: *ikindüyi* (اِكِنْدُويْ) 108v6; *irkildük* (اِرْكِلْدُكْ) 161v5; *isteyelüm* (اِسْتِيَاْلُمْ) 76v3; *ilişdi* (اِيلِشْدِي) 149r6; *iş ucu* (اُوجِي) 23v2; *izümi izledüm* (اِيزْمِي اِيزْلَدُومْ) 166v3; *ılıdı* (اِلْدِي) 125r7; *ışıdı* (اِشْدِي) 66r5; *işitdi* (اِشْتِدِي) 8r4, 19r4.

İç seste /u/, /i/ ünlüsü sadece harekeyle veya ye (ى) ile gösterilmiştir: *içim* (اِچْمْ) 208r2; *işidicek* (اِشْدِيْجَكْ) 188r4; *yıkılmış* (يَقْلِمِشْ) 144v2; *bilici* (بِيلِيْجِي) 46r4; *bilişi* (بِيلِشِي) 28r4; *ikilik* (اِكِيلِيْكْ) 167v4.

Son seste /u/, /i/ ünlüsü ye (ى) ile yazılmıştır: *ınıkđı* (اِنْغْدِي) 8v4, 44r3; *içildi* (اِچْلْدِي) 178v3; *ikinci* (اِكِنْجِي) 148r3.

/o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüleri:

Ön seste /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüleri sadece sadece harekeli elifle (١) veya harekeli elif-vav (و) ile yazılmıştır: *ölü* (أَلُو) 47v3; *ölüm* (أَلُم) 205v4; *ölürsin* (أَلُورْسِين) 13v2; *obrıla* (أَوْرِلَه) 147r4; *öyün* (أَوَيْن) 205v5; *unut* (أُونُت) 19v1.

İç seste /u/, /ü/ ünlüleri sadece harekeyle veya vav (و) ile yazılmıştır: *gözün aç* (كُزْكُ أَج) 75r5; *pīrümün* (پِيرُمُكْ) 146v3; *toğurluk* (طُغْرُلُقْ) 52v5; *bugün* (بُكُونْ) 53r5; *mālluya* (مَالْلُوَيَه) 37v2; *olursın* (أُولُورْسِين) 13v1.

Son seste /u/, /ü/ ünlüleri vav (و) ile yazılmıştır: *görlü* (كُورْلُو) 82r4; *kaygu* (قَيْغُو) 146v3; *ulu* (أُولُو) 72v4, 73r2.

1.1.2. Uzun Ünlüler

Türkçe kök hecelerde uzun ünlülerin varlığı konusu tartışmalı bir konudur ve bu konuda birbirinden farklı görüşler vardır.

Uzun ünlülerin varlığının ağırlık kazandığı görüşe göre *Köktürk Yazıtları*'ndaki uzun ve kısa ünlülerin birbirinden ayrılabilmesi için ünlülerin yazılıp yazılmaması şeklindeki durum; Uygur, Mani ve Brahmi imla sistemlerinde uzunluğu göstermek üzere ünlülerin çift yazılmış olması şeklinde devam etmiştir. Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lûgati't-Türk*'te uzun ve kısa ünlülerin yazımını ayrı ayrı işaretlerle göstererek kısa ünlülü kelimeler için yalnız hareke, uzun ünlülü kelimeler için harekelerle birlikte elif (١), çift elif (١١), medli elif (ٲ), vav (و), y (ي) gibi işaretleri kullanmıştır.¹⁷⁸

Eski Anadolu Türkçesinin XII-XIV. yüzyıllar ile XV. yüzyılın ilk yarısına ait metinlerde yer alan Arapça ve Farsça kelimelerde, kurallı olarak hareke kısa ünlüyü, hareke ile birlikte kullanılan medli elif (ٲ), vav (و), y (ي) gibi hurûf-ı med denilen ünlü işaretleri ise uzun ünlüleri karşılamıştır. Aynı dönemde bu durum, Türkçe kelimeler için de geçerli olmuştur.¹⁷⁹

Eski Anadolu Türkçesinde görülen bazı Türkçe sözcüklerin uzun ünlüyle yazımı bizim metnimizde de görülmektedir. Fakat bu konuda bir istikrar olduğu söylenemez. Çünkü aynı sözcüğün bir yerde uzun ünlüyle yazıldığını, başka bir yerde de kısa ünlüyle yazıldığını görmekteyiz. Nüshamızda uzun ünlüyle yazılmış Türkçe sözcüklerden bazı örnekler şunlardır:

¹⁷⁸ Zeynep Korkmaz, "Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (Vokal) Uzunlukları", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. XXVI/3-4, Ankara, 1971, s. 49-66; Zeynep Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 443-458.

¹⁷⁹ Zeynep Korkmaz, age., Ankara, 2005, s. 446.

/a/, /e/ uzun ünlüleri

/a/, /e/ uzun ünlüleri metnimizde çoklukla medli elif (ا), iç sesteki kök hecelerde üstünlü elifle yazılmıştır.

ad eyledi (أَدَّيْ) 2r3; *ağa* (أَكَه) 2r3; *ağı* (أَي) 22r1; *az gelür* (أَزْ كَلُورْ) 66v3; *sözin alur* (سُوزِنْ أَلُورْ) 66v2; *uzayuban* (أُورَايُوبِنْ) 62r4; *varan* (وَارَنْ) 53r2.

/ı/, /i/ uzun ünlüleri

/ı/, /i/ uzun ünlüleri metnimizde harekeyle birlikte y (ی) ile yazılmıştır.

ırak (إِرَاقْ) 28v2; *dil* (دِيلْ) 7r1; *il* (إِيلْ) 9r4.

/o/, /u/ uzun ünlüleri

/o/, /u/ uzun ünlüleri metnimizde harekeyle birlikte vav (و) ile yazılmıştır.

od (أُودْ) 2r1; *şoralum* (شُورَلُومْ) 80v6; *şu* (شُو) 2r1.

/ö/, /ü/ uzun ünlüleri

/ö/, /ü/ uzun ünlüleri metnimizde harekeyle birlikte vav (و) ile yazılmıştır.

öz (أُوزْ) 115v6; *sözün* (سُوزُكْ) 10v4; *yüzinden* (يُوزُندِنْ) 37v6.

1.1.3. Ünsüzlerin Yazımı

/ç/ ve /c/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde /ç/ ve /c/ ayrımı yapılmış olmakla beraber bu harflerin yazımında alternanslı kullanımın olduğu gözlemlenmiştir:

büte hāça (بُتَه حَاچه) 123r2; *çüvāl-düz* (جُوالْدُوزْ) 98v1; *gêç uyandum* (كِيچْ أُوَيْنْدُمْ) 39r2; *cömerd* (چِينِيُوبْ) 41r1; *cüvān* (جُوانْ) 154r3; *kovuci* (قُوجِي) 162r6; *çep-çevre* (چَبْ چُوزَه) 39v5; *çeyneyüp* (چِينِيُوبْ) 57v5; *çoğallu* (چُوقُلُلُو) 99r1.

Bununla beraber aynı kelimenin hem /c/li hem de /ç/li yazıldığını da görmekteyiz:

bıçağ (بِچْغِي) 118r6, 118r6, 200v1; *bıçağ* (بِچْغِي) 201r1.

/k/ ve /g/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde /k/ ve /g/ ünsüzlerin ayrımı yapılmamış, her ikisi de aynı harfle gösterilmiştir. Eski Türkçede kelime başlarındaki bazı /k/ler Eski Anadolu Türkçesinde /g/ye dönüşmüştür:

geñez (كَنْز) 48r2; *gözi görmez kişi* (كُوزِي كُوزْمَز كِشِي) 48r3; *gözüsi* (كُوزُكْسِي) 176v2; *kendözin* (كَنْدُوزُن) 151r5; *kendüligini* (كَنْدُولِكِينِي) 52v3; *köpüginden* (كُپُوكُندُن) 152v3.

/p/ ve /b/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde /p/ ve /b/ ünsüzlerinin ayrımı yapılmış olmakla beraber bir çok /p/’i sözcüğün /b/ harfiyle yazıldığını görmekteyiz:

bezeyüp (بَزَيُوب) 131r5; *çalap* (چَلَب) 70r6; *kaқыup* (قَاقُوب) 141r3; *kapusın* (قَبُوسِين) 179r2; *panbuklayın* (پَنْبُق لَين) 177r5; *puşudadur* (بُصُودَه دُر) 117r5; *tapşurayın* (طَپْشُورَين) 182r2; *taptuqlu* (طَپْطُقْلُو) 100v2.

/s/ ünsüzünün yazımı

Metnimizde sin (س) ve şad (ص) ayrımı yapılmıştır. İnce ünlülü kelimeler sin (س) ile karşılanırken, kalın ünlülü kelimelerde eski Uygur imlasının etkisiyle tek tük de olsa sad (ص) yerine sin (س) harfi kullanılmıştır.¹⁸⁰ Bununla ilgili metnimizdeki bazı örnekler şunlardır:

şakal (صَقْل) 114v5; *sakal* (سَقْل) 75r5; *sakla* (سَقْلَه) 143v6; *şaklarıdı* (صَقْلَارِدِي) 132r5; *şuç* (صُوح) 50r5; *suçdur* (سُوحْدُر) 76v1.

/t/ ve /t/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde te (ت) ve tı (ط) ayrımı yapılmış, ince ünlülü sözcükler te (ت) harfiyle karşılanmış, kalın ünlülü sözcükler de tı (ط) harfleriyle yazılmıştır:

teñri (تَنْرِي) 32v3, 61v3, 107v4; *tetik* (تَيْتَك) 125r5; *tüt-* (تُوت) 61v2; *tanuq* (طَنْق) 77r2; *taptuq* (طَاطُق) 69r3; *tarlıq* (طَرْلِق) 34r1; *tutsaklıq* (طُتْسَاقْلِق) 119r3.

Bunun yanında te (ت) ve tı (ط) ile yazılan sözcüklerin yer yer dal (د) ile yazıldığı örnekler de mevcuttur:

eved (اَوْد) 31v1; *evet* (اَوْت) 36r2, 69v2, 159r4; *tatlu* (طَاطْلُو) 31v3; *datlı* (دَاطْلِي) 119r7; *toğru* (طُوغْرُو) 22v1; *doğru* (دُوغْرُو) 184r2; *tuzak* (طُوزَق) 119r3; *duzak* (دُوزَاق , دُوزَق) 102v6; *tütüninden* (تُوتُونُندَن) 171r6; *dütüninden* (دُوتُونُندَن) 177v4.

¹⁸⁰ Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 37.

1.2. Ses Bilgisi

1.2.1. Ünlüler

1.2.1.1. Ünlü Nöbetleşmesi

1.2.1.1.1. -e/-è ; -e/-è- ; -e/-è Nöbetleşmesi

Türkçe kelimelerde kapalı /e/nin (è) varlığı konusu tartışmalı bir konudur.¹⁸¹ Aynı kelimenin hem /i/ hem /e/li şekillerinin öteden beri kullanıldığını görmekteyiz.

Eski Anadolu Türkçesinde ilk hecedeki *ti-*, *yi*, *yigirmi*, *yiti*, *it-*, *bir-*, *tir-*, *biş*, *yitmiş* gibi kelimelerin ilk hecelerindeki /i/ ünlülerinin yer yer /i/den ve açık /e/den ayrı kapalı bir /e/ (è) ile de yer değiştirdiği, dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesinde açık /e/ yanında *yèr*, *bèş*, *èt-*, *tè-*, *èlt-*, *kèyik*, *yèti* telaffuzlarını veren bir /è/ ünlüsünün de bulunduğu V. Thomsen, K. Foy, W. Radloff, Gy. Nemeth, A. von Gabain tarafından yapılan araştırma ve yayınlarla kesinliğe kavuşturulmaya çalışılmıştır.¹⁸²

Yine de kapalı /e/nin varlığını izah etmeyi zorlaştıran sebepler mevcuttur. Bu sebeplerden biri yazıda bu sesi gösteren herhangi bir işaretin bulunmayışıdır. Bununla ilgili olarak bazı araştırmacılar Eski Anadolu Türkçesinde esre ile gösterilen sesin kapalı /e/ (è) olarak okunabileceği ifade etmiş, bazıları da bu konuda kuvvetli delillerin olmadığından hareketle metinlerdeki aslî sese sadık kalmayı uygun bularak /i/ şeklinde okumayı tercih etmişlerdir.¹⁸³

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda biz çalışmamızda kapalı /e/ sesini (è) kullanmaya çalıştık. Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili olarak yoğun olarak ikili şekiller kullanılmış ve bu çerçevede metnimiz bazı kelimelerin hem /i/ hem /e/li örneklerini bünyesinde bulundurmıştır. Bu örnekler şunlardır:

bel “bel, bel suyu”: *ata belinde anasına düşdi* 114r3.

bèl “bel, sırt”: *bir nicenün bèlin büker* 137r1; *cân bèlinde zünnâr* 24r2; *bèl bağlaya* 182v6.

beş “beş”: *beş günlük 'ömür* 14v5; *beş karış bez* 147r4; *beş vakt* 108v3, 109r3

bèş “beş”: *bèşümüz* 64v6; *bèş vakt* 195v3.

de- “demek”: *deyeler* 84r2; *fülân derler baña* 22r1; *kamuya toğru dersin toğruyısan* 53v1.

dè- “demek”: *aḥvālūmi dèyem* 175r1; *naşîḥat dèyem* 31r4; *râzını dèyemeye* 160r4.

den- “denmek, söylenmek”: *denince* 39v3.

dèn- “denmek, söylenmek”: *dènen* 129r3; *dènene* 111r1; *dènmedin* 77v3.

der- “toplamak”: *derersin* 107v2; *ögin deremez* 16v5; *ögin derdi* 29r2.

dèr- “toplamak”: *'âlemi üstüme dèrem* 143r4; *ayağ dèrmez* 142v2; *gül dèrer* 144v5.

deril- “toplanmak”: *derilüben* 61v1.

¹⁸¹ Bu konuda bk. Reşit Rahmeti Arat, “Türkçe Metinlerde e/i meselesine dâir”, *Makaleler C:1*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987, s. 334-341.

¹⁸² Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 496.

¹⁸³ Saadet Çağatay, *Türk Lehçeleri Örnekleri*, DTCF Yayınları, Ankara, 1977, s. VII.

- dêril*- “toplanmak”: *dêrildi* 64v6, 168v5; *dirligi dêrilicek* 94v3; *dêrilür* 125v2.
- devşir* “toplamak”: *devşirübene* 67v5.
- dêvşür*- “toplamak”: *’aqlumu başa dêvşürdi* 145v1; *yükünji dêvşür* 42v6.
- el* (1) “el”: *ecel eli* 54v3; *el bir êtdi* 44r2, 44r2, 97v4; *elden kodı* 195r1, 195r3, 204v3.
- êl* “el”: *êlden kıo* 16r3.
- er*- “erişmek”: *eliümüz erer* 172r7; *ere eremez* 13v5; *zevâl ere* 131v6.
- êr*- “erişmek”: *acısu helvâya êrdi* 29r6; *ferâğat menziline êresin* 99r5; *ma ’şûka êrem* 143r5.
- eriş*- “uğraşmak, sataşmak”: *erişür* 89r6.
- êriş*- (2) “uğraşmak, sataşmak”: *êrişen* 89v5.
- erte* “yarın, sabah”: *erte gece* 116r5; *erte namâzına tır* 174r4, 174r5; *erte olmasun* 95r1.
- êrte* “yarın, sabah”: *êrte* 147r5; *êrte gece* 81r6; *êrte namâzına tır* 174r6, 174v1, 174v3.
- eş* “ortak; arkadaş”: *eşi olmağıl* 83r5.
- êş* “arkadaş, dost”: *êşiyem* 22r1; *êş olam* 191v5; *êş olduk* 161v1.
- et*- “etmek”: *hükümleri etdün tır* 62v4; *yarağı et* 75v3.
- êt*- “etmek”: *dostıla bāzār êden* 195r1; *el bir êtdi* 44r2, 44r2, 97v4; *şabr êt* 152r3.
- net*- “ne etmek”: *nedem* 10r3.
- nêt*- “ne etmek”: *nêdeyin* 107v3, 143r2, 187v2; *nêtdümise göre* 147r2; *nêtsün* 142r4.
- neye* “neye, niçin, neden, nereye, nasıl”: *neye* 29r6, 32v3, 32v4.
- nêye* “niçin”: *nêye* 41r6.
- seni* “seni”: *seni* 5r1, 5r5, 13v1.
- sêni* “seni”: *sêni* 16v3, 24r4.
- senün* “senin”: *senün* 10r5, 10v4, 14r5.
- sênün* “senin”: *sênün* 15r3.
- sez*- “sezmek”: *ögüm sende sezdim* 7r5.
- sêz*-/sêz- “sezmek”: *sêzer* 152r2, 196r4; *sêzerem* 119v5; *sêzmesen* 21v1; *sêzmezse* 40v2.
- ver*- “vermek”: *dünye mālın ver* 28r2; *göñül verenler* 40v3; *zekâtı vermedi* 35v2.
- vêr*- “vermek”: *ben beni vêrdüm saña* 60r3; *hısâbın vêr* 113v1; *vêrmek gerek* 110v3.
- veribi*- “göndermek”: *veribidi* 60v5, 71r4.
- vêribi*- “göndermek”: *dilümüze vêribidi* 177v6; *sebağın vêribidi* 172v5; *vêribiye* 181v7.
- ye*- “yemek”: *yemez içmeziken* 185r5; *yer içir* 23v1; *yese ger yemese* 33v6.
- yê*- “yemek”: *kendü emegin yêrdi* 192r6; *yêdi toydı* 10r5; *yê yêdür* 113v2, 199v6.
- yedi* “yedi, 7”: *yedi kıat yêrden* 18r6; *yedi kerre* 172r2; *yedi nişân* 163v7, 164v3.
- yêdi* “yedi, 7”: *yêdi hücre* 84v2; *yêdi kıat gökden* 25v2; *yêdi nişân* 164r3.
- yel* “yel, rüzgâr”: *rahmet yeli eser* 83v5; *tahtum yel götürür* 122v2; *yeller eser* 197r4.
- yêl* “yel, rüzgâr”: *’ömri kibrile yêle vêresin* 16r6; *yêl* 63v1; *yêl esüp geçmiş gibi* 207v4.

yelte- “koşturmak, teşvik etmek”: *hayırlara yelter* 173v5.

yêlte- “koşturmak, teşvik etmek”: *mü'minleri yêlledüğü* 146r3.

yen- “yenmek, yutulmak”: *harāmuñ yenmedüğü* 101r4; *ni'metleri yenür* 34v5; *yenür* 10r6.

yên- “yenmek, alınmak”: *helāl yênmez* 206v6.

yeñi “yeni, taze”: *yeñi* 35r1, 35r2, 35r3; *yeñi yaz* 173r2.

yèñi “yeni, taze”: *yèñi* 35r2, 35r3, 90r2.

yer “yer; makam”: *baş kırtarası yer* 111r5; *eyü yerde* 76r2; *ne yerde ne gökdesin* 113r3.

yêr “yer; makam”: *yêrde gökde* 203r3; *şadır yêrine geçdüm* 98r3; *yêre şaçar* 31v1.

yer- “zemmetmek”: *cümle milleti yermeye* 164r5; *yerenler* 164r5; *yemedük* 203r2.

yêr- “zemmetmek”: *edebdür bize yêrmek* 119v1; *yêreyin* 152r4.

yet- (1) “yetişmek, erişmek”: *ecel yete* 83r1; *kervân getdi yetegör* 79v5; *yetmeye* 57v6.

yêt- “kafi gelmek”: *ma'sûk yêter* 58r2; *nükte yêter* 173r4; *yêtmeye yêdi deniz* 98r5.

Farsçadan Türkçeye geçmiş ve günümüzde /e/’i telaffuz ettiğimiz iki sözcüğün metnimizde /i/ ile yazıldığını görmekteyiz:

fidā (Far.) “feda”: *fidā kılam* 127v4; *fidā olsun* 198r3; *fidāyidi* 54r4.

firişte (Far.) “melek”: *dört firişte* 189v5.

1.2.1.1.2. u/i ; u/ı; ü/i Nöbetleşmeleri

Eski Türkçedeki bazı sözcüklerde bulunan /u/ ve /ü/ ünlüleri Batı Türkçesinde /ı/ ve /i/ye dönerek daralmıştır. Bu değişme Eski Anadolu Türkçesinden sonra tamamlanmıştır.¹⁸⁴ Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili örnekler şunlardır:

-u/-i nöbetleşmesi:

içün (<*uçun* DLT) “için”: *içün* 15v5, 57v6, 65v2.

işbu (<*uşbu*) “bu, işte bu”: *işbu* 23v4, 59r3, 61v6; *işbuyıdı* 208r6.

uş “işte, şimdi”: *uş* 3r4, 8v2, 20v6.

“*İşbu*” sözcüğünün yanında “*uş*” sözcüğünün de metnimizde bulunması *-u/-i* değişikliğinin henüz tamamlanmadığını göstermektedir.¹⁸⁵

u/ı nöbetleşmesi:

Metnimizde *u/ı* nöbetleşmesi ile ilgili örnekler de mevcuttur:

ılduz (<*yulduz* DLT) “yıldız”: *ılduzını* 189r4; *ılduzlar eyledi* 185v4; *ılduzlar bağı* 61v4.

Aşağıdaki örneklerde *u/ı* nöbetleşmesinin her iki şeklinin de metnimizde kullanıldığını göstermektedir:

ağı (<*ağu* DLT) “ağı, zehir”: *ağı* 156v2, 156v3; *ağı olur* 156v2.

¹⁸⁴ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s. 405.

¹⁸⁵ Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet, Şûle* Yayınları, İstanbul, 2002, s. 114.

ağu “ağı, zehir”: *agudur* 109v6; *aguyı* 29v3.

kuyı (<*kudug* DLT) “kuyu”: *kuyıda* 118v1; *kuyı kazsa* 31v4; *kuyı kazup kendü düşe* 162r3.

kuyu (1) “kuyu”: *kuyudan* 48v2.

şorı (<*şoruğ* DLT) “soru, hesap”: *şorı hisāb alalar* 172v3; *şorı hisāb şorılıcağ* 111r4.

şoru “soru, hesap”: *şoru hisāb* 65v5, 82v2.

uyı- (<*udhu*- DLT) “uyumak”: *uyıyayıduñ* 69v5.

uyu- “uyumak”: *niçe uyuyasın gāflet içinde* 23v3; *uyurısañ* 23r1; *uyursın* 94r6.

ulı (uluğ DLT) “ulu”: *’arşdan ulı* 74r4; *’arşdan ulıdur* 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

ulu “ulu”: *cān bir ulu kimsedür* 73v6; *dört ulu kapu gerek* 183r4; *ulu deñiz* 135r5.

tanıķ (tanuķ DLT) “şahit, kanıt, delil”: *tanıķ bulam* 94r6.

tanuķ “şahit, kanıt, delil”: *tanuķısañ* 113r6; *tanuķdur* 207v5; *tanuķlar* 77r2.

ü/i nöbetleşmesi:

bit- (<*büt*- DLT) “bitmek, sona ermek”: *bitmeyiser* 175r6; *bitmez* 43r1; *işüm bitince* 196v3.

bitür- (<*bütür*- DLT) “bitirmek”: *bitürür* 30r6; *işün bitür* 42r5; *işün bitüreler* 176r3.

gümiş (<*kümüş* DLT) “gümüş”: *dünye altun gümişin ço* 96r4.

Metnimizde tespit ettiğimiz şu örneklerde de *ü/i* nöbetleşmesinin her iki şeklinin de metnimizde kullanıldığını göstermektedir:

belli (<*belgölüg* DLT) “belli”: *belli* 102v5.

bellü “belli”: *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellüdür* 119r6.

beri (<*berü* DLT) “beri, bu yana”: *beri baķ* 104v6; *beri gel* 45v3, 161v3; *beri kaç* 15v4.

berü “beri, bu yana”: *berü* 34v6, 70v6; *berü gel* 62r3, 91r3, 103v5; *berü gelsün* 78v4.

degir-(<*tegür*- DLT) “eriştirmek”: *haber degürü* 11r5.

degür- “eriştirmek”: *degürse gerek* 109r5; *haber degürdi* 26v5.

deli (<*telü* DLT) “deli, zorlu, azgın”: *deli bigi talbınma* 63r4; *delidür* 87r3; *deliyem* 171v6.

delü “deli, zorlu, azgın”: *delü oldum* 122r5; *delü olmuşam* 201v6; *delüsin* 15r4.

eksi- (<*eksü*- DLT) “eksilmek”: *eksimedi* 10r5.

eksü- “eksilmek”: *eksüdi* 209r2.

eyi (<*edhgü* DLT) “iyi”: *eyi ad* 76r4.

eyü “iyi” *eyü ad* 116r2; *eyü hulķ u ’amel* 111r3; *eyü sözile* 162v1.

gëri (<*kirü* DLT) “geri, yine, tekrar; artık”: *gëri* 14v2, 127v3.

gërü “yine, tekrar”: *gërü* 9r1; *gërü kalmak* 107r3; *şimden gërü* 134v4, 134v5, 146v5.

kendi (<*kendü* DLT) “kendi”: *kendin unıdur* 50v1.

kendü “kendi”: *kendü* 4r4, 12r2, 31v4; *kendüden gitdi* 178v5; *kendüyi bilince* 137r3.

köpri (<*köprüğ* DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5; *köpri gerersin* 209r4; *köpridür* 96v3.

köprü “köprü”: *ince şırāt köprüsi* 199r4; *köprüsin kıldan kodı* 194v5, 204v2.

öli (<*ölüg* DLT) “ölü, ölmüş”: *öli* 174r4.

ölü “ölü, ölmüş”: *ölü dirgürüp geldüm* 133v3; *ölü gibi bakar* 47v3; *ölye* 89r3.

1.2.1.1.3. -ı/-u- ; -ı/-u Nöbetleşmesi

Metnimizde çokça örneği mevcut olan *ı/u* nöbetleşmesi, kelime ortasında ve kelime sonunda görülmektedir.

bulut (<*bulut* DLT) “bulut”: *bulut olup* 141r1 *bulutlara* 121v6; *bulutlayın* 121v5.

Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili aşağıdaki örneklerde hem */ı/* hem de */u/* şekillerin birlikte kullanıldığını görüyoruz:

aşşı “fayda, kazanç”: *aşşı* 155r1; *aşşı gözetmedüm* 108r2; *aşşı* 173v4.

aşşu (<*aşığ* DLT) “fayda, kazanç”: *buçuk püllük aşşum yok* 97v7.

dokı “harp etmek; yürümek”: *nefsin dokıyan* 141r3; *dokıyasın* 47v1; *yollar dokı* 193v3.

doğu- (<*toğı-* DLT) “dokumak”: *melâik dokıyan* 121v6.

kıl- “kılmak”: *dermân kıla* 188r5; *du'â kılam* 195v3; *namâz kıl* 174v2, 174v3.

kul- (<*kıl-* DLT) “kılmak”: *yavu kula* 188v6.

kılınç (2) “amel, iş; huy”: *kılınç* 14r4; *kılınıcı tuzını* 189r1; *şîrîn kılınıcıla* 192v4.

kulunç (<*kılınç* DLT) “huy”: *kuluncum* 21r2.

konşı “komşu”: *konşı hakk'ı boynunıdayısa* 156r3; *konşılaruñ* 193v5; *konşıyıduñ* 149v1.

konşu (<*konşı* DLT) “komşu”: *konşuñ* 91r2.

okı- “okumak”: *işkuñ kitâbını okıdum* 119r5; *ma'nâsın okıdum* 101r3; *okıdı* 104r1.

oku- (<*okı-* DLT) “okumak”: *okudum* 73v1; *okuduğın dutsun* 100r2; *okuduğun* 23v6.

okın- “okunmak; çağrılmak”: *kur'ân u yâsin okına* 84r1; *okınur halk üzre âyetün var* 86v2.

okun- (<*okın-* DLT) “okunmak, söylenmek”: *hadîs ü kelâm okuna* 84r2; *okunan* 78v1.

1.2.1.1.4. -i/-ü- ; -i/-ü Nöbetleşmesi

Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili örnekler kelime ortalarında ve kelime sonlarında görülmektedir.

bilü (<*bilig* DLT) “zihin, fikir”: *aqlum bilüm* 56r2; *bilüm şaşdı* 145r3; *bilünji unut* 19v1.

bilüş (<*biliş* DLT) “aşına, bildik”: *bilüş ü yadı* 197r5.

delüm (<*telim* DLT) “çok”: *delümdür* 24v3.

eşük (<*eşik* DLT) “eşik”: *eşüğündür* 163r7.

Bu nöbetleşme ile ilgili olarak metnimizde yukarıdaki sözcüklerden bazılarının düz şekillerinin de kullanılmış olduğunu görmekteyiz:

biliş “aşına, bildik”: *biliş* 67r3, 67v2, 76r4.

delim “çok”: *delim* 16v6, 83r5.

êşik “eşik”: *êşiginde* 22v6; *êşigine* 153r2.

1.2.1.1.5. ö-/e- Nöbetleşmesi

Metnimizde bir yerde gördüğümüz bir nöbetleşmedir. Tarz zarfı olan “*öyle*” sözcüğü 3 yerde “*öyle*” şeklinde 12 yerde “*eyle*” şeklinde kullanılmıştır:

öyle “öyle, o şekilde”: *öyle* 40v6, 46r1, 167v5.

eyle “öyle, o şekilde”: *eyle* 25v5, 28v6, 31v2; *eyle olıcağ* 48v3.

1.2.1.2. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemelerini kelime ortalarında görüyoruz.

gelirek “gelmek istemek”: *geliregi dutar* 114v5.

Metnimizde yabancı sözcüklerde de ünlü türemesine rastlıyoruz. Türkçede yan yana gelmesi mümkün olmayan ünsüzler, Arapça ve Farsça sözcüklerde yan yana bulunabilmekte ve bu sözcükler Türk diline girerken ünlü türemesi gerçekleşmektedir. Bununla ilgili örneklerden bazıları şunlardır:

'akıl 8r4, 8r5, 11r2; *aşıl* 6v4, 100r6, 104r6; *'azim* 181r6; *buğuz* 22v4; *fehîm* 72r3; *fikir* 100r5; *havuf* 170v4; *hayıf* 26r3; *hayır* 19v4, 114v6, 173v5; *hışım* 182r4; *hüküm* 62v4, 121v6; *kadîr* 95r1, 183r2; *kahır* 99v5, 110r5, 115v4; *kavil* 145v3; *kavum* 125r7, 125v1; *küfür* 37v5, 129v1; *meyil* 50r5; *nerdûvân* 164v5; *'ömür* 25r3, 39r2, 49r6; *'özü* 22r1, 113v2; *şabır* 27r3, 27r4, 27r5; *şehir* 44r3; *şekil* 86r4; *şükür* 100r6, 186r3, 200v2; *tohum* 207v6; *zikir* 198r6; *zulüm* 146r6.

1.2.1.3. Ünlü Düzleşmesi

Daha önceki dönemlerde yuvarlak ünlülü olan sözcüklerin düzleşme eğilimleridir. Metnimizdeki örneklerden bazıları şunlardır:

belli (<*belgölüg* DLT) “belli”: *belli* 102v5.

gümiş (<*kümüş* DLT) “gümüş”: *dünye altun gümişin ko* 96r4.

kırı (<*kuruğ* DLT) “kuru”: *kırı* 170r5; *kırı ağaca* 62v1; *kırı ağacıdum* 154r3.

köpri (<*köprüg* DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5.

kuyı (<*kuyug*, *kudug* DLT) “kuyu”: *kuyıda* 118v1; *kuyı kazsa* 31v4; *kuyı kazup* 162r3.

öli (<*ölüg* DLT) “ölü, ölmüş”: *öli* 174r4.

ulı (<*uluğ* DLT) “ulu, yüce”: *'arşdan ulı* 74r4; *'arşdan ulıdur*; 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

1.2.1.4. Ünlü Daralması

Metnimizde özellikle yeterlik veya yetmezlik bildiren tasvirî fiillerdeki zarf-fiil ekinin daralmasıyla oluşan ünlü daralmalarına şahit olmaktayız.¹⁸⁶

Metnimizdeki ünlü daralması örneklerinden bazıları şunlardır:

aydıblesin 104v3; *aydımazam* 130r6; *ayılımazam* 130v3; *ayrılmazın* 157r5; *başarımaya* 20v2; *bilimedün* 15r2, 159r6; *bulamazam* 130r3, 130r4, 130r5; *deprenimez* 205r5; *deyübilem* 189r1; *dëyüme* 25v1; *eyleyübile* 179v6; *giderdibilem* 192v4; *girimezsın* 154v2; *gizleyübilem* 143r2; *tolınımadum* 24v6.

şaklıyamadı 158r3.

1.2.1.5. Ünlü Kısılması

Daha çok yabancı dillerden dilimize geçen sözcüklerde görülen ses olayı olup vezin gereği uzun sesin kısa okunmasıdır. Yazımda sadece hareke kullanılması bu ses olayının en belirgin özelliğidir. Metnimizde bununla ilgili şu örnekler mevcuttur:

bezirgen (<*bāzırgān*) “bezirgân, tüccar”: *bezirgenem* 133r6; *ışık bezirgeni* 184v2.

bī-çere (<*bī-çāre*) “çaresiz”: *bī-çeresin* 15r5

cebre’ıl (<*cebrā’ıl*) “cebrail, vahiy meleği”: *‘āşıklar arasında cebre’ıl dahı hicāb durur* 85r6; *cebre’ıl* 120v5, 120v5; *cebre’ılı* 132v1.

dünye (<*dünyā*) “dünya, yer küresi, cihan”: *dünye altun gümüşin ko* 96r4; *dünye bir gelindür* 98v5; *dünyeye revānı kanmaz* 6v1.

düşmen (<*düşmān*) “düşman”: *düşmen kimise bilesin* 14r5; *nefs düşmenin öldüresin* 108v5; *sensin düşmenün* 13v6.

pādişeh (<*pādişāh*) “pādişah, hükümdar”: *pādişeh* 34v4, 44v3, 107v2; *pādişeh der-gāhına* 81r2; *pādişehler pādişāhı* 203v5.

şeh (<*şāh*) “pādişah, hükümdar”: *şeh hazretinde* 6r1, 41v3; *şeh katından* 95v5; *şeh tahtına oturdu* 9v2.

terezü (<*terāzū*) “terazi”: *terezün ağır gele* 83v4.

terse (<*tersā*) “Hristiyan”: *tersenün* 96r2.

teze (<*tāze*) “taze, yeni”: *teze vü yumşak geymeyem* 134v3.

tiryek (<*tiryāk*) “panzehir”: *tiryek olur* 109v5.

zire (<*zīrā*) “çünkü, şundan dolayı”: *zire* 68v5, 116r1, 171r5.

¹⁸⁶ Bu konuda bk. Funda Kara, “Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1421-1438.

1.2.1.6. Ünlü Düşmesi

Türkçede orta heceler vurgusuz söylendikleri için bazı durumlarda orta hecedeki ünlü harf düşer. Bu durum genelde iki heceli sözcüklerde ikinci hecedeki ünsüze ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde ortaya çıkar.

Metnimizde ünlü düşmeleriyle ilgili olarak en çok görülen orta hecenin düşmesidir. Diğer ünlü düşmeleriyle birlikte metnimizdeki örnekler şunlardır:

ağız “ağız”: *ağzı diñmez* 37v5; *ağzına şekker aluban* 57v5; *ağzuma emcek vërdiler* 114v1.

alın “alın”: *alnumı ay bilürem* 97v6; *alnuñ* 105r3.

ayıt “söylemek”: *aydabile* 176v5; *aydalar* 209v1; *naşîhat aydayın* 43v3.

bağır “bağır”: *bağrı başın* 137r2; *bağrı bişen* 146v4; *bağrum dutuşdı* 85r4.

beñiz “beniz”: *beñzi şarara* 171r6, 177v4; *beñzi şolar* 69v2; *beñzüñ rengini azdura* 182r1.

beñze “benzemek”: *beñzemez* 46v3; *sözüm kaya yankısına beñzer* 189r5; *toğan gününğ geceye beñzer* 47r2.

beñzet “benzetmek”: *beñzedeyin* 47r2; *beñzetmeyem* 123r6; *miskîn âdem oğlanını beñzetmişler ekincige* 207v6.

boyun “boyun”: *boynı zencîrlü* 105r5, 163v6; *boynuña biti şala* 204v7; *boynuñda borc kalmasun* 97v2.

buyruk “buyruk, emir”: *buyruğın tutup* 108v3; *buyruk geldi* 81r5; *buyruk indi* 35v2.

buyrul “söylenmek”: *elest buyrulmadın* 175r4.

çağrış “bağrıışmak”: *çağrışalar* 111r7.

çevre “çevre”: *çevre yanına* 37v3

çığrıl “çağrılmak”: *çığrıla* 170v1.

degrit “dokundurmak”: *degritmege düşdi* 114r4.

degşir / *degşür* “değiştirmek”: *şüret degşirüp geldüm* 134r5; *varlıguñ yoğa degşür* 99r6; *varlıguñ yoklığa degşür* 77r4.

degşiril “değiştirilmek”: *degşirile* 170r5; *degşirilür* 72r6.

eşkere “aşikâr, açık”: *eşkere* 78v4, 165v3, 171v7; *eşkerede* 93v6; *eşkeredür* 110r6.

eşkeret “açığa vurmak”: *eşkeretmedüm* 197r2.

eylük “iyilik”: *eylükdür* 28r4.

göñül “gönül”: *göñlin şırçadur şımayasın* 111v7; *göñlünğ hakk’a vër* 67v6; *’ışkuñ göñlüm yağmaladı* 153r4.

göyne “yanmak”: *’ışkıla göyneriken* 149v2; *özi göyner* 54r3; *özüm göyner* 208r1.

göyni “yanık”: *göyni* 76r3.

ilerki “önceki”: *ilerki menzile êrgil* 107r3.

koyın “koyun, bağır, kucak”: *koyına ala* 149v6.

nol- “ne olmak”: *nola* 40v2, 51r5, 51v1; *nolasını* 128r4, 180r5; *noldı* 80v6.

oğul “oğul”: *’imrān oğlu mūsā* 203r3; *oğlula* 127r2; *oğlın kızın* 9r1, 9v1.

oyna- “hareket etmek”: *oynayan* 129r6; *oynayuban* 62v3; *yér gōk oynar* 197r4.

oynat- “hareket ettirmek”: *oynatmağa* 179v2.

öyün “öğün”: *öynüñi* 209r3

şarar- “sararmak”: *beñzi şarara* 171r6, 177v4; *beñzi şararmış* 7r1

üzre “üzere, üzerine”: *üzre* 18v1, 82r6, 86v2; *üzredür* 117r1.

yanlış “yanlış”: *yalan yanlış* 115v4; *yanlış şanu* 90v3; *yanlış yalan* 81r1.

yazlu “yazılı, yazılmış”: *yazludur* 148r1.

yögrük “yörük, koşucu”: *yögrügi* 41r1.

1.2.1.7. Ünlü Birleşmesi (Contraction-crase)

Vokalle biten bir kelimedenden sonra vokalle başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman vokallerden birinin düşerek iki kelimenin birleşmesi hadisesidir.¹⁸⁷ Bu şekil vokal birleşmesi hadisesi geçici olduğu gibi, devamlı düşme neticesinde de kalıcı olup kalıplaşmaktadır.¹⁸⁸

böyle “<bu+eyle”: *böyle* 25r2, 49v5, 51r5.

ķandasa “<ķanda+ise”: *ķandasa* 24v4, 44r5, 179v2; *ķandasam* 93r5, 132r5, 144r2.

kendöz “<kendü+öz”: *kendözün bilen* 151r5; *kendözinden geçmek gerek* 180v3; *kendözinden vāz gelür* 66v2.

kimsene “<kim+erse+ne”: *kimsene* 58r5, 63v5, 66v6; *kimsenenün* 100v6; *kimseneye* 60r6, 197r2.

nere “<ne+ara”: *nerede* 14r2, 21v1, 24v5; *nereden* 10v1; *nereye* 9v3, 20r3, 20v5.

nesne “<ne+erse+ne”: *nesne* 57v3, 105r6, 162v5; *nesneye* 48v1, 72r5, 80r4; *nesneyi* 114v2.

net-/nēt- “<ne+et-”: *nedem* 10r3; *nēde* 8v2; *nētdüm* 208v1; *nētdümise görem birgün* 147r2.

neyle- “<ne+eyle-”: *neyledi* 2r1, 195v4; *neyledüm* 208v1; *neyleyem* 147r6.

niçün “ne+içün”: *niçün* 14v5, 25r1, 26r6; *niçündür* 187v2.

şimdi “<şu+imdi”: *şimdi* 8v2, 89v1, 121r3; *şimdidür* 132v5; *şimdiki* 176r4.

şol “<şu+ol”: *şol* 25r5, 61r5, 68v6.

şöyle “<şu+eyle”: *şöyle* 21v3, 65v4, 75r6.

yogımissa “<yog+imiş+ise”: *yogımissa* 15r6.

yohsa “<yoh+ise”: *yohsa* 117v2, 117v3, 183v3.

¹⁸⁷ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 58.

¹⁸⁸ Muzaffer Akkuş, *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 158.

1.2.1.8. Ünlü Uyumu

1.2.1.8.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metnimizde kalınlık incelik uyumu hem aslî kelimelerde hem de eklerde kurallıdır. Metnimizde bu uyumu gösteren bazı örnekler şunlardır:

ayruksı 21r5, 25r4, 50v3; *budağ* 62r6, 77v5, 173r6; *bulut* 121v5, 121v6, 141r1; *çokal* 87r1; *döşek kalın* 98r3; *dudağ* 105r1, 180r2, 189r1; *egin* 10r2; *ekincige* 207v6; *göbek* 187r3; *ırak* 19v4, 28v2, 48r3; *keleci* 73v3, 104v7, 124r1; *kovucu* 162r6; *yavru* 68v5; *yarımca igne* 195r2; *yoldaş* 12v2, 75v4, 167v5.

Fakat metnimizde sınırlı sayıda olup ek uyumsuzluğu gösteren bazı sözcüklerde bu kuralın bozulduğu görülmektedir:

âdemîlik 139v4; *câhillik* 116v2; *ğafîllik* 14r6, 26r4; *kadîmlîğ* 3r6; *peşmânlik* 182r6; *şûfîlik* 91v1; *şeşirgîl* 95v1; *şeyhlik* 76r6; *zâlimlik* 115v6.

Bugün Türkiye Türkçesinde kalınlık incelik uyumuna uymayan “*hangi, hani, dahi*” gibi sözcüklerin metnimizde bu uyuma tâbi olarak kullanıldıklarını görmekteyiz:

kanķı “hangi”

kanķı bir nesne 105r6; *kanķısı lâıyķdur* 80r5; *kanķısının sözün dutarsan* 4v3.

kanı “hani, nerede”

eger sen kulasan pes kanı begün 15r3; *kanı olmuş* 27r3; *ol kimse kanı* 7r4.

dağı “dahi, de, da”

ol arada hâzır oldu ol dağı 2r2.

dahı “dahi, de, da”

anı dahı dëyüvërem 164v3; *od dahı geldi vü kızdurdu anı* 2v1; *şüret dahı cânı mesrür eyledi* 2v3.

Metnimizde kalınlık-incelik uyumuna tâbi olmayan ekler şunlardır:

+ki aitlik eki:

Aitlik eki bugün uyum dışıdır ve bu ekin Eski Türkçede +*ķı* ve +*ki* olmak üzere iki şekli bulunmaktadır.¹⁸⁹ Metnimizde aitlik ekinin her iki şekli de kullanılmıştır. +*ki* eki, *andaki* 160v5; *şundaki* 160v6 örneklerinde olduğu gibi kalınlık-incelik uyumuna tâbi değildir; ancak +*ķı* ekinin metnimizdeki örnekleri bu uyuma tâbi gözükmemektedir.

ardındağı 131r6; *boynundağı* 90v3; *ucındağı* 132r5; *kandağıdur* 77v3; *karşuğı* 161r7; *tamardağı* 100r4; *taşrağı* 24r4; *taşundağı* 90v6; *yarınğı* 42r4.

Örneklerde +*ķı* ekinin ünsüzü ötümlüleşerek -ğ- şekline dönüşmüştür.

¹⁸⁹ Muzaffer Akkuş, age., Ankara, 1995, s. 131.

+ken, +iken gerindium eki

+ken, +iken gerindium eki, bugün Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi döneminde de kalınlık-incelik uyumuna tâbi olmayan eklerdendir ve sürekli incedir.

bañariken 36v4; *dëriken* 80v6; *diriyiken* 30v2; *görüriken* 35v6, 42v4; *görürken* 112r5, 113v2; *oğlaniken* 114v3; *şagiken* 31r6; *sendeyiken* 94r3; *yogiken* 100r6; *yoldaşiken* 97r4; *yürürken* 34r2, 69v5.

1.2.1.8.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

“Eski Türkçede birçok kelime kökünde ve birçok ekte düzlük yuvarlaklık uyumu bulunduğunu, fakat aynı şekilde birçok kök, gövde ve eklerin de bu uyum dışında kaldığını görüyoruz. Batı Türkçesine gelince durum uyum aleyhine daha çok dönmüş, geniş ölçüde uyumsuzluk hâkim olmuştur. Batı Türkçesinin bu uyumsuzluk devri Eski Anadolu Türkçesi devridir. Eski Anadolu Türkçesinde Eski Türkçedeki uyumsuz kök ve gövdelerin bu durumu muhafaza edildiği gibi, bir yandan geniş ölçüde yuvarlaklaşma, bir yandan düzleşme ile Eski Türkçede uyuma bağlı eklerin büyük bir kısmı da uyumsuz ekler arasına sokulmuş, böylece Türkçenin hiçbir devrinde görülmeyen büyük bir uyumsuzluk çağı yaşanmıştır.”¹⁹⁰ Bu durum Eski Anadolu Türkçesinin son devrelerine kadar sürmüş, daha sonra yavaş yavaş ortadan kalkmıştır.

Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de düzlük yuvarlaklık uyumu sağlam değildir.

1.2.1.8.2.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma

Kelimelerdeki yuvarlaklaşmanın değişik sebepleri vardır. Bu sebepler şunlardır:

ğ ve g seslerinin erimesi sebebiyle:

/ğ/ ve /g/lerin erimesi hadisesi, birden fazla heceli kelimelerin sonundaki /G/ foneminin düşmesidir. Bu düşme sonucu /ğ/ ve /g/lerden önceki yuvarlak ünlüler ya muhafaza edilmiş ya da bazı düz ünlüler yuvarlaklaşmıştır:

bellü (<*belgölüg* DLT) “belli”: *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellüdir* 119r6.

bilü (<*bilig*) “zihin, bilgi”: *aqlum bilüm* 56r2; *bilüm şaşdı* 145r3; *bilünile gâfil olma* 95v4.

dürlü (<*türlüg* DLT) “türlü, cins”: *dürlü* 29v2; *dürlüdür* 3r7, 3v3; *dürlü dürlü* 166r4.

ķamu (<*ķamuğ*) “bütün, hep; herkes”:

ķapu (<*ķapuğ*) “kapı”: *dört ķapudur* 183v4; *duvācuķ ķapısı açuķ* 102v4; *ħaķ ķapusun açar oldum* 145r5.

¹⁹⁰ Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 123.

köprü (<*köprüg* DLT) “köprü”: *şırāt köprüsi* 199r4; *köprüsin* 194v5, 204v2.

kuyu (<*kuyuğ*) “kuyu”: *kuyudan* 48v2; *kuyıda* 118v1; *kuyı kazsa kendü düşe* 31v4.

sevü (<*sevig*) “sevgi, aşk”: *sev sevüye düşdi göñül* 114v5; *sevüden* 160r3; *sevündür* 6v3.

tapu (<*tapuğ*) “huzur, nezd; hizmet, görev”: *tapuda turgıl* 12r5; *tapu kıl* 113r3; *tapuya geldi* 79r2.

tatlu (<*tatlıg* DLT) “tatlı”: *tatlu* 31v3; *tatlu oldu* 190r5; *tatlu sözler söylegil* 91v6.

ulu (<*uluğ*) “ulu, yüce”: *bātını 'arşdan ulu* 198r1; *cān bir ulu kimsedür* 73v6; *ulu devlet olur* 88v1.

Metnimizden aldığımız aşağıdaki kullanımlarda kelime sonundaki /ğ/ ve /g/lerin düşmesi herhangi bir yuvarlaklaşmaya neden olmamış, hatta bazı yuvarlak ünlüler düzleşmiştir:

acı (<*açıg* DLT) “acı, ekşi”: *acı datlı olmaya* 119r7; *acısı helvāya érdi* 29r6; *acısın* 114r6.

arı (<*arıg*) “temiz, arı”: *arı cān* 6r1; *arı dirlik* 18r3, 22v4, 108v6; *arı yüri* 137r4.

belli (<*belgüüg* DLT) “belli”: *belli* 102v5.

biti (<*bitig* DLT) “yazılmış şey”: *boynuğa biti şala* 204v7; *elüğe biti şunıla* 77r2.

çeri (<*çerig* DLT) “asker”: *çeriyi* 199v2; *nefsün çerisin kırdum* 129r2; *riyā çerisi* 199v2.

katı (<*katıg* DLT) “katı”: *katı olsa* 70v3; *katı şart eyledi* 36r5; *katı taşı mûm eyler* 158v4.

kışla (<*kışlağ*) “kışla”: *kışlalar kışlamaz olmuş* 144v3.

korıcı (<*korıgıcı*) “muhafız”: *korıcıdur* 167r5.

köpri (<*köprüg* DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5.

kuyı (<*kuyuğ*, *kuduğ* DLT) “kuyu”: *kuyıda* 118v1; *kuyı kazsa* 31v4; *kuyı kazup* 162r3.

öli (<*ölüg* DLT) “ölü, ölmüş”: *öli* 174r4.

ulı (<*uluğ* DLT) “ulu, yüce”: *'arşdan ulı* 74r4; *'arşdan ulıdur*; 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

yayla (<*yaylağ*) “yayla”: *yaylalar yaylamaz olmuş* 144v3.

Dudak ünsüzleri sebebiyle yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler:

Dudak ünsüzleri b, m, p etkisiyle bazı sözcüklerde yuvarlaklaşma hadisesi gerçekleşmiştir. Bununla ilgili metnimizde bulunan örnekler şunlardır:

avuç (<*avut* DLT) “avuç”: *bir avuç* 151v7, 186r1, 186v4.

demür (<*temir*) “demir”: *demür buyururlar* 7v5; *demür yürek* 199r3; *demür yürekli* 7v3.

şamı (<*şamı* DLT) “cehennem”: *şamuda kalasılardur* 4v1; *şamuya ata* 61v2; *yēdi şamuda yangıl* 147v6.

yavu (<*yava*) “kaybolmuş, kayıp, yitik”: *yavu kula* 188v6.

yavuz (<*yabız*) “kötü, fenâ”: *eyü yavuz seçeler* 111r5; *yavuz endişe dutma* 162r3; *yavuz gözlerden ırak* 105r6.

Teşkil eklerindeki yuvarlak ünlü sebebiyle:

-(U)K eki ile

açuk “açık”: *cân kanadı açuk* 56r2; *cân kulağı açuğusa* 76v3; *duvâcuğ kapısı açuk* 102v4.

artuk “başka, gayri, maada”: *artuk* 58r3, 72r6, 125r3.

ayruk “başka, diğer; uzak”: *ayruk düşesin* 12r6; *ayruklar* 173v4; *ayruklar sözini ço* 51r2.

ayuk “ayık”: *ayuk olmak* 107v5

bölük “bölük, zümre”: *kankı bölükdensin* 4v3; *kankısinun sözün dutarsan anun bölüğindensin* 4v4

busaruk “duman, sis”: *boz busaruk* 141r4.

buyruk “emir, ferman”: *buyruk geldi* 81r5; *buyruk indi* 35v2; *buyruğun buyuram* 121r6.

eksük “eksik; kusurlu; hor”: *eksük bakmaya* 183r2; *eksük olmaz* 191v1; *imānun eksüğün yetir* 109r2.

esrük “sarhoş, mest”: *cānumuz esrük oldu* 191v4; *esrük olmazuz* 95r3; *esrük gezer* 85r5.

konuk “konuk, misafir”: *cân gevdeye konukdur* 207v5; *konuk olan* 113r5; *konukvam* 142v5.

köpük “köpük”: *köpüğinden* 152v3.

tanuk “tanık; yazıcı melekler”: *tanuğusan* 113r6; *tanukdur* 207v5; *tanuklar* 77r2.

uyanuk “uyanık, hazır; bilgili”: *cānı uyanuk ola* 76v5; *cānum uyanukdur* 128v6; *uyanuk* 94r6.

yaraşuk “yakışık, yakışır”: *ma 'şūkaya yaraşuk bir miskīnligüm vardır* 87v5.

yazuk “günah, cürüm, suç”: *yazuk* 159v5; *yazuklarımız dartıla* 61v5; *yazuğun çok hayrun az* 150v4.

yögrük “yörük, koşucu”: *yögrügi* 41r1.

Metnimizde yukarıdaki sözcüklerden bazılarının düz şekillilerinin de mevcut olduğu göze çarpmaktadır: *ayık* 130v2, 130v2, 142v3; *esrik* 126r6; *tanık* 94r6; *yaraşık* 104r5; *yazık* 80v4.

+GARU eki ile

içerü (<iç+gerü) “içeri, içride”: *bundan içerü* 70v4; *içerü* 23v2, 45r2, 79r2; *içerüsin* 129r2.

ilerü (<il+gerü) “Üstün; önce, önceki”: *ilerü* 32r6, 80r2, 127v1; *ilerü gelüp* 14r3; *ilerü vardı* 187v1.

yukaru (<yok+garu) “yukarı, yukarıya”: *yukaru* 28v2, 159r4, 201v5.

Bir sebebe bağlı olmaksızın yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler:

ağu “ağı, zehir”: *agudur* 109v6; *aguyı* 29v3.

altun “altın, maddî değer”: *altunı mālî dökile* 174r1; *şanma ki altuna mālâ geldüm* 136r4; *terāzūya altun uran* 135r7.

aru “arı”: *aruyı* 59v4.

bellü “belli”: *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellü beyān* 129r4, 181r6; *bellüdür* 119r6.

berü “beri, bu yana”: *berü gel* 62r3, 91r3, 103v5; *berü gelsün* 78v4; *berüsin* 26r1.

degül “değil”: *degül* 9r2, 14r6, 21r2; *degülem* 124r4, 136r5, 168v2; *degülse olduğu* 177v3.

delü “deli”: *delülere* 123v2; *delü oldum* 122r5, 123v2, 157r4; *delü olmuşam* 201v6.

dilkü “tilki”: *dilkü olam* 138r4.

gêrû “geri”: *gêrû kalan* 107v4, 173v4; *gêrû kalur* 113r6; *şimden gêrû* 134v4, 134v5, 146v5.

incü “inci”: *incüden* 105r2.

ılduz “yıldız”: *‘âşıkun ılduzını* 189r4; *çok ılduzlar eyledi* 185v4; *ılduzlar bağı kırıla* 61v4.

karşu “ön, kat, huzur; karşı” *karşu duran* 171r1; *karşu gele* 120v3, 208r2; *karşu tura* 177r6.

kaygu “üzüntü, tasa”: *kayguları* 10r2; *kaygu yemek* 107v3; *kayguyı sürdüm* 146v3.

kendü “kendi”: *kendüyi bilince* 137r3; *kendüyi dişürdi* 29r2; *kendüden varur* 158r6.

şayru “hasta”: *dünyeye seni şayru eyler* 164v2; *şayrulara* 164v2; *şayru olmuş* 166r2.

yılduz “yıldız”: *yılduzıdum* 132v6.

1.2.1.8.2.2. Eklerde Yuvarlaklaşma

A) Ünlüsü aslında yuvarlak olan ekler:

-(y)Up; -UbAn; -UbAnI zarf fiil ekleri

şavaşup 124v1; *bulut olup havāya ağıp* 141r1; *tonanup* 173r6; *dün ü gün riyāzet çeküp* *halvetlerde diz çöküp* 74v7; *yeyüp içüp sır gider* 75r5; *geçüp* 74v6; *bağlayup* 135v2; *kakıyup* 141r3; *okıyup* 79r3; *ğarībseyüp* 205v1; *döşeyüp* 131r1; *düriyüp* 134r3

çağıruban 143r4; *dutuşuban yandum ben* 153v5; *‘ışk denizine taluban* 132r4; *bezenüben* 62r4; *tertībter terk edüben* 105v5; *esriyüben düşdi* 95r4; *ikiligüm degşüriben* 126r6.

koyubanı kaçdılar 125v4; *kişi yeni geline bakubanı toyamaz* 98v5; *ölümünü anubanı* 110r4; *içerü girübeni* 79r2; *devşirübeni dürişen* 67v5; *yere inübeni* 58r4.

-dUK sıfat-fiil eki

-dUK sıfat-fiil eki, Eski Türkçe döneminden itibaren yuvarlak ünlülü durumunu devam ettirmiş ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde de bu durumunu devam ettirmiştir.

okuduğun dutsun demiş 100r2; *sen yandurduğun çırāk* 179r1; *şol kazandüğün mālunı tenriçün vèrmek gerek* 110v3; *sevdügi girmez ele sevdükler vèrmeyince* 163v7; *saķınur kendüden kendü yèdügin* 31v5; *yèdügi yoksul eti içdügi kan olısar* 92r5.

+dUr bildirme eki ile bildirme anlamı veren “durur”

Bildirme 3. şahıs eki +dUr, Eski Türkçedeki *tur-* fiilinin ekleşmesi sonucu oluşmuş bir ektir. Ek, Eski Türkçeden itibaren daima yuvarlak ünlölüdür.

III. Teklik şahıs: *durur*; +dUr

beş qarış bez durur tonum 147r4; *ol durur* 3r2, 10r3, 170r2; *yūnus durur kapucısı* 103r2; *yok durur* 50v2, 50v3, 88r1; *der-gāhında yazludur* 148r1; *‘ilm okımaķ ma’nāsı ‘ibret almaķdur ancak* 150v2; *toğrulıķdur* 177v2, 199r4; *dost benümdür* 152r3; *ķamulardan ol yücedür* 152r5; *on ikidür hūcresi* 154v3.

III. Çokluk şahıs: *durur*; -dur, -dür

erenler durur 7v3; *bunlardur* 57r4; *olardur* 108v6; *dostuñ evi göñüllerdür* 126r5; *erenlerdür* 10v2; *kimselerdür* 5v1.

-dUr ettirgenlik eki

Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde ekin ünlüsü daima yuvarlaktır.

eyyüb’uñ ķurda yèdürdüñ tenini 204r5; *nefs düşmenin öldüresin* 108v5; *şuçuñ bilmeziseñ bildüreyin* 33r2; *od daķı geldi vü kızdurdu anı* 2v1; *saña buldurmayañı buldurayın* 45v3; *şorduran ben oldum* 121r5.

-Ur ettirgenlik eki

erürdi devlete ‘aklı bilüsi 19r5; *geçürür dürlü nāzını* 189r2; *hāmıdum ‘ışķ bişürdi* 145r7; *seni yitürür* 154v2; *yak külümi şavur göge* 196v2.

-gür ettirgenlik eki

ölü dirgürüp 133v3; *‘ışķuñ haķķ’a ergürür* 158v5; *toprağuñ cevherini hāzrete ergürdüm* 196r3; *renc ergürmedin* 139v1.

-sUn; -sUnAr emir kipi eki

Eski Türkçede Emir kipinin 3. şahıslardaki ekleri *-zUn*, *sUn*, *-çUn*; *zU*, *-sU*, *-sUnI* şeklinde olup bunlar daima yuvarlaktırlar.¹⁹¹ Bu eklerden Batı Türkçesine *-sUn* şekli geçmiştir.

¹⁹¹ Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s. 79; Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1985, s. 306.

III. Teklik şahıs: -sUn

ayduñ yünus 'a tursun yüzini toprağa sürsün 100r2; *esen kıalsun* 125v1; *yağma olsun* 155r1, 155r2, 155r3; *destür gelsün taşraya söylesün dil ü dudak* 105r1; *édinsün çāre kıtulsun bu hālden* 26r3; *okuduğın dutsun* 100r2.

III. Çokluk şahıs: -sUnlAr

bunlar beni ne şorsunlar 121r5; *binsünler burāk* 128v1; *dirgensünler meşāyihe* 99v3.

-GU fiilden isim yapım eki

Bu ekin metnimizde altı örneği mevcuttur.

bıçğu 204r4; *çalğu* 193r5; *kayğu* 10r2, 16v4, 33v6; *yargu* 122v4, 122v4; *sevgü* 48r3, 48r5, 48r6.

B) Ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış ekler

+(U)m; +(U)mUz iyelik ekleri

Eski Türkçede 1. şahıs iyelik ekinin ünlüleri köke tâbidir; ancak kökte yuvarlak ünlü bulunduğu zaman ekin ünlüsü yuvarlak olabilmektedir. İyelik ekinin I. teklik ve çokluk şahıslarında -m dudak ünsüzünün etkisiyle ünlü daima yuvarlak olmuştur.¹⁹²

I. Teklik şahıs: +(U)m

turağum gül-istān ola 58v5; *urdılar şuyum ılıdı* 125r7; *yarınım bugündür baña* 60v6; *dilüm tetigi bozuldı* 125r5; *gözlerüm göge süzüldi* 125r5; *senden artuk yokdur emüm* 125r3

I. Çokluk şahıs: +(U)mUz

atumuz eyerlendi 161v3; *yoldaşumuz imān gerek* 111r3; *yazuıklarumuz* 61v5; *eliümüz erer iken* 172r7; *sözümüzi diñle* 95v2; *şoñbetümüz* 193r5.

+(U)ñ; +(U)ñUz iyelik ekleri

II. Teklik şahıs: +(U)ñ

iki kaşuñ ay alnuñ genc aya vèrür sebağ 105r3; *başuñ kıaldur ellerüñi şuya daldur* 108v4; *imānuñ* 6v2, 109r2, 198r5; *harāmdan elüñ çekgil* 75r7; *gözüñ aç* 15v4; *sinüñ* 115r6, 182r5.

II. Çokluk şahıs: +(U)ñUz

uluñuz 7v6; *cānuñuz* 198r3; *ħorusuñuz* 83v3; *rūzuñuz* 83v3; *sözüñüz* 97v3.

¹⁹² Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 49.

+(n)Uḡ genitif eki**+Uḡ**

pādiṣāhuḡ ḥikmeti 2r1; tāniṣmanuḡ cāhili 89v2; ṣabruḡ acısı 29r6; erüḡ baylığı 37v2; nefṣüḡ ḥaṣerāti 5v2; zāhidüḡ gözleri 57v4.

+nUḡ

dünyānuḡ ḥāk ü sengini 182r5; 'ışk burcınuḡ kulesi 201v5; mūsā'nuḡ vakti 187r4; 'ışk ilinüḡ haberin dēsem 156v1; kendünüḡ kudretinden 152r7; özinüḡ düşmeni 13v5; siṇekile pervānenüḡ yuvasında 59v4.

+IU; +sUz isimden isim yapma ekleri**+IU**

ṣaḡallu 165r1; ṣuçlu 50v1, 82r5; ṣulu 86v5, 197v7; ṭaptuḡlu 100v2; ṭatlu 31v3, 91v6, 190r5; ṭonlu 6r5, 7v4; uṣlu 19v1, 24v5, 87r3; utlu 207v1; yatlu 162r5, 206v6; yazlu 148r1; deṅlü 17v3, 28v1, 64r3; derdlü 130r5, 181v2, 181v3; eyerlü 5v2; gizlü 21r6, 24r4, 24v1; görklü 82r4; güçlü 123v5; yüklü 100r1; yüreklü 7v3; yüzlü 194r6

+sUz

ansuz 43v5, 90v1, 122v6; ayıksuz 130v2; kaydasuz 32r1; kayḡusuz 189v7; kulaksuz 202v5, 202v5; kulsuz 112r7; ṣapmasuz 52r6; ṭortusuz 91v3; belürsüz 144v5; deksüz 139v2; derdsüz 189r5; dilsüz 202v5; 202v5; geṅsüz 59r3, 158r3, 189r3; göḡülsüz 97r4, 130r4, 163v4; gözsüz 130v6, 141r4, 159v6; issüz 23r5, 98r1; yeṅsüz 81r4.

-dUm görülen geçmiş zaman eki

görmedin delü oldum yaṅıldum günāh kıldum 157r4; yūsuf'ıla ben kuyıda yatdum 118v1; ya'kūb'ıla çok ağladum 118v1; boynın buranları gördüm 145r1; deṅizler bendin deṣdüm 'ummāndan ṭaṣup geldüm 124v3; yaṅıldum buḡday yēdüm uçmaḡdan sürilüp geldüm 133v4

-dUḡ görülen geçmiş zaman eki

seni unutduḡ 47v4; ṭaḡuḡdan aṣmaduḡ 51r6; yolda ṭurduḡ 25v6; cān u göḡül iletdüḡ 157r5; esritdüḡ cümle ḥalkı 178v3; var eyledüḡ 186r4

-dUK görülen geçmiş zaman eki

boynı zencīrlü geldük key ḡatı yeṣīr olduḡ 163v6; dirfillü bınar olduḡ irkildük ırmaḡ olduḡ 161v5; ṣol yaḡımı biz yaḡduḡ dünyeyi elden ḡoduḡ 178r5; biz sevdük 'āṣıḡ olduḡ sevüldük ma'ṣūḡ olduḡ 203r1; cānı yaḡmaya vērdük 107v7; indük rūm'ı kıṣladuḡ çok ḡayr u ṣer işledük 161v4.

+(y)Uz çokluk I. şahıs bildirme eki

yoğuz 100r6; *tuncındayuz* 96r4; *hācındayuz* 96r2; *tālib-i 'ilmlerüz* 70v5; *teferrücindeyüz* 96r3; *içindeyüz* 96r1.

+vüz şart çokluk I. şahıs eki

seversevüz 104r4.

-Ur geniş zaman eki

öyle buyurur 40v6; *şüret toprakda kalur* 66v2; *tolaşur kendüye* 33r3; *indürür kendözini* 197v5; *'ışkuñ hakk'a ergürür* 158v5; *dükenür uzun yaş* 75v2.

-U zarf-fiil eki

anlayuvar 115v1; *düyüverem* 164v3; *gizleyüblem* 143r2; *eyleyü vardum* 144r6.

-U fiilden isim yapma eki

ayru 72r3, 118r3, 166r5; *buşu* 20r1, 20v4, 21r3; *koğu* 58r1, 58r2; *korğu* 71v3, 121r3, 196v5; *şanu* 90v3, 172v1; *şoru* 65v5, 82v2; *tapu* 6r5, 7r2, 9v2; *tolu* 18r1, 24r3, 44v2; *yanu* 92r7; *yazu* 77r1; *bilü* 19r5, 19v1, 56r2; *ölü* 15r4, 47v3, 89r3; *sevü* 6v3, 97v1, 114v5

-gün, -kün fiilden isim yapım eki

düzgün 27r2; *göçkünci* 205v4.

Metnimizde 1 yerde ekin düz şekli kullanılmıştır: *kızgın* 160r4.

-mur fiilden isim yapma eki

yağmur 121v6.

+sul isimden isim yapma eki

yohsul 37v1, 37v2, 68v1; *yohsullık* 192r3; *yoksul* 92r5.

1.2.1.8.2.3. Düz Ünlü Taşıyan Ekler:**+I akkuzatif eki**

ağu+y+ı 29v3; *buşu+y+ı* 27r5; *kara+y+ı* 119r5; *perde+y+i* 153r6; *cümle+y+i* 83r6; *dünye+y+i* 40r1, 93r1, 100v1; *kimse+y+i* 11v3, 51r2; *kişi+y+i* 17r6, 143v5; *gög+i* 18r6, 24v6, 85v6; *sen+i* 5r1, 5r5, 6v3; *hāzır+lar+ı* 109r2; *tağ+lar+ı* 56r4, 152v3, 161r7; *bī-derd+ler+i* 84v4.

+I, +sI 3. teklik iyelik eki

cān dudag+ı 180r2; *cān kanad+ı* 56r2; *'ışkuñ od+ı* 153v5, 185v1, 200r6; *göñlüñ ev+i* 121r1; *ölüm evren+i* 15v1; *duvācuķ kapu+sı* 102v4; *kahır kazma+sı* 200v1; *yoluñ ulu+sı* 40v6; *'ışk okınuñ yare+si* 201v6; *şirāt köprü+si* 199r4; *ıtama' çeri+si* 7v4.

-dI görülen geçmiş zaman 3. şahıs eki

bağrum dutuş-dı 85r4; *dırāķa kop-dı* 21v5; *yaķamı dut-dı* 22r4 ; *esirge-di* 38v3; *iç-di esri-di* 152v5; *zenbīl ör-di* 192r6; *ħalka olup otur-dılar* 125v3; *melāmet ol-dılar* 44r4; *vaţanumdan ayır-dılar* 114r5; *cenāzeden şeş-diler* 125v4; *esrid-diler* 198v4; *ķonanlar göç-diler* 56v5.

-(y)IsAr gelecek zaman eki

deccāl kop-ısar 92r6; *ħayrum şerrüm yazıl-ısar* 205v3; *ķurtar-ısar* 16v3; *agla-y-ısar* 134v6; *bāķī kalma-y-ısar* 67v2; *şoru ħisāb olma-y-ısar* 65v5; *birik-ıser* 20r6; *geç-ıser* 86v3; *'ömrüm ipi üzül-ıser* 205v3; *baş gözi görme-y-ıser* 67v6; *bitme-y-ıser* 175r6; *ecel eli érme-y-ıser* 131v5.

-mIş öğrenilen geçmiş zaman eki

ben beni unut-mış+am 88r3; *çal-mış nefsiñ boynını* 165v7; *ğaflet gözin bağla-mış* 98v4; *derdinden öl-miş* 126v3; *'ışk şarābından iç-miş* 165r6; *kimisi boynını eg-miş tenini toprağa şal-mış* 144v6; *yūnus ne hoş dē-miş+sin* *bal u şeker yē-miş+sin* 155r6.

-mIş sıfat-fiil eki

azup yolda kal-mış+lar+a 130v5; *kan bat-mış kefenleri gördüm* 144v1; *şoğul-mış kuyudan* 48v2; *yolda kal-mış+lar+a* 130v5; *nefsin bil-miş er gerek* 201v1; *nefs öldür-miş er gerek* 199v2; *öl-miş göñül dirile* 160v5, 160v6.

-(y)IncA zarf-fiil eki

bul-ınca 118v1; *ķoca ol-ınca* 137r3; *ķazma-y-ınca* 45v1; *yunma-y-ınca* 67v3; *eksil-ince* 35v6; *gör-ince* 204v6; *işüm bit-ince* 196v3; *öl-ince* 174r2; *sen seni bilme-y-ince eren nazar kılma-y-ınca* 102v6.

-IcAK zarf-fiil eki

“-ınca, -ince” anlamı veren bu ek düzlük yuvarlaklık uyumuna tâbi olmayan eklerden biridir ve bu ekin metnimizde çokça örneği mevcuttur.

ben bu yeri yarad-ıcağ yêr üstine gök tur-ıcağ 135r5; bir tona kan bulaş-ıcağ 67v3; cân bedenden uç-ıcağ menziline göç-icek 161r2; çırāğı yak-ıcağ karanı kaçır 54r3; dost yüzini gör-icek 64r6; gözün hiçâbın sil-icek 94v3; secdeyi işid-icek 188r4.

mI soru eki

şagır mı kulağın 14v5; şanur mısın 24r1; ümîdün yok mı 13r6; bilmez misin hak kâdadur 93r5; 'ışka 'izzet midür bahâ 57r4; ya kalb şâft mi olur kızmayınca 45v1.

+din ablatif eki

Eski Anadolu Türkçesi için karakteristik için karakteristik olmayan +*dIn* ablatif hali eki, bu lehçede *öñ* kelimesi ve bazı edatlarda sınırlı olarak kullanılmıştır.¹⁹³ Metnimizde bu eki, “önce, ilk önce, önceden” anlamına gelen “*öñdin*” kelimesinde görüyoruz. Sözcük, metinde 4 yerde geçmektedir: *öñdin* 16r3, 106v4, 114r6, 120v6.

+cı isimden isim yapım eki

kapu+cılar 194r7; kovu+cı 162r6; muştı+cı 8v3; şoru+cı 121r5; yalan+cı 107r6; yol+cıyı 11r4; dik+ci 162r6; ekin+ci+y+e 207v6; göçkün+ci 205v4; ne+ci 124r1.

+lık, +lik isimden isim yapım eki

alçak+lık 17r2, 17r3, 17r6; arı+lık 105r3; aşak+lık 18r6, 18v1, 18v3; ırak+lık 127v4; toğan+lık 116r6; toğru+lık 52r6, 52v1, 52v5; bir+lik 25r2, 81v4, 112v4; deli+lik 126r6; esrük+lik 142r4, 177r2; kendü+lik 42v4, 52v3, 56r3; öyle+lik 167v5; yigit+lik 115r2.

+ncI, +ünci

altı+ncı 148v2; iki+nci 148r3, 164r6, 170v3; yedi+nci 148v4; üç+ünci 148r4, 164v1, 170v3; dörd+ünci 148r5, 164v2, 183r2.

-dir- ettirgenlik eki

del-dir- 134r4; in-dir- 177r6.

-I fiilden isim yapım eki

buş-ı 23v4; şor-ı 111r4, 172v3; tol-ı 92v5, 96r6; toptol-ı 203r3; yal-ı 87r1; yaz-ı 17r5; dir-i 15r4, 135r4, 141r5; egr-i 53v1, 53v2; göyn-i 76r3; öl-i 174r4; sev-i 107v1, 126r5.

¹⁹³ Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 138-139.

-II- fiilden fiil yapım eki

aç-ıl- 40r3, 58v5, 183v4; *aş-ıl-* 127r3, 134r2; *at-ıl-* 134r2, 199r6; *şaç-ıl-* 40r3; *şar-ıl-* 125v2; *şay-ıl-* 74v1; *şor-ıl-* 111r4; *şun-ıl-* 77r2; *tut-ıl-* 90r4; *unıd-ıl-* 147r4; *ur-ıl-* 113v1, 170r5; *yak-ıl-* 139r2; *yarad-ıl-* 20r5, 70r7, 133r7; *yar-ıl-* 61v4; *yay-ıl-* 76v1; *yaz-ıl-* 5v4, 131r4, 170v3; *yık-ıl-* 12v3, 12v4, 97r4; *yırt-ıl-* 61v5; *yor-ıl-* 170r5; *dök-ıl-* 69v3, 173v3, 173v4; *dür-ıl-* 75v2; *sür-ıl-* 44r1, 44r2, 66r5; *vér-ıl-* 83v3, 86v1, 116r1; *yed-ıl-* 168r2; *yey-ıl-* 29r1.

-In- fiilden fiil yapım eki

bağ-in- 23r5; *bul-in-* 29v2, 41v5, 45v5; *çal-in-* 85r6, 122r4, 142r4; *dağ-in-* 76r6; *dart-in-* 44v6; *kaç-in-* 150r1; *kıl-in-* 127v7, 171r5, 177v3; *tol-in-* 24v6; *bil-in-* 28v1, 133v5, 153r5; *éd-in-* 26r3, 103r2, 127r3; *gör-in-* 17r6, 20v3, 90r3; *göy-in-* 153r6; *sev-in-* 19r4, 60v6, 94v4.

-Ir- fiilden fiil yapım eki

sız-ır- 133v2; *biş-ir-* 95r6, 95v1; *deg-ir-* 11r5; *düş-ir-* 33r5; *şes-ir-* 95v1; *yèt-ir-* 109r2.

-İş- fiilden fiil yapım eki

bul-ış- 157r5; *çağr-ış-* 111r7; *kar-ış-* 128v6, 149r6, 204r3; *bil-ış-* 59r2, 105v4, 106r5; *er-ış-* 89r6; *ér-ış-* (1) 17r6, 29r4, 145v4; *ér-ış-* (2) 89v5; *gir-ış-* 168v3; *il-ış-* 149r6; *vér-ış-* 145v4; *yet-ış-* 15v4.

1.2.2. Ünsüzler

1.2.2.1. Ünsüz Benzeşmesi

1.2.2.1.1. İmlâsı Kalıplaşmış Ekler

Tonsuz ünsüzle biten sözcüklere getirilen eklerin başındaki ünsüzlerin tonsuz olmaması Eski Anadolu Türkçesinin ses özelliklerinden biridir. Buna sebep olarak eklerin klişeleşmiş bir şekilde yazılması sebep olarak gösterilmektedir.¹⁹⁴ Metnimizde bununla ilgili bazı örnekler şunlardır:

-dİ₄ görülen geçmiş zaman eki

adımı yünus dağdum sırrımı 'âleme çağdum 127r6; *çünkim beni esritdün cān u göñül ilet dñ* 157r5; *düşdñ dünye zevkına unutduñ kıyāmeti* 199v5; *étdüm* 7v6, 21v6, 101r3; *geçdük* 108r2, 108r5, 161r6; *ibrāhīm edhem bakdı tāt u tahtı bırağdı* 127r4; *içdük* 161r6; *oda yakdılar işitdñ anı* 184v8.

¹⁹⁴ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 76.

-dUK partisip eki

şindukdan 112r1; *tapdukdur* 162v7.

+dUr bildirme eki

dost işi 'aceb işdür cān denize talmışdur 190v6; *olupdur* 9v5, 43v6, 89v3; *yoğdur* 11v6, 12r1, 22r2; *berkdür* 7v2; *eylückdür* 28r4; *gerekdür* 72r5, 81v3, 81v4; *bilişdür* 116r1; *halkı bostān edinmişdür* 136v6; *öküşdür* 39r1.

+dA lokatif eki

kulmaşda 168v3; *niçe bir balçıkda olam alçağda olam* 139v3; *şağışda* 34r4; *yaz u kışda* 169r2; *toprakda* 66v2, 128r2, 156v5; *uçmağda* 4r1, 4r11, 84r3; *yoğlıkdadur* 106v2; *düşde* 168v4; *işde* 168v5, 169r1, 169r4; *kirişde* 168v2; *gökde* 121v6, 126v5, 132v6; *yüksekde* 164v6; *yürekde* 158r6.

+dAn ablatif eki

başdan 25r1, 166r5; *kardaşdan* 111r7; *yazmağdan* 169r2; *çalapdan* 188r2; *çiçekden* 59v4; *ikilikden* 103v3, 155r3; *yükden* 16v3; *işden* 65v3.

+cA eşitlik eki

gün geldükce 202v3

1.2.2.1.2. Ötümlüleşme**Kelime içinde ötümlüleşme**

İki ünlü arasında bulunan tonsuz ünsüzler (p, t, t, ç, k, k) genelde tonlulaşıp (b, c, d, g, ğ) yumuşarlar. Metnimizde konuyla ilgili örneklerden bazıları şunlardır:

-ç->-c-

bir kırı ağacıdum 154r3; *devlingece* 116r5; *güveci sırsın* 183v3; *'ışk kılıcın kuşanup* 84v3; *kendünün kazancın kendüye vermez* 31v6; *ne bakır u tuncındayuz* 96r4; *öd ağacı bigi yanar vücūdum* 86v6; *şagıncı ko* 14r6, 46r1; *şoñ ucu* 63r5, 87v3, 194r3; *sözüm ucu* 46r4; *şir'in kılincıla* 192v4; *var gücini üzer ölüm* 137r1.

-k->-g-

aşlına uyağmağa 57r1; *aşşı etmege giderler* 73r1; *beşige urdılar* 114r6; *bezegin koğıl* 117r5; *buyruğın* 108v3, 121r6, 188r4; *çarh-ı felek yoğıdı* 149r2; *dilegin* 5v5, 36r2, 114v6; *dīn diregi* 172r6; *dirligüm çigidi* 162v5; *döşeginde oturma* 22v6; *eger gerçek konuğısañ aç gözün uyanuğısañ* 113r6; *egriligün koyasın* 154r6; *ırmağıdı* 17v5; *ırmağıla* 163v1; *on iki süñüğün*

114v2; *öger anuñ kâdırlıgın her bir işe hâzırlıgın* 69v2; *tapduğuma* 145v4; *varlıgıñ yoğa degşür* 99r6; *yarağında olurlar* 4r5; *yüzini toprağa sürsün* 100r2.

-p->-b-

hağ çalabum 128r6, 128r6; *fitne kabın uşatdı* 116v6; *katrân kabına koyma balı* 45r4; *ol çalabumun 'ışkı beni ser-hoş eyledi* 191v4.

-t->-d-

ayun on dördi misin 104v6; *beñzedeyin* 47r2; *çüridüp* 210r3; *dosta gider* 57r1; *ecel bir bir yudadurur* 91r2; *hikmet südin emen* 141r5; *ışladurısañ* 116v1; *incidesin âh edeler 'ömrün kökin kurıdalar* 198v3; *istediçün* 146r6; *işi işleden çalap* 188v1; *kan akıdıp* 127r1; *kaynadur denizleri* 153v5; *ögüdünğden alur degül* 116r4; *unıdılup kalam bir gün* 147r4; *ya 'küb'ı ağladıp alduñ gözlerin* 204r6; *yaz yaradıp yer tonadan* 141r2; *yigidiken ölenlere* 208r1.

İki ünlü arasında olmadığı halde ötümlü yazılan sözcükler vardır:

kanadlan- (<*kanatlan DLT*) “kanat açmak”: *kanadlandum uçar oldum* 145v2.

Farsçadan Türk diline girmiş olan *çeşte* (şeştâ, altı telli tanbur) sözcüğü de 1 yerde iki ünlü arasında olmadığı halde ötümlü olarak “*çeşde*” şeklinde yazılmıştır: *kopuzıla çeşde* 169v1.

Kelime sonunda ötümlüleşme

Metnimizde son seste ötümlüleşme hadisesi azımsanmayacak miktarda görülmektedir. Aşağıdaki sözcüklerin son sesleri *k*, *t* yerine ötümlü olarak *ğ*, *d* olarak yazılmıştır.

-k>-ğ

ağ “ak, beyaz”: *ağ üstine kara dizen* 131r4; *karayı ağ üstine yazaram* 119r5; *yüzünü ağ éde bir söz* 95r6.

bırāğ “burak, cennet bineği”: *bırāğ at biner* 8v3.

fāriğ “vazgeçmiş, terk etmiş”: *fāriğ* 83r3, 101v3, 101v4; *fāriğ ol* 102r6; *fāriğ olur* 65v2.

ırağ “uzak”: *ırağ düşer* 127v4; *ırağ éde* 95v5; *ırağ oldu* 10r3.

ırmağ “ırmak, nehir”: *ırmağ oldu* 17v2; *ırmağ olduk* 161v5.

şaltuğ “Sarı Saltık”: *şaltuğ* 140v1.

tapduğ “tapduk Emre”: *tapduğ* 140v1.

toprağ “toprak”: *toprağ* 2r1; *kara toprağ éde* 95v2.

uçmağ “cennet”: *sekiz uçmağ éde* 95v3 *uçmağ* 146r3.

yarağ “hazırlık”: *yarağ olsun* 174v2.

yoğ “yok, yokluk”: *çārem yoğ* 56r1.

-t>-d

dörd (<*tört DLT*) “dört”: *yēdi evren ü dörd ejdehā* 139r5.

eved (<*evet DLT*) “fakat”: *eved* 31v1.

kurd (<*kurt* DLT) “kurt, böri”: *kurd kuş yér* 75r4; *yā kurd u yā aşlan olam* 138r4.

1.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

/ğ/ sesinin erimesi

Eski Türkiye Türkçesinde birden fazla heceli kelimelerin sonundaki /-ğ/ ve /-g/ler ile eklerin sonundaki /-ğ/ ve /-g/ler Batı Türkçesinde düşmekte, Doğu Türkçesinde de sadâsızlaşıp /-k/ ve /-k/ olmaktadır. Eski Türkiye Türkçesinde /-ğ/ ve /-g/ler düşerken kimi zaman kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırırlar.¹⁹⁵ Metnimizde sondaki /-g/ sesinin düşmesi ile ilgili şu örnekler mevcuttur:

acı (<*açığ* DLT) “acı, ekşi”: *acı datlı olmaya* 119r7; *acısı helvāya érdi* 29r6; *acısın* 114r6.

arı (<*arığ* DLT) “temiz, arı”: *arı cān* 6r1; *arı dirlik* 18r3, 22v4, 108v6; *arı yüri* 137r4.

belli/bellü (<*belgölüg* DLT) “belli”: *belli* 102v5; *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellüdür* 119r6.

biti (<*bitig* DLT) “yazılmış şey”: *boynuğa biti şala* 204v7; *eliñe biti şunıla* 77r2.

çeri (<*çerig* DLT) “asker”: *çeriyi* 199v2; *nefsün çerisin kırdum* 129r2; *riyā çerisi* 199v2.

dürlü (<*türlüg* DLT) “türlü, cins”: *dürlü* 29v2; *dürlüdür* 3r7, 3v3; *dürlü dürlü* 166r4.

ķamu (<*ķamuğ* DLT) “bütün, hep; herkes”: *benem ķamudan yavuz* 97v6; *ķamulardan aşğa ĩur* 83r2; *ķamu şehir ü ķamu il rāhat oldu* 9v3.

ķapu (<*ķapuğ* DLT) “kapı”: *dört ķapudur* 183v4; *duvācuķ ķapusu açuķ* 102v4; *ķaķ ķapusun açar oldum* 145r5.

ķatı (<*ķatig* DLT) “katı”: *ķatı olsa* 70v3; *ķatı şart eyledi* 36r5; *ķatı taşı mūm eyler* 158v4.

ķışla (<*ķışlağ*) “kışla”: *ķışlalar ķışlamaz olmış* 144v3.

ķorıcı (<*ķoruğçı* DLT) “muhafız”: *ķorıcıdur* 167r5.

köpri/köprü (<*köprüg* DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5; *şirāt köprüsi* 199r4; *köprüsin* 194v5.

ķuyu/ķuyı (<*ķuyuğ, ķuduğ* DLT) “kuyu”: *ķuyudan* 48v2; *ķuyıda* 118v1; *ķuyı ķazsa kendü düşe* 31v4; *ķuyı ķazup āķıbet kendü düşe* 162r3.

nite (<*netek* DLT) “nasıl”: *nite* 26r4, 121r3, 163v4; *nitedür* 8v6.

öli/ölü (<*ölüg* DLT) “ölü, ölmüş”: *öli* 174r4; *ölü dirgürüp* 133v3; *ölü gibi baķar* 47v3.

ķapu (<*ķapuğ* DLT) “huzur; hizmet”: *ķapuda ĩurgıl* 12r5; *ķapu eden* 44r3; *ķapuya* 79r2.

ķatlu (<*ķatlıg* DLT) “tatlı”: *ķatlu* 31v3; *ķatlu oldu* 190r5; *ķatlu sözler söylegil* 91v6.

ulu/ulı (<*uluğ* DLT) “ulu, yüce”: *bāĩını ‘arşdan ulu* 198r1; *cān bir ulu kimsedür* 73v6; *ulu devlet olur* 88v1; *‘arşdan ulı* 74r4; *‘arşdan ulıdur*; 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

yayla (<*yaylağ* DLT) “yayla”: *yaylalar yaylamaz olmış* 144v3.

Metnimizde kelime içindeki /-ğ-/ ve /-g-/lerin düştüğü örnekler de mevcuttur. Bu örnekler şunlardır:

¹⁹⁵ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 67.

bulan- (<*bulğan-* DLT) “bulanmak”: *bulanmadın* 167v4, 167v5; *bulanurısa* 167v4.

emek (<*emgek* DLT) “emek”: *emek yeme* 116r5; *emek yemesün* 165r1; *emegin yèrdi* 192r6.

eyü/eyi (<*edgü* DLT) “iyi”: *eyi ad* 76r4; *eyü olur* 30r4; *eyü sözile* 162v1.

gerek (<*kergek*) “gerek”: *gerek* 25r4, 29v3, 29v4; *gerek olsun* 174v2; *gerekdür* 103v4.

kulak (<*kulğak, kulğak* DLT) “kulak”: *kulağı* 47r5; *kulak dutdı* 38v6; *kulak urup* 84r1.

şarar- (<*şargar-* DLT) “sararmak”: *beñzi şarara* 171r6, 177v4; *beñzi şararmış* 7r1.

yalan (<*yalğan* DLT) “yalan”: *yalan oldu* 90v5; *yalan söyleyen* 70r6; *yalan yanlış* 115v4.

/l-/ sesinin düşmesi

Orta hecede görülen ses düşmesidir. Sadece birkaç sözcükte görülmektedir.

getür- (<*keltür-* DLT) “getirmek”: *dile getürem* 176r3; *ele getür* 87v3, 199v6; *haberin getürür* 65v4.

otur- (<*oltur-* DLT) “oturmak, yerleşmek, beklemek”: *halka olup oturdılar* 125v3; *içerü şāh oturur* 154v2; *üç güne dek oturalar* 176r3.

/r-/ sesinin düşmesi

Metnimizde /r-/ sesinin düştüğü ve düşmediği örnekler mevcuttur.

i- (<*ër-*) “olmak”: *biz anda cem' idük* 149r3; *bunlar bir vakt begler idi kapucılar korlar idi* 194r7; *hazretde ferişte idi* 177v1.

bile (<*birle*) “birlikte, beraber”: *bile* 2v5, 2v6, 3r2.

/y/ sesinin düşmesi

Metnimizde /y/ sesinin düştüğü örnekler olduğu gibi aynı sözcükte /y/ sesinin düşmeden kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Divanü Lûgat-it-Türk’le karşılaştırdığımızda şu örneklerde baştaki /y/ sesinin düştüğünü görmekteyiz:

ağaç (<*yığaç* DLT) “ağaç”: *ağaç* 62r2, 62r5, 134r4; *bir kuru ağacıdum* 154r3; *öd ağacı bigi yanar vücūdum* 86v6.

ağla- (<*yığla-* DLT) “ağlamak”: *ağlasaņa* 204v5; *garībseyüp ağlarıdum* 205v1; *kan ağladuğı* 101r1.

ıldırım (<*yıldırım*) “yıldırım”: *ıldırım urdı* 37v3.

ilduz (<*yılduz* DLT) “yıldız”: *’āşıkun ilduzını* 189r4; *çok ilduzlar eyledi* 185v4; *ilduzlar bağı kırıla* 61v4.

ırağ/ırağ (<*yırağ* DLT) “uzak”: *ırağ* 19v4, 28v2, 48r3; *ırağ* 10r3, 95v5, 127v4.

ürü- (<*yürü-*) “yürümek”: *yargum ürür* 122v4.

ilan (<*yılan* DLT) “yılan”: *ağılu ilan* 131r6, 141r3; *ilan çeyan* 75r5, 147r4.

incit- (<yünçüt- DLT) “incitmek”: *incidesin* 198v3.

incü (<yinçü DLT) “inci”: *incüden ak* 105r2.

/y/ sesinin düşmeden kullanıldığı örneklerin sayısı fazla değildir. Şu örneklerde /y/ sesinin düşmeden kullanıldığını görüyoruz:

yıldırım “yıldırım”: *yıldırım olup şakıyan* 121v6, 141r3.

yılduz “yıldız”: *yılduzıdum* 132v6.

yüri-/yürü- “yürümek”: *arı yüri* 137r4; *ay u gün yürisün* 185v5; *perdesüz yüriseñ* 109v3; *hükümüm yürür* 122v1; *şag esen yürürken* 34r2; *yürürem* 109v1.

Farsçadan Türk diline geçen bazı sözcüklerde ise sondaki /-y/ seslerinin düştüğü görülmektedir. “Bazen vezin gereği bazen de mürekkep isim ve sıfat yapma sırasında görülen bu hadisenin”¹⁹⁶ örnekleri metnimizde de mevcuttur.

hū (<hūy) “huy, mizaç”: *begenesi hūsı yokdur* 34v1; *eyü hū* 2v5; *yavuz hū* 45r2.

Aynı sözcük +*lı* ve +*lu* isimden isim yapım eklerini aldığı da yine /y/ sesinin düştüğünü görüyoruz:

hūlı (<hūylı) “huylı”: *hūlı* 74r4;

hūlu (<hūylu) “huylı”: *‘āşī hūludur* 50v1; *eyü hūlulara* 75r6; *şīrīn hūlu dil-ber* 176r6

1.2.2.3. Ünsüz Türemesi

Koruyucu ünsüz türemesi

“Ekleme ve kaynaşma sırasında kendini gösteren ünlü çatışmasını önlemek için ünlüler arasına getirilen /y/ ünsüzüne koruyucu ünsüz denir.”¹⁹⁷ Metnimizde konuyla ilgili çokça örnek mevcuttur. Bu örneklerden bazıları şunlardır:

anla-y-a 48r4; *çüri-y-üben* 205v5; *dē-y-eyin* 4v6, 28r2, 101v4; *doğu-y-asın* 47v1; *eyle-y-em* 134v3, 143v4, 144r1; *iste-y-elim* 76v3; *kağı-y-up* 141r3; *kalma-y-ısar* 67v2; *ķanda+y+ıduñ* 23r6; *ķarınca+y+a* 87v4; *kimsene+y+e* 60r6, 197r2; *ne+y+içün* 91v3; *olma-y-inca* 67v4, 67v5, 162v5; *söyle-y-icek* 109r7; *toğru+y+ısañ* 53v1; *yerince+y+imiş* 101r2.

3. şahıs -*I*, -*sI* iyelik eklerinden sonra isim çekim eklerinden birisi geldiği zaman arada bir /n/ sesi türemektedir¹⁹⁸:

ağzı+n+da 44v1; *ardı+n+dağı* 131r6; *boynu+n+a* 37r2, 37r4, 37r5; *göñli+n+e* 89v3; *ķapusı+n+da* 6r5, 148r2, 148r3; *uyhısı+n+dan* 15r6.

¹⁹⁶ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 80.

¹⁹⁷ Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 153. Ayrıca bk. Ahmet Bican Ercilasun, “Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses”, *Türk Dili*, sy. 585, TDK Yayınları, Ankara, 2000, s. 219-226.

¹⁹⁸ Muzaffer Akkuş, *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 170.

Alıntı kelimelerde ünsüz türemesi

Arapçadan Türk diline geçen bir kelimede başta /y-/ ünsüzü türemesine rastlamaktayız:
yesîr “esir”: ‘*işka yesîr olan benem* 122r2; *yesîr eyleyen* 163v5; *yesîr olduk* 163v6.

1.2.2.4. Ötümsüzleşme

Ötümsüzleşme ya da tonsuzlaşma, ötümlüleşmenin karşıtı olarak ses tellerinin ciğerlerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi, ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk veya ötümsüzlük niteliği kazanmasıdır.¹⁹⁹ Metnimizde ötümsüzleşme örnekleri genelde yabancı dilden Türkçeye giren örneklerde görölmektedir. Eski Türkçede “Ad, isim” demek olan “at” sözcüğünün aynı şekliyle metnimizde bir yerde kullanılması dikkat çekicidir. Metnimizdeki ötümsüzleşme hadiseleri ve örnekleri şunlardır:

-ğ>-k

çırāk (<çerāğ) “çerāğ, yağ kandili”: *çırāk* 54r6; *çırāk yandı* 54r5; *yandurduğun çırāk* 179r1.

-d>-t

at “ad, isim”: *at 'ālemi dutmuşıdı* 186v7.

āzāt (<āzād) “kurtulmuş, hür”: *āzāt olur* 65v3.

dert (<derd) “dert”: *dertlerile* 139r2.

murāt (<murād) “arzu, istek”: *murāt* 65v5.

d->t-

tānişman (<dāniş-mend) “fakih, bilgin”: *deriñ tānişman* 89v1; *tānişmanuñ cāhili onamaz dervīşleri* 89v2.

1.2.2.5. Hece Yutulması (Haploloji)

Eski Türkçede seyrek olarak ses düşmesi, ses ve hece kaynaşması (kontraktion) olayı ile hece yutulması olayına rastlanıyor.²⁰⁰ Metnimizde hece düşmesinin en belirgin örneğini +dUr 3. şahıs bildirme eki oluşturmaktadır:

erenler yolu+dur 69r2; *göñüllerüñ pası+dur* 70r4; *korkusu yok+dur* 34r6; *ma'rifetüñ yohsulı+dur* 68v1; *sözüm turvanda+dur* 76v3; *eksüklik bende+dür* 77r4; *göñülde+dür hakķ'a turaķ* 93r6; *hakķat bir deñiz+dür* 78v7; *şag müsülmān seyrek+dür* 92r3; *yarınım bu gün+dür* 90r6.

¹⁹⁹ Osman Yıldız, *Ahvāl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 153.

²⁰⁰ Zeynep Korkmaz, “Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 211.

1.2.2.6. Ünsüz İkizleşmesi

Bir kelimede bir ünsüzün iki kere söylenmesi veya yazılması durumudur.²⁰¹ Metnimizde bu hadise /s/ sesinin iki kere söylenmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Metnimizde bununla ilgili örnekler şunlardır:

elli (<elig DLT) “50, elli”: *elli hâc* 103v4; *elli yıl* 116v1.

aşşı/aşşu (aşığ DLT) “fayda”: *aşşı gözetmedüm* 108r2; *aşşı kılmaz ola* 175v6, 176r4; *aşşı ziyândan geçdüm* 155r1; *buçuk püllük aşşum yok* 97v7.

issi (<isig DLT) “sıcak”: *korğmaz issi şovukdan* 197r6.

issi (<idi+i) “sahip”: *emānet issile* 124v5; *iş issini* 76v3; *nażar issi* 38v3.

issüz (<idi+süz) “ıssız, تنها”: *issüz kalmış* 98r1; *issüz olıcağ* 23r5.

uş (<uş+i) “akıl”: *ne uşşuğ var* 15r4; *uşşum 'aqlum aldurdum* 157r4; *uşşumı 'aqlumı aldı* 185r1.

1.2.2.7. Ünsüz Tekleşmesi

Metnimizde Arapçadan Türk diline giren şeddeli kelimelerdeki sondaki çift ünsüzden birinin düşmesi olayıdır. Metnimizde bununla ilgili şu örnekler mevcuttur:

cān (Ar. cānn): *cān olam* 140r4.

cin (Ar. <cinn): *cin* 138r5; *cin ü perī* 122v2; *cin olam* 140r4.

dür (Ar. <dürr): *dür ü cevher isteriseñ* 59v5; *dür ü gevher alasın* 45v5; *dür döker lisānumuz* 191v4; *şadeşler dür toludur* 18r1.

hâc (Ar. <hâcc): *elli hâc terk eyledi* 103v4.

hac (Ar. <hacc): *hac cürm ü cināyet durur* 167r4; *hac hicābdur 'āşıklara* 166v1.

hâğ (Ar. <hâğğ): *hâğ'dan gelen şerbeti içdük* 161r6; *hâğ şarābın içmiş gibi* 208r2, 208r3; *yaratdı hâğ dünyeyi peygām-ber dostlığına* 112r4.

kad (Ar. <kadd): *ne kad ne kâmet* 86r4.

rab (Ar. <rabb): *ey rabbü 'l-enām* 210r1.

red (Ar. <redd): *red oldılar* 34r4.

şaf (Ar. <şaff): *'āşıklar şafında* 104v1; *şaf bağlamış* 82v6; *şaf durduğı* 177v3.

sır (Ar. <sırr): *bir kaç sır aç* 62r2; *boncuğ degül sır sözi* 106v5; *sır-daş olur* 178r3.

şer (Ar. <şerr): *birisi şer cünbişde* 169r3; *çok hayr u şer işledük* 161v4; *hâğ'dan gelür hayr u şer* 70r2; *ne hayr u ne şer* 67r4.

²⁰¹ Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 154.

1.2.2.8. Ünsüz Nöbetleşmesi

1.2.2.8.1. b-/m- Nöbetleşmesi

Kelime başındaki /b/ ünsüzünün kendisi gibi dudak ünsüzü olan /m/ ünsüzüne dönmesi hadisesidir. Metnimizde sadece bir yerde bununla ilgili bir örneğe rastladık. “Ben” sözcüğü bir yerde “men” şeklinde kullanılmıştır.

ben “ben”: *ben* 20r4, 20v6, 22r1; *benümile ben olanı* 196r1; *sen ü ben eyledi* 190r5.

men “ben”: *bu 'âlem-i keşretde sen yūsuf u men ya 'kūb* 160v2.

1.2.2.8.2. k-/g- Nöbetleşmesi

Eski Türkçedeki bazı kelime başı /k/ler Batı Türkçesinde /g/ye dönüşmüştür. Eski Türkçede /k/ ile başlayıp metnimizde /g/li okuduğumuz ince sıradan bazı kelimeler şunlardır:

gece 78v3, 86r6, 91r1; *geç-* 63r5, 56v6, 79v3; *gêç* 39r2; *geçür-* 23v4, 42r3, 76v1; *gedil-* 10r6, 156v4; *gel-* 4v6, 7r3, 12r6; *gemi* 70v2, 70v3, 78v7; *geñez* 48r2; *ger-* 209r4; *gerçek* 80r1, 80r2, 85r1; *gerek* 12r2, 14r5, 18r3; *gerek-* 94v6, 95r1, 95r2; *gêrû* 9r1, 11r5, 15v5; *get-* 79v5; *getür-* 87v3, 188v4, 199v6; *gevde* 56r1, 182r3, 186r2; *gey-* 81r4, 99r4, 156r2; *geyik* 171r4; *gez-* 82v6, 136v6, 152r2; *gezek* 136v6; *gibi* 9r3, 21v6, 22r3; *gir-* 30v3, 93v2, 156r5; *git-* 8r4, 14v6, 92r5; *gizle-* 143r2, 159r1, 164v3; *göbek* 187r3; *göç-* 56v5, 71r6, 100r1; *gögüz* 125r5; *gök* 18v1, 25v3, 25v4; *gök yüzi* 170v3, 171r2, 177r6; *göl* 68r5, 178r4, 178r6; *gönder-* 124v2, 176r2; *gönen-* 156r5, 156r5; *gönül-* 71r6, 135v6, 145v3; *göñlek* 72v1, 72v1, 81r4; *göñül* 62r4, 64r5, 64v1; *gör-* 2r1, 5r5, 7r3; *görklü* 82r4; *göster-* 88r5, 143v5, 173v3; *göyün-* 171v7; *göz* 48r4, 48r5, 48v1; *güç* 100v6, 137r1, 161r1; *gül-* 37v2, 69v4, 137r3; *gümiş* 96r4; *gün* 12v3, 78v3, 91r1; *gündüz* 66r4, 86r6, 97v6; *güneş* 47r3, 194r6, 198r6; *güt-* 51r2; *güveç* 183v3; *güy-* 42v5, 193r1.

Bugünkü kullanımlarını da dikkate alarak Eski Türkçede /k-/ olup metnimizde de ince sıradan /k-/ olduğunu kabul ettiğimiz sözcükler şunlardır:

keleci 73v3, 104v7, 124r1; *kendöz* 37v6, 172v5, 193r2; *kendü* 4r4, 12r2, 31v4; *kes-* 100v4, 145v2, 200r6; *key* 5v1, 6r1, 7v3; *kez* 27v2, 33v5, 36r4; *kiçi* 72v4, 74r6; *kim* 3v4, 5r3, 5r5; *kimesne* 8v4, 26v2, 34v1; *kimi* 23r4, 74r4, 92v7; *kimse* 7r4, 9r5, 10v1; *kimsene* 58r5, 63v5, 66v6; *kiriş* 168v2, 168v5, 177r6; *kişi* 12r2, 18v2, 21v2; *köpri* 209r4, 209r5, 209r6; *köpük* 152v3; *kör* 38v2, 153v2, 165r2; *kül* 119r4, 184v9, 202v2; *küs-* 145r1.

1.2.2.8.3. k/h Nöbetleşmesi

Türkçede kelime başında /h/ sesi bulunmamaktadır. Günümüzde /h/ ile başlayan bazı kelimeler Eski Türkçe döneminde /k/ sesini ihtiva etmekteydi. Metnimizde Eski Türkiye

Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi bu *ķ* sesi kendisini muhafaza etmektedir. Sesin /*ķ*/ şeklinde inkişafı daha sonraki yüzyıllarda olmuştur.²⁰²

Metnimizde /*ķ*-/ ile geçip bugün Türkiye Türkçesinde /*h*-/ olan sözcükler de bu nöbetleşmenin içinde değerlendirilmektedir. Bu kelimeler şunlardır:

ķankı “hangi”: *ķankı bir nesne* 105r6; *ķankısı lāyıkdur* 80r5; *ķankısının* 4v3.

ķanı “hani, nerede”: *ķanı begün* 15r3; *ķanı olmuş* 27r3; *ol kimse ķanı* 7r4.

Metnimizde -*ķ*-/*h*- nöbetleşmesi daha çok iç seste görülmektedir. Bu nöbetleşme örnekleri şunlardır:

aķşam “akşam”: *aķşam* 35r2; *aķşam durur* 108v7.

baķın “bakınmak”: *girür çıkar baķınmaz kolayınca* 23r5.

daķı (<*ķaķı*) “dahi, de, da”: *daķı* 97v4, 103v5, 108r4.

uyķu “uyku, gaflet uykusu”: *ķaflet uyķusından* 15r6; *uyķudan uyanup* 44v3; *uyķuya* 49r5.

yohsa “yoksa, aksi takdirde; acaba”: *yohsa* 117v2, 117v3, 183v3.

yohsul (<*yohsul*) “yoksul”: *ma’rifetün yohsulıdır* 68v1; *niçe māllyaya yohsul dēyü gül dur* 37v2; *yohsulları hoş görüben* 110v4.

Metnimizde aynı kelimenin iki şeklinin olduğu örnekler de vardır. Metnimizde yukarıdaki sözcüklerden *uyķu*, *yohsa*, *yohsul* sözcüklerinin -*ķ*-’lı şekilleri de mevcuttur:

uyķu “uyku, gaflet uykusu”: *uyķuda* 23r2; *uyķusı ķanmaz* 49r5.

yohsa “yoksa, acaba”: *yohsa* 158v4.

yohsul “yoksul”: *yēdügi yohsul eti* 92r5.

1.2.2.8.4. -ğ/-v- Nöbetleşmesi

Eski Türkçedeki sınırlı sayıda kelimede -ğ/-v- değişmesi gerçekleşmiştir. Metnimizdeki bu kelimeler şunlardır:

šovuk (<*šovuk DLT*) “soğuk”: *ķorkmaz issi şovukdan* 197r6.

šovukluk “soğukluk”: *šovukluğu* 173r1.

ķevre (<*tegre DLT*) “çevre”: *ķevre yanına* 37v3.

1.2.2.8.5. b/v Nöbetleşmesi

Kelime başında *b*-/*v*- nöbetleşmesi:

var- (<*bar*- DLT) “varmak”: *ķaşra vara* 61v1; *sefere varam* 72v6; *var imdi* 99r1.

var (<*bar* DLT) “var”: *var eyledi* 100r6, 173r4, 186v3; *var gücini* 137r1; *varı yokdur* 38v2.

ver- (<*bir*-) “vermek”: *ķaber vereyin* 11r2; *ķuvvet vermiş* 56r4; *yagmaya verür* 159v3.

vēr- (<*bir*-) “vermek”: *adum vērdi* 168v3; *emcek vērdiler* 114v1; *gönlün vēr* 67v6.

²⁰² Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 65.

veribi- (<*biribi-*) “göndermek”: *veribidi* 60v5, 71r4.

vèribi- (<*biribi-*) “göndermek”: *dilümüze vèribidi* 177v6; *sebağın vèribidi* 172v5; *ecel serhengini vèribiye* 181v7.

Kelime içinde *-b/-v-* nöbetleşmesi:

yalvar- (<*yalbar-*) “yalvarmak”: *yalvar* 83v4; *yalvarayın* 152r2; *yalvaralar* 111v1.

yalvarıcı “yalvaran”: *muhammed haq yalvarıcı* 77r3.

yavuz (<*yabız*) “kötü”: *işüm yavuz* 76r4; *yavuz endişe dutma* 162r3; *yavuz iş* 54r2.

Kelime sonunda *-b/-v* nöbetleşmesi

ev (<*eb*) “ev”: *dostuñ evi göñüllerdür* 126r5; *ev aydın oldu* 54r5; *ev yaparsın* 71r4.

sev- (<*seb-*) “sevmek”: *sevdük* 203r1; *sevelüm sevillelüm* 96v4; *sev sevüye düşdi göñül* 114v5.

b/v nöbetleşmesi eklerde de görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde bildirme ve şahıs eklerinden bazıları (+*vAn*, +*vAnIn*, +*In*, +(A)*m*, +(U)*m*, +*vUz*, +*Uz*) “ben” ve “biz” şahıs zamirlerinden *b/-v-* değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır.²⁰³

1.2.2.8.6. *b/-p-* Nöbetleşmesi

Bugün Türkiye Türkçesinde /*p*/ ile başlayan bazı sözcükler Eski Anadolu Türkçesinde /*b*/ ile başlamaktadır. *b/-p-* nöbetleşmesinin görüldüğü sözcükler şunlardır:

panbuķ (<*banbuķ*) “pamuk”: *ħallāc panbuğı gibi atılup geldüm* 134r2; *panbuķlayın* 177r5.

Metnimizde aslı *b* sesini koruyan sözcükler şunlardır:

barmaķ “parmak”: *barmağın banmaz* 49r5.

bınar “pınar”: *bınarıdum* 163v1; *dirfillü bınar olduķ* 161v5; *gözin bınar eyledi* 187v1.

biş- “pişmek, olgunlaşmak”: *bağrı bişen* 146v4; *bişmez* 162v5; *çigidi bişdi* 162r1.

bişir- “olgunlaştırmak”: *kelecilerün bişirgil* 95v1; *sözi bişirüp* 95r6.

bişür- “olgunlaştırmak”: *çig işüñi bişür* 42v6; *ħāmıdum 'ışķ bişürdi* 145r7.

1.2.2.8.7. *t/-d-* Nöbetleşmesi

Eski Türkçede kelime başında /*d*/ sesi bulunmamaktadır. Bugün /*t*/ ve /*d*/ ile başlayan tüm kelimeler Eski Türkçede *t-d* ayrımı yapılmaksızın /*t*/ ile başlamaktaydı. Eski Anadolu Türkçesinde bir yanda /*t*/ korunurken bir yandan da /*d*/li şekiller ortaya çıkmıştır.

Eski Türkçede ince sıradan sözcüklerin başındaki /*t*/ler büyük ölçüde metnimizde /*d*/ye dönüşmüştür:

²⁰³ Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesindeki *-van/-ven*; *-vuz/-vüz* Şahıs ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları”, *TDAY-Belleten*, 1964, s. 43-65.

de- 7r3, 11r5, 17r2; *dè-* 11r6, 48v3, 73r1; *debit-* 2r4; *dèdür-* 119r6; *deg-* 88v1, 112v5, 185v1; *degin* 17v5, 36r2, 36v2; *degir-* 11r5; *değiş-* 125r1, 133r6; *degme* 8v5, 26v4, 41r5; *degrit-* 114r4; *degşir-* 134r5; *degşür-* 77r4, 99r6, 126r6; *degül* 9r2, 14r6, 21r2; *degür-* 26v5, 109r5; *dek* 65r4, 134v5, 176r3; *del-* 23r1; *deli* 63r4, 87r3, 171v6; *delim* 16v6, 83r5; *delü* 122r5, 123v2, 157r4; *delüm* 24v3; *demür* 7v3, 7v5, 199r3; *deñiz* 70v3, 135r5, 152v3; *depe* 134r4, 173v6; *depren-* 197r4, 205r5; *depret-* 21v3; *der* 136v1; *der-* 16v5, 29r2, 107v2; *dèr-* 97r1, 142v2, 144v5; *deri* 61v2, 141r5, 168v5; *dèril-* 64v6, 94v3, 168v5; *deriñ* 89v1; *deş-* 124v3; *deve* 57r6; *devşir-* 67v5; *dévşür-* 42v6, 145v1; *dik-* 147r5; *diken* 87v1, 155v5, 155v5; *dil* 105r6, 106v3, 113r2; *dile-* 80v3, 83v6, 136v6; *dilek* 25v3, 41v6, 62r4; *din-* 170r2; *dinle-* 28r2, 35r6, 66r6; *direk* 81v6, 172r6, 191r3; *dirgen-* 99v3; *dirgür-* 133v3; *diri* 19r3, 135r4, 141r5; *diril-* 78v6, 160v5, 160v6; *dirlik* 81v3, 97r3, 120v3; *dirlük* 53v2, 114r1; *dişür-* 29r2; *diz* 74v7; *diz-* 114r7, 131r4; *dök-* 71r3, 137r1, 137r2; *dökil-* 69v3, 173v3, 173v4; *dökül* 87v3; *dökül-* 34r2, 75r5, 142v3; *dölen-* 51v2; *dön-* 17r3, 188r4, 195r5; *döndür-* 118v2; *dördünci* 148r5, 164v2, 183r2; *dört* 4r8, 123v6, 124r6; *döşe-* 10r4, 131r1, 131r2; *döşek* 22v6, 57r6, 134v3; *döy-* 87r1, 133v6, 170v7; *dükeli* 4v8, 111v2, 124r5; *düken-* 75v2, 162v4, 169r4; *düket-* 8r3, 17r3, 123r5; *dün* 66r4, 144v4, 149r5; *dür-* 74v4, 93v2; *düri-* 134r3; *düril-* 75v2; *düriş-* 67v5, 133v6, 199v6; *dürlü* 2v6, 3r3, 29v2; *düş* 144r4, 190v6, 190v6; *düş-* 34r3, 39v5, 115r4; *düşir-* 33r5; *düşür-* 95v1, 145r7; *dütün* 86v6, 145r2, 177v4; *düz* 98r3, 131r2; *düz-* 26r5, 137v6, 208v4; *düzen* 118r3; *düzen-* 62r4; *düzet-* 22v5; *düzgün* 27r2; *düzil-* 151r2; *düzül-* 18v3, 81r3, 168v4.

Kalın ünlü taşıyan sözcükler ise baştaki /t/ sesini muhafaza etmişlerdir. Bu /t/ler, *tı* (ط) ile yazılmışlardır:

tağ 11r4, 11v1, 17v1; *tağa* 133v6; *tağıt-* 190r5; *tağla-* 145r2; *tal-* 18r3, 168v5, 168v6; *talbın-* 63r4; *taldur-* 202r5; *tam-* 198r2; *tamar* 43r4, 49v1, 129r6; *tamla* 152v3; *tamu* 125v5, 147v5, 153r3; *tanık* 94r6; *tanış-* 42r2, 124v4; *tanışık* 24v4, 74v5, 96v4; *tanuk* 77r2, 113r6, 207v5; *tañ* 60r5, 60v1, 150v6; *tap* 126r2; *tap-* 186v3, 188r6, 188r6; *tapşur-* 182r2; *tapu* 6r5, 161v6, 198r7; *tar* 33v4, 37r5; *tarlık* 34r1, 192r3; *tart-* 17r4, 29r4, 205r1; *taş* 28v2, 46v2, 75v2; *taş* 76r4, 135r2, 154r2; *taş-* 124v3, 161v5; *taşın-* 54r2; *taşra* 132v3, 148v5, 165v3; *tatlu* 31v3, 91v6, 190r5; *tayak* 200v5; *tayan-* 167r2, 209r5; *tayın-* 149v4; *toğan* 68v5, 116r6, 116r6; *toğanlık* 116r6; *toğra-* 129r1; *tok* 10r2, 33v6, 48r6; *toksan biñ* 132v4, 169v7; *tokuz* 4r3, 6r3, 137v2; *tol-* 25v4, 154r2, 155r4; *tolaş-* 33r3; *toldur-* 112r2, 193r4, 210r3; *tolı* 92v5, 96r6; *tolu* 44v2, 78v4, 93v6; *tonat-* 141r2; *tonlu* 6r5, 7v4; *top* 71v5, 71v5, 138r6; *toprak* 3v9, 28v5, 63v1; *toy-* 10r5, 40v6, 51r4; *toyla-* 115v6; *toz* 27v1, 40r2, 152v2; *toz-* 119r4; *tudaş* 184v12; *tuman* 141r4; *tunç* 96r4; *tutaş* 171v5; *tutıl-* 90r4; *tutul-* 16r2, 36v3, 206v7; *tuz* 114r6.

Metnimiz ikili kullanımlar açısından da dikkat çekicidir. Metnimiz aşağıdaki sözcüklerin hem /d/li hem de /t/li şekillerini barındırmaktadır:

dañla “tan vaktinde, sabahleyin”: *dañla* 83v2, 83v2.

tañla “tan vaktinde, sabahleyin”: *tañla* 83v6, 84r1, 84r2.

doğ- “doğmak”: *doğmağa* 158v2.

toğ- “doğmak”: *anadan toğan* 126r1; *toğam uyağam* 127v6; *toğuban* 129v1.

doğru “doğru”: *doğru yol* 184r2.

toğru/toğrı “doğru”: *sözi toğru deylene* 70r6; *toğru varan* 53r2; *toğru yolunça yüri* 174r2; *toğrı yârün vardur* 87v1; *toğrı yola gelesin* 154r6; *toğrı yolu gösteren* 141r6.

doğrulık “doğruluk” *doğrulıkdur* 171r4.

toğrulık/toğrılık “doğruluk”: *bulunmaz toğrulık sen egriyisen* 53v1; *toğrulık* 52r6, 52v1, 96v2; *toğrulık bekleyen* 65r3; *toğrılık mancınığı* 199r6.

don “elbise, kılık kıyafet”: *kefen donum biçildi* 125r6; *kefen donumuza* 172v2.

ton “elbise, kılık kıyafet, renk”: *beş qarış bez durur tonum* 147r4; *tevḥīd tonını geyen* 94v2; *ton vērür* 35r1.

donan- “süslenmek”: *donanmış* 98v5.

tonan- “süslenmek” *gök tonanup* 173r6; *yeşil tonlar geyesin tonanasın* 156r2.

doy- “doymak”: *doyamaz* 98v6; *dünyāya doyar* 81r5; *şoḥbete doymayan* 89v6.

toy- “doymak”: *eli toyup* 40v6; *sen ayrıuk yēdügile toymayasın* 51r4; *toydı* 10r5.

dur- “durmak” : *ayağın durur* 98r3; *şabrıla dura* 30v3; *taşra dura* 38r4.

tur- “durmak”: *karāra tūrası* 201v2; *kavī tūram* 123v6; *şabırla tūrurdu* 28r6.

durağ “yerleşilen yer, yurt”: *durağ* 78v2; *durağdur* 81v3; *durağı* 176v5.

turağ “durak, yerleşilen yer”: *göñüldedür ḥakk’a turağ* 93r6; *sensin cānlara turağ* 178v7; *turağ edindün* 128v2.

dut- “tutmak”: *erenler etegin dut* 150r2; *işin dutar* 23r2; *ögüdüm duta* 46v4.

tut- “tutmak”: *erenler etegin tut* 202r1; *ışık etegin tuta* 72r6; *işün kolayın tütalum* 96v4.

dutıl-/dutul- “tutulmak”: *dutıldum* 136r2; *dili dutulmuş* 7r1; *dutulmaz oldu* 207v1.

tutıl-/tutul- “tutulmak”: *tūzağa tūtilan* 90r4; *tutulmayasın* 16r2; *kulağ tutulmaz* 206v7.

duy- “duymak”: *duydı* 43r2; *ma’şūkı duyan* 26r4; *sırrını duyan* 129v3.

tuy- “duymak”: *kıymetin tūyarısın* 91v4; *ma’nā tūyan* 111v4; *sırrı tūyan* 127r4.

duz “güzellik, şirinlik”: *‘ārifler datsun duzumı* 181v5.

tuz “güzellik, şirinlik”: *kılıncı tuzını* 189r1.

duzağ “tuzak”: *duzağ oldu* 102v6; *ışık duzağına düşdüm* 136r2; *nefs duzağın seçegör* 78v2.

tuzak “tuzak”: *tūzağın* 119r3; *tūzağumdan şeş* 209r4; *uçmak ḥod bir tūzağdur* 56v3.

dutsağ “tutsak”: *dutsağ kaldılar* 105r5; *dutsağ olur* 177r1.

tutsaklık “tutsaklık”: *tutsaklık* 119r3.

dütün “duman”: *dütünleri* 145r2; *dütünü* 86v6; *’ışkuñ dütüninden beñzi şarara* 177v4.

tütün “duman”: *’ışk odınuñ tütüninden yünus ’uñ beñzi şarara* 171r6.

1.2.2.8.8. d/y Nöbetleşmesi

ayruk (<*adruk*>) “başka; uzak”: *ayruk* 13r3, 28v3, 42r5; *ayruk düşesin* 12r6; *ayruklar* 173v4.

boy (<*bod DLT*>) “ölçü”: *yêr boyı gider* 36v6.

eyü (<*edgü DLT*>) “iyi”: *eyü ad* 116r2; *eyü ’amel* 24r3, 76v6; *eyü dirlik* 5v6, 96v5.

gey- (<*ked- DLT*>) “giymek”: *geymegi* 190r4; *hıl ’at geydi*; 173r3; *yeñsüz gönlek geydi* 81r4.

kayğu (<*kadğu DLT*>) “kaygı”: *kayğu* 16v4, 100r5, 120r4; *kayguları* 10r2; *kayğu yemek* 107v3.

koy- (<*kod- DLT*>) “koymak”: *dünyâyı kıya* 14v4; *elden kıyup* 81v4, 177r3; *koyıcağ* 35v4, 36r6.

kuyı/kuyu (<*kuduğ DLT*>) “kuyu”: *kuyı kıza kendü düşe* 31v4; *kuyıda* 118v1; *kuyudan* 48v2.

toy- (<*tod- DLT*>) “doymak”: *bağbanı toymaz* 98v5; *toydı* 10r5; *toymayasın* 51r4.

uyı-/uyu- (<*udı- DLT*>) “uyumak”: *uyıyayıduñ* 69v5; *uyurısañ* 23r1; *uyuyasın* 23v3.

1.3. Şekil Bilgisi

1.3.1. Yapım Ekleri

1.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+An

İşlek olmayan isimden isim yapma ekidir.

eren 30r1, 74r3, 74r4; *erenler* 5v1, 7v3, 10v3; *oğlan* 6r3, 59v2, 92v7.

+cağ

yalıncağ 126v5.

+cİ

Türkçedeki en işlek eklerden biridir. Metnimizde sadece iki şekli bulunan bu ek, fonksiyon olarak meslek ve uğraşma isimleri yapar.

kıpuısı 103r2; *kıpuılar* 194r7; *kıpuıdur* 167r5; *kıpuı* 162r6; *muştıcı* 8v3; *şoruı* 121r5; *şoruılar* 172v3; *yalancı* 107r6; *yalancılık* 107r5; *yolcıı* 11r4; *yolcı idüm* 142v5; *dıkci* 162r6; *göçkünci* 205v4; *neci* 124r1.

+cIIAyIn

Bu ek çekim eki gibi düşünülse de klişeleşmiş bir yapı olduğu için eki yapım ekleri kategorisine aldık.

ancılāyın 35r5; *bencileyin* 20r4, 76r2, 188v6; *sencileyin* 19v3, 128r6.

+cik, +cuḳ

Küçültme ve sevgi ekidir. Metnimizde sadece bir örnekte karşımıza çıkmaktadır.

ekincige 207v6; *duvācuḳ* 102v4.

+daş

hāldaş 71r3, 178r2, 178r3; *ḳardaş* 71r2, 111r7, 125r7; *rāzdaş* 124r6; *yoldaş* 12v2, 14r3, 33v1; *yoldaşlıgum* 142r7.

+er

+er isimden isim yapma eki metnimizde *birer* ve *biḡer* sözcüklerinde karşımıza çıkmaktadır.

binmişler birer atı 92r5; *biḡer erleri vardur* 4r3, 4r6, 4r9.

+ge

özge 58r6, 96r4.

+gü

gözgü 176v2.

+ncI, +ünci

altıncı 148v2; *ikinci* 148r3, 164r6, 170v3; *yedinci* 148v4; *üçünci* 148r4, 164v1, 170v3; *dördünci* 148r5, 164v2, 183r2.

+la

yayla 144v3; *ḳışla* 144v3.

+II₄

Çok işlek bir ektir. Metnimizde dört şekilli olarak karşımıza çıkan bu ekin yuvarlak biçimi +IU daha yaygın olarak kullanılmıştır. Ekin Eski Anadolu Türkçesinin yuvarlaklaşma temayülüne aykırı olan +II şeklini 6 örnekte tespit ettik.

datlı 119r7; *hūlı* 74r4; *riyālī* 116r2; *yatlı* 83v5.

küpelī 105v1; *sevdükli* 192v7.

aḡılı 131r6, 141r3; *āzādli* 108v4; *baḡlı* 31v6, 195r6; *cānli* 12r2, 49r5, 109v2; *çoḡallu* 99r1; *günāhli* 128v4, 172v4; *ḡaḳlı* 50v4; *hūlı* 19v1, 50v1, 75r6; *’ışḳlı* 121v1; *īmānli* 54r6; *ḳanli* 9r3; *ḳorḳulu* 113v5, 170v5; *ḳutlu* 97v3, 173r2, 196v1; *māllı* 37v2; *pāyānli* 108r6; *şabırlı* 28r5; *şaḳallı* 165r1; *şuḫlu* 50v1, 82r5; *şulu* 86v5, 197v7; *ṭaptuḳlu* 100v2; *ṭatlı* 31v3,

91v6, 190r5; *tonlu* 6r5, 7v4; *uşlu* 19v1, 24v5, 87r3; *utlu* 207v1; *yatlu* 162r5, 206v6; *yazlu* 148r1.

dehlü 17v3, 28v1, 64r3; *derdlü* 130r5, 181v2, 181v3; *derlü* 130r4, 196r4; *devletlü* 29r5, 64v4, 197v6; *dirfillü* 161v5; *dürlü* 2v6, 3r3, 3r7; *eşerlü* 98r2; *eyerlü* 5v2; *gizlü* 21r6, 24r4, 24v1; *görklü* 82r4; *güçlü* 123v5; *heybetlü* 207r5; *hüccetlü* 207r3; *hünerlü* 116v1; *hürmetlü* 207r2; *işlü* 123v5; *'izzetlü* 207r4; *kıymetlü* 206v6; *kuvvetlü* 207r1; *perdelü* 49v4; *sa'âdetlü* 29v1; *sözlü* 194r6; *yêrlü* 3v5, 3v6, 3v7; *yüklü* 100r1; *yürekli* 7v3; *yüzlü* 194r6; *zahmetlü* 207r6; *zencîrlü* 37r3, 105r5, 163v6.

+II₄K

En işlek isimden isim yapma eklerinden biridir. Yer, topluluk, meslek, makam isimleri ve soyut isimler yapar. Metnimizde bu ekle ilgili ek uyumsuzluğuna da rastlanmıştır. Ek uyumsuzluğu *+lik*, *+lîğ*, *+lîk* şeklinde olup sekiz sözcükte görülmektedir.

alçaklık 17r2, 17r3, 17r6; *anmaklık* 142r6; *arılık* 105r3; *aşaklık* 18r6, 18v1, 18v3; *'aşıklık* 57r6; *āvāralık* 51r5; *ayrılık* 96v2; *āzādlik* 105r5; *baḥilliksız* 201v2; *baylık* 37v2; *ber-hürdārlik* 192r5, 192r6; *doğruluk* 171r4; *dostlık* 83r4, 112r4, 191r1; *düşvārlik* 12v4, 192r4; *fakılık* 103v3; *ferāğatlık* 116v4; *fuzüllik* 62r3, 180r1, 188v2; *hasūdlik* 33r5, 34r3; *hāzırlık* 69v2; *horlık* 73r5; *hoşlık* 63r5; *ıraklık* 127v4; *karañulık* 66r5, 122v5; *kāşırılık* 69v2; *katılık* 36v4; *kullık* 15r2, 25v1, 45r5; *kuşlık* 108r5; *ogrılık* 168v2; *olmaklık* 32r4; *pādişāhlik* 85v6; *püllik* 97v7; *şafālik* 161r7; *şaglık* 161r7; *sālūslik* 98r4, 201v4; *sāluslık* 200r1; *şarplık* 188r3; *simşārlik* 201r5; *sultānlik* 114v3; *şādılık* 110r1, 168v4; *şādlik* 33v6; *tarlık* 34r1, 192r3; *toğanlık* 116r6; *toğrılık* 199r6; *toğruluk* 52r6, 52v1, 52v5; *toğurlık* 33v3, 52v2, 53r1; *tutsaklık* 119r3; *uyanıklık* 14r6; *varlık* 65v6, 78r2, 78r5; *yadlık* 143r3, 143r3; *yalancılık* 107r5; *yatlık* 77v6; *yıllık* 14r6, 79v4, 108r5; *yoḥsullık* 192r3; *yoklık* 65v6, 71r2, 106v2; *yoldaşlık* 142r7; *zārılık* 146r2.

beglik 194r5; *benlik* 66v3, 90v6, 93v2; *beñlik* 112v4; *bī-çārelik* 36r5; *bilelik* 78r1; *bilişlik* 149r4; *birlik* 25r2, 81v4, 112v4; *delilik* 126r6; *dervişlik* 81v3, 81v7, 116v4; *dirlik* 5v6, 18r3, 22v4; *dünyelik* 102v5; *düzenlik* 20v4, 26v3, 26v4; *egrilik* 154r6; *eksüklik* 62v1, 77r4; *emīnlik* 151v2; *erlik* 68v6, 164v5, 178v6; *esrüklik* 142r4, 177r2; *günlük* 14v5; *ikilik* 26r2, 103v3, 112v4; *kendülik* 42v4, 52v3, 56r3; *miskīnlik* 81v5, 82r2, 99v1; *nelik* 96r3, 126r6; *nitelik* 63r7, 90r5; *öylelik* 167v5; *pīrlik* 77v5; *raḥūmlik* 82r7; *senlik* 93r6, 102v6; *tekebbürlik* 13r5, 142v3; *tīzlik* 3r2; *vermeklik* 16v5; *yēmelik* 190r4; *yigitlik* 115r2.

āzādlik 90r4; *çokluk* 110r6; *kulluk* 25r3, 25r5, 182v6; *şovukluk* 173r1; *toğruluk* 52r5; *toğurluk* 52v5; *yokluk* 202r1, 202r4, 202v6.

dirlük 53v2, 114r1; *eylük* 28r4.

Ek uyumsuzluğu olan sözcükler şunlardır:

ādemīlik 139v4; *cāhillik* 116v2; *ġafīllik* 14r6, 26r4; *kadīmlıg* 3r6; *peşmānlik* 182r6; *şūfīlik* 91v1; *şeyhlik* 76r6; *zālimlik* 115v6.

+sL₄z

Olumsuzluk veya yokluk bildiren isimden isim yapma ekidir. Eski Anadolu Türkçesinde ünlüsü devamlı yuvarlak olan ekin, metnimizdeki 4 örnekte düz şeklinin kullanıldığını tespit ettik. Bir örnekte ekin +*şuz* şekline rastlanmıştır.

baĥīllıksız 201v2; *cānsız* 190v6.

deşsiz 139v2; *geşsiz* 117v3.

ansuz 43v5, 90v1, 122v6; *ayıksuz* 130v2; *cānsuz* 106r3, 109v2, 131v3; *destürsuz* 179v3; *dostsuz* 43v6, 190v3; *faydasuz* 32r1; *gümānsuz* 65r3, 127v3, 129r4; *hicābsuz* 181r5; *ırılmasuz* 129r5; *ışşısuz* 174r1; *'ışksuz* 59v6, 80r4, 92v5; *īmānsuz* 11v2, 21r1; *kaydasuz* 32r1; *kayġusuz* 189v7; *kulaġsuz* 202v5, 202v5; *kulsuz* 112r7; *mūmsuz* 91v3; *nişānsuz* 178v3; *pādişāhsuz* 112r7; *pāyānsuz* 108v1; *şabırsuz* 29v4, 30r4; *şadaġasuz* 32v6; *şapmasuz* 52r6; *ţortusuz* 91v3; *zebūnsuz* 5v1; *zekātsuz* 32v6.

belürsüz 144v5; *deksüz* 139v2; *derdsüz* 189r5; *dilsüz* 202v5; 202v5; *edebşüz* 142v1; *ġāyetsüz* 80r4; *ġayretsüz* 181r1; *geşsüz* 59r3, 158r3, 189r3; *göġülsüz* 97r4, 130r4, 163v4; *gözşüz* 130v6, 141r4, 159v6; *issüz* 23r5, 98r1; *kendüsüz* 106v4; *kıymetsüz* 48v1; *mecālsüz* 18r4; *mürebbīsüz* 19r6; *nihāyetsüz* 89r4, 160r7; *ögürsüz* 198r3; *ölmesüz* 160v6; *perdesüz* 109v3; *sensüz* 25v4, 56r1, 58r4; *terksüz* 40v4; *tevbesüz* 13v2; *yeşsüz* 81r4.

şuşuz 6v1.

+sUzIn

aşsuzın 21v4, 172v1; *geşsüzün* 59r3; *habersüzün* 137r2.

+sul

Türkçede işlek olmayan eklerden biridir. Metnimizde tek örnekte görülmektedir.

yohşul 37v1, 37v2, 68v1; *yohşullıġ* 192r3; *yokşul* 92r5.

1.3.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-aġ

Eski Türkçeden beri nesne isimleri yapan işlek bir fiilden isim yapma ekidir.

bıġak 118r6, 200v1, 201r1; *duraġ* 78v2, 81v3, 176v5; *şuşaġ* 95r4; *turaġ* 64r3, 93r6, 103r2; *yataġ* 77v4.

-cek

emcek 114v1.

-ç

kazanç 31v6; *şagınç* 14r6, 46r1, 47r6.

-dük

sevdük 6v4, 137r5, 159r1; *sevdükli* 192v7.

-GAn

Tek heceli eklere getirilmeyen işlek bir ektir.

karışgan 89v4; *uruşgan* 89v2; *sevişgen* 89v6; *erişgen* 89v3.

-ğın, -gün, -kün

Tek heceli eklere getirilen işlek bir ektir.

düzgün 27r2; *göçkünci* 205v4; *kızgın* 160r4.

-GU

Türkçenin en işlek eklerinden olup daha çok yapma ifade eden eylemlere getirilir.

bıçgu 204r4; *çalgu* 193r5; *kaygu* 10r2, 16v4, 33v6; *yargu* 122v4, 122v4; *sevgü* 48r3, 48r5, 48r6.

-I₄

buşı 23v4; *şorı* 111r4, 172v3; *tolı* 92v5, 96r6; *toptolu* 203r3; *yalı* 87r1; *yazı* 17r5
diri 15r4, 135r4, 141r5; *egri* 53v1, 53v2; *göyni* 76r3; *öli* 174r4; *sevi* 107v1, 126r5
ayru 72r3, 118r3, 166r5; *ayruluk* 96v2; *buşu* 20r1, 20v4, 21r3; *koğu* 58r1, 58r2; *korğu* 71v3, 121r3, 196v5; *korğulu* 113v5, 170v5; *kuyu* (2) 71v3; *pür-tolu* 208v5; *şanu* 90v3, 172v1; *şatu* *bāzār* 81r4, 83r1; *şoru* 65v5, 82v2; *şorucılar* 172v3; *tapu* 6r5, 7r2, 9v2; *tolu* 18r1, 24r3, 44v2; *toptolu* 57v7, 63r2, 185r5; *yanu* 92r7; *yazu* 77r1.

bilü 19r5, 19v1, 56r2; *ölü* 15r4, 47v3, 89r3; *sevü* 6v3, 97v1, 114v5.

-IcI, -uci

Süreklilik ifade eden işlek bir fiilden isim yapma ekidir. Meslek isimleri de yapmaktadır.

bakıcı 53v3, *çakıcı* 53v3, *şarıcı* 176r1, *yalvarıcı* 77r3, *ma'nā bilici* 46r4, *şu koyucu* 175v7, *yuyucu* 175v7.

-ık, -UK

ayıık 130v2, 130v2, 142v3; *ayıksuz* 130v2; *bayık* 94r6; *danışık* 185r3; *tanışık* 24v4, 74v5, 96v4; *yaraşıık* 104r5; *yazık* 80v4.

açuık 56r2, 76v3, 102v4; *artuık* 58r3, 72r6, 125r3; *ayruık* 12r6, 13r3, 28v3; *ayruıksı* 21r5, 25r4, 50v3; *ayruıkşı-* 151r2; *ayuık* 107v5; *busaruık* 141r4; *buyruık* 35v2, 81r5, 108v3; *konuık* 113r5, 113r6, 142v5; *uyanuık* 76v5, 94r6, 113r6; *uyanuklık* 14r6; *yaraşıuık* 87v5; *yazuık* 61v5, 80r6, 150v4.

bölük 4v3, 4v4; *köpük* 152v3; *yögrük* 41r1.

-In, -ün

dütün 86v6, 145r2, 177v4; *ekin* 208r1; *ekincige* 207v6; *tütün* 171r6; *yakın* 19v3, 23v2, 111v2.

-Im, -üm

adım 56r1, 112v3, 113v1; *bakım* 90v1; *içim* 208r2; *ölüm* 77r6, 87v3, 120v3; *yakım* 178r5; *yarımca* 195r2.

-Iş

bakış 43v4, 54r2, 105r4; *biliş* 67r3, 67v2, 76r4; *bilişlik* 149r4; *kuruyuş* 182r3; *bilüş* 197r5.

-it, -üt

geçit 194v5, 204v2; *ögüt* 30r5, 43r6, 43v7; *ögütle-* 8r5, 97r1.

-K, -ğ

bezek 117r5, 185v4; *budağ* 62r5, 62r6, 77v5; *dilek* 25v3, 41v6, 62r4; *döşek* 22v6, 98r3, 134v3; *eksük* 94r6, 109r2, 164r4; *eksüklik* 62v1, 77r4; *esrik* 126r6; *esrük* 59r1, 67r3, 85v3; *esrüklik* 142r4, 177r2; *ırak* 19v4, 28v2, 48r3; *ıraklık* 127v4; *kuşak* 77r4, 147v4; *otlak* 171v4; *tanık* 94r6; *tanuk* 77r2, 113r6, 207v5; *yapalağ* 116r5; *yarağ* 32v5, 75v3, 78r5.

ırağ 10r3, 11v5, 95v5; *yarağ* 4r5, 51v4, 112r5.

-kuc

aldanıkuc 199v1.

-mur

yağmur 121v6.

-sağ

dutsağ 105r5, 177r1; *tutsaklık* 119r3.

-si, -sU

çöksi 185v6; *yatsu* 109r2; *çöksü* 131r2.

-tu

tortusuz 91v3.

1.3.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri**+A**

boşa- 154v4; *buna-* 115r3; *kına-* 22v1, 51r2; *oyna-* 16r2, 62v3, 129r6; *şına-* 22r6; *yaşa-* 115v3.

beñze- 47r2, 65v2, 184r5; *beze-* 131r5; *deñe-* 12v5; *dile-* 5r3, 38v4, 61v6.

+al-

buñal- 7r6, 9r2.

+ar-

başar- 15v2, 30v2, 53r2; *busaruğ* 141r4; *şarar-* 7r1, 171r6, 177v4.

+da-

alda- 8r3, 15v6, 149r5; *aldan-* 71r5, 79v3, 147v3.

+l-

ayrıl- 60v4, 116v5, 175r3; *diril-* 5v6, 160v5, 160v6; *turıl-* 167v4; *turul-* 167v5.

+lA

Olma ve yapma ifade eden, Türkçenin en işlek isimden fiil yapma eklerinden biridir.

añla- 48r4, 58v6, 69v3; *ārzūla-* 85v4; *bağışla-* 41v5, 106r2, 192v6; *bağla-* 14v4, 46r3, 82v6; *banla-* 195r5; *başla-* 187v6; *çağla-* 128v7; *ışmarla-* 193v5; *kışla-* 23r4, 144v3, 161v4; *muştula-* 82v1, 88v1; *muştula-* 143r4; *sakla-* 143v6; *şakla-* 132r5, 158r3, 169r5; *şoyla-* 78r1, 178r1; *tağla-* 145r2; *toyla-* 115v6; *uykula-* 49v1; *yağmala-* 153r4, 180v3; *yayla-* 23r4, 144v3, 149v1; *yıyla-* 205v1.

bekle- 7v3, 30r3, 40v5; *besle-* 5v5, 33v3, 52v2; *birle-* 169v4; *depele-* 166r1; *diñle-* 28r2, 35r6, 66r6; *esle-* 5v5, 8v4; *gözle-* 33r1, 50r4, 159r1; *iñile-* 97v2, 166r2; *işle-* 23r4, 31r5, 31v2; *izle-* 5r1, 22r6, 26v2; *ögütle-* 8r5, 97r1; *özle-* 33r1; *söyle-* 10v5, 50v4, 67r2; *yeñile-* 52r3, 160v7; *yüzle-* 50r4.

+lAn

İsimden isim yapan *+la-*, *+le-* ekinin *-n-* çatısıyla birlikte kullanılmasıdır. Bu ekle yapılan fiillerin *+la-*, *+le-*'li şekilleri kullanılmaz.²⁰⁴

cānlan- 131v5; *kanadlan-* 145v2; *kanatlan-* 161v1; *katlan-* 20r2, 153r3, 159v1; *kullan-* 168r4; *oñlan-* 170v5.

diñlen- 37v4; *hāllen-* 168r4; *teferrüclen-* 62v1.

+şa-, +se-

şuşa- 95r4; *ğarībse-* 205v1.

+te-

yelte- 173v5; *yēlte-* 146r3.

+tel-

yöntel- 125r6.

1.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri**-Ar-**

ağdar- 98v6; *çıkar-* 154r6, 184v5; *kopar-* 192v7; *oñar-* 137r2.

gider- 21r3, 45r2, 75r4; *gidert-* 192v4.

-dir-, -dUr-

deldir- 134r4; *indir-* 177r6.

²⁰⁴ Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 121.

aldur- 13r3, 157r4, 171r3; *azdur-* 82r6, 122v3, 182r1; *boğdur-* 133v6; *buldur-* 45v3, 45v3, 45v3; *daldur-* 108v4; *kızdur-* 2v1; *şordur-* 121r5; *şaldur-* 202r5; *şoldur-* 112r2, 193r4, 202r5; *ulaşdur-* 99r6; *unutdur-* 23v6; *yandur-* 179r1, 184v9, 200r6; *yoldur-* 115r1.

bildür- 3r8, 3v1, 33r4; *bindür-* 115r5, 176r2; *dèdür-* 119r6; *dildür-* 204r4; *döndür-* 118v2; *indür-* 35v3, 171r2, 183v2; *öldür-* 154v4, 199v2, 202v2; *segirtdür-* 138r6; *yèdür-* 99v5, 113v2, 199v6.

-I-, -I4l-

Türkçenin en işlek eklerinden biri olup pasiflik ve meçhullük ifade eder.

eksil- 34v5, 35v6, 63r3; *kocal-* 72v2.

açıl- 40r3, 58v5, 183v4; *aşıl-* 127r3, 134r2; *atıl-* 134r2, 199r6; *başıl-* 127r2, 134r2; *boğıl-* 196v3; *çığırıl-* 170v1; *dartıl-* 61v5; *dutıl-* 136r2; *ırıl-* 6r1, 60v4, 61v4; *ırılmasuz* 129r5; *katıl-* 17v4; *kırıl-* 61v4; *kurıl-* 152r2, 170r6, 170v4; *obril-* 147r4; *şaçıl-* 40r3; *şarıl-* 125v2; *şayıl-* 74v1; *şorıl-* 111r4; *şunıl-* 77r2; *şutıl-* 90r4; *unıdıl-* 147r4; *urıl-* 113v1, 170r5; *yağıl-* 139r2; *yaradıl-* 20r5, 70r7, 133r7; *yarıl-* 61v4; *yayıl-* 76v1; *yazıl-* 5v4, 131r4, 170v3; *yıkıl-* 12v3, 12v4, 97r4; *yırıl-* 61v5; *yorıl-* 170r5.

biçil- 125r6; *değşiril-* 72r6, 170r5; *dènil-* 175r4; *deril-* 61v1; *dèril-* 64v6, 94v3, 168v5; *dökil-* 69v3, 173v3, 173v4; *düril-* 75v2; *düzil-* 151r2; *egilt-* 36r2; *gedil-* 10r6, 156v4; *geril-* 170v5; *gönül-* 71r2, 180v4; *içil-* 178v3; *irkil-* 101r5, 161v5; *kesil-* 20r3, 90r6, 175r4; *sevil-* 96v4, 102r4, 175r2; *süril-* 44r1, 44r2, 66r5; *vèril-* 83v3, 86v1, 116r1; *yedil-* 168r2; *yeşil-* 29r1; *yètil-* 17v4.

bozul- 27r3, 125r5, 205v3; *buyrul-* 175r4; *dutul-* 7r1, 56v6, 158v2; *şavul-* 60v3; *şoğul-* 48v2, 144v5; *şutul-* 16r2, 36v3, 206v7; *urul-* 36v1, 37v4, 118v5; *yuyul-* (1) 14r2, 49v2; *yuyul-* (2) 36r6.

bükül- 200v5; *dökül-* 34r2, 75r5, 142v3; *düzül-* 18v3, 81r3, 168v4; *gönül-* 71r6, 135v6, 145v3; *sevül-* 203r1; *sürül-* 173v6; *süzül-* 125r5; *ütül-* 16r2; *üzül-* 125r5, 168r2, 205v3.

-n-, -I4n-

Bu ekin hem dönüşlülük hem de meçhullük-pasiflik şekli vardır. Çok işlek olan bu ekle ilgili metnimizde çokça örnek vardır.

aldan- 71r5, 79v3, 147v3; *bağlan-* 33r2, 33r3; *bezen-* 62r4, 69r5, 69r6; *boşan-* 144v1; *bulan-* 167v4, 167v4, 167v5; *cānlan-* 131v5; *çalқан-* 185v6; *den-* 39v3; *dèn-* 34r1, 77v3, 111r1; *dènil-* 175r4; *depren-* 197r4, 205r5; *diñlen-* 37v4; *dirgen-* 99v3; *dolan-* 163v4; *donan-* 98v5; *dölen-* 51v2; *düken-* 75v2, 162v4, 169r4; *düzen-* 62r4; *eglen-* 153r2; *eyerlen-* 161v3; *eylen-* 118r3, 118v5, 170v5; *gizlen-* 24v5, 26v2, 130v6; *gönen-* 156r5, 156r5; *hāllen-* 168r4; *işlen-* 44r4; *kanadlan-* 145v2; *kanatlan-* 161v1; *katlan-* 20r2, 153r3, 159v1; *kınan-* 50r5; *kıvan-* 23r2; *konuk* 113r5, 113r6, 142v5; *korın-* 167r5; *kullan-* 168r4; *kuşan-* 77r4,

84v3, 147v4; *oķın-* 84r1, 86v2; *oķun-* 78v1, 84r2; *oņlan-* 170v5; *ortalan-* 63r3; *özen-* 57r7; *şın-* 24v2, 112r1; *şınıķ-* 9r1, 44r3; *şolın-* 111v2; *söylen-* 27r2, 50v2, 169v3; *ţayan-* 167r2, 209r5; *teferrüclen-* 62v1; *ţonan-* 156r2, 173r6; *uşan-* 70v3; *uyun-* 87r6; *uzan-* 69r6; *yağmalan-* 64r6; *yarlıģan-* 151v3; *yen-* 10r6, 34v5, 101r4; *yên-* 206v6; *yun-* (1) 45r1, 67v3, 67v5; *yuvan-* 115r2; *yürin-* 203v3.

baķın- 23r5; *bulın-* 29v2, 41v5, 45v5; *çalın-* 85r6, 122r4, 142r4; *daķın-* 76r6; *dartın-* 44v6; *kaķın-* 150r1; *kılın-* 127v7, 171r5, 177v3; *şıģın-* 14r2, 104r6, 204r4; *ţayın-* 149v4; *ţolın-* 24v6; *yayın-* 149v5.

bilin- 28v1, 133v5, 153r5; *edin-* 26r3, 103r2, 127r3; *görin-* 17r6, 20v3, 90r3; *göyün-* 153r6; *sevin-* 19r4, 60v6, 94v4; *yerin-* 202r4.

bulun- 8v4, 54r5, 174r1; *dutun-* 166r4; *uçun-* 158r7; *yolun-* 54r5.

görün- 9v4, 40r2, 203r5; *göyün-* 171v7; *sürün-* 203r5.

-r-, -Iṛ-

balkur- 104v6.

sızır- 133v2.

bişir- 95r6, 95v1; *degir-* 11r5; *düşir-* 33r5; *şeşir-* 95v1; *yêtir-* 109r2.

artur- 73r2, 82v6, 84v4; *aşur-* 131r6, 141r4; *ķayur-* 121r4; *şavur-* 184v9, 196v2, 202v2; *şaşur-* 79v4; *yogur-* 186r1, 189v5.

bişür- 42v6, 145r7; *bitür-* 30r6, 42r5, 176r3; *degür-* 26v5, 109r5; *düşür-* 95v1, 145r7; *erür-* 19r5, 26v5, 29r3; *geçür-* 17r1, 23v4, 42r3; *örtür-* 134r1; *şeşür-* 131r6, 141r4; *yêtür-* (1) 125v3; *yêtür-* (2) 156r2; *yitür-* 154v2.

-ş-, -Iş-, -uş-

bulaş- 67v3, 67v5; *daniş-* 19r6; *danişık* 185r3; *dutuş-* 85r4, 145r2, 153v5; *şafālaş-* 108r4; *söyleş-* 81r6, 101r6, 141v4; *ţaniş-* 42r2, 124v4; *ţanişık* 24v4, 74v5, 96v4; *ţolaş-* 33r3; *ulaş-* 2v1, 26v6, 60v2; *ulaşdur-* 99r6; *yaraş-* 38r2, 105r2; *yaraşık* 104r5; *yaraşuk* 87v5.

buluş- 157r5; *çağrış-* 111r7; *ķarış-* 128v6, 149r6, 204r3; *ķarışģan* 89v4.

biliş- 59r2, 105v4, 106r5; *eriş-* 89r6; *eriş-* (1) 17r6, 29r4, 145v4; *eriş-* (2) 89v5; *erişgen* 89v3; *giriş-* 168v3; *iliş-* 149r6; *sevişgen* 89v6; *vêriş-* 145v4; *yetiş-* 15v4.

buluş- 97r2; *uruşģan* 89v2.

-t-, -It-, -ut-

ağlat- 204r6; *ayt-* 39r6, 61v6, 62r2; *beņzet-* 47r2, 123r6, 207v6; *berkit-* 74v4, 168r2; *bulat-* 14v6; *çürüt-* 210r3; *depret-* 21v3; *düket-* 8r3, 17r3, 63r3; *düzet-* 22v5; *egilt-* 36r2; *erit-* 108v7, 115v4, 200r6; *eskit-* 58v2, 72v1; *esrit-* 145r7, 157r5, 178v3; *gidert-* 192v4; *gözet-* 12r4, 14v1, 30r3; *ışlat-* 116v1; *incit-* 198v3; *istet-* 123v4, 146r6; *işlet-* 188v1; *ķaynat-* 153v5; *ķurut-*

198v3; *oynat-* 179v2; *segirt-* 15r1; *segirttür-* 138r6; *semirt-* 74r3, 164r6; *söylet-* 61r3, 123v3, 204r7; *tonat-* 141r2; *uğrat-* 11v5; *uzat-* 14r6, 36v4, 58v1; *yağmalat-* 39v4; *yürüt-* 179r7.

akıt- 56v1, 127r1; *ayıt-* 43r3, 57r4, 89v5.

değrit- 114r4.

korkut- 113v6, 148r3.

-y-

koy- 14v4, 26r4, 35v4; *koyucu* 175v7; *yuy-* (1) 39r4, 45r3, 78r5; *yuy-* (2) 51r4; *yuyucu* 175v7; *yuyul-* (1) 14r2, 49v2; *yuyul-* (2) 36r6.

1.3.2. İsim

1.3.2.1. Çokluk Eki

Metnimizde çokluk +*lAr* ekiyle yapılmıştır.

'*āşık*lar 60r2, 77r6, 85r6; *cān*lar 52v4, 56v5, 126v2; *kullar* 99v3, 108v4, 113v5; '*ārif*ler 91v1, 181v5, 194v5; *göñüller* 111v4, 111v6, 160v7; *zebāniler* 61v2, 77r1, 145r2.

1.3.2.2. İyelik Ekleri

I. Teklik şahıs: +(U)m

Metnimizde 1. teklik şahıs iyelik eklerinde vokal daima yuvarlaktır. Bu yuvarlaklaşmaya sebep -*m* dudak ünsüzüdür.

mağbereme 125v3; *ser-māyem* 142v6; *zerremde* 140v4; '*aqlum* 56r2, 145r3, 153v4; *rāzum* 136r2, 143r2, 145v4; *vücūdum* 84r6, 86v6, 192v3; *hükümüm* 122v1, 122v1, 209r2; '*ömrüm* 90r4, 142r3, 205r5; *yüzüm* 58v6, 86v5, 195v2.

II. Teklik şahıs: +(U)ñ

anañ 156r2; *atañ* 156r2; *konşuñ* 91r2; *aduñ* 17v5, 79r4, 82r7; *cānuñ* 32r2, 93r3, 118v6; *imānuñ* 6v2, 109r2, 198r5; '*amelüñ* 115r6, 115r6, 151r1; *gözüñ* 15v4, 48r3, 75r5; *sinüñ* 115r6, 182r5.

Metnimizde iki yerde +*Iñ* ekine rastlanmıştır: *cānuñdan* 94r5; *yüziñe* 132r.

III. Teklik şahıs: +(s)I

bünyādı 18v3, 197r4, 209v1; '*işkuñ odı* 153v5, 185v1, 200r6; *mağāmı* 68r2, 116v4, 116v4; *benzi* 7r1, 171r6, 177v4; *dirliği* 30r4, 33v5, 53r1; *evi* 121r1, 126r5, 141r2; *da'vāsı* 85v2; *dört kitābuñ ma'nāsı* 101r3, 119r6, 165r4; *ejdehāsı* 203r6; *çerisi* 7v4, 84v3, 199v2; *sevgüsü* 48r6, 80r4, 80r6; *peymānesi* 81r5.

I. Çokluk şahıs: +(U)mUz

lisānumuz 191v4; *namāzumuz* 171r4, 177v2; *ṭā'atumuz* 171r4, 177v2; *hālümüz* 163v6, 178r2, 178r3; *nefsümüz* 96r1; *şoḥbetümüz* 193r5.

II. Çokluk şahıs: +(U)ηUz

uluñuz 7v6; *cānuñuz* 198r3; *ħorusuñuz* 83v3; *rūzuñuz* 83v3; *sözüñüz* 97v3.

III. Çokluk şahıs: +lArI

karınları 10r2; *kāğıdları* 169r4; *nişānları* 5v3, 194r6; *eginleri* 10r2; *mürekkepleri* 169r4; *yüzleri* 5v3, 115v6.

1.3.2.2.1. İyelik Eki Yığılması

Türkçede kimi zaman 3. kişi iyelik eki almış sözcüklerde bu ekin fonksiyonunun kaybolduğu görülür ve sözcük kalıplaşarak taban haline gelir. Bu durumlarda sözcüğün üstüne tekrar bir 3. teklik kişi iyelik eki gelir.²⁰⁵ Metnimizde bununla ilgili bazı örnekler şunlardır:

bir+i+si 164r4, 169r3, 169r3; *hep+i+si+n+de* 170r6; *kim+i+si* 144v4, 144v6.

1.3.2.3. Bildirme Ekleri

I. Teklik şahıs: +Am; +vam, +ven; +vanın; +in

bahāduram 20v4; *qaduram* 20v4; *yūnus'am* 71v6; *benem* 71v2, 71v6, 84v5; *bezirgenem* 133r6; *esrükem* 142v3; *farīgvam* 142r6; *konukvam* 142v5; *lāyıkvam* 142r6; *benven* 194v3; *olvanın* 123r3, 123r3; *niçe benin dēyene siñek üşdi* 11v4.

II. Teklik şahıs: +sIn

'āşıklaruñ kitābısın 179r2; *bī-nişānsın* 85v7; *bī-şifāt şifātsın* 178v4; *qavīsın* 107r6; *mestānesin* 116r2; *sensin* 13v6, 53v2, 56r1.

III. Teklik şahıs: *durur*; +dUr

müşṭāk durur 198r5, 198r6; *ol durur* 3r2, 10r3, 170r2; *yok durur* 50v2, 50v3, 88r1; *ħaḳdur* 109v2, 118v4, 172v4; *hoşdur* 90r5, 124r6, 131v3; *toğrulıḳdur* 177v2, 199r4; *ħaḳke'l-yaḳīndür* 3v4, 3v6; *muḥāldür* 9r5, 21v6, 32r4; *pertevindendür* 3r6, 3v9, 3v10.

I. Çokluk şahıs: +Uz

aşıldan biz yoğuz 100r6; *ne baḳır u tuncındayuz* 96r4; *ne tersenüñ ḥācındayuz* 96r2; *biz ṭālib-i 'ilmlerüz* 70v5; *dünyā teferrücindeyüz* 96r3; *ne nefsumüz içindeyüz* 96r1.

II. Çokluk şahıs: +siz

kimüñ eşisiz 7v6; *ne kişisiz* 7v6.

III. Çokluk şahıs: *durur*; +dUr

erenler durur 7v3; *bunlardur* 57r4; *olardur* 108v6; *dostuñ evi göñüllerdür* 126r5; *erenlerdür* 10v2; *zebūnsuz kimselerdür* 5v1.

²⁰⁵ Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 15.

1.3.2.4. Aitlik Eki

+KI, +ğı

kanķı 4v2, 105r6; *kanķıdur* 194v1; *kanķısı* 80r5; *cāndaki* 153v6; *göñlüñdeki* 91r5; *şundaki* 160v6; *taşrağı* 24r4; *yaringı* 42r4; *zāhirdağı* 24r5.

1.3.2.5. İsim Hâli Ekleri

1.3.2.5.1. İlgi Hâli: +(n)Uñ

+Uñ

āb-ı hayātuñ çeşmesi 56v2; *pādişāhuñ hikmeti* 2r1; *şabruñ acısı* 29r6; *erüñ baylığı* 37v2; *nefsüñ haşerātu* 5v2; *zāhidüñ gözleri* 57v4.

+nUñ

dünyānuñ hāk ü sengini 182r5; *'ışķ burcınıñ kulesi* 201v5; *mūsā'nuñ vakti* 187r4; *geminüñ tahtası* 70v3; *özinüñ düşmeni* 13v5; *siñekile pervānenüñ yuvasında* 59v4.

1.3.2.5.2. Yükleme Hâli: +(y)I; +n; +nI; Ø

Bu eklerin dışında bir örnekte +u yükleme hâli olarak kullanılmıştır: *hayru şerden seçer oldum* 145v1.

+(y)I

dīvārı yıkamazın 7v2; *hıl'atı umarsañ tapuda turgıl* 12r5; *zindānı bekler* 7v3; *āhreti kabül êtdük* 178r5; *kibri yıkağör* 12v4; *sen seni bilmeyince* 102v6.

görmez misin muştafā'yı nice bekledi vefāyı 109r4; *şanasın buşuyı ibrahīm edhem* 27r5; *toprağıla şuyı bünyād eyledi* 2r3; *götür yüzüñden perdeyi* 153r6; *hem 'alī'yi yaratdı mü'minlere fazlından* 152v4; *isteme 'ömr-i fānīyi* 117r6.

+n

ķıymetin tıyarısañ 91v4; *öğüdin kendüye vërsün okuduğın dutsun dëmiş* 100r2; *ma'sūk yüzün gördi* 97r1.

+nI

cānlar cānını buldum 155r1; *'ışķ yolını key izle* 159r1; *muḥammed nūrını gördüm* 172r2; *dost yüzini gören ķişi kendözini kıoyasıdur* 177r1; *işidürem sözini göremezem yüzini* 84v1; *ķişi bile söz demini demeye sözün kemini* 95v3.

Metnimizde tespit ettiğimiz Ø (eksiz) yükleme durumu örnekleri şunlardır:

adım şorar olursañ 160v3; *adımum atdum yëdi dört on sekizden ben öte* 137v2; *aḥvālüm söylemege* 101v4; *Allāh saña şundum elüm* 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2; *at 'ālemi dutmışıdı* 186v7; *'avratuñ boşa* 154v4; *ayruķlar ala ḥelāluñ* 173v4; *başum götürüp gitmege* 56r1; *başuñ kıaldur* 108v4; *bāṭın gözidür*

dost gören 93v4; ben hâzrete dutdum yüzüm ol 'ışk eri açdı gözüm 129r3; ben nêderem kendözüm 154r2; benüm adum 'ışk vèrdi 168v3; benüm cevābum sen ayıt 57r4; benüm varlığum dost aldı 176v4; birisi hayruñ yazar 169r3; bu halka rāzum açdum 136r2; bugün cānum yolda kodum 145v6; bugün cānum yolda koyam 145v7; bütüñ oda yak 103v5; cānum hāk eyledüm 129v3; cānum kurbān kılurdum 143r6; cānum veresim gelür 84v1; çeşmelerden bardağun tıldurmadın korısañ 112r2; derdüm dēmege bir dertlü bulmazam 130r4; dilüm dutup 143r3; dilüm söyler eyledün 186r4; dīvār dele 23r1; düşüm söyleyem 144r4; egriligün koyasın 154r6; elüm ayağum şardılar 114r6; elün götür şükr eyle 174v1; erde buldum maķşūdum 163r4; etegün at edinüp 159r5; felek benüm işüm başarımaya 20v2; gel 'işretüm dinle geç 168v1; gizlü rāzum açar oldum 145v4; göñlüm alan tılodur cümle 'ālem 130r7; göñlümi tūr cānum mūsā taht-ı sūleymān eyleyem 120v2; göñlün kim aldı 130r6; göñüllerin konşılaruñ ısmarladı hāk resül'e 193v5; gösterdi baña kendözüm 129r3; gözüm açdı kulağum burmağıla 163v2; gözüm açup gördüğüm 208v5 gözüm anuñ yüzinden nice giderdibilem 192v4; gözün aç 15v4, 48r3, 75r5, 93v6, 113r6, 134r1; günāhlaruñ tartalar 205r1; hālüm 'arz etmege geldüm 126v2, 126v3; hālüm bilüp derdüm şorup baña vefā-dār olmadı 206r3; hālümüz bilmeyince 163v6; hālün bilmez ola 176r1; hicābuñ aç 113r1; hicābuñ yık 106r2; hil'at vèrdün bize dīn ü imān 204r2; ırma gözüñ evvelki demden 117r3; 'ışk benligüm ilettdi 66v3; 'ışka bağladuķ şafumuz 177v2; 'ışkuñ göñlüm yağmaladı 153r4; 'ināyetüm kıla 128v3; kandalıguñ kim bile 157r2; kazanduguñ vèrübən 110v4; kelecileruñ bişirgil 95v1; kendözün toprak eylegil yüzün 87v5; kullıķ unudan 25v1; küfrün atarken şakın imānuñ urmayasın 183v3; küfrün yeşesin 51v1; külüm göge şavuralar 202v2; miskīn taşum uş eyleyem 135r2; müşküm şatageldüm 171v4; nefis öldürmiş er gerek 199v2; nişān nişānuñ vèrmez 179r5; niteligüm şorana 63r7; ol cōmerddür rızkuñ vèrür 107v3; ögüdüm duta 46v4; ögüm sende sezdüm 7r5; ölecegün fikr eyle 174v1; ölmüş cānum diri kıldı 198v6; 'ömrüm düketdi 8r3; rahīmliğun baña dèdün 82r7; rāyigān kodı mülk ü māl 117r6; şağum şolum gözledüm 166v3; sen bilme misin mūsā ben neden ayrılduğum 187v4; sensüz dilüm uzatmayam 124r1; senün 'ışkuñ tıydı cānum 153r5; şıdılar leşkerin cebrī vü kahır 9r4; sözüm kime dēyeyin 101v4; sözüm tutup 21r1; sözün işiden kulaķ kendüden gitdi andaķ 178v5; sözün uşıla düşürgil 95v1; şüretün ören eylegil 93v4; tã'atuñ kıl 137r4; tağca günāhuñ eride 108v7; tahtum benüm yel götürür 122v2; tertībter terk edüben 105v5; tertībter terk edüben 156v4; uşşum 'aqlum aldurdum 157r4; varlıguñ yoğa degşür 99r6; vüçüduñ anda koğıl 147v6; yarağun eyle 112r5; yolum aldı benüm 8r3; yūnus sevdüğün gözle 159r1; yūnus var yarağun eylen 170v5; yüzüm senden yaña tıtdum 61r1; ziyānum aşşıya cümle anda degişüp geldüm 133r6.

1.3.2.5.3. Verme Hâli: +(y)A

+(y)A

balığı taşsa şaldı 42v1; gönlün hakk'a vër 67v6; kuş budağa bir kez konar 62r5; birliğe bitmege geldüm 126r6; ismā'il'e çaldum bıçağ 118r6; mülke süleymān neyimiş 100v1.

bir yufkaya kıyamaz 98v4; sebîl ol kamuya bir dem uşanma 19v5; varıcağaz terāzūya hak kendü bakar yazuya 77r1; dünyeye gelen göçer 96v3; hazîneye düşdi göñül 114r5; tevbeye gelmek gerek 110v5.

Metnimizde bazı yerlerde +dA eki ismin verme hâli fonksiyonuyla kullanılmıştır: *hak çalap vëribidi sebağın dilümüzde 172v5; şadıkdur toğrulıkda eyü kişi 52v5.*

Metnimizde bir yerde +i eki ismin verme hâli fonksiyonunda kullanılmıştır: *şüreti cān girdi pür-nür eyledi 2v3.*

1.3.2.5.4. Bulunma Hâli: +dA

göñül secde kıılır dost mihrābında 64v1; kişinin hayzıdur ağzında gaybet 44v1; şüret toprakda kalur 66v2; hak tecellisin senün yüzünde gördi 105v2; pâdişāhı sende bul 112v6; zehr-i kâtil 'ışk elinde tiryāk olur 59v6.

Metnimizde +a ekinin bulunma hâli görevini üstlendiği yerler de vardır: *gelmedin dedün hakkuma kem dëyü 208v2.*

Metnimizde bir yerde +den eki, bir yerde de +dan eki locatif (bulunma hâli) görevinde kullanılmıştır: *cehennemden yarın bākī kalasın 156r3; bundan 134v6.*

1.3.2.5.5. Ayrılma Hâli: +dAn

+dAn

dostdan yana gitmek gerek 65v3; hak'dan gelür hayr u şer 70r2; kâfdan kâfa 135v3; dört muhālîf nesneden 63v2; her bir çiçekden bal eder 59v4; kendözünden elün yuğıl 70r2.

+din ablatif eki sadece *öñdin* sözcüğünde görülmekte ve metnimizde dört yerde karşımıza çıkmaktadır:

öñdin 16r3, 106v4, 114r6, 120v6.

1.3.2.5.6. Yön Hâli: +rA; +ru; +ArU, +eri

+rA

göñülden taşra düşdi 34r3; sözlerüm vücūddan taşra degül 148v5; yol evde taşra gitme 79v6; lā-şerîke okursın şonra şerîk katarsın 150r4; şırça şındukdan şonra bütün olası degül 112r1; şonra gelmek peşimāna şağa aşşı kılmaz ola 175v6; aşaklık üzre durur yërile gök 18v1; geh çıkam 'ārş üzere 137v5, 138r1; şabr içre bulunur dürlü hüner 29v2.

+ru

her kıncaru bakarısam 90r3, 153r1, 185r4; kıncarudur 'azm-i sefer 69r6.

+ArU, +eri

'arşdan yukaru 201v5; melā'ikden yukaru 159r4; yukaru bakar 28v2; ilerü yola geldüm 136v3; niçe gelüp ilerü baş olasin 14r3; süleymān'dan ilerü olmayasın 32r6; geldi gider içerü yūnus taşra bī-ḥaber 80r2; içerü girübeni ne varın bilmediler 79r2; tenden içerü cāndadur 93r6; ileri gelem 127v5; ileri varmaya 19r6.

1.3.2.5.7. Vasıta Hâli: +n, +lA, birle, ile, ve

+n

gündüzün gün şu'le vērür 91r1; kırk kişi bir ağacı tağdan gücin indüre 183v2; ol vaktin 132v4, 149r2, 188r6, 190v4.

+lA

manşūr'la urğandayıdum 118v2; şöḥbeti 'ışkıla eder 56v2; zekeryā'la kaçdum bile 118r5; gurbetle bağıri bişen 146v4; kudret diliyle aḡduḡ 186r4; mülkiyle mālī kaldı 101r5.

ile

bunun gibi göñül ile nice dirlik iltebilem 97r3; geçürdün 'ömrünj sen buşı ile 23v4; göñlüm ile kıavl etmişem 143r5.

birle

ṭama' birle ḥased 3r3.

ve

odıla ve yelile 4r2; ve biri 'ayne'l-yakīndür 3v3; ve līkin kıulağum anda 171v6.

Metnimizde ayrılma hâli eki olan -den ekinin vasıta hâli (ile) göreviyle kullanıldığı örnek de mevcuttur: *şöyle delü olmuşam bilmezın dūnden günü 201v6.*

1.3.2.5.8. Karşılaştırma Hâli: +rek

dosta ṭā'atun gizlūsi yēgrek 24v1; ne olısar 'ışkıdan yēgrek 191r3; yüz ka'be'den yēgrekdür bir göñül ziyāreti 199v6.

1.3.2.6. Soru Eki: mI

Metnimizde soru eklerinin yalnızca düz şekli olan *mı*, *mi* kullanılmıştır.

'āşıķ mı dērem ben aḡa 56v3; gören kendüden varur 'uṣṣāķa kıur'ān mısın 158r6; ḥükmün cānlara geçer cān içinde cān mısın 158r5; ayun on dördi misin bālķurur yüz ü yanak 104v6; görenler baş indürür ibrahīm edhem misin 158v5; ṭopraqdan āvāz gelür 'īsā bin meryem misin 158v3.

1.3.3. Zamir

1.3.3.1. Şahıs Zamirleri

Metnimizde I. teklik şahıs zamiri *ben*'dir, *men* şekli sadece bir yerde (160v2) kullanılmıştır. II. Teklik şahıs zamirinin kapalı e'li şekli *sên* de dört yerde (15r3, 16v3, 24r4, 26r1) karşımıza çıkmaktadır. III. Çokluk şahısta *anlar* zamirinin yanında *olar* şekli de üç yerde (43r2, 49r3, 108v6) kullanılmıştır.

I. Teklik şahıs zamiri: *ben, men*

İlgi hâli:

baña benüm ögüdüm hîç eylemedi eşer 76r5; *benüm cānum uyanuḡdur* 128v6; *benüm cevābum sen ayıt* 57r4; *bu 'ālem-i keşretde sen yūsuf u men ya 'kūb* 160v2.

Yükleme hâli:

'ışkuḡ aldı benden beni 202r3; *kayḡu beni almışıdı* 146v3; *manşūr oldum aşuḡ beni* 153v1.

Yönelme hâli:

'akıl baña yoldaş oldu 114v3; *mezheb ü dīn 'ışḡdur baña* 60r2; *yarınım bugündür baña* 60v6.

Bulunma hâli:

bende baḡdum bende gördüm benümile ben olanı 196r1; *īmān kuşaḡın berk kuşan de hep eksüklik bendedür* 77r4; *ne havşala ola bende yahūd aña lāyık başar* 90r3.

Ayrılma hâli:

benden aña yol eyledüm 99v4; *ḡoma beni benden yaña* 123v4; *söz aşlını anlamayan şanur bu söz benden gelür* 73r4.

II. Teklik şahıs zamiri: *sen, sên*

İlgi hâli:

ka'be senüḡ eşügündür 163r7; *'ömrüḡ senüḡ ok bigi yay içinde toptolu* 63r2; *senüḡ varluḡ cān yeter* 131v3; *niçe bir nice sênüḡ dileḡüḡ* 15r3.

Yükleme hâli:

bu yükden sêni ol ḡurtarısar bil 16v3; *geçürmez sêni taşraḡı ta'ātuḡ* 24r4; *sen seni şaḡın* 19v3; *seni şerḡ eyleyüp seni bilesin* 51v1; *senüḡ suçunıla sen seni yüzle* 50r4.

Yönelme hâli:

buḡalup saña geldüm ḡālūmi bil 7r6; *saña 'ākıl deme* 47v4; *senden saña varur yolum* 60r5.

Bulunma hâli:

ḡalmasun sende heves 99r6; *nice 'akıllar sende māt* 123v1; *pādişāhı sende bul* 112v6.

Ayrılma hâli:

ala senden emāneti 182r2; *ḡanda bulam senden yēgrek* 109v6; *senden ayrıl saña ḡaç* 113r1.

III. Teklik şahıs zamiri: *a, o, ol*

İlgi hâli:

anun işi gözsepekdür 116r5; cān bir ulu kimsedür beden anun âletidür 73v6; şükür anun birligine 100r6; onun şıfâtın öger 183r5.

Yükleme hâli:

cān gözi anı gördi 191v2; müşāhede kapar anı 88v4; neyi severisen gözlersin anı 46v1.

Yönelme hâli:

aña ne yad ne biliş aña ne esrük ü ne humār 67r3; cān sırrıdur aña éren 93v4; tecellî balkır aña 41r5.

Ayrılma hâli:

'ināyet ger andan ola 61v6; ne var andan eyü 41v1; tenüm içinde cānum andan yaña süründi 203r5.

I. Çokluk şahıs zamiri: *biz*

İlgi hâli:

cāhiller girmezler bu bizüm sırrumuza 178r1; degmeler hāl-daş olmaz bu bizüm hālümüze 178r2; gör ne güherler komış bu bizüm kānumuza 172r6.

Yükleme hâli:

biz bizi bilmezidük bizi yaradan eyledi 189v3; dīdārdan ayırma bizi 126r2; dostdur bizi okıyan 89r7.

Yönelme hâli:

bize geldünjise endīşe yeme 8r6; 'ışk imām bize göñül cemā'at 64r5; kim bize taş atarısıa güller nişār olsun aña 200v4.

Bulunma hâli:

nēdelüm bizde 'amel olmazısıa 172v2; ma'nā nedür iblīs'den fuzüllük durur bizde 188v2.

Ayrılma hâli:

ıraķ sefer bizden kala 196r5; 'ışklular bizden alalar 121v1; ihlāşıla gelürsen bizden nesne ütersin 150v5.

II. Çokluk şahıs zamiri: *siz*

Yönelme hâli:

size benüm haberüm var 72v4; size érdüm ahī 195v6.

Bulunma hâli:

bir siz daħı sizde görüñ dostı bende gördüm ahī 195v6.

Ayrılma hâli:

her dem yēñi dirlikde sizden kim uşanası 203r1.

III. Çokluk şahıs zamiri: *anlar, olar*

İlgi hâli:

dünye zindānı anlaruñ 115v5; nifāk u şirk anlaruñ işidür 6r3.

Yönelme hâli:

ki olara vāşıl oldu haq vişāli 43r2; şabrıla kanā'ati hoş vērüpdür anlara 126v6; vèrilmış anlara kerāmetüñ var 86v1; vèrülür uçmağ anlara 116r1.

Bulunma hâli:

ne isteriseñ anlarda var oldu 18v5.

1.3.3.2. İşaret Zamirleri: *bu, şu, o, ol, şol, bular, bunlar, şular, şunlar; anda***İlgi hâli:**

biz bunun neligin bildük 96r3; bunun gayrı hayır 19v4; bunun gibi 97r3, 98r4; şunun gibi 72v4, 144r1; bunlaruñ dañı biñer erleri vardur 4r9; günāhları çok bunlaruñ 128r7; müdām eyerlüdür bunlaruñ atı 5v2; bularuñ birliğe ikrārı yokdur 34r5; bularuñ şāhdan korkusu yokdur 34r6.

Yükleme hâli:

bil bunı 2r4; münkir kişi tuymaz bunı 196r4; yūnus degül bunı deyen 131v1, 135v4; kabūl etmeyeler terksüz buları 40v4; ko bunları 116r2; uçmağına koy bunları 128v1; ger taşısañ eriyesin bakup göricek bunları 194r2; nitekim şunları gördüm 145r3.

Yönelme hâli:

aldanuban kalma buña 110r5; buña degindür 64r2; buña ta'cıl yārī kıl 52r5; şuña beñzer 184r5; şuña kim dīdār gerek 106r1; şuña uğrayısar yoluñ 115v1; su'āl etdüm bulara 7v6; verür kendüligini şeh bulara 52v3; zāhir bāñın hicāb olmaz bulara 53r3.

Bulunma hâli:

benüm bunda qarārum yok ben bunda gitmege geldüm 126r4; pādişāhuñ bunda hāzır 42v3; yüküñi bunda devşür 42v6; anda ma'nā bulasın 147v2; ve līkin kulağum anda 171v6; vücūduñ anda koğıl 147v6.

Ayrılma hâli:

bundan ilerü 127v1; faķīr bundan āzāddur 167r4; ne iş gele bundan baña 61r2.

1.3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri:

Metnimizde dönüşlülük zamirleri *ho, hod, kendü, kendöz, öz'*dür. Kendü dönüşlülük zamirinin düz şekli olan *kendi*, bir yerde karşımıza çıkmaktadır: *ayruğı söyleyen kendin unıdur 50v1.*

ho “kendi”: *kuş ho yumurdayıdı yuvada yerdeyidi 66v1; o ho kudret ünidür bilmeyene kaz gelür 66v1.*

hod “kendi, bizzat”: *bu dünya hod bâkî degül mülke süleymân neyimiş* 100v1; *kitâb hod ‘ışk kitâbıdur bu okunan varak nedür* 78v1; *yûnus hod pinhânıdı şûret degşirüp geldüm* 134r5.

kendü “kendi”: *bağar kendü yolına kendü gözi* 50r1; *kime kim kıyı kazsa kendü düşe* 31v4; *okuram şāhumı kendü dilümce* 87r2; *hağ bir gevher yarattı kendünün kudretinden* 152r7; *kazancın kendünün kendüye vermez* 31v6; *kendüye düşmen* 48r2; *kendüye yakın* 106r6; *kendüye ziyân* 31v2; *kendüyi bilince* 137r3; *kendüyi penhân eyledi* 189v3; *kendüyi teslîm eyleye* 59v3; *anuy ‘ışkınuğ gözgüsü kendüde gösterdi bizi* 176v2; *hağk’ı kendüde gördi* 201r6; *gören kendüden varur* 158r6; *hiç kimsene kendüden hâlden hâle gelmedi* 66v6; *kendüden gitdi* 178v5.

kendöz “kendi”: *kim ola kendözine eyle kıyan* 31v2; *‘ilm okımağdan gerek kendözini bilmekdür* 150v1; *terk eyleye kendözini* 180r5; *yavu kıla kendözini* 188v6; *bu göz kendözün görmez* 179r5; *kişi bile kendözün* 151r5; *unutdı cümle kendözün* 61r3; *‘âciz kendü dahı kendözinden* 37v6; *kendözinden geçmek gerek* 180v3; *kendözinden vâz gelür* 66v2.

öz “kendi”: *özinüñ düşmeni durur göremez* 13v5; *özinüñ özle yokdur hisâbı* 38r1; *özini görmeyen ne göre ayruğ* 47v3; *özini gözleyen kimseye bakmaz* 50v6; *esirgedi özin ol nağar issi* 38v3; *‘ibret algıl özinden* 151r3; *kimesne aşşı eylemez özinden* 34v2; *özinden gayrı kimseyi beğenmez* 11v3.

1.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri:

Metnimizde belirsizlik zamirleri; *ayruğ, ayruğlar, biri, birisi, cümle, cümlesi, degme, degmeler, dükeli, fülân, her kim, her ne, kamu, kamular, kamusı, kanğı, kanğısı, kim, kime, kimi, kimse, kimesne, kimsene, ne, ne kim, niceler, niçeler* şeklinde görülmektedir.

ayruğ/ayruğlar: *işün bugün bitür gözleme ayruğ* 42r5; *kişi ayruğ suçını suç şanmaz* 50r5; *sen ayruğ yedüğüle toymayasın* 51r4; *ayruğlar ala helâluğ* 173v4; *ko ayruğlar sözini* 51r2.

biregi/biregü “bir kimse, başkası”: *māluğı biregi yer sen anda hisâbın ver* 113v1; *biregüyiçün kıyı kazup ‘ākıbet kendü düşe* 162r3; *kendüye yaramazı biregüye şanan ol* 162r3.

biri/birisi: *biri aydur ben gördüm bir ‘aşığ kocayımış* 101v1; *birine buşup geldüm* 124r6; *birinüñ alur kardaşın* 137r2; *birisi sağ omzuğda birisi şol omzuğda* 169r3; *kırğdan birisine çaldımıdı neşteri* 127r1; *ol dördüñ birisi cān biri dīn biri imān* 124v1.

cümle/cümlesi: *cümle benem eyü yavuz* 122v3; *kavum kardaş cümle geldi* 125r7; *konşıyduğ cümlemüz nūr tağın yaylariken* 149v1; *dost kulıdur cümlesi* 104v3; *on sekiz biñ ‘âlem halkı cümlesi bir içinde* 169v3; *oturur cümlesi han meclisinde* 9v6.

degme/degmeler: *degmesinde yokdur kadem* 69r1; *degmeler hâl-daş olmaz bu bizüm hālümüze* 178r2; *nister degmeler bunda* 178r4.

dükeli: dükeli bakarısan yüz biñ anca 4v8; dükelinden bu 'ışk yakın 111v2; el çekdüm dükeliden 124r5.

fülân: aydurlar fülân öldi mülkiyle mālî kaldı 101r5; fülân derler baña fülân eşiyem 22r1; seni ne bile fülân 190r6.

her kim/her ne: her kim 'ışk kadehinden içdiyise bir cur'a 67r3; her kim ki dost yüzün göre 190v4; her kim müsülmân olmadı 109r3; her ne dilerseñ bulasın 108v5; her ne hâle dönerise 159v4; her ne loğma yeriseñ 73v6.

kamu/kamular/kamusi: kamu bir yere gider 190r3; kamunun üstine 'ibâdetün var 86r2; sebîl ol kamuya bir dem uşanma 19v5; genc ü hazînem kamusi sensin benüm 60r3; kamusun bir gör kem-terin er gör 184v4; kamusunun tama' ulularıdur 8r1; ince sırâtdan kamular geçmek gerek 110v2; kamular göz gibidür sen bakıcı 53v3; kamulardan aşğa tır 83r2.

kanķı/kanķısı: bilmeyesin beg kanķıdur ya kulları 194v1; kanķısı lâyıkdur 80r5; kanķısının sözün dutarsañ 4v3.

kim/kime/kimi: hisâbı her kimün yarına kaldı 42r6; ki toğru kim varısa anı kınar 22v1; kim ki gâflet içre geçer cân zevâl şuyın içre 93v5; kime buşarısam oloğ dem ölür 20r3; kime kim kuyı kazsa kendü düşe 31v4; kime ne şanurısañ kendözündür 53v4; kimi biter kimi yiter yere tohum saçmış gibi 207v6; kimi görürseñ 74r4; kimisi boynunu egmiş 144v6.

kimse: biz kimse dînine hilâf demezüz 65r2; cihânda kimse bâķi kalmayısar 67v2; kınama kimseyi sen işit ögüt 51r2.

kimesne/kimsene: kimesne anmağa kalmazdı hâlün 51v3; kimesne begenesi hûsı yoğdur 34v1; kimesne suçıla kimse kınanmaz 50r5; götürmedi kimsene kimsenenün gücini 100v6; kimseneye sen demeyem 60r6; rûhumdan kimsene haber vèrmez 63v5.

ne, ne kim: ne dênse tarlığından biñ dahı var 34r1; ne oturursın taş kapuda gör içeri neler gezer 82v6; o kâdirdür vèrür kime ne gerek 32v4; ne kim dèriseñ dè 123v4; ne kim dileriseñ dilek senündür 25v3; ne kim èderseñ baña haķ 103r5.

niçeler: bir niçeleri 'ışk düzer bir niçeleri 'ışk bozar 85r5; niçeler aydur yûnus'a çün kocaldı 'ışkı koğıl 72v2; niçeler bu dünyede günâhını yuyamaz 98v3.

1.3.3.5. Soru Zamirleri:

Metnimizde soru zamirleri *kim* ve *ne*'dir.

kim "kim": *uluñuz kim durur kimün eşisiz 7v6; kimden kime varayın 101v4; bu dünyeye kime kaldı kimi ber-hürdâr kıldı 192r5; kime kapu açup kime yaparsın 5r5.*

ne "ne": *buşu gelincegez imân ne olur 21r4; göñülden taşra düşdi ne ède ne 34r3; ne var andan eyü 41v1; gözi yok kişi neye kıymet ède 48v2; neye beñzedeyin ya neye beñzer 47r2; ya*

neye kayıka göñül verenler 40v3; bu okunan varak nedür 78v1; elündeki menkür nedür 91r5; gece yanan çirak nedür 78v3.

1.3.4. Sıfat

1.3.4.1. Niteleme Sıfatları:

aķ şakallu pīr koca 165r1; arı dirlik 18r3, 22v4, 108v6; baykuş çağırur vīrāndan 76v6; boz busaruķ tuman 141r4; boz yapalaķ devlingece 116r5; cānsuz şūret 109v2, 141v5; çağada bir söz 95v1; derdlü āşıqlara 181v2; deriñ tānişman 89v1; dirfillü bıñar 161v5; dünyede riyālī dirlik kişiyeye eyü ad degül 116r2; eyü 'amel 24r3, 76v6, 109r1; fānī nakşa 79v3; gizlü rāz 145v4, 181v1, 189r5; günāhlu cānumuza 172v4; hünerlü taş 116v1; 'ışksuz kişiyeye 92v6; ince şirātdan 110v2; karanu cehennem 194v6; karanu sin 172v3; karışmış kara toprağa şu nāzūk tenleri gördüm 144r6; küpeli iki kulaķ 105v2; laţif çiçekleri 69r5; miskīn yūnus 59v6, 75v4, 84r4; mūmsuz bal 91v3; şoğulmuş şol kara gözler belürsüz olmuş ay yüzler 144v5; şīrīn hulkılar eylegil tatlu sözler söylegil 91v6; tāze cūvān 154r3; yarımca igne 195r2; yavuz gözlerden ırak 105r6; yavuz hūsı 30v4; yeñi hil'at 173r3; yeñsüz göñlek 81r4; zekātsuz hayvān şadaķasuz māl 32v6.

1.3.4.2. İşaret Sıfatları:

Metnimizde geçen işaret sıfatları *bu, şu, o, ol, şol, işbu, uş* şeklindedir.

bu “bu”: *bu āhıla bu zārıla bu hikmeti kim ne bile 61r1; bu yükleri bu yapıları döküp hāl-daş olan kimdür 71r3; nazar kıl bu gevhere bu gizlü gence nūra 77v2.*

şu “şu”: *karışmış kara toprağa şu nāzūk tenleri gördüm 144r6; şu karşuğı tağları mīşeleri bāğları 161r7; şu kişi kim bugün dünyāası terkdür 39v6.*

o “o”: *kimse döymez o heybete 175v5; o sā'atde gerü ögini derdi 29r2; o tamardan beni hōd doķıyasın 47v1.*

ol “o”: *kanı ol şīrīn sözlüler kanı ol güneş yüzölçüler 194r6; ol dem cānum hāk eyledüm ol sırrını duyan benem 129v3; ol māl ki ol kārūn'ındur issi hīç rāhat olmaya 173v5.*

şol “o”: *añma mısın şol günü 61r5, 175v4; evvel gele şol yuyucu ardınca şol şu koyucu 175v7; şol hızırla şol ilyās āb-ı hayāt içdiler 112r3.*

işbu “işte, işte bu”: *işbu tenün tertibi od u yel toprak şudur 156v5; yūnus işbu sözleri hak varlığından söyler 148v6; yūnus senün işbu sözün 'ālemlere destān ola 59r3.*

oloķ “o, işte”: *oloķ dem 20r3, 27r5, 39v4.*

1.3.4.3. Belirsizlik Sıfatları:

Metnimizde belirsizlik sıfatları *bir, birkaç, cümle, degme, hep, her, hezār, kamu, nice, niçe* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

bir “bir”: *bir şüret gördi gözüüm* 195v2; *erenler bir deñizdür* 201r3; *’ışk bir uludan nazardur* 206r7.

birkaç “birkaç”: *bu birkaç söze şerh âdem’denidi* 4v7; *gel imdi aydayın birkaç naşihat* 43v3.

cümle “bütün, hep”: *cümle ’âlem hayrân ola* 61r5; *cümle hazneler senüñdür kime dilerseñ vëresin* 179v3; *cümle ins ü melek vuñuş u tıyūr* 86r2.

degme “her, her bir, herhangi bir”: *degme cān göge ağmaz* 74v5; *ķayıķma degme yola* 66r6; *oturup degme yerde söyleme ’ışķuñ sözün* 158r1.

hep “hep, bütün”: *hep cihānı arda şaldı* 172r3; *hep varlık hakk’uñdur* 117r2; *isrāfıl şūrın ura hep mahlūkāt yerden tura* 61r6.

her “her”: *ķü dost anuñ olupdur her nefesde* 43v6; *her dem* 10v3, 46v2, 58v2; *her nesneye ol hükm eder her yol içinde yolu var* 72r5.

hezār “bin”: *hezār arşlan baķa berre görünmez* 20v3; *gördüm erenler yüzün hezār destān oldum ben* 154r1.

ķamu “bütün, hep”: *ķamu şehir ü ķamu il rāhat oldu* 9v3; *ķamu tā’atlarıñ başı miskīnlik imiş* 99v1; *okısañ ķamu varaķı* 193v1.

nice/niçe “çok, birçok, hayli, ne kadar”: *bu dünya ķahır evidür nice ’ömürler eridür* 115v4; *nice ’aķıllar sende māt nice ’özri gözetmeyem* 123v1; *nice sözün varısa saña söyle* 50v4; *niçe göz oğrısı senüñ içünde* 47v2; *niçe māluya yoķsul dëyü gül dur* 37v2; *niçe uzun endişeler yoldaşdı bizümile* 117v1.

1.3.4.4. Soru Sıfatları:

Metnimizde soru sıfatları *ķanķı, ne, ne dürlü, nice* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

ķanķı “hangi”: *ķanķı bir nesne neji dil nice şerh eylesün* 105r6; *ķanķı bölükdensin* 4v3.

ne “ne”: *ayruķ ne seferüm var* 72v6; *böyle uzamak ne ma’nādur* 62r3; *ne kimsesin sen* 32r2.

ne dürlü “ne türlü, ne çeşit”: *cānı birdür ma’şūkıla daķı ne dürlü hāli var* 72r2.

nice “nasıl”: *’aceb bu nice sefer durur* 94r3; *bu nice hāldür* 21v6.

1.3.4.5. Sayı Sıfatları

1.3.4.5.1. Asıl Sayı Sıfatları:

Metnimiz asıl sayı sıfatları bakımından zengindir. Kullanılan asıl sayılar rastgele sayılardan ziyade, özel bir anlamı olan seçilmiş sayılardan oluşmaktadır.

bir “bir”: *bir hūrī oturur anda* 148v2; *bu dünyā bir loğmadur* 62v6; *yavlağ uzamış bir ağaç* 62r2.

iki “iki”: *bu iki düşmeni dost şanma miskīn* 46v5; *iki 'ālem bir oddur bir nazarda* 53r4; *iki ferişte ine gele karşıña tura* 204v7.

üç “üç”: *üç evren vardur anda* 148r4; *üç güne dek oturalar* 176r3; *üç kişidür bunlar* 4r6.

dört “dört”: *dervīşün dört yanında dört ulu kapu gerek* 183r4; *dört kitābuñ ma'nāsın okıdum hāşıl êtdüm* 101r3; *dört muhālīf nesneden bu dört dīvārum* 63v2.

beş/bêş “beş”: *beş karış bez durur tonum* 147r4; *beş vakt namāz kılsa gerek* 108v3; *bu beş günlük 'ömür bu harca yetmez* 14v5; *bêş ruhbān vardur anda* 148r6; *bu bêş vakt namāzımı 'ışkuñ gāret eyledi* 195v3.

yedi/yēdi “yedi”: *hakīkatdür hak şarı yedidür kapuları* 148r1; *yedi kat yerden aşğa turan* 18r6; *yedi nişān gerekdür hakīkate ērene* 163v7; *okıduñ yēdi muşhafı* 193v2; *yēdi iklīme hükm edüp* 135r4; *yēdi tamuda yangıl* 147v6.

toğuz “dokuz”: *bu nefis oğlanları toğuz kişidür* 6r3; *bu toğuz aslan yēdi evren ü dörd ejdehā* 139r5; *gelen toğuz kişidür* 4r3.

on iki “on iki”: *on iki süñügin yazarlar elden ele düşdi göñül* 114v2; *yıl on iki ay anuñ şādlığı yok* 33v6.

on sekiz “on sekiz”: *on sekiz ırmağ geçdüm* 124v3; *on sekiz yıl kâf tağında hamza'la meydādayıdum* 118v3.

otuz iki “otuz iki”: *otuz iki mürvārīt mercāna düzmiş gibi* 105r2.

kırk “kırk”: *kırk kişi bir ağacı tağdan gücin indüre* 183v2; *kırk kişi bir gönleğe kanā'at kılan benem* 126v6; *kırk yıl kālebi yatdı adı 'ālemi tutdı* 186v6.

kırk beş “kırk beş”: *kırk beşinde şüret döner kara şakala ak iner* 114v7.

elli “elli”: *dört yüz mürīd ü elli hāc terk eyledi 'abdü'r-rezzāk* 103v4; *elli yıl ısladurısañ* 116v1.

yétmiş “yetmiş”: *cercīs'leyin ol dost beni yétmiş kez öldürürise* 127v5; *eger beni cercīsleyin yétmiş kez öldürüriseñ* 88r4.

yétmiş iki “yetmiş iki”: *yaratdı yétmiş iki dürlü dili* 204r1; *yétmiş iki millete kurbān ol 'aşıksañ* 104r7; *yétmiş iki millete şuçum budur hak dēdüm* 119v2.

yüz “yüz”: *yüz çokallu gelürse yalıncağı şoyamaz* 99r1; *yüz ka'be'den yēgrekdür bir göñül ziyāreti* 199v6; *yüz yıllar hoşlıgıla 'ömrün olursa yūnus* 63r5.

yüz altmış “yüz altmış”: dört kapudur kırk makām yüz altmış menzili var 183v4.

üç yüz “üç yüz”: bundan ‘ışkuñ şehrine üç yüz deñiz geçerler 147v5; üç yüz deñiz geçübün yedi tamu bulasın 147v5.

üç yüz altmış “üç yüz altmış”: üç yüz altmış tamaruñ uykuladı 49v1.

dört yüz “dört yüz”: dört yüz mürîd ü elli hâc terk eyledi ‘abdü’r-rezzâk 103v4.

dört yüz kırk dört “dört yüz kırk dört”: dört yüz kırk dört tabakası 120r3; dört yüz kırk dört tabakât evliyâyâ 86v1.

yedi yüz yedi “yedi yüz yedi”: söze târîh yedi yüz yediyidi 54r4.

biñ “bin”: bakışuñ biñ cān alur 158r6; biñ hamzaca kuvvet vermiş kâdir çalap ‘ışk erine 56r4; cāhil biñ söz söylerise ma’nâda mişkâl olmaya 59v5.

biñ bir “bin bir”: mūsâ peygām-berile biñ bir kelime kıldum 127r5; mūsâ’yla tūr’a çıkdum biñ bir kelime kıldum 133v5.

altı biñ altı yüz altmış altı “altı bin altı yüz altmış altı”: altı biñ altı yüz altmış altı oğınur halk üzre âyetün var 86v2.

altı biñ yedi yüz “altı bin yedi yüz”: altı biñ yedi yüz yıldan geçen âdem’i 188v4.

toğuz biñ “dokuz bin”: toğuz biñ kişi anı her dem öger 46v2.

on iki biñ “on iki bin”: on iki biñ hadîsi cem’ eyledi muştafâ 150v3.

on üç biñ “on üç bin”: on üç biñ er durur rahmānî leşker 5r6.

on sekiz biñ “on sekiz bin”: on sekiz biñ ‘âlem halkı cümlesi bir içinde 169v3.

altmış biñ “altmış bin”: toğsan biñ haq kelāmı altmış biñ ‘āmm u hāşş 169v7.

toğsan biñ “doksan bin”: toğsan biñ haq kelāmını eyleyicek habîbile 132v4; toğsan biñ haq kelāmı altmış biñ ‘āmm u hāşş 169v7.

yüz biñ “yüz bin”: çalab’uñ dünyesinde yüz biñ dürlü sevgü var 80r5; fidâ kılam yüz biñ cānı ıraklıktan beri gelem 127v4; yüz biñ melik yüz biñ sulţān rāyigān kodı mülk ü māl 117r6.

yüz yetmiş biñ “yüz yetmiş bin”: yüz yetmiş biñ ferîşter şaf bağlayup durucağız 132v1

yüz yigirmi dört biñ “yüz yirmi dört bin”: bu yüz yigirmi dört biñ nebîye 86r6; yüz yigirmi dört biñ hāşş 120r3.

1.3.4.5.2. Sıra Sayı Sıfatları:

evvelki “birinci, ilk”: evvelki kapusunda 148r2.

ilk “ilk”: ilk yaz güneşi 136v4.

ikinci “ikinci”: ikinci kapusunda 148r3; ikinci nefhanuñ kavli 170v3; ikinci nişānı 164r6

üçüncü “üçüncü”: üçüncü kapusunda 148r4; üçüncü nefha içinde 170v3; üçüncü nişānı 164v1.

dördüncü “dördüncü”: dördüncü kapusunda 148r5; dördüncü nişānı 164v2.

beşinci “beşinci”: *beşinci kapusunda* 148r6.

altıncı “altıncı”: *altıncı kapusunda* 148v2.

yedinci “yedinci”: *yedinci kapusunda* 148v4.

1.3.4.5.3. Üleştirme Sayı Sıfatları:

Üleştirme sayılar metnimizde *birer* ve *biğer* örneklerinde karşımıza çıkmaktadır.

birer “birer”: *binmişler birer atı* 92r5.

biğer “biner”: *biğer erleri vardur* 4r3, 4r6, 4r9.

1.3.5. Zarf

1.3.5.1. Tarz Zarfları:

Tarz zarfları hâl, durum, nicelik, tekrar, sebep, beraberlik, sebep ve sınırlandırma gibi anlamlar içeren zarflardır. Bunlara suret zarfları da denmektedir. Metnimizde tespit ettiğimiz tarz zarfları şunlardır:

adım adım “ağır ağır; aşama aşama” *adım adım yêr ölçer hükmi revân içinde* 165v4.

ağa ağa “aka aka, akarak” *ağa ağa denize varmağ oldu* 17v2.

anca “o kadar, öyle”: *anca yatasın sinde görince kıyâmeti* 204v6; *dükeli bakarısan yüz biğ anca* 4v8; *yazuklarımız dartıla anca perdeler yırtıla* 61v5.

ancılayın “onun gibi, o kadar, öyle”: *ki ol da ancılayın mâla tapar* 35r5.

ap-arıca “tertemiz”: *rahmet şuyıla yudı gönlüm evin ap-arıca* 200v2.

ayru “ayrı”: *gelsün yârdan ayru düşen gurbetle bağıri bişen* 146v4; *hâk’dan ayru degüliidüm ol ulu dīvāndayidum* 118r3; *ma ‘şūk bizümledür bile ayru degül kıldan kıla* 196r5.

ayruk “başkaca, ayrıca”: *kodı çağırmağı ayruk çağırmağ* 28v3; *özini görmeyen ne göre ayruk* 47v3; *unıda ol şekerini ayruk çeyneyüp yutmaya* 57v5.

az az “az az, yavaş yavaş” *ışdı nūr kandili havāya az az gelür* 66r5.

azın azın “yavaş yavaş, az az”: *azın azın bu ‘ömrün geçesidür* 54v4.

başdan ayağa “tepeden tırnağa”: *başdan ayağa degin hâk’dur ki seni dutmuş* 166r5.

bencileyin “benim gibi”: *bulınmaya bağdād’da bencileyin bir ‘ayyār* 76r2; *hîç kimseler bencileyin ‘ışka giriftār olmadı* 206r4; *kim ola bencileyin cāna kıyar* 20r4.

birden “beraberce, hepsi bir arada”: *ayıdan yūnus idük cümle birden eyledi* 190v1.

bir kezden “birden, hep birden”: *seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum ahî* 196r2.

böyle “böyle”: *biği toğar biği gider buyruk böyle geldi meger* 81r5; *buyuran böyle kūr’ân-ı kadīmdür* 49v5; *seni dahı böyle éde* 194v3.

bütün “tamam, mükemmel”: *eginleri bütün karınları tok* 10r2; *ikrār bütün olmayınca erden nazar olmayısar* 67v4; *ol ‘ālem fahri muştafā şıdkı bütün kân-ı şafā* 198v2.

çep-çevre “çepeçevre”: *bağiller it gibi çep-çevre üleşdi* 39v4.

e'l-kalbü mine 'l-kalbi “kalpten kalbe, gönülden gönüle”: *e'l-kalbü mine 'l-kalbi revzenün soruñ nedür* 184r2.

eyle “öyle”: *erer pîş-keş cāna eyle olıcağ* 48v3; *eyle yazmış celle celāl* 113v4; *kim ola kendözine eyle kıyan* 31v2.

eyle ki/eyle kim “öyle ki”: *eyle ki dost olmışıdı ol işler düzülmüşıdı* 81r3; *eyle kim karga diler bülbülden ayrılmaga* 184r4; *hayf ü recā sende yok eyle kim bir tatar'sın* 150r6; *tut eyle kim balığı taşa şaldı* 42v1.

eyü “iyi”: *ey baña eyü deyen benem kamudan yavuz* 97v6; *seni senden kim eyü bilebile* 42r3; *toğurluk eyü eder yavuz işi* 52v5.

geñez “kolay”: *geñez degül kim anı kıya düşmen* 48r2.

geñsiz/geñsüz “istemeyerek, ister istemez”: *yohsa geñsiz ölicegez saña fermān olur gassāl* 117v3; *derdin şaklıyamadı geñsüz söyler 'ışk dilin* 158r3; *geñsüz söyleyesüm gelür dāimā anuñ sözünü* 189r3.

geñsüzün “istemeyerek, ister istemez”: *'ışka döyemedi özüm geñsüzün söylerin sözüm* 59r3.

giñ “geniş”: *eger varısa 'amelün giñ olısar sinün senün* 115r6.

gine “yeniden, yine, gene”: *eyleridi şatu bāzār bir pūliçün gine bozar* 81r4; *ma'nā berātın alduğ uş gine elümüze* 177v6; *ten fānīdür cān ölmez gidenler gine gelmez* 111v5.

göñülsüz “gönülsüz”: *göñülsüz girdüm yola hālümnden gelmez dile* 130r4; *kimse 'aşığ mı olur göñülsüz kalmayınca* 163v4.

gücin “güçlülük, zorlukla”: *kırk kişi bir ağacı tağdan gücin indüre* 183v2.

güle güle “güle güle, gönül rızasıyla”: *şākirem derdümile şataşdum güle güle* 130r5; *şol kahrıla kızananlar güle güle yedürenler* 99v5.

hazīn hazīn “hüzünlü hüzünlü”: *menzile ersem deyen bilürsin hazīn hazīn* 151r6.

hoş “hoş”: *kazandugun verüben yohsulları hoş görüben* 110v4; *ne verüp hoş görinem iki cihāndan fāriğ* 101v3; *yūnus ne hoş dēmişsin bal u şeker yemişsin* 155r6.

kana kana “kana kana, doya doya”: *bir kadeh şundi cāna cān içdi kana kana* 191v3.

katı “katı, sert, güçlü; çok”: *deñiz mevci katı olsa tahta uşanasıdur* 70v3; *işitdi 'aql anı katı sevindi* 19r4; *katı uyurısañ dīvār dele* 23r1.

kolayınca “zahmetsizce, kolay bir şekilde”: *bilür bellü ki kolayıncadur yol* 23r3; *girür çıkar bañınmaz kolayınca* 23r5.

ne deñlü “ne denli, ne kadar”: *ne deñlü kuvveti olursa bıñar* 17v3; *ne deñlü yeriseñ çok ol deñlü yüriseñ tok* 74r1.

niçeme “ne kadar, nereye kadar”: *mażarratdan niçeme kim o kaçır* 31r7; *uşağ olma niçeme yol emīndür* 31r2.

ol deñlü “o kadar”: ne deñlü yêriseñ çok ol deñlü yüriseñ tok 74r1.

onca “o kadar, öyle”: ya ben onca kaçan olam anuñ buyruğın buyuram 121r6; yünus imdi sen bir nice eksüklügün yüz biñ onca 62v1.

öyle “öyle, o şekilde”: ‘aceb öyle kim ola bulanmadın turula 167v5; çün öyle buyurur yoluñ ulusı 40v6; çün öyle varamazsın ko sağıncı 46r1.

pāre pāre “parça parça”: tağı eyledi panbuķlayın kaya pāre pāre 177r5.

şaf şaf “saf saf”: ħalāik şaf şaf turduğı ‘ışķ şükrānesidür zīre 171r5.

sehel “kolay”: eger dirlügün ħaķķısa sırātı geçe sehel 114r1.

sencileyin “senin gibi”: ħaķ çalab ‘um ħaķ çalab ‘um sencileyin yok çalab ‘um 128r6; kim ola sencileyin saña yakın 19v3.

ser-be-ser “baş başa; baştan başa”: ‘amelüm maħalleleri ser-be-ser ħalmıñ issüz 98r1; erişür bizümile ser-be-ser düşmān olur 89r6.

şöyle “şöyle, onun gibi, olduğı gibi”: çöpi depretmeye yer şöyle başa 21v3; nêtsün ezel bezminde şöyle çalındı kalem 142r4; şol şīrīn kılıncıla göñlümi şöyle yakdı 192v4.

tīz “tez, çabuk”: ecel êrer ħurur baş tīz dükenür uzun yaş 75v2; tīz indürürler tahte’s-serāya 184v6; tīz tevbeye gelmek gerek 110r5.

tīz tīz “tez tez, çabuk çabuk”: üstünje tīz tīz yumalar dünyānuñ ħāk ü sengini 182r5.

tolu tolu “dolu dolu”: badyalar tolu tolu içelüm 95r3.

uñat “onat, doğru, uygun, layıkıyla, iyi”: uñat gör ħaķ yolu göñlünje sırdur 13r2.

yaluñuz “yalnız, tek başına”: ħazrete degin yaluñuz yüz süriyi varan benem 122r5; yaluñuz sübhānıdı peygām-berler cānıdı 134r5; yünus ħuluñ öğürsüz kimsesi yok yaluñuz 198r3.

yana yana “yana yana, yanarak”: ‘ışķ odına yana yana 162v3.

yêgrek “yeğrek, daha iyi”: andan yêgrek ne vardur 151r5; ħamusından saña ol ola yêgrek 24r6; ħanda bulam senden yêgrek 109v6.

yene “yine”: āħir yine sensin 60r4; yine bu bād-ı bahār ħoş nev’ile esdi yine 172v7; yine yünus’a şordum 136v4.

yine “yine, tekrar”: yine geldi bu yeñi yaz ħutlu ħadem başdı yine 173r2; yine kışuñ şovukluğu fużüllüğın kesdi yine 173r1; yine vêrildi yeñi cān ot u şecer şümdi yine 173r3.

yohsulca “yoksul gibi, yoksulmuşçasına”: ‘azrā’l niçesine bir yohsulca doyamaz 98v6.

1.3.5.2. Miktar Zarfları:

az az “az az”: ışıdı nūr ħandili havāya az az gelür 66r5.

azın azın “yavaş yavaş, az az”: azın azın bu ‘ömrün geçesidür 54v4.

becid “çok, fazla”: ħayırdan şerri çok sever işlemege becid iver 114v6.

bir bir “birer birer”: *dünyeye gelen göçer bir bir şerbetin içer* 96v3; *ecel bir bir yudadurur bu dünyeye mağrūr nedür* 91r2.

birin birin “birer birer”: *birin birin anı saña dēyeyin* 4v6; *birin birin saña göñülde varın* 20r1; *‘ışkıla dinleyene aydayın birin birin* 157v3.

bir zerre “bir zerre”: *bir zerre kayurmazam* 121r4; *saña kimse şuçı bir zerre érmez* 51r3; *tozını yêl almaya bir zerre ayrılmaya* 161r3.

çok “çok”: *hayırdan şerri çok sever* 114v6; *kişi gerek çok bile ol gerek öğüt ala* 151r6; *ya ‘kūb’ıla çok ağladum bulınca fiğāndayıdum* 118v1.

delim “çok, pek, ziyade”: *delim geçdi zamān derdi yerinde* 16v6.

hayli “hayli, epey”: *buşu hayli zamāndur yolu almış* 26v2.

iñen “çok, pek, daha çok”: *bize bizden ulular iñen eyü hūlulara* 75r6; *iñen āvārasın dōlenmegūñ yok* 51v2; *yūnus ol ‘ışk badyasından sen iñen esrūk olmışsın* 107v5.

key “pek, çok”: *erile yoldaş olan key olası göñülde* 167v6; *key demür yürek gerek bu şarp yola varası* 199r3; *key şaķın ki dilūñile cānuña dāğ éde bir söz* 95v4.

öküş “çok”: *‘ışkdur yere göge direk kalanı hep söz öküşi* 191r3; *öküşdür ma’şiyet endīşe dāim* 39r1; *pādişeh haznesinde metā’ öküş* 44v3.

1.3.5.3. Yer ve Yön Zarfları:

ara “ara, orta; yer, mekân”: *benüm arada nem var* 67r2; *hīç kalmadı ansuz ara tolu göründi cümle yer* 90v1; *ķomadūñuñ aradan nesneyi götürmegil* 162r5.

ard “art, geri, arka”: *ardına bakmaz* 9r1; *cihānı arda şaldı* 172r3; *öñüm ardum* 185r4.

aşğa “aşağı”: *aşğada maķāmı taş u toprak* 28v2; *yedi kat yerden aşğa tūran* 18r6; *yüce yerde tūrur aşğa inmez* 11v3.

berü/beri “beri, buraya”: *gel berü miskīnlige geç* 62r3; *gelsün berü dosta giden* 78v4; *mū’miniseñ gel gel berü* 92r3; *beri gel barışalum yadısañ bilişelüm* 161v3; *fidā kılam yüz bin cānı ıraklıķdan beri gelem* 127v4; *hevā vū kibr yolından beri kaç* 15v4.

dapa “doğru, taraf”: *‘akıl dapa cāsūs haber iletirdi* 19r2; *‘āşıkclaruñ göñli gözi ma’şūk dapa gitmiş olur* 143r5; *hüküm eyleye cebbār-ı vakt mahşer dapa hep sürile* 170v2.

gērü/geri “geri”: *senden gērü kalan mālūñ saña aşşısı olmaya* 173v4; *şınıķdı cümlesi gērü kayıķmaz* 9r1; *tiz gērü döndi* 17r3; *dost elinden ölürisem hīç gümānsuz geri gelem* 127v3; *geri git etmedūñ göñül bāzārın* 14v2.

ırak “uzak”: *gözi görmez kişi sevgüden ırak* 48r3; *ırak olma ehillerden* 116v2; *istemegil hakk’ı ırak göñüldedür hakk’a tūrak* 93r6.

içerü “içeri, içerde”: *gel ırak isteme anı cānıñdan içerü cānı* 94r5; *içerü gizlüdür cümle yavuz hū* 45r2; *ne oturursın taş kapuda gör içerü neler gezer* 82v6.

içre “içinde, arasında; içine”: *gāh birlik içre birlik eyleyem ol birile* 138v1; *kim ki ğaflet içre geçer cān zevāl şuyın içer* 93v5; *ki şabr içre bulunur dürlü hüner* 29v2.

ilerü/ileri “ileri”: *ilerü vardı mūsā gördi la'ini ağlar* 187v1; *ilerü yola geldüm* 136v3; *süleymān'dan ilerü olmayasın* 32r6; *biñ dahı ölürisem yüz biñ kez ileri gelem* 127v5; *mürebbsüz ileri varmaya iş* 19r6.

ķancarı “nereye, ne tarafa”: *her ķancarı varurısam cümle işüm hoş eyleyem* 134v1.

ķancaru “nereye, ne tarafa”: *her ķancaru baķarısam gördüğüm seni şanayın* 153r1; *her ķancaru baķarısam oldur gözüme görinen* 90r3; *ķancaru baķarısā gündüz ola ğecesi* 183r4.

ķanda “nerede”: *her ķandasam anda hāzır ķanda baķarsam andadur* 93r5; *kibir ķandayısā anuñla şavaş* 12v2; *sen ķandayısāñ teslīm ol ķamulardan aşāġa tūr* 83r2.

ķarşu “karşı”: *bülbül güle ķarşu tūrurp cān budāġa aşdı yine* 173r6; *'ışķ elin kirişe ursa okına kim ķarşu tūra* 177r6; *ķarşuma gele 'amelüm nêtdümise görem birġün* 147r2.

öñ “ileri, huzur”: *gelüp 'aķl öñine yüz yere urdı* 38v5; *öñünġe ķatrān denizi kıldan şırāt da gerile* 170v5; *yürürsem öñümdesin söylersem dilümdesin* 72v5.

öñe şoñā “saġa sola”: *ķayıķmaz öñe şoñā şuñā kim dīdār gerek* 106r1.

öte “öte, ileri”: *adımum atdum yêdi dōrt on sekizden ben öte* 137v2; *bu devrāndan öte gör kervān getdi yetegör* 79v5; *ki sevdüğünġden öte menzilün yok* 6v4.

taşra “dışarı”: *gel imdi hicābuñ yık hırş evinden taşra çık* 106r2; *göñüllerden seni sen taşra atduñ* 14v1; *ķalır taşra bu şardan 'aķl-ı ma'ış* 43v4.

1.3.5.4. Zaman Zarfları:

āñir “son, en sondaki”: *dut miskānlik etegin āñir sañā gerekdür* 82r2; *evvel āñir hemān benem* 131v1, 135v4; *hem evvelsin hem āñir ķamu yerlerde hāzır* 157r3.

aķşam “akşam”: *yeñi şubħ u yeñi aķşam yeñi hāl* 35r2.

'āķıbet “nihāyet, son”: *'āşık dünyeyi nêder 'āķıbet bir ġün terk êder* 93r1; *bireġüyiçün kıyı kızap 'āķıbet kendü düşe* 162r3; *'ışķ etegin tūtmaķ gerek 'āķıbet zevāl olmaya* 59r5.

anda (2) “o zaman”: *'ömrin anda berkitmiş yedilür bir kılıla* 168r2; *topraġum anda çağıra bañā seni gerek seni* 202v2.

andaķ “hemen, o anda, derhal”: *düzengile şafā andaķ bozulmuş* 27r3; *sözün işiden kılaķ kendüden ġitdi andaķ* 178v5.

añsuzın “ansızın, birden bire”: *ecel êrer añsuzın êremezüz şanumuza* 172v1; *ġöresin añsuzın ol çıkagelür* 21v4.

ardınca “arkasından”: *evvel gele şol yuyucı ardınca şol şu kıyucı* 175v7; *yel gelüp ardınca debitdi anı* 2r4.

biñ yıl “bin yıl”: *biñ yıl eger vaşfin dëyem bir zërresin düketmeyem* 123r5; *biñ yıl ‘ömrüm olurisa harc edem bu kapuda* 142r3; *biñ yıl toprakda yatarsam ben komayam ene’l-hakk’ı* 128r2.

bir dem “bir an, bir vakit”: *bir dem perdesüz yüriseñ iki cihān olur helāk* 109v3; *bir dem uşluyisa her dem delidür* 87r3; *sebīl ol kamuya bir dem uşanma* 19v5.

bir gün “bir vakit; öbür gün”: *bir gün ola sensüz kalam karda kuşa öyün olam* 205v5; *işlerüme peşmān olup kendözüme gelem bir gün* 147r1; *ölüm evreni bir gün yuda seni* 15v1.

bugün “bugün”: *bugün yalan söyleyen erte utanasıdur* 70r6; *işün bugün bitür gözleme ayruķ* 42r5; *pīrüm yüzün gördüm bugün* 146v2.

bu sâ’at “bu zaman”: *henüz bir demdür ol vaķt ü bu sâ’at* 64v5.

çābuk “çabuk”: *key çābuk oynagıl ütölmeyesin* 16r2.

dāim “dāimā, devamlı”: *dañı nice bulam tanıķ dāim senünle yār durur* 94r6; *kıblemüz dost yüzidür dāimdür şalāt* 64r5; *şabırlu devleti dāim olısar* 28r5.

dāimā “dāimā, sürekli”: *dāimā vīrāndadur genc-i nihān* 160r2; *geñsüz söyleyesüm gelür dāimā anuñ sözüni* 189r3; *řama’ arturur dāimā şaf bağlamış fitne düzer* 82v6.

dem-be-dem “vakit vakit, dāimā”: *dem-be-dem arturur ‘ışķı ulu yerden tīmārum var* 73r2; *göñül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar* 164v6; *ki dem-be-dem içünđe fitne düzer* 54v1.

dün gün “gece gündüz”: *‘āşıkun gözi yaşı dün gün şurmaz aķar* 101r1; *dün gün öten bayķuş durur şanma bütün dīvārı var* 68v4; *yavı kılindum ne çāre yürürem dün gün āvāra* 127v7.

dün gündüz “gece gündüz”: *ol durur ol gizlü söz ‘ārif söyler dün gündüz* 170r2.

düni günü “geceli gündüzlü”: *ben yanaram düni günü baña seni gerek seni* 202r3.

dün ü gün “gece gündüz”: *dün ü gün göñlün ģakk’a vër* 67v6; *ölümini añubanı dün ü gün ağlamak gerek* 110r4; *sensin dün ü gün endişem baña seni gerek seni* 202r6.

dün ü günin “gece gündüz”: *dün ü günin çekerler ol kıl üzölsün dëyü* 168r2.

ër “erken, erken zaman”: *řaņla şuran řā’ate teñri evine ër gider* 75v3.

erte/ërte “sabah”: *bugün yalan söyleyen erte utanasıdur* 70r6; *ķo erte olmasun seher gerekmez* 95r1; *řur erte namāzına* 174r4, 174r5, 174v2; *başuma dikeler hëce ne erte bilem ne gece* 147r5; *řur erte namāzına* 174r6, 174v1, 174v3.

erte gece/ërte gece “sabah akşam, gece gündüz”: *boz yapalaķ devlingece emek yëme erte gece* 116r5; *erte gece söyleşürler ģakk’ı bulalum dëyüben* 81r6.

evvel “evvel”: *dervīş olan kişiyi evvel dirlik gerekdür* 81v3; *evvel benem āñir benem cānlara cān olan benem* 130v5; *ķamu sevgü dadın evvel göz alur* 48r5.

ferdā “yarın”: *ki birdür toğruya imrüz u ferdā* 53r4.

fi'l-hāl “o anda, hemen, şimdi”: *gece konuk olan kişi gine şabāh göçer fi'l-hāl* 113r5.

gece “gece”: *bize kadir geçesidür bu gece* 95r1; *gece mi'rāc gündüz münācātun var* 86r6; *şagır işitmez sözi gece şanur gündüzi* 165r2.

gece gündüz “gece gündüz”: *gece gündüz biledür senünle her işde* 169r1; *gece gündüz uyunmaz 'aceb ahvālüm vardır* 87r6.

geh/gāh “bazen, ara sıra”: *geh šāh geh sulṭān olam* 139r1; *geh yine maḥmūd olam geh cin olam geh cānn olam* 140r4; *işk şerbetin içen kişi geh esrük geh mestān ola* 59r1; *gāh birlik içre birlik eyleyem ol birile* 138v1; *gāh ola odlar yakam diller yıkam cānlar yakam* 138v6; *gāh zindāndan çıkam āzād olam ābād olam* 140r2.

günde “her gün”: *gökden inen dört kitābı günde biñ kez okurısañ* 198v5; *günde iki kez çözerler başına akça dizerler* 114r7; *her ne hālde yürürisem mihriim artadurur günde* 176v3.

günden güne “günden güne”: *rengi döner günden güne toprağa dökilür gine* 69v3.

gündüz “gündüz”: *bayram ola gündüzi* 183r2; *dün gider gündüz gelür* 66r4; *gündüz ola geçesi* 183r4.

gündüzün “gündüz vakti”: *gündüzün gün şu'le vērür bu gece yanan nūr nedür* 91r1; *gündüzün gün şu'le vērür gece yanan çırağ nedür* 78v3.

habersüzün “habersiz olarak, ansızın”: *hiç onarmaz bağı başın habersüzün gelür ölüm* 137r2.

hemān “hemen, dāimā, öylece”: *bu halk öğüt eşitmez şagır hemān olısar* 92r4; *ḥarāmiler hemān yollarda kaldı* 11r3; *hemān zulmetdesin işbu hüyla* 23v4.

hemīşe “dāimā, her vakit”: *'āşık cānı hemīşe ser-mest ü ḥumār gerek* 106r5; *nefs düşmenin öldüresin nefis hemīşe ölse gerek* 108v5; *sulṭān hemīşe sulṭān kıl hemīşe kılıdı* 112v2.

henüz “şimdi, yeni; daha”: *henüz 'arşa eremedük* 71r5; *severidük ma'sūkayı henüz gelmedin cihāna* 162v6; *söyledün cümle 'āleme henüz niķāb içindesin* 109v2.

hep “her zaman”: *halk hep ayağın durur ben segirdüm oturdum* 98r3; *īmān kuşağın berk kuşan de hep eksüklük bendedür* 77r4; *soya sayılmamak şuçı hep erenün himmetidür* 74v1.

her dem “her vakit”: *bī-derdleri şöhetden her dem süresim gelür* 84v4; *ḥağ nūrī 'āşıklara her dem nüzül degül mi* 183v7; *sen olduğun göñüller her dem cānın yeniler* 160v7.

hergiz “hiçbir vakit”: *'āşık olanun ma'sūķı hergiz öğinden gitmeye* 58r2; *ma'nā tıyan göñüller hergiz ölesi degül* 111v4; *şoḥbetlerde yūnus'ı hergiz unutmayalar* 92r1.

hiç “hiçbir vakit, asla”: *ayrılık şarp firākdur hiç varan gērü gelmez* 96v2; *'ışkdan da'vā kılan kişi hiç aymaya hırs u hevā* 57r3; *senün sevgün den özgeyi hiç kabül etmeye* 58r6.

imdi “şimdi”: *imdi yūnus'a ne gam 'āşık melāmet bed-nām* 124v6; *yūnus imdi avınur dostı gördi sevinür* 191v6; *yūnus imdi sen beniken 'āşıklara ne sen ü ben* 191r4.

imrüz “bugün”: *ki birdür toğruya imrüz u ferdā* 53r4.

indi “şimdi”: *gel indi gel kanā’ata uşan dutma tiz bin ata* 82v7.

müdām/müdāmī “devamlı, dāimā; devamlı olarak ”: *müdām āzād eder yad u bilişi* 28r4; *müdām eyerlüdür bunların atı* 5v2; *taşum göyni içüm hām dirligüm budur müdām* 76r3; *müdāmī kāim olgıl eşiginde* 22v6.

niçe bir/nice bir “ne zamana kadar”: *ben ol yari sevdüğümü nice bir gizleyüblem* 143r2; *niçe bir nice bir dünyā işinde* 14v3; *ya nice bir başımı top eyleyüp çevgān olam* 138r6; *niçe bir balçıkda olam alçaıkda olam hār olam* 139v3; *niçe bir besleyesin bu kaddile kāmēti* 199v5; *niçe bir görmemek açgıl gözüñi* 47v6.

ol dem “o vakit”: *iblis aldadı ol dem uçmaıkda gezeriken* 149r5; *ol dem cānum hāk eyledüm ol sırrını duyan benem* 129v3; *şimdi adum yūnus durur ol demde ismā’ıl’idi* 129v4

oloık dem “o anda, o vakit” *çıkageldi şabır aña oloık dem* 27r5; *kime buşarısam oloık dem ölür* 20r3; *oloık dem cümle mālın yağmalatdı* 39v4.

ol vaıkt/ol vaıktin “o vakit, o vakitte”: *henüz bir demdür ol vaıkt ü bu sā’at* 64v5; *toğurlık hil’atin ol vaıkt geyesin* 53v6; *biz ol vaıktin dost idük ’azrā’ıl ağıāriken* 149r2; *ol vaıktin ol dosta ere unıda cümle teşvīşi* 190v4; *otuz biñi sır olıcaık ol vaıktin ben andayıdum* 132v4

on iki ay “on iki ay”: *yıl on iki ay anuñ şādlığı yok* 33v6.

öñden şoña “baştan sona değin”: *budur sözüm öñden şoña ben bilürem kendözümü* 181v4; *evvel kadīm öñden şoña zevāli yok sulţān benem* 135r4; *genc ü hazīnem kāmıı sensin benüm öñden şoña* 60r3.

öñdin “önceden, önden”: *bu bizden öñdin gelenler* 120v6; *dosta gidene öñdin kendüsüz sefer gerek* 106v4; *öñdin acısın vėrdiler* 114r6.

pes “sonra, sonunda”: *korıkmaz issi şovukdan pes ne biliser odı* 197r6; *pes bu ’āleme çıkdum bir ’aceb hāle geldüm* 135v6; *yalan da ’vā kılanuñ pes cezāsı ’azāb durur* 85v2.

pes andan “ondan sonra”: *pes andan sevgüıı göñülde kalur* 48r5.

ser-encām “sonunda”: *ki şabrıla eyü olur ser-encām* 30r4; *ser-encām ’ākıbet kendüııı tuymış* 52r1; *ser-encām oldılar bunlar melāmet* 44r4.

şoñra “sonra”: *lā-şerıke okursın şoñra şerık katarsın* 150r4; *şırça şındukdan şoñra bütün olası degül* 112r1; *şoñra gelmek peşimāna şaña aşşı kılmaz ola* 175v6.

şoñ ucı “netice, sonunda”: *dünyeyi kimse dutmaz şoñ ucı ölüm vardur* 87v3; *şoñ ucı bir göñlek geymiş anuñ da yokdur yeyleri* 194r3; *şoñ ucı bir nefesdür geç andan da ötdüñ tut* 63r5.

şimden gerü “bundan sonra”: *el götürem şimden gerü nefsile şavaş eyleyem* 134v4; *söyleyin şimden gerü gül-zāruma girdüm bugün* 146v5; *şimdiye dek bilmedise şimden gerü tuş eyleyem* 134v5.

şimdi “şimdi”: *gel şimdi gör bilmeyesin beg kankıdur ya kulları* 194v1; *şimdi bir evde yaturlar taşlar olmuş üstünleri* 194r4; *şimdi üç buçuk okuyan derin tanışman* 89v1.

şol dem “o vakit”: *küfrüm imāna şol dem anda değışüp geldüm* 125r1.

tañla/dañla “tan vaktinde, sabahleyin”: *tañla tıran tã'ate teñri evine ır gider* 75v3; *tañla tırup başuñ kıldur ellerüñi şuya daldur* 108v4; *tañla verilir rüzunuz* 83v3; *dañla şehir vaktinde tır* 83v2.

yarın “yarın, ahiret günü”: *bugün cānum yolda kodum yarın seni bulmağıcün* 145v6; *bugün yarınıla 'ömrüm düketdi* 8r3; *toğru hālını yarına koymaz* 53r5.

1.3.5.5. Soru Zarfları:

kaçan “ne zaman; nasıl”: *erenler sırrını kaçan tıyasın* 155v4; *kaçan genc bulasın yer kazmayınca* 45v1; *kaçan şunar 'azrā'ıl el ben seni cānlanurısam* 131v5.

kanca “nereye”: *kanca varduñ ır 'ākıl bir ağızdan cümle dil* 113r2; *ölmek lāzımdur kamuya ben ölmedin kanca varam* 143v1.

kancaru “nereye, ne tarafa”: *bir şor ahl sen bunlara kancarudur 'azm-i sefer* 69r6; *ol dem kancaru kaçalar* 111r5.

kanda “nerede, nereye”: *çün cānumuñ sensin dadı kanda bulam senden yėgrek* 109v6; *hergiz bilinmez mekānuñ seni kanda arayayın* 153r5; *kanı gayret hamıyyet kanda vardı* 32v2

kandan “nereden”: *bu söz kandan gelür* 73r4; *degme bir yol kandan baña tağılmayam degme yaña* 196r6; *söz demek kandan saña* 87v2.

neçün “ne için, niçin”: *halğa fetvā verürsin neçün sen dutmazsın* 150v5.

neden “neden”: *bilürem ben neden ne istedüğüm* 48v5; *sen bilme misin müsā ben neden ayrılduğum* 187v4.

neye “niye, niçin”: *anda çıkar benüm günüüm bunda neye egleneyin* 153r2; *ne ser-māye var ne dükkān bāzāra neye varayın* 152r1; *sekiz uçmak aldamaya bunda neye aldanayın* 153r3.

neyiçün “niçin, ne için”: *dostiçün balı yağa neyiçün katmayalar* 91v3.

nice “nasıl”: *pes yanmadın nice olam* 162v3.

niçün “niçin”: *niçün korsın seni düşvār sa'ate* 42v5; *ölüm hakdur bilürsin niçün gāfil olursın* 172v4; *şagır mı kulağın niçün işitmez* 14v5, 43r1.

nişe “niçin”: *pür- 'ayıb nişe getürdün ır ganī* 208v4.

nite “nasıl”: *derviş olan kişiler 'aceb nite dirile* 167v3; *gönül nite dolana ma'şūkın bulmayınca* 163v4; *nite gāfil olur ma'şūkı duyan* 26r4.

1.3.6. Edat

1.3.6.1. Çekim Edatları:

Cümlede kelimeler arasında anlam ilgisi kurmakla görevli olan çekim edatlarının bazıları hâl ekleriyle birlikte kullanılmaktadır. Metnimizde çekim edatı olarak *bigi*, *bile*, *birle*, *-den* *ötürü*, *-den* *özge*, *dëve/dëyü*, *-e* *degin*, *-e* *dek*, *-e* *göre*, *gibi*, *içün*, *ile*, *ķadar*, *üzere*, *üzre* gibi örneklere rastlamaktayız.

bigi “gibi”: *öd ağacı bigi yanar vücūdum* 86v6; *’ömrünj senünj ok bigi yay içinde toptolu* 63r2; *senünj bigi biñi aldıdı dünya* 15v6.

bile “birlikte, beraber”: *’amelünjdür bile ķancasına gitmez* 53v5; *řanuķlar bile bulına dostunj düşmenünj andadur* 77r2; *şopragıla bile geldi dört şıfat* 2v5.

birle “ile”: *şehvet ü kibr ü şama’ birle şased* 3r3.

deñlü “denli, kadar”: *bilinmezdi ne deñlüdür uzunı* 28v1; *yünus’ıla buña deñlü naşıbüm* 64r3.

-den *ötürü* “-den *ötürü*, -den *dolayı*”: *bir vāyeden ötürü yolda mahrūm ķalasın* 148v3.

-den *özge* “-den *başka*, -den *gayrı*”: *senünj sevgünjden özgeyi hıç ķabül etmeye* 58r6.

dëve/dëyü “diye”: *’aşıkılarınj göñli gözi ma’şūk dëve gitmiş olur* 65v1; *ķalap veribidi bizi var dünyeyi görünj dëyü* 100v1; *kendünj görürken ye yëdür yokdur dëyü etme* *’özür* 113v2; *niçe mälluya yohsul dëyü gül dur* 37v2.

-e *degin* “-e *degin*, -e *kadar*, -e *dek*”: *baķ ma’nā sarāyına ’arřa degin yücesi* 183r1; *başdan ayağa degin řaķ’dur ki seni dutmuş* 166r5; *boğazına degin ķārūn’ı yutdı* 36v2.

-e *dek* “-e *dek*, -e *kadar*”: *ezelden ebede dekdür bu ’izzet* 65r4; *şimdiye dek bilmedise şimden gerü şuş eyleyem* 134v5; *üç güne dek oturalar hep işünj bitüreler* 176r3.

-e *göre* “e *göre*”: *aña göre yaraķ kıl şazer eyleye* 32v5; *aña göre yürü dirliğünj eyle* 47r1.

gayrı “gayrı, başka”: *bununj gayrı çayır bu sözden ıraķ* 19v4; *naşışat ne dëyeyin gayrı bundan* 25r6; *özinden gayrı kimseyi begenmez* 11v3.

gibi “gibi”: *’alī gibi er gerek işbu sırra eresı* 201r5; *řallāc panbuğı gibi bunda atılup geldüm* 134r2; *şıfatunj arılığı bulğur u noħūd gibi* 105r3.

içün “için”: *ķamuya söz söyledür ’ibret için* 204r7; *ķullarunj köpri yaparlar řayır için* 209r6; *řā’at kılan uçmağičün dīn řutmayan řamu için* 65v2.

ile “ile”: *bununj gibi göñül ile nice dirlik iltebilem* 97r3; *geçürdünj ’ömrünj sen buşı ile* 23v4; *göñlüme şığmaz neğeyin meger rāzum ile dëyem* 143r2.

ķadar “kadar”: *el götürdi şol ķadar řaķķ’a şükür eyledi* 186r2; *ķıyās et sen seni ne ķadar indünj* 19v2; *varlıķlar dükedüben yüz biñ ol ķadar gerek* 105v5.

üzere “üzere, üzerinde”: *belkīs 'ila taht üzere mühr-i süleymān 'dayıdum* 118r4; *geh çıkam 'arş üzere biñ cān olam selmān olam* 137v5; *geh çıkam 'arş üzere vü seyrān cevlan olam* 138r1.

üzre “üzere, üzerine”: *bir kırı ağacıdum yol üzre düşmişidüm* 154r3; *levh üzre kimdür yazan azduran kim kimdür azan* 82r6; *okınur halk üzre āyetün var* 86v2.

1.3.6.2. Bağlama Edatları:

ammā “ama”: *ve biri haqqe 'l-yakīndür ammā ol imān kim 'ilme 'l-yakīndür* 3v4; *yūnus sözi şı 'rden ammā aşı kitābdan* 110v6.

ancağ “sadece, yalnız”: *'ilm oğmağ ma 'nāsı 'ibret almağdur ancağ* 150v2.

bārī “hiç olmazsa, bir kere, keşke”: *bārī koyuban kaçmasağ göçkünci gibi göçmesağ* 205v4; *gel aḥī ēy şehriyārī sözüümüzi diñle bārī* 95v2.

bāşed ki “ola ki, olur ya”: *göñlüm ile kavlı etmişem başed ki ma 'şūka erem* 143r5.

belki “belki, hatta, olsa olsa”: *belki ebedī varasın ölmek fāsıdler rāyıdur* 77v1.

bolay ki “ola ki, belki, inşallah”: *bolay ki olayıdı tāli 'üm öñ* 36r5.

çü “çünkü, mademki; ne vakit ki”: *çü 'ömri kibrile yele vēresin* 16r6; *çü sensin düşmenün dostuñ kim ola* 13v6; *çü şāhuñ hikmeti aḳdemdenidi* 4v7.

çün “çünkü”: *'ārīf ma 'nāya taldı çün biledür ferīşte* 168v6; *ayrılmayam sevdüğümünden çün giderin sevgüyile* 175r3; *sever dünyāyı çün oldur imānı* 6r6.

çünki “çünkü”: *çünki 'amel eylemedün gerekse var yüz yıl okı* 193v2; *gerekmez dünyeyi bize çünki bākī bünyād degül* 115v3; *ölümünden ne korkarsın çünki haqq 'a yararsın* 77v1.

çünkim “çünkü”: *çünkim beni esritdün cān u gönül iletdün* 157r5; *o murdār çünkim andan taşra düşdi* 39v5.

da/de “da, de, dahi, bile”: *aşşıdan da geçdük ziyānı yağmaya vērdük* 108r2; *özi oğlan da olursa sözinde vebāl olmaya* 59v2; *sağ müsülmān seyrekdür ol da gümān olısar* 92r3; *açdum ben de gönülüm gözin* 102v2; *bir kul biñ de yaşarısıa ölicecek bir sā 'at degül* 115v3; *eger sen de varursa şabrıla var* 30r2.

dağı “dahi, de, da”: *ol arada ḥāzır oldu ol dağı* 2r2.

dahı “daha”: *cānı birdür ma 'şūkıla dahı ne dürlü ḥāli var* 72r2; *dahı saña kuş konmamış ne güğercin ne ḥod dürrāc* 62r5; *ne dēnse tarlığından biñ dahı var* 34r1.

eger “eğer”: *eger varısa 'amelün giñ olısar sinün senün* 115r6; *hoşdur eger yürürisem 'ışk odına yana yana* 162v3; *yūnus eger 'āşıkısañ varlığıñ degşür yoklığa* 77r4.

egerçi “gerçi, her ne kadar; nasıl ki”: *dervīş sırrı 'arşdan geçer egerçi yer yüzindedür* 93v5; *egerçi bī-nihāyet āyetün var* 86r1; *egerçi işlenür bühtān u gaybet* 44r4.

eved/evet “ancak, fakat, ama; şüphesiz”: *eved tohmini bitmez yere saçar* 31v1; *evet 'ömri kâşırılığın anıcağaz beñzi şolar* 69v2; *verür kendü evet anuñ dilegin* 36r2; *yünus yedi nişân dedü evet üçünü gizledi* 164v3.

ger “eğer”: *ger döşegüm toprağısa yaşadugımı taş eyleyem* 134v3; *ger taşısan eriyessin bakup göricek bunları* 194r2; *iki cihân varlığı ger benüm olurısa* 142r2.

hele “hele”: *hele baña şöyle şol göz açup yunmuş gibi* 207v4; *tolmuş oğa ne turmak hele sen anı atduñ tut* 63r2.

hem “hem, aynı zamanda”: *kişi gerek bile anı hem uyanuñ ola cānı* 76v5; *şoñbet cānı semirdür hem 'aşıkuñ 'ömridür* 74r3; *tolaşur kendüye hem kendü fi'li* 33r3.

içün “için”: *ben seni sevdüğüm içün eger bahā derlerise* 57v6; *beş on gün 'ömür içün gerü kayıkma* 15v5; *tā'at kılan uçmağıçün dīn tutmayan tamu içün* 65v2.

illā/illā ki “ille, her durumda”: *bir kaçreyem illā ki 'ummāna benem 'ummān* 160r6; *evveli hū āhiri yā hū vū illā hū olam* 140v5; *söz demek kandan baña illā üstādum vardur* 87v2.

ki “ki; ise”: *bir dürr-i yetīmem ki beni görmedi 'ummān* 160r6; *cercīs'em ki biñ kez öldüm* 171v3; *ol denizden içür bize ki andan içer şeyh ü faķi* 193r4.

kim “ki”: *kimde kim toğrulıķ var haķ çalap anı sever* 199r5; *neye kim lāyıkısan tenri vērür* 32v3; *tekebbür eyleme kim sevrikesin* 12r3.

meger “meğer, fakat, illā; yeter ki”: *biñi toğar biñi gider buyruķ böyle geldi meger* 81r5; *meger söz haķ ola hem haķ ola gūş* 50v2; *senüñ 'ışkuñ odı meger şıçramaya kimesneye* 185v1.

meşelā “Misal olarak, söz gelişi”: *'aşıklara işbu şüret meşelā gönlek gibidür* 72v1.

niteki “nasıl ki, nitekim”: *niteki ol ma'şūkıla ben rāzumı bir eyleyem* 143v4.

nitekim “nasıl ki, nitekim, gerçekten”: *'aqlum vardı bilüm şaşdı nitekim şunları gördüm* 145r3; *nitekim ben beni buldum bu oldu kim haķķ'ı buldum* 196v5; *seni dahı böyle éde nitekim étdi bunları* 194v3.

tā/tā ki “tā ki, yeter ki, -ıncaya kadar”: *'imāret olmayasın tā harāb olmayınca* 164r1; *işitdün şabr hālın tā nihāyet* 30v6; *tā bilesin kendözünı tañla seher vaktinde tur* 84r4; *ben kaçan derviş olam tā ki aña eş olam* 191v5.

u/ü/vü “ve”: *cān u gönül 'aql u fehim-nişār olsun ma'şūkına* 72r3; *od u şu toprağ u yele söyledi* 2r1; *yünus'a tapduğ u şaltuğ u barak'dandur naşīb* 140v1; *dīv ü perī ins ü melek sever seni her mañlūķāt* 109v3; *'ilm ü 'amel zühd ü tā'at pes 'ışksuz helāl olmaya* 59v6; *şehvet ü kibr ü tama' birle hased* 3r3; *geh çıkam 'arş üzere vū seyrān cevlan olam* 138r1; *sen bilürsin āşikāre vū nihān* 210r4; *teze vū yumşak geymeyem cümlesinden fāriğ olam* 134v3.

ve “ve”: *odıla ve yelile* 4r2; *ve ol imān ki 'ayne'l-yakīndür* 3v5; *ve ol imān ki haķķe'l-yakīndür* 3v6.

velī “ve lākin, ama”: *yenür tırmaz velī zerre gedilmez* 10r6.

ve līkin “lākin, fakat”: *işbu sözi işitmezem ve līkin kulağum anda* 171v6.

ya/yā “ya, ya da, veya”: *koğıl dünya bezegini bu dünya yeldür ya hayāl* 117r5; *nedür lā ya belā ol hīç bilmez* 38r2; *ya kalb şāfī mi olur kızmayınca* 45v1; *aydurısam eyā gönül kanı farīza yā sünnet* 97v1; *maḥal mi 'arş yā ferş toğrulara* 52v3; *yā gönül birliği cān kudret budağıdur* 77v5.

yaḥūd “yāhut, veya, yoksa”: *geçemez dost döşegine at u katır yaḥūd deve* 57r6; *ne havşala ola bende yaḥūd aḥa lāyık başar* 90r3; *ya gel bildüğün den ayıt yaḥūd bilenlerden işit* 91v2.

ya'nī “yani, sözün kısası”: *derdüm daḥi arturdu ya'nī tīmār eyledi* 188r5; *fikrine bak iblīs'ün ya'nī hüner eyledi* 187r1; *ya'nī er kopdı erden elin çekmezden murdārdan* 92r6.

yohsa/yoksa “yoksa, aksi takdirde; acaba”: *miskīn yūnus bilmez misin yohsa nazar kılmaz mısın* 205v6; *yohsa serhengler elinde katı yaramaz olur ḥāl* 117v2; *yohsa sırsın güveci sebīl olur güveci* 183v3; *katı taşu mūm eyler yoksa ferḥād sen misin* 158v4.

zīrā/zīre “çünkü, şundan dolayı”: *dönem gērū saḥa varam zīrā ki 'ārum yok durur* 88r4; *zīrā tefsīr okıyup ma'nāsın bilmediler* 79r3; *zīrā ḥaḳ'dan gelen āvāz şavulmaz düğündür baḥa* 60v3; *gönül yēg durur zīre kim gönüldedir dost turaḳı* 193v4; *toğan ileyinden şapar zīre elinde murdārı var* 68v5; *vērülür uçmaḳ anlara zīre bilişdür yad degül* 116r1.

1.3.6.3. Karşılaştırma ve Denkleştirme Edatları:

biḥi ... biḥi ... : *biḥi toğar biḥi gider buyruk böyle geldi meger* 81r5.

biri ... biri ... : *biri 'ilme'l-yaḳīndür ve biri 'ayne'l-yaḳīndür* 3v3; *biri rahmān-ı rahīm biri şeytān-ı racīm* 80r6; *ol dördün birisi cān biri dīn biri imān* 124v1.

birisi ... birisi ... : *birisi şağ omzuḡda birisi şol omzuḡda* 169r3; *birisi ḥayruḡ yazar birisi şer cünbişde* 169r3.

dilerisem ... dilerisem ... : *dilerisem ten eyleyem dilerisem cān eyleyem* 120v2.

dilerseḡ dilemezseḡ “istesen de istemesen de”: *dilerseḡ dilemezseḡ ala senden* 32r5.

gāh ... gāh ... : *gāh bir müftī müderris geh mümeyyiz gāh temyīz* 137v4; *gāh 'izzetde 'azīz ü gāh zilletde ḥaḳīr* 140r5; *gāh varam 'arşa çıkam geh şāh geh sulṭān olam* 139r1.

geh ... geh ... : *geh yine maḥmūd olam geh cin olam geh cānn olam* 140r4; *ırmaḳ gibi ben çağlaram geh gülerem geh ağlaram* 128v7; *'ışḳ şerbetin iḥen kişi geh esrük geh mestān ola* 59r1.

ger ... ger ... : *ben senünem baḥa ne ḡam ger şuḡ edem ger etmeyem* 123v5.

gerek ... gerek ... : *kişi gerek çok bile ol gerek öğüt ala* 151r6; *kişi gerek bile anı hem uyanuḳ ola cānı* 76v5.

gerekse ... gerekse ... : gerekse müsülmān olam biñ yıl 'ibādet kılam gerekse kāfir olam küfr ü imāndan fāriğ 101v6; gerekse 'illiyyinde yüz biñ kez minber uram gerekse şirk besleyem şıdk u gümāndan fāriğ 102r2; gerekse 'uryān yūri gerekise gey aqlās 99r4.

hem ... hem ... : hem evvelsin hem āhir kamu yerlerde hāzır 157r3; hem leylā'yıdum anda hem mecnūnidum hayrān 160v1; şūret-i insān olam hem cān olam hem kan olam 137v3.

kim ... kim ... : oğlaniken sulṭān kopar kim elin kim yüzün öper 114v3.

kimi ... kimi ... : kimi biter kimi yiter yere tohum saçmış gibi 207v6; kimisi zevk ü 'işretde kimi sāz u beşāretde 144v4; kimi yaylar u kimi anda kışlar 23r4.

ne ... ne ... : 'ilm ü 'amel şıgmaz anda ne terāzū var ne şırāt 66r1; ne reng ü ne şekil ne kad ne kāmēt 86r4; ne uşşuñ var ne hōd bellü delüsin 15r4.

ne deñlü ... ol deñlü ... : ne deñlü yerisen çok ol deñlü yürisen tok 74r1.

yā ... yā ... / ya ... yā ... / ya ... ya... : niçe bir dilkü olam yā kurd u yā aşlan olam 138r4; iblīs ü ādem kim olur ya aza yā azdura 122v3; ya sevgil dūnye dutğıl ya sevgil yol iletgil 79v2; ya niçe bir handān olam ya niçe bir giryān olam 137r6.

1.3.6.4. Ünlem Edatları:

āh “ah”: āh nēdeyin 'ōmrüm seni 205r5, 205r6, 205v1; çok āh ēdüp söyleyesin peşmānligiñ neniñi 182r6; yēdi tamu dēdikleri katlanmaya bir āhuma 153r3.

dirīgā “Çok yazık! Eyvahlar olsun!”: dirīgā cümle 'ōmrüñ hayfa vardı 13r5; dirīgā sen seni hīç bilimedüñ 15r2; 'ōmür geçdi dirīgā geç uyandum 39r2.

hāşā “asla”: hāşā ben terk ēdem seni şol bir ala çardağıcün 146r5; iledeler seni hāşā göresin sinüñ tengini 182r4; kim beñzede mişl ü mişāl hāşā ki ben beñzetmeyem 123r6.

hāy “vah, eyvah”: ēderler hāy u hū nefrīn ü efgān 9r5.

heyhāt heyhāt “yazık, ne yazık”: o sağınçdan saña heyhāt heyhāt 47r6.

hū (2) “hū”: ēderler hāy u hū nefrīn ü efgān 9r5.

ittekū “Sakınınız!”: kur'ān aydur ki ittekū gine aydur ki tezra'ū 110v4.

şükür “Ne iyi! Ne güzel!”: Allāh aydur ādem'e şükür ērdüñ bu deme 186r3.

teñriçün “Allah aşkına! Allah'ını seversen!”: teñriçün ēy uşlular gönüm baña bulivērün 97r2.

vāh “vah, yazık”: ayruķ nişüme yarar derd ü firāk vāh u sūz 98r4; bu āh u vāh 'ışk tonıdur tahta oturan han neyimiş 100r5.

vāy “eyvah, yazık, vay hāline”: vāy eger olmazısa Allāh'ıñ 'ināyeti 200r2; vāy ol gün kim şūret naķşı yıķıla 12v3; vāy ol kişiye kim ol darb uruldı 36v1.

zinhār “sakın, kat’iyen, aman, asla”: *zinhār ēy yūnus gördüm demegil oda yakarlar gördüm deyeni* 184v10; *zinhār göñül evinde dutma yavuz endīşe* 162r3; *zinhār gözüñi açagör nefis duzağın seçegör* 78v2.

1.3.6.5. Çağırma ve Hitap Edatları:

aḥī “kardeş, dost”: *bir şor aḥī sen bunlara kıncarudur ‘azm-i sefer* 69r6; *bu toprağın cevherini ḥazrete ergürdüm aḥī* 196r3; *gel aḥī ēy şehriyārī sözümüzi dinle bārī* 95v2.

ēy “ey!”: *ēy ‘āşıklar ēy ‘āşıklar mezheb ü dīn ‘ışkıdur baña* 60r2; *ēy yārenler ēy kardaşlar şoruñ baña kadayıdum* 132r4; *ıoldur bize kadeḥi ‘ışk şarābından ēy sākī* 193r4.

eyā “ey, hey!”: *aydurısam eyā göñül kanı farīza yā sūnnet* 97r6; *eyā uşlu kişi sen bir ḥaber vēr* 24v5.

hey “hey!”: *işidün hey ulular āḥir zamān olısar* 92r3; *yūnus aydur hey sulṭānum özge şānum vardur benüm* 96r4; *yūri hey şūfī zerrāk ne sālūslik şatarsın* 201v4.

ilāhī “ey Allah’ım!”: *ilāhī ben kuluñ şuçı var ola* 28v4; *ilāhī sen beklegil yavuz gözlerden irāk* 105r6; *ilāhī sen cevāb vērgil Allāh saña şundum elüm* 125v6.

yā “ey, hey!”: *evveli hū āḥiri yā hū vū illā hū olam* 140v5; *geç ikilik fikrinden koğil beḥligi yā kul* 112v4; *yā ilāhī ger su’āl ētseñ baña* 208r6.

1.3.6.6. Temenni Edatları:

‘aleyhi’s-selām “Ona selam olsun!”: *okuna ḥadīş ü kelām deyeler ‘aleyhi’s-selām* 84r2

el-ḥamdüli’llāh “Allah’a hamdolsun, şükürler olsun!”: *ḥak’dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdüli’llāh* 161r6; *ḥalka tapduk ma’nāsın şaçduk el-ḥamdüli’llāh* 161v2; *yūnus miskīn çigidi bişdi el-ḥamdüli’llāh* 162r1.

ḥāşe-li’llāh “Allah göstermesin!”: *ḥāşe-li’llāh* 210r1.

ne’üzü bi’llāh “Allah’a sığınırız, Allah korusun!” *ne’üzü bi’llāh* 21r5.

şey’ullāh “Allah için bir şey!”: *ḥāşş u ‘āmm göñlini şey’ullāh eyle* 10v5.

teñriçün “Allah aşkına! Allah’ını seversen!” *teñriçün ēy uşlular göñlüm baña bulıvērün* 97r2.

va’llāhu a’lem “Allah daha iyi bilir!”: *kanķısınuñ sözün dutarsañ anuñ bölüğindensin va’llāhu a’lem* 4v4.

1.3.7. Fiil

1.3.7.1. Şahıs Ekleri

1.3.7.1.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

I. Teklik şahıs: +m

diñledüm çeşte kopuz 98r6; delü oldum 122r5, 123v2, 157r4; dört kitābuñ ma'nāsın okıdum hāşıl étdüm 101r3; gördüm bildüm demegil 150r2; ne elif okudum ne cim 73v1; rāzum açdum 136r2.

II. Teklik şahıs: +η

denize gark olduñ 63r4; dür ü cevher isteriseñ 59v5; geçüp gitmek dilerseñ düşmeyeyin deriseñ 110v3; ikilikden geçemedüñ hāli kâlden seçemedüñ 103v3; kara taşā şu koyursañ elli yıl ısladurısañ 116v1; yūnus sözün anlarısañ ma'nāsını diñleriseñ 96v5.

I. Çokluk şahıs: +K

ağduk denize talduk taşduk el-ḥamdüli'llāh 161v5; birbirmize eş olduk uçduk el-ḥamdüli'llāh 161v1; dirfillü bıñar olduk irkildük ırmağ olduk 161v5; gine biz baḥrī olduk denizden güher aldük 201r4; indük rüm'ı kışladuk çok ḥayr u şer işledük 161v4; kurıduk yaş olduk kanatlanduk kuş olduk 161v1.

II. Çokluk şahıs: +η, +ηız, +ηUz

ayık olup oturmañ ayıksuzlar getürmeñ 130v2; gelüñ tanışık edelüm 96v4; işidiñ hey ulular 92r3; zinhār siz andan olmañız nefesine kul olanlara 164r6; muştılañuz 'āşıklara 88v1; siz şanmañuz ki 123r1; unuttuñuz anı siz 150v3; gelüñüz gidelüm 71r6; gönjülden eyleñüz fiğān 126r1.

1.3.7.1.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

I. Teklik şahıs: -Am

buyruğın buyuram 121r6; du'ā kılam 195v3; ne dāra çıkam boğılam 196v3; göz yaşını dökem 135r1; kendözüme gelem 147r1; nêtdümise görem birgün 147r2; terk edem 139r3, 146r5.

II. Teklik şahıs: -sIn

lā-şerīke okursın şonra şerik katarsın 150r4; ölümünden ne korkarsın çünkü ḥakk'a yararsın 77v1; öyle namāzın kılasın her ne dilerseñ bulasın 108v5; bu işleri sen bilürsin sen vèürsin sen alursın 82v2; dün ü gün kayğular yèrsin nêdeyin yoḥsulın dèrsin 107v3; egriligüñ koyasın toğrı yola gelesin 154r6.

I. Çokluk şahıs: -Uz

'işğ kitābın okuruz 70v5; fānī dünyeden geçerüz bākī mülkine göçerüz 100r1; nêderüz ḥayāt şuyın 107v7; ne ferrāş isterüz 26r5; şöyle 'uryān giderüz 108r3.

III. Çokluk şahıs: -lAr

hîç sözi uzatmayalar 91v2; 'ışka riyā katmayalar 91v1; tururlar tağ başında yol ururlar 11r4; āb-ı hayāt içdiler 112r3; ağaç ata bindüreler 115r5; günde iki kez çözerler başına akça dizerler 114r7.

1.3.7.2. Şekil ve Zaman Ekleri

1.3.7.2.1. Bildirme Kipleri

1.3.7.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi: -dI₄

Metnimizde görülen geçmiş zaman kipi, Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini tam olarak yansıtır. Görülen geçmiş zaman eki -dI₄ eki olup 1. ve 2. şahıslarda bu ekin vokali yuvarlak (-dU), 3. şahıslarda ise düz (-dI) şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde ayrıca 1. çokluk şahısta -duk eki ek uyumsuzluğu olarak karşımıza çıkmaktadır.

I. Teklik şahıs: -dUm

adımı yūnus daḳdum sırrımı 'āleme çaḳdum 127r6; cercīs olup başıldum manşūr oldum aşıldum 134r2; mūsā'yla tūr'a çıḳdum biḡ bir kelime ḳıldum 133v5; ben baḡa zulm eyledüm etdüm günāh 208v1; göḡlümdeki rāzımı söyledüm dile geldüm 136r1; gördüm pīrümün yüzini ol ḳayḡuyı sürdüm bugün 146v3.

II. Teklik şahıs: -dUḡ

her bir sözi tıyayıduḡ ya bu ḡamı yuyayıduḡ 69v5; ḳudret diliyle aḡduḡ dilüm söyler eyledüḡ 186r4; oda yandurduḡ külin şavurduḡ 184v9; ḳünkim beni esritdüḡ cān u göḡül iletdüḡ 157r5; girdüḡ miskīnler göḡline edindüḡ turaḳ ḳalab'um 128v2; yoḡiken var eyledüḡ topraḡiken cān vèrdüḡ 186r4.

III. Teklik şahıs: -dI

'azāzīl da 'vā ḳıldı da 'vāsı yalan oldu 85v2; levlāk aḡa delīl oldu ansuz yèr ü gök var olmadı 206v3; yolum aldı benüm aldadı tıtdı 8r3; ḳün manşūr gördi ol benem dèdi 184v8; el götüirdi şol ḳadar ḡaḳḳ'a şükür eyledi 186r2; yūnus içdi esridi ol güher denizinden 152v5.

I. Çokluk şahıs: -dUK; -duk

boynı zencīrlü geldük key ḳatı yesīr olduḳ 163v6; şafālaşduḳ küfrile īmānı yaḡmaya vèrdük 108r4; şol yakımı biz yakduḳ dünyeyi elden ḳoduḳ 178r5; biz sevdük 'āşık olduḳ sevüldük ma'sūk olduḳ 203r1; bu ferşi gördük aldanduk henüz 'arşa èremedük 71r5; indük rüm'ı ḳışladıḳ çok ḡayr u şer işledük 161v4; birbirmize eş olduk 161v1; ol baḳışı biz baḳduk 203r2.

II. Çokluk şahıs: -duḡuz

unutduḡuz anı siz 150v3.

III. Çokluk şahıs: -dIIAr

beni beşige urdılar elüm ayağum şardılar 114r6; halka olup oturdılar 125v3; vaţanumdan ayırdılar 114r5; bildük gelenler geçdiler gördük konanlar göçdiler 56v5; çün cenâzedden şeşdiler üstüme toprak eşdiler 125v4; ölmüşidi ot u şecer dirildiler ü bitdiler 173r4.

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu

ayrılmadum 112v3; bulımadum 24v6, 163r4; tölünmadum 24v6; ayıtmaduñ 7r4; olmaduñ 14v3, 25v5, 32r3; şataşmaduñ 51r6; ayılmadı 177r2; dutulmadı 56v6; yuyulmadı 49v2; okumadılar 85r7; olmadılar 16r4; talmadılar 79r1; eşkeretmedüm 197r2; gelmedüm 126r5; gözetmedüm 108r2; eylemeduñ 193v2; işitmeduñ 16r3; süpürmeduñ 26r5; düketmedi 17r3; eksimedi 10r5; vermedi 35v1, 35v2, 36r1; görmedük 175r5; yermedük 203r2; bilmediler 78v6, 79r2, 79r3; dirilmediler 78v6; gelmediler 79r4.

1.3.7.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi: -mIş

Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman ekleri -mIş şeklindedir. Öğrenilen geçmiş zamanın I. ve II. çokluk şahıs örneklerine rastlanmamıştır.

I. Teklik şahıs: -mIşAm

çün ben beni unutmuşam 88r3; her kanda ben oturmuşam 129v5; şöyle delü olmuşam 201v6; ezelden ser-hoşam ben içmişem ayağum anda 171v5; göñlüm ile kavlı etmişem 143r5; şöyle ki saña gitmişem 88r3.

II. Teklik şahıs: -mIşsIn

yünus ol 'ışk badyasından sen inen esrük olmuşsin 107v5; yünus emre sen bu sözi dağı tamām etmemişsin 147r6; yünus ne hoş demişsin bal u şeker yemişsin 155r6.

III. Teklik şahıs: -mIş

dartmış kudret kılıcın çalmış nefsuñ boynını 165v7; dutulmuş dili 'aklı yavı varmış 7r1; yünus emre 'aşık olmuş ma'sūka derdinden ölmüş 126v3; dost baña gelsün demiş benüm kaydumu yemiş 119v4; kara niķāb dutunmuş girmiş külhān içinde 166r4; nefsinde depelemiş elleri kan içinde 166r1.

III. Çokluk şahıs: -mIş, -mIşlAr

şöyle gāib olmuş bunlar 194r6; taşlar olmuş üstünleri 194r4; yıkılmış sinleri tolmuş hep evleri harāb olmuş 144v2; bildük gelenler geçmiş konanlar gerü göçmüş 165r5; kimisi boynını egmiş tenini toprağa şalmış 145r1; binmişler birer atı 92r5; miskīn ādem oğlanını beñzetmişler ekincige 207v6.

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu

konmamış 62r5; *etmemişsin* 147r6.

1.3.7.2.1.3. Gelecek Zaman Kipi: -IsAr

Metnimizde gelecek zaman ekleri *-isar*, *-iser* biçimindedir. Gelecek zamanın 2. teklik şahsı ile 1. ve 2. çokluk şahsı örnekleri mevcut değildir. Türkiye Türkçesindeki gelecek zaman eki olan *-acak*, *-ecek* metnimizde sadece sıfat-fiil eki olarak kullanılmıştır.

I. Teklik şahıs: -IsArAm

haber vëriserem nefsiñ elinden 5r2; *kaçanısa öliserem niçün böyle diri duram* 143r6; *vuşlat hâlin aydıserem* 164r3.

III. Teklik şahıs: -IsAr

deccâl kopısar yerden anlar uyan olısar 92r6; *dökilüp kalısar mâluñ* 173v4; *hayrum şerrüm yazılısar 'ömrüm ipi üzüliser* 205v3; *kamu kul nefsiüm dëyiser* 175v2; *şüret gözi ne göriser* 180v5; *şol gün geliser başa* 205r2.

III. Çokluk şahıs: -IsAr

naşibi şabr olanlar uluyısar 28r5; *yüzleri kara kopısar* 115v6; *söyleniser sözlerüñ* 166v4.

Gelecek zamanın olumsuzu

kalmayısar 67v2; *olmayısar* 65v5, 67v2, 67v3; *yunmayısar* 67v5; *bitmeyiser* 175r6; *ermeyiser* 131v5; *görmeyiser* 67v6, 159v6, 162r6.

1.3.7.2.1.4. Geniş Zaman Kipi: -r, -Ar, -Ur

Metnimizde geniş zaman ekleri *-r*, *-ar*, *-er*, *-ur*, *-ür* şeklinde olup bu ekler aynı zamanda Eski Anadolu Türkçesinde herhangi bir eki olmayan şimdiki zaman kipinin fonksiyonunu da üstlenmektedir. Metnimizde geniş zaman kipinin 2. çokluk şahsına ait örnek bulunamamıştır.

I. Teklik şahıs: -rAm; -ArAm; -UrAm

-rAm

geh gülerem geh ağlaram 128v7; *ırmak gibi ben çağlaram* 128v7; *nefsiñ cigerin toğraram* 129r1; *dërem* 56v3, 174r4; *dilerem* 39r1, 39r3; *yürürem* 109v1, 127v7.

-ArAm

bir lüleden şızaram 119v1; *dutaram* 122v1, 122v2, 122v3; *korğaram* 20v6, 67r5; *hakîkat deryâsında bahrî oldum yüzerem* 119v3; *severem 'ışk esrügin* 130v2; *söylerem dilüm bilmez* 136r3.

-UrAm

'ışkuñla avınuram 202r4; içeliden kıluram āh 93r2; varuram senden yaña 60r4; ansuz olursam ölürem anuñla diri oluram 122v6; bilürem 22r2, 48v5, 97v6; ne varlığa sevinürem ne yokluğa yerinürem 202r4.

II. Teklik şahıs: -rsIn, -ArsIn; -UrsIn

-rsIn

çünkü haqq'a yararsın 77v1; niçün kırsın seni düşvār sa'ate 42v5; sen uyursın ol uyanuñ 94r6; ne beslersin bu teni 75r4; neyi severisen gözlersin anı 46v1; niçün yalan söylersin 96v1.

-ArsIn

görmedin taş atarsın 150v2; 'ilmüñ var 'amelüñ yok günāhlara batarsın 151r1; simsārlık şatarsın 201r5; bizden nesne ütersin 150v5; ha kitābdan ötersin 150r5; kıl gibi köpri gerersin 209r4.

-UrsIn

dermān ārzū kılursın 159v1; dünyeye inanursın 96v1; ne oturursın taş kapuda 82v6; bu işleri sen bilürsin sen vērürsin sen alursın 82v2; hemīşe bakuban seni görürsin 13v1; ölürsin tevbesüz bu pīşelerde 13v2.

III. Teklik şahıs: -r, -Ar, -Ur

-r

kimi yaylar u kimi anda kışlar 23r4; kimi zārī kılup ağlar zebāniler cānın tağlar 145r2; yol şabra uğrar 30r2.

-Ar

bir devlingeç yuva yapar yürür ilden yavrı kapar 68v5; ejdehālar yudar ölüm 137r4; hoş akar esrük şuları 173r5; 'ālimler kitāb düzer qarayı aқа yazar 201v3; harīr tonlar geyer biner bīrāğ at 8v3; oda düşer yanar 21r4.

-Ur

çün öyle buyurur yoluñ ulusı 40v6; söz issi sözün alur şüret toprağda kalur 66v2; tolaşur kendüye hem kendü fi'li 33r3; her kim görür yüzini indürür kendözini 197v5; 'ışkuñ haqq'a ergürür ol gözler dīdār görür 158v5; kurur baş tīz dükenür uzun yaş 75v2.

I. Çokluk şahıs: -rUz, -erüz

-rUz

'ışk kitābın okuruz 70v5; ne ferrāş isterüz kim gele düze 26r5.

-erüz

fānī dünyeden geçerüz bākī mülkine göçerüz 100r1; nēderüz hayāt şuyın 107v7; şöyle 'uryān giderüz 108r3.

III. Çokluk şahıs: -rlAr, -ArlAr, -UrlAr

-rlAr

bunlar şakırlar seni 169r5; kapucılar korlar idi 194r7; anı dilerler 40r1; fülân derler başa 22r1; gönüle gireni gönendi dërler 156r5.

-ArlAr

oda yakarlar gördüm dèyeni 184v10; şıyup çerisin iline akarlar 9r6; uçmağa dartaılar 4r7; gerçeğin gelenleri yederler bir kılıla 168r1; günde iki kez çözerler başına akça dizerler 114r7; üç yüz deniz geçerler 147v5.

-UrlAr

ıtama'dan kırtarurlar il ü şehri 9r4; tız çıkarurlar fevkâ'l-'ulāya 184v5; ıtururlar ıtāğ başında yol ururlar 11r4; erte gece söyleşürler 81r6; tız indürürler tahte's-şerāya 184v6.

Geniş zamanın olumsuzu

dutmazam 171v6; kayurmazam 121r4; korkmazam 121r4; dutmazsın 150v5; inanmazsın 154v1; kayıkımaz 9r1, 40v4, 41r5; onamaz 89v2; şıgmaz 6v5, 65v4, 66r1; esrük olmazuz 95r3; armazlar 169r2; komazlar 11r4; uşanmazlar 169r2; bilmezem 93r2, 130r3, 136v6; gitmezem 171v6; işitmezem 138r2; 171v6; bilmezsın 154v3; görünmezsın 82r4; begenmez 11v3; bişmez 162v5; eslemez 8v4; dèmezüz 65r2; gülmezüz 96r2; geçürmezler 108r3; göstermezler 102v5; ölmezler 10v3.

1.3.7.2.2. Tasarlama Kipleri

1.3.7.2.2.1. İstek Kipi: -A

I. Teklik şahıs: -Am

ıturam kavî hîç batmayam 23v6; varam ol dosta kıl olam hem açıluban gül olam 58v5; yüz biş kez ıtogam uyağam dost burcında cevlan kılam 127v6; el götürem şimden gerü nefşile şavaş eyleyem 134v4; koyam dünyeyi gidem çün āhirete sefer edem 134v2; urmaklığa kaşd edenün düşem öpem ayağını 200v3.

II. Teklik şahıs: -AsIn

çün sen anda varasın ol hūrîyi alasın 148v3; öyle namāzın kılasın her ne dilerseñ bulasın 108v5; egriligün koyasın ıtogrı yola gelesin 154r6; ger taşısan eriyesin 194r2; gönüle sen de gir kim gönenesin 156r5; sen gerek lutfila anı örtesin 209v5.

III. Teklik şahıs: -A

ayruklar ala helâluñ 173v4; çıka gide cān dahı şöyle kala ten dahı 174v4; gerek cānlu kişi cānın şakına 12r2; çün göñülde dost seville 175r2, 175v1; diler haqq'ı göre gözi 61v6; gele görine gözüñe azdura beñzüñ rengini 182r1.

III. Çokluk şahıs: -AlAr

günāhlaruñ tartalar andan sırāta ilteler 205r1; üç güne dek oturalar hep işüñi bitüreler 176r3; seni sinüñde koyalar menzil mübārek dēyeler 182r5; ağaç ata bindüreler sinden yaña göndereler 176r2; eger beni öldüreler külüm göge şavuralar 202v2; şu getüreler yumağa kefen şaralar komağa 115r5.

İstek kipinin olumsuzu

ben 'ışkuñdan ayrılmayam der-gāhuñdan ırılmayam 60v4; sensüz dilüm uzatmayam 124r1; tağılmayam degme yaña 196r6; tutulmayasın 16r2; yazılmayasın 5v4; yuymayasın 51r4; aldamaya 153r3, 153r4; şıçramaya 185v1; tozını yēl almaya bir zerre ayrılmaya 161r3; katmayalar 91v1, 91v3; şatmayalar 91v1, 91v4; unutmayalar 92r1; beñzetmeyem 123r6; dēmeyem 60r6, 60r6, 60v1; düketmeyem 123r5; bilmeyesin 103r6, 194v1; görmeyesin 66r2, 198v5; sevmeyesin 6v2; çöpi depretmeye 21v3; ikilik eylemeye hīç yalan söylemeye 167v4; yermeye cümle milleti 164r5; bunlar eve girmeyeler zühd ü tã'at kılmayalar 194r5; kabül etmeyeler 40v4.

1.3.7.2.2.2. Şart Kipi: -sA

I. Teklik şahıs: -sAm

gence uğrasam 151v4; meşel bağlasam 157v6; tıpsam 188r6; dēsem 123r3, 154v1, 156v1; görsem 101r6; menzile ērsem 151r6.

II. Teklik şahıs: -sAñ

okısañ 193v1; varsañ 9v3; yaratsañ 2v4; görseñ 51v4; su'āl etsañ 208r6; yüriseñ 74r1, 109v3.

III. Teklik şahıs: -sA

kaçınsa 150r1; olsa 25v3, 27v6, 30r6; ursa 177r6; bilse 61r1; dēnse 34r1; görse 158r7, 158v3.

III. Çokluk şahıs: -sAlAr

kargayıla bülbüli bir kafese koysalar 184r3; kime gelseler 4r4, 4r7.

Şart kipinin olumsuzluğu

bārī koyuban kaçmasa 205v4; *ḥaḳ’dan naşīb olmasa* 111v6; *tevfiḳ’ ināyet olmasa* 179v6; *göçkünci gibi göçmese* 205v4; *ölüm şarābın içmese* 205v4; *sēzmese* 21v1; *dese görmese* *bühtān-ı ‘aẓīmdür* 49v5; *ḳul etmese yort u şavul* 112v1; *yese ger yēmese ḳayḡuyıla toḳ* 33v6.

1.3.7.2.2.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi için metnimizde ayrı bir ek yoktur. Bu kip için “*gerek*” sözcüğü kullanılır. Fiillere *-mAK gerek* veya *-sA gerek* getirilmek suretiyle yapılmaktadır.

bilenlere şormak gerek 100r4; *bir gözile bakmak gerek* 152r4; *‘ışḳ etegin tutmak gerek* 59r5; *dostdan yaña gitmek gerek* 65v3; *kendözinden geçmek gerek* 180v3; *tevbeye gelmek gerek* 110r5, 110v5.

beş vaḳt namāz ḳılsa gerek 108v3; *īmān pīş-rev olsa gerek* 109r2; *ḳullar āzād olsa gerek* 108v4; *ḥaḳḳ’a ērse gerek* 108v6, 152r5; *nebī şalavātın ‘ışḳıla degürse gerek* 109r5; *nefs hemīşe ölse gerek* 108v5.

1.3.7.2.2.4. Emir Kipi

I. Teklik şahıs: -AyIn; -yIn

-AyIn

beri gel genci saña buldurayın 45v3; *hergiz bilinmez mekānuñ seni ḳanda arayayın* 153r5; *şakāvet perdesini ḳaldurayın* 49v3; *dīdāruña göyineyin* 153r6; *düşmeyeyin dēriseñ* 110v3; *sözüm kime dēyeyin* 101v4.

-yIn

uzayın dēriseñ şabrıla bit 30r5; *iñileyin aydurısam gör boynunḡda borc ḳalmasun* 97v2.

II. Teklik şahıs: -GIl; Ø

-GIl

şakıñıl olmaḡıl kibrile yoldaş 12v2; *vargıl ayıtıl mūsā* 187v5, 188r3; *yēdi tamuda yañıl her birinde küil olıl* 147v6; *kesgil ḥarāmdan elün çekgil ḡaybetden dilün* 75r7; *şīrīn ḥulḳlar eylegil tatlu sözler söylegil* 91v6; *ya sevgil dünya dutıl ya sevgil yol iletgil* 79v2.

Ø

aña göre yūri dirligün eyle 47r1; 185v5; *namāzı ḳıl zıkr eyle elün götür şükr eyle* 174v1; *yūnus gel gör ‘āşıkları* 177r3.

III. Teklik şahıs: -sUn

ayduñ yünus'a tursun yüzini toprağa sürsün 100r2; esen kıalsun kıavum kıardaş 125v1; yağma olsun 155r1, 155r2, 155r3; destür gelsün taşraya söylesün dil ü dudak 105r1; edinsün çäre kıurtulsun bu hâlden 26r3; öğüdin kendüye vërsün okuduğın dutsun demiş 100r2.

I. Çokluk şahıs: -AlUm

beri gel barışalum yadısañ bilişelüm 161v3; gelün şoralum cānlara 80v6; haqq'ı bulalum 81r6; gelün tanışık edelüm işün kolayın tatalum 96v4; isteyelüm iş issini bulup görelüm kıandadır 76v3; sevelüm sevillelüm dünyeye kimse kıalmaz 96v4.

II. Çokluk şahıs: -ñ; -Uñ; -ñUz; -ünüz

-ñ

bu sözi dinleñ göñül kıulağıla 180r2; haber eyleñ 'āşıqlara 121v4; yürün 26v3.

-Uñ

manşür oldum aşuñ beni 153v1; şoruñ baña kıandayidum 132r4; yürün buluñ düzenlik şafı kıanda 26v3; alıgörün turvandadan 76v4; eyü 'amel iltegörün 76v6; gelün tanışık edelüm 96v4.

-ñUz

muştılañuz 'āşıqlara 88v1; göñülden eyleñüz fiğān 126r1.

-ünüz

gelünüz 71r6.

III. Çokluk şahıs: -sUnlAr

bunlar beni ne şorsunlar 121r5; binsünler burāķ 128v1; dirgensünler meşāyihe 99v3.

Emir kipinin olumsuz

düşmeyeyin 110v3; ölmeyeyin 208v6; hayāllerde kıalmağıl 147v2; okımağıl 'ilmün yüzün 103v1; yatmağıl gümānıla 174v3; demegil çağada bir söz 95v1; hor görmegil dervişleri 198r5; istemegil haqq'ı ırak 93r6; bakma ırak 103v2; kāhil olup oturma 110v5; yünus olma cāhillerden ırak olma ehillerden 116v2; devlet kıapudadır kıoma gitme 12r4; isteme 'ömr-i fānīyi 117r6; söyleme fāsīd haber 66v5; boynuñda borc kıalmasun 97v2; kıalmasun sende heves 99r6; yüksek yerde tırmasun 165r6; emek yemesün hacca 165r1; göñlün den geçmesün hayāl 113v3; nice oda düşmesün 105r4; ayık olup oturmañ ayıksuzlar getürmeñ 130v2; ince şanmañ ol kıılı güzāf şanmañ bu yolu 168r3; olmañız 164r6; şanmañız 123r1.

1.3.7.3. İsim Fiili

Türkçede ek fiil, ek eylem olarak da adlandırılan isim fiili *i-* fiilidir. Birleşik kipli çekimler *i-* fiili ile yapılmaktadır.

1.3.7.3.1. Hikâye Çekimi

Metnimizde hikâye şekli; görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, istek kipi ve şart kipinin çekimlerinde görülmektedir.

1.3.7.3.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metnimizde görülen geçmiş zamanın hikâyesiyle ilgili olarak sadece 1. teklik şahsa ait örnek vardır. Diğer şahıslara ait örnek bulunmamaktadır.

I. Teklik şahıs: -dumıdı

kırkıdan birisine çaldumıdı neşteri 127r1.

1.3.7.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metnimizde öğrenilen geçmiş zamanın örneklerini 1. ve 2. teklik şahıslarda ve 1. çokluk şahısta görmekteyiz.

I. Teklik şahıs: -mişidüm

yol üzre düşmişidüm 154r3.

III. Teklik şahıs: -mİşIdI; -mİşdI

âdem toprak yatmışıdı at 'âlemi dutmışıdı 186v7; *eyle ki dost olmuşıdı ol işler düzülmüşıdı* 81r3; *kayğu beni almışıdı cānum zebūn olmuşıdı* 146v3; *ölmüşıdı ot u şecer* 173r4; *baḥl̄ olmuşıdı* 38v3; *eşer etmişıdı* 38v5.

I. Çokluk şahıs: -mişidük

birliğe bitmişidük 77v4

1.3.7.3.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi

I. Teklik şahıs: -rIdUm; -aridum, -erdüm, -urdum

ağlarıdum 205v1; *yıylarıdum* 205v1; *egleridüm* 205v1; *söyleridüm* 129v2; *yüriridüm* 114r5; *taparıdum* 188r6; *umarıdum* 188r5; *giderdüm* 62r2; *kılurdum* 97r4, 143r6.

III. Teklik şahıs: -rIdI, -eridi

şaklarıdı 132r5; *bekleridi* 132r5; *eyleridi* 81r4; *severidi* 132r2.

I. Çokluk şahıs: -eridük

severidük ma'şūḳayı 162v6.

II. Çokluk şahıs: -rlar idi, -urlarıdı

kapucılar ḳorlar idi 194r7; *aydurlarıdı* 101r2.

Geniş zaman kipinin hikâyesinin olumsuzu: *-mezidi, -mezidük*

guşsa beni görmezidi kayğu eli érmezidi 120r4; biz bizi bilmezidük 189v3.

1.3.7.3.1.4. İstek Kipinin Hikâyesi

I. Teklik şahıs: *-ayıdum*

aydayıdum 67r5.

II. Teklik şahıs: *-ayıduñ, AydUñ*

her bir sözi tıyayıduñ ya bu gamı yuyayıduñ 69v5; yarağun kılayıduñ 51v4; yürürken uyıyayıduñ 69v5; inanayduñ 15r6; uyanayduñ 15r6; göreydüñ 51v5.

III. Teklik şahıs: *-AylIdI; -eydi; -adı*

dilin dutayıdı 160r4; olayıdı 36r4; unıdayıdı sâzını 189v1; göreyidi 160r1, 189r6; bileydi 112v1; gideydi 69v5; terk édeydi 160r1; hâcâta varadı 44v4.

I. Çokluk şahıs: *-ayıduķ*

haber alayıduķ 46r3.

1.3.7.3.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi

Metnimizde şart kipinin hikâyesiyle ilgili olarak sadece 2. teklik şahsın örneği mevcuttur.

II. Teklik şahıs: *-seyidüñ*

görseyidüñ 51v3.

1.3.7.3.2. Rivayet Çekimi

1.3.7.3.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti

III. Teklik şahıs: *-erimiş*

bildük gelen geççerimiş bildük konan göççerimiş 69v6; giderimiş bunda gelen 205v2; 'ışk şarābın iççerimiş 70r1.

III. Çokluk şahıs: *-ürlerimiş*

bilişürlerimiş 126v2.

Geniş zamanın rivayetinin olumsuzu: *-mazımış*

lāyık olmazımış 189r4; olmazımış ka 'be 'ye varmağıla 163r6.

1.3.7.3.3. Şart Çekimi

Metnimizde şart çekiminin görülen geçmiş zaman ve geniş zaman biçimleri görülmektedir.

1.3.7.3.3.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Şartı

I. Teklik şahıs: -dUmIsA

bağdumısa 102v3, 163r5; *nêtdümise* 147r2.

II. Teklik şahıs: -dUŋIsA; -duŋsa

biñ kez hacca varduŋısa biñ kez gazā kılduŋısa 193v3; *göñül pasın yuduŋısa kibr ü kñi koduŋısa* 67v4; *ger sen seni bildüñise şüret terkin urduŋısa* 103r5; *bir miskîni gördüñise bir eskice vërdüñise* 208r3; *bize geldüñise* 8r6; *erk verdüñise* 43r3; *tuyduŋsa* 188v2.

III. Teklik şahıs: -dIsA; -dIyIsA; diyse

çağırdısa 28v3; *dêdise* 52r4; *degdisse* 88v1; *geldise* 23r4; *oldıyısıa* 38r6; *geldiyise* 23r3; *göñül vërdiyise* 102r5; *içdiyise* 67r3; *gördiyse* 157v5; *indiyse* 89r3.

Görülen geçmiş zaman kipinin şartının olumsuzluğu: -maduŋsa; -mAdIsA

tuymaduŋsa 69v4; *olmadısa* 103r1, 180v1; *bilmedise* 134v5.

1.3.7.3.3.2. Geniş Zaman Kipinin Şartı

I. Teklik şahıs: -rsem; -ArsAm; -UrsAm; -risem; -ArIsAm; -UrIsAm

-rsem; -ArsAm; -UrsAm

öğüt istersem 192v5; *yürürsem* 109v1; *yürürsem öñümdesin söylersem dilümdesin* 72v5; *bakarsam* 93r5; *êdersem* 122v1; *ansuz olursam* 122v6, 123r2; *oturursam* 72v5; *toprakda yatarsam* 128r2; *girürsem* 56r1.

-risem; -ArIsAm; -UrIsAm

dêrisem 47v1, 109v2, 122v1; *dilerisem* 120v2; *mürekkeb eylerisem* 98r5; *ağlarısam* 174v6; *bakarısam* 90r3, 130v1, 153r1; *buşarısam* 20r3; *giderisem* 60v4; *içerisem* 109v5; *aydurısam* 97r6, 97v2; *cānlanurısam* 131v5; *kılurısam* 131v3, 132r2, 181r3; *girürisem* 132r1, 175r3; *göñül vërürisem* 206r3; *ölürisem* 127v3, 127v5, 143v1.

II. Teklik şahıs: -rseŋ; -ArsAŋ; -UrsAŋ; -rIsAŋ; -ArIsAŋ; -UrIsAŋ

-rseŋ; -ArsAŋ; -UrsAŋ

dêrseŋ 56v4; *dilerseŋ* 49v3, 102v4, 108v5; *umarsaŋ* 12r5; *uyarsaŋ* 11v5, 39r5; *yıkarsaŋ* 54v2; *mücāhede çekerseŋ* 147v4; *ögersen* 18v1; *severseŋ* 155v3, 155v4; *bulursaŋ* 83r4; *şanursaŋ* 165r4; *varursaŋ* 30r2; *gelürseŋ* 33v2, 150v5; *görürseŋ* 74r4; *vërürseŋ* 207r3.

-rIsAŋ; -ArIsAŋ; -UrIsAŋ

aŋlarısan 96v5, 98v1; *korısan* 112r2; *uyurısan* 23r1; *besleriseŋ* 5v5; *dileriseŋ* 25v3, 59v2, 99r5; *izleriseŋ* 5r1; *ışk dëdügin tıyarısan* *ışka cāndan uyarısan* 59r6; *öğüt dutarısan* 43r6, 45v2; *şorarısan* 60v2, 65r6, 176v3; *êderiseŋ* 41v4; *severseŋ* 6v2, 6v3, 6v5; *ısladurısan* 116v1; *kalurısan* 104r5; *şanurısan* 53v4; *bilüriseŋ* 33v2; *öldürüriseŋ* 88r4.

III. Teklik şahıs: -rse; -erse; -UrsA; -rIsA; -ArIsA; -UrIsA

-rse; -erse; -UrsA

derse 34v6, 117r2; *'akluḡ érerse* 118r2; *eksük olursa* 164r4; *fānī olursa* 204r3; *ṭurursa* 112r2; *eksilürse* 107v4; *eskidürse* 72v1; *görürse* 57v4.

-rIsA; -ArIsA; -UrIsA

uḡrarısa 110r1; *yaşarısā* 115v3; *nüvaḡt eylerise* 58r4; *söylerise* 34r1, 59v5, 190r6; *yèrise* 31v3; *baḡarısā* 164v5, 183r4; *göḡül yıḡarısā* 165r1, 165r3; *şorarısā* 117v4; *ne ḡāle dönerise* 159v4; *severise* 65v3, 189r3, 193r2; *şüretüm düşerise* 131v6; *bulanurısā* 167v4; *olurısā* 142r2, 142r3, 176v6; *varurısā* 12v5, 89r3, 189r2; *gelürise* 153r4; *öldürürise* 127v5; *ölürise* 67r6; 111v5.

III. Çokluk şahıs: -rlerise; -urlarısā

derlerise 57v6; *aydurlarısā* 130r6.

Geniş zaman kipinin şartının olumsuzu: -mAzsA; -mAzIsA

-mAzsA

inanmazsaḡ 16r6, 33r1; *ḡomazsa* 13v3; *dilemezseḡ* 32r5; *gidermezseḡ* 102v6; *dèmezse* 203r6; *ḡabül ètmezse* 48r4; *şèzmezse* 40v2.

-mAzIsA

ḡılmazısam 181r3; *şabır ḡılmazısam* 28v5; *dutmazısāḡ* 203v2; *ḡorḡmazısāḡ* 113v6; *yarlıḡamazısāḡ* 128v4; *arı olmazısā* 24r4; *dad almazısā* 141v5; *olmazısā* 172v2, 200r2; *kendözünḡi bilmeziseḡ* 150v1; *sevmeziseḡ* 198v5; *şuçunḡ bilmeziseḡ* 33r4; *elünḡden gelmezise* 66v5; *gelmezise* 151v6.

1.3.7.4. Sıfat-fiil Ekleri

-(y)An

bu tevḡīd ṭonını geyen varlıḡın yoklıḡa şayan 94v2; *et ü deri süḡük çatan ḡükm eyleyüp diri dutan* 141r5; *ḡamza 'yı ḡāf'dan aşuran elin ayaḡın şeşüren* 141r4; *bilen oldur gösteren ol 'ışḡa yesīr olan benem* 122r2; *dèyen ol işiden ol gören ol gösteren ol* 68r3; *gördüm dèyen degül gören bildüm dèyen degül bilen* 122r2; *bu cümle cānda oynayan ṭamarlarında ḡaynayan* 129r6; *dostdur bizi okıyan üstümüzde şaḡıyan* 89r7; *pervāneleyin oda yanmayan 'āşık mıdur* 74v5; *ben dervīšem dèyenler ḡarāmı yèmeyenler* 101r4; *bunda zālīmḡlık eyleyen nefsi ḡarāmḡla ṭoylayan* 115v6; *yūnus degül buni dèyen ḡudret dilidür söyleyen* 135v4.

-Ar

Geniş zaman eki olan bu ek “-an, -en” anlamı verir.

dervîşler uçar kuşlar deniz kenârın kışlar 197v6; gördi kim bir aķar şu mûsâ nazar eyledi 187r5; uçar kuşlar gibi atları tâzî 9r3; kâra toprağın altında gül dârer elleri gördüm 144v5.

-AsI

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman olarak da kullanılan bu ek “-acak, -ecek” anlamı verir.

baş kırtarası yer gerek 111r5; bundan böyle nolasını degme 'aķıl şerh âtmeye 128r4; niyâz kılası er gerek 111v1; cevâb vâresi hâl gerek 111v2; kimesne begenesi hûsı yokdur 34v1; ne kapu vardur giresi ne yâmek vardur yâyesi 194v2.

-dUK

korkduğumla yâr oldum 121r4; seni unutturur mı okuduğın 23v6; şol kazandüğün mâluñı teñriçün vârmek gerek 110v3; sevdiğü girmez ele sevdükler vârmeyince 163v7; uçmağ uçmağım dedüğün mü 'minleri yâltedüğün 146r3; yâdığü yoksul eti içdiğü kan olısar 92r5.

-ecek

nerede var bize gizlenecek yâr 24v5; öleceğün fikr eyle tûr ârte namâzına 174v1.

-GAn

uruşğan 89v2; erişgen 89v3; sevişgen 89v6.

-kuc

îmân aldañkucları bilün çokdur bu yolda 199v1.

-mAz

kendüye yaramazı bireğüye şanan ol 162r4; kelecilerün bişirgil yaramazını şeşirgil 95v1; zîrâ hâķ'dan gelen âvâz şavulmaz düğündür baña 60v3; el dutmaz ayak dârmaz cihâna düşdüm 142v2; boyun vermez tamarlaruñı sekit 43r4; gözi görmez kişinün sevgüsü yok 48r6; tohmını bitmez yâre şaçar 31v1.

-mİş

bar dutmuş söylemez olmuş ağızda dilleri gördüm 144v3; çeynemişe 63r1; dün olmuş günleri gördüm 144v4; esîr olmuş kişisin 16v1; güç olmuş kişiyâ 39r3; kan batmış kefenleri gördüm 144v1; şogulmuş kuyudan 48v2; şuşamışları yakmağa 56v2; tölmiş oķa ne tûrmaķ 63r2; yaradılmış 20r5, 70r7; yavlaķ uzamış bir aģaķ 62r2; yolda kalmışlara 130v5; nefsin bilmiş er gerek 201v1; nefis öldürmüş er gerek 199v2; ölmüş cānum diri kıldı 198v6; ölmüş göñül dirile 160v5, 160v6; sevürkmüşler yolına birikesin 12r3.

-Ur

bayķuş çağırur vîrāndan kimse murād almaz andan 76v6; ki bunlara yaraşur iş kılmaz 38r2; oķınur hâķ üzre âyetün var 86v2; 'işķdan artuķ her nesnenün degşirilür zevâli var 72r6; kimse yok birden artuķ söylenür dil içinde 169v3.

1.3.7.5. Zarf-fiil Ekleri

Metnimizde zarf-fiil ekleri yoğun olarak kullanılmıştır.

-A ... -A

ağa ağa denize varmağ oldu 17v2; *hoşdur eger yürürisem 'ışk odına yana yana* 162r3; *güle güle yedürenler* 99v5; *şakirem derdümile şataşdum güle güle* 130r5.

-All

benüm dostıla bāzārum yaradılalıdan degül 162v6; *'ilmünđe ğark olalı uş ben beni bilmezın* 157r1; *evliyā şafā-nażar edeli gündən berü* 70v6; *miskīn yūnus bilişeli cān u göñül verişeli* 145v4; *yūnus seni seveliden beşāret oldu cānına* 58v2.

-dükce

Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde “-dığı müddetçe, -dığı kadar” anlamı vermektedir.
gün geldükce artar odum 202v3.

-e

isteye bul 75v7.

-IcAGAz; -ıcağız; -ucağız

Türkiye Türkçesinde bulunmayan bu ek, metnimizde “-ınca, -ince” anlamındadır.

'ālem fahri muḥammed mi'rāca ağıcağaz 80v3; *varıcağaz terāzūya ḥaḳ kendü bakar yazuya* 77r1; *yarın maḥşer ḳopıcağaz ḳamu ḳul nefşüm dēyiser* 175v2; *'ışḳdan nażar ericegez bül-zār oldu nār olmadı* 206v2; *ölicegez şükr edeler sinden yaña iledeleler* 115r4; *tağlar taşlar secde ḳılır göricegez dervişleri* 198v1; *çok bezirgān peşmān olur varıcağız uzun yola* 57v1; *yüz yetmiş biñ feriştelər şaf bağlayup durucağız* 132v1.

-IcAK

Metnimizde çokça örneği olan bu ek, “-ınca, -ince” anlamındadır.

ben bu yeri yaradıcak yer üstine gök tırıcak 135r5; *bir tona ḳan bulaşıcak yumayınca mismil olmaz* 67v3; *çırāğı yakıcak ḳaraḳu ḳaçar* 54r3; *dost yüzini göricek şirk yağmalandı* 64r6; *gözünj hicābın silicek yer gök tolu dīdār durur* 94v3; *secdeyi işidicek döndi inkār eyledi* 188r4.

-Inca; -unca

göñül pası yunmayınca namāz revā olmayısar 67v3; *kaçan genc bulasın yer ḳazmayınca* 45v1; *ya'ḳūb'ıla çok ağladum bulınca fiğāndayidum* 118v1; *anca yatasın sinde görince kıyāmeti* 204v6; *hey yūnus emre ölince var yūri toğru yoluḳa* 174r2; *sen seni bilmeyince eren nażar ḳılmayınca* 102v6; *ḳurı ağaca yol şorunca teferrüclen yoluḳa geḳ* 62v1.

-ken, -iken

küfrün atarken şakın imānuñ urmayasın 183v3; ol meryem oğlu 'iṣā durup dosta giderken 195r2; yürürken sağ esen döküldi kanı 34r2; gözüñ görüriken gel hāk yolına 42v4; konuşuyduk cümlemüz nūr tağın yaylariken 149v1; uçmakda gezeriken 149r5.

-mAdIn

Metnimizde bu zarf-fiil eki “-madan, -meden” anlamı verir.

dört kitābı okumadın ayırup seçmek olmadın 132v2; kudret şüret yapmadın ferishteler dapmadın 136v3; yere bünyād urulmadın yer gök halāik tolmadın 132r6; 'ahd-i sābık dēnilmedin henüz elest buyrulmadın 175r4; diñlemedin anladuk anlamadın eyledük 202v6; çün 'ibret almaduñ sen görmedin taş atarsın 150v2.

-mezden

ya'nī er kopdı erden elin çekmezden murdārdan 92r6.

-U

Birleşik fiil yapmakta kullanılan bir ektir.

yūnus anlayuvar hālün 115v1; dēyüverem 164v3; gizleyübilem 143r2; teferrüc eyleyü vardum 144r6.

-UbAn; -iben

çağıruban muştulayam 'ālemi üstüme dērem 143r4; düşdüm 'ışkuñ odına dutuşuban yandum ben 153v5; 'ışk denizine taluban deryā-yı 'ummāndayıdum 132r4; böyle laṭif bezenüben böyle şīrīn düzenüben 62r4; 'izz ü nāzdan geçüben tertibler terk edüben 105v5; yūnus esriyüben düşdi şuşakda 95r4; ikiligüm degşüriben 126r6.

-UbAnI

hep koyubanı kaçdılar Allāh saña şundum elüm 125v4; kişi yeni geline bakubanı toyamaz 98v5; ölümünü anubanı dün ü gün ağlamak gerek 110r4; içeri girübeni ne varın bilmediler 79r2; murdār dünyāya bulaşan devşirübeni dūrişen 67v5; zühre yere inübeni sāzın nüvaḥt eylerise 58r4.

-(y)Up; -ip

biri nefsumdür düşmen yolda şavaşıp geldüm 124v1; bulut olup havāya ağıp rahmet olup yağan benem 141r1; yine görüñ gök tonanup tonı kat kat renge batup 173r6; dün ü gün riyāzet çeküp halvetlerde diz çöküp 74v7; ilan çeyan gelür aç yēyüp içüp sīr gider 75r5; nefis ārzūsından geçüp 'ışk kadehindin içüp 74v6; bel bağlayup tā'at eden ol kerīm ü rahmān benem 135v2; yıldırım olup şakıyan kağıyup nefsin dokıyan 141r3; zīrā tefsīr okıyup ma'nāsın bilmediler 79r3; garībseyüp ağlarıdum āh nēdeyin 'ömrüm seni 205v1; kudretinden hān döşeyüp 'ışk nevetin uran benem 131r1; kırtlar dūriyüp geldüm 134r3; yad yok baña bu ilde anda bilişip geldüm 124r4; yūnus görüpdurur hem āḥir hem evvel 117r3.

1.3.7.6. Birleşik Fiiller

Metnimizde çokça örneğine rastladığımız birleşik fiilleri tasvirî fiillerle yapılanlar ve yardımcı fiillerle yapılanlar olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz.

1.3.7.6.1. Tasvirî Fiiller

Tasvirî fiiller -A; -I veya -U zarf-fiillerine hususî fiiller eklemek suretiyle yeterlik, tezlik ve süreklilik anlamları veren birleşik fiillerdir.²⁰⁶

1.3.7.6.1.1. Yeterlik Fiilleri

Yeterlilik fiili, *bil-* yardımcı fiili ile yapılır ve *bil-* yardımcı fiili, esas fiile zarf-fiil ekiyle bağlanır.²⁰⁷ Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi, metnimizde de olumlu ifadelerdeki *bil-* tasvir fiilinin öncesinde bulunan zarf-fiil ekleri -(y)A, -(y)U ve -(y)I ekleridir. Yeterlik fiilinin olumsuzunda Eski Anadolu Türkçesinin -(y)UmA-, -(y)ImA-, -(y)AmA-, -(y)U bilme-, -(y)I bilme-, -(y)A bilme- morfeimlerinden metnimizde sadece -(y)UmA-, -(y)ImA-, -(y)AmA- morfeimleri kullanılmaktadır.²⁰⁸

Metnimizde tasvirî fiiller içinde en fazla örneğimiz yeterlik fiilleriyle ilgili olanlardır. Metnimizde geçen yeterlik fiili örnekleri şunlardır:

aydabile 176v5; *aydıblesin* 104v3; *aydımazam* 130r6; *ayılamazın* 157r4; *ayılımazam* 130v3; *ayrılmazın* 157r5; *başarımaya* 20v2; *başarımaz* 115r2; *başarımazsın* 151r2; *bilebile* 42r3; *bilimedün* 15r2, 159r6; *bilimez* 165r1; *binemez* 18v4; *bulımadum* 24v6, 163r4; *bulımasun* 106v6; *bulımaz* 89r1; *bulımazam* 130r3, 130r4, 130r5, 196r2; *bulımazsın* 163r7; *çıkamazın* 7v2; *deprenimez* 205r5; *deremez* 16v5; *dëyemeye* 160r4; *deyübilem* 189r1; *dëyüme* 25v1; *doyamaz* 98v6; *döyemedi* 59r3; *döyemez* 36r3; *ëdebile* 101v5, 120v4; *ëremedik* 71r5; *eremez* 13v5; *ëremez* 17v3; *ëremezin* 157r1; *ëremezüz* 172v1; *eyleyebile* 179v2; *eyleyemedüm* 105v1; *eyleyübile* 179v6; *geçemedün* 103v3; *geçemez* 57r6, 204v2; *giderdibilem* 192v4; *girimezsın* 154v2; *gizleyübilem* 143r2; *görebilsün* 160r3; *göremedin* 48r4; *göremez* 13r1, 13v5, 16v5; *göremezem* 84v1; *göremezin* 157r3; *görimezem* 130v1; *iltebilem* 97r3; *katlanamazsın* 159v1; *kılımadun* 15r2; *kıyamaz* 35v4, 36v3, 98v4; *olamaz* 20r5; *olımazam* 130v2; *ötemezsın* 14v4; *seçemedüm* 196r2; *seçemedün* 103v3; *sevemez* 40r1; *sevilibilem* 102r4; *şoyamaz* 99r1; *tolınimadum* 24v6; *toyamaz* 98v5; *tıramaz* 20r5; *tıyamaz*

²⁰⁶ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 160.

²⁰⁷ Funda Kara, “Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1435.

²⁰⁸ Bu konuda bk. Osman Yıldız, “Eski Anadolu Türkçesinde Yeterlik Fiillerinin Fonetik Durumu”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, s. 233-252; Zeynep Korkmaz, “Türkiye Türkçesinde İktidar ve İmkân Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri”, *TDAY Belleten*, Ankara, 1960, s. 107-124.

98v3; *uçamadı* 103v3; *varamazsın* 46r1; *varımaya* 20v2; *véremeye* 173v6; *véremeyim* 35v5; *yétemez* 164v1; *yétemezsin* 14v4; *yıkamazın* 7v2; *yırtamadı* 25r3; *yortamadı* 25r3; *yuyamaz* 98v3.

1.3.7.6.1.2. Tezlik Fiilleri

Metnimizde tezlik fiillerin sayısı diğerlerine göre daha azdır.

-I vér-; -ü vér-

aydıvér 168r6; *aydıvérem* 90r2, 90r5; *aydıvérin* 176v5; *bulıvéřin* 97r2; *déyivérem* 118r2; *déyüvérem* 164v3; *görüvéreyin* 151v6; *nédivérür* 23v6; *şunıvéřürem* 121v5; *uyıvermez* 47r5.

1.3.7.6.1.3. Süreklilik Fiilleri

-A dur-; -e tır-; -i -dur-; -u var-

artadurur 160r2, 176v3; *bağadur* 8v2, 17r6; *başaduran* 135v1; *şaladur* 93r1, 199v3; *yudadurur* 91r2; *gideğurur* 91r2; *göredurur* 144r4; *göreğururken* 87v1; *gelidur* 87r2.

-up dur-

bişüpdurur 181v5; *dutupdurur* 179v4; *göripdurur* 117r3; *varupdurur* 177r3; *tolupdurur* 89v3.

-A gel-; -I gel-; -u gel-

çıkageldi 27r5; *çıkagelür* 21v4; *dutageldüm* 171v4; *şatageldüm* 171v4; *toğageldüm* 136v4; *tuğagelene* 77v6; *yıkagelür* 21v4; *öteğeldüm* 171v4; *şorigelem* 128r1; *tırıgeldi* 186r2, 187r3; *tırıgelem* 128r3; *urıgelem* 128r2; *varıgelem* 127v6; *verıgelem* 128r4; *vérıgelem* 127v3; *tırugelicek* 58r3.

-A gör-; -ı gör-

açagör 78v2; *alıgörüñ* 76v4; *çıkagör* 12v4; *yıkagör* 12v4; *göçegör* 78v2; *ilteğörüñ* 76v6; *kuşanıgör* 182v1; *olıgör* 200r4, 205r3; *seçegör* 78v2; *yetegör* 79v5.

-ü kal-

gizlenükaldı 143v5; *gizlenükalmış* 26v2.

-u var-

anlayıvar 115v1.

1.3.7.6.2. Yardımcı Fiillerle Yapılanlar

Metnimizde yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiillerin sayısı oldukça fazladır. Özellikle *étmek*, *eylemek*, *kılmak*, *olmak*, *vèrmek* yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller sayıca diğerlerinden daha fazladır.

açmak “açmak”:

'ayb aç- 54v3; *bāb aç-* 54r3; *gök perdelerin aç-* 111r5; *göz aç-* 15v4, 39r6, 47v6, 48r3, 69r5, 75r5, 78v2, 84r4, 93v6, 102v2, 103v1, 113r6, 129r3, 134r1, 135v7, 163v2, 181r5, 183r1, 190v1, 207v4, 208v5; *hicāb aç-* 113r1, 155r2; *kapu aç-* 5r5, 104v2, 121v2, 145r5; *rāz aç-* 136r2, 145v4; *sır aç-* 62r2.

almak “almak”:

cān al- 23v5, 105r4, 158r6, 180r6; *dad al-* 141v5; *ele al-* 177v6; *eliñ al-* 39v2; *emānet al-* 182r2, 182r3; *göñül al-* 130r3, 130r6, 130r7, 163r5, 191r6; *göñül kal'asını al-* 180v3; *haber al-* 46r3; *himmət al-* 174r6; *hisāb al-* 51v4, 117v2; *'ibret al-* 150v2, 150v2, 151r3; *kısmet al-* 10v3; *koyna al-* 149v6; *lezzet al-* 172r3; *murād al-* 76v6; *naşīb al-* 110v1, 154r6; *öğüt al-* 43v7, 52v6, 116r4, 151r6; *şorı hisāb al-* 172v3; *söz al-* 66v2, 156r4, 178v1; *uşşımı 'aqlumı al-* 185r1; *yel al-* 161r3; *yolı al-* 8r3, 26v1, 26v2.

bilmek “bilmek”:

dünden günü bil- 201v6; *haberın bil-* 13r4, 143v2; *hāli bil-* 66v2, 165r1; *hālinden bil-* 115r3; *hālüm bil-* 206r3; *hālümi bil-* 7r6, 210r2; *hālümüz bil-* 163v6; *hālün bil-* 176r1; *göz hıtabın bil-* 78r6; *işi hak'dan bil-* 91v5; *kadrin bil-* 141r2; *kadrini bil-* 158r2; *keleci bil-* 95r6; *kıymetini bil-* 201r4; *öğüt bil-* 116r4; *rızkını hak'dan bil-* 201r7; *söz demini bil-* 95v3; *vuşlat hālın bil-* 164r3; *yakın bil-* 39v6, 121r3.

bulmak “bulmak”:

ber-hürdārlığı bul- 192r6; *çāre bul-* 197r3; *dermānı bul-* 204r5; *devlet bul-* 65r3; *dirlik bul-* 160v6; *ihtiyār bul-* 154r4; *karār bul-* 123r6; *miñnet bul-* 155v4; *miskīnlik bul-* 148r2; *rahmet bul-* 44v1; *yol bul-* 107r2, 181r7, 190v5.

etmek “etmek”:

hükümleri et- 62v4; *yarağ et-* 75v3.

etmek “etmek”:

'aceb *et-* 138r2; *āğāz et-* 38v6; *āh et-* 73v4, 182r6, 198v3; *alkış et-* 32r4; *'amel et-* 172r7; *'arz et-* 126v2, 126v3; *aşşı et-* 73r1; *āzād et-* 28r4; *bal et-* 59v4; *bāzār et-* 41v2; *bir et-* 129r2; *ceng et-* 139r5, 182r2; *cevlān et-* 166r3; *dağ et-* 95v4; *da'vā et-* 107v2; *devā et-* 17r2; *dostıla bāzār et-* 195r1, 195r1; *dünyāsını terk et-* 174r2; *el bir et-* 44r2, 44r2, 97v4; *eşer et-* 38v5; *esir et-* 6r5; *eyü et-* 52v5; *fağr et-* 91r3; *ferāğat et-* 44v5; *feryād et-* 35v3, 36r4; *göñül bāzārın et-* 14v2; *günāh et-* 208v1; *hamd ü şükr et-* 2v4; *hamle et-* 148r4, 203r6; *harāb et-* 27r4; *harc et-* 142r3; *hareket et-* 116v6; *hāşıl et-* 101r3; *hāy u hū et-* 9r5; *hışm et-* 172v2; *hıyānet et-* 64v3; *hüküm et-* 72r5, 101v5, 120v5, 133r1, 135r4, 196v6; *ırag et-* 95v5; *'ış et-* 27v2; *iş et-* 6r4, 30r5; *işini sağ et-* 95r6; *işler et-* 207r2; *'izzet et-* 22r3; *kabül et-* 40v4, 48r4, 58r6, 80r5, 151r3, 178r5, 191r2, 196r3; *kār et-* 118r6; *kara toprağ et-* 95v2; *karār et-* 56r2, 145v3; *kaşd et-* 56r4,

120v4, 124v5, 172v4, 200v3, 200v4, 209v2; *kavl ét-* 143r5; *kerem ét-* 104v6; *kıyās ét-* 19v2; *kıymet ét-* 48v2; *kullık ét-* 151v3; *lutf ét-* 163r1; *meded ét-* 16v2, 130v5; *mukarrer ét-* 67r1; *münacât ét-* 187r5; *nağş-ı şüret ét-* 123r7; *nefsin müsülmân ét-* 200r1, 200r3; *nüş ét-* 29v3, 156v2; *oddan zencîr ét-* 37r1; *'özüret ét-* 113v2; *rahmet ét-* 188r3; *şabr ét-* 152r3; *şafā-nazar ét-* 70v6; *şağışın ét-* 25r1; *şahāvet ét-* 41v4; *secde ét-* 57v4, 188r3; *sefer ét-* 91r2, 94r3, 129v3, 134v2; *sekiz uçmağ ét-* 95v3; *seyr ét-* 153v4, 195v6; *seyrān ét-* 121v5; *şoḥbeti ét-* 56v2; *su'āl ét-* 7v6, 21v6, 208r6; *şuç ét-* 123v5, 123v5; *sultānı ét-* 204r6; *şerḥ ét-* 4v6, 63v6, 79r3, 128r4, 181v1; *şür ét-* 177r2; *şükr ét-* 115r4; *tā'at ét-* 135v2; *taḥşîl ét-* 119r5; *taḫşîr ét-* 12r2; *tamām ét-* 147r6; *ta'n ét-* 96r2; *tanışık ét-* 24v4, 96v4; *tapu ét-* 44r3; *terk ét-* 40r4, 77r3, 81r1, 93r1, 105v5, 139r3, 146r5, 156v4, 160r1, 167r3; *teslîm ét-* 157v1; *toğan ét-* 56r3; *yarağ ét-* 99v3; *yol ét-* 56v1, 111v6; *yort u şavul ét-* 112v1; *yüzünü ağ ét-* 95r6; *zerre-i mişkāl ét-* 117r1; *zikir ét-* 198r6; *zîkr ét-* 69v1, 115r4; *zîkrin ét-* 122r1.

eylemek “eylemek”:

ad eyle- 2r3; *'adl eyle-* 118v3; *'amel eyle-* 47v5, 182v1, 193v2; *'ār eyle-* 186v3; *'arş eyle-* 191v2; *'arz eyle-* 146r1; *aşlana zencîr eyle-* 158v4; *aşşı eyle-* 19r3, 34v2 ; *āşikār eyle-* 188v2; *'ayān eyle-* 120r7; *'ayb eyle-* 204r3; *āzād eyle-* 163v5, 118r6; *'azîz eyle-* 186r5; *'azm eyle-* 114v2; *bāğ u bostān eyle-* 129v1; *baş eyle-* 191r6; *başuḡa tāt eyle-* 43v1; *beşāret eyle-* 19r4; *beşi bir eyle-* 65r1; *beyān eyle-* 120v1; *bī-gümān eyle-* 189v4; *bir eyle-* 143v4; *birlik eyle-* 138v1; *bizār eyle-* 187v3; *bünyād eyle-* 2r3, 203v6; *cān eyle-* 114r4, 120v2; *cehd eyle-* 74v3; *cem' eyle-* 150v3; *ceng eyle-* 138v3; *cevāb eyle-* 156v5; *cünbiş eyle-* 179v2, 192r1; *çöksiler eyle-* 185v6; *dād eyle-* 146r6; *dād u sited eyle-* 195v4; *devr eyle-* 185v3; *dirligün eyle-* 47r1; *el bir eyle-* 143v5; *emir eyle-* 73v3; *eşer eyle-* 76r5, 187r4; *evkār eyle-* 187v4; *fark eyle-* 105v1; *fāş eyle-* 191r6; *fehm eyle-* 159v6; *fisk eyle-* 127r2 ; *figān eyle-* 126r1; *fikr eyle-* 27r1, 174v1; *fitmeler eyle-* 186v6; *fuzüllik eyle-* 180r1; *gāret eyle-* 195v3; *gevher eyle-* 186v4; *gözin bınar eyle-* 187v1; *güher eyle-* 185v3; *gül-istān eyle-* 206v2; *gümān eyle-* 190r6; *güzer eyle-* 187r3; *haber eyle-* 121v4; *hāk eyle-* 129v3; *harc eyle-* 87v3, 192r7; *havāle eyle-* 177r5; *hayr eyle-* 113v2; *hayrān eyle-* 152v7, 178r1; *hazer eyle-* 32v5; *hāzır eyle-* 186r5; *hıdmet eyle-* 59v5; *hırka-püş eyle-* 191v5; *hıyānet eyle-* 33r6; *hoş eyle-* 134v1; *hulkılar eyle-* 91v6; *hüküm eyle-* 135v3, 141r5, 170v2; *hüner eyle-* 187r1; *'ibādet eyle-* 136v2; *ihsān eyle-* 121r1; *ikilik eyle-* 167v4; *inkār eyle-* 188r4; *istigfār eyle-* 187v5, 188r3; *kāmet eyle-* 195r5; *kan eyle-* 114r4; *kār eyle-* 188v3; *kara yēr eyle-* 52v1; *kullık eyle-* 81v5; *kurbān eyle-* 120v3; *la'net eyle-* 33v1; *leyl ü nehār eyle-* 188v1; *maḥkūm eyle-* 22r5; *māt eyle-* 28r3, 195v2; *mekr eyle-* 187r2; *mesrūr eyle-* 2v3; *mismil eyle-* 103r1; *muhtaşar eyle-* 188r1; *müm eyle-* 158v4; *münacāt eyle-* 144r2, 195v1; *mürekkab eyle-* 98r5; *naẓar eyle-* 32v5, 69r5, 163v6, 186v1, 187r5; *neden eyle-* 190r3; *nefsile şavaş eyle-* 134v4; *nişār eyle-* 188r2; *nişān eyle-* 190r1;

niyyet eyle- 195r5; *nüvaht eyle-* 58r4; *ören eyle-* 93v4; *pāk eyle-* 129r2; *pāre pāre eyle-* 177r5; *penhān eyle-* 189v3; *perrān eyle-* 120v5; *peygām-ber eyle-* 186r1; *pür-nür eyle-* 2v3; *rahmet eyle-* 187v5; *rūzī eyle-* 201r1; *rūkū'at eyle-* 195r6; *şabr eyle-* 75r2, 99v4, 141v6, 159v1; *şatu-bāzār eyle-* 81r4; *şayru eyle-* 164v2; *sayvān eyle-* 131r2; *sāzikār eyle-* 63v2; *sebeb eyle-* 179v6; *sen ü ben eyle-* 190r5; *ser-hoş eyle-* 191v3, 191v4; *server eyle-* 186v5; *sır eyle-* 143v6; *söyler eyle-* 186r4; *şart eyle-* 36r5; *şerh eyle-* 51v1, 105r6, 181r7; *şey'ullāh eyle-* 10v5; *şīr-gīr eyle-* 144r3; *şūr eyle-* 158v4; *şükr eyle-* 7r2, 174v1; *şükür eyle-* 186r2; *ta'bīr eyle-* 144r4; *taht-ı süleymān eyle-* 120v2; *tamām eyle-* 63v4; *taş eyle-* 134v3; *teberrā eyle-* 137v3; *tedbīr eyle-* 143v4, 144r1; *tefekür eyle-* 8r4; *tefferüic eyle-* 71r4, 144r6; *tekebbür eyle-* 12r3; *tekrār eyle-* 188v4; *temennā eyle-* 10v6; *ten eyle-* 120v2; *tercemān eyle-* 190r2; *terk eyle-* 81r2, 90v6, 103v4, 106v2, 114v2, 180r5; *teslīm eyle-* 59v3; *tevbe eyle-* 207v2; *tümār eyle-* 7r3, 188r5; *top eyle-* 138r6; *tūr eyle-* 144r2; *tuş eyle-* 134v5, 191v1; *'uryān eyle-* 120v6; *va'de eyle-* 60v6; *var eyle-* 100r6, 173r4, 186r4, 186v3; *vasf eyle-* 169r6; *yarağun eyle-* 112r5; *yaş eyle-* 135r1; *yēr eyle-* 185v5; *yesīr eyle-* 163v5; *yigit eyle-* 177r2; *yol eyle-* 99v4; *yoldaş eyle-* 134v1, 134v2; *yüzün toprak eyle-* 87v5; *zafer eyle-* 187r2; *zālimlik eyle-* 115v6; *zār eyle-* 187v2; *zīkr eyle-* 174v1; *zindān eyle-* 120v4; *zīr ü zeber eyle-* 187r6, 188r6; *zulm eyle-* 208v1.

gelmek “gelmek”:

'acāib gel- 113r5; *'aceb hāle gel-* 135v6; *ağır gel-* 83v4; *baş gel-* 162v1; *baş gel-* 205r2; *başına gel-* 80v1, 101r2; *beri gel-* 127v4; *bilmeyene kaz gel-* 66v1; *bogazuña gel-* 63r4; *buyruk gel-* 81r5; *cān gel-* 158v3; *cihāna gel-* 119v7, 132r2, 142v5, 162v6; *dāra gel-* 119r4; *destūr gel-* 105r1; *dile gel-* 61r1, 103v6, 130r4, 136r1, 157r2; *dostdan haber gel-* 81r1, 99v3; *dünyāya gel-* 112r4; *dünye dutan gel-* 177r1; *dünyeye gel-* 96v3, 110r4, 118v5; *ecel gel-* 125r4; *elden gel-* 73v3; *eliünden gel-* 66v5; *ëdügi yoluña gel-* 77r2; *giresi gel-* 84r6; *göresi gel-* 84r6; *gözyaşı nice gel-* 174v6; *hak yoluña gel-* 42v4; *hālden hāle gel-* 66v6; *hāşıla gel-* 78r2, 136v2; *hoş gel-* 186r5; *ileri gel-* 127v5; *ilerü gel-* 14r3; *iş gel-* 61r2; *karşu gel-* 120v3, 208r2; *kendözüme gel-* 147r1; *kılası gel-* 84v2; *kırası gel-* 84v3; *olası gel-* 84v5, 85r1; *peşimāna gel-* 175v6; *söyleyesi gel-* 189r3; *süresi gel-* 84v4; *tapuya gel-* 198r7; *tevbeye gel-* 110r5, 110v5; *toğrı yola gel-* 154r6; *toğru gel-* 33v2; *tura gel-* 77v6; *uz gel-* 66r4; *varası gel-* 85r2; *vāz gel-* 66v2; *veresi gel-* 84v1; *yakın gel-* 113v3; *yola gel-* 79r4, 79r4, 103r2, 110r4, 136v3.

getürmek “getirmek”:

ele getir- 87v3, 199v6; *dile getir-* 175v2, 176r3, 188v4; *haberini getir-* 65v4; *sa'ādetler getir-* 30r6.

görmek “görmek”:

az görme- 123r3; *alığ görme-* 184v4; *bahādur gör-* 184v2; *fāide gör-* 32v3; *ganīmet gör-* 127v3; *güzīn gör-* 30v5; *hor görme-* 198r5; *hoş gör-* 110v4; *uñat gör-* 13r2; *yalan görme-* 68v1.

göster- “göstermek”:

'ibret göster- 127r1; *kesb göster-* 102r3; *'özüür göster-* 22r1; *sa'ādet göster-* 19v1; *yol göster-* 124v2.

kalmağ “kalmak”:

'āciz kal- 85v1; *aldanuban kal-* 110r5; *bākt kal-* 39r2, 67v2, 112r4, 117r6; *bir yaña kal-* 88v6; *boynuñda borc kal-* 97v2; *boynuñda kal-* 182r3; *boyun zencīrlü kal-* 37r3; *cānsuz kal-* 131v3; *dermān-de kal-* 12r6; *diri kal-* 19r3; *dutsak kal-* 105r5; *esen kal-* 125v1; *ētdügi kal-* 92r7; *gērü kal-* 107r3, 107v4, 113r6, 173v3, 173v4, 180v4, 190r6; *göñülsüz kal-* 163v4; *hāli kalma-* 51v3; *heybete kal-* 158v2; *ırak kal-* 103r1; *ıssısuz kal-* 174r1; *issuz kal-* 98r1; *kapuda kal-* 64r6; *mañrüm kal-* 147v2, 148v3, 206r6; *mañrüm kalma-* 110v1; *müşkil içinde kal-* 169v5; *taña kal-* 60r5, 60v1; *taşra kal-* 13r3, 43v4; *taşrada kal-* 24r5; *unıdılup kal-* 147r4; *vālih ü hayrān kal-* 93r3; *yarına kal-* 42r6, 42v2; *yolda kal-* 87v4, 130v5; *yollarda kal-* 11r3; *yüzi kalma-* 21v5.

kılmağ “kılmak”:

āh kıl- 93r2; *'arbede kıl-* 207r4; *ārzü kıl-* 159r3, 159r3, 159r4, 159r5, 159r6, 159v1; *āsāyış kıl-* 74r2; *aşşı kıl-* 175v5, 175v6, 176r4; *āşikāre kıl-* 189v3; *bayık kıl-* 94r6; *ber-hükdār kıl-* 192r5; *biñ bir kelime kıl-* 127r5, 133v5; *cānum kurbān kıl-* 143r6; *cefā kıl-* 134r3; *cevlān kıl-* 127v6, 172r2; *cüş kıl-* 140v1; *da'vā kıl-* 41r2, 57r3, 85v2, 85v2, 154v5, 157v1; *dermān kıl-* 188r5; *diri kıl-* 198v6; *du'ā kıl-* 195v3; *esir kıl-* 90r2, 197r5; *fidā kıl-* 127v4, 131v3; *ferāh kıl-* 137v3; *gazā kıl-* 193v3; *günāh kıl-* 157r4; *haṭā kıl-* 111v2; *'ibādet kıl-* 101v6; *ikindüyi kıl-* 108v6; *'ināyetüm kıl-* 128v3; *iş kıl-* 38r2; *kabül kıl-* 143r6; *kanā'at kıl-* 126v6; *karār kıl-* 135r6, 159v3, 185v6; *kibir kıl-* 164r1; *kullık kıl-* 15r2, 180r1; *mi'rāci kıl-* 126v5; *mu'allak kıl-* 63v3; *muñkem kıl-* 152v3; *münācāt kıl-* 64v1; *namāz kıl-* 83v6, 108v3, 108v5, 109r3, 150v4, 174v2, 174v1, 174v3, 181r3, 181r4; *nazar kıl-* 77v2, 102v6, 133v1, 152r4, 152r4, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3, 205v6; *niyāz kıl-* 111v1; *pāre kıl-* 128r3; *pinhān kıl-* 120v6; *şabır kıl-* 28v5; *şabr u tedbīr kıl-* 29v6; *secde kıl-* 64v1, 198v1; *sefer kıl-* 94r4, 155r4; *seyrān kıl-* 84v2, 135v3; *şād kıl-* 73r5; *şükür kıl-* 19r5; *tā'at kıl-* 65r1, 65v2, 110v1, 116r1, 137r4; *tamām kıl-* 147r3; *tapu kıl-* 7r2, 113r3, 121v2, 132r2; *tefekür kıl-* 148v5; *temāşā kıl-* 209v6; *tevbe kıl-* 187v5; *vefā kıl-* 117r5; *yad kıl-* 73r5; *yarak kıl-* 32v5, 51v4; *yārī kıl-* 52r5, 123v3; *yavı kıl-* 205v2; *zārī kıl-* 61v3, 97r5, 145r2; *zıkr ü tesbīh kıl-* 195v3; *zühd ü tā'at kıl-* 65v1, 97r4, 194r5.

komaḳ “koymak”:

aç ko- 209r3; *’aḳlı beleşde ko-* 168v1; *deprenimez ko-* 205r5; *elden ko-* 178r5, 195r1, 195r3, 204v3; *elden ko-* 16r3; *elden ko-* 43r5; *emānet ko-* 30v1; *etegin ko-* 43r6; *kapu ko-* 12r4; *muhtāc ko-* 209r3; *üstün ko-* 204r1; *yolda ko-* 137v2, 145v6, 164v1; *yoldan ko-* 194v5, 195r2, 204v2.

koymak “koymak”:

başına od koy- 42v2; *elden koy* 81v4, 177r3; *hükmine koy-* 135v3; *kıymet koy-* 48v1; *yarına koy-* 53r5; *yolda koy-* 26r4, 145v7.

olmak “olmak”:

ābād ol- 140r2; *’aceb ol-* 126r1; *acı datlı ol-* 119r7; *açar ol-* 145r5, 145v4; *ādem ol-* 133v4; *aḡı ol-* 156v2; *āḡir zamān ol-* 92r3; *’aḳl u fehīm-niṣār ol-* 72r3; *alçaḳ ol-* 110v2; *’ālim ol-* 193r7; *’amel ol-* 172v2; *’āmī ol-* 138v5; *ān ol-* 140r3; *ansuz ol-* 122v6, 123r2; *aḡmaz ol-* 176r3; *’ār ol-* 206v4; *’araṣāt ol-* 17r5; *arı ol-* 24r4; *’arş ol-* 140v4; *’arż-ı ḡālī ol-* 52r4; *aşlan ol-* 138r4; *aşşısı ol-* 173v4; *āsūde ol-* 139r6; *āsūde ol-* 8r2; *aş ol-* 185r5; *’āşık ol-* 41v6, 56v4, 58r2, 104v4, 126v3, 141r6, 154r1, 154r2, 163r3, 163v4, 180v1, 184v7, 203r1, 206r4, 206v4; *āşüfte ol-* 139r6; *āvāre ol-* 101r2; *’ayān ol-* 38v4, 61v5, 92v2, 161r2, 170r7, 178r3; *aydın ol-* 54r5; *ayık ol-* 130v2, 130v2; *ayırup seçmek ol-* 132v2; *ayru ol-* 96r6; *ayuk ol-* 107v5; *az ol-* 132v5; *āzād ol-* 140r2, 108v4; *āzāt ol-* 65v3; *bāḡ u bostān ol-* 57v7; *bāḡı ol-* 156v2; *bahāne ol-* 162v5; *baḡl ol-* 32v2, 38v3; *baḡrī ol-* 119v3, 178r6, 201r4; *baḡrīsi ol-* 121v4; *bāḡī ol-* 193r6, 193v5, 193v6, 193v6, 198v4; *bakḡāl ol-* 209v3; *baş ol-* 14r3; *baḡḡāl ol-* 116v6; *bayrām ol-* 183r2; *be’s ol-* 60v3; *beg ol-* 168r4; *belürsüz ol-* 144v5; *benümile ben ol-* 196r1; *ber-dār ol-* 140r3; *berḡurdār ol-* 32v6; *ber-ḡurdārlığı ol-* 192r5; *beşāret ol-* 31r1, 58v2; *biḡar ol-* 161v5; *bī-cān ol-* 139r3; *bī-cism ol-* 139r3; *bī-ḡiṣ ol-* 140r6; *bī-kān ol-* 139v4; *bī-ḡarār ol-* 88v4; *bī-levn ol-* 139v4; *biliş ol-* 102v3, 126v2; *bilmez ol-* 176r1; *bilmiş ol-* 163r7; *binemez ol-* 18v4; *biḡ cān ol-* 137v5; *bir ol-* 60v2, 103r6, 113v5, 167v1, 167v3, 168v5; *bī-reng ü bī-elvān ol-* 139v1; *birlik ol-* 25r2, 81v4; *bizār ol-* 81r4; *bostān ol-* 58v4; *boynuna zencīr ol-* 37r4; *bulut ol-* 141r1; *burc u bārū ol-* 91r3; *bülbüli ol-* 58v5; *bünyād ol-* 120r2, 133r7; *bünyādı ol-* 18v3, 197r4; *bütün ol-* 112r1; *ca’fer ol-* 138v4; *cāhillerden ol-* 116v2; *cālīnūs u buḡrāt ol-* 139r4; *cāmī ol-* 138v5; *cān ol-* 25v4, 92v3, 130v5, 137v3, 140r3, 155v3, 160v5, 166v6, 196r1; *cānı ol-* 46v4; *cānn ol-* 140r4; *cānum ḡidāsı ol-* 27v4; *cem’ ol-* 27r1; *cercīs ol-* 134r2; *cercīs ü bercīs ol-* 139r4; *cevlān ol-* 138r1; *cīn ol-* 140r4; *cüvān ol-* 154r3; *çevḡān ol-* 138r6; *çirāḡ ol-* 174v2; *çig ol-* 162v5; *çok ol-* 206v4; *dāim ol-* 28r5; *dār ol-* 140r3; *da’vāsı yalan ol-* 85v2; *dāvud ol-* 139v6; *degülse ol-* 177v3; *deksüz ol-* 139v2; *delīl ol-* 206v3; *delü ol-* 122r5, 123v2, 123v2, 157r4, 188v6, 197v7, 201v6; *dem-sāz ol-* 173r2; *deḡiz ol-* 17v6, 163v1; *deḡize ḡarḡ ol-* 63r4; *deḡsiz ol-* 139v2; *der-bān ol-* 140r2; *dermān ol-* 2v2, 140v2,

175r2, 175r2, 175r2; *dervîş ol-* 81v3, 116v4, 167v3, 191v5; *deryā ol-* 138v1; *destān ol-* 59r3, 139r5, 140r6, 154r1; *destūr ol-* 114r3; *devlet ol-* 88v1, 89r1, 193r6; *dīdāra müstagraḫ ol-* 4r10; *diken ol-* 155v5, 155v5; *dilkü ol-* 138r4; *dīn diyānet ol-* 193v1; *dīn imān ol-* 131r3; *dīn tamām ol-* 65r2; *diri ol-* 122v6; *dirlik ol-* 25r2, 81v4, 160v6; *dīvāne ol-* 179r5; *dost ol-* 81r3, 104r5; *dost yolına ḥarc ol-* 180v2; *dost yolında ḫurbān ol-* 180r6; *dosta ḫul ol-* 58v5; *dosta ḫurbān ol-* 180v2; *dostu ol-* 102v4; *dūn ol-* 139v5; *dutsaḫ ol-* 177r1; *dutulmaz ol-* 207v1; *duzaḫ ol-* 102v6; *dükkān ol-* 121v1; *dūn ol-* 144v4, 194v2; *düpdüz ol-* 75v2; *düşmān ol-* 89r6; *ebter ol-* 24v2; *efreng ol-* 138v3; *efsāne ol-* 178v6; *eksük ol-* 164r4, 191v1; *emīn ol-* 151v2; *ene'l-ḥaḫ ol-* 196v2; *epsem ol-* 201r5; *er ol-* 206r5; *eren yolında toprak ol-* 87r4; *erişgen ol-* 89v3; *erkān ol-* 140r5; *érmez ol-* 175v5; *erte ol-* 95r1; *esir ol-* 16v1, 176v2; *esrük ol-* 95r3, 107v5, 191v4; *eş ol-* 161v1, 191v5; *eşi ol-* 83r5; *evi tārāş ol-* 71r4; *eyle ol-* 48v3; *eyü ol-* 30r4; *eyyüb ol-* 134r3; *fāide ol-* 37r6; *faḫ ol-* 103v3; *fānī ol-* 204r3; *fāriḡ ol-* 65v2, 102r6, 134v3; *fāsid ol-* 83r1; *fāş ol-* 185v1; *fenā ol-* 170r6; *ferāḡat ol-* 10r1; *ferah ol-* 10r2; *fermān ol-* 2v2, 117v3, 137v2, 147r5, 159v4; *ferrāş ol-* 71r5; *fidā ol-* 198r3; *fiḡān ol-* 61v2; *fiḡānlar ol-* 205r1; *fuḫūl işlü ol-* 123v5; *fülān ol-* 90v5; *fürḫat ol-* 116v5; *ḡāfil ol-* 21r1, 23r1, 26r4, 95v4, 107r4, 155v6, 172v4; *ḡāib ol-* 194r6; *ḡaltān ol-* 61v4; *ḡarḫ ol-* 90v1, 143v4, 167r2; *ḡāzī ol-* 138v3; *genc yaz ol-* 185r4; *ḡerçeklerden ol-* 200r4, 205r3; *gerdān ol-* 137v1; *gerdūn ol-* 137v1; *gerek ol-* 128r2, 174v2; *gevhher ol-* 139v3; *giḡ ol-* 115r6; *girdār ol-* 140r3; *giriḡtār ol-* 206r4; *giryān ol-* 137r6; *gitmez ol-* 33v4; *gitmiş ol-* 65v1, 143r5; *göçer ol-* 145v3; *görilmez ol-* 27r6; *görinmez ol-* 18v4; *görmez ol-* 175v4, 176r2; *görünmez ol-* 9v4; *gözsüz ol-* 198v3; *güç ol-* 39r3, 161r1, 183r3; *güçlü ol-* 123v5; *gül ol-* 58v5, 155v5; *gül-istān ol-* 58v5; *gül-zār ol-* 206v2; *gümān ol-* 92r3; *güm-rāh ol-* 67v2, 107v2, 140r1; *gündüz ol-* 183r4; *ḡaber-dār ol-* 206r6; *ḡākimi ol-* 161r1; *ḡaḫ ol-* 50v2, 50v2; *ḡaḫḫ'ıla ol-* 103r1; *ḡāl ol-* 24r3; *ḡāl-daş ol-* 71r3, 178r2; *ḡālī buḡl ol-* 38r6; *ḡalka ol-* 125v3; *ḡālleri nice ol-* 194r3; *ḡālüm nice ol-* 125r6; *ḡalvet ol-* 64v2, 162v4; *ḡāmūş ol-* 140r6; *ḡandān ol-* 137r6; *ḡār ol-* 139v3; *ḡarāb ol-* 65r6, 144v2, 164r1, 170r5; *ḡarc ol-* 49v2; *ḡāşıl ol-* 70v6; *ḡāşşü'l-ḡāşşdan ol-* 59r2; *ḡavāle ol-* 190r5; *ḡayrān ol-* 61r5, 109v4, 122r3, 137r6, 139r6; *ḡayrıla ol-* 29v5; *ḡayvān ol-* 116r4, 138r2, 139v2; *ḡāzır ol-* 2r2, 22v5, 22v5, 59v3, 109r2; *ḡazret ol-* 89r4; *helāk ol-* 33v5, 109v3; *ḡelāl ol-* 59v6, 84r3; *hem bāḡ u hem bostān ol-* 140r6; *hem-dem ol-* 20r5; *hem-rāh ol-* 140r1; *hem-rāz ol-* 88v3; *heybetlü ol-* 207r5; *ḡicāb ol-* 53r3, 106r1; *hicrān ol-* 140r1; *himmet ol-* 34v3, 67v5; *ḡod-bīn ol-* 22v6; *ḡoş ol-* 29r3, 185r3; *hū ol-* 140v5; *ḡurrem ol-* 115v5; *ḡüccetlü ol-* 207r3; *ḡünerlü taş ol-* 116v1; *ḡürmetlü ol-* 207r2; *ıraḡ ol-* 10r3; *ıraḫ ol-* 46r5, 116v2; *ırmaḡ ol-* 17v2, 161v5; *ırmaḫ ol-* 128v6; *'ışḫ mevcine ḡarḫ ol-* 159v5; *'ışḫ ol-* 153v6; *'ışḫa yesir ol-* 122r2; *'ibret ol-* 34v3; *içdügi ḡan ol-* 92r5; *iḡlāş ol-* 91v1; *iḡrār bütün ol-* 67v4; *'ilmünḡe ḡarḫ ol-* 157r1; *'imāret ol-* 90v6, 164r1; *'imrān ol-* 139v5; *in ol-* 140r3; *'ināyet ol-*

58v4, 61v6, 133v3, 179v6, 188v3; *'ināyeti ol-* 200r2; *insān ol-* 138r2; *'īsā ol-* 133v3; *issüz ol-* 23r5; *'iṣyān ol-* 138v3; *iṣi güci dost ol-* 65v3; *iṣine peṣīmān ol-* 89v5; *iṣler tamām ol-* 94v3, 162v4; *'iṣret ol-* 88v1, 168v6; *iṣüñ tamām ol-* 25v3; *'izzetlü ol-* 207r4; *kaçan ol-* 121r6; *kadīr ol-* 183r2; *kāfir ol-* 101v6, 129r4, 135v4; *kāhil ol-* 110v5; *kāim ol-* 22v6; *kāmī ol-* 138v5; *kān ol-* 121r6; *kan ol-* 137v3; *kanı ol-* 27r3; *kapusunda kul ol-* 161v6; *karayı akdan seçer ol-* 145r6; *kardeş ol-* 71r2; *kārı ol-* 27v3; *karışğan ol-* 89v4; *katı hāller ol-* 113v5; *katı ol-* 70v3; *katre ol-* 138v1; *kayyūm u hayy ol-* 45v4; *kem-ter ol-* 93v3; *kendünle halvet ol-* 32r3; *keşf ol-* 183r5; *kevn ol-* 139v4; *kılmaz ol-* 175v6, 176r4; *kış ol-* 185r4; *kışlamaz ol-* 144v3; *kıyar ol-* 20r4; *kıymet koyan ol-* 48v1; *kıymetlü ol-* 206v6; *kibrile yoldaş ol-* 12v2; *koca ol-* 137r3; *konuk ol-* 113r5; *kul ol-* 25r5, 25v2, 48v4, 85v4, 168r4, 197r5; *kulavuz ol-* 122r5; *kurbān ol-* 85r1, 104r7, 129v4; *kuş ol-* 161v1; *kuşlık ol-* 108r5; *kutlu ol-* 196v1, 207v2; *kuvvetlü ol-* 207r1; *kül ol-* 119r4, 147v6; *lāyik ol-* 6v6, 99r4, 157r2, 189r4; *levn ol-* 139v4; *lokmān ol-* 139r4; *mağrūr ol-* 13v1; *maḥbūs ol-* 140r2; *maḥmūd ol-* 140r4; *maḥşūrāt ol-* 138r3; *ma'lūm ol-* 91r3; *ma'mūr ol-* 18v6; *maṣūr ol-* 134r2, 140r3, 153v1; *ma'sūk ol-* 203r1; *ma'sūkı ol-* 161r3; *māt ol-* 9v4, 89r2, 193r6; *ma'zül ol-* 25r5; *mechül-ı merdūd ol-* 138v4; *mecnūn ol-* 84v5, 139r6, 167r6, 197r6, 202r6; *melāmet ol-* 44r4, 184v7, 197v2; *melül ol-* 111v4; *men 'aleyhā fān ol-* 140v5; *mennān ol-* 140v3; *mercān ol-* 139v3; *mestān ol-* 59r1; *meşhūr ol-* 178v4; *mihmān ol-* 84v6, 139r2; *mirrīh ol-* 139r4; *mişkāl ol-* 59v5; *miskīn ol-* 56v4, 81v1, 85v4, 85v4; *mismil ol-* 67v3; *muḥkem ol-* 209v1; *muḥliş ol-* 140v3; *mun'im ol-* 196v4; *mūsā ol-* 139v5; *mü'min ol-* 115v5; *münācāt ol-* 88v3; *münevver ol-* 66r5; *münezzeh ol-* 164v2; *münkir ol-* 68v1; *müsülmān ol-* 101v6, 109r3, 109r3; *müşāhedeye gark ol-* 159v4; *müyesser ol-* 24v2, 27v6; *nā-çār ol-* 9r2; *nā-dān ol-* 138v5; *nā-kām ol-* 138v5; *naḫt ol-* 20v5; *nālān ol-* 61v3; *nāmī ol-* 138v5; *nār ol-* 206v2; *naşīb ol-* 111v6, 111v6; *naẓar ol-* 67v4, 145r5, 172r5; *nefsine kul ol-* 164r6; *nemrūd ol-* 138v4; *nisyān ol-* 138r2; *nişār ol-* 200v4; *noḫşān ol-* 137v4; *nūh ol-* 133v6; *nūş ol-* 27v2; *od ol-* 162v5; *ol ol-* 196r2; *öñ ol-* 36r4; *öyün ol-* 205v5; *pādişāhsuz ol-* 112r7; *perde ol-* 39v3; *perrān ol-* 138v4; *peṣīmān ol-* 27v5, 36v2, 52r2, 57v1, 89r6; *peşmān ol-* 13v3, 147r1; *pinhān ol-* 140v1, 160r7; *pīş-rev ol-* 109r2; *pür-ni'met ol-* 9v3; *rāḫat ol-* 9v3, 88v4, 136r3, 173v5; *raḫmet ol-* 89r3, 141r1; *red ol-* 34r4; *reh-bīn ol-* 140r5; *revā ol-* 67v3; *riḍvān ol-* 138v2; *ruhbān ol-* 140r5; *rüstem ol-* 139r5; *sa'ādet ol-* 51v5; *şābir ol-* 30v4; *şaçar ol-* 145r5; *şādık ol-* 104v1, 111r1; *şāfi ol-* 45v1; *şagır ol-* 92r4; *şahhā ol-* 72r2; *şāhib-i keyvān ol-* 138r3; *sākī ol-* 91r5, 198v4; *şavāb ol-* 182v4; *şavaş ol-* 185r2; *şayru ol-* 166r2; *sebīl ol-* 19v5, 174r1, 183v3; *seçer ol-* 145v1; *selāmet ol-* 64v4; *selīm ol-* 148r2; *selmān ol-* 137v5; *sensüz ol-* 131v4; *ser-gerdān ol-* 61r5, 203v2; *ser-hoş ol-* 140r6; *sevişgen ol-* 89v6; *şıdk ol-* 140v2; *şifāt ol-* 88v2; *sır ol-* 113v5, 132v4; *sır-daş ol-* 178r3; *siyāset ol-* 165v6; *şoḫbet ol-* 193r6; *şorar ol-* 160v3; *şorduran ol-* 121r5; *şoru hisāb ol-* 65v5; *söylemez*

ol- 144v3, 147r2; *su'āl ol-* 59r5; *şūfī ol-* 135v2; *sultān ol-* 10r4, 121v2, 139r1, 155v3, 159r6; *sultānına kul ol-* 9v5; *şūret ol-* 63v1; *şūret-i insān ol-* 137v3; *süleymāndan ilerü ol-* 32r6; *şād ol-* 19r1, 37v6, 62v4, 126v1, 151v4; *şākir ol-* 139r2; *şār ol-* 206v1; *şefā'at ol-* 200r2; *şefā'ati ol-* 200r3; *şeker-istān ol-* 58v6; *şekker ol-* 46v2; *şem' ü çirāğ ol-* 109r1; *şems ol-* 140v4; *şermende ol-* 16v4; *şeş cihet ol-* 63v4; *şeytān ol-* 138r5; *tācir ü 'aṭṭār ol-* 209v3; *tamām ol-* 91r4; *tar ol-* 37r5; *taş ol-* 185r6; *taşlar üstünleri ol-* 194r4; *taşra ol-* 23v2; *tatlu ol-* 190r5; *ṭayyār ol-* 138v4; *ten ol-* 140r3; *terk ol-* 41v4, 65v5; *terki ol-* 40r5; *teslīm ol-* 56v4, 83r2; *tiryāk ol-* 59v6, 109v5; *toprak ol-* 188r6, 205v5; *tudaş ol-* 184v12; *tūfān ol-* 140v4; *tuğyān ol-* 140v4; *tuş ol-* 57v5, 185r4; *uçar ol-* 145v2; *ulaşgan ol-* 89v2; *'ummān ol-* 138v1; *'uryān ol-* 99r1; *uşaṅ ol-* 31r2; *utlu ol-* 207v1; *uyan ol-* 92r6; *uyanuḳ ol-* 76v5; *vācib ol-* 120v3; *var ol-* 18v5, 28v4, 206v3; *varmağ ol-* 17v2; *vāşıl ol-* 43r2; *vuşlat eri ol-* 78r5, 78r6; *vebāl ol-* 59v2; *vefā-dār ol-* 206r3; *vérmez ol-* 175v4; *vīrān ol-* 173v3; *yağma ol-* 155r1, 155r1, 155r2, 155r3, 155r4, 155r5, 155v1; *yağmur ol-* 121v6; *yakın ol-* 19v3; *yāḳūt ol-* 139v3; *yalan ol-* 90v5; *yalıncaḳ ol-* 126v5; *yār ol-* 18v5, 28v4, 121r4, 206r3; *yarağ ol-* 174v2; *yaramaz ol-* 117v2; *yāri ol-* 27v3; *yas ol-* 60v3; *yaş ol-* 161v1; *yatlu ol-* 206v6; *yavuz ol-* 162r7; *yaylamaz ol-* 144v3; *yègrek ol-* 24r6, 191r3; *yèr ol-* 30r1; *yesīr ol-* 163v5, 163v6; *yıldırım ol-* 121v6, 141r3; *yohsul ol-* 99v4; *yokuş ol-* 183r3; *yola baş ol-* 71r6; *yoldaş ol-* 14r3, 33v1, 33v2, 71r2, 75v4, 114v3, 156v1, 167v5, 176v6, 167v6, 167v6, 178r2, 185r1; *yoldaşuṅ ol-* 16v3; *zahmetlü ol-* 207r6; *za'īf ol-* 116r6; *zākir ol-* 139r2; *zāt ol-* 88v5; *zebūn ol-* 146v3, 198r7; *zekeryā ol-* 134r4; *zencīr ol-* 37r2; *zevāl ol-* 59r5; *zindān ol-* 140r2.

tutmak “tutmak”:

adı 'ālemi tut- 186v6; *boyun tut-* 56v4; *buyruḡın tut-* 108v3; *cānın dirīḡ tut-* 127v4; *cānın tut-* 56v3; *daḳ tut-* 103r4; *dēdüḡın tut-* 29v1; *dīn tut-* 65v2; *dirlik tut-* 77v6; *düpdüz tut-* 170v2; *erenler etegin tut-* 202r1; *gümān tut-* 38r3; *'ışḳ etegin tut-* 59r5, 72r6; *işüṅ kolayın tut-* 96v4; *kılavuz tut-* 124r3; *söz tut-* 21r1; *yüz tut-* 61r1; *yüzin tut-* 61r3, 195r5.

turmak “durmak”:

düşüp tur- 131v6; *erte namāzına tur-* 174r4, 174r4, 174r5, 174v2, 174v4; *erte namāzına tur-* 174r6, 174v1, 174v3; *kāim tur-* 94v2, 179r3; *karāra tur-* 201v2; *karşu tur-* 22r4, 20r5, 173r6, 177r6; *kavī tur-* 123v6; *kayyım tur-* 141v2; *şabırda tur-* 30v4; *şaf şaf tur-* 171r5; *tā'ata tur-* 57v4, 75v3; *tapuya tur-* 9v2.

varmak “varmak”:

'aḳlum var- 145r3; *alçak var-* 18r5; *aşak var-* 18v2; *başa var-* 192v6; *bāzāra var-* 152r1; *dosta var-* 99v6, 151v6; *eli var-* 115r2; *eyleyü var-* 144r6; *fenāya var-* 123v2; *hācāta var-* 44v4; *ḥacca var-* 193v3; *ḥaşra var-* 61v1; *ḥayfa var-* 13r5; *ileri var-* 19r6; *ilerü var-* 187v1; *kendüden var-* 158r6; *öge var-* 83r4; *secdeye var-* 195v2; *sefere var-* 72v6; *sırrına var-* 85r2;

ta'ziyede var- 89r3; *toğru var-* 53r2, 182v6, 199r6; *yakın var-* 121v5; *yavı var-* 7r1, 77v2, 106v6, 177r3; *yol var-* 20v2, 60r5, 76r3, 147v4, 164r4, 164v1, 193r7, 199r2, 199r3; *yüz süriyi var-* 122r5, 154v5; *ziyāna var-* 107r5.

vermek “vermek”:

bahā ver- 46r2; *başiret ver-* 51v5; *boyun ver-* 43r4; *cān ver-* 84v1, 157r6; *erk ver-* 43r3; *göñül ver-* 40v3; *haber ver-* 11r2, 128r4; *kendüligini ver-* 52v3; *kuvvet ver-* 56r4; *murād ver-* 76r6; *selām ver-* 16v5; *tūfān ver-* 135r5; *yağmaya ver-* 159v3; *zekāt ver-* 35v2, 36r1, 37r4.

vèrmek “vermek”:

ad vèr- 168v3; *amān vèr-* 114r5; *bāc vèr-* 103v4; *baş vèr-* 33r5; *boyun vèr-* 97r2; *cān vèr-* 11v2, 74v3, 127v3, 186r4, 190v4, 196v6, 197v4; *cevāb vèr-* 22r3, 111v2, 125v6, 173v6, 182v4; *çeşni vèr-* 51r3; *dile vèr-* 80r1; *dilek vèr-* 200v3, 201v4; *fetvā vèr-* 150v5; *ğarkā vèr-* 171r1; *göñül vèr-* 67v6, 68v3, 102r5, 149v4, 206r3; *gümāna vèr-* 105v1; *haber vèr-* 5r2, 24v5, 63v5, 76r3, 82v4, 89r2, 121v4, 122r4, 130r6, 113r2, 145r3, 149v2, 149v4, 150r5, 151v4, 175v4, 181v2, 186r6, 191v2, 207r3; *harekāt vèr-* 63v5; *hisāb vèr-* 113v1; *ivāz vèr-* 145v7; *kerāmet vèr-* 63v2; *mecāl vèr-* 106v2; *murād vèr-* 109r5; *nişān vèr-* 169v5, 179r5; *öğüt vèr-* 76r5, 100r2, 116r4, 176r4; *öşr vèr-* 36r5; *rızq vèr-* 107v3; *sebak vèr-* 105r3; *söz vèr-* 106v3; *yağmaya vèr-* 107v7, 108r1, 108r2, 108r3, 108r4, 108r5, 108v1; *yēle vèr-* 15v3, 16r6; *yol vèr-* 79r6.

1.3.8. Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'ında Söz Varlığı

İlim dili olarak Arapçanın, edebiyat dili olarak da Farsçanın kullanıldığı Selçuklular dönemi Anadolu'sunda Yûnus Emre'den başka eserlerinde Türkçe kullananların sayısı fazla değildir. Bu dönemde Ahmed Fakîh, Şeyyad Hamza, Hoca Dehhânî, Sultan Veled, “Kıssa-yı Yûsuf”un yazarı Ali ile bazı manzume ve beyitleriyle Mevlânâ Türkçe eserler vermişlerdir. Yine Yûnus'la çağdaş olan Gülşehri ve Âşık Paşa da bu dönemde Türkçe ile eser verenler arasındadır. Dönemin eserleri, Hoca Dehhânî'ninkiler müstesna tutulduğunda daha çok dinî, tasavvufî ve ahlakî mahiyette eserlerdir.

Bir XIII. yüzyıl şairi olan Yûnus Emre'nin, Türkçe şiirler yazan çağdaşlarıyla mukayese edildiğinde, yaşadığı dönemin tüm özelliklerini eserlerinde sergilediğini söylemeye mecburuz. Bu sebeple Yûnus, Türkçenin XIII. ile XV. yüzyılları arasındaki dönemini ihtiva eden “Eski Anadolu Türkçesi”nin veya bir başka deyişle “Eski Türkiye Türkçesi”nin en önemli temsilcilerinin başında gelir.

Faruk Timurtaş, Yûnus Emre'nin eserlerinde kullandığı dille ilgili olarak şunları söylemektedir: “Yûnus Emre XIII. yüzyılda Anadolu'da yeni bir edebiyat dilinin (Batı Türkçesi yazı dilinin) doğuşunda en mühim rolü oynayanlardan biridir. Eski Anadolu Türkçesi denilen bu devrenin en büyük temsilcilerinden olan şairimiz, dilimizi son derece güzel kullanıp işleyen, geliştiren büyük bir sanatkârdır. Dili eşsiz bir kudret ve hünerle kullanan Yûnus'un şiirlerinde Türkçe en güzel şeklini almıştır. Dilimizin millî sesini, millî çehresini ve dehasını o devirde en iyi aksettiren sanatkâr Yûnus Emre'dir. Onun dili en güzel, en hâlis Türkçedir. Yûnus, halkın dilini en canlı, en ışıklı ve en sıcak şekilde kullanmıştır. Türkçenin bir edebiyat ve kültür dili olmasında Yûnus'un hizmeti son derece büyüktür. Bu dil, İslamî Türk medeniyetinin o devirde taşıdığı bütün zenginliği içine alan ve aksettiren millî bir dildir. Türk halkının bütün duygu, heyecan ve düşüncelerini, bütün iç zenginliğini en iyi şekilde verebildiği için de son derece samimî ve bizdendir. Yûnus sade bir dil kullandığından halk, onu yüzyıllar boyunca severek okumuştur, bugün de severek okumaktadır. Türk milleti Yûnus'ta kendi öz dilini ve kendi iç dünyasını bulmaktadır.”²⁰⁹

Nihat Sami Banarlı'ya göre Yûnus Emre, geniş halk kitlelerini etkileyen tasavvuf felsefesini Türk dili ile hem güzel hem kifayetli söyleme sırrını keşfetmiş bir şairdir. “*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*” adlı eserinde Nihat Sami Banarlı, Yûnus Emre'nin Türkçesiyle ilgili şu tespitlerde bulunur:

“Yûnus Emre'ye kadar, üç milletin üzerinde asırlarca işlediği Acem lisanı bile Vahdet-i Vücûd inanışını Yûnus kadar kolay söyleyememiştir. Hiçbir yapmacığı olmayan, âdeta sanat kaygısı ile söylenmiyormuş gibi sade ve külfetsiz bir lisanla söylenen Yûnus'un şiirlerine

²⁰⁹ Faruk Timurtaş, *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980, s. II.

hemen bütün tasavvuf edebiyatında benzer şiirler bulmak kolay değildir. Bu şiirlerin benzerleri, ancak onun yolunda yürüten ve onun gibi söylemek azmiyle coşkun, Yûnus Emre mektebi talebesinin bazı şiirleridir.

Yûnus'ta, tasavvufun söylenmesi güç heyecanları berrak bir su içindeymiş gibi zevkle görülür. Bu su, denilebilir ki, Yûnus'un güzel, mûsikî dolu, saf ve temiz Türkçesidir. Bu öyle bir sudur ki, bulunduğu kap sarsılıp onu çağıldatan şairin ruhundaki fırtınalar arttıkça daha çok berraklaşır.

Allah sevgisini, insandaki Allah'ı; her varlıkta Allah diyen bir ifade bulunduğunu söyler ve Tanrı'sına varamamak endişesiyle yandığı zamanlardaki acısını haykırırken Yûnus, âdeta eskiden söylenmiş şiirleri hatırlıyor ve onları tekrarlıyormuşçasına şiiri kolay söylemiştir. Böylelikle, Anadolu'da XIII. asırda başlayan ve bir daha yerini hiç bir yabancı dile bırakmayan Türkçenin bu kati zaferinde Yûnus Emre'nin aziz hizmeti vardır. Ancak, Yûnus Emre Türkçesi, bazılarının yanlış olarak söyledikleri gibi bir öz Türkçe değildir. Bu dil, ortak İslam medeniyeti içinde öteden beri gelişmeye başlamış ve bu ortak medeniyet dillerinden Türkçeleştirilmiş kelimelerle zengin bir İslamî Türk dilidir.

Türk Milleti, bilhassa Anadolu ve balkanlar Türkiye'sinde her türlü yabancı menşeli kelimeleri Yûnus Emre asrından bu yana, büyük bir temsil kudretiyle Türkçeleştirmiş; bunların pek çoğunu kendi dilinin söyleyiş inceliklerine uydurarak Türkçe sözler hâline getirmiştir.

İmanı ve ideali gereğince, geniş halk topluluklarına ses duyurmaya çalışan Yûnus Emre'nin Türkçesi, işte bu şartlar içinde sade ve çok güzel bir halk lisanıdır.²¹⁰

Abdûlbaki Gölpınarlı, Yûnus'un dilini çağdaşlarıyla karşılaştırarak, onun dilinin Sultan Veled, Dehhânî, Şeyyad Hamza, Âşık Paşa ve Said Emre'nin eserlerinde görülen dilin aynısı olduğu kanısına varır ve Yûnus'un hâlis Anadolulu olduğunu söyler. Gölpınarlıya göre, Yûnus'u benimseyen halk, Yûnus'un dilini değiştirmeye koyuldu ve bu sayede Yûnus'un dili her devrin hatta bu günün dili oldu.²¹¹

Fuat Köprülü, dil husûsiyetleri bakımından Yûnus'un çağdaşlarıyla birlikte dâhil olduğu Eski Anadolu Türkçesi'nin Azeri lehçesiyle büyük bir yakınlık ve benzerlik gösterdiğine dikkat çekmektedir. Ona göre, Yûnus'un lisanı, o devir Anadolu eserleri gibi, biraz archaic olmakla beraber, saf Anadolu Türkçesidir.²¹²

Fahir İz, Yûnus'un sonraki yüzyıllarda üç ayrı kol olarak gelişen Dîvân, Tekke ve Halk şiiri çağrılarını kapsayan şiir ve dil anlayışıyla gerçek Türk şiirini yarattığı görüşündedir. Nasıl ki İtalyan yazı dilinin kurucusu Dante ise, onun çağdaşı olan Yûnus Emre de Türk şiir dilinin

²¹⁰ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 335.

²¹¹ Abdûlbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 113-118.

²¹² M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 273-274.

kurucusudur.²¹³

Mustafa Tatçı ise, Yûnus'un asıl dehasını, Türkçeyi sanatkârâne bir üslûpla kullanmasında arar ve Yûnus'u âdeta Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusu sayar. Tatçı'ya göre Yûnus'un dilinde Türkçe, edebî ve estetik bir hüviyet kazanmış, canlanıp yayılmıştır. Üstelik bu dil, İslamî Türk medeniyetinin o devirde taşıdığı bütün zenginliği içine alan ve aksettiren bir özellik arz eder.²¹⁴

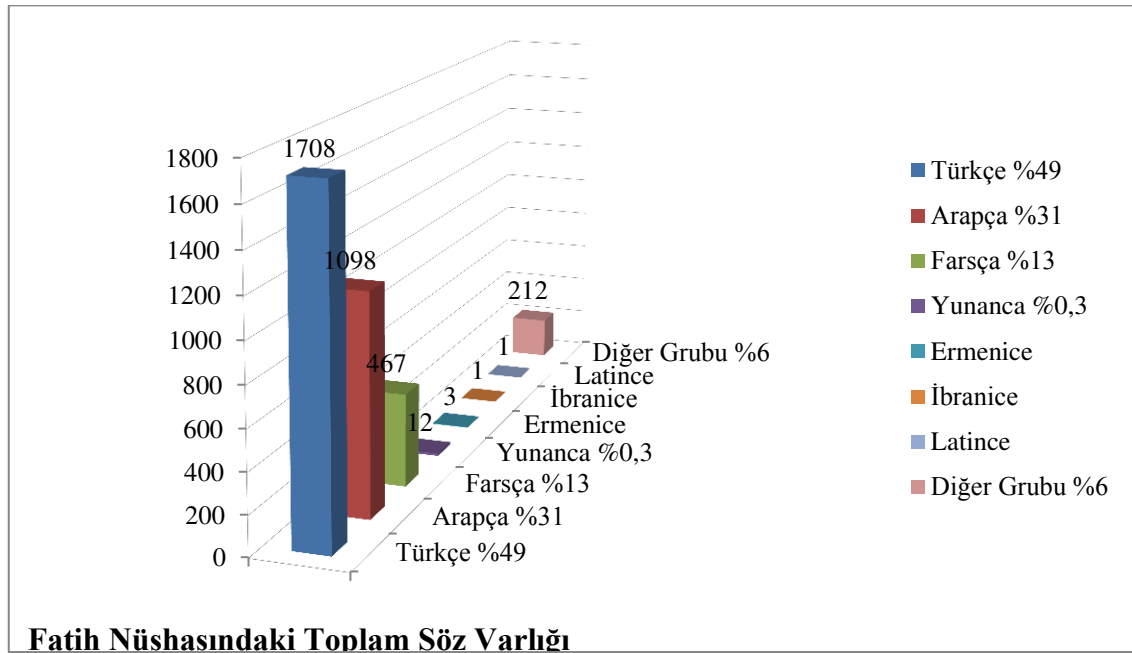
Tüm bu görüşlerin ortak noktası, Yûnus'un dilinin Türkçe ağırlıklı olmak üzere, Arapça ve Farsça karışık bir Türk-İslam dili olduğu yönündedir. Yine ortak kanı, Türkçeyi büyük bir ustalıkla kullanan şairin, Türkçenin bir edebiyat dili olmadaki üstün gücünü ortaya koyduğu şeklindedir.

İlk kez *Orhun Abideleri*'nde olgun bir hâlde karşımıza çıkan ve *Dîvânü Lûgati't-Türk*, *Kutadgu Bilig*, *Dîvân-ı Hikmet* gibi eserlerle zenginliği ortaya konan Türkçe, Yûnus Emre'nin eserlerinde altın çağını yaşamış ve zirveye çıkmıştır. İncelemeye konu metnimiz olan Fatih nüshasını incelediğimizde bunu net bir şekilde görebiliyoruz. Metnimizin dizin bölümünde madde başı 3502 söz varlığı mevcuttur. Bu söz varlığının dillere göre dağılımını tespit ettiğimizde şöyle bir grafik ortaya çıkmaktadır:

- Türkçe (T.): Madde başı 1708 söz varlığı.
- Arapça (Ar.): Madde başı 1098 söz varlığı.
- Farsça (Far.): Madde başı 467 söz varlığı.
- Yunanca (Yun.): Madde başı 12 söz varlığı.
- Ermenice (Erm.): Madde başı 3 söz varlığı.
- İbranice (İbr.): Madde başı 1 söz varlığı.
- Latince (Lat.): Madde başı 1 söz varlığı
- Diğer gruba: Madde başı 212 söz varlığı

²¹³ Yûnus Emre *The Great Turkish Mystic-Büyük Türk Mutasavvıfı*, Seçme Makaleler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 209.

²¹⁴ Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 97-98.

Grafik-1:

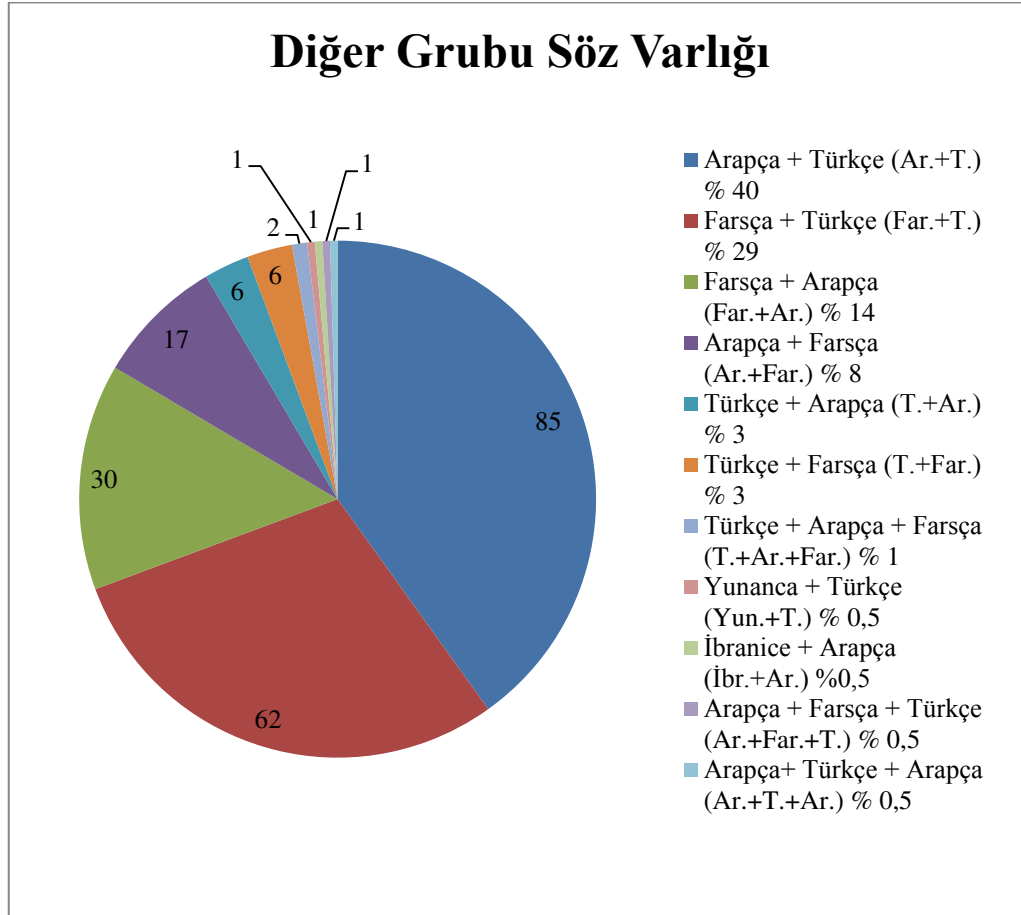
Fatih nüshasındaki toplam söz varlığını veren yukarıdaki grafiğe göre %49'luk oranla Türkçe ilk sırada yer almaktadır. Türkçenin bu oranı, ses değişikliklerinden dolayı madde başı yaptığımız sözcükleri çıkardığımızda % 1-2'lik miktarda azalırken, birleşik sözcükleri ve tüm deyimleri (1565 adet, bk. Deyimler-İfadeler) ilave ettiğimizde % 65'lik bir orana yükselmekte, bunun yanında Arapça % 22'ye, Farsça % 9'a, "diğer grubu" da % 4'e gerilemektedir. İslam ve tasavvufun terimleriyle birlikte Türk kültürüne girdiği düşünüldüğünde, konusu tamamen din ve tasavvuf olan bir eserde Türkçenin % 65'e varan bu oranı, Türkçenin yüksek ifade kâbiliyetini ortaya koymaktadır.

Grafik-1'de yer alan "diğer grubu" yine aynı dillerin ortaklaşa oluşturdukları sözcük ya da sözcük gruplarından meydana gelen söz varlığıdır. Bu gruba giren söz varlıklarındaki yoğunluk, yapısında sırasıyla Arapça + Türkçe (% 40) ; Farsça + Türkçe (% 29) ; Farsça + Arapça (% 14) unsurların bulunduğu söz varlıklarıdır. Diğer grubundaki söz varlığının dağılımı şu şekildedir:

- Arapça + Türkçe (Ar.+T.): Madde başı 85 söz varlığı.
- Farsça + Türkçe (Far.+T.): Madde başı 62 söz varlığı.
- Farsça + Arapça (Far.+Ar.): Madde başı 30 söz varlığı.
- Arapça + Farsça (Ar.+Far.): Madde başı 17 söz varlığı.
- Türkçe + Arapça (T.+Ar.): Madde başı 6 söz varlığı.
- Türkçe + Farsça (T.+Far.): Madde başı 6 söz varlığı.
- Türkçe + Arapça + Farsça (T.+Ar.+Far.): Madde başı 2 söz varlığı.

- Yunanca + Türkçe (Yun.+T.): Madde başı 1 söz varlığı.
- İbranice + Arapça (İbr.+Ar.): Madde başı 1 söz varlığı.
- Arapça + Farsça + Türkçe (Ar.+Far.+T.): Madde başı 1 söz varlığı.
- Arapça+ Türkçe + Arapça (Ar.+T.+Ar.): Madde başı 1 söz varlığı.

Grafik-2:

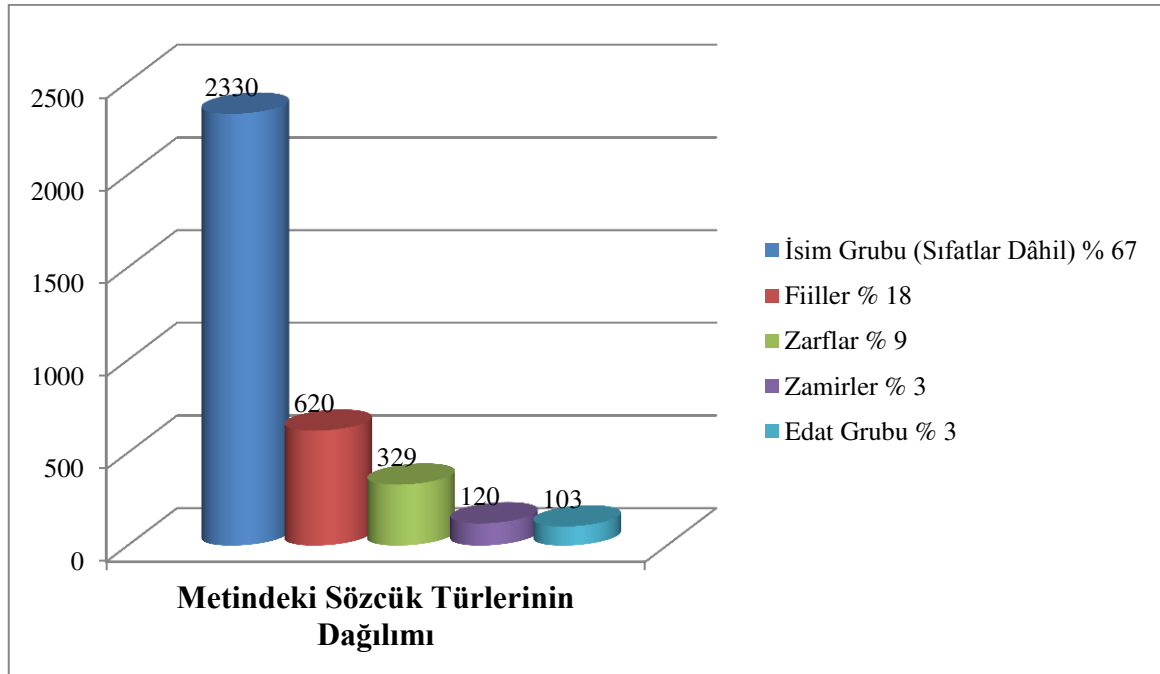
Fatih nüshası sözcük türleri bakımından incelendiğinde, söz diziminde aslî unsurlar olan isim ve fiillerin metnin genelinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Cins isimlerden başka, özel isimlerden genel tarihe ve özellikle dinler tarihine mal olmuş kişi isimlerinin ('abdü'r-rezzāk, ādem, aḥmed, 'alī, 'anter, barak, bukrāt, ca'fer, cālīnūs, cercīs, dāvud, ebu bekr, eyyüb, ferhād, fir'avn, ḥallāc-ı manşūr, hāmān, ḥamza, hārūt-mārūt, ḥavvā, ibrahīm, ibrahīm edhem, ilyās, 'imrān, 'isā, isma'il, kārūn, leylā, loḡmān, maḥmūd, mecnūn, mevlānā, muḥammed, muştafā, mūsā, nemrūd, nūḥ, nūşīn-revān, 'oşmān, 'ömer, rüstem, şaltuḡ, selmān, süleymān, şīrīn, tapduk, üveys, ya'kūb, yūnus, yūsuf, zekeriyyā) çokluğu dikkati çekmektedir. Buna nazaran yer isimleri (baḡdād, kāf, ken'ān, konya, mışır, rūm, tūr vs.) daha az kullanılmıştır. Arapça ve Farsça isim köklerine getirilen Türkçe yapım ekleriyle oluşturulmuş az sayıdaki fiil dışında, tüm fiiller Türkçe kökenlidir. Zaman, durum, miktar,

yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan zarflar da metinde azımsanmayacak miktarda kullanılmıştır. Zarfların büyük çoğuluğu Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Arapça ve Farsçadan gelme birkaç zamiri (*ho*, *hod*, *cümle*, *fülân*) saymazsak, metinde tamamen Türkçe zamirlerin kullanıldığını görüyoruz. Yine metnin önemli bir özelliği de edat grubunun çeşitliliği ve zenginliğidir. Edat grubuna giren sözcüklerden “çekim edatları” ile “karşılaştırma ve denkleştirme edatları” ayrı tutulursa unsurların çoğunun yabancı kökenli olduğu dikkati çekmektedir.

Dizin bölümündeki madde başlarını dikkate aldığımızda genel olarak metnimizdeki sözcük türlerinin dağılımı ve grafiği şu şekildedir:

- 2330 madde başı isim grubu (sıfatlar dâhil).
- 620 madde başı fiil.
- 329 madde başı zarf.
- 120 madde başı zamir.
- 103 madde başı edat grubu.

Grafik-3

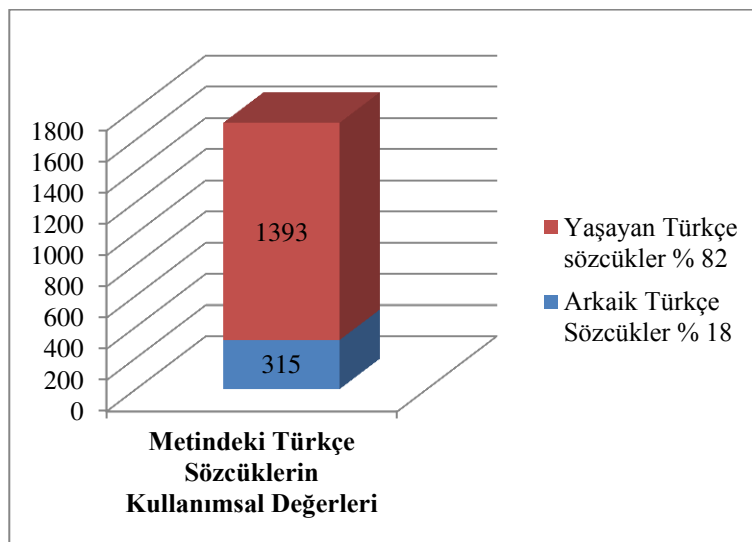
Metnimizde Eski Türkçeden gelip Yûnus’un dilinde yaşayan fakat günümüzde tamamen kullanımdan düşmüş (arkaik) veya yazı dilinde işlerliğini yitirip sadece ağızlarda yaşayan ya da bir iki kelimedede varlığını zar zor sürdüren sözcükler mevcuttur. Arkaik sözcüklerden bir kısmının metnimizde *Göktürk Yazıtları* ve *Dîvânü Lûgati’t-Türk*’te gördüğümüz şekilleriyle,

hiçbir değişikliğe uğramadan kullanıldıklarını görüyoruz. Metnimizde bugün için arkaik sayabileceğimiz sözcüklerden bazıları şunlardır:

aşşı (fayda, yarar); *ayıt*- (söylemek, demek); *ayrukşı*- (başkalaşmak, başka türlü olmak, değişmek); *balkı*- (parlamak, ışık saçmak); *baylık* (zenginlik); *bulat*- (bulandırmak); *buş*- (öfkelenmek, kızmak); *buşu* (öfke); *çalap* (Tanrı, Allah); *çalın*- (yazılmak, çizilmek); *dal* (tat, lezzet); *degrit*- (dokundurmak, değdirmek, hareket ettirmek); *delim* (çok, birçok, fazla); *dikci* (dik başlı, asi, isyankâr); *dilü* (dilek, arzu); *dükeli* (hep, hepsi, bütün, herkes); *egin* (sırt, arka); *epsem* (sessiz, suskun); *esrük* (sarhoş); *genc yaz* (ilkbahar); *geñez* (kolay); *dütün* (duman); *gezek* (sıra, nöbet, kezik); *gözü* (ayna); *ınık*- (itaat etmek, boyun eğmek); *ilk yaz* (ilk bahar, bahar); *işen* (çok, daha çok); *issi* (sahip, malik); *kağı*- (öfkelenmek); *keleci* (söz, dedikodu); *kılmaş* (aldatıcı, hileci); *kılunç* (huy, hareket tarzı); *obril*- (çökmek, oyulmak); *oğrı* (hırsız); *ög* (akıl, çare); *öküş* (çok, fazla); *öndül* (mükafat, ödül); *şagınç* (emel, istek, arzu, amaç, düşünce); *şagış* (hesap, düşünce); *sin* (mezar, kabir); *şuşak* (tahta kova, su kabı); *süci* (şarap, içki içme); *söyün*- (sönmek, parlaklığı gitmek); *şes*- (çözmek); *tam*- (damlamak, damla damla akmak); *tamu* (cehennem); *taşra* (dışarı); *tayın*- (kaymak, sürçmek) *tutaş* (yakın, komşu); *uçmak* (cennet); *uşağ* (gafil, gevşek, tembel, isteksiz); *uşat*- (parçalamak, ufaltmak); *yarağ* (hazırlık, levazım, teçhizat); *yarlığa*- (mağfiret etmek, suç bağışlamak); *yavı* (kaybolmuş, kayıp, yitik); *yavlağ* (pek, çok, gayet); *yazu* (amel defteri); *yazuğ* (günah, cürüm); *yed*- (çekmek, yedekte götürmek); *yıyla*- (koklamak); *yort*- (koşmak, sürekli yol yürümek); *yumuş* (hizmet, vazife, iş).

Madde başlarını dikkate almak kaydıyla, metnimizin dizin bölümünü taradığımızda bugün arkaik sayabileceğimiz kelime sayısı 300 civarında olup bu sözcüklerin metnimizdeki tüm Türkçe sözcüklere oranı yaklaşık % 15-20 arasındadır.

Grafik-4

Grafikte de görüldüğü gibi Yûnus Emre'nin şiirlerini ölümsüzleştiren unsurların başında yaşayan bir Türkçe'nin baskın olarak kullanılmasının etkili olduğunu görüyoruz. Yûnus'tan bu yana metindeki yabancı sözcüklerden çoğunun da İslam ve tasavvuf dolayısıyla toplum tarafından benimsenip asırlarca kullanıldığını, ya da en azından anlamlarının bilindiğini düşündüğümüzde, yabancılık çekilebilecek Arapça - Farsça sözcüklerle arkaik sözcüklerin metindeki tüm sözcükler içindeki oranı yaklaşık % 8-10'a düşmektedir. Üstelik bu tür sözcüklerin çoğunun, metnin genelinde kullanılma sıklığı diğerlerine göre daha azdır.

Yûnus'un şiirinde gördüğümüz en belirgin dil özelliklerinden biri, onun Türkçe, Arapça ve Farsça'ya ait aynı veya yakın anlamlı sözcükleri metnin geneline serpiştirmiş olmasıdır:

aşşî, kazanç (T.) - *kesb* (Ar.) - *kār, sūd, tımār* (Far.)

ayak-1 (T.) - *ḳadeḥ* (Ar.) - *peymāne, piyāle* (Far.)

çalap, Tanrı (T.) - *Allah* (Ar.)

deniz, yaş (T.) - *bahr, 'ummān* (Ar.) - *deryā* (Far.)

esrük (T.) - *ser-ḥoş, ser-mest* (Far.)

gönül, yürek (T.) - *ḳalb* (Ar.) - *revān, dil-2* (Far.)

şayru (T.) - *ḥasta* (Far.)

sevi, sevü (T.) - *'ışk* (Ar.)

ṭamu (T.) - *cehennem* (Ar.)

uçmak (T.) - *cennet* (Ar.)

uş, ög (T.) - *'akıl, dimāğ, fikir, havşala* (Ar.)

XIII. yüzyıl bir geçiş dönemi olduğu için Yûnus'un dilinde Eski Türkçeden gelme bazı dilsel biçimler de görülmektedir. Bildirme eki olarak adlandırılan ve bugün yazı dilinde kullanımdan düşmüş eskiye uzanan ekler, Yûnus'ta çokça kullanılmıştır. Bu eklerden I. teklik şahısta “-am, -em; -vam, -ven; vanın; -in” ekleriyle ilgili olarak:

bahāduram 20v4; *yûnus'am* 71v6; *benem* 71v2, 71v6, 84v5; *bezirgenem* 133r6; *esrükem* 142v3; *konuḳvam* 142v5; *lāyıḳvam* 142r6; *benven* 194v3; *olvanın* 123r3, 123r3; *niçe benin dēyene siṅek üşdi* 11v4.

örneklerini verebiliriz. Aynı ekin III. teklik ve çokluk şahıs şekilleri olan “*durur; -dur, -dür*” ile ilgili olarak örnekler mevcuttur:

ol durur 3r2, 10r3, 170r2; *yoḳ durur* 50v2, 50v3, 88r1; *ḥaḳdur* 109v2, 118v4, 172v4; *ḥoşdur* 90r5, 124r6, 131v3; *toḡruluḳdur* 177v2, 199r4; *ḥaḳḳe'l-yakāndür* 3v4, 3v6; *muḥāldür* 9r5, 21v6, 32r4; *pertevindendür* 3r6, 3v9, 3v10; *erenler durur* 7v3; *bunlardur* 57r4; *olardur* 108v6; *dostuḡ evi gönüllerdür* 126r5; *erenlerdür* 10v2; *zebünsuz kimselerdür* 5v1.

Bu ekin “*durur*” şekli bugün yazı dilinde tamamen kullanımdan düşmüştür. Yine aynı ekin I. çokluk şahıs şekli “-uz, -üz, -vuz, -vüz”den “-vuz, -vüz” şekli de bugün yazı dilinde

kullanılmamaktadır. Metnimizde bu ekin I. çokluk şahsına ait iki şekliyle ilgili örnekler mevcuttur:

aşıldan biz yoguz 100r6; *ne bakır u tuncındayuz* 96r4; *ne tersenüñ hâcındayuz* 96r2; *biz t̃alib-i 'ilmlerüz* 70v5; *dünyâ teferrücindeyüz* 96r3; *ne nefsümüz içindeyüz* 96r1; *'aşıksavuz* 104r3.

Eski Anadolu Türkçesinin gelecek zaman kipi eki olan “-ısar, -iser” de günümüzde kullanılmayan şekillerdendir: *ṽeriserem* (vereceğim); *yazılısar* (yazılacak); *söyleniser* (söylenecek) ... vb.

Emir kipinin bugün eksiz olan II. teklik şahsı, Yûnus'ta hem “-Gıl” hem de “Ø” (eksiz) şekliyle karşımıza çıkmaktadır:

-Gıl

vargıl ayıtğıl mūsā 187v5, 188r3; *yēdi tamuda yangıl her birinde kül olğıl* 147v6; *kesgil harāmdan elün çekgil gaybetden dilün* 75r7; *şīrīn hulk̃lar eylegil tatlu sözler söylegil* 91v6; *ya sevgil düñye dutğıl ya sevgil yol iletgil* 79v2.

Ø

aña göre yūri dirligüñ eyle 47r1; 185v5; *namāzı kıl z̃ikr eyle elüñ götür şūkr eyle* 174v1; *yūnus gel gör 'aşıqları* 177r3.

Bu kipin “-ğıl, -gil” şekli günümüz yazı dilinde kullanılmamaktadır; fakat ağızlarda bu ekin az da olsa kullanıldığı görülmektedir.

Bugün sıfat-fiil ekleri arasında yaşayan “-ası, -esi”, Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman (-acak, -ecek) anlamı veren eklerdendir ve Yûnus'un eserinde bu ekle ilgili bolca örnek vardır:

baş kırtarası yer gerek 111r5; *bundan böyle nolasını degme 'aql̃ şerh̃ ètmeye* 128r4; *niyāz kılası er gerek* 111v1; *cevāb vēresi hāl gerek* 111v2; *kimesne begenesi hūsı yokdur* 34v1; *ne kapu vardur giresi ne yēmek vardur yēyesi* 194v2.

Yûnus'un eserinde zarf-fiil eklerinden bugün oldukça işlek olan “-up, -üp; -(y)up, -(y)üp; -ip” eki kullanılmakla birlikte, bu ekin bugün yazı dilinde kullanımdan düşen “-uban, -üben; -iben; -ubanı, -übeni” (-arak, -erek anlamı verir.) şekilleri de mevcuttur:

çağıruban muştulayam 143r4; *dutuşuban yandum ben* 153v5; *'ışk̃ deñzine t̃aluban deryā-yı 'ummāndayıdum* 132r4; *böyle laṭṭif bezenüben böyle şīrīn düzenüben* 62r4; *'izz ü nāzdan geçüben tertibler terk èdüben* 105v5; *yūnus esriyüben düşdi şuşaḳda* 95r4; *ikiligüm degşüriben* 126r6; *hep koyubanı kaçdılar Allāh saña şundum elüm* 125v4; *kişi yeñi geline bakubanı toyamaz* 98v5; *ölümini anubanı düñ ü gün ağlamak gerek* 110r4; *içerü girübeni ne varın bilmediler* 79r2; *murdār dünyāya bulaşan devşirübeni dürişen* 67v5; *zühre yere inübeni s̃azın nüvaḥt eylerise* 58r4.

Yûnus'un en başarılı olduğu konulardan biri deyimleri ustaca kullanan bir şair olmasıdır. O, halkın günlük hayatında dilinden düşürmediği benzetmeleri, deyimleri, deyişleri ve atasözlerini şiirinde halkın ağızındaki şekliyle ve ustaca kullanmıştır. Yine bunların dışında şair, anlam derinliği taşıyan tasavvufî deyim ve atasözleriyle söz sanatlarını kurgularken de Türkçe'yi belkemiği olarak kullanmıştır:

- ağ üstine kara dizmek*: "Ak olanı kara yapmak, ümmî olmak." (131r4)
ağzına şekker almak: "tadı ve etkisi olan ilahi sözler söylemek" (57v5)
'aklı beleşde kılamak: "Aklını kullanamamak." (168v1)
anadan toğmuş gibi gelmek: "Anadan doğmuş hâliyle, tertemiz olmak." (120v6)
ayağı hâkin başına tâc eylemek: "Ayağı toprağını başına taç etmek." (43v1)
bağrını baş eylemek: "Yüreğini yaralamak." (191r6)
balığı taş şalmak: "Çok zor durumlara düşmek." (42v1)
baş çatmak: "Baş başa vermek." (75r1)
bêlin bükme: "Çaresizlik içinde bırakmak." (137r1)
beşi bir eylemek: "Cemaat oluşturmak." (65r1)
bir berke degmemek: "Yaprak kadar değeri olmamak." (40r5)
bir yufkaya kıyamamak: "Az bir şey bile feda edememek." (98v4)
boyun vermek: "İtaat etmek, boyun eğmek." (43r4, 97r2)
çöpi depretmek: "Çöpü kımıldatmamak." (21v3)
döşeginde oturmak: "Rahat konumunu sürdürmek." (22v6)
eginleri bütün karınları tok: "Sırtı pek karnı tok." (10r2)
gözin bıkar eylemek: "Çok ağlamak." (187v1)
kan içmek (içdüğü kan olmak): "Adam öldürmek, cânîlik etmek." (92r5)
katrân kabına balı koymamak: "İyi şeyleri kötü yerde ziyan etmemek." (45r4)
kendü yedüğün kendüden sakınmak: "Çok cimri olmak." (31v5)
kuyı kazup kendü düşmek: "Kendi kazdığı kuyuya düşmek." (31v4, 162r3)
ögini dermek/ögini dèrmek: "Akli başına gelmek, aklını toplamak." (16v5, 29r2, 97r1)
sözü kaya yankısına beñzemek: "Kendi söyleyip kendi dinlemek." (189r5)
uşşunu 'aklunu almak: "Aklını başından götürmek." (185r1)

Yûnus'un eserinde yabancı unsurlarla ilgili özellikler de vardır. Bu özelliklerden göze çarpanlardan biri, yabancı sözcüklerin kimi zaman Türkçe söyleyişlere uydurulması konusudur:

çırāğ (Far. çerağ'dan): Mum, fitil, ışık, kandil.

dānişman (Far. dāniş-mend'den): Danışılan kimse, fakih, bilgin; hoca.

eşkere (Far. āşikār'dan): Aşikâr, açık.

eşkeret- (Far.+T. āşikār etmek'den) Açığa vurmak, belli etmek.

havuf (Ar. havf'dan): Korku, havf.

kebür (Ar. kibr'den): Kibir, büyüklenme.

münkür (Ar. münkir'den): inkâr eden, kabul etmeyen.

pilân (Far. palâs'tan): Çul, bez, çaput.

Yûnus'un eserinde yabancı unsurlarla ilgili gözümüze çarpan bir başka özellik Arapça ve Farsça kurallara göre kullanılmış sözcük ve kurulmuş tamlamalardır: *âb-ı hayât* (hayat suyu); *bî-gümân* (şüphesiz); *bî-karâr* (kararsız); *el-ḥamdüli'llāh* (Allah'a hamdolsun!); *e'l-ḳalbü mine'l-ḳalbi* (kalpten kalbe, gönülden gönüle); *feth-i bâb* (kapı açmak); *fevka'l-'ulâ* (en yüce, en üst); *ḥayr u şer* (hayır ve şer); *hırka-püş* (hırka giyen); *'ilm ü ḥikmet* (ilim ve hikmet); *sebük-bâr* (yükü hafif); *ser-gerdân* (başı dönen); *taht u tâc* (taht ve tac).

Metnimizde yer yer yabancı unsurların Türkçe unsurlarla birlikte kullanıldığını da görüyoruz.²¹⁵ Bununla ilgili örneklerde “u, ü” bağlaçları ön plana çıkmaktadır: *ay u güneş* (198r6); *ay u yıl* (16v3, 72v2); *dün ü gün* (67v6, 74v7, 93r5); *dün ü günün* (168r2); *et ü deri* (141r5); *et ü süñük* (114r4); *sen ü ben* (189v4, 190r5, 191r4); *yaz u kış* (25v5, 129r5, 155r5)

Metnimizin kimi yerlerinde Kur'ân'dan alınmış bazı sözlerin aynen veya ima yoluyla aktarıldığını da görmekteyiz ki bu durum, Yûnus'un eğitim ve kültür seviyesinin yüksekliğini de ortaya koymaktadır:

ḳālū belā: “Evet dediler.” (77v3, 118r3, 122r4)

lā takneṭū: “Umut kesmeyin.” (82v1)

len terānī: “Beni hiç göremezsın.” (169v6)

men 'aleyhā fān: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak.” (140v5)

naḥnu ḳasemnā: “Biz paylaştırdık.” (201r7)

tezra'ū: “Ekiniz, ektikleriniz.” (110v5)

Sonuç olarak XIII. yüzyılın ve tüm Türk edebiyatının en önemli şairleri arasında yer alan Yûnus Emre'nin yüksek kültür seviyesine paralel olarak dili kullanmada oldukça başarılı bir şair olduğunu, yerli ve yabancı unsurları da dikkate aldığımızda yaşadığı dönemin tüm dil özelliklerini yansıttığını söyleyebiliriz. Yûnus'un eseri, hem Türkçenin geçmişi ile geleceği arasında bir köprü vazifesi görmüş, hem de gösterdiği söyleyiş özellikleri bakımından halkın ve tahsil görmüş kesimin dillerini birbirine yaklaştırmıştır. Onun dili, yaşadığı dönemde herkesin bildiği kelimeleri kullanarak bunlara derin anlamlar yükleyebilmesi ve bunları kesintisiz olarak art arda sıralayabilmesi bakımından oldukça başarılı bir ilham dilidir.

²¹⁵ Bu özellik Nevzat Yesirgil tarafından da tespit edilmiştir. bk. Nevzat Yesirgil, Yûnus Emre, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1963, s. 16.

Yapım Ekleri Dizini

İsimden İsim Yapma Ekleri

+An

5v1, 6r3, 7v3, 10v2, 30r1, 58v6, 59v2, 61v6, 64v4, 69r2, 74r3, 74r4, 74r4, 74v1, 78v6, 81v5, 81v6, 84v4, 87r4, 87r4, 89v3, 91r3, 91v4, 92v7, 100r5, 100v4, 102v6, 114v3, 119v3, 134v1, 147r3, 150r2, 151v4, 154r1, 155v4, 155v5, 155v7, 156r4, 163r3, 163v1, 168r3, 175v6, 192r1, 200r4, 201r3, 202r1, 205r3, 207v6.

+cağ

126v5

+cı

8v3, 11r4, 103r2, 107r5, 107r6, 121r5, 142v5, 172v3, 194r7.

+ci

124r1, 162r6, 207v6.

+cİlAyIn

19v3, 20r4, 35r5, 76r2, 128r6, 188v6, 206r4.

+cik, +cuğ

207v6, 102v4.

+dağ

12v2, 14r3, 16v3, 33r5, 33r6, 33v1, 33v2, 71r2, 71r2, 71r3, 75v4, 83r5, 97r4, 111r3, 111r7, 111r7, 114v3, 117v1, 124r6, 124r6, 125r7, 125v1, 127r3, 132r4, 134v1, 134v2, 137r2, 142r7, 146v7, 154v4, 156v1, 167v5, 167v6, 167v6, 174r6, 175r1, 176v6, 178r2, 178r2, 178r3, 178r3, 185r1, 189r5.

+ge

58r6, 96r4.

+gü

176v2.

+la

144v3, 144v3.

+lı

74r4, 83v5, 116r2, 119r7.

+li

105v1, 192v7.

+lu

6r5, 7v4, 9r3, 12r2, 19v1, 19v1, 24v5, 28r5, 31v3, 31v6, 37v2, 49r5, 50v1, 50v1, 50v4, 54r6, 75r6, 82r5, 86v5, 87r3, 91v6, 97r2, 97v3, 99r1, 100v2, 108r6, 108v4, 109v2, 113v5,

121v1, 128v4, 131r6, 141r3, 148r1, 162r5, 165r1, 170v5, 172v4, 173r2, 176r6, 189r2, 190r5, 195r6, 196v1, 197v7, 200r1, 206v6, 207v1, 207v2.

+lū

2v6, 3r3, 3r7, 3v3, 3v5, 3v6, 3v7, 4r1, 4r2, 5v2, 7v3, 17v3, 21r6, 24r4, 24v1, 28v1, 29r5, 29v1, 29v2, 37r3, 43r5, 45r2, 49v4, 64r3, 64v4, 66r6, 72r2, 74r1, 74r1, 75r6, 77v2, 80r5, 82r1, 82r4, 98r2, 100r1, 105r5, 112v5, 116v1, 123v5, 123v5, 130r4, 130r5, 135r6, 145v4, 148v1, 161v5, 163r6, 163v6, 164r3, 166r4, 166r4, 170r2, 180r1, 181r7, 181v1, 181v2, 181v2, 181v3, 189r2, 189r5, 194r6, 194r6, 196r4, 197v6, 203r3, 204r1, 206v6, 207r1, 207r2, 207r3, 207r4, 207r5, 207r6.

+lūk

12v4, 14r6, 14r6, 14r6, 15r2, 17r2, 17r3, 17r6, 17v2, 18r4, 18r6, 18v1, 18v1, 18v3, 18v5, 19r2, 19v2, 25v1, 26r4, 32r4, 33r5, 33v3, 33v6, 34r1, 34r3, 36v4, 37v2, 41v3, 45r5, 51r5, 52r6, 52v1, 52v2, 52v2, 52v4, 52v4, 52v5, 52v6, 53r1, 53v1, 53v6, 54r2, 57r6, 62r3, 63r5, 63v5, 65r3, 65v6, 65v6, 66r5, 69v2, 69v2, 69v2, 71r2, 73r5, 73v1, 76r6, 77r4, 77r4, 77v6, 78r2, 78r5, 78r6, 79v4, 81v4, 81v4, 81v5, 81v6, 83r4, 85v6, 89r2, 91v1, 94v2, 94v2, 96v2, 96v2, 97v7, 98r4, 99r6, 99r6, 102r4, 103v3, 104v2, 105r3, 105r5, 105v5, 105v6, 106v1, 106v2, 107r5, 108r5, 108r5, 110r1, 110r6, 110r6, 112r4, 114v3, 115v6, 116r6, 116v2, 116v4, 117r2, 119r3, 120r5, 121r1, 121r1, 122v5, 127v4, 128r6, 128v4, 128v4, 131v3, 133r5, 133r5, 139v4, 141r2, 142r2, 142r6, 142r7, 143r3, 143r3, 146r2, 148v6, 151v3, 151v3, 155r4, 157r2, 161r7, 161r7, 168v2, 168v4, 171r4, 173r1, 176v4, 177v2, 179v4, 180r1, 180r1, 182v6, 183r3, 188v2, 191r1, 191r4, 192r3, 192r3, 192r3, 192r3, 192r4, 192r5, 192r6, 192v1, 199r4, 199r5, 199r6, 199v3, 200r1, 200v3, 201r5, 201v2, 201v4, 202r4, 206v3.

+lūg

3r6.

+lik

3r2, 5v6, 13r5, 14r2, 14r3, 14v5, 16v5, 18r3, 20v4, 22v4, 25r2, 25r2, 25r2, 26r2, 26r2, 26v3, 26v4, 27v2, 30r4, 31v3, 34r5, 36r5, 40r1, 42r3, 42r4, 42v4, 47r1, 49r4, 56r3, 58v2, 62v1, 63r7, 66v3, 72r6, 77r4, 77v4, 77v5, 77v5, 77v6, 78r1, 81v3, 81v3, 81v4, 81v4, 81v5, 81v7, 82r2, 82r7, 84v1, 87v5, 90r5, 90v5, 90v6, 93r6, 94v3, 96v5, 97r3, 99v1, 102v5, 102v6, 103v3, 108v6, 112v4, 112v4, 112v4, 116r2, 116v4, 117r1, 120v3, 123r1, 124r5, 126r6, 126r6, 131r4, 131v1, 138v1, 138v1, 141v4, 142v3, 148r2, 149r4, 151v2, 154r4, 154r6, 155r2, 155r3, 155r3, 160v6, 160v6, 162v5, 164v5, 164v5, 167r3, 167r3, 167r3, 167v4, 167v5, 177r2, 178v6, 178v6, 178v6, 180r3, 182r6, 182v1, 185r5, 190r4, 202r1, 203r1, 207r5.

+lūk

25r3, 25r5, 52r5, 52v5, 90r4, 110r6, 173r1, 182v6, 202r1, 202r4, 202v6.

+lük

4v3, 4v4, 28r4, 53v2, 114r1.

+ncI, +ünci

148r3, 148r4, 148r5, 148r6, 148v2, 148v4, 164r6, 164v1, 164v2, 170v3, 170v3, 182v6, 183r1, 183r2.

+süz

190v6, 201v2.

+süz

117v3, 139v2.

+süz

5v1, 11v2, 21r1, 21v4, 29v4, 30r4, 32r1, 32r1, 32v6, 32v6, 43v5, 43v6, 52r6, 59v6, 65r3, 80r4, 88v4, 90v1, 91v3, 91v3, 92v5, 92v6, 106r3, 108v1, 109v2, 112r7, 112r7, 116r4, 116r4, 121v1, 122v6, 123r2, 127v3, 129r4, 129r5, 130v1, 130v2, 131v3, 141v5, 165v4, 172v1, 174r1, 178v3, 179v3, 181r5, 189v7, 190v3, 191r1, 202v5, 202v5, 206v3.

+şüz

6v1.

+süz

13v2, 18r4, 19r6, 23r5, 25v4, 40v4, 48v1, 56r1, 58r4, 58r5, 59r2, 59r3, 81r4, 88r1, 89r4, 89r4, 97r4, 98r1, 106r4, 106v4, 106v4, 109v3, 109v6, 124r1, 125r5, 130r4, 130v6, 131v4, 137r2, 139v2, 141r4, 141v4, 142r2, 142v1, 144v5, 157r3, 158r3, 159v6, 160r7, 160v6, 163v4, 175r2, 175r2, 179v4, 181r1, 189r3, 189r5, 198r3, 198v3, 202v5, 202v5, 205v5.

+sul

37v1, 37v2, 68v1, 92r5, 98v6, 99v4, 107v3, 110v4, 192r3, 196v4.

Fiilden İsim Yapma Ekleri**-ak**

58v5, 64r3, 77v4, 78v2, 81v3, 93r6, 95r4, 103r2, 118r6, 118r6, 128v2, 171v2, 176r6, 176v5, 178v7, 193v4, 200v1, 201r1, 201v5.

-cek

114v1.

-ç

14r6, 31v6, 46r1, 46r2, 47r6, 108r5, 155r5.

-dük

6v4, 137r5, 159r1, 163v7, 165v1, 175r3, 188v6, 192v7, 192v7.

-GAn

89v2, 89v3, 89v4, 89v6.

-ğın, -gün, -kün

27r2, 160r4, 205v4.

-GU

10r2, 16v4, 33v6, 48r3, 48r5, 48r5, 48r6, 48r6, 57r4, 58r6, 73r5, 74v4, 79v2, 79v2, 80r4, 80r5, 80r6, 100r5, 107v3, 107v3, 120r4, 122v4, 122v4, 132v3, 146v3, 146v3, 175r3, 189v7, 193r5, 204r4.

-I

6v3, 7r2, 9v2, 12r5, 15r4, 15r4, 17r5, 18r1, 19r3, 19r5, 19v1, 19v6, 20r1, 20v4, 21r3, 21r4, 21r5, 21r6, 22r5, 22r5, 22v2, 22v2, 22v4, 23v4, 23v5, 24r3, 26r1, 26v1, 26v2, 26v4, 26v6, 27r2, 27r3, 27r5, 30v2, 30v4, 34r6, 44r3, 44v2, 47v3, 53v1, 53v2, 56r2, 57v7, 58r1, 58r2, 61v3, 63r2, 65v5, 71v3, 71v3, 72r3, 76r3, 77r1, 78v4, 79r2, 79v5, 81r4, 82v2, 83r1, 86v5, 87r1, 89r3, 90v1, 90v3, 92r7, 92v5, 93v6, 94v3, 95r3, 95v4, 96r6, 96r6, 96v2, 97v1, 107v1, 111r4, 113r3, 113v5, 114v5, 118r3, 119v2, 121r1, 121r3, 121r3, 121v2, 122v6, 126r5, 130r7, 132r2, 133v2, 133v3, 135r4, 141r5, 143r6, 145r3, 146v4, 158v3, 160r3, 161v6, 166r5, 169v1, 170v5, 172v1, 172v3, 172v3, 174r4, 185r5, 191v3, 194v5, 196r5, 196v5, 196v5, 198r7, 198v6, 199v1, 199v2, 203r3, 204v2, 208v5.

-IcI, -uci

46r4, 53v3, 53v3, 77r3, 176r1, 175v7, 175v7.

-ik, -UK

4v3, 4v4, 12r6, 13r3, 14r6, 21r2, 21r5, 22r6, 24v4, 25r4, 28v3, 35v2, 41r1, 42r5, 47v3, 50r3, 50r4, 50r5, 50v1, 50v3, 51r2, 51r3, 51r4, 56r2, 57r3, 57v3, 57v4, 57v5, 58r3, 58v4, 60r6, 60v3, 61v5, 65v1, 67r4, 67r5, 72r6, 72v5, 72v6, 73r1, 73v3, 74v5, 96v4, 76v3, 76v5, 80r6, 80v4, 81r5, 87v5, 88r5, 94r6, 94r6, 98r4, 102v4, 104r5, 106v5, 107v5, 108v3, 113r5, 113r6, 113r6, 113v5, 114r5, 121r4, 121r6, 125r3, 128v6, 130v2, 130v2, 130v2, 131r5, 141r4, 142v3, 142v5, 147v6, 150v4, 151r2, 152v3, 156v3, 159v5, 165r4, 169v3, 173v4, 176r2, 176r3, 176r6, 176r7, 176v4, 178v6, 180v6, 181r4, 185r3, 188r4, 191r4, 201v4, 207v5.

-In, -ün

19v3, 23v2, 39v6, 78r4, 82r4, 86v6, 106r6, 111v2, 113v3, 121r3, 121v5, 145r2, 167r1, 171r6, 177v4, 196r5, 207v6, 208r1.

-Im, -üm

15v1, 24v3, 42r4, 56r1, 77r6, 77r6, 77v1, 79v4, 87v3, 90v1, 98v6, 110r4, 112v3, 113v1, 120v3, 136v6, 136v6, 137r1, 137r2, 137r3, 137r4, 137v2, 142v4, 165v4, 172v4, 178r5, 179v4, 192r4, 195r2, 205v4, 208r2.

-Iş

28r4, 43v4, 54r2, 67r3, 67v2, 73r5, 76r4, 77v3, 77v4, 85v3, 102v3, 105r4, 116r1, 126v2, 129r5, 149r4, 158r6, 170r7, 182r3, 191r4, 197r5, 203r2.

-it, -üt

8r5, 22r3, 24r1, 30r5, 43r6, 43v7, 45v2, 46v4, 51r2, 52v6, 76r5, 76r5, 92r4, 97r1, 100r2, 116r4, 116r4, 151r6, 164r1, 176r4, 176r4, 192v5, 194v5, 204v2.

-K, -ğ

4r5, 5v5, 10r3, 11v5, 11v6, 15r3, 19v4, 22v2, 22v6, 25v3, 28v2, 32v5, 36r2, 41v6, 46r5, 48r3, 51v4, 57r6, 59r1, 62r4, 62r5, 62r6, 62v1, 67r3, 73r1, 75v3, 76r1, 77r2, 77r4, 77r4, 77v4, 77v5, 78r4, 78r5, 85r5, 85v3, 93r6, 94r4, 94r5, 94r6, 94r6, 95r3, 95v5, 96v2, 96v2, 98r3, 99v3, 103r1, 103v2, 105r6, 107v5, 109r2, 109v1, 112r5, 113r6, 114v6, 116r5, 116v2, 117v3, 126r6, 127v4, 127v4, 130v2, 134v3, 137v1, 142r4, 142v3, 147v4, 164r4, 164r4, 170v5, 171v3, 171v4, 173r5, 173r6, 174v2, 176v2, 177r2, 178v7, 183r2, 191v1, 191v4, 196r5, 199r2, 199r3, 199r3, 200v3, 201v4, 203v1, 207v5.

-kuc

199v1.

-mur

121v6.

-sağ

105r5, 119r3, 177r1.

-si, -sU

109r2, 131r2, 185v6.

-tu

91v3.

İsimden Fiil Yapma Ekleri**+A**

5r3, 12r5, 12v5, 16r2, 22r6, 22v1, 25v3, 32r5, 32r5, 38v4, 39r1, 39r3, 40r1, 46v3, 47r2, 47r2, 49v3, 51r2, 52r3, 59v2, 61v6, 62v3, 65v2, 80v3, 82v3, 83v6, 99r5, 102v4, 108v5, 110v3, 115r3, 115v3, 118r2, 120v2, 120v2, 129r6, 131r5, 136v6, 1137v1, 54v4, 162r4, 170r3, 182r2, 184r4, 184r5, 189r5, 179v3, 193v6, 197r4.

+al-

7r6, 9r2.

+ar-

7r1, 15v2, 20v2, 28v5, 29r5, 30v2, 44v4, 53r2, 115r2, 123v2, 141r4, 151r2, 171r6, 177v4, 199r2.

+da-

8r3, 15v6, 149r5, 71r5, 79v3, 110r5, 147v3, 153r3, 153r3, 153r4, 205r5.

+l-

5v6, 60v4, 78v6, 105v2, 108v6, 112v3, 113r1, 116v5, 157r5, 158v3, 160v5, 160v6, 161r3, 165v4, 167v3, 167v4, 167v5, 173r4, 175r3, 184r4, 187v4.

+la-

14v4, 23r4, 23r4, 41v5, 46r3, 48r4, 49v1, 58v6, 69v3, 73r4, 74r5, 77v3, 78r1, 82r2, 82v1, 82v6, 85v4, 88v1, 92v5, 96v5, 98v1, 98v4, 100v2, 102v5, 106r2, 112v3, 115v1, 115v6, 118r4, 123r6, 128v7, 132r5, 132v1, 135v2, 143r4, 143v6, 144v3, 144v3, 145r2, 149v1, 153r4, 157v6, 158r3, 161v4, 166r3, 169r5, 171r4, 177v2, 178r1, 180v3, 182v6, 187v6, 189v5, 192v6, 193v5, 195r5, 197v6, 202v5, 202v6, 202v6, 205v1.

+le-

2r1, 4v6, 5r1, 5v5, 5v5, 7v3, 8r5, 8v4, 10v5, 11r2, 14v2, 22r6, 23r4, 26v2, 26v3, 27r1, 28r2, 30r3, 31r4, 31v2, 31r5, 33r1, 33r1, 33v3, 34r1, 35r6, 37v5, 40v5, 42r5, 44v1, 46v1, 46v6, 50r4, 50r4, 50v1, 50v3, 50v3, 50v4, 50v6, 52r3, 52v2, 59r3, 59v5, 60r5, 61r3, 65r3, 66r6, 66v5, 67r2, 67r5, 68r2, 68r3, 68r6, 68v3, 70r4, 70r4, 70r4, 70r5, 70r6, 72v5, 75r4, 80r1, 84r1, 86v5, 88r2, 91r5, 91v6, 95v2, 95v5, 96v1, 96v5, 97r1, 97v2, 97v3, 98r6, 101v4, 101v7, 102r2, 105r1, 105r6, 109r4, 109r5, 109r7, 109v3, 113r3, 114v6, 123v3, 127r2, 129r6, 129v2, 131v1, 132r5, 133r5, 135v4, 136r1, 136r3, 140r6, 143v2, 144r4, 144v3, 146v5, 147r2, 148v6, 149r3, 150v4, 151v4, 153v1, 157r1, 157v3, 158r1, 158r3, 159r1, 159r1, 160v7, 161v4, 166r1, 166r2, 166r2, 166r3, 166v3, 166v3, 167v4, 168v1, 169v4, 169v4, 169v5, 170r2, 180r2, 181v5, 182r6, 183v5, 186r3, 186r4, 189r3, 190r6, 195v4, 199v5, 201v6, 202v5, 202v6, 203v3.

+lan-

20r2, 131v5, 145v2, 153r3, 159v1, 161v1, 168r4.

+len-

37v4, 62v1, 168r4.

+ša-, +se-

95r4, 205v1.

+te-

146r3, 173v5.

+tel-

125r6.

Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ar-

98v6, 154r6, 184v5, 192v7, 137r2.

-dir-

134r4, 177r6.

-dur-

2v1, 13r3, 23v6, 45v3, 45v3, 45v3, 82r6, 99r6, 108v4, 112r2, 115r1, 121r5, 122v3, 133v6, 157r4, 171r3, 177v1, 179r1, 182r1, 184v9, 188v3, 193r4, 200r6, 200v4, 202r5, 202r5, 204v3, 208v3, 210r3.

-dür-

3r8, 3r8, 3v1, 33r4, 35v3, 49v3, 88r4, 99v5, 107v4, 108v5, 113v2, 115r5, 117v3, 118v2, 119r6, 127v5, 138r6, 143r4, 154v4, 158v5, 171r2, 176r2, 176r2, 178r3, 182v5, 183v2, 184v6, 196v6, 197v5, 199v2, 199v6, 202r5, 202v2, 204r4, 204r5, 210r3.

-er-

21r3, 36r5, 45r2, 67r4, 75r4, 90v6, 91r5, 102v6, 135r6, 143r3, 192v4.

-il-

5v4, 6r1, 12v3, 12v4, 17v4, 20r5, 40r3, 40r3, 58v5, 60v4, 61v4, 61v4, 61v4, 61v5, 61v5, 70r7, 74v1, 76v1, 77r2, 90r4, 97r4, 111r4, 113v1, 125v2, 127r2, 127r3, 129r5, 131r4, 133r7, 134r2, 134r2, 134r2, 136r2, 139r2, 141v1, 141v2, 144v2, 147r4, 147r4, 152r2, 162v6, 165v4, 170r5, 170r5, 170r6, 170v1, 170v3, 170v4, 183v4, 185v3, 195v2, 196v3, 197r4, 199r6, 199r6, 201v3, 205v3.

-in-

14r2, 23r5, 24v6, 29v2, 41v5, 44v6, 45v5, 53v1, 76r2, 76r6, 77r2, 85r6, 104r6, 122r4, 127v7, 132r6, 142r4, 149v4, 149v5, 150r1, 153r6, 171r5, 177v3, 204r4.

-ir-

133v2.

-iş-

89v4, 111r7, 128v6, 144r6, 149r6, 157r5, 204r3.

-it-

7r4, 27r4, 35v5, 43r3, 56v1, 57r4, 57r5, 57v3, 82r5, 89v5, 91v2, 102v2, 112v6, 112v6, 123r5, 127r1, 128r3, 143v6, 172v5, 180r3, 185v5, 187v5, 188r3, 190v1, 193v4.

-il-

10r6, 17v4, 20r3, 29r1, 36r2, 44r1, 44r2, 61v1, 64v6, 66r5, 69v3, 71r2, 72r6, 75v2, 83v3, 86v1, 90r6, 94v3, 96v4, 101r5, 102r4, 116r1, 125r6, 125v2, 125v2, 133v4, 151r2, 156v4, 161v5, 168r2, 168v5, 170r5, 170v2, 170v5, 173r3, 173v3, 173v4, 174r1, 175r2, 175r4, 175r4, 175v1, 178v3, 180v4.

-in-

17r6, 18v4, 19r4, 20v3, 20v3, 26r3, 28v1, 46v1, 59r2, 60v6, 90r3, 90r6, 94v4, 101v3, 102v3, 103r2, 127r3, 128v2, 133v5, 136v6, 149v5, 153r5, 153r6, 155v7, 159r5, 182r1, 191v6, 202r4, 202r4, 203v1, 205r3.

-ir-

11r5, 33r5, 95r6, 95v1, 95v1, 109r2.

-iș-

15v4, 17r6, 29r4, 59r2, 89r6, 89v3, 89v5, 89v6, 105v4, 106r5, 106r6, 124r4, 126v2, 126v2, 145v4, 145v4, 145v4, 149r6, 149r6, 155r2, 161v3, 168v3.

-it-

114r4.

-l-

34v5, 35v6, 63r3, 72v2, 107v4, 110r1.

-n-

9r1, 10r6, 23r2, 24v2, 24v5, 26v2, 27r2, 33r2, 33r3, 34r1, 34v5, 39v3, 44r3, 44r4, 45r1, 50r5, 50v2, 51v2, 57r7, 58r6, 62r4, 62r4, 63r3, 64r6, 67v3, 67v5, 69r5, 69r6, 69r6, 70v3, 71r5, 75v2, 77r4, 77v3, 78v1, 79v3, 84r1, 84r2, 84v3, 86v2, 87r6, 98v5, 99v3, 101r4, 110r5, 111r1, 111v2, 112r1, 113r5, 113r6, 115r2, 118r3, 118r3, 118v5, 127v1, 129r3, 130v6, 142v5, 143v5, 144v1, 147v3, 147v4, 151v3, 153r2, 153r3, 153r6, 156r2, 156r5, 156r5, 161v3, 162v4, 163v4, 166v4, 167r2, 167r5, 167v4, 167v4, 167v5, 167v7, 169r4, 169v3, 170v5, 171v7, 173r6, 175r4, 182v1, 185v6, 197r4, 203v3, 205r5, 206v6, 207v5, 209r5.

-r-

104v6.

-ș-

2v1, 24v4, 26v6, 19r6, 33r3, 38r2, 42r2, 60v2, 67v3, 67v5, 73r2, 74v5, 81r6, 85r4, 87v5, 96v4, 99r6, 101r6, 104r5, 105r2, 108r4, 124v4, 137v5, 141v4, 141v4, 141v4, 145r2, 153v5, 168r4, 185r3.

-t-

8r3, 11v5, 12r4, 12r4, 14r6, 14v1, 14v6, 15r1, 17r3, 20r1, 21v3, 22v5, 30r3, 36r2, 36v4, 39r6, 39v4, 43v3, 47r2, 58v1, 58v2, 61r3, 61v6, 62r2, 63r3, 64v3, 67r5, 70v2, 70v4, 72v1,

72v2, 74r3, 74v4, 78v3, 79v6, 81v1, 87r2, 87v2, 88r2, 89v6, 90r2, 90r5, 91r1, 91v2, 92r4, 96r4, 97r6, 97v1, 97v2, 97v2, 100r2, 100v5, 101r2, 101r5, 101v1, 104v3, 105v5, 108r2, 108v7, 110v5, 110v5, 115r3, 115r3, 115v4, 116v1, 119v3, 123r3, 123r5, 123r6, 123r6, 123v1, 123v3, 123v4, 124r1, 126r2, 128r4, 130r6, 130r6, 131v4, 136v4, 138r6, 141r2, 143v6, 145r7, 146r6, 146v5, 148r2, 148v2, 152r3, 152r3, 152r3, 152r5, 153v5, 157r5, 157v3, 164r3, 164r6, 168r2, 168r6, 168r7, 168v2, 175r5, 176v5, 176v5, 177r5, 178v3, 179r7, 179v2, 179v3, 179v6, 180r5, 182r2, 185r2, 185r2, 186r3, 186v4, 187r6, 188v1, 188v3, 192v4, 198v3, 198v3, 198v4, 198v4, 198v6, 200r6, 204r6, 204r7, 204r7, 207v6, 209v1, 210r3.

-ul-

7r1, 14r2, 16r2, 27r3, 36r6, 36v1, 36v3, 37v4, 48v2, 49v2, 56v6, 60v3, 118v5, 119r1, 125r5, 132r6, 144v5, 158v2, 175r4, 205v3, 206v7, 207v1.

-un-

8v4, 54r5, 54r5, 158r7, 166r4, 174r1.

-ur-

73r2, 79v4, 82v6, 84v4, 121r4, 131r6, 141r4, 184v9, 186r1, 188r5, 189v5, 196v2, 202v2.

-uș-

89v2, 97r2.

-ut-

113v6, 148r3.

-ül-

34r2, 16r2, 18v3, 71r6, 75r5, 81r3, 125r5, 125r5, 135v6, 145v3, 142v3, 168r2, 168v4, 173v6, 187r5, 200v5, 203r1, 205v3.

-ün-

9v4, 40r2, 82r4, 90v1, 105v2, 171v7, 203r5, 203r5.

-ür-

17r1, 19r5, 23v4, 24r4, 26v5, 26v5, 29r3, 30r6, 42r3, 42r5, 42v6, 76v1, 95v1, 108r3, 109r5, 125v3, 131r6, 134r1, 141r4, 145r7, 145r7, 154v2, 156r2, 176r3, 181r4, 189r2.

-y-

14r2, 14v4, 26r4, 35v4, 36r6, 36r6, 39r4, 42v2, 44v2, 45r3, 45r3, 45r4, 48r2, 48v1, 49v2, 51r4, 53r5, 69v5, 78r5, 79r6, 81v4, 84r1, 98v3, 115r2, 116v1, 125v4, 128v1, 129r2, 134v2, 135v3, 137r3, 145v7, 154r6, 175v7, 175v7, 177r1, 177r3, 182r5, 182v5, 184r3, 204v6, 205v4.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ YAZILI METİN

Fatih Nüshasının Baş Kısımında Yer Alan Arapça İbareler

Elḥamdülilāhillezī hedānā lihāzā vemā kūnne linehtedī levlā en hedānallāh.²¹⁶

Ḳed veḳef yedehu el-nuşḥe el-seri'e ve el-muḥsin el-mes'e, ḥazret sulṭānuna a'zam el-saltīn el-i'zām, ekremü'l hevvăfīn, el-i'cām el-sulṭān ibnü'l-sulṭān, el-sulṭān el-ā'li Maḥmūd ḥāse eyyedehu Allah bil-naşr fī serir-ri'l 'edil vü'l-iḥsān limen ṭala'a ve efade ḥersehu el-'aşr, Allah subḥānehu ve te'ālādur, ve leyse Mustāfa El-Me'mūn te'yīn umam'm-ül-heremeyin el-şerifeyin 'aşru lehü.

Risâletü'n-Nushiyye Fasılları

Fī-ta'rīfī'l-'aql (aklın tarifi)	3r5
Dāstān-ı rūḥ u nefis ve mā-yata'allāḫu bihimā mine'l-aḥvāl (ruh ve nefsin hikâyesi ve bunlarla ilgili hâller)	4v5
Dāstān-ı ḳanā'at (kanaat hikâyesi)	11r1
Dāstān-ı buşu ya'nī ğazab (öfke yani kızgınlığın hikâyesi)	19v6
[...] (başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	28r1
[...] (başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	31r3
Dāstān-ı 'aql (Aklın hikâyesi)	43v2

²¹⁶ Kendisinden başka bize hidayet edecek olmayan ve bizi hidayete erdiren Allah'a hamdolsun.

RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE

- 2r1 pādişāhuñ hikmeti gör neyledi
od u şu toprağ u yèle söyledi
- 2r2 bismi'llāh dēyüp götürdi toprağı
ol arada hāzır oldı ol dağı
- 2r3 toprağıla şuyı bünyād eyledi
aḡa ādem dēmegi ad eyledi
- 2r4 yel gelüp ardınca debitdi anı
andan oldı cism-i ādem bil bunı
- 2v1 od dağı geldi vü kızdurdu anı
çünki kızdı cisme ulaşdı cānı
- 2v2 şūrete cān girmege fermān olur
pādişāh emri aḡa dermān olur
- 2v3 şūreti cān girdi pūr-nūr eyledi
şūret dağı cānı mesrūr eyledi
- 2v4 ḡamd ü şükr étđi dēdi ēy zū'l-celāl
biḡ benüm bigi yaratsaḡ ne muḡāl
- 2v5 toprağıla bile geldi dört şıfat
şabr u eyü ḡū tevekkül mekrümet
- 2v6 şuyıla geldi bile dört dürlü ḡāl
- 3r1 ol şafādur hem saḡā' luṭf u vişāl
- 3r2 yelile geldi bile bil dört heves
ol durur kızb ü riyā tizlik nefes

3r3 odıla geldi bile dört dürlü dad
şehvet ü kibr ü tama' birle hased

3r4 cānıla geldi bile uş dört hişāl
'izzet ü vahdet hayā ādāb-ı hāl

fī-ta' rīfī'l-'aql

3r6 'aql pādīşāhuṅ²¹⁷ kadīmlıgı pertevindendür 'aql
3r7 daḥı üç dürlüdür biri 'aql-ı ma'āşdur dünyā tertīblerin
3r8 bildürür biri de 'aql-ı ma'āddur āḥiret aḥvālın bildürür
3v1 biri de 'aql-ı küllüdür Allāh te'ālā ma'rifetin bildürür īmān
3v2 pādīşāhuṅ hidāyeti nūrındandır īmān da üç
3v3 dürlüdür biri 'ilme'l-yaḳīndür ve biri 'ayne'l-yaḳīndür
3v4 ve biri ḥaḳḳe'l-yaḳīndür ammā ol īmān kim 'ilme'l-yaḳīndür
3v5 'aqlda yêrlüdür ve ol īmān ki 'ayne'l-yaḳīndür
3v6 göñülde yêrlüdür ve ol īmān ki ḥaḳḳe'l-yaḳīndür
3v7 cānda yêrlüdür cānıla olan īmān cānıla bile
3v8 gider uçmak pādīşāhuṅ fazlı pertevindür tamu
3v9 pādīşāhuṅ 'adlī pertevindendür toprak pādīşāhuṅ
3v10 nūrı pertevindendür şu pādīşāhuṅ hayātı pertevindendür
3v11 yel ol pādīşāhuṅ heybeti pertevindendür od pādīşāhuṅ
4r1 hışmı pertevindendür toprağıla şu uçmakda yêrlüdür
4r2 odıla yel tamuda yêrlüdür odıla ve yelile
4r3 gelen tokuz kişidür ki bunlar biḡbaşlarıdur biḡer
4r4 erleri vardur kime gelseler kendü maḳāmına iletmek
4r5 yarağında olurlar toprağıla şuyıla gelen on
4r6 üç kişidür bunlar daḥı biḡbaşlarıdur biḡer
4r7 erleri vardur kime gelseler uçmağa dartaılar
4r8 cānıla gelen daḥı dört kişidür bunlar cānıla
4r9 geldi cānıla gider bunlarıḡ daḥı biḡer erleri vardur
4r10 bunlarıḡıla olanlar dīdāra müstağraḳ olasııardur
4r11 toprağıla şuyıla gelen uçmakda olasııardur odıla

²¹⁷ METİN: pādīşādıhuṅ.

- 4v1 yelile gelen ʔamuda ʔalasılardur cānıla bile gelen
 4v2 ʔazretde müstağrağdur imdi bilgil ki ʔankı
 4v3 bölükdensin ʔankısının sözün dutarsağ anuğ
 4v4 bölüğindensin va'llāhu a'lem

dāstān-ı rūḥ u nefis ve mā-yata 'allaḳu bihimā mine'l-aḥvāl

- 4v6 gel imdi diñle sözi şerḥ edeyin
 birin birin anı saña dēyeyin
- 4v7 çü şāhuğ ḥikmeti aḳdemdenidi
 bu birḳaç söze şerḥ ādem'denidi
- 4v8 bu muḥtaşar cihān iki cihānce
 dükeli baḳarısag yüz biğ anca
- 5r1 'azīm cihān durur göñül cihānı
 seni izleriseğ bulasın anı
- 5r2 ḥaber vēriserem nefsüñ elinden
 ümīdün varısa gidesin andan
- 5r3 iki sultān durur saña ḥavāle
 diler her birisi kim mülki ala
- 5r4 biri raḥmānīdür cān ḥazretinden
 biri şeyṭānīdür garaž yatından
- 5r5 gör imdi kim seni kime ʔaparsın
 kime ʔapu açup kime yaparsın
- 5r6 on üç biğ er durur raḥmānī leşker
 5v1 zebūnsuz kimselerdür key erenler

- 5v2 toköz biñdür bu nefsün haşerātı
 müdām eyerlüdür bunlaruñ atı
- 5v3 nişānları bu kim yüzleri qara
 bu nefrīn ü şikāyet qanda vara
- 5v4 şaķıñıl kim bulardan olmayasın
 ki nefis dīvānına yazılmayasın
- 5v5 qo nefsün dileğın cān besleriseñ
 yerün nūr cān sözini esleriseñ
- 5v6 tekebbür nefsdür sultānı bilmez
 çerisinde eyü dirlik dirilmez
- 6r1 key arı cān gerek şeh hāzretinde
 ırılmağın tura sultān qatında
- 6r2 qadīmden nefsdür sultāna ‘āşī
 bir urğandur hemān anuñ bahāısı
- 6r3 bu nefis oğlanları toköz kişidür
 nifāq u şirk anlaruñ işidür
- 6r4 ulu oğlı tama’ eyü iş étmez
 cihān mülki anuñ olursa yétmez
- 6r5 biñ er tonlu tururlar qapusında
 esīr étmiş cihānı tapusunda
- 6r6 sever dünyāyı çün oldur īmānı
6v1 şuşuzdur dünyeye qanmaz revānı
- 6v2 neyi severiseñ īmānuñ oldur
 nice sevmeyesin sultānuñ oldur

- 6v3 sevündür bil seni senden ileden
ne severisen ol yañaya yiden
- 6v4 ki sevdüğünden öte menzilün yok
aşıl ma'nā budur söz kelecı çok
- 6v5 bu yolda da'vā şıgımaz ma'nā gerek
neyi kim severisen anı gerek
- 6v6 buçuk gün tırmayan 'aqluñ katında
ne lāyık ola şāhuñ hāzretinde
- 7r1 görem bir şahş gelür beñzi şararmış
dutulmuş dili 'aqlı yavı varmış
- 7r2 gelüp 'aqluñ öñinde tapu kıldı
haqq'a şükr eyledi çün anı buldı
- 7r3 eger sen 'aqlısañ gel beni gör der
tımār eyle benüm derdüme er der
- 7r4 ayıtmaduñ göreyin bir gün anı
ne şorduñ kimseye ol kimse kanı
- 7r5 tama' kervānıyıla yoldan azdum
saña geldüm çün ögüm sende sezdüm
- 7r6 buñalup saña geldüm hālümü bil
7v1 mededün varısa gözüm yaşın sil
- 7v2 tama' habsine düşdüm çıkamazın
katı berkdür dīvārı yıkamazın
- 7v3 key erenler durur zindānı bekler
bahādurlar demür yürekli erler

- 7v4 biñ er ʔonlu durur ʔama' ʕerisi
mübārizdür bahādur her birisi
- 7v5 ele gireni zindāna ururlar
ayağına da demür buyururlar
- 7v6 su'āl êtdüm bulara ne kişisiz
uluñuz kim durur kimüñ eşisiz
- 8r1 dēdiler ʕamusı nefis ʕullarıdur
ʕamusınıñ ʔama' ulularıdur
- 8r2 ʔama'-dāruñ yeri ʔamuda olur
ʕaʕan ʔamuda olan āsūde olur
- 8r3 yolum aldı benüm aldadı ʔıtdı
bugün yarınıla 'ömrüm dūketdi
- 8r4 'aʕıl anuñ sözün ʕün kim işitdi
tefekür eyleyüp kendüye gitdi
- 8r5 ʕü gine geldi 'aʕıl ögütler anı
bize gelenlerüñ ʕırtıldı cānı
- 8r6 bize geldüñise endīşe yēme
8v1 ne ʕılam dēyübeni ʕuşsa yēme
- 8v2 ʕanā'at faʕrıla uş gele şimdi
baʕadur dūşmene gör nēde şimdi
- 8v3 ʕağırdı muştıcı geldi ʕanā'at
ħarīr ʔonlar geyer biner bırāğ at
- 8v4 'alemleri yaşıl bulundı ʕıkdı
kimesne eslemez yavlağ ınıkdı

- 8v5 çavuşlar yügsürür sağda vü şolda
ğıriv ü zemzemedür degme yolda
- 8v6 anı gördi kaçar nefis haşerâtı
gör imdi nitedür hâlik şıfâtı
- 9r1 şınıkdı cümlesi gerü kayıkmaz
döker oğlın kızın ardına bakmaz
- 9r2 buşaldı cümlesi turmadı kaçar
kılıç lâzım degül iş oldu nâ-çar
- 9r3 kılıçlar kanludur erleri gâzî
uçar kuşlar gibi atları tâzî
- 9r4 tama'dan kırtarurlar il ü şehri
şıldılar leşkerin cebrî vü kahrı
- 9r5 ederler hây u hû nefrîn ü efgân
muḥâldür kimse andan kırtara cân
- 9r6 şıyup çerisin iline aklarlar
- 9v1 kıovup oğlın kızın şehri yakarlar
- 9v2 gâzâdan geldi şeh tahtına oturdı
sipâhîler kamu tapuya tırdı
- 9v3 kamu şehir ü kamu il râḥat oldu
nereye varsaṅ pür-ni'met oldu
- 9v4 görünmez oldu ol kızlığ u âfet
maṭır-bâz olurlar cümlesi mât
- 9v5 harîfler cümlesi tâ'âta meşgûl
olupdur cümlesi sultânına kul

- 9v6 oturur cümlesi hân meclisinde
ferahlar²¹⁸ u kadehler ellerinde
- 10r1 ferâgat oldu bunlar hoş geçerler
sürer sâkî şarâb dün gün içerler
- 10r2 ferah oldu bular kayguları yok
eginleri bütün karınları tok
- 10r3 nedem demek ırağ oldu bulardan
ki 'ömr ü rızka ol durur pâyândan
- 10r4 çü mihmân-dâr kendüsi oldu sulţân
ha döşer turmadın hân üstine hân
- 10r5 niçe senüñ gibiler yedi toydı
bikir durur dahı hîç eksimedi
- 10r6 yenür turmaz velî zerre gedilmez
- 10v1 nereden geldüğini kimse bilmez
- 10v2 erenlerdür bu dirlige erenler
yüzün ma'şukanuñ muṭlak görenler
- 10v3 hâkıkat bunlar ölmezler kalurlar
ki her dem yēñiden kısmet alurlar
- 10v4 yūnus cümle sözüñ senüñ ferīde
çü söz senüñ durur ol sen işide
- 10v5 nice sözüñ varısa saña söyle
hāşş u 'āmm gönlini şey'ullāh²¹⁹ eyle

²¹⁸ Bizim görüşümüze göre ferah sözcüğü “büyük kase, bardak, kupa” anlamındaki Farsça “farağ/fırağ” sözcüğüdür. Mustafa Tatçı’ya göre ferāh “bol, geniş, iç açıcı, şenlendiren” anlamındadır.

²¹⁹ METİN: şey’li’llāh.

10v6 ki zîrâ cümle iş ulularuñdur
temennâ eylegil yol bularuñdur

dāstān-ı kanā'at

11r2 eger diñleriseñ haber vereyin
'aķıl cāsūsı ne dēr göstereyin

11r3 kanā'at geldi oturdı taķtı aldı
ķarāmīler hemān yollarda ķaldı

11r4 tūrurlar tağ başında yol ururlar
ķomazlar yolcıyı yolda tūrurlar

11r5 'aķıl der cāsūsa yort imdi ġerü
kanā'ata ķaber benden degirü

11r6 dē otursun ki tāc u taķt anuñdur
ilāhī devletile baķt anuñdur

11v1 niķe tūra ķarāmī tağ başında
ġirür bir ġün ele yol şavaşında

11v2 kebürdürler aña bulurlar anı
aña uyan īmānsuz vère cānı

11v3 özinden ġayrı kimseyi begenmez
yüce yerde tūrur aşığa inmez

11v4 niķe taķta binenler yere dūşdı
niķe benin dēyene siñek üşdı

11v5 saña uġratma kibrün endīşesin
uyarsañ kibre ırağa dūşesin

- 11v6 ırak düşenlerün ĩmānı yokdur
 12r1 ki zīrā şūretinde cānı yokdur
- 12r2 gerek cānlu kişi cānın şakına
 ki takşīr ětmeye kendü haqqına
- 12r3 tekebbūr eyleme kim sevrikesin
 sevürkmişler yolına birikesin
- 12r4 kapu gözet kapu ko dip gözetme
 ki devlet kapudadur koma gitme
- 12r5 dilerseñ devleti kapuda turgıl
 umarsañ hil'atı tapuda turgıl
- 12r6 begenme gel seni ayruk düşesin
 kalup dermān-de 'ucbile kalasın
- 12v1 tekebbūr sözi her nēreye vara
 işiden la'net okur ol habere
- 12v2 şakıngıl olmağıl kibrile yoldaş
 kibir kadayısa anuñla şavaş
- 12v3 koğıl kibri vefā saña ne kıla
 vāy ol gün kim şūret naqşı yıkıla
- 12v4 şūret yıkılmadıñ kibri yıkağör
 bu düşvārılık maķāmından çıkagör
- 12v5 deñe kibr issini hīç rāhatı yok
 nēreye varurısa zaħmeti çok

- 12v6 ھاڭڭ'a giden yolu göڭli içinde
 13r1 göremez ol anı yaddur ilinde
- 13r2 uŋat gör ھاڭ yolu göڭlünde sırdur
 bu cümle ھاşşlar göڭülde birdür
- 13r3 şular kim ol göڭülde ٲaşra ڭala
 naşibin aldurur ayruڭ ne ala
- 13r4 göڭül eri bilür göڭül ھاberin
 ڭamu göڭüllerüڭ içinde varın
- 13r5 dirīgā cümle 'ömrüڭ ھاyfa vardı
 tekebbürlik seni yoldan ayırdı
- 13r6 tekebbür nedür aڭa uyasın sen
 ümīdüڭ yok mı ھاڭڭ'ı tıyasın sen
- 13v1 hemīşe baڭuban seni görürsin
 görüp kendözünü mağrūr olursın
- 13v2 niçe ٲurmak bu ھاm endīşelerde
 ölürsin²²⁰ tevbesüz bu pīşelerde
- 13v3 tekebbür kişinüڭ fāidesi yok
 ڭomazsa kibri peşmān olısar çok
- 13v4 hūner gözle hūner ere eresin
 erile varasın dostı göresin
- 13v5 tekebbür kişiler ere eremez
 özinüڭ düşmeni durur göremez

²²⁰ MT-3: olursın; AG-1, UO: ölürsün.

13v6 çü sensin düşmenüñ dostuñ kim ola

14r1 ki yavuz hû durur saña havâle

14r2 nerede şıgınasın sen bu hûyla
gönülde dirligünñden ne yuyula

14r3 niçe bu dirlige yoldaş olasın
niçe gelüp ilerü baş olasın

14r4 bu hâlile kılınç yok hîç arada
‘aceb saña kılıncuñ kim yarada

14r5 gerek sen bilesin düşmen kimise
senüñ devletüñe peşmân kimise

14r6 uyanıklık degül yolda ğafillık
uzatma ço şagıncı²²¹ bunca yıllık

14v1 dirîgâ kibr işin yavlağ gözetdün
gönüllerden seni sen taşra atdun

14v2 geri git etmedün gönül bâzârın
cânıla dinlemedün dost haberin

14v3 niçe bir nice bir dünyâ işinde
ki bir dem olmadun dünyâ işinde

14v4 koya dünyâyı kovma yetemezsin
ecel bağladı yolu ötemezsin

14v5 bu beş günlük ‘ömür bu harca yetmez
şagır mı kulağun niçün işitmez

²²¹ METİN: şıgıncı.

- 14v6 kibir geldi seni bulatdı gitdi
 15r1 ecel atı segirdür erdi yetdi
- 15r2 dirîgâ sen seni hîç bilimedün
 nice kulsın ki kullık kılımadun
- 15r3 eger sen kulsan pes kanı begün
 niçe bir nice sênün dilegün
- 15r4 ne uşşun var ne hûd bellü delüsin
 ne bunda diri ne sinde ölüsin
- 15r5 bu hâlile kalursan bî-çeresin
 içün şirkile tolmış şûr u şersin
- 15r6 gümânun yoğımışsa inanaydun
 bu gaflet uyhusından uyanaydun
- 15v1 niçe kibr ü hevâ uşada seni
 ölüm evreni bir gün yuda seni
- 15v2 hevâ-yı kibrile ne başarasin
 ecel eli uzun kanda varasin
- 15v3 takâzâsı zamânun bir gün ere
 ecel hırmenlerini yele vere
- 15v4 yetişmedin saña va'de gözün aç
 hevâ vü kibr yolından beri kaç
- 15v5 beş on gün 'ömür içün gerü kayıkma
 bu fânî dünyenün nakşına bakma
- 15v6 senün bigi biñi aldadı dünya
 16r1 inanmaz göre kim tutdı binye

- 16r2 key çābuk oynagıl ütölmeysin
hevāya kibre sen tütulmayasın
- 16r3 katı dutduñ ko kibri êlden öñdin
işitmedüñ tevāzu' ne dēdügin
- 16r4 tekebbürler yeri siccīn içinde
anunçün ki olmadılar dīn içinde
- 16r5 ki dīn dutanlaruñ siccīn nesidür
ya kibr ü kīn olıcağ dīn nesidür
- 16r6 inanmazsañ baña hālün göresin
çü 'ömri kibrile yēle vēresin
- 16v1 yūri imdi meded iste 'ağıldan
esīr olmış kişisin niçe yıldan
- 16v2 'ağıl 'adl issi bir ulu kişidür
meded etmek saña anuñ işidür
- 16v3 bu yükden sēni ol kırtarısar bil
sa'ādet yoldaşuñ oldı ay u yıl
- 16v4 gelür 'ağıl öñine şermende olmış
ki kayğı yaşıyla gözi tölmiş
- 16v5 selām vermeklige ögin deremez
oda köze düşüp yolın göremez
- 16v6 delim geçdi zamān derdi yērinde
17r1 geçürdi 'ömrini nefis bāzārında
- 17r2 işit imdi ne der gör 'ağıl aña
ki alçaqlıq ēder derdüñe devā

- 17r3 sözi düketmedi²²² alçaklık érdi
kibir gördi anı tîz gèrü döndi
- 17r4 kılıç tartup²²³ gelür yèr alçağından
kibir gördi anı kaçdı tağından
- 17r5 tağ u yazı kamu gulgule taldı
kime cennet kime 'araşât oldu
- 17r6 çün alçaklık erişdi kibr erine
bakadur bir kişiyi biñ görine
- 17v1 tekebbür 'aşîdür işe şataşdı
tutup tağ başını kışa şataşdı
- 17v2 gör alçaklığı akdı ırmağ oldu
ağa ağa denize varmağ oldu
- 17v3 ne deñlü kuvveti olursa bıñar
èremez denize ol yère siñer
- 17v4 akup şu alçağa şuya katılur
şu şuya érdi denize yétilür
- 17v5 denize degin ırmağıdı aduñ
ko andan ötesin denize talduñ
- 17v6 deniz olanlara gevher muhâl mi
- 18r1 şadefler dür toludur zer muhâl mi
- 18r2 ki her bir mevcde bir kân bulasın
dür ü yâkūtıla mercân bulasın

²²² UO: düketmedin.

²²³ UO: tartırıp.

- 18r3 budur ser-māye ol baħra ʔalana
arı dirlik gerek gevher bulana
- 18r4 çü yüz biñ çābukı alçaqlık ötdi
mecālsüz berr ü baħrı cümle ʔutdı
- 18r5 ger alçaq varasın meydān senüñdür
cevāhir sende biter kān senüñdür
- 18r6 aşaklıkdur yer ü gögi götüren
yedi ʔat yerden aşāğa ʔuran
- 18v1 aşaklık üzre durur yerile gök
ögersen cümleden alçaqlığı ög
- 18v2 aşak varan kişi devlet iletdi
aḡa kim yetiser uzadı gitdi
- 18v3 aşaklık ‘ālemüñ bünyādı oldı
ki her ne varısa aḡa düzüldi
- 18v4 kibir aldı²²⁴ eri görünmez oldı
daḡı yüksek yere binemez²²⁵ oldı
- 18v5 aşaklıkla ʔanā’at hoş yār oldı
ne isterisen anlarda var oldı
- 18v6 çü ma’mūr oldı şehriye vilāyet
- 19r1 şād oldı dostumuz düşmānumuz māt
- 19r2 ‘aḡıl dapa²²⁶ cāsūs ḡaber iletdi
gör alçaqlığı gērü neler ètdi

²²⁴ METİN: oldı.

²²⁵ METİN: bināmuz.

²²⁶ METİN: dāye.

- 19r3 ne aşşı eyledi gör ahî kibri
diri kalmadı biñ arada biri
- 19r4 işitdi 'aql anı katı sevindi
beşāret eyledi tîz tahta bindi
- 19r5 şükür kıldı haqq'a ol devlet issi
êürdi devlete 'aklı bilüsi
- 19r6 eger devlet gerekse 'akla danış
mürebbîsüz ileri varmaya iş
- 19v1 bilünji gel unut sen uşluyısañ
sa'âdet gösterene hûluyısañ
- 19v2 yûnus alçaklığı yavlaķ begendün
kıyās êt sen seni ne kadar indün
- 19v3 farîzadur saña sen seni şaķın
kim ola sencileyin saña yakın
- 19v4 hāşş u 'āmm harcıya yüz yère bırak
bunuñ ğayrı hayır bu sözden ırak
- 19v5 haţādur cümlesini harcı şanma
sebîl ol kamuya bir dem uşanma

dāstān-ı buşu ya' nî ğazab

- 20r1 gel imdi aydayın buşu haberin
birin birin saña göñülde varın

- 20r2 benüm ileyüme kim kıatlanısar²²⁷
ki hışmumdan deniz oda yanısar
- 20r3 nereye kim varam başlar kesilür
kime buşarısam oloķ dem ölür
- 20r4 kim ola bencileyin cāna kıyar
meger kim ben olam merd-āne kıyar
- 20r5 yaradılmış baņa karşı tıramaz
benümle bir nefes hem-dem olamaz
- 20r6 hünürüme benüm kim birikiser
- 20v1 yaḥūd ecel evine kim giriser
- 20v2 felek benüm işüm başarımaya
melek benüm yolımı varımaya
- 20v3 gözüme yüz biḡ er zerre görünmez
hezār arşlan baņa berre görünmez
- 20v4 buşu derler baņa key bahāduram²²⁸
düzenlik bozmağa her kıaduram
- 20v5 nereye kim varam ot bitmez anda
çü naķt oldu kime derd yetmez anda
- 20v6 işidenler benüm kaçır sözümnden
ki ben de kıorķaram uş kendözümnden
- 21r1 şaķın baņa uyup sen gāfil olma
benüm sözüm tıutup ĩmānsuz ölme

²²⁷ METİN: kıatlanısar.

²²⁸ METİN: bahuduram.

- 21r2 dek ayruğa degül benüm kılincum
beni dahı dutar benüm kıluncum
- 21r3 buşu kimdeyise imānı gider
imān gerekise varını gider
- 21r4 buşu gelincegez imān ne olur
oda düşer yanar ya cān ne olur
- 21r5 buşu işi hemān küfr ü dālāldür
ne'üzü bi'llāh ol ayruksı hāldür
- 21r6 şaķıngıl buşudan ki gizlüdür ol
21v1 nerede sezmesen anda yol urur²²⁹
- 21v2 göresin bir kişı sākin şüretde
ne bilür kimse anı ne sıfatda
- 21v3 boynında taylasān elinde 'aşā
çöpi depretmeye yer şöyle başa
- 21v4 göresin anşuzın ol çıkagelür
üzüp tesbîh imāme yıkagelür
- 21v5 uşatdı 'aşāyı kopardı dırāka
yüzi kalmadı hîç kimseye baķa
- 21v6 su'al etdüm şūfî bu nice hāldür
senün gibi kişiden bu muhāldür
- 22r1 'özür gösterdi kim ben bir kişiyem
fülān derler başa fülān eşiyem

²²⁹ MT-3: yol anda urur; AG-1: vurur yol; UO: urur yol.

- 22r2 bilürem anı eyü adı yokdur
ki şarda hîç anuñ irşadı yokdur
- 22r3 benüm gibi kişiye ‘izzet étmez
cevāb vērür baña ögüt işitmez
- 22r4 ‘aşāña urdum yakamı dutdı
baña karşı turur haqq’ı unutdı
- 22r5 nēdeyim buşu tutup almış anı
ki maḥkūm eylemiş buşu dīvānı
- 22r6 özüni izlemez ayruğı şınar
22v1 ki toğru kim varısa anı kınar
- 22v2 şaķın ḥāzır durur dāim buşudan
ki dost esrügidüñ buşu unudan
- 22v3 kişi kim ma’sūḳaya esrimeye
ḍalālet almış anı ne dēmeye
- 22v4 arı dirlik gerek dost ileyinde
buğuz buşu nolur ma’sūḳ yolında
- 22v5 kaçan dost gele dēyü ḥāzır olğıl
sarāyuñı düzetgil ḥāzır olğıl
- 22v6 olup ḥod-bīn oturma dōşeginde
müdāmī kāim olğıl eşiginde
- 23r1 ğafil olma evüñe oğrı gele
ķatı uyurısañ dīvār dele
- 23r2 ev issi uyķuda oğrı kıvanur
dutar ta’cīl işin uyana şanur

- 23r3 nice geldiyise uyanmadı²³⁰ ol
bilür bellü ki kolayıncadır yol
- 23r4 ki her kim geldise bildügin işler
kimi yaylar²³¹ u kimi anda kıışlar
- 23r5 ev issüz olıcağ oğrı gelince²³²
girür çıkar baħınmaz kolayınca
- 23r6 evüñi kadayıduñ oğrı aldı
23v1 yer içer oturur ev onuñ oldu
- 23v2 olursın taşra sen ol içerü hoş
yakındur iş ucu uş göresin uş
- 23v3 bu ne hāldür saña zulmet içinde
niçe uyuyasın ğaflet içinde
- 23v4 geçürdün 'ömrünñi sen buşı ile
hemān zulmetdesin işbu hūyıla
- 23v5 eger senden buşu gitmeye kıala
'azrā'ıl ol tamardan cānuñ ala
- 23v6 nēdivērür saña elün yuduğun
seni unutturur mı okuduğun
- 24r1 şanur mısın öğüdümi daķiçün
naşīhatdur saña cümle haķķ' için
- 24r2 taşun seccāde vü tesbīh ü destār
içün murdār u cān bêlinde zünnār

²³⁰ METİN: uyatmadı.

²³¹ METİN: yıylar.

²³² METİN, AG-1: kekince. Kek-: Zahmet çekmek.

- 24r3 bu vechile nicesi olısar hāl
ki hīç eyü 'amel yok toludur kāl
- 24r4 geçürmez sēni taşrağı ta'ātuñ
arı olmazısa gizlü şıfātuñ
- 24r5 çü bāṭın evlerini oğrı aldı
zāhirdağı 'amel taşrada kaldı
- 24r6 kâmusından saña ol ola yègrek
24v1 ki dostā tā'atuñ gizlusi yègrek
- 24v2 nicesi olısar bu iş müyesser
çü sulṭān sözi şındı oldı ebter
- 24v3 ki sulṭānuñ öñinde ud²³³ ölümdür
eger zerreyise suçdur delümdür
- 24v4 gele bir iki tanışık edelüm
ki ḥalvet kandasā aña gidelüm
- 24v5 eyā uşlu kişi sen bir ḥaber vēr
nerede var bize gizlenecek yēr
- 24v6 ki gezdüm yēr ü gögi bulımadum
ne var zerreyisem ṭolınımadum
- 25r1 niçün bī-gānesin sen iki başdan
gerekse şağışın èt iki başdan
- 25r2 ne böyle cünbişile ola dirlik
ne böyle dirliğile ola birlik

²³³ MT-3: öd. Öd: yürek.

- 25r3 'ömür geçdi hicābı yırtamadun
çü kulluğa edeble yortamadun
- 25r4 söz ayruksı gerek sultān katında
kim aña lāyık oldur hıdmetinde
- 25r5 kaçan şol bir sipāhī ma'zūl olur
ki sultān kulluğında ol kul olur
- 25r6 naşihat ne dēyeyin ğayrı bundan
25v1 kulın dēyümeye kullık unudan
- 25v2 eger kul olasın ser-māye yēter
zihī rif'at yēdi kat gökden öter²³⁴
- 25v3 tamām olsa işün yer gök senüñdür
ne kim dilerisen dilek senüñdür
- 25v4 ki 'ālem cismine sen cān olasın
yer ü gök olmaya sensüz tolasın
- 25v5 ger eyle olmadun pes kanı ol iş
gümān u vehmile geçdi yaz u kış
- 25v6 nice devrān kim anda rıhlī urdun
okuyup 'aşr u āyet yolda tırdun
- 26r1 niçe 'ilm ü 'amel sen bu tapuda
niçe yıldan berüsin bu kapuda
- 26r2 sözüm kendözümedür nükte degül
bilün cān birliği ikilikde degül

²³⁴ MT-3, AG-1, UO: üter.

- 26r3 hayıf ol kiſiye ala bu yoldan
  dins n  re urtulsun bu h lden
- 26r4 afillikdur bizi bu yolda koyan
 nite  fil olur ma'ſ k  duyan
- 26r5 s p rmed n sar yı gele bize
 ne ferr ſ isterüz kim gele düze
- 26r6 ni n geçmez 'aceb yol bu aradan
26v1 buſu aldı yolu bil her ya adan
- 26v2 buſu hayli zam ndur yolu almıſ
 kimesne izlemey p gizlen kalmıſ
- 26v3 'aıl c s slara söyler d v nda
 y r n bulun düzenlik ſafi anda
- 26v4 dedi c s s düzenlik h lin a a
 buſudan ta ılupdur degme ya a
- 26v5   c s s bu sözi 'ağla  r rdi
 nie kim varıdı haber degürdi
- 26v6   hiç söz almadı ulaſdı 'ağla
 buſuyı dutma a iſ d ſdi 'ağla
- 27r1 'aıl fikr eyleyüp söyledi haber
 buyurdi avuſa cem' oldu leſker
- 27r2 d v nda söylenür ne bunca düzgün
 ſik yet buſudandur sözde her gün

- 27r3 şabır kanı buşu gelince²³⁵ olmuş
düzengile şafâ andaķ bozulmuş
- 27r4 ayıduñ şabır kim tîz dutsun anı
harâb êtdi il ü şehri diyârı
- 27r5 çıkageldi şabır aña olok dem
şanasın buşuyı ibrâhîm edhem
- 27r6 görilmez oldu ol izi belürmez
27v1 nice izi ki hîç tozı belürmez
- 27v2 bu kez gördüm düzenlik ü şafâ hoş
oturup ‘îş êderler nûş ola nûş
- 27v3 şunuñ kim dünyede şabr ola yâri
şafâ vü zevķ olur her lahza kârı
- 27v4 fidâ cānum saña êy şabır eyesi
ki şabr oldu benüm cānum ğıdāsı
- 27v5 kaçan kim olasın bu şabrıla sen
‘acebdür olasın şoñra peşîmān
- 27v6 kime şabr olsa dünyāda müyesser
aña haķ vêrisedür mülk-i dîġer

[...] ²³⁶

- 28r2 şabır aḫvālını diñle dēyeyin
şabır al ver kamu bu dünya mālın

²³⁵ METİN, AG-1: kekince.

²³⁶ Başlık silinmiş olduġu için okunamamıştır. Diġer nüshaları da incelediġi için Mustafa Tatçı’da bu başlık “dāstān-ı şabr” şeklindedir.

- 28r3 anuḡçün şabrdur 'aṭā-yı devlet
ki şabr eyler kamu müfsidlerı māt
- 28r4 şabır kadayısa eylükdür işi
müdām āzād éder yad u bilişi
- 28r5 şabırlu devleti dāim olısar
naşībi şabr olanlar uluyısar
- 28r6 işitdün yūsuf'ı ol çāh içinde
tururdu şabırla ol māh içinde
- 28v1 bilinmezdi ne deḡlüdür uzunı
çağırsa taşra çıkmaz yūsuf üni
- 28v2 yukaru baḡar ol çāh aḡzı ırak
aşaḡada makāmı taş u toprak
- 28v3 niçe çağırdısa ün taşra çıkmaz
kodı çağırmaḡı ayruḡ çağırmaz
- 28v4 ilāhī ben ḡuluḡ şuḡı var ola
ki bu iş ben ḡuluḡıla yār ola
- 28v5 çü toprak bendese ḡanda varam ben
şabır kılmazısam ne başaram ben
- 28v6 der eyle gözleri yukarı baḡar
29r1 yeḡilmez göz yaşı sel gibi aḡar
- 29r2 o sā'atde ḡerü öḡini derdi
dişürdi kendüyi vü şabrı ḡördi
- 29r3 érürdi devlete ol şabr-ı 'ālī
ki şabrıla ḡoş oldu cümle ḡālī

- 29r4 yapışdı koğaya tartdılar anı
dèdi èrişdi uş devlet nişānı
- 29r5 çü çekdiler koğayı çıkdı taşra
zihī devletlü kim şabrı başara
- 29r6 göre şabrıla yūsuf neye èrdi
ki şabruñ acısı helvāya èrdi
- 29v1 şabır issi bilür ol neyidügin
sa’ādetlü tutar şabruñ dèdügin
- 29v2 şabır kimdeyise ol ‘arşa şüner
ki şabr içre bulunur dürlü hüner
- 29v3 çü her hāl saña şabır gerek hoş
şabır èder bu cümle ağuyı nüş
- 29v4 şabır gerek saña her hāl içinde
şabırsuzlar kalurlar kāl içinde
- 29v5 ki her kimde olursa şabr hāli
olısar hayrıla anuñ me’āli
- 29v6 bırak cümle işi kıl şabr u tedbīr
30r1 eren gönlinde olur şabrıla yēr
- 30r2 nebīdür ger velī yol şabra uğrar
eger sen de varursañ şabrıla var
- 30r3 gözet şabrı ki tā sen kān bulasın
şabır bekleriseñ mercān bulasın
- 30r4 şabırsuz kişilerüñ dirligi hām
ki şabrıla eyü olur ser-encām

- 30r5 ögüt gerekise şabrıla iş ét
uzayın dëriseñ şabrıla bit
- 30r6 ne şarp iş olsa şabr anı bitürür
kamu yerden sa'âdetler getürür
- 30v1 emānet el-emānet koma şabrı
bulasın şabrıla mi'rāc u tūr'ı
- 30v2 şabırıla vardı ol mi'rāca varan
diriyiken ölür şabrı başaran
- 30v3 yūnus sen şādıkısañ gir şabra
katı şābir gerek şabrıla dura
- 30v4 şabırda tūranuñ buşusu kalmaz
çü şābir oldı yavuz hūsı kalmaz
- 30v5 sa'âdet isteseñ şabrı güzīn gör
ki va'llāhu mu'inü's-şābirīn gör
- 30v6 işitdün şabr hālīn tā nihāyet
- 31r1 dutanuñ cānına olsun beşāret
- 31r2 uşañ olma niçeme yol emīndür
harāmī çok bu yolda pūr-kemīndür

[...] ²³⁷

- 31r4 eger diñleriseñ dëyem naşīhat
hasedle hıkddan şakın be-ğāyet

²³⁷ Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır. Diğer nüshaları da incelediği için Mustafa Tatçı'da bu başlık "dāstān-ı buhl u hased" şeklindedir.

- 31r5 kadīmden bu ikidür mīr-i leşker
yüriyüp her biri bildügin işler
- 31r6 hasūd bir kişidür dāim o rencūr
vücūdı şağiken rencile maḫhūr
- 31r7 mazarratdan niçeme kim o kaçar
31v1 eved toḥmını bitmez yere şaçar
- 31v2 ne iş kim işleye kendüye ziyān
kim ola kendözine eyle kıyan
- 31v3 şeker yerise dadı dalı yokdur
ki tatlu dirliğile ḥālī yokdur
- 31v4 hasūd eli anuḫçün érmez işe
kime kim kıyı kızsā kendü düşe
- 31v5 dēyem saḡa baḫīlūḡ neyidügin
saḡınur kendüden kendü yēdügin
- 31v6 kızancın kendünūḡ kendüye vermez
eli baḡlu durur ḡayr işe érmez
- 32r1 bu ne ḫāldür saḡa ēy faydasuz cān
ki yokdur ḡayretūḡ ēy kıyadasuz cān
- 32r2 göre ne ḫāldedür cānuḡ u cismūḡ
ne kimsesin sen ü yā nedür ismūḡ
- 32r3 bu ne kūteh-naḡar yā ne firāset
ki bir dem olmadūḡ kendūḡle ḡalvet
- 32r4 muḫāldür 'ākīl olmaḡlık baḫīlden
ne kimse alḡış ēder aḡa dilden

32r5 ko sevmey dünyeyi kim ala senden
dilerseñ dilemezseñ ala senden

32r6 süleymān'dan ilerü olmayasın

32v1 haķıķatdür cihānda almayasın

32v2 baķıl olmak seni haķ'dan ayırdı
kanı ğayret ħamiyyet anda vardı

32v3 ħasedden kişi ne fāide görür
neye kim lāyıkısañ teñri verür

32v4 neyi neye gerek ol bile gerek
o ādirdür verür kime ne gerek

32v5 naşıbüñe senün sen nazar eyle
aņa göre yaraķ kıl ħazer eyleye

32v6 zekātsuz ħayvān şadaķasuz māl
ne ber-ħürdar²³⁸ ola bunun gibi ħāl

33r1 inanmazsañ baña sen kendün özle²³⁹
benüm dedüğümü kendünde gözle

33r2 ne ħācet ben demek çok çıkdı fi'lün
nişānı ol durur bağlanmış elün

33r3 şuçı yok kişinün bağlanmaz eli
tolaşur kendüye hem kendü fi'li

33r4 ü şuçuñ bilmeziseñ bildüreyin
tutup oğrıyı elünge vereyin

²³⁸ METİN: ber ber-ħürdar.

²³⁹ MT-3, UO: izle; AG-1: özle.

- 33r5 çün oğrı yoldaşı başını vërür
hasûdlık bil seni yavlaķ düşirür
- 33r6 şu kim yoldaşına hıyānet eyler
33v1 kime yoldaş olursa la'net eyler
- 33v2 saña yoldaş olanı sen bilüriseñ
seni kırtarasın toğru gelürseñ
- 33v3 toğurlık besleyene buhl érmez
hased hod-kibrdür hīç anı görmez
- 33v4 hasûduñ kanda bellü bāzārı
anuñ gitmez olur hīç gönli tarı
- 33v5 anuñ çün dirliği nêdem²⁴⁰ içinde
olur biñ kez helāk bir dem içinde
- 33v6 yıl on iki ay anuñ şādlığı yok
yese ger yêmese kayguyıla tok
- 34r1 ne söz söylerise havşalası dar
ne dênse tarlığından biñ dahı var
- 34r2 hased odı anuñçün yakdı anı
yürürken sağ esen döküldi kanı
- 34r3 hasûdlıkdan hasûda fāide ne
gönülден taşra düşdi ne êde ne
- 34r4 hasûdıla bahıl şağışda degül
red oldılar bular hīç işde degül

²⁴⁰ UO: nedem. Nedem: pişmanlık.

- 34r5 bularuñ birlige ikrārı yokdur
bulara her ne olsa 'ārı yokdur
- 34r6 bularuñ şāhdan kōrkusı yokdur
34v1 kimesne begenesi hūsı yokdur
- 34v2 nērede olsa halk ūrker sözinden
kimesne aşsı eylemez özinden
- 34v3 baḥlūñ gözlerinde 'ibret olmaz
kimesneye bulardan himmet olmaz
- 34v4 ḡanīdür pādīşeh ol anı görmez
çeker buhl elini nesneye ērmez
- 34v5 yenür ni'metleri şāhuñ bayağı
hīç eksilmez durur dāne darağı
- 34v6 niçe yıldan berü ol ni'meti yēr
ḥaqq'a bir derse daḡı şirkile dēr
- 35r1 gelür her gün yeñi nūzl ü yeñi ḥān
yeñi gelenlere vērür yeñi ṭon
- 35r2 yeñi şubḥ u yeñi aḥşam yeñi ḥāl
yeñi devrān yeñi dem yeñi vişāl
- 35r3 kadeḥ yeñi yeñi mey yeñi meşreb
yeñi 'īş ü yeñi 'işret yeñi muṭrab
- 35r4 nedür bir kişi bil ki cümle 'ālem
naşībini alur ne bīş ü ne kem
- 35r5 baḥl kandayısa kārūnla kopar
ki ol da ancılayın mālā tapar

- 35r6 d yelin di le         zev lin
 35v1 verüp          vermedi m  lin
- 35v2             m  li     buyruk indi
 zek  t  vermedi v  d  ni döndi
- 35v3   der fery  d y re   o vereyin
 ki boynumdan veb  li indüreyin
- 35v4   oy     y r m  lu         ni se  di
   iyamaz v rmege c  nina geçdi
- 35v5 ayıtdı bunca m  l  v remeyim
 y g ol kim yer yüzinde y rimeyim
- 35v6   o bu m  l eksilince ben öğleyin
 g  z  m görüriken nice v reyin
- 36r1 zek  t n vermedi devleti döndi
   haber bu ol     y r gine   und 
- 36r2 dutup egiltdi an  b  line deyin
 ver  r kendü evet anu  d  le  in
- 36r3 görür evren degül       n    ret  
 döyemez ol   az  ba i  i çatı
- 36r4 g  r   fery  d   der bu kez beni   o  n
 bolay ki olayıdı t  li    m     
- 36r5 çatı şart eyledi        ni v re
 b  -   relik na      n kim gidere
- 36r6   oy     y r an  g  r   yuyuldu
 36v1 v  y ol   i  ye kim ol   arb uruldu

- 36v2 peşīmān olıcaķ yer gine tıtdı
boğazına degin ķārūn'ı yutdı
- 36v3 boğazına degin tıtuldı tıturur
ķıyamaz mālā cān terkini urur
- 36v4 ķatılıķdan işi yavlaķ uzatdı
gözi baķariken māl yere batdı
- 36v5 batar kendü daķı mālı şonınca
gider her gün yere kendü boyunca
- 36v6 ķıyāmete degin yer boyı gider
gör imdi ki ķıyāmet aņa neder
- 37r1 ki oddan zencīr eder mālını
ķamu 'ālem göre anuķ hālını
- 37r2 olup zencīr māl boynına düşer
hālāiķ 'āmm u hāşş hep aņa düşer
- 37r3 dēyeler ehl-i maķşer ol bu hālde
boyun zencīrlü ķalmışdur vebālde
- 37r4 zekātın vermeyenüķ hālī budur
olur boynına zencīr mālī budur
- 37r5 ne ķāredür ki buķlı göre anı
geçüp boynına tır oldu cihānı
- 37r6 ğınādan fāide olmaz baķīle
- 37v1 geçer yoķsul gibi yüz biķ mālıla
- 37v2 erüķ baylıķı mālıla degüldür
niçe mālłuya yoķsul dēyü gül dur

- 37v3 meger kim göñlini ıldurum urdı
ki çevre yanına karanı durdı
- 37v4 hudā'dan mühr uruldı himmetine
gelüp kim diñlene anuñ katına
- 37v5 naşihat biñ olursa biri siñmez
küfür söyler dili hıç ağızı diñmez
- 37v6 çü 'âciz kendü dahı kendözinden
ki şād olan ölür²⁴¹ guşsa yüzinden
- 38r1 özinüñ özle yoğdur hisābı
meger yok āhiretden feth-i bābı
- 38r2 nedür lā ya belā ol hıç bilmez
ki bunlara yaraşur iş kılmaz
- 38r3 bañıl kadayısa kārūn'ıladur
gümān tutmayasın muṭlak belādur
- 38r4 kişi kim haq yolından taşra dura
dutup boynına kendü zencir ura
- 38r5 kamu buhl ehlinüñ işi bu ola
kadimden kısmetidür bu nevāle
- 38r6 kimüñ kim buhl oldıyısı hāli
38v1 elin urmağa mālā yok mecāli
- 38v2 kimüñ kim kendüsile kadri yoğdur
iki gözleri kördür varı yoğdur

²⁴¹ MT-3: olur; AG-1, UO: ölür.

- 38v3 baḥl̄l olmışdı ‘ilm ü hüner issi
esirgedi özin ol naẓar issi
- 38v4 diler kim buhl̄l elinden kırtıla ol
‘ayān ola aña ḥaḳ’ dan yaña yol
- 38v5 gelüp ‘aql̄l öñine yüz yere urdı
eşer étmişdi aña buhl̄luñ odı
- 38v6 çü āgāz étđi kim sözini dēye
kulak dutdı ‘aql̄l ol kelecıye
- 39r1 öküşdür ma‘şıyet endīşe dāim
dilerem buhl̄lden ben kırtılayım
- 39r2 ‘ömür geçdi dirīgā geç uyandum
baña bu dünya bāḳī kala şandum
- 39r3 dilerem kim baña feryād eresin
güç olmuş kişiye sen dād eresin
- 39r4 gör imdi ‘aql̄l aña ne dēyiser
bize gelen ḥasedden el yuyısar
- 39r5 ‘aql̄l bir kişidür Allāh’a baḳar
uyarsañ ‘aql̄la uy ol buhl̄lı yaḳar
- 39r6 ‘aql̄l aydur gele bir gözlerün aç
39v1 saḥāvet ḳandayısa ol yaña ḳaç
- 39v2 elün ala saḥāvet gide bile
göresin ḥaḳ yolın ḥoş tertībile
- 39v3 denince söz saḥāvet dahı érđi
‘atāya perde olanı götürdi

- 39v4 oloḡ dem cümle mālın yaḡmalatdı
bu dünyā cīfesin ardına atdı
- 39v5 o murdār çünkim andan taşra düşdi
baḡıller it gibi çep-çevre ülüşdi
- 39v6 şu kişi kim bugün dünyāası terkdür
yakın bilgil anuḡ ĩmānı berkdür
- 40r1 sevemez dünyeyi merdān kişiler
bāḡī dirlik nedür anı dilerler
- 40r2 bāḡī ‘ālem göründi gözlerine
oturdı ‘ışḡ tozı²⁴² gözlerine
- 40r3 anuḡçün gözleri ḡaḡḡ’a açıldı
ḡudā’dan cānına raḡmet saçıldı
- 40r4 nesi kim varısa terk etti yola
bu yolıla varan ma’şūḡı bula
- 40r5 ḡamu ‘ilm ü ‘amel bir terke degmez
ki terki olmayan bir berke degmez
- 40r6 velīye vü nebīye terk buyurdı
- 40v1 ḡelāldür terk aḡa cān terkin urdı
- 40v2 eger ‘izzet sevene terk muḡāldür
nola şezmezse²⁴³ bunda anda ḡāldur
- 40v3 niçe perde durur dostı görenler
ya neye ḡayıḡa göḡül verenler

²⁴² MT-3, AG-1: toz; UO: töz. Töz: Asıl cevher.

²⁴³ MT-3, UO: şizmezse; AG-1: şızmazsa.

- 40v4 kayıkmaṣ nesneye hīç göñül eri
kabûl êtmeyeler terksüz buları
- 40v5 hân u mân bekleyen görmeye anı
komayınca tamâm fânî cihânı
- 40v6 eli toyup kodı saḥâvet issi
çün öyle buyurur yolun ulusu
- 41r1 ki yüz biñ yögrügi cömerd er ütdi
bu meydân öñdölin ol aldı gitdi
- 41r2 ki yüz biñ da'vâ kılan aña êrmez
anun izi tozını kimse görmez
- 41r3 saḥî bir kişidür uçmağa bakmaz
ki tâc u hulle ye hürîye akmaz
- 41r4 anı tıyanlara ne cennet ü hür
ki terke girene ne hür ne kuşur
- 41r5 anunçün kim tecellî balkır aña
kayıkmaṣ zerrece ol degme yaña
- 41r6 müşâhede gören nêye kayıksun
41v1 ne var andan eyü ya²⁴⁴ nêye baḥsun
- 41v2 nêder iki cihânı dostâ giden
'ışkdur ser-māye gel bâzâr êden
- 41v3 'ıruż²⁴⁵ ser-māye olmaz dost katında
edebdür varlıgun şeh ḥazretinde

²⁴⁴ UO: eyüye.

²⁴⁵ MT-3: 'ıruż; AG-1, UO: 'araz.

41v4 saḥāvet éderisen 'ışk alasin
tamām terk olıcak 'ışkda kalasin

41v5 saḥāvet 'ivazını 'ışk bağışlar
bulınur 'ışk içinde 'aceb işler

41v6 'āşık olana ne ser-māye vü māl
dilek iki gönül bir bu ne muḥāl

42r1 güzāf yerde degül bu sen dedügün
bulursın sen seni sen istedügün

42r2 senünle sen tanış gör kandasın sen
senün devletüne bahānesin sen

42r3 seni senden kim eyü bilebile
geçürdün 'ömrünü bu dirligile

42r4 neyise dirligün oldur ölümün
bugünkü gün durur yarınğı günün

42r5 ḥaqq'ı tıyanlara bugün yarın yok
işün bugün bitür gözleme ayruk

42r6 ḥisābı her kimün yarına kaldı

42v1 tut eyle kim balığı taşa şaldı

42v2 kimün aḥvāli kim yarına kaldı
eliyle başına ol koydı odı

42v3 ki zīrā pādīshāhun bunda ḥāzır
ne işün var deye ferdāda āḥir

42v4 gözün görüriken gel ḥaqq yolına
komağıl nefsünü kendüligine

42v5 niçün korsın seni düşvār sa'ate
 kanı 'aqluñ güyersin kıyāmete²⁴⁶

42v6 kamu çig işüñi hep bunda bişür
 yol uzakdur yüküñi bunda dēvşür

43r1 ki bunda bitmeyen iş anda bitmez
 şağır mı kulağuñ niçün işitmez

43r2 cömerdler duydu bunda ol zevāli
 ki olara vāşıl oldu haq vişāli

43r3 saḥā'ya sen yūnus verdūñise erk
 ayıt imdi bu yolda neyledūñ terk

43r4 vücūhuñ yoğısa göñüllere git
 boyun vermez tamarlaruñı sekit

43r5 göñül erini ögden²⁴⁷ koma elden
 o kırtarur seni dürlü fi'ilden

43r6 ögüt dutarısañ koma etegin

43v1 tāc eyle başuñı ayağı ḥākin

dāstān-ı 'aql

43v3 gel imdi aydayın birkaç naşīhat
 bu 'aql-ı cüz'iden saña eyü baht

43v4 kalur taşra bu şardan 'aql-ı ma'ış
 bakar bu yola 'aql-ı cüz'ī bakış

²⁴⁶ METİN: kıymete.

²⁴⁷ MT-3: ögden; AG-1, UO: öñden. Öñden: önceden.

- 43v5 anuḡçün dost yüzinden gözin ırmaz
buçuk sā'at bu ansuz hīç dem urmaz
- 43v6 çü dost anuḡ olupdur her nefesde
ki dostsuz cān kuşı tırmaz kafesde
- 43v7 ögüt alurısaḡ sen bu haberden
44r1 gerek hāricīler sürile şardan
- 44r2 ki biḡ er şehir içre el bir etti
hāricīler sürilüp el bir etti
- 44r3 şehir bizüm olup düşmen şınıkdı
bize tapu eden yavlaḡ ınıkdı
- 44r4 egerçi işlenür bühtān u ḡaybet
ser-encām oldılar bunlar melāmet
- 44r5 ki ḡaybet cānıla kadīmī degül
ki ḡaybet kandasa ādemī degül
- 44r6 çü ḡaybet mertebesi küfre girür
naşībi neyise ol anı alır
- 44v1 kişinün ḡayzıdur aḡzında ḡaybet
ki ḡaybet söyleyen bulmaya rahmet
- 44v2 eger varısa 'aḡluḡ ḡaybeti ḡo
ki ḡaybet koyanun ḡaznesi tolu
- 44v3 pādīseh ḡaznesinde metā'²⁴⁸ öküş
uyḡudan uyanup dut sözüme ḡuş

²⁴⁸ METİN, AG-1: mennā'; MT-3, UO: metā'.

- 44v4 kişi ki ol apuya hacata varadı
neyise maşudı anı başardı
- 44v5 ü buğz u aybetile gide ta'at
gerek bu ikiden tmek ferat
- 44v6 gerek fani cihandan dartınasın
45r1 mualif işlerunden hep yunasın
- 45r2 ieri gizlüdür cumle yavuz hu
gider gsterme kimseye anı yu
- 45r3 gerek sen zengi vu paşı yuyasın
saa layı mdur anı oyasın
- 45r4 şaın atran abına oyma balı
ki nazuk yerededur dostu vişali
- 45r5 tamarlarua cumle şayal urıl
ki her birine bir ullı buyurıl
- 45r6 nie halden hale gerek duşesin
gee ok ruzigar andan açasın
- 45v1 aan genc bulasın yer azmayınca
ya alb şafı mi olur ızmayınca
- 45v2 eger genc gerekise renc iletgil
gut dutarısa gel gence gitgil
- 45v3 beri gel genci saa buldurayın
saa buldurmayaı buldurayın²⁴⁹

²⁴⁹ MT-3, AG-1, UO: bildreyin.

- 45v4 bulayın dëriseñ kıyyūm u Һayy ol
Һazīneye vara bevvāb tā bul
- 45v5 dūr ü gevher alasın Һazneler²⁵⁰
bulına cümle sende kân u ma'den
- 45v6 kolay tertībile kim bula genci
46r1 çün öyle varamazsın Һo şağıncı²⁵¹
- 46r2 şağıncıla²⁵² şeker kim yedi ya²⁵³ bal
bahāsın vermeyince ərmedi el
- 46r3 yükin kim bağladı reygān şekerden
Һaber alayıduķ olsa bulardan
- 46r4 şeker degül durur bu sözüm uci
ne yedüğüm bilür ma'nā bilici
- 46r5 olur ma'nā sözi şekkerden ırak
bulayın dëriseñ sükkeri bırak
- 46r6 o şükker sevme kim mısıır'da biter
neye lāyık ise er aña yeter
- 46v1 neyi severiseñ gözlersin anı
saña görünmedi şekker cihānı
- 46v2 taş u taş oldu bize küllī şekker
toķuz biñ kişi anı her dem öger
- 46v3 bu 'ālem şekkerine beñzemez ol
sebīldür cümleye anda şeker bol

²⁵⁰ MT-3: bulasın Һazneler; AG-1, UO: Һaznelerden.

²⁵¹ METİN: şığınc.

²⁵² METİN: şığınc.

²⁵³ MT-3, AG-1: ye; UO: ya.

- 46v4 göreyin dëriseñ ҡo bu cihānı
duta ögüdüm ol kim ola cānı
- 46v5 saña ҡo dëdügüm gaybetdür ü kīn
bu iki düşmeni dost şanma miskīn
- 46v6 bu düşmenlerüñ sözini diñle
47r1 aña göre yūri dirliğüñ eyle
- 47r2 ҡamu toğan günüñ geceye beñzer
neye beñzedeyin ya neye beñzer
- 47r3 gözi yok yër içer dünyāyı görmez
toğar ay u güneş ol anı görmez
- 47r4 anuñçün gözleri hicāb içinde
kalur zulmātıla ol hāb içinde
- 47r5 ҡulağı işiden şeklini görmez
ki görmek adı aña uyıvermez
- 47r6 anı göstermeyen kīnile gaybet
o sağınçdan saña heyhāt heyhāt
- 47v1 gözün görmez dërisem ҡaқыasın
o tamardan beni һod doқыasın
- 47v2 niçe göz oğrısı²⁵⁴ senün içünде
yër içer oturur senünle günde
- 47v3 baқar ölü gibi gözün nūrı yok
özini görmeyen ne göre ayruқ

²⁵⁴ METİN, AG-1: göz ağrısı; MT-3, UO: göz oğrısı.

- 47v4 saña 'ākıl dème seni unuttuñ
ne dèse kīn ü ğaybet anı duttuñ
- 47v5 ne işüñ var senüñ senden farīza
'amel eyle 'amel senüñle gide
- 47v6 niçe bir görmemek açğıl gözünü
48r1 od içinde koduñ sen kendözünü
- 48r2 kişi kim ola ol kendüye düşmen
geñez degül kim anı kıoya düşmen
- 48r3 gözi görmez kişi sevgüden ırak
kanı dost kandasın sen gözünü aç bak
- 48r4 göremedin gözünü ne anlaya gönül
kabül étmezse göz neyleye gönül
- 48r5 kamu sevgü dadın evvel göz alır
pes andan sevgüyü gönülde kalur
- 48r6 gözi görmez kişinün sevgüsü yok
gözi olan durur sevgüyile tok
- 48v1 kıoyan kıymet göz olur her nesneye²⁵⁵
ki kıymetsüz kim ola bahā şaya
- 48v2 gözi yok kişi neye kıymet éde
şoğulmuş kıyudan kim şuyı ilede
- 48v3 gönül kabiz²⁵⁶ göze fāyız dè mutlak
érer pīş-keş cāna eyle olıcak

²⁵⁵ AG-1: neseye. Nese: nesne.

²⁵⁶ METİN, AG-1: kabıl; MT-3, UO: kabiz. Kabıl: kabul eden.

- 48v4 gözi yok kişinün sevmek nesidür
gönül kul olsa gözün fitnessidür
- 48v5 şüret gözi degül bu göz dedügüm
bilürem ben neden ne istedügüm
- 48v6 göz oldur kim müdām ol cānı göre
49r1 farīzadur kula sultānı göre
- 49r2 bu baş gözi degül ol cān gözidür
kimün cānı varısa anı görür
- 49r3 olar kim olalar cān yumışında
kaçan hergiz ola dünyā işinde
- 49r4 ulı dirlik gerek ol emr-i cāna
ne dünyā āhiret anı tıyana
- 49r5 cānı yok kişinün uykusu kıanmaz
ki cānlu barmağın uyhuuya banmaz
- 49r6 'ömür geçdi dağı uyanmağı yok
kīn ü gaybet şuyına kıanmağı yok
- 49v1 üç yüz altmış tamaruñ uykuladı
gidüp kervān yükün yabanda kıaldı
- 49v2 dağı yuyulmadı ol kīn tamarı
yolında 'aybınuñ harc oldu varı
- 49v3 dilerseñ gaybeti ben bildüreyin
şakāvet perdesini kıaldurayın
- 49v4 demek gördüğini gaybet bu muṭlak
ki perdelülere şābit degül haq

- 49v5 dese görmese bühtān-ı ‘azīmdür
buyuran böyle kur’ān-ı kadīmdür
- 49v6 farīza her kiṣiye kendü sözi
50r1 bakar kendü yolına kendü gözi
- 50r2 kaçan kim göz gönüldeñ toğru bağa
işitmez kulağuğa hađđ’ı çağa
- 50r3 çü hağdan ğayrı sözi yoğdur ayruğ
hađđı tıyan kişiler hađđıla toğ
- 50r4 koğıl ayruğ sözi sen seni gözle
senün şuçuğıla sen seni yüzle
- 50r5 kimesne şuçıla kimse kınanmaz
kişi ayruğ şuçını şuç şanmaz
- 50r6 şağa bī-ġāne şuçından hağa yoğ
meyil yoğ kimseye ata ana²⁵⁷ yoğ
- 50v1 ayruğı söyleyen kendin unıdur
ki zīrā řuçludur ‘āřī hūludur
- 50v2 söze yol yoğ durur kim söylene boş
meger söz hağ ola hem hağ ola ġuř
- 50v3 nice söyleriseñ sen hađđı söyle
icāzet yoğ durur ayruğsı meyle
- 50v4 nice sözün varısa şağa söyle
şağasın hağlusın senünle²⁵⁸ ğamuğla

²⁵⁷ ata-ana: Baba-ana. “Nimet, ihsan, zenginlik, devlet” anlamında da kullanılır.

²⁵⁸ MT-3: sen de; AG-1, UO: nengle. Neng: (Far.) ayıp.

- 50v5 ne hâcetdür ki saña kimse haberi
farîza cümleye kendü bāzārı
- 50v6 özini gözleyen kimseye bakmaz
51r1 dağı ne iş dēriseñ ol yaña akmaz
- 51r2 kıo ayruklar sözini sen seni güt
kınama kimseyi sen işit ögüt
- 51r3 saña kimse şuçı bir zerre érmez
saña ayruk yēdügi çeşni vērmez
- 51r4 sen ayruk yēdügile toymayasın
anunla cism ü 'ömri yuymayasın
- 51r5 niçe āvāralıgla saña böyle
bir iki gün nola olsañ senünle
- 51r6 dağı bir gün saña şataşmadun sen
dağı bir gün tağundan aşmadun sen
- 51v1 nola bir gün eger küfrün yeñesin
seni şerh eyleyüp seni bilesin
- 51v2 inen āvārasın dōlenmegün yok
ki kendü kendünji hīç anmağun yok
- 51v3 eger görseyidün kendü zevālün
kimesne anmağa qalmazdı hālün
- 51v4 eger görseñ yarağun kılayıdun
hisābuñı senün sen alayıdun
- 51v5 sa'ādet olsa haq verse başiret
göreydün ne kılor saña bu gaybet

- 51v6 niçe yıl bir kişi ğaybete uymış
 52r1 ser-encām ‘ākıbet kendüyi tuymış
- 52r2 peřimān oldu vü dil-teng ü ğam-gīn
 neler étmiř aña bu ğıybet ü kīn
- 52r3 dēyüp aĥvālını derdin yeñiler
 ‘aķıl řāhen-şehinden çāre diler
- 52r4 kāmı vařfı vü ‘arż-ı ĥālı oldu
 ‘aķıl ne dēdise göz yumdı kaldı
- 52r5 işi toĝrulıĝa buyurdı ‘aķıl
 yūri imdi buña ta’cıl yārī kıl
- 52r6 kıĝırdı toĝrulıķ yārenlerini
 özile şapmasuz varanlarını
- 52v1 ğör imdi toĝrulıķ bir neler eyler
 yıķar ğıybet evin karam yer eyler
- 52v2 toĝurlıķ cümlesinden yüksek üzer
 toĝurlıķ besleyenler ‘arşda gezer
- 52v3 maĥal mi ‘arş yā ferş toĝrulara
 verür kendüligini şeh bulara
- 52v4 ‘āřıķdur toĝrulıĝa toĝru cānlar
 toĝurlıĝı bulur dostı sevenler
- 52v5 řādıķdur toĝrulıķda eyü kişi
 toĝurluķ eyü eder yavuz işi
- 52v6 öĝüdi cümle toĝrulıķdan alır
 53r1 toĝurlıķ dirligi ebedī kalır

- 53r2 fidā cānum saña ey toğru varan
müşāhede bulur anı başaran
- 53r3 ezel ebed ne ola toğrulara
zāhir bāṭın ḥicāb olmaz bulara
- 53r4 iki ‘ālem bir oddur bir nazarda
ki birdür toğruya imrüz u ferdā
- 53r5 ki toğru ḥālini yarına koymaz
bugün yarın dēmek ol ḥāle uymaz
- 53r6 neyise zāhirün bāṭınun oldur
neyise endişen ol yaña yoldur
- 53v1 kamuya toğru dersin toğruyısan
bulınmaz toğruluk sen egriyisen
- 53v2 yola gitme sen egri ey bī-gāne
senün dirlügüne sensin bahāne
- 53v3 kamular göz gibidür sen bakıcı
senün gözün durur seni çağıcı
- 53v4 neye kim bakarısan ol yüzündür
kime ne şanurısan kendözündür
- 53v5 eger biñ yıl kaçasın senden ötmez²⁵⁹
‘amelündür bile kancasına gitmez
- 53v6 toğurlık ḥil’atin ol vaķt geyesin
- 54r1 ḥāşş u ‘āmm ḥarcıya toğru dēyesin

²⁵⁹ MT-3, AG-1, UO: ütmez.

Dîvân'ın Fasılları

[...] (Başlık bulunmamaktadır)	56r1
Ve lehü nevvere rūḥahü (Kendi ruhunu aydınlattı)	57r2
[...] (Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	57v2
[...] (Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	58v3
Eyżan lehü ṭābe's-şerā (ve zenginliğini helal etti)	59r4
Eyżan lehü nevvera'llāhu ramsehü (ve Allah kabrini nurlandırdı)	60r1
Eyżan lehü gafera'llāhu zenbehü (ve Allah günahlarını affetti)	61r4
Ḥarfı'l-cīm (cim harfi)	62r1
Eyżan lehü nevvera mażca'ahu, ḥarfü't-tā (ve mekanını nurlandırdı, te harfi)	62v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	63r6
Eyżan lehü ṭābe meşvā (ve mekânı güzel oldu)	64r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	65r5
Eyżan lehü tayyeba'llāhu şerāhu (ve zenginliğin helal oldu)	66r3
Eyżan lehü zeyyena'llāhu merķadehu (ve Allah yerini süsledi)	66v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	67v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	68r1
Eyżan lehü nevvera mażca'ahu (ve mekânını nurlandırdı)	68v2
Ve lehü nevvera kabrahu (ve kabrini nurlandırdı)	69r4
Eyżan lehü nevvera'llāhu rūḥahu (ve Allah ruhunu nurlandırdı)	70r3
[...] (Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	71r1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	71v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	72r1
Eyżan lehü nevvera zariḥahu (ve kabrini nurlandırdı)	72v3
Ve lehü nevvera'llāhu qazzahu (ve nefsinin nurlandırdı)	73r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	73v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	74v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	75r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	75v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	76v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	77r5
Ve lehü nevvera'llāhu ramsehü (ve Allah kabrini nurlandırdı)	78r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	78v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	79r5

Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	80r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	80v5
Eyżan lehü nevvera tertībehu (ve mertebesini yükselterek aydınlattı)	81v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	82r3
Eyżan lehü nevvera żariḥahu (ve kabrini nurlandırdı)	82v5
Ve lehü nevvera'llāhu merḳadehu (ve Allah kabrini nurlandırdı)	83v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	84r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	85r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	85v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	86v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	87r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	87v6
Ve lehü nevvera'llāhu mażca'ahu (ve Allah mekânını nurlandırdı)	88r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	89r5
[...] (Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	90r1
Eyżan lehü revvaḥa rūḥahu (ve Allah canını aldı)	90v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	91r6
Ve lehü nevvera ḳabrahu (ve kabrini nurlandırdı)	92r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	92v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	93r4
Ve lehü ṭayyeba'llāhu merḳadehu (ve Allah yerini güzelleştirdi)	94r1
Ḥarfü'z-zā (ze harfi)	94v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	95r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	95v6
Ve lehü raḥmeta'llāhu 'aleyh (ve Allah ona rahmet etti)	96r5
Ve lehü eyżan (ve onun gibi)	96v6
Eyżan lehü revvaḥa'llāhu rūḥahu (ve Allah canını aldı)	97v5
Eyżan lehü nevvera'llāhu ramsehü (ve Allah kabrini nurlandırdı)	98v2
Eyżan lehü ḥarfü's-sīn (ve sin harfi)	99r2
Eyżan lehü ḥarfü'ş-şīn (ve şin harfi)	99v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	100r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	100v3
Eyżan lehü ḥarfü'l-ğayn (ve ğayn harfi)	101v2
Ve lehü ṭābe'ş-şerā (ve zenginliğini helal etti)	102v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	103r3

Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	104r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	104v5
Ḥarfü'l-kāf (kaf harfî)	105v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	107r1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	107v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	108v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	109r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	110r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	111r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	111v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	112r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	113r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	114r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	115v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	116r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	116v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	117r4
Ḥarfü'l-mīm (mim harfî)	118r1
Ve lehü ṭayyeba'llāhu ramsehu (ve Allah kabrini güzelleştirdi)	119r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	119v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	120r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	121r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	121v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	122r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	123r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	124r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	125r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	126r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	126v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	127v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	128r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	128v5
[...](Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	130r2
[...](Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	130v4
[...](Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	131v2

Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	132r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	133r3
Ve lehü nevvera merķadehu (ve kabrini nurlandırdı)	134r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	135r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	135v5
Eyżan lehü nevvera merķadehu (ve kabrini nurlandırdı)	136v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	137r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	140v6
Eyżan lehü ğafera zenbehu (ve günahlarını affetti)	141v3
Ve lehü eyżan (ve onun gibi)	142r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	143r1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	143v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	144r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	145r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	145v5
[...] (Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	146v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	146v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	147v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	149r1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	149v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	150r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	151r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	151v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	152r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	152v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	153v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	154r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	154v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	155v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	156r6
[...] (Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır)	156v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	157v2
Ve lehü elbesehu'llāhu ħulele ğufrānehu (ve bağışlama ziynetlerini giydirdi)	158r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	159r2
Ve lehü eyżan (ve onun gibi)	159v2

Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	160r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	160v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	161r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	162r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	162v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	163r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	163v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	164r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	164v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	165v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	166v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	167v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	168r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	169v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	170r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	170v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	171v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	172r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	172v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	173v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	174r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	174v5
Ve lehü nevvera'llāhu mażca'ahu (ve Allah mekânını nurlandırdı)	175v3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	176r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	177r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	177v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	178v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	179r6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	180r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	181r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	181v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	182v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	183v6
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	184v1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	184v11

Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	185v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	186v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	188v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	189v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	190v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	191r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	192r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	192v2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	193r3
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	194r1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	194v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	195r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	195v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	197r1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	197v3
Eyżan lehü revvaḥa rūḥahu (ve canını aldı)	198r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	199r1
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	199v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	200r5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	201r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	202r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	202v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	203r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	203v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	204v4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	205r4
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	206r2
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	206v5
Eyżan lehü (yine öyle, bu da öyle, keza)	207v3
Münācāt	208r5

DÎVÂN

1

- 56r1 sensüz yola girürsem çârem yoğ adım atmağa
gevdemde kuvvetüm sensin başum götürüp gitmege
- 56r2 göñlüm cānum 'aqlum bilüm senüñile karar eder
cān kanadı açuk gerek uçuban dosta gitmege
- 56r3 kendüliginden geçeni toğan eder ma'sûk anı
ördege keklige şalar süre erüben tutmağa
- 56r4 biñ hamzaca kuvvet vermiş kâdir çalap 'ışk erine
tağları yolından ırar kaşd eder dosta gitmege
- 56v1 yüz biñ ferhād külüngini alup kazar tağlar bünyādını
kayalar kesüp yol eder āb-ı hayāt akıtmağa
- 56v2 āb-ı hayātun çeşmesi 'âşıklarun vişâlidür
şohbeti 'ışkıla eder şuşamışları yakmağa
- 56v3 'âşık mı dèrem ben aña teñri'nün uçmağın seve
uçmak hod bir tızaqdur eblehler cānın tutmağa
- 56v4 'âşık olan miskîn olur haq yolına teslîm olur
her ne dèrseñ boyun tutar çâre yok göñül yıkmağa
- 56v5 bildük gelenler geçdiler gördük konanlar göçdiler
'ışk şarābın içen cānlar uymaz göçmege konmağa
- 56v6 dutulmadı yūnus cānı geçdi tamudan uçmağı
- 57r1 yola düşüp dosta gider ol aşlına uyağmağa

2

ve lehü nevvere rûḥahü

- 57r3 'ışkdan da'vā kılan kişi hīç anmaya hırş u hevā
'ışk evine girenlere ayruḵ ne meyl ü ne vefā
- 57r4 'izzet ü erkān ḵamusı bunlardur dünve sevgüsi
benüm cevābum sen ayıt 'ışka 'izzet midür bahā
- 57r5 diliyle 'ışk dēyenler bilmezler 'ışk neydüğini
'ışkdan ḥaber ayıtmasun kim dünve 'izzetin seve
- 57r6 her kim 'izzetden geçmedi 'āşıklık bühtāndur aḥa
geçemez dost dōşegine at u ḵatır yaḥūd deve
- 57r7 yūnus'a 'āşık dēyüben zinhār özenüp gelmegil
57v1 çok bezirgān peşmān olur varıcağız uzun yola

3

[...]²⁶²

- 57v3 bir gün yüzün gören kişi 'ömrince hīç unutmaya
tesbīḥi sensin dilinde ayruḵ nesne ayıtmaya
- 57v4 tā'ata ṭuran zāhidün gözleri seni görürse
tesbīḥini unutup ol ayruḵ secde de etmeye
- 57v5 ağzına şekker aluban gözleri saḥa ṭuş olan
unıda ol şekerini ayruḵ çeyneyüp yutmaya
- 57v6 ben seni sevdüğüm içün eger bahā derlerise
iki cihān mülkin verem daḥı bahāsı yetmeye

²⁶² Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

- 57v7 iki cihān toptolu bāg u bostān olurısa
 58r1 senüñ koķuñdan eyü gül bostān içinde bitmeye
- 58r2 gül ü reyḥān koķusı ‘āşıqlara ma‘şūk yèter
 ‘āşıķ olanuñ ma‘şūkı hergiz öginden gitmeye
- 58r3 isrāfıl şūrın urıcak maḥlūkāt tırugelicek
 senüñ ünüñden artuķ hīç kulağum işitmeye
- 58r4 zühre yere inübeni sâzın nūvaḥt eylerise
 ‘āşıķuñ ‘işreti sensüz gözi ol yaña gitmeye
- 58r5 ne ederler ḥān u mānı ya sensüz iki cihānı
 iki cihān fidā saña kimsene gümān dutmaya
- 58r6 sekiz uçmağuñ ḥūrisi eger bezenüp geleler
 senüñ sevgüñden özgeyi hīç kabül etmeye
- 58v1 dünyede ne ola kim āḥiretde ol olmaya
 ḥūrıla ğılmān gelicek ‘āşıķ elin uzatmaya
- 58v2 yūnus seni seveliden beşāret oldı cānına
 her dem yeñi dirlikdedür hergiz ‘ömrin eskitmeye

4

[...]²⁶³

- 58v4 iki cihān zindānısa gerek baña bostān ola
 ayruķ baña ne ğam ğuşsa çün ‘ināyet dostdan ola
- 58v5 varam ol dosta kul olam hem açıluban gül olam
 hem ötüp bülbüli olam tırağum gül-istān ola

²⁶³ Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

- 58v6 dost yüzini gördi gözüm erenlere toprak yüzüm
söz anlayana bu sözüm gerek şeker-istân ola
- 59r1 her da'vâdan geçen kişi dostdan yaña uçan kişi
'ışk şerbetin içen kişi geh esrük geh mestân ola
- 59r2 sensüz iki cihân benüm zindân görünür gözüme
senün 'ışkuyla bilişen gerek hâşşü'l-hâşşdan ola
- 59r3 'ışka döyemedi özüm geñsüzin söylerin sözüm
yûnus senün işbu sözün 'âlemlere destân ola

5

eyzan lehü ṯābe's̱-serā

- 59r5 'ışk etegin tutmak gerek 'ākıbet zevāl olmaya
'ışkdan okuyan elif kimseden su'āl olmaya
- 59r6 'ışk dedügin tıyarısan 'ışka cāndan uyarısan
59v1 'ışk yolına cāndur fidā aña fidā māl olmaya
- 59v2 aşil-zādeler nişānın eger bilmek dilerisen
özi oğlan da olursa sözinde vebāl olmaya
- 59v3 'āriflerden nişān budur her gönülde hāzır ola
kendüyi teslīm eyleye sözde kıl ü kāl olmaya
- 59v4 görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal eder
siněkile pervānenün yuvasında bal olmaya
- 59v5 dūr ü cevher isterisen 'āriflere hıdmet eyle
cāhil biñ söz söylerise ma'nāda mişkāl olmaya

59v6 miskīn yūnus zehr-i kâtil 'ışk elinde tiryāk olur
'ilm ü 'amel zühd ü tã'at pes 'ışksuz helâl olmaya

6

eyzan lehü nevvera'llāhu remsehü

60r2 ey 'āşıklar ey 'āşıklar mezheb ü dīn 'ışkdur baña
gördi gözüm dost yüzini yas kamu dügündür baña

60r3 ey pādīshāh ey pādīshāh uş ben beni vërdüm saña
genc ü huzīnem kamosı sensin benüm öñden şoña

60r4 evvel dañı bu 'aql u cān senünile aşı-ı mekân
āñir yine sensin mekân uş varuram senden yaña

60r5 senden saña varur yolum senden seni söyler dilüm
ilah saña érmez elüm bu hikmete kaldum taña

60r6 ayruķ baña ben dëmeyem kimseneye sen dëmeyem
60v1 bu kul o sultān dëmeyem işidenler kala taña

60v2 dost 'ışka ulaşaldan dünyā āñiret bir oldı
ezel ebed şorarısañ dünile bugündür baña

60v3 ayruķ bize yas olmaya hīç gönjlümüz be's²⁶⁴ olmaya
zīrā haķ'dan gelen āvāz şavulmaz dügündür baña

60v4 ben 'ışkuñdan ayrılmayam der-gāhuñdan ırılmayam
eger benden giderisem senünile varam baña

60v5 ol dost beni veribidi var bu dünyāyı gör dëdi
geldüm gördüm hoş-ārāyiş seni seven kıalmaz aña

²⁶⁴ FKT, MT-2: pas.

- 60v6 kullarına va'de eyledi yarın uçmaḡ vèrem dèdi
ol dostlaruḡ sevindüḡi yarınım bugündür baḡa
- 61r1 bu āhıla bu zārıla bu ḡikmeti kim ne bile
bilse daḡı gelmez dile tutdum yüzüm senden yaḡa
- 61r2 sensin baḡa cān u cihān sensin baḡa genc-i nihān
sen durur aşşı ziyān ne iş gele bundan baḡa
- 61r3 yūnus saḡa tutdı yüzün unuttı cümle kendözin
cümle saḡa söyler sözün söz söyleden baḡa

7

eyzan lehü ḡafera'llāhu zenbehü

- 61r5 aḡma mısın şol günü cümle 'ālem ḡayrān ola
nèdesini bilmeyüp bī-ḡod u ser-gerdān ola
- 61r6 isrāfīl şūrın ura hep maḡlūkāt yerden tura
61v1 derilüben ḡaşra vara ḡāḡī anda sübhān ola
- 61v2 zebānīler çeke duta ilede tamuya ata
deri yana süḡük tüte ḡatı ulu fiḡān²⁶⁵ ola
- 61v3 mālīk çağıra tamuya çeküp meydāna getüre
teḡri ḡorḡusından tamu zārī kı lup nālān ola
- 61v4 taḡlar yerinden ırıla gökler heybetden yarıla
ılduzlar baḡı kırıla düşe yere ḡaltān ola
- 61v5 yazuḡlarımız dartıla anca perdeler yırtıla
bilmedüḡüḡ günāḡlaruḡ anda saḡa 'ayān ola

²⁶⁵ FKT, MT-2: efḡān.

61v6 yūnus aydur işbu sözi erenlere toprak yüzi
diler haqq'ı göre gözi 'ināyet ger andan ola

8

ḥarfu'l-cīm

62r2 giderdüm ben yol sıra yavlaḡ²⁶⁶ uzamış bir ağaç
böyle laṭīf böyle şīrīn göñlüm aydur bir kaç sır aç

62r3 böyle uzamak ne ma'nādūr çünki bu dünya fānīdür
bu fuẓūllıḡ nişānıdur gel berü miskīnlige geç

62r4 böyle laṭīf bezenüben böyle şīrīn düzenüben
göñül haqq'a uzayuban dilek nedür neye muhtāc

62r5 ağaç qarır devrān döner kuş budaḡa bir kez konar
daḡı saḡa kuş konmamış ne gügercin ne ḥod dürrāc

62r6 bir gün saḡa zevāl ere yüce ḡaddün ine yere
budaḡların oda gire ḡaynaya ḡazan ḡıza saḡ

62v1 yūnus imdi sen bir nice eksükligün yüz biḡ onca
ḡurı ağaca yol ṡorunca teferrüclen yoluna geç

9

eyẓan lehü nevvera maẓca'ahu

ḥarfü't-tā

62v3 sen bu cihān milkini²⁶⁷ ḡāfdan ḡafa dutduḡ tut
ya bu 'ālem mālını oynayuban ötdün tut

²⁶⁶ METİN: yavlık.

²⁶⁷ FKT, MT-2: mülkini.

- 62v4 süleymān'ın tahtına şād olup oturduñ bil
dīve perīye düpdüz hükümleri etdün tut
- 62v5 fir'avn'ın hazīnesin nūşīn-revān'ın²⁶⁸ gencile²⁶⁹
kārūn mālına katup sen māluna katduñ tut
- 62v6 bu dünyā bir lokmadur ağzuñda çeynemiş²⁷⁰ bil
63r1 çeynemişe²⁷¹ ne yudmağ²⁷² ha sen anı yutduñ tut
- 63r2 'ömrün senün ok bigi yay içinde toptolu
tolmuş oka ne turmak hele sen anı atduñ tut
- 63r3 her bir nefes kim gelür keseden 'ömr eksilür
çün kese ortalandı sen anı düketdün tut
- 63r4 çün deñize ğarğ olduñ boğazuña geldi şu
deli bigi talbınma ey bī-çāre batduñ tut
- 63r5 yüz yıllar hoşlıgıla 'ömrün olursa yūnus
şon ucı bir nefesdür geç andan da ötdün tut

10

eyzan lehü

- 63r7 niteligüm şorana²⁷³ işit hikāyet
63v1 şu vü toprak od u yel oldı şüret
- 63v2 dört muhālif nesneden bu dört dīvārum
sāzikār eyledi vērde kerāmet

²⁶⁸ FKT, MT-2: nūşīn-revān.

²⁶⁹ METİN: güncile.

²⁷⁰ FKT, MT-2: çeynenmiş.

²⁷¹ FKT, MT-2: çeynenmiş.

²⁷² FKT, MT-2: dutmağ.

²⁷³ FKT, MT-2: şoran.

- 63v3 yelile toprağı kıldı mu'allak
şu içinde odı dutdı selāmet
- 63v4 rızk-ı 'ömri²⁷⁴ tamām eyledi henüz
şey cihet olmadın tutduğı kisvet
- 63v5 rūhumdan kimsene haber vërmez
emrdür kâdırlığı vërür harekât
- 63v6 bâkî tertiblerümü şerh edeyim
'ināyet mevcûdı sem' ü başāret
- 64r1 'aqlumuñ haberi bugünkü degül
anı ırderiseñ evvelki āyet
- 64r2 su'āl cevāb kelecisi buña degindür
bundan böyle cihānum bî-nihāyet
- 64r3 yūnus'ıla buña deñlü naşībüm
göñül dost turağı dilüm şehādet

11

eyzan lehü t̤ābe meşvā

- 64r5 'ışk imām bize göñül cemā'at
kıblemüz dost yüzidür dāimdür şalāt
- 64r6 dost yüzini göricek şirk yağmalandı
anuñiçün kapuda kaldı şerī'at
- 64v1 göñül secde kıılır dost mihrābında
yüzün yere urup kıılır münācāt

²⁷⁴ MT-2: rızk-ı 'ömri.

- 64v2 münâcât gibi vâkt olmaz arada
kim ola dostıla bu demde hâlvat
- 64v3 şerî'at aydur şaķın şartı bırakma
şart ol kişiye kim êde hıyânet
- 64v4 erenler nefesidür²⁷⁵ devletlü rumûz
anunla fitneden olduķ selâmet
- 64v5 belâ kavlin dèdük evvelki demde
henûz bir demdür ol vâkt ü bu sâ'at
- 64v6 dèrildi beşümüz bir vâkte geldi
65r1 beşi bir eyleyüp kim kıla tã'at
- 65r2 biz kimse dînine hilâf dèmezüz
dîn tamâm olıcak toĝru²⁷⁶ muhabbet
- 65r3 toĝruluk bekleyen dost kapusunda
gümânsuz ol bulur ilâhî devlet
- 65r4 yûnus ol kapuda kemîne kuldur
ezelden ebede dekdür bu 'izzet

12

eyzan lehü

- 65r6 dîn ü millet şorarısan 'âşıklara dîn ne hâcet
'âşık kişi harâb olur harâb bilmez dîn diyânet
- 65v1 'âşıklarun gönli gözi ma'sûk dèye gitmiş olur
ayruķ şûretde ne kalur kim kılısar zühd ü tã'at

²⁷⁵ FKT, MT-2: nefesi.

²⁷⁶ FKT, MT-2: toĝar.

- 65v2 tã'at kılan uçmağıcün dīn tutmayan tamu için
ol ikiden fāriğ olur neye benzer bu işāret
- 65v3 her kim dostı severise dostdan yaña gitmek gerek
iş'i güci dost olıcağ cümle işden olur āzāt
- 65v4 anuñ gibi ma'sūkanuñ haberin kim getürür
cebrā'ıl-i mürsel şıgmaz şöyle olındı işāret
- 65v5 şoru hisāb olmayısar dünya āhıret kovana
münker ü nekır ne şorar terk olıcağ cümle murāt
- 65v6 havf ü recā gelmez anda varlık yoklık bırağana
- 66r1 'ilm ü 'amel şıgmaz anda ne terāzū var ne sırāt
- 66r2 ol kıyāmet bāzārında her bir kula başı kıysı
yūnus sen 'āşıqlarıla hıç görmeyesin kıyāmet

13

eyzan lehü tãyyeba'llahu şerāhu

- 66r4 dün gider gündüz gelür gör nicesi uz gelür
pādişāh hükmiyile 'āleme düpdüz gelür
- 66r5 karanulık sürilür 'ālem münevver olur
ışdı nūr kandili havāya az az gelür
- 66r6 bir bağıl şağa şola kayıkma degme yola
diñle kuş ününi nice dürlü sāz gelür
- 66v1 kuş ho²⁷⁷ yumurdaydı yuvada yerdeyidi
o ho²⁷⁸ kudret ünidür bilmeyene kaz gelür

²⁷⁷ FKT, MT-2: hod.

²⁷⁸ FKT, MT-2: hod.

66v2 söz issi sözün alur şüret toprakda kalur
her kim bu hâli bilür kendözinden vâz gelür

66v3 'ışk benligüm iletdi 'aķıl dört yaņa gitdi
yūnus'a yūki yētdi bilmeyene az gelür

14

eyzan lehü zeyyena'llāhu merķadehu

66v5 èy beni 'ayıblayan gel beni 'ışkdan ķurtar
elūnden gelmezise söyleme fāsīd ħaber

66v6 hīç kimsene kendüden ħālden ħāle gelmedi
67r1 cümlemüzün ħālini ma'sūk eder muķarrer

67r2 'āşıklarun her ħāli ma'sūk katında biter
sözün var aņa söyle benüm arada nem var

67r3 her kim 'ışk ķadeĥinden içdiyise bir cur'a
aņa ne yad ne biliş aņa ne esrük ü ne ħumār

67r4 dost yüzinden niķābı her kim giderdiyise²⁷⁹
ħicāb ķalmadı aņa ayruķ ne ħayr u ne şer

67r5 şerī'at edebinden ķorķaram söylemege
yoğısa aydayıdum daĥı ayruķsı ħaber

67r6 dost kılıcından yūnus ölürise ġam degül
dost göginden uyanan ma'sūk burcından toġar

²⁷⁹ METİN: gideriyise.

15
eyzan lehü

- 67v2 'ışkıla biliş cānlara ezel ebed olmayısar
güm-rāh olup bu cihānda kimse bākī qalmayısar
- 67v3 bir tona kan bulaşıcağ yumayınca mismil olmaz
göñül pası yunmayınca namāz revā olmayısar
- 67v4 göñül pasın²⁸⁰ yuduñısa kibr ü kīni qoduñısa
ıkrār bütün olmayınca erden nazār olmayısar
- 67v5 murdār dünyāya bulaşan devşirübeni dürişen
erden himmet olmayınca 'ömür geçer yunmayısar
- 67v6 yūnus imdi sen haqq'a er dün ü gün göñlün haqq'a vēr
göñül gözi görmeyince hīç baş gözi görmeyiser

16
eyzan lehü

- 68r2 'ışk maqāmı 'ālīdür 'ışk qadīm ezelīdür
'ışk sözini söyleyen cümle kudret dilidür
- 68r3 dēyen ol işiden ol gören ol gösteren ol
her sözi söyleyen şüret cān menzilidür
- 68r4 şüret söz kanda buldı söz issi kaçan oldu
şürete kendü geldi dil hikmetün yolıdur
- 68r5 bu bizüm 'ışretümüz oldur bu lezzetümüz
içüp esridüğümüz 'ışk şerbeti gölidür²⁸¹

²⁸⁰ FKT, MT-2: pisin.

²⁸¹ FKT: gölidür; MT-2: gülidür.

68r6 anı aña dërsin anuñ söyleyen oldur söz anuñ
ol bizümdür biz anuñ bu ğayr tesbîh dilidür

68v1 yünus sözinde yalan görmedi münkir olan
‘ömrüni zulmete şalan ma‘rifetün yoĥsulıdur

17

eyzan lehü nevvera mazca‘ahu

68v3 bir kişiye söyle sözi kim ma‘nādan ĥaberi var
bir kişiye vër gönlüni cānında ‘ışk eşeri var

68v4 şunuñ kim taşu ĥoş durur bil²⁸² kim içi boş durur
dün gün öten baykuş durur şanma bütün dīvārı var

68v5 bir devlingeç yuva yapar yürür ilden yavru ĥapar
toĥan ileyinden şapar zīre elinde murdārı var

68v6 yokdur toĥanla birliĝi ya ĥaĥķ’a lāyık dirliĝi
şol kişiden um erliĝi anuñ şafā nazarı var

69r1 şüretile çokdur ādem degmesinde yokdur ĥadem
evvel āĥir ol pīş-ĥadem muĥammed dīn serveri var

69r2 erenler yolıdur mīşe mīşe kolaydur ĥulmaşa
mīşe olan yerde paşa ĥarāmī çok ‘anter’i var

69r3 şeyĥ ü dāniş-mend ü velī cümlesi birdür er yolu
yünus’dur dervīşler ĥulı taptuĥ gibi serveri var

²⁸² FKT, MT-2: bilün.

18

ve lehü nevvera kabrahu

- 69r5 èy 'ışk eri aç gözünî yêr yüzine eyle nazar
gör bu laîf çiçekleri bezenüben geldi geçer
- 69r6 bunlar böyle bezenüben dostdan yaña uzanuban
bir şor ahî sen bunlara kancarudur 'azm-i sefer
- 69v1 her bir çiçek biñ nâzıla öger haqq'ı niyâzıla
bu kuşlar hoş âvâzıla ol pâdişâhî zîkr êder
- 69v2 öger anuñ kâdırlığın her bir işe hâzırlığın
evet 'ömri kâşırılığın añağaz beñzi şolar
- 69v3 rengi döner günden güne toprağa dökilür gine
'ibret durur anılayana bu 'ibreti 'ârif tıyar
- 69v4 ne gelmegün gelmek durur ne gülmegün gülmek durur
şon menzilün ölmek durur tıymaduñsa 'ışkdan eşer
- 69v5 her bir sözi tıyayıduñ ya bu gamı yuyayıduñ
yürürken uyıyıdıñ gideydi senden kâr ü bâr
- 69v6 bildük gelen geçermiş bildük konan göçermiş
- 70r1 'ışk şarâbın içermiş bu ma'nâdan her kim tıyar
- 70r2 yûnus bu sözleri koğıl kendözün den elün yuğıl
senden ne gele bir dëğil çün haq'dan gelür hayr u şer

19

eyzan lehü nevvera'llāhu rūḥahu

- 70r4 söylememek ḥarcısı söylemegün ḥāşşıdur
söylemegün ḥarcısı göñüllerün pasıdur
- 70r5 göñüllerün pasını ger sileyin dëriseñ
şol sözi söylegil kim ol sözün ḥülāşasıdur
- 70r6 kuli'l-ḥaḳ dedi çalap sözi toḡru dëyene²⁸³
bugün yalan söyleyen erte utanasıdur
- 70r7 cümle yaradılmışa bir gözile bakmayan
70v1 şer'ün evliyāsıysa ḥaḳīḳatde 'āşīdür
- 70v2 şerī'at ḥaberini şerḥile aydam işit
şerī'at bir gemidür ḥaḳīḳat deryāsıdur
- 70v3 ol geminün taḥtası her nice muḥkem ise
deñiz mevci ḳatı olsa taḥta uşanasıdur
- 70v4 bundan içerü ḥaber işit aydayın ey yār
ḥaḳīḳatün kāfiri şer'ün evliyāsıdur
- 70v5 biz ṭālib-i 'ilmlerüz 'ışḳ kitābın okuruz
çalap müderris bize 'ışḳ ḥod medresesidür
- 70v6 evliyā şafā-naẓar edeli günden²⁸⁴ berü
ḥāşıl oldı yūnus'a her ne kim olasıdur

²⁸³ FKT: disene.

²⁸⁴ METİN: gündenden.

20

[...]²⁸⁵

- 71r2 bu yoklık yolına bugün bize yoldaş olan kimdür
ilümüze gönilelüm soruñ kardeş olan kimdür
- 71r3 ne kalduñ işbu iklîmde ağır yüklerüñ altında
bu yükleri bu yapıları²⁸⁶ döküp hâl-daş olan kimdür
- 71r4 seni bunda veribidi teferrüc eylegil dedi
sen ev yaparsın ey hâce evi tārāş olan kimdür
- 71r5 bu ferşi gördük aldanduk henüz 'arşa eremedük
bu 'arşa ferşe²⁸⁷ ey hâce göre ferrāş olan kimdür
- 71r6 gelüñüz gidelüm gelüñ ki yünus göçdi²⁸⁸ gönüldi
ayaqlara düşer yünus bu yola baş olan kimdür

21

eyzan lehü

- 71v2 benem şāhib-kırān devrān benümdür
benem uş pehlevān meydān benümdür
- 71v3 harāmīden benüm korkum kuyum²⁸⁹ yok
bu zūr u bu kuvvet hak'dan benümdür
- 71v4 ebū bekr ü 'ömer ol dīn ulusı
'alīyy-i murtaẓā 'oşmān benümdür

²⁸⁵ Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.²⁸⁶ FKT: yapıları; MT-2: yapıları.²⁸⁷ FKT: ferşi.²⁸⁸ FKT, MT-2: geçti.²⁸⁹ FKT, MT-2: kayum.

71v5 kim ala bu topı çevgānumuzdan
top uran meydānda çevgān benümdür

71v6 yūnus'am ben yūnus işbu cihānda
benem sultān kulu sultān benümdür

22

eyzan lehü

72r2 şahhā ol 'āşık cānına kim dostıla vişāli var
cānı birdür ma'şūkıla daḥı ne dürlü ḥāli var

72r3 cān u gönül 'aql u fehim-nişār olsun ma'şūkına
pes 'āşıkun andan ayru daḥı ne mülk ü mālı var

72r4 bu yēr ü gök ü 'arş u ferş 'ışk dādıla kāimdür
bünyād 'ışkdur 'āşıkā her bir arada eli var

72r5 'āşıklarun ne kim varı tecrīd gerekdür arada
her nesneye ol hükm eder her yol içinde yolu var

72r6 bākī dirlik seven kişi gerek tuta 'ışk etegin
'ışkdan artuk her nesnenün degşirilür zevāli var

72v1 'āşıklara işbu şüret meşelā gönlek²⁹⁰ gibidür
yüz biñ gönlek eskidürse 'āşıklarun muḥāli var

72v2 niçeler aydur yūnus'a çün kocaldun 'ışkı koḡıl
rūzigār uğramaz 'ışka 'ışkun ne ay u yılı var

²⁹⁰ METİN: gökçek. Metnimize "gönlek" sözcüğünü FKT'den aldık.

23

eyzan lehü nevvera zariḥahu

- 72v4 işidün ey ulu kiçi²⁹¹ size benüm haberüm var
zihî devlet benüm bugün kim şunuḡ gibi yārüm var
- 72v5 yürürsem öñümdesin söylersem dilümdesin
oturursam yanumdasın ayruḡda ne bāzārum var
- 72v6 ne yürüyem ne ḥod-ārām ne uzak sefere varam
çünki dostı bende²⁹² buldum ayruḡ ne seferüm var
- 73r1 ırak yola bāzırgānlar aşşı étmege giderler
çün güher elümeddür de ayruḡ ne seferüm var
- 73r2 miskīn yūnus'ın cānı şol dosta ulaşaldan
dem-be-dem arturur 'ışkı ulu yerden tīmārum var

24

ve lehü nevvera'llāhu ḡazzahu

- 73r4 ey sözlerün aşlın bilen gel de bu söz ḡandan gelür
söz aşlını anlamayan şanur bu söz benden gelür
- 73r5 söz kıılır ḡayḡuyı şād söz kıılır bilişi yad
eger ḡorlık eger 'izzet her kişiye sözden gelür
- 73r6 söz ḡaradan aḡdan degül yazup oḡımaḡdan degül
bu yürüyen ḡalkdan degül ḡālīk āvāzından gelür
- 73v1 ne elif oḡudum ne cim varlıḡındadır kelecim
bilmeye yüz biḡ mūneccim ḡālī'üm ne ılduzdan gelür

²⁹¹ FKT: kişi; MT-2: kiçi.

²⁹² FKT, MT-2: bunda.

73v2 şu'le bize aydan degül 'ışk eri bu soydan degül
rızkuma bu evden degül deryâ-yı 'ummāndan gelür

73v3 biz bir bahāne arada ayruķ dē elden ne gele
ħaķ çün emir eyler cāna kelecı andan gelür

73v4 yūnus bir derdile āh ēt ķahr evinde neyler rāħat
bu derde dermān keferet bir āhıla sūzdan gelür

25

eyzan lehü

73v6 cān bir ulu kimsedür beden anuñ āletidür
her ne loķma yēriseñ bedenüñ kuvveti durur

74r1 ne deñlü yēriseñ çok ol deñlü yūriseñ tok
cāna hīç aşsı yok hep şūret maşlaħatıdur

74r2 bu cān ni'meti ķanı gelüñ bulalum anı
āsāyiş kılan cānı evliyā şöħbetidür

74r3 şöħbet cānı semirdür hem 'āşıkun 'ömridür
ħaķ çalab'un emrile erenüñ himmetidür

74r4 erenüñ yüzi şuyı²⁹³ himmeti 'arşdan ulı
kimi görürseñ bu ħūlı eren 'ināyeti budur

74r5 'ināyetdür anuñ işi anlamaz degme bir kişi
bilgil ki bu hūmā ķuşı 'āşıklarun devletidür

74r6 bu yūnus'un yanar içi ķamudan göñlidür kiçi

74v1 şoya²⁹⁴ sayılmamak suçı hep erenüñ himmetidür

²⁹³ FKT: şulı; MT-2: şuyı.

²⁹⁴ FKT: şuya; MT-2: şoya.

26

eyzan lehü

- 74v3 cânını 'ışk yolına vèrmeyen 'âşık mıdur
cehd eyleyüp ol dosta èrmeyen 'âşık mıdur
- 74v4 dost sevgüsin gönülde cânıla berkitmeyen
tül-ı emel defterin dürmeyen 'âşık mıdur
- 74v5 'ışka tanışık şıgmaz degme cân göge ağmaz
pervâneleyin oda yanmayan 'âşık mıdur
- 74v6 nefis ârzüsından geçüp 'ışk kadehinden içüp
dost yolına er gibi tırmayan 'âşık mıdur
- 74v7 dün ü gün riyâzet çeküp halvetlerde diz çöküp
75r1 şöhetlerde baş çatup yanmayan 'âşık mıdur
- 75r2 yünus imdi ol dostuñ cefâsına şabr eyle
yüregine 'ışk odın urmayan 'âşık mıdur

27

eyzan lehü

- 75r4 seni hâk'dan yığanı her neyise vèr gider
ne beslersin bu teni sinde kurd kuş yèr gider
- 75r5 ölene bak gözün aç dökülür saķal u saç
ilan çeyan gelür aç yèyüp içüp sır gider
- 75r6 bize bizden ulular inen eyü hülulara
şol eyü 'amellüler haber şöyle dèr gider

75r7 kesgil harāmdan elün çekgil gaybetden dilün

75v1 'azrā'ıl eli ermedin bu dükkānı der gider

75v2 ecel erer kurur baş tiz dükenür uzun yaş
düpdüz olur tağ u taş gök dürilür yer gider

75v3 çün cān ağdı hāzrete yarak et āhirete
tañla turan tã'ate tenri evine er gider

75v4 miskīn yūnus ölicecek sini nūrıla töləcək
īmān yoldaş olıcağ āhirete şır gider

28

eyzan lehü

75v6 ey baña eyü deyen benem kamudan kem-ter
şöyle mücrimem yolda mücrimler benden server

75v7 benüm gibi mücrim kul bir dahı isteye bul
76r1 dilümde 'ilm ü uşul dilegüm dünyā sever

76r2 zāhirüm eyü yerde gönlüm fāsīd haberde
bulınmaya bağdād'da bencileyin bir 'ayyār

76r3 taşum göyni içüm hām dirliğüm budur müdām
yol varmadın bir kadem 'arşdan vèürem haber

76r4 taşum biliş içüm yad dilüm hoş gönlüm mürtedd
işüm yavuz eyi ad böyle fitne kanda var

76r5 kime kim öğüt vèrdüm ol haqq'a erdi gördüm
baña benüm öğüdüm hīç eylemedi eşer

76r6 daķındum şeyhlık adın ķodum ma'şūk tã'atın
verdüm nefsün murādın ķanı haķķ'ıla bāzār

76v1 yayıldı yūnus adı suçdur cümle tã'atı
çalabum 'ināyeti suçın geçüre meger

29

eyzan lehü

76v3 isteyelüm iş issini bulup görelüm ķandadur
cān ķulağı açuğısa işbu sözüm turvandadur

76v4 alıgörün turvandadan 'ışķ eridür anı dadan
bunda boynın buran haķ ķatında dermān-dedür

76v5 kişi gerek bile anı hem uyanuķ ola cānı
bilürsin dünya seveni bayķuř gibi yabandadur

76v6 bayķuř çağırur vīrāndan kimse murād almaz andan
eyü 'amel iltegörün ol haķ terāzū anda²⁹⁵

77r1 varıcağaz terāzūya haķ kendü baķar yazuya
görücek tağlar eriye ol zebānīler kim andadur

77r2 biti şunıla elünje ètdüğün gele yoluņa
tanuķlar bile bulına dostuñ düşmenün andadur

77r3 terk èdesin taħt u tãcı bulasın ètdüğün göçi²⁹⁶
muħammed haķ yalvarıcı şefā'atumuz andadur

77r4 yūnus eger 'āşıkısañ varlıguñ degşür yoklığa
īmān ķuşağın berk ķuşan de hep eksüklük bendedür

²⁹⁵ FKT, MT-2: andadur.

²⁹⁶ FKT: güci; MT-2: göçi.

30

eyzan lehü

- 77r6 koğıl ölüm endişesin ‘âşıklar ölmez bâkîdür
ölüm ‘âşıkuñ nesidür çünki nûr-ı ilâhîdür
- 77v1 ölümünden ne korkarsın çünki hakḳ’a yararsın
belki ebedî varasın²⁹⁷ ölmek fâsidler râyıdır²⁹⁸
- 77v2 nazar kıl bu gevhere bu gizlü gence nûra
nûr kaçan yavı vara kendü nazar-gâhıdur
- 77v3 kālū belā dēnmedin kadīmde bileyidük
key anlağıl neydügin bilişüñ kandağıdur
- 77v4 ezelî bilişidük birlige bitmişidük
mevcūdât düşdi ırak vücūd cān yatağıdur
- 77v5 bu ezelî pīrligi ya cihānda dirligi
yā göñül birligi cān kudret budağıdur
- 77v6 yatlık yokdur bilene dirlik tutagelene
- 78r1 bilelik soylayana vuşlat²⁹⁹ yolu kavîdür
- 78r2 hük-m-i revān mülkine ol işin kendü bile
çün iş geldi hâşıla bu mülk varlık evidür

²⁹⁷ FKT, MT-2: varsın.

²⁹⁸ FKT, MT-2: işidür.

²⁹⁹ METİN: vaşlat.

31

ve lehü nevvera'llāhu ramsehü

- 78r4 vuşlatı³⁰⁰ olan kişiye bu derdile firāk nedür
dostı yakın gören kişi bu bakduğı ırāk nedür
- 78r5 vuşlat³⁰¹ eri olan kişi gerek varlıkdan el yuya
işbu yola giden kişi bir görelüm yarağ nedür
- 78r6 vuşlat³⁰² eri olduñısa göz³⁰³ hıtabın bildüñise
dostı 'ayān gördüñise bu varlığı bırağ nedür
- 78r7 'ilim hōd göz hicābıdur dünye āhıret hısābıdur
78v1 kitāb hōd 'ışk kitābıdur bu okunan varağ nedür
- 78v2 zinhār gözüñi açagör nefis duzağın seçegör
dost menziline göçegör andan yègrek durağ [nedür]³⁰⁴
- 78v3 aydursın kim gözüm görür da'vāyı ma'nāya érür
gündüzün gün şu'le vèrür gece yanan çırağ nedür
- 78v4 yūnus'dur eşkere nihān hāğ töludur iki cihān
gelsün berü dostı giden hūr u kuşūr burāğ nedür

32

eyzan lehü

- 78v6 hāğkatün ma'nāsın şerhile bilmediler
erenler bu dirligi riya dirilmediler

³⁰⁰ METİN: vaşlatı.

³⁰¹ METİN: vaşlat.

³⁰² METİN: vaşlat.

³⁰³ FKT, MT-2: gör.

³⁰⁴ Metinde yoktu, FKT'den aldık.

- 78v7 ھاڭڭاٲ bir deڭizdür řerĩ'at anuڭ gemisi
 79r1 ٱoklar gemiden³⁰⁵ ٱıkup deڭize ٱalmadılar
- 79r2 bular geldi ٱapuya řerĩ'at ٱutdı ٱurur
 iٱerü girübeni ne varın bilmediler
- 79r3 dört kitābı şerh eden 'āřidür ھاڭڭaٲde
 zīrā tefsīr okıyup ma'nāsın bilmediler
- 79r4 yūnus aduڭ řādıkdur bu yola geldüڭise
 adın degşürmeyenler bu yola gelmediler

33

eyzan lehü

- 79r6 koyup naٱř u nigārı naٱřa yol vërme zinhār
 naٱřıla yola giren 'ākıbet dünye sever
- 79r7 dünyeyi bıraٱ elden dünye geٱmez bu yoldan
 79v1 iki 'ışk bir göڭülden ařlā geٱmez bu hāber
- 79v2 ya sevgil dünye dutğıl ya sevgil yol iletgil
 iki da'vā bir ma'nā bu yolda şıgmaz derler
- 79v3 geٱ maہlūk ٱā'atından göz ırma dost ٱatından
 aldanma fānī naٱřa fānī naٱřı nederler
- 79v4 ٱalma bu degme reڭe yüz biڭ yıllık fersenge
 iki cihān bir adım şaşurmadın adarlar
- 79v5 bu devrāndan öte gör kervān getdi yetegör
 ٱorķu var şağda şolda ٱayıkmadın giderler

³⁰⁵ METİN: deڭizden. Metnimize “gemiden” sözcüğünü FKT'den aldık.

79v6 yaban yolın gözetme yol evde taşra gitme
cân yolu cân evinde cân rāzını cân tıyar

80r1 cân rāzını cân bile cân vèrmez rāzın dile
gêrçek 'āşık dostıla yelen yabanda söyler

80r2 evvel kademden berü gêrçek yōni ilerü
geldi gider içerü yūnus taşra bī-ḥaber

34

eyzan lehü

80r4 'ışksuz ādem dünyede bellü bilün ki yokdur
her birisi bir nesneye sevgüsi var 'āşıkdur

80r5 çalab'un dünyesinde yüz bin dürlü sevgü var
kabül ét kendözüne gör kankısı lāyıkdur

80r6 biri rahmān-ı rahīm biri şeytān-ı racīm
anun yazuğı müzdi sevgüsine ta'allıkdur

80v1 dünyede peygām-ber'ün başına geldi bu 'ışk
tercümānı cebrā'ıl ma'sūkası ḥālīk'dur

80v2 'ömer ü 'oşmān 'alī, muştafā yārenleri
bu dördinün ulusu ebū bekr-i şiddīk'dur

80v3 'ālem faḥri muḥammed mi'rāca ağıcağaz
çalab'dan diledüğü ümmetine azıkdur

80v4 yūnus saña ḥakīkat bu durur buyurduğı
gözünle gördüğüne dönüp bakma yazıkdur

35

eyzan lehü

- 80v6 gelün şoralum cānlara şüretinden noldı gider
dün gün senünem dëriken sebeb neyi³⁰⁶ buldı gider
- 81r1 ‘aceb degül giderise şüreti terk ederise
yanlış yalan gaybet degül dostdan haber geldi gider
- 81r2 kanı anuñ mülk ü mālı terk eylemiş cümlesini
ol pādişeh der-gāhına hemān ‘amel aldı gider
- 81r3 eyle ki dost olmışıdı ol işler düzülmüşıdi
bellü bilün cān şüretün şaķalına güldi gider
- 81r4 eyleridi şatu bāzār bir pūliçün gine bozar
olmuş bu dünye bizār yeñsüz göñlek geydi gider
- 81r5 biñi toğar biñi gider buyruk böyle geldi meger
kim ola dünyāya doyar peymānesi tıldı gider
- 81r6 érte gece söyleşürler haķķ’ı bulalum dëyüben
- 81v1 yūnus aydur miskīn olan haķķ’ı bunda buldı gider

36

eyzan lehü nevvera tertībehu

- 81v3 dervīşlik dëdükleri bir ‘acāib duraķdur
dervīş olan kişıye evvel dirlik gerekdür
- 81v4 çün erde dirlik ola haķķ’ıla birlik ola
varlıķı elden koyup ere kullıķ gerekdür

³⁰⁶ FKT: neyi; MT-2: yeni.

81v5 kullık eyle erene bakıp haqq'ı görene
senden haber şorana key miskīnlik gerekdür

81v6 haq ere benüm dedi varlığın erde kodı
erenlerün himmeti yerden göge direkdür

81v7 bu dervīşlik berātın okumadı müftiler
82r1 anlar ne bilsün anı bu bir gizlü varağdur

82r2 yūnus sen 'ārifiseñ aṅladum bildüm deme
dut miskīnlik etegin āḫir saña gerekdür

37

eyzan lehü

82r4 sen ḥod bize bizden yakın görünmezsın ḥicāb nedür
çün 'aybı yok görklü yüzün üzerinde niḳāb nedür

82r5 sen ayıtduñ ey pādişāh yehdi'l-lāhu limen yeşā'
şerīkūñ yok senün ey şāh suçlu kimdür 'itāb nedür

82r6 levḥ üzre kimdür yazan azduran kim kimdür azan
bu işleri kimdür düzen bu su'āle cevāb nedür

82r7 raḥīm durur senün aduñ raḥīmligün baña dedün

82v1 mürşidlerün muştıladı lā taḳneṭü ḥiṭāb nedür

82v2 bu işleri sen bilürsin sen vērürsin sen alursın
ne kim kıldum çün bilürsin ya bu şoru ḥisāb nedür

82v3 fānī³⁰⁷ bu mülkūñ sultānı bu tenise ḳanı cānı
bu göz görmek diler anı bu merḥūma me'āb nedür

³⁰⁷ FKT, MT-2: ḳanı.

82v4 yūnus bu göz anı görmez görenler ḥod ḥaber vërmez
 bu menzile ḳo³⁰⁸ ‘aḳıl érmez bu ḳoduḡuṣ serāb nedür

38

eyzan lehü nevvera zariḥahu

82v6 ne oturursın taş ḳapuda gör içeri neler gezer
 ṭama’ arturur dāimā şaf bağlamış fitne düzer

82v7 gel indi gel ḳanā’ata uşan dutma tīz bin ata
 83r1 olmaya kim ecel yete fāsīd ola şatu bāzār

83r2 sen ḳandayışan teslīm ol ḳamulardan aşāḡa ṭur
 edeb tācın başuḡa ur gör müfsīd nicesi ḳızar

83r3 yaramazdur buḡl u ḥased kibir mübārīzdür ḡāyet
 köküni ḳaz yabana at fāriḡ otur ēy ḡam-güzer

83r4 ḳoḡıl bu dünye bābını öğren dostlık edebini
 bulursan ustā-bānını öge varan ḳālden zarar

83r5 kibr ü menīdür şubaşı delim ḳişıdür yoldaşı
 sen olmaḡıl anuḡ eşi aḡa uyan yoldan azar

83r6 var dedüḡüm yerlerde dur ḥıḳd u ḥasedi oda ur
 iḥlāş gelür cümleyi yur yūnus yolu yavlaḳ düzer³⁰⁹

39

ve lehü nevvera’llāhu merḳadehu

83v2 işit sözümi ēy ḡāfil daḡla seḡer vaḡtinde ṭur
 eyle buyurmuş ol kāmil daḡla seḡer vaḡtinde ṭur

³⁰⁸ FKT ve MT-2’de yok.

³⁰⁹ FKT, MT-2: durur.

- 83v3 işit ne der ħorusuñuz tañla vèrilür rûzuñuz
dost der-gāhına dutğıl yüz tañla seher vaqtinde tur
- 83v4 işit sözümi ey sağır tā terezün gele ağır
yalvar çalab’uña çağır tañla seher vaqtinde tur
- 83v5 yatanlaruñ yatlı ħālī hīç nesneye érmez eli
seher eser rahmet yeli tañla seher vaqtinde tur
- 83v6 kuşlarla turgıl bile kıl namāzı imāmıla
yalvar günāhuñı dile tañla seher vaqtinde tur
- 84r1 oķına ħur’ān u yāsin ħulaķ urup diñleyesin
tağca güneħler yuyasın tañla seher vaqtinde tur
- 84r2 oķuna ħadīş ü kelām deyeler ‘aleyhi's-selām
‘āşıkısañ bellü bilem tañla seher vaqtinde tur
- 84r3 ħelāl ola saña uçmaķ uçmaķda ħūriler kuçmaķ
kevşer şarābını içmek tañla seher vaqtinde tur
- 84r4 miskīn yūnus aç gözünjı uyar ħafletden özünjı
tā bilesin kendözünjı tañla seher vaqtinde tur

40

eyzan lehü

- 84r6 işbu vücūdum³¹⁰ şehrine bir dem giresim gelür
içindeki sultānuñ yüzın göresim gelür
- 84v1 işidürem sözini göremezem yüzini
yüzini görmeklige cānum veresim gelür

³¹⁰ FKT: vücūd; MT-2: vücūdum.

- 84v2 ol sultānu³¹¹ ḥalvetinū yēdi ḥücre si vardur
yēdisinden iĉerü seyrān kılasım gelür
- 84v3 her kapuda bir kişi yüz biñ ĉerisi vardur
‘ıřķ kılıcın kuşanup cümle kırasım gelür
- 84v4 erenlerüñ řoḥbeti arturur ma’rifeti
bī-derdleri řoḥbetden her dem süresim gelür
- 84v5 leylā-yı mecnūn benem řeydā-yı raḥmān benem
leylā yüzün görmege mecnūn olasım gelür
- 84v6 dost oldı bize mihmān bunca yıl bunca zamān
85r1 gēĉek isma’īl gibi kurbān olasım gelür
- 85r2 miskīn yūnus’uñ nefsi³¹² dört ṭabī’at iĉinde
‘ıřķıla cān sırrına penhān varasım gelür

41

eyzan lehü

- 85r4 yandı yüregüm dutuşdı bağrum ĉigerüm kebāb durur
‘āřıķlaruñ şerbetleri bu derdüme sebeb durur
- 85r5 bir niĉeleri ‘ıřķ düzer bir niĉeleri ‘ıřķ bozar
bir niĉeler esrük gezer eyle kim var ḥarāb durur
- 85r6 ‘ıřķıla ĉalındı kalem ‘ıřķa yesīr durur ‘ālem
‘āřıķlar arasında cebre’īl daḥı ḥicāb durur
- 85r7 medreseler müderrisi okumadılar bu dersi
85v1 şöyle kıaldılar ‘āciz bilmediler ne bāb durur

³¹¹ FKT: sultān; MT-2: sultānu.

³¹² METİN: nefesi.

- 85v2 'azāzīl da'vā kıldı da'vāsı yalan oldı
yalan da'vā kılanuñ pes cezāsı 'azāb durur
- 85v3 ölmez 'ışk bilişleri esrük meclis hoşları
dāim bunlaruñ işi çeng ü şeş-tā rebāb durur
- 85v4 yūnus imdi miskīn ol hem miskīnlere kul ol
zīrā miskīn olanları ārzūlayan çalap durur

42

eyzan lehü

- 85v6 pādişāhlık senüñdür heybetüñ var
yaratduñ yēr ü gögi kudretüñ var
- 85v7 bī-nişānsın nişānuñ kimse bilmez
86r1 egerçi bī-nihāyet āyetüñ var
- 86r2 cümle ins ü melek vuḥūş u tıyūr
kāmunuñ üstine 'ibādetüñ var
- 86r3 ne dūnyā āḥiret ne kāf u ne kāf
bular kaṭre deryā melekūtüñ var
- 86r4 ne reng ü ne şekil ne kad ne kāmēt
ne cevher ne 'arāz ne şūretüñ var
- 86r5 senüñdür 'arş u kürsī vü kalem ü levḥ³¹³
döner çarḥ yer tıur³¹⁴ hoş ḥikmetüñ var
- 86r6 bu yüz yigirmi dört biñ nebīye
gece mi'rāc gündüz münācātüñ var

³¹³ FKT, MT-2: levḥ ü kalem.

³¹⁴ FKT: tıur; MT-2: tıtur.

86v1 dört yüz kırk dört tabakāt evliyāya
vêrilmiş anlara kerāmetün var

86v2 altı biñ altı yüz altmış altı
oķınur halk üzre āyetün var

86v3 bu ‘amele yūnus nice geçiser
rāyigān cümleye çok raḥmetün var

43

eyzan lehü

86v5 benüm gönölüm gözüm ‘ışķdan töludur
dilüm söyler yari yüzüm şuludur

86v6 öd ağacı bigi yanar vücūdum
dütünüm görene seḥer yelidür

87r1 çoķal cevşen ‘ışķun odına döymez
oķı cāna batar ķatı yalıdur

87r2 oķuram şāhumı kendü dilümce
şāhum aydur baņa her dem gelidur

87r3 seni sevenlerün ola mı ‘aķlı
bir dem uşluyısa her dem delidür

87r4 yūnus sen toprak ol eren yolında
erenler menzili ‘arşdan ulıdur

44

eyzan lehü

- 87r6 èy dost seni severem cānumda yèrün vardur
 gêce gündüz uyunmaz³¹⁵ ‘aceb ahvālüm vardur
- 87v1 güli göreçururken dikene şunmaz elün
 korkma düşmenlerün den çün toğrı yarün vardur
- 87v2 düşmenler aydur baña söz demek kandan saña
 söz demek kandan baña illā üstādum vardur
- 87v3 ele getür döküli harc eyle miskīnlere
 dünyeyi kimse dutmaz şoñ uci ölüm vardur
- 87v4 bundan kendözin³¹⁶ giden ol durur yolda kalan
 benüm bir qarıncaya va’llāh isnādum³¹⁷ vardur
- 87v5 yünus miskīn kendözün toprak eylegil yüzün
 ma’sūkaya yaraşuk bir miskīnligüm vardur

45

eyzan lehü

- 88r1 sensin benüm cānum cānı sensüz qarārüm yok durur
 uçmağda sen olmazısañ va’llāh nazarum yok durur
- 88r2 bakşam seni görür gözüm söylerisem sensin sözüm
 seni gözetmekden dağı yègrek şikārum yok durur
- 88r3 çün ben beni unutmışam şöyle ki saña gitmişem
 ne kâlde ne hâldeyisem bir dem qarārüm yok durur

³¹⁵ FKT: uyunmaz; MT-2: uyanmaz.

³¹⁶ METİN: gündüzin. Metnimize “kendözin” sözcüğünü FKT’den aldık.

³¹⁷ METİN, FKT: istādum; MT-2: isnādum. Metnimize “isnādum” sözcüğünü MT-2’den aldık.

- 88r4 eger beni cercīsleyin yètmiş kez öldürüriseñ
dönem gèrü saña varam zīrā ki ‘ārum yok durur
- 88r5 yūnus dahı ‘āşık saña göster dīdāruñı aña
yārūm dahı sensin benüm ayruķ nigārum yok durur

46

ve lehü nevvera’llāhu mażca’ahu

- 88v1 muştılañuz ‘āşıklara bu ‘ışķ ulu devlet olur
‘ışķ kime kim degdise cānında bil ‘işret olur
- 88v2 her sevdügi terkin ura kayıķmaya degme yaña
her dem anuñ seyrān-gehi hem zāt u hem şıfāt olur
- 88v3 seyri içinde çābuk-bāz fikri dāim nāz u niyāz
çün sa’ādet oldı hem-rāz hezārān münācāt olur
- 88v4 müşāhede kıpar anı hem bī-ķarār olur cānı
her dem da’vāsuzdur ma’nā bu derdile rāḥat olur
- 88v5 ol bī-niṣāndur cihāndan ne dēyelüm dilümüz andan
ol ‘ālim-i deyyān zāt her zāt içinde zāt olur
- 88v6 buḥl u ṭama’ şığmaz aña ‘izzet de kıaldı bir yaña
89r1 yol bulımaḫ hırş u hevā kimde ki bu devlet olur
- 89r2 ol işlere eli èren ḫaķ ‘ışķına göñül vèren
dostını göze göz gören cümle varlıķdan māt [olur]³¹⁸
- 89r3 kime indiyse ol nüzül aña gelür cümle uşul
ta’ziyede varurısa ol ölüye rahmet olur

³¹⁸ Metinde yoktu, sözcüğü FKT’den aldık.

89r4 yūnus erdür nihāyetsüz ‘ışk andan daḥı ġāyetsüz
ne ġāyet var ne nihāyet kāmı bir ḥazret³¹⁹ olur

47

eyzan lehü

89r6 bu semā’a girmeyen şoḡına³²⁰ peşīmān olur
erişür bizümile ser-be-ser düşmān olur

89r7 dostdur bizi okıyan üstümüzde şakıyan
89v1 şimdi üç buçuk okuyan derin tānışman

89v2 tānışmanuḡ cāhili onamaz dervīşleri
dervīşile dānışman yavlaḡ uruşḡan³²¹ olur

89v3 bir niçenüḡ gönline şeytānlar tolpudurur
erenler semā’ına anlar erişgen olur

89v4 dāniş-mend oldur geldi okuduḡında buldı
ehil dervīşlere cānı katı karışḡan olur

89v5 hey bī-çāre dānışman ayıt³²² dervīş-i dervīşān
dervīşlere erişen işine peşīmān olur

89v6 yūnus aydur mevlānā epsem otur yērünḡde
bu şoḡbete doymayan şoḡra sevişgen olur

³¹⁹ FKT: ḥayret; MT-2: ḥazret.

³²⁰ FKT: şoḡra. MT-2: şoḡına.

³²¹ METİN: ulaşan; FKT: üleşgen; MT-2: uruşḡan. Metnimize “uruşḡan” sözcüğünü MT-2’den aldık.

³²² METİN: ét.

48

[...]³²³

- 90r2 aydınverem ne kılduğın benümile ol dil-pezîr
her dem yêni şîveyile beni yêni kılar esîr
- 90r3 her kıncaru baktırısam oldur gözüme görinen
ne havşala ola bende yahûd aña lâyıķ başar³²⁴
- 90r4 niçe 'ömrüm olurısa âzâdluğum muhâl durur
şayyâduñ elinde durur tuzâğa tutilan naħcîr
- 90r5 'âķıl-âne hoşdur nefes niteligini şorma anuñ
niçe nişân aydınverem ol mişli yokdur bî-naẓîr
- 90r6 va'de kesildi kıamuya ki yarın göreler anı
benüm yarınım bu gündür bunda görindi ol kıadîr
- 90v1 yûnus'ıñ cümle baktırımı ğarķ oldu dost dîdârına
hîç kıalmadı ansuz ara tolu göründi cümle yer

49

eyzan lehü revvaħa rûħahu

- 90v3 eger ğerçek 'âşıkısañ boynuñdağı menşûr nedür
ħaķ yolına şâdıķısañ yañlış şanu tezvîr nedür
- 90v4 şımaķ ğerek göñlüñ bütin fâsiddür cümle³²⁵ tã'atıñ
ğeçmeyince 'ibâdetüñ ğaķ'dan saña ma'zûr nedür
- 90v5 çünki aduñ oldu fülân hep dirliğüñ oldu yalan
ğelsün bize ma'nâ bilen ğaķîķatde mestûr nedür

³²³ Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.³²⁴ FKT, MT-2: başîr.³²⁵ FKT, MT-2: kıamu.

- 90v6 terk eylegil ten tertîbin gider senden benlik adın
içün 'imâret olmadın taşuñdağı ma'mûr nedür
- 91r1 aydursın kim gözüm görür da'vâyı ma'nâyâ erür
gündüzin gün şu'le vërür bu gëce yanan nûr nedür
- 91r2 günde birün³²⁶ gideðurur konşuñ sefer ededurur
ecel bir bir yudadurur bu dünyeye mağrûr nedür
- 91r3 mü'miniseñ gel gel berü cebbâr ola burc u bârû
faħr edelüm erenleri ma'lûm ola münkür³²⁷ nedür
- 91r4 bunda “belâ” dëyen kişi anda tamâm olur işi
bizden nişân isteyene ol ħallâc-ı manşûr nedür
- 91r5 yûnus imdi söyle ħaħķı Allâh oldu saña sâķî
gider göñlüñdeki şeki elüñdeki menķûr nedür

50

eyzan lehü

- 91v1 'ârifler ortasında şüfîlık şatmayalar
çün şüfiye ihlâş oldu 'ışķa riyâ katmayalar
- 91v2 ya gel bildügünñden ayıt yahûd bilenlerden işit
teslîmün ucını dutup hîç sözi uzatmayalar
- 91v3 mümsuz baldur şerî'at tørtusuz³²⁸ yağdur tarîkat
dostiçün balı yağa neyiçün katmayalar
- 91v4 kıymetin tıyarısañ neye deger işbu dem
erenlerün ma'nâsın bilmeze şatmayalar

³²⁶ FKT: yër gök; MT-2: birün.

³²⁷ FKT: olan münkür; MT-2: ola münkir.

³²⁸ FKT: tørtusuz; MT-2: tørtusuz.

91v5 miskīn ādem yañıldı uçmağda buğday yèdi
 işi hāk'dan bilenler şeytāndan tutmayalar

91v6 şīrīn hulklar eylegil tatlu sözler söylegil

92r1 şöhetlerde yūnus'ı hergiz unutmayalar

51

ve lehü nevvera kabrahu

92r3 işidün hey ulular āhīr zamān olısar
 sağ müsülmān seyrekdür ol da gümān olısar

92r4 dāniş-mend okur dutmaz dervīş yolın gözetmez
 bu halk ögüt eşitmez şagır hemān olısar

92r5 gitdi begler mürveti binmişler birer atı
 yèdügi yoksul eti içdügi kan olısar

92r6 ya'nī er kōpdı erden elin çekmezden murdārdan
 deccāl kōpısar yerden anlar uyan olısar

92r7 birbirine yanı yana ètdüğüm kalur şana

92v2 yarın maḥşer güninde cümle 'ayān olısar

92v3 èy yūnus imdi senün 'ışkıla geçsün günün
 sevdüğün kişi senün cānuḡa cān olısar

52

eyzan lehü

92v5 'ışk erinün gönli tolı pādişāhdan nevāledür
 'ışksuz ādem nice anlasun çün şerī'at havāledür

- 92v6 'ışkdur 'aşıkuñ cānı 'ışka fidā hān u mānı
'ışk erinüñ armağanı 'ışksuz kişiye belādur
- 92v7 kimi 'avrat oğlan sever kim³²⁹ mülk ü hān u māt sever
kim ser-māye dükkān sever bu dünya hālden hāledür
- 93r1 'aşığ dünyeyi neder 'ākıbet bir gün terk eder
'ışk etegin dutmuş gider her kim gelürse şaladur
- 93r2 ezeliden ol pādīshāh elüme şundı bir kadeh
içeliden kıluram āh bilmezem ne piyāledür
- 93r3 ey miskīn yūnus nişānuñ 'ışkdan esridi bu cānuñ
der-gāhında her dem anuñ vālih ü hayrān kalandur

53

eyzan lehü

- 93r5 ey dün ü gün haqq'ı isteyen bilmez misin haq kalandur
her kandasam anda hāzır kanda bakarsam andadur
- 93r6 istemegil haqq'ı ırak göñüldedür haqq'a turaq
sen senligün elden bırak tenden içerü cāndadur
- 93v2 gir göñüle bul andadur benligün defterin dūr
ol hāşş güher bil andadur şanma kim ol 'ummāndadur
- 93v3 ol 'ummānda yüz biñ güher³³⁰ bir zerreden oldu kem-ter
ol cāna zevāl mi erer zevāl cān³³¹ hayvāndadur

³²⁹ FKT, MT-2: kimi.

³³⁰ FKT: gevher; MT-2: güher.

³³¹ FKT, MT-2: cānı.

- 93v4 eylegil şüretün ören³³² cān sırrıdur aña éren
bâtin gözidür dost gören zâhir göz³³³ yabandadır
- 93v5 kim ki gaflet içre geçer cān zevāl şuyın içer
dervîş sırrı 'ârşdan geçer egerçi yer yüzindedür
- 93v6 yūnus emre gözün aç bak iki cihān toludur hâk
gümānı şıdkı oda yak şöyle eşkerede nihāndur³³⁴

54

ve lehü tayyeba'llahu merķadehu

- 94r2 éy dost bunca kı̄l ü kı̄l ne maķşūd hōd bir hāber durur
ya bunca cüst ü cū nedür görene hōd bir nāzar durur
- 94r3 tağlar aşup berye çeküp éy uzak sefer édenler
istedüğün sendeyiken 'aceb bu nice sefer durur
- 94r4 hīç kı̄lmağıl ırak sefer 'ömür geçer ecel érer
dost sendedür hālvat sever bu galebe haşer durur
- 94r5 gel ırak isteme anı cānından içerü cānı
senünle bile tūranı görmeyen bī-başar durur
- 94r6 sen uyursın ol uyanuķ eksügi³³⁵ kı̄lur bayıķ
dahı nice bulam tanıķ dāim senünle yār durur
- 94v1 mescīd ü medrese sende sen dört yaña perākende
ne kı̄lduñ sen bu erkānda işün kı̄atı düşvār durur

³³² METİN, MT-2: veren; FKT: ören. Sözcüğü FKT'den aldık. Ören: Her şeyin en kötüsü; virâne, harabe, yıkık dökük yer.

³³³ FKT, MT-2: gözi.

³³⁴ FKT: eşkere nihāndadır; MT-2: eşkere pinhāndadır.

³³⁵ FKT, MT-2: eksüğini.

94v2 bu tevḥīd ṭonını geyen varlığın yoklığa şayan
işbu yolda kāim ṭuran bellü bilün ol er durur

94v3 ol işler tamām olıcaḡ ol dirliği dèriliceḡ
gözün ḡicābın siliceḡ yer gök ṭolu dīdār durur

94v4 miskīn yūnus anı gördi göñli vü cānı sevindi
ḡamusını yere şaldı ma'şūḡına intizār durur

55

ḡarfü'z-zā

94v6 bize dīdār gerek dün̄ye gerekmez
bize ma'nā gerek da'vā gerekmez

95r1 bize ḡadir ḡècesidür bu ḡeçe
ḡo erte olmasun seḡer gerekmez

95r2 bize 'ışḡ şerbetinden şun èy dālli³³⁶
bize uçmaḡda kevşer gerekmez

95r3 badyalar ṭolu ṭolu³³⁷ içelüm biz
biz esrük olmazuz ḡumār gerekmez

95r4 yūnus esriyüben düşdi şuşaḡda
ḡaḡırur ṭapduḡ'na 'ār gerekmez

³³⁶ FKT, MT-2: sākī.

³³⁷ METİN: ṭoṭu ṭolu.

56

eyzan lehü

- 95r6 kelecı bilen kişinüñ yüzünü ağ éde bir söz
sözi bişirüp déyenüñ işini sağ éde bir söz
- 95v1 kelecilerüñ bişirgil yaramazını şeşirgil
sözün uşıla düşürgil demegil çağada bir söz
- 95v2 gel aḥī ēy şehriyārī sözümüzi diñle bārī
hezārān güher dīnārī kara toprağ éde bir söz
- 95v3 kişi bile söz demini demeye sözün kemini
bu cihān cehennemini sekiz uçmağ éde bir söz
- 95v4 yūri yūri yolunıla ġāfıl olma bilünile
key şaḡın ki dilünile cānuḡa dāğ éde bir söz
- 95v5 yūnus imdi söz yatından söyle sözi ġāyetinden
key şaḡın o şeh katından seni ırağ éde bir söz

57

eyzan lehü

- 96r1 hīç bir kişi bilmez bizi biz ne işün içindeyüz
ne hırşumuz baydur bizüm ne nefsumüz içindeyüz
- 96r2 bir kimsenüñ devletine ta'n édüben biz gülmezüz
ne münkirüz 'ālimlere ne tersenüñ ḡācındayuz
- 96r3 biz bununı neligin bildük dünyenüñ nesine ḡalduk
ārzumuz nefsiçün degül dünyā teferrücindeyüz

96r4 yūnus aydur hey sultānum özge şānum vardur benüm
 o dūnye altun gūmişin ne baktır u tuncındayuz

58

ve lehū raḥmeta'llāhu 'aleyh

96r6 a cihāna olıdur kimsene³³⁸ a'ı bilmez
 anı sen senden iste o senden ayru olmaz

96v1 dūnyeye inanursın rıza benūmdür dērsin
 niūn yalan sōylersin ūn sen dēdūgūn olmaz

96v2 āḥiret yavla ırādur oruluk key yaradur
 ayruluk şarp firādur hī varan gērū gelmez

96v3 dūnyeye gelen gōer bir bir şerbetin ier
 bu bir kōpidūr geer cāhiller anı bilmez

96v4 gelūn anışı ēdelūm işūn olayın utalum
 sevelūm sevilelūm dūnyeye kimse almaz

96v5 yūnus sōzin anarısān ma'nāsını dilerisen
 saa eyū dirlik gerek bunda kimsene almaz

59

ve lehū eyzan

97r1 nēdem ben gōūlile benūmle bile bir dem durmaz
 ma'şū yūzin gōrdi meger ōgūtleyūp ōgin dērmez³³⁹

97r2 teriūn ēy uşlular gōlūm baa bulıvērūn
 vardı dostıla buluşdı baa gērū boyun vērmez

³³⁸ FKT: kimseler

³³⁹ FKT, MT-2: ōgūt almaz.

- 97r3 bunun gibi gönül ile nice dirlik iltebilem
bırakdı yabana beni bir dem gelüp hâlüm şormaz
- 97r4 gönül baña yoldaşiken zühd ü tã'at kılordum
yıkıldı bu tertiblerüm gönülsüzem elüm érmez
- 97r5 gönül içerü dostıla ben kapuda feryâd u zâr
biñ yıl zârî kılursam işbu nedür dèyü şormaz
- 97r6 aydurısam eyâ gönül kanı farîza yâ sünnet
97v1 aydur yok teşvîş ko ya bu sevüye 'amel şıgmaz³⁴⁰
- 97v2 inileyin aydurısam gör boynunda borc kalmasun
kaķır buşar söger baña aydur ki ey haķķ'ı görmez
- 97v3 ağız ağızdan kutludur ola ki sözünüz duta
ben yüz biñ yıl söylersem sözüm kulağına girmez
- 97v4 gönlüm dahı cānum dahı el bir etti şol ikisi
yüz biñ yūnus'dan ferāgat dost yüzinden gözün ırmaz

60

eyzan lehü revvaḥa'llāhu rūḥahu

- 97v6 ey baña eyü dèyen benem kamudan yavuz
alnumı ay bilürem bu gözlerümi gündüz³⁴¹
- 97v7 bu vücūdum şehrinde buçuk püllik aşşum yok
98r1 'amelüm maḥalleleri ser-be-ser kalmış issüz
- 98r2 hücrede vü bucaķda haķķ'a lâyıķ 'amel yok
kimde derd ü firāķ var kimlerde eşerlü söz

³⁴⁰ FKT: şıgmaz; MT-2: érmez.

³⁴¹ FKT, MT-2: yılduz.

- 98r3 halk hep ayağın durur ben segirdüm oturdum
geçdüm şadır yèrine dōšek kalın yèrüm düz
- 98r4 bunun gibi sālūslik çün kim elüme girdi
ayruk nişüme yarar derd ü firāk vāh u sūz³⁴²
- 98r5 ben bir kitāb okudum kalem yazmadı anı
mürekkeb eylerisem yètmeye yèdi deniz
- 98r6 ben oruç namāziçün süci içdüm esridüm³⁴³
tesbīh u seccādeyçün³⁴⁴ dinledüm çeşte kopuz
- 98v1 yūnus’uñ bu sözinden sen ma’nā anlarısan
konya menāresini göresin bir çüvāl-düz

61

eyzan lehü nevvera’llāhu ramsehü

- 98v3 niçeler bu dünyede günāhını yuyamaz
’ömri geçer yok yere ey dirīgā tıyamaz
- 98v4 bir niçe kişilerün ğaflet gözin bağlamış
hak yolına dèriseñ bir yufkaya kıyamaz
- 98v5 bu dünya bir gelindür yeşil kızıl donanmış
kişi yeñi geline baķubanı tıyamaz
- 98v6 ey niçe arslanları alur aķdarur ölüm
’azrā’ıl niçesine³⁴⁵ bir yoķsulca doyamaz³⁴⁶

³⁴² FKT: āh u firāk vāh u sūz; MT-2: derd ü firāk āh u sūz.

³⁴³ METİN: esreridüm.

³⁴⁴ METİN: seccādeyiçün.

³⁴⁵ FKT, MT-2: pençesine.

³⁴⁶ FKT, MT-2: dōyemez.

99r1 var imdi miskîn yûnus 'uryân olup gir yola
yüz çokallu gelürse yalıncağı soyamaz

62

eyzan lehü ħarfü's-sîn

99r3 'ışk erine dünyede ne ħarîr ü ne palās
zîrā kim gönli anuñ kibrile dutmadı pas

99r4 iş 'amelile biter lāyık olursa yêter
gerekse 'uryân yûri gerekise gey atlās

99r5 dileriseñ eresin ferāgat menziline
var ħanā'at dārında nefsi boğazından as

99r6 nefs-i cüz'î varlığın 'aql-ı külle ulaşdur
varlığın yoğa degşür kalmasun sende heves

99v1 bu ħamu tã'atların başı miskînlik imiş
gel imdi miskîn yûnus tama'ın yayını yas

63

eyzan lehü ħarfü's-şîn

99v3 dostdan ħaber geldi gine ħullar yarağ etsün demiş
dirgensünler meşāyihe er etegin dutsun demiş

99v4 ben severin şol ħulumı yoğsul ola şabr eyleye
benden aña yol eyledüm mi'rācuma gitsün demiş

99v5 şol ħahırla ħazananlar güle güle yedürenler
götürdüm perdelerini dîdāruma bağsun demiş

- 99v6 her bir kişi dosta vara armağanın dosta vère
anda bizi aňmayanlar bunda da unutsun dèmiř
- 100r1 fānī dünyeden geçerüz bākī mülkine gögerüz
armağan gerek dosta yüklü yükin dutsun dèmiř
- 100r2 ayduň yünus’a tursun yüzini toprađa sürsün
ögüdin kendüye vèrsün okuduğın dutsun dèmiř

64

eyzan lehü

- 100r4 bilenlere şormak gerek bu tendeki cān neyimiş
cān ħod ħaqq’uň kudretidür tamardađı kan neyimiř
- 100r5 fikir yumış oğlanıdur endişe kayđu kānıdur
bu āh u vāh ’ışk tonıdur tahta oturan ħan neyimiş
- 100r6 řükür anuň birliğine yođiken uř var eyledi
çünki aşıldan biz yoğuz mülk ü ħān u mān neyimiş
- 100v1 çalap vèribidi bizi var dünyeyi görüň dèyü
bu dünya ħod bākī degül mülke süleymān neyimiş
- 100v2 řoruň taptuđu yünus’a bu dünyeden ne aňladı
bu dünyenüň qararı yok sen neyimiř ben neyimiř

65

eyzan lehü

- 100v4 cānum erenler yolu inceden inceyimiş
süleymān’a yol kesen şol bir qarıncayımış

100v5 gönüm aydur varayın saña gèrü geleyin
gönüm uyduğı baña dostı bulıncayımış

100v6 götürmedi kimsene kimsenenüñ³⁴⁷ gücini
güç götürürin dèyen eli èrineyimiř

101r1 'âşıkun gözi yaşı dün gün tırmaz akar
'âşık kan ağıladuğı ma'şük şorıncayımış

101r2 aydurlaradı baña 'âşık āvāra olur
geldi başuma gördüm ol söz yerinceyimiş

101r3 dört kitābuñ ma'nāsın okıdum hāşıl ètdüm
'ışka gelincek gördüm bir uzun heceyimiş

101r4 ben dervişem dèyenler haramı yemeyenler
haramuñ yenmedügi ele girinceyimiş

101r5 aydurlar fülān öldi mülkiyle mālı kaldı
ol mālun irkildügi issi ölineyimiş

101r6 iki kiři söyleşür yūnus'ı görsem dèyü

101v1 biri aydur ben gördüm bir 'âşık kocayımış

66

eyzan lehü ħarfü'l-ğayn

101v3 ol ben sevdüğüm nigār nèdem ol benden fāriğ
ne verüp hoş görünem iki cihāndan fāriğ

101v4 kimden kime varayın ahvālüm söylemege
sözüm kime dèyeyin sözden lisāndan fāriğ

³⁴⁷ FKT: kimsenüñ; MT-2: kimsenenüñ.

- 101v5 cihānda kim giriser bu işün arasına
ya kim hüküm edebile sultān u handan fāriğ
- 101v6 gerekse müsülmān olam biñ yıl ‘ibādet kılam
gerekse kāfir olam küfr ü imāndan fāriğ
- 101v7 gerekse ehl-i millet farīzasın bekleyem
- 102r1 gerekse şöhrət kovam şöhrət ü dīnden fāriğ
- 102r2 gerekse ‘illiyyīnde yüz biñ kez minber uram
gerekse şirk besleyem şıdk u gümāndan fāriğ
- 102r3 nice ticāretile kesb gösterem ben aña
şöyle kādirdür ol kim sūd u ziyāndan fāriğ
- 102r4 nicesi kullığıla sevilibilem ben aña
hāşş u ‘āmm anı sever ol hep sevenden fāriğ
- 102r5 anuñ gibi ma’şūka kim gönül vèrdiyise
tertībden geçmek gerek ol andan bundan fāriğ
- 102r6 yūnus sen severisenñ hāķīkat ma’şūkayı
fāriğ ol cümlesinden kevn ü mekāndan fāriğ

67

ve lehü t̤ābe’s-şerā

- 102v2 şükür hāķķ’a kim dost bize ayıtdı dost³⁴⁸ yüzine bak
açdum ben de göñlüm gözün sultānumı gördüm mutlak
- 102v3 çünkü gördüm ben hāķķ’umı hāķķ’ıla oldum biliş
her kancaru bakdumısa hep görinendür cümle hāķ

³⁴⁸ FKT’de “dost” sözcüğü yok.

102v4 açuk duvācuḵ ḵapusı dostlarıçün ol ḥaḵḵ'ıñ
dostı olmaḵ dilersen dostlardan oḵı bir sebaḵ

102v5 ḥicābdasın bugün seni göstermezler belli³⁴⁹ saña
ḥicāb dedüğüm anla dünyelikdür gözden bırak³⁵⁰

102v6 sen seni bilmeyince eren nazar kılmayınca
senligi ara yerden gidermezsen oldu duzak

103r1 yedi deniz ü dört ırmaḵ seni mismil eylemeye
çünki işün o ḥaḵḵ'ıla olmadısa ḵalduñ ırak

103r2 evliyādur ḥaḵ ḵapusı yūnus durur ḵapucısı
'ışḵıla geldi bu yola 'ışḵı edindi hem turaḵ

68

eyzan lehü

103r4 ey çok kitāblar oḵuyan sen kim³⁵¹ tutarsın baña daḵ
tā bilesin sırrı 'ayān gel 'ışḵdan oḵı sebaḵ

103r5 ger sen seni bildünise şüret terkin urduñısa
şıfat nedür bildünise ne kim edersen baña ḥaḵ

103r6 bilmeyesin bed-nām u nām bir ola saña ḥāşş u 'āmm
bildünise 'ilmi tamām gel 'ışḵdan oḵı sebaḵ³⁵²

103v1 oḵımağıl 'ilmün yüzün 'ilme 'amel gerek güzīn
aḵ gönüldeñ bāṭın gözün 'āşık ma'şūk ḥāline baḵ

³⁴⁹ FKT: belki; MT-2: belli.

³⁵⁰ FKT: bırak; MT-2: ırak.

³⁵¹ FKT: mi; MT-2: kim.

³⁵² FKT, MT-2: imdi oḵı bir varaḵ.

- 103v2 baġġıl 'āşık ne işdedür ma'sūka³⁵³ ol cünbişdedür
ikisi bir teşvīşdedür iki şanup bakma ırak
- 103v3 ikilikden geçemedün hāli kâlden seçemedün
dostdan yaña uçamadun fakılık oldu saña fak
- 103v4 cübbe vü hırka tâc u taht³⁵⁴ vërse gerekdür 'ışka bâc
dört yüz mürīd ü elli hâc terk eyledi 'abdü'r-rezzāk
- 103v5 anuñ gibi dīn ulusı hâç öpdı çaldı nākūsı
sen dahı bırak nāmūsı gel berü bütün oda yak
- 103v6 'āşık ma'sūk birdür bile 'ışkdan gelür her söz dile³⁵⁵
- 104r1 bī-çäre yūnus ne bile ne kara okıdı ne ak

69

eyzan lehü

- 104r3 biz kime 'āşıksavuz 'ālemler aña 'āşık
kime degül³⁵⁶ dēyelüm bir kapudur bir tarīk
- 104r4 biz neyi seversevüz ma'sūka anı sever
dostumuzun dostına yad endīşe ne lāyık
- 104r5 sen gërçek 'āşıkısañ dostun dostına dost ol
bu hâlde kalurısañ dostı degül yaraşık
- 104r6 kime az baķarısañ aşıl³⁵⁷ yüce yerededür
buñ yerinde tırana şıgını geķer ferīk

³⁵³ FKT, MT-2: ma'sūkda.

³⁵⁴ FKT, MT-2: taht u tâc.

³⁵⁵ FKT, MT-2: menzile.

³⁵⁶ METİN: degil.

³⁵⁷ FKT, MT-2: aşlı.

- 104r7 yètmiş iki millete kurbân ol 'âşıkısañ
 104v1 tâ 'âşıklar şafında tamām olasin şādık
- 104v2 sen hâkk'a 'âşıkısañ hâk saña kapu açar
 kıo seni beğenmegi varlık evini bir yık
- 104v3 hâşş u 'âmm muftı' u 'âşī dost kulıdur cümlesi
 kime aydıbilesin gel evünden taşra çık
- 104v4 yūnus'ıñ bu dānişi genc-i nihān sözidür
 dostı 'âşık olanlar iki cihāndan fārik

70

eyzan lehü

- 104v6 kerem ét bir beri bak niķābı³⁵⁸ yüzünden bırak
 ayuñ on dördi misin balķurur yüz ü yañak
- 104v7 şol ağzuñdan kelecı yüz biñ şükrāneyile
 105r1 destūr gelsün taşraya söylesün dil ü dudak
- 105r2 otuz iki mürvārīt³⁵⁹ mercāna düzmiş gibi
 kıymeti dürden olmış yaraşur incüden ak
- 105r3 sıfatuñ arılığı bulğır³⁶⁰ u nohūd gibi
 iki kaşuñ ay alnuñ genc aya vērür sebak
- 105r4 gören pervāneleyin nice oda düşmesün
 gözlerüñüñ bakışı cān alur iki çırak
- 105r5 'ışkuñ zemzemesinden 'âşık boynı zencīrlü
 āzādlik istemez şöyle kaldılar dutsak

³⁵⁸ FKT, MT-2: niķāb.

³⁵⁹ FKT, MT-2: mirvārı.

³⁶⁰ METİN: bulğarı.

105r6 ankı bir nesne nei³⁶¹ dil nice er eylesün
ilāhī sen beklegil yavuz gözlerden ırak

105v1 boynun yuvuk boynundan hī fark eyleyemedüm
gümāna veren beni küpeli iki ulak

105v2 yūnus ha tecellīsin senün yüzünde gördi
āre yok ayrılmāa ün sende göründi ha

71

arfū'l-kāf

105v4 dost yüzine bamaa key afā-naar gerek
dostıla bilimege cān gözi bīdār gerek

105v5 'izz ü nāzdan geūben tertībler terk ēdūben
varlıqlar dūkedūben yüz bi ol adar gerek

105v6 varlıdur hicāb anı³⁶² kim yıa bu hicābı
dost yüzinden niābı götürmeye er gerek

106r1 hicāb oldu sen saa ne baarsın dört yaa
ayıkmaz³⁶³ öe oa ua kim dīdār gerek

106r2 gel imdi hicābu yık hır evinden aşra ık
ha baılaya tevfi adıla hūner gerek

106r3 'āıa 'izzet ü 'ār va'llāh bedī' haber
'āısa cānsuz gel ne ser ü destār gerek

106r4 sen seni elden bira dost yüzine sensüz ba
manūr'layın ene'l-ha daı sebūk-bār gerek

³⁶¹ FKT: nesneni ki; MT-2: nesneni ki.

³⁶² FKT: apı; MT-2: atı.

³⁶³ FKT, MT-2: ayıkmaz.

106r5 kim dostıla bilişe lā-cerem³⁶⁴ derde düşe
 ‘āşık cānı hemīşe ser-mest ü humār gerek

106r6 dostıla bilişen cān oldur kendüye yakın
 106v1 varlık leşkerin sıyan dağı çābuk er³⁶⁵ gerek

106v2 terk eyle kı̄l ü kālī dostā vērgil mecālī
 yoqlıkdadur vişālī kāmudan güzēr gerek

106v3 ‘aql irdügi degül bu göz gördügi degül
 dil söz vērdügi degül bī-lisān bī-ser³⁶⁶ gerek

106v4 işit işit key işit dost kātına sensüz git
 dostā gidene öñdin kendüsüz sefer gerek

106v5 boncuğ degül sır sözi gel gidelüm kō sözi
 dostı görmez baş gözi ayruksı başār gerek

106v6 yūnus imdi yavı var bulımasun il ü şār
 kim hāk dēsün kim bātıl dervīş bürd ü bār gerek

72

eyzan lehü

107r2 ger uluya irdünjise şūret naqşı neñdür senün
 ma’nāya yol bulduñısa işbu dünyā neñdür senün

107r3 sen dünyenün terkin urğıl gelüp ‘ışk odına girgil
 ilerki menzile ergus gērü kılmağ neñdür senün

107r4 bu vücūdun ser-māyesi od u şu vü toprak degül
 her biri aşlına gider gāfil olmağ neñdür senün

³⁶⁴ METN: lā-cirem.

³⁶⁵ FKT, MT-2: çābuk-ter.

³⁶⁶ METN: bī-zer.

107r5 büt-hāne vü şarāb-hāne mescid oldı gërçek hāne³⁶⁷
bir pūluñ varmaz ziyāna yalancılık neñdür senüñ

107r6 çünkü āhrete kavīsin қо bu yalancı da'vāsın

107v1 māl u hazīne sevisi 'āşıkısañ neñdür senüñ

107v2 benümdür dëyü derersin haq'dan da'vā mı edersin
pādişeh şuçuña bakmaz güm-rāh olmağ neñdür senüñ

107v3 dün ü gün kayğular yersin nêdeyin yoğsulın dersin
ol cömerddür rızkuñ vërür kaygu yemek neñdür [senüñ]³⁶⁸

107v4 yègil yèdürgil bī-çāre eksilürse teñri vère
bir gün tenüñ yere gire gërü kalan neñdür senüñ³⁶⁹

107v5 yūnus ol 'ışk badyasından sen inen esrük olmışsın
bī-hodiken êrdüñ haqq'a ayuğ olmağ neñdür senüñ

73

eyzan lehü

107v7 nêderüz hayāt şuyın cānı yağmaya vërdük

108r1 gevheri şarrāflara ma'deni yağmaya vërdük

108r2 benem ol bāzırgān kim hīç aşşı gözetmedüm
çünkü aşşıdan da geçdük ziyānı yağmaya vërdük

108r3 bu yolun 'ārifleri geçürmezler metā'ı
şöyle 'uryān giderüz cihānı yağmaya vërdük

108r4 küfrile imān dahı hicābımış bu yolda
şafālaşduğ küfrile imānı yağmaya vërdük

³⁶⁷ FKT, MT-2: cāna.

³⁶⁸ Metinde yoktu, FKT'den aldık.

³⁶⁹ METİN: senüñdür.

108r5 yüz biñ yıllık fikrile henüz kuşlık olmadın
geçdük bitmez şağınçdan gümānı yağmaya vèrdük

108r6 pāyānlu devr-i zamān nice eglesün yūnus'ı

108v1 pāyānsuz devre èrdük devrānı yağmaya vèrdük

74

eyzan lehü

108v3 müsülmānam dēyen kişi şartı nedür bilse gerek
teñri'nün buyruğın tutup beş vaqt namāz kılsa gerek

108v4 tañla turup başuñ kaldur ellerünı şuya daldur
tamudan āzādlu oldur kullar āzād olsa gerek

108v5 öyle namāzın kılasın her ne dilerseñ bulasın
nefs düşmenin öldüresin nefis hemīşe ölse gerek

108v6 ol ikindüyi kılanlar arı dirlik dirilenler
olardur haqq'a èrenler dāim haqq'a èrse gerek

108v7 aḥşam durur üç farīza tağca günāhuñ eride³⁷⁰

109r1 eyü 'amellerün saña şem' ü çırāğ olsa gerek

109r2 yatsu namāzına ol hāzır hāzırları sever kādır
īmānuñ eksügin yetir³⁷¹ īmān pīş-rev olsa gerek

109r3 her kim müsülmān olmadı beş vaqt namāzı kılmadı
bilün müsülmān olmayan ol tamuya girse gerek

109r4 görmez misin muştafā'yı nice bekledi vefāyı
ümmet içün ol şafāyı ümmet aña èrse gerek

³⁷⁰ FKT: eride; MT-2: arıda.

³⁷¹ FKT, MT-2: bitir.

109r5 beklerisen dîn gayretin vèrmegil nefse murâdın
yûnus nebî şalavâtın 'ışkıla degürse gerek

75

eyzan lehü

109r7 ne söz kelecî dèrisem³⁷² dilüm seni söyleyicek
109v1 kıanda yürürsem yürürem senden yaña kaçır dilek

109v2 haıdur seni sevmezlere cānsuz şüretdür dèrisem
anuıçün cānlulara senün gibi ma'sûk gerek

109v3 söyledün cümle 'āleme henüz niķāb içindesin
bir dem perdesüz yürisen iki cihān olur helāk

109v4 dīv ü perī ins ü melek sever seni her maıhlûķāt
ıayrān olup ileyünde durmıř durur hūr u melek

109v5 nūřdur senün elünile zehr-i ķātil içerisem
bilmezin ne ma'nāsı var ol olur cānuma tiryek

109v6 ger şehd ü şekker yèrisem sensüz ağudur cānuma
çün cānumuı sensin dadı kıanda bulam senden yègrek

110r1 yüz biı eger cevı ü cefā uğrarısa şüretüme
hıç eksilmez şādılığum cümlesin yur seni sevmek

110r2 ne var eger yûnus daıı 'ışk içinde zerreyise
'ışk dādıla³⁷³ ķāim durur yèrle gök çarıı-ı felek

³⁷² METİN: vèrsem. Metnimize “dèrisem” sözcüğünü FKT'den aldık.

³⁷³ FKT: adıyla; MT-2: odıyla.

76

eyzan lehü

- 110r4 dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek
ölümini aňubanı dün ü gün ağlamak gerek
- 110r5 bu dünya ahir evidür hem bākī degül fānīdür
aldanuban alma buňa tīz tevbeye gelmek gerek
- 110r6 nedür³⁷⁴ dünya çokluğı eşkeredür³⁷⁵ yoklığı
varlık sarāyın aıat āhıret³⁷⁶ bilmek gerek
- 110v1 gel imdi ur bu fānīden maħrūm almadın bākīden
ā'at ılup bu dünyeden ul naīb almak gerek
- 110v2 orarısaň amudan ala olgıl amudan
ol gün³⁷⁷ ince sırātdan amular geçmek gerek
- 110v3 geçüp gitmek dilerseň düşmeyeyin dēriseň
ol azandugūň mālunı teňriūn³⁷⁸ vērme gerek
- 110v4 azandugūň³⁷⁹ vērūben yosulları ho görūben
a azretine varuban oddan o urtulma gerek
- 110v5 ur'ān aydur ki itteū³⁸⁰ gine aydur ki tezra'ū
kāhil³⁸¹ olup oturma tevbeye gelmek gerek
- 110v6 yūnus³⁸² sözi i' rden ammā alı kitābdan
- 111r1 adīile dēnene key ādı olma gerek

³⁷⁴ FKT, MT-2: ne durur.

³⁷⁵ FKT, MT-2: eşkere durur.

³⁷⁶ FKT, MT-2: āhıreti.

³⁷⁷ FKT, MT-2: günü.

³⁷⁸ FKT, MT-2: teňriyiqūn.

³⁷⁹ FKT, MT-2: azandugūnı.

³⁸⁰ FKT, MT-2: vattaū.

³⁸¹ METİN: kāhel.

³⁸² FKT, MT-2: yūnus'ı.

77

eyzan lehü

- 111r3 evvel bize vâcib budur eyü hulk u 'amel gerek
islâm adı konıcağaz yoldaşumuz îmân gerek
- 111r4 isrâfîl şûrın urıcak cümle maḥlûk uyanıcak
şorı ḥisâb şorılıcak 'arab dili lisân gerek
- 111r5 gök perdelerin açalar eyü yavuzdan seçeler
ol dem kancaru kaçalar baş kırtarası yer gerek
- 111r6 terezî kırup oturalar ser-mâyemüz getüreler
ol siyâset meydânında bu tertîbleri bil gerek
- 111r7 çağrışalar ata ana kardaş kardaşdan uşana
111v1 yalvaralar ol sübhâna niyâz kılası er gerek
- 111v2 dükelinden bu 'ışk yakın yûnus ḥaṭâ kıılma şakın
'ışkdan naşîb şolınıcak³⁸³ cevâb vèresi ḥâl gerek

78

eyzan lehü

- 111v4 ma'nâ eri bu yolda melûl olası degül
ma'nâ tıyan göñüller hergiz ölesi degül
- 111v5 ten fânîdür cân ölmez gidenler gine gelmez
ölürise ten ölür cânlar ölesi degül
- 111v6 güher³⁸⁴ seven göñüller yüz biñ yol ederise
ḥaḳ'dan naşîb olmasa naşîb olası [degül]³⁸⁵

³⁸³ FKT, MT-2: şunılıcak.

³⁸⁴ FKT, MT-2: gevher.

³⁸⁵ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

- 111v7 şaķıngıl yārūñ gōñlin şırçadur şımayasın
 112r1 şırça şındukdan şonra bütün olası degül
- 112r2 çeşmelerden bardağın tıldurmadın korusan
 bın yıl anda tıurursa kendü tıolası degül
- 112r3 şol hıızırla şol ilyās āb-ı hayāt içdiler
 bu bir kaç günün³⁸⁶ içinde bunlar ölesi degül
- 112r4 yaratdı haķ dünyeyi peygām-ber dostlıgına
 [dünyaya gelen]³⁸⁷ gider bākī kalası degül
- 112r5 yūnus gözün görürken yarağın eyle bugün
 gelmedi anda varan gērü gelesi degül

79

eyzan lehü

- 112r7 kıl pādīşāhsuz olmaz pādīşāh kulsuz degül
 112v1 pādīşāhı kim bileydi kıl etmese yort u şavul
- 112v2 sultān hemīşe sultān kıl hemīşe kılıdı
 ol kadīm paşayıdı uşul içinde uşul
- 112v3 teñri kadīm kıl kadīm ayrılmadum bir adım
 gör kıl kim teñri kimdür anla ey şāhib-kabül
- 112v4 bize birlik sarāyın toğru beşāret ayın
 geç ikilik fikrinden koğıl beñligi yā kıl
- 112v5 gör imdi gizlü seyri seyir içinde sırrı
 kıl bilmez bu tedbīri kime degdi bu nüzül

³⁸⁶ FKT: gün; MT-2: yıl.

³⁸⁷ Metinde yoktu, sözcükleri FKT'den aldık.

112v6 ayıd ayıd kâmusın ne kân u ne ma'densin
şûret-i pür-ma'nâsın pâdişâhı sende bul

113r1 gel imdi hicâbuñ aç senden ayrıl saña kaç
sende bulasın mi'râc saña gelür cümle yol

113r2 kanca varduñ ey 'âkıl bir ağızdan cümle dil
cüz'ıyyât-ı müselsel haber vèrür 'âql-ı küll

113r3 yûnus baķ nêredesin ne yerde ne gökdesin
bekle edeb perdesin gel imdi gel tapu kıl

80

eyzan lehü

113r5 yavlaķ 'acāib³⁸⁸ geldi baña dünyā içinde işbu hāl
gece konuķ olan kişi gine şabāh göçer fi'l-hāl

113r6 eger gerçek konuğısañ aç gözün uyanuğısañ
sen bu söze tanuğısañ gerü kalur mülkile māl

113v1 mālunı biregi³⁸⁹ yêr sen anda hisābın vêr
senüñdür bir adım yêr gör nice unılır kāl³⁹⁰

113v2 kendün görürken yê yêdür yokdur dèyü ètme 'özür
bu dünyede de³⁹¹ hāşıl nedür hayr eyle bāzārı ver al

113v3 ben dèyeyin sözün haķķın işit unutma key şaķın
uş kıyāmet geldi yakın göñlün den geçmesün hayāl

³⁸⁸ FKT: 'acib; MT-2: 'aceb.

³⁸⁹ FKT: biregüler; MT-2: bireyi.

³⁹⁰ FKT: kāl; MT-2: fāl.

³⁹¹ FKT ve MT-2'de yok.

113v4 andan isrâfîl şûr ura ölenler yerinden dura
geçe devrân-ı rûzigâr eyle yazmış celle celâl

113v5 sultân u kullar bir ola anda katı hâller ola
dağı ayruksı sır ola korkulu iş anda muhâl

113v6 bunda korkmazısañ yûnus anda korkudurlar seni
114r1 eger dirlügün haqqısa şırâtı geçe sehel

81

eyzan lehü

114r3 ata belinden bir zamân anasına düşdi göñül
hağ’dan bize destûr oldı hazîneye düşdi göñül

114r4 anda beni cân eyledi et ü sünük kan eyledi
dört on gün³⁹² dëyicegez degritmege düşdi göñül

114r5 yüriridüm anda pinhân hağ buyruğı vërmez amân
vaţanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi göñül

114r6 beni beşige urdılar elüm ayağum şardılar
öñdin acısın vërdiler tuz içine düşdi [göñül]³⁹³

114r7 günde iki kez çözerler başına aqça dizerler
114v1 ağzuma emcek vërdiler nefis kabzına düşdi göñül

114v2 bu nesneyi terk eyledüm yürimege ‘azm eyledüm
on iki sünüğün³⁹⁴ yazarlar elden ele düşdi göñül

114v3 oğlaniken sultân kopar kim elin kim yüzün oper
‘ağıl baña yoldaş oldı sultānlığa düşdi göñül

³⁹² FKT, MT-2: günü.

³⁹³ Metinde yoktu, sözcüğü FKT’den aldık.

³⁹⁴ METİN: sünüğiken. Sözcüğü FKT’den aldık. Ayrıca “On iki” vezin gereği “on’ki” şeklinde okunmalıdır.

- 114v5 bu çağıla şakal biter görenün geliregi³⁹⁵ dutar
güzeller katında biter sev sevüye düşdi gönül
- 114v6 hayırdan şerri çok sever işlemege becid iver
nefsinün dilegin kovar nefs evine düşdi gönül
- 114v7 kırk beşinde şüret döner kara şakala ak iner
- 115r1 bakup şeybetin göricek yoldurmağa düşdi gönül
- 115r2 yola gider başarımaz yigitlige eli varmaz³⁹⁶
bu nesneleri koyuban yuvanmağa düşdi gönül
- 115r3 oğul aydur bunadı ölmez kız aydur yerinden durmaz
hıç kendü hālinden bilmez hālden hāle düşdi gönül
- 115r4 ölicegez şükr edeler sinden yaña ilemeler
Allāh adın zıkr edeler çok şüküre düşdi³⁹⁷ gönül
- 115r5 şu getüreler yumağa kefen şaralar komağa
ağaç ata bindüreler tenāşüre düşdi gönül
- 115r6 eger varısa 'amelün giñ olısar sinün senün
eger yoğısa 'amelün oddan şarāb içdi gönül
- 115v1 yünus anlayuvar hālün şunıa uğrayısar yolun
bunda elün ereriken hayr işlere düşgil³⁹⁸ gönül

82

eyzan lehü

- 115v3 gerekmez dünyeyi bize çünki bākī bünyād degül
bir kul biñ de yaşarısa ölicecek bir sâ'at degül

³⁹⁵ FKT, MT-2: gülregi.

³⁹⁶ METİN: vèrmez

³⁹⁷ FKT, MT-2: èrdi.

³⁹⁸ FKT: düşdi; MT-2: düşgil.

115v4 bu dünya ahır evidür nice ‘ömürler eridür
uçmakda hūy şatan³⁹⁹ kiři yalan yanlış gaybet degül

115v5 şol senün mü’min kulların dünya zindānı anların
bu dünyede mü’min olan hurrem oluban şād degül

115v6 bunda zālîmlık eyleyen nefsi harāmla toylayan
yüzleri kara opısar öz cānları rāhat degül

116r1 kim durur kim eren aa dün gün tā’at kılan aa
vêrülür uçmak anlara zîre bilişdür yad degül

116r2 yūnus miskīn mestānesin sen seni gör o bunları
dünyede riyālî dirlik kişiye eyü ad degül

83

eyzan lehü

116r4 ‘ışksuzlara vërme ögüt ögüdünnden alur degül
‘ışksuz ādem hayvān olur hayvān ögüt bilür degül

116r5 boz yapalak devlingece emek yëme erte gëce
anun işi⁴⁰⁰ gözsepekdür şalup ördek alur degül

116r6 şāh balaban şāhīn toan zihī ögmiş anı ögen
toan za’īf olurısa toanlıdan alur degül

116v1 kara taşa şu oyarsan⁴⁰¹ elli yıl ısladurısan
hemān taş gine bayaı hūnerlü taş olur degül

116v2 yūnus olma cāhillerden ırā olma ehillerden
cāhil ne var mü’minise cāhillıdan alur degül

³⁹⁹ METİN, FKT: şatun; MT-2: şatan.

⁴⁰⁰ METİN: eşi.

⁴⁰¹ FKT, MT-2: oyarsan.

84

eyzan lehü

116v4 dervîşlik maḳāmı ḥāl içinde ḥāl
ferāğatlık maḳāmı dervîş olana muḥāl

116v5 dervîş ayrılmaz evvelki demden
hîç fūrḳat olmadı naşībdür vişāl

116v6 dervîşler fitne ḳabın bunda uşatdı
hareket ètdi bunda olmadı baṭṭāl

117r1 dervîşlik dirligi şırāt üzredür
ḥisābı ètdiler zerre-i mişḳāl

117r2 dervîş ene'l-ḥaḳ derse nola 'aceb mi
hep varlık ḥaḳḳ'ındur 'alā küll-i ḥāl

117r3 dervîş ırma gözüñ evvelki demden
yūnus görüpdurur⁴⁰² hem āḥir hem evvel

85

eyzan lehü

117r5 ḳoḡıl dünye bezegini bu dünye yèldür ya ḥayāl
ne ḳılısar bize vefā çünki puşudadır⁴⁰³ zevāl

117r6 isteme 'ömr-i fānīyi dünye kime ḳaldı bāḳī
yüz biñ melik yüz biñ sultān rāyigān ḳodı mülk ü māl

117v1 niçe uzun endişeler yoldaşdı bizümile
dost fikretinden artuḡı cümle ḳatıdur⁴⁰⁴ baṭṭāl

⁴⁰² FKT girüpdurur; MT-2: görüpdurur

⁴⁰³ FKT: puşudadır; MT-2: puşuda durur.

⁴⁰⁴ FKT, MT-2: ḳatıdurur.

117v2 algıl kendü elünile gine kendü hisābuñı
yohsa serhengler elinde katı yaramaz olur hāl

117v3 öldür nefsün dileğini ilet tenāşür üstine
yohsa geniş ölicegez saña fermān olur ğassāl

117v4 her kim saña şorarısı i'tikāduñ nedür haqq'a
öpgil elin⁴⁰⁵ ayağın budur cevābına su'āl

117v5 yūnus saña farīzadur işbu şırāt-ı müstaķīm
ileyūñde haşra neşre haqqe'l-yakīn gerek vişāl

86

ḥarfü'l-mīm

118r2 'aqluñ éerse şor baña ben evvelde kadayıdum
dilerseñ dēyivērem ezelī vaṭandayıdum

118r3 kālū belā söylenmedin tertīb düzen eylenmedin
haqq'dan ayru degülidüm ol ulu dīvāndayıdum

118r4 eyyüb'ıla derde esīr iniledüm⁴⁰⁶ çekdüm cezā
belkīs'ıla taht üzere mühr-i süleymān'dayıdum

118r5 yūnus'ıla balık beni çekdi deme yutdı bile
zekeryā'la kaçdum bile nūh'ıla tūfāndayıdum

118r6 ismā'il'e çaldum bıçak bıçak baña kār étmedi
haq beni āzād eyledi қоçıla kurbāndayıdum

118v1 yūsuf'ıla ben kuyıda yatdum cefā çekdüm bile
ya'kūb'ıla çok ağladum bulınca fiğāndayıdum

⁴⁰⁵ FKT, MT-2: elini.

⁴⁰⁶ FKT: iniledüm anlamadum; MT-2: iniledüm.

- 118v2 mi'râc gâcesî aḥmed'ün döndürdüm 'arşda na'linin
üveys'ile⁴⁰⁷ urdum tâcî manşûr'la urgandayıdum
- 118v3 'alî'yile urdum kılıç 'ömmet'ile 'adl eyledüm
on sekiz yıl kâf tağında ḥamza'la meydādayıdum
- 118v4 ezeliden dilümde uş teḡri birdür ḥaḫdur resûl
bunı böyle bilüriken şanma ki gümādayıdum
- 118v5 yere bünyād urulmadın âdem dünyeye gelmedin
öküz balık eylenmedin ben ezeli andayıdum
- 118v6 yûnus senün 'âşık cânun ezelî 'âşıklarıla
- 119r1 mülke bünyād urulmadın seyrân u cevlandayıdum

87

ve lehü ṭayyeba'llāhu ramsehu

- 119r3 ben bu ile ḡarīb geldüm ben bu ilden bizāram
bu tutsaklık tūzaḡın demi geldi üzerem
- 119r4 ḡünki ben bunda geldüm ben anı bunda buldum
manşûr'am dāra geldüm uş kül oldum tozaram
- 119r5 ḡün'ışḡun kitābını okıdum taḡşîl êtdüm
ne ḥâcet kim ḡarayı aḡ üstine yazaram
- 119r6 dört kitābun ma'nāsı bellüdür bir elifde
bî dedürmegil baḡa ben bu yoldan azaram
- 119r7 bir çeşmeden şızan şu acı datlı olmaya
- 119v1 edebdür bize yermek bir lüleden şızaram

⁴⁰⁷ METİN: veys'ile.

119v2 y tm   iki millete  u um budur ha  d d m
 or u  ıy nated r⁴⁰⁸ ya ben ni  n kızar m

119v3  er 'at oğlanları nice yol ayda⁴⁰⁹ bize
 a  kat dery sında bağrı oldum y zerem

119v4 dost ba a gelsün d mi  benüm  aydum  y mi 
ben yüzüm  arasından teberrükler d zerem

119v5 y nus bu  u  dilidür bunu s leym n bilür
gerçek '     bu yolda ne  ılasın s zerem

88

ey an lehü

119v7 bu cih na gelmedin sult n-ı cih nday dum
120r1 sözi gerçek   kmi rev n ol   km-i sult nday dum

120r2  al    bunda gelmedin gökler mel 'ik  olmadın
bu mülke b ny d olmadın mülk-i yaradandayıdum

120r3 yüz yigirmi dört bi       dört yüz kır  dört  ab kası
devlet ma  mında ol gün ulu   ned nday dum

120r4  u  a beni g rmezidi  ay u eli  rmezidi
end  e   hrden⁴¹⁰    ra bir yüce me  nday dum

120r5 y nus bu cümle varlı u  dost  atında⁴¹¹ zerre degül
  ftile kel mday dum hem bunda hem andayıdum

⁴⁰⁸ MET N:  ıyaneded r. Sözcüğü FKT'den aldık.

⁴⁰⁹ FKT:  de.

⁴¹⁰ FKT, MT-2:   hrinden.

⁴¹¹ FKT:  atına; MT-2:  atında.

89

eyzan lehü

120r7 uş gine geldüm ben bunda sır sözün 'ayān eyleyem

120v1 bir sözile yeri gögi cümlesin beyān eyleyem

120v2 dilerisem ten eyleyem dilerisem cān eyleyem

gönlümi tūr cānum mūsā taht-ı süleymān eyleyem

120v3 dirlik başa karşı gele ben dirliğün boynın uram

ölüm eger vācib ola cānumı kurbān eyleyem

120v4 'azrā'ıl ne kişidür⁴¹² kaçd edebile cānuma

ben anuñ kaçdını gine kendüye zindān eyleyem

120v5 ne⁴¹³ cebre'ıl kim ola kim hüküm ede benüm āhuma

yüz biñ cebre'ıl gibi⁴¹⁴ bir demde perrān eyleyem

120v6 bu bizden öñdin gelenler ma'nāyı pinhān kılanlar

ben anadan toğmıñ gibi geldüm ki 'uryān eyleyem

121r1 yūnus senün gönlün evi hāq varlığı toptoludur

uş geldüm ki 'āşıqlara varlıktan ihsān eyleyem

90

eyzan lehü

121r3 nite kim ben beni bildüm yakın bil kim haqq'ı buldum

haqq'ı bulıncaydı korkum şimdi korkudan kurtuldum

⁴¹² FKT, MT-2: kişi durur.

⁴¹³ FKT, MT-2: ya.

⁴¹⁴ FKT, MT-2: gibiyi.

121r4 hīç ayruk⁴¹⁵ ben kōrkamazam bir zerre kayurmazam
ben şimdi kimden kōrkayın kōrkduğumla yār oldum

121r5 ‘azrā’l gelmez cānuma şorucı gelmez sinüme
bunlar beni ne şorsunlar anı şorduran ben oldum

121r6 ya ben onca kaçan olam anuñ buyruğın buyuram
ol geldi göñlümüz tōldı ben aña bir kân oldum

121v1 ‘ışklular bizden alalar ‘ışksuzlar hōd ne bileler
kimler ala kimler vère ben bir ulu dükkân oldum

121v2 yūnus’a haķ açdı kapu yūnus haķķ’a kıldı tapu
bāķī devlet benümki imiş ben kuliken sulţān oldum

91

eyzan lehü

121v4 haber eylen ‘āşıklara ‘ışka göñül vèren benem
‘ışķ baħrīsi olubanı deñizlere talan benem

121v5 deñiz yüzinden şu alup şunıvèrürem göklere
bulutlayın seyrān édüp ‘arşa yakın varan benem

121v6 yıldırım olup şakıyan gökde melā’ik doķuyan
bulutlara hüküm süren yağmur olup yağan benem

122r1 gördüm göğün meleklerin⁴¹⁶ her biri işdeyimiş
haķ çalab’uñ zıkrin éder incīl ü hem kur’ān benem

122r2 gördüm dèyen degül gören bildüm dèyen degül bilen
bilen oldur gösteren ol ‘ışka yesīr olan benem

⁴¹⁵ FKT, MT-2: ayrukdan.

⁴¹⁶ FKT, MT-2: melekleri.

122r3 sekiz uçmaḳ 'āşıqlara köşk ü sarāyduḳ bilene
mūsā'leyin ḥayrān olup tūr taḡında ḳalan benem

122r4 ḳalem ḳalıncaḳ görgil ḥaber böyle durur bil⁴¹⁷
ḳālū belā kelecisin bunda ḥaber vēren benem

122r5 delū oldum adum yūnus 'ışḳ oldı baḡa ḳulavuz
ḥazrete deḡin yaluḡuz yüz süriyi varan benem

92

eyzan lehü

122v1 ne dērisem ḥükmüm yürür elümde fermān dutaram
ne ēdersem ḥükmüm revān çün ḥükm-i sulṭān dutaram

122v2 insile bu cin ü perī dīvler benüm ḥükmümdedür
taḥtum benüm yel götürür mühr-i süleymān dutaram

122v3 iblīs ü ādem kim olur ya aza yā azdura
cümle benem eyü yavuz ḳamusın benden dutaram

122v4 dün̄ye benüm rızḳum durur ḳavmi benüm ḳavmüm durur
her dem benüm yargum ürür⁴¹⁸ yargumı ḥandān dutaram

122v5 senüḡ gibi cān variken āb-ı ḥayāt isteyen̄i
ḳaraḡulıḡa giren̄i ben anı ḥayvān dutaram

122v6 ansuz olursam ölürem anuḡla diri oluram

123r1 siz şanmaḡuz ki dirliği hemīşe cāndan dutaram

123r2 dīnüm īmānum ol durur ansuz olursam dün̄yede
ne büte ḥāça ṭaparam ne dīn ü īmān dutaram

⁴¹⁷ FKT, MT-2: bilgil.

⁴¹⁸ FKT, MT-2: yürür.

123r3 yūnus aydur ben olvanın az görmegil ben olvanın
ben ne dësem ol dost dutar dost dëdügin dutaram

93

eyzan lehü

123r5 biñ yıl eger vaşfın dëyem bir zerresin düketmeyem
bir kaçrede yüz biñ deñiz bir kaçresin ayıtmayam

123r6 ne meşel bağlamam olur ne hōd göñül karar bulur
kim beñzede mişl ü mişāl hāşā ki ben beñzetmeyem

123r7 kim éde bir naķş-ı şüret⁴¹⁹ naķş u şüretden sen āzād
123v1 nice 'aķıllar sende māt nice 'özri gözetmeyem

123v2 'aķıl çün fenāya vara delü olan ne başara
delülere sensin çāre delü oldum pes nëtmeyem

123v3 ögret imdi dil ne dësün şart oldur seni söylesün
tevfik yārī kılurısa ğayrı dile söyletmeyem

123v4 ne kim dëriseñ dë baña koma beni benden yaña
benüm hācetüm oldur⁴²⁰ seni baña istetmeyem⁴²¹

123v5 çün pādişāhi⁴²² güçlü ola pes kul fużül işlü ola
ben senünem baña ne ğam ger suç édem ger ëtmeyem

123v6 çünki⁴²³ girdüm bir deñize ne kenārı var ne cezāre
çün dört yanumdan mevc ura tıram kavī hīç batmayam

⁴¹⁹ FKT, MT-2: naķş u şüret.

⁴²⁰ FKT, MT-2: ol durur.

⁴²¹ METİN: istemeyem.

⁴²² FKT, MT-2: pādişāh.

⁴²³ FKT, MT-2: çün kim.

124r1 benüm degül bu kelecı devlet senün yünus neci
 çün dilüme kâdir sensin sensüz dilüm uzatmayam

94

eyzan lehü

124r3 cānum ben andan bunda ezelī ‘āşık geldüm
 ‘ışkı kulavuz tutup ol yola düşüp geldüm

124r4 degülem kâl ü kılden ya yêtmiş iki dilden
 yad yok başa bu ilde anda bilişip geldüm

124r5 geçdüm hod-bîn ilinden el çekdüm dükeliden
 ol ikilik bābından birlige bitüp geldüm

124r6 dört kişidür yoldaşum vefā-dār-ı rāz-daşum
 üçile hoşdur başum birine buşup geldüm

124v1 ol dördün birisi cān biri dīn biri imān
 biri nefsümdür düşmen yolda şavaşup geldüm

124v2 bir kılı kırk yardılar birin yol gösterdiler
 bu mülke gönderdiler ol yola düşüp geldüm

124v3 ‘ışk şarābından içdüm on sekiz ırmağ geçdüm
 denizler bendin deşdüm ‘ummāndan taşup geldüm

124v4 ben andan geldüm bunda gērü varuram anda
 ben anda varasımı anda tanışup geldüm

124v5 ‘azrā’ıl ne kişidür kaşd edesi cānuma
 ben emānet issile anda bitrişüp geldüm

124v6 imdi yūnus'a ne ğam 'āşık melāmet bed-nām

125r1 küfrüm ĩmāna şol dem anda deĝişüp geldüm

95

eyzan lehü

125r3 sensin kerīm sensin raḥīm Allāh saña şundum elüm
senden artuḵ yoḵdur emüm Allāh saña şundum elüm

125r4 ecel geldi va'de erdi bu 'ömrüm ḵadehi ṭoldı
kimdür ki içmedin ḵaldı Allāh saña şundum elüm

125r5 gözlerüm göge süzüldi cānum gögüzden üzüldi
dilüm tetigi bozuldı Allāh saña şundum elüm

125r6 uş biçildi kefen donum ḥazrete yōnteldüm yönüm⁴²⁴
'aceb nice ola ḥālüm Allāh saña şundum elüm

125r7 urdılar şuyum ılıdı ḵavum ḵardaş cümle geldi
125v1 esen ḵalsun ḵavum ḵardaş Allāh saña şundum elüm

125v2 geldi şalacam şarılur dört yaña şalā verilür
il namāzuma dērilür Allāh saña şundum elüm

125v3 şalacamı götürdiler maḵbereme yetürdiler
ḥalka olup oturdılar Allāh saña şundum elüm

125v4 çün cenāzeden şeşdiler üstüme toprak eşdiler
hep ḵoyubanı ḵaçdılar Allāh saña şundum elüm

125v5 yēdi ṭamu sekiz uçmaḵ her birinün vardır yolu
her bir yolda yüz biñ çārsū Allāh saña şundum elüm

⁴²⁴ FKT yōnteldüm yönüm; MT-2: gönüldi yolum.

125v6 geldi münkerile nekîr her birisi şordı bir dil
ilâhî sen cevâb vèrgil Allâh saña şundum elüm

126r1 görün 'aceb oldu zamân gönülden eylenüz figân
ölür çün anadan toğan Allâh saña şundum elüm

126r2 yûnus tap uzat bu sözi Allâh'uña dutğıl yüzi
dîdârdan ayırma bizi Allâh saña şundum elüm

96

eyzan lehü

126r4 benüm bunda kararum yok ben bunda gitmege geldüm
bâzîrgānam metā'um çok alana şatmağa geldüm

126r5 ben gelmedüm da'vāyiçün benüm işüm seviyiçün
dostuñ evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldüm

126r6 dost esrigi deliligüm 'âşıklar bilür neligüm
degşüriben ikiligüm birlige bitmege geldüm

126v1 o hâcemdür ben kılıyam dost bāğ-çesi bûlbüliyem
ol hâcemün bāğ-çesine şād olup ötmege geldüm

126v2 bunda biliş olan cānlar anda bilişürlerimiş
bilişüben hâcemile hālüm 'arz étmege geldüm

126v3 yûnus emre 'âşık olmuş ma'sûka derdinden ölmüş
gerçek erün kapusunda hālüm 'arz étmege geldüm

97

eyzan lehü

126v5 gökde peygām-berile mi' rācı kılan benem

aşhāb-ı şuffayıla yalıncaķ olan benem

126v6 şabrıla kanā'ati hoş vērüpdür anlara

kırķ kişi bir gönlege kanā'at kılan benem

127r1 kırķdan birisine çaldumıdı neşteri

kırķından kan akıdup 'ibret gösteren benem

127r2 'ömer-i hattāb'ıla hem 'adl ü dād işledüm

oğlıla fışķ eyleyüp hadde başılan benem

127r3 'abdü'r-rezzāk ol dervīş yoldaş édindi beni

hallāc-ı manşūr'ıla dāra aşılan benem

127r4 ibrahīm edhem baķdı tāt u tahtı bıraķdı

haķ yolına uyaķdı ol sırrı tıyan benem

127r5 mūsā peygām-berile biñ bir kelime kıldum

'īsā peygām-berile göklere çıķan benem

127r6 adumı yūnus daķdum sırrumı⁴²⁵ 'āleme çaķdum

127v1 bundan ilerü daķı dilde söylenen benem

98

eyzan lehü

127v3 dost elinden ölürisem hīç gümānsuz gèri gelem

ganīmet görüñ bu demi cān şükrāne vèrigelem

⁴²⁵ FKT, MT-2: sırrum.

- 127v4 cānın dirīg tutan kiři dost atından ırāg dūřer
fidā kılam yūz bię cānı ırāklıdan beri gelem
- 127v5 cercīs'leyin ol dost beni yētmıř kez ldūrūrise
bię daı lūrsem yūz bię kez ileri gelem
- 127v6 yūz bię kez toęam uyaęam dost burcında cevłān kılam
hem bunda olam hem anda bunda anda varıgelem
- 127v7 yavı kılındum ne āre yūrūrēm dūn gūn āvāra
- 128r1 řoranlara cevāb budur isteyūben řorıgelem
- 128r2 biğ yıl toprada yatarsam ben omayam ene'l-a'ı
ne vat gerek olurısa 'ış nefesin urıgelem
- 128r3 inanmayan gel sinūme dost adını ayıt kığır
kefen onın pāre kılup toprağumdan urıgelem
- 128r4 bundan bōyle nolasını degme 'aıl şer ētmeye
yūnus aydur 'āřıklara dost aberin verıgelem

99

eyzan lehū

- 128r6 a alab'um a alab'um sencileyin yok alab'um
gūnāhlarımız yarlıęa ēy rahmeti ok alab'um
- 128r7 ullar senūę sen ullarūę gūnāhları ok bunlarūę
- 128v1 umaęına oy bunları binsūnler burā alab'um
- 128v2 ne sultān ne baylardasın ne kōřk ū sarāylardasın
girdūę miskīnler gōęline ēdindūę ura alab'um

128v3 ne 'ilmüm var ne tã'atum ne gücüm ne tãkatüm
meger senden 'ināyetüm kıla yüzüm aķ çalab'um

128v4 yarlıgağıl sen yūnus'ı günāhlu kullaruñıla
eger yarlıgamazısañ key katı firāk çalab'um

100

eyzan lehü

128v6 benüm cānum uyanuķdur dost yüzine baķan benem
hem deñize karışmağa ırmaķ olup aķan benem

128v7 ırmaķ gibi⁴²⁶ ben çağlaram geh gülerem geh ağlaram
129r1 nefsün cigerin toğraram kibr ü kīni yaķan⁴²⁷ benem

129r2 kırdum bu nefsün çerisin bir êtdüm burc u bārūsın
pāk eyledüm iķerüsin mülketini yuyan benem

129r3 ben hāzrete dutdum yüzüm ol 'ıřķ eri açdı gözüm
gösterdi baña kendözüm āyet-i küll dēnen benem

129r4 řāh dīdārın gördüm 'ayān hīķ gümānsuz bellü beyān
kāfir ola inanmayan ol dīdāra baķan benem

129r5 benüm durur bu cümle iş hıketümile yaz u kış
ben bilürem yad u biliş ırılmasuz devrān⁴²⁸ benem

129r6 bu cümle cānda oynayan tamarlarında kaynayan
küllī dillerde söyleyen küllī dili dēyen benem

129v1 nemrūd odın ibrahīm'e ben bāğ u bostān eyledüm
küfür yüzinden toğuban gine odı yaķan benem

⁴²⁶ FKT: bigi; MT-2: gibi

⁴²⁷ FKT, MT-2: yıķan.

⁴²⁸ FKT, MT-2: duran.

129v2 ol hallāc-ı manşūr'la söyleridüm ene'l-ḥaqq'ı
hem⁴²⁹ gine anuñ boynına dār urğanın dağan benem

129v3 ol ḥaḳ ḥabībī muştafā mi'rāc'a edicek sefer
ol dem cānum ḥāk eyledüm ol sırrını duyan benem

129v4 şimdi adum yūnus durur ol demde ismā'īl'idi
ol dostiçün 'arafāt'a ḳurbān olup çıkan benem

129v5 çarḥ benüm ḥükmümdedür her ḳanda ben oturmışam
mülk benüm elümdedür yağan benem yanan benem

129v6 sa'd benem sa'īd benem yūnus daḥı benümledür
130r1 'ilm-i ledündür üstādum ol esrār benem

101

[...] ⁴³⁰

130r3 aldı benüm göñlümi nolduğımı⁴³¹ bilmezem
yavı ḳıldum⁴³² ben beni isteyüp bulımazam

130r4 göñülsüz girdüm yola ḥālümnden gelmez dile
bir dem derdüm dēmege bir dertlü bulımazam

130r5 şākirem derdümile şataşdum güle güle
derdlüler bulıcağaz ben beni bulımazam

130r6 aydurlarısa baña senüñ göñlüñ kim aldı
nice ḥaber vēreyin ağların aydıamazam

⁴²⁹ FKT, MT-2: benem.

⁴³⁰ Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

⁴³¹ FKT, MT-2: nolduğum.

⁴³² FKT, MT-2: ḳıldum.

130r7 bu benüm göñlüm alan ʔoludur cümle ‘ālem

130v1 ʔancaru baʔarısam ansuz yeri⁴³³ görimezem

130v2 severem ‘ışk esrugin ben ayık olımazam

ayık olup oturmañ ayıksuzlar getürmeñ⁴³⁴

130v3 yūnus’a ʔadeh şunan ene’l-ħak demin uran

bir cur’a şundi baña içdüm ayılımazam

102

[...] ⁴³⁵

130v5 evvel benem āhir benem cānlara cān olan benem

azup yolda ʔalmışlara hāzır meded eden⁴³⁶ benem

130v6 bir ʔarāra dutdum ʔarār sırrumı benüm kim ʔuyar

gözsüz beni ʔaçan görür göñülde gizlenen benem

130v7 gün deminde ʔatre uran bir nazarda dünya ʔuran

131r1 ʔudretinden hān döşeyüp ‘ışk nevbetin uran benem

131r2 düz⁴³⁷ döşedüm bu yerleri çöksü urdum bu ʔağları

sayvān eyledüm gökleri gērü dutup duran benem

131r3 daħı ‘aceb ‘āşıqlara ikrār u dīn īmān oldum

ħalkuñ göñlinde küfrile islāmıla īmān benem

131r4 ħalk içinde dirlik düzen dört kitābı ʔoğru yazan

ağ üstine ʔara dizen ol yazılan ʔur’ān benem

⁴³³ FKT, MT-2: yēr.

⁴³⁴ Beyitte 1. ve 2. mısranın yeri değışmiş.

⁴³⁵ Başlık silinmiş olduğı için okunamamıştır.

⁴³⁶ FKT: èren; MT-2: èden.

⁴³⁷ METİN: dün. Sözcüğü FKT’dan aldık.

131r5 dostıla birlige biten buyruğı neyise dutan
mülk bezeyüp dünyā düzen ol bāğ-çe-vān hemān benem

131r6 ḥamza'yı kāf'dan aşuran elin ayağın şeşüren⁴³⁸
sīmurğ-ı kāf ardındağı ol ağılu ilan benem

131v1 yūnus degül bunı dēyen kendüligidür söyleyen
kāfir durur⁴³⁹ inanmayan evvel āhir hemān benem

103

[...] ⁴⁴⁰

131v3 'aceb degül senüñiçün biñ cān fidā kıılırısam
senüñ varlığıñ cān yeter hoşdur cānsuz kıılırısam

131v4 senüñ derdüñ olmaya sözüñ 'aceb kelecidür
ne cānum var ne ayduram bir dem sensüz olurısam

131v5 niçe ki ben seni sevem ecel eli ėrmeyiser
kaçan şunar 'azrā'ıl el ben seni cānlanurısam

131v6 ger şüretüm düşerise nice zevāl ere baña
ol kadīmī kimsevenin nice düşüp tırurısam

132r1 dağı elest belürmedin ben 'āşıkıdum o⁴⁴¹ ma'sūk
gözüm yüziñe tutam yüz biñ kaba girürisem

132r2 dağı cihāna gelmedin cānum anı severidi
minnet degül yūnus saña nice tapu kıılırısam

⁴³⁸ METİN: şeşeren.

⁴³⁹ FKT, MT-2: olur.

⁴⁴⁰ Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

⁴⁴¹ FKT, MT-2: ol.

104
eyzan lehü

132r4 ey yārenler ey ҡardaşlar şoruñ baña ҡandayıdum
‘ışķ deñizine ƣaluban deryā-yı ‘ummāndayıdum

132r5 ol ki beni bekleridi her ҡandasam şaķlarıdı
‘ışķ urğanı ucındağı ҡandıldağı cāndayıdum

132r6 yere būnyād urulmadın yēr gök ḥalāik ƣolmadın
levḥ ü ҡalem ƣalınmadın mülk-i yaradandayıdum

132v1 yüz yètmiş biñ feriştelər⁴⁴² şaf bağlayup durucağız
cebre’lī gördüm ol ulu dīvāndayıdum

132v2 dört kitābı oқumadın ayırup seçmek olmadın
ben oқıdum sebaқumı ҡur’ān’da ḥānendeyidüm

132v3 ҡayғu eli baña érmez ғuşsa hergiz beni görmez
endīşe şarından⁴⁴³ ƣaşra bir ulu maқāmdayıdum

132v4 ƣoқsan biñ ḥaқ kelāmını eyleyicek ḥabībile
otuz biñi sır olıcaқ ol vaқtin ben andayıdum

132v5 benüm gibi miskīn ҡulı yüz biñ gelürse az ola
benüm gelişüm şimdidür uçmaқda rıdīvāndayıdum

132v6 yılduzıdum⁴⁴⁴ bunca zamān gökde melā’ik ārzūman
133r1 cebbār-ı ‘ālem ḥükm eder ben ol zamān andayıdum

⁴⁴² FKT: ferıştehler; MT-2: ferıştelər.

⁴⁴³ METİN: şerrinden.

⁴⁴⁴ FKT: bilevüzdüm; MT-2: yılduzıdum.

133r2 ben bu şüretten ilerü adum yünus degüliken
ben olıdum ol benidüm bu 'ışk⁴⁴⁵ şanandayıdum⁴⁴⁶

105

eyzan lehü

133r4 tehî görmen siz beni dost yüzün görüp geldüm
bâķī devr-i rûzigār dostıla sürüp geldüm

133r5 oldur söyleyen dilde varlık dostuñdur kılde
varlıgum hep ol⁴⁴⁷ ilde ben bunda ğarīb geldüm

133r6 bezirgenem metā'um çok dest-gırüm üstādum hâķķ
ziyānum aşşıya cümle anda deġişüp geldüm

133r7 yēr ü gök yaradıldı 'ışķıla bünyād oldı
133v1 topraġa nazar kıldı aķsurdı durup geldüm

133v2 gördüm yēdi ŧamusın anda sekiz uçmaġın
ķorķudan günāhumı anda sızırup geldüm

133v3 'īsā oldum ķudretten bahānem⁴⁴⁸ bir 'avratdan
'ināyet oldı hâķ'dan ölü dirgürüp geldüm

133v4 ādem olup ŧurmadın nefsum boynın burmadın
yañıldum buġday yēdüm uçmaķdan sürilüp geldüm

133v5 mūsā'yla tūr'a çıķdum biñ bir kelime kıldum⁴⁴⁹
bu hâķ bizi ne bilsün anda bilinüp geldüm

⁴⁴⁵ FKT, MT-2: 'ışķı.

⁴⁴⁶ METİN: şanandayıdum.

⁴⁴⁷ FKT: o; MT-2: ol.

⁴⁴⁸ FKT: bahānem; MT-2: bahāne.

⁴⁴⁹ FKT, MT-2: dēdüm.

- 133v6 nūḥ oldum tūfāniçün çok dürişdüm dīniçün
döymeyenin tağadan şuya boğdurup geldüm
- 134r1 yalan degüldür sözüm bak yüzüme aç gözün
dağı örtürmedi⁴⁵⁰ izüm uş yoldan erüp⁴⁵¹ geldüm
- 134r2 cercīs olup başıldum manşūr oldum aşıldum
ḥallāc panbuğı gibi bunda atılup geldüm
- 134r3 eyyūb oldum tenüme cefā kıldum cānuma
çığırdum sübhānuma kurtlar düriyüp geldüm
- 134r4 zekeryā oldum kaçdum ayırdum ağaç⁴⁵² geçdüm
kanum dört yaña saçup depem deldirüp geldüm
- 134r5 yaluñuz sübhānıdı peygām-berler cānıdı
yūnus ḥod pinhānıdı şūret degşirüp geldüm

106

ve lehü nevvera merķadehu

- 134v1 erenlerün himmetini ben baña yoldaş eyleyem
her kancarı varurısam cümle işüm hoş eyleyem
- 134v2 koyam dünyeyi gidem çün āḥirete sefer edem
ol uçmağda ḥūrīlerden ben baña yoldaş eyleyem
- 134v3 teze vü yumşak geymeyem cümlesinden fāriğ olam
ger döşegüm toprağısa yaşduğımı taş eyleyem
- 134v4 uram yıkam nefis evini oda yana hırş u hevā
el götürem şimden gērü nefisile savaş eyleyem

⁴⁵⁰ FKT, MT-2: örtülmedi.

⁴⁵¹ FKT: erüp; MT-2: urup.

⁴⁵² FKT, MT-2: erdüm ağaca.

134v5 tenüm dahı cānum dahı hīç bilmedi ene'l-ḥaḳḳ'ı
şimdiye dek bilmedise şimden gērü tuş eyleyem

134v6 bugün gülen kişi bundan⁴⁵³ yarın ağlayısar anda
135r1 revān dökem⁴⁵⁴ göz yaşını yaşıdugımı yaş eyleyem

135r2 miskīn yūnus çağırıp 'āşıkıyam miskīnlerūñ
içüm miskīn degülse⁴⁵⁵ miskīn [taşum uş eyleyem]⁴⁵⁶

107

eyzan lehü

135r4 evvel ḳadīm öñden şoña zevāli yok sultān benem
yēdi iḳlīme ḥükm ēdüp diri dutan sübhān benem

135r5 ben bu yeri yaradıcak yer üstine gök tırıcak
ulu deñiz mevc urıcak nūḥ'a tūfān veren benem

135r6 tır dēdüm göklere tırdı gökler dahı ḳarār kıldı
yüz biñ dürlü ādem geldi getürüp gideren benem

135r7 yūsuf'ıla çāha inen terāzūya altun uran
135v1 keffesini başaduran mısr'uñ issi sultān benem

135v2 şūfiyile şūfi olan şāfiyile hem şāf benem
bēl bağlayup ṭā'at ēden ol kerīm ü raḥmān benem

135v3 ḳāfdan ḳāfa ḥükm eyleyen dīvleri ḥükmine ḳoyan
yele binüp seyrān kılan bu mülke süleymān benem

⁴⁵³ FKT, MT-2: bunda.

⁴⁵⁴ FKT, MT-2: döküp.

⁴⁵⁵ FKT, MT-2: degülise.

⁴⁵⁶ METİN: uş taş. Metnimize sözcükleri FKT'den aldık.

135v4 yūnus degül bunı dēyen ẓudret dilidür söyleyen
kāfir ola inanmayan evvel āhir hemān benem

108

eyzan lehü

135v6 andan berü gönüldüm dostıla bile geldüm
pes bu [‘āleme]⁴⁵⁷ çıkdum bir ‘aceb hāle geldüm

135v7 ol dost açdı gözümü gösterdi kendözümü
136r1 göñlümdeki rāzımı söyledüm dile geldüm

136r2 gör ne yuvadan uçdum bu halka rāzum açdum
‘ışk duzağına düşdüm dutıldum aña⁴⁵⁸ geldüm

136r3 duzağa düşen gülmez ‘āşıklar rāhat olmaz
söylerem dilüm bilmez bir ‘aceb ile geldüm

136r4 ben bunda geldüm bu dem gerü elüme⁴⁵⁹ gidem
şanma ki bunda beni altuna mālā geldüm

136r5 degülem kı̄l ü kâlden ya yétmiş iki dilde
hālüm ahvālüm nedür bu mülke şora geldüm

136r6 ne hāldeyem ne bilem duzağdayam ne gülem
bir garībce bülbülem ötmege güle geldüm

136v1 gül muḥammed deridür bülbül de anuñ yaridür
ol gülile ezelī cihāna⁴⁶⁰ bile geldüm

⁴⁵⁷ Metinde sadece ‘ā vardı, sözcüğü FKT’den aldık.

⁴⁵⁸ FKT, MT-2: ele.

⁴⁵⁹ FKT, MT-2: ilüme.

⁴⁶⁰ FKT: cihānda; MT-2: cihāna.

136v2 mescidde medresede çok 'ibâdet eyledüm
'ışk odına yanuban andan hâşıla geldüm

136v3 kudret şüret yapmadın ferîşteler dapmadın
'âlem halkı dönmedin⁴⁶¹ ilerü yola geldüm

136v4 yene yûnus'a şordum aydur haķ nûrın gördüm
ilk yaz güneşi gibi mevc urup toğageldüm

109

eyzan lehü nevvera merķadehu

136v6 hîç bilmezem gezek kimünj aramuzda gezer ölüm
halkı bostân edinmişdür diledüğün üzer ölüm

137r1 bir nicenünj bêlin bûker bir nicenünj mülkin yıķar
bir nicenünj yaşın doker var gücini üzer ölüm

137r2 birinünj alur ķardaşın revân doker gözi yaşın
hîç oņarmaz bağı başın habersüzün gelür ölüm

137r3 yigidi ķoca olunca ķomaz kendüyi bilince
birini ķoyup gülince gözlerini süzer ölüm

137r4 ķanı anuñ sevdük yari ķıl tã'atuñ arı yûri
miskîn yûnus neye durur ejdehâlar⁴⁶² yudar ölüm

110

eyzan lehü

137r6 bu fenâ mülkinde ben niçe bir⁴⁶³ hayrân olam
ya⁴⁶⁴ niçe bir ķandân olam ya niçe bir giryân olam

⁴⁶¹ FKT, MT-2: dutmadın.

⁴⁶² FKT, MT-2: ejderhâ.

⁴⁶³ FKT: nice; MT-2: bir.

⁴⁶⁴ FKT ve MT-2'de yok.

- 137v1 geh feleklerden meleklerden dilekler dileyem⁴⁶⁵
gāh ‘arş şemsinde⁴⁶⁶ gerdün olam gerdān olam
- 137v2 adimum atdum yēdi dōrt on sekizden ben öte
toķuzı yolda ķodum šāh emrine fermān olam
- 137v3 dost feraķ ķıldı teraķdan ben teberrā eyledüm
şūret-i insān olam hem cān olam hem ķan olam
- 137v4 gāh bir müftī müderris geh mümeyyiz gāh temyīz⁴⁶⁷
geh bir müdbir ü nākış naķşıla noķşān olam
- 137v5 geh baķn-ı ħūt içinde yūnus’ıla söyleşem
geh çıkam ‘arş üzere biķ cān olam selmān olam
- 137v6 gāh inem esfellere şeytānıla şerler düzem
- 138r1 geh çıkam ‘arş üzere vü seyrān cevlān olam
- 138r2 gāh işidürem işitmezem étmezem⁴⁶⁸ ‘aceb
niçe bir nisyān⁴⁶⁹ olam ħayvān olam insān olam
- 138r3 gāh ma’ķūlāt-ı maķşūlāt taķrīr ü beyān
gāh⁴⁷⁰ maķşūrāt olam geh šāķib-i keyvān olam
- 138r4 niçe bir şūretde insān şıfatda cān-āver
niçe bir dilkü olam yā ķurd u yā aşlan olam
- 138r5 niçe bir tecrīd ü tefrīd ü mücerred münferid
ya niçe cin niçe ins niçe bir şeytān olam

⁴⁶⁵ FKT, MT-2: eyleyem.

⁴⁶⁶ FKT, MT-2: u şemsde.

⁴⁶⁷ METİN, FKT: temīz; MT-2: temyīz. Metnimize sözcüğü MT-2’den aldık.

⁴⁶⁸ METİN, FKT: işümezem; MT-2: étmezem. Metnimize sözcüğü MT-2’den aldık.

⁴⁶⁹ METİN: nesyān.

⁴⁷⁰ FKT: niçe; MT-2: gāhi.

- 138r6 niçe bir 'ışk meydānında neḡs atın segirtdürem
ya nice bir başumı ʈop⁴⁷¹ eyleyüp çevgān olam
- 138v1 gāh birlik içre birlik eyleyem ol birile
geh dönem deryā olam ʈatre olam 'ummān olam
- 138v2 gāh dūzaḡda yanam fir'avnıla hāmānıla⁴⁷²
gāh cennetde varam ġilmānıla rıdvān olam
- 138v3 gāh bir ġāzī olam efrengile ceng eyleyem
geh dönem efreng olam nisyānıla 'iṣyān olam
- 138v4 gāh bir mechül-ı merdūd olam nemrūd olam
geh varam ca'fer olam ʈayyār olam perrān olam
- 138v5 niçe bir 'āmmī⁴⁷³ olam nāmī olam cāmī olam
niçe bir kāmī olam nā-kām olam nā-dān olam
- 138v6 gāh ola odlar yaḡam diller yıḡam cānlar yaḡam
- 139r1 gāh varam 'arṣa ʈıḡam geh ṣāh geh sultān [olam]⁴⁷⁴
- 139r2 niçe bir dertlerle odlara yanam yaḡılam
niçe bir ṣākir olam zākir olam miḡmān olam
- 139r3 terk edem bu ḡāk ü bādı vara aṣlına⁴⁷⁵ yine
ṣeṣ cihetden ben ʈıḡam bī-cism olam bī-cān olam
- 139r4 niçe bir cercīs ü bercīs olam mirrīḡ olam
niçe bir cālīnūs u buḡrāt olam loḡmān olam
- 139r5 bu ʈoḡuz aṣlan yēdi evren ü dörd ejdehā
bunlaruḡla ceng edem rüstēm olam destān olam

⁴⁷¹ FKT: ʈüp; MT-2: ʈop.

⁴⁷² FKT, MT-2: hāmān olam.

⁴⁷³ METİN: 'āmī.

⁴⁷⁴ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

⁴⁷⁵ FKT: ehline; MT-2: aṣlına.

139r6 bir demī āsūde olam hūş-yār-ı ġāfil hūrd u hām⁴⁷⁶
bir demī āşūfte olam mecnūn olam hayrān olam

139v1 gönlümün gencine renc ergusmedin⁴⁷⁷ bir yol benüm⁴⁷⁸
ya hū deryāya girem bī-reng ü bī-elvān olam

139v2 ya niçe bir ben ben⁴⁷⁹ dēyem sen sen⁴⁸⁰ dēyem utanmadın
ya niçe bir⁴⁸¹ deksüz⁴⁸² olam deşsiz⁴⁸³ olam hayvān olam

139v3 niçe bir balçıkda olam alçağda olam hār olam
gāh varam gevher olam yāķūt olam mercān olam

139v4 geh⁴⁸⁴ ādemīlikdan çıkam uçam melekler mülkine
levn olam bī-levn olam geh kevn olam bī-kān olam

139v5 gāh münķād u muṭī’-i haķ Allāh’uñ hāşşı
geh dönem her dūn olam mūsā olam ‘imrān olam

139v6 geh duram dāvud olam taht-ı sūleymān’a çıkam

140r1 geh dönem güm-rāh olam hem-rāh olam hicrān olam

140r2 gāh zindāndan çıkam āzād olam ābād olam
geh gine der-bān olam maḥbūs olam zindān olam

140r3 dār olam girdār [olam]⁴⁸⁵ manşūr olam ber-dār olam
ten olam hem cān olam hem īn olam hem ān olam

⁴⁷⁶ METİN: hūred-hām.

⁴⁷⁷ FKT, MT-2: rencler ergusmedin.

⁴⁷⁸ FKT, MT-2: bulam.

⁴⁷⁹ FKT ve MT-2’de yok.

⁴⁸⁰ FKT, MT-2: sensin.

⁴⁸¹ FKT ve MT-2’de yok.

⁴⁸² FKT: deksüz; MT-2: deşsiz.

⁴⁸³ FKT, MT-2: dilsiz.

⁴⁸⁴ FKT ve MT-2’de yok.

⁴⁸⁵ Metinde yoktu, sözcüğü FKT’den aldık.

- 140r4 geh beyābān-ı ħarāb u geh serāb u geh tūrāb
geh yine maḥmūd⁴⁸⁶ olam geh cin olam geh cānn olam
- 140r5 gāh ‘izzetde ‘azīz ü gāh zilletde ḥaḳīr
geh varam erkān olam reh-bīn olam ruhbān olam
- 140r6 geh dönüp ḥāmūş olam bī-ḥūş olam ser-ḥoş olam
söyleyem destān olam hem bāğ u hem bostān olam
- 140v1 yūnus’a ṭapduğ u şaltuğ u barāḳ’dandur naşīb
çün göñülden cūş kıldı ben nice pinhān olam
- 140v2 yūnus imdi bu sözi sen ‘āşīka dē ‘āşīka
kim saña ben şıdk olam hem derd ü hem dermān olam
- 140v3 gāh ḥālīş geh muḥliş olam uş furkān’ıla
gāh raḥmāni’r-raḥīm yā ḥayy u yā mennān olam
- 140v4 geh dönem bir şems olam zerremde yüz biğ ‘arş⁴⁸⁷ olam
geh yine tuğyān olam ‘ālemlere tūfān olam
- 140v5 evveli hū āḥiri yā hū vü illā hū olam
evvel āḥir ol ḳala vü “men ‘aleyhā fān” olam

111

eyzan lehü

- 141r1 ka’be vü büt īmān benem çarḫ uruban dönen benem
bulut olup havāya ağıp⁴⁸⁸ raḥmet olup yağan benem
- 141r2 yaz yaradup yer ṭonadan göñlümüz evi ḥānedān
ḥoşnūdam ata anadan ḳullıḳ ḳadrin bilen benem

⁴⁸⁶ FKT, MT-2: ma’ mūr.

⁴⁸⁷ METİN: ‘arşam.

⁴⁸⁸ FKT: ağan; MT-2: yağıp.

- 141r3 yıldırım olup şakıyan kaçıyup nefsin dokıyan
yêr ka'rasında berkiyen şol ağılu ilan benem
- 141r4 hamza'yı kâf'dan aşuran elin ayağın şeşüren
gözsüzlerün gözindeki boz busaruk tuman [benem]⁴⁸⁹
- 141r5 et ü deri süñük çatan hüküm eyleyüp diri dutan
kudret beşiginde yatan hikmet südin emen benem
- 141r6 'âşık olan gelsün beri gösteren⁴⁹⁰ toğrı yolu
- 141v1 maķāmumdur gönül şarı ırılmayup duran benem
- 141v2 yere göge bünyād uran ırılmadın kayyım turan
ırmaqlara gel⁴⁹¹ çağıran adum yünus 'ummān benem

112

eyzan lehü ğafera zenbehu

- 141v4 ben seni sevdüğümü söyleşür hāşş u 'āmm
söyleşenler söyleşsün sensüz dirliğüm harām
- 141v5 kim senün lezzetünden cānı dad almazısa
yürür bir cānsuz şüret 'ālem hālinden bī-ğam
- 141v6 ben bu dem seni gördüm nicesi şabr eyleyem
seni bir dem görmege müştāķdur cümle 'ālem
- 141v7 seni gören kişiye ne hācet hūr u kuşūr
- 142r1 seni sevmeyen cāna tamudur cümle maķām
- 142r2 iki cihān varlığı ger benüm olurısa
sensüz baņa gerekmez iş senünledür tamām

⁴⁸⁹ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

⁴⁹⁰ FKT: göstereyin; MT-2: gösterelim.

⁴⁹¹ FKT, MT-2: göl.

142r3 biñ yıl 'ömrüm olurısa hıarc edem bu kapuda
ben gérçek 'āşıkısam gerek bu yolda ölem

142r4 çoklar yūnus'a der nicedür 'ışk esrūkligi
nētsūn ezel bezminde şöyle çalındı kalem

113

ve lehü eyzan

142r6 beni aṇmaklığa benden farīgıvam
nēderem aṇuban pes ne lāyıkıvam

142r7 benüm yoldaşlıgum edebe şıgmaz
142v1 edebsüz kişıye niçün refīkıvam

142v2 el dutmaz ayak dērmez cihāna düşdüm
ne karār ne mekān ne hōd tefrīkıvam

142v3 cümle tekebbūrligüm⁴⁹² döküldi kalmadı
ne esrūkem ne maḥmūr ne hōd ayıkıvam

142v4 ne şabr u ne sūkūn ne hōd becid iş
ne adım adaram ne hōd tarīkıvam

142v5 bugün cihāna geldüm uş giderem
şanasın yolcu idüm ya konukıvam

142v6 kanı yūnus kanı cünbiş harekāt
ne ser-māyem ola ne⁴⁹³ var ne yokıvam

⁴⁹² FKT: tekebbūrlük; MT-2: tekebbūrligüm.

⁴⁹³ FKT'de yok.

114

eyzan lehü

143r2 ben ol yari sevdüğümü nice bir gizleyübilem
gönlüme sığmaz nédeyin meger rāzum ile dēyem

143r3 dilüm dutup yüridüğüm yadlığuma delîl imiş
yaşam yadlık perdesini hicābum⁴⁹⁴ ben giderem

143r4 anuñıla ahvālümü 'ālemlere bildürem⁴⁹⁵
çağıruban muştulayam 'ālemi üstüme dērem

143r5 'āşıklarun göñli gözi ma'şūk dapa gitmiş olur
göñlüm ile kavlı etmişem bāşed ki ma'şūka ērem

143r6 cānum qurbān kılurdum cānı qabūl kılurısa
kaçanısa öliserem niçün böyle diri duram

143v1 şükrāne cānum üstine ben dostiçün ölürisem
ölmek lāzımdur qamuya ben ölmedin⁴⁹⁶ qanca varam

143v2 'ilm ü 'amel sözi degül yūnus dili söyledügi
dil ne bilür dost haberin ben dostıla nice birem

115

eyzan lehü

143v4 niteki ol ma'şūkıla ben rāzumı bir eyleyem
ğarq olam müşāhedeye ērmege tedbīr eyleyem

⁴⁹⁴ FKT, MT-2: hicābumı.

⁴⁹⁵ FKT, MT-2: bildüreyin.

⁴⁹⁶ FKT, MT-2: ölümden.

143v5 kimdür ki anı görüben gizlenükdü⁴⁹⁷ ahvâli
göster baña ol kişiyi ben dağı el bir eyleyem

143v6 bu halâik aydur baña sakla anı cân içinde
bir zerresi yüz biñ cihân ayıt nice sır eyleyem

144r1 şunuñ gibi çābuk-naẓar bir nazarda yüz biñ mūsā
ser-mest ü hayrān ẓamusı dē nice tedbīr eyleyem

144r2 farz degüldür ẓamulara tūr'da münācāt eylemek
ben ẓandasam dost andadur her bir yeri tūr eyleyem

144r3 hidāyet ērdi ẓamuya hevāsından geçmezlere
tevfiḳ yüzün yere urup 'ışḳumı şīr-gīr [eyleyem]⁴⁹⁸

144r4 muḥaḳḳikler göredurur yūnus gözi ne gördüñ
düşüm söyleyem⁴⁹⁹ saña necmile ta'bīr eyleyem

116

eyẓan lehü

144r6 teferrüc eyleyü vardum şabāhın sinleri gördüm
ẓarışmış ẓara toprağa şu nāzük tenleri gördüm

144v1 çürimiş toprak içre⁵⁰⁰ ten sin içinde yatur pinhān
boşanmış ẓamar akmış ẓan batmış kefenleri gördüm

144v2 yıkılmış sinleri tölmiş hep evleri ḥarāb olmuş
ẓamu endīşeden ẓalmış ne düşvār ḥālleri gördüm

⁴⁹⁷ FKT, MT-2: gizlenübile.

⁴⁹⁸ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

⁴⁹⁹ FKT: söyleyeyim; MT-2: söyleyeyüm.

⁵⁰⁰ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

144v3 yaylalar yaylamaz olmuş kışlalar kışlamaz olmuş
bar dutmuş söylemez olmuş ağızda dilleri gördüm

144v4 kimisi zevk ü 'işretde kimi sâz u beşâretde
kimî belâ vü miḥnetde dün olmuş günleri gördüm

144v5 şoğulmuş şol kara gözler belürsüz olmuş ay yüzler
kara toprağın altında gül dèrer⁵⁰¹ elleri gördüm

144v6 kimisi boynını egmiş tenini toprağa şalmış

145r1 anasına küsüp gitmiş boynın buranları gördüm

145r2 kimî zārî kılup ağlar zebânîler cānın tağlar
dutuşmış sinleri oda çıkan dütünleri gördüm

145r3 yūnus bunı kanda gördi gelüp bize ḥaber vèrdi
'aqlum vardı bilüm şaşdı nitekim şunları gördüm

117

eyzan lehü

145r5 ḥaḳ'dan baḥa nazar oldu ḥaḳ kapusın açar oldum
girdüm ḥaḳḳ'ın ḥaznesine dūr ü güher⁵⁰² şaçar oldum

145r6 devlet tācı başa kondı 'ışḳ kadeḥi baḥa şındı
cānum içdi 'ışḳdan kandı ḳarayı aḳdan seçer oldum

145r7 esritdi 'ışḳa düşürdi ben ḥāmıdum 'ışḳ bişürdi

145v1 'aqlumı başa dèvşürdi ḥayru şerden seçer oldum

145v2 ḥayra döndi benüm işüm endîşeden āzād başum
nefsümün başını kesdüm ḳanadlandum⁵⁰³ uçar oldum

⁵⁰¹ FKT, MT-2: dèren.

⁵⁰² FKT, MT-2: gevher.

⁵⁰³ FKT, MT-2: ḳanadlanup.

145v3 göçenler menzile yêtdi vardı anda qarâr [êtdi]⁵⁰⁴
 'ömür geçdi qavil yetdi gönüldüm uş göçer oldum

145v4 miskîn yûnus bilişeli cān u gönül vërişeli
 tapduğ'uma erişeli gizlû rāzum açar oldum

118

eyzan lehü

145v6 gözüm seni görmegiçün elüm saña êrmegiçün
 bugün cānum yolda kodum yarın seni bulmağičün

145v7 bugün cānum yolda koyam yarın 'ivāzın vëresin
 146r1 'arz eyleme uçmağın hîç ârzüm yok uçmağičün

146r2 benüm uçmak neme gerek hergiz gönlüm aña bakmaz
 işbu benüm zārılığum degüldür⁵⁰⁵ bir bāğičün

146r3 uçmağ uçmağum dëdügün mü'minleri yêltedügün
 vardır ola⁵⁰⁶ bir kaç hūrî ârzüm yokdur uçmağičün⁵⁰⁷

146r4 bende⁵⁰⁸ dahı verdün bize ol hūrîyi çift helâl
 andan geçdi ârzüm tamām ârzüm saña êrmegiçün

146r5 şüfilere vër sen anı baña seni gerek seni
 hāşā ben terk êdem seni şol bir ala⁵⁰⁹ çardağičün

146r6 yûnus hasret durur saña hasretini göster aña
 işün zulüm degülise dād eylegil istediçün⁵¹⁰

⁵⁰⁴ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

⁵⁰⁵ FKT, MT-2: degül durur.

⁵⁰⁶ FKT: ola; MT-2: evle.

⁵⁰⁷ FKT: kaçmağičün; MT-2: kuçmağičün.

⁵⁰⁸ FKT, MT-2: bunda.

⁵⁰⁹ FKT, MT-2: evle.

⁵¹⁰ FKT: istediçün; MT-2: ister için.

119

[...]⁵¹¹

- 146v2 çok çok şükür sen çalab'a maşşūduma irdüm bugün
müştākıdum bunca zamān pīrüm yüzün gördüm bugün
- 146v3 kaygu beni almıştı cānum zebūn olmuştu
gördüm pīrümün yüzini ol kayguyu sürdüm bugün
- 146v4 gelsün yārdan ayru düşen gurbetle bağı bişen
dost bāğ-çesi içindeki 'ışk tertibin kurdum bugün
- 146v5 yūnus aydur yār kılıyam dost bāğ-çesi bülbüliyam
söyleyin⁵¹² şimden gerü gül-zāruma girdüm bugün

120

eyzan lehü

- 146v7 ey yārenler ey kardaşlar ecel ere ölem bir gün
- 147r1 işlerüme peşmān olup kendözüme gelem bir gün
- 147r2 yanlaruma kona elüm söz söylemez ola dilüm
karşuma gele 'amelüm nētdümise görem bir gün
- 147r3 oğlan gider dānışmana şālā dur dosta düşmene
şol dört tekbīr namāzıla tamām kılam bir gün
- 147r4 beş karış bez durur tonum ilan çeyan yeye tenüm
yıl geçe obrıla sinüm unıdılop kılam bir gün
- 147r5 başuma dikeler hēce ne erte bilem ne gēce
'ālemler ümīdi hāce saña fermān olam bir gün

⁵¹¹ Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.⁵¹² FKT, MT-2: söyleyeyin.

147r6 yūnus emre sen bu sözi daḥı tamām etmemişsin
tek yürüyeyin neyleyem üstāduma gelem bir gün

121

eyzan lehü

147v2 şūretten gel şıfāta anda ma'nā bulasın
ḥayāllerde kalmağıl erden mahrūm kalasın

147v3 bu yolda 'acāib çok sen 'acebe aldanma
'acāib anda ola dost yüzini göresin

147v4 'ışk kuşağın kuşangıl dostuñ yolını varğıl
mücāhede çekersen müşāhede göresin

147v5 bundan 'ışkuñ şehrine üç yüz deniz geçerler
üç yüz deniz geçübün yedi tamu bulasın

147v6 yedi tamuda yangıl her birinde kül olğıl
vücūdun anda koğıl ayruk vücūd bulasın

148r1 ḥaḳīḳatdür ḥaḳ şarı yedidür ḳapuları
der-gāhında yazludur girüp ḳudret göresin

148r2 evvelki ḳapusunda bir kişi olur anda
saña aydur selīm ol sen miskīnlik bulasın

148r3 ikinci ḳapusunda iki arslan vardur anda
niçeleri ḳorḳutmuş olmasun kim ḳorḳasın

148r4 üçünci ḳapusunda üç evren vardur anda
saña ḥamle ederler olmasun kim dönesin

148r5 dördüncü apusında dört prler vardur anda
bu söz saa rumzudur gr kim dell bulasın

148r6 beşinci apusında beş ruhbn vardur anda
148v1 dürlü met'lar var⁵¹³ şatar olmasun kim alasın

148v2 altıncı apusında bir hr⁵¹⁴ oturur anda
saa aydur gel berü olmasun kim varasın

148v3 n sen anda varasın ol hryi alasın
bir vyeden ötəri yolda maħrm alasn

148v4 yedinci apusında ydiler oturur anda
saa derler urtldu gir dost yzin gresn

148v5 şu ddgm sözlerüm vcddan şaşra degl
tefekkr lursa cümle sende bulasın

148v6 ynus işbu szleri ha varlıından söyler
isterise knn misknlerde⁵¹⁵ bulasın

122

eyzan leh

149r2 arħ-ı felek yoğıdı cnlarumuz variken
biz ol vaħtin dost idk 'azr'l ağyriken

149r3 nie yıllar biz anda cem' idk cn knnda
haħat 'leminde ma' rifet syleriken

149r4 alap 'ıřķı cndayıdı bu bilişlik anda idi
dem havv andayıdı biz anuıla yriken

⁵¹³ FKT'de yok.

⁵¹⁴ FKT, MT-2: hr.

⁵¹⁵ FKT: misknlikde; MT-2: misknlerde.

149r5 dün geldi şāfī ādem dünyāya başdı kadem
iblis aldadı ol dem uçmağda gezeriken

149r6 cānlar anda bilişdı ol dem göñül ilişdi
‘ālem halkı⁵¹⁶ karışdı denizler kaynariken

149v1 ne gök varıdı ne yēr ne zeber vardı ne zīr
konşıyduğ cümlemüz nūr tağın yaylariken

149v2 ne oğul vardı ne kız ervāhidük anda biz
yūnus dostdan haber vēr ‘ışkıla göyneriken

123

eyzan lehü

149v4 zinhār vèrmegil göñül dünyā pāyına bir gün
dünyeye göñül vèren düşe tayına bir gün

149v5 kuşların yuvasını kimse toğan edinmez
ol elde kaçan dura gide yayına bir gün⁵¹⁷

149v6 göre⁵¹⁸ ahī niçeleri⁵¹⁹ topraklar kuçmış yatur
biz de anlar gibi ala koyna bir gün

150r1 şol kuşun kim yuvası toğan katında ola
ol andan kaçınsa⁵²⁰ gide yine⁵²¹ bir gün

150r2 miskīn bī-çāre yūnus gördüm bildüm demegil
dut erenler etegin düşgil şuyına bir gün

⁵¹⁶ FKT: halka; MT-2: halkı.

⁵¹⁷ Beyit FKT ve MT-2’de yok.

⁵¹⁸ FKT, MT-2: gör.

⁵¹⁹ FKT: niçelerin; MT-2: niçeleri.

⁵²⁰ FKT, MT-2: kaçan dura.

⁵²¹ FKT, MT-2: yayına.

124
eyzan lehü

- 150r4 lā-şerīke okursın şonra şerīk katarsın
bire iki dēmegil fitne kimden dutarsın
- 150r5 çün kūr'ān gökden indi⁵²² anı Allāh buyurdı
andan haber vēr baña ha kitābdan ötersin
- 150r6 okursın taşrīf kitāb niçe binā vü i'rāb
havf ü recā sende yok eyle kim bir tatar'sın
- 150v1 'ilm okımağdan gerek kendözini bilmekdür
kendözünj bilmezisen⁵²³ bir hayvāndan betersin
- 150v2 'ilm okımağ ma'nāsı 'ibret almağdur ancak
çün 'ibret almaduñ sen görmedin taş atarsın
- 150v3 on iki biñ hadīşi cem' eyledi muştafā
unutduñuz anı siz şerhile söz şatarsın
- 150v4 kılursın riyā namāz yazuğuş çok hayruñ az
diñle neye varur söz cehennemden bitersin
- 150v5 halka fetvā vērürsin neçün⁵²⁴ sen dutmazsın
ihlāşla gelürsen bizden nesne ütersin
- 150v6 sen faķīhsin⁵²⁵ ben faķīr saña hīç tañumuz yok
- 151r1 'ilmün var 'amelün yok günāhlara batarsın
- 151r2 bu düzilen tertibi ayruķsıdı mı dērsin
başarımazsın hāce endīşeden yitersin

⁵²² FKT, MT-2: idi.

⁵²³ FKT, MT-2: bilmezsen.

⁵²⁴ FKT: neyiçün; MT-2: niçün.

⁵²⁵ FKT: faķīhsin; MT-2: faķīhsün.

151r3 işit yūnus sözinden 'ibret algıl özinden
eger kabūl edersen bir kaç dağı katarsın

125

eyzan lehü

151r5 andan yègrek ne vardur kişi bile kendözin
kendözin bilen kişi kamulardan ol güzīn

151r6 kişi gerek çok bile ol gerek ögüt ala
menzile érsem dèyen bilürsin hāzīn hāzīn

151r7 bu yol yavlağ uzakdur dün̄ye aña duzağdur⁵²⁶
151v1 bu duzağa uğrayan komaya kulavuzın

151v2 ben emīn olsam dèyen ya emīnlik isteyen
geçsün bu kāl ü kīlden toprağa ursun yüzün

151v3 kim ere kullık éde ol 'azābdan kurtıla
mutlağ ol yarlıganur kim gördise⁵²⁷ er yüzün

151v4 yūnus bir haber vèrür işidenler şād olur
gence uğrasam dèyen izlesün eren⁵²⁸ izin

126

eyzan lehü

151v6 ol dost bize gelmezise ben dosta gèrū varayın
çeykeyin cev̄r ü cefāyı dost yüzün görüvèreyin

⁵²⁶ METİN:uzakdur. Metnimize sözcüğü FKT'den aldık.

⁵²⁷ FKT, MT-2: görürse.

⁵²⁸ FKT: izin; MT-2: eren.

- 151v7 ser-māye bir avuç toprak anı daḥı aldı bu 'ışk
 152r1 ne ser-māye var ne dükkān bāzāra neye varayın
- 152r2 kurulmuşdur dost dükkānı dost içine girmiş gezer
 günāhum çok göñlüm sēzer ben dosta çok yalvarayın
- 152r3 göñlüm aydur dost benümdür gözüm aydur dost benümdür
 göñlüm aydur göze şabr ét bir dem ḥaberüm⁵²⁹ şorayın
- 152r4 ḥaḳ nazar kılduḡı cāna bir gözile bakmak gerek
 aḡa kim ol nazar kıla ben anı nice yereyin
- 152r5 tapduḡum aydur yūnus'a bu 'ışk ḥaḳḳ'a érse gerek
 ḳamulardan ol yücedür ben aḡa nice varayın

127

eyzan lehü

- 152r7 ḥaḳ bir gevher yaratdı kendünün ḳudretinden
 152v1 nazar kıldı gevhere eridi heybetinden
- 152v2 yēdi ḳat yer yaratdı ol gevherün tozından⁵³⁰
 yēdi ḳat gök yaratdı ol gevherün buḡından
- 152v3 yēdi deñiz yaratdı ol güher⁵³¹ tamlasından
 taḡları muḥkem kıldı ol deñiz köpüğinden
- 152v4 muḥammed'i yaratdı maḥlūḳa⁵³² şefḳatinden
 hem 'alī'yi yaratdı mü'minlere fazlından

⁵²⁹ FKT, MT-2: ḥaberin.

⁵³⁰ FKT: tozından; MT-2: nūrından.

⁵³¹ FKT, MT-2: gevher.

⁵³² FKT: maḥlūḳa; MT-2: maḥlūḳat.

152v5 ğāib işin kim bilür meger kūr'ān 'ilminden
yūnus içdi esridi ol güher⁵³³ denizinden

128
eyzan lehü

152v7 şöyle hayrān eyle beni 'ışkuñ odına yanayın
153r1 her kancaru baķarısam gördüğüm seni şanayın
153r2 hem beni okur sübhānum eşigine dün gün yönüm
anda çıkar benüm günüm bunda neye egleneyin
153r3 yēdi tamu dēdükleri katlanmaya bir āhuma
sekiz uçmaķ aldamaya bunda neye aldanayın
153r4 yüz biñ hūrī gelürise aldamaya bu cānumı
'ışkuñ göñlüm yağmaladı senden nice uşanayın
153r5 senüñ 'ışkuñ tıydı cānum terkinı urdum cihānuñ
hergiz bilinmez mekānuñ seni kanda arayayın
153r6 her dem söylenür haberüñ hergiz bulunmaz⁵³⁴ eşerüñ
götür yüzüñden perdeyi dīdāruña göyineyin⁵³⁵
153v1 'ilm-i hikmet okuyanlar 'ışkdan ferāgatdur bunlar
manşūr oldum aşuñ beni her dillerde söyleyeyin⁵³⁶
153v2 yūnus emre'müñ bu sözi cāna tıldı āvāzesi
kördür münkirlerüñ gözi ben nicesi göstereyin

⁵³³ FKT, MT-2: gevher.

⁵³⁴ FKT, MT-2: bulunmaz.

⁵³⁵ FKT, MT-2: göyüneyin.

⁵³⁶ FKT, MT-2: söyleneyin.

129

eyzan lehü

153v4 ey dost seni sevelden 'aqlum gitdi kaldum ben
ırmaqları seyr edüp denizlere taldum ben

153v5 bir zerre 'ışkuñ odı kaynadur denizleri
düşdüm 'ışkuñ odına dutuşuban yandum ben

153v6 ol cāndaki 'ışk ola anda guşsa olmaya
bu 'ışk baña gelelden guşsam gitdi güldüm ben

154r1 bülbül de 'āşık olmuş kızıl gülün⁵³⁷ yüzine
gördüm erenler yüzün hezār destān oldum ben

154r2 bu 'ışkı baña vërdün ben nêderem kendözüm
içüm taşum nūr taldı dostā 'āşık oldum [ben]⁵³⁸

154r3 bir kırı ağacıdum yol üzre düşmişidüm
er baña nazar kıldı taze cüvān oldum ben

154r4 yūnus gërçek 'āşıkısañ adunı miskīn koğıl
cümlesinden ihtiyār miskīnligi buldum ben

130

eyzan lehü

154r6 egriligün koyasın toğrı yola gelesin
kibr ü kīni çıkargıl erden naşīb alasın

154v1 ne vërseñ elünile şol varur senünile
ben dësem inanmazsın varıcağaz göresin

⁵³⁷ FKT: gülün; MT-2: gülün.

⁵³⁸ Metinde yoktu, FKT'den aldık.

154v2 gönülde pas oturur anda seni yitürür
içerü şāh oturur girimezsın göresin

154v3 on ikidür hücresi yedi dervāzesi vardur
anda iki dil-ber var bilmezsın ki şorasın

154v4 var kardaşuñı öldür dahı 'avratuñ boşa
anaña kâbin kıydur haqq'ı 'ayān göresin

154v5 bî-çāre miskīn yūnus 'ışkdan da'vā kılursın
dostdan haber gelicek yüz süriyi varasın

131

eyzan lehü

155r1 cānlar cānını buldum bu cānum yağma olsun
aşşı ziyāndan geçdüm dükkānum yağma olsun

155r2 ben benligümden geçdüm gözüm hicābın açdum
dost vaşlına erişdüm gümānum yağma olsun

155r3 ikilikden uşandum birlik hanına kandum
derdi şarābın içdüm dermānum yağma olsun

155r4 varlık çün sefer kıldı dost andan bize geldi
vīrān gönül nūr tıldı cihānum yağma olsun

155r5 geçdüm bitmez şağınçdan uşandum yaz u kışdan
bostānlar başın buldum bostānum yağma olsun

155r6 yūnus ne hoş dēmişsin bal u şeker yemişsin

155v1 ballar balını buldum kovanum yağma olsun

132
eyzan lehü

- 155v3 eger ‘ışkı seversen cān olasin
gönüller tahtına sulṭān olasin
- 155v4 seversen dünyeyi miḥnet bulasin
erenler sırrını kaçan tıyasın
- 155v5 diken olma gül ol eren yolında
diken olurısañ oda yanasın
- 155v6 niyāziçün buyurdi ḥaḳ namāzı
niyāzdan vāy saña ġāfil olasin
- 155v7 erenler nefesin ‘aşā edin sen⁵³⁹
- 156r1 ‘ibādetler başıdur terk-i dünyā
eger mü’min iseñ aña inanasın
- 156r2 atañ anañ ḥaḳḳın yétürdüñise
yeşil ṭonlar geyesin ṭonanasın
- 156r3 eger ḳonşı ḥaḳḳı boynunḡdayısa
cehennemden yarın bākī ḳalasın
- 156r4 yūnus bu sözleri erenden aldı
saña daḡı gerekise alasın
- 156r5 gönüle gireni gönendi dērler
gönüle sen de gir kim gönenesin

⁵³⁹ Metnimizde beytin 2. mısrası yoktu, bu yüzden mısrayı tek bıraktık. FKT’de 2. mısra şu şekildedir: “eger nefsüne uyarsañ fenāsın”

133

eyzan lehü

156v1 'ışk ilinüñ haberin dësem işide misin
yoldaş olup ol yola sen bile gide misin

156v2 ol ilün bāğı olur şerbeti ağı olur
kadeh dutmaz ol ağı nüş edüp yuda mısın

156v3 ol ilün zevādesi cefā duta gidesi
şeker ayruğa şunup sen ağı dada mısın⁵⁴⁰

156v4 ol ilde ay gün olmaz ay gün gedilüp tolmaz⁵⁴¹
tertîbler terk edüben işmar unıda mısın

156v5 işbu tenün tertîbi od u yel toprak şudur
yünus sen cevāb eyle şuda toprakda mısın

134

[...] ⁵⁴²

157r1 'ilmünde ğarķ olalı uş ben beni bilmez
dilile söyleyüben vaşfuña eremez

157r2 şıfatun gelmez dile kandalıgun kim bile
şun'un şaymak dilile ben hıç lāyık olmazın

157r3 hem evvelsin hem āhir kamu yerlerde hāzır
hıç makām yokdur sensüz ben niçün göremezin

⁵⁴⁰ FKT, MT-2: yuda mısın.

⁵⁴¹ FKT, MT-2: ay gedilüp tolunmaz.

⁵⁴² Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

157r4 görmedin delü oldum yañıldum günāh kıldum
uşşum 'aqlum aldurdum esridüm ayılamazın⁵⁴³

157r5 çünkim beni esritdün cān u gönül iletdün⁵⁴⁴
ayırma beni senden bulışdum ayrılımazın⁵⁴⁵

157r6 başa cānı sen verdün 'azrā'ile buyurdun
157v1 teslīm edeyin cānı yalan da'vā kılmazın

135

eyzan lehü

157v3 'āşıklara ne dēyem 'ışk haberinden şirīn
'ışkıla dinleyene aydayın birin birin

157v4 evvel yer gök yoğiken varıdı 'ışk bünyādı
'ışk kadīmdür ezelī 'ışk getürdi ne varın

157v5 evvel ezel bezminde kim dost yüzün gördiyse
anun cānıdur 'āşık şor andan 'ışk haberin

157v6 'ışkı hīç bir nesneye meşel bağlasam olmaz
dünyede āhiretde ne dutısar 'ışk yerin

157v7 emānetdür şaķıngıl 'ışk haberini zinhār

158r1 oturup degme yerde söyleme 'ışkun sözün

158r2 şarrāflarun katında kā'ide şöyle durur
kadrini bilmez kişiyē göstermedi gevherin

158r3 yūnus'un havşalası 'ışkıla tolmış durur
derdin şaklıyamadı genşüz söyler 'ışk dilin

⁵⁴³ FKT, MT-2: ayılmazın.

⁵⁴⁴ FKT: alıtdun; MT-2: iletdün.

⁵⁴⁵ FKT, MT-2: ayrılmazın.

136

ve lehü elbesehu'llāhu ħulele ġufrānehu

158r5 bunca göñül iledüp cihāna sultān mısın
 ħükmüñ cānlara geçer cān içinde cān mısın

158r6 baķışuñ biñ cān alur derdüñ yürekde ħalur
 gören kendüden varur 'uşşāķa ħur'ān mısın

158r7 uçan ħuşlar uçunur seni yel görse tırur
 158v1 dīvler ħükmüñe girür belķīs süleymān mısın

158v2 yüzüñden ġün dutulur⁵⁴⁶ ay doğmaġa utanur
 gören heybete ħalur yūsuf-ı ken'ān mısın

158v3 ölü görse dirilür ħalıbına cānı⁵⁴⁷ gelür
 toprakdan āvāz gelür 'īsā bin meryem misin

158v4 'ışķuñ dīne şūr eyler aşlana zencīr eyler
 ħatı taşu mūm eyler yoksa ferhād sen misin

158v5 'ışķuñ ħaķķ'a ērgürür ol gözler dīdār görür
 görenler baş indürür ibrahīm edhem misin

158v6 yüzüñ dīdār nūrıdur saçuñ mi'rāc dūnidür
 gören cānın unıdur faħr-ı 'ālem sen misin

159r1 yūnus sevdüġüñ gözle 'ışķ yolını key izle
 rāzı göñülde gizle söze ħākim sen misin

⁵⁴⁶ FKT, MT-2: dutılır.

⁵⁴⁷ FKT, MT-2: cān.

137

eyzan lehü

159r3 sen cânuñdan⁵⁴⁸ geçmedin cânān ārzū kılursın
belden zünnār kesmedin īmān ārzū kılursın

159r4 “men ‘araḫa nefsehu” dērsin evet degülsin
melā’ikden yuḫaru seyrān ārzū kılursın

159r5 tıfl-ı nā-resteyiken⁵⁴⁹ etegün at edinüp
ele çevgān almadın meydān ārzū kılursın

159r6 bilimedün sen seni şadefde ne cevhersin
mısr’a sulṭān olmadın ken ‘ān ārzū kılursın

159v1 yūnus imdi her derde eyyūb gibi şabr eyle
derde katlanamazsın⁵⁵⁰ dermān ārzū kılursın

138

ve lehü eyzan

159v3 dost yüzini göricek⁵⁵¹ nice qarār kılsun cân
şöyle yaḡmaya verür yüz biñ zühd ü īmān⁵⁵²

159v4 ṭa’na yokdur ‘āşıqlara her ne ḫāle dönerise
fermān olmaz⁵⁵³ kendüye müşāhedeye ġarḫ olan

159v5 cân u gönül fehm ü ‘aḫıl ‘ışḫ mevcine ġarḫ olıcak
neyile anşun ol kişi yazuk müzd aşşı ziyān

⁵⁴⁸ FKT: cânından; MT-2: cânuñdan.

⁵⁴⁹ FKT: nār-resteyiken; MT-2: nevresteyiken.

⁵⁵⁰ METİN: katlanmazısañ.

⁵⁵¹ FKT, MT-2: göricegez.

⁵⁵² FKT: yaḡmaya verür ol demde yüz biñ zāhid din ü īmān; MT-2: yaḡmaya verür ol demde yüz biñ zāhid din ü īmān.

⁵⁵³ FKT, MT-2: olımaz.

159v6 cānda⁵⁵⁴ gözi yok kişi görmeyiser dost yüzün
gözsüz nice fehm eylesün ne rengedür işbu cihān

160r1 yüz biñ melik ü selāṭīn dost yüzini göreyidi
terk édeydi ten tertūbin ʿizzet ü leşker ḥān u mān

160r2 ʿāşık nice ḥarābısa vilāyeti artadurur
anuñiçün ki dāimā vīrāndadur genc-i nihān

160r3 ʿayneʿl-yaḳīn gören kişi ırmaz gözin dost yüzinden
nice görebilsün anı bu sevüden taşra duran⁵⁵⁵

160r4 yūnusʼa bu ʿışk kızgını ḳomaz dilin dutaydı
ʿāşıkā maʿşūk rāzını dürüst dēyemeye lisān

139

eyzan lehü

160r6 bir dürr-i yetīmem ki beni görmedi⁵⁵⁶ ʿummān
bir ḳaṭreyem illā ki ʿummāna benem ʿummān

160r7 gel mevc-i ʿacāib gör deryā-yı nihān gözle
zī-baḥr-i⁵⁵⁷ nihāyetsüz ḳaṭrede olur pinhān

160v1 oḳumadı mevcūn leylā adını mecnūn⁵⁵⁸
hem leylāʼyıdum anda hem mecnūnıdum ḥayrān

160v2 bu ʿālem-i keşretde sen yūsuf u men yaʿḳūb
ol ʿālem-i vahdetde ne yūsuf u ne kenʿān

⁵⁵⁴ FKT, MT-2: cānında.

⁵⁵⁵ FKT, MT-2: ṭuran.

⁵⁵⁶ FKT, MT-2: görmedi beni.

⁵⁵⁷ FKT: zī-baḥr; MT-2: zī-baḥr-i.

⁵⁵⁸ FKT: oḳuyamadı mecnūn leylā adını mevcūn; MT-2: oḳumadı mevcūn leylā adını mecnūn.

160v3 adum yūnus olduğı bu cism belāsıdur
adım şorar olursañ sulṭāna benem sulṭān

140

eyzan lehü

160v5 ol cān kaçan öliser sen aṇa cān olasın
ölmiş göñül dirile andaki sen olasın

160v6 ölmegi⁵⁵⁹ dirlik ola ölmesüz⁵⁶⁰ dirlik bula
ölmiş göñül dirile şundaki sen olasın

160v7 sen olduğun göñüller her dem cānın yeñiler
161r1 güç olmaz ol dīvānda⁵⁶¹ ḥākimi sen olasın

161r2 cān bedenden uçıcağ menziline göçicek
ol cihāna geçicek göze ‘ayān olasın

161r3 tozını yel almaya bir zerre ayrılmaya
‘āşık cānı ölmeye ma‘şūkı sen olasın

161r4 yūnus sen ‘āşıkısañ ‘ışka muvāfıkısañ
korkma ger ‘āşıkısañ⁵⁶² ne olursañ olasın

141

eyzan lehü

161r6 ḥağ’dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdüli’llāh
şol⁵⁶³ kudret denizini geçdük el-ḥamdüli’llāh

⁵⁵⁹ FKT: ölmeklik; MT-2: ölmegi.

⁵⁶⁰ FKT, MT-2: ölümsüz.

⁵⁶¹ FKT: bunlardır ölmeyenler; MT-2: güç olmaz ol dīvānda.

⁵⁶² FKT, MT-2: ulaşukısañ.

⁵⁶³ FKT: şol; MT-2: şu.

- 161r7 şu⁵⁶⁴ karşığı tağları mîşeleri bāğları
 sağlık şafālīgıla aşduk el-ḥamdüli'llāh
- 161v1 kurıduk⁵⁶⁵ yaş olduk kanatlanduk kuş olduk
 birbirmize eş olduk uçduk el-ḥamdüli'llāh
- 161v2 varduğumuz illere şol şafā gönüllere
 halka tapduk ma'nāsın saçduk el-ḥamdüli'llāh
- 161v3 beri gel barışalum yadısañ bilişelüm
 atumuz eyerlendi eşduk el-ḥamdüli'llāh
- 161v4 indük rüm'ı kışladuk çok hayr u şer işledük
 uş bahār geldi gērü göçduk el-ḥamdüli'llāh
- 161v5 dirfillü bıñar olduk irkildük ırmağ olduk
 akduk denize talduk taşduk el-ḥamdüli'llāh
- 161v6 tapduğ'un tapusunda kul olduk kapusunda
 162r1 yūnus miskīn çigidi bişdi⁵⁶⁶ el-ḥamdüli'llāh

142

eyzan lehü

- 162r3 zinhār gönül evinde dutma yavuz endîşe
 biregüyiçün⁵⁶⁷ kuyı kazup⁵⁶⁸ 'ākıbet kendü düşe
- 162r4 kendüye yaramazı biregüye şanan ol
 adı müsülmān anuñ kendü beñzer keşîşe

⁵⁶⁴ FKT, MT-2: şol.

⁵⁶⁵ FKT: kurıydık; MT-2: kurıydık.

⁵⁶⁶ FKT, MT-2: çigidük bişdük.

⁵⁶⁷ FKT, MT-2: biregüyiçün.

⁵⁶⁸ FKT: kazan; MT-2: kazup.

162r5  omadugun aradan nesneyi götürmegil
 omadugun götürmek budura yatlu p  e

162r6 yarın ha   d   arını görmeyiser    kişi
bir dikci bir  ovuci⁵⁶⁹ biri  amm zdur pe e

162r7 y nus'dan bir na  hat dutan yavuz olmaya
162v1 bil kim ey  sözile her bir i  gelür ba a

143

ey an lehü

162v3  o dur eger yürürisem 'i   odına yana yana
pes yanmadın nice olam   n 'i   odı düşdi c na

162v4 bu işler tam m olıcağ  alvet olur ma'   ıla
ma'    yüzin gören kişi gerek yana v  d kene

162v5 her nesne  ig olıca az od olmayınca bişmez ol
benüm dirligüm çigidi 'i   odı oldu bah ne

162v6 benüm dostıla b   arum yaradılalıdan degül
severidük ma'   ayı henüz gelmedin cih na

162v7 'i   ma'   ı  apdu dur⁵⁷⁰ y nus  uldur ol  apuda

163r1 ged larına lu f  tmek hem   'ided r sult na

144

ey an lehü

163r3 '    oldum erene  rmegile
 a  'ı buldum er yüzin görmegile

⁵⁶⁹ FKT, MT-2:  ovıcı.

⁵⁷⁰ FKT, MT-2:  apdu  durur.

163r4 ere êrdüm erde buldum maķşūdum
bulımadum taşradan şormağıla

163r5 her yere baķdumısa er oturur
göñlin aldum yüz yere sürmegile

163r6 haķ'dan êrer dürlü naşīb cānlara
olmazımış ka'be'ye varmağıla

163r7 ka'be senüñ eşügüñdür bilmiş ol
bulımazsın yol çeküp armağıla⁵⁷¹

163v1 bıñarıdum erenler kıldı⁵⁷² nażar
deñiz oldum dört yaña ırmağıla

163v2 ün geldi yūnus dur durdum öri⁵⁷³
gözüm açdı kulağum burmağıla

145

eyzan lehü

163v4 göñül nite dolana⁵⁷⁴ ma'şūkın bulmayınca
kimse 'āşık mı olur göñülsüz qalmayınca

163v5 göñüldür egen anı yesīr eyleyen seni
kimdür āzād eyleyen sen yesīr olmayınca⁵⁷⁵

163v6 boynı zencīrlü geldük key qatı yesīr olduķ
er nażar eylemedi hālümüz bilmeyince

⁵⁷¹ FKT: armağıla; MT-2: varmağıla.

⁵⁷² FKT, MT-2: kıldı erenler.

⁵⁷³ FKT: geldi ün yūnus duru durdum öri; MT-2: geldi ün yūnus duru durdum öri.

⁵⁷⁴ FKT: dolana; MT-2: dölene.

⁵⁷⁵ Beyit FKT ve MT-2'de yok.

163v7 yedi nişân gerekdür haqîkate èrene
sevdügi girmez ele sevdükler vèrmeyince

164r1 sözi yûnus'dan işit kibir kılma dut ögüt
'imâret olmayasın tâ harâb olmayınca

146

eyzan lehü

164r3 vuşlat⁵⁷⁶ hâlin⁵⁷⁷ aydıserem vuşlat⁵⁷⁸ hâlin bilenlere
yêdi dürlü nişân gerek haqîkate èrenlere

164r4 yêdisinden birisi eksük olursa olmaya
bir nesne eksük gerekmez bu şarp yola varanlara

164r5 evvel nişânı bu durur yermeye cümle milleti
yerenler yerini kaldı yer degmedi yerenlere

164r6 ikinci nişânı oldur kim nefsinı semirtmeye
zinhâr siz andan olmañız⁵⁷⁹ nefsine kul olanlara

164v1 üçünci nişânı budur cümle heveslerden geçe
hevesler eri yolda kor yêtemez yol varanlara

164v2 dördünci nişânı oldur dünyâdan münezzeh ola
dünye seni şayru eyler ne kul kaysı şayrulara

164v3 yûnus yedi nişân dèdi evet üçüni gizledi
anı dañı dèyüverem gelüp halvet şoranlara

⁵⁷⁶ METİN: vaşlat.

⁵⁷⁷ FKT: vaşf-ı hâlüm; MT-2: vuşlat hâlin.

⁵⁷⁸ METİN: vaşlat.

⁵⁷⁹ FKT, MT-2: olmañuz.

147

eyzan lehü

164v5 miskīnlikde buldılar kimde erlik varısa
nerdübāndan⁵⁸⁰ yitdiler yüksekden baķarısa

164v6 göñül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar
taş yüzine şu⁵⁸¹ şızar içinde ne varısa

165r1 ak şakallu pīr koca bilimez hāli nice
emek yemesün hacca bir göñül yıķarısa

165r2 şağır işitmez sözi gece şanur gündüzi
kördür münkirün gözi 'ālem münevver ise

165r3 göñül çalab'un tahtı göñüle çalap baķdı
iki cihān bed-bahtı kim göñül yıķarısa

165r4 sen saņa ne şanursañ ayruğda⁵⁸² anı şan
dört kitābuñ ma'nāsı budur eger varısa

165r5 bildük gelenler geçmiş konanlar gèrũ göçmiş
'ışķ şarābından içmiş kim ma'nā tıyarısa

165r6 yūnus yoldan azuban yüksek yerde tırmasun
165v1 sinle sırāt görmeye sevdügi dīdārına⁵⁸³

148

eyzan lehü

165v3 istedüğũmi buldum eşkere cān içinde
taşra isteyen kendũ kendũ nihān içinde

⁵⁸⁰ FKT: nerdübāndan; MT-2: nerdübāndan.

⁵⁸¹ FKT, MT-2: ol.

⁵⁸² FKT, MT-2: ayruğda.

⁵⁸³ FKT, MT-2: dīdārısa.

165v4 kādīmdür hīç ırılmaz ansuz kimse dirilmez
adım adım yēr ölçer hükmi revān içinde

165v5 dutuñ dèyü çağırur oğrı dahı çağırur
bu ne ‘acāib oğrı bu çağıran içinde

165v6 siyāset meydānında galebeden baķan ol
siyāset kendü olmış girmiş meydān içinde

165v7 dartmış kudret kılıcın çalmış nefsün boynını
166r1 nefsinı depelemiş elleri ķan içinde

166r2 şayru olmuş iniler ķur’ān ününi diñler
ķur’ān okuyan kendü kendü ķur’ān içinde

166r3 bu tılsımı bağlayan cümle dilde söyleyen
gör nice cevlan [eder]⁵⁸⁴ hırķa pılān içinde

166r4 dürlü dürlü ‘imāret köşk ü sarāy yapan ol
ķara niķāb dutunmış girmiş külhān içinde

166r5 başdan ayağa degin hāķ’dur ki seni dutmış
hāķ’dan ayru ne vardur ķalma gümān içinde

166r6 biriseñ birlige gel ikiyi bırak elden
bütün ma’nā bulasın şıdķ u īmān içinde

166v1 oruç namāz ğusl u hāc hicābdur ‘āşıklara
‘āşık andan münezzeh hāliş heves içinde

166v2 girdüm göñül şehrine taldum anuñ baħrına
‘ışķıla giderken⁵⁸⁵ iz buldum cān içinde

⁵⁸⁴ Metnimizde yoktu, sözcüğü FKT’den aldık.

⁵⁸⁵ FKT: gideriken; MT-2: giderken.

166v3 bu izümi izledüm şağum şolum gözledüm
çok 'acāibler gördüm yokdur cihān içinde

166v4 yūnus senün sözlerün ma'nādur bilenlere
söyleniser sözlerün devr-i zamān içinde

149

eyzan lehü

166v6 cān olğıl cān içinde kalma gümān içinde

167r1 istedün⁵⁸⁶ bulasın yakın zamān içinde

167r2 rükū' u sücūda⁵⁸⁷ kalma 'amelüne tayanma
'ilm ü 'amel garķ olur nāz u niyāz içinde

167r3 ikiligi terk etgil birlik makāmın dutgil
cānlar cānın bulasın işbu dirlik içinde

167r4 oruç namāz zekāt hac cürm ü cināyet durur
faķır bundan āzāddur hāşş-ı havāşş⁵⁸⁸ içinde

167r5 şerī'at korıcıdur haķīkat ordusunda
senün için korunur hāşıl ordu içinde

167r6 'ayne'l-yakīn görüpdür yūnus mecnūn olupdur

167v1 birile bir olupdur haķķe'l-yakīn içinde

⁵⁸⁶ FKT: istedügin; MT-2: istedigim.

⁵⁸⁷ FKT, MT-2: rükū' sücūda.

⁵⁸⁸ METİN: hāşş-ı havās.

150

eyzan lehü

167v3 dervîş olan kişiler ‘aceb nite⁵⁸⁹ dirile
yol taķāzāsı budur bir ola her birile

167v4 ikilik eylemeye hîç yalan söylemeye
‘ālem bulanurısa bulanmadın tırıla

167v5 ‘aceb öyle kim ola bulanmadın tırula⁵⁹⁰
öylelik isterisen yoldaş olgıl erile

167v6 erile yoldaş olan key olası gönülünden
‘ālem yoldaş olurdu olurmısa dilile

167v7 dilden nesnene gelmez şuyıla gönül yunmaz

168r1 gerçeğin gelenleri yederler bir kılıla

168r2 dün ü günün çekerler ol kıl üzölsün dëyi
‘ömrin anda berkitmiş yedilür bir kılıla

168r3 ince şanman ol kılı güzāf şanman bu yolu
erenler geçdi geldi her biri bir hālile

168r4 her kim hālî hāllendi ol beg oldu kullandı
yünus sen kul olıgör beg söyleşür kulıla

151

eyzan lehü

168r6 ëy kópuzıla çeşte aşluñ nedür ne işde
saña su’āl şoraram aydıvër baña üşde

⁵⁸⁹ FKT: nice; MT-2: nite.

⁵⁹⁰ FKT, MT-2: tırıla.

168r7 aydur ki ašlum ağaç koyın kirişi bir kaç
 168v1 gel 'işretüm diñle geç 'aklı koma beleşde

168v2 aydurlar baña harām ben oğrılık degülem
 çünkü ašlum mismildür ne varımış kirişde

168v3 baña kiriş dēdiler 'ışka giriş dēdiler
 benüm adum 'ışk vērdi ben durmazam kılmaşda

168v4 şādılığıla geldüm işbu 'āleme taldum
 mürvetlere düzüldüm kōdılar işbu düşde

168v5 ağaç deri dērildi kirişile bir oldu
 'ışk denizine taldı bahāne yok bu işde

168v6 mevlānā şöhetinde sāzıla 'işret⁵⁹¹ oldu
 'ārif ma'nāya taldı çün biledür ferişte

169r1 ferişteyi anmakdan bilesin murād nedür
 gece gündüz biledür senünle⁵⁹² her işde

169r2 ol feriştelere adı "kirāmen kātibīn"dür
 yazmakdan uşanmazlar armazlar yaz u kışda

169r3 birisi sağ omzuñda birisi şol omzuñda
 birisi hayruñ yazar birisi şer cünbişde

169r4 kāğıdları⁵⁹³ dükenmez ne hōd mürekkepleri
 aşınmaz kalemeleri kāmilerdür ol işde

169r5 hem mey-hāneye varur hem büt-hāneye girür
 bunlar şaklarlar seni sen gāfilsin bu işde

⁵⁹¹ FKT: işāret; MT-2: 'işret.

⁵⁹² FKT, MT-2: senünile.

⁵⁹³ FKT: kāğıtları; MT-2: kāğıdları.

169r6 yūnus imdi sübhānı vaşf eylegil gönülde

169v1 ayru degül ‘ārifden bu kıpuzıla çeşde⁵⁹⁴

152

eyzan lehü

169v3 on sekiz biñ ‘ālem halkı cümlesi bir içinde

kimse yok birden artuk söylenür dil içinde

169v4 cümle bir anı birler cümle aña giderler

cümle dil anı söyler her bir tebdıl içinde

169v5 cümle göz anı gözler kimse yok nişān vērür

gören kim gösteren kim kılduk müşkil içinde

169v6 kim gördi anı ‘ayān ne naķş u ne hūd nişān

sözi “len terānı”dür mūsā’ya tūr içinde

169v7 toksan biñ haķ kelāmı altmış biñ⁵⁹⁵ ‘āmm u hāşş

170r1 otuz biñi hāşşü’l-hāşş ol durur sır içinde

170r2 ol durur ol gizlü söz ‘ārif söyler dün gündüz

hiç nişānı dinmedi hūr u kuşūr içinde

170r3 yūnus sen dileriseñ dostı görem dēriseñ

‘ayāndur ol⁵⁹⁶ görenlere ol gönüller içinde

153

eyzan lehü

170r5 isrāfıl şūrı urıla yērūñ yūzi degşirile

hārāb ola yaş u kırı çarh-ı felek de yorıla

⁵⁹⁴ FKT: çeşte; MT-2: çeşde.

⁵⁹⁵ FKT, MT-2: biñi.

⁵⁹⁶ FKT ve MT-2’de yok.

170r6 kimsene kalmaya bunda fenā ola hepisinde
mīkā’lūn dūkkānında şol haq terāzū qurıla

170r7 ‘ayān ola çün cümle iş kurtılmaya yad u biliş

170v1 gele fülān bin⁵⁹⁷ fülān hep adıyla çağrıla⁵⁹⁸

170v2 cümle halāik hep bite yer yüzün⁵⁹⁹ düpdüz tuta⁶⁰⁰
hüküm eyleye cebbār-ı vaqt mahşer dapa hep sürile

170v3 kopa kıyāmetün hevli ikinci nefhanun kavli
üçünci⁶⁰¹ nefha içinde yer ü gök yüzi yazıla⁶⁰²

170v4 çün gele şiddik u za’if⁶⁰³ ‘āşika yokdur havuf⁶⁰⁴
yarın mahşer güninde “yevme yeşfe’u” qurıla

170v5 yūnus var yarağun eylen yol korkuludur key onlan⁶⁰⁵
önünde kaṭrān denizi kıldan şırāt da gerile

154⁶⁰⁶

eyzan lehü

170v7 kimse döymeş bu nazara ‘ışkıla kim pençe ura

171r1 bu nazara karşı duran hān u mānın garka vère

171r2 çün elini ‘ışka ura ‘ışk okına kimdür tura
gök yüzinde melā’iki ‘ışk anı indüre yère

⁵⁹⁷ FKT, MT-2: ibni.

⁵⁹⁸ FKT, MT-2: adıyla çağrıla.

⁵⁹⁹ FKT, MT-2: yer yüzini.

⁶⁰⁰ FKT: duṭa; MT-2: tuta.

⁶⁰¹ FKT: üçüncü; MT-2: üçünci.

⁶⁰² FKT, MT-2: yarıla.

⁶⁰³ METİN: şanup. Sözcüğü FKT’den aldık.

⁶⁰⁴ METİN: hağuf

⁶⁰⁵ FKT: eglen; MT-2: onlan.

⁶⁰⁶ 163 numaradaki şiirle karşılaştırınız.

- 171r3 gör hārūt mārūt neyidi⁶⁰⁷ hāzretde ferişteyidi
naşbin 'ışka aldurup maķāmın zühre'ye vere
- 171r4 āb-destümüz namāzumuz doğrulıkdur tã'atumuz
'ışkıla bağladuķ ķāmet şafumuzı⁶⁰⁸ kim ayıra
- 171r5 mescid medrese olduğı pāk⁶⁰⁹ cemā'at kılınduğı
hālāiķ şaf şaf tırduğı 'ışķ şükrānesidür zīre
- 171r6 içümde yanar 'ışķ odı göñlümde anuñ hāşadı⁶¹⁰
'ışķ odınuñ tütüninden yūnus'uñ beñzi şarara

155

eyzan lehü

- 171v2 bī-mekānam⁶¹¹ bu cihānda menzilüm turağum anda
sulţānam ki taht u tācum hulle vü burāğum anda
- 171v3 eyyūb'am bu şabrı buldum cercīs'em ki biñ kez öldüm
ben bu mülke tenhā geldüm be-küllī⁶¹² yarağum anda
- 171v4 bülbülem uş ötegeldüm dilde menşūr dutageldüm
bunda müşküml şatageldüm geyigüm⁶¹³ otlağum anda
- 171v5 kim ne bile ne kuşam ben şol ay yüze tutaşam ben
ezeliden ser-hoşam ben içmişem ayağum anda
- 171v6 deliyem pendı dutmazam degme yere gitmezem
işbu sözi işitmezem ve līkin kulağum anda

⁶⁰⁷ FKT: neyledi; MT-2: neyidi.

⁶⁰⁸ FKT: şāfūmızı; MT-2: şāfūmuzı.

⁶⁰⁹ FKT: ben; MT-2: pāk.

⁶¹⁰ METİN: hāsedı.

⁶¹¹ FKT: bī-mekānum; MT-2: bī-mekānam.

⁶¹² FKT: bī-küllī; MT-2: be-küllī.

⁶¹³ FKT: geyikem; MT-2: geyigem.

171v7 sır sözi eşkere dênmez anda şu oda göyünmez

172r1 dün ü gün yanar söyünmez bu benüm çerāğum⁶¹⁴ anda

172r2 ben bu mülke kıldum cevlan yedi kerre⁶¹⁵ urdum seyrân
muḥammed nûrını gördüm benümdür mekânumdur⁶¹⁶ anda

172r3 yûnus bu fikrete taldı hep cihânı arda şaldı
va'llâhi hoş lezzet aldı tölmişdur dimāğum anda

156

eyzan lehü

172r5 uş gine naẓar oldı bu bizüm cānumuza
muḥammed bünyād urdı dîn ü îmānumuza

172r6 peygām-berler serveri dîn direği muḥammed
gör ne güherler⁶¹⁷ kıomış bu bizüm kānumuza

172r7 hay gel 'amel êdelüm elümüz erer iken
172v1 ecel êrer aṇsuzın êremezüz⁶¹⁸ şanumuza

172v2 êy dirîğā nêdelüm bizde 'amel olmazısa⁶¹⁹
hışm êdüp yapışalar bu kefen donumuza⁶²⁰

172v3 şorucılar⁶²¹ geleler şorı hısâb alalar
karaṇu sin içinde otura yanumuza

⁶¹⁴ FKT: çırağum; MT-2: çerağum.

⁶¹⁵ FKT, MT-2: kere.

⁶¹⁶ FKT, MT-2: mekânım.

⁶¹⁷ FKT, MT-2: gevherler.

⁶¹⁸ FKT, MT-2: êremezüz.

⁶¹⁹ FKT, MT-2: olmazsa.

⁶²⁰ FKT, MT-2: tönümüza.

⁶²¹ FKT: şorucular; MT-2: şorucılar.

172v4 ölüm haqdur bilürsin niçün gâfil olursın⁶²²
 ‘azrâ’ıl qaşd ediser günâhlu cānumuza

172v5 miskîn yūnus bu sözi kendözinden ayıtmaz
 haq çalap vëribidi sebağın dilümüzde⁶²³

157

eyzan lehü

172v7 yene⁶²⁴ bu bād-ı bahār⁶²⁵ hoş nev’ile esdi yine
 173r1 yine kışuñ şovukluğı fužüllığın kesdi yine

173r2 yine raḥmetdür bī-kıyās yine ‘işret oldı dem-sāz
 yine geldi bu yeñi yaz kıutlu kadem başdı yine

173r3 yine yeñi ḥazīneden yeñi ḥil’at geydi cihān
 yine vërildi yeñi cān ot u şecer şundi⁶²⁶ yine

173r4 ölmişidi ot u şecer dirildiler ü bitdiler
 müşriklere nükte yeter var eyledi nesli yine

173r5 yine seher mürğ-zārı⁶²⁷ hoş aķar esrük şuları
 cihānlara şaçdı nişār cümle ‘ālem dostı yine

173r6 yine görüñ gök tıonanup tını kat kat renge batup
 bülbül güle karşı tırup cān budaga aşdı yine

173v1 sözüm yaz u kışcün degül va’llāh bu düşicün degül
 ‘āşıklarun cur’asından yūnus kadeḥ şundi⁶²⁸ yine

⁶²² FKT: olursun; MT-2: olursın.

⁶²³ FKT, MT-2: dilümüze.

⁶²⁴ FKT, MT-2: yine.

⁶²⁵ FKT, MT-2: nev-bahār.

⁶²⁶ FKT, MT-2: şüsdı.

⁶²⁷ FKT, MT-2: mürğ-zārı.

⁶²⁸ METİN: şuşdı.

158

eyzan lehü

173v3 bir 'imâret göster baña kim şonı vîrân olmaya
kazan şol mālı kim senden dökilüp gêrü kılmaya

173v4 dökilüp kılasar mālun ayruklar ala helālun
senden gêrü kılan mālun saña aşşısı olmaya

173v5 ol māl ki halîlîdür hayırlara yelter seni
ol māl⁶²⁹ ki ol kārūn'unğdur issi hîç rāhat olmaya

173v6 isrāfil şürını ura tağlar depeler sürüle⁶³⁰
bir kıarınca cevābını biñ süleymān vèremeye

174r1 bu dünye hep ıssısuz⁶³¹ kıala altunı mālı dökile
sebîl olubanı yete⁶³² hergiz issi bulunmaya

174r2 hey yūnus emre ölince var yūri toğru yolunça
dünyāsını terk edenler yarın hāzretde⁶³³ ölmeye

159

eyzan lehü

174r4 saña dèrem ey velî tır erte namāzına
eger degülseñ öli tır erte namāzına

174r5 ezān okur mü'ezzın çağırur Allāh adın
yıkma dīnün bünyādın tır erte namāzına

⁶²⁹ FKT: malun; MT-2: mal.

⁶³⁰ FKT, MT-2: sürile.

⁶³¹ FKT, MT-2: ıssuz.

⁶³² FKT: yata; MT-2: yete.

⁶³³ FKT: hasretde; MT-2: hāzretde.

174r6 ağar pervāza kuşlar tesbîh okur ağaçlar
himmet alan kardaşlar tır erte namāzına

174v1 namāzı kıl zıkr eyle elün götür şükr eyle
ölecegün fikr eyle tır erte namāzına

174v2 namāz kıl yarağ olsun āhretde⁶³⁴ gerek olsun
sinleñde çırāğ⁶³⁵ olsun tır erte namāzına

174v3 namāz kıl imāmıla yatmağıl gümānıla
gidesin imāmıla tır erte namāzına

174v4 çıka gide cān dahı şöyle kıla ten dahı
dervîş yūnus sen dahı tır erte namāzına

160

eyzan lehü

174v6 ol dostiçün ağlarısam gözüm yaşını kim sile
ya bunca āh u zārıla bu göz yaşı nice⁶³⁶ gele

175r1 ey yārenler ey kardaşlar kime dēyem ahvālūmi
ya şu benüm bu derdümün dermānını kim ne bile

175r2 ‘ālem dermān olurısa⁶³⁷ sensüz dermān olmayısar
sensüz dermān nice ola çün gönülde dost seville

175r3 ölüp sine girürisem etüm tenüm çürimeye⁶³⁸
ayrılmayam sevdüğümünden çün giderin sevgüyile

⁶³⁴ FKT, MT-2: āhretde.

⁶³⁵ FKT: çerağ; MT-2: çırāğ.

⁶³⁶ FKT, MT-2: becid.

⁶³⁷ FKT: olurısa; MT-2: olurısa.

⁶³⁸ FKT: çürümeye; MT-2: çürimeye.

175r4 'ahd-i sâbık dênilmedin henûz elest buyrulmadın
ol benidüm ben olıdı pes bu nicesi kesile

175r5 yârenlerüm aydur baña seni niçün görmedük⁶³⁹
fürkate düşdi şüretüm bir menzilden bir menzile

175r6 ol dostıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser
175v1 ben nice ola kim bite çün göñülde dost seville

175v2 yarın mahşer kopıcağaz kamu kul nefsum dëyiser
ben yünus'ı hıç anmayam tapduğ'ı getürem dile

161

ve lehü nevvera'llāhu mazca'ahu

175v4 açma mısın şol günü gözün nesne görmez ola
düşe şüretün toprağa dilün haber vërmez ola

175v5 çün 'azrā'ıl ine tuta⁶⁴⁰ aşşı kılmaz ana ata
kimse döymez o heybete halkdan meded érmez ola

175v6 oğlan gider dānışmana şalā dur dosta düşmene
şonra gelmek peşimāna saña aşşı kılmaz ola

175v7 evvel gele şol yuyucu⁶⁴¹ ardınca şol şu koyucu

176r1 iledüp kefen şarıcı bunlar hālün bilmez ola

176r2 ağaç ata bindüreler sinden yaña göndereler
yër altına indüreler kimse ayruğ görmez ola

⁶³⁹ FKT, MT-2: göremedük.

⁶⁴⁰ FKT: 'azrā'ıl ine duta; MT-2: 'azrā'ıl'i ne tuta.

⁶⁴¹ FKT: yuyıcı; MT-2: yuyucu.

176r3 üç güne dek oturalar hep işüñi⁶⁴² bitüreler
ol dem dile getüreler ayruķ kimse ańmaz ola

176r4 yūnus miskīn bu ögüdi sen sańa vērseñ yēgidi
bu şimdiki maħlūkāta ögüt aşşı kılmaz ola

162

eyzan lehü

176r6 zihī şīrīn hūlu dil-ber durağı revān içinde
cān evini ol almışdur ayruķ ne şıgar anda

176r7 cān içinde dostı bulan ayruķ ne yērde istesün
176v1 anı taşra şananların ‘ömri geçdi perākende

176v2 anuñ ‘ışkınuñ gözgüsi kendüde gösterdi bizi
göñül esrük haķķ’a ‘āşık esīr olmış bu dermān-de

176v3 anı bańa şorarısañ bu yönüm dostdan yańadur
her ne hālde yürürisem mihrüm artadurur günde

176v4 bu şüretde kim var dağı yönin ayruķ yańa döner
benüm varlıgum dost aldı eşerümdür kalan bunda

176v5 anı bańa şoranlara nice nişān aydıverin
diliyle kim aydabile bu ‘ışkuñ durağı kanda

176v6 zihī ilāhī devletdür kime yoldaş olurısa
kim dostıla sürdi ‘ışkı bu arada bu mekānda

177r1 dost yüzini gören kişi kendözini koyasıdur
dünye dutan gelen harīf dutsaķ olur bu erkānda

⁶⁴² FKT: işiñi; MT-2: işüñi.

177r2 gör nice şîrîndür⁶⁴³ ki kocalar⁶⁴⁴ yigit eyler⁶⁴⁵
ayılmadı esrûklîgi ne şûr êder bu meydânda

177r3 yûnus gel gör 'âşîkları nice yavı varupdurur
dünye âhîret⁶⁴⁶ elden koyup ne vèrende ne alanda

163⁶⁴⁷

eyzan lehü

177r5 beni 'ışkıdan esriden havâle eyledi tûr'a
tağı eyledi panbuklayın kaya pâre pâre

177r6 'ışk elin kirişe ursa okına kim karşı tura
gök yüzinde melâ'ike 'ışk okı indirdi yere

177v1 gör hârût mârût neyidi hâzretde ferîşte idi
naşîbin 'ışka aldurup maķâmın zühre'ye vère

177v2 âb-destümüz namâzumuz toĝrulıķdur tã'atumuz
'ışka baĝladuķ şafumuz şafumuzdan kim ayıra

177v3 mescid degülse olduĝı anuñ cemâ'at kılınıduĝı
halâikler şaf durduĝı 'ışk şükrânesidür zîre⁶⁴⁸

177v4 içümde yanar 'ışk odı aĝzum anuñ deriçesi⁶⁴⁹
yanan 'ışkuñ dütüninden yûnus'uñ beñzi şarara

⁶⁴³ FKT, MT-2: şîrîn durur.

⁶⁴⁴ FKT: kocaları; MT-2: kocalar.

⁶⁴⁵ FKT: eyler; MT-2: olur.

⁶⁴⁶ FKT, MT-2: ahret.

⁶⁴⁷ 154 numaradaki şiirle karşılaştırmız.

⁶⁴⁸ METİN: yere.

⁶⁴⁹ METİN: derecesi.

164
eyzan lehü

- 177v6 ma'nā berātın aldık uş gine elümüze
 'ışk sözün vëribidi⁶⁵⁰ pādişeh dilümüze
- 178r1 'ışk sözlerin şoylar cān cānları eyler hayrān
 cāhiller girmezler⁶⁵¹ bu bizüm sırrumuza
- 178r2 sırrumuza érmezler anın yoldaş olmazlar
 degmeler hāl-daş olmaz bu bizüm hālümüze
- 178r3 hālümüze hāl-daş oldur⁶⁵² sırrımuza sır-daş olur⁶⁵³
 müşkilün⁶⁵⁴ 'ayān olsun baş indür ulumuza
- 178r4 bu bir genc-i nihāndur nister degmeler bunda
 nice ördek nice kaz hoş iner gölümüze
- 178r5 şol yakımı biz yakduk dünyeyi elden koduk
 āhreti kabül êtdük şākirüz ulumuza
- 178r6 yūnus sen bahrī olgıl 'ışk göllerine talgıl
 178v1 bu haq sözleri algıl éresin kānumuza

165
eyzan lehü

- 178v3 girenün⁶⁵⁵ hāli döner nişānsuz bī-nişāna
 esritdün cümle halkı şırf içildi peymāne

⁶⁵⁰ METN: vëribdi.

⁶⁵¹ FKT, MT-2: giremezler.

⁶⁵² FKT, MT-2: ol.

⁶⁵³ FKT, MT-2: ol.

⁶⁵⁴ FKT, MT-2: müşkiliñ.

⁶⁵⁵ FKT, MT-2: görenün.

178v4 sen bî-şifât⁶⁵⁶ şifâtsın bî-nihāyet nihānsın
 ‘āşıqlara devletsin meşhūr olduḡ cihāna

178v5 sözüñ işiden kulaḡ kendüden gitdi andaḡ
 cümle göñüller muṭlaḡ şaddaḡ dēdi bürhāna

178v6 senüñle bir dem birlik oldur cihānda erlik
 senden ayruḡsı dirlik oldu kamu efsāne

178v7 senüñ ḡikmetüñ ıraḡ sensin cānlara turaḡ

179r1 sen yandurduḡuñ ırāḡ ebedī ‘ömür yana

179r2 ḡāşşü’l-ḡavāşş bābısın ‘āşıqlaruñ⁶⁵⁷ kitābısın
 muṭlaḡ dīdār ḡapusın ḡoriceḡ maḡlūk şana

179r3 yēr ḡök ḡāim tırduḡı deñizler mevc urduḡı
 cennet ü ḡūr olduḡı cümle saña bahāne

179r4 daḡı yēr ü ḡök yoḡıdı cümle söz mensūḡıdı
 ‘āşıqlar taparlardı ol bî-nişān sübhāna

179r5 bu ḡöz kendözin ḡörmez nişān nişānuñ vērmez
 yūnus’uñ ‘aḡlı érmez anın⁶⁵⁸ oldu dīvāne

166

eyzan lehü

179r7 kimüñ ne zehresi vardur saña ḡılınḡ yürütmeḡe⁶⁵⁹

179v1 cümle ‘ālem elüñdedür kim ne bilür el ḡatmaḡa⁶⁶⁰

⁶⁵⁶ FKT’de yok.

⁶⁵⁷ FKT, MT-2: ‘āşıqlar.

⁶⁵⁸ FKT: anın; MT-2: inen.

⁶⁵⁹ FKT, MT-2: yorutmaḡa.

⁶⁶⁰ METİN: ḡatmaḡa.

- 179v2 vèren alan sen olıcaķ kim cünbiş eyleyebile
her ҡandasa ҡudret senüñ pîr ü yigit oynatmağa
- 179v3 cümle hâzneler senüñdür kime dilerseñ vèresin
kimüñ zehresi vardur destürsuz el uzatmağa⁶⁶¹
- 179v4 iki cihānuñ varlığın ҡudret eli dutupdurur
yol yok durur hîç kimseye sensüz bir adım atmağa⁶⁶²
- 179v5 cümle 'ālemüñ üstine hayr u şerri saçan sensin
hıışm u rahmet havāledür kendü aşlına ҡatmağa
- 179v6 tevfiķ 'ināyet olmasa kim sebep eyleyübile
her ҡandasa ҡudret senüñ her işe el uzatmağa
- 180r1 iblîs ü âdem kim olur bunda fużüllik⁶⁶³ eyleye
yerlü yerine sen ҡoduñ ҡul geldi ҡullık ҡılmağa
- 180r2 ey yārenler siz bu sözi diñleñ gönül ҡulağıla
cān dudağı hālîş gerek 'ışķ şarābını datmağa
- 180r3 bu dirliği tıyan cānuñ hîç fikri bunda degüldür
yūnus dilin yumış durur bu tevḥîdi ayıtmaga

167

eyzan lehü

- 180r5 kime kim dost gerekise aydayın ne ҡılasını
terk eyleye kendözini hîç aņmaya nolasını

⁶⁶¹ FKT: adım atmağa; MT-2: adım uzatmağa.

⁶⁶² Beyit FKT'de yok. MT-2'de beyit şu şekildedir:

iki cihān varlığını ҡudret eli tutup durur

yol yok durur hîç kimseye sensüz bir adum atmağa

⁶⁶³ FKT: fużüllük; MT-2: fużüllik.

- 180r6 resmi durur 'āşıkların dost yolında qurbān olmak
minnet dutar cümle 'āşık cānını 'ışk alasını
- 180v1 her kim 'āşık olmadısa kurtulmadı mekr elinden
kamusından 'ışk ayırur dünyā āhîret belāsını
- 180v2 lāyık degüldür degme cān dost yolına harc olmağa
ümîd dutar cümle 'āşık dosta qurbān olasını
- 180v3 dostdan yaña giden kişi kendözinden geçmek gerek
dost yağmalar cān şārını alup gönül kal'asını
- 180v4 dost yolına gönülene gèrü dönmek olmayısar
bilme misin bu kaması senden gèrü kalasını
- 180v5 şüret gözi ne göriser dost meclisi kandadır
cān kulağıdur işiden bu 'āşıklar nālesini
- 180v6 bu dünyede dostdan artuq yūnus nesne sevmedi
- 181r1 bilmez misin gayretsüze dost u düşmen gülesini

168

eyzan lehü

- 181r3 baña namāz kılmaz dème ben bilürem namāzumı
kılurısam kılmazısam ol haq bilür niyāzumı
- 181r4 dostdan artuq kimse bilmez kāfir müsülmān kimdügin
ben kıluram namāzumı haq geçürdise nāzumı
- 181r5 ol nāz der-gāhda geçer ma'nā şarābından içer
hicābsuz cān gözin açar kendü siler dost gözümü

181r6 dost bundadur bellü beyân dost dîdârın gördüm 'ayân
'ilm ü hikmet okıyanuñ buña degindür 'azimi

181r7 her dem dost yolın bulmayup gizlü ma'nâ şerh eyleyüp

181v1 degme 'âşık şerh etmeye benüm bu gizlü rāzumı

181v2 sözüm ma'nāsına erün bî-nişāndan haber vērün
derdlü âşıqlara şoruñ benüm bu derdlü sözümü

181v3 derd-i 'âşıkuñ dermānı derdlü 'âşıklar ğanîdür
kâdir kudret ünidür dēr işidenler āvāzumı

181v4 dost isteyen gelsün baña göstereyin dostı aña
budur sözüm öñden şoña ben bilürem kendözümü

181v5 yūnus imdi söyle haqq'ı münkir dutsun saña daķı
bişüpdurur haqq'ıñ hānı 'ārifler datsun duzumı

169

eyzan lehü

181v7 çalap vëribiye saña bir gün ecel serhengini

182r1 gele görine gözüñe azdura beñzüñ rengini

182r2 ayda saña emāneti issi diler tapşurayın

ala senden emāneti ède senünle cengini

182r3 emāneti senden ala gevdeni kuruyuş şala

vebāller boynuñda kıala nefsün ura gül-bengini

182r4 mālİKün varın ey paşa hışımuñ kavmün üleşe

iledeler seni hāşā göresin sinün tengini

182r5 seni sinünde koyalar menzil mübârek dëyeler
üstüne tîz tîz yumalar dünyânun hâk ü sengini

182r6 karanu yêrde olasin 'amelünile kalasin⁶⁶⁴
çok âh édüp söyleyesin peşmânligün neniñi

182v1 yünus imdi tevbeye gel cân sendeken eyle 'amel
'ışkıla gel kuşanıgör bu dervîşlik palhengini

170 eyzan lehü

182v3 bir su'âlüm saña êy dervîşler ecesi
meşâyiḥ ne buyurur yol ḥaberi nicesi

182v4 vërgil su'âle cevâb dutalum olsun şevâb
şu'le kime gösterür 'ışk evinün bacası

182v5 evvel kapu şerî'at emr ü nehyi bildürür
yuya günâhlarunı her bir kur'ân hêcesi

182v6 ikincisi tarîkat kulluğa bël bağlaya
yolı toḡru varanı yarlıgaya ḥâcesi

183r1 üçüncisi ma'rifet cân gönül gözin açar
bak ma'nâ sarâyına 'arşa degin yücesi

183r2 dördüncisi ḥaḳîkat ere eksük bakmaya
bayram ola gündüzi ḳadir ola gêcesi

183r3 bu şerî'at güç olur tarîkat yokuş olur
ma'rifet şarplık durur ḥaḳîkatdür yücesi

⁶⁶⁴ METİN: kılasın.

183r4 dervîşüñ dört yanında dört ulu kapu gerek
kancaru baķarisa gündüz ola ğecesi

183r5 aña èren dervîşe iki cihân keşf olur
onuñ şıfâtın öger ol hâceler hâcesi

183r6 dört hâl içinde dervîş gerek siyâset çeke
183v1 menzile èrmez kalur yol eri yuvacası

183v2 kırk kişi bir ağacı tağdan gücin indüre
ya bunca mürîd muhibb şırâṭ nice ğeçesi

183v3 küfrün atarken şaķın îmānuñ urmayasın
yoḥsa şırsın güveci sebîl olur güveci

183v4 dört kapudur kırk maķām yüz altmış menzili var
aña èrene açılur vilâyet derecesi

183v5 ‘âşık yûnus bu sözi muḥâl dèyü söylemez
ma’nâ yüzün gösterür bu şâ’irler kocası

171

eyzan lehü

183v7 ḥaķ nûrî ‘âşıqlara her dem nüzûl degül mi

184r1 kime kim nüzûl degmez ḥaķ’dan ma’zûl degül mi

184r2 e’l-ķalbü mine’l-ķalbi revzenün şoruñ nedür
her gönülden gönüle râst doğru yol degül mi

184r3 ķargayıla bûlbûli bir ķafese ķoysalar
birbiri şoḥbetinden dâim melûl degül mi

184r4 eyle kim ƙarġa diler bŭlbŭlden ayrılmaġa
bŭlbŭlŭn de maƙşŭdı bi'llāh şol degŭl mi

184r5 cāhilile 'ārifŭn meşeli şuġa beŋzer
cāhil ƙatında ĩmān ma'lŭm mechŭl degŭl mi

184r6 yĕtmiş iki milletŭn sŏzŭni 'ārif bilŭr
miskĭn yŭnus sŏzleri cŭmle uşŭl degŭl mi

172

eyzan lehŭ

184v2 'ıřƙ bezirgeni ser-māye cānı
bahādur gŏrdŭm cāna ƙıyanı

184v3 zihĭ bahādur cān terkin urur
ƙılıç mı keser himmet geyeni

184v4 ƙamusın bir gŏr kem-terin er gŏr
alıƙ⁶⁶⁵ gŏrmegil palās geyeni

184v5 tĭz ƙıƙarurlar fevƙa'l-'ulāya
biŋ 'ĭsā gibi dĭne uyanı

184v6 tĭz indŭrŭrler tahte'ş-şerāya
biŋ ƙārŭn gibi dŭnye ƙovanı

184v7 'āşık olanuŋ nişānı vardur
melāmet olur bellŭ beyānı

184v8 çŭn manşŭr gŏrdi ol benem dĕdi
oda yakdılar işitdŭn anı

⁶⁶⁵ FKT, MT-2: ŏli.

184v9 oda yandurduñ külin şavurduñ
eyle mi gerek seni seveni

184v10 zinhār èy yūnus gördüm demegil
oda yaqarlar gördüm dèyeni

173

eyzan lehü

184v12 kaçan ol dil-ber benüm gözüme tudaş oldı

185r1 aldı uşşımı 'aqlımı göñlüme yoldaş oldı

185r2 göñlüm aydur benem kılı cānum aydur benem kılı
hīç bilmezem kimüñdür ol ara yerde şavaş oldı

185r3 bu ikisi arasında bildüm devlet benüm imiş
hīç danışığum yoğiken başum anuñla hoş oldı

185r4 her kıncaru baqarısam oldur gözüme tuş olan
öñüm ardum şağum şolum genc yaz oldı ger kış oldı

185r5 hıızr u ilyās degüliken ölmez dirlige şataşdum
hergiz yemez içmeziken içüm toptolu aş oldı

185r6 cümle 'ālemüñ göñlinde vardur anuñ muḥabbeti
anı cāndan sevmeyenüñ bil kim imānı taş oldı

185v1 senüñ 'ışkuñ odı meger şıçramaya kimesneye
bir zerre degdi yūnus'a cihān içinde fāş oldı

174

eyzan lehü

185v3 yêr gök yaradılmadıñ hâk bir güher eyledi
nazar kıldı gevhere şıgmadı devr⁶⁶⁶ eyledi

185v4 güherden buğ çıkar ol buğdan gök yaratdı
gök yüzünün bezegin çok ılduzlar eyledi

185v5 göge ayıtdı dön dedi ay u gün yürisün dedi
şuyı mu'allak dutup üstini yêr eyledi

185v6 yêr çalkandı tırmadı bir dem qarâr kılmadı
yüce yüce tağları hâk çöksiler eyledi

186r1 'azrâ'ıl yêre indi bir avuç toprak aldı
dört ferişte yoğurdı bir peygâm-ber eyledi

186r2 çün cân gevdeye girdi aşırdı tırigeldi
el götürdi şol kadar hâk'a şükür eyledi

186r3 Allâh aydur âdem'e şükür êrdün bu deme
bu dünyede ne tıyduñ dilün neye söyledi

186r4 yoğiken var eyledün toprağiken cân vêrdün
kudret diliyle aңduñ dilüm söyler eyledün

186r5 bu söz hâk'a hoş geldi kılın 'azîz eyledi
ne geçdise gönünden vêrdi hâzır eyledi

186r6 bu söz yûnus'a kandan haber vêresi cândan

186v1 meger ol sulţân luţfı aña nazar eyledi

⁶⁶⁶ FKT: devr; MT-2: dür.

175

eyzan lehü

186v3 çalap âdem cismini toprakdan var eyledi
şeytân geldi âdem'e tapmağa 'âr eyledi

186v4 aydur ben oddan nûrdan ol bir avuç toprakdan
bilmedi kim âdem'ün için gevher eyledi

186v5 zâhirin gördi âdem'ün bātınına bakmadı
bilmedi kim âdem'i halka server eyledi

186v6 kırk yıl kâlebi yatdı adı 'âlemi tutdı
gör şeytânı buğzından ne fitneler eyledi

186v7 âdem toprak yatmışıdı at 'âlemi dutmışıdı
187r1 fikrine bak iblîs'ün ya'nî hüner eyledi

187r2 ol yüriyen atları sürdi âdem üstine
âdem'e mekr eyleyüp ya'nî zafer eyledi

187r3 âdem'ün göbeginden çalap yaratdı anı
vâff dëyüp tırıgeldi anlar güzër eyledi

187r4 çün gitdi âdem 'ahdi yetdi mūsā'nun vakti
iblîs'e işbu işler yavlaķ eşer eyledi

187r5 mūsā gönüldi tūr'a haķķ'a münâcât êde
gördi kim bir aķar şu mūsā nażar eyledi

187r6 mūsā aydur göreyin işbu şu nêrden gelür
ger böyle aķarisa zîr ü zeber eyledi

187v1 ilerü vardı mūsā gördi la'îni ağlar
gözi yaşıyımış şu gözün bıñar eyledi

187v2 mūsā şordı la'īne ağladuğın niçündür
nèdeyin ağlamadın işümi zār eyledi

187v3 muḳarrebidüm ben ol ḥaḳḳ'ıñ der-gāhında bol
götürdi urdı yere cāndan bīzār eyledi

187v4 sen bilme misin mūsā ben neden ayrılduğın
şunlar öğüme düşer beni evkār eyledi

187v5 vargıl ayıtgıl mūsā rahmet eylesün baña
tevbe kıldum işüme hoş istiğfār eyledi

187v6 mūsā érdi ḥazrete başladı münācāta
188r1 unutdı emāneti söz muḥtaşar eyledi

188r2 çalapdan érdi nidā ḳanı emānet dèdi
ol nidāya cānını mūsā nişār eyledi

188r3 vargıl ayıtgıl mūsā rahmet édeyin aña
secde étsün ādem'e çün istiğfār eyledi

188r4 mūsā geldi la'īne dèdi ḥaḳḳ'ıñ buyruğın
secdeyi işidicek döndi inkār eyledi

188r5 ben andan umarıdum derdüme dermān kıla
derdüm daḥı arturdı ya'nī tīmār eyledi

188r6 ben eger ṭapsam aña ol vaḳtın ṭaparıdum
şimdi ḥod ṭopraḳ olup zār ü zeber eyledi

188v1 ādem iblīs kim ola işi işleden çalap
ay u günü yaradup leyl ü nehār eyledi

188v2 ma'nā nedür iblīs'den fuẕüllıḳ durur bizde
ṭuyduḡsa işbu sözden sırrı āşikār eyledi

188v3 alap aydur şol ula 'ināyet benden ola
ne řeytān azdurısar ne kimse kār eyledi

188v4 altı biņ yēdi yūz yıldan geçen ādem'i
dile getürdi yūnus řimdi tekrār eyledi

176

eyzan lehü

188v6 bencileyin gören kişi ben sevdüğümün yüzini
delü ola tağa düşe yavu ula kendözini

189r1 ben nicesi deyüblem cemāli tertībin anuņ
kim cān dudağıdur dadan anuņ ılıncı tuzını

189r2 her nereye varurısa ol řirīn hūlu dil-berüm
yētmıř iki millete ol geçürür dürlü nāzını

189r3 kişi neyi severise dilinde sözi ol olur
geņsüz söyleyesüm gelür dāimā anuņ sözünü

189r4 kişi kendü geņiyile dostā lāyık olmazımış
muħabbet burcında ol or 'āřıkun ılduzını

189r5 derdsüzlere benüm sözüm beņzer aya yanusına
hāl-daşı bilür kişinün göņlinde gizlü rāzını

189r6 bu yūnus'un gördüğünü eger zühre göreyidi

189v1 engini elden birağup unıdayıdı sāzını

177
eyzan lehü

189v3 biz bizi bilmezidük bizi yaradan eyledi
āşikāre bizi kıldı kendüyi penhān eyledi

189v4 biz de bile pinhānidük ğayr-ı sen ü benidük
muṭlaḳ bī-gümānidük hem bī-gümān eyledi

189v5 toprağı kudretinden şüret ü haṭ bağladı
dört firişte yoğurdu ādem andan eyledi

189v6 çün yaratdı ādemi bileyidük biz kamu
bu kamu ḥāşş u ‘āmmı bir ma’dinden eyledi

189v7 aşı-ı ma’dendeyidük kayğusuz ğanīyidük
190r1 şol bī-nişān cihāndan şöyle nişān eyledi

190r2 görgil çalap faḫlını yıkmaz ‘āşī gönlini
yüz biñ yigirmi dört biñ ol tercemān [eyledi]⁶⁶⁷

190r3 kamu bir yere gider kimse niçesi yiter
iki birdür bir biter gör bir neden eyledi

190r4 ādem’dēn buṇa deĝin ne eli var ne yegin
yēmelikle geymegi bir dāneden eyledi

190r5 çün nefis oldu ḫavāle taĝıtdı degme yola
tatlu oldu nevāle ol sen ü ben eyledi

190r6 seni ne bile fülān ne söylerise yalan
dünye çirkine kalan işin gümān eyledi

⁶⁶⁷ Metinde yoktu, sözcüğü FKT’den aldık.

190v1 elestde bileyidük göz açduk “belā” dedük
ayıdan yünus idük cümle birden eyledi

178

eyzan lehü

190v3 dostdan haber şorarısan güzāf degüldür dost işi
bellü bilün hîç nesnedür bu cihānda dostsuz kişi

190v4 her kim ki dost yüzün göre dost dost dèyü cān vère
ol vaktin ol dosta ère unıda cümle teşvîşi

190v5 kim yol bulısardur aña ol kıgırur andan yaña
devlet èrdi andan baña hâcet degül hümā kuşı

190v6 dost işi ‘aceb işdür cān denize talmışdur
cānsızlara bir düş durur gel yorasın sen bu düşi

191r1 dost ‘ışkdan ‘ālem tıldı her bir ‘āşık andan oldı
‘ışksuz biten çiçek şoldı ‘ışkıladur dostlık hoşı

191r2 nice dèyeyin ben anı kabûl ètmez yüz bin cānı
aña lāyık kıymet kanı yokdur anuñ deki tuşı

191r3 ‘ışkı seve ‘āşık gerek ne olısar ‘ışkdan yègrek
‘ışkdur yère göge direk kalanı hep söz öküşi

191r4 yünus imdi sen beniken ‘āşıklara ne sen ü ben
yoklıkdamış dostı seven komaz ayruksı bakışı

179

eyzan lehü

191r6 ol çalabuñ 'ışkı benüm bağrumı baş eyledi

aldı benüm göñlümi sırrımı fâş eyledi

191v1 hergiz gitmez göñüldeñ hîç eksük olmaz dilden

çalap kendü nûrını gözüme tuş eyledi

191v2 cān gözi anı gördi dil andan ẖaber v̱erdi

cān içinde oturdı göñlümi 'arş eyledi

191v3 bir kadeh şundı cāna cān içdi kana kana

tolu geldi peymāne cānı ser-hoş eyledi

191v4 esrük oldu cānumuz dūr dōker lisānumuz

ol çalabumuñ 'ışkı beni ser-hoş eyledi

191v5 ben kaçan dervīş olam tā ki aña eş olam

yüz biñ benüm gibiyi 'ışk hırka-pūş eyledi

191v6 yūnus imdi avınur dostı gördi sevinür

192r1 erenler mahfilinde 'ışka cünbiş eyledi

180

eyzan lehü

192r3 kem durur yoğsullıkdan niçelerün varlığı

bunca varlık variken gitmez göñül ırlığı

192r4 batmış dünya mālına bakmaz ölüm ẖaline

yètmiş kārūn mālına zihī iş düşvārlığı

192r5 bu dünya kime kaldı kimi ber-ḥürdār kıldı
süleymān'a olmadı anuḡ ber-ḥürdārlığı

192r6 süleymān zenbīl ördi kendü emegin yêrdi
anuḡıla buldılar anlar ber-ḥürdārlığı

192r7 gel imdi miskīn yūnus neḡ var yola ḡarc eyle
192v1 gördüḡ elüḡden gider bu dünyānuḡ varlığı

181

eyzan lehü

192v3 ol dost benden yaḡa hīḡ bilmezin nice baḡdı
işbu vücūdum şehrine bir ḡoş nazar bıraḡdı

192v4 gözüm anuḡ yüzinden nice giderdibilem⁶⁶⁸
şol şīrīn kılıncıla göḡlümi şöyle yaḡdı⁶⁶⁹

192v5 kimden öḡüt istersem şabrı gösterür baḡa
şabır ser-māyesini muḡabbet odı yaḡdı

192v6 şabrıla benüm işüm nice varısar başa
cānuma cān baḡışlar şol dostumuḡ nūvāḡtı

192v7 sevdükli sevdüḡile bile ḡopardır⁶⁷⁰ yarın
193r1 bu iş yarına ḡüymeḡ bugüḡki dem şayaḡdı

193r2 yūnus dost mürüvvetin ırmaya kendözinden
kışı neyi severise cānı aḡa uyaḡdı

⁶⁶⁸ FKT, MT-2: gideribilem.

⁶⁶⁹ FKT, MT-2: yıḡdı.

⁶⁷⁰ FKT, MT-2: ḡapısar.

182

eyzan lehü

- 193r4 tıldur bize kadehi 'ışk řarābından ey sākī
ol denizden içür bize ki andan içer şeyh ü fakī
- 193r5 şöhetümüz ilāhīdür sözümüz kevşer suıdır
şāhumuz şāhlar şāhıdur çalgumuzdur dost firākı
- 193r6 kim ki bir dem şöhet ola müftī müderris māt ola
bir ilāhī devlet ola andan içen oldu bākī
- 193r7 hırkayıla tēc yol varmaz ferecīyle 'ālim olmaz
193v1 dīn diyānet olmayıcaķ okısañ kamu varaķı
- 193v2 okıduñ yēdi muşhafı ha tāt at gösterür şāfī
çünki 'amel eylemedüñ gerekse var yüz yıl okı
- 193v3 biñ kez hacca varduñısa biñ kez ğazā kılduñısa
bir kez göñül ırduñısa gerekse var yollar doķı
- 193v4 göñül mi yēg ka'be mi yēg ayıt baña 'aklı ēren
göñül yēg durur zīre kim göñüldedür dost turaķı
- 193v5 göñüllerin konşılarañ ıřmarladı haķ resūl'e
mi'rāc ğecesi dostıla bu kelecı oldu bākī
- 193v6 yūnus işüñ budur dutğıl göñüller etegin
dilerseñ bākī olasın göñüller oldılar bākī

183

eyzan lehü

- 194r2 saña 'ibret gerekise gel göresin bu sinleri
ger taşısan erıyesin bakup göriceķ bunları

- 194r3 şunlar ki çokdur mâlları gör nice oldu hâlleri
son ucu bir gönlek geymiş anu da yokdur yeñleri
- 194r4 kanı mülke benüm deyen köşk ü sarây beğenmeyen
şimdi bir evde yaturlar taşlar olmuş üstünleri
- 194r5 bunlar eve girmeyeler zühd ü tã'at kılmayalar
bu begligi bulmayalar zîrâ geçdi devrânları
- 194r6 kanı ol şîrîn sözlüler kanı ol güneş yüzlüler
şöyle gâib olmuş bunlar hîç belürmez nişânları
- 194r7 bunlar bir vâkt begler idi kapucılar qorlar idi
194v1 gel şimdi gör bilmeyesin beg kankıdur ya kılları
- 194v2 ne kapu vardur giresi ne yemek vardur yeyesi
ne ışık vardur göresi dün olmuşdur gündüzleri
- 194v3 bir gün senüñ dahı yünus benven dedüklerüñ kıla
seni dahı böyle ede nitekim etdi bunları

184

eyzan lehü

- 194v5 ol geçidün qorkusu uş beni yoldan qodı
geçmez degme 'ârifler köprüsin kıldan qodı
- 194v6 ol qarañu cehennem 'âşıka köşk ü sarây
kıla anda su'âl yok kılu su'âlden qodı
- 194v7 öküz taşuñ üstinde taşı balık götürür⁶⁷¹

⁶⁷¹ Metinde 2. mısra yoktu. FKT'de 2. mısra şu şekildedir: Balık şuyuñ içinde binâsın yelden qodı.

- 195r1 dostuñ etegin dutan dostıla bāzār eder
bāzār eden dostıla bāzārın elden qodı
- 195r2 ol meryem oğlu ‘İşā durup dosta giderken
şol bir yarımca igne ‘İşāyı yoldan qodı
- 195r3 yūnus imdi dēmegil dostı gērçek severin
dostı gērçek sevenler benligin elden qodı

185

eyzan lehü

- 195r5 bañladı ol mü’ezzin tırdı kāmēt eyledi
hazrete tutdı yüzın döndi niyyet eyledi
- 195r6 hazrete bağılu elüm fātiha okur dilüm
bēlini büküp haqq’a hoş rükū’at eyledi
- 195v1 şu benüm hācet-gāhum tūr tağı oldı meger
mūsā’leyin bu göñlüm hoş münācāt eyledi
- 195v2 bir şūret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
yıkıldı tertīblerüm zūhdümi māt eyledi
- 195v3 ne du’ā kılam ne selām ne zıkr ü tesbīh kılam
bu bēş vakt namāzumı ‘ışkuñ ġāret eyledi
- 195v4 gör yūnus’ı neyledi hoş haberler söyledi
‘āşıkıdı ma’şūka dād u sited⁶⁷² eyledi

⁶⁷² METİN: dād u isted.

186

eyzan lehü

- 195v6 ben bende seyr ederken 'aceb size êrdüm ahî
bir siz dahı sizde görüñ dostı bende gördüm ahî
- 196r1 bende bakdum bende gördüm benümile ben olanı
şüretüme cân olanı kim durur bildüm ahî
- 196r2 isteyüben bulımazam ol benisem ya ben kıanı
seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum ahî
- 196r3 şüret toprakdur dëyeni göñlüm kabûl êtmez anı
bu toprağın cevherini hâzrete êrgürdüm ahî
- 196r4 münkir kişi tuymaz bunı dertlülerün sêzer cânı
ben 'ışk bâğı bülbüliyem ol bâğ-çeden geldüm ahî
- 196r5 ma'şûk bizümledür bile ayru degül kıldan kıla
ırak sefer bizden kıla dostı yakın buldum ahî
- 196r6 degme bir yol kıandan başa tağılmayam degme yaña
196v1 kıutlu oldu bu seferüm hoş menzile êrdüm ahî
- 196v2 manşûr'ıdum ben ezelde anuñiçün geldüm bunda
yak külümi şavur göge ben ene'l-hak oldum ahî
- 196v3 ne oda yanam tağılam ne dâra çıkam boğılam
işüm bitince yürüyem teferrüce geldüm ahî
- 196v4 mun'im oldum yoğsuliken benüm oldu kevn ü mekân
yêrden göge mağrib maşrık yere göge tıldum ahî
- 196v5 nitekim ben beni buldum bu oldu kim hak'ı buldum
korkum anı bulıncadı korkudan kırtuldum ahî

196v6 yūnus kim öldürür seni vèren alur gine cānı
bu cānlara hüküm eden kim idügin bildüm ahî

187

eyzan lehü

197r2 ezeliden vardı cānumda bu 'ışk odı
eşkeretmedüm kimseneye bildüm ki ol dost kodı

197r3 dört kitābı okuyan bulmadı 'ışka çāre
ne begler ne sultānlar ne müderris ne kādī⁶⁷³

197r4 yêr gök oynar ırılmaz yeller eser deprenmez
'ākıbet şol cānuñ kim 'ışkuñ ola bünyādı

197r5 'ışk atadan toğmadı kimseye kul olmadı
hükmine kıldı esîr cümle bilüş ü yadı

197r6 'ışka mecnūn olanlar aşşısı ziyāndan fāriğ
korkmaz issi şovuğdan pes ne biliser odı

197r7 ezelde benüm fikrüm ene'l haqq'ıdı zikrüm

197v1 henüz dahı toğmadın ol manşūr-ı bağdādī

197v2 'ışk çengine düşenüñ melāmet olur cānı
anuñiçün bed-nāmdur miskîn yūnus' uñ adı

188

eyzan lehü

197v4 işidüñ ey yārenler eve dervîşler geldi
cān şükrāne vèrelüm eve dervîşler geldi

⁶⁷³ METİN: kādī.

197v5 her kim görür yüzini indürür kendözini
 'ilm-i bâtından öter eve dervîşler geldi

197v6 dervîşler uçar kuşlar deniz kenârın kışlar
 zihî devletlü başlar eve dervîşler geldi

197v7 dervîşler yüzi şulu görenler olur delü
 198r1 bâtını 'arşdan ulu eve dervîşler geldi

198r2 seydî balum ilinden şeker tamar dilinden
 dost bâğ-çesi yolından eve dervîşler geldi

198r3 yûnus kuluñ ögürsüz kimsesi yok yaluñuz
 fidâ olsun cânuñuz eve dervîşler geldi

189

eyzan lehü revvaḥa rūḥahu

198r5 dīnūñ imānuñ varısa ḥor görmegil dervîşleri
 cümle 'ālem müştāk durur görmeklige dervîşleri

198r6 ay u güneş müştāk durur dervîşlerūñ şoḥbetine
 ferîştehler tesbîhinde zikir eder dervîşleri

198r7 tersâlar tapuya gelür ḥükm isleri zebûn olur
 198v1 taḡlar taşlar secde kılur göricegez dervîşleri

198v2 ol 'ālem faḥri muştafâ şıdkı bütün kân-ı şafâ
 andan isteriseñ vefâ sen ḥoş dutḡıl dervîşleri

198v3 incidesin âh edeler 'ömrūñ kökin kurıdalar
 gözsüz olasin yideler tâ bilesin dervîşleri

198v4 y r gök aydur hır a ha  ı himmetleri olsun b   
ol p di  a oldu s    esriddiler derv  leri

198v5 gökden inen dört kit bı günde bi  kez okurısan
va'll h d d r görmeyesin sevmeyisen derv  leri

198v6 y nus aydur bu 'ı   geldi ölmiş c num diri  ıldı
sen ben d mek benden  aldı göricegez derv  leri

190

ey an lehü

199r2 menzili ırağ bu yolun bu yola kim varası
müşkili çok bu yolun bunu kim ba arası

199r3 bu yola yara  gerek çok eksük gerek gerek
key demür yürek gerek bu  arp yola varası

199r4 ince  ır   köprüsi  ıfatımı  bu yolda
dosta giden kişinün  o rulı dur   resi

199r5 kimde kim  o rulı  var ha   alap anı sever
iki cih na yarar ol erün ser-m yesi

199r6  o ruluk mancınığı isti   r ta ıyıla
 o ru vardı atıldı yıkıldı nefis  al'ası

199v1  m n aldan kucları bilün çokdur bu yolda
nefsine uyanların gitmez yüzi  arası

199v2 yüz bi  riy  çerisi bilün vardur bu yolda
nefs  ld rmi  er gerek ol çeriyi  ırası

199v3 yūnus imdi şaladur gel gidelüm yoklığı
gözlerün lāyıkısa dost dīdārın göresi

191

eyzan lehü

199v5 niçe bir besleyesin bu kıddile kāmeti
düşdün dünya zevkına unutdun kıyāmeti

199v6 düriş kazan ye yēdür bir gönül ele getür
yüz ka'be'den yēgrekdür bir gönül ziyāreti

200r1 uşlu degül delüdü hālka sāluslık şatan
nefsin müsülmān etsün varısa kerāmeti

200r2 yüz biñ peygām-ber gele hīç şefā'at olmaya
vāy eger olmazısa Allāh'ın ināyeti

200r3 nefsin müsülmān eden hāq yolın toğru varur
yarın aña olısar muhammed şefā'ati

200r4 yūnus imdi sen dahı gērçeklerden olıgör
gērçek erenlerimiş cümleñ ziyāreti

192

eyzan lehü

200r6 'ışkuñ odı düşdi cāna eritdi yürek yağını
kesdi hevāsetün kökin oda yandurdu bāğını

200v1 kazdı kahrır kazmasıla cānda cefā ocağını
çaldı nefsumün himmet eri bıçağını

- 200v2 rahmet şuyıla yudı göñlüm evin ap-arıca
hidmet kapusından aña şundı şükür ayağını
- 200v3 her kim bize neyi yaza haq dilegin vërsün aña
urmaklığa kaşd edenüñ düşem öpem ayağını
- 200v4 kim bize taş atarisa güller nişār olsun aña
çırāguma kaşd edenüñ haq yandursun çırāğını
- 200v5 miskīn göñlün 'ışk elinden iki büküldi vücūdı
tevbe kapusından şundum aña īmān tayağını
- 200v6 gel imdi miskīn yūnus hevāseti elden bırak
201r1 çalabum rūzī eyle bize kanā'at bıçağını

193

eyzan lehü

- 201r3 erenler bir denizdür 'āşık gerek talası
baħrī gerek denizden girüp güher alası
- 201r4 gine biz baħrī olduk denizden güher aldık
şarrāf gerek gevherüñ kıymetini bilesi
- 201r5 yūri var epsem ola simsārlık şatarsın
'alī gibi er gerek işbu sırra èresi
- 201r6 muħammed haqq'ı bildi haqq'ı kendüde gördi
cümle yërde haq hāzır göz gerekdür göresi
- 201r7 bile rızkını haq'dan naħnu kasemnā penhān
201v1 nefsin bilmiş er gerek göz hicābın silesi

201v2 dedüm işbu nefesi ‘âşıklar hükmiyle
baḥillıksız er gerek bir qarāra turası

201v3 ‘âlimler kitāb düzer qarayı aḳa yazar
gönüllerde yazılır bu kitābuñ sūresi

201v4 yūri hey şūfī zerrāk ne sālūsıḳ şatarsın
ḥaḳ’dan artuḳ kim ola ḳula dilek vēresi

201v5 ḥaḳ turağı gönülde āyātı var ḳur’ān’da
‘arşdan yuḳaru cānda ‘ışḳ burcınıñ ḳulesi

201v6 şöyle delü olmışam bilmezin dünden günü
yüregümde işledi ‘ışḳ oḳınıñ yaresi

202r1 gel imdi miskīn yūnus tut erenler etegin
cümlesi miskīnlikde yoḳluğumış çāresi

194

eyzan lehü

202r3 ‘ışḳuñ aldı benden beni baḳa seni gerek seni
ben yanaram dūni günü baḳa seni gerek seni

202r4 ne varlıḡa sevinürem ne yoḳluḡa yerinürem
‘ışḳuñla avınuram baḳa seni gerek seni

202r5 ‘ışḳuñ ‘âşıḳları öldürür ‘ışḳ deñizine taldurur
tecellīyle taldurur baḳa seni gerek seni

202r6 ‘ışḳuñ şarābından aşum⁶⁷⁴ mecnūn olup taḡa düşem
sensin dūn ü gün endişem baḳa seni gerek seni

⁶⁷⁴ FKT, MT-2: içem.

202v1 şūfîlere şöhet gerek aḥîlere aḥîret gerek
mecnûn'lara leylâ gerek baḡa seni gerek seni

202v2 eger beni öldüreler külüm göge şavuralar
toprağum anda çağıra baḡa seni gerek seni

202v3 yûnus durur benüm adum gün geldükce artar odum
iki cihānda maḡşûdum baḡa seni gerek seni

195

eyzan lehü

202v5 dilsüzler ḡaberini ḡulaḡsuz diḡleyesi
dilsüz ḡulaḡsuz sözün cān gerek anḡlayası

202v6 diḡlemedin anḡladuḡ anḡlamadın eyledük
ḡerçek erüḡ bu yolda yoḡluktur ser-māyesi

203r1 biz sevdük 'āşık olduḡ sevüldük ma'şûḡ olduḡ
her dem yeḡi dirlikde sizden kim uşanası

203r2 yetmiş iki dilcedi araya şınur düşdi
ol baḡışsı biz baḡduk yermedük 'āmm u ḡāşşı

203r3 miskîn yûnus ol velî yerde gökde toḡtolı
her bir taş altında gizlü biḡ 'imrān oḡlı mûsā

196

eyzan lehü

203r5 naşîḡat ḡandilinden bir işāret görüñdi
tenüm içinde cānum andan yaḡa sürüñdi

203r6 neſsümün ejdehâsı döndi baſa ħamle etti
 ƙanâ'at hay dèmezse yêr ü gögi yêr imdi

203v1 ƙanâ'ati yâr edin uyma neſs dilegine
 êresin ħaĳĳate yêrün bulduſ tur imdi

203v2 ƙanâ'at dèdügini eger sen dutmazısaſ
 neſsüne uyarısaſ ser-gerdân ol yor indi

203v3 yûnus ħaĳ tecellîsin ſi'r dilinden söyler
 cânda gevher varısa ħaĳ'dan yaſa yürindi

197

eyzan lehü

203v5 pâdiſehler pâdiſâhı ol ğanî
 emrile vèribidi bize cânı

203v6 od u ſu vü toprağı bile
 anuſıla bünyâd eyledi teni

204r1 yaratdı yètmîſ iki dürlü dili
 arada üstün ƙodı müſülmânı

204r2 biz müſülmân muħammed ümmetine
 ħil'at vèrdün bize dîn ü ĩmân

204r3 cân nûrdandur nûra ƙarıſısar
 'ayb eyleme ſûret olursa fânî

204r4 zekeriyyâ ağaca ſıgınmağın
 bıçğuyıla iki dildürdüſ anı

204r5 eyyüb'ün qurda yêdürdün tenini
şabrıla buldı o dağı dermānı

204r6 ya'kūb'ı ağladuñ aldun gözlerin
yūsuf'ı mısır'ın sen êtdün sulţānı

204r7 kamuya söz söyledür 'ibret için
yūnus'ı da söyledür ol sübhānı

198

204v2 şol geçidün kōrkusı uş bizi yoldan qodı
geçemez degme harīf köprüsin kıldan qodı

204v3 la'ın indi öküze alıla azdurmağa
siñek ile haq çalap öküzi elden qodı

199

eyzan lehü

204v5 bu ne keleş yêrdür ağlasağa qatı
düşdün dünya zevkına unutdun kıyāmeti

204v6 mālı mülki koyuban qanda gidersin miskīn
anca yatasın sinde görince kıyāmeti

204v7 iki ferişte ine gele qarşuğa tura
günāhlaruñı yaza şala boynuğa biti

205r1 günāhlaruñ tartalar andan şırāta ilteler
zebāniler dutalar fiğānlar ola qatı

205r2 ata oğuldan bēze bakmaya ana kıza
şol gün geliser başa unutma 'araşātı

205r3 miskīn yūnus sen dahı gèrçeklerden olıgör
erenler pīşe édinmiş şabrıla k̄anā'ati

200

eyzan lehü

205r5 'ömrüm beni sen aldaduñ āh nēdeyin 'ömrüm seni
beni deprenimez k̄oduñ āh nēdeyin 'ömrüm seni

205r6 benüm varum hep senidüñ cānum içinde cānidüñ
hem sen baña sultānidüñ āh nēdeyin 'ömrüm seni

205v1 göñlüm saña egleridüm gül dēyüben yıylaridum
ğarībseyüp ağlaridum āh nēdeyin 'ömrüm seni

205v2 giderimiş bunda gelen dünya işi cümle yalan
ağlar 'ömrin yavı kılan āh nēdeyin 'ömrüm seni

205v3 hayrum şerrüm yazılısar 'ömrüm ipi üzüliser
gidüp şüret bozulısar āh nēdeyin 'ömrüm seni

205v4 bārī koyuban kaçmasañ göçkünci gibi göçmesen
ölüm şarābın içmesen āh nēdeyin⁶⁷⁵ 'ömrüm seni

205v5 bir gün ola sensüz kalam k̄urda k̄uşa öyün olam
çüriyüben toprak olam āh nēdeyin 'ömrüm seni

205v6 miskīn yūnus bilmez misin yoḥsa nazar kılmaz mısın

206r1 ölenleri anmaz mısın āh nēdeyin 'ömrüm seni

⁶⁷⁵ “āh nēdeyin” 2 defa yazılmış.

201

eyzan lehü

- 206r3 kime gönül vèürisem benümile yâr olmadı
hâlüm bilüp derdüm şorup baña vefâ-dâr [olmadı]⁶⁷⁶
- 206r4 meger takdîridi 'âşık oldu gönlüm saña
hîç kimseler bencileyin 'ışka giriftâr olmadı
- 206r5 'ışkdan şikâyetüm yokdur kendü tâli'ümden durur
kendü yolın aramayan âdem degül er olmadı
- 206r6 'ışk bir ulu hil'at durur bir niçeye vèür çalap
bir niçeler kaldı mahrûm 'ışkdan haber-dâr olmadı
- 206r7 'ışk bir uludan nazardur 'âşık cânlar erenlerdür
206v1 'ışka düşmeyen gönül vîrân durur şâr olmadı
- 206v2 ibrahîm'e nemrûd odın 'ışkdur gül-istân eyleyen
'ışkdan nazar ericegez gül-zâr oldu nâr olmadı
- 206v3 hak̄k yaratdı yeri gögi ol aḥmed'ün dostlığına
levlāk aña delîl oldu ansuz yêr ü gök var [olmadı]⁶⁷⁷
- 206v4 'ışkda kahırlar çok olur 'âşıklara gayret gerek
yûnus 'âşık olduḡısa 'âşıklarda 'âr olmadı

202

eyzan lehü

- 206v6 müsülmânlar zamâne yatlu oldu
helâl yènmez harâm kıymetlü oldu

⁶⁷⁶ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

⁶⁷⁷ Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

206v7 okıyan kur'ân'a kulak tutulmaz

207r1 şeytânlar semirdi kuvvetlü oldu

207r2 harâmile hamr tutdı cihânı

fesâd işler eden hürmetlü oldu

207r3 kime kim teñri'den haber vürseñ

kaķır başın şalar hüccetlü oldu

207r4 şakird üstâdıla 'arbede kıılır

oğul atayıla 'izzetlü oldu

207r5 fakîrler miskînlıkden çekdi elin

gönüller yıkuban heybetlü oldu

207r6 peyğam-ber yerine geçen hâceler

bu halkuñ başına zahmetlü oldu

207v1 dutulmaz oldu peyğam-ber hadîşi

halâik cümle haķ'dan utlu oldu

207v2 yûnus gel 'âşıkısañ tevbe eyle

naşûha tevbe ucı kutlu oldu

203

eyzan lehü

207v4 geldi geçdi 'ömrüm benüm şol yel esüp geçmiş gibi

hele baña şöyle şol göz açup yunmış⁶⁷⁸ gibi

207v5 işbu söze haķ tanuķdur bu cân gevdeye konuķdur

bir gün çıķa gide kafeşden kuş uçmış gibi

⁶⁷⁸ METİN, FKT: yunmış; MT-2: yummuş. Sözcük, “yummak” sözcüğüdür. Müstensih tarafından bir ağız özelliği olarak ses değişmesi sonucu “yunmak” şeklinde telaffuz edilerek böyle yazıya geçirilmiştir. Biz de bu haliyle kalmasını uygun gördük.

- 207v6 miskīn ādem oğlanını benzetmişler ekincige⁶⁷⁹
kimi biter kimi yiter yere tohum saçmış gibi
- 208r1 bu dünyede bir nesneye yanar içüm göyner özüm
yigidiken ölenlere gök ekini biçmiş gibi
- 208r2 bir hastaya varduñısa bir içim vërdüñise
yarın anda karşı gele haķ şarābın içmiş gibi
- 208r3 bir miskīni gördüñise bir eskice vërdüñise
yarın anda saña gele haķ şarābın içmiş gibi
- 208r4 yūnus emre bu dünyede iki kiři qalır dërler
meger hıızır ilyās ola āb-ı hayāt içmiş gibi

münācāt

- 208r6 yā ilāhī ger su’āl etsen baņa
cevābum işbuyıdı anda saña
- 208v1 ben baņa zulm eyledüm êtdüm günāh
neyledüm nêtdüm saña êy pādişāh
- 208v2 gelmedin dëdün haķquma kem dëyü
toğmadın dëdün ‘aşā ādem dëyü
- 208v3 sen ezelde bēni ‘āşī yazasın
toldurasın ‘āleme āvāzesin
- 208v4 ben mi düzdüm bēni sen düzdün beni
pür-‘ayıb nişe getürdün êy ganī

⁶⁷⁹ METİN: ekinciye.

- 208v5 gözüm açup gördüğüm zindân içi
nefs ü hevâ pür-țolu şeytân içi
- 208v6 habs içinde ölmeyeyin dèyü aç
209r1 mismil ü murdâr yêdüm bir iki kaç
- 209r2 nesne eksüdi mi mülkünden senün
geçdi mi hükümüm hükümünden senün
- 209r3 rızkımı yèyüp seni aç mı kodum
ya yèyüp öynünji muhtâc mı kodum
- 209r4 kıl gibi köpri gerersin geç dèyü
gel seni sen tızağumdan şeş dèyü
- 209r5 kıl gibi köpriden âdem mi geçer
ya düşer yâ tayanur⁶⁸⁰ yahûd uçar
- 209r6 kullaruñ köpri yaparlar hayr içün
hayrı budur kim geçerler seyr içün
- 209v1 tâ gerek bünyâdı muhkem ola ol
ol geçenler aydalar uş toğru yol
- 209v2 terezî kurarsın hevâset dartmağa
kaşd edersin beni oda atmağa
- 209v3 terezî aña gerek bakqâl ola
ya bezirgân tâcir ü 'atfâr ola
- 209v4 çün günâh murdârlaruñ murdârıdur
hazretünden yaramaz kârıdur

⁶⁸⁰ METİN: tayanur.

209v5 sen gerek luṭfila anı örtesin
pes ne ḥācet murdārı açup dartasın

209v6 sen temāṣā kılasın ben hoş yanam
210r1 ḥāṣe-li'llāh senden ey rabbū'l-enām

210r2 sen baṣīr ḥod bilürsin ḥālūmi
pes ne ḥācet dartasın a'mālūmi

210r3 geçmedi mi intikāmuṅ öldürüp
çürüdüp gözüme toprak taldurup

210r4 degmedi hīç yūnus'dan saṇa ziyān
sen bilürsin āṣikāre vü nihān

210r5 bir avuç topraḡa bunca kıl ü kāl
neye gerek ey kerīm-i zū'l-celāl

210v1 ey kerīm-i lem yezel ey pādīṣāh-ı lā yezāl
saltanat küllī senüñdür kim saṇa yokdur zevāl

210v2 imāme'l-müttekīn oldur ḥıtāmü'l-mürselīne ol ṣāh
nizāmü'l-'ālemīne oldur hümā'l-ekmelīne ol ṣāh

NÜSHA ÖZELLİKLERİ:

Divân-ı Yûnus Emre: Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü, No: 3889

İstinsah Tarihi: Tahminen 15. yüzyıl veya daha önce.

Müstensih: Bilinmiyor.

Cilt, yazı ve diğer özellikleri: yk 210, ölç: 17.0x12.5-12.5x7.3 cm. Satır:11, Yazma: Harekeli iri nesih, Kt: Abâdi, Ct: Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli, 1. ve 21. sayfalarda tezhib var. Cetvel ve mısra sonralarındaki duraklar yaldızlı, söz başlıkları mavi. 2r-54v arası Risâletü'n-Nushiyye, 55r-55v arası Dîvân'ın başlama sayfaları olmalı, 56r-210v arası şiirlerden oluşuyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DİZİN

A, 'A

ābād: (Far.) Ma'mur, şen, bayındır. *mec.*

Yüzü gülen, mesut olan. *Tas.* İlim ve feyizle dolmuş; kemale ermiş, olgunlaşmış.

ā. (olam) 140r2

āb-dest: (Far.) Abdest. *Tas.* Doğruluk, temizlik. Kişinin doğruluğunu kaybetmesi gönül abdestinin bozulmasına neden olur.

ā.-ümüz 171r4, 177v2

'abdü'r-rezzāk: (Ar.) Abdürrezzāk, Şeyh-i San'an. Hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Yemenlidir. Gazalî'nin Tuhfetü'l-Mülûk ve Attâr'ın Mantıku't-Tayr adlı eserlerinde hikâyesi anlatılır. Efsaneye göre Şeyh-i San'an, Mekke'de 400 veya 700 müridi olan, zühd ve takvâ sahibi bir şeyhtir. Bir gece rüyasında Hristiyan bir kıza âşık olur. Kızı bulmak için müritleriyle birlikte Rum diyarına sefere çıkar. Kız, Rum kayseri'nin kızıdır ve onunla evlenmek için şeyhin kilisede ibadet etmesi, Kur'ân-ı Kerîm'i yakması, şarap içip zünnâr bağlaması, domuz gütmesi gibi şartlar ileri sürer. Şeyh hepsini yerine getirir, ancak kız hâlâ kendisine varmak istememektedir. Bunun üzerine tövbe eder ve Rum

diyarından ayrılır. Şeyh gittikten sonra kız, imana gelir ve Şeyh'i bulmak için peşine düşer. Onu çölde bulur ve huzurunda can verir. Kızı oraya defneden Şeyh-i San'an, Mekke'ye döner. Kâbe'yi tavaf edip Allah'a yalvarır. Duası kabul olunup o da sevgilisinin ardından can verir. (ADŞS, s. 430) *Tas.* Vahdet makamındaki âşık, Hakk'ın tecellisini görünce kendinden geçen kişi.

'a. 103v4, 127r3

āb-ı hayât: (Far.+Ar.) Can suyu, dirilik suyu, içene ebedi hayat veren çeşme. Bu suyun karanlıklar ülkesinde olduğuna, Hızır ve İlyas'ın bu çeşmeden içip ölümsüzlüğe ulaştığına inanılır. *Tas.* "Evliyanın sözü, öğüdü ve nefesi; aşk ve mahabbet çeşmesi ki ondan içen asla yok olmaz." (SU, s. 20); kalpte olan feyz-i marifettir, ona arifler nail olmuşlardır." (SMI, s. 98) krş. bk.

hayât suyu.

ā. 122v5

ā. (akıtmağa) 56v1

ā. (içdiler) 112r3

ā. (içmiş) 208r4

ā.-uñ (çeşmesi) 56v2

'acāib: (Ar.) Garip, tuhaf, alışılanın dışında, değişik, anlaşılmaz, şaşılacak şey.

‘a. 147v3, 147v3, 165v5, 81v3

‘a. (mevc-i ‘a.) 160r7

‘a. (geldi) 113r5

‘a.-ler 166v3

‘**aceb:** (Ar.) Acaba, hayret, garip, tuhaf, şaşırtıcı, şaşırtıcı şey.

‘a. 14r4, 26r6, 41v5, 81r1, 87r6, 94r3, 117r2, 125r6, 131r3, 131v3, 131v4, 135v6, 136r3, 167v3, 167v5, 190v6, 195v6

‘a. (étmezem) 138r2

‘a. (oldı) 126r1

‘a.-dür 27v5

‘a.-e 147v3

acı: Acı, ekşi. **Tas.** İncitici, kalp kırıcı; zorluk.

a. (datlı olmaya) 119r7

a.-sı (helvāya êrdi) 29r6

a.-sın 114r6

‘**âciz:** (Ar.) Âciz, güçsüz, zayıf. **Tas.** Ne sabreden, ne endişeye kapılan. Üç sınıfa ayrılmıştır. İlki bakmadan veya görmek istemeden O’nu tanımaktan âciz olanlar, ikincisi araştırdıktan ve baktıktan sonra O’nu tanımaktan âciz olanlar, üçüncüsü ise idraklerini idrak etmekten âciz olanlardır. (MTTS, s. 58)

‘â. 37v6

‘â. (kaldılar) 85v1

aç: Aç, doymamış.

a. 75r5, 208v6

a. (mı kodum) 209r3

aç-: Açmak, farkına varmak; açığa vurmak, ortaya çıkarmak, ifşa etmek.

Tas. Perde, engel kaldırmak; davet etmek, ilişki kurmak.

a. (bâkın gözin a.) 103v1

a. (gözlerün a.) 39r6

a. (gözün a.) 15v4, 48r3, 75r5, 93v6, 113r6, 134r1

a. (gözünî a.) 69r5, 84r4

a. (hicâbuñ a.) 113r1

a. (sır a.) 62r2

a.-agör (gözünî a.) 78v2

a.-alar (gök perdelerin a.) 111r5

a.-ar (cân gözin a.) 181r5

a.-ar (göñül gözin a.) 183r1

a.-ar (hâk kapusın a. oldum) 145r5

a.-ar (kapu a.) 104v2

a.-ar (nūr bâkın a.) 54r3

a.-ar (râzum a. oldum) 145v4

a.-asın (‘aybuñ a.) 54v3

a.-dı (gözüm a.) 129r3, 163v2

a.-dı (gözümü a.) 135v7

a.-dı (kapu a.) 121v2

a.-duğ (göz a.) 190v1

a.-dum (göñlüm gözin a.) 102v2

a.-dum (gözüm hicâbın a.) 155r2

a.-dum (râzum a.) 136r2

a.-ğıl (gözünî a.) 47v6

a.-up 209v5

a.-up (göz a. yunmuş) 207v4

a.-up (gözüm a.) 208v5

a.-up (kapu a.) 5r5

açıl-: Açılmak, zahir olmak, aşikâr olmak.

Tas. Perde, engel kaldırılmak; dervişin daha donanımlı hâle gelmesi, ilahi aşkla vahdete doğru yol alması.

a.-dı (gözleri a.) 40r3

a.-uban 58v5

a.-ur (vilâyet derecesi a.) 183v4

açuk: Açık. *Tas.* Perde, engel kaldırılmış; kabul edilme durumunda olan; hakikat sırrını duymaya hazır.

a. (cân kanadı a.) 56r2

a. (duvâcuğ kapusu a.) 102v4

a.(ğ)-ısa (cân kulağı a.) 76v3

ad: Ad, isim; nitelendirmek, demek. krş. bk. **at (1).**

a. (eyi a.) 76r4

a. (eyledi) 2r3

a. (eyü a.) 116r2

a.-ı 47r5, 76v1, 162r4, 169r2, 186v6, 197v2

a.-ı (eyü a.) 22r2

a.-ı (konıcağaz) 111r3

a.-ım 160v3

a.-ın 115r4, 174r5

a.-ın (benlik a. gider) 90v6

a.-ın (dağındum) 76r6

a.-ın (degşürmeyenler) 79r4

a.-ını 160v1

a.-ını (dost a. ayıt) 128r3

a.-ıyla 170v1

a.-um 122r5, 129v4, 133r2, 141v2, 160v3, 202v3

a.-um (vêrdi) 168v3

a.-umı (dağdum) 127r6

a.-uñ 17v5, 79r4, 82r7, 90v5

a.-uñı (miskîn koğıl) 154r4

ādāb-ı hāl: (Ar.) Hâl adabı, vahdete ulaşmanın edepleri. *Tas.* Kalp temizliği, sırları gözetmek, sözüne

sadık olmak, hâl ve vakti muhafazada güzel edep, ilham türü uyarılara fazla itibar etmemek, iç dünya ile dış dünyanın bir olması, kurb (yakınlık) makamlarında ve vuslat vakitlerinde edebî güzelliğidir. (MTTS, s. 192)

ā. 3r4

ādem (1): (Ar.) Adam, insan, kişi.

ā. 69r1, 80r4, 92v5, 116r4, 135r6, 206r5, 209r5

ā. (miskîn ā. oğlanını) 207v6

ādem (2): (Ar.) Hz. Âdem. İlk insan, ilk peygamber. Eşi Havvâ ile birlikte cennetteyken şeytanın vesvesesi sonucu yasak meyveyi yedikleri için cennetten çıkarılmışlardır. Âdem peygamber, Allah tarafından kendisine telkin edilen duaları okumuş ve tövbe etmiştir. Bunun sonucunda tövbesi kabul olunarak günahlarından arınmış ve “Allah’ın temiz, günahsız kulu” anlamındaki “Saffiyullâh” lakabını almıştır. *Tas.* İlk akıl, insan-ı kâmil, bütün hakikatleri kendisinde toplayan kişi, Allah’ın bütün isimlerinin ve ilahi sıfatların taşıyıcısı olan insan. (SCS, s. 38-39)

ā. 2r3, 118v5, 122v3, 149r4, 149r5, 180r1, 186v3, 186v7, 187r2, 187r4, 188v1, 189v5

ā. (‘aşā ā. dëyü) 208v2

ā. (cism-i ā.) 2r4

ā. (miskîn ā.) 91v5

ā. (olup) 133v4

ā.-den 190r4

ā.-denidi 4v7

ā.-e 186r3, 186v3, 187r2, 188r3

ā.-i 186v5, 188v4, 189v6

ā.-ün 186v4, 186v5, 187r3

ādemī: (Ar.) Âdemoğlu, insanlık.

ā. 44r5

ādemīlīk: (Ar.+T.) Beşeriyet, insanlık.

ā.-dan (çıkam) 139v4

adım: Adım.

a. (bir a.) 112v3

a. (bir a. yer) 113v1

a. (adaram) 142v4

a. (adarlar) 79v4

a. (atmağa) 56r1, 179v4

a.-um (atdum) 137v2

adım adım: Ağır ağır, yavaş yavaş; safha safha, aşama aşama.

a. 165v4

‘adl: (Ar.) Adalet, doğruluk, denge. *Tas.*

Kendisi aracılığıyla göğün ve yerin yaratıldığı hak, yaratma vasıtası olan hak; bütün sıfatlarda orta yollu olmak; her şeyi yerli yerine koymak. Kişinin adalet ehli olması için lehinde ve aleyhinde olanları bilecek kadar ilim, amel ve sabır sahibi olması gerekir. (MTTS, s. 59-60; SCS, s. 37)

‘a. 16v2

‘a. (ü dād işledüm) 127r2

‘a. (eyledüm) 118v3

‘adlī: (Ar.) Adalet mensup, adaletle ilgili.

‘a. 3v9

āfet: (Ar.) Büyük felâket, bela. *Tas.* Kötü huylardaki tehlikeler ve zararlar; organların ahlak dışı yollarda kullanılması; vahdeti engelleyen dünyevî bağlar, maddî çıkarlar.

ā. (kızlığ u ā.) 9v4

ağ: Ak, beyaz. Sözcük; iyi şeyler, temizlik, lekesizlik ile sayfa, defter, kitap gibi anlamlar kastedilerek de kullanılmıştır. krş. bk. **aķ.**

a. (üstine kara dizen) 131r4

a. (ķarayı a. üstine yazaram) 119r5

a. (yüzünü a. ède) 95r6

ağ-: Çıkmak, yükselmek.

a.-ar 174r6

a.-dı (hâzrete a.) 75v3

a.-ıcağaz (mi’ rāca a.) 80v3

a.-maz (göge a.) 74v5

a.-up (havāya a.) 141r1

ağaç: Ağaç.

a. 62r2, 62r5, 134r4, 168r7, 168v5

a.(c).-a 204r4

a.(c).-a (ķurı a.) 62v1

a.(c).-ı 183v2

a.(c).-ı (öd a. bigi yanar vücūdum) 86v6

a.(c).-ıdum (bir ķurı a.) 154r3

a.-lar 174r6

ağaç at: Tabut.

a.-a (bindüreler) 115r5, 176r2

āğāz: (Far.) Başlama.

ā. (ètdi) 38v6

ağı: Ağı, zehir. krş. bk. **ağū.**

a. 156v2, 156v3

a. (olur) 156v2

ağılu: Ağılı, zehirli. *Tas.* Amaca ulaşmayı engelleyen nefis.

a. (ilan) 131r6, 141r3

ağır: Ağır, çok, bol, kalabalık.

a. (yüklerün altında) 71r3

a. (gele) 83v4

ağız: Ağız; söz.

a. 97v3

a.-da 144v3

a.-dan 97v3

a.-dan (bir a.) 113r2

a.-ı 28v2 (ağız)

a.-ı (diñmez) 37v5 (ağız)

a.-ına (şekker aluban) 57v5 (ağızına)

a.-ında 44v1 (ağızında)

a.-um 177v4 (ağızum)

a.-uma 114v1 (ağızuma)

a.-uñda 62v6 (ağızuñda)

a.-uñdan 104v7 (ağızuñdan)

ağla-: Ağlamak, zor durumda kalmak, sıkıntıda olmak.

a.-duğı (kan a.) 101r1

a.-duğuñ 187v2

a.-dum 118v1

a.-madın 187v2

a.-mağ 110r4

a.-r 145r2, 187v1, 205v2

a.-ram 128v7

a.-rıdum (ğarībseyüp a.) 205v1

a.-rın 130r6

a.-rısam 174v6

a.-saña 204v5

a.-yısar 134v6

ağlat-: Ağlatmak.

a.(d)-up 204r6

ağı: Ağı, zehir. krş. bk. **ağı.**

a.-dur 109v6

a.-yı 29v3

ağyār: (Ar.) Gayrılar, başkalar, yabancılar.

mec. Söz konusu bile olmamak.

a.-iken 149r2

āh: (Ar.) Âh, âh etme. *Tas.* Âşıkın iç âlemindeki ateşin ve elemin ifadesi; yürekten vuslata doğru giden parçalar kopmak. “Allah kelimesinin ilk ve son harfi bir araya getirilirse “âh” meydana çıkar ki bu Allah adının kısa şeklidir. Âşıkın âh demesi O’na sığınmasıdır.” (SU, s. 26)

ā. 100r5, 174v6, 205r5, 205r5, 205r6, 205v1, 205v2, 205v3, 205v4, 205v5, 206r1

ā. (êdeler) 198v3

ā. (êdüp) 182r6

ā. (êt) 73v4

ā. (kıluram) 93r2

ā.-ıla 61r1, 73v4

ā.-uma 120v5, 153r3

‘ahd (1): (Ar.) Devir, zaman, gün.

‘a.-i (gitdi) 187r4

‘ahd (2): (Ar.) Söz verme, söz alma, taahhüt etme, üstlenme. *Tas.* Misak; ezel bezminde insanların Allah’ı Rab tanıyacakları ve kendilerini onun kulu bileceklerine dair verdikleri söz; ilk ve ilahi ahit.

‘a. (-i sâbık) 175r4

ahī: (Ar.) Kardeş, dost, yiğit, cömert. *Tas.* Allah aşkını talep eden.

a. 19r3, 69r6, 95v2, 149v6, 195v6,
195v6, 196r1, 196r2, 196r3, 196r4,
196r5, 196v1, 196v2, 196v3, 196v4,
196v5, 196v6

a.-lere 202v1

āhîr: (Ar.) Son, sonraki, en sondaki;
sonsuz.

ā. 42v3, 60r4, 82r2, 117r3, 130v5,
157r3

ā. (evvel a.) 69r1, 131v1, 135v4,
140v5

ā. (zamān olısar) 92r3

ā.-i 140v5

āhîret: (Ar.) Ahiret. krş. bk. **āhret.**

ā. 3r8, 96v2, 202v1

ā. (bilmek gerek) 110r6

ā. (dünyā ā.) 49r4, 86r3

ā. (dünyā ā. belāsını) 180v1

ā. (dünyā ā. bir oldı) 60v2

ā. (dünye ā.) 78r7

ā. (dünye ā. elden koyup) 177r3

ā. (dünye ā. kovana) 65v5

ā.-de 157v6, 174v2, 58v1

ā.-den 38r1

ā.-e 75v3, 75v4

a.-e 107r6 (āhrete)

ā.-e (sefer edem) 134v2

āhret: (Ar.) Āhîret. krş. bk. **āhîret**

ā.-i (kabûl êtdük) 178r5

aḥmed: (Ar.) Hz. Muhammed.

a.-ün 118v2

a.-ün (dostlığına) 206v3

aḥşam: Akşam.

a. 35r2

a. durur 108v7

aḥvāl: (Ar.) Hâller, oluşlar, durumlar,
işler.

a.-i 42v2, 143v5

a.-in 3r8

a.-ini 28r2

a.-ini (dêyüp) 52r3

a.-üm 87r6, 136r5

a.-üm (söylemege) 101v4

a.-ümi (bildürem) 143r4

a.-ümi (dêyem) 175r1

aḳ: Ak, beyaz. Metinde ak sözcüğü;
temizlik, lekesizlik; sayfa, defter,
kitap; yaşlılık; iyi sonuçlar, kolaylık
sağlama; iyilik, hayır gibi anlamlar
kastedilerek de kullanılmıştır. krş.
bk. **ağ.**

a. 105r2

a. (kara şakala a. iner) 114v7

a. (ne kara okıdı ne a.) 104r1

a. (şakallu) 165r1

a. (yüzüm a.) 128v3

a.-a (karayı a. yazar) 201v3

a.-dan (karayı a. seçer oldum) 145r6

a.-dan 73r6

aḳ-: Sıvı akmak, akıp gitmek; akmak,
meyletmek, koşmak; akın etmek,
hücum etmek. **Tas.** Vahdete doğru
yol almak, vahdet yolcusunun
nefsanî engelleri kaldırıp ruhuna
şekil vermesi.

a.-an (ırmağ olup a.) 128v6

a.-ar 101r1, 173r5

a.-ar (sel gibi a.) 29r1

a.-arisa 187r6

a.-arlar 9r6

- a.-dı 17v2
a.-duḡ 161v5
a.-maz 51r1
a.-maz (ḥūrīye a.) 41r3
a.-miş (ṭamar a.) 144v1
a.-up 17v4
- aḡa aḡa:** Aka aka, akarak.
a. 17v2
- aḡar:** Akan.
a. (ṣu) 187r5
- aḡça:** Akçe, para.
a. (başına a. dizerler) 114r7
- aḡdar-:** Yere yıkmak, devirmek, alt etmek, yenmek.
a.-ur 98v6
- aḡdem:** (Ar.) İlk, önce, önceden, daha önceki, ezeli.
a.-denidi 4v7
- ‘aḡıbet:** (Ar.) Son, sonunda, nihayet.
‘ā. 52r1, 59r5, 79r6, 93r1, 162r3, 197r4
- ‘aḡıl-āne:** (Ar.+Far.) Akıllıcasına.
‘ā. 90r5
- aḡıt-:** Akıtmak, akın akın çekmek, celbetmek.
a.-maḡa (āb-ı ḡayāt a.) 56v1
a.(d).-up (ḡan a.) 127r1
- ‘aḡıl:** (Ar.) Akıllı, akıl sahibi.
‘ā. 47v4, 52r5, 113r2
‘ā. (olmaklık) 32r4
- ‘aḡ(ı)l:** (Ar.) Akıl. **Tas.** Cehalete engel olan, gerçekleri gördüren. Yükseliş ve düşüş arasında sürekli gidip gelir.
- ‘a. 3r6, 3r6, 19r4, 38v5, 39r4, 60r4 (‘aḡl)
‘a. 8r4, 8r5, 11r2, 11r5, 16v2, 16v4, 17r2, 19r2, 26v3, 27r1, 38v6, 39r5, 39r6, 52r3, 52r4, 106v3, 114v3, 123v2, 128r4, 159v5 (‘aḡıl)
‘a. (ërmez) 82v4 (‘aḡıl)
‘a. (gitdi) 66v3 (‘aḡıl)
‘a. (u fehim-niṣār olsun) 72r3
‘a.-a 26v5, 26v6, 26v6
‘a.-a (danış) 19r6
‘a.-a (uy) 39r5
‘a.-da 3v5
‘a.-dan 16v1 (‘aḡıl)
‘a.-ı 87r3
‘a.-ı (beleşde ḡoma) 168v1
‘a.-ı (bilüsi) 19r5
‘a.-ı (ëren) 193v4
‘a.-ı (ërmez) 179r5
‘a.-ı (yavı varmış) 7r1
‘a.-ısaḡ 7r3
‘a.-lar 123v1 (‘aḡıl)
‘a.-um (bilüm) 56r2
‘a.-um (gitdi) 153v4
‘a.-um (uṣṣum ‘a. aldurdum) 157r4
‘a.-um (vardı) 145r3
‘a.-umı (başa dëvşürdi) 145v1
‘a.-umı (uṣṣumı ‘a. aldı) 185r1
‘a.-umuḡ 64r1
‘a.-uḡ 7r2, 42v5, 44v2
‘a.-uḡ (ëerse) 118r2
‘a.-uḡ (ḡatında) 6v6
- ‘aḡl-ı cüz’i:** (Ar.) Parça, yarım akıl; sınırlı akıl. **Tas.** Kendisi ile dünya işleri görülen akıl, eşyaya bakan akıl,

düşüş noktasındaki akıl. Ki bu insanı şehvet ve şüphe denizlerine atar, müşkillerin ağına düşürür.

‘a. (bakış bakar) 43v4

‘a.-den 43v3

‘aql-ı küll: (Ar.) Bütün, tam akıl; sınırsız akıl. *Tas.* Kaynağı can içinde olan akıl, perdesi kalkmış akıl, ilimleri idrak eden akıl. Eşyanın bâtin ve sırlarını, hakikatlerini ve ruhlarını idrak eder. Kendini ve kendi sıfatlarını idrak eder, kendi ilmini de idrak eder, kendi ilmiyle O’nun ilmini idrak eder. “Hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar, elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu.” (Hacc, 22/46)

‘a. 113r2

‘a.-e 99r6

‘aql-ı küllî: (Ar.) krş. bk. **‘aql-ı küll.**

‘a.-dür 3v1

‘aql-ı ma‘ād: (Ar.) Geleceği, bu dünyadan sonraki ahiret hayatını kavrayan akıl.

‘a.-dur 3r8

aql-ı ma‘āş: (Ar.) Geçim, kazanç düşüncesi içindeki akıl.

‘a.-dur 3r7

‘aql-ı ma‘īş: (Ar.) krş. bk. **aql-ı ma‘āş.**

‘a. 43v4

aksır-: Aksırmak. krş. bk. **aksur-**

a.-dı 186r2

aksur-: Aksırmak. krş. bk. **aksır-**

a.-dı 133v1

al: Hile, düzen.

a.-ıla 204v3

al-: Almak; gereken şeyi kendine mâl etmek; ele geçirmek, öldürmek; yakalamak, elde etmek; yenmek, istila etmek, kaplamak; istemek, talep etmek; söz dinlemek; ders almak, ders çıkarmak; kör etmek; fethetmek; toplamak; kaldırmak; tahta geçmek.

a. (şabır a.) 28r2

a. (ver a.) 113v2

a.-a 13r3, 32r5, 71v5, 121v1, 173v4

a.-a (cānuḡ a.) 23v5

a.-a (elüḡ a.) 39v2

a.-a (emāneti a.) 182r2, 182r3

a.-a (koyna a.) 149v6

a.-a (mülki a.) 5r3

a.-a (ögüt a.) 151r6

a.-alar 121v1

a.-alar (şorı hisāb a.) 172v3

a.-an 179v2

a.-an (gönlüm a.) 130r7

a.-an (himmet a.) 174r6

a.-ana 126r4

a.-anda 177r3

a.-ası (güher a.) 201r3

a.-asın 148v1, 148v3, 156r4

a.-asın (dür ü gevher a.) 45v5

a.-asın (‘ışk a.) 41v4

a.-asın (naşīb a.) 154r6

a.-asını (cānını a.) 180r6

a.-ayıduḡ (haber a.) 46r3

a.-ayıduḡ (hisābuḡı a.) 51v4

a.-dı 18v4, 23r6, 24r5, 81r2, 151v7, 186r1

a.-dı (gitdi) 41r1

a.-dı (gönlümi a.) 130r3, 191r6
a.-dı (gönlün a.) 130r6
a.-dı (‘ışkuñ a. benden beni) 202r3
a.-dı (lezzet a.) 172r3
a.-dı (sözleri a.) 156r4
a.-dı (tahtı a.) 11r3
a.-dı (uşşımı ‘aqlımı a.) 185r1
a.-dı (varlığım dost a.) 176v4
a.-dı (yolı a.) 26v1
a.-dı (yolum a.) 8r3
a.-duķ (elümüze a.) 177v6
a.-duķ (güher a.) 201r4
a.-dum (göñlin a.) 163r5
a.-duñ (gözlerin a.) 204r6
a.-ğıl (hısābuñı a.) 117v2
a.-ğıl (‘ibret a.) 151r3
a.-ğıl (sözleri a.) 178v1
a.-ıgörüñ 76v4
a.-madın 159r5
a.-maduñ (‘ibret a.) 150v2
a.-maķ (naşīb a.) 110v1
a.-maķdur (‘ibret a.) 150v2
a.-maya (yêl a.) 161r3
a.-maz (murād a.) 76v6
a.-mazısa (dad a.) 141v5
a.-mış 22v3
a.-mış (tutup a.) 22r5
a.-mış (yolı a.) 26v2
a.-mışdur 176r6
a.-mışdı 146v3
a.-uban (ağzına şekker a.) 57v5
a.-up 56v1
a.-up (deniz yüzinden şu a.) 121v5
a.-up (göñül kal’asını a.) 180v3
a.-ur 44r6, 48r5

a.-ur (arslanları a.) 98v6
a.-ur (cān a.) 105r4, 158r6
a.-ur (cānı vèren a.) 196v6
a.-ur (ķardaşın a.) 137r2
a.-ur (naşībini a.) 35r4
a.-ur (öğüdi a.) 52v6
a.-ur (öğüdünğden a.) 116r4
a.-ur (ördek a.) 116r5
a.-ur (sözın a.) 66v2
a.-urısañ (öğüt a.) 43v7
a.-urlar (ķismet a.) 10v3
a.-ursın 82v2

ala: Alaca, karışık renk.

a. (çardağıçün) 146r5

‘alā küll-i hāl: (Ar.) Şöyle böyle, olduğı kadar.

‘a. 117r2

alçak: Toprak, yer, ova; mütevazı, yavaş, sakin. (TS)

a. (olğıl) 110v2

a. (varasın) 18r5

a.(ğ)-a 17v4

a.-da 139v3

a.(ğ)-ından (yèr a.) 17r4

alçaklık: Alçakgönüllülük, mütevazılık.

a. 17r2, 17r3, 17r6, 18r4

a.(ğ)-ı 17v2, 18v1, 19r2, 19v2

alda-: Aldatmak, kandırmak, oyun etmek.

a.-dı 8r3, 15v6, 149r5

a.-duñ 205r5

a.-maya 153r3, 153r4

aldan-: Aldanmak, kandırılmak.

a.-ayın 153r3

a.-duķ 71r5

a.-ma 147v3

a.-ma (fānī naḳṣa a.) 79v3

a.-uban 110r5

aldanḳuc: Aldanma aracı, oyalayıcı, aldatıcı şey.

a.-ları 199v1

aldur-: Kaptırmak.

a.-dum (uṣṣum ‘aḳlum a.) 157r4

a.-up (naṣībīn a.) 171r3, 177v1

a.-ur (naṣībīn a.) 13r3

‘alem: (Ar.) Bayrak, sancak, nişan.

‘a.-leri 8v4

‘ālem: (Ar.) Kâinat, dünya, âlem. *Tas.*

“Âlem, âdeta görecek gözü, işitecek kulağı olanların Allah’ın ayetlerini tanıyıp, böylece kendi müşahedeleriyle Yaradan’ın zatına yönelebilecekleri uçsuz bucaksız bir kitaptır.” (TYİ, s. 13)

‘ā. 25v4, 35r4, 37r1, 46v3, 61r5, 62v3, 66r5, 85r6, 130r7, 141v5, 141v6, 165r2, 167v6, 173r5, 175r2, 179v1, 191r1, 198r5

‘ā. (bāḳī ‘ā.) 40r2

‘ā. (bulanurısa) 167v4

‘ā. (cebbār-ı ‘ā.) 133r1

‘ā. (faḥr-ı ‘ā.) 158v6

‘ā. (faḥri) 80v3, 198v2

‘ā. (ḥalkı) 136v3, 149r6

‘ā. (iki ‘ā.) 53r4

‘ā. (on sekiz biḳ ‘ā.) 169v3

‘ā.-e 66r4, 109v3, 127r6, 135v6, 168v4, 208v3

‘ā.-i 186v6, 186v7

‘ā. (-i keṣretde) 160v2

‘ā.-i (üstüme dërem) 143r4

‘ā. (-i vaḥdetde) 160v2

‘ā.-inde (ḥaḳīḳat ‘ā.) 149r3

‘ā.-ler 104r3, 147r5

‘ā.-lere 143r4

‘ā.-lere (destān ola) 59r3

‘ā.-lere (tūfān olam) 140v4

‘ā.-üñ 18v3, 179v5, 185r6

âlet: (Ar.) Âlet, vasıta, makine. *Tas.* İnsan bedeni.

ā.-idür 73v6

‘aleyhi's-selām: (Ar.) “Ona selam olsun!”

anlamında peygamberlerin adları söylenirken kullanılan söz.

‘a. 84r2

alıḳ: Giysi; kötü, fena, alçak. (DLT, alıḳ/k: Kötü, fena, alçak.)

a. (görmegil) 184v4

alın: Alın.

a.-umı (ay bilürem) 97v6 (alınımı)

a.-uñ 105r3 (alınuñ)

‘alī: (Ar.) Hz. Ali. Dört büyük halifenin sonuncusu ve Hz. Muhammed’in amcazadesi ve damadıdır. İslam dinini kabul eden ilk 4, hayattayken cennetle müjdelenen 10 kişiden biridir. 8-10 yaşlarındayken İslamı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için “kerremallahu veche” diye tazîm edilir. Esedullah (Allah’ın aslanı), El-Gâlib (üstün gelen) ve Haydar (aslan) lakaplarıdır. Peygamber’in Medine’ye hicreti esnasında yatağına yatarak canını tehlikeye atan odur. Bedir, Uhud, Hendek de dâhil olmak üzere birçok

sefere katılmış ve Hayber’de destanlaşan bir sancaktarlık yapmıştır. Hz. Osman’ın şehit edilmesinden sonra hilâfet makamına getirilmiştir. Fakat kendisini tanımak istemeyen ve Hz. Osman’ın kanının yerde kaldığı iddiasıyla Hz. Ali’ye karşı çıkan Şam valisi Muâviye ile Sıffîn’da yapılan savaştan sonra, halifenin hakem usulüyle seçilmesi kararlaştırıldığında, Hz. Ali taraftarları içinde bu fikri beğenmeyip ordudan ayrılanlar olmuştu. Haricîler adı verilen bu kişilerin suikastı sonucu 661 yılında şehit edilmiştir. Yiğit, sabırlı, cömert, iyiliksever olan Hz. Ali, Hz. Peygamber’in kızı Fatma ile evlenmiş ve Hasan, Hüseyin, Zeynep adlı üç çocukları olmuştur. Peygamber soyu onda devam eder. Hz. Peygamber onunla ilgili olarak “Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. O hâlde ilim isteyen kimse kapıya gelsin.” buyurmuştur. (ADŞS, s. 18-19)

‘a. 80v2, 201r5

‘a. (yy-i murtażā) 71v4

‘a.-yi 152v4

‘a.-yile (kılıç urdum) 118v3

‘ālī: (Ar.) Yüce, ulu.

‘ā. (şabr-ı ‘ā.) 29r3

‘ā.-dür 68r2

‘ālim: (Ar.) Bilgin, ilim ehli.

‘ā. (ferecile ‘ā. olmaz) 193r7

‘ā. (-i deyyān zāt) 88v5

‘ā.-ler 201v3

‘ā.-lere 96r2

alkış: Alkışlamak, övmek, ululamak, dua etmek.

a. (èder) 32r4

Allāh: (Ar.) Allah. **Tas.** Allah bütün isimlerin hakikatlerini kendinde toplayan ulûhiyet mertebesine verilmiş özel zat ismidir. Allah en yetkin, kuşatıcı, bütün isimlerin –zıt veya değil- anlamlarını içeren isimdir. Kayıtsız şartsız etkin ve tesir edendir. Gören ve görülen her şey Allah’ın ilmindedir; ilmi de Allah’tan ayrı değildir. Hiçbir tanım onu belirleyemez; sadece susulur. (İAS, s. 55-57) Kul, hayalinde veya düşüncesinde Allah’a bir suret vermemelidir. Aksi takdirde düşüncesiyle yarattığı ilaha tapmış sayılır. Doğrusu, peygamberin bildirdiği ve Kur’ân’ın anlattığı Allah’a inanmalarıdır.

A. 91r5, 115r4, 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2, 150r5, 174r5, 186r3

A. (te‘ālā) 3v1

A.-a (bağar) 39r5

A.-uñ 139v5, 200r2

A.-uña (dutğıl yüzi) 126r2

alt: alt.

a.-ına (yèr a.) 176r2

a.-ında (ağır yüklerüñ a.) 71r3

a.-ında (kara toprağın a.) 144v5

a.-ında (taş a.) 203r3

altı biş altı yüz altmış altı: 6.666, Altı bin

altı yüz altmış altı, Kur'ân-ı

Kerîm'deki toplam ayet sayısı.

a. 86v2

altı biş yedi yüz: 6.700, altı bin yedi yüz.

a. 188v4

altıncı: 6., altıncı.

a. 148v2

altmış biş: 60.000, altmış bin.

a. 169v7

altun: Altın, maddî değer.

a. (dünye a. gümüşin kı) 96r4

a. (terâzûya a. uran) 135r7

a.-a (mâla geldüm) 136r4

a.-ı (mâlî dökile) 174r1

a'mâl: (Ar.) Ameller, işler, fiiller, dünyadayken yapılanlar.

'a.-ümi (dartsın) 210r2

amân: (Ar.) Emin olma, korkusuzluk, güven, emniyet.

a. (vêrmez) 114r5

'amel: (Ar.) İş, fiil, hareket, niyet.

'a. 24r5, 47v5, 81r2, 97v1, 98r2, 103v1, 172v2

'a. (êdelüm) 172r7

'a. (eyle) 47v5, 182v1

'a. (eylemedün) 193v2

'a. (eyü 'a.) 24r3, 76v6

'a. (eyü hulk u 'a.) 111r3

'a. ('ilm ü 'a.) 26r1, 40r5, 59v6, 66r1, 143v2, 167r2

'a.-ile (iş 'a. biter) 99r4

'a.-lerün (eyü 'a.) 109r1

'a.-lüler (eyü 'a.) 75r6

'a.-üm (kırşuma gele) 147r2

'a.-üm (mağalleleri) 98r1

'a.-ün 115r6, 115r6

'a.-ün ('ilmün var 'a. yok) 151r1

'a.-ündür 53v5

'a.-üne 167r2

'a.-ünile (kalasın) 182r6

'amele: (Ar.) İşçi, ırgat.

'a. (Yûnus) 86v3

'āmm u ḥāşş: (Ar.) Halk ve seçkin kimseler, herkes. kırş. bk. ḥāşş u 'āmm.

'ā. 37r2, 169v7

'ā.-ı 203r2

ammā: (Ar.) Ama, fakat, lakin, ancak; şu kadar ki, öyle ki.

a. 3v4, 110v6

'āmmî: (Ar.) Sıradan, basit, bayağı; umûma ait. **Tas.** Hakikat âleminden uzak düşmüş.

'ā. (olam) 138v5

ān: (Far.) Şu, bu.

ā. (olam) 140r3

añ-: Anmak, sözünü etmek; hatırlamak; anlamak.

a.-a 68r6

a.-duñ 186r4

a.-ıcağaz 69v2

a.-ma 61r5, 175v4

a.-mağa 51v3

a.-mağın 51v2

a.-mağdan 169r1

a.-maya 57r3, 180r5

a.-mayam 175v2

a.-mayanlar 99v6

a.-maz 206r1

a.-maz (ola) 176r3

a.-sun 159v5

a.-uban 142r6

a.-ubanı 110r4

ana: Ana, anne. *Tas.* Unsurlar. (AG-1, s. 473)

a. 50r6, 111r7, 175v5, 205r2

a.-dan 141r2

a.-dan (ölür çün a. toğan) 126r1

a.-dan (toğmış gibi geldüm) 120v6

a.-ı (ataı a. haqq'ın) 156r2

a.-ı (kâbin kıydur) 154v4

a.-sına 145r1

a.-sına (düşdi) 114r3

aña: Ona.

a. 2r3, 2v2, 11v2, 11v2, 13r6, 17r2, 18v2, 18v3, 24v4, 25r4, 26v4, 27r5, 27v6, 32r4, 32v5, 36v6, 37r2, 38v4, 38v5, 39r4, 40v1, 41r2, 41r5, 46r6, 47r1, 47r5, 52r2, 56v3, 57r6, 59v1, 60v5, 67r2, 67r3, 67r3, 67r4, 83r5, 88r5, 88v6, 89r3, 90r3, 93v4, 99v4, 102r3, 102r4, 104r3, 109r4, 116r1, 116r1, 121r6, 136r2, 146r2, 146r6, 151r7, 152r4, 152r5, 156r1, 160v5, 169v4, 181v4, 183r5, 183v4, 186v1, 188r3, 188r6, 190v5, 191r2, 191v5, 193r2, 200r3, 200v2, 200v3, 200v4, 200v5, 206v3, 209v3

anca: O kadar, öyle.

a. 4v8, 61v5, 204v6

ancağ: Sadece, yalnız.

a. 150v2

ancılayın: Onun gibi, o kadar, öyle.

a. 35r5

anda (1): Orada.

a. 20v5 , 20v5, 21v1, 23r4, 25v6, 40v2, 43r1, 46v3, 61v1, 61v5, 65v6, 66r1, 76v6, 91r4, 93r5, 99v6, 112r2, 112r5, 113v1, 113v5, 113v5, 113v6, 114r4, 114r5, 124r4, 124v4, 124v4, 124v4, 124v5, 125r1, 126v2, 127v6, 133r6, 133v2, 133v2, 133v5, 134v6, 145v3, 147v2, 147v3, 147v6, 148r2, 148r3, 148r4, 148r5, 148r6, 148v2, 148v4, 149r3, 149r4, 149r6, 149v2, 153v6, 154v2, 154v3, 160v1, 171v2, 171v2, 171v3, 171v4, 171v5, 171v6, 171v7, 172r1, 172r2, 172r3, 194v6, 208r2, 208r3, 208r6

a.-dur 77r1, 77r2, 77r3, 93r5, 93v2, 93v2, 144r2

a.-yidum 118v5, 120r5, 132v4, 133r1

anda (2): O zaman.

a. 168r2, 202v2

anda (3): Oraya.

a. 127v6, 148v3, 153r2, 176r6

andağ: Hemen, o anda, derhal.

a. 27r3, 178v5

andaki: Oradaki.

a. 160v5

andan (1): Ondan.

a. 2r4, 5r2, 17v5, 39v5, 41v1, 45r6, 48r5, 61v6, 63r5, 72r3, 73v3, 88v5, 89r4, 102r5, 146r4, 150r1, 150r5, 151r5, 155r4, 157v5, 164r6, 166v1, 188r5, 189v5, 190v5, 190v5, 191r1,

191v2, 193r4, 193r6, 196r2, 198v2,
203r5

andan (2): Oradan; sonra, ondan sonra.

a. 9r5, 76v6, 78v2, 113v4, 124r3,
124v4, 205r1

andan (3): Onunla.

a. 135v6, 136v2

anı: Onu

a. 2r4, 2v1, 4v6, 5r1, 6v5, 7r2, 7r4,
8r5, 8v6, 11v2, 13r1, 17r3, 17r4,
19r4, 21v2, 22r2, 22r5, 22v1, 22v3,
27r4, 29r4, 30r6, 33v3, 34r2, 34v4,
36r2, 36r6, 37r5, 40r1, 40v5, 41r4,
44r6, 44v4, 45r2, 45r3, 46v1, 46v2,
47r3, 47r6, 47v4, 48r2, 49r2, 49r4,
53r2, 56r3, 63r1, 63r2, 63r3, 64r1,
68r6, 74r2, 76v4, 76v5, 82r1, 82v3,
82v4, 88v4, 90r6, 94r5, 94v4, 96r6,
96v3, 98r5, 102r4, 104r4, 116r6,
119r4, 121r5, 122v5, 132r2, 143v5,
143v6, 146r5, 150r5, 150v3, 151v7,
152r4, 160r3, 163v5, 164v3, 165r4,
169v4, 169v4, 169v5, 169v6, 171r2,
176v1, 176v3, 176v5, 184v8, 185r6,
187r3, 191r2, 191v2, 196r3, 196v5,
199r5, 204r4, 209v5

anın: Onun için.

a. 178r2, 179r5

añla-: Anlamak, telakki etmek; dinlemek.

a. 102v5, 112v3
a.-dı 100v2
a.-duķ 202v6
a.-dum (bildüm dème) 82r2
a.-ğıl 77v3
a.-madın 202v6

a.-mayan 73r4

a.-maz 74r5

a.-rısañ 96v5, 98v1

a.-sun 92v5

a.-ya 48r4

a.-yana 58v6, 69v3

a.-yası 202v5

a.-yuvar 115v1

anlar: Onlar.

a. 82r1, 89v3, 92r6, 149v6, 187r3,
192r6

anlara: Onlara

a. 86v1, 116r1, 126v6

anlarda: Onlarda.

a. 18v5

anlaruñ: Onların.

a. 6r3, 115v5

añmaklık: Hatırlamak, sözünü etmek.

a.(ğ)-a 142r6

ansuz: Onsuz.

a. 43v5, 90v1, 130v1, 165v4, 206v3

a. (olursam) 122v6, 123r2

añsuzın: Ansızın, birden bire.

a. 21v4, 172v1

‘anter: (Ar.) Hz. Ali’nin savaştığı ve
öldürdüğü söylenen efsanevî bir
kahraman.

‘a.-i 69r2

anuğ: Onun.

a. 4v3, 6r2, 6r4, 8r4, 16v2, 22r2,
29v5, 33v4, 33v5, 33v6, 36r2, 37r1,
37v4, 39v6, 41r2, 43v6, 65v4, 68r6,
68r6, 68r6, 68v6, 69v2, 73v6, 74r5,
78v7, 80r6, 81r2, 83r5, 88v2, 90r5,
93r3, 99r3, 100r6, 102r5, 103v5,

116r5, 120v4, 121r6, 129v2, 136v1,
137r4, 157v5, 162r4, 166v2, 171r6,
176v2, 177v3, 177v4, 185r6, 189r1,
189r1, 189r3, 191r2, 192r5, 192v4,
194r3

a.-dur 11r6, 11r6

anuñçün: Onun için.

a. 16r4, 28r3, 31v4, 34r2, 40r3, 41r5,
43v5, 47r4

anuñla: Onunla.

a. 143r4, 149r4, 192r6, 203v6

anuñiçün: Onun için, bu yüzden.

a. 64r6, 109v2, 160r2, 196v2, 197v2

anuñla: Onunla

a. 12v2, 51r4, 64v4, 122v6, 185r3

ap-arıca: Tertemiz.

a. 200v2

‘ār: (Ar.) Utanma, hayâ, utanç duyma *Tas.*

Kibrine yedirememe; sözünde
durmama, söylediğini yapmama.

‘ā. 95r4, 106r3

‘ā. (eyledi) 186v3

‘ā. (olmadı) 206v4

‘ā.-ı 34r5

‘ā.-um 88r4

ar-: Yorulmak, yorgun düşmek.

a.-mağıla 163r7

a.-mazlar 169r2

ara: mahal, mevki, mekân, yer, esna,
vakit, aralık, mesafe; içinde,
arasında.

a. 90v1

a. (yerde) 185r2

a. (yerden) 102v6

a.-da 14r4, 64v2, 67r2, 72r4, 72r5,
73v3, 204r1,

a.-da (biñ a. biri) 19r3

a.-da (bu a.) 176v6

a.-da (ol a.) 2r2

a.-dan (bu a.) 26r6

a.-dan (götürmegil) 162r5

a.-muzda 136v6

a.-sına (giriser) 101v5

a.-sında 85r6, 185r3

a.-ya 203r2

ara-: Aramak, yoklamak, incelemek.

a.-mayan (yolın a.) 206r5

a.-yayın 153r5

‘arab dili lisân: (Ar.+T.+Ar.) Arapça.

‘a. 111r4

‘arafât: (Ar.) Arafat.

‘a.-a (çıkan) 129v4

‘araşât: (Ar.) Mahşer yeri.

‘a. (oldı) 17r5

‘a.-ı 205r2

‘araz: (Ar.) İşaret, alamet; aslında olmayıp
bir şeye sonradan eklenen nitelik.

Tas. Maddî âleme ait şeyler, mal
mülk, dünyalık.

‘a. 86r4

‘arbede: (Ar.) Kavga, patırtı; ağız dalaşı.

‘a. (kılur) 207r4

ardınca : Arkasından.

a. 2r4, 175v7

arı: Temiz, arı, pak; masum, suçsuz,
günahsız, aklanmış; güzel, parlak.

a. (dirlik dirilenler) 108v6

a. (yüri) 137r4

a. (dirlik) 18r3, 22v4

a. (cân) 6r1

a. (olmazısa) 24r4

arılık: Temizlik. *Tas.* Nefsin aşağı niteliklerinden kurtulmuşluk, sıfatlar bakımından arınmışlık.

a.(ğ)-ı 105r3

‘arif: (Ar.) İrfan sahibi olan, hakkıyla bilen, bilici. *Tas.* Allah’ın sırları kendisine açılmış olan seçkin kul, herkesin göremediği manevi gerçekleri gören, anlayan kimse. (Arif âlimden farklıdır. Âlim dış âlemi bilen, arif ise ezel sırları kendisine açılmış olan, Allah’ı, kâinâtı, nefsin tanıyan, bilen, kalp gözü açık, irfan sahibi kimsedir ve kitabî bilgiyi aşmıştır.)

‘â. 69v3, 168v6, 170r2, 184r6

‘â.-den 169v1

‘â.-iseñ 82r2

‘â.-ler 91v1, 194v5

‘â.-ler (datsun duzumı) 181v5

‘â.-lerden 59v3

‘â.-lere (hıdmet eyle) 59v5

‘â.-leri 108r3

‘â.-üñ 184r5

armağan: Bağış, ihsan.

a. 100r1

a.-ı 92v6

a.-ın (vère) 99v6

arşlan/arşlan: Arşlan. *mec.* Yiğit, kahraman. *Tas.* Kibir ve gazap (iki arşlan)

a. (hezār a.) 20v3

a. (iki a.) 148r3

a.-ları (alur) 98v6

‘arş: (Ar.) Arş, göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta, 9. Felek. *Tas.* Bütün varlıkları ihata eden oluş dairesi; Allah’ın azametinin zuhur yeri, ilahi tecelli mahalli, ancak bu, altı yönün hepsinden de münezzehtir. Kâmil insanın kalbi de Allah’ın arşıdır. Yerlere göklere sığmayan Allah mümin kulunun kalbine sığar.

‘a. 52v3, 137v1

‘â. (çıkam ‘â. üzere) 137v5, 138r1

‘a. (göñlümi ‘a. eyledi) 191v2

‘a. (olam) 140v4

‘a. (u ferş) 72r4

‘a. (u kürsî) 86r5

‘a.-a 183r1

‘a.-a (çıkam) 139r1

‘a.-a (ëremedük) 71r5

‘a.-a (ferşe) 71r5

‘a.-a (şüner) 29v2

‘a.-a (yakın varan) 121v5

‘a.-da (ahmed’ün döndürdüm ‘a. na’linin) 118v2

‘a.-da (gezer) 52v2

‘a.-dan 74r4, 87r4, 93v5, 201v5

‘a.-dan (bâtinı ‘a. ulu) 198r1

‘a.-dan (vèürem haber) 76r3

art: Art, geri, arka.

a.-a (cihānı a. şaldı) 172r3

a.-ına (atdı) 39v4

a.-ına (bakmaz) 9r1

a.-ındağı 131r6

a.-um (öñüm a.) 185r4

art-: Artmak, çoğalmak, ziyadeleşmek.

a.-adurur 160r2, 176v3

a.-ar 202v3

artuḡ: Başka, gayri, maada.

a. 58r3, 72r6, 125r3, 169v3, 180v6, 181r4, 201v4

a.(ḡ)-ı 117v1

artur-: Artırmak, fazlalaştırmak, ziyadeleştirmek, biriktirmek, çoğaltmak; yükseltmek, üstün tutmak.

a.-dı 188r5

a.-ur 73r2, 82v6, 84v4

aru: Arı.

a.-yı 59v4

‘arz: (Ar.) Sunma, önüne koyma, bildirme.

‘a. (étmege) 126v2, 126v3

‘a. (eyleme) 146r1

‘a. (-ı ḡālî oldı) 52r4

ārzū: (Far.) Arzu, istek.

ā. (kılursın) 159r3, 159r3, 159r4, 159r5, 159r6, 159v1

ā.-m 146r1, 146r3, 146r4

ā.-m (geçdi) 146r4

ā.-muz 96r3

ā.-sından (nefs ā. geçüp) 74v6

ārzūla-: (Far.+T.) Arzulamak, istemek.

ā.-yan 85v4

ārzūman: (Far.) Arzu, istek, özlem.

ā. 132v6

as-/aş-: Asmak, idam etmek; sarkıtmak, koymak, yerleştirmek. *Tas.* Nefsin arzularını kanaat sayesinde yok etmek; nefsten sıyrılıp samimiyetle gönlünü sunmak.

a. (ḡanā‘at dārında nefsi boḡazından a.) 99r5

a.-dı (cān budaḡa a.) 173r6

a.-uḡ (manşūr oldum a. beni) 153v1

‘aşā (1): (Ar.) Deynek, sopa, dervişlerin taşıdıkları sopa. *Tas.* Hak yolcusunun muhtaç olduğu erenler nefesi; salikin (Hakk’a yürüyen kişi) dayanağı olan Hakk’ın zatına olan aşkın kinayesi. Nesefi şöyle demiştir: “Aşk Musa’nın asası, dünya ise sürekli sihirler yapan sihirbazdır.” (SCS, s. 47) Asa taşımak gelenek olmakla birlikte desteğin ve gücün de sembolüdür.

‘a. 21v3

‘a. (erenler nefesin ‘a. edin) 155v7

‘a.-ḡa (urdum) 22r4

‘a.-yı (uşatdı ‘a.) 21v5

‘aşā (2): (Ar.) İsyan etti. *Tas.* Hz. Âdem’in yapılmaması daha iyi olan şeyi yapması, cennette “Bu ağaca yaklaşmayın.” emrine uyamaması.

‘a. (âdem dēyü) 208v2

āsāyiş: (Far.) Rahat, huzur, sükûnet, emniyet.

ā. (kılan) 74r2

aşḡāb-ı şuffa: (Ar.) Hz. Muhammed zamanında Mescid-i Nebî’nin etrafında yaşayan çoḡu genç ve bekâr olan Medineli fakirler ve muhacirlerdir. Fakir olmalarına rağmen son derece samimi ve ihlaslı bir şekilde Allah’a ibadet ediyorlardı. İbn Mesud, Bilâl Habeşî, Selmân

Fârisî, Ebû Hureyre, Ebû Zer suffa ehliindendir. Kur'ân ve sünnet öğrencileriydiler. "Bu kişiler devr-i saadette tekke hayatının küçük bir örneğini teşkil etmişlerdir. Gündüzleri çalışan geceleri de ibadetle meşgul olan bu kişiler kanaatkârdılar ve ruhî tecrübeler önem veriyorlardı." (MT-1, s. 258). Mücahit olarak savaşlara katılmışlar, fethedilen yerlerde İslamı anlatmışlardır.

a.-yıla 126v5

aşıl: (Ar.) Asıl, kök, kaynak, temel, hakikat, soy, nesep, başlangıç.

a. 6v4, 104r6

a.-dan 100r6

a.-ı 110v6 (aşlı)

a. (-ı ma'dendeyidük) 189v7

a. (-ı mekân) 60r4

a.-ın (sözlerüñ a. bilen) 73r4 (aşlın)

a.-ına (gider) 107r4 (aşlına)

a.-ına (katmağa) 179v5 (aşlına)

a.-ına (uyakmağa) 57r1 (aşlına)

a.-ına (vara) 139r3 (aşlına)

a.-ını (söz a. anlamayan) 73r4 (aşlını)

a.-um 168r7, 168v2 (aşlum)

a.-uñ 168r6 (aşluñ)

aşıl-: Asılmak, idam edilmek, darağacına gönderilmek.

a.-an (dâra a.) 127r3

a.-dum (manşûr oldum a.) 134r2

'āşī: (Ar.) İsyan eden, başkaldıran, isyankâr, günahkâr. **Tas.** Dili ve kalbi olmayan adam, cahil, gururlu

ve asi kimsedir. Allah ona aldırılmaz. Onda hayır yoktur. Allah kendilerini rahmetiyle kuşatıp, kalplerini kendisine imanla hidayete erdirerek bedenlerini taatla hareket ettirmedikçe, o ve benzerleri, hiçbir değeri olmayan çerçöp gibidir. Onlar azap ehlidir. (MTTS, s. 127)

'ā. 6r2, 104v3, 190r2

'ā. (hūludur) 50v1

'ā. (yazasın) 208v3

'ā.-dür 17v1, 70v1, 79r3

aşıl-zāde: (Ar.+Far.) Asıl bir aileye mensup olan, soylu kimse. **Tas.** Olgun kişi.

a.-ler 59v2

aşlā: (Ar.) Asla, hiçbir vakit, hiçbir şekilde, kesinlikle, katiyen.

a. 79v1

aşlan: Arslan. **Tas.** toköz aşlan: dokuz kat gök (AG-1, s. 455); çok güçlü arzuları olan nefis.

a. (toköz a.) 139r5

a. (olam) 138r4

a.-a (zencîr eyler) 158v4

aşşı: Fayda, yarar, kazanç, kâr. krş. bk.

aşşu.

a. 74r1

a. (étmege) 73r1

a. (eyledi) 19r3

a. (eylemez) 34v2

a. (gözetmedüm) 108r2

a. (kılmaz) 175v5

a. (kılmaz ola) 175v6, 176r4

a. (ziyân) 61r2, 159v5

- a. (ziyāndan fāriğ) 197r6
 a. (ziyāndan geçdüm) 155r1
 a.-dan (da geçdük) 108r2
 a.-sı (olmaya) 173v4
 a.-ya 133r6

aşşu: Fayda, yarar, kazanç, kâr. krş. bk.
aşşı.

- a.-m (buçuk püllük a. yok) 97v7

āsūde: (Far.) Rahat, gaillesiz, dinç.

- ā. (olam) 139r6
 ā. (olur) 8r2

aş: Yemek, çorba, yiyecek.

- a. (oldı) 185r5
 a.-um (‘ışkuñ şarābından a.)

aş-: Aşmak, geçmek, katetmek. **Tas.** Bir zorluğu yenmek; vahdet yolunda nefisle ilgili engelleri aşmak; varlık yokluk bırakmak.

- a.-asın 45r6
 a.-duñ 161r7
 a.-maduñ (tağundan a.) 51r6
 a.-up (tağlar a.) 94r3

aşağa: Aşağı. **Tas.** Alçakgönüllük, mütevazılık.

- a. 11v3
 a. (tur) 83r2
 a. (turan) 18r6
 a.-da 28v2

aşak: Alçak, aşağı. **Tas.** Alçakgönüllülük, mütevazılık.

- a. (varan) 18v2

aşaklık: Alçakgönüllülük, tevazu.

- a. 18v1, 18v3
 a.-dur 18r6
 a.-la 18v5

‘āşık: (Ar.) Âşık, tutkun, emre, mahabbette sınırı aşmış olan, sevdiğinin özelliğine intikal eden. **Tas.** Nefsini dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran, bütün bağlılığı ve sevgisi Allah’a olan kimse, Allah’tan başka her şeye kör olan; kendini Allah’ta yok eden; Bektaşilikte muhib.

- ‘ā. 56v3, 57r7, 58v1, 65r6, 72r2, 74v3, 74v3, 74v4, 74v5, 74v6, 75r1, 75r2, 80r1, 88r5, 93r1, 101r1, 101r2, 101v1, 103v1, 103v2, 103v6, 104r3, 105r5, 106r5, 118v6, 119v5, 124r3, 124v6, 157v5, 160r2, 161r3, 166v1, 176v2, 180r6, 180v2, 181v1, 191r1, 191r3, 201r3, 206r7

‘ā. (olan) 56v4, 141r6

‘ā. (olana) 41v6

‘ā. (olanlar) 104v4

‘ā. (olanuñ) 58r2, 184v7

‘ā. (oldı) 206r4

‘ā. (olduğ) 203r1

‘ā. (oldum) 154r2

‘ā. (oldum) 163r3

‘ā. (olduñısa) 206v4

‘ā. (olmadısa) 180v1

‘ā. (olmuş) 126v3, 154r1

‘ā. (olur) 163v4

‘ā. (yūnus) 183v5

‘ā.-a 72r4, 106r3, 140v2, 140v2, 160r4, 170v4, 194v6

‘ā.-dur 52v4, 80r4

‘ā.-ıdı 195v4

‘ā.-ıdum 132r1

‘ā.-ısam 142r3

‘ā.-ısaṇ 77r4, 84r2, 90v3, 104r5,
104r7, 104v2, 106r3, 107v1, 154r4,
161r4, 161r4, 207v2

‘ā.-ıyam 135r2

‘ā.-lar 60r2, 60r2, 77r6, 85r6, 104v1,
126r6, 136r3, 179r4, 180v5, 181v3,
201v2

‘ā.-lara 58r2, 65r6, 72v1, 88v1,
121r1, 121v4, 122r3, 128r4, 131r3,
157v3, 159v4, 166v1, 178v4, 181v2,
183v7, 191r4, 206v4

‘ā.-larda 206v4

‘ā.-ları 177r3, 202r5

‘ā.-larla 66r2, 118v6

‘ā.-laruṇ 56v2, 65v1, 67r2, 72r5,
72v1, 74r5, 85r4, 143r5, 173v1,
179r2, 180r6

‘ā.-savuz 104r3

‘ā.-uṇ 58r4, 72r3, 74r3, 77r6, 92v6,
101r1, 189r4

‘ā.-uṇ (derd-i ‘ā.) 181v3

‘āşıklık: (Ar.+T.) Âşıklık.

‘ā. 57r6

aşın-: Eskimek, yıpranmak.

a.-maz 169r4

āşikār: (Far.) Belli, belirgin, görünür, açık,
meydanda. krş. bk. **āşikāre.**

ā. (eyledi) 188v2

āşikāre: (Far.) Belli, belirgin, görünür,
açık, meydanda, açıkça, açık bir
şekilde. krş. bk. **āşikār.**

ā. 210r4

ā. (kıldı) 189v3

‘aşr: (Ar.) Kur’ân-ı Kerîm’den on ayet
miktarı okunan kısım.

‘a. (okuyup ‘a. u âyet) 25v6

aşur-: Aşırtmak, geçirtmek.

a.-an (hamza’yı kâf’dan a.) 131r6,
141r4

āşüfte: (Far.) Çılgın gibi seven, aşktan
perişan olan, sevdalı kimse, meftun.

ā. (olam) 139r6

at (1): İsim, ad. krş. bk. **ad.**

a. (‘âlemi dutmuşıdı) 186v7

at (2): At. **Tas.** Terbiye ile dizginlenip
kontrol altına alınması gerektiği için
nefsi; çabukluğu bakımından vakit
geçirmeden bir işe koyulmayı;
ölümü, tabutu ve sürekli canlar alan
Azrâil’i; yüksekte bakmayı ve
iyilikten geri durmayı; nefesine kul
olan vasıfsız insanları simgeler.

a. 57r6

a. (bırâğ a.) 8v3

a. (etegün a. edinüp) 159r5

a.-a (ağaç a. bindüreler) 115r5, 176r2

a.-a (bin) 82v7

a.-ı 5v2

a.-ı (binmişler) 92r5

a.-ı (ecel a. segirdür) 15r1

a.-umuz (eyerlendi) 161v3

a.-ın (nefs a. segirdürem) 138r6

a.-ları 9r3, 187r2

at-: Atmak, fırlatmak; koymak; terk etmek,
vazgeçmek; kovmak, dışarıya
çıkarmak, ilgisini kesip
uzaklaştırmak

a. (yabana a.) 83r3

a.-a (tamuya a.) 61v2

a.(d)-aram (adım a.) 142v4

- a.(d)-arlar (adım a.) 79v4
a.-arisa (taş a.) 200v4
a.-arken (küfrün a.) 183v3
a.-arsın (görmedin taş a.) 150v2
a.-dı (ardına a.) 39v4
a.-dum (adımum a.) 137v2
a.-duñ (taşra a.) 14v1
a.-duñ (tut) 63r2
a.-mağa (adım a.) 56r1, 179v4
a.-mağa (oda a.) 209v2
- ata:** Baba, cet, ata. *Tas.* Nimet, ihsan, zenginlik, devlet.
a. 50r6, 111r7, 141r2, 175v5, 205r2
a. (belinden anasına düşdi) 114r3
a.-dan 197r5
a.-ñ (anañ hakk'ın) 156r2
a.-yıla 207r4
- 'aṭā:** (Ar.) Cömertçe verme, ihsan, bağış, lütuf. *Tas.* Hakk'ın âleme vücûd vermesi (onu var kılması); Hak'tan kullarına gelen feyizler, maddî ve manevî her türlü nimetler; ayırım gözetmeden herkese ve her şeye ihtiyaç duyduğu şeyi karşılıksız verme.
'a.-ya 39v3
'a. (-yı devlet) 28r3
- atıl-:** Atılmak, isabet ettirmek, hedefe vardırmaq; darmadağın edilmek.
a.-dı 199r6
a.-up (hallâc panbuğı gibi a.) 134r2
- aṭlās:** (Ar.) Üstü ipek, altı pamuk olan bir kumaş.
a. (gey) 99r4
- 'aṭṭār:** (Ar.) Aktar, güzel kokular, iğne, iplik, tütün, kağıt vesaire satan kimse.
'a. (tâcir ü 'a. ola) 209v3
- āvāra:** (Far.) Avare, kararsız, şaşkın, perişan, başıboş, düzensiz, serseri.
ā. (olur) 101r2
ā. (yürürem dün gün ā.) 127v7
ā.-sın 51v2
- āvāralıq:** (Far.+T.) Avarelik, başıboşluk, kararsızlık.
ā.(ğ)-la 51r5
- āvāz:** (Far.) Ses, seda, bağırma, feryat. krş. bk. *āvāze.*
ā. (gelür) 158v3
ā. (hakk'dan gelen ā.) 60v3
ā.-ıla 69v1
ā.-ından (hâlik ā. gelür) 73r6
ā.-umı 181v3
- āvāze:** (Far.) Yüksek ses. *Tas.* Manevî tesir. krş. bk. *āvāz.*
ā.-si (cāna ṭoldı ā.) 153v2
ā.-sin 208v3
- avın-:** Avunmak, teselli bulmak.
a.-ur 191v6
a.-uram 202r4
- 'avrat:** (Ar.) Kadın, zevce, eş. *Tas.* Şehvet; nefis.
'a. 92v7
'a.-dan 133v3
'a.-uñ (boşa) 154v4
- avuç:** Avuç, bir el dolusu.
a. (bir a.) 151v7, 186r1, 186v4, 210r5

ay (1): Ay, kamer. *Tas.* Yüzü nurlar saçan şeyh.

a. 47r3, 188v1, 156v4, 156v4, 158v2, 198r6

a. (iki kaşun a.) 105r3

a. (u gün yürisün) 185v5

a. (alnumı a. bilürem) 97v6

a.-a (genc a.) 105r3

a.-dan 73v2

a.-un (on dördi) 104v6

ay (2): Ay, 30 gün.

a. (u yıl) 16v3

a. (u yılı) 72v2

a. (yıl on iki a.) 33v6

a.-un 54v4

ay-: Söylemek, demek.

a.-ın (beşâret a.) 112v4

ayağ (1): Kadeh. (DLT, ayak: Kadeh, çanak, kase.)

a.(ğ)-um 171v5

ayağ (2): Ayak.

a.(ğ)-a (başdan a.) 166r5

a.(ğ)-ı (hâkin) 43v1

a.(ğ)-ın (elin a. öpgil) 117v4

a.(ğ)-ın (elin a. şeşüren) 131r6, 141r4

a.(ğ)-ın (durur) 98r3

a.(ğ)-ına (demür buyururlar) 7v5

a.(ğ)-ını (öpem) 200v3

a.(ğ)-ını (şundı) 200v2

a.(ğ)-um (elüm a. şardılar) 114r6

a. (dêrmez) 142v2

a.-lara (düşer) 71r6

‘ayân: (Ar.) Açık, aşikâr, gözle görülür, belli, açıkça, gözle görülür bir şekilde. *Tas.* Arada engel, örtü, perde

vesaire olmamak; günahsızlık, temizlik, pürüzsüzlük, parlaklık.

‘a. 78r6, 103r4, 129r4, 154v4, 169v6, 181r6

‘a. (eyleyem) 120r7

‘a. (ola) 38v4, 61v5, 170r7

‘a. (olasın) 161r2

‘a. (olısar) 92v2

‘a. (olsun) 178r3

‘a.-dur 170r3

āyāt: (Ar.) Ayetler.

ā.-ı 201v5

‘ayb: (Ar.) Ayıp, utanılacak şey, kusur, noksanlık, leke.

‘a. (eyleme) 204r3

‘a.-ı 82r4

‘a.-ınun 49v2

‘a.-un (açasın) 54v3

aydın: Işıklı, aydınlık, parlak. *Tas.* Gönlün aydınlanması, kurtuluşa ermek.

a. (ev a. oldu) 54r5

āyet: (Ar.) Ayet, delil, işaret, nişan.

ā. (okuyup ‘aşr u ā.) 25v6

ā. 64r1

ā.-ün 86r1, 86v2

āyet-i küll: (Ar.) Bütün ve tam ayet. *Tas.* “Kur’ân-ı Kerîm; bütün âlem, insan-ı kâmil” (MT-2, s. 446) Ayrıca bu ıstılah ilahi zuhurat, cemâlî ve celâlî tecelliyât, fenafillah ve bekaillah gibi makam ve hâlleri anlatmak için de kullanılır. Sufilere göre ayetler zat’ın tezahürleri ve isimleridir. Âlemdeki bütün varlıklar kendi

derece ve mertebelerine göre Allah'ın ayetlerinden ve tezahürlerinden birisidir. Bütün âlem onun kudretinin ayetleri ve yansımaları, onun vahdaniyetinin delilleridir. Bakan görür, giden bulur. Her yandan onun dergâhına bir yol vardır. (SCS, s. 53)

ā. 129r3

'ayıbla-: (Ar.+T.) Ayıplamak, kusurlu bularak kınamak.

'a.-yan 66v5

ayıķ: Ayık.

a. (olımazam) 130v2

a. (olup) 130v2

a.-vam 142v3

ayıķsuz: Aklı başında olmayan.

a.-lar 130v2

ayıł- Ayılmak, kendine gelmek, aklı başına gelmek.

a.-amazın 157r4

a.-ımazam 130v3

a.-madı 177r2

ayıı- Ayırmak, uzaklaştırmak; ayırt etmek, seçmek, ayırıp çıkarmak.

a.-a 171r4, 177v2

a.-dı (yoldan a.) 13r5

a.-dı (hâķ'dan a.) 32v2

a.-dılar (vaṭanumdan a.) 114r5

a.-dum 134r4

a.-ma 126r2, 157r5

a.-up (seçmek olmadın) 132v2

a.-ur 180v1

ayıı- Söylemek, demek.

a. 43r3, 57r4, 89v5, 91v2, 128r3, 143v6, 193v4

a.(d) 112v6, 112v6

a.(d)-an 190v1

a.(d)-uı 27r4

a.-dı 35v5, 102v2, 185v5

a.-duı 82r5

a.-gıl 187v5, 188r3

a.-maduı 7r4

a.-maga 180r3

a.-masun (haber a.) 57r5

a.-maya 57v3

a.-mayam 123r5

a.-maz 172v5

'ayne'l-yakîn: (Ar.) Kuşkunun olmadığı görme kesinliğidir. Kesinliği veren gerçeği görmektir. Buna göre görme kesinliği, metinlerden çıkartılmış ilahi anlamları bir tür keşif ve tecelliler yoluyla müşahade etmekten ibarettir. (İAS, s. 696-699) *Tas.* Kalbin müşahade yoluyla hakiki vahdeti görmesi; kendisini tanııncaya ve zuhurıyla Hakk'ı tanııncaya kadar hiç kimse Hakk'ı bilemez. Hak zuhur ettiğinde ise insan onu kalbinden ayme'l-yakîn olarak görür.

'a. (gören) 160r3

'a. (görüpdür) 167r6

'a.-dür 3v3, 3v5

ayıı- Ayırt edilmek, temyiz edilmek, seçilmek; ayrılmak, uzaklaşmak, ilgisini kesmek.

a. (senden a. saıa kaç) 113r1

a.-duğum 187v4
 a.-ımazın 157r5
 a.-madum 112v3
 a.-mağa 105v2
 a.-mağa 184r4 (-a Akkuzatif eki)
 a.-maya 161r3
 a.-mayam 60v4, 175r3
 a.-maz 116v5

ayru: Ayrı, başka, diğer, öteki.

a. 72r3, 118r3, 166r5, 169v1, 196r5
 a. (düşen) 146v4
 a. (olmaz) 96r6

ayruk: Başka, diğer, gayri, maada; başkaca, artık, bundan sonra, bir daha; uzak.

a. 13r3, 28v3, 42r5, 47v3, 50r3, 50r4, 50r5, 51r3, 51r4, 57r3, 57v3, 57v4, 57v5, 58v4, 60r6, 60v3, 65v1, 67r4, 72v6, 73r1, 73v3, 88r5, 98r4, 121r4, 147v6, 176r2, 176r3, 176r6, 176r7, 176v4
 a. (düşesin) 12r6
 a.(ğ)-a 21r2, 156v3
 a.(ğ)-ı 22r6
 a.(ğ)-ı (söyleyen) 50v1
 a.-da 72v5
 a.(ğ)-da 165r4
 a.-lar 173v4
 a.-lar (sözini қо) 51r2

ayrukşı: Başka, başka türlü, farklı.

a. 21r5, 25r4, 50v3, 67r5, 106v5, 113v5, 178v6, 191r4

ayrukşı-: Başkalaşmak, başka türlü olmak, değişmek.

a.-dı 151r2

ayruluk: Ayrılık.

a. 96v2

ayt-: Söylemek, demek.

a.(d)-a 182r2
 a.(d)-a (yol a.) 119v3
 a.(d)-abile 176v5
 a.(d)-alar 209v1
 a.(d)-am (haberini a.) 70v2
 a.(d)-ayıdum (haber a.) 67r5
 a.(d)-ayın 70v4, 157v3, 180r5
 a.(d)-ayın (haberini a.) 20r1
 a.(d)-ayın (naşihat a.) 43v3
 a.(d)-ıbilesin 104v3
 a.(d)-ımazam 130r6
 a.(d)-ıserem (vuşlat hâlin a.) 164r3
 a.(d)-ıvêr 168r6
 a.(d)-ıvêrem 90r2, 90r5
 a.(d)-ıvêrin 176v5
 a.(d)-uñ 100r2
 a.(d)-ur 39r6, 61v6, 62r2, 64v3, 72v2, 81v1, 87r2, 87v2, 89v6, 96r4, 97v1, 97v2, 100v5, 101v1, 110v5, 110v5, 115r3, 115r3, 123r3, 128r4, 136v4, 143v6, 146v5, 148r2, 148v2, 152r3, 152r3, 152r3, 152r5, 168r7, 175r5, 185r2, 185r2, 186r3, 186v4, 187r6, 188v3, 198v4, 198v6
 a.(d)-uram 131v4
 a.(d)-urısam 97r6, 97v2
 a.(d)-urlar 101r5, 168v2
 a.(d)-urlaradı 101r2
 a.(d)-urlarısı 130r6
 a.(d)-ursın 78v3, 91r1

ayuk: Ayık.

a. (olmak) 107v5

‘ayyār: (Ar.) Hilekâr, dolandırıcı, düzenbaz, serseri.

‘a. 76r2

ay yüz: Çok güzel kimse. *Tas.* Nur yüzlü kimse; ilahi cemâl.

a.-e 171v5

a.-ler 144v5

az: Az, çok olmayan, seyrek.

a. 104r6, 150v4

a. (gelür) 66v3

a. (görmegil) 123r3

a. (ola) 132v5

az az: Az az, yavaş yavaş.

a. 66r5

az-: Azmak, sapkınlığa düşmek, azgınlaşmak, yolunu şaşırarak, ayrı düşmek, ayrılmak.

a.-a 122v3

a.-an 82r6

a.-ar 54v1

a.-ar (yoldan a.) 83r5, 164v6

a.-aram (yoldan a.) 119r6

a.-dum (yoldan a.) 7r5

a.-uban (yoldan a.) 165r6

a.-up 130v5

‘azāb: (Ar.) Azap, eziyet, işkence, keder.

Tas. Nimetin karıştı; doğaya, mizaca yatkın olmayan şey. Her nerede mizacına yatkın olmayan bir şeye maruz kalırsan, azap içindesin demektir. Gayesi de arındırmaktır. Çünkü Allah kuluna sebepsiz yere azap etmez. Azap, cennet ve nimetler gibi sonsuza dek sürekliliğe sahip değildir. Rahmetin genişliğinin

onlara nüfuz edip, nimete dönüşmeleri gerekir, böylece cehennem ehli ateşte nimetlenir. Azap da böyledir. Cezalar yerine getirilip, günahlardan temizlenme bittiğinde, cehennem ehli ateşten çıkmaz; çünkü onlar oralıdırlar. Bunun yerine azapları tada dönüşür. Azabın azb (tat) diye isimlendirilmesinin sebebi de tatlı olmasıdır. (İAS, s. 95)

‘a. durur 85v2

‘a.-a (döymez) 36r3

‘a.-dan 151v3

āzād: (Far.) Kurtulmuş, hür, serbest; sorumlu olmayan; münezzeh; vazgeçmiş. *Tas.* Âşıkın kendi zatı ve sıfatını, sevgilisinin zat ve sıfatında eriterek yok etme makamı; iç ve dış bağlardan kurtulma, masivâdan kopma, Hak’tan başka hiçbir şeyin kulu olmama. Gerçek hürriyet Hakk’a tam olarak kul olmaktır. (SU, s. 60) krş. bk. **āzāt.**

ā. 123r7, 145v2

ā. (éder) 28r4

ā. (eyledi) 118r6

ā. (eyleyen) 163v5

ā. (olam) 140r2

ā. (olsa gerek) 108v4

ā.-dur 167r4

āzāt: (Far.) krş. bk. **āzād.**

ā. (olur) 65v3

āzādlik: (Far.+T.) Hür olma, serbestlik, serbest bırakılma. krş. bk. **āzādlik.**

ā. 105r5

āzādlu: (Far.+T.) Azat edilmiş, serbest bırakılmış, hür, özgür kişiler.

ā. 108v4

āzādluḡ: (Far.+T.) Azatlık, hür olma, serbestlik, serbest bırakılma. krş. bk.

āzādlik

ā.(ġ)-um 90r4

‘azāzīl: (Ar.) İblisin melek bulunduğu sıradaki esas adı. *Tas.* İblisin adı O’nun adından türemiştir. Sonradan Azâzil olarak değiştirildi. Azâzil kelimesindeki ayn himmetinin yüceliğine, zâ himmetinin arttıkça artışına, elif benliği hakkındaki görüşlerine, ikinci zâ makamı için gösterdiği zühde, yâ eski bilgisine sığınmasına, lâm secde etmeme konusundaki mücadelesine işarettir. (MTTS, s. 140-141)

‘a. (da‘vâ kıldı) 85v2

azdur-: Azdırmak, doğru yoldan çıkmasına sebep olmak; değiştirmek.

a.-a 122v3

a.-a (rengini a.) 182r1

a.-an 82r6

a.-ısar 188v3

a.-mağa 204v3

azık: Nimet, iyilik, ihsan, ibadet, merhamet.

a.-dur 80v3

azın azın: Yavaş yavaş, az az.

a. 54v4

‘azīm: (Ar.) Büyük, ulu, haşmetli.

‘a. 5r1

‘a.-dür (bühtân-ı ‘a.) 49v5

‘azīz: (Ar.) İzzet sahibi, değerli, hürmete layık, çok muhterem, muktedir, dost.

Tas. Maddî ve manevî hayatı insanlığa örnek olabilecek kişi, eren, velî, mürşid-i kâmil.

‘a. 140r5

‘a. (eyledi) 186r5

‘az(i)m: (Ar.) Kesin karar, niyet, gayret, kasıt; yola çıkma, kesin karar verip bir yere yönelme.

‘a. (eyledüm) 114v2

‘a. (-i sefer) 69r6

‘a.-i 181r6 (‘azim)

‘azrâ’īl: (Ar.) Azrâil, ölüm meleği.

‘a. 23v5, 75v1, 98v6, 120v4, 121r5, 124v5, 131v5, 149r2, 172v4, 175v5, 186r1

‘a.-e 157r6

B

bāb (1): (Ar.) Kapı.

b.-ı (feth-i b.) 38r1

b.-ın (nūr b. açar) 54r3

b.-ından (ikilik b.) 124r5

b.-ını (dünye b. koğıl) 83r4

b.-ısın (hâşşü’l-havâşş b.) 179r2

bāb (2): (Ar.) Konu, mesele, husus.

b. durur 85v1

bāc: (Far.) Vergi, harç.

b. (vêrse gerekdür) 103v4

baca: (Far.) Işık deliği, pencere.

b.-sı (‘ışk evinüñ b.) 182v4

bād: (Far.) Yel, rüzgâr.

b.-ı 139r3

b. (-ı bahār) 172v7

badya: (Yun.) İçine şarap konulan büyük kap.

b.-lar (tolu tolu içelüm) 95r3

b.-sından (‘ışk b.) 107v5

bāğ (1): (Far.) Bağ, büyük bahçe, bostan. *mec.* Karşılaşılan güçlükler. *Tas.* Aşk; gönül; tekke, dergâh; ruhlar âlemi ve paklar dünyası; karşılık, cennet bahçesi.

b. 140r6

b. (u bostân eyledüm) 129v1

b. (u bostân olurısa) 57v7

b.-ı (‘ışk b. bülbüliye) 196r4

b.-ı (olur) 156v2

b.-ını (oda yandurdu) 200r6

b.-içün 146r2

b.-ları 161r7

bağ (2): Bağlanmış şey, demet, deste.

b.-ı (ılduzlar b. kırıla) 61v4

bāğ-çe: (Far.) Bahçe, küçük bağ. *Tas.* Tekke, dergâh

b.-den 196r4

b.-si (dost b.) 146v4, 198r2

b.-si (dost b. bülbüliye) 126v1, 146v5

b.-sine (hâcemün b.) 126v1

bāğ-çe-vân: (Far.) Bahçıvan. *Tas.* Mürşit; vahdet.

b. 131r5

bağdād: (Far.) Bağdat şehri.

b.-da 76r2

bağdādī: (Far.+Ar.) Hallâc-ı Mansûr. krş.

bk. **hallâc-ı manşûr, manşûr.**

b. (manşûr-ı b.) 197v1

bağır: Bağır, göğüs, sine, yürek, ciğer.

b.-ı (başın) 137r2 (bağrı)

b.-ı (bişen) 146v4 (bağrı)

b.-um (dutuşdı) 85r4 (bağrum)

b.-umı (baş eyledi) 191r6 (bağrumı)

bağışla-: Vermek, ihsan etmek, bahşetmek; affetmek.

b.-r 41v5

b.-r (cānuma cān b.) 192v6

b.-ya 106r2

bağla-: Bağlamak; hasıl etmek, oluşturmak; sağlamak; kapamak, engel olmak; ehemmiyet vermek, hazırlanmak, güvenmek. *Tas.* Tarikata kabul edildiğinin belgesi olarak, şeyh bir kimsenin beline kemer kuşatmak.

b.-dı (şûret ü haṭ b.) 189v5

b.-dı (yolı b.) 14v4

b.-dı (yükin b.) 46r3

b.-duḡ (şafumuz b.) 177v2

b.-duḡ (şafumuzı b.) 171r4

b.-mam (meşel b.) 123r6

b.-mıṣ (gözin b.) 98v4

b.-mıṣ (şaf b.) 82v6

b.-sam (meşel b.) 157v6

b.-ya (bêl b.) 182v6

b.-yan (tılsımı b.) 166r3

b.-yup (bêl b.) 135v2

b.-yup (şaf b.) 132v1

bağlan-: Bağlanmak, önüne engel konmak, kapatılmak.

b.-maz (eli b.) 33r3

b.-mıṣ (elün b.) 33r2

bağlu: Bağlı, kapalı, engellenmiş;
namazda kıyam vaziyetinde olmak.

b. durur (eli b.) 31v6

b. (elüm b.) 195r6

bahā: (Far.) Kıymet, bedel, değer.

b. 57r4, 57v6

b. (şaya) 48v1

b.-sı 6r2, 57v6

b.-sın (vermeyince) 46r2

bahādur: (Far.) Bahadır, cesur, yiğit.

b. 7v4, 184v3

b. (gördüm cāna kıyanı) 184v2

b.-am 20v4

b.-lar 7v3

bahāne: (Far.) Kusur, noksan, garaz, özür;
vesile, sebep.

b. 53v2, 73v3, 168v5, 179r3

b. (oldı) 162v5

b.-m 133v3

b.-sin 42r2

bahār: (Far.) Bahar.

b. 161v4

b. (bād-ı b.) 172v7

bağın-: Bakınmak.

b.-maz 23r5

bağıl: (Ar.) Eli sıkı, hasis, cimri, pinti,
nekes.

b. 34r4, 35r5, 38r3

b. (olmak) 32v2

b. (olmuşdı) 38v3

b.-den 32r4

b.-e 37r6

b.-ler 39v5

b.-ün 31v5, 34v3

bağılıksız: (Ar.+T.) Cimri olmayan,
tamahkârlık etmeyen, cömert.

b. 201v2

bahr: (Ar.) Deniz, derya. **Tas.** Genişlik ve
derinlik; görünmeyen ve manevi
olan; kemale ulaştıran kimseler;
marifet ve ilim; Hakk'ın sonsuz
sıfatlarının ve zatının makamı;
vahdet-i vücud.

b.-a (talana) 18r3

b.-ı 18r4

b.-ına (taldum) 166v2

bağır: (Ar.) Bir çeşit deniz ördeği; denizci;
denizle ilgili, denize ait. **Tas.** Mürit;
ilimde ihtisas kazanan; deniz gibi
dinî hâl ve hisler içinde bulunan.

b. 201r3

b. (olduk) 201r4

b. (oldum) 119v3

b. (olğıl) 178r6

b.-si ('ışk b. olubanı) 121v4

baht: (Far.) Tâlih, kader, kısmet, ikbal.

b. 11r6

b. (eyü b.) 43v3

bağ-: Bakmak, gözlemek, beklemek;
anlamak, farkına varmak; anlamak,
idrak etmek; yönelmek, bağlanmak;
ilgilenmek, değer vermek, uğraşmak,
meşgul olmak; bakınmak, aranmak;
kapılmak, aldanmak; dikkate almak,
sezmek. **Tas.** Mürşitten ilim, feyiz,
nasip almak; tecrübe sahibi olmak;
ruha tesir eden bakışlarla
şekillenmek; tecelli görmek.

b. 48r3, 75r5, 93v6, 103v1, 104v6,
113r3, 134r1, 187r1
b. (dost yüzine b.) 102v2
b. (dost yüzine sensüz b.) 106r4
b. (ma'nā sarāyına b.) 183r1
b.-a (toğru b.) 50r2
b.-a (yüzi kalmadı hîç kimseye b.)
21v5
b.-adur 8v2, 17r6
b.-an (dīdāra b.) 129r4
b.-an (dost yüzine b.) 128v6
b.-an (galebeden b.) 165v6
b.-ar 28v2, 28v6, 77r1
b.-ar (‘aql-ı cüz’î bakış b.) 43v4
b.-ar (Allah’a b.) 39r5
b.-ar (kendü yolına b.) 50r1
b.-ar (ölü gibi b.) 47v3
b.-arisa 183r4
b.-arisa (yüksekden b.) 164v5
b.-arısam 90r3, 130v1, 153r1, 185r4
b.-arısan 4v8, 53v4, 104r6
b.-ariken 36v4
b.-arsam 93r5
b.-arsın 106r1
b.-dı 127r4, 192v3
b.-dı (gönüle çalap b.) 165r3
b.-duğı 78r4
b.-duk (bakışı b.) 203r2
b.-dum 196r1
b.-dumisa 102v3, 163r5
b.-ğıl 66r6, 103v2
b.-ma (dönüp b.) 80v4
b.-ma (fānī dünyenün naqşına b.)
15v5
b.-ma (ırak b.) 103v2

b.-madı (bātınına b.) 186v5
b.-mağa (dost yüzine b.) 105v4
b.-mağ (bir gözile b.) 152r4
b.-maya (eksük b.) 183r2
b.-maya 205r2
b.-mayan (bir gözile b.) 70r7
b.-maz 50v6, 107v2, 146r2
b.-maz (ardına b.) 9r1
b.-maz (hāline b.) 192r4
b.-maz (uçmağa b.) 41r3
b.-sam 88r2
b.-sun 41v1
b.-sun (dīdāruma b.) 99v5
b.-uban 13v1
b.-ubanı (toyamaz) 98v5
b.-up 81v5, 115r1, 194r2

bakıcı: Bakan, bakıcı, nazar eden.

b. 53v3

bakım: Görünüş, benlik, bakış, düşünce.

Tas. Sahip olunan her şey.

b.-ı (ğark oldu) 90v1

bakır: Bakır. *Tas.* Maddî değer.

b. 96r4

bakış: Bakış, nazar; anlayış, görüş açısı.

b. (‘aql-ı cüz’î b. bakar) 43v4

b.-ı 191r4

b.-ı (bakduk) 203r2

b.-ı (cân alur) 105r4

b.-ına 54r2

b.-uğ (biğ cân alur) 158r6

bakî: (Ar.) Ebedî, ölümsüz, kalımlı; varlığını koruyan, sürekli, sonsuz.

b. 63v6, 100v1, 110r5, 115v3, 133r4

b. (‘âlem) 40r2

b. (devlet) 121v2

- b. (dirlik) 40r1, 72r6
 b. (kalasın) 156r3
 b. (kala) 39r2
 b. (kalası) 112r4
 b. (kaldı) 117r6
 b. (kalmayısar) 67v2
 b. (mülkine göçerüz) 100r1
 b. (olasın) 193v6
 b. (oldı) 193r6, 193v5
 b. (oldılar) 193v6
 b. (olsun) 198v4
 b.-den 110v1
 b.-dür ('âşıklar ölmez b.) 77r6

baḳḳāl: (Ar.) Bakkal; dükkan.

- b. (ola) 209v3

bal: Bal, öz, tatlı madde. *Tas.* Kalbe haz veren tatlı ve hakikatli sözler; insanın nasibini aldığı ilim, feyiz; Allah'ın vahyettikleri; hakikatler deryası.

- b. 46r2
 b. (u şeker yemişsin) 155r6
 b. (sinjekile pervānenün yuvasında b. olmaya) 59v4
 b. (her bir çiçekden b. eder) 59v4
 b.-dur (mumsuz b. şerī'at) 91v3
 b.-ı (ḳatrān ḳabına ḳoyma b.) 45r4
 b.-ı (yağa neyiçün ḳatmayalar) 91v3
 b.-ını (ballar b. buldum) 155v1
 b.-lar (balını buldum) 155v1

balaban: Balaban kuşu. *Tas.* Gönül ehli kişiler.

- b. (şāh b.) 116r6

balçık: Balçık, koyu yapışkan çamur; bataklık.

- b.-da (olam) 139v3

balık: Balık; Yûnus balığı; hût, balık burcu. *Tas.* "Halk inancına göre dünya bir öküzün boynuzu üzerinde durmakta, öküz balığın üstünde, balık denizde, deniz de yel üstünde bulunmaktadır. Bu inanç, öküz ve balığa benzetilen küme yıldızlardan meydana gelmiş olsa gerektir." (AG-1, s. 465)

- b. 118r5

b. (öküz b. eylenmedin) 118v5

b. (öküz taşuñ üstinde taşı b. götürür) 194v7

- b.(ğ)-ı (taşa şaldı) 42v1

balḳı-: Parlamak, parıldamak, ışık saçmak.

krş. balḳur-

- b.-r (tecellī b.) 41r5

balḳur-: Parlamak, parıldamak, ışık saçmak. krş. bk. **balḳı-**

- b.-ur (yüz ü yaḳaḳ) 104v6

ban-: Batırmak.

- b.-maz (barmağın b.) 49r5

baḡa: Bana.

- b. 16r6, 20r5, 20v3, 20v4, 21r1, 22r1, 22r3, 22r4, 33r1, 39r2, 39r3, 58v4, 58v4, 60r2, 60r2, 60r6, 60v2, 60v3, 60v4, 60v6, 61r2, 61r2, 61r2, 61r3, 75v6, 76r5, 82r7, 87r2, 87v2, 87v2, 97r2, 97r2, 97r4, 97v2, 97v6, 100v5, 101r2, 103r4, 103r5, 113r5, 114v3, 118r2, 118r6, 119r6, 119v4, 120v3, 122r5, 123v4, 123v4, 123v5, 124r4, 129r3, 130r6, 130v3, 131v6, 132r4, 132v3, 134v1, 134v2, 142r2, 143v5, 143v6, 145r5, 145r6, 146r5,

150r5, 153v6, 154r2, 154r3, 157r6,
168r6, 168v2, 168v3, 173v3, 175r5,
176v3, 176v5, 181r3, 181v4, 187v5,
190v5, 192v5, 193v4, 196r6, 202r3,
202r3, 202r4, 202r5, 202r6, 202v1,
202v2, 202v3, 203r6, 205r6, 206r3,
207v4, 208r6, 208v1

bağla-: Ezan okumak, yüksek sesle
bağlamak.

b.-dı 195r5

bār: (Far.) Yük, ağırlık veren şey, sıklet.

b. (sebūk-b.) 106r4

b. (kār ü b.) 69v5

bar: (Erm.) Kir, pas, tortu. (MSL, bar,
p'ar)

b. (dutmış) 144v3

barak: Barak Baba. XIII. yüzyılın
sonlarıyla XIV. yüzyılın ilk
yıllarında yaşamış olup, Sarı
Saltık'ın halifesidir. Çoğu kaynak
onun Tokat yakınlarında bir köyde
oturmakta olan zengin bir Türkmen
köylüsünün oğlu olduğunu
kaydetmesine rağmen, *Selçuknâme*
yazarı onun, Sarı Saltık'ın
mahiyetinde bulunduğu, II. İzzeddin
Keykâvus'un oğlu olduğunu yazar.
Ona göre Barak Baba, sultanın
İstanbul'da sürgün bulunduğu sırada
patrik tarafından yetiştirilmiş, ancak
buna müsaade etmeyen Sarı Saltık
vasıtasıyla Müslüman edilerek
kendine mürit yapılmıştır.
Anadolu'ya gelen Moğollar arasında
faaliyet gösteren Barak Baba'nın

şöhreti, İlhanlı sarayına kadar gitmiş
ve Gazan Han kendisini denemek
üzere sarayına çağırılmış. Bu
denemeler sonucu Gazan Han'ın
itimatını kazanarak ondan büyük
ihsanlar almış ve bunları dervişlerine
dağıtmıştır. Gazan Han'ın
ölümünden sonra Olcaytu zamanında
da itibarını korumuş, hükümdar onu
birtakım diplomatik işlerde de
kullanmıştır. Diplomatik misyonların
ilkinde dervişleriyle beraber Şam'a
gönderilmiş, orada tuhaf kılık ve
kıyafetleri ve topluca yaptıkları
ilginç zikir gösterileriyle ilgi odağı
olmuşlardır. Olcaytu, 1307'de onu
bölge halkını Müslümanlığa davet
etmek ve esir ettikleri Moğol
generali Kutluşah'ı kurtarmak
amacıyla Gîlân mıntıkasına yollamış;
fakat orada Gîlânlıların reisi Topaç,
hem Olcaytu'nun tüm isteklerini
reddetmiş hem de Barak Baba ve
onun bütün dervişlerini öldürtmüştür.
Bunu üzerine Olcaytu Gîlânlıların
üstüne büyük bir ordu gönderip
intikamını almış, ayrıca Barak
Baba'nın mezarının üstüne bir türbe
yanıbaşına da bir zâviye inşa
ettirmiş. Barak Baba Anadolu ve
İran'daki faaliyetleri sırasında birçok
mürit toplamış, bu müritlere
Barakıyyûn (Baraklılar) adı
verilmiştir. H. Hüsameddin, F.
Köprülü, Hilmi Ziya, A. Gölpınarlı

gibi bilim adamları Arap kaynaklarına dayanarak Barak Baba'nın şaman hüviyetini henüz korumakta olan, Kalenderiyye tarikatına mensup bir Türkmen babası olduğunu tahmin etmektedirler. A. Yaşar Ocak ise, kazınmış saç, sakal ve kaşlarına, aşağı salıverilmiş gür bıyıklarına bakarak onun bir Haydarî şeyhi olduğu kanısına varmıştır. (BAİ, s. 189-193)

b.-dandur (naşb) 140v1

bardağ: Testi. *Tas.* Kalp, can, ruh, gönül.

b.(ğ)-uñ (toldurmadın) 112r2

barış-: Uyuşmak, imtizaç etmek, hoşlanmak.

b.-alum 161v3

bārī: (Far.) Hiç olmazsa, bir kere, keşke.

b. 95v2, 205v4

barmağ: Parmak.

b.(ğ)-ın (banmaz) 49r5

bārū: (Far.) Kale duvarı, hisar burcu, sur; sığınak, siper. *Tas.* Nefs; her türlü kuvvetlerin (kibir, şehvet, hırs...) sığınağı olan nefis.

b. (burc u b. ola) 91r3

b.-sın (bir êtdüm burc u b.) 129r2

baş-: Basmak, ayak koymak, altına almak, çiğnemek; gelmek.

b.-a 21v3

b.-dı (kadem b.) 149r5, 173r2

başadur-: Bastırmak; yendirmek, alt ettirmek.

b.-an (keffesini b.) 135v1

başar: (Ar.) Göz; görme, görme hassası.

b. 90r3, 106v5

b. durur (bī-b. durur) 94r5

başāret: (Ar.) Göz açıklığı, inceden inceye etraflı derin görüş.

b. (sem' ü b.) 63v6

başıl-: Alt olmak, yenilmek, yere serilmek; çiğnenmek, horlanmak; cezaya uğramak.

b.-an (hadde b.) 127r2

b.-dum (cercīs olup b.) 134r2

başır: (Ar.) “Her şeyi, bütün kâinatı en mükemmel şekilde, noksansız olarak gören” anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

b. 210r2

başīret: (Ar.) Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, anlama, idrak etme.

b. (verse) 51v5

baş (1): Baş, kafa; taraf, uç, ilk; kişinin kendi şahsı, zatı; ileri gelen, kişi, önder.

b. 75v2

b. (çatup) 75r1

b. (indür) 178r3

b. (indürür) 158v5

b. (kurtarası) 111r5

b. (olan) 71r6

b. (olasın) 14r3

b.-a (‘aqlumı b. devşürdi) 145v1

b.-a (devlet taci b. kondı) 145r6

b.-a (geliser) 205r2

b.-a (iş gelür) 162v1

b.-a (varısar) 192v6

b.-dan 25r1, 25r1
 b.-dan (ayağa) 166r5
 b.-ı 99v1
 b.-ı (kaysı) 66r2
 b.-ıdur 156r1
 b.-ın (bostānlar b. buldum) 155r5
 b.-ın (şalar) 207r3
 b.-ına (akça dizerler) 114r7
 b.-ına (geldi) 80v1
 b.-ına (koydı odı) 42v2
 b.-ına (zahmetlü oldı) 207r6
 b.-ında 11r4, 11v1
 b.-ını 17v1
 b.-ını (kesdüm) 145v2
 b.-ını (vêrür) 33r5
 b.-lar (devletlü b.) 197v6
 b.-lar (kesilür) 20r3
 b.-um (endîşeden âzād b.) 145v2
 b.-um (götürüp) 56r1
 b.-um (hoşdur b.) 124r6
 b.-um (hoş oldı) 185r3
 b.-uma (geldi) 101r2
 b.-uma (hêce dikeler) 147r5
 b.-umı (top eyleyüp) 138r6
 b.-uñ (kaldur) 108v4
 b.-uña (edeb tâcın b. ur) 83r2
 b.-uña (tâc eyle) 43v1

baş (2): yara.

b. (bağrumı b. eyledi) 191r6
 b.-ın (bağrı b.) 137r2

baş gözi: Kalp gözü karşıtı, vücut gözü.

b. 49r2, 67v6, 106v5

başar-: Elde etmek, istediğini bulmak.

b.-a 123v2
 b.-a (şabrı b.) 29r5

b.-am 28v5
 b.-an 53r2
 b.-an (şabrı b.) 30v2
 b.-ası 199r2
 b.-asın 15v2
 b.-dı 44v4

başarım-: Yönetememek; dayanamamak, başa çıkamamak.

b.-ya 20v2
 b.-z 115r2
 b.-zsın 151r2

bāşed: (Far.) Olur, ola.

b. (ki) 143r5

başla-: Başlamak.

b.-dı (münācāta b.) 187v6

bat-: gömülmek, bulanmak; saplanmak, acıtmak; boğulmak, gark olmak.

b.-ar 36v5
 b.-ar (oķı cāna b.) 87r1
 b.-arsın (günāhlara b.) 151r1
 b.-dı (yêre b.) 36v4
 b.-duñ (tut) 63r4
 b.-mayam 123v6
 b.-mıñ (kan b.) 144v1
 b.-mıñ (dünye mālına b.) 192r4
 b.-up (renge b.) 173r6

bāñıl: (Ar.) Doğru ve sahih olmayan, hayal ürünü, asılsız; beyhude. **Tas.** Yokluk, Hakk'ın dışında olan her şey; kötülük.

b. 106v6

bāñın: (Ar.) İç yüz, öze ait, görünmeyen, gizli. **Tas.** Gönül, kalp, ruh, iç âlem; görünen suretlerin gizlediği

anlamlar; Allah'ın isimleri ki bunlar insanda zuhur eder.

b. (zâhir b.) 53r3

b. (evlerini) 24r5

b. (gözidür) 93v4

b. (gözin aç) 103v1

b.-dan ('ilm-i b.) 197v5

b.-ı ('arşdan ulu) 198r1

b.-ına (bakmadı) 186v5

b.-uñ (neyise zâhirün b. oldur) 53r6

bañn: (Ar.) Karın, iç.

b. (-ı hüt) 137v5

baññāl: (Ar.) İşe yaramaz, hantal, faydasız.

b. 117v1

b. (olmadı) 116v6

bayağı: Önceki, eski, eskisi; eskisi gibi.

b. 34v5, 116v1

bay: Zengin, varlıklı; çok.

b.-dur (ne hırşumuz b.) 96r1

b.-lardasın (ne sultān ne b.) 128v2

bayık: Açık, belli, aşikâr, gerçek, kuşkusuz, kesinlikle. (DLT, bayık: Doğru söz.)

b. (eksügi b. kıılır) 94r6

baykuş: Baykuş. *Tas.* Haraplık, bakımsızlık, terk edilmişlik; uğursuzluk.

b. 76v5

b. (çağırur vîrāndan) 76v6

b. durur 68v4

baylık: Zenginlik.

b.(ğ)-ı 37v2

bayram: Bayram, büyük sevinç, sevinç vesilesi.

b. (ola) 183r2

bāzār: (Far.) Pazar, alışveriş. *Tas.*

Davranışlar; ilişkiler; tekke, dergâh; gönül alışverişi yapmak, ilahi aşkı yaşamak; dünyayı verip ahireti almak; ilahi nurların tecelliyât makamı, çokluk ve ayrılma mertebesi.

b. (dostıla b. eden) 195r1

b. (dostıla b. eder) 195r1

b. (eden) 41v2

b. (kanı haqq'ıla b.) 76r6

b. (şatu b.) 83r1

b. (şatu b. eyleridi) 81r4

b.-a (varayın) 152r1

b.-ı 33v4, 50v5

b.-ı (hayr eyle) 113v2

b.-ın (elden kodi) 195r1

b.-ın (gönül b. etmedün) 14v2

b.-ında (kıyāmet b.) 66r2

b.-ında (nefs b. 'ömrini geçürdi) 17r1

b.-um 72v5

b.-um (dostıla b.) 162v6

bāzīgān: (Far.) Bezirgân, tüccar. *Tas.*

Mürit. krş. bk. **bezirgân, bezirgen.**

b. 108r2

b.-am 126r4

b.-lar 73r1

be's: (Ar.) Fenalık, sıkıntı, azap.

b. (gönlümüz b. olmaya) 60v3

becid: (Ar.+Far.) Çok, fazla; çabuk, acele, derhal.

b. 142v4

b. (iver) 114v6

bed-baht: (Far.) Bahtı kara, bahtsız, talihsiz

b.-ı (iki cihān b. kim göñül yıkarısa)
165r3

beden: (Ar.) Vücut, gövde, cisim, ten. *Tas.*
Mezarın lokması. (İMB, s.132)

b. 73v6

b.-den (cān b. uçıcağ) 161r2

b.-ün 73v6

bedī': (Ar.) Eşsiz, benzersiz, örneği
olmayan, görülüp işitilmemiş.
b. 106r3

bed-nām: (Far.) Adı kötüye çıkmış, kötü
şöhreti olan.

b. 124v6

b. (u nām bilmeyesin) 103r6

b.-dur 197v2

beg: Bey, efendi, sahip; küçük devlet
başkanı; ileri gelen, sözü geçen,
nüfuzlu kişi, zengin kişi.

b. 194v1

b. (oldı) 168r4

b. (söyleşür kılıla) 168r4

b.-ler 92r5, 194r7, 197r3

b.-ün 15r3

be-gāyet: (Far.+Ar.) Son derece, pek çok,
fazlasıyla.

b. 31r4

begen-: Beğenmek, tasvip etmek, tercih
etmek. *Tas.* Kibirlilik, kibirlenmek.

b.-dün (alçaklığı b.) 19v2

b.-esi (hūsı yokdur) 34v1

b.-me (seni b.) 12r6

b.-megi (seni b. ko) 104v2

b.-meyen (köşk ü sarāy b.) 194r4

b.-mez (özinden gayrı kimseyi b.)
11v3

beglik: Küçük devlet başkanlığı; sahiplik;
rahatlık.

b.(g)-i bulmayalar 194r5

bekle-: Beklemek, gözcülük etmek,
korumak, esirgemek; durmak,
kalmak; ummak, ümit etmek; yerine
getirmek.

b. (edeb perdesin b.) 113r3

b.-di (nice b. vefāy) 109r4

b.-gil 105r6

b.-r (zindān b.) 7v3

b.-ridi 132r5

b.-riseñ (dīn gayretin b.) 109r5

b.-riseñ (şabır b.) 30r3

b.-yem (ehl-i millet farīzasın b.)
101v7

b.-yen (hān u mān b.) 40v5

b.-yen (toğruluk b.) 65r3

be-küllī: (Far.+Ar.) Her şey için,
tamamen, bütünüyle.

b. 171v3

bel: Bel, bel suyu.

b.-inden (ata b. anasına düşdi) 114r3

bél: Bel, sırt.

b. (bağlaya) 182v6

b. (bağlayup) 135v2

b.-den (zünnār kesmedin) 159r3

b.-in (büker) 137r1

b.-inde (cān b.) 24r2

b.-ine 36r2

b.-ini (büküp) 195r6

belā (1): (Ar.) Gam, keder, azap, musîbet,
ceza, gayet zor iş, imtihan, deneme.
Tas. “Hakk’ın imtihanının kulun
hâlinin hakikatini, onu musîbetlere

uğratarak ortaya çıkarmasıdır. Kul, ya bir nîmete şükretmek yahut bir belaya sabretmek durumundadır.” (MTTS, s. 148) “Allah’tan gelen bela iki kısımdır: Bazı belalar rahmet, bazıları ise cezadır. Rahmet olan bela kulu Hakk’a yaklaştırır ve kendi iradesini terk ettirir. Ceza olan bela ise kulu kendi iradesiyle baş başa bırakır.” (SCS, s. 68) “Azap anlamına gelen bela sözcüğü ile Elest’te söylenen ve kıyamete kadar üzerlerine yağdırılacak tüm dertleri kabul ettikleri ‘evet’ anlamına gelen bela sözcüğü iç içedir. Tıpkı üzüm suyunun saf şarap oluncaya kadar sürekli olarak mayalanma zahmetine katlanarak arınması gibi, tıpkı buğdayın ekmek hâline gelinceye kadar öğütülüp yoğrulması ve görünüşte kötü muameleye maruz kalması gibi insan ruhu da ancak ıstırapla kemale erebilir.” (İMB, s. 152-153)

b. 144v4

b.-dur 38r3, 92v6

b.-sıdur (cism b.) 160v3

b.-sını (dünyā āhîret b.) 180v1

belā (2): (Ar.) Evet, peki, hay hay!

b. 38r2

b. (dêdük) 190v1

b. (kavlin dêdük) 64v5

b. (dêyen) 91r4

beleş: (Ar.) Karşılıksız, emeksiz, parasız elde edilen. **Tas.** Boşlukta, yararsız

şeylerle iç içe olmak; ilahi nimetlerden uzak olarak onlardan istifade edememek.

b.-de (‘aklı b. koma) 168v1

belki: (Ar.+Far.) Belki, muhtemelen, hatta, olsa olsa.

b. 77v1

belkîs: (Ar.) Sebe melikesi. Süleyman peygamber tarafından imana davet edildiği ve sonra da evlendikleri rivayet edilir. **Tas.** İçinde Süleyman’ın da bulunduğu âlemlerin Rabbine boyun eğen; inancında sınırları kaldıran.

b. 158v1

b.-ıla 118r4

belli: Belli, açık, aşikâr. krş. bk. **bellü.**

b. 102v5

bellü: Belli, açık, aşikâr. krş. bk. **belli.**

b. 15r4, 23r3, 33v4

b.-dür 119r6

bellü beyân: (T.+Ar.) Ayan beyan, besbelli, apaçık, açık seçik bir biçimde.

b. 129r4, 181r6

b.-ı 184v7

bellü bil-: İyi bilmek, iyice anlamak, kanaat getirmek.

b.-em 84r2

b.-üğ 80r4, 81r3, 94v2, 190v3

belür-: Meydana çıkmak, belli olmak.

b.-medin (elest b.) 132r1

b.-mez (izi b.) 27r6

b.-mez (nişānları) 194r6

b.-mez (tozı b.) 27v1

belürsüz: Belirsiz, meçhul.

b. (olmuş ay yüzler) 144v5

ben: Ben.

b. 20r4, 20v6, 22r1, 28v4, 28v4, 28v5, 28v5, 33r2, 35v6, 39r1, 48v5, 49v3, 56v3, 57v6, 60r3, 60r6, 60v4, 62r2, 71v6, 88r3, 97r1, 97r5, 97v3, 98r3, 98r5, 98r6, 99v4, 100v2, 101r4, 101v1, 101v3, 102r3, 102r4, 102v2, 102v3, 113v3, 118r2, 118v1, 118v5, 119r3, 119r3, 119r4, 119r4, 119r6, 119v2, 119v4, 120r7, 120v3, 120v4, 120v6, 121r3, 121r4, 121r4, 121r5, 121r6, 121r6, 121v1, 121v2, 122v5, 123r3, 123r3, 123r3, 123r6, 123v5, 124r3, 124v4, 124v4, 124v5, 126r4, 126r5, 126v1, 128r2, 128v7, 129r3, 129r5, 129v1, 129v5, 130r3, 130r5, 130v2, 131v5, 131v5, 132r1, 132v2, 132v4, 133r1, 133r2, 133r2, 133r5, 134v1, 134v2, 135r5, 136r4, 137r6, 137v2, 137v3, 139r3, 140v1, 140v2, 141v4, 141v6, 142r3, 143r2, 143r3, 143v1, 143v1, 143v2, 143v4, 143v5, 144r2, 145r7, 146r5, 150v6, 151v2, 151v6, 152r2, 152r4, 152r5, 153v2, 153v4, 153v4, 153v5, 153v6, 154r1, 154r2, 154r3, 154r4, 154v1, 155r2, 157r1, 157r2, 157r3, 168v2, 168v3, 171v3, 171v5, 171v5, 171v5, 172r2, 175r4, 175v1, 175v2, 181r3, 181r4, 181v4, 186v4, 187v3, 187v4, 188r5, 188r6, 188v6, 189r1, 191r2, 191r4, 191v5, 195v6, 196r2, 196r4,

196v2, 196v2, 196v5, 198v6, 202r3, 208v1, 208v4, 209v6

b. (benümile b. olanı) 196r1

b. (sen ü b. eyledi) 190r5

b. b. (dëyem) 139v2

b.-idük (ğayr-ı sen ü b.) 189v4

b.-idüm (ol b.) 133r2, 175r4

b.-iken (sen b.) 191r4

b.-in (niçe b. dëyene siñek üşdi) 11v4

b.-isem (ol b.) 196r2

b.-ven 194v3

bencileyin: Benim gibi.

b. 20r4, 76r2, 188v6, 206r4

bend: (Far.) Bağ, engel, set, boğum, düğüm.

b.-in (denizler b. deşdüm) 124v3

bende (1): (Far.) Kul, köle, bağlı, bağlanmış. *Tas.* ene'l-ḥaḳ (196r1).
b. 146r4

b. (gördüm) 196r1

bende (2): Bende, kendimde.

b. 72v6, 90r3, 195v6, 195v6, 196r1

b.-dür 77r4

b.-se 28v5

benden: Benden, kendimden.

b.11r5, 73r4, 75v6, 122v3, 188v3, 192v3

b. (aṇa yol eyledüm) 99v4

b. (fāriğ) 101v3

b. (farīgvam) 142r6

b. (giderisem) 60v4

b. (ʾışkuñ aldı b. beni) 202r3

b. (kaldı) 198v6

b. (koma beni b. yaṇa) 123v4

benem: Benim.

b. 71v2, 71v2, 71v6, 75v6, 84v5, 84v5, 97v6, 108r2, 121v4, 121v4, 121v5, 121v6, 122r1, 122r2, 122r3, 122r4, 122r5, 122v3, 126v5, 126v5, 126v6, 127r1, 127r2, 127r3, 127r4, 127r5, 127v1, 128v6, 128v6, 129r1, 129r2, 129r3, 129r4, 129r5, 129r6, 129v1, 129v2, 129v3, 129v4, 129v5, 129v5, 129v6, 129v6, 130r1, 130v5, 130v5, 130v5, 130v6, 131r1, 131r2, 131r3, 131r4, 131r5, 131r6, 131v1, 135r4, 135r4, 135r5, 135r6, 135v1, 135v2, 135v2, 135v3, 135v4, 141r1, 141r1, 141r1, 141r2, 141r3, 141r5, 141v1, 141v2, 160r6, 160v3, 184v8, 185r2, 185r2

beni: Beni.

b. 7r3, 21r2, 36r4, 47v1, 60r3, 60v5, 66v5, 66v5, 88r3, 88r4, 90r2, 97r3, 105v1, 114r4, 114r6, 118r5, 118r6, 120r4, 121r3, 121r5, 123v4, 127r3, 127v5, 130v6, 132r5, 132v3, 133r4, 136r4, 142r6, 146v3, 152v7, 153r2, 153v1, 157r5, 157r5, 160r6, 177r5, 187v4, 191v4, 194v5, 196r2, 202r3, 202v2, 205r5, 205r5, 208v3, 208v4, 208v4, 209v2

b. (bilmezin) 157r1

b. (buldum) 196v5

b. (bulmazam) 130r3, 130r5

benlik: Benlik, enaniyet. *Tas.* Kibir, gurur, egoizm; kişinin her şeyi kendine bağlayıp dayandırması, kendini ön plana çıkarması. krş. bk. **beğlik.**

b. (adın gider) 90v6

b.(g)-in (elden kodı) 195r3

b.(g)-üm (iletirdi) 66v3

b.(g)-ümden (geçdüm) 155r2

b.(g)-üñ (defterin dür) 93v2

beğlik: Benlik. krş. bk. **benlik.**

b.(g)-i (koğıl) 112v4

benüm: Benim.

b. 2v4, 7r3, 8r3, 20r2, 20r6, 20v2, 20v2, 20v6, 21r1, 21r2, 21r2, 22r3, 27v4, 33r1, 57r4, 59r2, 60r3, 67r2, 71v3, 72v4, 72v4, 75v7, 76r5, 81v6, 86v5, 87v4, 88r1, 88r5, 90r6, 96r4, 119v4, 120v5, 122v2, 122v2, 122v4, 122v4, 122v4, 123v4, 124r1, 126r4, 126r5, 128v6, 129v5, 129v5, 130r3, 130r7, 130v6, 132v5, 132v5, 139v1, 142r2, 142r7, 145v2, 146r2, 146r2, 153r2, 162v5, 162v6, 168v3, 172r1, 175r1, 175r6, 176v4, 181v1, 181v2, 184v12, 185r3, 189r5, 191r6, 191r6, 191v5, 192v6, 194r4, 195v1, 196v4, 197r7, 202v3, 205r6, 207v4

b. durur 129r5

b.-dür 71v2, 71v2, 71v3, 71v4, 71v5, 71v6, 96v1, 107v2, 152r3, 152r3, 172r2

benümile: Benimle.

b. 90r2, 206r3

b. (ben olanı) 196r1

benümki: Benimki.

b. 121v2

benümle: Benimle.

b. 20r5, 97r1

b.-dür 129v6

beğiz: Beniz, çehre, yüz, yüz rengi.

b.-i (şarara) 171r6, 177v4 (beñzi)

b.-i (şararmış) 7r1 (beñzi)

b.-i (şolar) 69v2 (beñzi)

b.-ün (rengini azdura) 182r1
(beñzün)

beñze-: Benzemek, andırmak, zannını uyandırmak.

b.-mez 46v3

b.-r 47r2, 65v2, 184r5

b.-r (keşîşe b.) 162r4

b.-r (sözüm kıya yankısına b.) 189r5

b.-r (toğan günün geceye b.) 47r2

beñzet-: Benzetmek.

b.(d)-e 123r6

b.(d)-eyin 47r2

b.-meyem 123r6

b.-mişler (miskîn âdem oğlanını b. ekincige) 207v6

berât: (Ar.) Rütbe, nişan verildiğini gösteren belge, berat; müsaade, izin.

b.-ın (dervîşlik b.) 81v7

b.-ın (ma'nâ b. elümüze aldık) 177v6

bercîs: (Far.) “Müşteri” denilen yıldız.

“Altıncı kat göktedir. Doğu’da Müşteri, büyük kutlu yıldızdır. Din, bilgi, utanç, gönül alçaklığı, namus, belâgat ona mensup sayılırdı. Gökyüzü kadısı ve hatibi anlamına Kâdî-i Felek, Hatib-i Felek diye de anılırdı.” (AG-1, s. 455) **Tas.** Söyledikleri ile yaptıkları birbirini tutan, isabetli işler yapan.

b. (olam) 139r4

ber-dâr: (Far.) Darağacına çekilmiş, asılmış.

b. (olam) 140r3

ber-hûrdâr: (Far.) Tuttuğu işten semere gören, feyizlenen, mesut, mutlu.

b. (bu dünya kimi b. kıldı) 192r5

b. (ola) 32v6

ber-hûrdârlık: (Far.+T.) Faydalanma, nimete kavuşma, iyi gün görme, saadet.

b.(ğ)-ı (buldılar) 192r6

b.(ğ)-ı (olmadı) 192r5

beri: Bu yana, buraya, beriye. krş. bk.

berü.

b. (bak) 104v6

b. (gelsün) 141r6

b. (gel) 45v3, 161v3

b. (gelem) 127v4

b. (kaç) 15v4

berk (1): Sağlam, sıkı, muhkem, kuvvetli.

b. (îmân kuşağın b. kuşan) 77r4

b.-dür 7v2

b.-dür (îmânı b.) 39v6

berk (2): (Far.) Yaprak.

b.-e (bir b. degmez) 40r5

berki-: Sağlamlaşmak, yerleşmek, pekişmek.

b.-yen 141r3

berkit-: Sağlamlaştırmak, tahkim etmek, pekitmek, kuvvetlendirmek.

b.-meyen (dost sevgüsün b.) 74v4

b.-miş (’ömrün b.) 168r2

berr: (Ar.) Kara, toprak

b. 18r4

berre: (Far.) Kuzu.

b. (görünmez) 20v3

berü: Bu yana, buraya, beriye. krş. **beri.**

b. 34v6, 70v6, 80r2, 135v6

b. (gel) 62r3, 91r3, 103v5, 148v2

b. (gelsün) 78v4

b.-sin 26r1

berye: (Ar.) Çöl, sahra.

b. (çeküp) 94r3

besle-: Beslemek; taşımak; eklemek, katmak; bir duyguyu gönülde yaşatmak.

b.-riseş (cân b.) 5v5

b.-rsin (ne b. bu teni) 75r4

b.-yem (şirk b.) 102r2

b.-yene (toğurlık b.) 33v3

b.-yenler (toğurlık b.) 52v2

b.-yesin 199v5

beş: 5, beş. krş. bk. **bêş.**

b. (günlik 'ömür) 14v5

b. (karış bez durur) 147r4

b. (on gün 'ömür) 15v5

b. (vaqt) 108v3, 109r3

b.-i (bir eyleyüp) 65r1

bêş: 5, beş. krş. bk. **beş.**

b. (vaqt) 195v3

b.-ümüz 64v6

beşâret: (Ar.) Müjde, muştı, iyi haber, sevinç. **Tas.** Habibin mahbubuna kavuşması; ilahi aşk tadının verdiği güzellik; müşahedenin devamlılığı.

b. (ayın) 112v4

b. (eyledi) 19r4

b. (oldı) 58v2

b. (olsun) 31r1

b.-de 144v4

beşik: Beşik; bir şeyin doğup geliştiği yer.

Tas. Dergâh.

b.(g)-e (urdılar) 114r6

b.(g)-inde (kudret b. yatan) 141r5

beşinci: Beşinci, 5.

b. 148r6

bêş ruhban: (T.+Ar.) Beş ruhban. **Tas.**

İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhine göre beş ruhban insandaki hayal, fikir, akıl, hıfz, fıkır kuvvetleridir. (AKY, s. 220)

b. 148r6

bêter: (Far.) Beter, çok kötü, en kötü.

b.-sin (bir hayvândan b.) 150v1

bevvâb: (Ar.) Kapıcı.

b. 45v4

beyâbân: (Far.) Çöl, sahra. **Tas.**

İmkansızlıklar dünyası; şaşkınlık ve hayret makamı.

b. (-ı harâb) 140r4

beyân: (Ar.) Anlatma, açık söyleme, bildirme.

b. (bellü b.) 129r4, 181r6

b. (eyleyem) 120v1

b. (takrîr ü b.) 138r3

b.-ı (bellü b.) 184v7

bez: Bez, kefen bezi.

b. durur (beş karış b.) 147r4

bêz-: Bezmek, bıkmak.

b.-e (ata oğuldan b.) 205r2

beze-: Süslemek, donatmak, tezyin etmek.

b.-yüp (mülk b.) 131r5

bezek: Süs, ziynet, nakış. **Tas.** Göz alan, cezbeden, baki olandan fâni olana doğru çeken, aldatan.

b.(g)-in 185v4

b.(g)-ini (dünye b. koğıl) 117r5

bezen-: Süslenmek.

b.-üben 62r4, 69r5, 69r6

b.-üp (geleler) 58r6

bezirgân: (Far.) Bezirgân, tüccar, tacir.

krş. bk. **bāzîrgān, bezirgen.**

b. 57v1, 209v3

bezirgen: (Far.) Bezirgân, tüccar, tacir.

krş. bk. **bāzîrgān, bezirgân.**

b.-em 133r6

b.-i (‘ışık b.) 184v2

bezm: (Far.) Meclis, topluluk. Tas.

b.-inde (ezel b.) 142r4, 157v5

bıçak: Bıçak *Tas.* Ene’l-hak; mürşidin manevi yardımı, kişiyi irşat etmesi; dünyevî arzuları bıçak gibi kesen kanaat.

b. 118r6

b. (ismā’il’e çaldım b.) 118r6

b.(ğ)-ını (çaldı) 200v1

b.(ğ)-ını (kanā’at b.) 201r1

bıçğu: Bıçkı, dişli bıçak, büyük testere.

b.-yıla (iki dildürdün) 204r4

bıñar: Pınar, çeşme.

b. 17v3

b. (dirfillü b. olduk) 161v5

b. (gözin b. eyledi) 187v1

b.-idum 163v1

bırâğ at: (Ar.+T.) Burak at, cennet atı, miraç bineği.

b. (biner) 8v3

bırak-: Bırakmak, atmak, koymak, koyup gitmek, terk etmek, gidermek, engel kaldırmak.

b. (cümle işi b.) 29v6

b. (elden b.) 79r7, 93r6, 106r4, 166r6, 200v6

b. (gözden b.) 102v5

b. (nāmūsı b.) 103v5

b. (niķābı yüzünden b.) 104v6

b. (sükkeri b.) 46r5

b. (varlığı b.) 78r6

b. (yüz yere b.) 19v4

b.(ğ)-ana (varlık yokluk b.) 65v6

b.-dı (nażar b.) 192v3

b.-dı (tāc u tahtı b.) 127r4

b.-dı (yabana b.) 97r3

b.-ma (şartı b.) 64v3

b.(ğ)-up (çengini elden b.) 189v1

bî: (Ar.) B harfi, bâ, besmelenin başındaki ba harfi. *Tas.* “B harfinin sayısal değeri olan 2, yaratılmış her şeye içkin ikiliğe işaret eder.” (TYİ, s. 113) Kulluğun gerektirdiği şekilde kulun varlığı; varlığın ikinci mertebesinde bulunan akıl makamı. “Elif nasıl ilahi zat’a delâlet ediyorsa, b harfi de sıfata delâlet eder ve Bir ile çok arasında vasıta olan ilk taayyünün simgesidir. B harfinin noktası âlemin varlığına, başka bir ifadeyle var olanlara işaret eder. Noktanın B’nin altında olması var olanların ilk taayyüne tâbi olmasını simgeler. B ile varlık zuhur etmiş, nokta ile ibadet eden edilenden ayrılmıştır. Nokta aynı zamanda insan-ı kâmilin de simgesidir.” (İAS, s. 96-97)

b. (dédürmegil) 119r6

bī'llāh: (Ar.) “Allah için, Allah hakkı için” anlamında yemin sözü.

b. 184r4

bī-başar: (Far.+Ar.) Kır, görmeyen, basiretsiz, tedbirsiz, düşüncesiz. *Tas.* Gerçekleri farkedemeyen, akı tutulmuş, kalbi mühürlü.

b. durur 94r5

bī-cān: (Far.) Cansız, ruhsuz, sönük, kendinden geçmiş.

b. (olam) 139r3

bī-cism: (Far.+Ar.) Bedensiz, gövdesiz, maddesiz.

b. (olam) 139r3

bīç-: Keskemek, kökünü kazımak. *Tas.* Ölmek.

b.-miş (gök ekini b.) 208r1

bī-çāre: (Far.) Çaresiz, âciz, zavallı. krş.

bk. **bī-çere.**

b. 63r4, 89v5, 104r1, 107v4, 150r2, 154v5

bī-çārelik: (Far.+T.) Çaresizlik, zavallılık.

b. 36r5

bī-çere: (Far.) Çaresiz, zavallı. krş. bk. **bī-çāre.**

b.-sin 15r5

bīçil-: Kendisine elbise kestirmek.

b.-di (kefen donum b.) 125r6

bīdār: (Far.) Uyanık, uyumayan, uykusuz; dikkatli, gözü açık, farkında olan.

b. 105v4

bī-derd: (Far.+Ar.) Tasasız, acı çekmeyen, duygusuz, taş yürekli, katılaşmış. *Tas.* İlahi aşkı yaşamayanlar.

b.-leri 84v4

bī-elvān: (Far.+Ar.) Renksiz, rengi gitmiş.

b. (olam) 139v1

bī-ğam: (Far.+Ar.) Gamsız, tasasız, umursamaz, kayıtsız, aldırış etmeyen.

b. 141v5

bī-gāne: (Far.) Yabancı, aşına olmayan, başkası; kayıtsız, ilgisiz, alakasız, lakayt. *Tas.* Tarikat yoluna ayak basmamış kimse, müşerref olmayan ve sülûk makamına varmamış kişi.

b. 50r6, 53v2

b.-sin 25r1

bigi: Gibi.

b. 2v4, 15v6, 63r2, 63r4, 86v6

bī-gümān: (Far.) Şüphesiz, emin, ikna olmuş, kararsızlığı ve güvensizliği gitmiş.

b. (eyledi) 189v4

b.-idük 189v4

bī-ğaber: (Far.+Ar.) Habersiz, bilgisiz, vurdumduymaz, kayda değer bulmaz.

b. 80r2

bī-ğod: (Far.) Kendinden geçmiş, coşkun, vecd hâlinde.

b. 61r5

b.-iken 107v5

bī-ğuş: (Far.) Kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş, çılgın, divane.

b. (olam) 140r6

bī-kān: (Far.) Kaynağı, menbaı olmayan.

b. (olam) 139v4

bī-ḳarār: (Far.+Ar.) Kararsız, değişken,
belirsiz, şaşkın, uğramış, âciz.

b. (olur) 88v4

bī-ḳıyās: (Far.+Ar.) Anlaşılamaz, izah
edilemez, uçsuz bucaksız, sonsuz,
sınırsız, bitmez tükenmez.

b. 173r2

bikir: (Ar.) El değmemiş.

b. durur 10r5

bil-: Bilmek, anlamak, idrak etmek,
gerçeğine erişmek; farkına varmak,
farkında olmak; tanımak; öğrenmek;
kabul etmek, addetmek, saymak;
takdir etmek; bir şeye alışkanlığı
olmak, yerine getirmek.

b. 2r4, 3r2, 6v3, 16v3, 26v1, 33r5,
35r4, 62v4, 62v6, 68v4, 88v1, 93v2,
111r6, 121r3, 122r4, 162v1, 185r6

b. (ḥālūmi b.) 7r6

b.-di (ḥaḳḳ'ı b.) 201r6

b.-dügün (işler) 23r4, 31r5

b.-ügününden (ayıt) 91v2

b.-dük 56v5, 69v6, 69v6, 96r3, 165r5

b.-düm 185r3, 196r1, 196v6, 197r2

b.-düm (aḳladum b. dēme) 82r2

b.-düm (dēyen degül bilen) 122r2

b.-düm (gördüm b. dēmegil) 150r2

b.-düm (yakın b.) 121r3

b.-dünise (göz ḥitābın b.) 78r6

b.-dünise ('ilmi b.) 103r6

b.-dünise (seni b.) 103r5

b.-dünise (şıfat nedür b.) 103r5

b.-e 76v5, 78r2, 190r6

b.-e (kendözin b.) 151r5

b.-e (kim b.) 157r2

b.-e (kişi b. söz demini) 95v3

b.-e (kişi gerek çok b.) 151r6

b.-e (ne b.) 61r1, 104r1, 171v5,
175r1

b.-e (rāzını b.) 80r1

b.-e (rızkını ḥaḳ'dan b.) 201r7

b.-e gerek 32v4

b.-ebile 42r3

b.-eler (ne b.) 121v1

b.-gil 4v2, 74r5

b.-gil (yakın b.) 39v6

b.-em (bellü b.) 84r2

b.-em (ne b.) 136r6, 147r5

b.-en 122r2

b.-en (bildüm dēyen degül b.) 122r2

b.-en (ḳadri b.) 141r2

b.-en (keleci b.) 95r6

b.-en (kendözin b.) 151r5

b.-en (ma'nā b.) 90v5

b.-en (sözlerün aşlın b.) 73r4

b.-ene 77v6, 122r3

b.-enler (iş ḥaḳ'dan b.) 91v5

b.-enlerden (işit) 91v2

b.-lere 100r4, 166v4

b.-enlere (vuşlat ḥālın b.) 164r3

b.-esi (ḳıymetini b.) 201r4

b.-esin 169r1

b.-esin (dervişleri b.) 198v3

b.-esin (düşmen kimise b.) 14r5

b.-esin (kendözün b.) 84r4

b.-esin (seni b.) 51v1

b.-esin (sırrı b.) 103r4

b.-eydi (kim b.) 112v1

b.-imedün (seni b.) 15r2, 159r6

b.-imez (ḥāl b.) 165r1

- b.-ince (kendüyi b.) 137r3
 b.-iser (ne b. odi) 197r6
 b.-me 180v4, 187v4
 b.-medi 186v4, 186v5
 b.-medi (ene'l-ḥaḳḳ'ı b.) 134v5
 b.-mediler 85v1
 b.-mediler (ḥaḳīkatün ma'nāsın b.) 78v6
 b.-mediler (ma'nāsın b.) 79r3
 b.-mediler (ne varın b.) 79r2
 b.-mediñ 54v3
 b.-medise 134v5
 b.-medügün 61v5
 b.-mek 59v2
 b.-mek (āḥiret b. gerek) 110r6
 b.-mekdür (kendözini b.) 150v1
 b.-meye 73v1
 b.-meyene 66v1, 66v3
 b.-meyesin 103r6, 194v1
 b.-meyince (ḥālümüz b.) 163v6
 b.-meyince (seni b.) 102v6
 b.-meyüp (nêdesini b.) 61r5
 b.-mez 10v1, 38r2, 93r5, 96r1, 96v3, 112v5, 136r3, 181r1, 181r4, 205v6
 b.-mez (dīn diyānet b.) 65r6
 b.-mez (ḥaḳḳ'ı b.) 96r6
 b.-mez (ḥālinden b.) 115r3
 b.-mez (ḥālün b. ola) 176r1
 b.-mez (ḳadrini b.) 158r2
 b.-mez (nişānuñ kimse b.) 85v7
 b.-mez (sultānı b.) 5v6
 b.-meze 91v4
 b.-mezem 93r2, 136v6, 185r2
 b.-mezem (nolduğımı b.) 130r3
 b.-mezidük (bizi b.) 189v3
 b.-mezin 109v5, 192v3
 b.-mezin (beni b.) 157r1
 b.-mezin (dünden günü b.) 201v6
 b.-meziseñ 33r4
 b.-meziseñ (kendözünı b.) 150v1
 b.-mezler 57r5
 b.-mezsın 154v3
 b.-miş (nefsin b.) 201v1
 b.-miş (ol) 163r7
 b.-se 61r1
 b.-se gerek 108v3
 b.-sün (ne b.) 82r1, 133v5
 b.-ün 26r2, 109r3
 b.-ün (bellü b.) 80r4, 81r3, 94v2, 190v3
 b.-üp (ḥālüm b.) 206r3
 b.-ür 21v2, 23r3, 29v1, 46r4, 119v5, 126r6, 179v1, 181r3, 184r6
 b.-ür (ḥaberin b.) 13r4, 143v2
 b.-ür (ḥālī b.) 66v2
 b.-ür (kim b.) 152v5
 b.-ür (öğüt b.) 116r4
 b.-ür (rāzını b.) 189r5
 b.-ürem 22r2, 48v5, 129r5
 b.-ürem (alnumı ay b.) 97v6
 b.-ürem (kendözümü b.) 181v4
 b.-ürem (namāzumı b.) 181r3
 b.-üriken 118v4
 b.-üriseñ 33v2
 b.-ürsin 76v5, 82v2, 82v2, 151r6, 172v4, 210r4
 b.-ürsin (ḥālümü b.) 210r2
bildür-: Bildirmek, söylemek, anlatmak, kavratmak.
 b.-em (aḥvālümü b.) 143r4

b.-eyin 33r4, 49v3

b.-ür 3r8, 3r8, 3v1, 182v5

bile: Birlikte, beraber. *Tas.* Vahdet.

b. 2v5, 2v6, 3r2, 3r3, 3r4, 3v7, 4v1,
39v2, 53v5, 77r2, 83v6, 94r5, 97r1,
103v6, 110r4, 118r5, 118r5, 118v1,
135v6, 136v1, 156v1, 189v4, 192v7,
196r5, 203v6

b.-dür 168v6, 169r1

b.-yidük 189v6

b.-yidük (elestde b.) 190v1

b.-yidük (kadimde b.) 77v3

bilelik: Maiyet, beraberlik.

b. 78r1

bilici: Bilen kimse, âlim, bilgin.

b. (ma'nâ b.) 46r4

bî-levn: (Far.+Ar.) Renksiz, sıfatsız.

b. (olam) 139v4

bilin-: Bilinmek, idrak edilmek,
anlaşılmaq, gerçeğine erişilmek; adı
çıkmaq, adı yayılmak.

b.-mez (mekânun b.) 153r5

b.-mezdi 28v1

b.-üp (geldüm) 133v5

bî-lisân: (Far.+Ar.) Dilsiz, lisansız.

b. 106v3

bilış: Aşına, dost, tanıdık, bildik. krş. bk.

bilüş.

b. 67r3, 67v2, 76r4, 129r5, 170r7

b. (olan) 126v2

b. (hakk'ıla b. oldum) 102v3

b.-dür 116r1

b.-i 28r4, 73r5

b.-idük (ezelî b.) 77v4

b.-leri ('ışk b. ölmez) 85v3

b.-üş 77v3

bilış-: Tanışmak, aşına olmak, dost olmak;
dostlaşmak (karşılıklı bir eylemdir).

b.-di 149r6

b.-e (dostıla b.) 106r5

b.-eli 145v4

b.-elüm 161v3

b.-en (dostıla b.) 106r6

b.-en ('ışkuyla b.) 59r2

b.-ip (geldüm) 124r4

b.-mege (dostıla b.) 105v4

b.-üben 126v2

b.-ürlerimiş 126v2

bilışlik: Aşinalık, dostluk, tanışıklık.

b. 149r4

bilü: Zihin, fikir; bilgi, ilim, irfan, idrak,
malumat.

b.-m ('aqlum b.) 56r2

b.-m (şasdı) 145r3

b.-ñ 199v1, 199v2

b.-ñi (unut) 19v1

b.-ñile (ğāfil olma) 95v4

b.-si ('aqlı b.) 19r5

bilüş: Aşına, dost, tanıdık, bildik. krş. bk.

bilış.

b. 197r5

bî-mekân: (Far.+Ar.) Mekânı olmayan,
yersiz, yurtsuz.

b.-am 171v2

bin: (Ar.) Oğul.

b. ('isâ b. meryem) 158v3

b. (fûlân b. fûlân) 170v1

biñ: 1000, bin.

b. 2v4, 6r5, 7v4, 34r1, 37v5, 44r2,
53v5, 56r4, 59v5, 69v1, 97r5, 101v6,

112r2, 115v3, 123r5, 127v5, 128r2,
142r3, 173v6, 184v5, 184v6, 203r3

b. (arada biri) 19r3

b. (bakışun b. cān alur) 158r6

b. (cān fidā kıılırısam) 131v3

b. (cān olam) 137v5

b. (görine) 17r6

b. (kez) 33v5, 171v3, 193v3, 193v3,
198v5

b.-i 15v6, 81r5, 81r5

bin-: Binmek, çıkmak, oturmak, cülus
etmek, tahta çıkmak

b. (ata b.) 82v7

b.-di (tahta b.) 19r4

b.-emez (oldı) 18v4

b.-enler (tahta b.) 11v4

b.-er (bırāğ at b.) 8v3

b.-mişler (atı b.) 92r5

b.-sünler (burāk b.) 128v1

b.-üp (yele b. seyrān kıılan) 135v3

binā: (Ar.) Fiil çatılarını işleyen dilbilgisi
kitabı.

b. 150r6

binbaşlar: Binbaşlar.

b.-ıdur 4r3, 4r6

biğ bir: 1001, bin bir. **Tas.** Hz. Musa'nın
Tur dağında Allah'la bin bir kelime
konuştuğu inacı.

b. kelime kııldum 127r5, 133v5

bī-naẓīr: (Far.+Ar.) Eşsiz, benzersiz,
emsalsiz.

b. 90r5

bindür-: Bindirmek, yerleştirmek, üzerine
çıkartmak.

b.-eler (ağaç ata b.) 115r5, 176r2

biğer: Biner, 1000'er.

b. 4r3, 4r6, 4r9

bī-nihāyet: (Far.+Ar.) Nihayetsiz, sonsuz,
ölümsüz, uçsuz bucaksız, sınırsız.

b. 64r2, 86r1, 178v4

bī-nişān: (Far.) Nişansız, işaretli, izsiz;
adsız, namsız olma. **Tas.** Allah'ın
zatı; isimlilik ve fena makamı.

b. 190r1

b. (sübḥāna taparlardı) 179r4

b.-a (ḥālī döner nişānsuz b.) 178v3

b.-dan (ḥaber vērūḡ) 181v2

b.-dur 88v5

b.-sın 85v7

binye: (Ar.) Bünye, beden, vücut, yapı.

b. (tutdı) 16r1

bir (1) : Bir, tek; bir kere, bir kez,
öncelikle; sadece.

b. 6r2, 7r1, 16v2, 17r6, 18r2, 20r5,
21v2, 22r1, 24v5, 25r5, 31r6, 35r4,
39r5, 39r6, 40r5, 41r3, 41v6, 45r5,
51v6, 52v1, 53r4, 53r4, 56v3, 62r2,
62v6, 63r5, 64v6, 66r6, 67r3, 67v3,
68v3, 68v3, 68v5, 69r6, 70v2, 73v3,
73v4, 73v4, 73v6, 74r5, 76r2, 78r5,
78v7, 80r4, 81v3, 82r1, 84v3, 87v4,
87v5, 89r4, 93r2, 93v3, 94r2, 94r2,
95r6, 95r6, 95v1, 95v2, 95v3, 95v4,
95v5, 96r2, 96v3, 98r5, 98v1, 98v5,
98v6, 100v4, 101r3, 101v1, 102v4,
103v2, 104v2, 104v6, 105r6, 114r3,
115v3, 115v3, 119r6, 119r7, 119v1,
120r4, 120v1, 121r6, 121v1, 123r5,
123r5, 123r7, 125v6, 126v6, 130r4,
130v3, 130v6, 130v7, 132v3, 133v3,

135v6, 136r3, 136r6, 137v4, 137v4,
138v3, 138v4, 139v1, 140v4, 141v5,
144r1, 146r2, 146r5, 148v3, 150r6,
150v1, 151v4, 152r7, 153r3, 154r3,
160r6, 160r6, 162r6, 162r6, 162r7,
164r4, 165r1, 168r3, 173v3, 173v6,
175r5, 175r5, 178r4, 179v4, 182v3,
183v2, 184r3, 185v3, 186r1, 187r5,
189v6, 190r3, 190r3, 190r4, 190v6,
191v3, 192v3, 193r6, 194r3, 194r4,
195r2, 195v2, 195v6, 196r6, 199v6,
199v6, 201r3, 201v2, 203r5, 206r6,
206r7, 208r1, 208r2, 208r2, 208r3,
208r3

b. (adım) 112v3

b. (adım yër) 113v1

b. (ağızdan) 113r2

b. (avuç) 151v7, 186r1, 186v4, 210r5

b. (berke degmez) 40r5

b. (cümle b.) 169v4

b. (dağı) 75v7

b. (dem) 14v3, 19v5, 32r3, 33v5,
84r6, 87r3, 88r3, 97r1, 97r3, 109v3,
130r4, 131v4, 141v6, 152r3, 178v6,
185v6, 193r6

b. (demde) 120v5

b. (demdür) 64v5

b. (demī) 139r6, 139r6

b. (ëtdüm) 129r2

b. (gün) 7r4, 11v1, 15v1, 15v3, 51r6,
51r6, 51v1, 57v3, 62r6, 93r1, 107v4,
146v7, 147r1, 147r2, 147r3, 147r4,
147r5, 147r6, 149v4, 149v4, 149v5,
149v6, 150r1, 150r2, 181v7, 194v3,
205v5, 207v5

b. (her b.) 18r2, 59v4, 63r3, 66r2,
69v1, 69v2, 69v5, 72r4, 99v6,
125v5, 144r2, 162v1, 169v4, 182v5,
191r1, 203r3

b. (hîç b.) 157v6

b. (iki) 24v4, 51r5, 209r1

b. (kaç) 62r2, 112r3, 146r3, 151r3,
168r7

b. (kadem) 76r3

b. (kez) 62r5, 193v3

b. (kezden) 196r2

b. (kılı kırk yardılar) 124v2

b. (kılıla yederler) 168r1

b. (kılıla yedilür) 168r2

b. (nice) 62v1

b. (nice b.) 14v3, 138r6, 143r2

b. (nicenün) 137r1, 137r1, 137r1

b. (niçe) 98v4

b. (niçe b.) 14v3, 15r3, 47v6, 137r6,
137r6, 137r6, 138r2, 138r4, 138r4,
138r5, 138r5, 138r6, 138v5, 138v5,
139r2, 139r2, 139r4, 139r4, 139v2,
139v2, 139v3, 199v5

b. (niçeler) 85r5, 206r6

b. (niçeleri) 85r5, 85r5

b. (niçenün) 89v3

b. (niçeye) 206r6

b. (pülicün) 81r4

b. (pülün ziyāna varmaz) 107r5

b. (vaqt) 194r7

b. (yaña kaldı) 88v6

b. (yufkaya kıyamaz) 98v4

b. (zerre) 51r3, 153v5, 161r3, 185v1

b. (zerre kayurmazam) 121r4

b. (zerresi) 143v6

b. (zerresin) 123r5
 b.-i 3r7, 3r8, 3v1, 3v3, 3v3, 3v4, 5r4,
 5r4, 37v5, 80r6, 80r6, 101v1, 124v1,
 124v1, 124v1, 162r6
 b.-i (biñ arada b.) 19r3
 b.-i (her b.) 31r5, 107r4, 122r1,
 168r3
 b.-ile (her b.) 167v3
 b.-in 124v2
 b.-inde (her b.) 147v6
 b.-ine 124r6
 b.-ine (her b.) 45r5
 b.-ini 137r3
 b.-inüñ (her b.) 125v5
 b.-inüñ 137r2
 b.-iseñ 166r6
 b.-isi 164r4, 169r3, 169r3, 169r3,
 169r3
 b.-isi (dördün b.) 124v1
 b.-isi (her b.) 5r3, 7v4, 80r4, 125v6
 b.-isine (kırkıdan b.) 127r1
 b.-ün 91r2

bir (2): Aynı, benzer, eşit.

b. 70r2
 b. (gör) 184v4
 b. (gözile bakmak) 152r4
 b. (gözile bakmayan) 70r7
 b. (ola) 103r6, 113v5
 b. (oldı) 60v2
 b.-dür 13r2, 53r4, 69r3

bir (3): Birlik, birliktelik, bir olma hâli,
 teklik, vahdaniyet, ahadiyet.

b. 79v1, 79v2, 104r3, 104r3, 123v6,
 169v3, 190r3
 b. (el b. etdi) 44r2, 44r2, 97v4

b. (el b. eyleyem) 143v5
 b. (eyleyem) 143v4
 b. (eyleyüp) 65r1
 b. (hakk'a b. derse) 34v6
 b. (ola) 167v3
 b. (oldı) 168v5
 b. (olupdur) 167v1
 b.-den 169v3
 b.-dür 72r2, 103v6, 118v4, 190r3
 b.-e 150r4
 b.-em 143v2
 b.-ile 138v1, 167v1

birbir: Birbiri. krş. bk. **birbiri.**

b.-mize 161v1

bir bir: Birer, birer.

b. 91r2, 96v3

birbiri: Birbiri. krş. bk. **birbir.**

b. 184r3

b.-ne 92r7

birden: Birlikte, beraberce, hepsi bir
 arada.

b. 190v1

biregi: Bir kimse, başkası. krş. bk. **biregü.**

b. 113v1

biregü: Bir kimse, başkası. krş. bk. **biregi.**

b.-ye 162r4

b.-yiçün 162r3

bî-reng: (Far.) Renksiz, donuk, solgun.

b. (ü bî-elvân olam) 139v1

birer: Birer, 1'er.

b. 92r5

bir hürî: (T.+Ar.+Far.) Cennet kızı. **Tas.**
 İlim. İsmail Hakkı Bursavî'nin
 şerhine göre altıncı kapıdaki bir hürî

ilimdir. Bunun da terki gerekir.

(AKY, s. 220)

b. 148v2

birik-: Birleşmek, bir araya gelmek, toplanmak; sahip olmak.

b.-esin (sevürkmişler yolına b.) 12r3

b.-iser (hünerüme b.) 20r6

birin birin: Birer birer.

b. 4v6, 20r1, 157v3

birkaç: Birkaç.

b. 4v7, 43v3

bir kişi: Bir kişi. *Tas.* Nefs-i emmâre. İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhine göre birinci mertebedeki kişi nefs-i emmâredir. (AKY, s. 220)

b. 148r2

birle: İle.

b. 3r3

birle-: Birliğini kabul etmek, şirk koşmamak, tevhit.

b.-r (cümle bir anı b.) 169v4

birlik: Bir olma hâli, vahdaniyet, ahadiyet.

b. 138v1, 178v6

b. (eyleyem) 138v1

b. (hakk'ıla b. ola) 81v4

b. (hânına kandum) 155r3

b. (makâmın dutğıl) 167r3

b. (ola) 25r2

b. (sarâyın) 112v4

b.(g)-e 34r5

b.(g)-e (biten) 131r5

b.(g)-e (bitmege) 126r6

b.(g)-e (bitmişidük) 77v4

b.(g)-e (bitüp) 124r5

b.(g)-e (gel) 166r6

b.(g)-i 68v6

b.(g)-i (cân b.) 26r2

b.(g)-i (gönül b.) 77v5

b.(g)-ine 100r6

bî-ser: (Far.) Başsız. *Tas.* Sefil, harap.

b. 106v3

bî-şifât: (Far.+Ar.) Renk, şekil, suret ve sayılardan münezzehtir.

b. 178v4

bismi'llâh: (Ar.) Besmele, Allah'ın adıyla.

b. 2r2

bîş: (Far.) Fazla, artık.

b. (ne b. ü ne kem) 35r4

biş-: Pişmek, olgunlaşmak; hazırlanmak, hazır olmak.

b.-di (yûnus miskîn çigidi b.) 162r1

b.-en (gurbetle bağı b.) 146v4

b.-mez 162v5

b.-üpdurur (hakk'ıun hânı b.) 181v5

bişir-: Olgunlaştırmak. *Tas.* Sözü akıl, mantık, ilim ve ahlakla süsleyip yerinde ve zamanında söylemek. krş.

bk. **bişür-**

b.-gil (kelecilerün b.) 95v1

b.-üp (sözi b.) 95r6

bişür-: olgunlaştırmak; manen olgunluğa eriştirmek. krş. bk. **bişir-**

b. (çig işüñi b.) 42v6

b.-di (hâmıdum 'ışk b.) 145r7

bit- (1): Bitişmek, kaynaşmak, vahdaniyet; davranmak.

b. (şabrıla b.) 30r5

b.-en (birlige b.) 131r5

b.-mege (birlige b.) 126r6

b.-mişidük (birlige b.) 77v4

b.-üp (birlige b.) 124r5

bit- (2): Meydana gelmek, hasıl olmak; ortaya çıkmak, belirmek, görünmek, erişmek, sonuca ulaşmak, hallolmak.

b.-er 190r3

b.-er (şakal b.) 114v5

b.-er (güzeller katında b.) 114v5

b.-er (cevāhir sende b.) 18r5

b.-er (iş 'amelile b.) 99r4

b.-sin (cehennemden b.) 150v4

bit-(3): Bitmek, sonlanmak, tükenmek; iflas etmek, mahvolmak.

b.-mez 43r1

b.-e 170v2, 175v1

b.-er 67r2

b.-ince (işüm b.) 196v3

b.-meyen 43r1

b.-meyiser 175r6

b.-mez (şagınçdan geçdük) 108r5

b.-mez (şagınçdan geçdüm) 155r5

bit-(4): Yetişip büyümek, oluşmak, yeşermek. *Tas.* Verim, bolluk, bereket, iyi sonuç.

b.-en ('ışksuz b. çiçek şoldı) 191r1

b.-er 46r6, 207v6

b.-meye 58r1

b.-mez (ot b.) 20v5

b.-mez (tohumını b. yere saçar) 31v1

b.-diler 173r4

biti: Amel defteri, yazılmış şey.

b. (elüğe b. şunıla) 77r2

b. (boynuğa b. şala) 204v7

bitür-: Bitirmek, tamamlamak, sona erdirmek; sonuçlandırmak,

başarmak. *Tas.* Ahiret için bu dünyadayken hazırlığını yapmak.

b. (işün bugün b.) 42r5

b.-eler (işüni b.) 176r3

b.-ür 30r6

bitriş-: Hesaplaşmak, ödeşmek.

b.-üp (geldüm) 124v5

biz: Biz.

b. 65r2, 68r6, 70v5, 73v3, 95r3, 95r3, 96r1, 96r2, 96r3, 100r6, 104r3, 104r4, 149r2, 149r3, 149r4, 149v2, 149v6, 178r5, 189v3, 189v4, 189v6, 201r4, 203r1, 203r2, 204r2

bizār/bizār: (Far.) Bıkmış, usanmış, bezmiş; tedirgin, rahatsız.

b. (cāndan b. eyledi) 187v3

b. (olmuş) 81r4 (bizār)

b.-am 119r3 (bizāram)

bizde: Bizde.

b. 172v2, 188v2

bizden: Bizden.

b. 75r6, 82r4, 91r4, 120v6, 121v1, 150v5, 196r5

bize: Bize.

b. 8r5, 8r6, 24v5, 26r5, 39r4, 44r3, 46v2, 54r3, 60v3, 64r5, 70v5, 71r2, 73v2, 75r6, 82r4, 84v6, 90v5, 94v6, 94v6, 95r1, 95r2, 95r2, 102v2, 111r3, 112v4, 114r3, 115v3, 117r5, 119v1, 119v3, 145r3, 146r4, 151v6, 155r4, 193r4, 193r4, 200v3, 200v4, 201r1, 203v5, 204r2

bizi: Bizi.

b. 26r4, 89r7, 96r1, 99v6, 100v1,
126r2, 133v5, 176v2, 189v3, 189v3,
204v2

b. (bilmezidük) 189v3

bizüm: Bizim.

b. 44r3, 68r5, 96r1, 172r5, 172r6,
178r1, 178r2

b.-dür 68r6

bizümile: Bizimle.

b. 89r6, 117v1

bizümle: Bizimle.

b.-dür 196r5

boğaz: Boğaz, boynun önü.

b.-ına 36v2, 36v3

b.-ından (kanā'at dārında nefsi b. as)
99r5

b.-uğa 63r4

boğdur-: Boğdurmak, garketmek.

b.-up (şuya b. geldüm) 133v6

boğıl-: Boğulmak, nefes almasına engel
olunarak öldürülmek.

b.-am (ne dāra çıkam b.) 196v3

bol: Bol, çok.

b. 46v3, 187v3

bolay ki: Ola ki, belki, inşallah.

b. 36r4

boncuq: Boncuk.

b. 106v5

borc: Borç, manevi ve ahlakî bakımdan
yapılması gereken şey, vecîbe.

b. (boynunğa b. kalmasun) 97v2

bostān: (Far.) Koku yeri, sebze bahçesi,
bağ, kavun karpuz tarlası. *Tas.*
Alınıp koparılacak yer; ilim ve

feyzin saçıldığı yer, tekke, dergâh;
fetih makamı.

b. 58r1

b. (bāğ u b. olurısa) 57v7

b. (bāğ u b. eyledüm) 129v1

b. (halkı b. edinmişdür) 136v6

b. (ola) 58v4

b. (olam) 140r6

b.-lar (başın buldum) 155r5

b.-um (yağma olsun) 155r5

boş: Boş, anlamsız, gerçeğe dayanmayan;
değersiz, amaçsız. *Tas.* Manevi
olgunluğa erişmemiş, içini
maneviyatın hazineleriyle
doldurmamış, nefsin
boyunduruğunda yaşayan.

b. (söylene) 50v2

b. durur (içi b.) 68v4

boşa-: Serbest bırakmak, nikâh bağı
bozmak, kendi hâline terk etmek.
Tas. Şehvete düşkünlükten
vazgeçmek. (AG-1, s. 473)

b. ('avratun b.) 154v4

boşan-: Boşalmak, boş kalmak.

b.-mış (tamar akmış) 144v1

boy: Derece, mertebe, ölçü, boyunca.

b.-ı (yêr b. gider) 36v6

boyun: Boyun; üzeri, üst.

b. (tutar) 56v4

b. (vermez) 43r4, 97r2

b. (zencîrlü kalmışdur) 37r3

b.-ı (zencîrlü) 105r5, 163v6 (boynı)

b.-ın (buran) 76v4 (boynın)

b.-ın (buranları) 145r1 (boynın)

b.-ın (burmadın) 133v4 (boynın)

b.-ın (uram) 120v3 (boynın)
 b.-ına (dār urğanın dağan) 129v2
 (boynına)
 b.-ına (düşer) 37r2 (boynına)
 b.-ına (geçüp) 37r5 (boynına)
 b.-ına (zencîr olur) 37r4 (boynına)
 b.-ına (zencîr ura) 38r4 (boynına)
 b.-ında 21v3 (boynında)
 b.-ından 105v1 (boynından)
 b.-ını (nefsün b. çalmış 165v7
 (boynını)
 b.-ını (egmiş) 144v6 (boynını)
 b.-umdan (indüreyin) 35v3
 (boynumdan)
 b.-uñ 105v1 (boynuñ)
 b.-uğa (biti şala) 204v7 (boynuğa)
 b.-uğda (borc kalmasun) 97v2
 (boynuğda)
 b.-uğda (kala) 182r3 (boynuğda)
 b.-uğdağı 90v3 (boynuğdağı)
 b.-uğdayısa (konşı haqq'ı b.) 156r3
 (boynuğdayısa)

boyunca: Boyu kadar, boyu ölçüsünde.

b. 36v5

boz-: Bozmak, değiştirmek, kötüleştirmek.

Tas. Kalp, hatır kırmak; uzaklaşmak,
 tarikat kurallarına uymamak,
 kuralların dışına çıkmak.

b.-ar 81r4

b.-ar (ışık b.) 85r5

b.-mağa (düzenlik b.) 20v4

boz busaruğ: Boz renkli, bulanık,
 dumanlı, sisli.

b. (tuman) 141r4

bozul-: Bozulmak, iyi ve değerli niteliğini
 yitirmek; dağılmak, yok olmak.

b.-dı (dilüm tetigi b.) 125r5

b.-ısar (şüret b.) 205v3

b.-mış 27r3

boz yapalağ: Boz tüylü.

b. 116r5

bölük: Bölük, parça, kısım; takım, zümre,
 cemaat. **Tas.** Seçilen yol.

b.(g)-indensin 4v4

b.-densin 4v3

böyle: Böyle, bu şekilde.

b. 25r2, 25r2, 49v5, 51r5, 62r2, 62r2,
 62r3, 62r4, 62r4, 69r6, 76r4, 81r5,
 118v4, 143r6, 187r6, 194v3

b. (bundan b.) 64r2, 128r4

b. durur 122r4

bu: Bu.

1. Sıfat.

b. 4v7, 4v8, 5v2, 5v3, 6r3, 6v5,
 10v2, 12v4, 13r2, 13v2, 13v2, 14r2,
 14r3, 14r4, 14v5, 14v5, 15r5, 15r6,
 15v5, 16v3, 19v4, 24r3, 24v2, 26r1,
 26r1, 26r3, 26r3, 26r4, 26v5, 27v5,
 28r2, 28v4, 29v3, 31r2, 31r5, 35v6,
 37r3, 38r5, 39r2, 39v4, 40r4, 41r1,
 42r1, 42r3, 43r3, 43v3, 43v4, 43v4,
 43v7, 44v5, 46r4, 46v3, 46v4, 46v5,
 46v6, 48v5, 51v5, 52r2, 54r4, 54v4,
 58v6, 60r4, 60r5, 60v5, 61r1, 61r1,
 61r1, 62r3, 62v3, 62v3, 62v6, 63v2,
 64v2, 64v5, 65r4, 65v2, 66v2, 67v2,
 68r5, 68r5, 69r5, 69v1, 69v3, 69v5,
 70r1, 70r2, 71r2, 71r3, 71r3, 71r5,
 71r5, 71r6, 71v3, 71v3, 71v5, 72r4,

73r4, 73r4, 73r6, 73v2, 73v2, 73v4,
 74r2, 74r4, 74r5, 74r6, 75r4, 75v1,
 77v2, 77v2, 77v5, 78r2, 78r4, 78r4,
 78r6, 78v1, 78v6, 79r4, 79r4, 79r7,
 79v1, 79v2, 79v4, 79v5, 80v1, 80v2,
 81r4, 81v7, 82r6, 82r6, 82v2, 82v2,
 82v3, 82v3, 82v3, 82v3, 82v4, 82v4,
 82v4, 83r4, 85r4, 85r7, 86r6, 86v3,
 88v1, 88v4, 89r6, 89v6, 91r1, 91r2,
 92r4, 92v7, 93r3, 94r4, 94v1, 94v2,
 95r1, 95v3, 97r4, 97v1, 97v6, 97v7,
 98v1, 98v3, 98v5, 99v1, 100r4,
 100r5, 100v1, 100v2, 100v2, 101v5,
 103r2, 104r5, 104v4, 105v6, 106v3,
 107r4, 107r6, 108r3, 108r4, 110r5,
 110v1, 110v1, 111r6, 111v2, 111v4,
 112r3, 112v5, 112v5, 113r6, 113v2,
 114r5, 114v2, 114v5, 115r2, 115v4,
 115v5, 117r5, 119r3, 119r3, 119r3,
 119r6, 119v5, 119v7, 120r2, 120r5,
 120v6, 122v2, 124r1, 124r4, 124v2,
 125r4, 126r2, 127v3, 129r2, 129r5,
 129r6, 130r7, 131r2, 133r2, 133r2,
 133v5, 135v3, 135v6, 136r2, 136r4,
 136r5, 137r6, 139r3, 139r5, 140v2,
 141v6, 142r3, 142r3, 143v6, 147r6,
 147v3, 148r5, 149r4, 151r2, 151r7,
 151v1, 151v2, 151v7, 152r5, 153r4,
 153v2, 153v6, 154r2, 155r1, 156r4,
 160r3, 160r4, 160v2, 160v3, 162v4,
 164r4, 165v5, 166r3, 166v3, 168r3,
 168v5, 169r5, 169v1, 170v7, 171r1,
 171v2, 171v3, 171v3, 172r1, 172r2,
 172r3, 172r5, 172r6, 172v2, 172v5,
 172v7, 173r2, 173v1, 174r1, 174v6,

175r1, 176r4, 176r4, 176v2, 176v3,
 176v4, 176v5, 176v6, 177r1, 177r2,
 178r1, 178r2, 178v1, 179r5, 180r2,
 180r3, 180r3, 180v4, 180v5, 180v6,
 181v1, 181v2, 182v1, 183r3, 183v5,
 183v5, 185r3, 186r3, 186r3, 186r5,
 186r6, 189r6, 189v6, 190v3, 190v6,
 192r5, 192v1, 193r1, 193v5, 194r2,
 194r5, 195v1, 195v3, 196r3, 196v1,
 196v6, 197r2, 198v6, 199r2, 199r2,
 199r2, 199r3, 199r3, 199r4, 199v1,
 199v2, 199v5, 201v3, 202v6, 207r6,
 207v5, 208r1, 208r4

b. (arada) 176v6

b. (aradan) 26r6

b. (gündür) 90r6

b. (kez) 27v2, 36r4

b. (yeri) 135r5

b. (yerleri) 131r2

2. Zamir.

b. 5v3, 21v6, 21v6, 23v3, 32r1, 32r3,
 36r1, 38r5, 41v6, 43v5, 49r2, 49v4,
 54v4, 60v1, 62r3, 68r6, 82r1, 89r1,
 94r3, 96v3, 119v5, 165v5, 175r4,
 178r4, 196v5, 204v5

b.-dur 6v4, 18r3, 37r4, 37r4, 59v3,
 74r4, 76r3, 111r3, 117v4, 119v2,
 128r1, 164v1, 165r4, 167v3, 181v4,
 193v6, 209r6

b. durur 164r5

b. durur 80v4

bucağ: Köşe, kenar.

b.-da 98r2

buçuk: Buçuk, yarım, yarı.

b. (gün) 6v6

b. (sā'at) 43v5

b. (püllük aşşum yok) 97v7

b. (üç b. okuyan) 89v1

budağ: Dal; şube, teferruat.

b.(ğ)-a (cân b. aşdı) 173r6

b.(ğ)-a (kuş b. bir kez konar) 62r5

b.(ğ)-ıdur (cân kudret b.) 77v5

b.-laruñ (oda gire) 62r6

budura: İşte budur, kesinlikle budur, budur a!

b. 162r5

buğ: Buğu, buhar.

b. (güherden b. çıkar) 185v4

b.-dan 185v4

b.-ından (gevherüñ b.) 152v2

buğday: Buğday.

b. (uçmağda b. yedi) 91v5

b. (yañıldum b. yedüm) 133v4

bugün: Bugün, daha yeni, henüz, şimdi; içinde bulunulan zaman. *Tas.* Bu dünya hayatı; geçicilik, fânîlik.

b. 39v6, 42r5, 70r6, 71r2, 72v4, 102v5, 112r5, 134v6, 142v5, 145v6, 145v7, 146v2, 146v2, 146v3, 146v4, 146v5

b. (yarın) 42r5, 53r5

b. (yarınıla) 8r3

b.-dür (dünile b.) 60v2

b.-dür (yarınım b. bana) 60v6

bugünkü: Bugün olan, bugün yapılan; bugüne mahsus. *Tas.* Bu dünyaya ait.

b. 64r1

b. (dem) 193r1

b. (gün durur yarıñgı günün) 42r4

buğ(u)z: (Ar.) Kin, nefret, düşmanlık.

b. 22v4 (buğuz)

b. 44v5 (buğz)

b.-ından 186v6 (buğz)

buhl: (Ar.) Cimrilik, pintilik, el sıkılığı.

b. 33v3, 34v4, 83r3, 88v6

b. (ehlinün) 38r5

b. (elinden kurtıla) 38v4

b. (oldıyısıa hâli) 38r6

b.-den (kurtılayım) 39r1

b.-ı 37r5

b.-ı (yağar) 39r5

b.-uñ (odı) 38v5

buhrāt: (Yun.) Hippokrates. Eski Yunan medeniyetinde İskender'den yüz yıl kadar önce yaşamış olan ünlü hekimdir. Tıp ve hikmet dolayısıyla söz konusu edilir.

b. (olam) 139r4

bul-: Bulmak, keşfetmek, erişmek, ulaşmak; elde etmek, karşılığını almak; görmek, karşılaşmak; çekmek, dayanmak, katlanmak; akıl erdirmek, bilmek.

b. 45v4, 93v2

b. (isteye b.) 75v7

b. (pādişāhı sende b.) 112v6

b.-a (dirlik b.) 160v6

b.-a (genci b.) 45v6

b.-a (ma'sūkı b.) 40r4

b.-alum 74r2

b.-alum (haqq'ı b.) 81r6

b.-am 109v6

b.-am (tanık b.) 94r6

b.-an (dostı b.) 176r7

b.-ana (gevher b.) 18r3

b.-asın 5r1, 77r3, 108v5, 147v5,
 147v6, 148v5, 148v6, 167r1
 b.-asın (cānlar cānı b.) 167r3
 b.-asın (delīl b.) 148r5
 b.-asın (genc b.) 45v1
 b.-asın (kān b.) 18r2, 30r3
 b.-asın (ma'nā b.) 147v2, 166r6
 b.-asın (mercān b.) 18r2, 30r3
 b.-asın (miḥnet b.) 155v4
 b.-asın (mi'rāc b.) 113r1
 b.-asın (mi'rāc u tūri b.) 30v1
 b.-asın (miskīnlik b.) 148r2
 b.-ayın 45v4, 46r5
 b.-dı 7r2, 68r4, 80v6, 89v4
 b.-dı (dermānı b.) 204r5
 b.-dı (ḥaqq'ı b.) 81v1
 b.-dılar 164v5
 b.-dılar (ber-ḥūrdārlığı b.) 192r6
 b.-dum 119r4, 165v3
 b.-dum (ballar balını b.) 155v1
 b.-dum (beni b.) 196v5
 b.-dum (bostānlar başın b.) 155r5
 b.-dum (cānlar cānını b.) 155r1
 b.-dum (dostı bende b.) 72v6
 b.-dum (dostı yakın b.) 196r5
 b.-dum (ḥaqq'ı b.) 121r3, 163r3,
 196v5
 b.-dum (ihtiyār b.) 154r4
 b.-dum (iz b.) 166v2
 b.-dum (maḥsūdum b.) 163r4
 b.-dum (şabrı b.) 171v3
 b.-duḡ (yêrūḡ b.) 203v1
 b.-duḡısa (yol b.) 107r2
 b.-ıcağaz 130r5
 b.-ımadum 24v6, 163r4

b.-ımasun 106v6
 b.-ımaz (yol b.) 89r1
 b.-ımazam 130r4, 196r2
 b.-ımazam (beni b.) 130r3, 130r5
 b.-ımazsın 163r7
 b.-ınca 118v1
 b.-ıncadı 196v5
 b.-ıncaydı (ḥaqq'ı b.) 121r3
 b.-ıncaymış (dostı b.) 100v5
 b.-ıvardur (yol b.) 190v5
 b.-ıvêrûn 97r2
 b.-madı (çäre b.) 197r3
 b.-mağicûn 145v6
 b.-maya (raḥmet b.) 44v1
 b.-mayalar (begligi b.) 194r5
 b.-mayınca (ma'sūḡın b.) 163v4
 b.-mayup (yolın b.) 181r7
 b.-uḡ 26v3
 b.-up 76v3
 b.-ur (devlet b.) 65r3
 b.-ur (ḡarār b.) 123r6
 b.-ur (müṣāhede b.) 53r2
 b.-ur (toḡurlığı b.) 52v4
 b.-urlar 11v2
 b.-ursañ (ustā-bānını b.) 83r4
 b.-ursın (seni b.) 42r1

bulan-: Bulanmak, karışmak.

b.-madın (tūrıla) 167v4
 b.-madın (tūrula) 167v5
 b.-urısa ('ālem b.) 167v4

bular: Bunlar.

b. 10r2, 34r4, 79r2, 86r3

bulara: Bunlara.

b. 7v6, 34r5, 52v3, 53r3

bulardan: Bunlardan.

b. 5v4, 10r3, 34v3, 46r3

buları: Bunları.

b. 40v4

bularuḡ: Bunların.

b. 34r5, 34r6

b.-dur 10v6

bulaş-: Meşgul olmaya başlamak, içli dışlı olmak, haşır neşir olmak; bulaşmak, bulanmak.

b.-an (murdār dünyāya b.) 67v5

b.-ıcaḡ (ṭona ḡan b.) 67v3

bulat-: Bulandırmak. *Tas.* Kibirlendirmek.

b.-dı 14v6

buldur-: Buldurmak; bildirmek.

b.-ayın 45v3, 45v3

b.-mayanı 45v3

bulḡur: (Far.) Bulgur, kaba öğütölmüş buḡday.

b. 105r3

bulın-: Bulunmak. krş. bk. **bulun-**

b.-a 45v5, 77r2

b.-maya 76r2

b.-maz 53v1, 153r6

b.-ur 29v2, 41v5

bulun-: Bulunmak, olmak. krş. bk. **bulın-**

b.-dı 8v4, 54r5

b.-maya 174r1

bulıṣ-: Karşılaşmak, rastlamak. *Tas.* İlâhi aşka kapılmak, ilâhi nurla şereflenip kendinden geçmek. krş. bk. **buluş-**

b.-dum 157r5

buluş-: Karşılaşmak, rastlamak. *Tas.* İlâhi aşkı yaşamak, mürşitten ilim, feyiz almak. krş. bk. **bulıṣ-**

b.-dı (dostıla b.) 97r2

bulut: Bulut. *Tas.* Halka ve Hakk'a sürüklenmek; küfre perde olmak, küfrü engellemek; feyz yüklü olmak, faziletler getirmek.

b. (olup) 141r1

b.-lara (hüküm süren) 121v6

b.-layın (seyrân edüp) 121v5

buna-: Bunamak.

b.-dı 115r3

bunca: Bu kadar, bu denli, birçok.

b. 14r6, 27r2, 35v5, 84v6, 84v6, 94r2, 94r2, 132v6, 146v2, 158r5, 174v6, 183v2, 192r3, 210r5

bunda (1): Burada.

b. 15r4, 40v2, 42v3, 42v6, 42v6, 43r1, 43r2, 76v4, 81v1, 90r6, 91r4, 96v5, 99v6, 178r4, 113v6, 115v1, 115v6, 116v6, 116v6, 119r4, 120r5, 122r4, 126r4, 126v2, 127v6, 153r2, 153r3, 170r6, 176v4, 180r1, 180r3
b.-dur 181r6

bunda (2): Buraya.

b. 71r4, 119r4, 120r2, 120r7, 124r3, 124v4, 126r4, 127v6, 133r5, 134r2, 136r4, 136r4, 171v4, 196v2, 205v2

bundan (1): Bundan.

b. 61r2, 102r5, 127v1, 167r4

b. (böyle) 64r2, 128r4

b. (ḡayrı) 25r6

b. (içerü) 70v4

bundan (2): Burada, buradan.

b. 134v6 (Locatif görevinde)

b. 87v4, 147v5

bunı: Bunu.

b. 2r4, 118v4, 119v5, 131v1, 135v4,
145r3, 196r4, 199r2

bunlar: Bunlar.

b. 4r3, 4r6, 4r8, 10r1, 10v3, 44r4,
69r6, 112r3, 121r5, 153v1, 169r5,
176r1, 194r5, 194r6, 194r7

b.-dur 57r4

bunlara: Bunlara.

b. 38r2, 69r6

bunları: Bunları.

b. 116r2, 128v1, 194r2, 194v3

bunlaruḡ: Bunların.

b. 4r9, 5v2, 85v3, 128r7

b.-ıla 4r10

b.-la 139r5

bunuḡ: Bunun.

b. 19v4, 96r3

b. (gibi) 32v6, 97r3, 98r4

buḡ: Sıkıntı, felaket, zaruret, gam, şiddetli
ihtiyaç.

b. (yérinde) 104r6

buḡa: Buraya, buna.

b. 52r5, 64r2, 64r3, 110r5, 181r6,
190r4

buḡal-: Bunalmak, sıkıntıya düşmek.

b.-dı 9r2

b.-up 7r6

bur-: bükmek, sarmak, çevirmek,
yöneltmek.

b.-an (boynın b.) 76v4

b.-anları (boynın b.) 145r1

b.-madın (nefsüm boynın b.) 133v4

b.-maḡıla (kulaḡum b.) 163v2

burāk: (Ar.) Hz. Muhammed'in Miraç
gününde bindiḡi binek, cennet

bineḡi. Katırdan küçük ve merkepten
büyücek bir hayvan olarak olarak
anlatılır. Şimşek gibi hızlı ve çok
parlak oluşu en belirgin
özelliklerindendir. **Tas.** Âşıkın
ruhunu ruhanî dünyaya taşıyan aşk.
(SCS, s. 77)

b. 78v4

b. (binsünler) 128v1

b.(ḡ)-um 171v2

burc: (Ar.) Kale, hisar çıkıntısı, kule;
güneşin ayrıldığı on iki kısımdan her
biri, hareketsiz yıldızlar kümesi. **Tas.**
Kat, makam; 9 kat göḡün 8. katı

b. (u bārūsın bir êtdüm) 129r2

b. (u bārū ola) 91r3

b.-ında (dost b. cevlan kılam) 127v6

b.-ında (muḡabbet b.) 189r4

b.-ından (ma'sūk b. toḡar) 67r6

b.-ınuḡ ('ışk b. kulesi) 201v5

busaruḡ: Duman, sis, bulanıklık, dumanlı.

b. (boz b.) 141r4

buş-: Öfkelenmek, kızmak.

b.-ar 97v2

b.-arısam 20r3

b.-up 124r6

buşı: Buşu, öfke. krş. bk. **buşu.**

b. 23v4

buşu: Öfke, kızgınlık. krş. bk. **buşı.**

b. 20r1, 20v4, 21r3, 21r4, 21r5, 22r5,
22v2, 22v4, 23v5, 26v1, 26v2, 27r3

b. (dīvānı) 22r5

b.-dan 21r6, 22v2, 26v4

b.-dandur 27r2

b.-sı 30v4

b.-yı 26v6

b.-yı (şanasın b. ibrāhīm edhem)

27r5

buyruk: Buyruk, emir, ferman.

b. (geldi) 81r5

b. (indi) 35v2

b.(ğ)-ı 114r5

b.(ğ)-ı (dutan) 131r5

b.(ğ)-ın 188r4

b.(ğ)-ın (buyuram) 121r6

b.(ğ)-ın (tutup) 108v3

buyrul-: Söylenmek, denmek.

b.-madın (elest b.) 175r4

buyur-: Söylemek, demek; emretmek;

havale etmek; bağlamak.

b.-am (buyruğın b.) 121r6

b.-an 49v5

b.-dı 27r1, 150r5, 155v6

b.-dı (işî toğruluga b.) 52r5

b.-dı (terk b.) 40r6

b.-duğı 80v4

b.-duğ 157r6

b.-ğıl (kullık b.) 45r5

b.-mı 83v2

b.-ur 40v6, 182v3

b.-urlar (demür b.) 7v5

bühtān: (Ar.) Yalan, iftira.

b. 44r4

b.-dur 57r6

b. (-ı 'azımdür) 49v5

bük-: Bükme, eğmek.

b.-er (bêlin b.) 137r1

b.-üp (bêlini b.) 195r6

bükül-: Bükülmek, kıvrılmak. *Tas.* Nefs terbiyesi, ruhun olgunlaşması.

b.-di ('ışk elinden vücūdı iki b.)

200v5

bülbül: (Far.) Bülbül. *Tas.* Mürit, derviş.

b. 136v1, 154r1, 173r6

b.-den 184r4

b.-em 171v4

b.-em (bir ġarībce b.) 136r6

b.-i 184r3

b.-i (olam) 58v5

b.-iyem (dost bāğ-çesi b.) 126v1, 146v5

b.-iyem ('ışk bāğı b.) 196r4

b.-ün 184r4

bünyād: (Far.) Esas, temel, asıl; yapı,

bina; iç, iç kısım.

b. 72r4, 115v3

b. (eyledi) 2r3, 203v6

b. (oldı) 133r7

b. (olmadın) 120r2

b. (uran) 141v2

b. (urdu) 172r5

b. (urulmadın) 118v5, 119r1, 132r6

b.-ı ('ışk b.) 157v4

b.-ı (muḥkem ola) 209v1

b.-ı (ola) 197r4

b.-ı (oldı) 18v3

b.-ın (dīnün b. yıkma) 174r5

b.-ını (tağlar b. kızar) 56v1

bürd ü bār: (Far.) Bürdbâr, uysal, ağırbaşlı, sabırlı, tahammüllü, sıkıntıya katlanan.

b. 106v6

bürhān: (Ar.) Delil, ispat, tanık.

b.-a 178v5

büt-: (Far.) Put. *Tas.* Gurur.

b. 141r1

b.-e (ne b. hāça taparam) 123r2

b.-in (gönlün b. şımağ) 90v4

b.-ün (oda yak) 103v5

büt-hāne: (Far.) Puthane, tapınak.

b. 107r5

b.-ye 169r5

bütün: Mükemmel, tamam, sağlam, eksiksiz, parçalanmamış.

b. 68v4, 166r6

b. (eginleri b. karınları çok) 10r2

b. (şıdki b.) 198v2

b. (şırça şınuğdan sonra b. olası degül) 112r1

b. (iqrār b. olmayınca) 67v4

C

ca'fer: (Ar.) Cafer-i Tayyar. Hz. Ali'nin büyük kardeşi olup iman edenlerin otuz ikincisidir. 630'da Rumlarla yapılan Mûte savaşında sancağı taşıyan sağ eli kesilince sol eline almış, o da kopunca sancağı dişleri arasında taşımıştır. 41 yaşında şehit olması üzerine Cafer'e iki kolu yerine iki kanat verildiği ve cennette uçmakta olduğu vahyedilince Hz. Peygamber bu müjdeyi ashabına söylemiş ve ondan sonra Tayyar (uçan, uçucu) lakabıyla anılmıştır. (ADŞS, s. 81) krş. bk. **ṭayyār**.

c. (olam) 138v4

cāhil: (Ar.) Bilimsiz, bilgisiz; bilmeyen, habersiz

c. 59v5 , 116v2, 184r5

c.-i (tānişmanuñ c.) 89v2

c.-ile 184r5

c.-ler 96v3, 178r1

c.-erden (olma) 116v2

cāhillık: (Ar.+T.) Cehalet, bilgisizlik.

c.-dan 116v2

cālīnūs: (Yun.) Galenus. Eski Greklerin en büyük hekimlerinde birir. Bokrat ile birlikte hekimlikteki mahareti nedeniyle anılır. Bergama'da doğmuş, Roma'da ömür sürmüştür (M.Ö. 199-129). Hekimlik üzerine yazdığı eserler Arapça'ya çevrilmiş ve İslam dünyasını etkilemiştir. (ADŞS, s. 82)

c. (u bukrāt) olam 139r4

cāmī: (Far.) Kadehe mensup, içkiye düşkün demektir. Hicrî 536'da (1141-1142) vefat eden Ahmed Nâmıkyi-i Cāmî'ye mensup tarikat ehline de Cāmîler denir. Bu tarikat mensupları sakallarını traş ettirirler, bıyıklarına hiç dokunmazlar, kulaklarına küpe takarlar, başlarına keçe külah giyerler, bellerine demir kuşak kuşanırlardı. Saçlarını uzatırlar, yanlarına koyverirler, yahut büküp külahlarının çevresine dolarlardı. Yanlarına ziller takarlardı. Müziğe pek düşkün olan Cāmîler 17. yüzyıla dek Anadolu'da mevcuttu. Yûnus, her iki anlamı kastediyor. (AG-1, s. 455)

c. (olam) 138v5

cân: (Far.) Ruh; insanın kendi varlığı, hayat; ben, benlik, nefis; iç âlem, gönül, yürek, öz; dost, sevgili; tarikat kardeşi, derviş, yoldaş; güç, kuvvet; kişi, fert, kimse; ... **Tas.** Allah; müşşid-i kâmil; hizmet erbabı; rahmanî nefes, Hakk'ın tecellileri.

c. 5r4, 21r4, 32r1, 32r1, 60r4, 61r2, 68r3, 73v6, 74v5, 75v3, 79v6, 80r1, 80r1, 81r3, 93v5, 100r4, 100r4, 106r6, 122v5, 124v1, 131v3, 143v6, 159v3, 160v5, 165v3, 178r1, 180v2, 182v1, 191v3, 202v5, 204r3

c. (arî c.) 6r1

c. (bakışı c. alur) 105r4

c. (bakışuñ biñ c. alur) 158r6

c. (bedenden uçcağ) 161r2

c. (besleriseñ) 5v5

c. (biñ c. fidâ kıılırısam) 131v3

c. (biñ c. olam) 137v5

c. (birliği) 26r2

c. (budağa aşdı) 173r6

c. (cân içinde c. mısın) 158r5

c. (cân içinde c. olğıl) 166v6

c. (cânlara c. olan) 130v5

c. (cānuma c. bağışlar) 192v6

c. (cānuña c. olısar) 92v3

c. (çıka gide) 174v4

c. (deñize talmışdur) 190v6

c. (eyledi) 114r4

c. (eyleyem) 120v2

c. (gevdeye girdi) 186r2

c. (gevdeye konuğdur) 207v5

c. (içinde cân mısın) 158r5

c. (içinde cân olğıl) 166v6

c. (içinde dostı bulan) 176r7

c. (içinde iz buldum) 166v2

c. (içinde oturdı) 191v2

c. (kânında) 149r3

c. (kudret budağıdur) 77v5

c. (kurtara) 9r5

c. (ma'rifet c.) 183r1

c. (ni'meti) 74r2

c. (olam) 137v3, 140r3

c. (olanı) 196r1

c. (olasın) 25v4, 155v3, 160v5

c. (ölmez) 111v5

c. (râzını) 79v6, 80r1

c. (sırrıdur) 93v4

c. (sırrına varasım gelür) 85r2

c. (sözini esleriseñ) 5v5

c. (şürete c. girmege) 2v2

c. (şüreti c. girdi) 2v3

c. (şârını yağmalar) 180v3

c. (terkin urdı) 40v1

c. (terkin urur) 184v3

c. (terkini urur) 36v3

c. (u gönül) 72r3, 159v5

c. (u gönül iletdün) 157r5

c. (u gönül verişeli) 145v4

c. (vêrdün) 186r4

c. (vêre) 190v4

c. (vêrelüm) 197v4

c. (vêrigelem) 127v3

c. (vêrildi) 173r3

c. (vücüd c. yatağıdur) 77v4

c. (yolı) 79v6

c. (yumuşında) 49r3

c. (zevâl c.) 93v3

- c.-a 48v3, 73v3, 74r1, 93v3, 142r1, 152r4, 153v2, 162v3, 191v3, 200r6
- c.-a (batar) 87r1
- c.-a (emr-i c.) 49r4
- c.-a (kıyanı) 184v2
- c.-a (kıyar) 20r4
- c.-da 3v7, 129r6, 200v1, 201v5, 203v3
- c.-da (gözi yok kişi) 159v6
- c.-dadur 93r6
- c.-daki 153v6
- c.-dan 186r6
- c.-dan (bīzār eyledi) 187v3
- c.-dayıdı 149r4
- c.-dayıdum ('ışk urganı ucındağı kandıldağı c.) 132r5
- c.-dur (fidā) 59v1
- c.-ı 2v1, 2v3, 12r1, 48v6, 49r2, 49r5, 56v6, 72r2, 73r2, 82v3, 89v4, 92v6, 94v4, 106r5, 141v5, 143r6, 184v2, 191r2
- c.-ı (āsāyiş kılan) 74r2
- c.-ı (bī-ķarār olur) 88v4
- c.-ı (cānıñdan içerü c.) 94r5
- c.-ı (cānum c.) 88r1
- c.-ı (fidā kılam) 127v4
- c.-ı (fidāyidi) 54r4
- c.-ı (gelür) 158v3
- c.-ı (ķurtuldı) 8r5
- c.-ı (melāmet olur) 197v2
- c.-ı (ola) 46v4
- c.-ı (ölmeye) 161r3
- c.-ı (semirdür) 74r3
- c.-ı (ser-ķoş eyledi) 191v3
- c.-ı (sēzer) 196r4
- c.-ı (teslīm edeyin) 157v1
- c.-ı (uyakdı) 193r2
- c.-ı (uyanuk ola) 76v5
- c.-ı (verdün) 157r6
- c.-ı (vère) 11v2
- c.-ı (vèren alur) 196v6
- c.-ı (vèribidi) 203v5
- c.-ı (yağmaya vèrdük) 107v7
- c.-ıdı 134r5
- c.-ıdur 157v5
- c.-ıla (diñlemedün) 14v2
- c.-ıla 3r4, 3v7, 3v7, 4r8, 4r8, 4r9, 4v1, 44r5, 74v4
- c.-ın 12r2
- c.-ın (cānlar c. bulasın) 167r3
- c.-ın (dirīğ tutan) 127v4
- c.-ın (tağlar) 145r2
- c.-ın (tutmağa) 56v3
- c.-ın (unıdur) 158v6
- c.-ın (yeñiler) 160v7
- c.-ına 31r1, 40r3, 58v2, 72r2
- c.-ına (geçdi) 35v4
- c.-ında 68v3, 88v1
- c.-ını 188r2
- c.-ını (alasını) 180r6
- c.-ını (cānlar c. buldum) 155r1
- c.-ını (vèrmeyen) 74v3
- c.-ıñdan (içerü cānı) 94r5
- c.-idün (cānum içinde c.) 205r6
- c.-lar 52v4, 56v5, 126v2, 149r6, 206r7
- c.-lar (cānın bulasın) 167r3
- c.-lar (cānını buldum) 155r1
- c.-lar (ölesi degül) 111v5
- c.-lar (yakam) 138v6

c.-lara 67v2, 80v6, 158r5, 163r6, 178v7, 196v6
 c.-lara (cān olan) 130v5
 c.-ları 178r1
 c.-ları (öz c.) 115v6
 c.-larumuz 149r2
 c.-um 56r2, 97v4, 100v4, 124r3, 131v4, 132r2, 134v5, 153r5, 185r2
 c.-um (andan yaña süründi) 203r5
 c.-um (cānı) 88r1
 c.-um (fidā) 27v4, 53r2
 c.-um (ğidāsı oldı) 27v4
 c.-um (gögüzden üzüldi) 125r5
 c.-um (hāk eyledüm) 129v3
 c.-um ('ışkdan içdi) 145r6
 c.-um (içinde cānidüñ) 205r6
 c.-um (kurbān kılurdum) 143r6
 c.-um (mūsā eyleyem) 120v2
 c.-um (ölmiş c.) 198v6
 c.-um (uyanukdur) 128v6
 c.-um (üstine) 143v1
 c.-um (veresim gelür) 84v1
 c.-um (yağma olsun) 155r1
 c.-um (yolda kodum) 145v6
 c.-um (yolda koyam) 145v7
 c.-um (zebün olmışdı) 146v3
 c.-uma 109v5, 109v6, 121r5
 c.-uma (cān bağışlar) 192v6
 c.-uma (cefā kıldum) 134r3
 c.-uma (kaşd edebile) 120v4
 c.-uma (kaşd edesi) 124v5
 c.-umda 197r2
 c.-umda (yêrûñ vardur) 87r6
 c.-umı 153r4
 c.-umı (kurbān eyleyem) 120v3

c.-umuñ 109v6
 c.-umuz (esrük oldı) 191v4
 c.-umuza (günāhlu c.) 172v4
 c.-umuza (naẓar oldı) 172r5
 c.-uñ 32r2, 118v6, 180r3, 197r4
 c.-uñ (ala) 23v5
 c.-uñ ('ışkdan esridi) 93r3
 c.-uña (cān olısar) 92v3
 c.-uña (dilüñile c. dağ êde bir söz) 95v4
 c.-uñdan (geçmedin) 159r3
 c.-uñuz (fidā olsun) 198r3

cānān: (Far.) Sevgili, maşuk, yâr. *Tas.* Allah, bütün varlıkların ayakta durması kendisine bağı olan Kayyumun sıfatı.
 c. (sen cānuñdan geçmedin c. ārzū kılursın) 159r3

cān-āver: (Far.) Canavar, cana kıyıcı vahşi hayvan.
 c. (insān şıfatda c.) 138r4

cān bēli: (Far.+T.) Bel; insanın duygu merkezi, kalp, gönül.
 c.-nde 24r2

cāndan: (Far.+T.) Gönülden, yürekten, içten, samimi.
 c. 59r6, 123r1, 185r6

cān dudağı: (Far.+T.) İlahi aşkın, her türlü keşfin, zuhurun, tecelliyâtın idrak edilip kalple zevkine varılması.
 c. (hāliş gerek) 180r2
 c.-dur 189r1

cān evi: (Far.+T.) İnsanın en duygulu noktası, gönül, kalp.
 c.-nde 79v6

c.-ni 176r6

cân gözi: (Far.+T.) Kalp gözü, gönül gözü, gaflet perdesi kaldırılmış, gözle görünmeyi gören, sezen, hisseden manevi güç, uyanıklık, basiret. krş. bk. **gönül gözi**.

c. 191v2

c. (bîdâr gerek) 105v4

c.-dür 49r2

c.-n (açar) 181r5

cân kanadı: (Far.+T.) İnsan ruhuna bir güç daha katılmasıdır ki bu kanatlardan biri şariat diğeri ise tasavvuttur. Dünyevî arzulardan vazgeçerek nefsi öldüren âşık beden, nefis ve dünya kafesinden kurtularak her dem Hak ile birlikte olur, O’nu tüm hücrelerine sığdırır.

c. (açuk) 56r2

cân kulağı: (Far.+T.) “Gönül kulağı, marifet ve hakikat sırrını duyan kulaktır. Vahdet sırrından kinaye olarak söylenmektedir.” (MT-1, s. 429) Dikkat düzeyinin en üst noktada olması ve samimiyet özelliğidir. krş. bk. **gönül kulağı**.

c. (açugısa) 76v3

c.-dur 180v5

cân kuşu: (Far.+T.) Ruh, can.

c. 43v6

cânlan-: (Far.+T.) Dost edinmek.

c.-urısam 131v5

cânlu: (Far.+T.) Can sahibi, can taşıyan; dost sahibi, Allah’ı kendine dost edinmiş.

c. 12r2

c. (barmağın uyhuya banmaz) 49r5

c.-lara 109v2

cân(n): (Ar. <cānn) Cinler, cin taifesi.

c. (olam) 140r4

cânsız: (Far.+T.) Dostsuz, dostu olmayan; ruhu sönük kalmış.

c.-lara 190v6

cânsuz: (Far.+T.) Cansız, maddeden ibaret olup ruhu olmayan. *Tas.* Kendisiz, maddî varlığından sıyrılmış.

c. (gel) 106r3

c. (kalurısam) 131v3

c. (şüret) 141v5

c. (şüretdür) 109v2

câsūs: (Ar.) Haber veren, haberci.

c. 19r2, 26v4, 26v5

c.-a 11r5

c.-ı 11r2

c.-lara 26v3

cebbār: (Ar.) “Dilediğini cebir yoluyla yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan, hiç kimse tarafından kendisine cebir olunamayan” anlamında Allah’ın en güzel isimlerindendir.

c. 91r3

c. (-ı ‘âlem) 133r1

c. (-ı vakt) 170v2

cebrâ’ıl: (Ar.) Dört büyük melekten biri, vahiy meleği, Cibril. *Tas.* Allah’ın kelimelerinin aşağıya doğru olan en son merhalesi; tercüman; onuncu akıl, faal akıl; Allah, kulunun aşkına vasıtasız karşılık verdiğinden âşıklar

arasında Cebrail bile perde durumundadır, onun orada yeri yoktur. krş. bk. **Cebre’îl**

c. 80v1

c. (-i mürsel) 65v4

cebre’îl: (Ar.) Cebrail. krş. bk. **Cebra’îl**.

c. 120v5, 120v5

c. (‘âşıklar arasında c. dahı hicâb durur) 85r6

c.-i 132v1

cebrî: (Ar.) Zoraki, zorla, zor altında.

c. 9r4

cefâ: (Ar.) Ezizet, sıkıntı, eza, zulüm; sitem. **Tas.** Mahbubun vefasızlığı; Hak’tan gelen belalar ve nefsi terbiye sırasında katlanılan zorluklar. Âşığın hiçbir şekilde yolundan dönmemesi, sızlanıp şikâyet etmemesi, tefekküre devam etmesi gerekir.

c. (cānuma c. kıldum) 134r3

c. (çekdüm) 118v1

c. (duta) 156v3

c. (cevr ü c.) 110r1

c.-sına (şabr eyle) 75r2

c.-yı (cevr ü c. çekeyin) 151v6

cefâ ocağı: (Ar.+T.) Kalp, yürek, gönül. **Tas.** İnsanın yoğunluk ve yangın merkezi.

c.-nı (cānda c. kahir kazmasıyla kazdı) 200v1

cehd: (Ar.) Çalışma, çabalama, gayret.

c. (eyleyüp) 74v3

cehennem: (Ar.) Cehennem, derin kuyu, dibi derin olduğu için cehennem bu adı almıştır. **Tas.** Dünyevî ve uhrevî

azaplar ve acılar; Allah’ın rahmetinden yoksunluk; kendi aslından uzaklığı ve çirkinliği yaşamak; nefs-i emmârenin bütün kötü sıfatları.

c. (karañu c.) 194v6

c.-den (bitersin) 150v4

c.-den 156r3 (Locatif görevinde)

c.-ini (cihân c.) 95v3

celle celâl: (Ar.) “Onun şanı, yüksekliği, büyüklüğü artsın.” anlamına gelen Allah için kullanılan saygı sözü.

c. 113v4

cem’: (Ar.) Toplama, toplanma, bir araya gelme; topluluk. **Tas.** Yaratılmışları görmeyip bütün varlıkları Allah’ın sıfatlarının zuhuru bilerek varlıklarının izâfî olduğunu idrak etme mertebesi; tevhit hâlindeyken bütünüyle Allah’ta silinmek.

c. (eyledi) 150v3

c. (idük) 149r3

c. (oldı) 27r1

cemâ’at: (Ar.) Cemaat, topluluklar, uyan kimseler. **Tas.** Soyut kavramların gönül merkezinde toplanması; ilahi sıfatlar. (MT-1, s. 309)

c. (‘ışk imâm bize göñül c.) 64r5

c. (kılındığı) 171r5, 177v3

cemâl: (Ar.) Güzellik, yüz güzelliği. **Tas.** Allah’ın sonsuz güzelliği; Allah’ın rahmet ve lütuf sıfatları; maşukun kemalini izhar etmesi.

c.-i 189r1

cenâze: (Ar.) Ceset, ölü, mevta.

c.-den 125v4

ceng: (Far.) Savaş, harp, muharebe, mücadele. **Tas.** Allah'ın, kulunun olgunlaşması için aslında nimet olarak verdiği maddî ve manevî musîbetler karşısında kulun gösterdiği direnç, dayanıklılık.

c. (èdem) 139r5

c. (eyleyem) 138v3

c.-ini (ède) 182r2

cennet: (Ar.) Cennet, uçmak. **Tas.** Her nefes yenilenen örtülü nimet, cehennemın karşıtı olarak lütuf, Hakk'a yakınlık, cömertlikten meydana gelmiş iyilik diyarı, Müslümanların ahirette varacakları yer. (İAS, s. 135-141) Cennet güzellikleri, ezelî güzelliği gizleyen örtülerden başka bir şey değildir. Hem cennet hem de cehennem yaratılmış şeylerdir; dolayısıyla Allah'tan gayridirler. (İMB, s. 57)

c. 17r5, 41r4, 179r3

c.-de 138v2

cercîs: (Ar.) Circîs, İsa peygamberden sonra, onun şeriatıyla hükmetmek üzere gönderilen bu peygamberi kavmi yetmiş kere öldürmüş, o da yetmiş kere dirilmiştir. İmam Caferü's-Sâdık'tan rivayet edilen İstiftah duasında adı geçer. (AG-1, s. 437)

c. (olup başıldum) 134r2

c. (ü bercîs olam) 139r4

c.-em (biñ kez öldüm) 171v3

c.-leyin (yètmiş kez öldürürise) 127v5

c.-leyin (yètmiş kez öldürüriseñ) 88r4

cevâb: (Ar.) Cevap, yanıt, karşılık.

c. 64r2, 82r6, 128r1

c. (eyle) 156v5

c. (vèresi) 111v2

c. (vèrgil) 125v6, 182v4

c. (vèrür) 22r3

c.-ına 117v4

c.-ını (vèremeye) 173v6

c.-um 57r4, 208r6

cevâhir: (Ar.) Cevherler, inciler, mücevherler.

c. 18r5

cevher: (Ar.) Cevher, kıymetli taş, güher; maya, öz; yaratılıştan gelen değer; bir şeyin kendisiyle kâim olan, başka bir varlığa ihtiyaç duymadan var olan aslı. **Tas.** 86r4 maddesel, cismânî öz; değerli ilahi sözler; Rahmanî nefes; cevher asıldan ibarettir, eşyanın aslı bütünüyle Hak Teâlâ'nın vücududur; birleşmeyi kabul eden parçalanmayı kabul etmeyen varlıktır, bu sebeple cisimlerin parçalanıp yok olabileceği son noktadır.

c. 86r4

c. (dür ü c.) 59v5

c.-ini (toprağın c. hâzrete êrgürdüm) 196r3

c.-sin 159r6

cevlân: (Ar.) Dolaşma, gidip gelme, gezinme, gezinti.

c. (dost burcında c. kılam) 127v6

c. (èder) 166r3

c. (kıldum) 172r2

c. (olam) 138r1

c.-dayıdum (seyrān u c.) 119r1

cevr: (Ar.) Eziyet, zulüm, azap, cefa. *Tas.*

Hak yolcusunun kendi kusurundan kaynaklanan engeller sebebiyle sülûktan alıkonulmasıdır.

c. (ü cefā) 110r1

c. (ü cefāy) çekeyin) 151v6

cevşen: (Far.) Örmeye zırh, eskiden giyilen

savaş elbisesi.

c. 87r1

cezā: (Ar.) Ceza, acı karşılık.

c. (çekdüm) 118r4

c.-sı 85v2

cezīre: (Ar.) Ada.

c. 123v6

cīfe: (Ar.) Leş. *Tas.* Dünya, dünyaya meyletme.

c.-sin (dünyā c.) 39v4

ciger: (Far.) Ciğer; bağır, iç. *Tas.* 129r1

Nefsin arzu ve isteklerinin yoğunluk noktası.

c.-in (nefsūñ c. toğraram) 129r1

c.-üm (kebāb durur) 85r4

cihān: (Far.) Yaratılmış olan şeylerin

bütünü, evren; dünya, yeryüzü.

c. 4v8, 6r4, 61r2, 62v3, 143v6, 159v6, 166v3, 173r3, 185v1

c. (cehennemini) 95v3

c. durur 5r1

c. (iki c.) 57v6, 57v7, 58r5, 58v4, 59r2, 78v4, 79v4, 93v6, 109v3, 142r2, 165r3, 183r5

c.-a 96r6, 158r5, 161r2, 178v4

c.-a (düşdüm) 142v2

c.-a (geldüm) 136v1, 142v5

c.-a (gelmedin) 119v7, 132r2, 162v6

c.-a (iki c.) 199r5

c.-ca (iki c.) 4v8

c.-da 32v1, 67v2, 71v6, 77v5, 101v5, 171v2, 178v6, 190v3

c.-da (iki c.) 202v3

c.-dan 88v5, 190r1

c.-dan (fānī c.) 44v6

c.-dan (iki c.) 101v3, 104v4

c.-dayıdum (sultān-ı c.) 119v7

c.-ı (arda şaldı) 172r3

c.-ı (esīr etmiş) 6r5

c.-ı (fānī c.) 40v5

c.-ı (gönül c.) 5r1

c.-ı (iki c.) 41v2, 58r5

c.-ı (ko) 46v4

c.-ı (şekker c.) 46v1

c.-ı (tar oldu) 37r5

c.-ı (tutdı) 207r2

c.-ı (yağmaya vèrdük) 108r3

c.-lara (nişār saçdı) 173r5

c.-um 64r2

c.-um (yağma olsun) 155r4

c.-uñ (iki c.) 179v4

c.-uñ (terkini urdum) 153r5

cihet: (Ar.) Yön, taraf, istikamet.

c. (şes c.) 63v4

c.-den (şes c.) 139r3

cim: (Ar.) C sesi. bk. elif.

c. (ne elif okudum ne c.) 73v1

cināyet: (Ar.) Adam öldürme, cânîlik. *Tas.*

İbadetlerin özünden uzaklaşmanın Allah'ın rahmetinden mahrum olma sonucunu doğurması.

c. durur (oruç namāz zekāt hac cürm ü c.) 167r4

cin: (Ar. <cinn) Örtmek, gizlenmek, perdelenmek; gözle görünmez, latîf cisimlerden ibaret yaratık. Cinler canlı, düşünen ve ateşle havanın birleşiminden yaratılmış varlıklardır. Yaratılışlarındaki hava unsuruyla istedikleri biçime girerler; ateş unsuru vasıtasıyla da büyüklenir ve böbürlenirler. İnsanların gözlerinden gizlenirler ve bu nedenle o ismi almışlardır. Cinin dışının karşısı, insanın içidir. (İAS, s. 141)

c. 138r5, 122v2

c. (olam) 140r4

cism: (Ar.) Beden, gövde, vücut; madde.

c. 51r4

c. (belāsıdur) 160v3

c.-e 2v1

c. (-i ādem) 2r4

c.-ine 25v4

c.-ini 186v3

c.-ün 32r2

cömerd: (Far.) Cömert, eli açık, cimri olmayan. *Tas.* Nefs cömertliğine sahip olan.

c. (er) 41r1

c.-dür 107v3

c.-ler 43r2

cū: (Far.) Arama, araştırma.

c. (cüst ü c.) 94r2

cur'a: (Ar.) Yudum, içim; kadehin dibinde kalan son yudum. *Tas.* Salikin idrak ettiği seyr makamı; salike gizli kalan makamları ve sırları anlatmak; salike nüfuz eden sıfat ve hâllerin isimleri.

c. 67r3

c. (şundı) 130v3

c.-sından 173v1

cūş: (Far.) Coşma, taşma, kaynama, coşkunkluk. *Tas.* İlahi aşkla kendinden geçme.

c. (kıldı) 140v1

cübbe: (Ar.) Dervişlerin giyindiği, Hak yolcularının işaretlerinden olan ve Hz. Ali'ye nisbet edilen özel bir giysi. *Tas.* Makamı temsil eder. Hak yolunda bir engeldir ve feda edilmesi istenir.

c. 103v4

cümle: (Ar.) Bütün, tüm, hep, hepsi, birikiş.

c. 10v4 , 10v6, 13r2, 13r5, 18r4, 24r1, 29r3, 29v3, 29v6, 35r4, 39v4, 45r2, 45r5, 45v5, 52v6, 54r2, 61r3, 61r3, 61r5, 65v3, 65v5, 68r2, 70r7, 76v1, 84v3, 86r2, 89r2, 89r3, 90v1, 90v1, 90v4, 92v2, 102v3, 109v3, 111r4, 113r1, 113r2, 117v1, 120r5, 122v3, 125r7, 129r5, 129r6, 130r7, 133r6, 134v1, 141v6, 142r1, 142v3, 148v5, 164r5, 164v1, 166r3, 169v4, 169v4, 169v5, 170r7, 170v2, 173r5, 178v3, 178v5, 179r3, 179r4, 179v1,

179v3, 179v5, 180r6, 180v2, 184r6,
185r6, 190v1, 190v4, 197r5, 198r5,
201r6, 205v2, 207v1

c. (bir) 169v4

c.-den 18v1

c.-müz 149v1

c.-müzün 67r1

c.-nün 200r4

c.-si 9r1, 9r2, 9v4, 9v5, 9v5, 9v6,
69r3, 104v3, 169v3, 202r1

c.-sin 110r1, 120v1

c.-sinden 52v2, 102r6, 134v3, 154r4

c.-sini 19v5, 81r2

c.-ye 46v3, 50v5, 86v3

c.-yi 83r6

cünbiş: (Far.) Coşkunluk dolu hareket,
kaynaşma, kımıldama, oynama;
eğlence, oyun, âlem.

c. 142v6

c. (eyleyebile) 179v2

c. (‘ışka c. eyledi) 192r1

c.-de 169r3

c.-dedür 103v2

c.-ile 25r2

cürm: (Ar.) Suç, kabahat, hata. bk.
cināyet.

c. (oruç namāz zekāt hac c. ü cināyet
durur) 167r4

cüst ü cū: (Far.) Arayıp sorma, araştırma.
c. 94r2

cüvān: (Far.) Genç, taze, diri, canlı;
delikanlı.

c. (tāze c. oldum) 154r3

cüz’iyyāt-ı müselsel: (Ar.) Zincirleme,
ardı ardına eklenen parçalar, ufak
tefek şeyler.

c. 113r2

Ç

çābuk: (Far.) Çabuk, hızlı, seri, hızlı
koşan. **Tas.** 18r4 Kibirli insanlar.

ç. (er gerek) 106v1

ç. (-nazar) 144r1

ç. (oynağıl) 16r2

ç.-ı 18r4

çābuk-bāz: (Far.) Çevik olan, aceleci,
çabuk iş gören.

ç. 88v3

çağ: Yaş, hayatın dönemlerinden her biri.
ç.-ıla 114v5

çağada: Çocukça.

ç. (bir söz) 95v1

çağır-: Bağırarak, haykırmak, seslenmek;
davet etmek; ötmek.

ç. 83v4

ç.-a 61v3, 202v2

ç.-an 165v5

ç.-an (ırmaqlara gel ç.) 141v2

ç.-dı 8v3

ç.-dışa 28v3

ç.-mağı 28v3

ç.-maz 28v3

ç.-sa 28v1

ç.-uban 143r4

ç.-up 135r2

ç.-ur 95r4, 165v5, 165v5, 174r5

ç.-ur (baykuş ç. vīrāndan) 76v6

çağla-: Çağlamak, köpürerek akmak, coşmak. *Tas.* İlâhi feyz bulmak, manevi coşkunluğa erişmek, cezbeyle tutulmak.

ç.-ram (ırmağ gibi ç.) 128v7

çağrış-: Bağrışmak, yaygara koparmak, haykırmak.

ç.-alar 111r7

çāh: (Far.) Kuyu, çukur.

ç. 28r6, 28v2

ç.-a (yūsufila ç. inen) 135r7

çaķ- İyice anlatmak, bildirmek, tanıtmak, ifşa etmek.

ç.-a 50r2

ç.-dum 127r6

çaķıcı: İyice anlatan, bildiren, tanıtan, ifşa eden.

ç. 53v3

çalap: Allah, Tanrı.

ç. 70r6, 70v5, 100v1, 149r4, 165r3, 181v7, 186v3, 187r3, 188v1, 188v3, 190r2, 191v1, 206r6

ç. (hāk ç.) 172v5, 199r5, 204v3

ç. (kâdir ç.) 56r4

ç. durur 85v4

ç.(b)-a 146v2

ç.-dan 188r2

ç.(b)-dan 80v3

ç.(b)-um 76v1, 128r6, 128r6, 128v1, 128v2, 128v3, 128v4, 201r1

ç.(b)-um (hāk ç.)128r6, 128r6

ç.(b)-uñ 165r3, 191r6

ç.(b)-uñ (dünyesinde) 80r5

ç.(b)-uñ (hāk ç.) 74r3, 122r1

ç.(b)-uña 83v4

ç.(b)-umuñ 191v4

çal- (1): Çalmak, ses çıkarmasını sağlamak.

ç.-dı (nākūsı ç.) 103v5

çal- (2) : Kesmek üzere bıçağı sürmek, kesmek. *Tas.* 200v1, 165v7 Nefsini terbiye etmek, dünyevî arzu ve isteklerden vazgeçip nefsi öldürmek.

ç.-dı (bıçağını ç.) 200v1

ç.-dum (ismâ'il'e bıçağ ç.) 118r6

ç.-dumıdı (neşteri ç.) 127r1

ç.-mış (nefsün boynını ç.) 165v7

çalgu: Çalgı.

ç.-muzdur 193r5

çalın-: Yazı çizilmek, yazılmak.

ç.-dı (kalem ç.) 85r6, 142r4

ç.-ıcağ (kalem ç.) 122r4

ç.-madın (levh ü kalem ç.) 132r6

çalķan-: Yerinde duramamak, sarsılmak.

ç.-dı 185v6

çardak: (Far.) Çardak. *Tas.* Ödül, karşılık.

ç.(ğ)-içün (ala ç.) 146r5

çāre: (Far.) Çare, çıkar yol; kurtuluş yolu.

ç. 56v4, 105v2, 123v2

ç. (bulmadı) 197r3

ç. (diler) 52r3

ç. (édinsün) 26r3

ç. (ne ç.) 127v7

ç.-dür (ne ç. ki) 37r5

ç.-m 56r1

ç.-si 199r4, 202r1

çarh: (Far.) Gökyüzü, kâinat, felek, âlem, dünya; talih, baht, zaman, devran. *Tas.* Semâ etmek, dönmek, Mevlevîlerde semâ sırasında, direk

denen ve yerden kaldırılmayan sol ayağın etrafında döndürülen sağ ayağa ve bu ayak etrafında sola doğru bir kere dönüş verilen isim.

(MSL)

ç. 129v5

ç. (döner) 86r5

ç. (uruban) 141r1

çarh-ı felek: (Far.+Ar.) Tekerlek gibi dönen gökyüzü, dünya, âlem; baht, talih, kader.

ç. 110r2, 149r2, 170r5

çârsû: (Far.) Çarşı, pazar, dört taraf.

ç. 125v5

çat-: Birbirine bağlamak, tutturmak, parçaları birbirine tutturarak bir şey yapmak; baş başa vermek, ülfet etmek.

ç.-an 141r5

ç.-up (baş ç.) 75r1

çavuş: Çavuş, birlik komutanı.

ç.-a 27r1

ç.-lar 8v5

çek-: Çekmek, zorla almak; geri almak, vazgeçmek; yukarıya çıkarmak; katlanmak, güç durumlara dayanmak; sürüklemek, alıp götürmek.

ç.-di 118r5

ç.-di (elin ç.) 207r5

ç.-diler 29r5

ç.-düm (cezâ ç.) 118r4

ç.-düm (cefâ ç.) 118v1

ç.-düm (el ç.) 124r5

ç.-e 61v2

ç.-e (siyâset ç.) 183r6

ç.-er (elini ç.) 34v4

ç.-erler 168r2

ç.-ersen (mücâhede ç.) 147v4

ç.-eyin (cevr ü cefâyı ç.) 151v6

ç.-gil (dilün ç.) 75r7

ç.-mezden (elin ç.) 92r6

ç.-üp 61v3

ç.-üp (berye ç.) 94r3

ç.-üp (riyâzet ç.) 74v7

ç.-üp (yol ç.) 163r7

çeng (1): (Far.) Pençe; el.

ç.-ine ('ışk ç. düşenün) 197v2

çeng (2): (Far.) Kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz.

ç. 85v3

ç.-ini (elden bırağup) 189v1

çep-çevre: Çepeçevre, etrafında.

ç. 39v5

çerâğ: (Far.) Yağ kandili, mum, ışık, çıra; aydınlık. **Tas.** Nur, marifet. krş. bk.

çirâğ, çirāk/çirāk.

ç.-um 172r1

çeri: Asker. **Tas.** Nefsin çok ve güçlü olan arzu ve istekleri.

ç.-si 84v3

ç.-si (riyâ ç.) 199v2

ç.-si (tama' ç.) 7v4

ç.-sin (nefsün ç. kırdum) 129r2

ç.-sin (şıyup) 9r6

ç.-sinde 5v6

ç.-yi (kırası) 199v2

çeşde: (Far.) Uzun saplı, büyük tekneli bir çeşit çalgı, altı telli tanbur. krş. bk.

çeşte, şeş-tâ.

- ç. (kõpuzıla ç.) 169v1
- çeşme:** (Far.) Çeşme, pınar, kaynak. *Tas.* Mürşid-i kâmil; Hakk'a eren kâmil arifin kalbi; ilahi feyzin kaynağı.
- ç.-den 119r7
- ç.-lerden (bardağın tãldurmadın kãrısın) 112r2
- ç.-si (âb-ı hayâtın ç.) 56v2
- çeşni:** (Far.) Tat, tatlılık, lezzet.
- ç. (vêrmez) 51r3
- çeşte:** (Far.) Şeştâ, uzun saplı, büyük tekneli bir çeşit çalgı, altı telli tanbur.
- krş. bk. **çeşde, şeş-tâ.**
- ç. (diñledüm ç. kãpuz) 98r6
- ç. (kõpuzıla ç.) 168r6
- çevgân:** (Far.) Ucu eğri cirit sopası. Doğu toplumlarında oynanan bir oyunda kullanılan sopadır. At sırtındaki 4 ile 10 kişilik takım hâlinde oynanan çevgan oyununda amaç belli bir zaman diliminde topu sürerek hedefe ulaştırmaktır. *Tas.* Hükümlerin takdir edilmesi, Allah'ın ezeli iradesi.
- ç. 71v5
- ç. (ele ç. almadın) 159r5
- ç. (olam) 138r6
- ç.-umuzdan 71v5
- çevre yan:** Dört taraf, etraf.
- ç.-ına 37v3
- çeyan:** Çiyan, zehirli böcekler.
- ç. (ilan ç.) 75r5, 147r4
- çeyne-:** Çiğnemek, öğütmek.
- ç.-miş (dünyâ bir loğmadur ağzunda ç. bil) 62v6
- ç.-miş 63r1
- ç.-yüp 57v5
- çığır-:** Bağırarak, haykırmak.
- ç.-dum 134r3
- çığrıl-:** Çağrılmak, seslenilmek.
- ç.-a 170v1
- çık-:** Çıkmak, kurtulmak; vazgeçmek; ilgisini kesmek, ayrılmak; yükselmek, erişmek, yayılmak; sonuçlanmak.
- ç. (evünden taşra ç.) 104v3
- ç. (taşra ç.) 106r2
- ç.-a (cân ç. gide) 174v4
- ç.-a (gide) 207v5
- ç.-ageldi 27r5
- ç.-agelür 21v4
- ç.-agör (düşvârlık makâmından ç.) 12v4
- ç.-am (âdemîlikden ç.) 139v4
- ç.-am ('arşa ç.) 139r1
- ç.-am ('ârş üzere ç.) 137v5, 138r1
- ç.-am (dâra ç.) 196v3
- ç.-am (şeş cihetden ç.) 139r3
- ç.-am (taht-ı süleymâna ç.) 139v6
- ç.-am (zindândan ç.) 140r2
- ç.-amazın 7v2
- ç.-an 145r2
- ç.-an ('arafât'a ç.) 129v4
- ç.-an ('îsâ peygâm-berile göklere ç.) 127r5
- ç.-ar (anda ç. benüm günüm) 153r2
- ç.-ar (girür ç.) 23r5
- ç.-ar (güherden buğ ç.) 185v4
- ç.-dı 8v4, 29r5, 33r2
- ç.-dum 135v6
- ç.-dum (müsâ'yla tûra ç.) 133v5

ç.-maz (taşra ç.) 28v1, 28v3

ç.-up (gemiden ç. denize talmadılar)

79r1

çıkâr-: Vazgeçmek, hayatından uzaklaştırmak; yükseltmek.

ç.-gıl (kibr ü kîni ç.) 154r6

ç.-arurlar (fevka'l-'ulāya ç.) 184v5

çirāğ: (Far.) Çerağ, mum, fitil, ışık, kandil.

Tas. Nur, marifet, aydınlık, kurtuluş; mürşit, yol gösterici. krş. bk. **çerāğ**, **çırāk/çırak**.

ç. (şem' ü ç. olsa gerek) 109r1

ç. (olsun) 174v2

ç.-ı (yakıcağ) 54r3

ç.-ını (yandursun) 200v4

ç.-uma 200v4

çirāk/çırak: (Far.) Çerağ, yağ kandili, mum, ışık, çıra, meşale. **Tas.** İman nuru. krş. bk. **çirāğ**, **çerāğ**.

ç. 54r6

ç. 105r4 (çırak)

ç. (yanan ç.) 78v3 (çırak)

ç. (yandı) 54r5

ç. (yandurduğun ç.) 179r1

çiçek: Çiçek.

ç. (her bir ç. bin nāzıla hakk'ı öger) 69v1

ç. ('ışksuz biten ç. şoldı) 191r1

ç.-den (her bir ç. bal eder) 59v4

ç.-leri 69r5

çift: (Far.) Eş, zevce.

ç. 146r4

çig: Ham, olgunlaşmamış, talimsiz, idmansız. **Tas.** Kemale ermemiş,

yeterince olgunlaşmamış; nefsin boyunduruğundan kurtulamamış.

ç. (işüñi bişür) 42v6

ç. (olıcagaz) 162v5

ç.-idi (bişdi) 162r1

ç.-idi (dirligüm ç.) 162v5

çirk: (Far.) çirkinlik, pislik, kir, pas.

ç.-ine (dünye ç.) 190r6

çok: Çok, fazla, ziyade; pek çok, daha çok;

ç. 6v4, 12v5, 13v3, 31r2, 33r2, 45r6,

57v1, 69r2, 74r1, 86v3, 103r4,

114v6, 115r4, 118v1, 126r4, 128r6,

128r7, 133r6, 133v6, 136v2, 147v3,

150v4, 151r6, 152r2, 152r2, 161v4,

166v3, 182r6, 185v4, 199r2, 199r3

ç. (çok) 146v2

ç. (olur) 206v4

ç.-dur 69r1, 194r3, 199v1

ç.-lar 79r1, 142r4

çokal: Eskiden atların veya askerlerin giydikleri zırhlı örtü ki bir çeşidini savaşçılar da giyerlerdi.

ç. (cevşen 'ışkuñ odına döymez) 87r1

çokallu: Zırhlı savaşçı.

ç. 99r1

çokluk: Çokluk, servet, zenginlik. **Tas.**

Maddî varlıktaki çokluktur ve yalnızca görüntüden ibarettir.

ç.(ğ)-ı (dünye ç.) 110r6

çök-: Ayakları üstüne oturmak.

ç.-üp (halvetlerde diz ç.) 74v7

çöksi: Çöksü. krş. bk. **Çöksü.**

ç.-ler (eyledi) 185v6

çöksü: Bir şeyin kımıldamasını önlemek için kullanılan ağırlık, baskı, çivi.
krş. bk. **çöksi.**

ç. (urdum) 131r2

çöp: Çöp.

ç.-i (depretmeye) 21v3

çöz-: Çözmek, düğümü açmak, sarılı şeyi açmak.

ç.-erler 114r7

çü: (Far.) Çünkü, mademki; ne vakit ki.

ç. 4v7, 8r5, 10r4, 10v4, 13v6, 16r6, 18r4, 18v6, 20v5, 24r5, 24v2, 25r3, 26v5, 26v6, 28v5, 29r5, 29v3, 30v4, 33r4, 35v2, 37v6, 38v6, 43v6, 44r6, 44v5, 50r3

çün: (Far.) Çünkü, ne vakit ki; mademki, o hâlde.

ç. 6r6, 7r2, 7r5, 17r6, 33r5, 33v5, 40v6, 46r1, 58v4, 63r3, 63r4, 70r2, 72v2, 73r1, 73v3, 75v3, 78r2, 81v4, 82r4, 82v2, 87v1, 88r3, 88v3, 91v1, 92v5, 96v1, 105v2, 109v6, 119r5, 122v1, 123v2, 123v5, 123v6, 124r1, 125v4, 126r1, 134v2, 140v1, 148v3, 150r5, 150v2, 155r4, 162v3, 168v6, 170r7, 170v4, 171r2, 175r2, 175r3, 175v1, 175v5, 184v8, 186r2, 187r4, 188r3, 189v6, 190r5, 209v4

ç. (kim) 8r4, 98r4

çünkü: (Far.) Şu sebepten ki, çünkü; mademki; ne zaman ki.

ç. 2v1, 62r3, 72v6, 77r6, 77v1, 90v5, 107r6, 100r6, 102v3, 103r1, 108r2, 115v3, 117r5, 119r4, 123v6, 168v2, 193v2

çünkim: (Far.+T.) Çünkü.

ç. 39v5, 157r5

çüri-: Çürümek, bozulup dağılmak.

ç.-meye (etüm tenüm ç.) 175r3

ç.-miş 144v1

ç.-yüben (toprak olam) 205v5

çürüt-: Çürütmek, bedeni bozup dağıtmak.

ç.(d)-üp 210r3

çüvāl-düz: (Far.) Çuvaldız, kalın, büyük dikiş iğnesi.

ç. 98v1

D, D, D

da: da, de bağlacı. krş. bk. **de.**

d. 3v2, 7v5, 35r5, 59v2, 63r5, 92r3, 99v6, 108r2, 170v5, 194r3, 204r7

dād: (Far.) Adalet, doğruluk; kısmet, nasip.

d. (‘adl ü d. işledüm) 127r2

d. (èresin) 39r3

d. (eylegil) 146r6

d.-ıla 72r4, 110r2

dad: Tat, lezzet.

d. 3r3

d. (almazısa) 141v5

d.-ı 109v6

d.-ın 48r5

d.-ı (dalı) 31v3

dad-: Tatmak. krş. bk. **dat-**

d.-a (ağı d. mısın) 156v3

d.-an 76v4, 189r1

dād u sited: (Far.) Alışveriş, alım satım.

Tas. İki şey arasındaki alaka; yanıp yakılma, feryat figan.

d. (eyledi) 195v4

dāğ: (Far.) Yara. *mec.* Aşk, elem, keder gibi içe işleyen duyguların verdiği yanıklık.

d. (dilünile cānuña d. êde bir söz) 95v4

dağı: Dahi, de, da. krş. bk. **dahı (1).**

d. 2r2

dahı (1): dahi, de, da. krş. bk. **dağı.**

d. 2v1, 2v3, 3r7, 4r6, 4r8, 4r9, 21r2, 34v6, 36v5, 37v6, 61r1, 85r6, 88r5, 88r5, 97v4, 97v4, 103v5, 108r4, 110r2, 127v1, 129v6, 134v5, 134v5, 143v5, 146r4, 151v7, 156r4, 164v3, 165v5, 174v4, 174v4, 175r6, 194v3, 194v3, 195v6, 200r4, 204r5, 205r3

dahı (2): daha

d. 10r5, 34r1, 49r6, 49v2, 51r6, 51r6, 62r5, 67r5, 72r2, 72r3, 88r2, 89r4, 94r6, 106r4, 106v1, 113v5, 132r1, 132r2, 134r1, 147r6, 151r3, 179r4, 197v1

d. (bir d.) 75v7

dahı (3): Yine, yine de; bundan başka, aynı zamanda, hem de, ve; bundan sonra, artık; başka, diğer; daha ziyade, daha çok.

d. 18v4, 39v3, 51r1, 57v6, 60r4, 127v5, 131r3, 135r6, 154v4, 174v4, 176v4, 188r5

dāim: (Ar.) Devamlı, sürekli; her zaman, daima.

d. 22v2, 31r6, 39r1, 85v3, 88v3, 94r6, 108v6, 184r3

d. (olısar) 28r5

d.-dür 64r5

dāimā: (Ar.) Daima, her zaman, devamlı olarak, sürekli.

d. 82v6, 160r2, 189r3

dağ: Özur, kusur; hile.

d. (tutarsın) 103r4

d.-içün 24r1

d.-ı (dutsun) 181v5

dağ-: Dolamak, geçirmek; koymak, takmak, kuşanmak.

d.-an (boynına dār urğanın d.) 129v2

d.-dum (adumı d.) 127r6

dağın-: Takınmak, kuşanmak, almak.

d.-dum (adın d.) 76r6

dal: Tat, lezzet. (DLT, talığ: tat, lezzet.)

d.-ı (dadı d.) 31v3

dalāl: (Ar.) Sapıklık, dalâlet.

d.-dür 21r5

dalâlet: (Ar.) Doğru yoldan ayrılma, yoldan çıkma, sapıklık.

d. 22v3

daldur-: Daldırmak, sokmak, batırmak.

d. (ellerünî şuya d.) 108v4

dālî: (Ar.) Delalet eden, gösteren, rehberlik eden, kılavuzluk yapan.

d. 95r2

dāne: (Far.) Tane, tohum, çekirdek.

d. (darağı) 34v5

d.-den 190r4

danış-: Danışmak, başvurmak, fikir sormak, görüşünü almak.

d. ('aqla d.) 19r6

danışık: Tanışıklık, ülfet, ünsiyet.

d.(ğ)-um 185r3

dānışman: (Far.) Danışılan kimse, fakih, bilgin; hoca. krş. bk. **tānışman.**

d. 89v2, 89v5

d.-a 147r3, 175v6

dāniş: (Far.) Bilgi, ilim, irfan.

d.-i 104v4

dāniş-mend: (Far.) İlim sahibi kimse, bilgin, âlim.

d. 69r3, 89v4

d. (oğur dutmaz) 92r4

dañla: Sabahleyin, sabah vakti, sabah olur olmaz. krş. bk. **tañla**.

d. 83v2, 83v2

dap-: İtaat etmek, boyun eğmek.

d.-madın 136v3

dapa: Taraf, yön.

d. 19r2, 143r5, 170v2

dar: Kıt, yetersiz.

d. (havşalas) d.) 34r1

dār (1): (Far.) Darağacı, direk.

d. (boynına d. urğanın dağan) 129v2

d.-a (aşılan) 127r3

d.-a (çıkam) 196v3

d.-a (geldüm) 119r4

d.-ında (kanā'at d.) 99r5

dār (2): (Ar.) Ev, yer, yurt.

d. (olam) 140r3

darağ: Ekin, bitki, arpa, buğday, tane, tohum, zahire. (DLT, tarıg)

d.-ı (dāne d.) 34v5

darb: (Ar.) Darbe, vurma, vuruş.

d. (uruldu) 36v1

dart-: Tartmak, çekmek.

d.-arlar (uçmağa d.) 4r7

d.-asın 209v5

d.-asın (a'mālūmi d.) 210r2

d.-mağa (hevāset d.) 209v2

d.-mış (kudret kılıcın d.) 165v7

dartıl-: Tartılmak, çekilmek.

d.-a (yazuğlarımız d.) 61v5

dartın-: Çekinmek, el çekmek, uzak durmak.

d.-asın 44v6

dat-: Tatmak. krş. bk. **dad-**

d.-mağa ('ışk şarābını d.) 180r2

d.-sun ('ārifler d. duzumı) 181v5

datlı: Tatlı, tadında.

d. (acı d. olmaya) 119r7

da'vā (1): (Ar.) Dava, iddia. **Tas.** Benlik, nefsin kendine ait olmayan bir şeye sahip çıkıp bununla üstünlük taslaması. Kul ile Allah arasında en büyük engel davadır. İnsan yaptığı kötülükleri nefsinden, iyilikleri Rabbinden bilmeli.

d. 6v5, 79v2, 94v6

d. (kılan) 41r2

d. (yalan d. kılanuñ) 85v2

d. ('azāzıl d. kıldı) 85v2

d. (yalan d. kılmazın) 157v1

d.-dan (geçen) 59r1

d.-sı (yalan oldu) 85v2

d.-sın (yalancı d. ko) 107r6

d.-yiçün 126r5

da'vā (2): (Ar.) Doğruluğuna inanılıp gerçekleşmesine uğraşılan görüş, ülkü, ideal. **Tas.** "Hakikati anlama hususunda cesaret sahibi olma. Davası olmayanın manası yoktur." (SCS, s. 98)

d. ('ışkdan d. kılan) 57r3

d. ('ışkdan d. kılursın) 154v5

d.-y1 78v3, 91r1

da'vā (3): (Ar.) Mesele, sorun. *Tas.*

İlgisini kesmek, sorun etmek.

d. (hakk'ndan d. mı edersin) 107v2

da'vāsuz: (Ar.+T.) Davası, iddiası olmayan, davasız.

d.-dur 88v4

dāvud: (Ar.) Hz. Davud. İsrailoğullarının peygamberi ve sultanı, Süleyman peygamberin babasıdır. Dört semavî kitaptan biri olan Zebûr ona indirilmiştir. Hz. Davud sesinin güzelliği ile meşhurdur. O Zebûr'u okurken herkes susup onu dinlermiş. Hatta o derecelerde etkili olurmuş ki onu dinlerken kendinden geçip ruhunu teslim edenler bile varmış. Şair ve musikîşinas olduğu, mizmâr adlı çalgıyı çok güzel çaldığı söylenir. Ayrıca demiri yumuşatma mucizesine sahipmiş. Eliyle demir plakalardan zırh yaparak geçinir, asla devlet hazinesinden yemezmiş. (ADŞS, s. 108) *Tas.* Hüküm halifeliği; katılıkta taştan daha sert olan yürekleri yumuşatmak. (İFH, s. 147-155)

d. (olam) 139v6

de: da, de bağlacı. krş. bk. **da.**

d. 3r8, 3v1, 20v6, 30r2, 57v4, 88v6, 102v2, 115v3, 136v1, 149v6, 154r1, 156r5, 170r5, 184r4, 189v4

de-: Demek, söylemek. krş. bk. **dê-**

d. 113v2

d.-r 7r3, 7r3, 11r5, 17r2, 28v6, 83v3, 142r4

d.-rler 20v4, 22r1, 79v2, 148v4

d.-rlerise 57v6

d.-rse 34v6, 117r2

d.-rsin 53v1

d.-se 49v5

d.-ye 42v3

d.-yeler 84r2

d.-yübilem 189r1

dê-: Demek, söylemek; anlatmak, açıklamak; olmak, saymak. krş. bk.

de-

d. 11r6, 48v3, 73r1, 73r4, 73v3, 77r4, 123v4, 140v2, 144r1

d.-di 2v4, 26v4, 29r4, 60v5, 60v6, 70r6, 71r4, 81v6, 164v3, 178v5, 184v8, 185v5, 185v5, 188r2, 188r4

d.-diler 8r1, 168v3, 168v3

d.-dise 52r4

d.-dügin 16r3, 59r6, 123r3

d.-dügin (tutar) 29v1

d.-dügini 203v2

d.-dügüm 46v5, 48v5, 54r6, 54v1, 83r6, 102v5, 148v5

d.-dügümi 33r1

d.-dügün 42r1, 96v1, 146r3

d.-dük 64v5, 190v1

d.-dükleri 81v3, 153r3

d.-düklerün 194v3

d.-düm 119v2, 135r6, 201v2

d.-dün 82r7, 208v2, 208v2

d.-gil 70r2

d.-me 47v4, 82r2, 181r3

d.-mege (derdüm d.) 130r4

d.-megi 2r3
d.-megil 95v1, 150r2, 150r4, 184v10, 195r3
d.-mek 10r3, 33r2, 49v4, 53r5, 87v2, 87v2, 198v6
d.-meye 22v3, 95v3
d.-meyem 60r6, 60r6, 60v1
d.-mezse 203r6
d.-mezüz 65r2
d.-miş 99v3, 99v3, 99v4, 99v5, 99v6, 100r1, 100r2, 119v4
d.-mişsin 155r6
d.-r 11r2, 34v6, 75r6, 181v3
d.-rem 56v3, 174r4
d.-riken 80v6
d.-risem 47v1, 109r7, 109v2, 122v1
d.-riseñ 30r5, 45v4, 46r5, 46v4, 51r1, 70r5, 98v4, 110v3, 123v4, 170r3
d.-rler 156r5, 208r4
d.-rseñ 56v4
d.-rsin 68r6, 96v1, 107v3, 151r2, 159r4
d.-se 47v4
d.-sem 123r3, 154v1,
d.-sem (haberini d.) 156v1
d.-sün 106v6, 123v3
d.-ye (sözini d.) 38v6
d.-yeler 37r3, 182r5
d.-yelin 35r6
d.-yelüm 88v5, 104r3
d.-yem 31v5, 123r5, 143r2
d.-yem (ahvālumi d.) 175r1
d.-yem (ben ben d.) 139v2
d.-yem (haberinden d.) 157v3
d.-yem (naşihat d.) 31r4

d.-yem (sen sen d.) 139v2
d.-yemeye (rāzını d.) 160r4
d.-yen 68r3, 75v6, 91r4, 97v6, 100v6, 108v3, 122r2, 122r2, 129r6, 131v1, 135v4, 151r6, 151v2, 151v4, 194r4
d.-yene 11v4, 70r6
d.-yeni 184v10, 196r3
d.-yenler 57r5, 101r4
d.-yenüñ 95r6
d.-yesin 54r1
d.-yeyin 4v6, 28r2, 101v4, 113v3, 191r2
d.-yeyin (naşihat d.) 25r6
d.-yicegez 114r4
d.-yiser 39r4
d.-yiser (nefsüm d.) 175v2
d.-yivèrem 118r2
d.-yüben 57r7, 81r6, 205v1
d.-yübeni 8v1
d.-yümeye 25v1
d.-yüp 2r2, 187r3
d.-yüp (ahvālını d.) 52r3
d.-yüvèrem 164v3

debit-: Depretmek, kımıldatmak; kurutmak.

d.-di 2r4

deccāl: (Ar.) Deccal, kıyamete yakın zamanda insanları kandırmak, halkı azdırmak için ortaya çıkacağı haber verilen, çok kötü, fesatçı, yalancı kimse.

d. (kopısar) 92r6

dédür-: Dedirmek, konuşturmak.

d.-megil 119r6

defter: (Yun.) Defter, dikilmiş kağıt mecmûası. **Tas.** Gönül sayfası, ömür; üst üste yığılmış ve birbirine geçmiş arzu ve istekler.

d.-in (benligün d. dür) 93v2

d.-in (tül-ı emel d. dürmeyen) 74v4

deg- (1): Ulaşmak, erişmek, dokunmak, isabet etmek.

d.-di 112v5, 185v1

d.-dise 88v1

d.-medi 210r4

d.-mez 184r1

değ- (2): Yakışmak; değeri olmak, değerinde olmak.

d.-er 91v4

d.-medi (yêr d.) 164r5

d.-mez (terke d.) 40r5

d.-mez (bir berke d.) 40r5

degin: Kadar, dek, denli.

d. 17v5, 36r2, 36v2, 36v3, 36v6, 122r5, 166r5, 183r1, 190r4

d.-dür 64r2, 181r6

degir-: Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek. krş. bk. **degür-**

d.-ü (haber d.) 11r5

değiş-: Değiştirmek.

d.-üp 125r1, 133r6

degme: Her, her bir, herhangi bir, gelişigüzel, rastgele.

d. 8v5, 26v4, 41r5, 66r6, 74r5, 74v5, 79v4, 88v2, 128r4, 158r1, 171v6, 180v2, 181v1, 190r5, 194v5, 196r6, 196r6, 204v2

d.-sinde 69r1

d.-ler 178r2, 178r4

degrit-: Dokundurmak, değdirmek, hareket ettirmek. (DLT, tegür-)

d.-mege (düşdi) 114r4

degşir-: Değiştirmek, değişmek. krş. bk.

degşür-

d.-üp (şüret d. geldüm) 134r5

degşiril-: Değiştirilmek, çevrilmek.

d.-e 170r5

d.-ür 72r6

degşür-: Değiştirmek, değişmek. krş. bk.

degşir-

d. (varlığıun yoğa d.) 99r6

d. (varlığıun yoklığa d.) 77r4

d.-iben (ikiligüm d.) 126r6

d.-meyerler (adın d.) 79r4

degül: Değil.

d. 9r2, 14r6, 21r2, 26r2, 26r2, 34r4, 34r4, 36r3, 42r1, 44r5, 44r5, 48r2, 48v5, 49r2, 49v4, 64r1, 67r6, 73r6, 73r6, 73r6, 73v2, 73v2, 73v2, 81r1, 81r1, 96r3, 100v1, 104r3, 104r5, 106v3, 106v3, 106v3, 106v5, 107r4, 110r5, 111v4, 111v4, 111v5, 111v6, 112r1, 112r2, 112r3, 112r4, 112r5, 112r7, 115v3, 115v3, 115v4, 115v5, 115v6, 116r1, 116r2, 116r4, 116r4, 116r5, 116r6, 116v1, 116v2, 120r5, 122r2, 122r2, 124r1, 131v1, 131v3, 132r2, 135v4, 143v2, 148v5, 162v6, 169v1, 173v1, 173v1, 183v7, 184r1, 184r2, 184r3, 184r4, 184r5, 184r6, 190v5, 196r5, 200r1, 206r5

d. durur 46r4

d.-dür 37v2, 134r1, 144r2, 146r2, 180r3, 180v2, 190v3

d.-em 124r4, 136r5, 168v2

d.-idüm 118r3

d.-iken 133r2, 185r5

d.-ise 146r6

d.-se 135r2

d.-se (olduğı) 177v3

d.-señ 174r4

d.-sin 159r4

degür-: Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek. krş. bk. **degir-**

d.-di (haber d.) 26v5

d.-se gerek 109r5

dek (1): Kadar, değin.

d. 134v5, 176r3

d.-dür 65r4

dek (2): Ancak, yalnız, sadece, tek.

d. 21r2

dek (3): Birbirine uygun iki şeyden her biri, eş, benzer.

d.-i (tuşu) 191r2

deksüz: Tekin değil, rahatsız.

d. (olam) 139v2

del-: Delmek. **Tas.** İmana zarar verme.

d.-e (dīvār d.) 23r1

deldir-: Deldirmek.

d.-üp (depem d. geldüm) 134r4

deli: Deli, normal sınırı aşan, zorlu, azgın, korkunç surette. **Tas.** Tecelliyi görüp kendinden geçmiş âşık, ilahi aşkı cinnet noktasında yaşayan. krş. bk. **delü.**

d. (bigi talbınma) 63r4

d.-dür 87r3

d.-yem 171v6

delil: (Ar.) İşaret, ipucu, alamet; yol gösteren, kılavuz, rehber; kanıt delil.

d. 54r5, 143r3

d. (bulasın) 148r5

d. (oldı) 206v3

delilik: Delilik.

d.(g)-üm (dost esrigi d.) 126r6

delim: Çok, birçok, fazla. krş. bk. **delüm.**

d. 16v6, 83r5

delü: Deli, normal sınırı aşan, zorlu, azgın, korkunç surette. krş. bk. **deli.**

d. (ola) 188v6

d. (olan) 123v2

d. (oldum) 122r5, 123v2, 157r4

d. (olmuşam) 201v6

d. (olur) 197v7

d.-dür 200r1

d.-lere 123v2

d.-sin 15r4

delüm: Çok, birçok, fazla. krş. bk. **delim.**

d.-dür 24v3

dem: (Far.) An, vakit, saat, zaman, çağ; nefes, soluk.

d. 35r2, 91v4, 136r4, 141v6

d. (bir d.) 14v3, 19v5, 32r3, 33v5, 84r6, 87r3, 88r3, 97r1, 97r3, 109v3, 130r4, 131v4, 141v6, 152r3, 178v6, 185v6, 193r6

d. (bugünkü d.) 193r1

d. (her d.) 10v3, 46v2, 58v2, 84v4, 87r2, 87r3, 88v2, 88v4, 90r2, 93r3, 122v4, 153r6, 160v7, 181r7, 183v7, 203r1

d. (ol d.) 111r5, 129v3, 149r5, 149r6, 176r3

d. (olok d.) 20r3, 27r5, 39v4

d. (şol d.) 125r1

d. (urmaz) 43v5

d.-de 64v2

d.-de (bir d.) 120v5

d.-de (evvelki d.) 64v5

d.-de (ol d.) 129v4

d.-den (evvelki d.) 116v5, 117r3

d.-dür (bir d.) 64v5

d.-e 186r3

d.-i 119r3, 127v3

d.-in (uran) 130v3

d.-inde (gün d.) 130v7

d.-ini (kişi bile söz d.) 95v3

dem-be-dem: (Far.) Vakit vakit, daima.

d. 54v1, 73r2, 164v6

deme: Üstelik, üstüne üstlük, bundan başka, bir de, fazladan.

d. 118r5

demī: (Far.+Ar.) Anlık.

d. (bir d.) 139r6, 139r6

dem-sāz: (Far.) Arkadaş, dost, sırdaş.

d. (oldı) 173r2

demür: Demir. *mec.* Bu maden gibi sert, katı, dayanıklı, kuvvetli. *Tas.* Nefsiyle mücadeleye ve bu yoldaki her türlü zorluğa katlanabilir iradeye sahip.

d. (buyururlar) 7v5

d. (yürek) 199r3

d. (yüreklü) 7v3

den-: Denmek, söylenmek. krş. bk. **dên-**

d.-ince 39v3

dên-: Denmek, söylenmek. krş. bk. **den-**

d.-en 129r3

d.-ene 111r1

d.-medin 77v3

d.-mez 171v7

d.-se 34r1

deñe-: Dikkatle bakmak, gözetmek, gözlemek.

d. 12v5

dênil-: Denilmek, söylenilmek.

d.-medin 175r4

deñiz: Deniz. *Tas.* “Vahdet; vahdet sırları; Allah’ın gücü, bilgisi ve sıfatları.” (EC, s. 157) İlminde genişliği ve derinliği olanlar, tasavvufi olgunluğu elde eden kişiler, erenler veya mürşid-i kâmiller; güçlük, mesafe.

d. 70v3, 135r5, 152v3

d. (bir kaçtrede yüz bin d.) 123r5

d. (kenārın kışlar) 197v6

d. (oda yanısar) 20r2

d. (olanlara) 17v6

d. (oldum) 163v1

d. (üç yüz d. geçerler) 147v5

d. (üç yüz d. geçübün) 147v5

d. (yedi d.) 103r1

d. (yèdi d.) 98r5, 152v3

d. (yüzinden şu alup) 121v5

d.-den (güher alası) 201r3

d.-den (güher alduğ) 201r4

d.-den (içür) 193r4

d.-dür (erenler bir d.) 201r3

d.-dür (ḥaḳīḳat bir d.) 78v7

d.-e 17v5

d.-e (ağduğ d. tılduğ taşduğ) 161v5

d.-e (ëremez) 17v3

d.-e (ğark olduñ) 63r4

d.-e (girdüm) 123v6
 d.-e (karişmağa) 128v6
 d.-e (taldun) 17v5
 d.-e (talmadılar) 79r1
 d.-e (talmışdur) 190v6
 d.-e (varmağ) 17v2
 d.-e (yêtilür) 17v4
 d.-i (kaṭrān d.) 170v5
 d.-inden (güher d. içdi) 152v5
 d.-ine (‘ışk d. taldı) 168v5
 d.-ine (‘ışk d. taldurur) 202r5
 d.-ine (‘ışk d. taluban) 132r4
 d.-ini (kudret d. geçdük) 161r6
 d.-ler (kaynariken) 149r6
 d.-ler (bendin deşdüm) 124v3
 d.-ler (mevc urduğı) 179r3
 d.-lere (talan) 121v4
 d.-lere (taldum) 153v4
 d.-leri 153v5

deñlü: Kadar, denli.

d. 17v3, 64r3, 74r1, 74r1
 d.-dür 28v1

deñsiz: Yakışksız davranan, ölçüsüz olan, münasebetsiz, saygısız.

d. (olam) 139v2

depe (1): Tepe, küçük dağ.

d.-ler 173v6

depe (2): Tepe, baş, başın üst kısmı.

d.-m (deldirüp geldüm) 134r4

depele-: Çiğnemek, ezmek, öldürmek.

mec. Başkaldıramayacak şekilde mağlup etmek, yenmek, bozguna uğratmak. *Tas.* Nefsini öldürmek, nefsin arzu ve isteklerini yok etmek.
 d.-miş (nefsini d.) 166r1

depren-: Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.

d.-imez (kodun) 205r5

d.-mez 197r4

depret-: Kımıldatmak, sarsmak, harekete geçirmek.

d.-meye (çöpi d.) 21v3

der: Ter, deriden sızan sıvı.

d.-idür (gül muḥammed d.) 136v1

der-: Toplamak, biriktirmek. krş. bk. **dër-**

d.-di (ögini d.) 29r2

d.-ersin 107v2

d.-emez (ögin d.) 16v5

dër-: Toplamak, biriktirmek. krş. bk. **der-**

d. 75v1

d.-em (‘ālemi üstüme d.) 143r4

d.-er (gül d.) 144v5

d.-mez (ayak d.) 142v2

d.-mez (ögin d.) 97r1

der-bān: (Far.) Kapıcı.

d. (olam) 140r2

derd: (Far.) Gam, ızdırap, elem, sıkıntı, zorluk. *Tas.* Hak’tan uzak olmaktan kaynaklanan belalar ve musibetler; sevgiliden sevene geçen ve katlanılmasına güç yetmeyen hâl; ilahi aşk. krş. bk. **dert.**

d. 20v5, 98r2, 98r4, 140v2

d. (-i ‘āşıkun) 181v3

d.-e 73v4, 118r4, 159v1

d.-e (düşe) 106r5

d.-e (katlanamazsın) 159v1

d.-i 16v6

d.-i (şarābın içdüm) 155r3

d.-ile 73v4, 78r4, 88v4

d.-in 158r3

d.-in (yeñiler) 52r3

d.-inden (ölmiş) 126v3

d.-üm 188r5

d.-üm (dèmege) 130r4

d.-üm (şorup) 206r3

d.-üme 7r3, 85r4

d.-üme (dermān kıla) 188r5

d.-ümile 130r5

d.-ümün 175r1

d.-ün (olmaya) 131v4

d.-ün (yürekde kalur) 158r6

d.-üne (devā eder) 17r2

derdlü: (Far.+T.) Dertli, kederli, dert

sahibi. **Tas.** Âşık, ilahi aşk derdinde

olan. krş. bk. **derdlü**

d. 181v2, 181v2, 181v3

d.-ler 130r5

derdsüz: (Far.+T.) Dertsiz, derdi olmayan.

Tas. Aşk derdinden uzaktakiler, ilahi aşktan uzak kalmış kişiler.

d.-lere 189r5

derece: (Ar.) Derece, mertebe, makam, seviye.

d.-si (vilāyet d. açılır) 183v4

der-gāh: (Far.) Hakiki âlem, sığınılacak

yer, kapı, eşik, huzur, makam.

d.-da 181r5

d.-ına (dost d. yüz dutğıl) 83v3

d.-ına (pādişeh d.) 81r2

d.-ında 93r3, 148r1

d.-ında (ḥaqq'ın d.) 187v3

d.-undan (ırılmayam) 60v4

deri: Deri.

d. 61v2, 141r5, 168v5

deriçe: (Far.) Pencere, küçük kapı.

d.-si 177v4

deril-: Toplanmak, tecemmu etmek. krş.

bk. **déril-**

d.-üben 61v1

déril-: Toplanmak, tecemmu etmek; çeki

düzen vermek. krş. bk. **deril-**

d.-di 64v6, 168v5

d.-icek (dirligi d.) 94v3

d.-ür 125v2

deriñ: Derin, bilgi bakımından yüzeyde kalmayan, kendi türünde çok gelişmiş, en ileri durumda olan.

d. (tānişman) 89v1

dermān: (Far.) Derman, çare, çıkış yolu;

güç, kuvvet, mecal, takat.

d. 73v4

d. (ārzū kılursın) 159v1

d. (kıla) 188r5

d. (ola) 175r2

d. (olam) 140v2

d. (olmayısar) 175r2

d. (olur) 2v2

d. (olurısa) 175r2

d.-ı 181v3

d.-ı (buldı) 204r5

d.-ını 175r1

d.-um (yağma olsun) 155r3

dermān-de: (Far.) Bi-çare, âciz, beceriksiz, zavallı, sefil.

d. 176v2

d. (kalup) 12r6

d.-dür 76v4

ders: (Ar.) Ders.

d.-i (oğumadılar) 85r7

dert: (Far.) Dert, gam, ızdırap, elem, sıkıntı, zorluk. krş. bk. **derd.**

d.-lerle 139r2

dertlü: (Far.+T.) Dertli, dert sahibi. krş.

bk. **derdlü.**

d. 130r4

d.-lerün 196r4

dervāze: (Far.) Kapı, kale kapısı, şehir kapısı.

d.-si 154v3

dervīş: (Far.) Derviş, tarikat mensubu

Tas. Dünyadan yüz çeviren, kendini Allah'a veren kişi. (EC, s. 159) Tarikata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini ıslah eden, varlık iddiasından geçip Allah'ın birliğini bütün kâinata görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse. (MSL, dervīş)

d. 92r4, 93v5, 106v6, 116v5, 117r2, 117r3, 127r3, 183r6

d. (-i dervīşān) 89v5

d. (olam) 191v5

d. (olan) 81v3, 167v3

d. (olana) 116v4

d. (yūnus) 174v4

d.-e 183r5

d.-em 101r4

d.-ile 89v2

d.-ler 69r3, 116v6, 197v4, 197v4, 197v5, 197v6, 197v6, 197v7, 198r1, 198r2, 198r3

d.-ler (ecesi) 182v3

d.-lere 89v4, 89v5

d.-leri 89v2, 198r5, 198r5, 198r6, 198v1, 198v2, 198v3, 198v4, 198v5, 198v6

d.-lerün 198r6

d.-ün 183r4

dervīşān: (Far.) Dervişler.

d. (dervīş-i d.) 89v5

dervīşlik: (Far.+T.) Dervişlik, tarikata mensubiyetlik, İslamın ihlasla ve takvâyla yaşanması.

d. 81v3, 117r1

d. (berâtın) 81v7

d. (maḳāmı) 116v4

d. (palhengini kuşanığör) 182v1

deryā: (Far.) Çok fazla, pek çok; deniz, bahr, umman **Tas.** Allah'ın engin hazineleri; hakikat; vahdet sırları

d. (melekūtun var) 86r3

d. (olam) 138v1

d.-sıdur 70v2

d.-sında (ḥaḳīḳat d.) 119v3

d.-ya (girem) 139v1

d. (-yı nihān) 160r7

d. (-yı 'ummāndan) 73v2

d. (-yı 'ummāndayıdum) 132r4

destān: (Far.) Hikâye, masal, kıssa. **mec.**

Çokça söylenmek, dillerden düşmemek.

d. (ola) 59r3

d. (olam) 139r5, 140r6

d. (oldum) 154r1

destār: (Far.) Sarık.

d. 24r2, 106r3

dest-gīr: (Far.) Elden tutan, yardım eden.

Tas. Allah.

d.-üm 133r6

destür: (Far.) İzin, müsaade.

d. (gelsün) 105r1

d. (oldı) 114r3

destürsuz: (Far.+T.) İzinsiz, müsaadesiz.

d. 179v3

deş-: Yarmak, yarıp açmak, delmek.

d.-düm (denizler bendin d.) 124v3

devā: (Ar.) Derman, çare.

d. (eder) 17r2

deve: Deve. **Tas.** Vasıfsız insan, tasavvuf terbiyesi almamış kişi.

d. 57r6

devlet: (Ar.) Mutluluk, saadet, baht, talih, ikbal, uğur; rütbe, mevki, hüküm, sahiplik.

d. 12r4, 19r5, 19r6, 29r4, 72v4, 124r1, 185r3

d. (‘atā-yı d.) 28r3

d. (bākī d.) 121v2

d. (erdi) 190v5

d. (ilāhī d. bulur) 65r3

d. (ilāhī d. ola) 193r6

d. (iletđi) 18v2

d. (maḳāmında) 120r3

d. (olur) 88v1, 89r1

d. (tācı başa ḳondı) 145r6

d.-dür (ilāhī d.) 176v6

d.-e (erürdi) 19r5, 29r3

d.-i 12r5, 28r5

d.-i (döndi) 36r1

d.-idür 74r5

d.-ile 54v2

d.-ile (ilāhī d.) 11r6

d.-ine 96r2

d.-sin 178v4

d.-üñe 14r5, 42r2

devletlü: (Ar.+T.) Saadetli, nimet ve mutluluğa ermiş kişi.

d. 29r5, 64v4

d. (başlar) 197v6

devlingeç: Çaylak türünden bir alıcı kuş. **Tas.** Nefs, şeytan.

d. 68v5

d.(c)-e (boz yapalaḳ d. emek yeme) 116r5

devr: (Ar.) Dönme, dönüp dolaşma; çağ, zaman, dönem.

d. (eyledi) 185v3

d. (-i rūzigār) 133r4

d. (-i zamān) 108r6, 166v4

d.-e 108v1

devrān: (Ar.) Dünya, felek; zaman, çağ, devir; talih, kader, baht.

d. 25v6, 35r2, 71v2, 129r5

d. (döner) 62r5

d. (-i rūzigār geçe) 113v4

d.-dan (öte gör) 79v5

d.-ı (yağmaya vërdük) 108v1

d.-ları (geçdi) 194r5

devşir-: Derlemek, toplamak, bir araya getirmek. krş. bk. **dëvşür-**

d.-übeni 67v5

dëvşür-: Toplamak, derlemek, bir araya getirmek. krş. bk. **devşir-**

d. (yükünđi d.) 42v6

d.-di (‘aḳlumu başa d.) 145v1

dëye: Diye. krş. bk. **dëyü.**

d. 65v1

dëyicegez: Deyince, olunca, sayınca.

d. (dört on gün d.) 114r4

dëyü: Diye. krş. bk. **dëye.**

d. 22v5, 37v2, 97r5, 100v1, 101r6,
107v2, 113v2, 165v5, 168r2, 183v5,
190v4, 208v2, 208v2, 208v6, 209r4,
209r4

deyyân: (Ar.) “Kulun fiiline göre hakettiği
ceza veya mükafatı hakkıyla veren”
anlamında Allah’ın en güzel
isimlerindendir.

d. (‘âlim-i d. zât) 88v5

dırâka: (Ar.) Gumbürtü, gürültü, patırtı.

(MSL, tarrâka, tarâka)

d. (koptı) 21v5

dîdâr: (Far.) Görüş kuvveti, göz; güzel
yüz, çehre. **Tas.** Allah’ın müminlere
vadettiği görünüşü, tecelli.

d. 94v6, 106r1

d. (görmeyesin) 198v5

d. (görür) 158v5

d. (kapusın göricek) 179r2

d. (yüzün d. nûridur) 158v6

d. durur 94v3

d.-a (bakan) 129r4

d.-a (müstağrak olasılarıdır) 4r10

d.-dan 126r2

d.-ın (dost d. gördüm) 181r6

d.-ın (dost d. göresi) 199v3

d.-ın (gösterür) 54r6

d.-ın (şâh d. gördüm) 129r4

d.-ına 165v1

d.-ına (dost d.) 90v1

d.-ını (hak d. görmeyiser) 162r6

d.-uma 99v5

d.-uğa (göyineyin) 153r6

d.-uğı (göster) 88r5

dîger: (Far.) Diğer, öteki, öbür, başka.

d. (mülk-i d.) 27v6

dik-: Dikmek, dik duruma getirmek.

d.-eler (başuma hêce d.) 147r5

dikci: Dik başlı, asi, isyankâr.

d. 162r6

diken: Diken, bazı bitkilerdeki ucu sivri,
sert, batıcı çıkıntı. **mec.** Rahatsız
edici, incitici kişi veya davranışlar.
Tas. Nefs, iç karartan dünya
nimetleri.

d. (olma gül ol) 155v5

d. (olurısañ oda yanasın) 155v5

d.-e (elün şunmaz) 87v1

dil (1): Dil, lisan; konuşma organı.

d. 105r6, 106v3, 113r2, 123v3,
125v6, 143v2, 169v3, 169v4, 191v2

d. (hikmetün yoludur) 68r4

d. (ü dudak) 105r1

d.-de 127v1, 133r5, 166r3

d.-de (yêtmiş iki d.) 136r5

d.-den 167v7, 191v1

d.-den (yêtmiş iki d.) 124r4

d.-e 123v3

d.-e (geldüm) 136r1

d.-e (gelmez) 61r1, 130r4, 157r2

d.-e (gelür) 103v6

d.-e (getürdi) 188v4

d.-e (getüreler) 176r3

d.-e (getürem) 175v2

d.-e (vêrmez) 80r1

d.-i 37v5, 129r6, 143v2

d.-i (‘arab d. lisân) 111r4

d.-i (dutulmuş) 7r1

d.-i (yètmiş iki d.) 204r1
 d.-idür (kudret d.) 68r2, 135v4
 d.-idür (kuş d.) 119v5
 d.-idür (tesbîh d.) 68r6
 d.-ile 157r1, 157r2, 167v6
 d.-in 158r3, 180r3
 d.-in (dutayıldı) 160r4
 d.-inde 57v3, 189r3
 d.-inden (şeker tamar) 198r2
 d.-inden (şi'r d. söyler) 203v3
 d.-iyle 57r5, 176v5
 d.-iyle (kudret d.) 186r4
 d.-lerde 129r6, 153v1
 d.-leri 144v3
 d.-üm 60r5, 64r3, 76r4, 86v5, 109r7,
 136r3, 147r2, 186r4, 195r6
 d.-üm (dutup) 143r3
 d.-üm (tetigi bozuldu) 125r5
 d.-üm (uzatmayam) 124r1
 d.-ümce 87r2
 d.-ümde 76r1, 118v4
 d.-ümdesin 72v5
 d.-üme 124r1
 d.-ümüzde 172v5
 d.-ümüze (vèribdi) 177v6
 d.-ünj 175v4, 186r3
 d.-ünj (çekgil) 75r7
 d.-ünjile 95v4

dil (2): (Far.) Gönül, yürek.

d. (hikmetün yoludur) 68r4
 d.-de 171v4
 d.-den 32r4
 d.-ler (yıkam) 138v6

dil-ber: (Far.) Dilber, gönlü kendine
 çeken, güzel. *Tas.* Kabz (tutukluk)

sıfatı, gönülde üzüntü ve sevgiyle
 birlikte bulunur. (SU, s. 108)

d. 154v3, 184v12
 d. (şîrîn hûlu d.) 176r6
 d.-üm (şîrîn hûlu d.) 189r2

dilce: Dilde, dil ile.

d.-di (yètmiş iki d.) 203r2

dildür-: Yarmak, bölmek.

d.-dün 204r4

dile-: Söylemek, dile getirmek; istemek,
 rica etmek, arzu etmek.

d. 83v6
 d.-dügi 80v3
 d.-dügin 136v6
 d.-mezseñ (dilersen d.) 32r5
 d.-r 5r3, 38v4, 61v6, 82v3, 182r2,
 184r4
 d.-r (çäre d.) 52r3
 d.-rem 39r1, 39r3
 d.-risem 120v2, 120v2
 d.-riseñ 25v3, 59v2, 99r5, 170r3
 d.-rler 40r1
 d.-rseñ 12r5, 49v3, 102v4, 108v5,
 110v3, 118r2, 179v3, 193v6
 d.-rseñ (dilemezseñ) 32r5
 d.-yem (dilekler d.) 137v1

dilek: Olması istenen şey, istek, arzu,
 talep, rica, temenni.

d. 25v3, 41v6, 62r4, 109v1
 d. (vèresi) 201v4
 d.(g)-in 36r2
 d.(g)-in (nefsünj d. ko) 5v5
 d.(g)-in (nefsinünj d. kovar) 114v6
 d.(g)-in (vèrsün) 200v3
 d.(g)-ine (nefs d. uyma) 203v1

d.(g)-ini (nefsün d. öldür) 117v3

d.-ler (dileyem) 137v1

d.(g)-üm 76r1

d.(g)-ün 15r3

dilkü: Tilki.

d. (olam) 138r4

dil-peẓīr: (Far.) Gönlün kabul edeceği, beğenilen, makbul.

d. 90r2

dilsüz: Dilsiz, lisansız; sessiz, susmuş.

d. 202v5

d.-ler 202v5

dil-teng: (Far.) Gönlü daralmış, kederli, içi sikkın, sıkıntılı.

d. 52r2

dilü: Dilek, arzu.

d.-müz 88v5

dimāğ: (Ar.) Beyin, zihin, akıl, şuur, bilinç.

d.-um (tölmüşdür) 172r3

dīn: (Ar.) Din, iman, inanç, yeniden bağlanma; yol. **Tas.** Boyun eğmek ve tevazudur. Mütevazı olan her şey aşağı seviyede olur. Din de insanın kendini Rabbine teslim etmesi, kendisini O'nun aşağı seviyesinde görmesi, O'na boyun eğmesi ve O'nun karşısında mütevazı olmasıdır. (MTTS, s. 187)

d. 16r4, 16r5, 60r2, 65r6, 65r6, 109r5, 124v1, 172r5, 204r2

d. (diregi) 172r6

d. (diyānet bilmez) 65r6

d. (diyānet olmayacak) 193v1

d. (dutanların) 16r5

d. (īmān oldum) 131r3

d. (ne d. ü īmān dutaram) 123r2

d. (serveri) 69r1

d. (tamām olıcağ) 65r2

d. (tutmayan) 65v2

d. (ulusı) 71v4 , 103v5

d.-den 102r1

d.-e 158v4

d.-e (uyanı) 184v5

d.-i (döndi) 35v2

d.-içün 133v6

d.-ine 65r2

d.-üm 123r2

d.-ün 198r5

d.-ün (bünyādın yıqma) 174r5

dīn-: Dinmek, kesilmek.

d.-medi 170r2

dīñ-: Sakin olmak, susmak.

d.-mez (ağzı d.) 37v5

dīnār: (Lat.) Dinar, para.

d.-ı 95v2

dīñle-: Dinlemek, kulak vermek.

d. 28r2, 35r6, 66r6, 150v4, 168v1

d. (sözi d.) 4v6

d. (sözini d.) 46v6

d. (sözümüzi d.) 95v2

d.-düm 98r6

d.-medin 202v6

d.-medün 14v2

d.-ñ (sözi d.) 180r2

d.-r 166r2

d.-riseñ 11r2, 31r4, 96v5

d.-yene 157v3

d.-yesi 202v5

d.-yesin 84r1

diğlen-: (Ar.+T.) Bir dini kabul etmek.

d.-e 37v4

dip: Ayak, kök, en uzak olan kısım. *Tas.* Kibirlilik.

d. (gözetme) 12r4

direk: Destek, dayanak, ayakta tutan; ulaştırıcı, vasıta. *Tas.* Değerli, saygın, önde gelen kimse.

d. ('ışkdur yere göge d.) 191r3

d.-dür (erenlerün himmeti yerden göge d.) 81v6

d.(g)-i (dīn d.) 172r6

dirfillü: Yol yol, iplik iplik; dağınık, geniş. (AG-1, s. 492); ayrı ayrı (UO, s. 35)

d. (bınar olduk)161v5

dirgen-: Toplanmak, birikmek, derlenmek, dayanmak, istinat etmek.

d.-sünler 99v3

dirgür-: Diriltmek, ihya etmek.

d.-üp (ölü d.) 133v3

diri: Diri, hayat sahibi, canlı, sağ; dinç, zinde. *Tas.* Bu dünyada ruhu gıdasını almış olan.

d. 15r4

d. (duram) 143r6

d. (dutan) 135r4, 141r5

d. (kalmadı) 19r3

d. (kıldı) 198v6

d. (oluram) 122v6

d.-yiken (ölür) 30v2

dirîğ: (Far.) Esirgeme, kıyamama. *Tas.* Nefsin dünyevî arzu ve isteklerinden vazgeçememe, onları canlı tutma.

d. (cânın d. tutan) 127v4

dirîğâ: (Far.) Çok yazık! Eyvahlar olsun!

d. 13r5, 14v1, 15r2, 39r2, 98v3, 172v2

diril-: Dirilmek, canlanmak, can gelmek, hayat kazanmak; yaşamak, ömür sürmek, geçinmek.

d.-diler 173r4

d.-e 167v3

d.-e (ölmüş gönül d.) 160v5, 160v6

d.-enler (dirlik d.) 108v6

d.-mediler (riyâ d.) 78v6

d.-mez 165v4

d.-mez (eyü dirlik d.) 5v6

d.-ür 158v3

dirlik: Dirilik, hayat, yaşayış, geçim, sağlık. krş. bk. **dirlik.**

d. 81v3, 97r3, 120v3, 167r3

d. (arı d.) 18r3, 22v4

d. (arı d. dirilenler) 108v6

d. (bāḳī d.) 40r1, 72r6

d. (bula) 160v6

d. (dirilmez) 5v6

d. (düzen) 131r4

d. (eyü d.) 96v5

d. (ola) 25r2, 81v4, 160v6

d. (oldı) 178v6

d. (riyālī d.) 116r2

d. (tuta gelene) 77v6

d. (ulı d.) 49r4

d.-de 203r1

d.-dedür 58v2

d.(g)-e 10v2, 14r3

d.(g)-e (ölmez d.) 185r5

d.(g)-i 33v5, 53r1, 68v6, 77v5, 78v6, 117r1, 123r1, 180r3

d.(g)-i (derilicek) 94v3

d.(g)-i (hām) 30r4

d.(g)-ile 25r2, 31v3, 42r3

d.(g)-üm 76r3, 141v4

d.(g)-üm (çigidi) 162v5

d.(g)-ün 42r4, 90v5

d.(g)-ün (boynın uram) 120v3

d.(g)-ün (eyle) 47r1

d.(g)-ünden 14r2

dirlük: Dirilik, hayat, yaşayış, geçim, sağlık. krş. bk. **dirlik**.

d.(g)-ün 114r1

d.(g)-üne 53v2

dişür-: Derlemek, toplamak, bir araya getirmek.

d.-di (kendüi d.) 29r2

dīv: (Far.) Dev, şeytan, cin.

d. 109v4

d.-e 62v4

d.-ler 122v2

d.-ler (hükümüne girür) 158v1

d.-leri (hükmine koyan) 135v3

dīvān: (Ar.) Büyük meclis, topluluk; birtakım yazı ve hesapların kaydedildiği defter.

d.-da 26v3, 27r2, 161r1

d.-dayıdum (ulu d.) 118r3, 132v1

d.-ı 22r5

d.-ına (nefs d. yazılmayasın) 5v4

dīvāne: (Far.) Çılgın, deli, mecnûn. **Tas.** Âşık, kendini ilahi aşkın coşkuluğuna bırakmış, akılla ilgisini kesip aşkın buyruğu altına girmiş olan kimse.

d. (oldı) 179r5

dīvār: (Far.) Duvar. **mec.** İçine düşülen zor durumlar. **Tas.** İnsan bedeni.

d. (dele) 23r1

d.-ı 68v4

d.-ı (yıkamazın) 7v2

d.-um (dört d.) 63v2

diyānet: (Ar.) Dindarlık, dinin hükümlerine uyma ve bu hükümlerin gerektirdiği gibi hareket etme.

d. (dīn d. olmayıcağ) 193v1

d. (dīn d. bilmez) 65r6

diyār: (Ar.) Memleket, ülke, belde. **Tas.** Gönül ülkesi.

d.-ı 27r4

diz: Diz.

d. (halvetlerde d. çöküp) 74v7

diz-: Sıralamak, dizmek.

d.-en (ağ üstine kara d.) 131r4

d.-erler (başına akça d.) 114r7

doğ-: Doğmak, belirlemek, görünür olmak. krş. bk. **toğ-**

d.-mağa 158v2

doğru: Doğru. krş. bk. **toğru, toğrı.**

d. (yol) 184r2

doğruluk: Doğruluk. krş. bk. **toğruluk, toğruluk, toğurluk, toğurluk.**

d.-dur 171r4

doğu-: Yürümek; vurmak, birbirine geçirmek; çakmak, kakmak; dövmek, harp etmek. (DLT, tokı-, tokıl-, tokın-, tokış-, tokıt-) krş. bk. **doğu-**

d. (yollar d.) 193v3

d.-yan (nefsin d.) 141r3

d.-yasın (tamardan d.) 47v1

doğu-: Dokumak. krş. bk. **doğu-**

d.-yan (melâik d.) 121v6

dolan-: Dolaşmak, meyil göstermek, çevresinde olmak.

d.-a 163v4

don: Elbise, kılık kıyafet. krş. bk. **ton.**

d.-um (kefen d. biçildi) 125r6

d.-umuza (kefen d.) 172v2

donan-: Süslenmek, giyinip kuşanmak. krş. bk. **tonan-**

d.-mış 98v5

dost: (Far.) Dost, samimi duygularla sevilen ve güvenilen kimse; sevgili, yâr. **Tas.** Allah; Allah yoluna götüren kimse olarak mürşit; aynı yolda olan kişiler, tarikat kardeşleri ... vs.

d. 14v2, 22v4, 22v5, 43v6, 46v5, 48r3, 60v5, 84v6, 87r6, 94r2, 102v2, 104v3, 117v1, 119v4, 123r3, 123r3, 127v5, 137v3, 143v2, 144r2, 149r2, 151v6, 152r2, 152r3, 152r3, 153v4, 155r4, 175r2, 175v1, 180r5, 180v3, 181r6, 181r7, 181v4, 191r1, 192v3, 193r2, 193r5, 197r2

d. (adını ayıt) 128r3

d. (bâğ-çesi) 146v4, 198r2

d. (bâğ-çesi bülbüliyem) 126v1, 146v5

d. (burcında cevân kılam) 127v6

d. (der-gâhına yüz dutgıl) 83v3

d. (dêdügün dutaram)

d. (dîdârına) 90v1

d. (dîdârın gördüm) 181r6

d. (dîdârın göresi) 199v3

d. (döşegine geçemez) 57r6

d. (dükkânı kurulmuşdur) 152r2

d. (elinden ölürisem) 127v3

d. (esrigi) 126r6

d. (esrügüdün) 22v2

d. (göginden uyanan) 67r6

d. (göñül d. turağı) 64r3

d. (göñüldedür d. turağı) 193v4

d. (gören) 93v4

d. (gözümü açdı) 135v7

d. (gözümü siler) 181r5

d. (haber verigelem) 128r4

d. ('ışka ulaşdan) 60v2

d. (iş) 190v3, 190v6

d. (iş gücü d. olıcak) 65v3

d. (kapusunda) 65r3

d. (katına sensüz git) 106v4

d. (katında) 41v3, 120r5

d. (katından göz ırma) 79v3

d. (katından ırağ düşer) 127v4

d. (kıblemüz d. yüzidür) 64r5

d. (kılıcından yünus ölürise) 67r6

d. (meclisi) 180v5

d. (menziline göçegör) 78v2

d. (mihrâbında) 64v1

d. (ol) 104r5

d. (olmuşıdı) 81r3

d. (sendedür) 94r4

d. (sevgüsin berkitmeyen) 74v4

d. (u düşmen gülesini) 181r1

d. (varlığum d. aldı) 176v4

d. (vaşlına erişdüm) 155r2

d. (yolına er gibi tırmayan) 74v6

d. (yolına gönile) 180v4

d. (yolına harc olmağa) 180v2

d. (yolında kurbân olmak) 180r6

- d. (yüzün gördiyse) 157v5
d. (yüzün göre) 190v4
d. (yüzün göresin) 148v4
d. (yüzün görmeyiser) 159v6
d. (yüzün görüp) 133r4
d. (yüzün görüvëreyin) 151v6
d. (yüzünden gözin ırmaz) 43v5, 97v4, 160r3
d. (yüzünden niķābı götürmeye) 105v6
d. (yüzünden niķābı her kim giderdiyise) 67r4
d. (yüzine bak) 102v2
d. (yüzine baķan) 128v6
d. (yüzine bakmaĝa) 105v4
d. (yüzine sensüz bak) 106r4
d. (yüzini gördi) 58v6
d. (yüzini gördi gözüüm) 60r2
d. (yüzini gören) 177r1
d. (yüzini göresin) 147v3
d. (yüzini göreyidi) 160r1
d. (yüzini göricek) 64r6, 159v3
d. d. (dëyü cān vëre) 190v4
d.-a 24v1, 99v6, 100r1, 104r5, 189r4
d.-a (‘āşık olanlar) 104v4
d.-a (‘āşık oldum) 154r2
d.-a (çok yalvarayın) 152r2
d.-a (düşmene) 147r3, 175v6
d.-a (ëre) 190v4
d.-a (ërmeyen) 74v3
d.-a (giden) 41v2, 78v4, 199r4
d.-a (gidene) 106v4
d.-a (gider) 57r1
d.-a (giderken) 195r2
d.-a (gitmege) 56r2, 56r4
d.-a (ķul olam) 58v5
d.-a (ķurbān olasını) 180v2
d.-a (mecālî vërgil) 106v2
d.-a (ulaşaldan) 73r2
d.-a (vara) 99v6
d.-a (varayın) 151v6
d.-dan 58v4, 176v3, 180v6, 181r4
d.-dan (ķaber geldi) 81r1, 99v3
d.-dan (ķaber gelicek) 154v5
d.-dan (ķaber şorarısañ) 190v3
d.-dan (ķaber vër) 149v2
d.-dan (yaņa giden) 180v3
d.-dan (yaņa gitmek gerek) 65v3
d.-dan (yaņa uçamaduñ) 103v3
d.-dan (yaņa uçan) 59r1
d.-dan (yaņa uzanuban) 69r6
d.-dur 89r7
d.-ı 52v4, 65v3, 173r5, 191r4, 195r3, 195r3
d.-ı (‘ayān gördünjise) 78r6
d.-ı (bende buldum) 72v6
d.-ı (bende gördüm) 195v6
d.-ı (bulan) 176r7
d.-ı (bulıncayımış) 100v5
d.-ı (gördi) 191v6
d.-ı (görem) 170r3
d.-ı (görenler) 40v3
d.-ı (göresin) 13v4
d.-ı (görmez) 106v5
d.-ı (göstereyin) 181v4
d.-ı (olmak) 102v4
d.-ı (yakın buldum) 196r5
d.-ı (yakın gören) 78r4
d.-ıla 64v2, 72r2, 80r1, 97r5, 133r4, 143v2, 162v6, 175r6, 176v6, 193v5

d.-ıla (bāzār eden) 195r1
 d.-ıla (bāzār eder) 195r1
 d.-la (bile geldüm) 135v6
 d.-ıla (bilişe) 106r5
 d.-ıla (bilişen) 106r6
 d.-ıla (bilişmege) 105v4
 d.-ıla (birlige biten) 131r5
 d.-ıla (buluşdı) 97r2
 d.-ına (dostumuzun d.) 104r4
 d.-ına (dostun d. dost ol) 104r5
 d.-ını (göze göz gören) 89r2
 d.-içün 91v3, 129v4, 174v6
 d.-içün (ölürisem) 143v1
 d.-lardan 102v4
 d.-lariçün 102v4
 d.-larun 60v6
 d.-umuz 192v6
 d.-umuz (şād oldı) 19r1
 d.-umuzun (dostına) 104r4
 d.-un 13v6, 45r4,
 d.-un (cefāsına şabr eyle) 75r2
 d.-un (dostına dost ol) 104r5
 d.-un (düşmenün) 77r2
 d.-un (etegin dutan) 195r1
 d.-un (evi göçüllerdür) 126r5
 d.-un (yolını vargıl) 147v4
 d.-undur 133r5

dostlık: (Far.+T.) Dostluk, muhabbet, sevgi duyma; uzlaşma. *Tas.* Kulun Allah'ı sevmesinden önce Allah'ın ezelde kulunu sevmesi ve dost edinmesi.

d. 191r1
 d. (edebini öğren) 83r4
 d.(ğ)-ına (peygām-ber d.) 112r4

d.(ğ)-ına (aḥmed'ün d.) 206v3

dostsuz: (Far.+T.) Dostsuz, sevgisiz, muhabbetsiz. *Tas.* Allah'ı dost edinmemiş.

d. 43v6, 190v3

doy-: Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.

d.-amaz 98v6

d.-ar (dünyāya d.) 81r5

d.-mayan (şoḥbete d.) 89v6

dök-: Sıvı boşaltmak, akıtmak; bırakmak, terk etmek, atmak; sarf etmek, söylemek.

d.-em (göz yaşını d.) 135r1

d.-er 9r1

d.-er (dür d.) 191v4

d.-er (gözi yaşın d.) 137r2

d.-er (yaşın d.) 137r1

d.-üp 71r3

dökil-: Dökülmek, ayrılmak, atılmak, saçılmak. krş. bk. **dökül-**

d.-e (altunı mālı d.) 174r1

d.-üp 173v3

d.-üp (mālun d. ıalısar) 173v4

d.-ür 69v3

dökül: Hepsi, tamamı.

d.-i 87v3

dökül-: Dökülmek, birden topluca inmek, saçılmak; atılmak, değerini yitirmek. krş. bk. **dökil-**

d.-di (kanı d.) 34r2

d.-di (tekebbürligüm d.) 142v3

d.-ür (saḫal u saç d.) 75r5

dölen-: Mutmain olmak, temayül göstermek, sükûnet bulmak, karar kılmak, huzura kavuşmak.

d.-megüñ 51v2

dön-: Kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket etmek; vazgeçmek, feragat etmek; bozulmak, değişmek; yüzünü çevirmek, huzuruna bakmak; çevrilmek; benzemek.

d. 185v5

d.-di 17r3, 188r4, 195r5, 203r6

d.-di (devleti d.) 36r1

d.-di (dîni d.) 35v2

d.-di (ḥayra d.) 145v2

d.-em 88r4, 138v1, 138v3, 139v5, 140r1, 140v4, 141r1

d.-er 176v4

d.-er (çarḥ d.) 86r5

d.-er (devrân d.) 62r5

d.-er (ḥâli d.) 178v3

d.-er (rengi d.) 69v3

d.-er (şûret d.) 114v7

d.-erise 159v4

d.-esin 148r4

d.-medin 136v3

d.-mek 180v4

d.-üp 140r6

d.-üp (bakma) 80v4

döndür-: Döndürmek, çevirmek.

d.-düm (na'linin d.) 118v2

dörd ejdehâ: (T.+Far.) Dört unsur kastedilmiştir. (AG-1, s. 455) Ateş, hava, su ve topraktır. Bunlar insanı ve tüm varlık âlemini meydana

getirir ki bunlarla mücadele edilmesi gerekir.

d. 139r5

dördünci: 4., dördüncü.

d. 148r5, 164v2

d.-si 183r2

dört: Dört.

d. 4r8, 123v6, 124r6

d. (dīvārum) 63v2

d. (dürlü dad) 3r3

d. (dürlü ḥāl) 2v6

d. (ferište) 186r1

d. (firište) 189v5

d. (ḥāl) 183r6

d. (heves) 3r2

d. (ḥışāl) 3r4

d. (ırmak) 103r1

d. (muḥālif nesneden) 63v2

d. (on gün) 114r4

d. (şifat) 2v5

d. (ṭabī'at) 85r2

d. (yanında) 183r4

d. (yaña) 66v3, 94v1, 106r1, 125v2, 134r4, 163v1

d. (yèdi d. on sekizden) 137v2

d.(d)-inüñ 80v2

d.(d)-üñ (birisi) 124v1

dört kapu: Şeriat, tarikat, hakikat, marifet.

Her birinin onar makamı bulunduğu kabul edilmiştir. (AG-1, s. 476)

d. 183r4

d.-dur 183v4

dört kitāb: (T.+Ar.) Semavi kitaplar.

Musa peygambere inen Tevrat, Davud'a inen Zebur, İsa'ya inen İncil

ve Hz. Muhammed'e inen Kur'ân-ı Kerîm'dir. **Tas.** İnsan-ı kâmil'in vücudu; cem makamı, tevhit hâli, hakikate ve sırlara erişme.

d.-ı 79r3, 131r4, 132v2, 197r3, 198v5

d.-uñ 101r3, 119r6, 165r4

dört pîr: (T.+Far.) Dört rehber. İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhinde Hz. İbrahim'in dört kuşu olarak yorumlanmıştır. Bu kuşlardan tavus ziyneti, karga hırsı, horoz şehveti, güvercin hevâyı temsil eder. (AKY, s. 211)

d.-ler 148r5

dört tekbîr namâz: (T.+Ar.+Far.) Cenaze namazı.

d.-ıla 147r3

dört yüz: 400, dört yüz.

d. 103v4

dört yüz kırk dört: 444, dört yüz kırk dört.

d. 86v1, 120r3

döşe-: Sermek, yaymak, açmak; (sofra) sermek.

d.-düm 131r2

d.-er (hân d.) 10r4

d.-yüp (hân d.) 131r1

döşek: Döşek, yatak. **Mec.** Yer, mekan; makam.

d. (kalın) 98r3

d.(g)-inde (oturma) 22v6

d.(g)-ine (dost d. geçemez) 57r6

d.(g)-üm (toprağına) 134v3

döy-: Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek.

d.-emedi ('ışka d.) 59r3

d.-emez ('azāba d.) 36r3

d.-meyenin 133v6

d.-mez (heybete d.) 175v5

d.-mez ('ışkuñ odına d.) 87r1

d.-mez (naẓara d.) 170v7

du'â: (Ar.) Dua, yakarış, niyaz.

d. (kılam) 195v3

dudak: Dudak.

d. (dil ü d.) 105r1

d.(ğ)-ı (cân d.) 180r2

d.(ğ)-ıdur (cân d.) 189r1

dûn: (Far.) Alçak, soysuz, denî; aşağı, aşağılık, altta, aşağıda.

d. (olam) 139v5

dur-: Durmak, beklemek, kalmak; bağlanmak, kendini vermek, mülazemet etmek; ayağa kalkmak, kıyam etmek; yaşamak; vazgeçmek; yerleşmek, kaplamak, kurulmak.

d. 83r6, 163v2

d. (gül d.) 37v2

d. (şalâ d.) 175v6

d.-a (elde d.) 149v5

d.-a (şabrıla d.) 30v3

d.-a (taşra d.) 38r4

d.-a (yerinden d.) 113v4

d.-am 139v6

d.-am (diri d.) 143r6

d.-an 141v1

d.-an (gêrû dutup d.) 131r2

d.-an (karşu d.) 171r1

d.-an (taşra d.) 160r3

d.-dı 37v3
 d.-duğı (şaf d.) 177v3
 d.-dum (öri d.) 163v2
 d.-maz 97r1
 d.-maz (yérinden d.) 115r3
 d.-mazam 168v3
 d.-mış durur 109v4
 d.-ucağız 132v1
 d.-up 195r2
 d.-up (geldüm) 133v1
 d.-ur 18v1, 34v5, 40v3, 137r4
 d.-ur (ayağın d.) 98r3
 d.-ur (tonlu d.) 7v4

durağ: Yerleşilen yer, yurt. krş. bk. **turağ.**

d. 78v2
 d.-dur 81v3
 d.(ğ)-ı 176v5
 d.(ğ)-ı (revān içinde) 176r6

dut-: İzlemek, takip etmek; yapmak, amel etmek, uygulamak, gereğini yerine getirmek, dinlemek; alıkoymak, gitmeğe bırakmamak, zapt etmek; zarar vermek, istila etmek, doldurmak; saymak, kabul etmek, farzetmek; kıymet vermek; sakınmak; elde etmek. krş. bk. **tut-**

d. (erenler etegin d.) 150r2
 d. (gūř d.) 44v3
 d. (miskīnlik etegin d.) 82r2
 d. (öğüt d.) 164r1
 d.-a 61v2
 d.-a (cefā d.) 156v3
 d.-a (öğüdüm d.) 46v4
 d.-a (sözünüz d.) 97v3
 d.-ageldüm (menşür d.) 171v4

d.-alar 205r1
 d.-alum 182v4
 d.-an (buyruğı d.) 131r5
 d.-an (diri d.) 135r4, 141r5
 d.-an (dostuñ etegin d.) 195r1
 d.-an (dünye d. gelen) 177r1
 d.-an (naşīhat d.) 162r7
 d.-anlaruñ (dīn d.) 16r5
 d.-anuñ 31r1
 d.-ar 21r2, 123r3
 d.-ar (geliregi d.) 114v5
 d.-ar (ışın d.) 23r2
 d.-ar (minnet d.) 180r6
 d.-ar (ümīd d.) 180v2
 d.-aram 122v1 , 123r1, 122v3, 122v4, 122v5
 d.-aram (dost dedügin d.) 123r3
 d.-aram (hük-m-i sultān d.) 122v1
 d.-aram (mühr-i süleymān d.) 122v2
 d.-aram (ne dīn ü īmān d.) 123r2
 d.-arisañ (öğüt d.) 43r6, 45v2
 d.-arsañ (sözin d.) 4v3
 d.-arsın 150r4
 d.-ayıdı (dilin d.) 160r4
 d.-dı (kulağ d.) 38v6
 d.-dı (selāmet d.) 63v3
 d.-dı (yağamı d.) 22r4
 d.-dum (hāzrete yüzüm d.) 129r3
 d.-dum (karār d.) 130v6
 d.-duñ 16r3, 47v4
 d.-duñ (tut) 62v3
 d.-ğıl (Allah'una yüzi d.) 126r2
 d.-ğıl (birlik maqāmın d.) 167r3
 d.-ğıl (dost der-gāhına yüz d.) 83v3
 d.-ğıl (dünye d.) 79v2

d.-ğıl (göñüller etegin d.) 193v6

d.-ğıl (hoş d.) 198v2

d.-ısar (yêrin d.) 157v6

d.-ma (uşağ d.) 82v7

d.-ma (yavuz endîşe d.) 162r3

d.-madı (göñli pas d.) 99r3

d.-mağa 26v6

d.-maya (gümân d.) 58r5

d.-maz 156v2

d.-maz (dünyeyi kimse d.) 87v3

d.-maz (dāniş-mend okur d.) 92r4

d.-maz (el d.) 142v2

d.-mazam (pendi d.) 171v6

d.-mazısağ 203v2

d.-mazsın 150v5

d.-miş 166r5

d.-miş (bār d.) 144v3

d.-miş (‘ışk etegin d.) 93r1

d.-mişıdı (at ‘ālemi d.) 186v7

d.-sun 27r4

d.-sun (dağı d.) 181v5

d.-sun (er etegin d.) 99v3

d.-sun (okuduğın d.) 100r2

d.-sun (yükin d.) 100r1

d.-uñ 165v5

d.-up 36r2, 38r4

d.-up (dilüm d.) 143r3

d.-up (gêrü d. duran) 131r2

d.-up (mu‘allak d.) 185v5

d.-up (teslîmüñ ucını d.) 91v2

d.-updurur 179v4

dutıl-: Tutulmak, tutkun hâle gelmek, âşık olmak, kendini kaptırmak, kapılmak.

Tas. İlâhi aşka düşmek. krş. bk.

dutul-

d.-dum 136r2

dutsak: Tutsak, esir. **mec.** Birinin veya bir durumun hükmü altına girmiş, etkisinden kurtulamayacak kadar müptelâ olmuş kimse.

d. (kaldılar) 105r5

d. (olur) 177r1

dutul-: Kendini kaptırmak, kapılmak; yapılmak, amel edilmek; sesi çıkmaz olmak, tutulmak, zapt edilmek; kapanmak, kararmak, zapt edilmek.

Tas. Dünyaya mahkûm olmak, nefsin eline düşmek. krş. bk. **dutıl-**

d.-madı 56v6

d.-maz (oldı) 207v1

d.-miş (dili d.) 7r1

d.-ur (gün d.) 158v2

dutun-: Edinmek, kullanmak, örtünmek.

d.-miş (kara niķāb d.) 166r4

dutuş-: Tutuşmak, alevlenmeye, yanmaya başlamak, alev almak. **mec.** Alev almış gibi olmak. **Tas.** İlâhi aşk yangınına düşmek.

d.-dı (bağrum d.) 85r4

d.-miş (oda d.) 145r2

d.-uban (yandum) 153v5

duvācuķ kapısı: (Ar.+T.) Dua edilen kapı. **Tas.** Kıyamete kadar açık olan dua ve tövbe kapısıdır. Müminler her ne kadar veya her ne çeşitte günah işlerse işlesin asla ümitsizliğe kapılmayıp son nefeslerinden önce Allah’a sığınıp dua edebilmelerine olanak sağlanmıştır.

d. (açuk) 102v4

duy-: Duymak, işitmek, öğrenmek, haber almak, anlamak; görmek, şahit olmak. **Tas.** İlahi aşk ikliminin içinde olmak, manevi aşkın şuuruna varıp onu yaşamak. krş. bk. **tuý-**

d.-an (ma'şûkı d.) 26r4

d.-an (sırrını d.) 129v3

d.-dı 43r2

duz: Güzellik, şirinlik. krş. bk. **tuuz (2).**

d.-umı (ârifler datsun d.) 181v5

dūzah: (Far.) Cehennem.

d.-da (yanam) 138v2

duzak: Tuzak, kapan, fak. **Tas.** Dünya, imtihan yeri; nefsinin arzu ve istekleri; Âşığın gönüllü olduğu ilahi aşk ortamı. krş. bk. **tuzaq.**

d. (oldı) 102v6

d.(ğ)-a (düşen) 136r3

d.(ğ)-a (uğrayan) 151v1

d.(ğ)-ın (nefs d. seçegör) 78v2

d.(ğ)-ına (ışık d. düşdüm) 136r2

d.-dayam 136r6

d.-dur (dünye aña d.) 151r7

düğün: Düğün, şenlik.

d.-dür 60r2, 60v3

dükeli: Hep, hepsi, bütün, cümle, herkes.

d. 4v8

d.-den 124r5

d.-nden 111v2

düken-: Tükenmek, bitmek.

d.-e 162v4

d.-mez 169r4

d.-ür 75v2

düket-: Tüketmek, bitirmek, harcamak.

mec. Yok etmek.

d.(d)-üben (varlıklar d.) 105v5

d.-di (ömrüm d.) 8r3

d.-dün (tut) 63r3

d.-medi (sözi d.) 17r3

d.-meyem 123r5

dükkân: (Far.) Dükkan, içinde öteberi satılan veya küçük imalat yapılan iş yeri. **Tas.** İnsan bedeni; nefis; içinde manevi ilim ve feyz olan insan gönlü.

d. 92v7, 152r1

d. (oldum) 121v1

d.-ı 75v1

d.-ı (dost d. kırılmışdur) 152r2

d.-ında (mîkâ'îlün d.) 170r6

d.-um (yağma olsun) 155r1

dün: Gece; geçmiş zaman. **Mec.** Sıkıntı, felaket, bela.

d. 66r4, 149r5

d. (gün) 10r1, 68v4, 80v6, 101r1, 116r1, 127v7, 153r2

d. (gündüz) 170r2

d. (olmuş) 144v4

d. (olmuşdur) 194v2

d. (ü gün) 67v6, 74v7, 93r5, 107v3, 110r4, 172r1, 202r6

d. (ü günin) 168r2

d.-den (günü bilmezin) 201v6

d.-i (günü) 202r3

d.-idür (mi'râc d.) 158v6

d.-ile (bugündür) 60v2

dünyâ: (Ar.) Dünya, yer küresi, arz, cihan. **mec.** Çok, pek çok şey. **Tas.** İnsanların Allah'ın rızasını kazanmak ve asıl âlem olan ahiret

âlemindeki ebedî hayata erişebilmek için gönderildikleri imtihan âlemi; yaşamakta olduğumuz bu geçici âlemde insanı kendine bağlayıp Hak'tan gâfil eden her şey, maddî âlem, nefsin arzu ettiği şeyler. krş. bk. **dünye**.

d. 3r7, 14v3, 14v3, 49r3, 62v6, 76r1, 96r3, 107r2, 113r5

d. (âhîret) 49r4, 86r3

d. (âhîret belâsını) 180v1

d. (âhîret bir oldı) 60v2

d. (cîfesin) 39v4

d. (düzen) 131r5

d. (pâyına) 149v4

d. (terk-i d.) 156r1

d.-da 27v6

d.-dan 164v2

d.-nuñ 182r5, 192v1

d.-sı (terkdür) 39v6

d.-sını (terk edenler) 174r2

d.-ya 149r5

d.-ya (doyar) 81r5

d.-ya (gelen gider) 112r4

d.-ya (murdâr d. bulaşan) 67v5

d.-yı 6r6, 60v5

d.-yı (görmez) 47r3

d.-yı (koya) 14v4

dünye: (Ar.) Dünya. krş. bk. **dünyâ**.

d. 15v6, 39r2, 57r4, 57r5, 76v5, 79r6, 79r7, 81r4, 92v7, 94v6, 100v1, 115v5, 117r6, 122v4, 151r7, 164v2, 174r1, 192r5, 205v2

d. (âhîret) 78r7

d. (âhîret elden koyup) 177r3

d. (âhîret kovana) 65v5

d. (altun gümüşin ko) 96r4

d. (bezegini koğıl) 117r5

d. (bir gelindür) 98v5

d. (bir nazarda d. tûran) 130v7

d. (çirkine) 190r6

d. (çokluğu) 110r6

d. (dutğıl) 79v2

d. (dutan gelen) 177r1

d. (bâbını koğıl) 83r4

d. (fânîdür) 62r3

d. (kahır evidür) 110r5, 115v4

d. (kovanı) 184v6

d. (mâlin ver) 28r2

d. (mâlina batmış) 192r4

d. (yeldür ya hayâl) 117r5

d. (zevkına düşdün) 199v5, 204v5

d.-de 27v3, 58v1, 80r4, 80v1, 98v3, 99r3, 113v2, 115v5, 116r2, 123r2, 157v6, 180v6, 186r3, 208r1, 208r4

d.-den 100v2, 110v1

d.-den (fânî d. geçerüz) 100r1

d.-nün 96r3

d.-nün (fânî d. nağşına bakma) 15v5

d.-nün (kararı yok) 100v2

d.-nün (terkin urğıl) 107r3

d.-sinde (çalab'ıñ d.) 80r5

d.-ye 91r2, 96v1, 110r4, 118v5

d.-ye (düşdi) 114r5

d.-ye (gelen göçer) 96v3

d.-ye (gönül vëren) 149v4

d.-ye (kimse kalmaz) 96v4

d.-ye (revânî kanmaz) 6v1

d.-yi 40r1, 93r1, 100v1, 112r4, 115v3, 155v4

d.-yi (elden bırak) 79r7

d.-yi (elden koduk) 178r5

d.-yi (kimse dutmaz) 87v3

d.-yi (ko) 32r5

d.-yi (koyam d. gidem) 134v2

dünyelik: (Ar.+T.) Dünyaya ait; dünyayla ilgili her şey.

d.-dür 102v5

düpdüz: Baştan başa, tamamıyla, dümdüz.

d. 62v4, 66r4

d. (olur) 75v2

d. (tuta) 170v2

dür-: bükme, katlamak, tomar hâline getirmek; buruşturmak. *Tas.* Öldürmek, ortadan kaldırmak; nefsin arzu ve isteklerini yok etmek.

d. (benligün defterin d.) 93v2

d.-meyen (tül-ı emel defterin d.) 74v4

düri-: Toplamak, toplanmak, türemek, peyda etmek, zuhura gelmek. (DLT, törü-, türü-)

d.-yüp (kurtlar d. geldüm) 134r3

düril-: Dürülmek, katlanmak, toplanıp kaldırılmak.

d.-ür (gök d.) 75v2

düriş-: Çalışmak, çabalamak, sebat etmek.

d. 199v6

d.-düm 133v6

d.-en 67v5

dürlü: Türlü, çeşitli, muhtelif; çeşit, cins.

d. 2v6, 3r3, 29v2, 43r5, 66r6, 72r2, 80r5, 135r6, 148v1, 163r6, 164r3, 189r2, 204r1

d.-dür 3r7, 3v3

dürlü dürlü: Türlü türlü, çeşit çeşit.

d. 166r4

dür: (Ar. <dürr) İnci. *Tas.* İtaat etmek, boyun eğmek. (SU, s. 112); inci gibi kıymetli ilahi sözler; aydınlanmış insan ruhu; manevi keşif.

d. (lisānumuz d. döker) 191v4

d. (şadefler d. toludur) 18r1

d. (ü cevher) 59v5

d. (ü gevher alasin) 45v5

d. (ü güher şaçar oldum) 145r5

d. (ü yâkūtıla mercân bulasin) 18r2

d.-den (olmuş) 105r2

dürrâc: (Ar.) Sülüne benzer bir kuş, turaç kuşu, çil kuşu.

d. 62r5

dürr-i yetim: (Ar.) Bir sedefte tek başına meydana gelen büyük ve iri, çok makbul inci. *Tas.* Ailesinin tek çocuğu olduğu ve yetim olarak doğduğu için Hz. Muhammed, insan-ı kâmil.

d.-em 160r6

dürüst: (Far.) Doğru, düzgün, bütün, tam.

d. 160r4

düş (1): Düş, rüya; hayal.

d. durur 190v6

d.-i (yorasın) 190v6

d.-içün 173v1

d.-üm 144r4

düş (2): Yol, taraf, cihet, yön.

d.-de (kodılar) 168v4

düş-: Konmak, nüzul etmek, inmek; dolaşmak; vaki olmak, olabilmek, başlamak; kendini kaptırmak,

kapılmak, içinde olmak; sığınmak;
uğramak, duçar olmak, yakalanmak;
yıkılmak, âciz, çaresiz kalmak, sefil
olmak; kapanmak, eğilmek; üzerine
yürümek, hücum etmek.

d.-di (anasına d.) 114r3

d.-di (degritmege d.) 114r4

d.-di (dünyeye d.) 114r5

d.-di (elden ele d.) 114v2

d.-di (fürkate d.) 175r5

d.-di (hâlden hâle d.) 115r3

d.-di (hazîneye d.) 114r3

d.-di (ırak d.) 77v4

d.-di (‘ışk odı d.) 162v3

d.-di (‘ışkuñ odı d.) 200r6

d.-di (iş d.) 26v6

d.-di (esriyüben d.) 95r4

d.-di (nefs evine d.) 114v6

d.-di (nefs kabzına d.) 114v1

d.-di (sev sevüye d.) 114v5

d.-di (şınur d.) 203r2

d.-di (sultānlığa d.) 114v3

d.-di (şüküre d.) 115r4

d.-di (taşra d.) 34r3, 39v5

d.-di (tenāşüre d.) 115r5

d.-di (tuz içine d.) 114r6

d.-di (yere d.) 11v4

d.-di (yoldurmağa d.) 115r1

d.-di (yuvanmağa d.) 115r2

d.-düm (cihāna d.) 142v2

d.-düm (‘ışk duzağına d.) 136r2

d.-düm (‘ışkuñ odına d.) 153v5

d.-düm (tama’ habsine d.) 7v2

d.-dün (dünye zevkına d.) 199v5,
204v5

d.-e 149v4

d.-e (derde d.) 106r5

d.-e (kuyı kazsa kendü d.) 31v4

d.-e (kuyı kazup ‘ākıbet kendü d.)
162r3

d.-e (tağa d.) 188v6

d.-e (toprağa d.) 175v4

d.-e (yere d.) 61v4

d.-em (öpem ayağını) 200v3

d.-em (tağa d.) 202r6

d.-en (ayru d.) 146v4

d.-en (duzağa d.) 136r3

d.-enlerün (ırak d.) 11v6

d.-enün (çengine d.) 197v2

d.-er 37r2, 209r5

d.-er (ayaqlara d.) 71r6

d.-er (boynına d.) 37r2

d.-er (ırağ d.) 127v4

d.-er (oda d.) 21r4

d.-er (öğüme d.) 187v4

d.-erise (şüretüm d.) 131v6

d.-esin (ayruk d.) 12r6

d.-esin (hâlden hâle d.) 45r6

d.-esin (ırağa d.) 11v5

d.-gil (hayr işlere d.) 115v1

d.-gil (şuyına d.) 150r2

d.-mesün (oda d.) 105r4

d.-meyen (‘ışka d.) 206v1

d.-meyeyin 110v3

d.-mişidüm (yol üzre d.) 154r3

d.-üp (oda köze d.) 16v5

d.-üp (tururısam) 131v6

d.-üp (yola d.) 57r1, 124r3, 124v2

düşir-: Avlamak, vurup yere sermek. *mec.*

Sıkıntıya sokmak. krş. bk. **düşür-**

d.-ür 33r5

düşmān: (Far.) Düşman, iyi duygular beslemeyen, hasım, yağı, adû. *Tas.* Nefs, şeytan. krş. bk. **düşmen.**

d. (olur) 89r6

d.-umuz 19r1

düşmen: (Far.) Düşman. krş. bk. **düşmān.**

d. 44r3, 48r2, 124v1

d. (dost u d. gülesini) 181r1

d. (kendüye d. ola) 48r2

d. (kimise bilesin) 14r5

d.-e 8v2

d.-e (dosta d.) 147r3, 175v6

d.-i 46v5

d.-i durur 13v5

d.-in (nefs d. öldüresin) 108v5

d.-ler 87v2

d.-leründen 87v1

d.-lerünün 46v6

d.-ün (dostu d.) 77r2

d.-ün (sensin d.) 13v6

düşür-: Kapılmasına sebep olmak, içinde bırakmak, uğratmak; söylemek. krş. bk. **düşir-**

d.-di (‘ışka d.) 145r7

d.-gil (sözün uşla d.) 95v1

düşvār: (Far.) Zor, güç.

d. 144v2

d. (sa’ate) 42v5

d. durur 94v1

düşvārlik: (Far.+T.) Zorluk, güçlük.

d. (maḳāmından çıkagör) 12v4

d.(ğ)-ı 192r4

dütün: Duman. krş. bk. **tütün.**

d.-inden (‘ışku d. beñzi şarara) 177v4

d.-leri 145r2

d.-üm 86v6

düz: Düzgün, eşit, müsavi, doğru; gerçeğe uygun, doğru.

d. 131r2

d. (yèrüm d.) 98r3

düz-: Yapmak, meydana getirmek, tertip etmek, tanzim etmek; düzenlik vermek, yola sokmak; söylemek, okumak, saymak, sıralamak.

d.-düm 208v4

d.-dün 208v4

d.-e 26r5

d.-em (şerler d.) 137v6

d.-en (dirlik d.) 131r4

d.-en (dünyā d.) 131r5

d.-en (işleri d.) 82r6

d.-er (fitne d.) 54v1, 82v6

d.-er (‘ışk d.) 85r5

d.-er (kitāb d.) 201v3

d.-er (yol d.) 83r6

d.-erem (teberrükler d.) 119v4

d.-miş (mercāna d. gibi) 105r2

düzen: Yaratılış, tıynet.

d. (tertīb d. eylenmedin) 118r3

düzen-: Süslenmek.

d.-üben 62r4

düzeng: Düzenlik.

d.-ile 27r3

düzenlik: Rahat, asayiş, dirlik, intizam.

d. 26v3, 26v4, 27v2

d. (bozmağa) 20v4

düzet-: İnşa etmek, yapmak, yoluna koymak, tanzim etmek, tertip etmek.

d.-gil (sarāyuṅı d.) 22v5

düzgün: Tertip, tertibat, intizam hâli.

d. 27r2

düzil-: Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak. krş. bk. **düzül-**

d.-en (tertîbi) 151r2

düzül-: Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak. krş. bk. **düzil-**

d.-di 18v3

d.-düm (mürvetlere d.) 168v4

d.-mişidi (işler d.) 81r3

E, Ê

ebed: (Ar.) Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuz.

e. (ezel e.) 53r3, 60v2, 67v2

e.-e (ezelden e.) 65r4

ebedî: (Ar.) Sonsuz, ölümsüz, baki; sürekli, devamlı.

e. (kalur) 53r1

e. ('ömür) 179r1

e. (varasın) 77v1

ebleh: (Ar.) Akıllı kıt, ahmak, bön, alık.

e.-ler 56v3

ebter: (Ar.) Kendisinden sonra zürriyeti kalmayan. *mec.* Eksik, noksan, sonuçsuz.

e. (oldı) 24v2

ebu bekr: (Ar.) Hz. Ebu Bekr. Müslümanlığı kabul edenlerin dördüncüsü, dört büyük halifenin birincisidir. Ebu Kuhâfe'nin oğlu ve Hz. Peygamber'in en samimi dostu

olup cennetle müjdelenen 10 kişinin en üstünüdür. Mekkeliler arasında şeref ve mevkisi çok yüksek, itibarı pek fazla idi. Miraç hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için Sıddîk lakabını almıştır. Hz. Muhammed'in 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında ona eşlik etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de kendisinden övgüyle bahsedilmiştir (Tevbe suresi). Hz. Peygamber'in kızı Âişe onun kızıdır. Bütün savaşlarda Hz. Muhammed'in yanında olmuş, onun vefatından sonra da halifeliği üstlenmiştir. İki seneden fazla kaldığı halifelik makamında Müslümanları birleştirmeye ve İslamiyeti yaymaya çalışmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'i ilk defa bir araya toplayan odur. Tüm servetini Hak yoluna harcadığı için cömertliği dillere destan olmuştur. (ADŞS, s. 131)

e. 71v4

e.(-i şıddîk'dur) 80v2

ece: Reis, ulu, ileri gelen, efendi.

e.-si 182v3

ecel: (Ar.) Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamanı, ömrün son demi.

e. 15v3, 91r2

e. (atı segirdür) 15r1

e. (eli) 54v3

e. (eli uzun) 15v2

e. (eli ırmeyiser) 131v5

e. (ere) 146v7

e. (erer) 75v2, 94r4, 172v1

e. (evine giriser) 20v1

e. (geldi) 125r4

e. (yete) 83r1

e. (yolı bağladı) 14v4

ecel serhengi: (Ar.+Far.+T.) Ölümün baş askeri, ölüm çavuşu, Azrâil.

e.-ni 181v7

edeb: (Ar.) İyi terbiye, naziklik, usluluk, zariflik. *Tas.* Kişinin haddi aşmaması, kuvvenin fiile dönüştürülmesidir. Buna insan aklının dış görünüşü de denir. Allah Teâlâ'nın sufilerin iç dünyalarını hazırlarken onların tabiatlarına yerleştirdiği kabiliyetleri, sufilerin fiile çıkarmak için riyâzet yolunu tutarak edep ve terbiye kazanmaya çalışmasıdır. Edep anlayışı daha çok kalbin temizliği, sırları gözetmek, ahidlere vefa, hâl ve vakti muhafazada güzel edep, ilham türü uyarılara fazla itibar etmemek, kurb makamlarında ve vuslat vakitlerinde edebin güzelliği, iç dünya ile dış dünyanın bir olması şeklindedir. (MTTS, s. 192-195)

e. (perdesin bekle) 113r3

e. (tâcin başuğa ur) 83r2

e.-dür 41v3, 119v1

e.-e (şığmaz) 142r7

e.-inden (şerî' at e.) 67r5

e.-ini (dostlık e. öğren) 83r4

e.-le 25r3

edebîsüz: (Ar.+T.) Edep ve terbiyesi olmayan, utanmaz, terbiyesiz, hayâsız; şirret, başa çıkılması zor.
e. 142v1

êdin-: Edinmek, yapınmak, sahibi olmak, temin etmek.

ê. ('aşâ ê.) 155v7

ê. (yâr ê.) 203v1

ê.-di (turağ ê.) 103r2

ê.-di (yoldaş ê.) 127r3

ê.-dün (turağ ê.) 128v2

ê.-mez (toğan ê.) 149v5

ê.-miş (pîşe ê.) 205r3

ê.-mişdür (bostân ê.) 136v6

ê.-sün (çâre ê.) 26r3

ê.-üp (at ê.) 159r5

efgân: (Far.) Izdırapla bağırma, haykırma, feryat, inleme.

e. (êderler) 9r5

efreng: (Far.) Frenk, Avrupalı. (MSL, efrenc)

e. (olam) 138v3

e.-ile (ceng eyleyem) 138v3

efsâne: (Far.) Asılsız hikâye, masal, boş söz, saçmasapan lakırdı.

e. (oldı) 178v6

eg-: Meylettirmek, ikna etmek; bükmek, eğik duruma getirmek.

e.-en 163v5

e.-miş (boynını e.) 144v6

eger (1): (Far.) Eğer, şayet; yahut, veya.

e. 7r3, 11r2, 15r3, 19r6, 23v5, 24v3, 25v2 30r2, 31r4, 40v2, 44v2, 45v2, 51v1, 51v3, 51v4, 53v5, 57v6, 58r6, 59v2, 60v4, 77r4, 88r4, 90v3, 110r1,

- 110r2, 113r6, 114r1, 115r6, 115r6,
120v3, 123r5, 128v4, 151r3, 155v3,
156r1, 156r3, 162v3, 165r4, 174r4,
188r6, 189r6, 200r2, 202v2, 203v2
- eger (2):** (Far.) Gerek ... gerek, ister ...
ister.
e. ... e. 73r5
- egerçi:** (Far.) Her ne kadar, gerçi; nasıl ki.
e. 44r4, 86r1, 93v5
- egilt-:** Eğiltmek, yere gömmek.
e.-di 36r2
- egin:** Sırt, arka.
e.-leri (bütün qarınları tok) 10r2
- egle-:** Avutmak, oyalamak.
e.-ridüm 205v1
e.-sün 108r6
- eglen-:** Vakit geçirmek, beklemek, kalmak,
oyalanmak, durup dinlenmek.
e.-eyin 153r2
- egri:** Eğrilik, kötülük, fenalık, yanlışlık.
mec. Hakka veya aslına uygun
olmayan, yanlış, hatalı.
e. (yola gitme) 53v2
e.-yiseñ 53v1
- egrilik:** Kötülük, fenalık, hıyanet.
e.(g)-ün (koyasın) 154r6
- ehil (1):** (Ar.) Ehliyetli, muktedir, usta.
Tas. Marifet sahibi, arif.
e. (dervişlere) 89v4
e.-lerden (ırak olma) 116v2
- ehil (2):** (Ar.) Bir yerin, bir topluluğun
halkından olanlar, oraya mensup
bulunanlar, cemaat.
e. (-i maşşer) 37r3
e. (-i millet) 101v7
- e.-inün (buhl e.) 38r5 (ehlinün)
- ejdehâ:** (Far.) Ejderha, canavar; büyük
yılan. 1000 yıl yaşayan yılanların
ejderhaya dönüştüğüne inanılır. Aji
Dahakâ'dan bozmadır. *Tas.* "Eziyet
eden nefs-i emmâreye, asi nefse ve
maddî âleme işaret eder. Şehvet ve
gazap gibi rezil sıfatların
mazharıdır." (SCS, s. 127) "Eski
Hint-İran inancında zulüm devidir.
Nefsin kötü kuvvetleridir ve on
ayıbı; yani çirkinlik, cücelik,
zalimlik, oburluk, kötü söz
söylemek, yalancılık, acelecilik,
akılsızlık, korkaklık, utanmazlığı
temsil eder." (AG-1, s. 426)
e. (dörd e.) 139r5
e.-lar (yudar) 137r4
e.-sı (nefsümün e.) 203r6
- ekin:** Ekin. *Tas.* İnsan.
e.-i (gök e. biçmiş gibi) 208r1
- ekincik:** Ekincik, başak, buğday tanesi.
e.(y)-e 207v6
- eksi-:** Eksilmek, azalmak, eksiltmek. krş.
bk. **eksü-**
e.-medi 10r5
- eksil-:** Eksilmek, azalmak.
e.-ince 35v6
e.-mez 34v5, 110r1
e.-ür (keseden 'ömr e.) 63r3
e.-ürse 107v4
- eksü-:** Eksilmek, azalmak. krş. bk. **eksi-**
e.-di 209r2
- eksük:** Eksik, noksan; kusurlu, özürlü, hor.
e. 164r4, 199r3

e. (bakmaya) 183r2

e. (olmaz) 191v1

e. (olursa) 164r4

e.(g)-i (bayık kılar) 94r6

e.(g)-in (īmānuḡ e. yétir) 109r2

eksüklik: Eksiklik, kusur, noksanlık;
âcizlik.

e. (bendedür) 77r4

e.(g)-ünḡ (yüz biḡ onca) 62v1

el (1): El; pençe; sahiplik, mülkiyet; neden,
sebeḡ; güç, kudret, tasarruf, tesir. krş.
bk. **êl**.

e. (bir êtdi) 44r2, 44r2, 97v4

e. (bir eyleyem) 143v5

e. (çekdüm) 124r5

e. (dutmaz) 142v2

e. (êrmedi) 46r2

e. (götürdi) 186r2

e. (götürem) 134v4

e. (kātmaḡa) 179v1

e. (şunar) 131v5

e. (uzatmaḡa) 179v3, 179v6

e. (yuya) 78r5

e. (yuyısar) 39r4

e.-de (dura) 149v5

e.-den (bıraḡup) 189v1

e.-den (bıraḡ) 79r7, 93r6, 106r4,
166r6, 200v6

e.-den (ele düşdi) 114v2

e.-den (kōdı) 195r1, 195r3, 204v3

e.-den (kōduḡ) 178r5

e.-den (kōma) 43r5

e.-den (koyup) 81v4, 177r3

e.-den (ne gele) 73v3

e.-e (çevḡān almadın) 159r5

e.-e (getür) 87v3, 199v6

e.-e (gireni) 7v5

e.-e (girinceyimiş) 101r4

e.-e (girmez) 163v7

e.-e (girür) 11v1

e.-i 72r4

e.-i (baḡlanmaz) 33r3

e.-i (baḡlu durur) 31v6

e.-i (ecel e.) 54v3

e.-i (ecel e. uzun) 15v2

e.-i (êren) 89r2

e.-i (êrinceyimiş) 100v6

e.-i (êrmedin) 75v1

e.-i (êrmeyiser) 131v5

e.-i (êrmez) 31v4, 31v6, 83v5, 132v3

e.-i (êrmezidi) 120r4

e.-i (kudret e.) 179v4

e.-i (tōyup) 40v6

e.-i (varmaz) 115r2

e.-in 114v3, 177r6

e.-in (ayaḡın öpgil) 117v4

e.-in (ayaḡın şeşüren) 131r6, 141r4

e.-in (çekdi) 207r5

e.-in (çekmezden) 92r6

e.-in (urmaḡa) 38v1

e.-in (uzatmaya) 58v1

e.-inde 21v3, 68v5, 117v2

e.-inde 59v6

e.-inde durur 90r4

e.-inden (buḡl e. kurtıla) 38v4

e.-inden (dost e. ölürisem) 127v3

e.-inden (‘ışḡ e. vüçüdü iki büküldi)
200v5

e.-inden (mekr e. kurtulmadı) 180v1

e.-inden (nefsünḡ e.) 5r2

e.-ini (çeker) 34v4
 e.-ini (ura) 171r2
 e.-iyle 42v2
 e.-leri (gül dèrer e. gördüm) 144v5
 e.-leri (kan içinde) 166r1
 e.-lerinde 9v6
 e.-lerüñi (şuya daldur) 108v4
 e.-üm (ayağum şardılar) 114r6
 e.-üm (bağlu) 195r6
 e.-üm (èrmegiçün) 145v6
 e.-üm (èrmez) 60r5, 97r4
 e.-üm (şundum) 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2
 e.-üm (yanlaruma kona e.) 147r2
 e.-ümde 122v1
 e.-ümdedür 73r1, 129v5
 e.-üme 93r2
 e.-üme (girdi) 98r4
 e.-ümüz (erer) 172r7
 e.-ümüze (alduk) 177v6
 e.-ünj (ala) 39v2
 e.-ünj (bağlanmış) 33r2
 e.-ünj (èreriken) 115v1
 e.-ünj (götür) 174v1
 e.-ünj (kesgil) 75r7
 e.-ünj (şunmaz) 87v1
 e.-ünj (yuduğun) 23v6,
 e.-ünj (yuğıl) 70r2
 e.-ünjedür 179v1
 e.-ünjdeki 91r5
 e.-ünjden (gelmezise) 66v5
 e.-ünjden (gider) 192v1
 e.-ünje (biti şunıla) 77r2
 e.-ünje (vèreyin) 33r4

e.-ünjile 109v5, 117v2, 154v1

el (2): İl, memleket, ülke, şehir. *Tas.* Asıl vatan, öbür âlem.

e.-i 190r4

e.-üme (gidem) 136r4

ël: El. krş. bk. **el (1).**

è.-den (ko) 16r3

el-emānet: (Ar.) Emanet. “el” belirleyicilik ekini aldığı için metinde sabrı işaret etmektedir.

e. (emānet e. koma şabırı) 30v1

elest: (Ar.) Ben değil miyim? Kur’ân-ı Kerîm’de bildirildiği üzere Allah’ın ruhları yarattıktan sonra sorduğu “Elestü bi-rabbiküm” (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) sorusunun kısaltılmış şekli; bu sorunun sorulduğu zaman, ruhların yaratıldığı an.

e. (belürmedin) 132r1

e. (buyrulmadın) 175r4

e.-de (bileyidük) 190v1

el-ḥamdüli’lāh: (Ar.) Allah’a hamdolsun, şükürler olsun.

e. 161r6, 161r6, 161r7, 161v1, 161v2, 161v3, 161v4, 161v5, 162r1

elif: (Ar.) Alfabenin ilk harfi, Elif. *Tas.* İlmin başlangıcı ve ilim; nasip; Cenabıhakk’ın zatı, mutlak tekliği ve birliği. “Elif birleştirir. İlâhi isimlerden ona özgü isim Allah’tır. Sıfatlardan ise kayyûmluk (ayakta tutmak, varlığı sürdürmek) niteliğidir. Bütün mertebeler Elif’e ait olduğu gibi, harfler âleminin

toplamı ve mertebeleri de ona özgüdür. Elif, bir sayısının bütün sayılara yayılması gibi, bütün mahreçlere yayılır. O harflerin dayanağıdır, her şey ona ilişir, o hiçbir şeye ilişmez. Bu özelliğiyle de bire benzer. Bir bütün sayıları ortaya çıkartır, sayılar ise onu ortaya çıkartamazlar. Bir herhangi bir mertebeye sınırlanmadığı gibi, Elif de bir mertebeye sınırlanmaz. Elif'in ismi bütün mertebelerde gizlenir, böylece bir yerde ismi B, bir yerde C, bir yerde H olur. Bütün mana ve harfler Elif'indir." (İAS, s. 170)

e. (ne e. okudum ne cim) 73v1

e. ('ışkdan e. okuyan) 59r5

e.-de (dört kitābuñ ma'nāsı bellüdür bir e.) 119r6

e'l-ğalbü mine'l-ğalbi: (Ar.) Kalpten kalbe, gönülden gönüle.

e. 184r2

elli: 50, elli.

e. 103v4, 116v1

em: İlaç, çare, deva.

e.-üm 125r3

em-: Emmek, soğurmak, içine çekmek.

Tas. Manevi kazançlar elde etmek.

e.-en (hikmet südin e.)141r5

emānet: (Ar.) Emanet; Allah'ın insanlara bir gün geri almak üzere verdiği can.

Tas. Elest bezminde Allah'a verilen söz ve bu sözün getirdiği sorumluluk, Hakk'a itaat etme; insanın ödünç halifeliliği; kalbin dinginliği.

e. 188r2

e. (el-emānet kıma) 30v1

e. (issi) 124v5

e.-dür 157v7

e.-i 188r1, 182r2

e.-i (senden ala) 182r2, 182r3

emcek: Meme.

e. (vêrdiler) 114v1

emek: Zahmet, eziyet; emek, uzun ve zahmetli çalışma, mesai.

e. (yême) 116r5

e. (yêmesün) 165r1

e.(g)-in (kendü e. yêrdi) 192r6

emel: (Ar.) Gönülde yaşatılan ve gelecekte gerçekleşmesi istenen şey, istek, arzu.

e. (tül-ı e.) 74v4

emîn: (Ar.) Emniyetli, tehlikeden ve şüpheden uzak; güvenilir, inanılır, itimat edilir. **Tas.** İlahi sırlardan agâh olan kimse.

e. (olsam) 151v2

e.-dür 31r2

emînlik: (Ar.+T.) Tereddütsüzlük, güvenilirlik, kanaatkârlık.

e. 151v2

emir: (Ar.) Emir, buyruk. krş. bk. **emr.**

e. (eyler) 73v3

emr: (Ar.) Emir, buyruk; emretme. krş. bk.

emir.

e. (ü nehyi) 182v5

e.-dür 63v5

e. (-i cāna) 49r4

e.-i (pādişāh e.) 2v2

e.-ile 203v5

e.-ile (hak çalab'ı e.) 74r3

e.-ine (şāh e. fermān olam) 137v2

endişe: (Far.) Düşünce, fikir.

e. 39r1, 100r5

e. (şarından) 132v3

e. (şehrden) 120r4

e. (yad e.) 104r4

e. (yavuz e. dutma) 162r3

e. (yème) 8r6

e.-den (āzād başum) 145v2

e.-den (kalmış) 144v2

e.-den (yitersin) 151r2

e.-ler (uzun e.) 117v1

e.-lerde (hām e.) 13v2

e.-m (sensin dün ü gün e.) 202r6

e.-ı 53r6

e.-sin (ölüm e. kōıl) 77r6

e.-sin (saña uğratma kibrün e.) 11v5

ene'l-hak: (Ar.) "Ben Hakk'ım." Hallâc-ı

Mansûr'un vecd hâlinde söylediği ve dâra çekilmesine sebep olan sözü.

Tas. Vahdet hâli, âlemdeki her şey gibi insanın da ilahi isimler için mazhar yeri olmasının ifadesi.

e. 106r4, 117r2

e. (demin uran) 130v3

e. (oldum) 196v2

e.-ı 129v2

e.-ı (kōmayam) 128r2

e.-ı (bilmedi) 134v5

e.-ıdı 197r7

epsem: Sessiz, ses çıkarmayan, susmuş, suskun.

e. 89v6

e. (ola) 201r5

er: İnsan, kişi; asker; yiğit, kahraman; Allah adamı, velî, ermiş, mürşit.

e. 6r5, 7v4, 20v3, 44r2, 46r6, 74v6, 92r6, 105v6, 106v1, 111v1, 154r3, 163r5, 163v6, 199v2, 201r5, 201v1, 201v2

e. (cömerd e.) 41r1

e. (etegin dutsun) 99v3

e. (gör) 184v4

e. (olmadı) 206r5

e. (yolu) 69r3

e. (yüzin gördise) 151v3

e. (yüzin görmegile) 163r3

e. durur 5r6, 94v2

e.-de 163r4

e.-de (dirlik ola) 81v4

e.-de (varlığın e. kōdı) 81v6

e.-den 92r6

e.-den (himmət olmayınca) 67v5

e.-den (mahrûm kalasın) 147v2

e.-den (naşîb alasın) 154r6

e.-den (nazar olmayısar) 67v4

e.-dür 89r4

e.-e 13v5, 81v4, 81v6, 151v3

e.-e (ërdüm) 163r4

e.-e (hakikat e.) 183r2

e.-e (hüner e.) 13v4

e.-i 18v4, 164v1

e.-i (göñül e.) 13r4, 40v4

e.-i (ışık e.) 69r5, 73v2, 129r3

e.-i (ma'nā e.) 111v4

e.-i (nefsümün himmet e.) 200v1

e.-i (vuşlat e. olan) 78r5

e.-i (vuşlat e. olduñısa) 78r6

e.-i (yol e.) 183v1

- e.-idür ('ışk e.) 76v4
e.-ile (varasın) 13v4
e.-ile (yoldaş olgıl) 167v5
e.-ile (yoldaş olan) 167v6
e.-ine ('ışk e.) 56r4, 99r3
e.-ine (kibr e.) 17r6
e.-ini (göñül e.) 43r5
e.-inüñ ('ışk e.) 92v5, 92v6
e.-ler (demür yürekli e.) 7v3
e.-leri 4r4, 4r7, 4r9, 9r3
e.-ün 37v2, 199r5
e.-ün (gêrcek e.) 126v3, 202v6
- er-:** Erişmek, ulaşmak; gelmek, gelip
çatmak. krş. bk. **êr- (1).**
e.-e (zevâl e.) 131v6
e.-emez (ere e.) 13v5
e.-enler 10v2
e.-enlerdür 206r7
e.-er (elümüz e.) 172r7
- êr:** Erken, erken zaman.
ê. 75v3
- êr- (1):** Ulaşmak, erişmek, yetişmek, vasıl
olmak, katılmak; ileri bir dereceyi
bulmak, olgunlaşmak; gelmek, gelip
çatmak; öğrenmek; ilişmek,
dokunmak, etkilemek. krş. bk. **er-**
ê. 7r3
ê. (hakk'a ê.) 67v6
ê.-di 15r1, 17r3, 29r6, 39v3, 187v6
ê.-di (acısı helvāya ê.) 29r6
ê.-di (devlet ê.) 190v5
ê.-di (hakk'a ê.) 76r5
ê.-di (hidāyet ê.) 144r3
ê.-di (nidā ê.) 188r2
ê.-di (şu şuya ê.) 17v4
ê.-di (va'de ê.) 125r4
ê.-dügi 106v3
ê.-dük 108v1
ê.-düm 195v6
ê.-düm (ere ê.) 163r4
ê.-düm (mağşūduma ê.) 146v2
ê.-düm (menzile ê.) 196v1
ê.-dün 186r3
ê.-dün (hakk'a ê.) 107v5
ê.-dünise (uluya ê.) 107r2
ê.-e 15v3
ê.-e (dosta ê.) 190v4
ê.-e (ecel ê.) 146v7
ê.-e (zevâl ê.) 62r6
ê.-em (ma'sūka ê.) 143r5
ê.-emedük ('arşa ê.) 71r5
ê.-emez (denize ê.) 17v3
ê.-emezin 157r1
ê.-emezüz 172v1
ê.-en 93v4, 116r1, 183r5
ê.-en ('aklı ê.) 193v4
ê.-en (eli ê.) 89r2
ê.-ene 183v4
ê.-ene (hakkāte ê.) 163v7
ê.-enler (hakk'a ê.) 108v6
ê.-enlere (hakkāte ê.) 164r3
ê.-er 48v3, 163r6
ê.-er (ecel ê.) 75v2, 94r4, 172v1
ê.-er (zevâl ê.) 93v3
ê.-eriken (elün ê.) 115v1
ê.-erse ('akluñ ê.) 118r2
ê.-esi (sırta ê.) 201r5
ê.-esin (ferāgat menziline ê.) 99r5
ê.-esin (hakkāte ê.) 203v1
ê.-esin (hüner ere ê.) 13v4

è.-esin (kānumuza è.) 178v1
 è.-esin (murāduña è.) 54v2
 è.-gil (ilerki menzile è.) 107r3
 è.-icegez (nazar è.) 206v2
 è.-inceyimiş (eli è.) 100v6
 è.-medi (el è.) 46r2
 è.-medin (eli è.) 75v1
 è.-mege 143v4
 è.-megiçün 146r4
 è.-megiçün (elüm è.) 145v6
 è.-megile (erene è.) 163r3
 è.-meyen (dosta è.) 74v3
 è.-meyiser (eli è.) 131v5
 è.-mez 33v3, 34v4, 41r2, 51r3
 è.-mez ('aқıl è.) 82v4
 è.-mez ('aқlı è.) 179r5
 è.-mez (eli è.) 31v4, 31v6, 83v5, 132v3
 è.-mez (elüm è.) 60r5, 97r4
 è.-mez (meded è. ola) 175v5
 è.-mez (menzile è.) 183v1
 è.-mezidi (eli è.) 120r4
 è.-mezler (sırrumuza è.) 178r2
 è.-se (gerek) 109r4
 è.-se (haққ'a è. gerek) 152r5, 108v6,
 è.-sem (menzile è.) 151r6
 è.-üben (süre è.) 56r3
 è.-ünj 181v2
 è.-üp 134r1
 è.-ür (ma'nāya è.) 78v3, 91r1

êr- (2): Olmak.

è.-esin (dād è.) 39r3
 è.-esin (feryād è.) 39r3

eren: Vuslatı gerçekleştirmiş olan, ermiş, velî, mürşid-i kâmil.

e. 30r1, 74r4, 102v6
 e. (izin izlesün) 151v4
 e. (yolında diken olma gül ol) 155v5
 e. (yolında toprak ol) 87r4
 e.-den 156r4
 e.-e 81v5
 e.-e (ërmegile) 163r3
 e.-ünj 74r3, 74r4, 74v1

erenler (1): Erler, askerler.

e. 5v1
 e. durur 7v3

erenler (2): İrşat edenler, mürşid-i kâmillar, velîler, Allah'ın nurunu akıtanlar.

e. 78v6, 87r4, 89v3, 155v4, 163v1, 168r3, 205r3
 e. (bir deñizdür) 201r3
 e. (etegin dut) 150r2
 e. (etegin tüt) 202r1
 e. (maḥfilinde) 192r1
 e. (nefesidür) 64v4
 e. (nefesin 'aşā edin) 155v7
 e. (yolı inceden inceyimiş) 100v4
 e. (yolıdur) 69r2
 e. (yüzün gördüm) 154r1
 e.-dür 10v2
 e.-e (toprak yüzi) 61v6
 e.-e (toprak yüzüm) 58v6
 e.-i (faḥr edelüm) 91r3
 e.-imiş (gêrçek e.) 200r4
 e.-ünj (himmetini) 134v1
 e.-ünj (himmeti) 81v6
 e.-ünj 84v4, 91v4

êrgür-: Ulaştırmak, eriştirmek.

- è.-düm (toprağın cevherini hâzrete
è.) 196r3
è.-medin (renc è.) 139v1
è.-ür ('ışkuñ hâk'â è.) 158v5
- eri-:** Erimek; silinip yok olmak. *mec.* Çok
etkilenmek.
e.-ye (göricek tağlar e.) 77r1
e.-yesin (ger taşısan e.) 194r2
e.-di (heybetinden e.) 152v1
- eriş-:** Uğraşmak, sataşmak, münakaşa
etmek. krş. bk. **eriş-** (2)
e.-ür 89r6
- eriş- (1):** Yetişmek, ulaşmak, belli bir
merhaleye varmak.
è.-di 17r6, 29r4
è.-düm (dost vaşlınâ è.) 155r2
è.-eli 145v4
- eriş- (2):** Uğraşmak, sataşmak, münakaşa
etmek. krş. bk. **eriş-**
è.-en 89v5
- erişgen:** Sürekli katılan, erişen, ulaşan,
uğraşkan.
e. (olur) 89v3
- erit-:** Eritmek. *mec.* Ortadan kaldırmak;
harcayıp tüketmek.
e.-di (yürek yağını e.) 200r6
e.(d)-e (tağca günâhuñ e.) 108v7
e.(d)-ür ('ömürler e.) 115v4
- erk:** Kuvvet, kudret, irade. *mec.* Önem.
e. (verdünise) 43r3
- erkân:** (Ar.) Bir şeyde temel durumunda
olan taraflar, esaslar; ileri gelenler;
âdet, yol, yöntem, töre. *Tas.* Edep,
tarikât adabı, tasavvuf ehlinin uyması
gereken usûl ve kurallar.
- e. 57r4
e. (olam) 140r5
e.-da 94v1, 177r1
- erlik:** Erlik, yiğitlik, mertlik. *Tas.*
Tarikatta bir aşama; hakikate
ulaşmışlık, olgunluk.
e. 164v5, 178v6
e.(g)-i 68v6
- erte:** Yarın; ertesi, gelecek sabah, şafak
sökme zamanı. krş. bk. **erte.**
e. 70r6
e. (geçe) 116r5
e. (namâzına tûr) 174r4, 174r4,
174r5, 174v2, 174v4
e. (olmasun) 95r1
- erte:** Yarın, ertesi, gelecek sabah, şafak
sökme zamanı. krş. bk. **erte.**
è. 147r5
è. (geçe) 81r6
è. (namâzına tûr) 174r6, 174v1,
174v3
- êrür-:** Ulaştırmak, eriştirmek.
è.-di 26v5
è.-ürdi (devlete è.) 19r5, 29r3
- ervâh:** (Ar.) Canlar, ruhlar, hayatın
cevherleri.
e.-idük 149v2
- es-:** (Rüzgâr) esmek.
e.-di 172v7
e.-er 83v5, 197r4
e.-üp (yêl e. geçmiş gibi) 207v4
- esen:** Sağ salim, rahat, mesut, sihhati
yerinde, selamette.
e. (şâğ e.) 34r2
e. (kalsun) 125v1

eşer: (Ar.) Tesir; iz, işaret

- e. (etmişdi) 38v5
- e. (eyledi) 187r4
- e. (eylemedi) 76r5
- e. ('ışkdan e. tuymaduŋsa) 69v4
- e.-i ('ışk e.) 68v3
- e.-ümdür 176v4
- e.-ün (bulunmaz) 153r6

eşerlü: (Ar.+T.) Tesirli, etkili.

- e. (söz) 98r2

esfel: (Ar.) En dipte, en aşağıda olan (yer),
en alçak, en sefil.

- e.-lere (inem) 137v6

esîr: (Ar.) Esir, tutsak. *mec.* Birinin veya bir durumun hükmü ve buyruğu altına girmiş olan, etkisinden kurtulamayacak kadar müptelâ olan; bir şeye aşırı derecede bağlı olan.

- e. (derde e.) 118r4
- e. (etmiş) 6r5
- e. (kıldı) 197r5
- e. (kılur) 90r2
- e. (olmuş) 16v1, 176v2

esirge-: Korumak, himaye etmek, acımak,
merhamet etmek.

- e.-di 38v3

eskice: Eski, eski elbise, kullanılmış giysi.

- e. 208r3

eskit-: Eskitmek, yıpratmak.

- e.(d)-ürse 72v1
- e.-meye ('ömrin e.) 58v2

esle-: Dinlemek, kabul etmek, baş eğmek;
aldırış etmek, önem vermek.

- e.mez 8v4
- e.-riseŋ (cân sözini e.) 5v5

esrâr: (Ar.) Sırlar, gizlilikler.

- e. 130r1

esri-: Sarhoş olmak, kendinden geçmek,
coşmak, vecde gelmek. *Tas.* İlâhi aşkı yaşama, ilâhi aşkla kendinden geçme, hâle girme.

- e.-di ('ışkdan e.) 93r3
- e.-di (içdi e.) 152v5
- e.-dügümüz (içüp e.) 68r5
- e.-düm 98r6, 157r4
- e.-meye 22v3
- e.-yüben (düşdi) 95r4

esrik: Sarhoş, mest, kendinden geçmiş.
krş. bk. **esrük.**

- e.(g)-i (dost e.) 126r6

esrit-: Sarhoş etmek, kendinden geçirmek.

- e.-di 145r7
- e.(d)-diler 198v4
- e.(d)-en ('ışkdan e.) 177r5
- e.-dün 157r5, 178v3

esrük: Sarhoş, mest, kendisinden geçmiş;
kendinden geçiren. *Tas.* İlâhi aşk sarhoşu, hâl ehli, vecd hâlinde. krş.

esrik.

- e. 59r1, 67r3, 85v3, 173r5, 176v2
- e. (cânumuz e. oldu) 191v4
- e. (gezer) 85r5
- e. (olmazuz) 95r3
- e. (olmuşsin) 107v5
- e.-em 142v3
- e.(g)-idün (dost e.) 22v2
- e.(g)-in ('ışk e.) 130v2

esrüklik: Sarhoşluk.

- e.(g)-i 177r2
- e.(g)-i ('ışk e.) 142r4

eş- (1): Kazmak.

e.-diler 125v4

eş- (2): Atı hızlı yürütmek, koşturmak, atla hızlı hızlı gitmek.

e.-dük 161v3

eş: Ortak, benzer; arkadaş, dost. krş. bk. **êş.**
e.-i (olmağıl) 83r5

êş: Arkadaş, dost. **Tas.** Gönül yoldaşı. krş. bk. **eş.**

è. (olam) 191v5

è. (olduk) 161v1

è.-iyem 22r1

è.-isiz 7v6

êşik: Eşik, kapı girişi, kapı, başlangıç noktası. krş. bk. **êşik.**

è.(g)-inde 22v6

è.(g)-ine 153r2

eşit-: İştirmek, dinlemek. krş. bk. **işit-**
e.-mez (öğüt e.) 92r4

eşkere: (Far.) Aşıkâr, açık.

e. 78v4, 165v3, 171v7

e.-de 93v6

e.-dür 110r6

eşkeret-: (Far.+T.) Açığa vurmak, belli etmek.

e.-medüm 197r2

êşik: Eşik, kapı girişi, kapı, başlangıç noktası. krş. bk. **êşik.**

è.(g)-ündür 163r7

et-: Etmek, yapmak. krş. bk. **êt-**

e. (yarak e.) 75v3

e.-dün (hükümleri e. tut) 62v4

êt-: Etmek, yapmak. krş. bk. **et-**

è. (âh è.) 73v4

è. (iş è.) 30r5

è. (kabûl è.) 80r5

è. (kerem è.) 104v6

è. (kıyâs è.) 19v2

è. (şabr è.) 152r3

è. (şağışın è.) 25r1

è.-di 19r2, 194v3

è.-di (âgâz è.) 38v6

è.-di (el bir è.) 44r2, 44r2, 97v4

è.-di (hamd ü şükr è.) 2v4

è.-di (hamle è.) 203r6

è.-di (harâb è.) 27r4

è.-di (hareket è.) 116v6

è.-di (karâr è.) 145v3

è.-di (terk è.) 40r4

è.-diler (zerre-i mişkâl è.) 117r1

è.-düğüm (kalur şana) 92r7

è.-dügün 77r3

è.-dügün (gele yoluña) 77r2

è.-dük (kabûl è.) 178r5

è.-düm (bir è.) 129r2

è.-düm (günâh è.) 208v1

è.-düm (hâşıl è.) 101r3

è.-düm (su'âl è.) 21v6

è.-düm (su'âl è.) 7v6

è.-düm (taḥşîl è.) 119r5

è.-dün (sultânı è.) 204r6

è.(d)-e 34r3, 194v3

è.(d)-e (cengini è.) 182r2

è.(d)-e (dağ è.) 95v4

è.(d)-e (hıyânet è.) 64v3

è.(d)-e (hükm è.) 120v5

è.(d)-e (ırağ è.) 95v5

è.(d)-e (işini sağ è.) 95r6

è.(d)-e (kara toprağ è.) 95v2

è.(d)-e (kıymet è.) 48v2

- è.(d)-e (kullık è.) 151v3
 è.(d)-e (münacât è.) 187r5
 è.(d)-e (nağş-ı şüret è.) 123r7
 è.(d)-e (sekiz uçmağ è.) 95v3
 è.(d)-e (yüzünü ağ è.) 95r6
 è.(d)-ebile (hüküm è.) 101v5
 è.(d)-ebile (kaşd è.) 120v4
 è.(d)-edurur (sefer è.) 91r2
 è.(d)-eler (âh è.) 198v3
 è.(d)-eler (şükr è.) 115r4
 è.(d)-eler (zîkr è.) 115r4
 è.(d)-eli (şafâ-nazar è.) 70v6
 è.(d)-elüm ('amel è.) 172r7
 è.(d)-elüm (fağr è.) 91r3
 è.(d)-elüm (tanışık è.) 24v4, 96v4
 è.(d)-em (ceng è.) 139r5
 è.(d)-em (ğarc è.) 142r3
 è.(d)-em (sefer è.) 134v2
 è.(d)-em (şuç è.) 123v5
 è.(d)-em (terk è.) 139r3, 146r5
 è.(d)-en (bâzâr è.) 41v2
 è.(d)-en (dostıla bâzâr è.) 195r1
 è.(d)-en (işler è.) 207r2
 è.(d)-en (meded è.) 130v5
 è.(d)-en (nefsin müsülmân è.) 200r3
 è.(d)-en (şerh è.) 79r3
 è.(d)-en (tâ'at è.) 135v2
 è.(d)-en (tapu è.) 44r3
 è.(d)-eni (hüküm è.) 196v6
 è.(d)-enler (dünyâsını terk è.) 174r2
 è.(d)-enler (sefer è.) 94r3
 è.(d)-enüñ (kaşd è.) 200v3, 200v4
 è.(d)-er (alkış è.) 32r4
 è.(d)-er (âzâd è.) 28r4
 è.(d)-er (bal è.) 59v4
 è.(d)-er (cevlân è.) 166r3
 è.(d)-er (devâ è.) 17r2
 è.(d)-er (dostıla bâzâr è.) 195r1
 è.(d)-er (eyü è.) 52v5
 è.(d)-er (feryâd è.) 35v3, 36r4
 è.(d)-er (hüküm è.) 72r5, 133r1
 è.(d)-er (karâr è.) 56r2
 è.(d)-er (kaşd è.) 56r4
 è.(d)-er (muğarrer è.) 67r1
 è.(d)-er (nüş è.) 29v3
 è.(d)-er (oddan zencîr è.) 37r1
 è.(d)-er (şoğbeti è.) 56v2
 è.(d)-er (şûr è.) 177r2
 è.(d)-er (terk è.) 93r1
 è.(d)-er (toğan è.) 56r3
 è.(d)-er (yol è.) 56v1
 è.(d)-er (zîkir è.) 198r6
 è.(d)-er (zîkr è.) 69v1
 è.(d)-er (zîkrin è.) 122r1
 è.(d)-erise (yol è.) 111v6
 è.(d)-erise (terk è.) 81r1
 è.(d)-eriseñ (sağâvet è.) 41v4
 è.(d)-erken (seyr è.) 195v6
 è.(d)-erler 58r5
 è.(d)-erler (hamle è.) 148r4
 è.(d)-erler (hây u hû è.) 9r5
 è.(d)-erler ('îş è.) 27v2
 è.(d)-ersem 122v1
 è.(d)-erseñ 103r5
 è.(d)-erseñ (kabûl è.) 151r3
 è.(d)-ersin (kaşd è.) 209v2
 è.(d)-ersin (da'vâ è.) 107v2
 è.(d)-esi (kaşd è.) 124v5
 è.(d)-esin (terk è.) 77r3
 è.(d)-eydi (terk è.) 160r1

è.(d)-eyim (şerh è.) 63v6
 è.(d)-eyin (rahmet è.) 188r3
 è.(d)-eyin (şerh è.) 4v6
 è.(d)-eyin (teslīm è.) 157v1
 è.-gil (terk è.) 167r3
 è.(d)-icek (sefer è.) 129v3
 è.(d)-iser (kaşd è.) 172v4
 è.-me ('özür è.) 113v2
 è.-medi (kār è.) 118r6
 è.-medüñ (göñül bāzārın è.) 14v2
 è.-mege ('arz è.) 126v2, 126v3
 è.-mege (aşşı è.) 73r1
 è.-mek (ferāgat è.) 44v5
 è.-mek (luţf è.) 163r1
 è.-mek (meded è.) 16v2
 è.-memişsin (tamām è.) 147r6
 è.-mese (yort u şavul è.) 112v1
 è.-meye (kabûl è.) 58r6
 è.-meye (secde è.) 57v4
 è.-meye (şerh è.) 128r4, 181v1
 è.-meye (taķşîr è.) 12r2
 è.-meyeler (kabûl è.) 40v4
 è.-meyem (şuç è.) 123v5
 è.-mez (iş è.) 6r4
 è.-mez ('izzet è.) 22r3
 è.-mez (kabûl è.) 191r2, 196r3
 è.-mezem ('aceb è.) 138r2
 è.-mezse (kabûl è.) 48r4
 è.-miş 52r2
 è.-miş (esîr è.) 6r5
 è.-mişdi (eşer è.) 38v5
 è.-mişem (kavl è.) 143r5
 è.-señ (su'âl è.) 208r6
 è.-sün (nefsin müsülmân è.) 200r1
 è.-sün (secde è.) 188r3

è.-sün (yaraķ è.) 99v3
 è.(d)-üben (ta'n è.) 96r2
 è.(d)-üben (terk è.) 105v5, 156v4
 è.(d)-üp (āh è.) 182r6
 è.(d)-üp (hışm è.) 172v2
 è.(d)-üp (hüküm è.) 135r4
 è.(d)-üp (nüş è.) 156v2
 è.(d)-üp (seyr è.) 153v4
 è.(d)-üp (seyrân è.) 121v5

et: Et, ten, beden.

e. 114r4, 141r5
 e.-i (yêdügi yoksul e.) 92r5
 e.-üm (tenüm çürimeye) 175r3

etek: Etek; kenar. **Tas.** Hak yolunda manevi güçleri, bu güçlerin kuvvetli tesirini ve bunlara bağıllığı simgeler.

e.(g)-in (dostuñ e. dutan) 195r1
 e.(g)-in (er e. dutsun) 99v3
 e.(g)-in (erenler e. dut) 150r2,
 e.(g)-in (erenler e. tut) 202r1
 e.(g)-in (göñüller e. dutgıl) 193v6
 e.(g)-in ('ışķ e. dutmış) 93r1
 e.(g)-in ('ışķ e. tuta) 72r6
 e.(g)-in ('ışķ e. tutmak) 59r5
 e.(g)-in (ķoma) 43r6
 e.(g)-in (miskînlik e. dut) 82r2
 e.(g)-ünj at edinüp 159r5

ev: Ev, barınak, ocak; merkez. **Tas.** Birlikte kullanıldığı sözcüğe göre değişkenlik gösteren sözcüklerdendir. Gönül; beden; duygu ocağı; mezar; yerleşilen yer; sığınak; dağınıklığın toplandığı yer bu anlamlardan bazılarıdır.

e. 23r2, 23r5, 23v1

e. (aydın oldu) 54r5
 e. (yaparsın) 71r4
 e.-de 79v6
 e.-de (yaturalar) 194r4
 e.-den 73v2
 e.-e 194r5, 197v4, 197v4, 197v5, 197v6, 198r1, 198r2, 198r3
 e.-i 71r4
 e.-i (dostuñ e. gönüllerdür) 126r5
 e.-i (gönlümüz e.) 141r2
 e.-i (gönlüñ e.) 121r1
 e.-idür (kahır e.) 110r5, 115v4
 e.-idür (varlık e.) 78r2
 e.-in (ğıybet e. yıkar) 52v1
 e.-in (gönlüm e. yudı) 200v2
 e.-inde (cân e.) 79v6
 e.-inde (göñül e.) 162r3
 e.-inde (kahır e.) 73v4
 e.-inden (hırş e. taşra çık) 106r2
 e.-ine (ecel e. giriser) 20v1
 e.-ine (‘ışk e. girenlere) 57r3
 e.-ine (nefs e. düşdi) 114v6
 e.-ine (teñri e.) 75v3
 e.-ini (cân e.) 176r6
 e.-ini (nefs e. uram yıkam) 134v4
 e.-ini (varlık e. yık) 104v2
 e.-inüñ (‘ışk e. bacası) 182v4
 e.-leri 144v2
 e.-lerini (bâṭın e.) 24r5
 e.-ünñden (taşra çık) 104v3
 e.-ünñe (oğrı gele) 23r1
 e.-ünñi (oğrı aldı) 23r6

eved: Fakat. krş. bk. **evet.**

e. 31v1

evet: Ancak, fakat, lakin, ama; şüphesiz.
 krş. bk. **eved.**

e. 36r2, 69v2, 159r4, 164v3

evkâr: (Far.) Kötürüm, topal, yaralı.

e. (eyledi) 187v4

evliyâ: (Ar.) Velîler, dostlar; itaatkârlar.

Tas. Ermişler, erenler, Hakk’ın dostları, seçkin kullar, Allah’ın özel ilgisine, sevgisine ve yardımına ulaşanlar. Müminlere de evliya denmiştir; fakat yaygın kullanım, Allah’ın kendilerine keramet ve ilham ihsan ettiği kâmil müminler anlamındadır.

e. 70v6 , 74r2

e.-dur 103r2

e.-sıdur (şer’ün e.) 70v4

e.-sıysa (şer’ün e.) 70v1

e.-ya 86v1

evren: Ejderha, büyük yılan.

e. 36r3

e. (üç e.) 148r4

e. (yêdi e.) 139r5

e.-i (ölüm e.) 15v1

evvel: (Ar.) ilk, birinci, önce; öncelikle; başlangıçta, ezelde, ezel bezminde; ezeli, öncesiz, bir sonu olmadığı gibi bir başlangıcı da bulunmayan, bütün varlıklara nispetle her şeyden önce var olan anlamında Allah’ın en güzel isimlerindendir.

e. 48r5, 60r4, 80r2, 81v3, 111r3, 117r3, 130v5, 135r4, 157v4, 157v5, 164r5, 175v7

e. (âḫir) 69r1, 131v1, 135v4, 140v5

e. (kapu) 182v5

e.-de 118r2

e.-i 140v5

e.-ki 64r1, 148r2

e.-ki (demde) 64v5

e.-ki (demden) 116v5, 117r3

e.-sin 157r3

èy: Ey.

è. 2v4, 27v4, 32r1, 32r1, 53r2, 53v2, 54v3, 60r2, 60r2, 60r3, 60r3, 63r4, 66v5, 69r5, 70v4, 71r4, 71r5, 72v4, 73r4, 75v6, 82r5, 82r5, 83r3, 83v2, 83v4, 87r6, 92v3, 93r3, 93r5, 94r2, 94r3, 95r2, 95v2, 97r2, 97v2, 97v6, 98v3, 98v6, 103r4, 112v3, 113r2, 128r6, 132r4, 132r4, 146v7, 146v7, 153v4, 168r6, 172v2, 174r4, 175r1, 175r1, 180r2, 182r4, 182v3, 184v10, 193r4, 197v4, 208v1, 208v4, 210r1, 210r5, 210v1, 210v1

eyā: (Ar.) Ey! Hey!

e. 24v5, 97r6

eye: İye, malik, sahip, efendi.

e.-si (şabır e.) 27v4

eyerlen-: Eyer vurulmak, eyer kapanmak.

e.-di 161v3

eyerlü: Eyerli, eyer vurulmuş, harekete hazır.

e.-dür 5v2

eyi: İyi. krş. bk. **eyü.**

e. (ad) 76r4

eyle: Öyle. krş. bk. **öyle.**

e. 25v5, 28v6, 31v2, 42v1, 81r3, 83v2, 85r5, 113v4, 150r6, 184r4, 184v9

e. (olıcak) 48v3

eyle-: Eylemek, etmek, yapmak; yaratmak; söylemek, demek, buyurmak; nasbetmek, tayin etmek.

e. (‘amel e.) 47v5, 182v1

e. (başuğa tāt e.) 43v1

e. (cevāb e.) 156v5

e. (dirligün e.) 47r1

e. (fıkr e.) 174v1

e. (harc e.) 87v3, 192r7

e. (hayr e.) 113v2

e. (hayrān e.) 152v7

e. (hıdmet e.) 59v5

e. (kullık e.) 81v5

e. (naẓar e.) 32v5, 69r5

e. (rūzī e.) 201r1

e. (şabr e.) 75r2, 159v1

e. (şey’ullāh e.) 10v5

e. (şükr e.) 174v1

e. (terk e.) 106v2

e. (tevbe e.) 207v2

e. (tımār e.) 7r3

e. (yarağun e.) 112r5

e. (zıkr e.) 174v1

e.-di 185v4, 189v3, 189v5, 189v6, 190r4, 190v1

e.-di (ad e.) 2r3

e.-di (‘ār e.) 186v3

e.-di (‘arş e.) 191v2

e.-di (aşşı e.) 19r3

e.-di (āşikār e.) 188v2

e.-di (āzād e.) 118r6

e.-di (‘azīz e.) 186r5

e.-di (baş e.) 191r6

e.-di (beşāret e.) 19r4

e.-di (bī-gümān e.) 189v4
 e.-di (bīzār e.) 187v3
 e.-di (bünyād e.) 2r3, 203v6
 e.-di (cān e.) 114r4
 e.-di (cem' e.) 150v3
 e.-di (cünbiş e.) 192r1
 e.-di (çöksiler e.) 185v6
 e.-di (dād u sited e.) 195v4
 e.-di (devr e.) 185v3
 e.-di (eşer e.) 187r4
 e.-di (evkār e.) 187v4
 e.-di (fāş e.) 191r6
 e.-di (fitneler e.) 186v6
 e.-di (ğāret e.) 195v3
 e.-di (gevhər e.) 186v4
 e.-di (gözin bıñar e.) 187v1
 e.-di (gümān e.) 190r6
 e.-di (güzer e.) 187r3
 e.-di (güher e.) 185v3
 e.-di (havāle e.) 177r5
 e.-di (hāzır e.) 186r5
 e.-di (hırқа-püş e.) 191v5
 e.-di (hüner e.) 187r1
 e.-di (inkār e.) 188r4
 e.-di (istiğfār e.) 187v5, 188r3
 e.-di (kāmēt e.) 195r5
 e.-di (kan e.) 114r4
 e.-di (kār e.) 188v3
 e.-di (leyl ü nehār e.) 188v1
 e.-di (māt e.) 195v2
 e.-di (mesrūr e.) 2v3
 e.-di (muhtaşar e.) 188r1
 e.-di (münācāt e.) 195v1
 e.-di (naẓar e.) 186v1, 187r5
 e.-di (neden e.) 190r3

e.-di (nişār e.) 188r2
 e.-di (nişān e.) 190r1
 e.-di (niyyet e.) 195r5
 e.-di (pāre pāre e.) 177r5
 e.-di (penhān e.) 189v3
 e.-di (peygām-ber e.) 186r1
 e.-di (pür-nūr e.) 2v3
 e.-di (rükū'at e.) 195r6
 e.-di (sāzikār e.) 63v2
 e.-di (sen ü ben e.) 190r5
 e.-di (ser-hoş e.) 191v3, 191v4
 e.-di (server e.) 186v5
 e.-di (şart e.) 36r5
 e.-di (şükr e.) 7r2
 e.-di (şükür e.) 186r2
 e.-di (tamām e.) 63v4
 e.-di (tekrār e.) 188v4
 e.-di (tercemān e.) 190r2
 e.-di (terk e.) 103v4
 e.-di (tīmār e.) 188r5
 e.-di (tuş e.) 191v1
 e.-di (va'de e.) 60v6
 e.-di (var e.) 100r6, 173r4, 186v3
 e.-di (yèr e.) 185v5
 e.-di (ẓafer e.) 187r2
 e.-di (zār e.) 187v2
 e.-di (zīr ü zeber e.) 187r6, 188r6
 e.-dük 202v6
 e.-düm ('adl e.) 118v3
 e.-düm ('azm e.) 114v2
 e.-düm (bāğ u bostān e.) 129v1
 e.-düm (hāk e.) 129v3
 e.-düm ('ibādet e.) 136v2
 e.-düm (pāk e.) 129r2
 e.-düm (sayvān e.) 131r2

- e.-düm (teberrā e.) 137v3
e.-düm (terk e.) 114v2
e.-düm (yol e.) 99v4
e.-düm (zūlm e.) 208v1
e.-dün (söyler e.) 186r4
e.-dün (var e.) 186r4
e.-gil (dād e.) 146r6
e.-gil (hulklar e.) 91v6
e.-gil (ören e.) 93v4
e.-gil (teferrüc e.) 71r4
e.-gil (temennā e.) 10v6
e.-gil (terk e.) 90v6
e.-gil (vaş e.) 169r6
e.-gil (yüzün toprak e.) 87v5
e.-me (‘arz e.) 146r1
e.-me (‘ayb e.) 204r3
e.-me (tekebbür e.) 12r3
e.-medi (eşer e.) 76r5
e.-medi (nazar e.) 163v6
e.-medün (‘amel e.) 193v2
e.-mek (münācāt e.) 144r2
e.-meye (ikilik e.) 167v4
e.-meye (mismil e.) 103r1
e.-mez (aşşı e.) 34v2
e.-miş (maḥkūm e.) 22r5
e.-miş (terk e.) 81r2
e.-ñ (haber e.) 121v4
e.-ñüz (fiğān e.) 126r1
e.-r 52v1
e.-r (aşlana zencir e.) 158v4
e.-r (emir e.) 73v3
e.-r (ḥayrān e.) 178r1
e.-r (ḥıyānet e.) 33r6
e.-r (kara yer e.) 52v1
e.-r (la‘net e.) 33v1
e.-r (māt e.) 28r3
e.-r (mūm e.) 158v4
e.-r (şayru e.) 164v2
e.-r (şūr e.) 158v4
e.-r (yigit e.) 177r2
e.-ridi (şatu-bāzār e.) 81r4
e.-rise (nüvaḥt e.) 58r4
e.-risem (mürekkeb e.) 98r5
e.-sün (fehm e.) 159v6
e.-sün (raḥmet e.) 187v5
e.-sün (şerḥ e.) 105r6
e.-ye (fuḫūllık e.) 180r1
e.-ye (ḥazer e.) 32v5
e.-ye (ḥūkm e.) 170v2
e.-ye (şabr e.) 99v4
e.-ye (terk e.) 180r5
e.-ye (teslīm e.) 59v3
e.-yebile (cünbiş e.) 179v2
e.-yem 135r2
e.-yem (‘ayān e.) 120r7
e.-yem (beyān e.) 120v1
e.-yem (bir e.) 143v4
e.-yem (birlik e.) 138v1
e.-yem (cān e.) 120v2
e.-yem (ceng e.) 138v3
e.-yem (el bir e.) 143v5
e.-yem (hoş e.) 134v1
e.-yem (iḥsān e.) 121r1
e.-yem (kurbān e.) 120v3
e.-yem (perrān e.) 120v5
e.-yem (şabr e.) 141v6
e.-yem (nefsile şavaş e.) 134v4
e.-yem (sır e.) 143v6
e.-yem (şir-gir e.) 144r3
e.-yem (ta‘bīr e.) 144r4

e.-yem (taht-ı süleymân e.) 120v2

e.-yem (taş e.) 134v3

e.-yem (tedbîr e.) 143v4, 144r1

e.-yem (ten e.) 120v2

e.-yem (tūr e.) 144r2

e.-yem (tuş e.) 134v5

e.-yem (‘uryân e.) 120v6

e.-yem (yaş e.) 135r1

e.-yem (yoldaş e.) 134v1, 134v2

e.-yem (zindân e.) 120v4

e.-yemedüm (farğ e.) 105v1

e.-yen (āzād e.) 163v5

e.-yen (gül-istân e.) 206v2

e.-yen (hüküm e.) 135v3

e.-yen (yesîr e.) 163v5

e.-yen (zâlimlik e.) 115v6

e.-yicek 132v4

e.-yü (teferrüc e. vardum) 144r6

e.-yübile (sebeb e.) 179v6

e.-yüp (beşi bir e.) 65r1

e.-yüp (cehd e.) 74v3

e.-yüp (fışk e.) 127r2

e.-yüp (fıkr e.) 27r1

e.-yüp (hüküm e.) 141r5

e.-yüp (mekr e.) 187r2

e.-yüp (şerh e.) 51v1, 181r7

e.-yüp (tefekür e.) 8r4

e.-yüp (top e.) 138r6

eylen-: Eylemek, yapılmak, hazırlanmak, edinmek; yaratılmak.

e. (yarağın e.) 170v5

e.-medîn (öğüz balık e.) 118v5

e.-medin (tertîb düzen e.) 118r3

eylûk: İyilik.

e.-dür 28r4

eyü: İyi, düzgün; temiz, lekesiz. krş. bk.

eyi.

e. 41v1, 42r3, 52v5, 58r1, 75v6, 76r2, 97v6, 111r5, 122v3

e. (ad) 116r2

e. (adı) 22r2

e. (‘amel) 24r3, 76v6

e. (‘amellerün) 109r1

e. (‘amellüler) 75r6

e. (baht) 43v3

e. (dirlik) 5v6, 96v5

e. (êder) 52v5

e. (hû) 2v5

e. (hulğ u ‘amel) 111r3

e. (hûlulara) 75r6

e. (iş) 6r4

e. (olur) 30r4

e. (sözile) 162v1

eyyûb: (Ar.) Hz. Eyüp, sabır timsali olan peygamber. İshak peygamberin torunudur. Çok zengin olduğu, Şam taraflarında birçok malı mülkü olduğu, Rahme adında bir hanım ve birçok evladı olduğu, kısacası dünya saadetine sahip olduğu için Allah onu imtihan etmek istedi. Malı mülkü elinden gitti. O şükretti. Evlatları birer birer öldü. O sabretti. Hastalandı, vücudunda yaralar açıldı, hatta yaralarına kurt düştü, yine sabretti. Allah’ın emriyle ayağını yere vurdu ve fışkıran sudan içip yıkanarak bütün dertlerinden, hastalıklarından, yaralarından kurtuldu. Allah tekrar ona mal, mülk

ve evlat verdi. Allah insanlara sabır örneği olsun diye Eyüp peygamberi yaşatmıştır. (ADŞS, s. 144) **Tas.** Aşk derdiyle yoğrulanlar; sabır sahipleri.

e. (gibi şabr eyle) 159v1

e. (oldum) 134r3

e.-am 171v3

e.-ıla 118r4

e.-uñ 204r5

ezân: (Ar.) Ezan.

e. (okur) 174r5

ezel: (Ar.) Ezel, başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman; ruhlar âleminin başlangıcı.

e. (bezminde) 142r4, 157v5

e. (ebed) 53r3, 60v2, 67v2

e.-de 196v2, 197r7, 208v3

e.-den (ebede) 65r4

ezeli: (Ar.) Başlangıcı olmayan, kadîm.

e. 77v4, 77v5, 118v5, 118v6, 124r3, 136v1, 157v4

e. (vaṭandayıdum) 118r2

e.-den 93r2, 118v4, 171v5, 197r2

e.-dür 68r2

F

faḥr: (Ar.) Övünç, şeref, onur, kıvanç.

f. (êdelüm) 91r3

f.-i (‘âlem f.) 80v3, 198v2 bk. faḥr-ı ‘âlem.

faḥr-ı ‘âlem: (Ar.) Âlemin, kâinatın iftihar kaynağı, övünme sebebi olan Hz. Muhammed.

f. 158v6

fâide: (Ar.) Fayda, yarar, iyi sonuç, işe yarama. **Tas.** Feyz, marifet.

f. (ne) 34r3

f. (ne f. görür) 32v3

f. (olmaz) 37r6

f.-si 13v3

faḫ: (Ar.) Kapan, tuzak.

f. (oldı) 103v3

faḫî: (Ar.) Fakih sözünün Türkçedeki bir kullanışı. krş. bk. **fakîh**.

f. 193r4

fakîh: (Ar.) Fıkıh âlimi, İslamiyetin dinî, içtimâî, medenî, hukukî siyasî bütün amelî hükümlerini şer’î delilleriyle birlikte bilen ve bu alanda söz sahibi olan kimse. krş. bk. **fakî**.

f.-sin 150v6

fakîlîk: (Ar.+T.) Fakihlik.

f. 103v3

fakîr: (Ar.) Muhtaç, yoksul; derviş; “ben, bendeniz” anlamında tevazu sözü. **Tas.** Fakr hâli üzere olan derviş, maddî varlığından kurtulup Hak’ta fânî olan, fenafillah mertebesine erişen kimse.

f. 150v6, 167r4

f.-ler 207r5

fakr: (Ar.) Fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

Tas. Nefsinden kurtulma, kendinde varlık görmeyip her bakımdan Allah’a muhtaç olduğunu bilme, mevhum varlığından kurtulup ef’al, sıfat ve zatını Allah’ın sıfat ve zatında fânî kılma; manevi yokluk.

f.-ıla 8v2

fānī: (Ar.) Son bulucu, sonlu, ölümlü, geçici, baki olmayan.

f. 82v3, 79v3

f. (cihāndan dartınasın) 44v6

f. (cihāmı) 40v5

f. (dünyeden geçerüz) 100r1

f. (dünyenün naķşına bakma) 15v5

f. (naķşa aldanma) 79v3

f. (olursa) 204r3

f.-den 110v1

f.-dür 110r5

f.-dür (dünye f.) 62r3

f.-dür (ten f.) 111v5

f.-yi (‘ömr-i f.) 117r6

fāriğ: (Ar.) Vazgeçmiş, terk etmiş, el çekmiş. krş. bk. **fārik**.

f. 83r3, 101v3, 101v3, 101v4, 101v5, 101v6, 102r1, 102r2, 102r3, 102r4, 102r5, 102r6, 197r6

f. (ol) 102r6

f. (olam) 134v3

f. (olur) 65v2

f.-vam 142r6

fārik: (Ar.) Vazgeçmiş, terk etmiş, el çekmiş. krş. bk. **fāriğ**.

f. 104v4

farīza: (Ar.) Farz, Allah’ın emri; sorumluluk; görev, vazife, iş, pay.

f. 47v5, 49v6, 50v5, 97r6, 108v7

f.-dur 19v3, 49r1, 117v5

f.-sın (ehl-i millet f. bekleyem) 101v7

farķ: (Ar.) Fark, farklılık, başkalık.

f. (eyleyemedüm) 105v1

farz: (Ar.) Farz, Allah’ın emri; şart ve gerekli olan şey.

f. 144r2

fāsīd: (Ar.) Fesada uğramış, bozulmuş, bozuk, fena, yanlış; ara bozucu, fesat çıkarıcı, müfsid. **Tas.** Nefsanî, nefse uygun olan.

f. 76r2

f. (haber söyleme) 66v5

f. (ola) 83r1

f.-dür 90v4

f.-ler 77v1

fāş: (Far.) Meydana çıkma, duyulma, açığa vurma, dile verme.

f. (eyledi) 191r6

f. (oldı) 185v1

fātiha: (Ar.) Fatih suresi.

f. (oķur dilüm) 195r6

faýdasuz: (Ar.+T.) Yararsız, çaresiz.

f. 32r1

fāyiz: (Ar.) Feyiz veren.

f. 48v3

fazl: (Ar.) İyilik, cömertlik, kerem, lütuf; fazilet, erdem, şahsî kıymet ve meziyet.

f.-ı 3v8

f.-ından 152v4

f.-ını 190r2

fehīm-niṣār: (Ar.) Anlama, idrak veren, anlayış saçan.

f. (‘aķl u f. olsun) 72r3

fehīm: (Ar.) Anlama, idrak etme, anlayış.

f. 159v5

f. (eylesün) 159v6

felek: (Ar.) Gökyüzü, sema; baht, talih.

f. 20v2

f. (çarķ-ı f.) 110r2, 149r2, 170r5

f.-lerden 137v1

fenā: (Ar.) Gelip geçici olma durumu, ölümlülük, fânilik; yokluk, hiçlik; mahvolma. *Tas.* Son bulucu olan dünya; kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması.

f. (mülkinde) 137r6

f. (ola) 170r6

f.-ya (vara) 123v2

ferāġat: (Ar.) Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme; vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği rahatlık, huzur.

f. 97v4

f. (etmek) 44v5

f. (menziline eresin) 99r5

f. (oldı) 10r1

f.-dur 153v1

ferāġatlık: (Ar.+T.) Vazgeçmişlik, fedakârlık.

f. (maḳāmı) 116v4

ferah (1): (Ar.) Ferahlık, esenlik, rahatlık, huzur. *Tas.* Mahbuba yakınlıktan kaynaklanan kalbî sevinç ve rahatlık hâlidir.

f. (kıldı) 137v3

f. (oldı) 10r2

ferah (2): (Ar.) Büyük kase, bardak, kupa. (LXC, firāġh: a very large bowl. STG, firāġh: a large cup which one can scarcely carry.)

f.-lar (u kadehler ellerinde) 9v6

ferdā: (Far.) Yarın; gelecekte. *Tas.* Ahiret günü; kıyamet.

f. 53r4

f.-da 42v3

fereci: (Ar.) Şeyhlerin ve ulemanın giydiği çok geniş ve bol üstlük; ferahlığa, genişliğe mensup.

f.-yle ('âlim olmaz) 193r7

ferhād: (Far.) Ferhad ile Şirin adlı hikâyede geçen kahramanlardan biri. Şirin'e âşıktır. Şirin'in arzusu üzerine Bîsütûn adlı bir dağı delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar-mühendistir. Sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder. (ADŞS, s. 152)

f. 56v1, 158v4

ferīde: (Ar.) Tek, eşi olmayan, üstün, emsalsiz. *mec.* İnci gibi değerli.

f. 10v4

ferīk: (Ar.) Bölük, topluluk.

f. 104r6

ferište: (Far.) Melek; günahsız, masum, temiz. krş. bk. **ferišteh**, **firište**.

f. 168v6, 177v1, 204v7

f. (dört f.) 186r1

f.-ler 132v1, 136v3, 169r2

f.-yi 169r1

f.-yidi 171r3

ferišteh: (Far.) Melek. krş. bk. **ferište**, **firište**.

f.-ler 198r6

fermān: (Far.) Emir, buyruk; berat, yarlık.

f. 122v1

f. (olam) 137v2, 147r5

f. (olmaz) 159v4

f. (olur) 2v2, 117v3

ferrâş: (Ar.) Hizmetçi, temizlikçi; seren, yayan, döşeyen, döşemeci.

f. 26r5

f. (olan) 71r5

ferseng: (Far.) Fersah.

f.-e 79v4

ferş: (Ar.) Yeryüzü, zemin, kara.

f. 52v3

f. (‘arş u f.) 72r4

f.-e (‘arşa f.) 71r5

f.-i 71r5

feryād: (Far.) Feryat, haykırış, çığlık, figan, bağışma.

f. 97r5

f. (èder) 35v3, 36r4

f. (èresin) 39r3

fesād: (Ar.) Karıştırıcı, kötü, bozuk, fena.

f. (işler eden) 207r2

feth-i bâb: (Ar.) Kapı açmak.

f.-ı 38r1

fetvâ: (Ar.) Fetvâ, bir mesele hakkında şeriatin hükmünü anlamak için sorulan soruya verilen şer’î cevap.

f. (vêürsin) 150v5

fevka’l-’ulâ: (Ar.) En üst, pek yüksek, en yüce.

f.-ya (çıkarurlar) 184v5

fısk: (Ar.) Hak yolundan çıkıp her türlü günahı işlemeyi huy hâline getirme, sefahata dalma, fenalık, ahlaksızlık.

f. (eyleyüp) 127r2

fidâ: (Ar.) Feda, uğruna verme, bağışlama.

f. 27v4, 53r2, 58r5, 59v1, 59v1, 92v6

f. (kılâm) 127v4

f. (kılurısam) 131v3

f. (olsun) 198r3

f.-yidi 54r4

figân: (Far.) İztırap ile bağırp çağırma, inleme, haykırma, feryat.

f. (eyleñüz) 126r1

f. (ola) 61v2

f.-dayıdum 118v1

f.-lar (ola) 205r1

fi’il: (Ar.) Fiil, hareket, eylem, davranış. *mec.* Kötülükler.

f.-den 43r5

fik(i)r: (Ar.) Fikir, düşünce, zihin, akıl, idrak; maksat, niyet, tasavvur, istek.

f. 100r5 (fikir)

f. (eyle) 174v1

f. (eyleyüp) 27r1

f.-i 88v3, 180r3

f.-ile 108r5

f.-inden (ikilik f. geç) 112v4

f.-ine 187r1

f.-üm 197r7

fikret: (Ar.) Düşünce, fikir, düşünme. *Tas.*

“Tevhit meydanında düşünmek ile oturmak, marifet esintisini koklamak, sevgi denizinden mehabbet kadehiyle içmek ve Allah’a hüsn-i zanda bulunmaktır.” (MTTS, s. 270)

f.-e (taldı) 172r3

f.-inden 117v1

fi’l: (Ar.) Fiil, hareket, eylem, davranış.

f.-i 33r3

f.-ün 33r2

fi’l-hâl: (Ar.) O anda, hemen, şimdi.

f. 113r5

firāk: (Ar.) Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firkat; mahzunluk, teessür.

f. 78r4, 98r2, 98r4, 128v4

f.-dur 96v2

f.-ı 193r5

firāset: (Ar.) Hemen anlama, çabuk kavrama, zihin uyanıklığı, anlayış, sezgi, izan. **Tas.** Kalbe hücum eden ve oradaki zıddı olan şeyleri kovan bir hâtırdır. (MTTS, s. 271)

f. 32r3

fir'avn: (Ar.) Firavun. Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan olmasına rağmen özellikle Musa peygamber zamanında yaşamış Mısır hükümdarının adıyla kalıplaşmıştır.

f.-ıla 138v2

f.-uñ 62v5

firişte: (Far.) Melek. krş. bk. **ferišteh,** **ferište.**

f. (dört f.) 189v5

fitne: (Ar.) Karışıklık, fesat, kargaşalık; ayartma, azdırma.

f. 76r4, 150r4

f. (düzer) 54v1, 82v6

f. (kabın uşatdı) 116v6

f.-den 64v4

f.-ler (eyledi) 186v6

f.-sidür (gözün f.) 48v4

furqān: (Ar.) Hakkı batıldan ayırt etmesi sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'e verilen isim; iyi ile kötü ve doğru ile yanlış arasındaki farkı gösteren delil. **Tas.** Keşif nuru.

f.-ıla 140v3

fuzûl: (Ar.) Lüzumsuz, boş, gereksiz, sıradan, değersiz.

f. (işlü ola) 123v5

fuzûllık: (Ar.+T.) Haddini bilmeme, fodulluk; sıradanlık. (MSL, fuzûllık)

f. 62r3

f. (eyleye) 180r1

f. durur 188v2

f.(ğ)-ın 173r1

fülân: (Ar.) Filan, herhangi bir şahıs, biri, kim, kimse.

f. 22r1, 22r1, 101r5, 190r6

f. (bin fülân) 170v1

f. (fülân bin f.) 170v1

f. (oldı) 90v5

fürqat: (Ar.) Firak, hicran, ayrılık, ayrılış.

Tas. Salikin bu âleme gelmekle asıl vatanından, ruhlar ve gayb âleminden ayrı düşmesi hâli, bu hâlin verdiği hicran.

f. (olmadı) 116v5

f.-e (düşdi) 175r5

G, Ğ

ğafil: (Ar.) Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflette bulunan, ihmal eden, dikkatsiz ve düşüncesiz, basiretsiz, aymaz. **Tas.** Hak'tan habersiz kimse. (MSL)

ğ. 54v3, 83v2

ğ. (hüş-yâr-ı ğ.) 139r6

ğ. (olasın) 155v6

ğ. (olma) 21r1, 23r1, 95v4

ğ. (olmak) 107r4

ğ. (olur) 26r4

ğ. (olursın) 172v4
 ğ.-sin 169r5
ğafillık: (Ar.+T.) Gaflet, açık görüşsüzlük.
 ğ. 14r6
 ğ.-dur 26r4
ğaflet: (Ar.) Açık gerçeği görememe, basiretsizlik, dalgınlık, idraksizlik, bilgisizlik, dikkatsizlik. *Tas.* Hak'tan habersizlik, kalbin Hak'tan gâfil olması, O'nun zikrinden mahrum kalması. (MSL)
 ğ. 93v5
 ğ. (gözin bağlamış) 98v4
 ğ. (içinde niçe uyuyasın) 23v3
 ğ. (uyhusından uyanaydın) 15r6
 ğ.-den (özünü uyar) 84r4
ğāh: (Far.) Bazen, ara sıra. krş. bk. **geh.**
 g. ... g. ... 137v1, 137v4, 137v4, 137v6, 138r2, 138r3, 138r3, 138v1, 138v2, 138v2, 138v3, 138v4, 138v6, 139r1, 139v3, 139v5, 140r2, 140r5, 140r5, 140v3, 140v3
ğāib: (Ar.) Gözle görünmeyen âlem; göz önünde olmayan, kayıp.
 ğ. 152v5
 ğ. (olmuş) 194r6
ğalebe: (Ar.) Çokluk, kalabalık.
 ğ. 94r4
 ğ.-den (bakan) 165v6
ğaltān: (Far.) Yuvarlanan, yuvarlanıcı, tekerlenen.
 ğ. (ola) 61v4
ğam: (Ar.) Kaygı, tasa, keder, iç darlığı.
 ğ. 58v4, 67r6, 123v5, 124v6
 ğ.-ı (yuyayıdın) 69v5

ğ.-uñla 50v4
ğam-gīn: (Ar.+Far.) Kederli, tasalı, hüznü.
 ğ. 52r2
ğam-güzer: (Ar.+Far.) Gam çeken, üzüntü geçiren, ömrü gamla geçen.
 ğ. 83r3
ğammāz: (Ar.) Söz taşıyan, laf yetiştiren, kovucu, fitleyen.
 ğ.-dur 162r6
ğanī: (Ar.) Zengin, varlıklı; bol, çok fazla; “hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, kullarının bütün ihtiyacını karşılayan mutlak zengin anlamında” Allah'ın en güzel adlarından biri.
 ğ. 203v5, 208v4
 ğ.-dür 34v4, 181v3
 ğ.-yidük 189v7
ğanīmet: (Ar.) Fırsat, kazanç, nimet, faydalı durum.
 ğ. (görün) 127v3
ğaraż: (Ar.) İstek, meyil, arzu; hınç, kin, kötü niyet. *Tas.* Nefs.
 ğ. 5r4
ğāret: (Ar.) Yağma, talan, çalıp alma.
 ğ. (eyledi) 195v3
ğarīb: (Ar.) Kimsesiz, zavallı, yabancı, gurbette; aslından uzakta. *Tas.* Asıl vatanından ayrılıp bu dünyaya geldiği için kendini gurbette sayan Hak âşığı derviş.
 ğ. (bu ile ğ. geldüm) 119r3
 ğ. (bunda ğ. geldüm) 133r5

ġarībce: (Ar.+T.) Gurbetin bağıında gibi,
aslından uzakta.

ġ. (bir ġ. bülbülem) 136r6

ġarībse-: (Ar.+T.) Garip hissedip
hüzünlenmek.

ġ.-yüp (ağlarıdum) 205v1

ġarķ: (Ar.) Batma, boğulma. *mec.* Bir
şeyle aşırı derecede dolmuş olma.
Tas. Teferrüd makamından geçerek
cem makamına dalmaktır. Üç
derecesi vardır: İlmin hâlde batması,
işaretin keşfte mahvolması,
tecellilerin cemde yok olması.

ġ. (bakımı ġ. oldu) 90v1

ġ. (deñize ġ. olduñ) 63r4

ġ. (‘ışķ mevcine ġ. olıcak) 159v5

ġ. (‘ilmünde ġ. olalı) 157r1

ġ. (müşāhedeye ġ. olan) 159v4

ġ. (olam) 143v4

ġ. (olur) 167r2

ġ.-a (hān u mānın ġ. vère) 171r1

ġassāl: (Ar.) Ölü yıkayıcı. **Tas.** Ölü
yıkayıcının elindeki ölü gibi itiraz
etmeden mürşide teslim olmak.

ġ. 117v3

ġaybet: (Ar.) Gıybet, dedikodu; kendini
kaybetme.

ġ. 44r4, 44r5, 44r5, 44r6, 47r6, 47v4,
49r6, 49v4, 51v5, 81r1, 115v4

ġ. (kişinüñ hayzıdur ağzında ġ.) 44v1

ġ. (koyanüñ haznesi tolu) 44v2

ġ. (söyleyen) 44v1

ġ.-den (dilün çekgil) 75r7

ġ.-dür 46v5

ġ.-e (uymış) 51v6

ġ.-i 49v3

ġ.-i (ķo) 44v2

ġ.-ile (gide ṭā’at) 44v5

ġāyet: (Ar.) Çok, fazla, son derece;
nihayet, uç, son, son nokta.

ġ. 83r3, 89r4

ġ.-inden 95v5

ġāyetsüz: (Ar.+T.) Sonsuz, uçsuz,
nihayetsiz.

ġ. 89r4

ġayr: (Ar.) Başka, ayrı.

ġ. 68r6

ġ. (-ı sen ü benidük) 189v4

ġayrı: (Ar.+T.) Başka, ayrı.

ġ. 11v3, 19v4, 50r3, 123v3

ġ. (bundan ġ.) 25r6

ġayret: (Ar.) İçten gelerek çalışma,
çabalama, azim; tahammül,
dayanma, sabır.

ġ. 32v2, 206v4

ġ.-in (dīn ġ. beklerisen) 109r5

ġ.-ün 32r1

ġayretsüz: (Ar.+T.) Gayreti olmayan, çaba
göstermeyen; hamiyetsiz.

ġ.-e 181r1

ġazā: (Ar.) Din uğruna savaş, cihat.

ġ. (kılduñsa) 193v3

ġ.-dan 9v2

ġāzī: (Ar.) İslam dini uğruna savaşan, şehit
olmadan dönen kimse.

ġ. 9r3

ġ. (olam) 138v3

ġeçe: Gece; geceleyin; karanlık.

g. 78v3, 86r6, 91r1, 95r1, 113r5,
147r5, 165r2

g. (erte g.) 116r5

g. (erte g.) 81r6

g. (gündüz) 87r6, 169r1

g.-si (gündüz ola) 183r4

g.-si (kâdîr ola) 183r2

g.-si (mi'râc g.) 118v2, 193v5

g.-sidür (kâdir g.) 95r1

g.-ye (toğan günün g. benzer) 47r2

geç-: Vazgeçmek; gitmek, geçip gitmek; bitmek, son bulmak; geçerli, etkili durumunu yitirmek; canına yetmek, canına tak etmek; engelleri aşmak; girmek, dâhil olmak; varit olmak, geçerlilik; İleri geçmek, öne geçmek; mesafe katetmek; geçinmek, ömür sürmek; kabul olmak; geçmek, dolanmak, takılmak.

g. 63r5, 56v6, 79v3, 168v1, 209r4

g. (ikilik fikrinden g.) 112v4

g. (miskînlige g.) 62r3

g. (yoluğa g.) 62v1

g.-di 16v6, 25v5, 168r3

g.-di (ârzûm g.) 146r4

g.-di (cânına g.) 35v4

g.-di (devrânları g.) 194r5

g.-di (geldi g. 'ömrüm) 207v4

g.-di (hükümüm g.) 209r2

g.-di ('ömri g.) 176v1

g.-di ('ömür g.) 25r3, 39r2, 49r6, 145v3

g.-diler (gelenler g.) 56v5

g.-dise (gönlinden ne g.) 186r5

g.-dük (aşşından da g.) 108r2

g.-dük (bitmez şağınçdan g.) 108r5

g.-dük (kudret denizini g.) 161r6

g.-düm 134r4

g.-düm (aşşı ziyândan g.) 155r1

g.-düm (benligümden g.) 155r2

g.-düm (bitmez şağınçdan g.) 155r5

g.-düm (hod-bîn ilinden g.) 124r5

g.-düm (on sekiz ırmağ g.) 124v3

g.-düm (şadır yêrine g.) 98r3

g.-e (cümle heveslerden g.) 164v1

g.-e (çok rûzigâr g.) 45r6

g.-e (devrân-ı rûzigâr g.) 113v4

g.-e (şırâtı g.) 114r1

g.-e (yıl g.) 147r4

g.-emedün (ikilikden g.) 103v3

g.-emez 204v2

g.-emez (dost döşegine g.) 57r6

g.-en 188v4

g.-en (da'vâdan g.) 59r1

g.-en (yêrine g.) 207r6

g.-eni (kendüliginden g.) 56r3

g.-enler 209v1

g.-er 37v1, 69r5, 93v5, 93v5, 96v3, 209r5

g.-er (hükümün g.) 158r5

g.-er (nâz g.) 181r5

g.-er ('ömri g.) 98v3

g.-er ('ömür g.) 67v5, 94r4

g.-er (şığını g.) 104r6

g.-erimiş (gelen g.) 69v6

g.-erler 209r6

g.-erler (hoş g.) 10r1

g.-erler (üç yüz deniz g.) 147v5

g.-erüz (fânî dünyeden g.) 100r1

g.-esi (şırâat nice g.) 183v2

g.-esidür ('ömrün g.) 54v4

g.-esin ('ömrün g.) 54v3

g.-icek 161r2
 g.-iser 86v3
 g.-medi (her kim 'izzetden g.) 57r6
 g.-medi (mi intikāmın) 210r3
 g.-medin (cānuından g.) 159r3
 g.-mek (kendözinden g.) 180v3
 g.-mek (şırātdan g.) 110v2
 g.-mek (terbiyetden g.) 102r5
 g.-mesün (gönlünden g.) 113v3
 g.-meyince 90v4
 g.-mez 26r6, 79r7, 79v1, 194v5
 g.-mezlere (hevāsından g.) 144r3
 g.-miş (gelenler g.) 165r5
 g.-miş (yël esüp g. gibi) 207v4
 g.-sün 92v3
 g.-sün (kāl ü kılden g.) 151v2
 g.-üben ('izz ü nāzdan g.) 105v5
 g.-üben (üç yüz deniz g.) 147v5
 g.-üp (boynına g.) 37r5
 g.-üp (gitmek) 110v3
 g.-üp (nefs ārzūsından g.) 74v6

gêç: Geç, geç vakit.

g. (uyandum) 39r2

geçit: Köprü, geçit. **Tas.** Sırat köprüsü.

g.(d)-üñ 194v5, 204v2

geçür-: Yaşamak, yaşayıp tüketmek;
 geçiştirmek, affetmek, bağışlamak;
 değer vermek

g.-di (nefs bāzārında 'ömrini g.) 17r1

g.-dise (nāzumı g.) 181r4

g.-dün ('ömrüñi g.) 23v4, 42r3

g.-e (şuçın g.) 76v1

g.-mez 24r4

g.-mezler 108r3

g.-ür (nāzını g.) 189r2

gedā: (Far.) Dilenci, yoksul. **Tas.** İlahi
 tecellilere muhtaç, Hakk'ın baki
 feyizlerinin dilencisi.

g.-larına 163r1

gedil-: Gedik açılmak, eksilmek.

g.-mez 10r6

g.-üp 156v4

geh: (Far.) Bazen, ara sıra. krş. bk. **gāh.**

g. ... g. ... 59r1, 59r1, 128v7, 128v7,
 137v1, 137v4, 137v4, 137v5, 137v5,
 138r1, 138r3, 138v1, 138v3, 138v4,
 139r1, 139r1, 139v4, 139v4, 139v5,
 139v6, 140r1, 140r2, 140r4, 140r4,
 140r4, 140r4, 140r4, 140r4, 140r5,
 140r6, 140v3, 140v4, 140v4

gel-: Gelmek; yükselmek; doğmak,
 yaşamak, dünyaya gelmek; katılmak;
 varmak, ulaşmak; nakletmek,
 söylemek; geçmek, varit olmak.

g. 4v6, 7r3, 12r6, 19v1, 20r1, 41v2,
 43v3, 45v2, 45v3, 62r3, 66v5, 73r4,
 82v7, 82v7, 91r3, 91r3, 91v2, 94r5,
 95v2, 99v1, 103r4, 103r6, 103v5,
 104v3, 106r2, 106v5, 110v1, 113r1,
 113r3, 113r3, 128r3, 148v2, 160r7,
 161v3, 168v1, 172r7, 177r3, 182v1,
 190v6, 192r7, 194r2, 194v1, 200v6,
 202r1, 207v2, 209r4

g. (birlige g.) 166r6

g. (cānsuz g.) 106r3

g. (çağıran) 141v2

g. (gidelüm yoklığa) 199v3

g. (hāk yolına g.) 42v4

g. (şūretten şıfāta g.) 147v2

g. (tevbeye g.) 182v1

g.-di 2v1, 2v5, 2v6, 3r2, 3r3, 3r4,
 4r9, 8r5, 8v3, 9v2, 11r3, 14v6, 64v6,
 68r4, 69r5, 79r2, 80r2, 89v4, 119r3,
 121r6, 125r7, 125v2, 125v6, 135r6,
 149r5, 155r4, 161v4, 173r2, 180r1,
 186v3, 188r4, 197v4, 197v4, 197v5,
 197v6, 198r1, 198r2, 198r3, 198v6
 g.-di ('acāib g.) 113r5
 g.-di (başına g.) 80v1
 g.-di (başuma g.) 101r2
 g.-di (boğazuña g. şu) 63r4
 g.-di (buyruk g.) 81r5
 g.-di (dostdan haber g.) 81r1, 99v3
 g.-di (ecel g.) 125r4
 g.-di (geçdi 'ömrüm) 207v4
 g.-di (hālile g.) 168r3
 g.-di (hāşıla g.) 78r2
 g.-di (hoş g.) 186r5
 g.-di (tolu g.) 191v3
 g.-di (ün g.) 163v2
 g.-di (yakın g.) 113v3
 g.-di (yola g.) 103r2
 g.-dise 23r4
 g.-diyise 23r3
 g.-dügini 10v1
 g.-dük (boynı zencirlü g.) 163v6
 g.-dükce (gün g.) 202v3
 g.-düm 7r5, 7r6, 60v5, 119r4, 120r7,
 121r1, 124r3, 124r3, 124r4, 124r5,
 124r6, 124v2, 124v4, 124v4, 124v5,
 125r1, 126r4, 126r4, 126r5, 126r6,
 126v1, 126v2, 126v3, 133r4, 133r6,
 133v1, 133v2, 133v3, 133v5, 133v6,
 134r1, 134r2, 136r2, 136r4, 136v1,
 168v4, 171v3, 196r4, 196v2

g.-düm ('aceb hāle g.) 135v6
 g.-düm (anadan toğmı ş gibi g.)
 120v6
 g.-düm (bir 'aceb ile g.) 136r3
 g.-düm (bu ile ğarīb g.) 119r3
 g.-düm (cihāna g.) 142v5
 g.-düm (dāra g.) 119r4
 g.-düm (depem deldirüp g.) 134r4
 g.-düm (dile g.) 136r1
 g.-düm (dost yüzün görüp g.) 133r4
 g.-düm (dostıla bile g.) 135v6
 g.-düm (ġarīb g.) 133r5
 g.-düm (hāşıla g.) 136v2
 g.-düm (kurtlar düriyüp g.) 134r3
 g.-düm (ötmege güle g.) 136r6
 g.-düm (şanma ki altuna mālā g.)
 136r4
 g.-düm (şora g.) 136r5
 g.-düm (şüret degşirüp g.) 134r5
 g.-düm (teferrüce g.) 196v3
 g.-düm (uçmağdan sürilüp g.) 133v4
 g.-düm ('ummāndan taşup g.) 124v3
 g.-düm (yola g.) 136v3
 g.-düm (yolda şavaşup g.) 124v1
 g.-dünjise (yola g.) 79r4
 g.-dünjise 8r6
 g.-e 8v2, 22v5, 23r1, 26r5, 70r2,
 170v1, 170v4, 175v7, 182r1, 200r2,
 204v7, 208r3
 g.-e (elden ne g.) 73v3
 g.-e (ëtdügün g. yoluña) 77r2
 g.-e (gözyaşı nice g.) 174v6
 g.-e (iş g.) 61r2
 g.-e (karşu g.) 120v3, 208r2
 g.-e (karşuma g.) 147r2

g.-e (terezün ağır g.) 83v4
 g.-elden 153v6
 g.-eler 172v3
 g.-eler (bezenüp g.) 58r6
 g.-em 127v3
 g.-em (beri g.) 127v4
 g.-em (ileri g.) 127v5
 g.-em (kendözüme g.) 147r1
 g.-em (üstāduma g.) 147r6
 g.-en 4r3, 4r5, 4r8, 4r11, 4v1, 4v1,
 39r4, 60v3
 g.-en (dünyāya g. gider) 112r4
 g.-en (dünye dutan g.) 177r1
 g.-en (dünyeye g.) 110r4
 g.-en (dünyeye g. göçer) 96v3
 g.-en (geçerimiş) 69v6
 g.-en (giderimiş bunda g.) 205v2
 g.-en (ḥaḫ'dan g. şerbeti içdük)
 161r6
 g.-enler 120v6
 g.-enler (geçdiler) 56v5
 g.-enler (geçmiş) 165r5
 g.-enlere 35r1
 g.-enleri 168r1
 g.-enlerün 8r5
 g.-esi 112r5
 g.-esin (toğrı yola g.) 154r6
 g.-eyin 100v5
 g.-icek 58v1
 g.-icek (dostdan ḥaber g.) 154v5
 g.-idur 87r2
 g.-ince 23r5, 27r3
 g.-incegez 21r4
 g.-incek ('ışka g.) 101r3
 g.-iser (başa g.) 205r2

g.-medi 112r5
 g.-medi (ḥālden ḥāle g.) 66v6
 g.-mediler (yola g.) 79r4
 g.-medin 120r2, 208v2
 g.-medin (cihāna g.) 119v7, 132r2,
 162v6
 g.-medin (dünyeye g.) 118v5
 g.-medüm 126r5
 g.-megil 57r7
 g.-megün 69v4
 g.-mek (peşimāna g.) 175v6
 g.-mek (tevbeye g.) 110r5, 110v5
 g.-mek (yola g.) 110r4
 g.-mek durur 69v4
 g.-mez 65v6, 96v2, 121r5, 121r5,
 167v7
 g.-mez (dile g.) 61r1, 130r4, 157r2
 g.-mez (gidenler g.) 111v5
 g.-mezise 151v6
 g.-mezise (elünnden g.) 66v5
 g.-seler 4r4, 4r7
 g.-sün 78v4, 90v5, 119v4, 141r6,
 146v4, 181v4
 g.-sün (destür g.) 105r1
 g.-ün 71r6, 74r2, 80v6, 96v4
 g.-ünüz 71r6
 g.-üp 2r4, 7r2, 37v4, 38v5, 97r3,
 107r3, 145r3, 164v3
 g.-üp (ilerü g.) 14r3
 g.-ür 7r1, 16v4, 17r4, 35r1, 63r3,
 66r4, 66r4, 66r5, 66r6, 66v3, 70r2,
 73r4, 73r4, 73r5, 73r6, 73v1, 73v2,
 73v3, 73v4, 75r5, 83r6, 89r3, 113r1,
 187r6
 g.-ür (āvāz g.) 158v3

g.-ür (başa g.) 162v1
 g.-ür (bilmeyene kaz g.) 66v1
 g.-ür (cânı g.) 158v3
 g.-ür (dile g.) 103v6
 g.-ür (giresim g.) 84r6
 g.-ür (göresim g.) 84r6
 g.-ür (kılasım g.) 84v2
 g.-ür (kırasım g.) 84v3
 g.-ür (olasım g.) 84v5, 85r1
 g.-ür (ölüm g.) 137r2
 g.-ür (söyleyesüm g.) 189r3
 g.-ür (süresim g.) 84v4
 g.-ür (tapuya g.) 198r7
 g.-ür (uz g.) 66r4
 g.-ür (varasım g.) 85r2
 g.-ür (vâz g.) 66v2
 g.-ür (veresim g.) 84v1
 g.-ürise 153r4
 g.-ürse 93r1, 99r1, 132v5
 g.-ürseñ 150v5
 g.-ürseñ (toğru g.) 33v2

gele: Gel, hele gel, haydi gel.

g. 24v4, 26r5, 39r6

gelin: Gelin. *Tas.* Dünya, dünyevî şeylerin cazibesi.

g.-dür (dünye bir g.) 98v5

g.-e (yeñi g. bakubanı toyamaz) 98v5

gelirek: Gele yazmak, gelmek istemek.

(DLT, kelgir-)

g.(g)-i (dutar) 114v5

geliş: Geliş, varış.

g.-üm 132v5

gemi: Gemi. *Tas.* Şeriat, hakikat deryasına ulaşmak için bir vasıta.

g.-den (çıkup denize talmadılar) 79r1

g.-dür (şerî'at bir g.) 70v2

g.-nün 70v3

g.-si (şerî'at anuñ g.) 78v7

genc: (Far.) Hazine, define. *Tas.* Kulluk makamı; ilahi sırlara kavuşma ve fena makamı.

g. 45v2, 60r3

g. (bulasın) 45v1

g. (-i nihān) 61r2, 104v4, 160r2

g. (-i nihāndur) 178r4

g.-e 77v2, 151v4

g.-e (gitgil) 45v2

g.-i 45v3

g.-i (bula) 45v6

g.-ile 62v5

g.-ine (göñlümün g.) 139v1

genc ay: Yeni doğan ay, hilal.

g.-a 105r3

genc yaz: İlkbahar.

g. (oldı) 185r4

geñez: Kolay.

g. 48r2

geñiyile: İstenildiği gibi, isteğe uygun olarak, rahat rahat, genişlikle.

g. 189r4

geñsiz: İstemeyerek, ister istemez. krş. bk.

geñsüz.

g. 117v3

geñsüz: İstemeyerek, ister istemez. krş. bk.

geñsiz.

g. 158r3, 189r3

geñsüzin: İstemeyerek, ister istemez.

g. 59r3

ger: (Far.) Eğer.

g. 18r5, 25v5, 30r2, 33v6, 61v6,
70r5, 103r5, 107r2, 109v6, 123v5,
123v5, 131v6, 134v3, 142r2, 161r4,
185r4, 187r6, 194r2, 208r6

ger-: Germek, çekip uzatmak.

g.-ersin (kıl gibi köpri g.) 209r4

gêrçek: Gerçek, doğru; asıl; aranan
vasıfları taşıyan.

g. 80r1, 80r2, 85r1, 90v3, 107r5,
104r5, 113r6, 119v5, 120r1, 142r3,
154r4, 195r3, 195r3,

g. (erenlerimiş) 200r4

g.(g)-in 168r1

gêrçek er: Kâmil insan, ermiş kişi, velî,
mürşit, gerçekler.

g.-ün 126v3, 202v6

gêrçekler: Velî, mürşid-i kâmil, arif,
ermişler.

g.-den (oligör) 200r4, 205r3

gerdân: (Far.) Dönen, döndüren, dolaşan,
dolaştıran.

g. (olam) 137v1

gerdün: (Far.) Felek, dünya, sema; dönen,
devreden.

g. (olam) 137v1

gerek: Gerek, gerekli, lazım; lüzum,
ihtiyaç; mutlaka; hem; ister.

g. 6r1, 6v5, 6v5, 12r2, 14r5, 18r3,
22v4, 25r4, 29v3, 29v4, 30v3, 32v4,
32v4, 44r1, 44v5, 44v6, 45r3, 45r6,
49r4, 56r2, 58v4, 58v6, 59r2, 72r6,
76v5, 78r5, 94v6, 94v6, 96v5, 100r1,
103v1, 105v4, 105v4, 105v5, 105v6,
106r1, 106r2, 106r3, 106r4, 106r5,
106v1, 106v2, 106v3, 106v4, 106v5,

106v6, 109v2, 111r3, 111r3, 111r4,
111r5, 111r6, 111v1, 111v2, 117v5,
142r3, 146r2, 146r5, 150v1, 151r6,
151r6, 162v4, 164r3, 180r2, 183r4,
183r6, 184v9, 191r3, 199r3, 199r3,
199r3, 199r3, 199v2, 201r3, 201r3,
201r4, 201r5, 201v1, 201v2, 202r3,
202r3, 202r4, 202r5, 202r6, 202v1,
202v1, 202v1, 202v1, 202v2, 202v3,
202v5, 206v4, 209v1, 209v3, 209v5,
210r5

g. (-e gerek) 32v4

g. (-mak/-mek gerek) 59r5, 65v3,
90v4, 100r4, 102r5, 110r4, 110r4,
110r5, 110r6, 110v1, 110v2, 110v3,
110v4, 110v5, 111r1, 152r4, 180v3

g. (olsun) 174v2

g. (olurisa) 128r2

g. (-sa/-se gerek) 108v3, 108v3,
108v4, 108v5, 108v6, 109r1, 109r2,
109r3, 109r4, 109r5, 152r5

g.-dür 72r5, 81v3, 81v4, 81v5, 82r2,
163v7, 201r6

g.-dür (-se gerekdür) 103v4

g.-ise 21r3, 30r5, 45v2, 99r4, 156r4,
180r5, 194r2

g.-se 19r6, 25r1, 99r4, 101v6, 101v6,
101v7, 102r1, 102r2, 102r2, 193v2,
193v3

gerek-: Caiz olmak, layık olmak, lazım
olmak, uygun düşmek, işe yaramak,
yakışmak.

g.-mez 94v6, 94v6, 95r1, 95r2, 95r3,
95r4, 115v3, 142r2, 164r4

gëri: Yine, tekrar, bir daha, sonra. krş. bk.

gëri.

g. 14v2, 127v3

geril-: Gerilmek, çekip uzatılmak.

g.-e (kıldan şırât g.) 170v5

gëri: Geri; yine, tekrar, bir daha, sonra; artık. krş. bk. **gëri.**

g. 9r1, 11r5, 15v5, 17r3, 19r2, 29r2, 36r4, 36r6, 88r4, 96v2, 97r2, 100v5, 112r5, 124v4, 136r4, 151v6, 161v4, 165r5, 180v4

g. (dutup duran) 131r2

g. (kalan) 107v4, 173v4

g. (kulasını) 180v4

g. (kalmak) 107r3

g. (kalmaya) 173v3

g. (kalur) 113r6

g. (şimden g.) 134v4, 134v5, 146v5

get-: Gitmek.

g.-di (kervân g. yetegör) 79v5

getür-: Getirmek; iletmek, nakletmek; yaratmak; ortaya dökmek, karşısına çıkarmak.

g. (ele g.) 87v3, 199v6

g.-di 157v4

g.-di (dile g.) 188v4

g.-dün 208v4

g.-e 61v3

g.-eler 111r6, 115r5

g.-eler (dile g.) 176r3

g.-em (dile g.) 175v2

g.-meñ 130v2

g.-üp (gideren) 135r6

g.-ür (haberin g.) 65v4

g.-ür (sa'adetler g.) 30r6

gevde: İnsan bedeni, vücut.

g.-mde 56r1

g.-ñi (kuruyuş şala) 182r3

g.-ye (cân g. girdi) 186r2

g.-ye (cân g. konukdur) 207v5

gevher: (Far.) Cevher, inci; öz, esas, aslî maya. **Tas.** Ruh, kâmil insanın hakikati; manalar ve ilahi sıfatlar.

g. 17v6, 152r7, 203v3

g. (bulana) 18r3

g. (dür ü g. alasin) 45v5

g. (eyledi) 186v4

g. (olam) 139v3

g.-e 77v2, 152v1, 185v3

g.-i 108r1

g.-in (göstermedi) 158r2

g.-ün (buğından) 152v2

g.-ün (kıymetini bilesi) 201r4

g.-ün (tozından) 152v2

gey-: Giymek, giyinmek, takınmak, kuşanmak. **mec.** Bir işe girişmek; tabiat yeşillenmek; bir tavrı benimsemek.

g. (atılās g.) 99r4

g.-di (hil'at g.) 173r3

g.-di (yeñsüz gönlek g.) 81r4

g.-en (tevḥîd ṭonını g.) 94v2

g.-eni (himmet g.) 184v3

g.-eni (palās g.) 184v4

g.-er (ḥarîr ṭonlar g.) 8v3

g.-esin (toğurlık hil'atin g.) 53v6

g.-esin (yeşil ṭonlar g.) 156r2

g.-megi 190r4

g.-meyem (teze vü yumşak g.) 134v3

g.-miş (gönlek g.) 194r3

geyik: Her çeşit av hayvanı. *Tas.* İlâhi nasipler.

g.(g)-üm 171v4

gez-: Gezmek, dolaşmak; bulunmak, yaşamak.

g.-düm 24v6

g.-er 82v6, 136v6, 152r2

g.-er ('arşda g.) 52v2

g.-er (esrük g.) 85r5

g.-er (yüksekde g.) 164v6

g.-eriken (uçmağda g.) 149r5

gezek: Sıra, nöbet, kezik.

g. 136v6

ğidā: (Ar.) Gıda. *mec.* Hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur, tatminlik.

ğ.-sı (cānum ğ. oldu) 27v4

ğilmān: (Ar.) Köleler; cennette hizmet eden delikanlılar.

ğ. 58v1

ğ.-ıla 138v2

ğınā: (Ar.) Zenginlik.

ğ.-dan 37r6

ğırīv: (Far.) Bağırma, bağırışma, feryat, figan.

ğ. 8v5

ğıybet: (Ar.) Gıybet, arkasından kötü söyleme, çekiştirme, koğuculuk.

ğ. 52r2

ğ. (evin yıkar) 52v1

gibi: Gibi.

g. 9r3, 21v6, 22r3, 29r1, 32v6, 37v1, 39v5, 47v3, 64v2, 65v4, 69r3, 72v4, 74v6, 75v7, 76v5, 85r1, 97r3, 98r4, 102r5, 103v5, 105r2, 105r3, 109v2,

120v5, 120v6, 122v5, 128v7, 132v5, 134r2, 136v4, 144r1, 149v6, 159v1, 184v5, 184v6, 201r5, 205v4, 207v4, 207v4, 207v5, 207v6, 208r1, 208r2, 208r3, 208r4, 209r4, 209r5
g.-dür 53v3, 72v1
g.-ler 10r5
g.-yi 191v5

gider-: Uzaklaştırmak, çıkarmak, yok etmek, kaldırmak, defetmek.

g. 45r2, 75r4

g. (benlik adın g.) 90v6

g. (gönlündeki şeki g.) 91r5

g. (varını g.) 21r3

g.-diyise (yüzinden niķābı g.) 67r4

g.-e 36r5

g.-em (hicābum g.) 143r3

g.-en (getürüp g.) 135r6

g.-mezseñ (senligi ara yerden g.) 102v6

gidert-: Yok etmek, izale etmek.

g.(d)-ibilem 192v4

giñ: Geniş, ferah, aydınlık.

g. (olısar) 115r6

gine: Yeniden, bir daha, yine, gene.

g. 8r5, 36r1, 36v2, 69v3, 81r4, 99v3, 110v5, 111v5, 113r5, 116v1, 117v2, 120r7, 120v4, 129v1, 129v2, 140r2, 172r5, 177v6, 196v6, 201r4

gir-: Girmek, dâhil olmak; adım atmak; ulaşmak, erişmek.

g. 148v4

g. (göñüle g.) 93v2, 156r5

g. (şabra g.) 30v3

g. (yola g.) 99r1

g.-di (cān g.) 2v3
 g.-di (cān gevdeye g.) 186r2
 g.-di (elüme g.) 98r4
 g.-düm (deñize g.) 123v6
 g.-düm (göñül şehrine g.) 166v2
 g.-düm (gül-zāruma g.) 146v5
 g.-düm (ḥaḳḳ'ıñ ḥaznesine g.) 145r5
 g.-düm (yola g.) 130r4
 g.-dün (göñline g.) 128v2
 g.-e (budaḳların oda g.) 62r6
 g.-e (yere g.) 107v4
 g.-em (deryāya g.) 139v1
 g.-en (yola g.) 79r6
 g.-ene (terke g.) 41r4
 g.-eni (ele g.) 7v5
 g.-eni (göñüle g.) 156r5
 g.-eni (karanlığa g.) 122v5
 g.-enlere ('ışık evine g.) 57r3
 g.-enün 178v3
 g.-esi 194v2
 g.-esim (gelür) 84r6
 g.-gil ('ışık odına g.) 107r3
 g.-imezsın 154v2
 g.-inceyimiş (ele g.) 101r4
 g.-iser (arasına g.) 101v5
 g.-iser (ecel evine g.) 20v1
 g.-mege (cān g.) 2v2
 g.-meyeler 194r5
 g.-meyen (semā'a g.) 89r6
 g.-mez (ele g.) 163v7
 g.-mez (kulağına g.) 97v3
 g.-mezler 178r1
 g.-miş 152r2, 165v6
 g.-miş (külḥān g.) 166r4
 g.-se (ṭamuya g. gerek) 109r3

g.-übeni 79r2
 g.-üp 148r1, 201r3
 g.-ür (büt-ḥāneye g.) 169r5
 g.-ür (çıkar) 23r5
 g.-ür (ele g.) 11v1
 g.-ür (ḥükmüne g.) 158v1
 g.-ür (küfre g.) 44r6
 g.-ürisem (kaba g.) 132r1
 g.-ürisem (sine g.) 175r3
 g.-ürsem (yola g.) 56r1

girdār: (Far.) Meşguliyet, iş, fiil, amel.

g. (olam) 140r3

giriḳtār: (Far.) Yakalanmış, tutulmuş, tutkun, müptelâ.

g. (olmadı) 206r4

giriş-: Girişmek, karışmak.

g. 168v3

giryān: (Far.) Ağlayan, ağlayıcı.

g. (olam) 137r6

git-: Gitmek, varmak, ulaşmak; yönelmek, meyletmek; uzaklaşmak; kaybolmak; ölmek; vazgeçmek

g. 14v2

g. (dost katına sensüz g.) 106v4

g. (göñüllere g.) 43r4

g.-di 8r4, 14v6, 92r5

g.-di ('ahdi g.) 187r4

g.-di ('akıl g.) 66v3

g.-di ('aqlum g.) 153v4

g.-di (aldı g.) 41r1

g.-di (guşşam g.) 153v6

g.-di (kendüden g.) 178v5

g.-di (uzadı g.) 18v2

g.(d)-e 39v2, 44v5, 149v5, 150r1

g.(d)-e ('amel senünle g.) 47v5

g.(d)-e (çıka g.) 174v4, 207v5
 g.(d)-e (yola g.) 156v1
 g.(d)-elüm 24v4, 71r6, 106v5
 g.(d)-elüm (gel g. yoklığı) 199v3
 g.(d)-em (elüme g.) 136r4
 g.(d)-em (koyam dünyeyi g.) 134v2
 g.(d)-en (dosta g.) 41v2, 78v4, 199r4
 g.(d)-en (dostdan yaña g.) 180v3
 g.(d)-en (hakk'a g. yolu) 12v6
 g.(d)-en (kendözin g.) 87v4
 g.(d)-en (yola g.) 78r5
 g.(d)-ene (dosta g.) 106v4
 g.(d)-enler (gine gelmez) 111v5
 g.(d)-er 3v8, 4r9, 36v5, 36v6, 66r4, 75r4, 75r5, 75r6, 75v1, 75v2, 75v3, 75v4, 80v6, 80v6, 81r1, 81r2, 81r3, 81r4, 81r5, 81r5, 81v1, 93r1, 147r3, 175v6, 190r3
 g.(d)-er (aşlına g.) 107r4
 g.(d)-er (dosta g.) 57r1
 g.(d)-er (dünyāya gelen g.) 112r4
 g.(d)-er (elünğden g.) 192v1
 g.(d)-er (geldi g.) 80r2
 g.(d)-er (īmānı g.) 21r3
 g.(d)-er (yola g.) 115r2
 g.(d)-erdüm 62r2
 g.(d)-erem 142v5
 g.(d)-erimiş (bunda gelen) 205v2
 g.(d)-erin (sevgüyile) 175r3
 g.(d)-erise 81r1
 g.(d)-erisem (benden g.) 60v4
 g.(d)-erken (dosta g.) 195r2
 g.(d)-erken ('ışkıla g.) 166v2
 g.(d)-erler 73r1, 79v5, 169v4
 g.(d)-ersin 204v6

g.(d)-erüz ('uryān g.) 108r3
 g.(d)-esi 156v3
 g.(d)-esin 5r2
 g.(d)-esin (īmānıla g.) 174v3
 g.(d)-eñurur 91r2
 g.(d)-eydi 69v5
 g.-gil (gence g.) 45v2
 g.-me (egri yola g.) 53v2
 g.-me (koma g.) 12r4
 g.-me (taşra g.) 79v6
 g.-mege 56r1, 126r4
 g.-mege (dosta g.) 56r2, 56r4
 g.-mek (dostdan yaña g. gerek) 65v3
 g.-mek (geçüp g.) 110v3
 g.-meye 23v5, 58r4
 g.-meye (öğinden g.) 58r2
 g.-mez 53v5
 g.-mez (göñli tarı g. olur) 33v4
 g.-mez (göñül tarlığı g.) 192r3
 g.-mez (göñülğden g.) 191v1
 g.-mez (yüzi karası g.) 199v1
 g.-mezem 171v6
 g.-miş (küsüp g.) 145r1
 g.-miş (olur) 65v1, 143r5
 g.-mişem 88r3
 g.-sün (mi'rācuma g.) 99v4
 g.(d)-üp 205v3
 g.(d)-üp (kervān g.) 49v1

gizle-: Gizlemek, saklamak.

g. (rāzı göñülde g.) 159r1
 g.-di 164v3
 g.-yüblem 143r2

gizlen-: Gizlenmek, gizli tutulmak.

g.-ecek 24v5
 g.-en 130v6

g.-ükalıdı 143v5

g.-ükalımış 26v2

gizli: Gizli, saklı, örtülü.

g. 24r4, 77v2, 82r1, 112v5, 145v4,

170r2, 181r7, 181v1, 189r5, 203r3

g.-dür 21r6, 45r2

g.-si 24v1

göbek: Göbek.

g.(g)-inden 187r3

göç: Göç, hicret. *Tas.* Nefsi öldürmek.

g.-i 77r3

göç-: Göçmek, yurt değiştirmek, hicret etmek. *mec.* İrtihal etmek, ölmek. *Tas.* Nefsini öldürmek.

g.-di 71r6

g.-diler (konanlar g.) 56v5

g.-dük 161v4

g.-egör (dost menziline g.) 78v2

g.-enler 145v3

g.-er 113r5

g.-er (dünyeye gelen g.) 96v3

g.-er (oldum) 145v3

g.-erimiş (konan g.) 69v6

g.-erüz (bâkî mülkine g.) 100r1

g.-icek (menziline g.) 161r2

g.-mege 56v5

g.-meseñ (göçkünci gibi g.) 205v4

g.-miş (konanlar gerü g.) 165r5

göçkünci: Göçebe, göçer, göçecek duruma gelmiş kişi. *Tas.* Ölümlü olmalarından dolayı, bu dünyaya gelen herkes.

g. (gibi göçmesen) 205v4

gögüz: Göğüs.

g.-den (cānum g. üzül-di) 125r5

gök: Gökyüzü, sema, asuman; uzay, feza.

g. 18v1, 25v3, 25v4, 72r4, 94v3,

110r2, 132r6, 133r7, 135r5, 149v1,

157v4, 173r6, 179r3, 179r4, 185v3,

185v4, 197r4, 198v4, 206v3

g. (dürilür) 75v2

g. (perdelerin açalar) 111r5

g. (yedi kat g.) 152v2

g.(g)-e 81v6, 125r5, 141v2, 185v5,

191r3, 196v4

g.(g)-e (ağmaz) 74v5

g.(g)-e (külüm g. şavuralar) 202v2

g.(g)-e (külümi şavur g.) 196v2

g.(g)-e (yere g. tıldum) 196v4

g.(g)-i 18r6, 24v6, 85v6, 120v1,

206v3

g.(g)-i (yèr ü g. yèr) 203r6

g.(g)-inden (dost g. uyanan) 67r6

g.(g)-ün 122r1

g.-de 121v6, 126v5, 132v6, 203r3

g.-den (indi) 150r5

g.-den (inen) 198v5

g.-den (yedi kat g.) 25v2

g.-desin (ne yerde ne g.) 113r3

g.-ler 61v4, 120r2, 121v5, 135r6

g.-lere (çıkan) 127r5

g.-lere 135r6

g.-leri 131r2

gök ekin: Henüz başak çıkarmış taze ekin.

Tas. Genç, gelecek vaat eden insanlar.

g. (biçmiş gibi) 208r1

gök yüzi: Gökyüzü, gök kubbe, sema, asuman, felek.

g. 170v3

g.-nde 171r2, 177r6

g.-nün 185v4

göl: Göl. *Tas.* İlahi nurun, ilmin bol olduğu yer, dergâh; gönül.

g.-idür ('ışk şerbeti g.) 68r5

g.-lerine ('ışk g. talğıl) 178r6

g.-ümüze 178r4

gönder-: Göndermek, uğurlamak.

g.-diler 124v2

g.-eler (sinden yaña g.) 176r2

gönen-: Nimete refaha kavuşmak, yararlanmak, sevinmek, sevgi bağlamak.

g.-di 156r5

g.-esin 156r5

gönül-: Yönelmek, yüzünü döndürmek, teveccüh etmek; yola gelmek. krş. bk. **gönül-**

g.-elüm (ilüümüze g.) 71r2

g.-ene (dost yolına g.) 180v4

gönül-: Yönelmek, yüzünü döndürmek, teveccüh etmek; yola gelmek. krş. bk. **gönül-**

g.-di 71r6, 187r5

g.-düm 135v6, 145v3

göñlek: Gömlek. *mec.* Kefen. *Tas.* Beden, vücut.

g. 72v1, 72v1

g. (yeñsüz g. geydi) 81r4

g. (geymiş) 194r3

g.(g)-e 126v6

göñül: İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevi yönü, yürek, dil. *Tas.* Cenabıhakk'ın

insanda tecelli ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı.

g. 41v6, 48r4, 48r4, 48v3, 48v4, 62r4, 64r5, 64v1, 97r3, 97r4, 97r5, 97r6, 114r3, 114r3, 114r4, 114r5, 114v1, 114v1, 114v2, 114v3, 114v5, 114v6, 115r1, 115r2, 115r3, 115r4, 115r5, 115r6, 115v1, 123r6, 155r4, 163v4, 164v6, 176v2, 193v4, 193v4, 206v1

g. (bāzārın iletmedün) 14v2

g. (birliği) 77v5

g. (cān u g.) 72r3, 159v5

g. (cān u g. iletmedün) 157r5

g. (cān u g. vèrişeli) 145v4

g. (cihānı) 5r1

g. (çalab'ıñ tahtı) 165r3

g. (çāre yok g. yıkmağa) 56v4

g. (dost turağı) 64r3

g. (dünyā pāyına g. vèrmegil) 149v4

g. (dünyeye g. vèren) 149v4

g. (ele getir) 199v6

g. (evinde yavuz endişe dutma) 162r3

g. (haberini bilür) 13r4

g. (hāk 'ışkına g. vèren) 89r2

g. (ırduñısa) 193v3

g. ('ışka g. vèren) 121v4

g. (iledüp) 158r5

g. (ilişdi) 149r6

g. (kal'asını alup) 180v3

g. (ma'şūka kim g. vèrdiyise) 102r5

g. (ölmiş g. dirile) 160v5, 160v6

g. (pası yunmayınca) 67v3

g. (pasın yuduñısa) 67v4

g. (şuyıla g. yunmaz) 167v7

g. (şarı) 141v1

g. (şehrine girdüm) 166v2

g. (tarlıgı gitmez) 192r3

g. (verenler) 40v3

g. (vèürisem) 206r3

g. (yıkarsa) 165r1, 165r3

g. (yüz ka'beden yègrekdür bir g.

ziyāreti) 199v6

g.-de 3v6, 13r2, 14r2, 20r1, 59v3, 74v4, 130v6, 154v2, 169r6, 175r2, 175v1

g.-de (hakk turağı g.) 201v5

g.-de (kalur) 48r5

g.-de (rāzı g. gizle) 159r1

g.-dedür (dost turağı) 193v4

g.-dedür (hakk'a turağı) 93r6

g.-den 50r2, 79v1, 126r1, 103v1

g.-den (cüş kıldı) 140v1

g.-den (gitmez) 191v1

g.-den (göñüle) 184r2

g.-den (olası) 167v6

g.-den (taşra düşdi) 34r3

g.-den (taşra kıla) 13r3

g.-dür 163v5

g.-e (çalap bakdı) 165r3

g.-e (gir) 93v2, 156r5

g.-e (gireni) 156r5

g.-i 12v6, 92v5, 94v4 (göñli)

g.-i (gözi) 65v1, 143r5 (göñli)

g.-i (pas dutmadı) 99r3 (göñli)

g.-i (tarı gitmez olur) 33v4 (göñli)

g.-idür 74r6 (göñlidür)

g.-ile 97r1

g.-in (aldum) 163r5 (göñlin)

g.-in (şırçadur şımayasın) 111v7 (göñlin)

g.-inde 30r1, 131r3, 185r6, 189r5 (göñlinde)

g.-inden (ne geçdise) 186r5 (göñlinden)

g.-ine 89v3 (göñline)

g.-ine (girdün) 128v2 (göñline)

g.-ini 10v5, 37v3 (göñlini)

g.-ini (yıkamaz) 190r2 (göñlini)

g.-ler 111v4, 111v6, 160v7, 178v5, 193v6

g.-ler (etegin dutğıl) 193v6

g.-ler (ol g. içinde) 170r3

g.-ler (tahtına sultān olasın) 155v3

g.-ler (yapmağa geldüm) 126r5

g.-ler (yıkuban) 207r5

g.-lerde 201v3

g.-lerden 14v1

g.-lerdür (dostuñ evi g.) 126r5

g.-lere 161v2

g.-lere (git) 43r4

g.-lerin 193v5

g.-lerün (pasıdur) 70r4

g.-lerün (pasını sileyin) 70r5

g.-lerün 13r4

g.-üm 56r2, 62r2, 76r2, 76r4, 86v5, 97r2, 97v4, 100v5, 100v5, 143r5, 146r2, 152r2, 152r3, 152r3, 185r2, 195v1, 196r3, 205v1, 206r4 (göñlüm)

g.-üm ('ışkuñ g. yağmaladı) 153r4 (göñlüm)

g.-üm (alan) 130r7 (göñlüm)

g.-üm (evin yudı) 200v2 (göñlüm)

g.-ümde 171r6 (gönlümde)
 g.-ümdeki 136r1 (gönlümdeki)
 g.-üme 143r2 (gönlüme)
 g.-üme (yoldaş oldu) 185r1
 (gönlüme)
 g.-ümi (tūr eyleyem) 120v2
 (gönlümi)
 g.-ümi (aldı) 130r3, 191r6 (gönlümi)
 g.-ümi (‘arş eyledi) 191v2 (gönlümi)
 g.-ümi (yakdı) 192v4 (gönlümi)
 g.-ümün (gencine) 139v1
 (gönlümün)
 g.-ümüz 121r6 (gönlümüz)
 g.-ümüz (be’s olmaya) 60v3
 (gönlümüz)
 g.-ümüz (evi) 141r2 (gönlümüz)
 g.-ün 200v5 (gönlün)
 g.-ün (aldı) 130r6 (gönlün)
 g.-ün (bütün şımak) 90v4 (gönlün)
 g.-ün (evi) 121r1 (gönlün)
 g.-ün (haqq’a vēr) 67v6 (gönlün)
 g.-ünde 13r2 (gönlünde)
 g.-ündeki (şeki gider) 91r5
 (gönlündeki)
 g.-ünden (geçmesün) 113v3
 (gönlünden)
 g.-ünj (vēr) 68v3 (gönlünj)

göñül eri: Uzun uzun bir gayretten sonra, zahirî gerçeği geçerek, her şeyin aslını, gerçeğini görebilme kudretine eren arif kimse. (UO, s. 127)
 g. 13r4, 40v4
 g.-ni 43r5

göñül gözi: Manevi temizliğin ve olgunluğun insana verdiği uyanıklık,

gördüğü şeyin gerçekliğine varma hassası, kalp gözü, can gözü, sağ görü, basiret. krş. bk. **cān gözi**.

g. (görmeyince) 67v6

g.-n (açar) 183r1

g.-n (açdum) 102v2 (gönlüm gözin)

göñül kulağı: krş. bk. **Cān kulağı**.

g.-la 180r2

göñülsüz: Alçakgönüllü, mütevazı.

g. 130r4

g. (kalmayınca) 163v4

g.-em 97r4

gör-: Görmek; hakikati fark etmek; dikkate almak, dinlemek; yaşamak; düşünmek; rastlamak, karşılaşmak; karşılığını bulmak; anlamak. **Tas.** Manevi ilim, feyz almak; perde, engel kaldırılmak; şahit olmak.

g. 2r1, 5r5, 7r3, 8v2, 8v6, 17r2, 17v2, 19r2, 19r3, 30v5, 36v6, 39r4, 42r2, 52v1, 60v5, 66r4, 69r5, 79v5, 80r5, 82v6, 83r2, 97v2, 112v3, 112v5, 113v1, 116r2, 136r2, 148r5, 160r7, 166r3, 171r3, 172r6, 177r2, 177r3, 177v1, 186v6, 190r3, 194r3, 194v1, 195v4

g. (bir g.) 184v4

g. (er g.) 184v4

g. (güzīn g.) 30v5

g. (uñat g.) 13r2

g.-di 8v6, 17r3, 17r4, 29r2, 94v4, 145r3, 169v6, 184v8, 186v5, 187r5, 187v1, 191v2, 195v2

g.-di (dost yüzini g.) 58v6

g.-di (dost yüzini g. gözüm) 60r2

g.-di (dostı g.) 191v6
 g.-di (hakk'ı kendüde g.) 201r6
 g.-di (ma'sûk yüzün g.) 97r1
 g.-di (tecellisin g.) 105v2
 g.-dise (er yüzün g.) 151v3
 g.-diyse (dost yüzün g.) 157v5
 g.-dügi 106v3
 g.-dügin 144r4
 g.-dügini 49v4
 g.-dügüm 153r1, 208v5
 g.-dügünü 189r6
 g.-dügüne 80v4
 g.-dük 56v5, 71r5
 g.-düm 27v2, 60v5, 76r5, 101r2,
 101r3, 101v1, 122r1, 132v1, 133v2,
 141v6, 144r6, 144r6, 144v1, 144v2,
 144v3, 144v4, 144v5, 145r1, 145r2,
 145r3, 166v3
 g.-düm (bahâdur g. cāna kıyanı)
 184v2
 g.-düm (bende g.) 196r1
 g.-düm (bildüm demegil) 150r2
 g.-düm (demegil) 184v10
 g.-düm (dèyen degül gören) 122r2
 g.-düm (dost dîdârın g.) 181r6
 g.-düm (dostı bende g.) 195v6
 g.-düm (erenler yüzün g.) 154r1
 g.-düm (hâk nûrın g.) 136v4
 g.-düm (hakk'umı g.) 102v3
 g.-düm (muhammed nûrını g.) 172r2
 g.-düm (oda yakarlar g. dèyeni)
 184v10
 g.-düm (pîrüm yüzün g.) 146v2
 g.-düm (pîrümün yüzini g.) 146v3
 g.-düm (sultānumı g.) 102v2

g.-düm (şāh dîdârın g.) 129r4
 g.-dün 192v1
 g.-dünise 208r3
 g.-dünise (dostı 'ayān g.) 78r6
 g.-e 16r1, 29r6, 32r2, 37r1, 37r5,
 47v3, 48v6
 g.-e (dost yüzün g.) 190v4
 g.-e (hakk'ı g.) 61v6
 g.-e (sultānı g.) 49r1
 g.-ebilsün 160r3
 g.-edurur 144r4
 g.-eler 90r6
 g.-elüm 76v3, 78r5
 g.-em 7r1
 g.-em (dostı g.) 170r3
 g.-em (nètdümise g. birgün) 147r2
 g.-emedin 48r4
 g.-emez 13r1, 13v5
 g.-emez (yolın g.) 16v5
 g.-emezem 84v1
 g.-emezin 157r3
 g.-en 57v3, 68r3, 105r4, 141v7,
 158r6, 158v2, 158v6, 169v5, 188v6
 g.-en ('ayne'l-yakîn g.) 160r3
 g.-en (dost g.) 93v4
 g.-en (dost yüzini g.) 177r1
 g.-en (dostı yakın g.) 78r4
 g.-en (dostını göze göz g.) 89r2
 g.-en (gördüm dèyen degül g.) 122r2
 g.-en (ma'sûk yüzün g.) 162v4
 g.-en (müşāhede g.) 41r6
 g.-ene 86v6, 94r2
 g.-ene (hakk'ı g.) 81v5
 g.-enler 82v4, 158v5, 197v7
 g.-enler (dostı g.) 40v3

g.-enler (ma'sûkanun yüzün g.) 10v2
 g.-enlere 170r3
 g.-enün 114v5
 g.-esi 194v2, 201r6
 g.-esi (dost dīdārın g.) 199v3
 g.-esim (içindeki sultānun yüzün g. gelür) 84r6
 g.-esin 21v2, 21v4, 23v2, 39v2, 98v1, 148r1, 154v1, 154v2, 182r4, 194r2
 g.-esin (dost yüzün g.) 148v4
 g.-esin (dost yüzini g.) 147v3
 g.-esin (dostı g.) 13v4
 g.-esin (ḥaqq'ı 'ayān g.) 154v4
 g.-esin (ḥālün g.) 16r6
 g.-esin (müṣāhede g.) 147v4
 g.-eṭururken 87v1
 g.-eydün 51v5
 g.-eyidi 189r6
 g.-eyidi (dost yüzini g.) 160r1
 g.-eyin 7r4, 46v4, 187r6
 g.-gil 122r4, 190r2
 g.-icegez 198v1, 198v6
 g.-icek 115r1, 194r2
 g.-icek (dost yüzini g.) 64r6, 159v3
 g.-icek (dīdār kapusın g.) 179r2
 g.-ilmez (oldı) 27r6
 g.-imezem 130v1
 g.-ince 204v6
 g.-ipdurur 117r3
 g.-iser 180v5
 g.-medi 160r6
 g.-medi (yalan g.) 68v1
 g.-medin 157r4
 g.-medin (taş atarsın) 150v2

g.-medük 175r5
 g.-mege 141v6
 g.-mege (leylā yüzün g.) 84v5
 g.-megiçün 145v6
 g.-megil (alık g.) 184v4
 g.-megil (az g.) 123r3
 g.-megil (ḥor g.) 198r5
 g.-megile (er yüzün g.) 163r3
 g.-mek 47r5, 82v3
 g.-meklige 198r5
 g.-meklige (yüzini g.) 84v1
 g.-memek 47v6
 g.-men (tehī g.) 133r4
 g.-mese 49v5
 g.-meye 40v5, 165v1
 g.-meyen 94r5
 g.-meyen (özini g.) 47v3
 g.-meyesin 66r2
 g.-meyesin (dīdār g.) 198v5
 g.-meyince (gönül gözi g.) 67v6
 g.-meyiser (baş gözi g.) 67v6
 g.-meyiser (dost yüzün g.) 159v6
 g.-meyiser (ḥaqq dīdārını g.) 162r6
 g.-mez 33v3, 34v4, 41r2, 47r3, 47r5, 47v1, 48r3, 48r6, 82v4, 132v3
 g.-mez (dostı g.) 106v5
 g.-mez (dünyâyı g.) 47r3
 g.-mez (èy ḥaqq'ı g.) 97v2
 g.-mez (kendözin g.) 179r5
 g.-mez (misin) 59v4, 109r4
 g.-mez (ola) 175v4, 176r2
 g.-mezidi 120r4
 g.-se 158r7, 158v3
 g.-sem 101r6
 g.-señ 51v4

g.-seyidün 51v3
 g.-üben 143v5
 g.-üben (hoş g.) 110v4
 g.-ücek 77r1
 g.-ün 100v1, 126r1, 173r6, 195v6
 g.-ün (ğanīmet g.) 127v3
 g.-üp (dost yüzün g.) 133r4
 g.-üp (kendözün g.) 13v1
 g.-üpdür ('ayne'l-yakīn g.) 167r6
 g.-ür 36r3, 49r2, 78v3, 88r2, 91r1, 130v6
 g.-ür (dīdār g.) 158v5
 g.-ür (ne fāide g.) 32v3
 g.-ür (yüzün g.) 197v5
 g.-ürken (gözüm g.) 35v6
 g.-ürken (gözün g.) 42v4
 g.-ürken 113v2
 g.-ürken (gözün g.) 112r5
 g.-ürse 57v4
 g.-ürseñ 74r4
 g.-ürsin 13v1
 g.-üvëreyin (dost yüzün g.) 151v6

göre (1): Gör, bak, baksana.

g. 71r5, 149v6

göre (2): Uygun olarak, uygun şekilde.

g. 32v5, 47r1

görin-: Görünmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek. krş. bk. **görün-**

g.-e 182r1
 g.-e (biñ g.) 17r6
 g.-em (hoş g.) 101v3
 g.-en 90r3
 g.-endür 102v3
 g.-indi (bunda g. ol kādīr) 90r6
 g.-medi 46v1

g.-mez (berre g.) 20v3
 g.-mez (oldı) 18v4
 g.-mez (zerre g.) 20v3
 g.-ür (zindān g. gözüm) 59r2

görün-: Görünmek, belirlemek, gözükmek.

krş. bk. **görin-**

g.-di 40r2, 203r5
 g.-di (sende g. hağ) 105v2
 g.-di (tolu g.) 90v1
 g.-mez (oldı) 9v4
 g.-mezsın (yakın g.) 82r4

görklü: Güzel, temiz, iyi, mübarek, çekici, gösterişli, görkemli.

g. 82r4

göster-: Göstermek, sağlamak; yansıtmak; açık etmek; işaret etmek, tavsiye etmek. **Tas.** İlim, feyz, hakikat nasip etmek.

g. 143v5, 173v3
 g. (dīdāruñı g.) 88r5
 g. (hasretini g.) 146r6
 g.-di 176v2
 g.-di (kendözüm g.) 129r3
 g.-di (kendözümü g.) 135v7
 g.-di ('özür g.) 22r1
 g.-diler (yol g.) 124v2
 g.-e 54r2
 g.-em (kesb g.) 102r3
 g.-en 68r3, 122r2, 169v5
 g.-en ('ibret g.) 127r1
 g.-en (toğrı yolu g.) 141r6
 g.-ene (sa'adet g.) 19v1
 g.-eyin 11r2, 153v2
 g.-eyin (dostı g.) 181v4
 g.-me 45r2

g.-medi (gevherin g.) 158r2

g.-meyen 47r6

g.-mezler 102v5

g.-ür 182v4, 193v2, 192v5

g.-ür (dīdārın g.) 54r6

g.-ür (ma'nā yüzün g.) 183v5

götür-: Ayırmak, uzaklaştırmak,

kaldırmak; ortadan kaldırmak,

bertaraf etmek; taşımak, yüklenmek.

g. (elün g.) 174v1

g. (yüzünden perdeyi g.) 153r6

g.-di 2r2, 187v3

g.-di (el g.) 186r2

g.-di (perde olanı g.) 39v3

g.-diler 125v3

g.-düm (perdelerini g.) 99v5

g.-em (el g.) 134v4

g.-en 18r6

g.-medi (gücünü g.) 100v6

g.-megil (aradan g.) 162r5

g.-mek 162r5

g.-meye (dost yüzünden niķābı g.)
105v6

g.-üp (başum g.) 56r1

g.-ür (öküz taşuñ üstinde taş balık
g.) 194v7

g.-ür (tahtum benüm yel g.) 122v2

g.-ürin (güç g.) 100v6

göyin-: Yanmak. krş. bk. **göyne-, göyün-**

g.-eyin (dīdārūña g.) 153r6

göyne-: Yanmak. *mec.* Gönlü yanmak,

ızdırap çekmek, kederlenmek. krş.

bk. **göyin-, göyün-**

g.-r (özi g.) 54r3

g.-r (özüm g.) 208r1

g.-riken (ışkıla g.) 149v2

göyni: Yanık.

g. 76r3

göyün-: Yanmak, alevlenmek. krş. bk.

göyin-, göyne-

g.-mez (şu oda g.) 171v7

göz: Göz; bakış. *mec.* Bakış açısı.

g. 48r4, 48r5, 48v1, 48v5, 48v6,

50r2, 53v3, 54r2, 82v3, 82v4, 106v3,

169v5, 179r5, 201r6

g. (açduķ) 190v1

g. (açup yunmış gibi) 207v4

g. (hicābıdur) 78r7

g. (hicābın silesi) 201v1

g. (hiķābın bildünise) 78r6

g. (ırma) 79v3

g. (yumdı) 52r4

g. (zāhir g.) 93v4

g.-den (bırak) 102v5

g.-e 48v3, 152r3, 161r2

g.-e (göz) 89r2

g.-i 36v4, 50r1, 58r4, 61v6, 144r4

g.-i (tolmış) 16v4

g.-i (baş g.) 49r2, 67v6, 106v5

g.-i (cān g.) 105v4, 191v2

g.-i (cānda g. yok kişi) 159v6

g.-i (gönli g.) 65v1, 143r5

g.-i (gönül g. görmeyince) 67v6

g.-i (görmez kişi) 48r3

g.-i (görmez kişinün) 48r6

g.-i (gözi olan durur) 48r6

g.-i (münkirlerün g. kördür) 153v2

g.-i (münkirün g. kördür) 165r2

g.-i (şüret g.) 48v5, 180v5

g.-i (yok) 47r3

g.-i (yok kişi) 48v2
 g.-i (yok kişinin) 48v4
 g.-idür (bâtin g.) 93v4
 g.-idür (cân g.) 49r2
 g.-ile (bir g. bakmak) 152r4
 g.-ile (bir g. bakmayan) 70r7
 g.-in (bağlamış) 98v4
 g.-in (bâtin g. aç) 103v1
 g.-in (bınar eyledi) 187v1
 g.-in (cân g. açar) 181r5
 g.-in (gönlüm g. açdum) 102v2
 g.-in (gönlül g. açar) 183r1
 g.-in (ırmaz) 43v5, 97v4, 160r3
 g.-indeki 141r4
 g.-le 160r7
 g.-le (hüner g.) 13v4
 g.-ler 158v5
 g.-ler (kara g.) 144v5
 g.-lerden 105r6
 g.-leri 28v6, 47r4, 57v4, 57v5
 g.-leri (açıldı) 40r3
 g.-leri (iki g. kördür) 38v2
 g.-lerin (aldun) 204r6
 g.-lerinde 34v3
 g.-lerine 40r2, 40r2
 g.-lerini (süzer) 137r3
 g.-lerüm (süzüldi) 125r5
 g.-lerümi 97v6
 g.-lerün 199v3
 g.-lerün (aç) 39r6
 g.-lerün 105r4
 g.-üm 58v6, 78v3, 86v5, 88r2,
 145v6, 152r3, 192v4, 195v2
 g.-üm (açdı) 129r3, 163v2
 g.-üm (açup) 208v5

g.-üm (dost yüzini gördi g.) 60r2
 g.-üm (görür) 91r1
 g.-üm (görürken) 35v6
 g.-üm (hicâbın açdum) 155r2
 g.-üm (yüziğe tutam) 132r1
 g.-üme 20v3, 90r3, 184v12, 185r4,
 191v1
 g.-üme (toprak tıdudurup) 210r3
 g.-üme (zindân görünür g.) 59r2
 g.-ümi (dost g. açdı) 135v7
 g.-ümi (dost g. siler 181r5
 g.-ün 47v1, 48r4, 175v4
 g.-ün (aç) 15v4, 48r3, 75r5, 93v6,
 113r6, 134r1
 g.-ün (fitnesidür) 48v4
 g.-ün (görürken) 42v4
 g.-ün (görürken) 112r5
 g.-ün (hicâbın silicek) 94v3
 g.-ün (ırma) 117r3
 g.-ün (nûrı) 47v3
 g.-ün durur 53v3
 g.-üne 182r1
 g.-ün (aç) 69r5, 84r4
 g.-ün (açagör) 78v2
 g.-ün (açıl) 47v6
 g.-ünle 80v4

gözet-: Gözetlemek, beklemek, bakmak, ummak; önem vermek, göz önünde tutmak.

g. (kapu g.) 12r4
 g. (şabır g.) 30r3
 g.-dün 14v1
 g.-me (dip g.) 12r4
 g.-me (yolın g.) 79v6
 g.-medüm (aşşı g.) 108r2

g.-mekden 88r2

g.-meyem ('özri g.) 123v1

g.-mez (yolın g.) 92r4

gözü: Ayna; parlaklık, yansıtıcılık. *Tas.*

Allah'ın kendi güzelliğini kâmil kullarında seyretmesi.

g.-si ('ışkınun g.) 176v2

göze-: Gözetlemek, bakmak, tecessüs etmek, aramak.

g. 33r1, 50r4, 159r1

g.-düm 166v3

g.-me 42r5

g.-r 169v5

g.-rsin 46v1

g.-yen (özini g.) 50v6

göz oğrısı: Gönül gözünü kör eden nefis.

g. 47v2

gözsepek: Köstebek.

g.-dür 116r5

gözsüz: Kör, âmâ. *mec.* Gerçeği görmeyen, basiretsiz; kalp gözü kapalı.

g. 130v6, 159v6

g. (olasın) 198v3

g.-lerün 141r4

göz yaşı: Gözyaşı.

g. 101r1 (gözi yaşı)

g. (nice gele) 174v6

g. (sel gibi akar) 29r1

g.-n 137r2 (gözi yaşın)

g.-n 7v1 (gözüm yaşın)

g.-nı (dökem) 135r1

g.-nı 174v6 (gözüm yaşını)

g.-yımış 187v1 (gözi yaşıyımış)

gulgule: (Far.) Dalga dalga ortalığa yayılan gürültü, velvele, bağrışıp çağrışma.

ğ. 17r5

ğurbet: (Ar.) Uzaklık; vatandan ayrı yaşamının verdiği duygu, gariplik, yabancılık. *Tas.* Maksada ulaşmak için vatandan ayrılma, asıl vatan olan ruhlar âlemine göre bu dünya ve bu dünyada bulunma durumu; bu dünyaya alışamama.

ğ.-le (bağrı bişen) 146v4

ğusl: (Ar.) Yıkanma; boy abdesti alma.

ğ. 166v1

ğuşsa: (Ar.) Gam, keder, hüzn, tasa.

ğ. 37v6, 58v4, 120r4, 132v3, 153v6

ğ. (yème) 8v1

ğ.-m (gitdi) 153v6

ğüş: (Far.) Kulak.

g. (dut) 44v3

g. (hâk ola) 50v2

güç: Zulüm, haksızlık, zor, eziyet, sitem; faaliyet; kuvvet, derman, tâkat, enerji.

g. (götürürin) 100v6

g. (olmaz) 161r1

g. (olmuş) 39r3

g. (olur) 183r3

g.(c)-i (iş g.) 65v3

g.(c)-ini (götürmedi) 100v6

g.(c)-ini (var g.) 137r1

g.(c)-üm 128v3

gücin: Güçlülük, zorlukla.

g. 183v2

güçlü: Güçlü, kuvvetli; kudretli, sözü geçen, dediğini yaptıran.

g. (ola) 123v5

güft: (Far.) Söz, laf, lakırdı.

g.-ile 120r5

gügercin: Güvercin.

g. 62r5

güher: (Far.) Cevher, mücevher, elmas, inci; öz, esas, aslî maya. *Tas.* Hikmetli sözler; mana ve ilahi sıfatlar; Allah'la vuslat.

g. 73r1, 93v2, 93v3, 95v2, 111v6, 152v3

g. (denizden g. alası) 201r3

g. (denizden g. aldık) 201r4

g. (denizinden içdi) 152v5

g. (dür ü g. saçır oldum) 145r5

g. (hâk bir g. eyledi) 185v3

g.-den (buğ çıkar) 185v4

g.-ler 172r6

gül: (Far.) Gül; gül ağacı. *mec.* Cânân, sevgili. *Tas.* Teşbihli, mecazlı ve istiareli kullanımına göre anlamı değişkenlik gösterir. Gerçek anlamının dışında Hz. Allah'ın zatı ve sıfatları; Hz. Muhammed; ilim ve feyizle donanmış Arif kimse yerlerine kullanılmıştır.

g. (dêrer) 144v5

g. (dêyüben yıylarıdum) 205v1

g. (diken olma g. ol) 155v5

g. (muhammed deridür) 136v1

g. (olam) 58v5

g. (senün kokuından eyü g. bostân içinde bitmeye) 58r1

g. (ü reyhân kokusu) 58r2

g.-e 173r6

g.-e (ötmege g. geldüm) 136r6

g.-i 87v1

g.-ile 136v1

g.-ler (kim bize taş atarısı g. nişâr olsun aña) 200v4

g.-ün (kıvıl g. yüzine) 154r1

gül-: Gülmek, gülümsemek; alay etmek. *mec.* Mesut olmak.

g. (dur) 37v2

g.-di 81r3

g.-düm 153v6

g.-em 136r6

g.-en 134v6

g.-erem 128v7

g.-esini (dost u düşmen g.) 181r1

g.-ince 137r3

g.-megün 69v4

g.-mek durur 69v4

g.-mez 136r3

g.-mezüz 96r2

gül-beng: (Far.) Yaygara koparmak, ortalığı velveleye vermek, çılgılık. (LXC, gyul-bāng: A loud shout)

g.-ini (nefsün g. ura) 182r3

güle güle: Güle güle, gönül rızasıyla.

g. 99v5, 130r5

gül-istân: (Far.) Gül bahçesi, gülü çok olan yer, gülsen, gülzar. *Tas.* İlim ve irfanın, feyzin bol olduğu yer.

g. (eyleyen) 206v2

g. (ola) 58v5

gül-zâr: (Far.) Gül bahçesi, gülşen, gülistan. *Tas.* Dergâh, tekke.

g. (oldı) 206v2

g.-uma (girdüm) 146v5

gümān: (Far.) Zan, şüphe.

g. 25v5

g. (dutmaya) 58r5

g. (eyledi) 190r6

g. (kalma g. içinde) 166r5, 166v6

g. (olısar) 92r3

g. (tutmayasın) 38r3

g.-a (vèren) 105v1

g.-dan 102r2

g.-dayıdum 118v4

g.-ı (şıdkı oda yak) 93v6

g.-ı (yağmaya vèrdük) 108r5

g.-ıla (yatmağıl) 174v3

g.-um (yağma olsun) 155r2

g.-uñ 15r6

gümānsuz: (Far.+T.) Şüphesiz.

g. 65r3, 127v3, 129r4

gümiş: Gümüş, maddî değer.

g.-in (dünye altun g. kıo) 96r4

güm-rāh: (Far.) Yolunu şaşırması, doğru yoldan ayrılmış.

g. (olam) 140r1

g. (olmak) 107v2

g. (olup) 67v2

gün: vakit, zaman; gündüz; güneş; defa kere. **Tas.** Ahiret günü; ezel bezmi.

g. 12v3, 78v3, 91r1, 110v2, 120r3, 156v4, 156v4, 205r2

g. (ay u g. yürisün) 185v5

g. (beş on g. 'ömür) 15v5

g. (bir g.) 7r4, 11v1, 15v1, 15v3, 51r6, 51r6, 51v1, 57v3, 62r6, 93r1, 107v4, 181v7, 194v3, 207v5

g. (bir iki g.) 51r5

g. (buçuk g.) 6v6

g. (bugünkü g. durur yarıñgı günün) 42r4

g. (deminde) 130v7

g. (dört on g.) 114r4

g. (dutulur) 158v2

g. (dün g.) 10r1, 68v4, 80v6, 101r1, 116r1, 127v7, 153r2

g. (dün ü g.) 67v6, 74v7, 93r5, 107v3, 110r4, 172r1, 202r6

g. (geldükce) 202v3

g. (her g.) 27r2, 35r1, 36v5

g.-den 70v6

g.-den (güne) 69v3

g.-dür (bu g.) 90r6

g.-e 176r3

g.-i 61r5, 175v4, 188v1

g.-i (dünden g. bilmezin) 201v6

g.-i (düni g.) 202r3

g.-in (dün ü g.) 168r2

g.-inde (maşşer g.) 92v2, 170v4

g.-leri (dün olmuş g. gördüm) 144v4

g.-üm (anda çıkar benüm g.) 153r2

g.-ün 112r3

g.-ün (bugünkü gün durur yarıñgı g.) 42r4

g.-ün ('ışkıla geçsün g.) 92v3

g.-ün (toğan g. geceye benzer) 47r2

günāh: (Ar.) Günah, Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış; suç, yazık.

g. 209v4

g. (ètdüm) 208v1

g. (kıldum) 157r4

g.-ını (yuyamaz) 98v3

g.-lara (batarsın) 151r1

g.-ları 128r7

g.-larumuz 128r6

g.-laruñ 61v5

g.-laruñ (tartalar) 205r1

g.-laruñı 204v7

g.-laruñı (yuya) 182v5

g.-um 152r2

g.-umı 133v2

g.-uñ (tağca g. eride) 108v7

g.-uñı 83v6

günāhlu: (Ar.+T.) Günahkâr, suçlu.

g. 128v4

g. (cānumuza) 172v4

günde: Her gün.

g. 47v2, 91r2, 114r7, 176v3, 198v5

gündüz: Gündüz; güneş, gün ışığı.

g. 66r4, 86r6, 97v6

g. (dün g.) 170r2

g. (gece g.) 87r6, 169r1

g. (ola) 183r4

g.-i 165r2

g.-i (bayrām ola) 183r2

g.-leri 194v2

gündüzin: Gündüz vakti.

g. 78v3, 91r1

güneh: (Ar.) Günah.

g.-ler (yuyasın) 84r1

güneş: Güneş. *mec.* Aydınlık, güzel yüzlü (sevgililer).

g. 47r3, 198r6

g. (yüzlüler) 194r6

g.-i (ilk yaz g.) 136v4

günlük: Günlük.

g. (beş g. 'ömür) 14v5

güt-: İzlemek, takip etmek, riayet etmek, kollamak, idare etmek.

g. 51r2

güveç (1): Yemek pişirmeye mahsus yassıca geniş ağızlı toprak kap. *Tas.* Kalp.

g.(c)-i (şırsın) 183v3

güveç (2): Güveçte pişirilmiş yemek. *Tas.* Kalpteki iman.

g.(c)-i (sebîl olur) 183v3

güy-: Beklemek, dayanmak, sabretmek.

g.-ersin 42v5

g.-mez (bu iş yarına g.) 193r1

güzâf: (Far.) Boş söz, manasız laf.

g. 168r3, 190v3

g. (yerde) 42r1

güzel: Çekici, cazip kimseler.

g.-ler (katında biter) 114v5

güzer: (Far.) Geçme, geçiş.

g. 106v2

g. (eyledi) 187r3

güzîn: (Far.) Beğenilmiş, seçkin, seçilmiş.

g. 103v1, 151r5

g. (gör) 30v5

H, H, H

ha: Sürekli, durmadan; evet, işte.

h. 10r4, 63r1, 150r5, 193v2

hâb: (Far.) Uyku. *mec.* Gaflet uykusu.

h. 47r4

haber: (Ar.) Haber, nakledilen söz veya bilgi. *Tas.* Hz. Peygamber'den yahut sahabe ve tabiinden rivayet edilen hadisler (MSL, s. 1147); hakikat

ilimleri; Allah'tan, ilimden bahseden
sohbet.

h. 36r1, 75r6, 79v1, 122r4, 106r3

h. (alayıduğ) 46r3

h. (aydayıdum) 67r5

h. (ayıtmasun) 57r5

h. (degirü) 11r5

h. (degürdi) 26v5

h. (eyleñ) 121v4

h. (geldi) 81r1, 99v3

h. (gelicek) 154v5

h. (ilettdi) 19r2

h. (işit) 70v4

h. (şorana) 81v5

h. (şorarısañ) 190v3

h. (söyledi) 27r1

h. (söyleme) 66v5

h. (vêr) 24v5, 149v2, 150r5

h. (vêrdi) 145r3, 191v2

h. (vêren) 122r4

h. (vêresi) 186r6

h. (vereyin) 11r2

h. (vêreyin) 130r6

h. (vêriserem) 5r2

h. (vêrmez) 63v5, 82v4

h. (vêrmez ola) 175v4

h. (vêrün) 181v2

h. (vêrür) 113r2, 151v4

h. (vêrürem) 76r3

h. (vêrürseñ) 207r3

h. durur 94r2

h.-de 76r2

h.-den 43v7

h.-e 12v1

h.-i 50v5, 64r1, 68v3, 182v3

h.-in 14v2

h.-in (aydayın) 20r1

h.-in (bilür) 13r4, 143v2

h.-in (dësem) 156v1

h.-in (getürür) 65v4

h.-in (şor) 157v5

h.-in (verigelem) 128r4

h.-inden (dëyem) 157v3

h.-ini 157v7

h.-ini (aydam) 70v2

h.-ini (kulaşsuz diñleyesi) 202v5

h.-ler (söyledi) 195v4

h.-üm 72v4

h.-üm (şorayın) 152r3

h.-ün (söylenür) 153r6

haber-dâr: (Ar.+Far.) Haberi olan,
haberli, vâkıf.

h. (olmadı) 206r6

habersüzin: (Ar.+T.) Ansızın, habersiz
olarak.

h. 137r2

habîb: (Ar.) Sevilen kimse, sevgili, dost;
Hz. Muhammed.

h.-i (hâk h.) 129v3

h.-ile 132v4

habs: (Ar.) Hapis, alıkoyma, bir yere
kapama, tutma, zapt etme. **Tas.**
Beden, dünya.

h. 208v6

h.-ine (tâma' h. düşdüm) 7v2

hâcât: (Ar.) Hacetler, dilekler.

h.-a (varadı) 44v4

hâc: (Ar. < hâcc) Hacca gitmişlik, hac
ibadeti yapmışlık.

h. (elli h. terk eyledi) 103v4

ḥac: (Ar. <ḥacc) Hac ibadeti, Kâbe'yi ziyaret.

ḥ. (cürm ü cināyet durur) 167r4

ḥ. (ḥicābdur 'āşıqlara) 166v1

ḥ.-a (biñ kez ḥ. varduñısa) 193v3

ḥ.-a (emek yemesün ḥ. bir göñül yıkarısa) 165r1

ḥāce: (Far.) Hoca, molla; efendi, sahip, reis. *Tas.* Şeyh, mürşit.

ḥ. 71r4, 71r5, 147r5, 151r2

ḥ.-si 182v6

ḥ.-si (ḥāceler ḥ.) 183r5

ḥ.-ler 207r6

ḥ.-ler (ḥācesi) 183r5

ḥ.-mdür 126v1

ḥ.-mile 126v2

ḥ.-müñ (bāğ-çesine) 126v1

ḥācet: (Ar.) İhtiyaç, lüzum, gereklik, muhtaçlık; dilek.

ḥ. 190v5

ḥ. (ne ḥ.) 33r2, 65r6, 119r5, 141v7, 209v5, 210r2

ḥ.-dür (ne ḥ.) 50v5

ḥ.-üm 123v4

ḥācet-gāh: (Ar.+Far.) Çare kapısı. (STG, ḥājat-gāh: a place of need; a necessary.)

ḥ.-um 195v1

ḥāç: (Erm.) Haç, çarmih.

ḥ. (öpdi) 103v5

ḥ.-a (ne büte ḥ. taparam) 123r2

ḥ.(c)-ındayuz 96r2

ḥadd: (Ar.) Şeriatçe verilen ceza, kırbaçlama cezası, kamçı ile vurmak. (STG, ḥadd: legal punishment for

certain crimes expecially by the lash.

LXC, ḥadd: to inflict the canonically defined punishment on an offender; also, to flog)

ḥ.-e (başılan) 127r2

ḥadīs: (Ar.) Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.

ḥ. 84r2

ḥ.-i (on iki biñ ḥ.) 150v3

ḥ.-i (peygām-ber ḥ.) 207v1

ḥ.-ile 111r1

ḥāk: (Far.) Toprak.

ḥ. (cānum ḥ. eyledüm) 129v3

ḥ. (terk edem bu ḥ. ü bādı) 139r3

ḥ. (ü sengini) 182r5

ḥ.-in (ayağı ḥ.) 43v1

ḥakīkat: (Ar.) Gerçek, öz, asıl, cevher, mahiyet, ruh. *Tas.* Allah'a erişme yolundaki dört makamdan üçüncüsü. Varlığın birliğinin bilgisi; müşahedeler ve sonrasında Allah'ta fena olmak ve daha sonra Allah'ta baki olmak.

ḥ. 70v2, 80v4, 10v3, 102r6, 110r6

ḥ. ('āleminde) 149r3

ḥ. (bir deñizdür) 78v7

ḥ. (deryāsında bahrī oldum) 119v3

ḥ. (ere) 183r2

ḥ. (ordusunda) 167r5

ḥ.-de 70v1, 79r3, 90v5

ḥ.-dür 32v1, 148r1, 183r3

ḥ.-e (ërene) 163v7

ḥ.-e (ërenlere) 164r3

h.-e (èresin) 203v1

h.-ün (kāfiri) 70v4

h.-ün (ma'nāsın bilmediler) 78v6

hâkim: (Ar.) Hükmeden, buyruğunu yürüten, hükmü geçen, egemen.

h. 159r1

h.-i (olasın) 161r1

hâkîr: (Ar.) Değersiz, itibarsız, küçük.

h. 140r5

hâk(k) (1): (Ar. <hâk(k) Allah, Cenabıhak, Hüda. Varlığı ezelden ebede sabit olan, hiçbir değişikliğe uğramadan var ve daimî olan, batıl olmayan anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

h. 27v6, 43r2, 49v4, 51v5, 54r6, 73v3, 77r1, 78v4, 81v6, 93r5, 93v6, 96r6, 102v3, 104v2, 105v2, 106r2, 112r4, 114r5, 118r6, 119v2, 121r1, 121v2, 133r6, 152r4, 152r7, 155v6, 181r3, 181r4, 185v3, 185v6, 193v5, 200v3, 200v4, 201r6, 203v3, 206v3, 207v5

h. (çalab'um) 128r6, 128r6

h. (çalab'uñ) 122r1

h. (çalab'uñ emrile) 74r3

h. (çalap) 172v5, 199r5, 204v3

h. (dîdârını görmeyiser) 162r6

h. (habîbi) 129v3

h. (hâzretine varuban) 110v4

h. ('ışkına göñül vèren) 89r2

h. (kapusı) 103r2

h. (kapusın açar oldum) 145r5

h. (katında) 76v4

h. (kelâmı) 169v7

h. (kelâmını) 132v4

h. (muṭî'-i h.) 139v5

h. (nûrı) 183v7

h. (nûrın gördüm) 136v4

h. (sende göründi h.) 105v2

h. (şarâbın içmiş gibi) 208r2, 208r3

h. (şarı) 148r1

h. (turağı göñülde) 201v5

h. (varlığından söyler) 148v6

h. (yalvarıcı) 77r3

h. (yolu) 13r2

h. (yolın) 200r3

h. (yolın göresin) 39v2

h. (yolına) 90v3, 98v4

h. (yolına gel) 42v4

h. (yolına teslîm olur) 56v4

h. (yolına uyağdı) 127r4

h. (yolından taşra dura) 38r4

h.-a 68v6, 77v1, 98r2, 102v2, 104v2, 117v4, 121v2, 176v2, 186r5

h.-a (bir derse) 34v6

h.-a (êr) 67v6

h.-a (êrdi) 76r5

h.-a (êrdün) 107v5

h.-a (êrenler) 108v6

h.-a (êrse gerek) 108v6, 152r5

h.-a (giden yolu) 12v6

h.-a (göñlün h. vèr) 67v6

h.-a (göñül h. uzayuban) 62r4

h.-a (göñüldedür h. turağ) 93r6

h.-a (gözleri h. açıldı) 40r3

h.-a ('ışkuñ h. êrgürür) 158v5

h.-a (münâcât êde) 187r5

h.-a (rükû'at eyledi) 195r6

h.-a (şükr eyledi) 7r2

h.-a (şükür eyledi) 186r2
 h.-a (şükür kıldı) 19r5
 h.-dan 38v4, 71v3, 75r4, 90v4,
 166r5, 184r1, 201v4, 207v1
 h.-dan (ayırıldı) 32v2
 h.-dan (ayru degüldüm) 118r3
 h.-dan (da'vā mı edersin) 107v2
 h.-dan (destür oldu) 114r3
 h.-dan (èrer dürlü naşīb) 163r6
 h.-dan (gelen āvāz) 60v3
 h.-dan (gelen şerbeti içdük) 161r6
 h.-dan (gelür hayr u şer) 70r2
 h.-dan ('ināyet oldu) 133v3
 h.-dan (işi h. bilenler) 91v5
 h.-dan (naşīb olmasa) 111v6
 h.-dan (nazar oldu) 145r5
 h.-dan (rızkını h. bile) 201r7
 h.-dan (yaña yürindi) 203v3
 h.-dur 166r5
 h.-ı 22r4, 93r5, 181v5
 h.-ı ('ayān göresin) 154v4
 h.-ı (bildi) 201r6
 h.-ı (bilmez) 96r6
 h.-ı (bulalum) 81r6
 h.-ı (buldı) 81v1
 h.-ı (buldum) 121r3, 163r3, 196v5
 h.-ı (bulıncaydı) 121r3
 h.-ı (èy h. görmez) 97v2
 h.-ı (göre) 61v6
 h.-ı (görene) 81v5
 h.-ı (her bir çiçek biñ nāzıla h. öger)
 69v1
 h.-ı (istemegil h. ırak gönüldedür)
 93r6
 h.-ı (kendüde gördi) 201r6

h.-ı (tıyanlara) 42r5
 h.-ı (tıyasın) 13r6
 h.-ıla 76r6
 h.-ıla (biliş oldum) 102v3
 h.-ıla (birlik ola) 81v4
 h.-ıla (olmadısa) 103r1
 h.-içün 24r1
 h.-umı (gördüm) 102v3
 h.-uñ 100r4, 102v4, 188r4
 h.-uñ (der-gāhında) 187v3
 h.-uñ (hānı bişüpdurur) 181v5
 h.-uñ (haznesine girdüm) 145r5
 h.-uñdur 117r2

hakk(ı) (2): (Ar. <hakk>) Layık, münasip, müstehak; doğru, gerçek; hisse, nasip, pay; adaletli, âdil; bir insana ait olan şey, harcanmış emek, verilmiş emekten doğan manevi yetki; gıyap.

h. 103r5, 106v6,
 h. (ola) 50v2, 50v2
 h. (sözleri algıl) 178v1
 h. (terāzū) 76v6
 h. (terāzū kırıla) 170r6
 h.-dan 50r3
 h.-dur 118v4, 109v2, 172v4
 h.-ı 50r2, 50r3
 h.-ı (hırka h.) 198v4
 h.-ı (konşı h. boynundayısa) 156r3
 h.-ı (söyle) 50v3, 91r5
 h.-ıla 50r3
 h.-ın (sözün h. işit) 113v3
 h.-ın (atañ anañ h.) 156r2
 h.-ına 12r2
 h.-ısa 114r1

ḥ.-uma 208v2

ḥaḳḳe'l-yaḳīn: (Ar.) Ayan beyan niteliğinde apaçık bilgidir. Marifet sahiplerine mahsustur. Toprağa bağlı beşerî vasıflardan sıyrılmanın gerçekleşmesi ve vuslat isteyen kimsenin bu dereceye erişmesiyle elde edilir. Kulun görülen şeyleri gözü ile apaçık gördüğü gibi gaybı da öylece müşahade etmesi, gayb hakkındaki bilgisini kesinleştirerek oradan dosdoğru haberler vermesidir. Tevhit lisanı ile cem'u'l-cem hâlidir. (MTTS, s. 448-450)

ḥ. 117v5, 167v1

ḥ.-dür 3v4, 3v6

ḥaḳlu: (Ar.+T.) Haklı, hakka uygun, doğru, yerinde.

ḥ.-sın 50v4

ḥāl: (Ar.) Oluş, bulunuş, suret, keyfiyet, durum. *mec.* Güç, kuvvet, takat, mecal. *Tas.* Kulun gayreti ve kastı olmadan sırf Allah'ın lütfu olarak kalbe gelen ve nefsanî sıfatları ortadan kaldıran mana, feyiz ve bunların dervişe geçici olarak verdiği coşkunluk ve cezbe.

ḥ. 32v6, 35r2, 113r5, 117v2

ḥ. (ādāb-ı ḥ.) 3r4

ḥ. (cevāb vèresi ḥ. gerek) 111v2

ḥ. (dört dürlü ḥ.) 2v6

ḥ. (dört ḥ.) 183r6

ḥ. (her ḥ.) 29v3, 29v4

ḥ. (içinde ḥāl) 116v4

ḥ. (olısar) 24r3

ḥ.-de 37r3, 104r5, 176v3

ḥ.-dedür 32r2

ḥ.-den 26r3

ḥ.-den (ḥāle düşdi) 115r3

ḥ.-den (ḥāle düşesin) 45r6

ḥ.-den (ḥāle gelmedi) 66v6

ḥ.-den (ḥāledür) 92v7

ḥ.-deyem 136r6

ḥ.-deyisem 88r3

ḥ.-dür 21r5, 21v6, 23v3, 32r1

ḥ.-e ('aceb ḥ. geldüm) 135v6

ḥ.-e (dönerise) 159v4

ḥ.-e (ḥālden ḥ. düşesin) 45r6

ḥ.-e (uymaz) 53r5

ḥ.-i 29r3, 29v5, 37r4, 38r6, 67r2, 72r2, 83v5

ḥ.-i ('arz-ı ḥ.) 52r4

ḥ.-i (bilimez) 165r1

ḥ.-i (bilür) 66v2

ḥ.-i (döner) 178v3

ḥ.-i (ḥāllendi) 168r4

ḥ.-i (ḳālden seçemedün) 103v3

ḥ.-i (yokdur) 31v3

ḥ.-ile 14r4

ḥ.-ile (geldi) 168r3

ḥ.-ile (kalursan) 15r5

ḥ.-in 26v4, 30v6

ḥ.-in (vuşlat ḥ. aydıserem) 164r3

ḥ.-in (vuşlat ḥ. bilenlere) 164r3

ḥ.-inden 141v5

ḥ.-inden (bilmez) 115r3

ḥ.-ine 103v1

ḥ.-ine (bakmaz) 192r4

ḥ.-ini 37r1, 67r1

ḥ.-ini (yarına koymaz) 53r5

h.-ler (katı h. ola) 113v5
 h.-leri (düşvār h. gördüm) 144v2
 h.-leri (nice oldu) 194r3
 h.-üm 136r5
 h.-üm (‘arz étmege) 126v2, 126v3
 h.-üm (bilüp) 206r3
 h.-üm (nice ola) 125r6
 h.-üm (şormaz) 97r3
 h.-ümden 130r4
 h.-ümi (bil) 7r6
 h.-ümi (bilürsin) 210r2
 h.-ümüz (bilmeyince) 163v6
 h.-ümüze 178r2, 178r3
 h.-ünj 115v1
 h.-ünj (bilmez ola) 176r1
 h.-ünj (göresin) 16r6
 h.-ünj (kalmazdı) 51v3

ḥalāik: (Ar.) Yaratılmış olanlar, mahlukat, insanlar.

h. 37r2, 120r2, 132r6, 143v6, 170v2, 171r5, 207v1
 h.-ler 177v3

ḥāl-daş: (Ar.+T.) Hâldeş, aynı hâlde olanlar.

h. 178r3
 h. (olan) 71r3
 h. (olmaz) 178r2
 h.-ı 189r5

ḥalîk: (Ar.) Yaratıcı, yoktan var eden, Allahın yaratıcı sıfatı.

h. 8v6, 73r6
 h.-dur 80v1

ḥalîl: (Ar.) Gerçek dostu ve dostluğa ait; Hz. İbrahim ile ilgili. *Tas.* Nefisten kurtarıp Hakk’a yaklaştıran.

h.-dür 173v5

ḥaliş: (Ar.) Hilesiz, katkısız, saf, içten, samimi.

h. (cân dudağı h. gerek) 180r2
 h. (gāh h. geh muḥliş olam) 140v3
 h. (heves içinde) 166v1

ḥalk: (Ar.) İnsanlar, yaratılmış olanlar.

h. 34v2, 98r3, 131r4, 133v5
 h. (bu h. öğüt eşitmez) 92r4
 h. (üzre āyetünj var) 86v2
 h.-a (fetvā verürsin) 150v5
 h.-a (rāzum açdum) 136r2
 h.-a (sālūşlık şatan) 200r1
 h.-a (server eyledi) 186v5
 h.-a (tapduk ma’nāsın şaçduk) 161v2
 h.-dan 73r6
 h.-dan (meded érmez ola) 175v5
 h.-ı 178v3
 h.-ı (‘ālem h.) 136v3, 149r6, 169v3
 h.-ı (bostān edinmişdür) 136v6
 h.-uñ 131r3, 207r6

ḥalka: (Ar.) Çember biçimindeki insan dizisi.

h. (olup) 125v3

ḥallāc: (Ar.) Pamuk atıcısı. *mec.* Dağıtmak, darmadağın etmek.

h. (panbuğı gibi atılup) 134r2

ḥallāc-ı manşūr: (Ar.) Adı Ebu’l-Mugisü’l-Hüseyn b. Mansûru’l-Beyzavî olan Mansûr (857-922) İran’ın Tur kasabasında doğdu. Basra’ya yerleşti, evlendi ve tasavvufa ilgilendi. Hind ve Türk memleketlerinde İslamı yaymaya çalıştı. Hakkında birçok menkıbe

vücûda getirilen Mansûr, aslında hallâc (atıcı, pamuk atan) değildir. Bir gün hallâc olan dostuna bir iş buyurdu. O da bu iş için dükkandan ayrılınca Mansûr onun vaktini çaldığını düşündü ve parmağının işaretiyle dostunun işlerini devam ettirdi. Bu kerametinden dolayı Mansûr'a "Hallâc" lakabı verildi. Tasavvuf yolunda ilerleyince fenafillah'a ulaştı ve Ene'l Hak (Ben Hakk'ım) dedi. Bu sözün bâtinî manasını değil de zahirî manasını ele alanlar onu münkir kabul ettiler. Bazıları da sırları, ehil olmayanlara açtığı için üstadının bedduasına uğradığını söylerler. Bunun üzerine hapse atıldı ve 8 yıl hapiste kaldı. Bu sırada "Tavâsîn" adlı eseri yazdı. Karmatîler'in Kâbe'yi tahrip etmelerine Hallâc'ın sözü sebep gösterildi. Bu yüzden katline hüküm verildi. Halifenin de tasdikiyle Bağdat'ta sırayla kamçılandı, vücûdu parça parça edildi, darağacına çekilerek teşhir edildi, sonra da kafası kesilerek cesedi yakıldı. **Tas.** İnancı ve aşkı uğruna her şeye göğüs germe ve ölmenin sembolü. (ADŞS, s. 185-186) krş. bk. **manşûr, bağdādî.**

h. 91r4

h.-ıla (dāra aşılın benem) 127r3

h.-la (söyleridüm ene'l-hakk'ı) 129v2

hâllen-: (Ar.+T.) Bir hâlden başka hâle girmek, yeni bir hâl peyda etmek. **Tas.** Zikir sırasında kendinden geçmek.

h.-di (hâli h.) 168r4

halvet: (Ar.) Yalnız kalma, arınmak, tenhaya çekilme; تنها ve kapalı yer. **Tas.** Kalbin halktan boşaltılması, kalbi tecellilere hazırlama, bütün himmet ve gayretin Hâlık'ın emrine yöneltilmesidir. Halvette zikir, ilahi zatın zikrine dönüşür. Bu zikir, müşahede, mükâşefe ve hakikati ayan beyan görme ile yapılan zikirdir. İlâhi zat'ın zikrinden maksat da zikir nurunun kalbe bir cevher hâlinde yerleşmesidir. Bu sayede his nehirlerinin kirlettiği kalp havuzu berraklaşır ve havuzun kendisi ortaya çıkarak temiz su görülür. (MTTS, s. 317-318)

h. 24v4, 94r4, 164v3

h. (ola) 64v2

h. (olmaduñ) 32r3

h. (olur) 162v4

h.-inüñ 84v2

h.-lerde (diz çöküp) 74v7

hām: (Far.) Çiğ, pişmemiş. **Tas.** Henüz ruhen olgunlaşmamış olanlar, ruhen çiğ olanlar, yolun başlangıcında olanlar ve aşk vadisine adım atmamış olanlar.

h. (dirligi h.) 30r4

h. (endîşelerde) 13v2

h. (hurd u h.) 139r6

h. (içüm h.) 76r3

h.-ıdum ('ışk bişürdi) 145r7

hāmān: (Ar.) Hz. Musa zamanındaki Mısır Firavunu'nun veziri. Kâhinlerden Hz. Musa'nın doğacağını öğrenip Firavun'a erkek çocukları öldürtmesini tavsiye eden kişidir. O da Kârun gibi çok zenginmiş. Firavun için iki iş yapmıştır. Biri rasathane olan yüksek bir kuledir. Diğeri de büyük bir sepete bağladığı gerges kuşları ile onların üstüne bağladığı et parçasıdır ki Firavun buna binerek Musa'nın Tanrısı'nı vuracağını söylemiştir. (ADŞS, s. 187)

h.-ıla 138v2

hāmd: (Ar.) Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lütuf ve ihsanı karşısında yaradanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

h. (ü şükr etti) 2v4

hāmiyyet: (Ar.) Milli şeref ve haysiyet, fazilet.

h. 32v2

hāmle: (Ar.) Saldırma, hücum.

h. (ederler) 148r4

h. (etdi) 203r6

hāmır: (Ar.) Şarap.

h. 207r2

hāmūş: (Far.) Susmuş, sessiz.

h. (olam) 140r6

hāmza: (Ar.) Hz. Hamza. Hz. Peygamber'in amcası ve süt kardeşidir. Mekke'de hatırı sayılır,

kuvvetli ve kıymetli bir kişiydi. Bedir ve Uhud savaşlarında büyük kahramanlıklar gösterdi. Uhud savaşında Vahşî adlı bir bedevi tarafından şehit edildi. (ADŞS, s. 190) Yiğit biri olduğu için hakkında pek çok efsane anlatılmıştır. Özellikle Hamza-nâme adlı eserler onun yiğitliklerini anlatır.

h.-la 118v3

h.-yı (kāf'dan aşuran) 131r6, 141r4

hāmzaca: (Ar.+T.) Hz. Hamza kadar.

h (biñ h. kuvvet vermiş) 56r4

hān: (Far.) Yemek, yemek sofrası; nimet, lütuf, ikram.

h. 10r4, 35r1

h. (döşer) 10r4

h. (döşeyüp) 131r1

h.-ı (hakk'ı h. bişüpdurur) 181v5

hān: Hükümdar, sultan, hakan. *Tas.* Allah.

h. (meclisinde oturur) 9v6

h. (tahta oturan h. neyimiş) 100r5

h.-dan (sultān u h. fāriğ) 101v5

h.-ına (birlik h. qandum) 155r3

hāndān: (Far.) Gülen, şen, neşeli, sevinçli.

h. (olam) 137r6

h. (yargımı h. dutaram) 122v4

hāne: (Far.) Ev.

h. 107r5

hānedān: (Far.) Kökten asil ve büyük aile, soy; evi açık, asil ve cömert kimse; ev sahibi.

h. (gönlümüz evi h.) 141r2

h.-dayıdum (ulu h.) 120r3

hānende: (Far.) Okuyucu, şarkı okuyan.

h.-yidüm 132v2

hān u mām: (Far.) Ev bark, ocak, aile; varlık, zenginlik, mal mülk.

h. 40v5, 92v7, 100r6, 160r1

h.-ı 58r5

h.-ı (‘ışka fidā h.) 92v6

h.-ın (ğarğa vère) 171r1

hār: (Far.) Değersiz, itibarsız, hakir, zelil.

h. (olam) 139v3

hārāb: (Ar.) Yıkık dökük, viran; perişan, hüznü, gamlı. *Tas.* Dünyevi istekleri yok etmiş âşığın gönlü; âşığın beşerî sıfatlarının harap olması, cismanî varlığının fâni olması, kendinden çıkıp yokluk mahalline ulaşması.

h. 65r6

h. (beyābān-ı h.) 140r4

h. (étidi) 27r4

h. (ola) 170r5

h. (olmayınca) 164r1

h. (olmuş) 144v2

h. (olur) 65r6

h. durur 85r5

h.-ısa 160r2

hārām: (Ar.) Haram, dinin kesin yasakladıkları; kendi hakkı olmayan şeyler, yasak, doğru olmayan.

h. 168v2, 206v6

h. (sensüz dirligüm h.) 141v4

h.-dan (elün kesgil) 75r7

h.-ı (yemeyenler) 101r4

h.-ile 207r2

h.-la (nefsi h. toylayan) 115v6

h.-uñ (yenmedügi) 101r4

hārāmī: (Ar.) Haydut, yol kesen eşkiya, şakî. *Tas.* Nefs ve nefsin kuvvetleri.

h. 11v1, 69r2

h. (çok bu yolda) 31r2

h.-den 71v3

h.-ler 11r3

harc (1): (Ar.) Harcama, tüketme, sarf, feda.

h. (dost yolına h. olmağa) 180v2

h. (döküli h. eyle) 87v3

h. (èdem) 142r3

h. (neñ var yola h. eyle) 192r7

h. (varı h. oldu) 49v2

harc (2): (Ar.) Arzu; isteğine uygun, münasip olan, uygun şey, layık.

h.-a 14v5

h.-ısı (söylemegün h.) 70r4

h.-ısı (söylememek h.) 70r4

harc (3): (Ar.) (hāric’den) Hariç, dış, dışarı, dışında.

h.-ı 19v5

h.-ıya 19v4, 54r1

harekāt: (Ar.) Hareketler, manevralar, kımıldanmalar, hedefe ilerlemeler, yol tutmalar.

h. 142v6

h. (vèrür) 63v5

hareket: (Ar.) Davranışa, faaliyete geçme, Allah’a doğru yürümek. (LXC, hareket: Progress in the path towards God.)

h. (étidi) 116v6

hāricī: (Ar.) Yasa dışına çıkan, isyan eden, yabancı, hakkı olmadan bir şeyi

isteyen kimse; geçmişte Hz. Ali'ye isyan eden bir zümrenin de adıdır.

h.-ler 44r1, 44r2

ḥarīf: (Ar.) Arkadaş, dost, meslektaş, kimse, adam. **Tas.** Aynı derecede, aynı makamda, aynı ölçüde olmak.

h. 177r1, 204v2

h.-ler 9v5

ḥarīr: (Ar.) İpek.

h. 99r3

h. (tonlar geyer) 8v3

hārūt: (Ar.) Büyü ve sihirde meşhur bir meleğin adı. Arkadaşı Marut ile birlikte Kur'ân'da adları anılır. (Bakara/102) Haklarındaki en meşhur rivayet şudur: İnsanların isyanlarından yakınan bu iki melek Allah'a buna nasıl tahammül ettiğini sormuşlar. Allah da, insanlarda şehvet vardır, size de şehvet versem, siz de isyan edersiniz demiş. Onlar isyan etmeyeceklerini söyleyince, Allah onlara şehvet verip yeryüzüne inmelerini buyurmuş. Bâbil'de gündüzleri insanların davalarına bakıyorlar, geceleri İsm-i Âzam duasını okuyarak göğşe çıkıyorlardı. Kocasından şikâyetçi olan Zühre adındaki güzel bir kadını görünce ikisi de kadına vuruldular ve ondan kâm almak istediler. Kadın onlara ya içki içmelerini, ya kocasını öldürmelerini ya da puta tapmalarını şart koştu. Bunlar üçüncü gün bunlardan en hafifi olan içki içmeyi

kabul ettiler. Ancak içkiyi içince, puta da taptılar, kadının kocasını da öldürdüler. Zühre, onların sarhoşluk anında onlardan İsm-i Azam duasını öğrendi ve semaya yükseldi. Allah da onu gökyüzünde parlak bir yıldızla çevirip insanlara ibret olsun diye orada bıraktı. İşte Zühre (Çobanyıldızı, Venüs) bu kadın imiş. Allah, Harut ile Marut'u onların seçimi olan bu dünya azabıyla cezalandırdı. Babil'de ateş dolu bir kuyuya baş aşağı asıldılar. Aşağılarındaki suya asla erişemiyorlardı. Kendilerine müracat eden kişilere sihir ve büyü öğretiyorlar; ancak bunu yapmanın günah olduğunu söylüyorlarmış. (ADŞS, s. 194; AG-1, s. 443)

h. (mārūt) 171r3, 177v1

ḥaşad: (Ar.) Ürün, elde edilen sonuç, semere. **Tas.** İlahi aşk.

h.-ı 171r6

ḥased: (Ar.) Kıskanma, başkasında olan nimeti çekememe, o nimetten mahrum kalmasını isteme.

h. 3r3, 33v3, 83r3

h. (odı yakdı) 34r2

h.-den 32v3

h.-den (el yuyısar) 39r4

h.-i (oda ur) 83r6

h.-le 31r4

ḥāşıl: (Ar.) Husule gelen, peyda olan, ortaya çıkan, üreyen; semere, netice.

h. 113v2, 167r5

h. (étdüm) 101r3

h. (oldı) 70v6

h.-a (geldi) 78r2

h.-a (geldüm) 136v2

hasret: (Ar.) Hasret, kavuşma arzusu, özleyiş, iştihak.

h. durur 146r6

h.-ini (göster) 146r6

hâşş: (Ar.) Saf, hâlis, kıymetli, emsalsiz; seçkin, seçilmiş; özel, mahsus; keyfiyet. *Tas.* Gönderilmiş peygamberler, kâmil insan modelleri.

h. (güher) 93v2

h.-ı (yüz yigirmi dört bin h.) 120r3

h.-ı (Allâh'ın h.) 139v5

h.-ıdur 70r4

h.-lar 13r2

hâşş-ı havâşş: (Ar.) Hasların hası, gerçeğe en yakınlar.

h. 167r4

hâşş u 'âmm: (Ar.) Seçkin kimseler, aydınlar ve halk, herkes. krş. bk. 'âmm u hâşş.

h. 10v5, 19v4, 54r1, 102r4, 103r6, 104v3, 141v4

h.-ı 189v6

hâşşü'l-hâşş: (Ar.) En seçkin, en has, en âlâ. *Tas.* Hak yolunda keşf ve şuhud makamına ulaşmış ve ilimleri şuhuda dayanan kimselerdir.

h. 170r1

h.-dan (ola) 59r2

hâşşü'l-havâşş: (Ar.) Seçkinlerin seçkini. *Tas.* Manevi hayatı en mükemmel

şekilde yaşayan seçkin kimseler, ariflerin en seçkini.

h. 179r2

hasta: (Far.) Hasta, sağlığı bozuk.

h.-ya (varduñsa) 208r2

hasūd: (Ar.) Çok kıskanç, haset eden, kıskanan.

h 31r6, 31v4

h.-a 34r3

h.-ıla 34r4

h.-uñ 33v4

hasūdlik: (Ar.+T.) Kıskançlık, hasetçilik.

h. 33r5

h.-dan 34r3

hâşâ: (Ar.) Asla, katiyen, hiçbir şekilde; bu mümkün değil, Allah göstermesin, lafı bile edilmez.

h 123r6, 146r5, 182r4

hâşe-li'llâh: (Ar.) Allah göstermesin, asla, katiyen, hiçbir vakit.

h. 210r1

haşer: (Ar.) Kalabalık, kıyamet yeri gibi.

h. durur 94r4

haşerât: (Ar.) Böcekler, küçük hayvanlar.

Tas. Çok ve maneviyat için zararlı olmalarından dolayı nefsin arzu ve istekleri.

h.-ı (nefs h.) 8v6

h.-ı (nefsün h. 5v2

haşr: (Ar.) Ölülerini diriltip mahşere çıkarma, kıyamet. *Tas.* “Ölmeden evvel ölünüz.” sırrına ererek benliği yok edip Hakk'ın varlığıyla dirilme.

h.-a (derilüben h. vara) 61v1

h.-a (neşre) 117v5

ḥaṭ: (Ar.) Görüntü, görünüş.

ḥ. (şüret ü ḥ. bağladı) 189v5

ḥaṭā: (Ar.) Aslına uygunsuzluk, kusur, kabahat, yanılğı; günah.

ḥ. 50r6

ḥ. (kılma) 111v2

ḥ.-dur 19v5

havā: (Ar.) Hava.

h.-ya 66r5

h.-ya (ağup) 141r1

havāle: (Ar.) Havale etme, üstüne bırakma, yöneltme, yönlendirme; sorumlu tutma; görmeyi engelleyen örtü, engel.

ḥ. 5r3, 14r1

ḥ. (eyledi) 177r5

ḥ. (oldı) 190r5

ḥ.-dür 92v5, 179v5

havuf: (Ar.) (ḥavf'dan) Korku, ḥavf.

ḥ. ('aşıka yokdur ḥ.) 170v4

ḥavf ü recā: (Ar.) Korku ve ferahlık. *Tas.*

Kalbi dengeleyen iki zıt duygudur. Havf, gelecekte hoşlanmadığı bir şeyle karşılaşma (günahlar dolayısıyla ateş ve cehennem) düşüncesiyle kalbin yanıp tutuşması ve üzülmesi; recā ise Allah'ın kendisine olan lütfunu bilmesinden dolayı kalbin neşe duyması ve O'nun rahmetinin genişliğinden huzur bulmasıdır. Kimilerince kalpte havf baskın olmalıdır, denmiştir. Havf, Allah'ın azameti karşısında kalbin harekete geçmesidir. Kalbe yerleştiğinde orada bulunan

şehvetleri yakar, dünya hırsını kovar.

Yalnızca Allah ile ünsiyet edip kalbini O'na bağlayan ve vaktini devamlı olarak Hakk'ın cemâlini müşahade ile geçiren kimse, geleceği düşünecek vakit bulamayacağı için, kendisinde havf ve recâ diye bir şey kalmaz. (MTTS, s. 335-344)

ḥ. 65v6, 150r6

ḥavşala: (Ar.) Anlayış, akıl, zihin; insanın kabul edebilme ve tahammül derecesi.

ḥ. (ne ḥ. ola bende) 90r3

ḥ.-sı (dar) 34r1

ḥ.-sı ('ışkıla tolmış durur) 158r3

ḥavvā: (Ar.) Hz. Havva.

ḥ. (âdem ḥ.) 149r4

hay (1): Haydi; ha, sakın, asla, sakın ha, aman.

h. (gel 'amel edelüm) 172r7

h. (ḡanā' at h. dëmezse) 203r6

hāy (2): (Far.) Vah! Eyvah!

h. (u hū ederler) 9r5

ḥayā: (Ar.) Utanma, sıkılma, edep, ar, namus.

ḥ 3r4

ḥayāl: (Ar.) Hayal, düş, suret; heves; saplantı, kuruntu.

ḥ. 113v3

ḥ. (dünye yeldür ya ḥ.) 117r5

ḥ.-lerde (kalmağıl) 147v2

ḥayāt: (Ar.) Hayat, dirilik, canlılık.

ḥ.-ı 3v10

ḥayāt şuyı: (Ar.+T.) Hayat suyu, ölümsüzlük suyu. krş. bk. **āb-ı ḥayāt.**

ḥ.-n 107v7

ḥayıf: (Ar.) Yazık, eyvah, heyhat; esef, zulüm, haksızlık. **mec.** Boş, anlamsız.

ḥ. 26r3

ḥ.-a (vardı) 13r5 (ḥayfa)

ḥayli: (Far.) Hayli, epey, çokça.

ḥ. 26v2

ḥay(ı)r: (Ar.) İyi hâl ve davranışlar; iyilik, yardım, ihsan.

ḥ. 67r4, 161v4, 209r6

ḥ. 19v4 (ḥayır)

ḥ. (eyle) 113v2

ḥ. (ḥaḳ'dan gelür ḥ. u şer) 70r2

ḥ. (işe) 31v6

ḥ. (işlere düşgil) 115v1

ḥ. (u şerri şaçan sensin) 179v5

ḥ.-a (döndi) 145v2

ḥ.-dan 114v6 (ḥayır)

ḥ.-ı 209r6

ḥ.-ıla (olısar) 29v5

ḥ.-lara 173v5 (ḥayır)

ḥ.-u 145v1

ḥ.-um (şerrüm yazılısar) 205v3

ḥ.-uñ 150v4

ḥ.-uñ (birisi ḥ. yazar) 169r3

ḥayrân: (Ar.) Şaşmış, şaşakalmış, şaşırmış; hayrette kalan, tutkun. **Tas.** Allah'ın kudretine, hikmetine ve yaratıcılığına karşı duyulan en son duygu mertebesi olup ifadeye sığmaz

ve orada sadece susulup o “hâl” yaşanır.

ḥ. 144r1, 160v1

ḥ. (eyle) 152v7

ḥ. (eyler) 178r1

ḥ. (kaladur) 93r3

ḥ. (ola) 61r5

ḥ. (olam) 137r6, 139r6

ḥ. (olup) 109v4, 122r3

ḥayvân: (Ar.) Hayvan. **mec.** Akılsız, idraksiz, özünü yitirmiş.

ḥ. 116r4, 122v5

ḥ. (olam) 138r2, 139v2

ḥ. (olur) 116r4

ḥ. (zekâtsuz ḥ.) 32v6

ḥ.-dadur (zevâl cān ḥ.) 93v3

ḥ.-dan 150v1

ḥayy: (Ar.) Diri, canlı, hayat sahibi; daima diri, canlı ve ölümsüz olan, Allah'ın adlarındandır.

ḥ. (ḥayyüm u ḥ. ol) 45v4

ḥ. (yâ ḥ. u yâ mennân olam) 140v3

ḥayz: (Ar.) Hayız, aybaşı. **mec.** Yasaklılık hâli.

ḥ.-ıdur (kişinüñ ḥ. ağzında gaybet) 44v1

ḥazer: (Ar.) Sakınma, kaçınma, korunma, çekinme.

ḥ. (eyleye) 32v5

ḥâzır: (Ar.) Hazır, huzurda, meydanda, amade.

ḥ. 42v3, 93r5, 130v5, 157r3, 201r6

ḥ. durur 22v2

ḥ. (eyledi) 186r5

ḥ. (ol) 109r2

h. (ola) 59v3

h. (oldı) 2r2

h. (olğıl) 22v5, 22v5

h.-ları 109r2

hâzırılık: (Ar.+T.) Hazırlık, her bir iş için her zaman her yerde hazır olmaklık.

h.(ğ)-ın 69v2

hazîn hazîn: (Ar.) Hüzünlü hüzünlü, kederli kederli, mahzun mahzun.

h. 151r6

hazîne (1): (Ar.) Hazine, define, servet, memba. **Tas.** Âlemde dağınık hâlde bulunan hakikatler insanda toplanmıştır. Böylece insan lütfun ta kendisi olduğuna göre sen bir hazinesin. (İAS, s. 299) Her şeyi sarıp sarmalayan ilahi rahmetler; bütün aklî hakikatler; varlık hazineleri ve ilahi feyizler. krş. bk.

hazne.

h. 107v1

h.-den 173r3

h.-m (genc ü h. sensin) 60r3

h.-sin (fir'avnuñ h.) 62v5

h.-ye (vara) 45v4

hazîne (2): (Ar.) Döl yatağı, döl yolu, hazne.

h.-ye (düşdi) 114r3

hazne: (Ar.) Hazineden bozmadır. bk.

Hazine (1)

h.-ler 45v5, 179v3

h.-si (ğaybet koyanuñ h. tolu) 44v2

h.-sinde (pâdişeh h.) 44v3

h.-sine (hakk'ıñ h. girdüm) 145r5

hazret: (Ar.) Yakın olma, yakınlık; huzur, kat, nezd; Allah. **Tas.** Hakk'ın zuhur ve huzur mahalli ve onun cemâl ve kemal mahallidir.

h. (olur) 89r4

h.-de 4v2, 171r3, 174r2, 177v1

h.-e 122r5, 187v6, 195r5

h.-e (ağdı) 75v3

h.-e (bağlu elüm) 195r6

h.-e (duttum yüzüm) 129r3

h.-e (toprağın cevherini h. örgürdüm) 196r3

h.-e (yönteldüm yönüm) 125r6

h.-inde 6r1, 6v6, 41v3

h.-inden 5r4

h.-ine (hakk h. varuban) 110v4

h.-ünden 209v4

hece (1): (Ar.) Hece.

h.-si (kır'ân h.) 182v5

h.-yimiş 101r3

hece (2): (Ar.) Mezar taşı.

h. (dikeler) 147r5

helāk: (Ar.) Ölme, yok olma, mahvolma; perişan olma.

h. (olur) 33v5, 109v3

helāl (1): (Ar.) Helal, haram olmayan, meşru; hak.

h. 146r4

h. (ola) 84r3

h. (olmaya) 59v6

h. (yênmez) 206v6

h.-dür 40v1

helāl (2): (Ar.) Nikâhlı eş, zevce.

h.-uñ 173v4

hele: (Far.) Hele, madem, madem ki;
öncelikle.

h. 63r2, 207v4

helvā: (Ar.) Helva. *mec.* İyi ve hayırlı
sonuç olarak karşılığını almak.

h.-ya (acısı h. érdi) 29r6

hem: (Far.) Hem, aynı zamanda.

h. 3r1, 33r3, 50v2, 74r3, 76v5, 85v4,
88v4, 103r2, 110r5, 122r1, 127r2,
128v6, 129v2, 135v2, 152v4, 153r2,
163r1, 189v4, 205r6

h. ... h. ... 58v5, 58v5, 88v2, 88v2,
117r3, 117r3, 120r5, 120r5, 127v6,
127v6, 137v3, 137v3, 140r3, 140r3,
140r3, 140r6, 140r6, 140v2, 140v2,
157r3, 157r3, 160v1, 160v1, 169r5,
169r5

hemān: (Far.) Öylece, böylece; daima;
hemen, derhal.

h. 6r2, 11r3, 21r5, 23v4, 81r2, 92r4,
116v1, 131r5, 131v1, 135v4

hem-dem: (Far.) Birlikte, samimi,
canciğer, dost.

h. (olamaz) 20r5

hemīše: (Far.) Daima, her vakit, her
zaman.

h. 13v1, 106r5, 108v5, 112v2,
112v2, 123r1

hem-rāh: (Far.) Yoldaş, yol arkadaşı.

h. (olam) 140r1

hem-rāz: (Far.) Sırdaş, dost.

h. (oldı) 88v3

henūz: (Far.) Daha, hâlâ, şimdiye kadar;
daha şimdi, yeni.

h. 63v4, 64v5, 71r5, 108r5, 109v3,
162v6, 175r4, 197v1

hep: (Far.) Hep, bütün; her zaman, daima.

h. 37r2, 42v6, 45r1, 61r6, 74r1,
74v1, 77r4, 90v5, 98r3, 102r4,
102v3, 117r2, 125v4, 133r5, 144v2,
170v1, 170v2, 170v2, 172r3, 174r1,
176r3, 191r3, 205r6

hepsi: (Far.+T.) Hepsi, bütünü.

h.-nde 170r6

her: (Far.) Her, hep, bütün; her an.

h. 12v1, 20v4, 23r4, 26v1, 27v3,
29v5, 42r6, 43v6, 48v1, 49v6, 57r6,
59r1, 59v3, 65v3, 66v2, 67r2, 67r3,
67r4, 68r3, 70r1, 72r5, 72r5, 72r6,
73r5, 75r4, 84v3, 88v2, 88v5, 90r3,
93r1, 93r5, 102v3, 103v6, 109r3,
109v4, 117v4, 129v5, 132r5, 134v1,
139v5, 153r1, 153v1, 159v1, 162v5,
167v3, 168r4, 169r1, 179v2, 179v6,
179v6, 180v1, 184r2, 185r4, 189r2,
190v4, 197v5, 200v3

h. (bir) 18r2, 59v4, 63r3, 66r2, 69v1,
69v2, 69v5, 72r4, 99v6, 125v5,
144r2, 162v1, 169v4, 182v5, 191r1,
203r3

h. (biri) 31r5, 107r4, 122r1, 168r3

h. (birinde) 147v6

h. (birine) 45r5

h. (birinü) 125v5

h. (birisi) 5r3, 7v4, 80r4, 125v6

h. (dem) 10v3, 46v2, 58v2, 84v4,
87r2, 87r3, 88v2, 88v4, 90r2, 93r3,
122v4, 153r6, 160v7, 181r7, 183v7,
203r1

h. (gün) 27r2, 35r1, 36v5

h. (hāl) 29v3, 29v4

h. (ne) 18v3, 56v4, 70v6, 73v6, 108v5, 159v4, 176v3

h. (ne olsa) 34r5

h. (nice) 70v3

h. (yère) 163r5

hergiz: (Far.) Asla, katiyyen, hiçbir vakit, hiçbir suretle.

h. 49r3, 58r2, 58v2, 92r1, 111v4, 132v3, 146r2, 153r5, 153r6, 174r1, 185r5, 191v1

hevā: (Ar.) Arzu, heves, zevk, meyil, geçici istek. **Tas.** Nefsin arzu ve isteklerine düşkünlük, dünya zevklerine kapılma.

h. 15v1, 15v2, 15v4, 57r3, 89r1, 134v4, 208v5

h.-ya 16r2

h.-sından (geçmezlere) 144r3

hevāset: (Ar.) Karşı konulamaz arzu, düşkünlük, nefsanîyet. **Tas.** Nefse uymak, arzuların peşinden gitmek.

h. (dartmağa) 209v2

h.-i (elden bırak) 200v6

h.-ünj (kökin kesdi) 200r6

heves: (Ar.) Arzu, istek, meyil; gelip geçici arzu, devamlı olmayan istek. **Tas.** Nefsin tabiatın gereğine meyletmesi, suflî cihete yönelip ulvî cihetten yüz çevirmesi, nefsin hoşuna giden şeylere yönelmesi. “(SU, s. 165)

h. 99r6, 166v1

h. (dört h.) 3r2

h.-ler 164v1

h.-lerden (geçe) 164v1

hevl: (Ar.) Korku, korkma, ürkme.

h.-i 170v3

hey: Hey! Seslenme ünlemi.

h. 89v5, 92r3, 96r4, 174r2, 201v4

heybet: (Ar.) Korku ve saygı uyandıran görünüş, ululuk, azamet, ihtişam.

Tas. Allah’ın azameti ve kudretinin tecellisi karşısında sufinin kalbinde uyanan saygı, mahabbet. (İMB, s. 148)

h.-den 61v4

h.-e (döymez) 175v5

h.-e (kalur) 158v2

h.-i 3v11

h.-inden (eridi) 152v1

h.-ünj 85v6

heybetlü: (Ar.+T.) Heybetli, haşmetli, ihtişamlı.

h. (oldı) 207r5

heyhāt: (Ar.) Yazık, ne yazık.

h. (heyhāt) 47r6

hezār: (Far.) Bin.

h. 20v3, 154r1

hezārān: (Far.) Binlerce, bin kere.

h. 88v3, 95v2

hıkd: (Ar.) Gizli düşmanlık, öç alma arzusu, kin.

h. (u hasedi oda ur) 83r6

h.-dan (hasedle h. şakın) 31r4

hırka: (Ar.) Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarikata göre değişen kollu, yakasız, pamuklu giyecek.

h. 166r3, 198v4

h. (cübbe vü h.) 103v4

h.-yıla (tâc yol varmaz) 193r7

hırka-püş: (Ar.+Far.) Hırka giyen fakîr, derviş.

h. (eyledi) 191v5

hürmen: (Far.) Harman. *mec.* Edinimler, kazançlar.

h.-lerini (yêle vère) 15v3

hırş: (Ar.) Hırs, kuvvetli istek; bir şeyi istemek ve onun için çalışmak.

h. (evinden taşra çık) 106r2

h. (u hevâ) 57r3, 89r1, 134v4

h.-umuz 96r1

hışâl: (Ar.) Hasletler, huylar, güzel huylar.

h. (dört h.)3r4

hışım: (Ar.) Akraba, yakın kişi.

h.-uñ 182r4

hışm: (Far.) Kızgınlık, öfke, gazap.

h. 179v5

h. (édüp) 172v2

h.-ı 4r1

h.-umdan 20r2

hıtâmü'l-mürselîn: (Ar.) Peygamberlerin sonuncusu.

h. 210v2

hıyānet: (Ar.) Hainlik, sadakatsizlik, vefasızlık, iyilik bilmeyiş, nankörlük.

h. (ède) 64v3

h. (eyler) 33r6

h.-edür 119v2

hızır: (Ar.) Hızır Aleyhisselam. Âb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine

inanılan, bir görüşe göre peygamber bir görüşe göre velî olan zat. *Tas.* Âb-ı hayatı bulmuş olan ve âb-ı hayatı çevresindekilere akıtan mürşid-i kâmil.

h. (ilyās) 208r4

h. (u ilyās) 185r5 (hızır)

h.-la 112r3

hicāb: (Ar.) Utanma, sıkılma; perde, örtü, engel. *Tas.* Gönülde Hakk'ın tecellisine ve ilahi hakikatleri görmeye engel olan ve insanı Allah'tan uzaklaştıran maddî, manevî her şey; Allah dışındaki her şey.

h. 47r4, 67r4, 82r4, 102v5, 105v6

h. (olduñ) 106r1

h. (olmaz) 53r3

h. durur 85r6

h.-dasın 102v5

h.-dur 166v1

h.-ı (yıkā) 105v6

h.-ı (yırtamaduñ) 25r3

h.-ıdur (göz h.) 78r7

h.-ımış 108r4

h.-ın (göz h. silesi) 201v1

h.-ın (gözüm h. açdum) 155r2

h.-ın (gözün h. silicek) 94v3

h.-um (giderem) 143r3

h.-uñ (aç) 113r1

h.-uñ (yık) 106r2

hicābsuz: (Ar.+T.) Engelsiz, perdesiz, örtüsüz.

h. 181r5

hicrān: (Ar.) Ayrılık; içe dert olan, onulmaz, dinmez acı.

h. (olam) 140r1

hiç: (Far.) Hiç, asla, değersiz.

h. 10r5, 12v5, 14r4, 15r2, 21v5, 22r2, 24r3, 26v6, 27v1, 33v3, 33v4, 34r4, 34v5, 37v5, 38r2, 40v4, 43v5, 51v2, 57r3, 57v3, 58r3, 58r6, 60v3, 66r2, 66v6, 67v6, 74r1, 76r5, 83v5, 90v1, 91v2, 94r4, 96v2, 105v1, 108r2, 110r1, 115r3, 116v5, 121r4, 123v6, 127v3, 129r4, 134v5, 136v6, 137r2, 146r1, 150v6, 157r2, 157r3, 165v4, 167v4, 170r2, 173v5, 175v2, 179v4, 180r3, 180r5, 185r2, 185r3, 190v3, 191v1, 192v3, 194r6, 200r2, 206r4, 210r4

h. (bir) 96r1, 157v6

hidāyet: (Ar.) Doğru yolu gösterme, Hakk'a sevk etme, hayır ve sevap yollarını gösterme; doğru yol, Hak yolu, Müslümanlık.

h. (êrdi) 144r3

h.-i 3v2

hidmet: (Ar.) Hizmet, iş, görev; kulluk.

h. (eyle) 59v5

h. (kâpusından) 200v2

h.-inde 25r4

hikāyet: (Ar.) Hikāye.

h. 63r7

hikmet: (Ar.) Hikmet, felsefe, adalet, ilim, hilm, peygamberlik, Kur'ân-ı Kerîm, İncîl, veciz söz. (EC, s. 276) **Tas.** Varlıkların en yücesini bilgilerin en üstünüyle bilme; Allah'ın kulun kalbine koyduğu eşyanın hakikatiyle ilgili kalbî ilim; Allah'ın her şeyi

yaratmadaki gizli amacı; akıl erdirilemeyen gizli sebep.

h. ('ilm ü h.) 181r6

h. ('ilm-i h.) 153v1

h. (südin emen) 141r5

h.-e 60r5

h.-i 2r1, 4v7, 61r1

h.-ümile 129r5

h.-ünj 68r4, 86r5, 178v7

hilâf: (Ar.) Yalan.

h. 65r2

hil'at: (Ar.) Padişahlar ve vezirler tarafından mükafat olarak giydirilen işlemeli kaftan. **mec.** Tabiat yeşillenmek; bir davranışı benimsemek. **Tas.** İlahi lütuflar, aşk, din, iman.

h. (geydi) 173r3

h. (vêrdünj) 204r2

h. durur 206r6

h.-ı 12r5

h.-in (toğurlık h. gëyesin) 53v6

himmet: (Ar.) Yardım, ihsan; çalışma, şevk, gayret. **Tas.** Erenlerin dilediklerini yerine getiren manevi gücü, ilhamın saflığı sayesinde gerçekleşen düşünceler; kalbin tamamıyla Allah'la birleşmesi, O'nun dışındaki her şeyden de ayrılması, kalbin mana için tecrîd edilmesi. (MTTS, s. 377-378)

h. (alan) 174r6

h. (geyeni) 184v3

h. (nefsümünj h. eri) 200v1

h. (olmayınca) 67v5

- h. (olmaz) 34v3
 h.-i (erenlerün h.) 81v6
 h.-i (yüzi şuyı h.) 74r4
 h.-idür (erenün h.) 74r3, 74v1
 h.-ine (mühr uruldı) 37v4
 h.-ini (erenlerün h.) 134v1
 h.-leri 198v4
- hisāb:** (Ar.) Hesap; hesaplaşma, sorgulama. **Tas.** Allah'ın kullarını mahşerde iyi ve kötü amellerine karşılık tafsilatıyla sorguya çekmesi.
 h. 65v5, 82v2
 h. (alalar) 172v3
 h. (şorılıcak) 111r4
 h.-ı 38r1, 42r6
 h.-ı (ëtdiler) 117r1
 h.-ıdur 78r7
 h.-ın (vër) 113v1
 h.-uñı (alayıduñ) 51v4
 h.-uñı (algıl) 117v2
- hiṭāb:** (Ar.) Seslenme, yöneltme. **Tas.** İnsanın ancak gönlünde duyduğu ve hissettiği sesleniş, gönüldeki konuşma.
 h. 82v1
 h.-ın (göz h. bildünjise) 78r6
- ho:** (Far.) Hod, kendi; muhakkak. krş. bk. **hod.**
 h. 66v1, 66v1
- hod:** (Far.) Kendi, bizzat; esasen, zaten, sadece; de, dahi. krş. bk. **ho.**
 h. 15r4, 47v1, 56v3, 62r5, 70v5, 78r7, 78v1, 82r4, 82v4, 94r2, 94r2, 100r4, 100v1, 121v1, 123r6, 134r5, 142v2, 142v3, 142v4, 142v4, 169r4, 169v6, 188r6, 210r2
- hod-ārā:** (Far.) Kendini süsleyen, kendini medheden, mağrur.
 h.-m 72v6
- hod-bīn:** (Far.) Sadece kendini gören, kibirli, mağrur; bencil.
 h. (ilinden geçdüm) 124r5
 h. (olup) 22v6
- hod-kibr:** (Far.+Ar.) Kibre tapan, kendini beğenmiş.
 h.-dür 33v3
- hor:** (Far.) Değersiz, bayağı, hakir.
 h. (görmegil) 198r5
- horlık:** (Far.+T.) Ehemmiyetsizlik, değersizlik, bayağılık, adilik.
 h. 73r5
- horus:** (Far.) Horoz.
 h.-uñuz 83v3
- hoş:** (Far.) Güzel, iyi, tatlı, memnun edici.
 h. 18v5, 23v2, 27v2, 29v3, 39v2, 69v1, 76r4, 86r5, 126v6, 155r6, 172r3, 172v7, 173r5, 178r4, 187v5, 192v3, 195r6, 195v1, 195v4, 196v1, 209v6
 h. (dutğıl) 198v2
 h. (eyleyem) 134v1
 h. (geçerler) 10r1
 h. (geldi) 186r5
 h. (görinem) 101v3
 h. (görülen) 110v4
 h. (oldı) 29r3, 185r3
 h. durur 68v4
 h.-dur (başum) 124r6
 h.-dur 90r5, 131v3, 162v3

h.-ı 191r1

h.-ları (meclis h.) 85v3

hoş-ārāyīš: (Far.) Süsü hoş, cezbedici, gönlü çelen.

h. 60v5

hoşlık: (Far.+T.) Hoşluk.

h.(ğ)-ıla 63r5

hoşnūd: (Far.) Memnun, razı.

h.-am 141r2

hū: (Far.) Huy, mizaç, tavır, eda; ahlak.

h. 139v1

h. (eyü h.) 2v5

h. (yavuz h.) 45r2

h. durur (yavuz h.) 14r1

h.-sı (begenesi h. yokdur) 34v1

h.-sı (yavuz h.) 30v4

hū (1): (Ar.) O. **Tas.** Allah'ın mutlak gayb olan hüviyeti, teması mümkün olmayan zatı.

h. 140v5, 140v5

h. (olam) 140v5

hū (2): (Ar.) Seslenme.

h. (hāy u h. ederler) 9r5

hūh: (Far.+T.) Huylu, mizaçlı, tabiatlı; huy edinmiş, âdet edinmiş. krş. bk.

hūlu.

h. 74r4

hūlu: (Far.+T.) Huylu, mizaçlı; huy edinmiş, âdet edinmiş. krş. bk. **hūh.**

h. (şīrīn h. dil-ber) 176r6

h. (şīrīn h. dil-berüm) 189r2

h.-dur (‘āšī h.) 50v1

h.-lara (eyü h.) 75r6

h.-yısaj 19v1

hudā: (Far.) Allah.

h.-dan 37v4, 40r3

hulq: (Ar.) Huy, tabiat, yaratılış. **Tas.** Kötü sıfatlardan arınmak, övülmüş sıfatlarla donanmak. Mahşerde gerçekler açığa çıkar ve insanlar ahlaklarının suretinde haşrolurlar. (SCS, s. 203)

h. (eyü h. u ‘amel) 111r3

h.-lar (eylegil) 91v6

hulle: (Ar.) Cennette giyilecek elbise.

h. 171v2

h.-ye 41r3

humār: (Ar.) İçkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik.

h. 67r3, 95r3, 106r5

hūr: (Ar.) Huri, cennet kızları.

h. 41r4, 41r4, 78v4, 109v4, 141v7, 170r2, 179r3

h.-ıla 58v1

hurd u hām: (Far.) Kırık dökük, parça parça.

h. 139r6

hūrī/hūri: (Ar.+Far.) Cennet kızı. **mec.** Dünyalık çok güzel kız. **Tas.** (148v2, 148v3) İlim; iyi ve güzel sıfatlar.

h. 146r3, 153r4

h. (bir h.) 148v2

h.-ler 84r3 (hūriler)

h.-lerden 134v2

h.-si 58r6 (hūrisi)

h.-ye (akmaz) 41r3

h.-yi 146r4, 148v3

hurrem: (Far.) gönül açan, şen, sevinçli, güleryüzlü.

h. (oluban) 115v5

hüş-yâr: (Far.) Aklı kendine yar olan, akli başında, akıllı, uyanık.

h.(-ı ğāfil) 139r6

hût: (Ar.) Büyük balık, balina. *Tas.* Balığın karnı kastedilmiştir. Dünya ve cisim zindanını anlatmak için kullanılmaktadır. (SCS, s. 206)

h. (baṭn-ı h.) 137v5

hüy: (Far.) Huy, mizaç, alışkanlık.

h. (şatan) 115v4

h.-ıla 23v4

h.-la 14r2

hüccetlü: (Ar.+T.) İspatlı, kanıtlanmış, delilli.

h. (oldı) 207r3

hücre: (Ar.) Küçük oda, odacık. *Tas.* Halvete çekilmek için kullanılan oda, halvethane, çilehane.

h.-de 98r2

h.-si 84v2, 154v3

hük(ü)m: (Ar.) Hâkimiyet; önem, kuvvet, geçerlilik; tesir, nüfuz, kudret; emir, buyruk.

h. (ède) 120v5

h. (èdebile) 101v5

h. (èdeni) 196v6

h. (èder) 72r5, 133r1

h. (édüp) 135r4

h. (eyleye) 170v2

h. (eyleyen) 135v3

h. (eyleyüp) 141r5

h. (-i revān) 78r2

h. (isleri) 198r7

h. (-i sulṭān dutaram) 122v1

h. (-i sulṭāndayıdum) 120r1

h. (süren) 121v6 (hüküm)

h.-i revān 120r1, 165v4

h.-ine (dīvleri h. koyan) 135v3

h.-ine 197r5

h.-iyile 66r4

h.-iyle 201v2

h.-leri (etdüñ) 62v4 (hükümleri)

h.-üm (geçdi) 209r2

h.-üm (revān) 122v1

h.-üm (yürür) 122v1

h.-ümdedür 122v2, 129v5

h.-üñ (geçer) 158r5

h.-ünđen 209r2

h.-üñe (dīvler h. girür) 158v1

hülāşa: (Ar.) Özet, kısaltılmış şekil, sonuç.

h.-sıdur (sözün h.) 70r5

hümā kuşı: (Far.+T.) “Kafdağı’nda ve daimî karlar bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alamet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsanevî kuş.” (MSL, s. 1330) “Refah, kudret ve mutluluğa giden bir baht açıklığının sembolüdür.” (ADŞS, s. 216)

h. 74r5, 190v5

hümā’l-ekmelin: (Ar.) İnsan-ı kâmil.

h. 210v2

hüner: (Far.) Ustalık, beceriklilik, maharet; bir şeyi iyi bilmekten, iyi yapabilmekten gelen marifet.

h. 29v2, 38v3, 106r2

h. (ere eresin) 13v4

h. (eyledi) 187r1

h. (gözle) 13v4

h.-üme (birikiser) 20r6

hünerlü: (Far.+T.) Hünerli, marifet sahibi.

Tas. Eğitimli insan.

h. (taş olur degül) 116v1

hürmetlü: (Ar.+T.) Saygı ve itibar gören;

büyük.

h. (oldı) 207r2

I, 'I

ıldurum: Yıldırım.

1. (urdi) 37v3

ılduz: Yıldız. krş. bk. **yılduz.**

1.-dan 73v1

1.-ını ('āşıkun 1.) 189r4

1.-lar (bağı kırıla) 61v4

1.-lar (çok 1. eyledi) 185v4

ılı-: Ilımak, hafif ısınmak.

1.-dı 125r7

ınlık-: İtaat etmek, boyun eğmek.

1.-dı 8v4, 44r3

ır-: Ayırmak, cüda kılmak, uzaklaştırmak, bölmek.

1.-ar (tağları yolından 1.) 56r4

1.-duñisa (göñül 1.) 193v3

1.-ma (göz 1.) 79v3

1.-ma (gözün 1.) 117r3

1.-maya 193r2

1.-maz (gözin 1.) 43v5, 97v4, 160r3

ırağ: Uzak. krş. bk. **ırağ**

1. (düşer) 127v4

1. (ède) 95v5

1. (oldı) 10r3

1.-a (düşesin) 11v5

ırağ: Uzak. krş. bk. **ırağ.**

1. 19v4, 28v2, 48r3, 73r1, 78r4, 93r6, 94r5, 105r6, 178v7, 196r5, 199r2

1. (bakma) 103v2

1. (düşdi) 77v4

1. (düşenlerün) 11v6

1. (kaldun) 103r1

1. (olma) 116v2

1. (olur) 46r5

1. (sefer kılmagıl) 94r4

1.-dur 96v2

ıraqlık: Uzaklık, uzak olma. *Tas.* Hak yolundan ve gönül dostlarından uzaklaşmak.

1.-dan (beri gelem) 127v4

ırıl-: Ayrılmak, uzaklaşmak, uzaklaşıp kaybolmak; yorulmak, yorgunluk duymak.

1.-a (tağlar yerinden 1.) 61v4

1.-madın (kayyım tıran) 141v2

1.-madın (tura) 6r1

1.-mayam (der-gāhuñdan 1.) 60v4

1.-mayup (duran) 141v1

1.-maz 165v4, 197r4

ırılmasuz: Yorgunluk duymayan; ayrılmayan.

1. 129r5

ırmağ: Irmak, nehir. *Tas.* Vahdet yolunun yolcusu, derviş; “yağmur damlalarını denize ulaştıran ırmaklar gibi talibi kendine çeken ve vahdete ulaştıran pîr, mürşit.” (CKH, s. 101) krş. bk.

ırmağ.

1. (oldı) 17v2

1. (olduğ) 161v5

1.-ıdı 17v5

1.-ıla 163v1

ırmak: Irmak, nehir. *Tas.* Dostun yoluna doğru giden ve gücüne güç katan derviş; insanın nasibi olan her ilim veya amel. krş. bk. **ıрмаğ.**

1. (dört 1.) 103r1

1. (gibi çağlaram) 128v7

1. (olup akan) 128v6

1. (on sekiz 1. geçdüm) 124v3

1.-lara (gel çağırın) 141v2

1.-ları (seyr edüp) 153v4

‘ıruż: (Ar.) Dünyalık, mal mülk. (LXC, ‘araż, ‘ıruż: worldly goods, property.)

‘1. (ser-māye olmaz) 41v3

ıslat-: Islatmak, su vermek. *mec.* Eğitmeye çalışmak.

1.(d)-urısañ 116v1

ışmarla-: (Far.+T.) Tevdi etmek, emanet etmek; tenbih etmek, tavsiye etmek.

1.-dı 193v5

ışıısuz: Issız, sahipsiz. krş. bk. **issüz.**

1. (kala) 174r1

ışı-: Işık vermek, ışığını göstermek, parıldamak, aydınlanmak.

1.-dı 66r5

ışık: Işık, aydınlık. *mec.* İnsanın yolunu düşünce ve duygularını aydınlatan yol gösterici manevi güç; kurtuluş.

1. (ne 1. vardur göresi) 194v2

‘ışk: (Ar.) Aşk, sevgide aşırılık, mahabbette sınırı aşma, sevdiğinin özelliğine intikal etme; “sevgi insanı bütünüyle kuşatıp, sahibini

sevdiğinden başka her şeye karşı kör ettiğinde ve bu hakikat bedeninin bütün parçalarına, kuvvetlerine ve ruhuna işlediğinde, kanın damar ve ette akması gibi aktığında, bütün eklemlerini titrettiğinde, varlığıyla birleştiğinde, beden ve ruh olarak bütün parçalarını sardığında ve artık o kişide başka bir şeyi sığdıracak bir nokta kalmadığında, işte bu durumda sevgi aşk adını alır.” (İAS, s. 302) “Aşk, hem âşık, hem de maşuk için esrarengiz bir aynadır. Hem kendini, hem maşuku ve hem de ağıyarı gösteren ayna.” (MTTS, s. 1152) “Tasavvuf ehlinin kalbini avını kapıp götüren şahin gibi Allah’ın huzuruna çıkaran vasıta; insanı tümüyle yakıp kavuran ilahi ateş.” (İMB, s. 23, 59) *Tas.* Allah’ın âlemleri yaratma sebebi; kalpte ortaya çıkan ve seveni sersemletip yakan ilahi ateş; Hak yolcusunun bineği; aşk, bütün varlıkları eritip yok eder.

‘1. 41v5, 41v5, 57r5, 57r5, 59r6, 59v6, 66v3, 68r2, 68r2, 68r2, 70v5, 72r4, 79v1, 80v1, 85v3, 88v1, 88v1, 89r4, 110r2, 110r2, 111v2, 122r5, 138r6, 151v7, 152r5, 153v6, 157v3, 157v4, 157v4, 157v4, 157v5, 157v6, 157v7, 158r3, 160r4, 162v7, 168v3, 171r2, 171r5, 177r6, 177v3, 177v6, 178r1, 180r6, 180v1, 191v5, 197r5, 198v6, 206r6, 206r7

‘1. (alasın) 41v4

- '1. (badyasından) 107v5
 '1. (bāği bülbüliyem) 196r4
 '1. (baḥrîsi olubanı) 121v4
 '1. (bezirgeni) 184v2
 '1. (bozar) 85r5
 '1. (burcınun kulesi) 201v5
 '1. (çengine düşenün) 197v2
 '1. (deñizine taldı) 168v5
 '1. (deñizine taldurur) 202r5
 '1. (deñizine tılaban) 132r4
 '1. (duzağına düşdüm) 136r2
 '1. (düzer) 85r5
 '1. (elinden vücudı iki büküldi) 200v5
 '1. (eşeri) 68v3
 '1. (esrugin) 130v2
 '1. (esrükligi) 142r4
 '1. (etegin dutmış) 93r1
 '1. (etegin tuta) 72r6
 '1. (etegin tutmak) 59r5
 '1. (evine girenlere) 57r3
 '1. (evinün bacası) 182v4
 '1. (göllerine tılgıl) 178r6
 '1. (ḥāmıdum '1. bişürdi) 145r7
 '1. (odına yana yana) 162v3
 '1. (ilinün) 156v1
 '1. (imām bize) 64r5
 '1. (kadehi şundi) 145r6
 '1. (kadehinden içdiyise) 67r3
 '1. (kadehinden içüp) 74v6
 '1. (kılıcın kuşanup) 84v3
 '1. (kitābıdur) 78v1
 '1. (kitābın okuruz) 70v5
 '1. (kuşağın kuşangıl) 147v4
 '1. (mevcine garḳ olıcak) 159v5
 '1. (nefesin urıgelem) 128r2
 '1. (nevbetin uran) 131r1
 '1. (odı) 162v5, 197r2
 '1. (odı düşdi) 162v3
 '1. (odı yanar) 171r6, 177v4
 '1. (odına girgil) 107r3
 '1. (odına yanuban) 136v2
 '1. (odınun tütüninden yūnus'un beñzi şarara) 171r6
 '1. (okı) 177r6
 '1. (okına) 171r2
 '1. (okının yaresi) 201v6
 '1. (ola) 153v6
 '1. (şunandayıdum) 133r2
 '1. (şarābın içen) 56v5
 '1. (şarābın içermiş) 70r1
 '1. (şarābından içdüm) 124v3
 '1. (şarābından içmiş) 165r5
 '1. (şarābından kadehi tıldur) 193r4
 '1. (şarābını datmağa) 180r2
 '1. (şerbeti gölidür) 68r5
 '1. (şerbetin içen) 59r1
 '1. (şerbetinden şun) 95r2
 '1. (tertibin kurdum) 146v4
 '1. (tonıdur) 100r5
 '1. (tozı) 40r2
 '1. (urganı ucındağı kandıldağı cāndayıdum) 132r5
 '1. (yolına cāndur fidā) 59v1
 '1. (yolına cānını vermeyen) 74v3
 '1. (yolını izle) 159r1
 '1. (yüregine '1. odın urmayan) 75r2
 '1.-a 57r4, 59r6, 72v2, 74v5, 161r4, 168v3, 171r2, 171r3, 177v1, 197r3
 '1.-a (bāc vērse gerekdür) 103v4
 '1.-a (bağladuḳ şafumuz) 177v2

- '1.-a (cünbiş eyledi) 192r1
 '1.-a (dost '1. ulaşaldan) 60v2
 '1.-a (döyemedi) 59r3
 '1.-a (düşmeyen) 206v1
 '1.-a (düşürdi) 145r7
 '1.-a (fidā hān u mānı) 92v6
 '1.-a (gelincek) 101r3
 '1.-a (giriftār olmadı) 206r4
 '1.-a (göñül vèren) 121v4
 '1.-a (mecnūn olanlar) 197r6
 '1.-a (riyā kıtmayalar) 91v1
 '1.-a (yesīr durur) 85r6
 '1.-a (yesīr olan) 122r2
 '1.-da 41v4, 206v4
 '1.-dan 57r5, 66v5, 72r6, 86v5, 103v6, 153v1, 191r1, 191r3, 206r5, 206r6, 206v2
 '1.-dan (cānum '1. içdi) 145r6
 '1.-dan (cānuñ '1. esridi) 93r3
 '1.-dan (da'vā kılan) 57r3
 '1.-dan (da'vā kılırsın) 154v5
 '1.-dan (elif okuyan) 59r5
 '1.-dan (eşer tıymaduñsa) 69v4
 '1.-dan (esriden) 177r5
 '1.-dan (naşīb şolınıcak) 111v2
 '1.-dan (sebaķ okı) 103r4, 103r6
 '1.-dur 41v2, 60r2, 72r4, 92v6, 191r3, 206v2
 '1.-ı 72v2, 73r2, 149r4, 155v3, 157v6, 191r3, 191r6, 191v4
 '1.-ı (kılavuz tıutup) 124r3
 '1.-ı (sürdi) 176v6
 '1.-ı (tıuraķ edindi) 103r2
 '1.-ı (vèrdüñ) 154r2
 '1.-ıla 56v2, 67v2, 85r2, 85r6, 103r2, 109r5, 133r7, 157v3, 158r3, 170v7, 171r4, 182v1
 '1.-ıla (geçsün günüñ) 92v3
 '1.-ıla (giderken) 166v2
 '1.-ıla (göyneriken) 149v2
 '1.-ıladur 191r1
 '1.-ına (haķ '1. göñül vèren) 89r2
 '1.-ınuñ (gözgüsi) 176v2
 '1.-umı (şır-gır eyleyem) 144r3
 '1.-uñ 72v2, 105r5, 153r5, 158r1, 158v4, 176v5, 195v3, 197r4, 202r5
 '1.-uñ (aldı benden beni) 202r3
 '1.-uñ (dütüninden beñzi şarara) 177v4
 '1.-uñ (göñlüm yağmaladı) 153r4
 '1.-uñ (haķķ'a èrgürür) 158v5
 '1.-uñ (kitābını okıdum) 119r5
 '1.-uñ (odı) 185v1
 '1.-uñ (odı düşdi) 200r6
 '1.-uñ (odı kıynadur denizleri) 153v5
 '1.-uñ (odına döymez) 87r1
 '1.-uñ (odına düşdüm) 153v5
 '1.-uñ (odına yanayın) 152v7
 '1.-uñ (şarābından aşum) 202r6
 '1.-uñ (şehrine üç yüz deniz geçerler) 147v5
 '1.-uñdan 60v4
 '1.-uñıla 202r4
 '1.-uñla (bilişen) 59r2
'ışķ eri: (Ar.+T.) Hak yolunun yolcusu, tarikata girip gönlünü aşka açan derviş, sufi.
 '1. 69r5, 73v2, 129r3
 '1.-dür 76v4

‘1.-ne 56r4, 99r3

‘1.-nün 92v5, 92v6

‘ışklu: (Ar.+T.) Aşk sahibi, ilahi aşka düşmüş olan.

‘1.-lar 121v1

‘ışksuz: (Ar.+T.) Aşksız, aşkla tanışmamış olan.

‘1. 59v6, 80r4, 92v5, 92v6

‘1. (âdem hayvân olur) 116r4

‘1. (biten çiçek şoldı) 191r1

‘1.-lar 121v1

‘1.-lara (öğüt vërme) 116r4

İ, ‘İ

i-: Olmak anlamında yardımcı fiil, isim fiili.

i.-di 149r4, 177v1, 194r7, 194r7

i.-dük 149r2, 149r3, 190v1

i.-düm 142v5

i.-ken 172r7

i.-miş 99v1, 121v2, 143r3, 185r3

i.-se 46r6, 70v3, 165r2

i.-señ 156r1

‘ibâdet: (Ar.) İbâdet, tapma, tapınma.

‘i. (eyledüm) 136v2

‘i. (kılâm) 101v6

‘i.-ler 156r1

‘i.-ün 86r2, 90v4

iblis: (Ar.) Şeytan.

i. 122v3, 149r5, 180r1, 188v1

i.-e 187r4

i.-ün 187r1

i.-den 188v2

ibrâhîm: (Ar.) İbrahim peygamber.

Nemrud’un doğan bütün çocukları

öldürtmeye başladığı yıllarda annesi tarafından gizlice dünyaya getirilmiş ve Kûsâ adı verilen mağarada büyütülmüştür. Bâbil’de insanların kendi yaptıkları putlara tapmalarından dolayı şaşkınlık duyduğu ve putlarla alay ettiği için Nemrud tarafından büyük bir ateş yaktırılmış ve mancınıkla ateşe atılmıştır. Mucize ile ateş gül bahçesine dönmüştür. Nemrud’a Allah’a iman çağrısında bulunduyorsa da onun kabul etmemesi üzerine ailesi ve kendisine inananlarla Bâbil’i terk etti. Kudüs, Şam ve Mısır’a gitti. Çocuğu olmadığı için Allah’a yalvarıp bir evlat vermesi hâlinde, evladını Allah’a kurban edeceğini söyledi. Sonra Hâcer’den İsmail doğdu. Sözüünü yerine getirip İsmail’i kurban edeceği sırada melek bir koç getirdi ve o koçu kurban etmesini söyledi. İslam dinindeki kurban o günün anısıdır. İsmail ile birlikte Mekke’de Kâbe’yi inşa ettiler. İbrahim peygamber, sofrasında misafir olmadığı zaman yemek yemezmiş. Misafir olunca da her şey bereketlenir ve bollaşmış. Bu nedenle onun adı bereketle anılır (Halil İbrahim bereketi veya sofrası). İlk defa sakal İbrahim peygamberde ağarmıştır. Daha önce sakal ağarmazmış. Hz. Peygamber onun hakkında “Atalarımın bana en çok

benzeyen o'dur." buyurmuştur. Yüz yirmi yaşında kendisini sünnet ettirmiştir. İki oğlundan ikisi de peygamber olup İshak'ın soyundan İsrailoğulları peygamberleri, İsmail'in soyundan da Hz. Muhammed gelmiştir. İbrahim'e Allah tarafından ilahi nizam olarak 20 sahife indirilmiştir. (ADŞS, s. 225-226) **Tas.** İlahi sıfatları kazanmışlık; keşf ve esin sahibi olmuşluk, perdelerden kurtulmuşluk. i.-e 129v1, 206v2

ibrāhīm edhem: (Ar.) İbrahim Edhem.

"Belh sultanının oğlu iken tasavvuf yolunu seçen ünlü bir sufidir. Babası Belh sultanlarındandır. Edhem gençliğinde tahta çıkmışsa da kısa zamanda sultanlık yolunu terk etmiştir. Rivayete göre bir gün ovada bir ceylan peşinden koşarken sahrada bir karganın eli ve ayağı bağlı bir adamı, ağzına yiyecek getirerek beslediğini görür. Adam kervan soyguncuları tarafından bu hâle getirilmiş, Allah da ona kargayı gönderip rızık sebebi yapmıştır. Bu olaydaki hikmeti kavrayınca tac ve tahtından vazgeçip dervişliğe soyunmuştur. Başka bir rivayete göre ceylanın peşinden koşarken üç defa "Yâ İbrahim Edhem! Seni bunun için mi yarattık?" denildiğini duyunca üzerindeki bütün mücevherâtını, kaftan ve tacını bir çobana vererek

onun kepeneğini hırka edindiği ve böylece uzun müddet mağaralarda kalıp riyâzet çektiği anlatılır." (ADŞS, s. 133)

i. 127r4, 158v5

i. (şanasın buşuyı i.) 27r5

'ibret: (Ar.) İbret; göz açıcı, uyarıcı sonuç; ders.

'i. 34v3, 194r2, 204r7

'i. (algıl) 151r3

'i. (almaduñ) 150v2

'i. (almağdur) 150v2

'i. (gösteren) 127r1

'i. durur 69v3

'i.-i 69v3

icâzet: (Ar.) İzin, müsaade.

i. 50v3

iç-: İçmek; içine çekmek. **Tas.** İlahi aşkı tatmak, nurlanmak; ilim feyiz almak; ızdırıp tatmak; ölmek; dertten nasiplenmek, dert sahibi olmak.

i.-di (cānum 'ışkdan i.) 145r6

i.-di (esridi) 152v5

i.-di (kana kana i.) 191v3

i.-di (oddan şarāb i.) 115r6

i.-diler (āb-ı hayāt i.) 112r3

i.-diyise ('ışk kadehinden i.) 67r3

i.-dügi (kan olısar) 92r5

i.-dük (hāk'dan gelen şerbeti i.) 161r6

i.-düm (ayılımazam) 130v3

i.-düm (derdi şarābın i.) 155r3

i.-düm ('ışk şarābından i.) 124v3

i.-düm (süci i.) 98r6

i.-eliden 93r2

- i.-elüm (badyalar tolu tolu i.) 95r3
i.-en 193r6
i.-en (‘ışk şarābın i.) 56v5
i.-en (‘ışk şerbetin i.) 59r1
i.-er 193r4
i.-er (ma’nā şarābından i.) 181r5
i.-er (şerbetin i.) 96v3
i.-er (yer i.) 23v1, 47r3, 47v2
i.-er (zevāl şuyın i.) 93v5
i.-erimiş (‘ışk şarābın i.) 70r1
i.-erisem (zehr-i kâtil i.) 109v5
i.-erler 10r1
i.-medin 125r4
i.-mek (kevşer şarābını i.) 84r3
i.-meseñ (ölüm şarābın i.) 205v4
i.-meziken (yemez i.) 185r5
i.-miş (āb-ı hayāt i. gibi) 208r4
i.-miş (hāk şarābın i. gibi) 208r2, 208r3
i.-miş (‘ışk şarābından i.) 165r5
i.-mişem 171v5
i.-üp (esridügümüz) 68r5
i.-üp (‘ışk kadehinden i.) 74v6
i.-üp (yëyüp i.) 75r5
i.-ür (deñizden i.) 193r4
- iç:** İç, dâhil; gönül, kalp, yürek, vicdan; ruh, can.
i.-i 68v4, 208v5, 208v5
i.-i (yanar) 74r6
i.-in 186v4
i.-inde 12v6, 13r4, 16r4, 16r4, 23v3, 23v3, 28r6, 28r6, 29v4, 29v4, 33v5, 33v5, 41v5, 47r4, 47r4, 48r1, 58r1, 63r2, 63v3, 72r5, 85r2, 88v3, 88v5, 110r2, 112r3, 112v2, 112v5, 113r5, 116v4, 131r4, 137v5, 143v6, 144v1, 158r5, 164v6, 165v3, 165v3, 165v4, 165v5, 165v6, 166r1, 166r2, 166r3, 166r4, 166r5, 166r6, 166v1, 166v2, 166v3, 166v4, 166v6, 166v6, 167r1, 167r2, 167r3, 167r4, 167r5, 167v1, 169v3, 169v3, 169v4, 169v5, 169v6, 170r1, 170r2, 170r3, 170v3, 172v3, 176r6, 176r7, 183r6, 185v1, 191v2, 203r5, 205r6, 208v6
i.-indeki 84r6, 146v4
i.-indesin 109v3
i.-indeyüz 96r1, 96r1
i.-ine 114r6, 152r2
i.-üm 76r4, 135r2, 154r2, 185r5
i.-üm (hām) 76r3
i.-üm (yanar) 208r1
i.-ümde 171r6, 177v4
i.-üğ 15r5, 24r2, 90v6
i.-üğde 47v2, 54v1
- içerü:** İçeri, içeride, içindeki; fazla.
i. 23v2, 45r2, 79r2, 80r2, 82v6, 84v2, 93r6, 94r5, 97r5, 154v2
i. (bundan i.) 70v4
i.-sin 129r2
- içil-:** İçilmek.
i.-di (peymāne i.) 178v3
- içim:** İçilecek şey.
i. 208r2
- içre:** İçinde, arasında; içine.
i. 29v2, 44r2, 93v5, 138v1, 144v1
- içün:** İçin, sebebiyle, maksadıyla, amacıyla (Edat).
i. 15v5, 57v6, 65v2, 109r4, 204r7, 209r6, 209r6

idügi: Olduğu.

i.-n 196v6

igne: İğne. Halk rivayetlerine göre, İsa peygamber göğsüne ağarken yakasında dünya mallarından bir iğne bulunduğu için dördüncü katta bırakılmıştır. (AG-1, s. 474)

i. (yarımca i.) 195r2

ihlâş: (Ar.) Çok samimi bağlılık, tam içtenlik, niyetin saflığı ve hâlisliği; saf ve temiz sevgi, gönülden gelen dostluk. **Tas.** Kişinin işlediği amelleri görmezden gelmesi, ahirette ameline karşı sevap beklememesi.

i. 83r6

i. (oldı) 91v1

i.-ıla 150v5

ihsân: (Ar.) Bağışlama; lütuf, kerem, iyilik. **Tas.** Yüzünü Allah'a çeviren kişinin varlığından sıyrılıp Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmesi, basiret nuruyla Hakk'ı kendi sıfatıyla sıfatlanmış olduğu hâlde görmesidir.

i. (eyleyem) 121r1

ihtiyâr: (Ar.) Seçme, intihap etme, tercih etme.

i. (buldum) 154r4

iki (1): İki, yarı.

i. 5r3, 25r1, 25r1, 38v2, 41v6, 46v5, 79v1, 79v2, 101r6, 105r3, 105r4, 105v1, 114r7, 190r3, 204r4, 204v7, 208r4

i. ('âlem) 53r4

i. (bir i.) 24v4, 209r1

i. (bir i. gün) 51r5

i. (büküldi) 200v5

i.-den 44v5

i.-dür 31r5

i.-si 97v4, 103v2, 185r3

iki (2): İkilik, ayrılık, bölünme, şirk.

i. 103v2,

i. (bire i. demegil) 150r4

i.-den (fâriğ olur) 65v2

i.-yi (elden bırak) 166r6

iki arslan: İki arslan. **Tas.** Kibir ve gazap sıfatları. (AKY, s. 220)

i. 148r3

iki cihân: (T.+Far.) Dünya ve ahiret, âlemler.

i. 57v6, 57v7, 58r5, 58v4, 59r2, 78v4, 79v4, 93v6, 109v3, 142r2, 165r3, 183r5

i.-a 199r5

i.-ca 4v8

i.-da 202v3

i.-dan 101v3, 104v4

i.-ı 41v2, 58r5

i.-uñ 179v4

iki dil-ber: (T.+Far.) İki dilber. **Tas.** Ruh ve nefis. Bunlardan hangisi üstün gelirse, insan ona meyleder. (AKY, s. 153)

i. 154v3

ikilik: İkilik, tevhidi bozan şeyler, bölünme. **Tas.** Şirk; Allah'ın mutlak ve sonsuz varlığının birliği karşısında ikinci bir müstakil varlık kabul etme; Hak ve kâinat, Hak ve kul, o ve ben gibi birbirinden her bakımdan ayrı

iki varlık algılama durumu, fark ve tefrika hâli.

i. (bâbından) 124r5

i. (eylemeye) 167v4

i. (fikrinden geç) 112v4

i.(g)-i 167r3

i.(g)-üm (degşüriben) 126r6

i.-de 26r2

i.-den 155r3

i.-den (geçemedün) 103v3

ikinci: 2., ikinci.

i. 148r3, 164r6, 170v3

i.-si 182v6

ikindü: İkinci (namazı).

i.-yi (kılanlar) 108v6

ıklım: (Ar.) Ülke, diyar; yeryüzünün ekvatorndan kuzey kutbuna kadar bölündüğü, yaşanılabilir, oturulabilir yedi bölgesinden her biri.

i.-de 71r3

i.-e (yedi i.) 135r4

ıkrār: (Ar.) Dil ile söyleme, bildirme; kabul etme, tasdik, onay (kalben).

Tas. Tarikata intisap etme, bir şeyhe bağlanma.

i. (bütün olmayınca) 67v4

i. (u dīn īmān oldum) 131r3

i.-ı 34r5

il: İl, memleket, ülke; herkes, halk, insanlar. **Tas.** Kalp, gönül ülkesi; asıl vatan olan öbür âlem.

i. 9r4, 9v3, 27r4, 106v6, 125v2

i.-de 124r4, 156v4

i.-de (varlığım hep ol i.) 133r5

i.-den 68v5, 119r3

i.-e (bir 'aceb i. geldüm) 136r3

i.-e (bu i. ġarīb geldüm) 119r3

i.-inde 13r1

i.-inden (hod-bīn i. geçdüm) 124r5

i.-inden (seydī balum i.) 198r2

i.-ine 9r6

i.-inün ('ışk i.) 156v1

i.-lere 161v2

i.-ümüze (gönilelüm) 71r2

i.-ün 156v2, 156v3

ilah: (Ar.) Allah.

i. 60r5

ilāhī (1): (Ar.) Allah'ım, ey Allah!

i. 28v4, 105r6, 125v6, 208r6

ilāhī (2): (Ar.) Allahla ilgili, Allah'a ait, Allah'tan gelen. **mec.** Olağanüstü, mükemmel.

i. (devlet) 65r3

i. (devlet ola) 193r6

i. (devletdür) 176v6

i. (devletile) 11r6

i.-dür (nūr-ı i.) 77r6

i.-dür 193r5

ilan: Yılan; zehirli sürüngenler.

i. (ağılu i.) 131r6, 141r3

i. (çeyan) 75r5, 147r4

ile: İle (Edat).

i. 23v4, 97r3, 143r2, 143r5, 204v3

ileri: İleri, ön taraf. krş. bk. **ilerü.**

i. (gelem) 127v5

i. (varmaya) 19r6

ilerki: Önceki.

i. 107r3

ilerü: Üstün; önce, evvel, mukaddem; önceki, eskisi. krş. bk. **ileri.**

i. 32r6, 80r2, 127v1, 133r2, 136v3

i. (gelüp) 14r3

i. (vardı) 187v1

ilet-: Götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.

i. (tenâşür üstine i.) 117v3

i.-di (benligüm i.) 66v3

i.-di (devlet i.) 18v2

i.-di (haber i.) 19r2

i.-dün (cân u gönül i.) 157r5

i.(d)-e 48v2, 61v2

i.(d)-eler (sinden yaña i.) 115r4

i.(d)-eler 182r4

i.(d)-en (seni senden i.) 6v3

i.-gil (renc i.) 45v2

i.-gil (yol i.) 79v2

i.-mek 4r4

i.(d)-üp 176r1

i.(d)-üp (gönül i.) 158r5

iley: Huzur, ön, kat, yan, karşı taraf.

i.-inde 22v4

i.-inden 68v5

i.-üme 20r2

i.-ün de 109v4, 117v5

iliş-: Takılmak, meyletmek.

i.-di (gönül i.) 149r6

ilk yaz: İlk bahar, bahar.

i. 136v4

illā: (Ar.) İlle, mutlaka, yalnız, her durumda.

i. 87v2, 140v5

i. (ki) 160r6

‘illiyyīn: (Ar.) Göğün ve cennetin en yüksek kabul edilen yeri. İyi amelli

kişilerin amel defterlerinin bulunduğu gök.

‘i.-de 102r2

‘ilm: (Ar.) Bilme, biliş; ilim, bilgi. *Tas.*

İlim canlı bir varlığın kendisini bildiği bir sıfattır. (MTTS, s. 431)

İlmin içindeki ilmi aramadır ve amelle birlikte bir anlam ifade edebilir. İlim dünya ve ahiretle ilgili ve akılla alakalı hakikatleri bilmektir.

Bu amaç dışındaki bilgi hakikate karşı perdeden ibarettir. “İlimler, kendi başına göremeyen, yalnızca göz ile nesneler arasında duran gözlüğe benzer.” (İMB, s. 156)

‘i. 38v3

‘i. (hod göz hicābıdur) 78r7 (‘ilim)

‘i. (okımağ) 150v2

‘i. (okımağdan) 150v1

‘i. (ü ‘amel) 26r1, 40r5, 59v6, 66r1, 143v2, 167r2

‘i.-e (‘amel gerek) 103v1

‘i.-i (tamām bildünjise) 103r6

‘i.-inden 152v5

‘i.-lerüz (tālīb-i ‘i.) 70v5

‘i.-üm 128v3

‘i.-ün (var ‘amelün yok) 151r1

‘i.-ün (yüzün okımağıl) 103v1

‘i.-ünde (ğarğ olalı) 157r1

‘ilme’l-yağīn: (Ar.) Araştırma ve kesin delil yoluyla elde edilen ilimdir. İlmin birinci derecesi olup avâmın ilmidir. Hak’tan zuhur eden ve Hak hakkında gaib olan her şeyi kabul

etmek, Hak ile kâim olan her şeye vâkıf olmaktır. (MTTS, s. 448-452)

‘i.-dür 3v3, 3v4

‘ilm-i bâtın: (Ar.) Hakikat ilmi. İnsanı kurtaran sülûk sırlarına ve ruhanî hakikatlere ait olan ilimdir. Bu ilim Allah ve dostları arasındadır ki bundan ne melekler ne de herhangi bir yaratılmış haberdar olabilir. (SCS, s. 226)

‘i.-dan 197v5

‘ilm-i hikmet: (Ar.) Felsefe ile ilgili konuları inceleyen bilim. krş. bk.

‘ilm ü hikmet

‘i. (okuyanlar) 153v1

‘ilm-i ledün: (Ar.) Ledün ilmi, ilahi sırlara ait ilim. Ders ve okumayla elde edilemez. Evliyanın ilmidir.

‘i.-dür 130r1

‘ilm ü hikmet: (Ar.) İlim ve hikmet. krş. bk. **‘ilm-i hikmet.**

‘i. (okıyanun) 181r6

‘ilm ü uşûl: (Ar.) Metodoloji, metod bilgisi. Tefsir, hadis, kelam, fıkıh gibi dini bilgilerin birer metodu vardır ki bu ayrı bilgidir. İnceleme ve eleştirme esasına dayanmayan bilginler, yalnızca nakilci sayılırlar. Gerçek bilginler bu bilgilerin metotlarını elde etmek zorundadırlar. (AG-1, s. 476)

‘i. 76r1

ilt-: İletmek, götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek. bk. **iletmek.**
i.-ebilem 97r3

i.-egörün 76v6

i.-eler (şırâta i.) 205r1

ilyās: (Ar.) İlyas peygamber. Harun peygamberin torunudur ve İsrailoğullarına gönderilmiştir. Tevrat ile amel ederdi. Kavmi, Ba’l adındaki puta tapmaktaydı. Onları doğru yola çağırmasına rağmen bir müddet iman edip sonra yine puta tapmaya devam etmeleri üzerine büyük bir kıtlık oldu. Açlıktan leşleri yemeye başladılar. İlyas peygamber bir müddet kırlarda, mağaralarda yaşadı. Sonra ordan ayrılıp ateşten bir ata bindi ve gözden kayboldu. Allah onu göğe çekti. Her yıl Hızır ile görüştükleri ve hacca gittiklerine dair rivayet vardır. Kıyamete dek yaşayacağı ve karada sıkıntıya düşenlere yardım edecekmiş. Hızır ile İlyas’ın buluştukları güne Hızır-İlyas’tan bozma Hıdırellez denilmektedir. (ADŞS, s. 230-231)

Tas. Âb-ı hayat’a kavuşmuş kişi, ilim ve feyz sahibi âşık.

i. 112r3

i. (hızır i.) 208r4

i. (hızır u i.) 185r5

imām: (Ar.) İmam, kendisine uyulan kimse, önyak olan, lider, önder.

i. (‘ışk i. bize) 64r5

i.-ıla 83v6, 174v3

imāme: (Ar.) Tespih başlığı.

i. 21v4

imāme'l-müttekin: (Ar.) İnananların imamı, inananların önderi.

İ. 210v2

imān: (Ar.) Allah'a inanma, kuvvetli inanç. **Tas.** Kalbe yerleşen inancın emirlere itaat tarzındaki tesirlerinin organlar üzerinde görülmesi tam iman olarak tarif edilir.

İ. 3v1, 3v2, 3v4, 3v5, 3v6, 3v7, 21r3, 21r4, 75v4, 108r4, 109r2, 111r3, 124v1, 159r3, 159v3, 166r6, 184r5, 199v1, 200v5, 204r2

İ. (büt İ.) 141r1

İ. (dīn İ. oldum) 131r3

İ. (dīn İ. oldum) 131r3

İ. (kuşağın berk kuşan) 77r4

İ. (ne dīn ü İ. dutaram) 123r2

İ. (nūrı) 54r6,

İ.-a 125r1

İ.-dan 101v6

İ.-ı 6r6, 11v6

İ.-ı (berkdür) 39v6

İ.-ı (gider) 21r3

İ.-ı (taş oldu) 185r6

İ.-ı (yağmaya vërdük) 108r4

İ.-ıla (gidesin) 174v3

İ.-ını 35v1

İ.-um 123r2

İ.-umuza 172r5

İ.-uñ 198r5

İ.-uñ (eksügin yëtir) 109r2

İ.-uñ (neyi severiseñ İ. oldur) 6v2

İ.-uñ (urmayasın) 183v3

imānlu: (Ar.+T.) İman eden, inanan, inançlı, itikatlı.

İ.-ya 54r6

imānsuz: (Ar.+T.) İmansız, inancı olmayan.

İ. 11v2

İ. (ölme) 21r1

imāret: (Ar.) Bayındırlık, bulunduğu yeri bayındır duruma getiren her türlü bina, eser; bir yeri bayındır ve mamur etme, bayındırlık. **Tas.** İçini düzeltme, dört başı mamur kul olma; bağışlayan, dağıtan el.

İ. 166r4, 173v3

İ. (olmadın) 90v6

İ. (olmayasın tā ḥarāb olmayınca) 164r1

imdi: Şimdi, artık, o hâlde, öyleyse.

İ. 4v2, 4v6, 5r5, 8v6, 11r5, 16v1, 17r2, 20r1, 36v6, 39r4, 43r3, 43v3, 52r5, 52v1, 62v1, 67v6, 75r2, 85v4, 91r5, 92v3, 95v5, 99r1, 99v1, 106r2, 106v6, 110v1, 112v5, 113r1, 113r3, 123v3, 124v6, 140v2, 159v1, 169r6, 181v5, 182v1, 191r4, 191v6, 192r7, 195r3, 199v3, 200r4, 200v6, 202r1, 203r6, 203v1

imrān: (Ar.) Hz. Musa ile Meryem'in babalarının adıdır. Musa'nın babası olan İmran'ın Firavun'un hazinedarı olduğu rivayet edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'deki 3. surenin adı Âl-i İmrân'dır (İmrân ailesi). Bu surede, Musa ve İsa peygamberlerden bahsedilmektedir. (ADŞS, s. 232)

İ. (oğlı mūsā) 203r3

İ. (olam) 139v5

imrūz: (Far.) Bugün.

i. 53r4

īn: (Far.) Bu.

ī. (olam) 140r3

in-: İnmek, nüzul olmak; gelmek; ulaşmak, yetişmek; konuk olmak. **Tas.** Benliği ve kibri yok edip alçakgönüllülüğü benimsemek.

i.-di 186r1, 203v2, 204v3

i.-di (buyruk i.) 35v2

i.-di (gökden i.) 150r5

i.-diyse (nüzül i.) 89r3

i.-dük 161v4

i.-dün (sen seni ne kadar i.) 19v2

i.-e 62r6, 175v5, 204v7

i.-em (esfellere i.) 137v6

i.-en (gökden i.) 198v5

i.-en (yūsufıla çāha i.) 135r7

i.-er 178r4

i.-er (kara şakala ak i.) 114v7

i.-mez 11v3

i.-übeni 58r4

inan-: İnanmak, iman etmek; doğru bulmak; kanarak aldanmak.

i.-asın 156r1

i.-ayduş 15r6

i.-mayan 128r3

i.-mayan (kāfir durur) 131v1

i.-mayan (kāfir ola) 129r4, 135v4

i.-maz 16r1

i.-mazsañ 16r6, 33r1

i.-mazsın 154v1

i.-ursın (dünyeye i.) 96v1

‘ināyet: (Ar.) İyilik, ihsan, lütuf, yardım; gayret.

‘i. 63v6

‘i. (ola) 58v4, 61v6, 188v3

‘i. (oldı) 133v3

‘i. (olmasa) 179v6

‘i.-dür 74r5

‘i.-i 74r4, 76v1

‘i.-i (olmazısa) 200r2

‘i.-üm (kıla) 128v3

ince: İnce, zayıf; dikkatle, dikkatlice. **mec.** Çok ince ve hassas dengelere bağlı olma.

i. 168r3

i. (şırāt köprüsi) 199r4

i. (şırātdan geçmek) 110v2

i.-den (inceyimiş) 100v4

i.-yimiş (ineden i.) 100v4

incil: (Ar.) İncil, dört kutsal kitaptan Hz. İsa’ya indirileni. **Tas.** Zat’ın isimlerde ortaya çıkışı.

i. 122r1

incit-: İncitmek, gönlünü kırmak, gücendirip üzülmeye sebep olmak.

i.(d)-esin 198v3

incü: inci.

i.-den 105r2

indi: Şimdi. (TS)

i. 82v7

indir-: İndirmek, alçaltmak, sermek, düşürmek. krş. bk. **indür-**

i.-di 177r6

indür-: İndirmek; alçaltmak, küçültmek, eğmek; kaldırmak, sorumluluğundan kurtulmak. krş. bk. **indir-**

i. (baş i.) 178r3

i.-e 171r2, 183v2

i.-eler (y r altına i.) 176r2

i.-eyin (boynumdan i.) 35v3

i.- r (baş i.) 158v5

i.- r (kend zini i.) 197v5

i.- rler (ta te'      ya i.) 184v6

in en: Çok, pek, daha çok, gayet, ziyade.

i. 51v2, 75r6, 107v5

in ile-:  nlemek, sızlanmak.

i.-d m 118r4

i.-r 166r2

i.-yin 97v2

ink r: (Ar.) Reddetme, kabul ve tasdik etmeme, tanımama.

i. (eyledi) 188r4

ins: (Ar.)  nsan.

i. 138r5

i. (  melek) 86r2, 109v4

i.-ile 122v2

ins n: (Ar.)  nsan. *Tas.* “ nsan, Allah’ın kendisini gördüğü bir aynadır ve bu görme sadece insan vasıtasıyla gerçekleşir.  nsan kendi varlığında ilahi hakikatleri barındırır.  nsanlık ise Allah’a halife olmak mertebesidir. Bu da ancak insan-ı k milde ortaya çıkar.” ( AS, s. 365-366) “ nsan varlığın özüdür. Biri zahir diğeri bütün olmak üzere iki nüshadan oluşur. Zahir nüshası bütünüyle  leme benzer, bütün nüshası ise  lahi Hazret’e benzer.” (MTTS, s. 468-470)  nsanın diğer yaratılmışlardan farkı; diğer yaratıklar, Allah’ın sınırlı sayıda ismini sergilerken, insan, Allah’ın

tüm sıfatlarını sergileyebilme kapasitesine sahip olmasıdır.

i. (olam) 138r2

i. (-şıfatda c n- ver) 138r4

i. (ş ret-i i. olam) 137v3

intik m: (Ar.)    alma, acısını  ıkarma.

Tas. Allah’ın intikam sıfatı.

i.-u  (geçmedi mi i.) 210r3

intiz r: (Ar.) Bekleme, bekleyiş; gözleme.

i. durur 94v4

ip:  p, sicim. *mec.* Ba ; kavuşturma.

i.-i (  mr m i.  z liser) 205v3

i’r b: (Ar.) Arapça kelimelerin sonlarındaki harf veya harekenin değişmesi ve bu değişikliği   retme bilgisi.

i. 150r6

irde-: Araştırmak, incelemek, denetlemek. (DLT, irde-: aramak)

i.-rise 

irkil-: Birikmek, toplanmak, yığılmak.

i.-d gi 101r5

i.-d k 161v5

irş d: (Ar.) Manen aydınlatma, Hak yolunu gösterme, gafletten uyandırma, uyarma.

i.-ı 22r2

 s : (Ar.) Hz.  sa. Kendisine  ncil indirilmiştir. Bir mucize olarak Meryem’den babasız olarak doğdu.  sa, Cebrail’in Meryem’e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir,  l leri diriltir. Körlerin g z n  a mak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak,

bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler göstermiştir. 30 yaşında peygamber olmuş, kendisine on iki kişi inanmıştır. Yahudiler onu öldürmeye kalkınca gökyüzüne yükseltilmiş ihanet eden havari çarmıha gerilmiştir. Âhir zamanda tekrar dünyaya gelecektir. Rivayete göre üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak ve bir iğne varmış. Birinin eliyle su içtiğini, bir başkasının da parmaklarıyla sakalını taradığını görünce tası ve tarağı bırakmış. Göğes çıkarıldığı zaman üzerinde dünya eşyası olarak iğne olduğu için dördüncü kattan ileri geçememiştir. (ADŞS, s. 235-236)
Tas. Örnek zâhit, saf Allah âşığı, kutsal ruhun temiz kabı, saf manevi hayatın örneği. (İMB, s. 53)

‘İ. 184v5

‘İ. (bin meryem) 158v3

‘İ. (meryem oğlu ‘İ.) 195r2

‘İ. (oldum) 133v3

‘İ. (peygâm-berile göklere çıkan) 127r5

‘İ.-y1 (yarımca iğne ‘İ. yoldan kodı) 195r2

is: Sahip.

i.-leri (hüküm i.) 198r7

islâm: (Ar.) Müslüman, Müslümanlık.

Tas. İnananın Allah iradesine tam ve her bakımdan teslim oluşu ve Kur’ân’ın buyruklarının tam olarak benimsenmesidir. (İMB, s. 47)

i. 111r3

i.-ıla 131r3

ism: (Ar.) İsim.

i.-üñ 32r2

isma‘îl: (Ar.) Hz. İsmail. Babası İbrahim peygamberin şeriatıyla amel ederdi. Babasıyla birlikte Kâ’be’yi inşa ettiler. Zemzem suyu İsmail’in ayak vuruşlarıyla ortaya çıktı. İbrahim peygamber bir çocuğu olursa Allah’a kurban edeceğini söylediği için, İsmail’i hazırladı. O da büyük bir teslimiyet gösterdi. İbrahim peygamber bıçağı birkaç defa boynuna sürttüğü hâlde bıçak kesmedi ve Cebrail bir koç ile geldi. Kurban hadisesi bu olayın hatırasıdır. İsmail, Yemen’de Amelika kavmine peygamber oldu. (ADŞS, s. 238)
Tas. Allah’a yakınlık ve tam teslimiyet gösteren, sözünde duran âşık.

i. 85r1

i.-e (bıçak çaldım) 118r6

i.-idi 129v4

isnâd: (Ar.) Dayanak, ihtiyaç, takviye; artmak, ziyadeleşmek.

i.-um 87v4

isrâfil: (Ar.) İsrail, dört büyük melekten öttüreceği boru ile kıyamet gününü bildirmekle görevli olanı. Âdem peygambere ilk secde eden melektir.

i. (şûr ura) 113v4

i. (şûrî urıla) 170r5

i. (şûrîn ura) 61r6

i. (şürin urıcak) 58r3, 111r4

i. (şürını ura) 173v6

issi (1): Sıcak, sıcaklık, hararet.

i. (korkmaz i. şovukdan) 197r6

issi (2): Sahip, malik.

i. 16v2, 19r5, 23r2, 29v1, 38v3,
40v6, 66v2, 68r4, 101r5, 135v1,
173v5, 174r1, 182r2

i. (nazar i.) 38v3

i.-le (emānet i.) 124v5

i.-ni 12v5

i.-ni (iş i.) 76v3

issüz: Issız, تنها, boş, sahipsiz. krş. bk.

işşısuz.

i. (kalmış) 98r1

i. (olıcak) 23r5

iste-: Aramak, araştırmak; arzu etmek

i. 96r6

i. (meded i.) 16v1

i.-düğüm 48v5

i.-düğümü (cān içinde buldum) 165v3

i.-dügün 42r1, 94r3

i.-dün (bulasın) 167r1

i.-me 94r5

i.-me ('ömr-i fānīyi) 117r6

i.-megil (hakk'ı ırak) 93r6

i.-mez 105r5

i.-riseñ 18v5, 148v6, 167v5, 198v2

i.-riseñ (dür ü cevher i.) 59v5

i.-rsem (öğüt i.) 192v5

i.-rüz 26r5

i.-señ 30v5

i.-sün 176r7

i.-ye (bul) 75v7

i.-yelüm 76v3

i.-yen 165v3

i.-yen (dost i.) 181v4

i.-yen (emānlik i.) 151v2

i.-yen (hakk'ı i.) 93r5

i.-yene 91r4

i.-yeni (āb-ı hayāt i.) 122v5

i.-yüben 128r1, 196r2

i.-yüp 130r3

istet-: Aratmak, taharri ettirmek;
bekletmek, sordurtmak.

i.-içün 146r6 (istediçün)

i.-meyem 123v4 (istetmeyem)

istigfār: (Ar.) Allah'tan af dileme, tövbe
etme; Estağfirullah sözü ve bu sözle
başlayan dualar.

i. (eyledi) 187v5, 188r3

i. (taşıyla) 199r6

'işyān: (Ar.) İsyān, karşı gelme, itaatsizlik
etme, başkaldırma.

'i. (olam) 138v3

iş: Hâl, durum, vaziyet; iş, faaliyet, amel,
tavır; hizmet; hesap; görev, vazife.

i. 9r2, 10v6, 19r6, 24v2, 25v5, 28v4,
30r6, 31v2, 43r1, 51r1, 78r2, 113v5,
129r5, 142r2, 142v4, 170r7, 192r4

i. ('amelile biter) 99r4

i. (baş i. gelür) 162v1

i. (düşdi) 26v6

i. (èt) 30r5

i. (eyü i. etmez) 6r4

i. (gele) 61r2

i. (issini) 76v3

i. (kılmaz) 38r2

i. (ucı) 23v2

i. (yavuz i.) 54r2

i. (yarına güymez) 193r1
 i.-de 34r4, 168r6, 168v5, 169r1, 169r4, 169r5
 i.-dedür 103v2
 i.-den 65v3
 i.-deyimiş 122r1
 i.-dür 190v6
 i.-e 17v1, 31v4, 69v2, 179v6
 i.-e (hayr i.) 31v6
 i.-i 21r5, 28r4, 29v6, 36r3, 36v4, 38r5, 74r5, 85v3, 91r4, 116r5, 205v2
 i.-i (dost i.) 190v3, 190v6
 i.-i (güci) 65v3
 i.-i (hak'dan bilenler) 91v5
 i.-i (işleden çalap) 188v1
 i.-i (toğruluga buyurdi) 52r5
 i.-i (yavuz i.) 52v5
 i.-idür 6r3, 16v2
 i.-in 14v1, 78r2, 152v5, 190r6
 i.-in (dutar) 23r2
 i.-inde (dünyā i.) 14v3, 14v3, 49r3
 i.-ine 89v5
 i.-ini (sağ ede) 95r6
 i.-ler 41v5, 94v3, 162v4, 187r4
 i.-ler (düzülmişidi) 81r3
 i.-ler (eden) 207r2
 i.-lere 89r2
 i.-lere (hayr i. düşgil) 115v1
 i.-leri 82v2
 i.-leri (düzen) 82r6
 i.-lerüme (peşmān olup) 147r1
 i.-lerün-den (muḥālif i. yunasın) 45r1
 i.-üm 20v2, 76r4, 126r5, 134v1, 175r6, 192v6
 i.-üm (bitince) 196v3

i.-üm (hayra döndi) 145v2
 i.-üme 187v5
 i.-ümi 187v2
 i.-ün 25v3, 42v3, 47v5, 94v1, 96r1, 101v5, 103r1, 146r6, 193v6
 i.-ün (bugün bitür) 42r5
 i.-ün (kolayın tatalum) 96v4
 i.-üni (bitüreler) 176r3
 i.-üni (çig i. bişür) 42v6

‘İş: (Ar.) Yaşama, yaşayış; yeme içme, hayatın zevkini çıkarma.

‘İ. 35r3

‘İ. (ederler) 27v2

işāret: (Ar.) İşaret, belirti, emare, iz, alamet. **Tas.** Gönüle gelen belirti, muraddan haber vermek; keşif, müşahade gibi yollarla sufinin kalbine gelen, sözle ifade edilmesi imkânsız mana ve ilim.

i. 65v2

i. (naşīḥat kandilinden bir i. göründi) 203r5

i. (olındı) 65v4

işbu: Bu, işte bu.

i. 23v4, 59r3, 61v6, 71r3, 71v6, 72v1, 76v3, 78r5, 84r6, 91v4, 94v2, 97r5, 107r2, 113r5, 117v5, 146r2, 148v6, 156v5, 159v6, 167r3, 168v4, 168v4, 171v6, 187r4, 187r6, 188v2, 192v3, 201r5, 201v2, 207v5

i.-yıldı 208r6

işit-: İşitmek, dinlemek; haber almak, öğrenmek. krş. bk. **eşit-**

i. 17r2, 63r7, 70v2, 83v2, 83v3, 83v4, 91v2, 106v4, 151r3, 164r1

i. (haber i.) 70v4
 i. (işit) 106v4
 i. (öğüt i.) 51r2
 i. (sözün hakkın i.) 113v3
 i.-di 8r4, 19r4
 i.-dün 28r6, 30v6, 184v8
 i.-(d)-e 10v4, 156v1
 i.-(d)-en 12v1, 47r5, 68r3, 178v5, 180v5
 i.-(d)-enler 20v6, 60v1, 151v4, 181v3
 i.(d)-icek 188r4
 i.-medün 16r3
 i.-meye 58r3
 i.-mez 14v5, 43r1, 50r2, 165r2
 i.-mez (öğüt i.) 22r3
 i.-mezem 138r2, 171v6
 i.(d)-ün 72v4, 92r3, 197v4
 i.(d)-ürem 84v1, 138r2
işle-: İşlemek, yapmak; etkilemek.
 i.-di 201v6
 i.-dük 161v4
 i.-düm ('adl ü dād i.) 127r2
 i.-mege 114v6
 i.-r (bildügin i.) 23r4, 31r5
 i.-ye (ziyān i.) 31v2
işlen-: İşlenmek, yapılmak, edilmek.
 i.-ür 44r4
işlet-: Yaptırmak.
 i.-den (iş i. çalap) 188v1
işlü: İş ve amel sahibi.
 i. (fużül i. ola) 123v5
işmar: (Erm.) İşaret, simge, alamet.
 i. 156v4

'işret: (Ar.) Yaşama, geçinme, sohbet, günül hoşluğu; nağme. **Tas.** Beden ve nefis engelinden kurtulup ilahi aşk sarhoşluğu ve muhabbetiyle kendinden geçme.
 'i. 35r3, 173r2
 'i. (cānında 'i. olur) 88v1
 'i. (oldı) 168v6
 'i.-de 144v4
 'i.-i 58r4
 'i.-üm 168v1
 'i.-ümüz 68r5
it: Köpek.
 i. 39v5
'itāb: (Ar.) Azarlama, tersleme, paylama, darılma.
 'i. 82r5
i'tikād: (Ar.) İnanma, inanç, inanılan düşünce.
 i.-uñ 117v4
itteķū: (Ar.) Sakınınız! Korkunuz! Takvâ sahibi olunuz!
 i. 110v5
iv-: Acele etmek.
 i.-er (becid i.) 114v6
'ivaż: (Ar.) Karşılık, bedel.
 'i.-ın (vēresin) 145v7
 'i.-ını 41v5
iz: İz, belirti, işaret, yol, ipucu. **Tas.** Manevi ışık.
 i. (cān içinde i. buldum) 166v2
 i.-i 27v1, 41r2
 i.-i (belürmez) 27r6
 i.-in (izlesün) 151v4
 i.-üm 134r1

i.-ümi (izledüm) 166v3

izle-: İzi sıra gitmek, takip etmek, izinde yürümek, yürüyüp geçmek.

i. (‘ışk yolını i.) 159r1

i.-düm (izümi i.) 166v3

i.-meyüp 26v2

i.-mez 22r6

i.-riseñ 5r1

i.-sün (izin i.) 151v4

‘izz: (Ar.) Yücelik, ululuk, şeref, değer, itibar.

‘i. (ü nâzdan geçüben) 105v5

‘izzet: (Ar.) Değer, kıymet, yücelik, ululuk, hürmet, saygı, ikram.

‘i. 3r4, 40v2, 57r4, 57r4, 65r4, 73r5, 88v6, 106r3, 160r1

‘i. (étmez) 22r3

‘i.-de 140r5

‘i.-den (her kim ‘i. geçmedi) 57r6

‘i.-in 57r5

‘izzetlü: (Ar.+T.) Şeref sahibi, itibarlı. (Metindeki anlam, itibarın kişinin kendisinden değil bir başkasından kaynaklanması şeklinde olumsuzluğa işaret eder.)

‘i. (oğul atayıla ‘i. oldı) 207r4

K, K

ka’be: (Ar.) Kâbe, beytullah. *Tas.* Kalbin Allah’a yönelmesi, tövbe etmesi ve vuslat makamıdır. Kim ayakla giderse Kâbe’nin ziyaretine ulaşır, kim de kalple giderse Kâbe onun ziyaretine gelir. Sufilerce Gönül Kâbe’si daha önemli görülmüştür.

k. 163r7, 193v4

k. (vü büt îmân benem) 141r1

k.-ye (varmağıla) 163r6

k.-den (yüz k. yègrekdür bir gönül ziyâreti) 199v6

kâbin: (Far.) Nikâh, nikâh payı. *Tas.* Kişinin unsurları tabiatına bırakması, onların hükmünden çıkmasıdır. (AG-1, s. 473)

k. (anaña k. kıydur) 154v4

kâbiz: (Ar.) Kapalı, tutuk.

k. 48v3

kabül: (Ar.) Rız olma, muvafakat etme; benimseme; onaylama, tasdik etme; huzuruna alma; üstüne alma.

k. (èdersen) 151r3

k. (ét) 80r5

k. (étduk) 178r5

k. (étmeye) 58r6

k. (étmeyeler) 40v4

k. (étmez) 191r2, 196r3

k. (étmezse) 48r4

k. (kılurısa) 143r6

k. (şâhib-k.) 112v3

kabz: (Ar.) Daralma, sıkıntı, derdine düşme, el ile tutma, elde etme.

k.-ına (nefs k. düşdi) 114v1

kaç: Kaç kez; ne kadar, nice; bir çok.

k. 209r1

k. (bir k.) 62r2, 112r3, 146r3, 151r3, 168r7

kaç-: Kaçmak, koşmak, seğırtmek, uzaklaşmak; yönelmek.

k. 39v1

k. (beri k.) 15v4

ķ. (senden ayrıl saña ķ.) 113r1

ķ.-alar 111r5

ķ.-ar 8v6, 9r2, 20v6, 31r7, 54r3,
109v1

ķ.-asın 53v5

ķ.-dı 17r4

ķ.-dılar (ķoyubanı ķ.) 125v4

ķ.-dum 118r5, 134r4

ķ.-masaņ (ķoyuban ķ.) 205v4

ķaçan: Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vattaki, nasıl, ne suretle.

ķ. 8r2, 22v5, 25r5, 27v5, 45v1, 49r3,
50r2, 68r4, 77v2, 130v6, 131v5,
149v5, 155v4, 160v5, 184v12, 191v5

ķ. (olam) 121r6

ķ.-ısa 143r6

ķaçın-: Uzak durmak.

ķ.-sa 150r1

ķadar: Ölçüde, derecede; az, biraz, azıcık.

ķ. 19v2, 105v5, 186r2

ķad(d): (Ar. <ķadd) Boy.

ķ. (ne ķ. ne ķāmet) 86r4

ķ.-ile 199v5

ķ.-üņ (yere ine) 62r6

ķadeh: (Ar.) Kadeh, bardak. *Tas.* Kalp; manevi hâl, cezbe, ruhî zevk, ruhsal taşkınlık, vecd; mürşidin talibe telkin ettiği esma; insana verilen yaşam süresi, ömür, vâde.

ķ. 35r3, 156v2

ķ. (şunan) 130v3

ķ. (şundı) 93r2, 173v1, 191v3

ķ.-i (‘ışķ ķ. şundı) 145r6

ķ.-i (‘ışķ şarābından ķ. tıldur) 193r4

ķ.-i (‘ömrüm ķ. tıldı) 125r4

ķ.-inden (‘ışķ ķ. içdiyise) 67r3

ķ.-inden (‘ışķ ķ. içüp) 74v6

ķ.-ler (ferahlar u ķ. ellerinde) 9v6

ķadem (1): (Ar.) Ayak, adım.

ķ. (başdı) 149r5, 173r2

ķ. (bir ķ.) 76r3

ķ.-den 80r2

ķadem (2): (Ar.) Uğur, hayır, bereket.

ķ. (degmesinde yokdur ķ.) 69r1

ķādī: (Ar.) Kadı, şeriat hâkimi.

ķ. 61v1, 197r3

ķadīm: (Ar.) Eski, önce; başlangıcı olmayan, ezeli, zaman üstü; Allah’ın sıfatlarından biri.

ķ. 68r2, 112v2, 112v3, 112v3, 135r4

ķ.-de (bileyidük) 77v3

ķ.-den 6r2, 31r5, 38r5

ķ.-dür 157v4, 165v4

ķ.-dür (ķur’ān-ı ķ.) 49v5

ķadīmī: (Ar.) Eskiden beri var olan, daimî.

ķ. 44r5, 131v6

ķadīmliđ: (Ar.+T.) Öncesizlik, zaman üstülük.

ķ.-ı 3r6

ķādir: (Ar.) Tam ve mutlak kudret sahibi olan, istediğini dilediği gibi yapmaya gücü yeten anlamında Allah’ın en güzel isimlerindendir.

ķ. 109r2, 124r1, 181v3

ķ. (çalap) 56r4

ķ.-dür 32v4, 102r3

ķadīr: (Ar.) (Ar.) Her şeye gücü yeten, kuvvet ve kudretine hiçbir sınır olmayan anlamında Allah’ın en güzel isimlerindendir.

ķ. (bunda görindi ol ķ.) 90r6

ķadir: (Ar.) Değer, kıymet, itibar, şeref;
Ramazan'ın 27. gecesı olduğu kabul
edilen Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmeye
başlandığı gece. krş. bk. **ķadr.**

ķ. (gecesidür) 95r1

ķ. (ola gecesi) 183r2

ķadırhğ: (Ar.+T.) Güçlölük, kuvvetlilik,
kudretlilik.

ķ.-i 63v5

ķ.-in 69v2

ķadr: (Ar.) Değer, kıymet, itibar, şeref.
krş. bk. **ķadir.**

ķ.-i 38v2

ķ.-in (bilen) 141r2

ķ.-ini (bilmez) 158r2

ķadur: Hazır.

ķ.-am 20v4

ķāf (1): (Ar.) Kaf dağı. Dünyayı çepeçevre
kuşattığına ve aşılmasının
imkânsızlığına inanılan dağlar
zinciridir. Efsaneye göre Yec'cüc,
Mec'cüc, Anka, cinler, şeytanlar bu
dağın arkasındadır. Ejderhalar da
insanlara zarar verince melekler
onları ateşli zincirlerle çekip bu
dağın ardına atarmış. **mec.**
Sınırsızlık, büyüklük, uzaklık. **Tas.**
Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın bütün
isimlerinin zuhur yeri olan ve bu
mazhariyeti bilen ve bildiren insan-ı
kâmil (EC, s. 336-337); insanın
Allah'a giden yolda gerçek kurbu
(yakınlığı) bulduğu yer. (İMB, s.
439)

ķ. (sîmurğ-ı ķ.) 131r6

ķ. (tağında) 118v3

ķ.-a (ķāfdan ķ.) 62v3, 135v3

ķ.-dan (hamza'yı ķ. aşuran) 131r6,
141r4

ķ.-dan (ķafa) 62v3, 135v3

ķāf/ķāf (2): (Ar.) İlk harfle sözü,
ikincisiyle kevnî, yani var olanları
kastediyor. (AG-1, s. 469)

ķ. (ne ķ. u ne ķāf) 86r3

k. (ne ķāf u ne k.) 86r3

ķāfdan ķāfa/ ķāfdan ķafa: (Ar.+T.) Bir
uçtan bir uca, baştan başa.

ķ. 62v3, 135v3

ķafes/ķafeş: (Ar.) Kafes, hayvan kafesi.

Tas. Göğüs kafesi, beden, insanın
cismi; dünya; nefsi emmare.

ķ.-de (dostsuz cān kuşı тұrmaz ķ.)
43v6

ķ.-den (kuş uçmış gibi) 207v5

ķ.-e 184r3

ķāfir: (Ar.) Kafir, inkârcı. **Tas.** Hak'tan
gâfil olan ve kalbi hakikati
kavramaktan âciz kalan kimse;
tefrika makamında bulunan kimse.

k. 181r4

k. (ola) 129r4, 135v4

k. (olam) 101v6

k. durur 131v1

ķ.-i (ķāķīķatūķ ķ.) 70v4

ķāğīd: (Far.) Kağıt.

ķ.-ları 169r4

ķah(ı)r: (Ar.) İçe işleyen derin üzüntü,
sıkıntı, keder; güçlük, eziyet. **Tas.**
Allah'ın yardımıyla nefsi ezmek,

arzuları dizginleyip ona galip gelmek. Allah'ın tecellileri, ya kahr sıfatıyla ya da lütuf sıfatıyla olur. Olgun sufiler, her iki tecelliye de gönül hoşluğu ile karşılarlar.

ķ. (dünye ķ. evidür) 110r5, 115v4

ķ. (evinde) 73v4 (ķahr)

ķ. (ķazmasıla) 200v1

ķ.-ı 9r4 (ķahr)

ķ.-la (ķazananlar) 99v5

ķ.-lar 206v4

ķāhil: (Ar.) Hareketi ağır, tembel, gayretsiz, durgun.

k. (olup oturma) 110v5

ķā'ide: (Ar.) Usul, nizam, yol, kural, esas, temel.

ķ. 158r2

ķ.-dür 163r1

ķāim: (Ar.) Ayakta duran, ayakta bulunan; sebat eden, kararlı, daimî, kalıcı.

ķ. (olğıl) 22v6

ķ. (turan) 94v2

ķ. (turdyğı) 179r3

ķ. durur 110r2

ķ.-dür 72r4

ķ.-lerdür 169r4

ķaķı-: Öfkelenmek, kızmak, itiraz etmek, karşı gelmek.

ķ.-r 97v2, 207r3

ķ.-yasın 47v1

ķ.-yup 141r3

ķāl: (Ar.) Söz, laf. **Tas.** Söylediklerini yapmamak, söyledikleri yalnız sözde kalmak.

ķ. 24r3

ķ. (içinde ķalurlar) 29v4

ķ. (urılır) 113v1

ķ.-de 88r3

ķ.-den 83r4

ķ.-den (ķālî ķ. seçemedün) 103v3

ķ.-dur 40v2

ķal-: Kalmak, bulunmak, yerleşmek; artmak, arta kalmak; uzak olmak; bağlanmak, kapılmak, itibar göstermek, değer vermek, bakmak; oyalanmak, vakit geçirmek.

ķ.-a 23v5, 32r5, 140v5, 174v4, 194v3, 196r5

ķ.-a (bāķî ķ.) 39r2

ķ.-a (boynunķa ķ.) 182r3

ķ.-a (işşısuz ķ.) 174r1

ķ.-a (taņa ķ.) 60v1

ķ.-a (taşra ķ.) 13r3

ķ.-a (yoldan ķ.) 26r3

ķ.-adur (vālîh ü ģayrān ķ.) 93r3

ķ.-am 205v5

ķ.-am (unıdılup ķ.) 147r4

ķ.-an 122r3, 176v4

ķ.-an (ğerü ķ.) 107v4, 173v4, 190r6

ķ.-an (yolda ķ.) 87v4

ķ.-ası (bāķî ķ.) 112r4

ķ.-asılardur (taṁuda ķ.) 4v1

ķ.-asın 41v4, 156r3

ķ.-asın ('amelünķile ķ.) 182r6

ķ.-asın (maħrūm ķ.) 147v2, 148v3

ķ.-asın ('ucbile ķ.) 12r6

ķ.-asını (ğerü ķ.) 180v4

ķ.-dı 52r4, 101r5, 125r4

ķ.-dı (bāķî ķ.) 117r6

ķ.-dı (benden ķ.) 198v6

ı.-dı (bir yaña ı.) 88v6
 ı.-dı (bu dñnye kime ı.) 192r5
 ı.-dı (ıapuda ı.) 64r6
 ı.-dı (maħrũm ı.) 206r6
 ı.-dı (taşrada ı.) 24r5
 ı.-dı (yarına ı.) 42r6, 42v2
 ı.-dı (yerini ı.) 164r5
 ı.-dı (yollarda ı.) 11r3
 ı.-dı (yũkũn yabanda ı.) 49v1
 ı.-dılar (‘āciz ı.) 85v1
 ı.-dılar (dutsak ı.) 105r5
 ı.-duı 71r3
 ı.-duı (dũnyenũn nesine ı.) 96r3
 ı.-duı (mũřkil iinde ı.) 169v5
 ı.-dum 153v4
 ı.-dum (taña ı.) 60r5
 ı.-duı 94v1
 ı.-duı (ırak ı.) 103r1
 ı.-ısar (mālũn dũkilũp ı.) 173v4
 ı.-ma 79v4, 167r2
 ı.-ma (aldanuban ı.) 110r5
 ı.-ma (gũmān iinde) 166r5, 166v6
 ı.-madı 26v6, 67r4, 90v1, 142v3
 ı.-madı (diri ı.) 19r3
 ı.-madı (yũzi ı.) 21v5
 ı.-madın (maħrũm ı.) 110v1
 ı.-mağıl (ħayāllerde ı.) 147v2
 ı.-mak (gẽrũ ı.) 107r3
 ı.-masun 99r6
 ı.-masun (boynuıda borc ı.) 97v2
 ı.-maya 170r6
 ı.-maya (gẽrũ ı.) 173v3
 ı.-mayasın 32v1
 ı.-mayınca (gũnũlsũz ı.) 163v4
 ı.-mayısar (bāķĩ ı.) 67v2

ı.-maz 30v4, 30v4, 60v5, 96v5
 ı.-maz (dũnyeye kimse ı.) 96v4
 ı.-mazdı (hālũn ı.) 51v3
 ı.-mış 144v2
 ı.-mış (ıssuz ı.) 98r1
 ı.-mışdur (boyun zencĩrlũ ı.) 37r3
 ı.-mışlara (yolda ı.) 130v5
 ı.-sun (esen ı.) 125v1
 ı.-up (dermān-de ı.) 12r6
 ı.-ur 65v1, 66v2, 116r6, 116v2, 183v1, 208r4
 ı.-ur (derdũn yũrekde ı.) 158r6
 ı.-ur (ebedĩ ı.) 53r1
 ı.-ur (ẽtdũgũm ı. řana) 92r7
 ı.-ur (gẽrũ ı.) 113r6
 ı.-ur (gũnũlde ı.) 48r5
 ı.-ur (heybete ı.) 158v2
 ı.-ur (taşra ı.) 43v4
 ı.-ur (zũlmātıla ı.) 47r4
 ı.-urısam (cānsuz ı.) 131v3
 ı.-urısaı 104r5
 ı.-urlar 10v3
 ı.-urlar (ķāl iinde ı.) 29v4
 ı.-ursaı (hālile ı.) 15r5

ķal’a: (Ar.) Kale, hisar. **Tas.** Aşılması gũç olan çok şiddetli arzular; gũnũl mũlkũ, aşk makamı.

ı.-sı (nefs ı. yıķıldı) 199r6
 ı.-sını (gũnũl ı. alup) 180v3

ķalan: Geri kalan, sonraki, başkası, bundan sonrası.

ı.-ı 191r3

ķalb: (Ar.) Kalp, yũrek, gũnũl, insanın manevi varlığının merkezi. **Tas.** Allah’tan õğrenen akıl; tevhit,

marifet, keşif ve ilham meskeni, gaybın anlamlarının yansıdığı ve hikmetlerin indiği bir ayna, ilahi genişlik mahalli, Allah'ın evi. Yere ve göğe sığmayan Hak, kulun kalbine sığar.

ķ. 45v1

ķaldur-: Kaldırmak; örtü, engel gidermek.

ķ. (başuķ ķ.) 108v4

ķ.-ayın (şakāvet perdesini ķ.) 49v3

ķāleb: (Ar.) Kalıp.

ķ.-i 186v6

ķalem: (Ar.) Kalem.

ķ. 98r5

ķ. (çalındı) 85r6, 142r4

ķ. (çalınıcak) 122r4

ķ.-leri 169r4

ķalem ü levķ: (Ar.) Kalem ve levha. krş.

bk. **levķ ü ķalem.**

ķ. 86r5

ķalıp: (Ar.) Kalıp, vücut, gövde, ten, cisim.

ķ.(b)-ına 158v3

ķalıķ: Sık, yoğun, kalın.

ķ. (döşek ķ.) 98r3

ķālū belā: (Ar.) “Evet dediler” anlamına gelir. Kur’ân-ı Kerîm’in Âraf suresinin 172. ayetlerinde bildirildiğine göre, bezm-i ezelde Allah'ın kullarını yarattıktan sonra onlara sorduğu “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” (Elestü bi-rabbiküm) sorusuna kulların verdiği “Evet” cevabıdır.

ķ. 122r4

ķ. (dênmedin) 77v3

ķ. (söylenmedin) 118r3

ķāl ü ķıl: (Ar.) Dedikodu. krş. bk. **ķıl u ķāl.**

ķ.-den 124r4

ķ.-den (geçsün) 151v2

ķāmet (1): (Ar.) Boy, boybos, endam.

ķ. 171r4

ķ. (ne ķad ne ķ.) 86r4

ķ.-i 199v5

ķāmet (2): (Ar.) Cemaatle kılınan farz namazlarından önce, “namaz başladı” anlamına gelen “Kad kâmeti’s-selâ” cümlesi ilave edilerek okunan ezan.

ķ. (eyledi) 195r5

ķāmî: (Far.+Ar.) Kam almış, arzusuna ulaşmış, muradına ermiş.

ķ. (olam) 138v5

ķāmil: (Ar.) Bütün, tam, noksansız, eksiksiz; fazîlet sahibi.

ķ. 83v2

ķamu: Bütün, her, hep, hepsi; herkes.

ķ. 9v2, 9v3, 9v3, 13r4, 17r5, 28r2, 28r3, 37r1, 38r5, 40r5, 42v6, 47r2, 48r5, 52r4, 54v3, 60r2, 99v1, 144v2, 157r3, 175v2, 178v6, 189v6, 189v6, 190r3, 193v1

ķ. (yerden) 30r6

ķ.-dan 74r6, 75v6, 97v6, 106v2, 110v2

ķ.-lar 53v3, 110v2

ķ.-lara 144r2

ķ.-lardan 151r5

ķ.-lardan 152r5

ķ.-lardan 83r2
 ķ.-nuŋ 86r2
 ķ.-sı 8r1, 57r4, 60r3, 89r4, 144r1,
 180v4
 ķ.-sın 112v6, 122v3, 184v4
 ķ.-sından 24r6 , 180v1
 ķ.-sını 94v4
 ķ.-sınuŋ 8r1
 ķ.-ya 19v5, 53v1, 90r6, 143v1,
 144r3, 204r7

ķan: Kan.

ķ. (ağladuğı) 101r1
 ķ. (akıdup) 127r1
 ķ. (batmış) 144v1
 ķ. (elleri ķ. içinde) 166r1
 ķ. (eyledi) 114r4
 ķ. (içdüği ķ. olısar) 92r5
 ķ. (olam) 137v3
 ķ. (tamardağı ķ.) 100r4
 ķ. (tona ķ. bulaşıcak) 67v3
 ķ.-ı (döküldi) 34r2
 ķ.-um (dört yaŋa şaçup) 134r4

kān: (Far.) Maden ocağı, maden yatağı.

mec. Kaynak, memba. **Tas.** Manalar
 ve ilahi sıfatları taşıyan kalp; ilim,
 irfan, feyiz ve sıfatlar; cömertlik.
 k. 18r5, 45v5, 112v6
 k. (bulasın) 18r2, 30r3
 k. (-ı şafā) 198v2
 k. (oldum) 121r6
 ķ.-ıdur 100r5
 k.-ında (cān k.) 149r3
 k.-ını 148v6
 k.-umuza 172r6
 k.-umuza (eresin) 178v1

ķan-: Doymak, tatmin olmak; inanmak.

ķ.-dı 145r6
 ķ.-dum (birlik ħanına ķ.) 155r3
 ķ.-mađuŋ 49r6
 ķ.-maz (dünyeye revānı ķ.) 6v1
 ķ.-maz (uykusı ķ.) 49r5

ķana ķana: Kana kana, doya doya, bol
 bol, kanıncaya kadar.

ķ. (içdi) 191v3

ķanā'at: (Ar.) Az şeyle yetinme, iktisatlı

davranma, fazlasını istememe. **Tas.**
 “Nefsi azlık ve yeterlilik sınırında
 tutmak, fazlalık ve çokluğa tamah
 etmemektir. Kim bu ahlak ile
 ahlaklanırsa dünya ve ahiret
 hazineleri onun olur.” (SCS, s. 268)
 “Alışılan ve ülfet edilen şeylerin
 bulunmaması hâlinde huzur içinde
 olmaktır. Kanaat yalnızca müminin
 kalbine yerleşen bir mülktür. Havâs
 ehlinin kanaati ise zikirle ve Allah'ı
 görmekle olur.” (MTTS, s. 526-527)
 ķ. 8v2, 8v3, 11r3, 18v5, 203r6,
 203v2

ķ. (bıçağını) 201r1

ķ. (dārında) 99r5

ķ. (kılan) 126v6

ķ.-a 11r5

ķ.-a (gel) 82v7

ķ.-i 126v6, 205r3

ķ.-i (yār edin) 203v1

ķanat: Kanat.

ķ.(d)-ı (cān ķ. açuķ) 56r2

ķanadlan-: Kanat açmak. krş. bk.

ķanatlan-

ķ.-dum (uçar oldum) 145v2

ķanatlan-: Kanat açmak. *Tas.* Şeriat ve tasavvuf sahibi olan dervişin olgunlaşma süreci. krş. bk.

ķanadlan-

ķ.-duķ (ķuş olduk) 161v1

ķanca: Nereye.

ķ. 113r2, 143v1

ķancarı: Nereye, ne tarafa, neresi. krş. bk.

ķancaru.

ķ. 134v1

ķancaru: Nereye, ne tarafa, neresi. krş. bk.

ķancarı.

ķ. 90r3, 102v3, 111r5, 130v1, 153r1, 183r4, 185r4

ķ.-dur 69r6

ķancasına: Bir tarafa, herhangi bir yere.

ķ. 53v5

ķanda: Nerede, nereye.

ķ. 5v3, 15v2, 26v3, 28v5, 32v2, 33v4, 68r4, 76r4, 93r5, 109v1, 109v6, 129v5, 145r3, 153r5, 176v5204v6

ķ.-dur 76v3, 93r5, 180v5

ķ.-sın 42r2, 48r3

ķ.-yıldı 149r4

ķ.-yıldum 118r2, 132r4

ķ.-yıldıu 23r6

ķandağı: Nerede.

ķ.-dur 77v3

ķandalıķu: ķandalıķı, nerede olduķu.

ķ.-η 157r2

ķandan: Nereden.

ķ. 73r4, 87v2, 87v2, 186r6, 196r6

ķandasa: Nerede ise, nerede olursa olsun, nerede olsa.

ķ. 24v4, 44r5, 179v2, 179v6

ķ.-m 93r5, 132r5, 144r2

ķandayısa: Nerede ise, nerede olursa olsun, nerede olsa.

ķ. 12v2, 28r4, 35r5, 38r3, 39v1

ķ.-η 83r2

ķandil/ķandil/ķandil: (Ar.) Kandil, mum.

ķ.-dağı (‘ışķ urķanı ucındağı ķ. cāndayıdum) 132r5 (ķandıldadı)

ķ.-i (nūr ķ.) 66r5 (ķandil)

ķ.-inden (naşīhat ķ.) 203r5 (ķandilinden)

ķanı: Hani, nerede.

ķ. 7r4, 15r3, 25v5, 32v2, 42v5, 48r3, 74r2, 76r6, 81r2, 82v3, 97r6, 105v6, 137r4, 142v6, 142v6, 188r2, 191r2, 194r4, 194r6, 194r6, 196r2

ķ. (olmuş) 27r3

ķankı: Hangi, hangisi.

ķ. 4v2, 105r6

ķ.-dur 194v1

ķ.-sı 80r5

ķ.-sınu 4v3

ķanlı: Katil.

ķ.-dur 9r3

ķap: Kap, kabuk, örtü, kılıf, mahfaza.

ķ.(b)-a (girürisem) 132r1

ķ.(b)-ın (fitne ķ. uşatdı) 116v6

ķ.(b)-ına (ķatrān ķ. ķoyma balı) 45r4

ķap-: Yakalamak; kaplamak, istila etmek.

ķ.-ar 68v5, 88v4

ķapu: Kapı, geçit; makam, huzur. *Tas.* İnsanı Allah’a götüren yollar (şeriat,

tarikât, hakikat, marifet); tekke,
dergâh; hizmet ve zorluk kapısı;
müridi Allah'a ulaştırdığı için
mürşid-i kâmil; mütevazılık.

ķ. 194v2

ķ. (açar) 104v2

ķ. (açdı) 121v2

ķ. (açup) 5r5

ķ. (dört ķ.) 183r4

ķ. (evvel ķ.) 182v5

ķ. (gözet) 12r4

ķ. (ķo) 12r4

ķ. (yaparsın) 5r5

ķ.-da 26r1, 84v3, 97r5, 142r3

ķ.-da (ķaldı) 64r6

ķ.-da (ķuldur) 65r4, 162v7

ķ.-da (ne oturursın taş ķ.) 82v6

ķ.-da (turgıl) 12r5

ķ.-dadur 12r4

ķ.-dur 104r3

ķ.-dur (dört ķ.) 183v4

ķ.-ları (yedidür ķ.) 148r1

ķ.-sı (duvācuķ ķ. açuķ) 102v4

ķ.-sı (hāķ ķ.) 103r2

ķ.-sın (dīdār ķ. göriceķ) 179r2

ķ.-sın (hāķ ķ. açar oldum) 145r5

ķ.-sında 6r5, 148r2, 148r3, 148r4,
148r5, 148r6, 148v2, 148v4

ķ.-sında (dost ķ.) 65r3

ķ.-sında (gerçek erün ķ.) 126v3

ķ.-sında (ķul olduķ) 161v6

ķ.-sından (hıdmet ķ.) 200v2

ķ.-sından (tevbe ķ.) 200v5

ķ.-ya (hācāta varadı) 44v4

ķapucı: Kapıcı, bekçi, gözcü.

ķ.-lar 194r7

ķ.-sı 103r2

ķa'r: (Ar.) Dip, derinlik.

ķ.-asında (yēr ķ.) 141r3

ķār: (Far.) Kazanç; iş, fiil, amel.

ķ. (étmedi) 118r6

ķ. (eyledi) 188v3

ķ.-ı (olur) 27v3

ķ.-ıdur 209v4

ķara: Kara, siyah. *mec.* Ayıp, kusur; kötü,
meş'um. *Tas.* mürekkep, kalem,
yazı, kitap.

ķ. (ağ üstine ķ. dizen) 131r4

ķ. (gözler) 144v5

ķ. (ne ķ. okıdı ne aķ) 104r1

ķ. (nikāb dutunmış) 166r4

ķ. (şakala aķ iner) 114v7

ķ. (taşā) 116v1

ķ. (töprağ éde) 95v2

ķ. (töprağa) 144r6

ķ. (töprağun altında) 144v5

ķ. (yēr eyler) 52v1

ķ. (yüzleri ķ.) 5v3

ķ. (yüzleri ķ. kopısar) 115v6

ķ.-dan 73r6

ķ.-sı (yüzi ķ. gitmez) 199v1

ķ.-sından (yüzüm ķ.) 119v4

ķ.-yı (ağ üstine yazaram) 119r5

ķ.-yı (aķa yazar) 201v3

ķ.-yı (aķdan seçer oldum) 145r6

ķaraņu: Karanlık.

ķ. 54r3

ķ. (cehennem) 194v6

ķ. (durdı) 37v3

ķ. (sin) 172v3

ķ. (yērde) 182r6

karanlık: Karanlık; karanlıklar ülkesi.

Tas. Şüphe, tereddüt; ilahi nurdan uzaklık.

ķ. 66r5

k.(g)-a (gireni) 122v5

ḳarār: (Ar.) Bir yerde veya hâlde durma, sebat üzere kalma; rahat, huzur; ölçülülük. **Tas.** Hâlin hakikati hakkında tereddüdün ortadan kalkmasıdır.

к. 142v2

ķ. (bulur) 123r6

ḵ. (dutdum) 130v6

қ. (өдер) 56r2

ķ. (ētdi) 145v3

ḵ. (ḵ1ld1) 135r6

ķ. (ķilmadī) 185v6

ḵ. (ḵ1lsun) 159v3

ķ.-a 130v6

k.-a (turası) 201v2

k.-1 (dünyenün k. yok) 100v2

ķ.-um (benüm bunda ķ. yok) 126r4

ḱ.-um (bir dem ḱ. yok durur) 88r3

ķ.-um (sensüz ķ. yok durur) 88r1

 ardaf: Kardeş; yoldaş, aynı fikir ve inancı taşıyan, değer verilen ortak bir ba ın birbirine ba ladı ı kimselerden her biri. **Tas.**  ld r lecek kardeş nefis olmalıdır. Nefsin  ld r lmesi  eytanlı ın öldürülmesidir. “Sizden hiçbir kimse yoktur ki şeytanlardan biri ona arkadaş olmasın, buyurdu; ya sen y  Resulallah dediler; evet buyurdu, ben

de; fakat Allah bana yardım etti, o Müslüman oldu.” hadisini dayanak gösterebiliriz. (AG-1, s. 473)

k. 111r7, 125r7, 125v1

ķ. (olan) 71r2

ķ.-dan 111r7

ḵ.-in (alur) 137r2

k.-lar 132r4, 146v7, 174r6, 175r1

ķ.-uŋı (öldür) 154v4

ķarga: Karga. *Tas.* Hakikat sırlarının ve ilahi aşkın dışında olanlar.

к. 184r4

ķ.-yıla 184r3

ķarı-: İhtiyarlamak, yaşılanmak, kocamak.

ķ.-r 62r5

karın: Mide, karın.

ķ.-ları (eginleri bütön ķ. tók) 10r2

karınca: Karınca. *mec.* En küçük miktar, değer. *Tas.* Allah yolundaki kişiyi yolundan alıkoyacak küçük bir hırs.

k. 173v6

к.-ya 87v4

ḳ.-yımış (süleymān'a yol kesen bir
ḳ.) 100v4

karış: Karış.

ķ. (beş ķ. bez durur) 147r4

karış-: Karışmak, içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. **Tas.** Vahdete ulaşmak.

k.-d1 149r6

k.-1sar (nūra k.) 204r3

k.-mağa (deñize k.) 128v6

ķ.-mīš 144r6

karışgan: İçli dışlı, haşır neşir, samimi, ilgili.

ķ. (olur) 89v4

ķarŗu: Ŗn, kat, huzur; muhalif, ters iŗ; karŗılık olarak, mukabil.

ķ. (duran) 171r1

ķ. (gele) 120v3, 208r2

ķ. (tura) 177r6

ķ. (turamaz) 20r5

ķ. (turup) 173r6

ķ. (turur) 22r4

ķ.-ma (gele) 147r2

ķ.-ŗa (tura) 204v7

ķarŗuŗı: Karŗıķı, karŗıdaki.

ķ. 161r7

ķār ũ bār: (Far.) İŗ gŗŗ, meŗŗuliyet, yŗk.

k. 69v5

ķārŗn: (Ar.) Karŗn. Kur'ŗn-ı Kerŗm'de adı Firavun ve Hŗmŗn ile birlikte anılır (Mŗ'min/24). Bir rivayete gŗre Firavunun nazırđ, bir rivayete gŗre Hz. Musa'nın kavminden ve hatta akrabalarındanmŗŗ. Ŗnceleri fakir biriyken Hz. Musa ona ilm-i kimyayı Ŗŗretmŗŗ ve o da çok zengin olmuŗ. Sonraları zenginlik onu cimri ve zalim bir ķŗŗı yapmŗŗ. Allah kendisine çok bŗŗ ok servet verdiŗi hŗlde zekŗt vermeyip servetiyle kibirlenirmŗŗ. Sonunda Hz. Musa'nın duasđyla servetiyle birlikte yere ge mŗŗtir. Bir ara Musa peygamber yere emretmŗŗ ve yer onu beline kadar yutmuŗ. Sonra zekŗt vereceŗini sŖylemŗŗ ve kurtulmuŗ; fakat malına kıyamadıŗı için vazge mŗŗ. Bunun

ŗzerine yer onu hazinesiyle birlikte yutmuŗtur. (ADŗS, s. 258)

ķ. 36r3, 62v5

ķ. (biŗ ķ. gibi) 184v6

ķ. (y tmŗŗ ķ. mŗlına) 192r4

ķ.-a 35v2

ķ.-ı 36v2

ķ.-ıladur 38r3

ķ.-uŗdur 173v5

ķ.-la 35r5

ķ.-uŗ 35r6

ķaŗd: (Ar.) Niyet, istek, amaç, gaye; yŖnelme, tevecc  ; kŖ u davranma, kŖ u niyet. **Tas.** Sevgilinin hoŗnutluŗunu bulmak Ŗzere, her Ŗeyden sıyrılmaya azmetmek ve bŗ  n iradeyi bu yŖne sarf etmek. (EC, s. 353)

ķ. ( debile) 120v4

ķ. ( den  ) 200v3, 200v4

ķ. ( der) 56r4

ķ. ( dersin) 209v2

ķ. ( desi) 124v5

ķ. ( diser) 172v4

ķ.-ıla 106r2

ķ.-ını 120v4

ķ ŗırlıķ: (Ar.+T.) Kısalık.

ķ.( )-ın 69v2

ķaŗ: Kaŗ.

ķ.-uŗ 105r3

ķat (1): Kat, takım, tabaka.

ķ. (ķat) 173r6

ķ. (y di ķ. gŖ k) 152v2

ķ. (y di ķ. gŖ kden) 25v2

ķ. (y di ķ. yer) 152v2

ķ. (yedi ķ. y erden) 18r6

ķat (2): Kat, makam, huzur, yan,  n.

ķ.-ina 37v4

ķ.-ina (dost ķ.) 106v4

ķ.-inda 114v5, 184r5

ķ.-inda (‘aķluķ ķ.) 6v6

ķ.-inda (dost ķ.) 41v3, 120r5

ķ.-inda (ħaķ ķ.) 76v4

ķ.-inda (ma‘   ķ ķ.) 67r2

ķ.-inda ( arr flaruķ ķ.) 158r2

ķ.-inda (sult n ķ.) 6r1, 25r4

ķ.-inda (toĝan ķ.) 150r1

ķ.-ından (dost ķ.) 127v4

ķ.-ından (dost ķ.) 79v3

ķ.-ından ( eh ķ.) 95v5

ķat-: Katmak, ilave etmek, karı tırmak.

ķ.-arsın 151r3

ķ.-arsın ( er k ķ.) 150r4

ķ.-duķ 62v5

ķ.-maĝa (a lına ķ.) 179v5

ķ.-maĝa (el ķ.) 179v1

ķ.-mayalar (riy  ķ.) 91v1

ķ.-mayalar (balı yaĝa neyi  n ķ.)
91v3

ķ.-up 62v5

ķatı:  ok,  ok fazla, pek  iddetli, iyice,
sıkı, sıkı sıkı, gayet; aĝır; g  , zor;
sert, ha ın, kırıcı.

ķ. 7v2, 16r3, 19r4, 23r1, 30v3, 36r3,
61v2, 87r1, 89v4, 94v1, 117v2,
128v4, 163v6, 204v5, 205r1

ķ. (  ller ola) 113v5

ķ. (olsa) 70v3

ķ. ( art eyledi) 36r5

ķ. (ta ı m m eyler) 158v4

ķ.-dur 117v1

ķatıl-: Katılmak, eklenmek, karıştırılmak.

ķ.-ur 17v4

ķatılıķ: Kalp katılıĝı, güçlük, şiddet,
meşakkat, sertlik.

ķ.-dan 36v4

ķatır: Katır. *mec.* Vasıfsız insan.

ķ. 57r6

ķ til: (Ar.)   ld ren, öldürücü.

ķ. (zehr-i ķ.) 59v6

ķ. (zehr-i ķ. içerisem) 109v5

ķatlan-: Dayanmak, tahammül etmek,
sabretmek.

ķ.-amazsın (derde ķ.) 159v1

ķ.-ısar 20r2

ķ.-maya 153r3

ķatr n/ ķa r n: (Ar.) Katran.

ķ. (ķabına koyma balı) 45r4

ķ. (denizi) 170v5

ķa re: (Ar.) Damla. *Tas.* İlahi tecelliler;
kalp; insan-ı k mil; nokta.

ķ. 86r3

ķ. (olam) 138v1

ķ. (uran) 130v7

ķ.-de 160r7

ķ.-de (bir ķ. yüz bi  deniz) 123r5

ķ.-sin 123r5

ķ.-yem 160r6

ķav : (Ar.) Kuvvetli, g  l ; güvenilir,
saĝlam.

ķ. ( uram) 123v6

ķ.-d r 78r1

ķ.-sin 107r6

ķav(i)l: (Ar.) Söz, kelam, laf, lakırdı;
sözleşme, anlaşma.

ķ. ( tmişem) 143r5

ķ. (yetdi) 145v3 (ķavil)

ķ.-i 170v3

ķ.-in (bel  ķ. düdük) 64v5

ķavum: (Ar.) Kavim, insan topluluğu.

ķ. 125r7, 125v1

ķ.-i 122v4 (ķavmi)

ķ.- n 182r4 (ķavm n)

ķ.- m durur 122v4 (ķavm m)

ķaya: Kaya. *Tas.* İlahi aşk yolunda nefis engelleri, zorluklar.

ķ. 177r5

ķ. (s z m beņzer ķ. yank sına) 189r5

ķ.-lar (kes p) 56v1

ķayd: (Ar.) D ş nce, endişe, tasa, kaygı.

ķ.-umı (y miş) 119v4

ķaydasuz: (Ar.+T.) Arzusuz, d ş ncesiz, kaygısız.

ķ. 32r1

ķayęu:  z nt , tasa, gam, endişe.

ķ. 16v4, 100r5, 120r4, 132v3, 146v3

ķ. (y mek) 107v3

ķ.-lar (y rsin) 107v3

ķ.-ları 10r2

ķ.-yı 73r5

ķ.-yı (s rd m) 146v3

ķ.-yıla (t k) 33v6

ķayęusuz: D ş ncesiz, endişesiz, tasasız.

ķ. 189v7

ķayıķ-: Temay l g stermek, meyletmek, kaymak; sapmak, y z çevirmek.

ķ.-a 40v3

ķ.-ma 15v5, 66r6

ķ.-madın 79v5

ķ.-maya 88v2

ķ.-maz 9r1, 41r5, 106r1

ķ.-maz (nesneye) 40v4

ķ.-sun 41r6

ķayna-: Kaynamak; heyecanlanmak, coşmak.

ķ.-riken (deņizler ķ.) 149r6

ķ.-ya (ķazan) 62r6

ķ.-yan (şamarlarında ķ.) 129r6

ķaynat-: Kaynatmak. *Tas.* İlahi aşkın etkin gücünü vurgulamak için kullanılır.

ķ.(d)-ur (‘iřķuņ odı ķ. deņizleri) 153v5

ķayu: Kaygı, tasa, endişe.

ķ.-sı 164v2 (ķaysı)

ķ.-sı (başı ķ.) 66r2 (ķaysı)

ķayur-: Kaygılanmak, tasalanmak.

ķ.-mazam (bir zerre ķ.) 121r4

ķayyim: (Ar.) K im, ayakta duran, devam eden, sürüp giden.

ķ. (şuran) 141v2

ķayy m: (Ar.) Ezeli ve ebedi olmak. *Tas.* Kendini Hakk’ın varlığında tamamıyla yok edip onun sıfatlarıyla süslenmek. (UO, s. 193); Nur üzerinde devamlılığı olmak.

ķ. (u şayy ol) 45v4

ķaz: Kaz. *mec.* Boş, anlamsız. *Tas.* İnsanı manen yükselten ilahi nurlar, nasipler; ilahi sıfatlar.

ķ. (nice ķ. hoş iner g l m ze) 178r4

ķ. (bilmeyene ķ. gelür) 66v1

ķaz-: Kazmak, işlemek, katlanmak, çaba sarf etmek. *mec.* Temizlemek; tuzak

hazırlamak. **Tas.** Hak yolunda emek harcamak; nefsi terbiye etmek.

ķ. (k  k  ni ķ.) 83r3

ķ.-ar (taĝlar b  ny  dını ķ.) 56v1

ķ.-dı (ķahır ķazmasıla c  nda cef   ocaĝını ķ.) 200v1

ķ.-mayınca 45v1

ķ.-sa (ķuyı ķ. kendü d  şe) 31v4

ķ.-up (ķuyı ķ. '  ķibet kendü d  şe) 162r3

ķazan: Kazan.

ķ. (ķaynaya) 62r6

ķazan-: Kazanmak, elde etmek.

ķ. 173v3

ķ. (d  riş ķ.) 199v6

ķ.-anlar (ķahırla ķ.) 99v5

ķ.-duĝuĝ (m  lunı teĝri   n v  rmek gerek) 110v3

ķ.-duĝuĝ (v  r  ben) 110v4

ķazan  : Kazan  .

ķ.(c)-ın (kend  n  ĝ ķ. kendüye vermez) 31v6

ķazma: Kazma.

ķ.-sıla (ķahır ķ.) 200v1

ķeb  b: (Ar.) Kebap, ateşte pişirilmif et. **mec.** Y  reĝin aşktan yanmiflıĝı, yanıklık h  li. **Tas.** M  řuĝun   řıĝının ayrılıĝına dayanamaması ve tecellilerle kalbin terbiye edilmesi. (SCS, s. 271)

ķ. (cigerüm ķ. durur) 85r4

ķeb  r: (Ar.) Kibir.

ķ.-d  rler 11v2

ķefen: (Ar.) kefen.

ķ. (donum biçildi) 125r6

ķ. (donumuza) 172v2

ķ. (şaralar) 115r5

ķ. (şarıcı) 176r1

ķ. (tonın) 128r3

ķ.-leri 144v1

ķeffe: (Ar.) kefe, terazi gözü.

ķ.-sini (başaduran) 135v1

ķeklik: Keklik. **mec.** İyi ve kaliteli av. **Tas.**

  lim, feyz, ilahi sıfatlar.

ķ.(g)-e 56r3

ķel  m: (Ar.) Allah'ın birliĝinden ve iman esaslarından bahseden, bu esasları akl   ve nakl   delillerle ispatlamayı amaçlayan ilim; söyleme, söyleyiş; söz, ifade. **Tas.** Gaypte olanı izhar ve icat etmek için kudret ve iradeden meydana gelen tecellidir. (SCS, s. 272)

ķ. 84r2

ķ.-dayıdum 120r5

ķ.-ı (toķsan bi   ĝaķ ķ.) 169v7

ķ.-ını (toķsan bi   ĝaķ ķ.) 132v4

ķeleci: Söz, laf, lakırdı; tam söz, cümle.

ķ. 73v3, 104v7, 124r1, 193v5

ķ. (bilen) 95r6

ķ. (söz ķ.) 6v4, 109r7

ķ.-d  r 131v4

ķ.-ler  ĝ (bişirgil) 95v1

ķ.-m 73v1

ķ.-   (y  rd  r) 204v5 (ķelece  )

ķ.-si 64r2

ķ.-sin 122r4

ķ.-ye 38v6

ķelime: (Ar.) Kelime.

ķ. (bi   bir ķ. kıldum) 127r5, 133v5

kem: (Far.) Eksik, az, noksan; kötü, fena, bozuk, değersiz.

k. 208v2

k. (ne bîş ü ne k.) 35r4

k. durur 192r3

k.-ini 95v3

kemîne: (Far.) Zavallı, âciz, değersiz, noksan, eksik.

k. 65r4

kem-ter: (Far.) Çok değersiz, çok aşağı, pek itibarsız, en hakîr.

k. 75v6

k. (oldı) 93v3

k.-in 184v4

ken'ân: (Ar.) Yakup peygamberin memleketi. Bugün Filistin'de Sayda, Sur dolayları ile Suriye'nin bir bölümünü içine alır. Nuh peygamberin oğullarından veya torunlarından olan "Kenan" adına izâfeten bu adı almıştır. (ADŞS, s. 266) **Tas.** Kutsîler âlemi ve vuslat.

k. 160v2

k. (yūsuf-ı k.) 158v2

k. (ârzü kılursın) 159r6

kenâr: (Far.) Kıyı, yan, nezd, çevre, uç, son, nihayet.

k.-ı 123v6

k.-ın (deñiz k. kışlar) 197v6

kendi: Kendi, kendisi. krş. bk. **kendü.**

k.-n (unıdur) 50v1

kendöz: Kendisi, şahsı, zatı. **Tas.** Nefs, öz; benlik.

k.-in (bile) 151r5

k.-in (bilen) 151r5

k.-in (giden) 87v4

k.-in (görmez) 179r5

k.-in (unutdı) 61r3

k.-inden (geçmek gerek) 180v3

k.-inden (vâz gelür) 66v2

k.-inden 37v6, 172v5, 193r2

k.-ine (kıyan) 31v2

k.-ini (bilmekdür) 150v1

k.-ini (indürür) 197v5

k.-ini (koyasıdur) 177r1

k.-ini (terk eyleye) 180r5

k.-ini (yavu kıula) 188v6

k.-üm 154r2

k.-üm (gösterdi) 129r3

k.-ümden 20v6

k.-üme (gelem) 147r1

k.-ümedür 26r2

k.-ümi (bilürem) 181v4

k.-ümi (gösterdi) 135v7

k.-üğ 87v5

k.-üğden (elüğ yuğıl) 70r2

k.-üğdür (kime ne şanurısañ k.) 53v4

k.-üğe 80r5

k.-üği 48r1

k.-üği (bilesin) 84r4

k.-üği (bilmeziseñ) 150v1

k.-üği (görüp) 13v1

kendü: Kendi, kendisi. krş. bk. **kendi.**

k. 4r4, 12r2, 31v4, 31v5, 33r3, 36r2, 36v5, 36v5, 37v6, 38r4, 49v6, 50r1, 50r1, 50v5, 51v3, 68r4, 77r1, 77v2, 78r2, 87r2, 112r2, 115r3, 117v2, 117v2, 162r3, 162r4, 165v3, 165v3, 165v6, 166r2, 166r2, 179v5, 181r5, 189r4, 191v1, 192r6, 206r5, 206r5

k. (kendüñi) 51v2

k.-de 176v2, 201r6

k.-den 31v5, 66v6

k.-den (gitdi) 178v5

k.-den (varur) 158r6

k.-ñ 33r1, 113v2

k.-nüñ 31v6, 152r7

k.-ñde 33r1

k.-ñle 32r3

k.-si 10r4

k.-sile 38v2

k.-ye 8r4, 31v2, 31v6, 33r3, 48r2,
100r2, 106r6, 120v4, 159v4, 162r4

k.-yi 52r1, 59v3, 189v3

k.-yi (bilince) 137r3

k.-yi (dişürdi) 29r2

kendülik: Mevcudiyet, varlık; kendi
hâline.

k.(g)-idür 131v1

k.(g)-inden (geçeni) 56r3

k.(g)-ine (komağıl nefsüñi k.) 42v4

k.(g)-ini 52v3

kendüsüz: Kendisiz. *Tas.* Benliksiz,
kibirsiz.

k. (sefer gerek) 106v4

kerāmet: (Ar.) Şeref, soyluluk, yüce
gönüllülük; doğruluk, iyilik,
cömertlik; enbiya ve evliyadan sadır
olan olağandışı hâller ve davranışlar.

k. (vêrdi) 63v2

k.-i 200r1

k.-ün 86v1

kerem: (Ar.) Cömerlik, lütuf, iyilik,
merhamet, ihsan.

k. (êt) 104v6

kerīm: (Ar.) Kerem sahibi, cömert, eli
açık, ulu, büyük.

k. 125r3, 135v2

k. (-i lem yezel) 210v1

k. (-i zū'l-celāl) 210r5

kerre: (Ar.) Kere, defa, kez, sefer.

k. (yedi k.) 172r2

kervan: (Far.) Kervan, kafil, yolcu katarı.

mec. Zaman, fırsat. *Tas.* Nefsin
arzularının çokluğu.

k. (getdi yetegör) 79v5

k. (gidüp) 49v1

k.-ıyla 7r5

kes-: Ayırmak, uzaklaştırmak, koparmak.

k.-di (fuzüllüğün k.) 173r1

k.-di (hevāsetün kökin k.) 200r6

k.-düm (başını k.) 145v2

k.-en (yol k.) 100v4

k.-er (kılıç mı k. himmet geyeni)
184v3

k.-gil (elün k.) 75r7

k.-medin (zünnār k.) 159r3

k.-üp (kayalar k.) 56v1

kesb: (Ar.) Kazanma, kazanç.

k. (gösterem) 102r3

kese: (Far.) Kese, torba. *mec.* Ömür kesesi.

k. 63r3

k.-den ('ömr eksilür) 63r3

kesil-: Kararlaştırılmak, verilmek;
ayrılmak, uzaklaşmak, ilgiyi kesmek,
vazgeçmek; kesilmek.

k.-di (va'de k.) 90r6

k.-e 175r4

k.-ür (başlar k.) 20r3

keşret: (Ar.) Çokluk, fazlalık, ziyadelik.

Tas. Bir olan Allah'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk hâlinde görünmesi, mahlukatın çokluğu. Çokluk vahdetin zıddıdır ve sadece görüntüdedir. Var olan sadece Allah'tır.

k.-de (‘âlem-i k.) 160v2

keşf: (Ar.) Tanıma, anlama; ortaya çıkma, açığa çıkarma. **Tas.** “Madde ve duyular âlemi ötesine, gayb âlemine ait hususlara vâkıf olma, his ve akılla idrak edilemeyen hususları kalp gözüyle görme, kalp gözü açık olma.” (MSL); doğrudan doğruya Allah'tan kulun kalbine doğan bilgi.

k. (iki cihân k. olur) 183r5

keşîş: (Far.) Keşiş, Hristiyan papazı.

k.-e (adı müsülmân anuñ kendü beñzer k.) 162r4

kevn: (Ar.) Varlık, mevcudiyet, var oluş, var olma; hayat, ömür; mevcut.

k. (olam) 139v4

kevn ü mekân: (Ar.) Kâinat, evren.

k. 196v4

k.-dan 102r6

kevşer: (Ar.) Cennette bir ırmak, kevser şarabı. **mec.** Cana can katan, hayat veren.

k. 95r2

k. (sözümüz k. şuyıdur) 193r5

k. (şarâbını içmek) 84r3

key: Muhteşem, büyük; çok, pek, gayet, pek çok; iyi, iyice, hakkıyla; uygun, layık, muvafık, doğru, yerinde.

k. 5v1, 6r1, 7v3, 16r2, 20v4, 77v3, 81v5, 95v4, 95v5, 96v2, 105v4, 106v4, 111r1, 113v3, 128v4, 159r1, 163v6, 167v6, 170v5, 199r3

keyvân: (Far.) Zühâl, Satürn gezegeni. Nahs-ı ekber (en büyük uğursuzluk) sayılır. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar ahmak, cahil, pinti, yalancı vs. kötü huylu olurlar. onun hâkim olduğu senede soğuklar artar. Hz. Âdem de Zühâl devrinde yaratılmıştır. Yedinci felek onun emrindedir. Eski coğrafyaya göre yedinci iklime de hâkimdir. Bu iklim kuşağında siyah renkli insanlar yaşar (Hintliler gibi). (ADŞS, s. 494)

k. (şâhib-i k. olam) 138r3

kez: Defa, kere.

k. 27v2, 33v5, 36r4, 62r5, 88r4, 102r2, 114r7, 127v5, 127v5, 127v6, 171v3, 193v3, 193v3, 193v3, 198v5
k.-den (bir k.) 196r2

kıble: (Ar.) Kible, yönelinen taraf. **mec.** Sığınılan, başvurulana, mukaddes tutulan yer, şey veya makam.

ķ.-müz (dost yüzüdür) 64r5

kığır-: Çağırarak, davet etmek, seslenmek, haykırmak.

ķ. 128r3

ķ.-dı 52r6

ķ.-ur 190v5

kıl: Kıl. **Tas.** Gerçeklik yolunun zahmetini ve inceliğini bildirmektedir. (AG-1, s. 474)

ķ. 168r2

ķ. (gibi köpri gerersin) 209r4

ķ.- (gibi köpriden) 209r5

ķ.-dan (ķıla) 196r5

ķ.-dan (ķodı) 194v5, 204v2

ķ.-dan (ķırāt gerile) 170v5

ķ.-ı 168r3

ķ.-ı (ķırķ yardılar) 124v2

ķ.-ıla (bir ķ. yederler) 168r1

ķ.-ıla (bir ķ. yedilür) 168r2

ķıl-: Kılmak; yapmak, etmek, eylemek.

ķrş. bk. **ķul-**

ķ. (namāz ķ.) 174v2, 174v3

ķ. (namāzı ķ.) 83v6, 174v1

ķ. (nażar ķ.) 77v2

ķ. (şabr u tedbīr ķ.) 29v6

ķ. (tā'atı ķ.) 137r4

ķ. (tapu ķ.) 113r3

ķ. (yarak ķ.) 32v5

ķ. (yārī ķ.) 52r5

ķ.-a 12v3

ķ.-a (dermān ķ.) 188r5

ķ.-a ('ināyetüm ķ.) 128v3

ķ.-a (nażar ķ.) 152r4

ķ.-a (tā'at ķ.) 65r1

ķ.-am 8v1

ķ.-am (cevlān ķ.) 127v6

ķ.-am (du'ā ķ.) 195v3

ķ.-am (fidā ķ.) 127v4

ķ.-am ('ibādet ķ.) 101v6

ķ.-am (tamām ķ.) 147r3

ķ.-am (zıkr ü tesbīh ķ.) 195v3

ķ.-an (āsāyiş ķ.) 74r2

ķ.-an (da'vā ķ.) 41r2

ķ.-an ('ıķdan da'vā ķ.) 57r3

ķ.-an (ķanā'at ķ.) 126v6

ķ.-an (mi'rācı ķ.) 126v5

ķ.-an (seyrān ķ.) 135v3

ķ.-an (tā'at ķ.) 65v2, 116r1

ķ.-an (yavı ķ.) 205v2

ķ.-anlar (ikindüyi ķ.) 108v6

ķ.-anlar (pinhān ķ.) 120v6

ķ.-anuñ (yalan da'vā ķ.) 85v2

ķ.-ası (niyāz ķ.) 111v1

ķ.-asım (seyrān ķ. gelür) 84v2

ķ.-asın 119v5

ķ.-asın (namāzın ķ.) 108v5

ķ.-asın (temāşā ķ.) 209v6

ķ.-asını 180r5

ķ.-ayıduñ (yarağıñ ķ.) 51v4

ķ.-dı (āşikāre ķ.) 189v3

ķ.-dı ('azāzīl da'vā ķ.) 85v2

ķ.-dı (ber-hūrdār ķ.) 192r5

ķ.-dı (cūş ķ.) 140v1

ķ.-dı (diri ķ.) 198v6

ķ.-dı (esīr ķ.) 197r5

ķ.-dı (ferāh ķ.) 137v3

ķ.-dı (ķarār ķ.) 135r6

ķ.-dı (mu'allak ķ.) 63v3

ķ.-dı (muħkem ķ.) 152v3

ķ.-dı (nażar ķ.) 133v1, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3

ķ.-dı (sefer ķ.) 155r4

ķ.-dı (şükür ķ.) 19r5

ķ.-dı (tapu ķ.) 7r2, 121v2

ķ.-duğı (nażar ķ.) 152r4

ķ.-duğın 90r2

ķ.-dum 82v2

ķ.-dum (biñ bir kelime ķ.) 127r5, 133v5

ķ.-dum (cefā ķ.) 134r3

ı.-dum (cevlān ı.) 172r2
 ı.-dum (günāh ı.) 157r4
 ı.-dum (tevbe ı.) 187v5
 ı.-duñısa (ğazā ı.) 193v3
 ı.-ımaduñ (kullık ı.) 15r2
 ı.-ısar (vefā ı.) 117r5
 ı.-ısar (zühd ü tã'at ı.) 65v1
 ı.-ma (haṭā ı.) 111v2
 ı.-ma (kibir ı.) 164r1
 ı.-madı (karār ı.) 185v6
 ı.-madı (namāzı ı.) 109r3
 ı.-mağa (kullık ı.) 180r1
 ı.-mağıl (sefer ı.) 94r4
 ı.-mayalar (zühd ü tã'at ı.) 194r5
 ı.-mayınca (naẓar ı.) 102v6
 ı.-maz (aşşı ı. ola) 175v6, 176r4
 ı.-maz (aşşı ı.) 175v5
 ı.-maz (iş ı.) 38r2
 ı.-maz (namāz ı.) 181r3
 ı.-maz (naẓar ı.) 205v6
 ı.-mazın (yalan da'vā ı.) 157v1
 ı.-mazısam 181r3
 ı.-mazısam (şabır ı.) 28v5
 ı.-sa (namāz ı. gerek) 108v3
 ı.-sun (karār ı.) 159v3
 ı.-up (tã'at ı.) 110v1
 ı.-up (pāre ı.) 128r3
 ı.-up (zārī ı.) 61v3, 145r2
 ı.-ur 51v5
 ı.-ur ('arbede ı.) 207r4
 ı.-ur (bayık ı.) 94r6
 ı.-ur (esir ı.) 90r2
 ı.-ur (münācāt ı.) 64v1
 ı.-ur (secde ı.) 64v1, 198v1
 ı.-ur (şād ı.) 73r5

ı.-ur (yad ı.) 73r5
 ı.-uram (āh ı.) 93r2
 ı.-uram (namāzumı ı.) 181r4
 ı.-urdum (cānum ıurbān ı.) 143r6
 ı.-urdum (zühd ü tã'at ı.) 97r4
 ı.-urısa (kabül ı.) 143r6
 ı.-urısa (yārī ı.) 123v3
 ı.-urısam 181r3
 ı.-urısam (fidā ı.) 131v3
 ı.-urısam (tapu ı.) 132r2
 ı.-urısañ (tefekür ı.) 148v5
 ı.-ursam (zārī ı.) 97r5
 ı.-ursın (ārzü ı.) 159r3, 159r3,
 159r4, 159r5, 159r6, 159v1
 ı.-ursın ('ışkdan da'vā ı.) 154v5
 ı.-ursın (namāz ı.) 150v4

kılnç: Kılınç. *Tas.* İnsan iradesi, terbiye, tarikat adabı. krş. bk. **kılnç (1).**

ı. 9r2

ı. (mı keser himmet geyeni) 184v3

ı. (tartup) 17r4

ı. (urdum) 118v3

ı(c)-ın ('ışk ı. kuşanup) 84v3

ı(c)-ın (kıdret ı. dartmış) 165v7

ı(c)-ından (dost ı. yünus ölürise) 67r6

ı.-lar (kanludur) 9r3

kılın-: Kılınmak, yapılmak, edilmek.

ı.-duğı (cemā'at ı.) 171r5, 177v3

ı.-dum (yavı ı.) 127v7

kılınç (1): Kılınç. krş. bk. **kılnç.**

ı. (yürütmege) 179r7

kılınç (2): Amel, iş, icraat, eylem; hareket tarzı, huy. krş. bk. **kılunç.**

ı. 14r4

ķ.(c)-1 (tuzını) 189r1

ķ.(c)-ıla (şīrīn ķ.) 192v4

ķ.(c)-um 21r2

ķ.(c)-uñ 14r4

ķına-: Ayıplamak, suçlandırmak, itham etmek.

ķ.-ma (kimseyi ķ.) 51r2

ķ.-r 22v1

ķınan-: Ayıplanmak.

ķ.-maz 50r5

ķır-: Öldürmek, yok etmek, imha etmek.

Tas. Nefse karşı iradeyi kullanmak, nefsin arzularını yok etmek.

ķ.-ası (çeriyi ķ.) 199v2

ķ.-asım (gelür) 84v3

ķ.-dum (nefsün çerisin ķ.) 129r2

ķırān: (Ar.) Yakınlaşma, bir araya gelme.

bk. **şāhib-ķırān.**

ķ. (şāhib-ķ.) 71v2

ķırıl-: Kırılmak, helak olmak, telef olmak.

ķ.-a (ılduzlar bağı ķ.) 61v4

ķırķ (1): 40, kırk.

ķ. 183v2, 186v6

ķ. (ķılı ķ. yardılar) 124v2

ķırķ (2): Ashāb-ı Suffa; kırklar. **Tas.** Ālemlerin mānen idarecisi durumunda olan kırk ermiş kişi. Aleviler arasındaki bir hikāyeye göre; güya Hz. Muhammed kırkların meclisine gider, kapıyı çalar. Onlar da buraya peygamber sığmaz derler. Üçüncü defa kapıyı çalıp “kavmin hizmetçisiyim” deyince içeriye alırlar. İçeride otuz dokuz kişi vardır, başları da Hz. Ali’dir. Bizim varımız,

yoğumuz birdir derler. Hz. Ali kolunu neşterle yaralar öbürlerinden de kan damlar, aynı zamanda damdan da kan damlar ki bu da onlara rızık bulmaya giden Selman’dan akan kandır. Hz. Ali kolunu bağlayınca hepsinin kanı diner. Selman gelir bir üzüm tanesi getirir. Hz. Peygamber tabağa su koyup üzümü ezer. Kırklar bu sudan birer yudum içip esrerler ve semâ’a kalkarlar. Hz. Peygamber de semâ ederken sarığı düşer. Kırklar da sarığı kırk parçaya bölüp bellerine bağlarlar. (AG-1, s. 458-459)

ķ. (kişi bir gönleге ķanā’at ķılan benem) 126v6

ķ.-dan (birisine çaldumıdı neşteri) 127r1

ķ.-ından (ķan akıdup) 127r1

ķırķ beş: 45, kırk beş.

ķ.-inde 114v7

ķırķ maķām: (T.+Ar.) Şeriat, tarikat, marifet, hakikat dört kapıdır. Olgun bir insan olup Allah’a ulaşmadaki bu dört kapının her birinde onar makam bulunur ve bunlar toplamda kırka isabet eder. Makalat’a göre bu dört kapıdaki kırk makam şunlardır:

Şeriat kapısının makamları: 1. İman getirme; 2. İlim öğrenme; 3. Namaz, zekât, oruç tutma, hacca varma, gaza eyleme, cenabetten arınma; 4. Helal kisbetme, riyabı haram eyleme; 5. Nikâh kılma; 6. Hayz’ın ve nifas’ın

nikâhına haram eyleme; 7. Sünnet-i cemâat olma; 8. Şefkatli olmak; 9. Arı giyme, arı yeme; 10. Emr-i maruf olma ve yaramaz işlerden sakınma.

Tarikat kapısının makamları: 1. El alıp tövbe kılma; 2. Mürit olma; 3. Saçın giderme, libasını giyme; 4. Mücahede, göyünme; 5. Hizmet etme; 6. Korku duyma; 7. Umut tutma; 8. Hırka, zenbil, makas, seccade; ibret, hidayet; 9. Makam sahibi olma, cemiyet sahibi olma, nasihat sahibi olma, muhabbet sahibi olma; 10. Aşk, şevk ve fakirlik.

Hakikat kapısının makamları: 1. Toprak olma; 2. Yetmiş iki milleti ayıplamama; 3. Elinden geleni men kılmama; 4. Dünya için yaratılmış mecmu nesne, ondan emin olma; 5. Mülk sahibini yüzün sürüp, yüzü suyun bulma; 6. Sohbet hakikat esrârını söyleme; 7. Seyir; 8. Sır; 9. Münacat; 10. Müşahede.

Marifet kapısının makamları: 1. Edep; 2. Korku; 3. Perhizkârlık; 4. Sabır u kanaat; 5. Utanmak; 6. Cömertlik; 7. İlim; 8. Miskinlik; 9. Marifet (Ariflik); 10. Kendi özünü bilmek. (DKKM, s. 130-161-193-212)

ķ. 183v4

ķismet: (Ar.) Takdir edilmiş olan şey, nasip.

ķ. (alurlar) 10v3

ķ.-idür 38r5

ķış: Kış, kış mevsimi. *mec.* Zorluklar, darlıklar; maddî dünyanın karanlığı.

ķ. (oldı) 185r4

ķ. (yaz u ķ.) 25v5, 129r5

ķ.-a 17v1

ķ.-çün (yaz u ķ.) 173v1

ķ.-da (yaz u ķ.) 169r2

ķ.-dan (yaz u ķ.) 155r5

ķ.-uñ 173r1

ķışla: Kışın barınılan yer, kışlak.

ķ.-lar (ķışlamaz olmuş) 144v3

ķışla-: Barınmak, kışı geçirmek.

ķ.-duķ 161v4

ķ.-maz (olmuş) 144v3

ķ.-r (deñiz kenârın ķ.) 197v6

ķ.-r 23r4

ķıvan-: Sevinmek, heveslenmek, cesaret bulmak.

ķ.-ur 23r2

ķıy-: Acımadan vermek, esirgememek, feda etmek; öldürmek; yapmak. *Tas.* Nefsine zulmetmek, nefsinı öldürmek.

ķ.-amaz (bir yufķaya ķ.) 98v4

ķ.-amaz (mâla ķ.) 36v3

ķ.-amaz (vêrmege) 35v4

ķ.-an (kendözine ķ.) 31v2

ķ.-anı (câna ķ.) 184v2

ķ.-ar (câna ķ.) 20r4

ķ.-ar (olam) 20r4

ķ.-dur (anaña kâbin ķ.) 154v4

ķıyâmet: (Ar.) Kıyamet, günahların ve sevapların karşılığının verileceğı gün. *Tas.* İradeyi kullanıp ölmeden ölce nefsi öldürme.

ķ. 36v6, 66r2, 113v3

ķ. (bāzārında) 66r2

ķ.-e 36v6, 42v5

ķ.-i 204v6

ķ.-i (unutduñ) 199v5, 204v5

ķ.-üñ 170v3

ķiyās: (Ar.) Karşılaştırma, mukayese etme, değerlendirme.

ķ. (êt) 19v2

ķiymet: (Ar.) Kıymet, biçilen değer; yüksek nitelik, üstün meziyet.

ķ. 191r2

ķ. (ède) 48v2

ķ. (ķoyan olur) 48v1

ķ.-i 105r2

ķ.-in 91v4

ķ.-ini (bilesi) 201r4

ķiymetlü: (Ar.+T.) Kıymetli, çok istenilen, çok sevilen, peşinden koşulan.

ķ. (ħarām ķ. oldu) 206v6

ķiyketsüz: (Ar.+T.) Kıymetsiz, değersiz.

ķ. 48v1

ķız: Kız, kız evlat.

ķ. 115r3, 149v2

ķ.-a 205r2

ķ.-ın (oğlın ķ.) 9r1, 9v1

ķız- (1): Kızmak, ısınmak, hararetlenmek; kızarmak.

ķ.-a (saç) 62r6

ķ.-dı 2v1

ķ.-mayınca (ķalb şāfi mi olur ķ.) 45v1

ķız- (2): Öfkelenmek, sinirlenmek.

ķ.-ar 83r2

ķ.-aram 119v2

ķızdur-: Kızdırmak, ısıtmak, hararetlendirmek.

ķ.-dı 2v1

ķızgın: Ateş, sıcaklık. **Tas.** İlahi aşk ateşi.

ķ.-ı (‘ışķ ķ.) 160r4

ķızıl: Kırmızımtırak, kızıl renk.

ķ. 98v5, 154r1

ķızlğ: Kıtlık, pahalılık.

ķ. (u āfet) 9v4

ķi: (Far.) ki; ise.

k. 3v5, 3v6, 4r3, 4v2, 5v4, 6v4, 10r3, 10v3, 10v6, 11r6, 12r1, 12r2, 12r4, 14r1, 14v3, 15r2, 16r4, 16r5, 16v4, 17r2, 18r2, 18v3, 20r2, 20v6, 21r6, 22r2, 22r5, 22v1, 22v2, 23r3, 23r4, 24r3, 24v1, 24v3, 24v4, 24v6, 25r5, 25v4, 27v1, 27v4, 28r3, 28v4, 29r3, 29r6, 29v2, 29v5, 30r3, 30r4, 30v5, 31v3, 32r1, 32r3, 35r4, 35r5, 35v3, 36v6, 37r1, 37r5, 37v3, 37v6, 38r2, 40r5, 41r1, 41r2, 41r3, 41r4, 42v3, 43r1, 43r2, 43v6, 44r2, 44r5, 44r5, 44v1, 44v2, 44v4, 45r4, 45r5, 47r5, 48v1, 49r5, 49v4, 50v1, 50v5, 51v2, 53r4, 53r5, 54r2, 54v1, 71r6, 74r5, 80r4, 81r3, 88r3, 88r4, 89r1, 90r6, 93v5, 95v4, 97v2, 110v5, 110v5, 118v4, 120v6, 121r1, 123r1, 123r6, 125r4, 132r5, 136r4, 143r5, 143v5, 154v3, 160r2, 160r6, 166r5, 168r7, 171v2, 171v3, 173v5, 173v5, 177r2, 190v4, 193r4, 193r6, 194r3, 197r2

k. (bolay ķ.) 36r4

k. (illā ķ.) 160r6

k. (niçe ķ.) 131v5

k. (ola k.) 97v3

k. (tā k.) 191v5

kibir: (Ar.) Kibir, büyüklük taslama, böbürlenme, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğü. krş. bk. **kibr.**

k. 12v2, 14v6, 17r3, 17r4, 18v4, 83r3

k. (kılma) 164r1

kibr: (Ar.) Kibir. krş. bk. **kibir.**

k. 3r3, 12v5, 14v1, 15v1, 16r5, 83r5,

k. (erine) 17r6

k. (ü kīni çıkarıl) 154r6

k. (ü kīni koduñısa) 67v4

k. (ü kīni yağan benem) 129r1

k. (yolından beri kaç) 15v4

k.-e (tutulmayasın) 16r2

k.-e (uyarsan) 11v5

k.-i 19r3

k.-i (elden қо) 16r3

k.-i (koğıl) 12v3

k.-i (komazsa) 13v3

k.-i (yıkagör) 12v4

k.-ile 15v2, 16r6, 99r3

k.-ile (yoldaş olmağıl) 12v2

k.-ün (saña uğratma k. endişesin) 11v5

kıç: Küçük. **Tas.** Alçakgönüllü, mütevazı.

k. 72v4, 74r6

kıl u kâl: (Ar.) Dedikodu, boş ve kuru sözler. krş. bk. **kâl ü kıl**

ķ. 94r2, 210r5

ķ. (sözde ķ. olmaya) 59v3

ķ.-den 136r5

ķ.-i (terk eyle) 106v2

kim (1): Ki. (Bağlama edatı, bağlama zamiri)

k. 3v4, 5r3, 5r5, 5v3, 5v4, 6v5, 8r4, 12r3, 12v3, 13r3, 20r3, 20r4, 20v5, 22r1, 22v3, 25v6, 26r5, 27v3, 27r4, 27v5, 31r7, 31v2, 31v2, 31v4, 32r5, 32v3, 33r6, 35v5, 36v1, 37v3, 37v4, 38r4, 38r6, 38v2, 38v4, 38v6, 39r3, 39v6, 41r5, 42v1, 42v2, 46r6, 48r2, 48r2, 48v6, 49r3, 50r2, 50v2, 53v4, 58v1, 63r3, 64v2, 64v3, 65r1, 65v1, 68v3, 68v4, 68v4, 70r5, 70v6, 72r2, 72v4, 76r5, 77r1, 78v3, 83r1, 88v1, 91r1, 93r1, 93v2, 98r4, 99r3, 102v2, 103r4, 106r1, 108r2, 112v1, 116r1, 119r5, 120v5, 121r3, 121r3, 140v2, 148r3, 148r4, 148r5, 148v1, 148v2, 150r1, 150r6, 151v3, 152r4, 156r5, 162v1, 170v7, 173v3, 173v3, 175v1, 180r5, 184r1, 184r4, 185r6, 186v4, 186v5, 187r5, 189r1, 193v4, 196v5, 197r4, 199r5, 207r3, 209r6, 210v1

k. (ne k.) 25v3, 72r5, 82v2, 103r5, 123v4

k. (nesi k. varısa) 40r4

k. (niçe k. varıdı) 26v5

k. (ol k.) 46v4, 102r3

kim (2): Kim, kimse; kimi, kimisi.

k. 13v6, 14r4, 16r1, 18v2, 19v3, 20r2, 20r4, 20r6, 20v1, 22v1, 23r4, 25r4, 29r5, 36r5, 42r3, 45v6, 46r2, 46r3, 48v1, 48v2, 57r5, 57r6, 61r1, 65v3, 65v4, 66v2, 67r3, 67r4, 70r1, 71v5, 81r5, 82r6, 85r5, 92v7, 93v5, 101v5, 101v5, 102r5, 105v6, 106r5,

106v6, 106v6, 109r3, 112v3, 114v3,
114v3, 117v4, 120v5, 122v3, 123r6,
123r7, 130r6, 130v6, 141v5, 151v3,
152v5, 157r2, 157v5, 164r6, 165r3,
165r5, 167v5, 168r4, 169v5, 169v5,
169v6, 171r4, 171v5, 174v6, 175r1,
176v4, 176v5, 176v6, 177r6, 177v2,
179v1, 179v2, 179v6, 180r1, 180v1,
188v1, 190v4, 190v5, 193r6, 196v6,
196v6, 197v5, 199r2, 199r2, 200v3,
200v4, 201v4, 203r1

k. durur 7v6, 116r1, 196r1

k.-dügin 181r4

k.-dür 71r2, 71r2, 71r3, 71r4, 71r5,
71r6, 82r5, 82r6, 82r6, 82r6, 112v3,
125r4, 143v5, 163v5, 171r2

k.-ise 14r5, 14r5

k.-ler 121v1, 121v1

k.-lerde 98r2

k.-ün 7v6, 38r6, 38v2, 42r6, 42v2,
49r2, 136v6, 179r7, 179v3

k.-üñdür 185r2

kimde: Kimde; kimi, kimisi.

k. 29v5, 89r1, 98r2, 164v5, 199r5

k.-yise 21r3, 29v2

kimden: Kimden.

k. 101v4, 121r4, 150r4, 192v5

kime: Kime; kimine.

k. 4r4, 4r7, 5r5, 5r5, 5r5, 17r5, 17r5,
20r3, 20v5, 27v6, 31v4, 32v4, 33v1,
53v4, 76r5, 88v1, 89r3, 101v4,
101v4, 104r3, 104r3, 104r6, 104v3,
112v5, 117r6, 175r1, 176v6, 179v3,
180r5, 182v4, 184r1, 192r5, 206r3,
207r3

kimesne: Kimse.

k. 8v4, 26v2, 34v1, 34v2, 50r5,
51v3,

k.-ye 34v3, 185v1

kimi: Bazen; kimisi, kimisini; bazısı.

k. 23r4, 23r4, 74r4, 92v7, 92v7,
144v4, 144v4, 145r2, 192r5, 207v6,
207v6

k.-si 144v4, 144v6

kimse: Kimse, kişi, başkası; kim olsa; hiç
kimse.

k. 7r4, 9r5, 10v1, 21v2, 41r2, 50r5,
50v5, 51r3, 65r2, 67v2, 76v6, 85v7,
87v3, 96v4, 149v5, 163v4, 165v4,
169v3, 169v5, 170v7, 175v5, 176r2,
176r3, 181r4, 188v3, 190r3

k. (ne k.) 32r4

k.-den 59r5

k.-dür 73v6

k.-ler 206r4

k.-lerdür 5v1

k.-nüñ 96r2

k.-si 198r3

k.-sin (ne k.) 32r2

k.-ye 7r4, 21v5, 45r2, 50r6, 50v6,
179v4, 197r5

k.-yi 11v3, 51r2

k.-venin 131v6

kimsene: Kimse.

k. 58r5, 63v5, 66v6, 96r6, 96v5,
100v6, 170r6

k.-nüñ 100v6

k.-ye 60r6, 197r2

kīn: (Far.) Kin, hazmedememekten doğan
gizli düşmanlık, garaz, buğz.

k. 16r5, 46v5, 47v4, 49r6, 52r2

k. (tamarı) 49v2

k.-i (kibr ü k. çıkarğıl) 154r6

k.-i (kibr ü k. koduısa) 67v4

k.-i (kibr ü k. yağan benem) 129r1

k.-ile 47r6

kirāmen kātībīn: (Ar.) İnsanın iki yanında bulunduğu ve sağdakinin sevapları, soldakinin günahları yazdığı kabul edilen iki melek.

k.-dür 169r2

kiriş: Gergi, tel, giriş yay; bazı sazlarda kullanılan kurutulmuş koyun bağırsağı veya sinirinden yapılmış tel.

k. 168v3

k.-de 168v2

k.-e (elin k. urşa) 177r6

k.-i (koyın k.) 168r7

k.-ile (bir oldu) 168v5

kisvet: (Ar.) Elbise, giyecek, üst baş, kılık kıyafet. *mec.* Beden. (MT-5, s. 65)

k. (tutduğu k.) 63v4

kişi: İnsan, adam, kimse, şahıs; erkek.

k. 12r2, 18v2, 21v2, 22v3, 24v5, 32v3, 35r4, 38r4, 39v6, 44v4, 46v2, 48r2, 48r3, 48v2, 50r5, 51v6, 52v5, 57r3, 57v3, 59r1, 59r1, 59r1, 65r6, 72r6, 74r5, 76v5, 78r5, 78r4, 78r5, 84v3, 91r4, 92v3, 96r1, 98v5, 99v6, 101r6, 108v3, 113r5, 115v4, 126v6, 127v4, 134v6, 151r5, 151r5, 159v5, 159v6, 160r3, 162r6, 162v4, 177r1, 180v3, 183v2, 188v6, 189r3, 189r4, 190v3, 193r2, 196r4, 208r4

k. (bile söz demini) 95v3

k. (bir k.) 148r2 =Nefs-i emmâre.

k. (gerek çok bile) 151r6

k.-den 21v6, 68v6

k.-dür 4r3, 4r6, 4r8, 6r3, 16v2, 31r6, 39r5, 41r3, 83r5, 120v4, 124r6, 124v5

k.-ler 13v5, 40r1, 50r3, 110r4, 167v3

k.-lerünj 30r4, 98v4

k.-sin 13v3, 16v1, 33r3, 44v1, 48r6, 48v4, 49r5, 95r6, 189r5, 199r4

k.-siz 7v6

k.-ye 22r3, 26r3, 36v1, 39r3, 49v6, 64v3, 68v3, 68v3, 73r5, 78r4, 81v3, 92v6, 116r2, 141v7, 142v1, 158r2

k.-yem 22r1

k.-yi 17r6, 143v5

kitāb: (Ar.) Kitap; kutsal kitaplar; Kur'ân-ı Kerîm; aşk kitabı.

k. (ben bir k. okudum qalem yazmadı anı) 98r5

k. (düzer) 201v3

k. ('ışk kitābıdur) 78v1

k. (taşrîf k.) 150r6

k.-dan (ötersin) 150r5

k.-dan (sözi şi'rden ammā aşlı k.) 110v6

k.-ı (dört k.) 79r3, 131r4, 132v2, 197r3, 198v5

k.-ıdur ('ışk k.) 78v1

k.-ın ('ışk k. okuruz) 70v5

k.-ını ('ışkunj k. okıdum) 119r5

k.-ısın ('āşıklarunj k.) 179r2

k.-lar (êy çok k. okuyan) 103r4

k.-unj (dört k.) 101r3, 119r6, 165r4

k.-uñ (göñüllerde yazılır bu k. sūresi) 201v3

kizb: (Ar.) Yalan, dürûğ; yalan söylemek.

k. 3r2

ko-: Bırakmak, terk etmek, vazgeçmek; izin vermek, müsaade etmek, serbest bırakmak, salıvermek; mümkün değil; tesir etmek, etkilemek; koymak, yerleştirmek; alıkoymak, muaf tutmak; engellemek.

k. 17v5, 35v3, 35v6, 46v5, 82v4, 95r1, 97v1, 116r2

k. (ayruqlar sözini k.) 51r2

k. (cihānı k.) 46v4

k. (dünye altun gümüşin k.) 96r4

k. (dünyeyi k.) 32r5

k. (elden k.) 16r3

k. (ğaybeti k.) 44v2

k. (kapu k.) 12r4

k. (nefsün dilegin k.) 5v5

k. (şagıncı k.) 14r6, 46r1

k. (seni begenmegi k.) 104v2

k. (sözi k.) 106v5

k. (yalancı da'vāsın k.) 107r6

k.-dı 28v3, 40v6, 117r6, 194v6, 197r2

k.-dı (elden k.) 195r1, 195r3, 204v3

k.-dı (kıldan k.) 194v5, 204v2

k.-dı (üstün k.) 204r1

k.-dı (varlığın erde k.) 81v6

k.-dı (yoldan k.) 194v5, 195r2, 204v2

k.-dılar (düşde k.) 168v4

k.-duğun 82v4

k.-duk (elden k.) 178r5

k.-dum 76r6

k.-dum (aç mı k.) 209r3

k.-dum (muhtâc mı k.) 209r3

k.-dum (yolda k.) 137v2, 145v6

k.-duñ (deprenimez k.) 205r5

k.-duñ (od içinde k. sen kendözünj) 48r1

k.-duñ (yêrlü yerine k.) 180r1

k.-duñısa (kibr ü kîni k.) 67v4

k.-ğıl 72v2

k.-ğıl (aduñı k.) 154r4

k.-ğıl (ayruğ sözi k.) 50r4

k.-ğıl (benligi k.) 112v4

k.-ğıl (dünye bābını k.) 83r4

k.-ğıl (dünye bezegini k.) 117r5

k.-ğıl (kibri k.) 12v3

k.-ğıl (ölüm endişesin k.) 77r6

k.-ğıl (sözleri k.) 70r2

k.-ğıl (vücūduñ anda k.) 147v6

k.-ma ('aklı beleşde k.) 168v1

k.-ma (beni benden yaña k.) 123v4

k.-ma (elden k.) 43r5

k.-ma (emānet k.) 30v1

k.-ma (etegin k.) 43r6

k.-ma (gitme) 12r4

k.-maduğın 162r5

k.-maduğun 162r5

k.-mağa 115r5

k.-mağıl (nefsünjı kendüligine k.) 42v4

k.-maya (kılavuzın k.) 151v1

k.-mayam (ene'l-ḥaqq'ı k.) 128r2

k.-mayınca 40v5

k.-maz 137r3, 160r4, 191r4

k.-mazlar 11r4

ķ.-mazsa (kibri ķ.) 13v3

ķ.-mış 172r6

ķ.-ņ 36r4

ķ.-r 189r4

ķ.-r (yolda ķ.) 164v1

ķ.-rısar 112r2

ķ.-rlar 194r7

ķ.-rsın (niçün ķ. seni düşvār sa'ate)
42v5

ķoca: Yaşlı, ihtiya; büyük, ulu, kıymetli
meziyetleri olan.

ķ. (olınca) 137r3

ķ. (pīr ķ.) 165r1

ķ.-lar 177r2

ķ.-sı (řā'irler ķ.) 183v5

ķ.-yımış (bir 'āřık ķ.) 101v1

ķocal-: İhtiyarlamak.

ķ.-duņ 72v2

ķoç: Koç, koyunun erkeği. *Tas.* Nefs.

ķ.-ıla (ķurbādayıdum) 118r6

ķoęa: Kova.

ķ.-ya 29r4

ķ.-yı 29r5

ķoku: Koku.

ķ.-ņdan (senüņ ķ. eyü gül bostān
içinde bitmeye) 58r1

ķ.-sı (gül ü reyhān ķ.) 58r2

ķolay: Zahmetsiz, sıkıntı çekmeden; kolay,
müsait, elverişli iş, uygun şey.

ķ. (tertībile kim bula genci) 45v6

ķ.-dur 69r2

ķ.-ın (iřüņ ķ. tūalum) 96v4

ķolayınca: Kolay, zahmetsizce, kolay bir
şekilde.

ķ. 23r5

ķ.-dur 23r3

ķon-: Konmak, bırakılmak; dünyaya
gelmek, yaşamak, konaklamak;
denmek, söylenmek, verilmek.

ķ.-a (yanlaruma ķ. elüm) 147r2

ķ.-an (göçerimiş) 69v6

ķ.-anlar (gêrü göçmiş) 165r5

ķ.-anlar (göçdiler) 56v5

ķ.-ar (ķuş budağa bir kez ķ.) 62r5

ķ.-dı (devlet tācı başa ķ.) 145r6

ķ.-ıcağaz (adı ķ.) 111r3

ķ.-mağa 56v5

ķ.-mamış 62r5

ķonřı: Komşu. krş. bk. **ķonřu.**

ķ. (ħakķ'ı boynunıdayısa) 156r3

ķ.-laruņ 193v5

ķ.-yıduķ 149v1

ķonřu: Komşu. krş. bk. **ķonřı.**

ķ.-ņ 91r2

ķonuk: Konuk, misafir. *Tas.* Bu dünyada
gelip geçici olan insan ve insana ait
olan her şey.

ķ. (olan) 113r5

ķ.-dur (cān gevdeye ķ.) 207v5

ķ.-vam 142v5

ķ.(ę)-ısaņ 113r6

ķonya: Konya şehri, Mevlānā'nın yaşadığı
şehir.

ķ. (menāresini) 98v1

ķop-: Meydana çıkmak, zuhur etmek,
çıkmak; ayağa kalkmak, haşrolmak;
uzaklaşmak.

ķ.-a (ķıyāmetüņ hevli ķ.) 170v3

ķ.-ar 35r5, 114v3

ķ.-dı 92r6

ķ.-dı (dırāķa ķ.) 21v5

ķ.-ıcağaz (yarın mahşer ķ.) 175v2

ķ.-ısar (deccāl ķ.) 92r6

ķ.-ısar (yüzleri ķara ķ.) 115v6

ķopar-: Haşretmek, diriltmek.

ķ.-dır (sevdükli sevdügile bile ķ.
yarın) 192v7

ķopuz: Ut biçiminde eski bir Türk sazı.

ķ. (dinledüm çeşte ķ.) 98r6

ķ.-ıla (çeşde) 169v1

ķ.-ıla (çeşte) 168r6

ķorıcı: Muhafız. (DLT, ķoruğcı: Korucu,
bir koruyu koruyucu)

ķ.-dur 167r5

ķorın-: Korunmak.

ķ.-ur 167r5

ķork-: Çekinmek, geri durmak; endişe
etmek, kaygı duymak, tasalanmak.

ķ.-aram 67r5

ķ.-aram (kendözümünden ķ.) 20v6

ķ.-arısar 110v2

ķ.-asın 148r3

ķ.-arsın (ölümden ne ķ.) 77v1

ķ.-ayın 121r4

ķ.-duğumla (yār oldum) 121r4

ķ.-ma 161r4

ķ.-ma (düşmenleründen ķ.) 87v1

ķ.-maz 197r6

ķ.-mazam 121r4

ķ.-mazısar 113v6

ķorku: Korku; kaygı, üzüntü, endişe.

ķ. 79v5

ķ. (hıyānetedür) 119v2

ķ.-dan 133v2

ķ.-dan (ķurtuldum) 121r3, 196v5

ķ.-m 71v3, 121r3, 196v5

ķ.-sı 34r6

ķ.-sı (geçidün ķ.) 194v5, 204v2

ķ.-sından (teñri ķ.) 61v3

ķorkulu: Korkulu, korku veren, dehşetli;
sıkıntılı.

ķ. 113v5

ķ.-dur (yol ķ.) 170v5

ķorkut-: Etkilemek, dokunmak; dehşete
düşürmek, ödünü patlatmak,
muzdarip etmek.

ķ.-mış 148r3

ķ.(d)-urlar 113v6

ķov-: Takip etmek, izlemek, peşinden
gitmek; defetmek, ortadan
kaldırmak, terk etmek.

ķ.-am (şöhret ķ.) 102r1

ķ.-ana (dünye āhiret ķ.) 65v5

ķ.-anı (dünye ķ.) 184v6

ķ.-ar (nefsinün dilegin ķ.) 114v6

ķ.-ma 14v4

ķ.-up 9v1

ķovan: Kovan, arı kovanı. **Tas.** Dünya;
cisim, beden; mal mülk.

ķ.-um (yağma olsun) 155v1

ķovuci: Münafık, gammaz, kovlayıcı,
dedikoducu, arkadan konuşan. (DLT,
ķowı: İçi kof ve çürümüş olan.)

ķ. 162r6

ķoy-: İzin vermek, müsaade etmek,
yerleştirmek; bırakmak, terk etmek;
salıvermek, serbest bırakmak;
alıkoymak; katmak, eklemek.

ķ. (uçmağına ķ.) 128v1

ķ.-a 48r2

ı.-a (dünyâyı ı.) 14v4
 ı.-alar 182r5
 ı.-am (dünyeyi gidem) 134v2
 ı.-am (yolda ı.) 145v7
 ı.-an (hükmine ı.) 135v3
 ı.-an (kıymet ı. olur) 48v1
 ı.-an (yolda ı.) 26r4
 ı.-anun (ğaybet ı. haznesi tolu) 44v2
 ı.-asıdur (kendözini ı.) 177r1
 ı.-asın 45r3
 ı.-asın (egriligün ı.) 154r6
 ı.-dı (başına ı. odı) 42v2
 ı.-ıcağ 35v4, 36r6
 ı.-ma (katrân kabına ı. balı) 45r4
 ı.-maz (yarına ı.) 53r5
 ı.-salar 184r3
 ı.-uban 115r2
 ı.-uban (kaçmasan) 205v4
 ı.-uban (mâlî mülki ı.) 204v6
 ı.-ubanı (kaçdılar) 125v4
 ı.-up 137r3
 ı.-up (elden ı.) 81v4, 177r3
 ı.-up (nağş u nigârı ı.) 79r6
 ı.-ursan (kara taş a şu ı.) 116v1

ıoyın (1): Koyun, küçükbaş hayvan.

ı. (kirişi) 168r7

ıoyın (2): Kollar arası, kucak. *mec.* Bağır, sîne (toprak için).

ı.-a (ala) 149v6 (ıoyına)

ıoyucu: Koyucu, koyan.

ı. (şu ı.) 175v7

kök: Kök, menşe, kaynak, temel, esas.

k.-in (hevâsetün k. kesdi) 200r6

k.-in (‘ömrün k. ırıldalar) 198v3

k.-üni (kız) 83r3

köpri: Köprü, geçiş noktası. *mec.* Maddî ve manevî anlamda hassas dengelere bağlı olan, çok sarp ve tehlikeli yol. krş. bk. **köpri.**

k. 209r6

k. (kıl gibi k. gerersin) 209r4

k.-den (kıl gibi k.) 209r5

k.-dür 96v3

köpri: Köprü. *Tas.* Sırat köprüsü. krş. bk. **köpri.**

k.-si (ince sırât k.) 199r4

k.-sin (kıldan kodi) 194v5, 204v2

köpük: Köpük.

k.(g)-inden 152v3

kör: Kör. *Tas.* Gâfil, gönül gözü kapalı olan, basiretsiz, kalbi mühürlü.

k.-dür (iki gözleri k.) 38v2

k.-dür (münkirlerün gözi k.) 153v2

k.-dür (münkirün gözi k.) 165r2

köşk: (Far.) Köşk, bahçe içindeki büyük süslü ev, kasır.

k. (ü sarây) 166r4, 194r4, 194v6

k. (ü sarâyıdur) 122r3

k. (ü sarâylardasın) 128v2

köz: Köz, kızıl ateş parçası, kor.

k.-e (oda k. düşüp) 16v5

kuç-: Kucaklamak, sarılmak, sarmak.

ı.-mağ 84r3

ı.-mış (topraklar ı. yatur) 149v6

kudret: (Ar.) Allah, Cenabıhak; Allah'ın her şeye kâdir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatı, kâinatta zahir olan gücü; kuvvet, güç, takat, iktidar.

ı. 136v3, 179v2, 179v6, 181v3

ı. (beşiginde yatan) 141r5
 ı. (budağıdır) 77v5
 ı. (denizini geçdük) 161r6
 ı. (dilidür) 68r2, 135v4
 ı. (diliyle) 186r4
 ı. (eli) 179v4
 ı. (göresin) 148r1
 ı. (kılıcın dartmış) 165v7
 ı. (ünidür) 66v1
 ı.-den 133v3
 ı.-idür (cân hâkk'ıı ı.) 100r4
 ı.-inden 131r1, 189v5
 ı.-inden (hân döşeyüp) 152r7
 ı.-üı 85v6

ıul: Kul, Allah'a göre insan; köle. *Tas.*

Hak yolunun hizmetkârı, derviş.
 ı. 60v1, 75v7, 110v1, 112r7, 112v1, 112v2, 112v3, 112v3, 112v4, 112v5, 115v3, 123v5, 164v2, 175v2, 180r1
 ı. (ol) 85v4
 ı. (olam) 58v5
 ı. (olanlara) 164r6
 ı. (olasın) 25v2
 ı. (olduk) 161v6
 ı. (olıgör) 168r4
 ı. (olmadı) 197r5
 ı. (olsa) 48v4
 ı. (olupdur) 9v5
 ı. (olur) 25r5
 ı.-a 49r1, 66r2, 188v3, 194v6, 201v4
 ı.-da 133r5
 ı.-dum (yavı ı.) 130r3
 ı.-dur (kapuda ı.) 65r4, 162v7
 ı.-ı 69r3, 71v6, 132v5, 185r2, 185r2, 194v6

ı.-ıdı 112v2
 ı.-ıdur 104v3
 ı.-ıla (beg söyleşür ı.) 168r4
 ı.-ın 25v1, 186r5
 ı.-ısaı 15r3
 ı.-ıyam 126v1, 146v5
 ı.-iken 121v2
 ı.-lar 99v3, 108v4, 113v5, 128r7
 ı.-ları 194v1
 ı.-larıdur (nefs ı.) 8r1
 ı.-larına 60v6
 ı.-larıı 115v5, 128r7, 209r6
 ı.-larııla 128v4
 ı.-sın 15r2
 ı.-umı 99v4
 ı.-ıı 28v4, 198r3
 ı.-ııla 28v4

ıul-: Kılmak. krş. bk. **ııl-**

ı.-a (yavu ı.) 188v6

ıulak: Kulak.

ı. 178v5
 ı. (dudı) 38v6
 ı. (küveli iki ı.) 105v1
 ı. (tutulmaz) 206v7
 ı. (urup) 84r1
 ı.(ğ)-ı 47r5
 ı.(ğ)-ı (cân ı. açuğısa) 76v3
 ı.(ğ)-ıdur (cân ı.) 180v5
 ı.(ğ)-ıla (göıül ı.) 180r2
 ı.(ğ)-ına (girmez) 97v3
 ı.(ğ)-um 58r3, 171v6
 ı.(ğ)-um (burmağıla) 163v2
 ı.(ğ)-ıı (niçün işitmez) 14v5, 43r1
 ı.(ğ)-ııa 50r2

ķulaķsız: Kulaksız. *Tas.* İlahi sözlerin, bilgilerin ve ilhamların gönüle hitap etmesi, gönüle yerleşmesi.

ķ. (dilsüz ķ. sözün) 202v5

ķ. (dinleyesi) 202v5

ķulavuz: Kılavuz, rehber, yol gösteren, delil. *Tas.* Mürşit, şeyh.

ķ. (‘ışķ oldu baņa ķ.) 122r5

ķ. (‘ışķı ķ. tıutup) 124r3

ķ.-ın (ķomaya) 151v1

ķule: (Ar.) Kule.

ķ.-si (‘ışķ burcınuķ ķ.) 201v5

ķuli’l-ķaķ: (Ar.) Gerķeķi söyle.

ķ. 70r6

ķullan-: Kul edinmek.

ķ.-dı 168r4

ķullıķ: Kulluk, kölelik, hizmetķârlık; kula gerek olan, hizmet, ibadet, tapınma. krş. bk. **ķullıķ.**

ķ. 25v1, 81v4, 141r2

ķ. (buyurgıl) 45r5

ķ. (ède) 151v3

ķ. (eyle) 81v5

ķ. (ķılımaduķ) 15r2

ķ. (ķılmaķa) 180r1

ķ.(ķ)-ıla 102r4

ķullıķ: Kulluk, kölelik, hizmetķârlık; kula gerek olan, hizmet, ibadet, tapınma. krş. bk. **ķullıķ.**

ķ.(ķ)-a 25r3, 182v6

ķ.(ķ)-ında 25r5

ķulmaş: Aldatıcı, hileci, sahteci, kalleş, terbiyesiz.

ķ.-a 69r2

ķ.-da 168v3

ķulsuz: Kulsuz, kölesiz, hizmetķârsız.

ķ. 112r7

ķulunç: Huy, hareket tarzı, kılınç. krş. bk.

ķılınç (2).

ķ.(c)-um 21r2

ķur-: Tertip etmek, hazırlamak, düzenlemek; tasarlamak.

ķ.-up (terāzī ķ.) 111r6

ķ.-arsın (terezī ķ.) 209v2

ķ.-dum (‘ışķ tertibin ķ.) 146v4

ķur’ân: Kur’ân-ı Kerîm. *Tas.* Âlemin daķınık hakikatlerini kendinde toplamış olması yönünden insana, özellikle insan-ı kâmile ve Hz. Peygamber’e Kur’ân denir. Bu yüzden Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Kur’ân bana bütün olarak bir defada indirildi.” (Kadir gecesi’nde dünya semasına inzal ettirilmek suretiyle) ilavesiyle. Kur’ân ayrıca bütün sıfatların kendisinde kaybolduķu zattan, cem ve icmal makamından ibarettir. (İAS, s. 428; MTTS, s. 564-565)

ķ. 110v5, 150r5, 158r6, 166r2

ķ. (hecesi) 182v5

ķ. (-ı ķadîmdür) 49v5

ķ. (‘ilminden) 152v5,

ķ. (incil ü hem ķ. benem) 122r1

ķ. (ķur’ân okuyan kendü kendü ķ. içinde) 166r2

ķ. (okuyan kendü kendü ķur’ân içinde) 166r2

ķ. (u yâsin okına) 84r1

ķ. (yazılan ķ. benem) 131r4

ķ.-a 206v7

ķ.-da 201v5

ķ.-da (h  nendeyid  m) 132v2

ķurb  n: (Ar.) Kurban. *Tas.* ‘‘Fena mertebesi, fedak  rlık, yakınlık için kulun kendini Allah yolunda feda etmesi. En büyük kurban kulun nefsinin feda etmesidir.’’ (SU, s. 221)

ķ. (c  num ķ. kılurdum) 143r6

ķ. (c  numı ķ. eyleyem) 120v3

ķ. (dost yolunda ķ. olmak) 180r6

ķ. (dosta ķ. olasını) 180v2

ķ. (ol) 104r7

ķ. (olasım gelür) 85r1

ķ. (olup) 129v4

ķ.-dayıdum (ķo  ıla ķ.) 118r6

ķurd: Kurt, b  ri.

ķ. 138r4

ķ. (ķu   y  r) 75r4

ķ.-a (ķu  a   y  n olan) 205v5

ķurı: Kuru, canlılığını yitirmi  . *mec.* Bo  , faydasız, nafile, değersiz, bilgisiz; eli bo  , mahrum; yalnız, sade.

ķ. 170r5

ķ. (ağaca) 62v1

ķ. (ağacıdum) 154r3

ķ.-duķ 161v1

ķurıl-: Hazırlanmak.

ķ.-a (haķ ter  z   ķ.) 170r6

ķ.-a (yevme ye  fe’u ķ.) 170v4

ķ.-mı  dur (dost d  kk  nı ķ.) 152r2

ķurit-: Kurutmak. *mec.* Uğursuzluk getirmek, yok etmek.

ķ.(d)-alar (’  mr  j k  kin ķ.) 198v3

ķurt: Yaralara d    en yumu  ak, omurgasız k    k hayvan, kurt  uk.

ķ.(d)-a (eyy  b’u   ķ. y  d  rd  j tenini) 204r5

ķ.-lar (d  riy  p geld  m) 134r3

ķurtar-: Kurtarmak.

ķ. 66v5

ķ.-a (c  n ķ.) 9r5

ķ.-ası (ba   ķ.) 111r5

ķ.-asın (seni ķ.) 33v2

ķ.-ısar 16v3

ķ.-ur 43r5

ķ.-urlar 9r4

ķurtıl-: Kurtulmak, kurtulu  a ermek. kr  .

bk. **ķurtul-**

ķ.-a (’az  bdan ķ.) 151v3

ķ.-a (bu  l elinden ķ.) 38v4

ķ.-ayım (bu  ld  n ķ.) 39r1

ķ.-du  j 148v4

ķ.-maya 170r7

ķurtul-: Kurtulmak, kurtulu  a ermek. kr  .

bk. **ķurtıl-**

ķ.-dı (c  nı ķ.) 8r5

ķ.-dum (ķor  kudan ķ.) 121r3, 196v5

ķ.-madı (mekr elinden ķ.) 180v1

ķ.-maķ (oddan ķ.) 110v4

ķ.-sun 26r3

ķuru-: Kurumak, canlılığını kaybetmek.

ķ.-r 75v2

ķuruyu  : Kuruma, canlılığını yitirme.

ķ. (  ala) 182r3

ķu    r: (Ar.) Kasırlar, k    kler, cennet k    kleri.

ķ. 41r4, 78v4, 141v7, 170r2

ķu  : Ku  . *Tas.* Ruh.

ķ. 66r6, 66v1

ķ. (budaga bir kez ķonar) 62r5

ķ. (ķafeşden ķ. uçmış gibi) 207v5

ķ. (ķurd ķ.) 75r4

ķ. (olduķ) 161v1

ķ. (saņa ķ. ķonmamış) 62r5

ķ.-a (ķurda ķ.) 205v5

ķ.-am 171v5

ķ.-ı (cān ķ.) 43v6

ķ.-ı (hümā ķ.) 74r5, 190v5

ķ.-lar 9r3, 69v1, 158r7, 174r6

ķ.-lar (dervīşler uçar ķ.) 197v6

ķ.-larıla 83v6

ķ.-larıu 149v5

ķ.-uı 150r1

ķuş dili: Kuş dili. *Tas.* Vahdet sırları, mana âleminin sırları.

ķ.-dür (bu ķ. bunu süleymān bilür) 119v5

ķuşak: Kuşak. *Tas.* Dervişlik.

ķ.(ğ)-ın (‘ışķ ķ. ķuşangıl) 147v4

ķ.(ğ)-ın (īmān ķ. berk ķuşan) 77r4

ķuşan-: Kuşanmak, sarınmak, yeltenmek, meyletmek, yapmaya girişmek.

ķ. (īmān ķuşağın berk ķ.) 77r4

ķ.-ğıl (‘ışķ ķuşağın ķ.) 147v4

ķ.-ıgör (dervīşlik palhengini ķ.) 182v1

ķ.-up (‘ışķ kılıcın ķ.) 84v3

ķuşlık: Kuşluk vakti, günün sabahla öğle arasındaki saatleri.

ķ. (olmadın) 108r5

ķūteh-nażar: (Far.+Ar.) Dar görüşlü, ileriye göremeyen.

k. 32r3

ķutlu: Uğurlu, hayırlı, mübarek.

ķ. 173r2

ķ. (oldı) 196v1, 207v2

ķ.-dur 97v3

ķuvvet: (Ar.) Güç, kudret, takat, sıhhat, sağlamlık; manevi güç.

ķ. 71v3

ķ. (vermiş) 56r4

ķ.-i 17v3

ķ.-i durur 73v6

ķ.-üm 56r1

ķuvvetlü: (Ar.+T.) Güçlü ve zorlu, şiddetli, etkili.

ķ. (oldı) 207r1

ķuyı: Kuyu. *mec.* Tuzak, kötü düşünce. krş. bk. **ķuyu (1).**

ķ. (ķazsa kendü düşe) 31v4

ķ. (ķazup ‘ākıbet kendü düşe) 162r3

ķ.-da 118v1

ķuyu (1): Kuyu. krş. bk. **ķuyı.**

ķ.-dan 48v2

ķuyu (2): Ürkü, ürperme, çekince. (DLT, ķuy-:Ürkmek.)

ķ.-m 71v3

ķūf(ü)r: (Ar.) İnkâr, gerçeğı örtme, zulmet; Allah’ın varlığını, birliğini kabul etmeme, dinin esaslarına inanmama; inanca aykırı söz. *Tas.* Rabbinin nimetini gizleme, tefrika âleminin karanlığı, vahdeti kesrette örtme.

k. 21r5

k. (söyler) 37v5 (ķüfür)

k. (ü īmāndan fāriğ) 101v6

k. (yüzinden toğuban) 129v1 (ķüfür)

k.-e (girür) 44r6
 k.-ile 131r3
 k.-ile (îmān daḥī hicābıymış bu yolda)
 108r4
 k.-ile (îmānı yağmaya vërdük) 108r4
 k.-üm (îmāna deġişüp geldüm) 125r1
 k.-ün (atarken) 183v3
 k.-ün (yeñesin) 51v1

kül: Kül. *Tas.* Maddî varlığını tüketmek,
 benlikten kurtulup fenaya ulaşmak.

k. (oldum) 119r4
 k. (olġıl) 147v6
 k.-in (şavurduñ) 184v9
 k.-üm (göge şavuralar) 202v2
 k.-ümi (şavur göge) 196v2

külhān: (Far.) Fırın, hamamdaki ateş
 alanı, hamam cehennemliġi. *Tas.*
 Hakk’a ulaşmanın ancak ilahi aşk
 ateşinin içinde olup herşeyden
 vazgeçmekle mümkün olması.
 k. (girmiş) 166r4

küll: (Ar.) Bütün, tüm, tamam.
 k. (āyet-i k.) 129r3

küllî: (Ar.) Bütünüyle, tamamen; bütün,
 hep.
 k. 46v2, 129r6, 129r6, 210v1

külünk: (Far.) Taşçı kazması.
 k.(g)-ini 56v1

küpeli: Küpeli. *Tas.* Küpe; Bektaşî,
 Haydari ve Kalenderi dervişlerinin
 kul, köle olduklarını ifade etmek için
 taktıkları demir halkadır.
 k. (iki kulağ) 105v1

kürsî: (Ar.) Arşın altında bulunan, yeri ve
 gökleri kaplayan sekizinci felek.

Bakara suresinin 225. ayetinde geçen
 kelime Allah’ın azamet ve
 büyüklüğü, kudret ve hâkimiyeti ve
 ilahi ilim olarak da yorumlanmıştır.
 (MSL, kürsî)
 k. (‘arş u k.) 86r5

küs-: Küsmek.

k.-üp (gitmiş) 145r1

L

lā: (Ar.) Hayır, yok. *Tas.* Fenayı simgeler.
 l. 38r2

lā-cerem: (Ar.) Şüphesiz, elbette, besbelli.
 l. 106r5

lahza: (Ar.) Lahza, an.
 l. 27v3

la’in: (Ar.) Kovulmuş, lanetlenmiş,
 Allahın rahmetinden mahrum olan
 şeytan.
 l. 204v3
 l.-e 187v2, 188r4
 l.-i 187v1

la’net: (Ar.) Allah’ın rahmetinden mahrum
 kalmasını dileme, beddua etme,
 ilenç, kargıma.
 l. (eyler) 33v1
 l. (oğur) 12v1

lā-şerîke: (Ar.) Ortağı olmayan Allah.
 l. (oğursın) 150r4

lā taḳneṭü: (Ar.) “Umut kesmeyin” sözü.
 Kur’ân-ı Kerîm 39. sure 53. ayette
 geçer.
 l. 82v1

laṭîf: (Ar.) Yumuşak, hoş, güzel, nazik.
 l. 62r2, 62r4, 69r5

lā yezāl: (Ar.) Zevalsız, bitimsiz, eksilip kaybolmaz, yok olmaz.

l. 210v1

lāyık: (Ar.) Uygun, yaraşır, münasip.

l. 25r4, 45r3, 46r6, 68v6, 90r3, 98r2, 104r4, 180v2, 191r2

l. (ola) 6v6

l. (olmazımış) 189r4

l. (olmazın) 157r2

l. (olursa) 99r4

l.-dur 80r5

l.-ısa 199v3

l.-ısañ 32v3

l.-vam 142r6

lāzım: (Ar.) Gerekli, lüzumlu.

l. 9r2

l.-dur 143v1

lem yezel: (Ar.) Zevâl bulmaz, yok olmaz, baki, hep yaşayan, daimî.

l. 210v1

len terānī: (Ar.) “Beni hiç göremezsın.”

Arâf suresi 143. ayetinden iktibastır.

l.-dür 169v6

leşker: (Far.) Asker, yiğit, cesur. *Tas.*

İnsanın nefsanî veya ruhanî kuvvetleri.

l. 27r1, 160r1

l. (mîr-i l.) 31r5

l. (rahmānī l.) 5r6

l.-in 9r4

l.-in (varlık l. şıyan) 106v1

levh: (Ar.) Levha. *Tas.* Yaratılmışlar hakkındaki bütün bilgiyi kapsayan kitab-ı mübîn.

l. 82r6

levh ü kalem: (Ar.) Levha ve kalem. *Tas.*

İlk kayıt ve yazma âlemidir. krş. bk.

kalem ü levh.

l. (çalınmadın) 132r6

levlāk: (Ar.) “Sen olmasaydın” anlamında şart içeren ifadedir. “Yâ Muhammed, sen olmasaydın sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım ben.” anlamına gelmesine rağmen Kur’ân-ı Kerîm’de geçmeyen fakat kimilerince uydurma, kimilerince hadis-i kudsî olduğu iddia edilen sözün ilk bölümüdür.

l. 206v3

levn: (Ar.) Renk, sıfat, canlılık.

l. (olam) 139v4

leyl: (Ar.) Gece.

l. (ü nehâr eyledi) 188v1

leylâ: (Ar.) Leylâ ile Mecnûn mesnevîsinin kadın kahramanı. Leylî şeklinde yazılır ve “geceye ait, çok karanlık gece” anlamına gelir. Gece doğduğu için bu adı almıştır. Saf ve derinden gelen aşk Leylâ ile anlatılır. *Tas.* Dervişin çok şiddetle âşık olduğu Cenabıhak.

l. 160v1

l. (mecnûn’lara l. gerek) 202v1

l. (-yı mecnûn benem) 84v5

l. (yüzün görmege) 84v5

l.-yıdum 160v1

lezzet: (Ar.) Lezzet, tat, manevi haz.

l. (aldı) 172r3

l.-ümüz 68r5

l.-ünden 141v5

lâkin: (Ar.) Lakin, fakat, ama, ancak.

l. (ve l.) 171v6

lisân: (Ar.) Lisan, dil.

l. 160r4

l. ('arab dili l.) 111r4

l.-dan (sözden l. fâriğ) 101v4

l.-umuz (dür döker) 191v4

loğma: (Ar.) Yudum, bir defada yutulan yiyecek parçası.

l. 73v6

l.-dur (bu dünyâ bir l.) 62v6

loğmân: (Ar.) Lokman Hekim. Bir peygamber veya nebî olduğu yönünde rivayetler olmasına rağmen, çoğunluk "salih bir kul" olduğunu kabul eder. Hikmet ve hekimliğin pîri ve sembolü olarak bilinir. Kur'ân-ı Kerîm'de adına bir sure vardır. Kur'ân'da oğluna öğütler veriş, onu tevhit ve ahiret konusunda uyarması, ilahi emirlere vasıta olması yönleriyle adından bahsedilir. (ADŞS, s. 290) **Tas.** Hikmet sahibi olmak; hassas dengeleri iyi bilmek, gözetmek; çokça hayır sahibi olmak; mürşid-i kâmil seviyesine yükselmek. (İFH, s. 189-193)

l. (olam) 139r4

luṭf: (Ar.) İyilik, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik.

l. 3r1

l. (étmek) 163r1

l.-ı (sultân l.) 186v1

l.-ıla 209v5

lüle: (Far.) Lüle, boru, ince boru ağzı, su akan musluksuz boru.

l.-den (şızaram) 119v1

M

ma'den: (Ar.) Maden, cevher.

m. (bulına sende kân u m.) 45v5

m.-deyidük (aşl-ı m.) 189v7

m.-i (yağmaya vërdük) 108r1

m.-sin 112v6

ma'din: (Ar.) Maden, cevher.

m.-den (bir m. eyledi) 189v6

mağrib: (Ar.) Güneşin battığı yer, batı, garp.

m. 196v4

mağrūr: (Ar.) Gururlu, kendini beğenmiş, büyüklük taslayan.

m. 91r2

m. (olursın) 13v1

māh: (Far.) Gökteki ay, kamer. **mec.** Aya benzeyen, ay gibi güzel ve parlak kişi, ay yüzlü.

m. 28r6

maḥal: (Ar.) Yer, mekân, mevki; yerinde, layık, münasip, uygun.

m. 52v3

maḥalle: (Ar.) Mahalle, bir şeylerin (amellerin) toplandığı yer.

m.-leri ('amelüm m.) 98r1

maḥbūs: (Ar.) Bir yere kapatılmış, hapsedilmiş; hapisane.

m. (olam) 140r2

maḥfil: (Ar.) Toplantı yeri, oturulan görüşülen yer.

m.-inde (erenler m.) 192r1

maḥkūm: (Ar.) Hakkında hüküm verilmiş, hükümlü, birinin hükmü altında olan.

Tas. Nefsin etkisi altında olan, nefsinin arzularını yerine getiren.

m. (eylemiş) 22r5

maḥlūḳ: (Ar.) Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş, vücûda getirilmiş, yaratık; insan, hayvan.

m. 79v3, 111r4, 179r2

m.-a 152v4

maḥlūḳāt: (Ar.) Bütün yaratılmışlar, yaratıklar, canlılar.

m. 109v4

m. (turuğlicecek) 58r3

m. (yerden tura) 61r6

m.-a (bu şimdiki m. öğüt aşşı kılmaz ola) 176r4

maḥmūd: (Ar.) Övülmüş, methedilmiş, methe ve övgüye değer. Metinde kastedilen anlam açık değildir. “Hz. Muhammed’in isimlerinden biri olan Mahmud, aynı zamanda Hz. Muhammed’in kıyamet günü sahip olacağı şefâat makamıdır. Bu yüzden kendisinden önce ve sonra gelip geçmiş olan herkes ona minnettar olacaktır. İsrâ suresinin 79. ayetinde Hz. Peygamber’in Mahmud makamına ulaşmak için Kur’ân ile gece namazı kılması söylenir.” (TN, s. 341-342) Mahmud, aynı zamanda Gazneliler Devleti’nin meşhur hükümdarıdır. “Âyâz adındaki kölesine âşık olmuştur. Kuvvetli ve kudretli bir padişahı bir köleye kul

eden aşk yüzünden ve aşkının kuvvetini ifade etmesi bakımından, şark edebiyatında anılagelmiştir.” (TN, s. 347)

m. (olam) 140r4

maḥmūr: (Ar.) Sersemlemiş, kendinden duruma gelmiş.

m. 142v3

maḥrūm: (Ar.) Yoksun, bahtsız, nasipsiz.

m. (kalasın) 147v2, 148v3

m. (kaldı) 206r6

m. (kalmadın) 110v1

maḥşūlāt: (Ar.) Elde edilen, meydana gelen, hasıl olan şeyler.

m. (ma’ḳūlāt-ı m.) 138r3

maḥşer: (Ar.) Ahiret hayatında bütün insanların hesap vermek için dirilip toplanacakları yer

m. 170v2

m. (yarın m. ḳopıcağaz) 175v2

m. (ehl-i m.) 37r3

m. (güninde) 92v2, 170v4

maḳām: (Ar.) Durulacak yer, mekân, mevki; menzil; derece, mertebe. **Tas.** Yükselmekle alakalıdır. Kulun Allah huzurundaki yeridir. Gayretle ve kazanılarak elde edilirler. Kulun tekrar etmek suretiyle elde ettiği ve kendi sıfatı hâline getirdiği adaptır. Kul ibadetler, mücahedeler, riyâzat ve dünyadan el etek çekmekle Allah’a yönelerek kendini çeşitli makamlarda bulur. (MTTS, s. 604-605)

m. 142r1, 157r3

m. (kırk m.) 183v4
 m.-dayıdum (bir ulu m.) 132v3
 m.-ı 28v2
 m.-ı (dervîşlik m.) 116v4
 m.-ı (ferâgatlık m.) 116v4
 m.-ı ('ışk m. 'ālîdür) 68r2
 m.-ın 171r3, 177v1
 m.-ın (birlik m. dutğıl) 167r3
 m.-ına 4r4
 m.-ında (devlet m.) 120r3
 m.-ından (düşvârlık m. çıkagör) 12v4
 m.-ını (yıkarsa) 54v2
 m.-umdur (gönül şarı) 141v1

mağbere: (Ar.) Mezar, kabir.

m.-me 125v3

mağhür: (Ar.) Kahrolmuş, çok üzölmüş, üzgün, perişan, mahvolmuş.

m. 31r6

mağşüd: (Ar.) İstenilen şey, amaç, gaye, maksat, hedef; kasdolunan. *Tas.* Allah.

m. 94r2

m.-ı 44v4, 184r4

m.-um 202v3

m.-um (buldum) 163r4

m.-uma (êrdüm) 146v2

mağşürât: (Ar.) Kısaltılmış şeyler, kasredilmişler.

m. (olam) 138r3

ma'külât: (Ar.) Akılla bilinebilir, akılla ispatlanabilir şeyler.

m. (-ı mağşülât) 138r3

mâl: (Ar.) Mal, mülk, zenginlik, kendisine meyledilen şeyler.

m. 35v6, 36v4, 37r2, 41v6, 59v1, 107v1, 173v5, 173v5

m. (gêrü kalur mülkile m.) 113r6

m. (mülk ü m.) 117r6

m. (şadaşasuz m.) 32v6

m.-a 38v1

m.-a (kıyamaz) 36v3

m.-a (şanma ki altuna m. geldüm) 136r4

m.-a (tapar) 35r5

m.-ı 35v5, 36v5, 37r4, 173v3

m.-ı (altunı m. dökile) 174r1

m.-ı (mülk ü m.) 72r3, 81r2

m.-ı (mülki koyuban) 204v6

m.-ı (mülkiyle m. kaldı) 101r5

m.-ıla 37v1

m.-ıla (erün baylığı m. degöldür) 37v2

m.-ın 35v1

m.-ın (dünye m. ver) 28r2

m.-ın (yağmalatdı) 39v4

m.-ına 62v5, 192r4

m.-ına (dünye m. batmış) 192r4

m.-ını 37r1, 62v3

m.-içün 35v2

m.-ları 194r3

m.-uñ 35v4, 101r5, 173v4

m.-uñ (dökilüp kalısar) 173v4

m.-uña 62v5

m.-uñı 113v1

m.-uñı (kazandugun m. tenriçün vèrmek gerek) 110v3

mâlik (1): (Ar.) Bir şeye sahip olma, sahip, sahiplik.

m.-ün 182r4

mālik (2): (Ar.) Yedi cehennem hâkimi ve kapıcısı olan melek, zebânileri idare eden melek.

m. 61v3

māllu: (Ar.+T.) Mal sahibi.

m.-ya 37v2

ma'lūm: (Ar.) Bilinen, belli.

m. 184r5

m. (ola) 91r3

ma'mūr: (Ar.) Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş.

m. 90v6

m. (oldı) 18v6

ma'nā: (Ar.) Anlam, mana; iç, bâtın, ruh; asıl, öz, gerçek, hakikat (MSL); hakikat, sır, marifet. (SU, s. 236)

Tas. His ile iç içe girmiş derinliktir ki müşahedeye giden yolu oluşturur.

m. 6v4, 6v5, 46r5, 79v2, 88v4, 94v6, 98v1, 188v2

m. (berâtın aldık) 177v6

m. (bilen) 90v5

m. (bilici) 46r4

m. (bulasın) 147v2, 166r6

m. (eri) 111v4

m. (sarâyına bak) 183r1

m. (şarâbından iç) 181r5

m. (şerh eyleyüp) 181r7

m. (tuyan gönjüller) 111v4

m. (tuyarısa) 165r5

m. (yüzün gösterür) 183v5

m.-da 59v5

m.-dan 68v3, 70r1

m.-dur 62r3, 166v4

m.-sı 109v5,

m.-sı (dört kitābuñ m.) 165r4

m.-sı (dört kitābuñ m. bellüdü bir elifde) 119r6

m.-sı ('ilm okımağ m. 'ibret almağdur) 150v2

m.-sın (dört kitābuñ m. okıdum) 101r3

m.-sın (erenlerün m. bilmeze şatmayalar) 91v4

m.-sın (hâkikatün m. bilmediler) 78v6

m.-sın (halka tapduk m. saçduk) 161v2

m.-sın (tefsîr okıyup m. bilmediler) 79r3

m.-sına (sözüm m. erün) 181v2

m.-sını (dinlerisen) 96v5

m.-ya (erür) 78v3, 91r1

m.-ya (taldı) 168v6

m.-ya (yol bulduñsa) 107r2

m.-yı (pinhân kılanlar) 120v6

mancınığ: (Yun.) Mancınık, iri taşları uzağa atabilecek şekilde yapılmış ve kale duvarlarını dövmek için kullanılmış olan eski savaş aleti. **Tas.** Doğruluk, doğruluğun hedefe ulaştırıcı olması.

m.(ğ)-ı (toğrılık m.) 199r6

manşūr: (Ar.) Hallâc-ı Mansûr. krş. bk.

hallâc-ı manşūr, bağdādî.

m. (gördi ol benem dedî) 184v8

m. (-ı bağdādî) 197v1

m. (olam) 140r3

m. (oldum aşıldum) 134r2

m. (oldum aşuñ beni) 153v1

m.-am (dāra geldüm) 119r4

m.-ıdum 196v2

m.-la (urgandayıdum) 118v2

m.-layın 106r4

ma'rifet: (Ar.) Bilgi, ilim; hüner, maharet; tanıma. *Tas.* Allah'ı hedefleyen ilim; Allah'ın kulun kalbine attığı nuru ve insanı diri kılan kalp hayatıdır. Marifet sahibi kişi varlıkların hakikatini ve ilahi sırları tefekkür, keşf ve ilham yoluyla kavrar ve hayret noktasına varır. Allah'a erişme yolunda dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) ancak has kulların eriştiği dördüncü makamdır.

m. 149r3

m. (cân) 183r1

m. (şarplık durur hâkikatdür yücesi) 183r3

m.-i 84v4

m.-in 3v1

m.-ün (yoğsulıdır) 68v1

mārūt: (Ar.) Sihir yapmakta ünlü bir melek. krş. bk. **hārūt**.

m. (hārūt m.) 171r3, 177v1

ma'siyet: (Ar.) Günah; asilik, itaatsizlik.

m. 39r1

maşlahat: (Ar.) İş, husus, keyfiyet; fayda getiren, faydasına.

m.-ıdur 74r1

maşrık: (Ar.) Güneşin doğduğu yer, gün doğusu, doğu, şark.

m. 196v4

ma'sūk: (Ar.) Âşık olunan, sevgili, cânân, yâr. *Tas.* Vücûd-ı mutlak. (SMI, s. 1053) Hakiki maşuk âlemdeki bütün hareketlerin meydana getiricisi Hakk'ın zatıdır. İrfanda da maşuktan maksat Hak Teâlâ'dır. Zira, bütün varlıklar onun varlık nurlarının cilvelerine hayran kalmakta ve bütün cihetlerden yalnızca O sevmeye ve dostluğa layıktır.

m. 22v4, 56r3, 58r2, 65v1, 67r1, 76r6, 101r1, 103v1, 103v6, 109v2, 132r1, 143r5, 160r4, 196r5

m. (burcından toğar) 67r6

m. (katında) 67r2

m. (olduk) 203r1

m. (yüzün gördi) 97r1

m. (yüzün gören) 162v4

m.-a 126v3, 195v4

m.-a (erem) 143r5

m.-a (kim gönül vèrdiyise) 102r5

m.-ı 58r2, 162v7

m.-ı (bula) 40r4

m.-ı (duyan) 26r4

m.-ı (olasın) 161r3

m.-ıla 72r2

m.-ıla (halvet olur) 162v4

m.-ıla (rāzumı bir eyleyem) 143v4

m.-ın (bulmayınca) 163v4

m.-ına 72r3, 94v4

ma'sūka: (Ar.) Sevilen, sevilmiş. *Tas.* Hz. Allah'ın zatı.

m. 103v2, 104r4

m.-sı 80v1

m.-nuñ 65v4

m.-nuñ (yüzin görenler) 10v2

m.-ya 22v3, 87v5

m.-yı 102r6, 162v6

mât: (Ar.) Yenilgi, bozgun; yenmek, mağlup etmek; allak bullak; sıyrılmak, saf dışı olmak.

m. 19r1

m. (eyledi) 195v2

m. (eyler) 28r3

m. (nice 'ağıllar sende m.) 123v1

m. (ola) 193r6

m. (olur) 89r2

m. (olurlar) 9v4

maṭır-bāz: (Far.) Madrabaz, stokçu, karaborsacı. **mec.** Hileci, hilekâr, düzenbaz kimse, paragöz tip.

m. 9v4

maẓarrat: (Ar.) Zarar, ziyan.

m.-dan 31r7

ma'zûl: (Ar.) Azledilmiş, uzaklaştırılmış.

m. 184r1

m. (olur) 25r5

ma'zûr: (Ar.) Affedilebilir, bağışlanabilir, hoş görülebilir, hoş karşılanabilir.

m. 90v4

me'âb: (Ar.) Dönüp gelinecek, sığınılacak yer, sığınak, melce.

m. 82v3

me'âl: (Ar.) Meydana gelen şey, netice.

m.-i 29v5

mecâl: (Ar.) Fırsat, imkân; güç, kuvvet, takat.

m.-i 38v1

m.-i (dosta m. vèrgil) 106v2

mecâlsüz: (Ar.+T.) Güç harcamadan, zorlanmadan.

m. 18r4

mechûl: (Ar.) Bilinmeyen, tanınmayan, gizli kalmış, örtülü.

m. 184r5

m. (-ı merdûd olam) 138v4

meclis: (Ar.) Oturulacak, toplanılacak yer.

Tas. İlahi aşk ve gönül ortamı.

m. (hoşları) 85v3

m.-i (dost m.) 180v5

m.-inde (han m.) 9v6

mecnûn: (Ar.) Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, aklını Leylâ dışındaki her şeye kapatmış kişi, aşkı cinnet noktasında yaşayan âşık, aşk yüzünden akli başından gitmiş divane. **Tas.** İlahi aşkın şiddetiyle maddî varlığından sıyrılarak kendinden geçmiş ve Hakk'a intikal edip fenaya uğramış kişi.

m. 160v1

m. ('ışka m. olanlar) 197r6

m. (leylâ yüzün görmege m. olasım gelür) 84v5

m. (leylâ-yı m. benem) 84v5

m. (olam) 139r6

m. (olup tağa düşem) 202r6

m. (olupdur) 167r6

m.-ıdum 160v1

m.-lara (leylâ gerek) 202v1

meded: (Ar.) Yardım, destek, himaye, imdat. **Tas.** Gerçek anlamda yalnızca Allah'tan yardım istenir (Fatihâ

suresi). Hakk'ın Rahmânî nefesten varlıklara yardımında bulunması.

m. (eden) 130v5

m. (ermez ola) 175v5

m. (etmek) 16v2

m. (iste 'ağıldan) 16v1

m.-ün 7v1

medrese: (Ar.) Medrese, ilim öğretilen, ders okutulan yer. *Tas.* Kişiyi olgunlaştıran ve Hakk'ı gerçek anlamda öğreten ilahi aşk.

m. 94v1, 171r5

m.-de 136v2

m.-ler 85r7

m.-sidür ('ışk hüd m.) 70v5

meger: (Far.) Fakat, ancak, yalnız, illâ; yeter ki.

m. 38r1, 50v2, 76v1, 81r5, 97r1, 128v3, 143r2, 152v5, 185v1, 186v1, 195v1, 206r4, 208r4

m. (kim) 20r4, 37v3

mekân: (Ar.) Yer, mahal, durulan yer. *Tas.* Hakk'ın kalpte daimî tecelli sıfatıyla müşahede edilmesidir. (SCS, s. 311)

m. 60r4, 142v2

m. (aşl-ı m.) 60r4

m. (kevn ü m.) 196v4

m.-da 176v6

m.-dan (kevn ü m.) 102r6

m.-dayıdum 120r4

m.-umdur 172r2

m.-uñ (bilinmez) 153r5

mekr: (Ar.) Hile, düzen, aldatma. *Tas.* İlâhi emirlere muhalefete rağmen

nimetlerin arka arkaya gelmesi, kötü edebe rağmen hâlin devam etmesidir; ancak bu durumda ihlastan mahrum bırakılır. (MTTS, s. 646)

m. (elinden kurtulmadı) 180v1

m. (eyleyüp) 187r2

mekrûmet: (Ar.) Yücelik, hürmet, izzet ve şeref; cömertlik, el açıklığı, lütuf, ihsan.

m. 2v5

melâ'ik: (Ar.) Melekler, melâik.

m. 120r2, 132v6

m. (doğuyan) 121v6

m.-den 159r4

m.-i 171r2

melâ'ike: (Ar.) Melekler, melâik.

m. 177r6

melâmet: (Ar.) Azarlama, kınama, yermek, ayıplama, serzeniş. *Tas.* Giyim, kuşam, zikir, âyin gibi yerleşmiş âdet ve törenlere önem vermeyip nefsi devamlı yermeyi, kınamayı böylece halkın iltifatından uzaklaşarak Hakk'a yaklaşmayı esas alan anlayış. (MSL)

m. 124v6

m. (cânı m. olur) 197v2

m. (oldılar) 44r4

m. (olur) 184v7

melek: (Ar.) Melek, sadece Allah'a ibadet eden nuranî varlıklar.

m. 20v2

m. (hür u m.) 109v4

m. (ins ü m.) 86r2, 109v4

m.-ler (mülkine uçam) 139v4

m.-lerden (dilekler dileyem) 137v1

m.-lerin 122r1

melekût: (Ar.) Çok büyük uçsuz bucaksız

mülk; hükümdarlık, saltanat, azamet.

Tas. Melekler, ruhlar, ilahi kuvvetler ve mücerret varlıklar âlemi.

m.-uñ 86r3

melik: (Ar.) Hükümdar, padişah, hakan.

melik 117r6, 160r1

melül: (Ar.) Boynu bükük, üzgün,

mahzun; usanmış, bıkmış, bezmiş.

m. 184r3

m. (olası degül) 111v4

men: Ben.

m. 160v2

men 'aleyhā fān: (Ar.) Yeryüzünde

bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak. (Rahman suresi 26-27. ayetler)

m. (olam) 140v5

men 'arafa nefsehu: (Ar.) Nefsini bilen

Rabbini bilir.

m. 159r4

menāre: (Ar.) Minare, ezan okunan

yüksek yer.

m.-sini (konya m.) 98v1

menī: (Far.) Benlik.

m.-dür 83r5

menķūr: (Ar.) Av için kullanılan

boynuzdan yapılmış boru.

m. 91r5

mennān: (Ar.) (Allah'ın sıfatı olarak)

Kullarına hadsiz hesapsız nimetler

veren, sınırsız iyilik ve ihsanda bulunan.

m. (yā ḥayy u yā m. olam) 140v3

mensūh: (Ar.) Nesholunmuş, geçersiz

kılınmış, hükümsüz bırakılmış, hükmü ortadan kaldırılmış, iptal edilmiş.

m.-ıdı 179r4

menşūr: (Ar.) Unvan, rütbe, mülkiyet,

ayrıcalık, ferman. (STENGASS-manshūr s. 1328)

m. (dutageldüm) 171v4

m. (gerçek 'âşıkısañ boynundağı m. nedür) 90v3

menzil: (Ar.) Menzil, konak yeri; rütbe,

mekki, makam. **mec.** Varılacak yer.

Tas. Ruh âlemi, ilahi makam, maşukta fāni olma mertebesi.

“Tasavvufun devir nazariyesinde 360 menzil olduğuna inanılır, insan yaratılmak ve sonra da Hakk'a ulaşabilmek için bu menzilleri geçmektedir.” (ADŞS, s. 305)

m. (mübārek dēyeler) 182r5

m.-den (bir m. bir menzile) 175r5

m.-e 82v4

m.-e (bir menzilden bir m.) 175r5

m.-e (ērdüm) 196v1

m.-e (ērmez) 183v1

m.-e (ērsem) 151r6

m.-e (göçenler m. yētdi) 145v3

m.-e (ilerki m. ērgil) 107r3

m.-i (erenler m. 'arşdan ulıdur) 87r4

m.-i (ırak bu yoluñ) 199r2

m.-i (yüz altmış m.) 183v4

m.-idür 68r3

m.-ine (dost m. göçegör) 78v2

m.-ine (ferāgat m. eresin) 99r5

m.-ine (göçicek) 161r2

m.-üm (turağum anda) 171v2

m.-ün (sevdüğünden öte m. yok) 6v4

m.-ün (şoñ m. ölmek durur) 69v4

mercān: (Ar.) Mercan. *Tas.* Manalar ve ilahi sıfatlar.

m. (bulasın) 30r3

m. (dür ü yāķūtıla m. bulasın) 18r2

m. (olam) 139v3

m.-a (düzmiş gibi) 105r2

merdān: (Far.) İnsanlar, mertler, yiğitler.
m. 40r1

merd-āne: (Far.) Mertçe, erkekçe, yiğitçe.
m. 20r4

merdūd: (Ar.) Kovulmuş, defedilmiş, geri çevrilmiş, kabul edilmemiş.
m. (mechül-ı m. olam) 138v4

merhūm: (Ar.) Allah'ın rahmetine kavuşmuş, rahmetli, ölmüş.
m.-a 82v3

mertebe: (Ar.) Mertebe, derece.
m.-si 44r6

meryem: (Ar.) Hz. İsa'nın annesi. Davud peygamberin soyundan İmran adlı bir zatın kızıdır. Anne babasının çocuğu olmamış, olursa da mabede bağışlamayı adanmışlar. Meryem doğunca oranın imamı Zekeriyya peygambere teslim etmişler. On beş yaşında, Yûsuf Neccar'a nişanlanmış fakat ona varamadan Cebrail vasıtasıyla üflenip gebe kalmış.

Yahudilerden çok eziyet görmüş. Bu yüzden Nâsıra, Mısır ve Anadolu'ya gitmiş. Hz. İsa'nın haytı boyunca Meryem de hayatta imiş. Hz. İsa'nın göğce çekilmesinden bir müddet sonra vefat etmiş. (ADŞS, s. 307-308)

m. ('îsā bin m.) 158v3

m. (oğlu 'îşā) 195r2

mescid: (Ar.) Mescit, secde edilen yer, ibadet yeri.

m. 94v1, 107r5, 171r5, 177v3

m.-de 136v2

meşel: (Ar.) Örnek, misal, benzer, numune, karşılaştırma; ibretlik söz.

m. (bağlamam) 123r6

m. (bağlasam) 157v6

m.-i 184r5

meşelā: (Ar.) Misal olarak, örnek olarak, şunun gibi, söz gelişi.
m. 72v1

mesrūr: (Ar.) Sevinçli, memnun, mutlu.
m. (eyledi) 2v3

mestān: (Far.) Sarhoşlar, mestler. *Tas.* İlahi aşkla kendinden geçenler.
m. (ola) 59r1

mestāne: (Far.) Sarhoşçasına, mest olup kendinden geçmişçesine.
m.-sin 116r2

mestūr: (Ar.) Sır hâlinde olan, örtülü, kapalı, gizli.
m. 90v5

meşāyih: (Ar.) Şeyhler, yol göstericiler.
m. 182v3
m.-e 99v3

meşgūl: (Ar.) Meşgul, dalmış, yoğun.

m. (tā'āte m.) 9v5

meşhūr: (Ar.) Haberi alınır, tanınmış, ün salmış; mükemmel.

m. (oldu) 178v4

meşreb: (Ar.) Yaratılış, huy, tabiat, mizaç; yaşayış tarzı, meyledilen yer, yol.

m. 35r3

metā': (Ar.) Eşya, maddî manevi sermaye, elde bulunan varlık, servet.

m. 44v3

m.-ı 108r3

m.-lar 148v1

m.-um 126r4, 133r6

mevc: (Ar.) Dalga. *Tas.* "Mutlak varlığın, kâinatın her mertebesinde ortaya çıkan tecellileri, vahdet denizinin dalgalarıdır." (SU, s. 246) "Bütün âlemler ve insanlar Hakk'ın tecellileri, birlik denizinin dalgalarıdır. İnsan-ı kâmillerin kalbi de art arda gelen ve asla tekrarı olmayan tecellilerden dolayı sonsuz dalgalanmalar altındadır." (CHT-1, s. 47)

m. (-i 'acâib) 160r7

m. (ura) 123v6

m. (urduğı) 179r3

m. (urıcağ) 135r5

m. (urup toğageldüm) 136v4

m.-de 18r2

m.-i 70v3

m.-ine ('ışk m. ğarğ olıcağ) 159v5

mevcūd: (Ar.) Var olan, bulunan, tamam.

m.-ı 63v6

mevcūdāt: (Ar.) Var olan şeyler, canlı cansız bütün varlıklar, mahlukat.

m. 77v4

mevlânâ: (Ar.) Büyük Türk mutasavvıf ve şairi Celâleddin-i Rûmî hazretleri (1207-1273). Horasan'ın Belh şehrinde 1207 tarihinde doğmuş olan Mevlânâ, Harzem bölgesinin Moğol saldırısına uğramazdan kısa bir süre önce 1212'de ailesiyle birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Aile, eski adı Larende olan Karaman'a gelerek bir süre burada yaşamış, 1221'de Selçuklu sultanı Alâeddin'in daveti üzerine Konya'ya gelerek yerleşmiştir. Babası Bahaeddin Veled Konya'da medrese hocalığı yapmış, onun 1230'da ölümünden sonra öğrencisi Seyyid Burhaneddin Muhakkık Tirmizî, Mevlânâ'ya hocalık yapmıştır. Mevlânâ, babasından ve Seyyid Burhaneddin'den sünnî esaslara dayalı ve kısmen zühdî nitelikli tasavvuf anlayışını öğrenmiş, daha sonra bunu İbn-i Arabî'nin Vahdet-i Vücûd sistemiyle birleştirmiştir. 1244'te Konya'ya gelen Şems-i Tebrizî ile tanıştıktan sonra kalenderâne bir tasavvuf anlayışına bürünmüştür. Firuzanfer'in dediği gibi Şems onda coşkun ırmağın önündeki seddi yıkan bir etki oluşturmuştur. Sağlam bir Müslüman olarak tüm insanlığı kucaklayan

mesajlar vermiş; “bir ayağıyla sınırsız şeriatı duran, öbür ayağıyla yetmiş iki milleti dolaşan bir pergel” olduğunu söylemiştir. XIII. yüzyıl Anadolu’sundaki bütün çilekeş insanlara bir ışık sunmak isteyen Mevlânâ, şiiri fikirlerini anlatmak için bir araç olarak görmüştür. “*Mesnevî, Dîvân-ı Kebîr, Fîhi Mâ Fîh, Mecâlis-i Seb’a, Mektûbât*” yazdığı eserler olup hepsi Farsça yazılmıştır. Bunların dışında az sayıda Farsça-Türkçe karışık manzume ile sadece Türkçe yazdığı beyitleri bulunmaktadır. Ölümünden sonra oğlu Sultan Veled, Mevlevîlik tarikatını kurmuş ve bu tarikat geniş kitleler tarafından benimsenmiştir. (TSB, s. 137-147; ETET, s. 43-49; TDEK, s. 108)

m. 89v6, 168v6

mevzûn: (Ar.) Biçimli, düzgün, ahenkli, orantılı.

m. 160v1

mey: (Far.) Şarap, bade. **Tas.** İlâhi aşk.

m. 35r3

meydân: (Ar.) Meydan, alan. **Tas.** Şöhret makamı; maşuku temaşa makamı; Mahabbet, vecd ve zîri sahası; Mevlevîlerde meydan, sabah namazından sonra dedelerin ve dervişlerin kıdem sırasına göre girdikleri, baş keserek oturdukları ve murâkebede bulundukları oda.

Bektaşilikte meydana kırklar makamı derler. (SU, s. 248)

m. 18r5, 41r1, 71v2, 165v6

m. (ârzû kılursın) 159r5

m.-a 61v3

m.-da 71v5, 177r2

m.-dayıdum 118v3

m.-ında (siyâset m.) 111r6, 165v6

m.-ında (‘ışk m.) 138r6

mey-hâne: (Far.) Meyhane, içki içilen yer.

m.-ye 169r5

mey(i): (Ar.) Eğilim, meyletme, istek, sevgi, gönlün yönelimi.

m. 57r3

m. 50r6 (meyil)

m.-e 50v3

mezheb: (Ar.) Gidilen, benimsenen yol. Dinde teferruat kısımlarıyla ilgili belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollarından her biri. İslamda kabul gören dört mezhep bulunmaktadır.

m. 60r2

mı/mi: Soru edatı.

m. 13r6, 14v5, 17v6, 18r1, 23v6, 43r1, 45v1, 52v3, 56v3, 87r3, 93v3, 107v2, 117r2, 151r2, 163v4, 183v7, 184r1, 184r2, 184r3, 184r4, 184r5, 184r6, 184v3, 184v9, 193v4, 193v4, 208v4, 209r2, 209r2, 209r3, 209r3, 209r5, 210r3

m.-dur 45r3, 74v3, 74v3, 74v4, 74v5, 74v6, 75r1, 75r2

m.-dür 57r4

m.-sın 24r1, 61r5, 156v2, 156v3,
156v4, 156v5, 158r5, 158r5, 158r6,
158v1, 158v2, 175v4, 205v6, 206r1
m.-sin 59v4, 93r5, 104v6, 109r4,
156v1, 156v1, 158v3, 158v4, 158v5,
158v6, 159r1, 180v4, 181r1, 187v4,
205v6

mısr: (Ar.) Mısır ülkesi. *Tas.* Tasavvufta
yol katetmek.

m.-da 46r6

m.-a (sultân olmadın ken'ân ârzü
kılursın) 159r6 (mısr'a)

m.-uñ 204r6 (mısr'uñ)

m.-uñ (issi sultân benem) 135v1
(mısr'uñ)

mihmân: (Far.) Misafir, konuk.

m. (olam) 139r2

m. (oldı) 84v6

mihmân-dâr: (Far.) Misafir kabul eden,
konuk ağırlayan kimse.

m. 10r4

miñnet: (Ar.) Bela, afet, musîbet; sıkıntı,
zorluk, eziyet, zahmet, meşakkat;
üzüntü, elem, keder, dert, gam.

m. (seversen dünyeyi m. bulasın)
155v4

m.-de 144v4

mihr: (Far.) Güneş. *mec.* Sevgi, dostluk.

m.-üm (artadurur) 176v3

mihrâb: (Ar.) Mihrab, ümit bağlanan yer;
harp yeri; çile odası. *Tas.* İnsanların
kalbinin kendisine yöneldiği her arzu
ve istek, murat, maksûd; nefisle
harbedilen yer.

m.-ında (dost m.) 64v1

mikâ'il: (Ar.) Dört büyük melekten
kulların rızıklarını taksim etmekle
görevli olanı.

m.-üñ (dükkânında) 170r6

milk: (Ar.) Mülk. krş. bk. **mülk.**

m.-ini 62v3

millet: (Ar.) Ümmet, aynı dinden olan,
aynı inançları paylaşan insanlar
topluluğu; din, akîde, inanç;

m. 65r6

m. (ehl-i m.) 101v7

m.-e (yêtmiş iki m.) 104r7, 119v2,
189r2

m.-i 164r5

m.-üñ (yêtmiş iki m.) 184r6

minber: (Ar.) Hutbe okunan merdivenli
kürsü. *Tas.* İlim tahsil edip ilerlemek,
manen yükselmek.

m. (uram) 102r2

minnet: (Ar.) İyilik altında ezilme, borçlu
hissetme; iyilik, yardım, bağış, lütuf,
kerem.

m. 132r2

m. (dutar) 180r6

mi'râc: (Ar.) Miraç, Hz. Muhammed'in
Allah'ın huzuruna yükselerek
O'nunla görüşmesi mucizesi. *Tas.*
Manevi derecesinde yükselme
meydana gelmek, manen zirveye
çıkma; namaza başlamak (Namaz
müminin miracıdır).

m. 86r6

m. (bulasın) 113r1

m. (düniür) 158v6

m. (geçesi) 118v2, 193v5

m. (u tûrı bulasın) 30v1

m.-a 129v3

m.-a (ağıcağaz) 80v3

m.-a (varan) 30v2

m.-ı (kılan) 126v5

m.-uma (gitsün) 99v4

mîr: (Far.) Baş, başkan, reis, amir; komutan.

m. (-i leşker) 31r5

mirrîh: (Ar.) Merih, Mars gezegeni.

Beşinci felekte bulunur. Yıldız ilmi içinde nash-ı asgar (küçük uğursuzluk) olarak kabul edilir. Yıldızların burçlar üzerindeki etkisinden dolayı aşırı derecede ateşli ve kurudur. Neş, yiğitlik, kızgınlık, sefahat, kuvvet, savaş, hıyanet, gazap gibi özellikler onunla ilgili görülürdü. Elinde bir kılıç ve hançer ile tasvir edilir. Burçlar içinde yıldızı Merih olanlar kuvvetli, öfkeli, sert ve cüretkâr olurlar. Kararlılık ve girişkenlik ile dolu, ama devamlı kavgacı imişler. (ADŞS, s. 323)

m. (olam) 139r4

mişâl: (Ar.) Örnek, numune, benzer.

m. 123r6

mişkâl: (Ar.) 24 kıratlık veya 4.80 gramlık ağırlık ölçüsü birimi. *mec.* Sözü boş veya kıt olması; çok ince hesaplara ve hassas dengelere dayanmak.

m. (olmaya) 59v5

m. (zerre-i m. êtdiler) 117r1

miskîn: (Ar.) Ruhu sükûna ermiş kişi; fakir, âciz, zavallı, hor ve hakîr. *Tas.*

Nefsinin arzuları kesilmiş, nefsiyle mücadeleyi kazanmış, rahata ermiş kişi. Nefs, tamamen yok olmaz; fakat adamakıllı kontrol altında olduğundan artık sorun yaratmaz. Derviş, Allah karşısındaki aczini, yokluğunu bilir; gerçek zenginin Allah olduğunu ve kendisinin O'na karşı mutlak ihtiyaç içinde bulunduğunun farkındadır.

m. 46v5, 87v5, 132v5, 135r2, 135r2, 154r4, 200v5, 204v6

m. (âdem) 91v5

m. (âdem oğlanını) 207v6

m. (ol) 85v4

m. (olan) 81v1

m. (olanları) 85v4

m. (olur) 56v4

m. (yûnus) 59v6, 75v4, 84r4, 93r3, 94v4, 99r1, 99v1, 135r2, 137r4, 145v4, 150r2, 154v5, 172v5, 184r6, 192r7, 200v6, 202r1, 203r3, 205r3, 205v6

m. (yûnus m.) 116r2, 162r1, 176r4

m. (yûnus'un) 73r2, 85r2, 197v2

m.-i 208r3

m.-ler (gönline girdün) 128v2

m.-lerde 148v6

m.-lere 87v3

m.-lere (kul ol) 85v4

m.-lerün 135r2

miskînlik: (Ar.+T.) Miskinlik, sükûna ermişlik. *Tas.* Varlığını yokluğa çevirmişlik, mahviyet sahipliği.

m. 81v5, 99v1

m. (bulasın) 148r2
 m. (etegin dut) 82r2
 m.-de 164v5, 202r1
 m.-den 207r5
 m.(g)-e (geç) 62r3
 m.(g)-i 154r4
 m.(g)-üm 87v5

mişl: (Ar.) Misil, benzer, kat.

m. 123r6
 m.-i 90r5

mismil: (Far.) Temiz, pak şey; helal.

m. 209r1
 m. (eylemeye) 103r1
 m. (olmaz) 67v3
 m.-dür 168v2

mîşe: (Far.) Meşe, meşelik, fundalık, orman. *mec.* Karşılaşılan güçlükler.

m. 69r2, 69r2, 69r2
 m.-leri 161r7

mu'allak: (Ar.) Ters çevirmek, tersyüz etmek, birbirine katmak, karıştırmak; boşlukta asılı vaziyette.

m. (dutup) 185v5
 m. (kıldı) 63v3

muhabbet: (Ar.) Sevgi; aşk, sevdâ; dostluk, bağlılık; sohbet, yârenlik.

Tas. Kalbin mahbuba kavuşma arzusuyla yanması ve bu arzuyla yok olması. (SCS, s. 328)

m. 65r2
 m. (burcında) 189r4
 m. (odı) 192v5
 m.-i 185r6

muhaqqık: (Ar.) Gerçeği arayan, hakikati ortaya koyan. *Tas.* Marifet ve keşif

yoluyla varlıkların, meselelerin hakikatini bilme seviyesine erişen kimse.

m.-ler 144r4

muḥāl: (Ar.) Yapılması mümkün olmayan, olanaksız şey, imkânsız.

m. 17v6, 18r1, 113v5, 116v4, 183v5
 m. (ne m.) 2v4, 41v6
 m. durur 90r4
 m.-dür 9r5, 21v6, 32r4, 40v2
 m.-i 72v1

muḥālif: (Ar.) Benzemeyen, zıt, aksi; kötü, uygun olmayan, uymayan, aykırılık gösteren.

m. (dört m. nesneden) 63v2

m. (işleründen hep yunasın) 45r1

muḥammed: (Ar.) Övülmeye değer, en güzel huylara sahip Hz. Muhammed. Metinde Pîş-şâdem (Önde Giden), Din Serveri, Allah'a Yalvarıcı, Şefaâtçi, 'Âlem Faḥri (Âlemin Övünç Kaynağı), Mirac'a Yükselen, Gül, Din Direği, Din ve İmanımızı Sağlamlaştıran, Peygamberler Serveri, Hakk'ı Bilip Hakk'ı Kendinde Gören şeklinde anlatılmıştır. "Hz. Muhammed'in göğsünü açtı, kadrini yüceltti, emrini vacip hâle getirdi, bedrini (dolunayını) ortaya çıkardı, Yemâne bulutları arasından parladı dolunayı, kandilini keramet madeninden aydınlattı. Her haberi basiretiyle verdi, emrettiği her sünneti de yalnızca güzel sîretinden. Rabbinin

huzuruna yükseldi ve getirdi, gördü ve haber verdi, korkuttu ve sakındırdı. Onu hakiki olarak Sıddîk'ten (Hz. Ebû Bekr'den) başka kimse göremedi. Çünkü o, Hz. Peygamber'e uymuş, sonra da aralarına başkası girmesin diye ona arkadaş olmuştu. Onu tasvir eden kimse, onu vassetme konusunda cehle düşmüştür. 'Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kuşkusuz onlardan bir fırka bilerek hakkı gizlemektedir.' (Bakara, 2/146). (Tavâsîn, 191)" (MTTS, s. 688)

m. 172r5, 201r6

m. ('âlem fahri m.) 80v3

m. (dîn diregi) 172r6

m. (dîn serveri) 69r1

m. (gül m. deridür) 136v1

m. (hâk yalvarıcı) 77r3

m. (nûrını gördüm) 172r2

m. (şefâ'ati olısar) 200r3

m. (ümmetine) 204r2

m.-i 152v4

muhibb: (Ar.) Sevgi duyan, sevgi besleyen, seven; dost, yâr. **Tas.** Tarikat ehli.

m. 183v2

muhkem: (Ar.) Dayanıklı, kuvvetli, sağlam, sağlamlaştırılmış, berk, metin.

m. 70v3

m. (kıldı) 152v3

m. (ola) 209v1

muhlîş: (Ar.) İnanç, düşünce ve davranışlarında gösteriş ve ikiyüzlülük bulunmayan, dostluğu içten ve samimi olan, ihlası kazanmak için gayret gösteren.

m. (olam) 140v3

muhtâc: (Ar.) İhtiyaç duyan, muhtaç; yoksul, fakir.

m. 62r4

m. (mı kodum) 209r3

muhtaşar: (Ar.) İhtisar edilmiş, kısaltılmış, kısa; özet, ayrıntılı olmayan.

m. 4v8

m. (eyledi) 188r1

muhtarreb: (Ar.) Yaklaşmış, dost kabul edilmiş, yakın.

m.-idüm 187v3

muhtarrer: (Ar.) Sıkı bağlanmış, şüpheden kurtulmuş.

m. (èder) 67r1

mûm: (Far.) Mum, bal mumu, yumuşak. **mec.** Yumuşaklık, kalp yumuşaklığı, terbiyeyle edepli hâle gelme, söz dinleme; yanıp yakılma. **Tas.** İlâhi aşk.

m. (katı taşı m. eyler) 158v4

mûmsuz: (Far.+T.) Mumsuz.

m. (baldur şerî'at) 91v3

mun'im: (Ar.) Nimet veren, yedirip içiren, iyilik sahibi, cömert, bağışlayıcı.

m. (oldum) 196v4

murâd: (Ar.) Arzu, istek, dilek, şevk; maksat, amaç, meram. **Tas.** Müridin

her daim arzu ettiği Allah. krş. bk.

murāt.

m. 169r1

m. (almaz) 76v6

m.-in (nefsün m. verdüm) 76r6

m.-in (nefse m. vèrmegil) 109r5

m.-uğa (èresin) 54v2

murāt: (Ar.) Arzu, istek, dilek, şevk;

maksat, amaç, meram. krş. bk.

murād.

m. 65v5

murdār: (Far.) İğrenç, pis, kirli, leş; dinen

yenmesi yasaklanan ölü hayvan;

zekâtı verilmemiş mal. **Tas.** Dünya.

m. 24r2, 39v5, 209r1

m. (dünyāya bulaşan) 67v5

m.-dan 92r6

m.-ı 68v5, 209v5

m.-ıdur (murdārıdur m.) 209v4

m.-ları (murdārıdur) 209v4

murtaẓā: (Ar.) Kendisinden razı olunmuş,

beğenilmiş, seçilmiş, dördüncü halife

Hz Ali'nin lakaplarından biridir.

m. ('alīyy-i m.) 71v4

mūsā: (Ar.) Hz. Musa peygamber. Bir

kâhinin Firavun'a İsrailoğullarından

doğacak bir çocuğun onun devletinin

yıkılmasına sebep olacağını söylediği

yıllarda İmran adındaki şahsın

soyundan doğmuştur. Bu sözden

ürken Firavun, İsrailoğullarının

çocuklarını öldürtmeye başladı.

Annesi Musa'nın öldürülmesini

önlemek maksadıyla onu bir sandık

içine koyup Nil'e bıraktı. Sandık

Nil'de akıp giderken Firavun'un eşi

Asiye tarafından bulundu ve çocuk

saklanarak sarayda büyütüldü. Hz.

Musa, büyüdükten sonra bir gün

Mısır'da gezerken kaza sonucu bir

Kıptî'yi öldürdü ve Firavun'un

gazabından korktuğu için Mısırdan

kaçarak Medyen'e gitti. Orada Şuayp

peygamberin kızıyla evlenerek on yıl

kaldı. Sonra çoluk çocuğuyla Mısır'a

giderken Tur dağında Allah

kendisiyle konuştu ve ona

peygamberlik verildi. Mısır'a

dönünce Firavun'u hak dine davet

etti. Firavun'un kabul etmemesi

üzerine İsrailoğulları ile haberleşerek

geceleyin Mısır'dan ayrıldılar.

Firavun, askerleriyle peşine düştü.

Musa asasıyla denize vurdu ve deniz

yarılarak denizde on iki yol açıldı.

On iki kabile bu yollardan geçti.

Firavun da askerleriyle onları izledi;

fakat İsrailoğulları kurtulduktan

sonra denizin kapanmasıyla Firavun

ve askerleri boğuldular. Musa,

Cenabıhakk'ın çağrısıyla Tur'a

çıktığı sırada İsrailoğulları, Musa'nın

kardeşi Harun'u dinlemediler ve

Samiri adında birinin aldatmasıyla

altından yaptıkları, ses çıkaran bir

buzığıya taptılar. Bu sırada Musa,

kırk gün Tur'da ibadet edip Allah'ın

kelamını vasıtasız olarak işitti. Geri

döndüğünde halkının buzağıya

taptığını görünce sinirlendi;

Samiri'yi lanetledi ve buzağıyı yakıp denize attı. Kavmi pişman oldu ve Musa peygamberin getirdiği hükümlerle amel ettiler. Musa peygamberin şeriatı Hz. İsa'nın peygamberliğine kadar devam etti. Musa peygambere ait bazı mucizeler şunlardır: Hz. Musa, ailesiyle Mısır'a dönerken Tur-ı Sina'ya yaklaştığında şiddetli rüzgâr ve yağmurla karşılaşarak yolunu şaşırdı. O sırada uzakta bir ateş gördü. Ateşe yaklaşıncı onun bir ağaç tepesinde olduğunu gördü ve korkarak geri dönmek istedi. O ağaçtan "Yâ Musa! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!" diye nida geldi. Musa secdeye vardı. Bu sırada "Yâ Musa, ben senin Rabbinim. Nalınlarını çıkar. Sen Tûvâ denilen kutsanmış vadidesin." (Kur'ân 20/12) diye ikinci nida geldi. O zaman Musa "Yâ Rabbi! Bana zatını göster, sana bakayım." dedi. Allah da "Sen beni göremezsın." dedi. "Fakat dağa bak. Eğer benim tecellime tahammül edip durursan beni görürsün." Allah dağa tecelli etti. Dağ parçalandı. Musa bayılıp düştü. Ondan sonra Musa'ya "Kelimullah" dendi. Bir başka mucize Musa peygamberin asasıyla Firavun'un sihirbazlarını alt etmesi hadisesidir. Ayrıca asasıyla Kızıldeniz'i yarması, elini koynuna sokup çıkarınca elinin bembeyaz nur

olması (Yed-i Beyzâ), suları kan şeklinde akıtması, kurbağa yağdırması, sinek ve çekirgeler sürüsü ortaya çıkarması önemli mucizelerindendir. (ADŞS, s. 334-335) **Tas.** İlâhî cemâli görme arzusuyla yanıp tutuşan âşık; aranılan şeyden (Allah'tan) hiçbir şekilde yüz çevirmemek; Allah'ın insana olan yakınlığı.

m. 144r1, 187r5, 187r5, 187r6, 187v1, 187v2, 187v4, 187v5, 187v6, 188r2, 188r3, 188r4

m. (cânum m. eyleyem) 120v2

m. ('imrân oğlu m.) 203r3

m. (olam) 139v5

m. (peygâm-berile biñ bir kelime kıldum) 127r5

m.-leyin 122r3, 195v1

m.-nuñ 187r4

m.-ya 169v6

m.-yla (tūra çıkdum) 133v5

muşhaf: (Ar.) Sayfalar hâlinde meydana getirilmiş şey, kitap; Kur'ân-ı Kerîm. bk. **yêdi muşhaf.**

m.-ı (yêdi m. okıduñ) 193v2

muşafâ: (Ar.) Hz. Muhammed Mustafa. Maddî ve manevî yönden arıtılıp saf ve seçkin duruma getirilmiş, veya cinsi içinde en temiz, en iyisi ve en hâlisi olarak seçilmiş kişi. Hz. Muhammed'in hem sıfatı hem ismidir.

m. 80v2, 150v3

m. (hağ habîbi m.) 129v3

m. (‘âlem fâhri m.) 198v2

m.-yı 109r4

muştıcı: (Far.+T.) Müjde veren, müjdecî.

m. 8v3

muştıla-: (Far.+T.) Müjdelemek. krş. bk.

muştıla-

m.-dı 82v1

m.-ğuz 88v1

muştıla-: (Far.+T.) Müjdelemek. krş. bk.

muştıla-

m.-yam 143r4

muṣṭî: (Ar.) Uyan, itaat eden, boyun eğen,

tâbi olan; itaatkâr, yumuşak başlı, uysal.

m. 104v3

m. (-i ḥaḳ) 139v5

muṭlaḳ: (Ar.) Kesin, kati, tam, eksiksiz; mutlaka, mutlak surette; herhangi bir kayıtle ve şartla sınırlanmamış, kayıtsız, şartsız.

m. 10v2, 38r3, 48v3, 49v4, 54r6, 102v2, 151v3, 178v5, 179r2, 189v4

muṭrab: (Ar.) Çalgı.

m. 35r3

muwāfıḳ: (Ar.) Uygun, münasip, mutabık, yerinde, denk.

m.-ısaḡ 161r4

mübârek: (Ar.) Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.

m. (menzil m. dēyeler) 182r5

mübâriz: (Ar.) Muhalifiyle mücadele eden, mücadelecî, kavgacı.

m.-dür 7v4

m.-dür (kibir m. ḡāyet) 83r3

mücāhede: (Ar.) Uğraşma, didinme, savaşma, mücadele etme. **Tas.** Manevî makamlara ulaşabilmek ve Hakk’ın yolunu bulabilmek için nefsi zorluklara itmek, hevâ ve hevese muhalefette bulunmak. Nefisle cihat savaş meydanlarındaki cihattan daha zordur. Bu mücahedenin semeresi Hakk’a yakınlaşmak ve mücâhidin kalbine Rabbanî nurların dolmasıdır. (SCS, s. 346)

m. (çekersen) 147v4

mücerred: (Ar.) Tecrit edilmiş, soyutlanmış; katıksız, saf, hâlis; yalın, çıplak. **Tas.** Dünyevî alakalardan ve bağlardan tamamen koparak nefsin ahlakî pisliklerden ve kirliliklerden arındıran ve Allah’a doğru yapacağı sefere hazırlanan kimse.

m. 138r5

mücrim: (Ar.) Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse; günahkâr.

m. 75v7

m.-em 75v6

m.-ler 75v6

müdām: (Ar.) Daima, devam eden, süren, sürekli, arası kesilmeyen.

m. 5v2, 28r4, 48v6, 76r3

müdāmî: (Ar.) Devamlı olarak, daima, her zaman.

m. 22v6

müdbir: (Ar.) Talihi kendisine yüz çeviren, talihsiz, bahtsız, bedbaht.

m. 137v4

müderri: (Ar.) Müderri, medrese hocası,
ders veren, öğreten.

m. 137v4, 193r6, 197r3

m. (çalap m. bize) 70v5

m.-i 85r7

mü'ezzin: (Ar.) Müezzin, ezan okuyan.

m. 174r5, 195r5

müfsid: (Ar.) Fesatlık eden, ara bozan,
bozgunculuk yapan, fitne fesat
çıkarıcı, bozguncu, karıştırıcı, fitneci.

m. 83r2

m.-leri 28r3

müfti: (Ar.) Şeyhülislam; dinî hüküm
veren, fetvâ veren.

m. 137v4, 193r6

m.-ler 81v7

mühür: (Ar.) Mühür, damga, kaşe.

m. (hudâ'dan himmetine m. uruldu)
37v4

mühür-i süleymân: (Ar.) Süleyman
peygamberin yüzüğüne verilen addır.
Bu yüzüğün üstünde "İsm-i Âzam"
yazılı imiş. Süleyman peygamber bu
yüzükle insan, hayvan, cin ve diğer
bütün yaratıklara hükmedermiş. Bu
mühür üzerinde iç içe girmiş iki
eşkenar üçgen bulunurmuş.
Yahudiler her bir açıya bir
peygamber (İbrahim, İshak, Yakup,
Musa, Harun, Davud) isnad
ederlermiş. Süleyman peygamber bir
gün bu yüzüğü deve çaldırmış; tekrar
hakimiyetini ancak yüzüğü
bulduğunda sağlayabilmiş. (ADŞS, s.
339)

m. (dutaram) 122v2

m.-dayıdum 118r4

mülk: (Ar.) Her türlü mal; memleket; ülke,
âlem, dünya, diyar. **Tas.** Cismanî
âlem; gönül mülkü. krş. bk. **milik.**

m. 78r2, 92v7, 100r6, 129v5

m. (bezeyüp) 131r5

m. (-i dîger) 27v6

m. (-i yaradandayıdum) 120r2

m. (-i yaradandayıdum) 132r6

m. (ü māl) 117r6

m. (ü māl) 72r3, 81r2

m.-e 119r1, 120r2, 124v2, 136r5,
171v3, 172r2

m.-e (bu m. süleymân benem) 135v3

m.-e (kanı m. benüm dēyen) 194r4

m.-e (süleymân neyimiş) 100v1

m.-i 6r4

m.-i (ala) 5r3

m.-i (māl) m. koyuban) 204v6

m.-ile (gêrû qalır m. māl) 113r6

m.-in (iki cihân m. verem) 57v6

m.-in (yıkır) 137r1

m.-inde (fenâ m.) 137r6

m.-ine 78r2

m.-ine (bākī m. göçerüz) 100r1

m.-ine (melekler m. uçam) 139v4

m.-iyle (māl) kaldı) 101r5

m.-ün 82v3

m.-ünden 209r2

mülket: (Ar.) Milket, mülk, varlık;
memleket, diyar.

m.-ini (yuyan) 129r2

mümeyyiz: (Ar.) Ayırtman, gözetmen.

m. 137v4

mü'min: (Ar.) İman eden, İslamın bütün şartlarına inanan, Müslüman.

m. 115v5, 156r1

m. (olan) 115v5

m.-ise (câhil ne var m. cāhillıktan kalur degül) 116v2

m.-iseñ 91r3

m.-lere 152v4

m.-leri 146r3

münâcât: (Ar.) Münacat, yalvarma, Allah'a yakarma, dua etme. *Tas.* Kulun Hak ile gizlice söyleşmesi ve kalben sırlaşması.

m. 64v2, 208r5

m. (ède) 187r5

m. (eyledi) 195v1

m. (eylemek) 144r2

m. (kılur) 64v1

m. (olur) 88v3

m.-a (başladı) 187v6

m.-uñ 86r6

müneccim: (Ar.) Yıldızların durum ve hareketlerinden geleceğe ait hükümler çıkaran kimse, astrolog.

m. 73v1

münevver: (Ar.) Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu; aydın.

m. 165r2

m. (olur) 66r5

münezzeh: (Ar.) Tenzih edilmiş, uzak, beri, arı, temiz.

m. 166v1

m. (ola) 164v2

münferid: (Ar.) Bir başına, tek, yalnız, ayrı, müstakil.

m. 138r5

münkād: (Ar.) Boyun eğen, boyun eğmiş, râm olmuş, tâbi, itaatkâr.

m. 139v5

münker: (Ar.) İnsanı ölümden sonra sorguya çeken iki melekten biri. Diğer Nekir'dir.

m. (ü nekîr) 65v5

m.-ile (nekîr) 125v6

münkir: (Ar.) Reddeden, inkâr eden, kabul etmeyen; İslamdaki esaslara inanmayan, imansız. krş. bk.

münkür.

m. 181v5, 196r4

m. (olan) 68v1

m.-lerüñ (kördür m. gözi) 153v2

m.-üñ (kördür m. gözi) 165r2

m.-üz 96r2

münkür: (Ar.) Münkür, inkâr eden, kabul etmeyen. krş. bk. **münkir.**

m. 91r3

mürebbsüz: (Ar.+T.) Yol göstericisiz, terbiye edici olmadan, eğiticisiz. *Tas.* Mürşitsiz.

m. 19r6

mürekkeb: (Ar.) Mürekkep.

m. (eylerisem yétmeye yedi deniz) 98r5

m.-leri (ne hōd m.) 169r4

mürğ-zār: (Far.) Kuş bahçesi, kuşu çok olan yer, kuş yatağı.

m.-ı 173r5

mürîd: (Ar.) Murat eden, bir tarikata girip bir mürşide bağlanan kimse, Allah yolunun yolcusu. *Tas.* Kendi

iradesinden arınarak Allah'tan başka her şeyden kopmuş, her işinde ve her şeyde onun mutlak iradesine boyun eğmiş kimse.

m. 103v4, 183v2

mürsel: (Ar.) Gönderilmiş, yollanmış.

m. (cebrâ'îl-i m.) 65v4

mürşid: (Ar.) İrşat eden, yol gösteren, rehber, kılavuz. **Tas.** Hak ve hakikate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh. Mürşitsiz Hakk'a vâsıl olunamaz. Hakikat yolunun makam ve tecellileri ancak mürşidin kılavuzluğu ile görülebilir. Tasavvufta mürit, hiçbir zaman mürşidini insan dairesinin dışına çıkartıp ona farklı anlamlar yükleyemez.

m.-lerüñ 82v1

mürtedd: (Ar.) İslam dininden dönen, dinden çıkmış.

m. 76r4

mürüvvet: (Ar.) Cömertlik, iyilikseverlik, lütufkârlık, iyilik ve ihsanda bulunma. krş. bk. **mürvet.**

m.-in 193r2

mürvârît: (Far.) İnci.

m. 105r2

mürvet: (Ar.) Mürüvvet, yiğitlik, insanlık, insanca davranma; cömertlik, iyilikseverlik, lütufkârlık, iyilik ve ihsanda bulunma. krş. bk. **mürüvvet.**

m.-i 92r5

m.-lere (düzüldüm) 168v4

müsel: (Ar.) Zincir gibi birbirine bağlı olan, biribiri ardınca sıralanan, zincirleme.

m. (cüz'ıyyât-ı m.) 113r2

müstağrak: (Ar.) Batmış, dalmış, içine gömülmüş, garkolmuş; sevgi ve heyecanla kendinden geçmiş, kendini bilmeyecek derecede coşku ve vecd içinde olan.

m. (dîdâra m. olasılardır) 4r10

m.-dur (hazretde m.) 4v2

müstaķīm: (Ar.) Doğru, düz, gerçek, hak.

m. (şırâf-ı m.) 117v5

müsülmân: (Ar.+Far.) Müslüman, İslam dininden olan, Muhammedî; İslam dinine yürekten bağlı, dindâr. **Tas.** Nefsi terbiye etmiş.

m. 92r3, 181r4, 204r2

m. (adı m. anuñ kendü beñzer keşîşe) 162r4

m. (nefsin m. eden) 200r3

m. (nefsin m. etsün) 200r1

m. (olam) 101v6

m. (olmadı) 109r3

m. (olmayan) 109r3

m.-am 108v3

m.-ı 204r1

m.-lar 206v6

müşâhede: (Ar.) Şâhit olma, perdelerin açılmasıyla görme; seyrederek anlamak. **Tas.** "Kendini yok ederek Hakk'ı bulma; eşyayı tevhit deliliyle görmek; zatî tecelli, mana âleminde görülen ve bu dünyayla ilgisi

olmayan ulvî ve ruhî haller.” (SU, s. 265)

m. 88v4

m. (bulur) 53r2

m. (gören) 41r6

m. (göresin) 147v4

m.-ye (ğark olam) 143v4

m.-ye (ğark olan) 159v4

müşk: (Far.) Misk, güzel kokulu, dikenli bir ot.

m.-üm 171v4

müşkil: (Ar.) Zor, güç, çetin; çözümsüzlük, zorluk, güçlük.

m. (içinde kaldık) 169v5

m.-i 199r2

m.-ün 178r3

müşrik: (Ar.) Allah’a ortak koşan.

m.-lere 173r4

müştak: (Ar.) iştiaqlı, can atan, özleyen, şiddetle arzu eden, hasretini çeken, gönülden isteyen.

m. durur 198r5, 198r6

m.-dur 141v6

m.-ıdum 146v2

müesser: (Ar.) Kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan, kolaylaştırılmış; nasip olan.

m. (olısar) 24v2

m. (olsa) 27v6

müzd: (Far.) Sevap, ecir, mükafat, karşılık.

m. 159v5

m.-i 80r6

nā-çār: (Far.) Çaresiz, çıkar yolu olmayan.
n. (oldı) 9r2

nā-dān: (Far.) Cahil, bilmez, bilgisiz kişi.
n. (olam) 138v5

naḥcīr: (Far.) Av, sayd. **Tas.** İnsan, dünya ve nefis tuzağındaki insan.
n. 90r4

naḥnu ḳasemnā: (Ar.) Biz paylaştırdık. (Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık.) (Zuhruf suresi 32. ayet.)
n. 201r7

nā-kām: (Far.) Kām alamamış, muradına erememiş, mahrum, nasipsiz.
n. (olam) 138v5

nāḳış: (Ar.) Noksan, eksik, kusurlu, özürlü.
n. (müdbir ü n. olam) 137v4

naḳş: (Ar.) Eksiklik, noksanlık.
n.-ıla (noḳşān olam) 137v4

naḳş: (Ar.) Suret, görünüş, şekil, resim. **Tas.** Geçici maddî veya cismanî varlıklar; varlıkların maddî veya cismanî olan geçici şekilleri.

n. (-ı şüret êde) 123r7

n. (ne n. u ne ḥod nişān) 169v6

n. (u nigārı koyup) 79r6

n. (u şüretten) 123r7

n.-a (aldanma fānī n.) 79v3

n.-a (yol vërme) 79r6

n.-ı 79v3

n.-ı (şüret n.) 107r2

n.-ı (şüret n. yıkıla) 12v3

n.-ıla (yola giren) 79r6

n.-ına (fānī dünyenüñ n. bakma)
15v5

naķt: (Ar.) Nakit, hazır, elde.

n. (oldı) 20v5

nāķūs: (Ar.) Kilise çanı. *Tas.* Cem makamı; batıl dinleri ya da mal, makam ve dünya sevgisi gibi nefsanî sıfatları terk etmek; tövbeye, zühde ve ibadete teveccüh etmek; Hak'tan haber veren, nefisten arındıran, itaate ve kanaate çağırın ilahi cezbe.

n.-ı (çaldı) 103v5

nālān: (Far.) İnleyen, sızlayan, dövünen, figan eden, aķıt yakan.

n. (ola) 61v3

nāle: (Far.) İnleme, inilti, sızlanma, feryat.

n.-sini 180v5

na'lin: (Ar.) Nalin, takunya, tahtadan yüksekçe ayakkabı. Metinde bir menkıbeden hareketle kullanılmıştır. Hz. Peygamber'i görmeden Müslüman olan ve Sıffin savaşında şehit olan Veysel Karani'nin Miraç'ta Hz. Muhammed'in ayakkabısını çevirmesi.

n.-in (aķmed'ünj döndürdüm 'arşda n.) 118v2

nām: (Far.) İsim, ad, ün, lakap, şöhet.

n. (bed-nām u n. bilmeyesin) 103r6

namāz: (Far.) Namaz, İslamın beş işaretinden biri olan ve dinin direği durumundaki ibadet. *Tas.* İnsanı Allah'ın huzuruna çıkaran bir göğe yükseliş, bir tür mîrac. (İMB, s. 164)
n. 67v3, 166v1, 167r4

n. (beş vaķt n. kılsa gerek) 108v3

n. (kıl) 174v2, 174v3

n. (kılmaz) 181r3

n. (riyā n. kılursın) 150v4

n.-ı 155v6

n.-ı (beş vaķt n. kılmadı) 109r3

n.-ı (kıl) 83v6, 174v1

n.-ıla (dört tekbîr n.) 147r3

n.-ın (öyle n. kılasın) 108v5

n.-ına (erte n. тұr) 174r4, 174r4, 174r5, 174v2, 174v4

n.-ına (erte n. тұr) 174r6, 174v1, 174v3

n.-ına (yatsu n.) 109r2

n.-içün 98r6

n.-uma (il n. dērilür) 125v2

n.-umı (bēş vaķt n.) 195v3

n.-umı (bilürem) 181r3

n.-umı (kıluram) 181r4

n.-umuz 171r4, 177v2

nāmî: (Ar.) Yerden biten, yetişip büyüyen, bitki.

n. (olam) 138v5

nāmūs: (Ar.) Irz, iffet, hayâ; kanun, hüküm. *Tas.* Şeriat, içinde tasavvufun eksik olduęu şeriat.

n.-ı (bırak) 103v5

nār: (Ar.) Ateş, od; cehennem.

n. (olmadı) 206v2

nā-reste: (Far.) Henüz bülûğa ermemiş kimse.

n.-yiken (tıfl-ı n.) 159r5

naşîb: (Ar.) Bir kimsenin payına düşen şey, hisse; talih, baht. *Tas.* Manevi feyiz; bilhassa Bektaşilerde tarikata

girme, bir Bektaşî babasına intisap etme; izin verilmek, kilit açılmak.

n. 140v1, 163r6

n. (alasin) 154r6

n. (almak gerek) 110v1

n. (olası degül) 111v6

n. (olmasa) 111v6

n. (şolınıcak) 111v2

n.-dür 116v5

n.-i 28r5, 44r6

n.-in (aldurup) 171r3, 177v1

n.-in (aldurur) 13r3

n.-in 36r5

n.-ini (alır) 35r4

n.-üm 64r3

n.-üpe 32v5

naşîhat: (Ar.) Nasihat, öğüt, pend, tavsiye, uyarı.

n. 37v5

n. (aydayın) 43v3

n. (dêyem) 31r4

n. (dêyeyin) 25r6

n. (dutan) 162r7

n. (kandilinden bir işâret göründi) 203r5

n.-dur 24r1

naşûha tevbe: (Ar.) Temiz, hâlis, samimi tövbe; kesinlikle bozulmaması gereken tövbe.

n. 207v2

nâz: (Far.) Hatır, cilve, işve, eda, yapmacık tavır; yalvarma, rica.

n. (geçer) 181r5

n. (u niyâz) 88v3

n. (u niyâz içinde) 167r2

n.-dan (‘izz ü n. geçübün) 105v5

n.-ıla 69v1

n.-ını (geçürür) 189r2

n.-umı (geçürdise) 181r4

nazar: (Ar.) Bakma, bakış; koruma, yardım. **Tas.** Varlıkların hakikatlerini ve işlerini dikkatlice incelemek; Hak nuru ile bakış, feyiz akıtan bakıştır ki bu bakış müridin ruhuna tesir ederek onu olgunlaştırır, eğitir ve yetiştirir.

n. (bırakdı) 192v3

n. (çābuk-n.) 144r1

n. (ëricegez) 206v2

n. (eyle) 32v5, 69r5

n. (eyledi) 186v1, 187r5

n. (eylemedi) 163v6

n. (issi) 38v3

n. (kıl) 77v2

n. (kıla) 152r4

n. (kıldı) 133v1, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3

n. (kıldığı) 152r4

n. (kılmayınca) 102v6

n. (kılmaz) 205v6

n. (küteh-n.) 32r3

n. (oldı) 145r5, 172r5

n. (olmayısar) 67v4

n. (şafā-n. edeli) 70v6

n. (şafā-n.) 105v4

n. durur 94r2

n.-a 171r1

n.-a (döymez) 170v7

n.-da 144r1

n.-da (bir n. dünya tûran) 130v7

n.-da (iki ‘âlem bir oddur bir n.) 53r4

n.-dur (‘ışık bir uludan n.) 206r7

n.-ı (şafâ-n.) 68v6

n.-um 88r1

naẓar-gāh: (Ar.+Far.) Nazar edilen,
bakılan veya bakılacak yer.

n.-ıdur 77v2

nāzūk: (Far.) Nazik, ince, zarif, kibar;
hassas, duyarlı.

n. 144r6

n. (yerededür dostuñ vişāli) 45r4

ne (1): Ne; neyi; nedir.

n. 7r4, 8v1, 11r2, 12v3, 13r3, 14r2,
15v2, 16r3, 17r2, 17v3, 18v5, 19r3,
19v2, 21r4, 21r4, 22v3, 25r6, 26r5,
27r2, 28v1, 28v5, 32r2, 32v3, 32v4,
34r1, 34r1, 34r3, 34r3, 34r3, 37r5,
39r4, 41v1, 41v6, 42v3, 46r4, 47v3,
47v4, 47v5, 48v5, 49r4, 51v5, 52r4,
53r3, 53v4, 58r5, 58v1, 58v4, 61r2,
62r3, 63r1, 63r2, 65v1, 65v5, 70r2,
72r2, 72r3, 72v2, 72v5, 72v6, 73r1,
74r1, 83v3, 88v5, 90r2, 90r3, 94r2,
96r4, 100v2, 101v3, 104r1, 104r4,
106r3, 109r7, 109v5, 117r5, 119v5,
122v1, 122v1, 123r3, 123v2, 123v3,
123v5, 124v6, 136r6, 142r6, 143v2,
144r4, 151r5, 154v1, 155r6, 157v3,
157v6, 159r6, 164v2, 164v6, 165r4,
166r5, 168v2, 172r6, 176r6, 179r7,
179v1, 180r5, 182v3, 186r3, 186r5,
190r6, 191r3, 191r4

n. (çāre) 127v7

n. (çāredür ki) 37r5

n. (elden n. gele) 73v3

n. (hācet) 33r2, 65r6, 119r5, 141v7,
209v5, 210r2

n. (hācetdür) 50v5

n. (her n.) 18v3, 56v4, 70v6, 73v6,
108v5, 159v4, 176v3

n. (her n. olsa) 34r5

n. (kim) 25v3, 72r5, 82v2, 103r5,
123v4

n. (kimse) 32r4

n. (kimsesin) 32r2

n. (muḥāl) 2v4, 41v6

n. (var) 24v6, 110r2, 116v2

n. (varın) 79r2, 157v4

n. (yèrde) 176r7

n.-dür 13r6, 32r2, 35r4, 38r2, 40r1,
62r4, 78r4, 78r4, 78r5, 78r6, 78v1,
78v2, 78v3, 78v4, 82r4, 82r4, 82r5,
82r6, 82v1, 82v2, 82v3, 82v4, 90v3,
90v3, 90v4, 90v5, 90v6, 91r1, 91r2,
91r3, 91r4, 91r5, 94r2, 97r5, 103r5,
108v3, 110r6, 113v2, 117v4, 136r5,
168r6, 169r1, 184r2, 188v2

n.-ler 19r2, 52r2, 52v1, 82v6

n.-m 67r2

n.-me 146r2

n.-η 192r7

n.-ñdür 107r2, 107r2, 107r3, 107r4,
107r5, 107v1, 107v2, 107v3,
107v4, 107v5

n.-ñi 105r6

n.-si (kim varısa) 40r4

n.-sidür 16r5, 16r5, 48v4, 77r6

n.-sine 96r3

n.-ydügin 77v3

n.-ydügin 57r5

n.-yidi 171r3, 177v1
 n.-yidügin 29v1, 31v5
 n.-yile 159v5
 n.-yimiş 100r4, 100r4 , 100r5,
 100r6, 100v1, 100v2, 100v2
 n.-yise 42r4, 44r6, 44v4, 53r6, 53r6,
 75r4, 131r5

ne (2): Nasıl, ne şekilde.

n. 6v6, 7v6, 23v3, 31v2, 32r1, 32v6,
 48r4, 61r1, 82r1, 85v1, 93r2, 94v1,
 120v4, 121v1, 124v5, 133v5, 136r2,
 136r6, 136r6, 161r4, 165v5, 171v5,
 175r1, 180v5, 190r6, 197r6, 204v5

ne (3): Hangi.

n. 51r1, 96r1, 73v1, 103v2, 128r2,
 159v6, 168r6, 171v5

ne (4): Ne kadar, ne çok.

n. 6v3, 30r6, 71r3, 144v2, 169r4,
 177r2, 186v6

ne (5): Niçin, neden, ne diye, niye.

n. 75r4, 77v1, 82v6, 106r1, 121r5,
 201v4

ne (6): Ya.

n. 120v5

ne (7): ne ... ne ...

n. 15r4, 15r4, 15r4, 15r4, 21v2,
 21v2, 25r2, 25r2, 32r3, 32r3, 35r4,
 35r4, 41r4, 41r4, 41r4, 57r3, 57r3,
 62r5, 62r5, 66r1, 66r1, 67r3, 67r3,
 67r3, 67r3, 67r4, 67r4, 69v4, 69v4,
 72v6, 72v6, 72v6, 73v1, 73v1, 86r3,
 86r3, 86r3, 86r4, 86r4, 86r4, 86r4,
 86r4, 86r4, 86r4, 88r3, 88r3, 89r4,
 89r4, 96r1, 96r1, 96r2, 96r2, 99r3,
 99r3, 104r1, 104r1, 112v6, 112v6,

113r3, 113r3, 123r2, 123r2, 123r6,
 123r6, 123v6, 123v6, 128v2, 128v2,
 128v2, 128v3, 128v3, 128v3, 128v3,
 131v4, 131v4, 142v2, 142v2, 142v2,
 142v3, 142v3, 142v3, 142v4, 142v4,
 142v4, 142v4, 142v4, 142v6, 142v6,
 142v6, 147r5, 147r5, 149v1, 149v1,
 149v1, 149v1, 149v2, 149v2, 152r1,
 152r1, 160v2, 160v2, 169v6, 169v6,
 177r3, 177r3, 188v3, 188v3, 190r4,
 190r4, 194v2, 194v2, 194v2, 195v3,
 195v3, 195v3, 196v3, 196v3, 197r3,
 197r3, 197r3, 197r3, 202r4, 202r4

n. (elif okudum ne cim) 73v1

n. (kara okıdı ne ak) 104r1

n. (ne elif okudum n. cim) 73v1

n. (ne kara okıdı n. ak) 104r1

nebi: (Ar.) Haberci, Allah buyruğunu
 kullara bildiren kimse, peygamber.

n. (şalavâtın) 109r5

n.-dür 30r2

n.-ye 40r6

n.-ye (yüz yigirmi dört bin n.) 86r6

neci: Ne oluyor, ne söz.

n. 124r1

necm: (Ar.) Yıldız.

n.-ile (ta'bîr eyleyem) 144r4

neçün: Niçin, ne için.

n. 150v5

neden: Kimden; neden, niçin; sebep.

n. 48v5, 187v4

n. (eyledi) 190r3

nefes: (Ar.) Nefes, soluk; fısıltı; bir
 nefeslik zaman, an; Alevi – Bektaşî
 şiirleri. **Tas.** Gaybın latîfeleriyle

gönülleri ferahlandırma; vefîlerin söz, ses ve soluklarıyla muhatapları üzerinde meydana getirdikleri derin tesir; ermişlerin soluklarında karşılarındaki kişileri etkileyen ruhî ve manevi güç; kalpteki ateşi söndürmesi için Hakk'ın kalbe gönderdiği ferahlık.

n. 3r2, 20r5, 63r3, 90r5

n.-de 43v6

n.-dür 63r5

n.-i 201v2

n.-idür (erenler n.) 64v4

n.-in (erenler n.) 155v7

n.-in ('ışık n. urigelem) 128r2

nefha: (Ar.) Üfürük, nefes üfürme.

n. 170v3

n.-nuñ 170v3

nefrîn: (Far.) Lânet okuma, beddua etme, ilenme; ilenç, beddua.

n. 5v3, 9r5

nefs: (Ar.) Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği; bir şeyin merkezi, kendisi. **Tas.** İnsanın kötü sıfatlarını içine alan asıldır. Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvânî arzuları, huy ve fiilleri olan kibir, gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi zaaflarının merkezi.

n. 190r5, 208v5

n. (ârzüsından geçüp) 74v6

n. (atın segirttürem) 138r6

n. (bâzârında 'ömrini geçürdi) 17r1

n. (dileğine uyma) 203v1

n. (dīvânına yazılmayasın) 5v4

n. (duzağın seçegör) 78v2

n. (düşmenin öldüresin) 108v5

n. (evine düşdi) 114v6

n. (evini uram yıkam) 134v4

n. (haşerâtı) 8v6

n. (-i cüz'î) 99r6

n. (kabzına düşdi) 114v1

n. (kal'ası yıkıldı) 199r6

n. (kullarıdur) 8r1

n. (oğlanları) 6r3

n. (öldürmüş er gerek) 199v2

n. (ölse gerek) 108v5

n.-dür 5v6, 6r2

n.-e (murâdın vèrmegil) 109r5

n.-i 85r2

n.-i (hârâmla toylayan) 115v6

n.-i (kanâ'at dârında n. boğazından as) 99r5

n.-içün 96r3

n.-ile (şavaş eyleyem) 134v4

n.-in (bilmiş er gerek) 201v1

n.-in (dokıyan) 141r3

n.-in (müsölmân eden) 200r3

n.-in (müsölmân etsün) 200r1

n.-ine (kul olanlara) 164r6

n.-ine (uyanlaruñ) 199v1

n.-ini (depelemiş elleri kan içinde) 166r1

n.-ini (semirtmeye) 164r6

n.-inüñ (dilegin kıovar) 114v6

n.-üm (boynın burmadın) 133v4

n.-üm (dèyiser) 175v2

n.-ümdür (düşmen) 124v1

n.-ümün (başını kesdüm) 145v2

n.-ümün (ejdehâsı) 203r6

n.-ümün (himmet eri) 200v1

n.-ümüz 96r1

n.-ün (boynını çalmış) 165v7

n.-ün (cigerin toğraram) 129r1

n.-ün (çerisin kırdum) 129r2

n.-ün (dilegin ko) 5v5

n.-ün (dilegini öldür) 117v3

n.-ün (elinden) 5r2

n.-ün (gül-bengini ura) 182r3

n.-ün (haşerâtı) 5v2

n.-ün (murâdın verdüm) 76r6

n.-üne (uyarısa) 203v2

n.-ün (kendüligine komağıl) 42v4

nehâr: (Ar.) Gündüz, gün.

n. (leyl ü n. eyledi) 188v1

nehy: (Ar.) Yasak etme, alıkoyma, menetme, engelleme.

n.-i (emr ü n.) 182v5

nekîr: (Ar.) İnsanları ölümden sonra sorguya çeken iki melekten biri. Diğerî Münker'dir.

n. (münker ü n.) 65v5

n. (münkerile n.) 125v6

nelik: Keyfiyet, mahiyet.

n.(g)-in 96r3, 126r6

nemrûd: (Ar.) M.Ö. 2640 yıllarında yaşayıp Bâbil ülkesinin kurucusu sayılan ve Bâbil Kulesi'ni yaptıran kral olup Hz. İbrahim'i ateşe attırmasıyla ünlüdür. Kelimenin doğru okunuşu Nimrûd olup bütün Bâbil hükümdarlarına verilen bir ünvan olduğu da sanılmaktadır. Hz.

İbrahim'i ateşe attırmış yine de iman etmemiştir. Rivayete göre burnundan giren bir sinek beynini kemirmiş, bundan rahatsız olduğu için etrafı pamukla çevrili bir tokmakla başını yavaş yavaş tokmaklatırmış. Bir gün tokmakçı pamuğun içine bir gürz koyup başına vurmuş ve öldürmüştür. (ADŞS, s. 356)

n. (odin) 129v1, 206v2

n. (olam) 138v4

nen: Sebep.

n.-iği 182r6

nerdûvân: (Far.) Merdiven.

n.-dan (yitdiler yüksekten bakarsa) 164v5

nêrden: Nereden, hangi yerden.

n. 187r6

nere: Nere, hangi yer. krş. bk. **nêre.**

n.-de 14r2, 21v1, 24v5

n.-den 10v1

n.-ye 9v3, 20r3, 20v5, 189r2

nêre: Nere, hangi yer. krş. bk. **nere.**

n.-de 34v2

n.-desin 113r3

n.-ye 12v1, 12v5

nesl: (Ar.) Nesil, husule gelme, doğma; ürün.

n.-i (var eyledi) 173r4

nesne: Bir şey, hiçbir şey; nesne, şey, konu; mevcudiyet. **Tas.** Manen elde edilebilecek her türlü kazanç; özellik, vasıf.

n. 57v3, 105r6, 162v5, 164r4, 209r2

- n. (dostdan artuḡ yūnus n. sevmedi) 180v6
- n. (gözüḡ n. görmez ola) 175v4
- n. (ütersin) 150v5
- n.-den (dört muḡālif n.) 63v2
- n.-dür (hīç n. bu cihānda dostsuz kişi) 190v3
- n.-leri 115r2
- n.-nüḡ 72r6
- n.-ye 48v1, 72r5, 80r4, 83v5, 157v6, 208r1
- n.-ye (érmez) 34v4
- n.-ye (ḡayıḡmaz) 40v4
- n.-yi (ḡomadugūḡ aradan n. götürmegil) 162r5
- n.-yi (terk eyledüm) 114v2
- nesnene:** Nesne, şey.
n. 167v7
- neşr:** (Ar.) Yayma, dağıtma, saçma; dağılma, yayılma. Kıyamette bütün insanların dirilmesi.
n.-e (ḡaşra n.) 117v5
- neşter:** (Far.) Neşter, hekim bıçağı.
n.-i (ḡaldumıdı) 127r1
- net-:** Ne etmek, ne yapmak. krş. bk. **nêt-**
n.(d)-em 10r3
- nêt-:** Ne etmek, ne yapmak. krş. bk. **net-**
n.-düm 208v1
- n.-dümise (görem birgün) 147r2
- n.(d)-e 8v2
- n.(d)-elüm 172v2
- n.(d)-em 33v5, 97r1, 101v3
- n.(d)-er 36v6, 41v2, 93r1
- n.(d)-erem 142r6, 154r2
- n.(d)-erler 79v3
- n.(d)-erüz 107v7
- n.(d)-esini 61r5
- n.(d)-eyim 22r5
- n.(d)-eyin 107v3, 143r2, 187v2, 205r5, 205r5, 205r6, 205v1, 205v2, 205v3, 205v4, 205v5, 206r1
- n.(d)-ivérür 23v6
- n.-meyem 123v2
- n.-sün 142r4
- ne'üzü bi'llāh:** (Ar.) Allah'a sığınırız; Allah korusun.
n. 21r5
- nev':** (Ar.) Çeşit, tür; deḡişiklik.
n.-ile 172v7
- nevāle:** (Ar.) Talih, kısmet, nasip.
n. 38r5, 190r5
- n.-dür 92v5
- nevbet:** (Far.) Saray veya konaklarda günün belli zamanlarında, seferlerde, konak yerlerinde ve padişahın otağı önünde ḡalınan askerî mızıka; nöbet.
n.-in ('ışḡ n. uran) 131r1
- neye:** Neye; niçin, neden; nereye; nasıl. krş. bk. **nèye.**
n. 29r6, 32v3, 32v4, 40v3, 41v1, 46r6, 47r2, 47r2, 48v2, 53v4, 62r4, 65v2, 91v4, 137r4, 150v4, 152r1, 153r2, 153r3, 186r3, 210r5
- nèye:** Niçin. krş. bk. **neye.**
n. 41r6
- neyi:** Ne, neyi.
n. 6v2, 6v5, 32v4, 46v1, 80v6, 104r4, 189r3, 193r2, 200v3
- neyiçün:** Niçin, ne için.
n. 91v3

neyle-: Ne eylemek, ne yapmak, ne etmek.

n.-di 2r1, 195v4

n.-düm 208v1

n.-dün 43r3

n.-r 73v4

n.-ye 48r4

n.-yem 147r6

nice: Çok, birçok, hayli; nasıl; ne vakta kadar; ne kadar, ne derece; çok kez; ne zaman.

n. 6v2, 10v5, 15r2, 15r3, 21v6, 23r3, 25v6, 27v1, 35v6, 50v3, 50v4, 66r6, 86v3, 92v5, 94r3, 94r6, 97r3, 102r3, 105r4, 105r6, 108r6, 109r4, 113v1, 115v4, 119v3, 123v1, 123v1, 125r6, 130r6, 131v6, 131v6, 132r2, 140v1, 143v2, 143v6, 144r1, 152r4, 152r5, 153r4, 159v3, 159v6, 160r2, 160r3, 162v3, 165r1, 166r3, 174v6, 175r2, 175v1, 176v5, 177r2, 177r3, 178r4, 178r4, 183v2, 191r2, 192v3, 192v4, 192v6, 194r3

n. (bir) 14v3, 138r6, 143r2

n. (bir n.) 62v1

n. (her n.) 70v3

n.-dür 142r4

n.-nün (bir n.) 137r1, 137r1, 137r1

n.-si 24r3, 24v2, 66r4, 83r2, 102r4, 141v6, 153v2, 175r4, 182v3, 189r1

n.-sidür 54v4

niçe: Çok, birçok, hayli; nasıl; ne vakte kadar, daha ne kadar; ne kadar, ne derece

n. 10r5, 11v1, 11v4, 11v4, 13v2, 14r3, 14r3, 15v1, 16v1, 23v3, 26r1,

26r1, 28v3, 34v6, 37v2, 40v3, 45r6, 47v2, 51r5, 51v6, 90r4, 90r5, 98v6, 117v1, 138r5, 138r5, 149r3, 150r6

n. (bir) 14v3, 15r3, 47v6, 137r6, 137r6, 137r6, 138r2, 138r4, 138r4, 138r5, 138r5, 138r6, 138v5, 138v5, 139r2, 139r2, 139r4, 139r4, 139v2, 139v2, 139v3, 199v5

n. (bir n.) 98v4

n. (ki) 131v5

n. (kim vardı) 26v5

n.-ler 72v2, 98v3

n.-ler (bir n.) 85r5, 206r6

n.-leri 148r3, 149v6

n.-leri (bir n.) 85r5, 85r5

n.-lerün 192r3

n.-nün (bir n.) 89v3

n.-si 190r3

n.-sine 98v6

n.-ye (bir n.) 206r6

niçeme: Ne kadar, her ne kadar; nereye kadar.

n. 31r2, 31r7

niçün: Niçin, ne için.

n. 14v5, 25r1, 26r6, 42v5, 43r1, 96v1, 119v2, 142v1, 143r6, 157r3, 172v4, 175r5

n.-dür 187v2

nidâ: (Ar.) Seslenme, çağırma; ses.

n. (êrdi) 188r2

n.-ya 188r2

nifâk: (Ar.) Fitne, karışıklık, ikiyüzlülük, münafıklık.

n. 6r3

niġār: (Far.) Resim, şekil, suret, nakış;
resim gibi güzel sevgili.

n. 101v3

n.-ı (naķş u n. koyup) 79r6

n.-um 88r5

niġān: (Far.) Sır; gizli, saklı, gizlenmiş;
görünmeyen.

n. 78v4, 165v3, 210r4

n. (deryā-yı n.) 160r7

n. (genc-i n.) 61r2, 104v4, 160r2

n.-dur 93v6

n.-dur (genc-i n.) 178r4

n.-sın (bī-nihāyet n.) 178v4

niġāyet: (Ar.) Son, uç, sınır; sonunda, en
sonunda.

n. 89r4

n. (tā n.) 30v6

niġāyetsüz: (Ar.+T.) Sonsuz, bitmez
tükenmez; uçsuz bucaksız. **Tas.**
Sonsuzluġa erişmiş, ilahi aşkı
bulmuş.

n. 89r4

n. (zī-baġr-i n.) 160r7

niķāb: (Ar.) Örtü, perde. **Tas.** Âşık ile
maşuk arasındaki hicaba denir.

n. 82r4

n. (içindesin) 109v3

n. (ķara n. dutunmış) 166r4

n.-ı (dost yüzinden n. götürmeye)
105v6

n.-ı (dost yüzinden n. her kim
giderdiyise) 67r4

n.-ı (yüzünġden bırak) 104v6

ni'met: (Ar.) İyilik, ihsan, hayır, baġış,
Allah'ın lütfu.

n.-i 34v6

n.-i (cān n.) 74r2

n.-leri 34v5

nişār: (Ar.) Saçılan, serpilene şeyler;
saçmak, dağıtmak, ortaya dökmek.

n. ('aķl u fehim-n. olsun) 72r3

n. (ciġānlara n. saçdı) 173r5

n. (eyledi) 188r2

n. (olsun) 200v4

niste-: Ne yapmak, ne aramak.

n.-r 178r4

nisyān: (Ar.) Unutma; gaflet.

n. (olam) 138r2

n.-ıla 138v3

nişān: (Far.) İşaret, alamet, iz, belirti, eser;
hisse, nasip; örnek, misal, delil. **Tas.**
Mutlak zatın isim ve sıfatlarda
tecellileri. (MT-1, s. 293)

n. 59v3, 90r5, 91r4, 169v6,

n. (eyledi) 190r1

n. (vêrür) 169v5

n. (yedi n.) 163v7, 164r3, 164v3,
176v5, 179r5

n.-ı 29r4, 33r2, 164r5, 164r6, 164v1,
164v2, 170r2, 184v7

n.-ıdur 62r3

n.-ın 59v2

n.-ları 5v3

n.-ları (belürmez n.) 194r6

n.-uġ 93r3

n.-uġ (kimse bilmez) 85v7

n.-uġ (vêrmez) 179r5

nişānsuz: (Far.+T.) Nişansız, işaretsiz,
izsiz; adsız, namsız olma. **Tas.**

Vahdet-i Vücûd hâli. İlâhi zatı gören
kişinin Allah'ın nurunda yok olması.

n. (hâli döner n. bî-nişāna) 178v3

nişe: Niçin, nasıl, neden.

n. 208v4

nişüme: Ne işime.

n. 98r4

nite: Nasıl.

n. 26r4, 121r3, 163v4, 167v3

n.-dür 8v6

niteki: Nasıl ki, nitekim, gibi, benzeri.

n. 143v4

nitekim: Nasıl ki, gerçekten.

n. 145r3, 194v3, 196v5

nitelik: Keyfiyet, mahiyet; yaratılış,
varoluş.

n.(g)-ini 90r5

n.(g)-üm 63r7

niyâz: (Far.) Yalvarma, yakarma, rica;

dua, tazarru.

n. (kılası er gerek) 111v1

n. (nâz u n. içinde) 167r2

n. (nâz u n.) 88v3

n.-dan 155v6

n.-ıla 69v1

n.-içün (buyurdu hâk namâzı) 155v6

n.-umı 181r3

niyyet: (Ar.) Bir ibadete yapmaya karar
verdiğini sözle söyleme veya içinden
geçirme, niyet.

n. (eyledi) 195r5

nizâmü'l-'âlemîn: (Ar.) Âlemlerin nizamı.

n. 210v2

nohūd: (Far.) Nohut.

n. (şıfatıñ arılığı bulğur u n. gibi)
105r3

noķşān: (Ar.) Eksik, kusurlu.

n. (olam) 137v4

nol-: Ne olmak, ne hâle gelmek.

n.-a 40v2, 51r5, 51v1, 117r2

n.-asını 128r4, 180r5

n.-dı 80v6

n.-duğumı 130r3

n.-ur 22v4

nūh: (Ar.) Hz. Nuh. Kur'ân'da adı geçen
peygamberlerdendir. İsyan eden
kavminin eza, tahkir ve alayları
sonucu ümitsizliğe düştü ve onlara
beddua etti. Allah'ın emriyle büyük
bir gemi yaptı ve geminin içine
kendisine inananları, Yâm hariç
diğer üç oğlunu ve hayvanların
dışisinden ve erkeğinden birer tane
aldı. Bu sırada eşekle birlikte şeytan
da girmiştir. Sonunda büyük tufan
oldu ve yeryüzündeki insanlar ve
hayvanlar tamamen yok oldu. Tufan
bittikten sonra gemi Cûdi dağına
oturdu. Ondan sonra insanlar, Hz.
Nûh'un üç oğlundan türedi. Onun
için Nûh'a "İkinci Âdem" denildi.
Tas. Hak âşığı.

n. (oldum) 133v6

n.-a (tūfān veren benem) 135r5

n.-ıla (tūfāndayıdum) 118r5

nūr: (Ar.) Aydınlık, ışıık, parıltı, ziya, fer.
Tas. Mutlak ve hakiki nur Hak
Teâlâ'nın kendisidir. Kalbe gelen her
törlü ilâhi vârid; Cenabıhakk'ın

bütün mahlukatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edilebilecek, hissedilebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi; kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, manevi ışık.

n. 5v5, 77v2, 91r1

n. (bâbın açar) 54r3

n. (kandili) 66r5

n. (tağın yaylariken) 149v1

n. (toldı) 154r2, 155r4

n.-a 77v2

n.-a (cân nûrdandır n. karşısar) 204r3

n.-dan 186v4

n.-dandır (cân n. nûra karşısar) 204r3

n.-ı 3v10

n. (-ı ilâhîdür) 77r6

n.-ı (bakar ölü gibi gözün n. yok) 47v3

n.-ı (hâk n.) 183v7

n.-ı (îmân n.) 54r6

n.-ıdur (yüzün dîdâr n.) 158v6

n.-ıla (tolıcağ) 75v4

n.-ın (hâk n. gördüm) 136v4

n.-ındandır 3v2

n.-ını 191v1

n.-ını (muhammed n. gördüm) 172r2

nûş: (Far.) Tatlı, bal; içme, içiş. **Tas.** İlâhi aşk tadı ve bu tada varma.

n. 27v2

n. (ağuyı n. eder) 29v3

n. (êdüp) 156v2

n. (ola) 27v2

n.-dur (senün elünile zehr-i kâtil içerisem) 109v5

nûşîn-revân: (Far.) Nûşîrevân. “İran’ın Sasâniyân sülâlesinden M.S. 531 ile 579 yılları arasında tahtta oturmuş, adaletiyle ün salmış bir hükümdardır. Asıl adı “Hüsrev”, lakabı “Âdil”dir. Nûşîrevân kelimesi “Anûşek-revân (ölmez ruhlu) tamlamasından bozulma olup halk tarafından ona verilen bir sıfattır. Akıllı, tedbirli, dirayetli, kudretli, hayırsever, sanat ve kültüre hizmet eden bir hükümdar imiş. Bağdat yakınlarındaki Medâyin’de yaptırmış olduğu geniş ve muhteşem sarayının büyük bir bölümü olan Tâk-ı Kısra veya Eyvân-ı Kısra, halkını ve yabancıları kabul edip dinlediği, adaletsizliğe uğrayanlara yardım ettiği yerdir. Rivayete göre onun adaletine müracaat edenler Tâk’ın önünde büyük çanı çalar ve onu haberdar ederlermiş.” (ADŞS, s. 362) Hz. Peygamber, Nûşîrevân’ın hükümdarlığı devrinde doğmuş ve bu kutlu doğuşun mucizelerinden olmak üzere, Medâyin’deki hükümdarlık Tâk’ı sarsılıp yıkılmıştı. Bu yıkılışın kalıntıları, şimdiki Bağdat’ın yakınında Selmân-Pâk kasabasının yerinde halen görülmektedir. (TN, s. 333)

n.-uñ 62v5

nükte: (Ar.) Herkesin anlayamadığı ince mana, düşündürücü söz.

n. 26r2, 173r4

nüvaht: (Far.) Çalgı çalma.

n. (eylerise) 58r4

n.-ı 192v6

nüzl: (Ar.) Misafir için hazırlanan yemek.

n. 35r1

nüzül: (Ar.) Yukarıdan aşağıya inme, iniş.

Tas. İlahi nurun belirmesi.

n. 112v5, 183v7, 184r1

n. (indiyse) 89r3

O

o: O.

1. Sıfat

o. 29r2, 31r6, 47r6, 47v1, 95v5, 103r1, 175v5

2. Zamir

o. 31r7, 32v4, 39v5, 43r5, 46r6, 60v1, 66v1, 96r6, 110v4, 126v1, 132r1, 204r5

obrıl-: Çökmek, oyulmak, çukurlaşmak, yerinden oynamak, sarsılmak.

o.-a (sinüm o.) 147r4

ocağ: Ocak. *mec.* Azap yeri.

o.(ğ)-ını (cefā o.) 200v1

od: Ateş. Ateş, tabiaten parlak, değişken ve yükselicidir. *mec.* Cehennem, cehennem ateşi; bazı duyguların insanı kemiren aşırı etkisi.

o. 2r1, 2v1, 3v11, 63v1, 107r4, 156v5, 162v5, 203v6

o. (içinde koduñ sen kendözünj) 48r1

o.-a (atmağ) 209v2

o.-a (bāğını o. yandurdı) 200r6

o.-a (budakların o. gire) 62r6

o.-a (bütün o. yak) 103v5

o.-a (dutuşmış) 145r2

o.-a (düşer) 21r4

o.-a (düşmesün) 105r4

o.-a (göyünmez) 171v7

o.-a (gümānı şıdkı o. yak) 93v6

o.-a (hıkd u hasedi o. ur) 83r6

o.-a (hışmumdan deniz o. yanısar) 20r2

o.-a (köze düşüp) 16v5

o.-a (ne o. yanam tağılam) 196v3

o.-a (yakarlar gördüm deýeni) 184v10

o.-a (yakdılar) 184v8

o.-a (yana hırş u hevā) 134v4

o.-a (yanasın) 155v5

o.-a (yandurduñ) 184v9

o.-a (yanmayan) 74v5

o.-dan 186v4

o.-dan (kurtulmak) 110v4

o.-dan (şarāb içdi) 115r6

o.-dan (zencir eder) 37r1

o.-dur 53r4

o.-ı 63v3

o.-ı (başına koydı o.) 42v2

o.-ı (buğluñ o.) 38v5

o.-ı (hased o. yakdı) 34r2

o.-ı (ışık o.) 162v5, 197r2

o.-ı (ışık o. düşdi) 162v3

o.-ı (ışık o. yanar) 171r6, 177v4

o.-ı (ışkuñ o. düşdi) 200r6

o.-ı (ışkuñ o. kaynadur denizleri) 153v5

o.-ı ('ışku o.) 185v1
 o.-ı (muhabbet o.) 192v5
 o.-ı (ne biliser o.) 197r6
 o.-ı (yağan) 129v1
 o.-ıla 4r2, 4r2, 3r3, 4r11
 o.-ın (nemrūd o.) 129v1, 206v2
 o.-ın (yüregine 'ışk o. urmayan) 75r2
 o.-ına ('ışk o. girgil) 107r3
 o.-ına ('ışk o. yana yana) 162v3
 o.-ına ('ışk o. yanuban) 136v2
 o.-ına ('ışku o. döymez) 87r1
 o.-ına ('ışku o. düşdüm) 153v5
 o.-ına ('ışku o. yanayın) 152v7
 o.-ının ('ışk o. tütüninden yünus'un
 beñzi şarara) 171r6
 o.-lar (yaşam) 138v6
 o.-lara (yanam) 139r2
 o.-um 202v3

oğlan: (Erkek olsun, kız olsun) Evlat;
 erkek çocuk, yavru; yetişkin erkek,
 delikanlı.

o. 59v2, 92v7, 147r3, 175v6
 o.-ıdur (yumış o.) 100r5
 o.-ını (miskīn ādem o.) 207v6
 o.-iken 114v3
 o.-ları (nefs o.) 6r3
 o.-ları (şerī'at o.) 119v3

oğrı: Hırsız. **Tas.** Öfke; şeytan; nefis-i
 emmâre.

o. 23r2, 23r5, 33r5, 54r5, 165v5,
 165v5
 o. (bâtin evlerini o. aldı) 24r5
 o. (dédügüm şeytāndur azar) 54v1
 o. (evüñe o. gele) 23r1
 o. (evüñi o. aldı) 23r6

o.-sı (göz o.) 47v2
 o.-yı 33r4

oğrılık: Hırsızlık, hırsızlık malı.

o. 168v2

oğul: Erkek evlat. **mec.** Birine veya bir
 şeye bağlı kuvvetler.

o. 115r3, 149v2,
 o. (atayla 'izzetlü oldu) 207r4
 o.-dan (ata o. bēze) 205r2
 o.-ı ('imrān o. mūsā) 203r3 (oğlu)
 o.-ı (ulu o. tama' eyü iş etmez) 6r4
 (oğlu)
 o.-ıla 127r2 (oğlula)
 o.-ın (kızın) 9r1, 9v1 (oğlın)

oğ: Ok. **mec.** Aşk oku. **Tas.** Allah aşkı.

o. ('ömrün o. bigi yay içinde toptolu)
 63r2
 o.-a (tolmuş o.) 63r2
 o.-ı (cāna batar) 87r1
 o.-ı ('ışk o.) 177r6
 o.-ına ('ışk o. kimdür tura) 171r2
 o.-ına (kim karşı tura) 177r6
 o.-ının ('ışk o. yaresi) 201v6

oğrı: Öğrenim görmek, öğrenmek;
 okumak; çağırmak, davet etmek.
Tas. Manevi nasip almak. krş. bk.
oğu-

o.-dı (ne kara o. ne ak) 104r1
 o.-dum (dört kitābuñ ma'nāsın o.)
 101r3
 o.-dum ('ışku kitābını o.) 119r5
 o.-dum (sebakımı o.) 132v2
 o.-duñ (yēdi muşhafı o.) 193v2
 o.-ı ('amel eylemedün gerekse var
 yüz yıl o.) 193v2

o.-ı (‘ışkdan sebak o.) 103r4, 103r6
 o.-ı (sebak o.) 102v4
 o.-mağıl (‘ilmün yüzün o.) 103v1
 o.-mak (‘ilm o. ma’nāsı ‘ibret
 almakdur) 150v2
 o.-mağdan (‘ilm o. gerek kendözini
 bilmekdür) 150v1
 o.-mağdan (yazup o. degül) 73r6
 o.-sağ 193v1
 o.-yan (dostdur bizi o.) 89r7
 o.-yan (kür’ân’a kulağ tutulmaz)
 206v7
 o.-yanuğ (‘ilm ü hikmet o.) 181r6
 o.-yup (tefsîr o. ma’nāsın bilmediler)
 79r3

oķın-: Okunmak, denilmek, söylenmek;
 davet olunmak, çağrılmak. krş. bk.

oķun-

o.-a (kür’ân u yâsin o.) 84r1
 o.-ur (halk üzre âyetün var) 86v2

oķu-: Söylemek, demek; ezberden
 okumak; öğrenim görmek, tahsil
 etmek; çağırarak, davet etmek. **Tas.**
 Manevi nasip almak. krş. bk. **oķı-**

o.-duğın (dutsun) 100r2
 o.-duğında 89v4
 o.-duğun (seni unutturur mı o.) 23v6
 o.-dum (bir kitâb o. kalem yazmadı
 anı) 98r5
 o.-dum (ne elif o. ne cim) 73v1
 o.-madı 81v7, 160v1
 o.-madılar (dersi o.) 85r7
 o.-madın (dört kitâbı o.) 132v2
 o.-r (beni o. sübhānum) 153r2
 o.-r (dāniş-mend o. dutmaz) 92r4

o.-r (ezān o.) 174r5
 o.-r (fâtihā o. dilüm) 195r6
 o.-r (la’net o.) 12v1
 o.-r (tesbîh o.) 174r6
 o.-ram 87r2
 o.-rısın (dört kitâbı o.) 198v5
 o.-rsın (lā-şerîke o.) 150r4
 o.-rsın (taşrîf kitâb o.) 150r6
 o.-ruz (‘ışk kitâbın o.) 70v5
 o.-yan (dört kitâbı o.) 197r3
 o.-yan (ëy çok kitâblar o.) 103r4
 o.-yan (‘ışkdan elif o.) 59r5
 o.-yan (kür’ân o.) 166r2
 o.-yan (üç buçuk o.) 89v1
 o.-yanlar (‘ilm-i hikmet o.) 153v1
 o.-yup (‘aşr u âyet o.) 25v6

oķun-: Okunmak, denilmek, söylenmek.
 krş. bk. **oķın-**

o.-a (hadîs ü kelām o.) 84r2
 o.-an 78v1

ol: O

1. O (Sıfat)

o. 3v4, 3v5, 3v6, 3v11, 6v3, 7r4,
 9v4, 12v1, 12v3, 13r3, 18r3, 19r5,
 23v5, 25v5, 26r3, 28r6, 28r6, 28v2,
 29r3, 30v2, 36r3, 36v1, 36v1, 38v3,
 38v6, 39v1, 43r2, 44v4, 48v6, 49r4,
 49v2, 51r1, 53r5, 53r6, 54v1, 58r4,
 58v5, 60v5, 60v6, 64v3, 65r4, 65v2,
 66r2, 69r1, 69v1, 70v3, 71v4, 74r1,
 74v3, 75r2, 76v6, 77r1, 81r2, 83v2,
 84v2, 88v5, 89r2, 89r3, 90r2, 90r6,
 91r4, 93r2, 93v2, 93v3, 93v3, 94v2,
 94v3, 94v3, 101r2, 101r5, 102v4,
 103v2, 107v5, 108r2, 108v6, 109r4,

110v2, 111r6, 111v1, 112v2, 118r3,
120r1, 120r3, 123r3, 124r3, 124r5,
124v1, 124v2, 126v1, 127r3, 127r4,
127v5, 129r3, 129r4, 129v2, 129v3,
129v3, 129v4, 130r1, 131r4, 131r5,
131r6, 131v6, 132v1, 133r1, 133r5,
134v2, 135v2, 135v7, 136v1, 138v1,
143r2, 143v4, 143v5, 146r4, 146v3,
148v3, 149v5, 151v6, 152v2, 152v2,
152v3, 152v3, 152v5, 156v1, 156v2,
156v2, 156v3, 156v4, 158v5, 159v5,
160v2, 160v5, 161r1, 161r2, 162v7,
168r2, 168r3, 169r2, 169r4, 170r2,
173v5, 173v5, 173v5, 174v6, 175r6,
179r4, 181r3, 181r5, 183r5, 184v12,
185r2, 185v4, 186v1, 187v3, 188r2,
189r2, 190v4, 191r6, 191v4, 192v3,
193r4, 194r6, 194r6, 194v5, 194v6,
195r2, 195r5, 196r4, 197r2, 197v1,
198v2, 198v4, 199r5, 199v2, 203r2,
203r3, 203v5, 204r7, 206v3, 209v1,
210v2, 210v2

o. (arada) 2r2

o. (dem) 111r5, 129v3, 149r5, 149r6,
176r3

o. (demde) 129v4

o. (vakıt) 53v6, 64v5

o. (vakıtın) 132v4, 149r2, 188r6,
190v4

2. O (Zamir)

o. 2r2, 3r1, 10v4, 13r1, 16v3, 17v3,
21r5, 21r6, 21v4, 23r3, 23v2, 24r6,
25r5, 27r6, 29v1, 29v2, 32v4, 34v4,
34v6, 35r5, 35v5, 37r3, 38r2, 38v4,
39r5, 41r1, 41r5, 42v2, 44r6, 46v3,

47r3, 47r4, 48r2, 49r2, 53v4, 57r1,
57v4, 57v5, 58v1, 65r3, 68r3, 68r3,
68r3, 68r3, 68r6, 70r5, 72r5, 76r5,
78r2, 88v5, 89r3, 90r5, 92r3, 93v2,
94r6, 81r3, 101v3, 101v3, 102r4,
102r5, 105v5, 107v3, 109r3, 109v5,
121r6, 122r2, 132r5, 133r2, 140v5,
150r1, 151r5, 151r6, 151v3, 151v3,
152r4, 152r5, 153v6, 162r4, 162v5,
165v6, 166r4, 168r4, 170r3, 170r3,
175r4, 176r6, 184v8, 186v4, 187r2,
189r2, 189r3, 189r4, 190r2, 190r5,
190v5, 196r2, 209v1

o. (kim) 46v4, 102r3

o. (oldum) 196r2

o. durur 3r2, 10r3, 33r2, 87v4, 123r2,
170r1, 170r2

o.-dur 6r6, 6v2, 6v2, 25r4, 42r4,
48v6, 53r6, 68r5, 68r6, 89v4, 90r3,
106r6, 108v4, 122r2, 123v3, 123v4,
133r5, 164r6, 164v2, 178r3, 178v6,
185r4, 210v2, 210v2

o.-ıdı 175r4

o.-ıdum 133r2

o.-vanın 123r3, 123r3

ol-: Olmak; bulunmak; gelmek; doğmak,
meydana gelmek.

o. (bilmiş o.) 163r7

o. (dost o.) 104r5

o. (eren yolında toprak o.) 87r4

o. (fâriğ o.) 102r6

o. (gül o.) 155v5

o. (hâzır o.) 109r2

o. (kayyūm u hayy o.) 45v4

o. (kul o.) 85v4

- o. (ḳurbān o.) 104r7
o. (miskīn o.) 85v4
o. (ṣaḥḥā o.) 72r2
o. (sebīl o.) 19v5
o. (selīm o.) 148r2
o. (ser-gerdān o.) 203v2
o. (teslīm o.) 83r2
o.-a 38r5, 49r3, 53r3, 58v1, 61v1, 87r3, 90r3, 138v6, 142v6, 146r3, 147v3, 150r1, 175v1, 205v5, 208r4
o.-a (aṇmaz o.) 176r3
o.-a (‘ayān o.) 38v4, 61v5, 170r7
o.-a (az o.) 132v5
o.-a (baḳḳāl o.) 209v3
o.-a (bayrām o.) 183r2
o.-a (berḥūrdār o.) 32v6
o.-a (bilmez o.) 176r1
o.-a (bir o.) 103r6, 113v5
o.-a (bir o.) 167v3
o.-a (birlik o.) 25r2, 81v4
o.-a (bostān o.) 58v4
o.-a (burc u bārū o.) 91r3
o.-a (bünyādı o.) 197r4
o.-a (cānı o.) 46v4
o.-a (delū o.) 188v6
o.-a (dermān o.) 175r2
o.-a (destān o.) 59r3
o.-a (devlet o.) 193r6
o.-a (dirlik o.) 25r2, 81v4, 160v6
o.-a (epsem o.) 201r5
o.-a (ërmez o.) 175v5
o.-a (fāsıd o.) 83r1
o.-a (fenā o.) 170r6
o.-a (figān o.) 61v2
o.-a (figānlar o.) 205r1
o.-a (fuẓūl işlū o.) 123v5
o.-a (ğaltān o.) 61v4
o.-a (görmez o.) 175v4, 176r2
o.-a (güçlü o.) 123v5
o.-a (gül-istān o.) 58v5
o.-a (gündüz o.) 183r4
o.-a (ḥaḳ o.) 50v2, 50v2
o.-a (ḥālüm nice o.) 125r6
o.-a (ḥalvet o.) 64v2
o.-a (ḥarāb o.) 170r5
o.-a (ḥāşşü’l-ḥāşşdan o.) 59r2
o.-a (ḥayrān o.) 61r5
o.-a (ḥāzır o.) 59v3
o.-a (ḥelāl o.) 84r3
o.-a (‘ışḳ o.) 153v6
o.-a (‘ināyet o.) 58v4, 61v6, 188v3
o.-a (ḳadīr o.) 183r2
o.-a (kāfir o.) 129r4, 135v4
o.-a (ḳatı ḥāller o.) 113v5
o.-a (ḳılmaz o.) 175v6, 176r4
o.-a (ki) 97v3
o.-a (kim o.) 13v6, 20r4, 31v2, 48r2, 48v1, 81r5, 120v5, 167v5, 188v1, 201v4
o.-a (lāyık o.) 6v6
o.-a (ma’lūm o.) 91r3
o.-a (māt o.) 193r6
o.-a (mestān o.) 59r1
o.-a (muḥkem o.) 209v1
o.-a (münezzeh o.) 164v2
o.-a (nālān o.) 61v3
o.-a (nūş o.) 27v2
o.-a (ser-gerdān o.) 61r5
o.-a (sır o.) 113v5
o.-a (şoḥbet o.) 193r6

o.-a (söylemez o.) 147r2
 o.-a (şeker-istān o.) 58v6
 o.-a (tācir ü 'aṭṭār o.) 209v3
 o.-a (uyanuk o.) 76v5
 o.-a (vācib o.) 120v3
 o.-a (var o.) 28v4
 o.-a (vêrmez o.) 175v4
 o.-a (yakın o.) 19v3
 o.-a (yār o.) 28v4
 o.-a (yāri o.) 27v3
 o.-a (yègrek o.) 24r6
 o.-a (yoḥsul o.) 99v4
 o.-alar (kim o.) 49r3
 o.-alı ('ilmünde ğarḳ o.) 157r1
 o.-am 127v6, 162v3
 o.-am (ābād o.) 140r2
 o.-am (alçaḳda o.) 139v3
 o.-am ('āmī o.) 138v5
 o.-am (ān o.) 140r3
 o.-am ('arş o.) 140v4
 o.-am (aşlan o.) 138r4
 o.-am (āsūde o.) 139r6
 o.-am (āşūfte o.) 139r6
 o.-am (āzād o.) 140r2
 o.-am (balçıkda o.) 139v3
 o.-am (ber-dār o.) 140r3
 o.-am (bī-cān o.) 139r3
 o.-am (bī-cism o.) 139r3
 o.-am (bī-ḥīş o.) 140r6
 o.-am (bī-kān o.) 139v4
 o.-am (bī-levn o.) 139v4
 o.-am (biñ cān o.) 137v5
 o.-am (bī-reng ü bī-elvān o.) 139v1
 o.-am (būlbūli o.) 58v5
 o.-am (ca'fer o.) 138v4

o.-am (cālīnūs u buḳrāṭ o.) 139r4
 o.-am (cāmī o.) 138v5
 o.-am (cān o.) 137v3, 140r3
 o.-am (cānn o.) 140r4
 o.-am (cercīs ü bercīs o.) 139r4
 o.-am (cevlān o.) 138r1
 o.-am (cin o.) 140r4
 o.-am (çevgān o.) 138r6
 o.-am (dār o.) 140r3
 o.-am (dāvud o.) 139v6
 o.-am (deksüz o.) 139v2
 o.-am (deṣsiz o.) 139v2
 o.-am (der-bān o.) 140r2
 o.-am (dermān o.) 140v2
 o.-am (dervīş o.) 191v5
 o.-am (deryā o.) 138v1
 o.-am (destān o.) 139r5, 140r6
 o.-am (dilkü o.) 138r4
 o.-am (dosta ḳul o.) 58v5
 o.-am (dūn o.) 139v5
 o.-am (efreng o.) 138v3
 o.-am (erkān o.) 140r5
 o.-am (eş o.) 191v5
 o.-am (fāriğ o.) 134v3
 o.-am (fermān o.) 137v2, 147r5
 o.-am (ġarḳ o.) 143v4
 o.-am (ġāzī o.) 138v3
 o.-am (gerdān o.) 137v1
 o.-am (gerdūn o.) 137v1
 o.-am (gevhēr o.) 139v3
 o.-am (girdār o.) 140r3
 o.-am (giryān o.) 137r6
 o.-am (gül o.) 58v5
 o.-am (güm-rāh o.) 140r1
 o.-am (ḥāmūş o.) 140r6

- o.-am (ḥandān o.) 137r6
o.-am (ḥār o.) 139v3
o.-am (ḥayrān o.) 137r6, 139r6
o.-am (ḥayvān o.) 138r2, 139v2
o.-am (hem bāğ u hem bostān o.) 140r6
o.-am (hem-rāh o.) 140r1
o.-am (hicrān o.) 140r1
o.-am (hū o.) 140v5
o.-am (‘imrān o.) 139v5
o.-am (īn o.) 140r3
o.-am (insān o.) 138r2
o.-am (‘iṣyān o.) 138v3
o.-am (kaçan o.) 121r6
o.-am (kāfir o.) 101v6
o.-am (kāmī o.) 138v5
o.-am (kan o.) 137v3
o.-am (kaṭre o.) 138v1
o.-am (kevn o.) 139v4
o.-am (kıyar o.) 20r4
o.-am (levn o.) 139v4
o.-am (loḫmān o.) 139r4
o.-am (maḥbūs o.) 140r2
o.-am (maḥmūd o.) 140r4
o.-am (maḫşūrāt o.) 138r3
o.-am (maṣşūr o.) 140r3
o.-am (mechūl-ı merdūd o.) 138v4
o.-am (mecnūn o.) 139r6
o.-am (men ‘aleyhā fān o.) 140v5
o.-am (mennān o.) 140v3
o.-am (mercān o.) 139v3
o.-am (mihmān o.) 139r2
o.-am (mirrīh o.) 139r4
o.-am (muḥliş o.) 140v3
o.-am (mūsā o.) 139v5
o.-am (müsülmān o.) 101v6
o.-am (nā-dān o.) 138v5
o.-am (nā-kām o.) 138v5
o.-am (nāmī o.) 138v5
o.-am (nemrūd o.) 138v4
o.-am (nisyān o.) 138r2
o.-am (nokşān o.) 137v4
o.-am (öyün o.) 205v5
o.-am (perrān o.) 138v4
o.-am (pinhān o.) 140v1
o.-am (reh-bīn o.) 140r5
o.-am (rıdvān o.) 138v2
o.-am (ruhbān o.) 140r5
o.-am (rüstem o.) 139r5
o.-am (şāhib-i keyvān o.) 138r3
o.-am (selmān o.) 137v5
o.-am (ser-ḥoş o.) 140r6
o.-am (şıdk o.) 140v2
o.-am (sulṭān o.) 139r1
o.-am (şūret-i insān o.) 137v3
o.-am (şākir o.) 139r2
o.-am (şems o.) 140v4
o.-am (şeyṭān o.) 138r5
o.-am (ṭayyār o.) 138v4
o.-am (ten o.) 140r3
o.-am (toprak o.) 205v5
o.-am (tūfān o.) 140v4
o.-am (tuğyān o.) 140v4
o.-am (‘ummān o.) 138v1
o.-am (yāḫūt o.) 139v3
o.-am (zākir o.) 139r2
o.-am (zindān o.) 140r2
o.-amaz (hem-dem o.) 20r5
o.-an 3v7, 69r2, 78r4
o.-an (‘āşık o.) 56v4, 141r6

- o.-an (biliş o.) 126v2
o.-an (cān o.) 130v5
o.-an (delü o.) 123v2
o.-an (dervîş o.) 81v3, 167v3
o.-an (evî tārāş o.) 71r4
o.-an (ferrāş o.) 71r5
o.-an (hāl-daş o.) 71r3
o.-an (‘ışķa yesîr o.) 122r2
o.-an (ķardaş o.) 71r2
o.-an (ķonuķ o.) 113r5
o.-an (miskîn o.) 81v1
o.-an (mü’mîn o.) 115v5
o.-an (münkir o.) 68v1
o.-an (müşāhedeye ğark o.) 159v4
o.-an (şūfî o.) 135v2
o.-an (şād o.) 37v6
o.-an (tuş o.) 57v5, 185r4
o.-an (vuşlat eri o.) 78r5
o.-an (yalıncaķ o.) 126v5
o.-an (yola baş o.) 71r6
o.-an (yoldaş o.) 71r2, 167v6
o.-an (ţamuda o.) 8r2
o.-an durur 48r6
o.-ana (‘āşık o.) 41v6
o.-ana (dervîş o.) 116v4
o.-anı (benümile ben o.) 196r1
o.-anı (cān o.) 196r1
o.-anı (perde o.) 39v3
o.-anı (yoldaş o.) 33v2
o.-anlar 4r10, 28r5
o.-anlar (‘āşık o.) 104v4
o.-anlar (mecnūn o.) 197r6
o.-anlara (deñiz o.) 17v6
o.-anlara (nefsine ķul o.) 164r6
o.-anları (miskîn o.) 85v4
o.-anuñ (‘āşık o.) 58r2, 184v7
o.-ası (bütün o. degül) 112r1
o.-ası (göñüldeñ o.) 167v6
o.-ası (melûl o. degül) 111v4
o.-ası (naşîb o. degül) 111v6
o.-asıdur 70v6
o.-asılardur (dîdāra müstağrak o.) 4r10
o.-asılardur (uçmaķda o.) 4r11
o.-asım (ķurbān o. gelür) 85r1
o.-asım (mecnūn o. gelür) 84v5
o.-asın 160v5, 160v6, 182r6
o.-asın (‘ayān o.) 161r2
o.-asın (bāķî o.) 193v6
o.-asın (baş o.) 14r3
o.-asın (cān o.) 25v4, 155v3, 160v5
o.-asın (ġāfil o.) 155v6
o.-asın (gözsüz o.) 198v3
o.-asın (hākimi o.) 161r1
o.-asın (ķul o.) 25v2
o.-asın (ma’sūķı o.) 161r3
o.-asın (ne olursañ o.) 161r4
o.-asın (peşīmān o.) 27v5
o.-asın (şabrıla o.) 27v5
o.-asın (şādık o.) 104v1
o.-asın (sultān o.) 155v3
o.-asın (yoldaş o.) 14r3
o.-asını (dosta ķurbān o.) 180v2
o.-ayıdı (öñ o.) 36r4
o.-dı 2r4, 23v1, 68r4, 107r5, 191r1, 195v1, 196v4, 196v5
o.-dı (‘aceb o.) 126r1
o.-dı (‘araşāt o.) 17r5
o.-dı (‘arz-ı hāli o.) 52r4
o.-dı (aş o.) 185r5

- o.-dı (‘āşık o.) 206r4
o.-dı (aydın o.) 54r5
o.-dı (bahāne o.) 162v5
o.-dı (bākī o.) 193r6, 193v5
o.-dı (beg o.) 168r4
o.-dı (beşāret o.) 58v2
o.-dı (binemez o.) 18v4
o.-dı (bir o.) 60v2, 168v5
o.-dı (bünyād o.) 133r7
o.-dı (bünyādı o.) 18v3
o.-dı (cānum gıdāsı o.) 27v4
o.-dı (cem’ o.) 27r1
o.-dı (da’vāsı yalan o.) 85v2
o.-dı (delīl o.) 206v3
o.-dı (dem-sāz o.) 173r2
o.-dı (destūr o.) 114r3
o.-dı (dīvāne o.) 179r5
o.-dı (dostumuz şād o.) 19r1
o.-dı (dutulmaz o.) 207v1
o.-dı (duzak o.) 102v6
o.-dı (ebter o.) 24v2
o.-dı (efsāne o.) 178v6
o.-dı (esrük o.) 191v4
o.-dı (faḫ o.) 103v3
o.-dı (fāş o.) 185v1
o.-dı (ferāgat o.) 10r1
o.-dı (ferah o.) 10r2
o.-dı (fülān o.) 90v5
o.-dı (ğarḫ o.) 90v1
o.-dı (genc yaz o.) 185r4
o.-dı (görilmez o.) 27r6
o.-dı (görinmez o.) 18v4
o.-dı (görünmez o.) 9v4
o.-dı (gül-zār o.) 206v2
o.-dı (hālleri nice o.) 194r3
o.-dı (ḥarc o.) 49v2
o.-dı (hāşıl o.) 70v6
o.-dı (havāle o.) 190r5
o.-dı (hāzır o.) 2r2
o.-dı (hem-rāz o.) 88v3
o.-dı (heybetlü o.) 207r5
o.-dı (hoş o.) 29r3, 185r3
o.-dı (hüccetlü o.) 207r3
o.-dı (hürmetlü o.) 207r2
o.-dı (ırağ o.) 10r3
o.-dı (ırmağ o.) 17v2
o.-dı (ihlāş o.) 91v1
o.-dı (‘ināyet o.) 133v3
o.-dı (‘işret o.) 168v6
o.-dı (‘izzetlü o.) 207r4
o.-dı (kem-ter o.) 93v3
o.-dı (kış o.) 185r4
o.-dı (kıymetlü o.) 206v6
o.-dı (kulavuz o.) 122r5
o.-dı (kutlu o.) 196v1, 207v2
o.-dı (kuvvetlü o.) 207r1
o.-dı (ma’mūr o.) 18v6
o.-dı (mihmān o.) 84v6
o.-dı (nā-çār o.) 9r2
o.-dı (naḫt o.) 20v5
o.-dı (nażar o.) 145r5, 172r5
o.-dı (peşīmān o.) 52r2
o.-dı (pür-ni’met o.) 9v3
o.-dı (rāḫat o.) 9v3
o.-dı (şābir o.) 30v4
o.-dı (sākī o.) 91r5, 198v4
o.-dı (şavaş o.) 185r2
o.-dı (sulṭān o.) 10r4
o.-dı (şüret o.) 63v1
o.-dı (şekker o.) 46v2

o.-dı (tar o.) 37r5
 o.-dı (taş o.) 185r6
 o.-dı (tatlu o.) 190r5
 o.-dı (tudaş o.) 184v12
 o.-dı (utlu o.) 207v1
 o.-dı (var o.) 18v5
 o.-dı (varmağ o.) 17v2
 o.-dı (vāşıl o.) 43r2
 o.-dı (yalan o.) 90v5
 o.-dı (yār o.) 18v5
 o.-dı (yatlu o.) 206v6
 o.-dı (yoldaş o.) 114v3, 185r1
 o.-dı (yoldaşuñ o.) 16v3
 o.-dı (zahmetlü o.) 207r6
 o.-dılar (bākī o.) 193v6
 o.-dılar (melāmet o.) 44r4
 o.-dılar (red o.) 34r4
 o.-dıyısı (buhl o.) 38r6
 o.-duğı 160v3, 171r5, 179r3
 o.-duğı (degülse o.) 177v3
 o.-duğuñ 160v7
 o.-duğ (‘āşık o.) 203r1
 o.-duğ (baħrī o.) 201r4
 o.-duğ (bınar o.) 161v5
 o.-duğ (eş o.) 161v1
 o.-duğ (ırmağ o.) 161v5
 o.-duğ (kapusunda kıl o.) 161v6
 o.-duğ (kuş o.) 161v1
 o.-duğ (ma’sūk o.) 203r1
 o.-duğ (selāmet o.) 64v4
 o.-duğ (yaş o.) 161v1
 o.-duğ (yesīr o.) 163v6
 o.-dum (açar o.) 145r5, 145v4
 o.-dum (‘āşık o.) 154r2, 163r3
 o.-dum (baħrī o.) 119v3

o.-dum (biliş o.) 102v3
 o.-dum (cūvān o.) 154r3
 o.-dum (delü o.) 122r5, 123v2, 157r4
 o.-dum (deñiz o.) 163v1
 o.-dum (destān o.) 154r1
 o.-dum (dīn īmān o.) 131r3
 o.-dum (dükkān o.) 121v1
 o.-dum (ene’l-hağ o.) 196v2
 o.-dum (eyyūb o.) 134r3
 o.-dum (göçer o.) 145v3
 o.-dum (‘īsā o.) 133v3
 o.-dum (kān o.) 121r6
 o.-dum (karayı ağıdan seçer o.) 145r6
 o.-dum (kül o.) 119r4
 o.-dum (manşūr o.) 134r2, 153v1
 o.-dum (mun’im o.) 196v4
 o.-dum (nūh o.) 133v6
 o.-dum (ol o.) 196r2
 o.-dum (şacı o.) 145r5
 o.-dum (seçer o.) 145v1
 o.-dum (şorduran o.) 121r5
 o.-dum (sultān o.) 121v2
 o.-dum (uçar o.) 145v2
 o.-dum (yār o.) 121r4
 o.-dum (zekeryā o.) 134r4
 o.-duñ (deñize ğarğ o.) 63r4
 o.-duñ (hicāb o.) 106r1
 o.-duñ (meşhūr o.) 178v4
 o.-duñısa (‘āşık o.) 206v4
 o.-duñısa (vuşlat eri o.) 78r6
 o.-ğıl (alçağ o.) 110v2
 o.-ğıl (baħrī o.) 178r6
 o.-ğıl (cān o.) 166v6
 o.-ğıl (hāzır o.) 22v5, 22v5
 o.-ğıl (kāim o.) 22v6

o.-ğıl (kül o.) 147v6
 o.-ğıl (yoldaş o.) 167v5
 o.-ıcağaz (çig o.) 162v5
 o.-ıcağ 16r5, 36r1, 179v2
 o.-ıcağ (dīn tamām o.) 65r2
 o.-ıcağ (eyle o.) 48v3
 o.-ıcağ (‘ışk mevcine ğark o.) 159v5
 o.-ıcağ (issüz o.) 23r5
 o.-ıcağ (iş güci dost o.) 65v3
 o.-ıcağ (işler tamām o.) 94v3, 162v4
 o.-ıcağ (peşīmān o.) 36v2
 o.-ıcağ (sır o.) 132v4
 o.-ıcağ (terk o.) 41v4, 65v5
 o.-ıcağ (yoldaş o.) 75v4
 o.-ıgör (ğerçeklerden o.) 200r4, 205r3
 o.-ıgör (kul o.) 168r4
 o.-ımazam (ayık o.) 130v2
 o.-ınca (koca o.) 137r3
 o.-ısar (āhir zamān o.) 92r3
 o.-ısar (‘ayān o.) 92v2
 o.-ısar (cān o.) 92v3
 o.-ısar (dāim o.) 28r5
 o.-ısar (giñ o.) 115r6
 o.-ısar (gümān o.) 92r3
 o.-ısar (hāl o.) 24r3
 o.-ısar (hayrıla o.) 29v5
 o.-ısar (içdügi kan o.) 92r5
 o.-ısar (müyesser o.) 24v2
 o.-ısar (peşmān o.) 13v3
 o.-ısar (şağır o.) 92r4
 o.-ısar (şefā’ati o.) 200r3
 o.-ısar (uyan o.) 92r6
 o.-ısar (yēgrek o.) 191r3
 o.-ma (cāhillerden o.) 116v2

o.-ma (diken o.) 155v5
 o.-ma (ġāfil o.) 21r1, 23r1, 95v4
 o.-ma (ırak o.) 116v2
 o.-ma (uşağ o.) 31r2
 o.-madı (‘ār o.) 206v4
 o.-madı (baṭṭāl o.) 116v6
 o.-madı (ber-hürdārlığı o.) 192r5
 o.-madı (er o.) 206r5
 o.-madı (fūrkat o.) 116v5
 o.-madı (giriṭār o.) 206r4
 o.-madı (haber-dār o.) 206r6
 o.-madı (kul o.) 197r5
 o.-madı (müsülmān o.) 109r3
 o.-madı (nār o.) 206v2
 o.-madı (şār o.) 206v1
 o.-madı (vefā-dār o.) 206r3
 o.-madı (yār o.) 206r3
 o.-madı (var o.) 206v3
 o.-madılar (dīn içinde o.) 16r4
 o.-madın (ayırup seçmek o.) 132v2
 o.-madın (bünyād o.) 120r2
 o.-madın (‘imāret o.) 90v6
 o.-madın (kuşlık o.) 108r5
 o.-madın (sulṭān o.) 159r6
 o.-madın (şeş cihet o.) 63v4
 o.-madısa (‘āşık o.) 180v1
 o.-madısa (haḳḳ’ıla o.) 103r1
 o.-maduñ 14v3, 25v5
 o.-maduñ (kendünle ḫalvet o.) 32r3
 o.-mağa (dost yolına ḫarc o.) 180v2
 o.-mağıl (eşi o.) 83r5
 o.-mağıl (kibrile yoldaş o.) 12v2
 o.-mağ (ayuk o.) 107v5
 o.-mağ (baḫl o.) 32v2

- o.-maḵ (dost yolında ḵurbān o.) 180r6
- o.-maḵ (dostı o.) 102v4
- o.-maḵ (ḡāfil o.) 107r4
- o.-maḵ (ḡüm-rāh o.) 107v2
- o.-maḵ (ṣādiḵ o.) 111r1
- o.-mañız 164r6
- o.-masa (‘ināyet o.) 179v6
- o.-masa (naṣīb o.) 111v6
- o.-masun (erte o.) 95r1
- o.-masun (kim) 148r3, 148r4, 148v1, 148v2
- o.-maya 25v4, 58v1, 59v1, 59v4, 83r1, 131v4, 153v6, 164r4
- o.-maya (acı datlı o.) 119r7
- o.-maya (aṣṣısı o.) 173v4
- o.-maya (be’s o.) 60v3
- o.-maya (ḥelāl o.) 59v6
- o.-maya (miṣḵāl o.) 59v5
- o.-maya (rāḥat o.) 173v5
- o.-maya (sözde ḵīl ü ḵāl o.) 59v3
- o.-maya (su’āl o.) 59r5
- o.-maya (ṣefā’at o.) 200r2
- o.-maya (vebāl o.) 59v2
- o.-maya (vīrān o.) 173v3
- o.-maya (yas o.) 60v3
- o.-maya (yavuz o.) 162r7
- o.-maya (zevāl o.) 59r5
- o.-mayan (müsülmān o.) 109r3
- o.-mayan (terki o.) 40r5
- o.-mayasın 5v4
- o.-mayasın (‘imāret o.) 164r1
- o.-mayasın (süleymāndan ilerü o.) 32r6
- o.-mayıcaḵ (dīn diyānet o.) 193v1
- o.-mayınca (ḥarāb o.) 164r1
- o.-mayınca (himmet o.) 67v5
- o.-mayınca (iḵrār bütün o.) 67v4
- o.-mayınca (od o.) 162v5
- o.-mayınca (yesīr o.) 163v5
- o.-mayısar (dermān o.) 175r2
- o.-mayısar (ezel ebed o.) 67v2
- o.-mayısar (ḡerü dönmeḵ o.) 180v4
- o.-mayısar (naẓar o.) 67v4
- o.-mayısar (revā o.) 67v3
- o.-mayısar (şoru ḥisāb o.) 65v5
- o.-maz 41v3, 64v2, 96v1, 156v4, 157v6
- o.-maz (‘ālim o.) 193r7
- o.-maz (ayru o.) 96r6
- o.-maz (eksük o.) 191v1
- o.-maz (fāide o.) 37r6
- o.-maz (fermān o.) 159v4
- o.-maz (ḡüç o.) 161r1
- o.-maz (ḥāl-daş o.) 178r2
- o.-maz (ḥicāb o.) 53r3
- o.-maz (himmet o.) 34v3
- o.-maz (‘ibret o.) 34v3
- o.-maz (ḵul pādişāhsuz o.) 112r7
- o.-maz (mismil o.) 67v3
- o.-maz (rāḥat o.) 136r3
- o.-mazımıṣ (lāyık o.) 189r4
- o.-mazımıṣ 163r6
- o.-mazın (lāyık o.) 157r2
- o.-mazısa (‘amel o.) 172v2
- o.-mazısa (arı o.) 24r4
- o.-mazısa (‘ināyeti o.) 200r2
- o.-mazısañ 88r1
- o.-mazlar (yoldaş o.) 178r2
- o.-mazuz (esrük o.) 95r3

o.-miş (‘āşık o.) 126v3, 154r1
 o.-miş (belürsüz o.) 144v5
 o.-miş (bizār o.) 81r4
 o.-miş (dün o.) 144v4
 o.-miş (dürden o.) 105r2
 o.-miş (esīr o.) 16v1, 176v2
 o.-miş (ğāib o.) 194r6
 o.-miş (güç o.) 39r3
 o.-miş (ḥarāb o.) 144v2
 o.-miş (kanı o.) 27r3
 o.-miş (kışlamaz o.) 144v3
 o.-miş (şayru o.) 166r2
 o.-miş (siyāset o.) 165v6
 o.-miş (söylemez o.) 144v3
 o.-miş (şermende o.) 16v4
 o.-miş (taşlar o. üstünleri) 194r4
 o.-miş (yaylamaz o.) 144v3
 o.-mişam (delü o.) 201v6
 o.-mişdi (baḥlīl o.) 38v3
 o.-mişdur (dün o.) 194v2
 o.-mişidi (dost o.) 81r3
 o.-mişidi (zebūn o.) 146v3
 o.-mişsin (esrük o.) 107v5
 o.-sa 30r6, 34v2, 46r3
 o.-sa (āzād o. gerek) 108v4
 o.-sa (her ne o.) 34r5
 o.-sa (işünj tamām o.) 25v3
 o.-sa (katı o.) 70v3
 o.-sa (kul o.) 48v4
 o.-sa (müyesser o.) 27v6
 o.-sa (pīş-rev o. gerek) 109r2
 o.-sa (sa’ādet o.) 51v5
 o.-sa (şem’ ü çırāğ o. gerek) 109r1
 o.-sam (emīn o.) 151v2
 o.-sañ (senünle o.) 51r5

o.-sun (‘aql u fehim-nişār o.) 72r3
 o.-sun (‘ayān o.) 178r3
 o.-sun (bākī o.) 198v4
 o.-sun (beşāret o.) 31r1
 o.-sun (çıırāğ o.) 174v2
 o.-sun (fidā o.) 198r3
 o.-sun (gerek o.) 174v2
 o.-sun (nişār o.) 200v4
 o.-sun (şavāb o.) 182v4
 o.-sun (yağma o.) 155r1, 155r1,
 155r2, 155r3, 155r4, 155r5, 155v1
 o.-sun (yarağ o.) 174v2
 o.-uban (ḥurrem o.) 115v5
 o.-ubanı (baḥrīsi o.) 121v4
 o.-ubanı (sebīl o.) 174r1
 o.-up 44r3
 o.-up (ādem o.) 133v4
 o.-up (ayık o.) 130v2
 o.-up (bulut o.) 141r1
 o.-up (cercīs o. başıldum) 134r2
 o.-up (güm-rāh o.) 67v2
 o.-up (halka o.) 125v3
 o.-up (ḥayrān o.) 109v4, 122r3
 o.-up (ḥod-bīn o.) 22v6
 o.-up (ırmağ o.) 128v6
 o.-up (kāhil o.) 110v5
 o.-up (kurbān o.) 129v4
 o.-up (mecnūn o.) 202r6
 o.-up (peşmān o.) 147r1
 o.-up (raḥmet o.) 141r1
 o.-up (şād o.) 62v4, 126v1
 o.-up (toprak o.) 188r6
 o.-up (‘uryān o.) 99r1
 o.-up (yağmur o.) 121v6
 o.-up (yıldırım o.) 121v6, 141r3

- o.-up (yoldaş o.) 156v1
o.-up (zencîr o.) 37r2
o.-updur 43v6
o.-updur (bir o.) 167v1
o.-updur (mecnûn o.) 167r6
o.-updur (sultânına kul o.) 9v5
o.-ur 21r4, 21r4, 123r6, 148r2, 189r3
o.-ur (ağı o.) 156v2
o.-ur (âsûde o.) 8r2
o.-ur (‘âşık o.) 163v4
o.-ur (âvâre o.) 101r2
o.-ur (âzât o.) 65v3
o.-ur (bâğı o.) 156v2
o.-ur (bî-karâr o.) 88v4
o.-ur (boynına zencîr o.) 37r4
o.-ur (çok o.) 206v4
o.-ur (delü o.) 197v7
o.-ur (dermân o.) 2v2
o.-ur (devlet o.) 88v1, 89r1
o.-ur (dutsak o.) 177r1
o.-ur (düpdüz o.) 75v2
o.-ur (düşmân o.) 89r6
o.-ur (erişgen o.) 89v3
o.-ur (eyü o.) 30r4
o.-ur (fâriğ o.) 65v2
o.-ur (fermân o.) 2v2, 117v3
o.-ur (ğâfil o.) 26r4
o.-ur (ğark o.) 167r2
o.-ur (gitmez o.) 33v4
o.-ur (gitmiş o.) 65v1, 143r5
o.-ur (güç o.) 183r3
o.-ur (halvet o.) 162v4
o.-ur (harâb o.) 65r6
o.-ur (hayvân o.) 116r4
o.-ur (hazret o.) 89r4
o.-ur (helâk o.) 33v5, 109v3
o.-ur (hünerlü taş o. degül) 116v1
o.-ur (ırak o.) 46r5
o.-ur (işine peşimân o.) 89v5
o.-ur (‘işret o.) 88v1
o.-ur (kârı o.) 27v3
o.-ur (karışgan o.) 89v4
o.-ur (keşf o.) 183r5
o.-ur (kıymet koyan o.) 48v1
o.-ur (kim o.) 122v3, 180r1
o.-ur (kul o.) 25r5
o.-ur (mât o.) 89r2
o.-ur (ma’zûl o.) 25r5
o.-ur (melâmet o.) 184v7, 197v2
o.-ur (miskîn o.) 56v4
o.-ur (münâcât o.) 88v3
o.-ur (münevver o.) 66r5
o.-ur (peşimân o.) 57v1, 89r6
o.-ur (pinhân o.) 160r7
o.-ur (râhat o.) 88v4
o.-ur (rahmet o.) 89r3
o.-ur (şâfi o.) 45v1
o.-ur (sebîl o.) 183v3
o.-ur (sevişgen o.) 89v6
o.-ur (şifât o.) 88v2
o.-ur (sır-daş o.) 178r3
o.-ur (şâd o.) 151v4
o.-ur (tamâm o.) 91r4
o.-ur (tamuda o.) 8r2
o.-ur (teslîm o.) 56v4
o.-ur (tiryâk o.) 59v6, 109v5
o.-ur (ulaşgan o.) 89v2
o.-ur (yaramaz o.) 117v2
o.-ur (yêr o.) 30r1
o.-ur (yoğuş o.) 183r3

o.-ur (zāt o.) 88v5
 o.-ur (zebūn o.) 198r7
 o.-uram (diri o.) 122v6
 o.-urdi (yoldaş o.) 167v6
 o.-urisa 90r4, 142r2, 142r3
 o.-urisa (bāğ u bostān o.) 57v7
 o.-urisa (dermān o.) 175r2
 o.-urisa (gerek o.) 128r2
 o.-urisa (yoldaş o.) 176v6
 o.-urisa (za'īf o.) 116r6
 o.-urısam (sensüz o.) 131v4
 o.-urisağ (diken o.) 155v5
 o.-urlar (māt o.) 9v4
 o.-urlar (yarağında o.) 4r5
 o.-ursa 6r4, 17v3, 29v5, 37v5, 59v2, 63r5
 o.-ursa (eksük o.) 164r4
 o.-ursa (fānī o.) 204r3
 o.-ursa (lāyık o.) 99r4
 o.-ursa (yoldaş o.) 33v1
 o.-ursam (ansuz o.) 122v6, 123r2
 o.-ursağ (ne o. olasin) 161r4
 o.-ursağ (şorar o.) 160v3
 o.-ursin (ğāfīl o.) 172v4
 o.-ursin (mağrūr o.) 13v1
 o.-ursin (taşra o.) 23v2

olar: Onlar.

o. 49r3
 o.-a 43r2
 o.-dur 108v6

olın-: Olunmak.

o.-dı (işāret o.) 65v4

olmaklık: Olmak gerekmek, olması gerekmek.

o. ('ākīl o.) 32r4

oloğ dem: (T.+Far.) O anda, o zaman, o vakit.

o. 20r3, 27r5, 39v4

olurmısa: Olsaydı.

o. 167v6

omuz: (Yun.) Omuz.

o.-unđa (birisi sağ o.) 169r3
 (omzuŋda)

o.-unđa (birisi şol o.) 169r3
 (omzuŋda)

ona-: Beğenmek, uygun görmek, kabul etmek.

o.-maz 89v2

oñar-: Ondurmak, tedavi etmek, iyileştirmek, ıslah etmek.

o.-maz 137r2

onca: O kadar, öyle.

o. 62v1, 121r6

on dörd: 14, on dört. *mec.* Ayın tamamlanıp dolunay hâline geldiği, en parlak, en güzel zamanı. *Tas.* Kişinin noksansız ve tam hâle gelmişliği.

o.-i (ayun o. misin) 104v6

on iki: 12, on iki.

o. (ay) 33v6
 o. (sünüğün) 114v2
 o.-dür 154v3

on iki biğ: 12.000, on iki bin.

o. (hādīşi) 150v3

oñlan-: Feyiz ve bereket bulmak.

o. 170v5

on sekiz: 18, on sekiz.

o. (ırmağ geçdüm) 124v3
 o. (yıl) 118v3

o.-den (yèdi dört o.) 137v2

on sekiz biç: 18.000, on sekiz bin. On sekiz bin âlem, sembolik bir ifadedir. Tanrı'nın tecellisi olan Akl-ı Küll ile Nefs-i Küll'den dokuz felek meydana gelmiş, bunların dönmesi de dört unsuru oluşturmuştur. Dört unsurla dokuz göğün birleşmesinden ise, üç çocuk (varlık: hayvan + bitki + cansız) vücut bulnuştur, ki hepsi on sekiz eder. Bunlardan her biri Araplardaki son sayı olan binle ifade edilince on sekiz bin eder. İşte âlemlerin on sekiz bin sayılışı bu yüzdendir. (TN, s. 312; AG-1, s. 452-453)

o. ('âlem) 169v3

onuç: Onun.

o.- 23v1, 183r5

on üç: 13, on üç.

o. 4r6

on üç biç: 13.000, on üç bin.

o. (er) 5r6

ordu: Ordu, ordugah, karargah; aynı nitelikteki insanların bütünü.

o. 167r5

o.-sında (hâkîkat o.) 167r5

orta: Orta, ara, beyn.

o.-sında 91v1

ortalan-: Yarıya gelmek, yarılanmak.

o.-dı (kese o.) 63r3

oruç: (Far.) Oruç ibadeti. **Tas.** Kendine hâkim olma, nefsi zapt etme, geçici ve bayağı arzulara galip gelme.

o. 98r6, 166v1, 167r4

'osmân: Hz. Osman. İslamın üçüncü halifesi olup cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Beni Ümeyye ailesinden Affan'ın oğludur. Soyü dördüncü göbekten Hz. Peygamber'e ulaşır. Miladî 574 yılında doğdu. Beşinci Müslümandır. ticaretle uğraşan zengin biriydi. Hz. Peygamber'in iki kızı (Rukiyye ve Ümmü Gülsüm) ile evlendiği için "Zü'n-Nûreyn" (iki nur sahibi) ünvanıyla anılır. Hz. Ömer'in şehit edilmesinden sonra halife olmuştur. Onun zamanında Horasan, Hindistan, Maveraünnehir, Kafkasya ve Afrika'nın bir bölümü fethedilmiştir. 656 yılında 82 yaşındayken Kur'ân okurken şehit edildi. Türbesi Medine'dedir. Kur'ân-ı Kerîm'i çoğalttırıp önemli merkezlere göndermiştir. Utangaç, hayâ ve hilm sahibi olup malını İslam uğruna harcadığı için hadislerle övülmüştür. Rukiyye'den Abdullah adlı bir oğlu olmuşsa da hicretin dördüncü yılı 6 yaşında vefat etmiştir. (ADŞS, s. 365)

'o. 71v4, 80v2

ot: Ot, küçük bitkiler.

o. (u şecer) 173r3, 173r4

o. (bitmez) 20v5

otlak: Otlak, mera, çayır. **Tas.** Feyiz alınan yer.

o.(ğ)-um (geyigüm o. anda) 171v4

otur-: Sakinleşmek; yerleşmek, kurulmak,
yer almak; beklemek; tahta geçmek;
yaşamak, vakit geçirmek.

o. 83r3, 89v6

o.-a 172v3

o.-alar 111r6

o.-alar (üç güne dek o.) 176r3

o.-an (tahta o.) 100r5

o.-dı 11r3, 40r2

o.-dı (cân içinde o.) 191v2

o.-dı (tahtına o.) 9v2

o.-dılar (halka olup o.) 125v3

o.-dum 98r3

o.-duş (tahtına o.) 62v4

o.-ma (döşeginde o.) 22v6

o.-ma (kâhil olup o.) 110v5

o.-mañ (ayık olup o.) 130v2

o.-mışam 129v5

o.-sun 11r6

o.-up 27v2, 158r1

o.-ur 9v6, 23v1, 47v2, 148v2, 148v4,
163r5

o.-ur (göñülde pas o.) 154v2

o.-ur (içerü şâh o.) 154v2

o.-ursam 72v5

o.-ursın (ne o. taş kapuda) 82v6

otuz biñ: 30.000, otuz bin.

o.-i 170r1

o.-i (sır olıcak) 132v4

otuz iki: 32, otuz iki.

o. 105r2

oyna-: Kimildamak, hareket etmek;
harcamak, oyalanmak.

o.-ğıl (çābuk o.) 16r2

o.-r (yèr gök o.) 197r4

o.-yan 129r6

o.-yuban 62v3

oynat-: Hareket ettirmek.

o.-mağa 179v2

Ö

öd ağacı: (Ar.+T.) Tropikal bölgelerde,
özellikle Asya ve Malaya'da yetişen,
yapraklarını dökmeyen meyvesi
armut biçiminde bir ağaç. Bu ağacın
kıymık şeklindeki ufak parçalar
hâlindeki odunu ve kabuğu yakıldığı
zaman çok değişik kendine has güzel
bir koku çıkarır. Bu yüzden dinî
merasimlerde buhurdanlık içinde
tütsü olarak yakılması âdettir. (MSL,
öd ağacı)

ö. (bigi yanar vücūdum) 86v6

ög: Akıl, hatır, zihin; çare.

ö.-den (göñül erini ö. kıma) 43r5

ö.-e (varan) 83r4

ö.-in (deremez) 16v5

ö.-in (dérmez) 97r1

ö.-inden (gitmeye) 58r2

ö.-ini (derdi) 29r2

ö.-üm (sende sezdim) 7r5

ö.-üme (düşer) 187v4

ög-: Övmek, methetmek.

ö. 18v1

ö.-en 116r6

ö.-er 46v2, 183r5

ö.-er (hakk'ı ö.) 69v1

ö.-er (kādırlığın ö.) 69v2

ö.-ersen 18v1

ö.-miş 116r6

ögren-: Ülfet etmek, alışmak.

ö. (dostlık edebini ö.) 83r4

öğret-: Alıştırmak.

ö. 123v3

öğüt: Öğüt, nasihat.

ö. 30r5

ö. (ala) 151r6

ö. (alurısañ) 43v7

ö. (bilür degül) 116r4

ö. (dut) 164r1

ö. (dutarısañ) 43r6, 45v2

ö. (eşıtmez 92r4

ö. (istersem) 192v5

ö. (ışit) 51r2

ö. (ışitmez) 22r3

ö. (şimdiki maḥlūkāta ö. aşşı kılmaz
ola) 176r4

ö. (vèrdüm) 76r5

ö. (vèrme) 116r4

ö.(d)-i (alur) 52v6

ö.(d)-i (vèrseñ) 176r4

ö.(d)-in (vèrsün) 100r2

ö.(d)-üm 76r5

ö.(d)-üm (duta) 46v4

ö.(d)-ümi 24r1

ö.(d)-ünnden (alur degül) 116r4

ögürsüz: Eşsiz, tek başına, akransız,
kimsesiz.

ö. 198r3

öğütle-: Öğüt vermek, öğütlemek, akıl
vermek (Metinde eylem, dönüşlülük
hâlinde, kişiyle gönlü arasında
olduğu için “öğüt almak” anlamında
kullanılmıştır.).

ö.-r 8r5

ö.-yüp 97r1

öküş: Çok, fazla, kalabalık.

ö. 44v3

ö.-dür 39r1

ö.-i (söz ö.) 191r3

öküz: Öküz; sevr, boğa burcu. Halk
inanişına göre, dünya öküzün
boynuzu üzerinde durmakta, öküz
balığın üstünde, balık denizde, deniz
de yel üstünde bulunmaktadır. Bu
inanç, öküz ve balığa benzetilen
küme yıldızlardan meydana gelmiş
olsa gerektir. (AG-1, s. 465)

ö. (balık eylenmedin) 118v5

ö. (taşuñ üstinde taşı balık götürür)
194v7

ö.-e 204v3

ö.-i 204v3

öl-: Ölmek. *Tas.* Ölmeden ölmek, nefsin
ölmesi, nefsi öldürüp baki yaşamak,
terbiye edilmek, tasavvuf adabını
öğrenmek; dostu dosta kavuşturan
güzel ölüm.

ö.-di 101r5

ö.-düm (cercīs'em ki biñ kez ö.)
171v3

ö.-ecegün (fıkr eyle) 174v1

ö.-em (birgün) 146v7

ö.-em (yolda ö.) 142r3

ö.-ene (bağ gözüñ aç) 75r5

ö.-enler 113v4

ö.-enlere 208r1

ö.-enleri (añmaz mısın) 206r1

ö.-esi 112r3

ö.-esi (ma'nā tıyan gönüller ö.
degül) 111v4

ö.-esi (cānlar ö. degül) 111v5

ö.-eyin 35v6

ö.-icegez 115r4, 117v3

ö.-icek 75v4

ö.-icek (bir kıl biñ de yaşarısı ö.)
115v3

ö.-ince 174r2

ö.-inceyimiş 101r5

ö.-iser 160v5

ö.-iserem 143r6

ö.-me (īmānsuz ö.) 21r1

ö.-medin 143v1

ö.-megi (dirlik ola) 160v6

ö.-mek (fāsidler rāyıdur) 77v1

ö.-mek (lāzımdur) 143v1

ö.-mek (şoñ menzilüñ ö. durur) 69v4

ö.-meye 174r2

ö.-meye (cānı ö.) 161r3

ö.-meyeyin 208v6

ö.-mez 115r3

ö.-mez (‘aşıklar ö. bākīdür) 77r6

ö.-mez (cān ö.) 111v5

ö.-mez (dirliğe) 185r5

ö.-mez (‘ışk bilişleri ö.) 85v3

ö.-mezler 10v3

ö.-miş (cānum diri kıldı) 198v6

ö.-miş (derdinden ö.) 126v3

ö.-miş (gönül dirile) 160v5, 160v6

ö.-mişidi 173r4

ö.-se (nefs hemīşe ö. gerek) 108v5

ö.-üp 175r3, 175r6

ö.-ür 20r3, 37v6

ö.-ür (çün anadan toğan) 126r1

ö.-ür (diriyiken ö. şabrı başaran)
30v2

ö.-ür (ten ö.) 111v5

ö.-ürem 122v6

ö.-ürise (dost kılıcından yūnus ö.)
67r6

ö.-ürise (ten ölür) 111v5

ö.-ürisem (biñ dañı ö. yüz biñ kez
ileri gelem) 127v5

ö.-ürisem (dost elinden ö.) 127v3

ö.-ürisem (dostiçün ö.) 143v1

ö.-ürsin 13v2

ölç-: Hazırlamak, ölçmek, hesap etmek;
hüküm vermek, tayin etmek.

ö.-er (adım adım yer ö.) 165v4

öldür-: Öldürmek. **Tas.** Nefsi etkisiz hâle
getirmek; terbiye edilmek, tasavvuf
adabını öğrenmek.

ö. (kardaşuñı ö.) 154v4

ö. (nefsün dileğini ö.) 117v3

ö.-eler 202v2

ö.-esin (nefs düşmenin ö.) 108v5

ö.-miş (nefs ö. er gerek) 199v2

ö.-üp 210r3

ö.-ür 196v6

ö.-ür (‘ışkuñ ‘aşıkları ö.) 202r5

ö.-ürise (cercīs’leyin ol dost beni
yétmiş kez ö.) 127v5

ö.-ürisen (beni cercīsleyin yetmiş kez
ö.) 88r4

öli: Ölü, ölmüş. krş. bk. **ölü.**

ö. 174r4

ölmesüz: Ölümsüz, ölümü bulunmayan
ebedî.

ö. (dirlik bula) 160v6

ölü: Ölü, ölmüş. krş. bk. **öli.**

ö. 158v3

ö. (dirgürüp geldüm) 133v3

ö. (gibi bakar) 47v3

ö.-sin (ne bunda diri ne sinde ö.)
15r4

ö.-ye 89r3

ölüm: Ölüm, vefat, irtihal, küllî ayrılış.

Tas. Ölümü maşuka uzanan bir köprü olarak düşünen âşık, ruhunu gül gibi gülümseyerek verir. (İMB, s. 151)

ö. 77r6, 87v3, 120v3, 192r4

ö. (aramuzda gezer ö.) 136v6

ö. (diledüğün üzer ö.) 136v6

ö. (ejdehâlar yudar ö.) 137r4

ö. (endişesin koğıl) 77r6

ö. (evreni bir gün yuda seni) 15v1

ö. (gözlerini süzer ö.) 137r3

ö. (habersüzün gelür ö.) 137r2

ö. (hakdur bilürsin) 172v4

ö. (niçe arslanları alur aқdarur ö.)
98v6

ö. (şarābın içmesen) 205v4

ö. (var gücini üzer ö.) 137r1

ö.-den (ne korқarsın) 77v1

ö.-dür 24v3

ö.-ini 110r4

ö.-ün (neyise dirligün oldur ö.) 42r4

‘ömer: (Ar.) Hz. Ömer. Mekke’li Hattâb’ın oğludur. Müslüman olan kırkinci kişi olup İslamın ikinci halifesidir. Zamanında birçok yerler fethetti. Doğruluk ve adaletiyle herkesi hayran bıraktı. Bu yüzden kendisine

“Fâruk (Haklıyı haksızda ayıran)” ünvanı verildi. Zamanında dört binden fazla cami ve mescit yapıldı. Hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. (ADŞS, s. 367) krş. bk. **‘ömer-i hattâb, ‘ömmër.**

‘ö. 71v4, 80v2

‘ömer-i hattâb: (Ar.) Hz. Ömer. krş. bk.

‘ömer, ‘ömmër.

‘ö.-ıla (hem ‘adl ü dād işledüm)
127r2

‘ömmër: (Ar.) Hz. Ömer. krş. bk. **‘ömer,**

‘ömer-i hattâb.

‘ö.-ile (‘adl eyledüm) 118v3

‘öm(ü)r: (Ar.) Ömür, hayat, yaşama ve var olma süresi.

‘ö. 10r3

‘ö. (beş günlük ‘ö.) 14v5 (‘ömür)

‘ö. (beş on gün ‘ö.) 15v5 (‘ömür)

‘ö. (ebedî ‘ö.) 179r1 (‘ömür)

‘ö. (geçdi) 25r3, 39r2, 49r6, 145v3
(‘ömür)

‘ö. (geçer) 67v5, 94r4 (‘ömür)

‘ö. (-i fânîyi) 117r6

‘ö. (keseden ‘ö. eksilür) 63r3

‘ö.-i 51r4, 63v4, 69v2

‘ö.-i (geçdi) 176v1

‘ö.-i (geçer yok yere) 98v3

‘ö.-i (kibrile yele vèresin) 16r6

‘ö.-idür 74r3

‘ö.-in (berkitmiş) 168r2

‘ö.-in (eskitmeye) 58v2

‘ö.-in (yavı kılan) 205v2

‘ö.-ince 57v3

- ‘ö.-ini (nefs bāzārında ‘ö. geçürdi) 17r1
- ‘ö.-ler (eridür) 115v4 (‘ömür)
- ‘ö.-üm 90r4, 142r3, 205r5, 205r5, 205r5, 205r6, 205v1, 205v2, 205v3, 205v4, 205v5, 206r1
- ‘ö.-üm (bugün yarınıla ‘ö. düketdi) 8r3
- ‘ö.-üm (geldi geçdi ‘ö.) 207v4
- ‘ö.-üm (ipî üzüliser) 205v3
- ‘ö.-üm (kadehi tıldı) 125r4
- ‘ö.-ün 63r2, 63r5
- ‘ö.-ün (geçesidür) 54v4
- ‘ö.-ün (geçesin) 54v3
- ‘ö.-ün (hayfa vardı) 13r5
- ‘ö.-ün (kökin kırdalar) 198v3
- ‘ö.-üni (zulmete şalan) 68v1
- ‘ö.-ünî (geçürdün) 23v4, 42r3
- öñ:** Ön, ileri, huzur; ileri, üstün, makbul.
- ö. (olaydı) 36r4
- ö.-den (şoña) 60r3, 135r4, 181v4
- ö.-e (şoña) 106r1
- ö.-inde 7r2, 24v3
- ö.-ine 16v4, 38v5
- ö.-üm 185r4
- ö.-ümdesin 72v5
- ö.-ünde 170v5
- öñdin:** Önce, ilk önce, önceden, önden, daha önce.
- ö. 16r3, 106v4, 114r6, 120v6
- öñdül:** Mükafat, yarış ödülü.
- ö.-in 41r1
- öp-:** Öpmek.
- ö.-di (hâç ö.) 103v5
- ö.-em (ayağını ö.) 200v3
- ö.-er 114v3
- ö.-gil (elin ayağın ö.) 117v4
- ör-:** Örmek, işleyerek yükseltmek.
- ö.-di (zenbîl ö.) 192r6
- ördek:** Ördek. *mec.* İyi ve kaliteli av. *Tas.* İlahi nurlar, kişiyi manen yükselten nurlar; manevi kazançlar, ilahi sıfatlar.
- ö. 178r4
- ö. (alur degül) 116r5
- ö.(g)-e 56r3
- ören:** Her şeyin en kötüsü (DLT, ören); virâne, harabe, yıkık dökük yer. *Tas.* Nefsi terbiye etmek; maddî varlıktan sıyrılmak.
- ö. (şüretün ö. eylegil) 93v4
- öri:** Ayakta, iki ayak üstünde, dik, kalkık.
- ö. (durdum) 163v2
- ört-:** Gizlemek, saklamak.
- ö.-esin 209v5
- örtür-:** Gizlenmek, kapatılmak, silinmek.
- ö.-medi (izüm ö.) 134r1
- ‘öşr:** (Ar.) Öşür, onda bir, onda biri alınan vergi.
- ‘ö.-ini 35v4
- ‘ö.-ini (vère) 36r5
- öt- (1):** Geçmek, aşmak.
- ö.-di 18r4
- ö.-dün (tut) 62v3, 63r5
- ö.-emezsin (ecel bağladı yolu ö.) 14v4
- ö.-er (yedi kat gökden ö.) 25v2
- ö.-mez 53v5
- öt- (2):** Ötmek, ses çıkarmak. *Tas.* İlim ve feyizle donanıp manen aşama

kaydetmek ve ilahi aşkın tadına varmak.

ö.-egeldüm (bülbülem uş ö.) 171v4

ö.-en (baykuş durur) 68v4

ö.-mege (güle geldüm) 136r6

ö.-mege (şād olup ö. geldüm) 126v1

ö.-üp (bülbüli olam) 58v5

öt- (3): Bahsetmek, konuşmak, bilgi vermek.

ö.-er (‘ilm-i bātından ö.) 197v5

ö.-ersin (kitābdan ö.) 150r5

öte: Öte, uzak, ayrı; öbür taraf, ileri; sonra, ondan sonra, sonunda,
ö. 6v4, 79v5, 137v2,
ö.-sin 17v5

ötürü: Dolayı, sebebiyle, ötürü.
ö. 148v3

öyle (1): Öyle, o şekilde, böyle. krş. bk. **eyle.**

ö. 40v6, 46r1, 167v5

öyle (2): Öğle, öğle vakti.

ö. (namāzın kılasın) 108v5

öylelik: Öylece, öyle bir, öylesine.
ö. 167v5

öyün: Belli yemek zamanında yenen şey, yemek.

ö. (olam) 205v5

ö.-ünj 209r3 (öynünj)

öz: Nefis, zat, kendisi, benlik; iç, bir şeyin içi.

ö. (cānları) 115v6

ö.-i 59v2

ö.-i (göyner) 54r3

ö.-ile (şapmasuz varanlarını) 52r6

ö.-in 38v3

ö.-inden 34v2, 151r3

ö.-inden (gayrı kimseyi begenmez)
11v3

ö.-ini (görmeyen) 47v3

ö.-ini (gözleyen) 50v6

ö.-inün 13v5, 38r1

ö.-le 38r1

ö.-üm (göyner) 208r1

ö.-üm (‘ışka döyemedi ö.) 59r3

ö.-ünj (ğafletten uyar) 84r4

ö.-üni (izlemez) 22r6

özen-: Taklit etmeye çalışmak, özenmek, gücünün yetmeyeceği bir şeye heveslenmek.
ö.-üp (gelmegil) 57r7

özge: Başka, gayri.
ö. 96r4

ö.-yi 58r6

özle-: Öz hâle getirmek, koyulaştırmak; pişirme, olgunlaştırma. (DLT, özle-)
ö. (sen kendünj ö.) 33r1

‘özür: (Ar.) Kusur, eksiklik, hata; mazeret.
‘ö. (étme) 113v2
‘ö. (gösterdi) 22r1
‘ö.-i (gözetmeyem) 123v1 (‘özri)

P

pādişā: (Far.) Padişah. krş. bk. **pādişah, pādişeh.**
p. 198v4

pādişāh: (Far.) Padişah, büyük hükümdar.
Tas. Hüküm sahibi olan, hükmeden Allah. krş. bk. **pādişā, pādişeh.**
p. 60r3, 60r3, 66r4, 82r5, 93r2, 112r7, 208v1

p. (emri) 2v2
 p. (-ı lā yezāl) 210v1
 p.-dan 92v5
 p.-ı (sende bul) 112v6
 p.-ı 69v1, 112v1, 123v5, 203v5
 p.-uñ 2r1, 3r6, 3v2, 3v8, 3v9, 3v9, 3v10, 3v11, 3v11, 42v3
pādişāhlıq: (Far.+T.) Saltanat, hüküm sürme.
 p. 85v6
pādişāhsuz: (Far.+T.) Padişahsız, hükümdarsız.
 p. 112r7
pādişeh: (Far.) Padişah. krş. bk. **pādişā,**
pādişāh.
 p. 34v4, 44v3, 107v2, 177v6
 p. (der-gāhına) 81r2
 p.-ler (pādişāhı) 203v5
pāk: (Far.) Temiz; saf, hâlis.
 p. 171r5
 p. (eyledüm) 129r2
palās: (Far.) Aba ve çul gibi kaba yünden dokunan şeyler, eski ve değersiz kumaştan yapılmış elbise.
 p. 99r3
 p. (geyeni) 184v4
palheng: (Far.) Dizgin, yular; Bektaşî ve Kalenderî dervişlerinin nefislerini dizginlemek için boyunlarına taktıkları, genellikle ucuna teslim taşı asılan zincir veya ip.
 p.-ini (dervîşlik p. kuşanığör) 182v1
panbuq: Pamuk.
 p.(ğ)-ı (hallâc p. gibi atılup geldüm) 134r2

p.-layın 177r5
pāre: (Far.) Parça, kısım.
 p. (kılup) 128r3
pāre pāre: (Far.) Parça parça.
 p. (eyledi) 177r5
pas: Gam, keder, gönül üzüntüsü, iç sıkıntısı. **Tas.** Dünya sevgisi, nefsin arzu ve istekleri, kötü duygular.
 p. 154v2
 p. (gönli p. dutmadı) 99r3
 p.-ı (gönül p. yunmayınca) 67v3
 p.-ı (zengi vü p. yuyasın) 45r3
 p.-ıdur (gönüllerün p.) 70r4
 p.-ın (gönül p. yuduñısa) 67v4
 p.-ını (gönüllerün p. sileyin) 70r5
paşa: Paşa, baş, reis, başkan, ulu, ağabey; saygı ya da sevgi seslenişi. krş. bk. **peşe.**
 p. 69r2, 182r4
 p.-yıldı 112v2
pāy: (Far.) Ayak. **Tas.** Alçak ve alçaltıcı dünya.
 p.-ına (dünyā p. gönül vermegil) 149v4
pāyān: (Far.) Kenar, son, nihayet uç; akıbet. **Tas.** Ehl-i tarikatın ulaşacağı birlik âlemi.
 p.-dan 10r3
pāyānlu: (Far.+T.) Sonlu, bir sonu olan.
 p. 108r6
pāyānsuz: (Far.+T.) Sonsuz, nihayetsiz, baki, ucu bucağı olmayan.
 p. 108v1
pehlevān: (Far.) Pehlivan.
 p. 71v2

pençe: (Far.) Pençe, zorlu el. *mec.* İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet. (MSL) p. (ura) 170v7

pend: (Far.) Nasihat, öğüt.

p.-i (dutmazam) 171v6

penhān: (Far.) Pinhan, gizli, saklı. krş. bk.

pinhān.

p. 85r2, 201r7

p. (eyledi) 189v3

perākende: (Far.) Dağınık, darmadağın.

p. 94v1, 176v1

perde: (Far.) Perde. *mec.* Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel. *Tas.* Zulmet perdeleri; nur perdeleri. Zulmet perdeleri, kul ile Allah arasındaki örtülerdir. Madde, menfaat, mal, mülk, nefis ve şehvet zulmet perdelerindendir. Nur perdeleri ise, Hakk'ın nurları ve tecellileridir. Perde ve hicap olmalarının nedeni parlaklıklarının şiddeti dolayısıyla gözleri kamaştırması ve görmeyi engellemesindendir. Allah ile kulu arasında 170.000 perde vardır. (SCS, s. 369)

p. 40v3

p. (olanı götürdi) 39v3

p.-ler (yırtila) 61v5

p.-lerin (gök p. açalar) 111r5

p.-lerini (götürdüm) 99v5

p.-sin (edeb p. bekle) 113r3

p.-sini (şakāvet p. kaldurayın) 49v3

p.-sini (yadlık p. yaşam) 143r3

p.-yi (yüzünden p. götür) 153r6

perdelü: (Far.+T.) Perdeli. *Tas.* Gözü perdeli olanlar, kalbi mühürlü olanlar.

p.-lere 49v4

perdesüz: (Far.+T.) Perdesiz. *Tas.* Hakk'ın nur ve tecellilerine ait perdelerin kalkması.

p. (yüriseñ) 109v3

perî: (Far.) Peri, cin taifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim.

p. (cin ü p.) 122v2

p. (dīv ü p.) 109v4

p.-ye (dīve p.) 62v4

perrān: (Far.) Uçan, uçucu.

p. (eyleyem) 120v5

p. (olam) 138v4

pertev: (Far.) Işık, parlaklık.

p.-indendür 3r6, 3v9, 3v10, 3v10, 3v11, 4r1

p.-indür 3v8

pervāne: (Far.) Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek. *Tas.* Seven, âşık, derviş.

p.-leyin (nice oda düşmesün) 105r4

p.-leyin (oda yanmayan) 74v5

p.-nün (siñekile p. yuvasında bal olmaya) 59v4

pervāz: (Far.) Uçma, uçuş, kanat açma.

p.-a 174r6

pes: (Far.) Sonra, artık, o hâlde, öyleyse; hasılı, velhasıl, sonunda

p. 15r3, 25v5, 48r5, 59v6, 72r3,
85v2, 123v2, 123v5, 135v6, 142r6,
162v3, 175r4, 197r6, 209v5, 210r2

peşīmān: (Far.) Pişman, esef eden, üzülop
hayıflanana. krş. bk. **peşmān.**

p. (olasın) 27v5

p. (oldı) 52r2

p. (olıcak) 36v2

p. (olur) 89r6, 89v5

p.-a (gelmek) 175v6

peşmān: (Far.) Pişman. krş. bk. **peşīmān.**

p. 14r5

p. (olısar) 13v3

p. (olup) 147r1

p. (olur) 57v1

peşmānlik: (Far.+T.) Pişmanlık.

p.(g)-ün 182r6

peygām-ber/peygām-ber: (Far.) Haber
getiren, Allah'ın emirlerini kullarına
bildiren, nebî; Hz. Muhammed.

p. 200r2, 207r6

p. (dostlığına) 112r4

p. (eyledi) 186r1

p. (hādīşi) 207v1

p.-ile (ʿīsā p. göklere çıkan benem)
127r5

p.-ile (mi'rācı kılan benem) 126v5

p.-ile (mūsā p. biñ bir kelime kıldum)
127r5

p.-ler 134r5

p.-ler (serveri) 172r6

p.-ün 80v1

peymāne: (Far.) Büyük kadeh, şarap
bardağı. **Tas.** Hakikat şarabı,
kendisinde gaybî nurların müşahede

edildiği ve manaların idrak edildiği
şey; ömür, yaşam süresi.

p. (içildi) 178v3

p. (tolu geldi) 191v3

p.-si (toldı) 81r5

peşe: Paşa, baş, reis, başkan, ulu, ağabey;
saygı ya da sevgi seslenişi. krş. bk.

paşa.

p. 162r6

pezīr: (Far.) Kabul eden, edici, alan.

p. (dil-p.) 90r2

pilān: (Far.) Çul, bez, çaput, palâs. (FKT,
pilân s. 311)

p. 166r3

pinhān: (Far.) Gizli, saklı. krş. bk.

penhān.

p. 114r5, 144v1

p. (kılanlar) 120v6

p. (olam) 140v1

p. (olur) 160r7

p.-ıdı 134r5

p.-idük 189v4

pīr: (Far.) Yaşlı, ihtiyar. **Tas.** Mürşit, üstat,
şeyh.

p. 179v2

p. (koca) 165r1

p.-ler (dört p.) 148r5

p.-üm (yüzün gördüm) 146v2

p.-ümün (yüzünü gördüm) 146v3

pīrlik: (Far.+T.) Yaşlılık, ihtiyarlık.

p.(g)-i 77v5

pīşe: (Far.) İş, amel, huy, âdet, tabiat,
alışkanlık.

p. 162r5

p. (edinmiş) 205r3

p.-lerde 13v2
pîş-kağem: (Far.+Ar.) Önde giden,
kendisine uyulan.
p. 69r1
pîş-keş: (Far.) Hediye, armağan, pişkeş.
p. 48v3
pîş-rev: (Far.) Önden giden, önder, öncü.
p. (olsa gerek) 109r2
piyāle: (Far.) Kadeh, şarap bardağı.
p.-dür 93r2
pül: (Far.) Para, nakit, bir akçanın üçte biri.
p.-içün (bir p.) 81r4
p.-uñ (bir p. ziyāna varmaz) 107r5
püllük: (Far.+T.) Paralık.
p. (buçuk p. aşşum yok) 97v7
puşu: Pusu, saldırmaya hazır olma.
p.-dadur 117r5
pür-‘ayıb: (Far.+Ar.) Ayıp dolu.
p. 208v4
pür-kemīn: (Far.+Ar.) Pusularla dolu.
p.-dür 31r2
pür-ma‘nā: (Far.+Ar.) Mana dolu.
p.-sın (şüret-i p.) 112v6
pür-ni‘met: (Far.+Ar.) Nimet dolu.
p. (oldı) 9v3
pür-nūr: (Far.+Ar.) Çok nurlu, çok aydınlık, çok parlak.
p. (eyledi) 2v3
pür-ıolu: (Far.+T.) Çok dolu, dopdolu.
p. 208v5

R

rabbü'l-enām: (Ar.) Yaratılmış olan bütün mahlukatın sahibi, efendisi; bütün

yaratılmışları yetiştirip besleyen, terbiye eden Allah.
r. 210r1
racīm: (Ar.) Taşlanmış, Allah'ın huzurundan kovulmuş.
r. (şeytān-ı r.) 80r6
rāhat: (Ar.) Huzur; sıkıntısı olmayan, üzüntüsüz, gönlü rahat.
r. 73v4, 115v6
r. (oldı) 9v3
r. (olmaya) 173v5
r. (olmaz) 136r3
r. (olur) 88v4
r.-ı 12v5
rahīm: (Ar.) Merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan; “ahirette mü'min kullarına keremiyle muamelede bulunan” anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.
r. 125r3
r. (-ı rahīm) 80r6
r. (rahīmāni'r-r. 140v3
r. durur 82r7
rahīmlik: (Ar.+T.) Allah'ın koruyuculuğu, esirgeyiciliği ve merhameti.
r.(g)-üñ 82r7
rahīmān: (Ar.) “Kâfir, mümin ayırmadan bu dünyada yarattıklarına merhamet eden, nimet veren” anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.
r. 135v2
r. (şeydā-yı r.) 84v5
r. (-ı rahīm) 80r6
r. (i'r-rahīm) 140v3

rahmānī: (Ar.) Allah'a mensup, Allah'la ilgili; Allah'la ilgili olduğu için hayırlı olan.

r. (leşker) 5r6

r.-dür 5r4

rahmet: (Ar.) Allah'ın yarattıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi; affetme, bağışlama, yarlıgama; yağmur.

r. 179v5

r. (bulmaya) 44v1

r. (edeyin) 188r3

r. (eylesün) 187v5

r. (olup yağan benem) 141r1

r. (olur) 89r3

r. (şaşıldı) 40r3

r. (şuyıla) 200v2

r. (yeli) 83v5

r.-dür 173r2

r.-i 128r6

r.-üş 86v3

rāst: (Far.) Uygunluk, doğruluk.

r. 184r2

rāy: (Ar.) Kanı, zan, kanaat; düşünce, görüş, fikir, inanç; seçim, tercih.

r.-ıdur (ölmek fâsidler r.) 77v1

rāyigān: (Far.) Pek çok, pek bol, bedava, parasız, karşılıksız, değersiz. krş. bk.

reygān.

r. 86v3, 117r6

rāz: (Far.) Gizlenen şey, sır. **Tas.** Zamanın sırları, varlığın sırları demektir. İlâhi sırları korumak esastır.

r.-ı (gönlülde gizle) 159r1

r.-ın (dile vermez) 80r1

r.-ını (bilür) 189r5

r.-ını (cân r. cân bile) 80r1

r.-ını (cân r. cân tıyar) 79v6

r.-ını (dêyemeye) 160r4

r.-um (açar oldum) 145v4

r.-um (açdum) 136r2

r.-um (dêyem) 143r2

r.-umı 181v1

r.-umı (bir eyleyem) 143v4

r.-umı (gönlümdeki r. söyledüm) 136r1

rāz-daş: (Far.+T.) Sırları bilen kimse, sırdaş.

r.-um (vefâ-dâr-ı r.) 124r6

rebāb: (Far.) Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya yere dayanarak çalınan saz, bir çeşit kemançe.

r. durur 85v3

recâ: (Ar.) Ümit, umma, yalvarma, istek, dilek. **Tas.** Allah'ın lütfuna ve nimetine nail olabileceği düşüncesiyle kalbe gelen ferahlık hâli. Amelsiz recâ doğru olmaz. krş. bk. **havf ü recâ.**

r. (havf ü r.) 65v6, 150r6

red: (Ar. <redd) Geri çevirme, kabul etmeme, geri döndürme.

r. (oldılar) 34r4

refîk: (Ar.) Arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş.

r.-vam 142v1

reh-bîn: (Far.) Yol gören.

r. (olam) 140r5

renc: (Far.) Zahmet, eziyet, sıkıntı, ızdırıp.

r. (ërgürmedin) 139v1

r. (iletgil) 45v2

r.-ile 31r6

rencür: (Far.) Sıkıntılı, dertli, incinmiş.

r. 31r6

reng: (Far.) Renk, suret, şekil, işleyiş; hile, oyun.

r. 86r4

r. (bī-r. ü bī-elvān olam) 139v1

r.-e 79v4

r.-e (batup) 173r6

r.-edür 159v6

r.-i (döner) 69v3

r.-ini (beñzün r. azdura) 182r1

resm: (Ar.) İşaret, alamet, usûl, âdet, örf, töre.

r.-i durur 180r6

resûl: (Ar.) Peygamber, nebî. Metinde Hz. Muhammed anlamındadır.

r. (teñri birdür hağdur r.) 118v4

r.-e 193v5

revā: (Far.) Uygun, münasip, yakışır, yerinde.

r. (olmayısar) 67v3

revān (1): (Far.) Hemen, derhal, sürekli; süren, giden, yürüyen, akan, geçen, doğru yolu tutan.

r. (dökem göz yaşını) 135r1

r. (döker gözi yaşın) 137r2

r. (hükmi r.) 120r1, 165v4

r. (hükm-i r.) 78r2

r. (hükmüm r.) 122v1

revān (2): (Far.) Ruh, can, gönül.

r.-ı (dünyeye kınamaz r.) 6v1

r. (durağı r. içinde) 176r6

revzen: (Far.) Pencere.

r.-ün 184r2

reygān: (Far.) Bedava, parasız, karşılıksız.

krş. bk. **rāyigān.**

r. 46r3

reyhān: (Ar.) Fesleğen.

r. (gül ü r. kıokusu) 58r2

rıdvān: (Ar.) Cennetin kapıcısı olan melek; cennet.

r. (olam) 138v2

r.-dayıdum (uçmağda r.) 132v5

rıhlī: (Ar.) Yolculuk, göç.

r. (urduñ) 25v6

rızķ: (Ar.) Allah tarafından herkese takdir edilen nimet; yiyecek, içecek, azık.

r.-a 10r3, 96v1

r.-ı 63v4

r.-ını (hağ'dan bile) 201r7

r.-um durur 122v4

r.-uma 73v2

r.-umı 209r3

r.-uñ (vërür) 107v3

rif'at: (Ar.) Yükseklik, yücelik, yüksek rütbe.

r. 25v2

riyā: (Ar.) Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, ikiyüzlülük; ibadeti gösteriş için yapma.

r. 3r2, 150v4

r. (çerisi) 199v2

r. (dirilmediler) 78v6

r. (kıatmayalar) 91v1

riyālî: (Ar.+T.) İkiyüzlü.

r. (dirlik) 116r2

riyāzet: (Ar.) Eğitime, terbiye ve ıslah etme, boyun eğdirmeye. *Tas.* “Az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya nimetlerinden sakınmak suretiyle nefsi terbiye etme, ahlakı güzelleştirme.” (MSL)

r. (çeküp) 74v7

ruhbān: (Ar.) Rahipler. *Tas.* “Hazreti Resulü Ekrem’in lakaplarından. Hâce Abdullah Ensarî şöyle buyurmaktadır: Mustafa şeriatin ruhbanıdır, hakikatin ünvânıdır, Mustafa Kemal’lerin kül’ü, cemâllerin cem’idir.” (SCS, s. 386-387); “İsmail Hakkı Bursavî’nin şerhine göre ‘beş ruhban’ insandaki hayâl, fikir, akıl, hıfz, fıkır kuvveleridir.” (AKY, s. 220)

r. (beş r.) 148r6

r. (olam) 140r5

rūḥ: (Ar.) Ruh, hayat cevheri, can. *mec.*

Duygu, his; asıl maksat, öz.

r.-umdan 63v5

rūm: (Ar.) Anadolu.

r.-ı 161v4

rumūz: (Ar.) İşaretler, manası gizli sözler.

r. 64v4

r.-dur 148r5

rūz: (Far.) Gün, gündüz.

r.-uñuz 83v3

rūzî: (Far.) Rızık, nimet, nasip, kısmet.

r. (eyle) 201r1

rūzigār: (Far.) Dünyanın içinde bulunduğu

devir, zaman, vakit, dehr.

r. (çok r. geçe) 45r6

r. (devrân-ı r. geçe) 113v4

r. (devr-i r.) 133r4

r. (uğramaz ‘ışka) 72v2

rūkū’: (Ar.) Namazda öne doğru eğilme

r. 167r2

rūkū’at: (Ar.) Rükûlar, namazda belini bükme.

r. (eyledi) 195r6

rūstem: (Far.) Zaloğlu Rūstem. İran’ın ünlü kahramanıdır. Kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezliğin sembolüdür. Cemşîd soyundan gelen Nerîman’ın torunu ve Sam’ın oğlu olan Sicîstan ve Seyîstan hükümdarı Zâl’in oğludur. Daha delikanlılığında birçok devleri öldürmüş ve olağanüstü başarılar göstermiştir. M.Ö. 4. asırda yaşadığı sanılmaktadır. Turan hükümdarlarıyla ve Afrasiyâb’la olan savaşları yanında Siyavuş’u öldürmesi ve Güştâb’ı esaretten kurtarması ile ünlüdür. Zerdüştinine girmemiştir. (ADŞS, s. 382)

r. (olam) 139r5

S, Ş, S

sa’âdet: (Ar.) Mutlu olma, mutlu mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.

s. 16v3, 30v5, 88v3

s. (gösterene) 19v1

s. (olsa) 51v5

s.-ler (getürür) 30r6

sa'âdetlü: (Ar.+T.) Saadet sahibi.

s. 29v1

sâ'at/sa'at: (Ar.) Saat, vakit, zaman; an.

s. 64v5, 115v3

s. (buçuk s.) 43v5

s.-de 29r2

s.-e (düşvâr s.) 42v5

şabâh: (Ar.) Sabah, sabah vakti.

ş. 113r5

şabâhın: (Ar.+T.) Sabahleyin, sabah vakti.

ş. 144r6

sâbık: (Ar.) Geçmiş zaman, geçmiş,

önceki. bk. 'ahd (2)

s. ('ahd-i s.) 175r4

şabırlu: (Ar.+T.) Sabreden, sabır gösteren.

ş. 28r5

şabırsuz: (Ar.+T.) Sabrı olmayan, sabredemeyen.

ş. (kişilerün dirligi hām) 30r4

ş.-lar (kalurlar kâl içinde) 29v4

şābir: (Ar.) Sabreden, sabırlı.

ş. 30v3

ş. (oldı) 30v4

şābit: (Ar.) Anlaşılmış, kesin bir delil veya tecrübe ile zan ve şüpheden kurtarılıp gerçekliği, doğruluğu ortaya konmuş, ispatlanmış olan. (MSL, şābit)

ş. (perdelülere ş. degül hāk) 49v4

şab(ı)r: (Ar.) Sabır, dayanma, tahammül gösterme. *Tas.* “Ruha ve bedene zarar veren şeylerden uzak durma, nefsin aşırı istek ve arzularına karşı koyma; her olanı Cenabıhak’tan bilip hoşnut ve râzı olma, sızlanma ve şikâyetten vazgeçme, hâlimden

şikâyet etmeme.” (MSL, s. 2650);

“Üç çeşit sabır vardır: Nefsin, kalbin ve ruhun sabrı. Nefsin sabrı farz ve diğer ibadetlerde gösterilen, ayrıca keramet ve hâlleri gizlemeyle ilgili sabırdır. Kalbin sabrı niyeti temiz ve ihlaslı tutmadır. En üstün sabır olarak Allah ile sabır gösterilmiştir. Zira bu makam fenadan sonra gelen baki olmaya aittir. Kul kendinde fâni olup Hak ile baki olduğunda sabrı ve bütün sıfatları Allah ile olur.” (SCS, s. 392-393)

ş. 2v5, 27v3, 27v6, 29v2, 29v5, 30r6, 30v6, 142v4

ş. 27r3, 27r4, 27r5, 28r2, 28r4, 29v1, 29v2, 29v3, 29v4, 192v5 (şabır)

ş. (ağuyı nüş eder) 29v3 (şabır)

ş. (al) 28r2 (şabır)

ş. (beklerisen) 30r3 (şabır)

ş. (cānum gıdāsı oldı) 27v4

ş. (èt) 152r3

ş. (eyesı) 27v4 (şabır)

ş. (eyle) 75r2, 159v1

ş. (eyleye) 99v4

ş. (eyleyem) 141v6

ş. (kamu müfsidlerı māt eyler) 28r3

ş. (kılmazısam) 28v5 (şabır)

ş. (naşibi ş. olanlar uluyısar) 28r5

ş. (u tedbîr kııl) 29v6

ş.-a (gir) 30v3

ş.-a (yol ş. uğrar) 30r2

ş.-da (turanıñ buşusı kıalmaz) 30v4 (şabır)

ş.-dur 28r3

ş.-ı 29r2
 ş. (-ı 'ālī) 29r3
 ş.-ı (başara) 29r5
 ş.-ı (başaran) 30v2
 ş.-ı (buldum) 171v3
 ş.-ı (emānet el-emānet kıoma ş.) 30v1
 ş.-ı (gözet) 30r3
 ş.-ı (güzīn gör) 30v5
 ş.-ı (kimden öğüt istersem ş. gösterür başa) 192v5
 ş.-ıla 29r6, 30r1, 30r4, 126v6, 192v6, 205r3
 ş.-ıla (bit) 30r5
 ş.-ıla (dermānı buldı) 204r5
 ş.-ıla (dura) 30v3
 ş.-ıla (hālī hoş oldu) 29r3
 ş.-ıla (iş ét) 30r5
 ş.-ıla (mi'rāc u tūri bulasın) 30v1
 ş.-ıla (olasın) 27v5
 ş.-ıla (var) 30r2
 ş.-la (tururdu) 28r6 (şabır)
 ş.-la (vardı ol mi'rāca varan) 30v2 (şabır)
 ş.-uñ (acısı helvāya érđi) 29r6
 ş.-uñ (sa'ādetlü ş. dedügin tutar) 29v1

saç (1): İnce demir levha.

s. (kaynaya kıazan kıza s.) 62r6

saç/şaç (2): Saç, başı kaplayan kıllar.

s. (saķal u s. dökülür) 75r5

ş.-uñ (mi'rāc dūnidür) 158v6

şaç-: Saçmak, yaymak, serpmek, dağıtmak.

ş.-an (hayr u şerri ş. sensin) 179v5

ş.-ar (dür ü güher ş. oldum) 145r5

ş.-ar (toħmını bitmez yere ş.) 31v1

ş.-dı (nişār ş.) 173r5

ş.-duķ (hālķa tapduķ ma'nāsın ş.) 161v2

ş.-mış (toħum ş. gibi) 207v6

ş.-up (ķanum dört yaņa ş.) 134r4

şaçıl-: Saçılmak, yayılmak, dağıtılmak.

ş.-dı (rahmet ş.) 40r3

sa'd: (Ar.) Kutluluk, bahtiyarlık; uğurlu olan, uğur getiren.

s. 129v6

şadaķasuz: (Ar.+T.) Zekâtsız, zekâtı verilmemiş.

ş. (māl) 32v6

şaddaķ: (Ar.) Tasdik, doğrudur, gerçektir.

ş. 178v5

şadef: (Ar.) Sedef, inci kabuķu. **Tas.** İçinde cevher taşıyan insan, insanın özü.

ş.-de (ne cevhersin) 159r6

ş.-ler (dür töludur) 18r1

şādıķ: (Ar.) Doğru, gerçek, hakiki; sadakatli, içten baēlı, dostluēunda samimi ve vefalı olan.

ş. (olasın) 104v1

ş. (olmaķ gerek) 111r1

ş.-dur 52v5, 79r4

ş.-ısañ (gır şabra) 30v3

ş.-ısañ (haķ yolına ş.) 90v3

şadır: (Ar.) Göēüs, sîne, kalp, yürek. **Tas.** İnsan ruhuna nurların kaynaēı olduēu ve nurlar oradan insan bedenine geldiēi için sadr denir. Her insanın sadrı, cehaleti ve kızgınlıēı ölçüsünde daralır. Allah'ın

hidayetiyle açılması durumunda genişliğinin sınırı yoktur. Hak konusunda daralırsa bâtil için genişler. Bâtil konusunda daralırsa da Hak için genişler. Allah, “Senin sadrını biz genişletmedik mi?” ayetiyle bunu Resûl’üne haber vermiştir. (SCS, s. 395; MTTS, s. 517-518) Metinde ibâre ilminin kendine açılmasıyla perdelerin ardını görmeyi ve kendi kalbini keşfetmeyi işâret eder. Bu genişleme manevi ilerlemeye işârettir.

ş. (yêrine geçdüm) 98r3

şâf: (Ar.) Temiz, hâlis, saf, berrak, pak, arı.

ş. (şâfîyle ş. benem) 135v2

şaf: (Ar. <şaff) Dizi, sıra, grup hâlinde. *mec.* Aynı düşünce ve menfaatler etrafında birleşen kimselerin meydana getirdiği topluluk.

ş. (bağlamış) 82v6

ş. (bağlayup) 132v1

ş. (durduğu) 177v3

ş.-ı (düzenlik ş.) 26v3

ş.-ında (‘âşıklar ş.) 104v1

ş.-umuz (‘ışka bağladuk ş.) 177v2

ş.-umuzdan 177v2

ş.-umuzu (bağladuk) 171r4

şaf şaf: (Ar.) Saf saf, sıra sıra.

ş. (turduğu) 171r5

şafâ: (Ar.) Gönül şenliği, huzur, kedsizlik; saflık, berraklık, temizlik,

ş. 27r3, 27v2, 27v3, 161v2

ş. (kân-ı ş.) 198v2

ş.-dur 3r1

ş.-yı 109r4

şafâlaş-: (Ar.+T.) Eşler ve dostlarla gönül temizliğiyle muamelede bulunmak, gönülleri karşılıklı hoş tutmak.

ş.-duk 108r4

şafâlık: (Ar.+T.) Huzurluluk, gönül hoşluğu, temizlik.

ş.(ğ)-ıla (sağlık ş.) 161r7

şafâ-naazar: (Ar.) Temiz, garezsiz bakış; Mevlevî dervişleri arasında “hoş gör” yerine kullanılan bir tabir. (MSL)

ş. 105v4

ş. (êdeli) 70v6

ş.-ı 68v6

şâfi: (Ar.) Temiz, hâlis, pak, arı, duru, samimi; temiz ruhlu, kurnalığa aklı eremeyen.

ş. 149r5, 193v2

ş. (kalb ş. mi olur kızmayınca) 45v1

ş.-yile (şâf benem) 135v2

şag (1): Sağlam, sağlıklı, sıhhatli; temiz, saf, hâlis, doğru, gerçek, sahih.

ş. (esen yürürken) 34r2

ş. (işini ş. êde) 95r6

ş. (müsölmân seyrekdür) 92r3

ş.-iken 31r6

şag (2): Sağ taraf.

ş. (birisi ş. omzuında) 169r3

ş.-a (bir bağıl ş. şola) 66r6

ş.-da (şolda) 79v5

ş.-da (vü şolda) 8v5

ş.-um (şolum) 185r4

ş.-um (şolum gözledüm) 166v3

şâgınc: Emel, istek, arzu, amaç, düşünce, endişe.

ş.(c)-ı (ko) 14r6, 46r1

ş.(c)-ıla 46r2

ş.-dan (bitmez ş. geçdük) 108r5

ş.-dan (bitmez ş. geçdüm) 155r5

ş.-dan 47r6

şâgır: Sağır, duymaz. *Tas.* Kalbi ve gönlü hakikatlere kapalı olan.

ş. (halk öğüt eşitmez ş. hemân olısar) 92r4

ş. (işit sözümi ey ş.) 83v4

ş. (işitmez sözi) 165r2

ş. (mı kulağın niçün işitmez) 14v5, 43r1

şâğış: Hesap, düşünce.

ş.-da 34r4

ş.-ın (êt) 25r1

şâğlık: Sıhhat, esenlik.

ş. (şafâlıgıla) 161r7

şahâ': (Ar.) El açıklığı, cömertlik.

s. 3r1

s.-ya (erk verdünise) 43r3

şahâvet: (Ar.) Cömertlik, el açıklığı.

s. 39v2, 39v3, 40v6, 41v5

s. (êderisen 'ışk alasin) 41v4

s. (kandayisa ol yaña kaç) 39v1

şahhâ: (Ar.) Doğru, yanlışsız. (AG-1, FKT, MT-2, şahhâ: Bir şey içene "afiyet olsun" manasında söylenen söz.)

ş. (ol) 72r2

şahî: (Ar.) Cömert, eli açık.

s. 41r3

şâhib-i keyvân: (Ar.+Far.) Zühâl (Satürn)

gezegenine ait özellikleri taşıyıp, en büyük uğursuzluk ve kederlere maruz kalmış olan kişi.

ş. (olam) 138r3

şâhib-ķabûl: (Ar.) Kabul eden, kabul sahibi, anlayışlı.

ş. 112v3

şâhib-ķırân: (Ar.) Uğurlu olarak bilinen Zühre (Venüs) ve Müşteri (Jüpiter) yıldızlarının aynı burç ve aynı derecede oldukları kutlu zamanda doğan kimse, böyle bir zamanda tahta çıkan çok başarılı hükümdar.

Tas. Dünya ve ahiret saadetine nail olan himmet eri, kutup. (MSL, şâhib-ķırân)

ş. 71v2

sa'id: (Ar.) Kutlu, uğurlu, mübarek; iyi ve güzel yaratılışı, üstün ahlakı sebebiyle Hak katında makbul olan, kurtulmuşlardan sayılan kimse. (MSL, sa'id)

s. 129v6

şakal/sakal: Sakal, çene ve yanaklarda çıkan kıllar.

ş. (biter) 114v5

s. (u saç dökülür) 75r5

ş.-a (kara ş. ak iner) 114v7

ş.-ına 81r3

şakallu: Sakallı, sakalı olan.

ş. (ak ş.) 165r1

şakın: Dikkat et, ihtiyatlı ol! Saklamak, muhafaza etmek, esirgemek; uzaklaşmak.

ş. 19v3, 21r1, 22v2, 31r4, 45r4,
64v3, 95v4, 95v5, 111v2, 113v3,
183v3

ş.-a 12r2

ş.-gül 5v4, 12v2, 21r6, 111v7, 157v7

s.-ur 31v5

sākī: (Ar.) İçki meclisinde içki dağıtan,
kadehlere içki koyan. **Tas.** İnsanda
Allah aşkını uyandıran, gönüle Allah
sevgisi sunan kimse; Mürşit.

s. (Allāh oldu saña s.) 91r5

s. (ol pādīşā oldu s.) 198v4

s. (sürer s. şarāb) 10r1

s. (toldur bize kadehi 'ışk şarābından
ëy s.) 193r4

sākin: (Ar.) Sakin, yumuşak huylu, sessiz.

s. 21v2

saķla-/saķla-: Muhafaza etmek, sakınmak,
korumak, esirgemek.

s. 143v6

ş.-rıd 132r5

ş.-rlar 169r5

ş.(ı)-yamadı 158r3 (saķlıyamadı)

şal- (1): Asmak, saçmak, sermek, yaymak;
salmak, göndermek, sevk etmek;
defetmek, sürmek, uzaklaştırmak;
bırakmak, salıvermek, terk etmek;
çıkarmak.

ş.-a (boynuņa biti ş.) 204v7

ş.-a (ķuruyuş ş.) 182r3

ş.-adur 93r1, 199v3

ş.-an ('ömrünü zūlmete ş.) 68v1

ş.-ar (başın ş.) 207r3

ş.-ar (ördege keklige ş.) 56r3

ş.-dı (arda ş.) 172r3

ş.-dı (balığı taşa ş.) 42v1

ş.-dı (yere ş.) 94v4

ş.-mış (tenini toprağa ş.) 144v6

şal- (2): Saldırmak, atılmak, hücum etmek.

ş.-up (ördek alur degül) 116r5

şalā: (Ar.) Çaķırma, davet; minarelerde
okunan, Hz. Muhammed'e övgü ve
dua mahiyetindeki salāvât-ı şerīfe.

ş. (dur) 147r3, 175v6

ş. (vêrilür) 125v2

şalaca: Sedye, tabut.

ş.-m 125v2

ş.-mı 125v3

şalāt: (Ar.) Namaz. **Tas.** Hizmet, yakînlik
ve kavuşmak.

ş. 64r5

şalavāt: (Ar.) Allah'a Hz. Muhammed için
edilen tüm dualar.

ş.-ın (nebī ş.) 109r5

şalţanat: (Ar.) Hâkimiyet, güç, sultanlık.

s. (külli senüñdür) 210v1

şaltuğ: Sarı Saltık, Saltık Baba. Anadolu
ve Rumeli'nin İslamlaşması
sürecinde önemli roller oynadığı
söylenen, bazı menkabe ve rivayetler
hariç hakkında bilgi bulunmayan
XIII. yüzyılın meşhur Türkmen
babasıdır. Yazıcızade'nin Tevârih-i
Âl-i Selçuk adlı eserine göre, II.
İzzeddin Keykâvus'un maiyetiyle
Bizans'a sığınmasıyla birlikte, 1263-
4 yılında imparatorun Dobruca'ya
yerleştirdiği Türkmenlerin başında
bulunmaktadır. Bir komploya bulaşp
hapse düşen İzzeddin Keykâvus'u

Kırım hanı Berke'nin kurtarmasından sonra, hanın Kırım'a götürüp Kefe dolaylarına iskân ettirdiği Türk kolonisinin içinde yer almıştır. El-Birzâlî gibi bazı Arap tarihçileri bu yüzden Sarı Saltık'a "Saltık el-Kırîmî" diye anarlar. Berke Han'ın ölümünden sonra Sarı Saltık ve Türkmenler tekrar Dobruca'ya döndüler. Sarı Saltık burada 1293 yılına kadar yaşadı ve ölümünden sonra Babadağı'ndaki zâviyesine gömüldü. İbn Battuta, onun çok takdis edilen bir velî olmakla beraber, hakkında şeriatı uymayan şeyler anlatılan biri olduğunu haber verir. *Velayetnâme*'ye göre, o basit bir çoban iken günün birinde Hacı Bektaş Velî'ye rastlayarak onun himmetiyle ermişliğe ulaşır ve çobanlığı bırakarak kendisine intisap eder. Hacı Bektaş Velî, onu halife yaparak Rumeli'ye gönderip İslamiyeti yaymakla görevlendirir. Kaligra denilen yerde bir ejderhayı öldürerek halkı ve hükümdarın kızlarını kurtarır ve onları Müslüman yapar. *Saltuknâme*'de asıl adı Şerif Hızır olarak geçer, Hz. Peygamber soyundan olup Seyyid Hasan adında birinin oğludur ve bütün insanları Müslümanlığa sokmakla görevlidir. *Seyâhatnâme*'deki menkabelerinde asıl adının Mehmed Buhârî olduğu,

ancak Sarı Saltık adında bir rahibi öldürerek onun kıyafetine bürünüp Hristiyan halkı gizli gizli Müslümanlığa soktuğu için Sarı Saltık dendiği bildirilir. Menkabeler ışığında Sarı Saltık hem bir Türkmen Babası ve İslam velîsi hem de Müslüman bir şeyh kimliğinde bir Hristiyan azizi olmak üzere iki kişilikle karşımıza çıkmaktadır. Bu çift kişilik, J. Deny, F. W. Hasluck ve Ahmet Yaşar Ocak'a göre Balkanlarda İslam propagandası yapan Bektaşî dervişlerinin, halkı kolayca Müslümanlığa ısındırmak için, halkın çok iyi bildiği eski Hristiyan azizlerinin menkabelerini, Sarı Saltık'a uyarlamasının bir sonucudur. (OSB, s. 11-22; BAİ, s. 183-189)

ş. 140v1

sālūshk/sālushk: (Far.+T.) İkiyüzlülük, hilekârlık, mürâîlik.

s. 98r4

s. (şatan) 200r1

s. (şatarsın) 201v4

şan-: İstemek, dilemek; düşünmek, tasavvur etmek, zannetmek; kuşgulanmak, tereddüt etmek. krş.

bk. **sañ-**

ş. 165r4

ş.-a 179r2

ş.-a (ëtdügüm qalur ş.) 92r7

ş.-an 162r4

ş.-anların 176v1

ş.-asın 142v5
 ş.-asın (buşuyı ibrāhīm edhem) 27r5
 ş.-ayın 153r1
 ş.-dum (dünye bākī kala ş.) 39r2
 ş.-ma 19v5, 46v5, 68v4, 93v2, 118v4, 136r4
 ş.-mañ 168r3, 168r3
 ş.-mañuz 123r1
 ş.-maz 50r5
 ş.-up 103v2
 ş.-ur 23r2, 24r1, 73r4
 ş.-ur (şağır işitmez sözi gece ş. gündüzi) 165r2
 ş.-urisañ (kime ne ş. kendözündür) 53v4
 ş.-ursañ (sen saña ne ş. ayruğda anı şan) 165r4

sañ-: Sanmak, düşünmek, tasavvur etmek.
 krş. bk. **şan-**
 s.-asın 50v4

saña: Sana, kendine.

s. 4v6, 5r3, 7r5, 7r6, 10v5, 11v5, 12v3, 14r1, 14r4, 15v4, 16v2, 19v3, 19v3, 20r1, 23v3, 23v6, 24r1, 24r6, 27v4, 29v3, 29v4, 31v5, 32r1, 33v2, 43v3, 45r3, 45v3, 45v3, 46v1, 46v5, 47r6, 47v4, 50r6, 50v4, 50v5, 51r3, 51r3, 51r5, 51r6, 51v5, 53r2, 57v5, 58r5, 60r3, 60r5, 60r5, 61r3, 61r3, 61v5, 62r5, 62r6, 80v4, 82r2, 84r3, 87v2, 88r3, 88r4, 88r5, 90v4, 91r5, 96v5, 100v5, 102v5, 103r6, 103v3, 104v2, 106r1, 109r1, 113r1, 113r1, 117v3, 117v4, 117v5, 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2,

125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2, 132r2, 140v2, 144r4, 145v6, 146r4, 146r6, 147r5, 148r2, 148r4, 148r5, 148v2, 148v4, 150v6, 155v6, 156r4, 165r4, 168r6, 173v4, 174r4, 175v6, 179r3, 179r7, 181v5, 181v7, 182r2, 182v3, 194r2, 205v1, 206r4, 208r3, 208r6, 208v1, 210r4, 210v1
 s. (sen s.) 176r4

şanu: Fikir, düşünce, istek, dilek, zan, tasavvur; giz, sır.

ş. 90v3

ş.-muza (ëremezüz) 172v1

şap-: Yolunu değiştirmek, uzaklaşmak.

ş.-ar 68v5

şapmasuz: Sapmadan, dosdoğru, doğru yoldan ayrılmadan.

ş. (özile ş. varanlarını) 52r6

şar-: Sarılmak, örtüyle dolanmak; kundağa sarmak.

ş.-alar (kefen ş.) 115r5

ş.-dılar (elüm ayagum ş.) 114r6

şarar-: Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek; solmak.

ş.-a (beñzi ş.) 171r6, 177v4

ş.-mış (beñzi ş.) 7r1

şarıl-: Etrafında yer alınmak, kuşatılmak, çevrelenmek.

ş.-ur 125v2

sarāy: (Far.) Saray, hükümdarların gösterişli binası. **Tas.** Mutlak güç ve hüküm sahibi Allah'ın yerleştiği insan gönlü, kalp.

s. (köşk ü s.) 166r4, 194r4, 194v6

s.-dur (köşk ü s.) 122r3

s.-ı (süpürmedün) 26r5
 s.-ın (birlik s.) 112v4
 s.-ın (varlık s.) 110r6
 s.-ına (ma'nā s. bak) 183r1
 s.-lardasın (köşk ü s.) 128v2
 s.-uñı (düzetgil) 22v5

şarıcı: Sarıcı, dolayıcı, hazırlayıcı.

ş. (kefen ş.) 176r1

şarp: Çetin, güç, şiddetli, sert, keskin, güç yetmez.

ş. 96v2

ş. (iş) 30r6

ş. (yola varanlara) 164r4

ş. (yola varası) 199r3

şarplık: Güçlük, geçilmesi zor olan.

ş. durur 183r3

şarrāf: (Ar.) Sarraf. *mec.* Bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimse. *Tas.* Mürşit, tasavvufla ilgilenen, içinde cevher taşıyan insanları eğiten kişi.

ş. (gerek gevherün kıymetini bilesi) 201r4

ş.-lara (gevheri ş. vèrdük) 108r1

ş.-laruñ (katında) 158r2

şat-: Bırakmak, kurtulmak, baştan atmak, koyup gelmek; söylemek, nakletmek, dinletmek; kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, taslamak.

ş.-ageldüm (müsküm ş.) 171v4

ş.-an (hūy ş.) 115v4

ş.-an (sāluslık ş.) 200r1

ş.-ar 148v1

ş.-arsın (sālūsılık ş.) 201v4

ş.-arsın (simsārılık ş.) 201r5

ş.-arsın (şerhile söz ş.) 150v3

ş.-mağa 126r4

ş.-mayalar (şūfılık ş.) 91v1

ş.-mayalar 91v4

şataş-: İstenmeyen bir duruma uğramak, bulaşmak, duçar olmak; rastlamak, tesadüf etmek; öz eleştiride bulunmak.

ş.-dı 17v1, 17v1

ş.-dum (derdümile ş. güle güle) 130r5

ş.-dum (ölmez dirlige ş.) 185r5

ş.-maduñ (sağa ş. sen) 51r6

şatu bāzār: (T.+Far.) Alışveriş, alım satım. *Tas.* Kimilerinin dünyayı verip ahireti kazanması, kimilerininse ahiretini feda edip dünya peşinde koşması.

ş. 83r1

ş. (eyleridi) 81r4

şavaş: Savaş, harp, kavga, mücadele. *Tas.* Nefis ve gönül mücadeleleri.

ş. (nefsile ş. eyleyem) 134v4

ş. (oldı) 185r2

ş.-ında (yol ş.) 11v1

şavaş-: Savaşmak, mücadele etmek. *Tas.* Nefsin tüm kuvvetleriyle savaşmak, nefsiyle mücadele etmek.

ş. (kibir kıdayısa anuñla ş.) 12v2

ş.-up (yolda ş. geldüm) 124v1

şavul-: Savuşturulmak, geçiştirilmek, atlatılmak, bertaraf edilmek; vakti geçmek, çağ, zamanı geçmek.

ş. (yort u ş.) 112v1

ş.-maz 60v3

şavur-: Savurmak, dağıtmak, göğe yükseltmek. *Tas.* Ben tahtını terk edip irşat olmak.

ş. (külümi ş. göge) 196v2

ş.-alar (külüm göge ş.) 202v2

ş.-duñ (külin ş.) 184v9

şay-: Tutmak, addetmek, bedel tutmak, bir şey yerine kabul etmek; saymak, sıralamak.

ş.-a (bahā ş.) 48v1

ş.-an (varlığın yoklığı ş.) 94v2

ş.-mağ 157r2

şayak-: Soyakmak, aslına erişmek, dönmek.

ş.-dı 193r1

şayıl-: Hesaba katılmak, kabul edilmek, addedilmek.

ş.-mamağ (şoya ş.) 74v1

şaykal: (Far.) Cila. *Tas.* Manevi temizlik.

ş. (tamarlarına ş. urğıl) 45r5

şayru: Hasta. *Tas.* Özünden uzaklık.

ş. (dünye seni ş. eyler) 164v2

ş. (olmuş) 166r2

ş.-lara 164v2

sayvān: (Far.) Sayeban, gölgelik, çadır, koruyan.

s. (eyledüm) 131r2

sayyād: (Ar.) Avcı.

ş.-uñ 90r4

sāz: (Far.) Müzik sesi; çalgı, müzik aleti.

s. 66r6, 144v4

s.-ıla 168v6

s.-ın 58r4

s.-ını 189v1

sāzikār: (Far.) Uygun, muvâfık, sâzkâr.

s. (eyledi) 63v2

sebak: (Ar.) Ders.

s. (dostlardan okı bir s.) 102v4

s. (‘ışkdan s. okı) 103r4, 103r6

s. (vêrür) 105r3

s.(ğ)-ın (vêribidi) 172v5

s.-umı (okıdum) 132v2

sebeb: (Ar.) Sebep, bahane, vasıta.

s. 80v6

s. (eyleyübile) 179v6

s. durur 85r4

sebil: (Ar.) Sebil, su dağıtılan yer. *mec.*

Verici, bereketli, bol, çok.

s. (ol kamuya) 19v5

s. (olubanı) 174r1

s.-dür 46v3

sebîl ol-: (Ar.+T.) Akmak. *Tas.* İmanın gitmesi.

s.-ur 183v3

sebūk-bār: (Far.) Yükü hafif.

s. 106r4

seccāde: (Ar.) Seccade, namazlık.

s. 24r2

s.-yçün 98r6

secde: (Ar.) Secde, Allah için yere kapanma. *Tas.* İtâat etmek, aslını bilmek, topraktan var edildiğini bilip yine toprağa döneceğini kabullenerek mahviyyete ulaşmak.” (MT-5, s.13)

s. (étmeye) 57v4

s. (êtsün) 188r3

s. (kılur) 64v1, 198v1

s.-ye (vardı yüzüm) 195v2

s.-yi 188r4

seç-: Tercih etmek; görmek, farketmek;

ayırmak, ayırt etmek; farklı görmek.

s.-di 35v4

s.-egör (nefs duzağın s.) 78v2

s.-eler (eyü yavuzdan s.) 111r5

s.-emedüm 196r2

s.-emedün (hâli kâlden s.) 103v3

s.-er (hayru şerden s. oldum) 145v1

ş.-er (karayı ağıdan ş. oldum) 145r6

s.-mek (ayırup s. olmadın) 132v2

sefer: (Ar.) Yolculuk, seyahat; ölmek irtihal etmek. **Tas.** Allah sevgisiyle dolup taşan insan gönlünün dünyevî bağlardan kurtulup Cenabıhakk’a yönelişi, maddeden manaya yolculuğu.

s. (âhirete s. edem) 134v2

s. (‘azm-i s.) 69r6

s. (èdedurur) 91r2

s. (èy uzak s. edenler) 94r3

s. (hîç kılmagıl ırak s.) 94r4

s. (ırak s. bizden kıla) 196r5

s. (kendüsüz s. gerek) 106v4

s. (kıldı) 155r4

s. (mi’râc’a s. edicek) 129v3

s. durur 94r3

s.-e (varam) 72v6

s.-üm 72v6, 73r1, 196v1

segir-: Koşmak.

s.-düm (oturum) 98r3

segirt-: Koşmak, koşturmak. **Tas.** Ölüm gelmek.

s.(d)-ür (ecel atı s.) 15r1

segirtdür-: Koşturmak. **Tas.** Nefsi terbiye etmek

s.-em (nefs atın s.) 138r6

sehel: (Ar.) Kolay, pek basit.

s. 114r1

seher: (Ar.) Seher, şafak sökme vakti.

s. 83v2 , 83v2, 83v3, 83v4, 83v5,

83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4,

86v6, 95r1, 173r5

sekit-: Tekdir etmek, azarlamak; sakinleştirmek, dindirmek.

s. 43r4

sekiz uçmağ: Sekiz cennet. bk. **sekiz uçmağ.**

s. (ède) 95v3

s.-ın 133v2

s.-uñ 58r6

sekiz uçmağ: Sekiz cennet. Yûnus suresi 25. ayette esenlik yurdu; Kehf suresi 107. ayette bahçeler anlamında Firdevs; Tâ hâ suresi 76. ayet, Beyyine suresi 8. ayet, Nahl suresi 31. ayet, tevbe suresi 72. ayette ebedî oturulacak yurt anlamında Adn; Furkan suresi 15. ayette ebedîlik yurdu anlamında “hâlidîne” huld; Secde suresi 19. ayet ve Necm suresi 15. ayette sığınılacak yurt, konak anlamında me’vâ; Ankebut suresi 64. ayette yaşayış yurdu; Fâtır suresi 35. ayette oturulacak yurt; Vâkıa suresi 12. ayet, Şuarâ suresi 85. ayette nimetler yurdu anlamında naîm cennetleri.

s. 122r3, 125v5, 153r3

sel: Sel. **mec.** Gür, çok.

s. (göz yaşı s. gibi akar) 29r1

selām: (Ar.) Huzur, güven, esenlik dileme.

s. (ne s. kılam) 195v3

s. (vermeklige) 16v5

selāmet: (Ar.) Doğruluk, düzgünlük, sağlamlık; kurtulma, kurtuluş, esenlik.

s. (dudtı) 63v3

s. (olduk) 64v4

selāfın: (Ar.) Sultanlar, padişahlar.

s. 160r1

selīm: (Ar.) Maddî ve manevi kusuru olmayan, sağlam, doğru.

s. (ol) 148r2

selmân: (Ar.) Selmân-ı Fârisî. Ashâbın ulularından olup Isfahan'da doğmuştur. Önceleri Mecûsî imiş. Bir kilise önünden geçerken içeri girmiş ve Hristiyan olmuştur. Daha sonra Şam'a gitmiş ve yeni gelecek peygambere hizmet için Medine'ye geçmiştir. Hz. Peygamber'i görüp Müslüman oldu. Daha sonra Hz. Ali ile uzun süre birlikte bulundu. Vefatı 655'te Medâyin'dedir. Selmân kelimesinin bir şey istemek, dilenmek anlamı da vardır. Rivayete göre Selmân, başkanlığını Hz. Ali'nin yaptığı Kırklar'danmış. Kırklar için eline keşkûl alıp halktan bir şeyler toplarmış. (ADŞS, s. 398)

s. (olam) 137v5

sem': (Ar.) İşitme, duyma, söz dinleme, kulak verme.

s. (ü başâret) 63v6

semâ': (Ar.) "Mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilahiler eşliğinde tennûre denen bir kıyafet giyerek belli bir usûle göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette dönmeleri ve bu surette icrâ ettikleri âyin." (MSL, semâ'); "Buradaki semâ kâinatın hatta her bir zerrenin devir ve hareketini temsil eder. Dönüşler sağdan sola doğru olup sol ayak yerde sâbit kalır. Sağ ayakla sol yana çark atılır, sol ayak geriye doğru sürülerek yine sola doğru yürünür." (ADŞS, s. 398-399)

s.-a (girmeyen) 89r6

s.-ına 89v3

semir-: Tavlanmak, şişmanlamak. *mec.* Azgınlaşmak.

s.-di (şeytânlar s.) 207r1

semirt-: Şişmanlatmak, tavlandırmak. *Tas.* Nefs için nefsin isteklerini yerine getirip onu tatmine çalışmak; can için ilahi aşk ikliminde manevi hazlar elde etmek.

s.(d)-ür (cânı s.) 74r3

s.-meye (nefsini s.) 164r6

sen: Sen.

s. 7r3, 10v4, 13r6, 13r6, 14r2, 14r5, 14v1, 15r2, 15r3, 16r2, 19v1, 19v2, 19v3, 21r1, 23v2, 23v4, 24v5, 25r1, 25v4, 26r1, 27v5, 30r2, 30r3, 30v3, 32r2, 32v5, 33r1, 33v2, 39r3, 42r1, 42r1, 42r1, 42r2, 42r2, 42r2, 43r3, 43v7, 45r3, 48r1, 48r3, 50r4, 50r4, 50v3, 51r2, 51r2, 51r4, 51r6, 51r6,

51v4, 53v1, 53v2, 53v3, 54v4, 57r4,
 59v4, 60r6, 62v1, 62v3, 62v5, 63r1,
 63r2, 63r3, 66r2, 67v6, 69r6, 71r4,
 82r2, 82r4, 82r5, 82v2, 82v2, 82v2,
 83r2, 83r5, 87r4, 88r1, 93r6, 94r6,
 94v1, 94v1, 96r6, 96v1, 98v1,
 100v2, 102r6, 102v6, 103r4, 103r5,
 103v5, 104r5, 104v2, 105r6, 106r1,
 106r4, 107r3, 107v5, 113r6, 113v1,
 116r2, 123r7, 125v6, 128r7, 128v4,
 140v2, 146r5, 146v2, 147r6, 147v3,
 148r2, 148v3, 150v2, 150v5, 150v6,
 155v7, 156r5, 156v1, 156v3, 156v5,
 157r6, 158v4, 158v6, 159r1, 159r3,
 159r6, 160v2, 160v5, 160v5, 160v6,
 160v7, 161r1, 161r3, 161r4, 163v5,
 165r4, 168r4, 169r5, 170r3, 174v4,
 178r6, 178v4, 179r1, 179v2, 180r1,
 187v4, 190v6, 191r4, 191r4, 198v2,
 198v6, 200r4, 203v2, 204r6, 205r3,
 205r5, 205r6, 208v3, 208v4, 209r4,
 209v5, 209v6, 210r2, 210r4

s. (ğayr-ı s. ü benidük) 189v4

s. (saña) 176r4

s. (sen dëym) 139v2

s. (ü ben eyledi) 190r5

s. durur 61r2

sencileyin: Senin gibi.

s. 19v3, 128r6

sende: Sende, kendinde.

s. 7r5, 18r5, 45v5, 94v1, 99r6,
 105v2, 112v6, 113r1, 123v1, 148v5,
 150r6

s.-dür (dost s.) 94r4

s.-ken 182v1

s.-yiken 94r3

senden: Senden, kendinden; benlikden.

s. 6v3, 23v5, 32r5, 32r5, 42r3, 47v5,
 53v5, 54r2, 60r4, 60r5, 60r5, 61r1,
 69v5, 70r2, 81v5, 90v6, 96r6, 96r6,
 109v1, 109v6, 113r1, 125r3, 128v3,
 153r4, 157r5, 173v3, 173v4, 178v6,
 180v4, 182r2, 182r3, 210r1

seng: (Far.) Taş.

s.-ini (hāk ü s.) 182r5

seni: Seni, kendini, benliğini, nefsinin,
 özünü. krş. bk. **sëni**.

s. 5r1, 5r5, 6v3, 13r5, 13v1, 14v1,
 14v6, 15v1, 15v1, 19v2, 19v3, 23v6,
 32v2, 33r5, 33v2, 42r1, 42r3, 42v5,
 43r5, 47v4, 50r4, 50r4, 51r2, 51v1,
 53v3, 57v4, 57v6, 58v2, 60r5, 60v5,
 71r4, 75r4, 87r3, 87r6, 88r2, 88r2,
 95v5, 102v5, 103r1, 106r4, 109r7,
 109v2, 109v4, 110r1, 113v6, 116r2,
 123v3, 123v4, 131v5, 131v5, 141v4,
 141v6, 141v6, 141v7, 145v6, 145v6,
 146r5, 146r5, 146r5, 153r1, 153r5,
 153v4, 154v2, 158r7, 163v5, 164v2,
 166r5, 169r5, 173v5, 175r5, 182r4,
 182r5, 184v9, 190r6, 194v3, 196v6,
 202r3, 202r3, 202r3, 202r3, 202r4,
 202r4, 202r5, 202r5, 202r6, 202r6,
 202v1, 202v1, 202v2, 202v2, 202v3,
 202v3, 205r5, 205r5, 205r6, 205v1,
 205v2, 205v3, 205v4, 205v5, 206r1,
 209r3, 209r4

s. (bilesin) 51v1

s. (bilmeyince) 102v6

s. (bildünjise) 103r5

s. (begenmegi ko) 104v2

s. (begenme) 12r6

s. (bulursın) 142r1

s. (bilimedün) 15r2, 159r6

s.-idün 205r6

sêni: Seni. krş. bk. **seni.**

s. 16v3, 24r4

senlik: Senlik, benlik. **Tas.** Nefs, kibir, benlik davası.

s.(g)-i (ara yerden gidermezsen) 102v6

s.(g)-ün (elden bırak) 93r6

sensin: Sensin, kendinsin.

s. 13v6, 53v2, 56r1, 57v3, 60r3, 60r4, 61r2, 61r2, 88r1, 88r2, 88r5, 109v6, 123v2, 124r1, 125r3, 125r3, 178v7, 179v5, 202r6

sensüz: Sensiz. **Tas.** Benliksiz, kibirsiz, varlıksız.

s. 25v4, 56r1, 58r4, 58r5, 59r2, 88r1, 109v6, 124r1, 141v4, 142r2, 157r3, 175r2, 175r2, 179v4, 205v5

s. (dost katına s. git) 106v4

s. (dost yüzine s. bak) 106r4

s. (olurısam) 131v4

senün: Senin. krş. bk. **sênün.**

s. 10r5, 10v4, 14r5, 15v6, 21v6, 32v5, 42r2, 47v2, 47v5, 50r4, 51v4, 53v2, 53v3, 58r1, 58r3, 58r6, 59r2, 59r3, 63r2, 82r5, 82r7, 92v3, 92v3, 105v2, 107r2, 107r2, 107r3, 107r4, 107r5, 107v1, 107v2, 107v3, 107v4, 107v5, 109v2, 109v5, 115r6, 115v5, 118v6, 121r1, 122v5, 124r1, 128r7, 130r6, 131v3, 131v4, 141v5, 153r5,

163r7, 166v4, 178v7, 179v2, 179v6, 185v1, 194v3, 209r2, 209r2

s. durur 10v4

s.-dür 18r5, 18r5, 25v3, 25v3, 85v6, 86r5, 113v1, 179v3, 210v1

s.-em 80v6, 123v5

s.-içün 131v3, 167r5

s.-ile 56r2, 60r4, 60v4, 154v1

s.-le 42r2, 47v2, 47v5, 50v4, 51r5, 94r5, 94r6, 169r1, 178v6, 182r2

s.-ledür 142r2

sênün: Senin. krş. bk. **senün.**

s. 15r3

ser: (Far.) Baş, kafa.

s. 106r3

s. (bî-s.) 106v3

serâb: (Ar.) Serap, hayalî görüntü; değersizlik, beyhudelik, boşunalık. **Tas.** Dünyanın geçici görüntüsü ve anlamsızlığı; kibirlilik, kendini beğenmişlik, fazla gurur; gösteriş, abes şey.

s. 82v4, 140r4

ser-be-ser: (Far.) Baş başa; baştan başa.

s. 89r6, 98r1

ser-encâm: (Far.+Ar.) Bir şeyin sonu, akıbeti; sonunda.

s. 30r4, 44r4, 52r1

ser-gerdân: (Far.) Başı dönen, sersemlemiş olan, şaşkın, perişan.

s. (ol) 203v2

s. (ola) 61r5

serheng: (Far.) Çavuş, yasakçı, kapı bekçisi.

s.-ini (ecel s.) 181v7

s.-ler 117v2

ser-hoş: (Far.) Sarhoş, mest; memnun, hoşnut. **Tas.** İlahi aşka düşüp kendinden geçmiş derviş; güçlü bir vârid nedeniyle kendinden geçen.

s. (cânı s. eyledi) 191v3

s. (‘ışkı beni s. eyledi) 191v4

s. (olam) 140r6

s.-am (ezeliden s.) 171v5

ser-māye: (Far.) Yapı taşı, malzeme; servet, varlık. **Tas.** Maddî ve manevi anlamda iyi veya kötü her türlü edinim, dünyada yapılanlar.

s. 18r3, 25v2, 41v6, 92v7, 152r1

s. (bir avuç toprak) 151v7

s. (cânı) 184v2

s. (‘ıruż s. olmaz) 41v3

s. (‘ışkdur s.) 41v2

s.-m (ne s. ola) 142v6

s.-müz (getüreler) 111r6

s.-si 107r4, 199r5

s.-si (gêrçek erün bu yolda yoklukdur s.) 202v6

s.-sini 192v5

ser-mest: (Far.) Sarhoş. **Tas.** İlahi aşkla kendinden geçmiş.

s. 106r5, 144r1

server: (Far.) Baş, başkan, reis, ulu, önde bulunan.

s. 75v6

s. (âdem’i halka s. eyledi) 186v5

s.-i (muḥammed dîn s.) 69r1

s.-i (peygām-berler s.) 172r6

s.-i (taṭṭuk gibi s. var) 69r3

sev-: Sevmek, sevgi duymak, muhabbet beslemek, gönül vermek.

s. (sevüye düşdi gönül) 114v5

s.-dügü 88v2, 163v7

s.-dügüm 57v6, 101v3

s.-dügümi 141v4, 143r2

s.-dügün 92v3

s.-dük 203r1

s.-e 56v3, 57r5, 191r3

s.-elden 153v4

s.-eliden 58v2

s.-elüm (sevilelüm) 96v4

s.-em 131v5

s.-emez (dünyeyi merdân kişiler) 40r1

s.-en 60v5, 72r6, 111v6,

s.-en (dostı s.) 191r4

s.-enden 102r4

s.-ene 40v2

s.-eni 76v5, 184v9

s.-enler (dostı gêrçek s. benligin elden kodi) 195r3

s.-enler (dostı s. toğurlığı bulur) 52v4

s.-enlerün (seni s. ola mı ‘aqlı) 87r3

s.-er 6r6, 76r1, 79r6, 92v7, 92v7, 92v7, 102r4, 104r4, 109v4, 114v6, 199r5

s.-er (dost sendedür ḥalvet s.) 94r4

s.-er (ḥāzırları s. kâdir) 109r2

s.-erem 87r6

s.-erem (‘ışk esrugin) 130v2

s.-eridi 132r2

s.-eridük (ma’şūkayı) 162v6

s.-erin 99v4

s.-erin (dostı gêrçek s.) 195r3

s.-erise (dostı s.) 65v3
s.-erise (kişi neyi s. cānı aña uyakdı) 193r2
s.-erise (kişi neyi s. dilinde sözi ol olur) 189r3
s.-eriseñ 6v3, 6v5, 102r6
s.-eriseñ (neyi s. gözlersin anı) 46v1
s.-eriseñ (neyi s. ĩmānuñ oldur) 6v2
s.-ersenñ (dünyeyi miñnet bulasın) 155v4
s.-ersenñ (‘ışkı s. cān olasın) 155v3
s.-ersevüz 104r4
s.-gil (ya s. dünya dutğıl) 79v2
s.-gil (ya s. yol iletgil) 79v2
s.-me 46r6
s.-me (ko s. dünyeyi) 32r5
s.-medi (dostdan artuñ yünus nesne s.) 180v6
s.-mek 48v4, 110r1
s.-meyen 142r1
s.-meyenünñ (cāndan s. ĩmānı taş oldı) 185r6
s.-meyesin (nice s. sultānuñ oldur) 6v2
s.-meziseñ 198v5
s.-mezlere 109v2
sevāb: (Ar.) Sevap, ecir, iyi davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükafat.
ğ. (olsun) 182v4
sevdük: Sevgili, dost.
s. 137r4
s.(g)-i 165v1
s.(g)-ile 192v7
s.(g)-ümden (ayrılmayam s.) 175r3

s.(g)-ümünñ 188v6
s.(g)-ünñ (gözle) 159r1
s.(g)-ünñden (öte menzilün yok) 6v4
s.-ler 163v7

sevdükli: Seven.

s. 192v7

sevgü: Sevgi, dostluk, muhabbet, bağlılık.

s. 48r5, 80r5
s.-den 48r3
s.-ñden 58r6
s.-si 48r6, 57r4, 80r4
s.-sin (dost s. berkitmeyen) 74v4
s.-sine 80r6
s.-yi 48r5
s.-yile (giderin) 175r3
s.-yile (toñ) 48r6

sevi: Sevgi, aşk, muhabbet. krş. bk. **sevü.**

s.-si 107v1
s.-yiçün (benüm işüm s.) 126r5

sevil-: Sevilmek, sevgi beslenmek, sevgi

duyulmak. krş. bk. **sevül-**
s.-e (gönülde dost s.) 175r2, 175v1
s.-elüm (sevelüm s.) 96v4
s.-ibilem 102r4

sevin-: Sevinmek, memnun ve hoşnut olmak.

s.-di 19r4, 94v4
s.-dügi 60v6
s.-ür 191v6
s.-ürem (ne varlığa s.) 202r4

sevişgen: Çok seven.

s. (olur) 89v6

sevrik-: Maddî varlığından kurtulmak, benliğinden kurtulmak, dünya

işlerinden vazgeçmek. (DLT, sewrit-:

Eşyayı boşaltmak, işi bitirmek.)

s.-esin 12r3

sevü: Sevgi, aşk, muhabbet, sevilen şey.

krş. bk. **sevi**.

s.-ñdür 6v3

s.-den 160r3

s.-ye 97v1

s.-ye (sev s. düşdi gönül) 114v5

sevül-: Sevilme. krş. bk. **sevil-**

s.-dük (ma'şûk olduk) 203r1

sevürk-: Varlığından vazgeçmek, işi

bitirmek. (DLT, sewrit-: Eşyayı

boşaltmak, işi bitirmek.)

s.-mişler (yolına birikesin) 12r3

seydî balum: (Ar.+T.) Geyikli Baba'nın

arkadaşlarındandır.

s. (ilinden) 198r2

seyir: (Ar.) Mana âlemi, mana âleminde

gezinme. krş. bk. **seyr**.

s. (içinde sırrı) 112v5

seyr: (Ar.) Yürüme, gezip dolaşma,

gezinme, teferrüç; gidişat, yol; mana

âlemi, mana âleminde gezinme. **Tas.**

Bir insanın vahdet âleminde kesret

âlemine ve bu kesret âleminde

tekrar Hakk'a yükselmek için yaptığı

manevi yolculuk. İki çeşit seyr

vardır: Hakk'a yolculuk, Hak'ta

yolculuk. Hakk'a yolculuk Allah'ı

tanımayla son bulur. Hak'ta

yolculuğun ise sonu yoktur. Birinci

seyrde perdeler ortadan kalkar ikinci

seyrde tamamen yanarlar. Salik her

iki dünyanın darlığından çıkmıştır.

krş. bk. **seyir**.

s. 209r6

s. (èderken) 195v6

s. (èdüp) 153v4

s.-i 88v3, 112v5

seyrân: (Ar.) Gezip dolaşma, gezinti;

bakıp seyretme, temaşa. **Tas.** Manevi

âlemdeki yolculuk, müşahede.

s. (ârzü kılırsın) 159r4

s. (bulutlayın s. èdüp) 121v5

s. (cevlân olam) 138r1

s. (kılasım gelür) 84v2

s. (u cevlandıydum) 119r1

s. (urdam) 172r2

s. (yele binüp s. kılan) 135v3

seyrân-geh: (Ar.+Far.) Gezinti yeri.

s.-i 88v2

seyrek: Nadir, az rastlanan, binde bir.

s.-dür 92r3

sez-: Sezmek, hissetmek, farkına varmak.

krş. bk. **sêz-/şêz-**

s.-düm (ögüm sende s.) 7r5

sêz-/şêz-: Sezmek, hissetmek, farkına

varmak; anlamak, kavramak, idrak

etmek. krş. bk. **sez-**

s.-er 152r2, 196r4

s.-erem 119v5

s.-mesen 21v1

ş.-mezse 40v2

şı-: Yenmek, mağlup etmek, tepelemek,

öldürmek; kırmak, yıkmak, harap

etmek. **Tas.** Nefsi öldürmek, benliği

yok etmek.

ş.-dılar 9r4

ş.-mayasın (göñlin şırçadur ş.) 111v7

ş.-mak (göñlün bütün ş. gerek) 90v4

ş.-rsın 183v3

ş.-yan (varlık leşkerin ş.) 106v1

ş.-yup (çerisin ş.) 9r6

şıçra-: Bulaşmak.

ş.-maya 185v1

şiddik: (Ar.) Doğru sözlü ve temiz, pek doğru, sözünün eri; sadakatli; Hz. Ebu Bekir'in lakabı. **Tas.** Hz. Muhammed'i ve onun Allah'tan getirdiği her şeyi tasdikte kemale erişen, söylediği her sözü bizzat yaşayıp hâl ederek peygamberlikten sonraki en yüce makama erişen kimse, şiddikiyet makamı ehli.

ş. 170v4

ş.-dur (ebū bekr-i ş.) 80v2

şiddik: (Ar.) Doğruluk, gerçeklik; temizlik, saflık; içten bağlılık, sadakat. **Tas.** Allah'a gönülden bağlanıp yalan, gösteriş, maddî manevî çıkarlardan arınarak alçakgönüllülükle olduğu gibi görünüp, görüldüğü gibi olma hâli.

ş. 102r2, 166r6

ş. (olam) 140v2

ş.-ı (gümānı ş. oda yak) 93v6

ş.-ı (bütün) 198v2

şifat: (Ar.) Özellik, vasıf; varlık, suret, şekil, hâl, keyfiyet.

ş. (dört ş.) 2v5

ş. (nedür bildünjise) 103r5

ş.-da 21v2, 138r4

ş.-ımış 199r4

ş.-uñ 105r3

ş.-uñ (gelmez dile) 157r2

şifât: (Ar.) Vasıflar, suretler, şekiller, keyfiyetler.

ş. (olur) 88v2

ş.-a (şüretten ş. gel) 147v2

ş.-ı (hâlik ş.) 8v6

ş.-ın 183r5

ş.-sın (sen bî-şifât ş.) 178v4

ş.-uñ 24r4

şığ-: Sığmak, yeri olmak; yakışmak, uymak; denk gelmek, uymak.

ş.-ar 176r6

ş.-madı 185v3

ş.-maz 65v4, 66r1, 79v2, 97v1, 143r2

ş.-maz (bu yolda da'vâ ş.) 6v5

ş.-maz (buhl u tama' ş.) 88v6

ş.-maz (edebe ş.) 142r7

ş.-maz ('ışka tanışık ş.) 74v5

şığın-: Sığınmak, sinmek, saklanmak, gizlenmek, yer tutmak. **mec.** Güvenmek.

ş.-ı (geçer) 104r6

ş.-mağın 204r4

ş.-asın 14r2

şın-: Kırılmak, parçalanmak.

ş.-dı 24v2

ş.-dukdan (şırça ş. şonra bütün olası degül) 112r1

şına-: Denemek, tecrübe etmek, yoklamak, imtihan etmek.

ş.-r 22r6

şınık-: Bozulmak, bozguna uğramak, yenilmek, öldürülmek; korkup kaçmak.

ş.-dı 9r1, 44r3

şınur: (Yun.) Sınır, hudut.

ş. (düşdi) 203r2

şıra: Boyunca.

ş. (yol ş.) 62r2

şirât/şirât: (Ar.) Yol, doğru yol; sırat köprüsü. Ahirette cehennem üzerinde kurulacak olan, kıldan ince kılıçtan keskin köprüdür. Müminlerin üstünden yıldırım hızıyla ve ayakları yere değmeden kolayca geçerek cennete gireceklerine, kâfirlerin ise üzerinden cehenneme düşeceklerine inanılır. Sıratın bin yılı yokuş, bin yılı iniş, bin yılı da düz yol olduğu söylenir.

ş. 66r1, 165v1

ş. (dervîşlik dirliği ş. üzredür) 117r1

ş. (-ı müstakîm) 117v5

ş. (ince ş. köprüsi) 199r4

ş. (kıldan ş. gerile) 170v5

ş. (nice geçesi) 183v2

ş.-a (ilteler) 205r1

ş.-dan (ince ş. geçmek) 110v2

ş.-ı (geçe) 114r1

şırca: Cam, billur. *mec.* Kalbin hassasiyeti, kırılmaya yatkın olması.

ş. (şındukdan sonra bütün olası degül) 112r1

ş.-dur (yârûn göğlin ş. şımayasın) 111v7

şırf: (Ar.) Saf, katıksız, sade, yalnız.

ş. 178v3

sır: (Ar. <sirr) Sır, gizem, örtülü, gizli; öz, hakikat. *Tas.* “Allah ile sevdiği

kulları arasında gizli kalan hâl ve maddî-manevi varlıklar hakkında Cenabıhak tarafından sadece gönül ehline bildirilen hakikatler.” (MSL, s. 2815)

s. 106v5, 120r7, 170r1, 171v7

s. (aç) 62r2

s. (eyleyem) 143v6

s. (ola) 113v5

s. (olıcak) 132v4

s.-a (èresi) 201r5

s.-dur 13r2

s.-ı 93v5, 112v5

s.-ı (âşikâr eyledi) 188v2

s.-ı (bilesin) 103r4

s.-ı (tuyan benem) 127r4

s.-ıdur (cân s.) 93v4

s.-ımuza (sır-daş olur) 178r3

s.-ına (cân s. varasım gelür) 85r2

s.-ını (duyan benem) 129v3

s.-ını (erenler s. tıyasın) 155v4

s.-umı 130v6

s.-umı (’âleme çağdum) 127r6

s.-umı (fâş eyledi) 191r6

s.-umuza (êrmezler) 178r2

s.-umuza 178r1

sır-daş: (Ar.+T.) Sırdaş, sır ortağı.

s. (olur) 178r3

şız-: Gözeneklerden yavaş yavaş akmak, çıkmak.

ş.-an 119r7

ş.-ar (taş yüzine şu ş.) 164v6

ş.-aram (lûleden ş.) 119v1

sızır-: Sızdırmak, eritmek, eritip akıtmak, süzmek.

s.-up (geldüm) 133v2

siccîn: (Ar.) Cehennemde bir vadinin adı, siccîn vadisi; en büyük günahların yazıldığı defter, bu defterin bulunduğu yer.

s. 16r4, 16r5

sil-: Silmek, temizlemek; parlatmak. *Tas.* Perde, engel kaldırmak.

s. (gözüm yaşın s.) 7v1

s.-e (gözüm yaşını kim s.) 174v6

s.-er (dost gözümü s.) 181r5

s.-esi (göz hicâbın s.) 201v1

s.-eyin (gönüllerün pasını s.) 70r5

s.-icek (gözün hicâbın s.) 94v3

simsârlık: (Ar.+T.) Komisyonculuk, aracılık. *Tas.* Kendini olduğundan farklı göstermek, hakikat sırlarına ermediği hâlde ermiş gibi davranmak.

s. (şatarsın) 201r5

sîmurğ: (Far.) Kaf Dağı'nın ardında yaşadığına inanılan efsanevî kuş, Ankâ. Her kuştan bir eser taşıdığı ve otuz kuş büyüklüğünde olduğu tasavvur edilir. Tüyleri renkli, yüzü insana benzer, adı var kendi yok bir kuştur. Efsaneye göre Ankâ dişi bir kuşmuş. Allah bu kuş için bir erkek yaratmış ve çoğalmışlar. Necid ve Hicaz taraflarına yayılmışlar. Ankâ, o yöredeki hayvanları birer birer alıp götürürmüş. Sıra çocuklara gelince zamanın peygamberinin duasıyla Ankâ kuşu nesli ile birlikte yıldırım çarpması sonucu ölmüş. Başka

söylentiye göre cennet kuşuna benzeyen yeşil bir kuş olduğu için bu kuşa “Zümrüdüankâ” denilirmiş. (ADŞS, s. 24)

s. (-ı kâf) 131r6

sin: Mezar, kabir.

s. 144v1

s. (karaņu s.) 172v3

s.-de 15r4, 75r4, 204v6

s.-den (yaņa göndereler) 176r2

s.-den (yaņa iledeleler) 115r4

s.-e (girürisem) 175r3

s.-i 75v4

s.-leri 144r6, 144v2, 145r2, 194r2

s.-üm 147r4

s.-üme 121r5, 128r3

s.-ün 115r6, 182r4

s.-ünde 182r5

siņ-: Gizlenmek, saklanmak, yer tutmak; özüne işlemek, yaramak, fayda etmek, hoş gitmek, hazmolunmak.

s.-er 17v3

s.-mez 37v5

siņek: Sinek.

s. 204v3

s. (niçe benin dēyene s. üşdi) 11v4

s.-ile (pervānenün yuvasında bal olmaya) 59v4

sinle: Mezar, kabir.

s. 165v1

s.-nde 174v2

sipāhī: (Far.) Atlı asker.

s. 25r5

s.-ler 9v2

sīr: (Far.) Tok, doymuş.

s. 75r5

siyāset: (Ar.) Ceza; mahkeme-i kübra.

s. (çeke) 183r6

s. (meydânında) 111r6, 165v6

s. (olmuş) 165v6

siz: Siz, kendiniz.

s. 123r1, 133r4, 150v3, 164r6, 180r2, 195v6

s.-de 195v6

s.-den 203r1

s.-e 72v4, 195v6

şoğul-: Suyu çekilmiş, kaynağı yitmek ya da kurumak, feri gitmek, solmak, sönmek. *mec.* Kısmeti kesilmek.

ş.-miş (şol kara gözler) 144v5

ş.-miş (kuyudan kim şuyı ilede) 48v2

şoḥbet: (Ar.) Sohbet; arkadaşlık, birliktelik. *Tas.* Allah'a gönül veren tarîkat kardeşlerinin bir araya gelip O'nunla beraber olduklarını bilmenin edebi ve huzuru içinde, şeyhlerinin veya içlerinden ehil birinin yönlendirmesiyle yaptıkları arifane söyleşme ve hâlleşmedir. Sohbet müridin iç âleminin gözeneklerini açar.

ş. (cānı semirdür) 74r3

ş. (ola) 193r6

ş. (şüfilere ş. gerek) 202v1

ş.-den 84v4

ş.-e (doymayan) 89v6

ş.-i (erenlerün ş. arturur ma'rifeti) 84v4

ş.-i ('ışkıla eder) 56v2

ş.-idür (evliyā ş.) 74r2

ş.-inde (mevlānā ş.) 168v6

ş.-inden 184r3

ş.-ine 198r6

ş.-lerde 92r1

ş.-lerde (baş çatup yanmayan 'aşık mıdır) 75r1

ş.-ümüz (ilāhîdür) 193r5

şol: Sol taraf.

ş. (birisi ş. omzuḡda) 169r3

ş.-a (şaḡa ş.) 66r6

ş.-da (şaḡda ş.) 79v5

ş.-da (şaḡda vü ş.) 8v5

ş.-um (şaḡum ş.) 166v3, 185r4

şol-: Solmak, tazeliḡini yitirmek.

ş.-ar (beḡzi ş.) 69v2

ş.-dı ('ışksuz biten çiçek ş.) 191r1

şolın-: Nefes almak, nasiplenmek.

ş.-ıcaḡ ('ışḡdan naşṡb ş.) 111v2

şoḡ: Son; akıbet.

ş. (menzilün ölmek durur) 69v4

ş. (ucı) 63r5, 87v3, 194r3

ş.-a (öḡden ş.) 60r3, 135r4, 181v4

ş.-a (öḡe ş.) 106r1

ş.-ı (vîrān olmaya) 173v3

şoḡına: Sonra, sonunda. krş. bk. **şoḡra.**

ş. 89r6

şoḡınca: Arkasından.

ş. 36v5

şoḡra: Sonra. krş. bk. **şoḡına.**

ş. 27v5, 89v6, 112r1, 150r4, 175v6

şor-: Sormak, suâl etmek; aramak; istemek.

ş. 69r6, 118r2

ş. ('ışḡ ḡaberin ş.) 157v5

ş.-a (geldüm) 136r5

ş.-alum 80v6
 ş.-ana 63r7
 ş.-ana (haber ş.) 81v5
 ş.-anlara 128r1, 164v3, 176v5
 ş.-ar 65v5
 ş.-ar (olursa) 160v3
 ş.-aram (şu'âl ş.) 168r6
 ş.-arısı 117v4
 ş.-arısın 60v2, 65r6, 176v3
 ş.-arısın (dostdan haber ş.) 190v3
 ş.-arsın 54v4
 ş.-asın 154v3
 ş.-ayın (haberüm ş.) 152r3
 ş.-dı 125v6, 187v2
 ş.-dum 136v4
 ş.-duş 7r4
 ş.-ıgelem 128r1
 ş.-ıncaymış 101r1
 ş.-ma 90r5
 ş.-mağıla 163r4
 ş.-mak (bilenlere ş. gerek) 100r4
 ş.-maz 97r5
 ş.-maz (hālüm ş.) 97r3
 ş.-sunlar 121r5
 ş.-uñ 71r2, 100v2, 132r4, 181v2, 184r2
 ş.-unca (yol ş.) 62v1
 ş.-up (derdüm ş.) 206r3

şordur-: Sordurmak.

ş.-an (ben oldum) 121r5

şoru: Soru, suâl; hesap, sorgulama. krş. bk.

şoru.

ş. (hisâb alalar) 172v3

ş. (hisâb şorılacak) 111r4

şorıl-: Suâl edilmek, soru yöneltmek.

ş.-ıcağ (şorı hisâb ş.) 111r4

şoru: Soru, suâl; hesap, sorgulama. krş. bk.

şorı.

ş. (hisâb) 65v5, 82v2

şorucı: Soru meleş.

ş. 121r5

ş.-lar 172v3

şovuğ: Soğuk.

ş.-dan (korkmaz issi ş.) 197r6

şovuğluk: Soğukluk, serinlik.

ş.(ğ)-ı 173r1

şoy: Soylu, asil; soy, kan, nesil, zürriyet.

ş.-a (şayılmamak) 74v1

ş.-dan 73v2

şoy-: Derisini yüzmek; soymak.

ş.-amaz 99r1

şoyla-: Ululamak, tazim etmek, soylu göstermek; deyiş demek, manzum söz söylemek.

ş.-r ('ışk sözlerin ş.) 178r1

ş.-yana 78r1

şög-: Sövmek, küfretmek.

s.-er 97v2

söyle-: Söylemek; konuşmak; haber vermek, bildirmek, anlatmak.

s. 10v5, 50v4, 67r2

s. (hakk'ı s.) 181v5

s. (hakkı s.) 50v3, 91r5

s. (sözi s.) 68v3, 95v5

s.-di 2r1, 186r3

s.-di (haberler s.) 195v4

s.-di (haber s.) 27r1

s.-dügi 143v2

s.-düm (gönlümdeki rāzımı s.) 136r1

s.-dün 109v3

s.-gil (sözi s.) 70r5
s.-gil (tatlu sözler s.) 91v6
s.-me (fâsid haber s.) 66v5
s.-me (sözin s.) 158r1
s.-mege 67r5
s.-mege (ahvâlüm s.) 101v4
s.-megün 70r4, 70r4
s.-memek 70r4
s.-meye (yalan s.) 167v4
s.-mez 183v5
s.-mez (olmuş) 144v3
s.-mez (söz s. ola) 147r2
s.-r 26v3, 60r5, 80r1, 86v5, 158r3, 169v4, 170r2
s.-r (dilüm s. eyledün) 186r4
s.-r (hak varlığından s.) 148v6
s.-r (küfür s.) 37v5
s.-r (sözin s.) 61r3
s.-r (şi'r dilinden s.) 203v3
s.-rem 136r3
s.-ridüm (ene'l-hakk'ı) 129v2
s.-riken (ma'rifet s.) 149r3
s.-rin (sözüm s.) 59r3
s.-rise (ne s. yalan) 190r6
s.-rise (söz s.) 34r1, 59v5
s.-risem (sensin sözüm) 88r2
s.-risen (hakki söyle) 50v3
s.-rsem (dilümdesin) 72v5
s.-rsem (sözüm s.) 97v3
s.-rsin (yalan s.) 96v1
s.-sün 105r1, 123v3
s.-yem 140r6
s.-yem (düşüm s.) 144r4
s.-yen 129r6, 131v1, 166r3
s.-yen (ayruğı s.) 50v1

s.-yen (gaybet s.) 44v1
s.-yen (kudret dilidür s.) 135v4
s.-yen (oldur s. dilde) 133r5
s.-yen (oldur söz anuñ) 68r6
s.-yen (sözi s.) 68r3
s.-yen (sözini s.) 68r2
s.-yen (yalan s.) 70r6
s.-yesin 182r6
s.-yesüm (gelür) 189r3
s.-yeyin 153v1
s.-yicek 109r7
s.-yin 146v5
s.-yüben 157r1

söylen-: Söylenmek; konuşulmak; anlatılmak.

s.-e (boş s.) 50v2
s.-en (dilde s. benem) 127v1
s.-iser (sözlerün s.) 166v4
s.-medin (kālū belā s.) 118r3
s.-ür (haberün s.) 153r6
s.-ür 27r2, 169v3

söyleş-: Konuşmak.

s.-em (bañn-ı hüt içinde yünus'ıla s.) 137v5
s.-enler 141v4
s.-sün 141v4
s.-ür 101r6, 141v4
s.-ür (beg s. kılıla) 168r4
s.-ürler 81r6

söylet-: Söyletmek, dile getirmek.

s.(d)-en (söz s.) 61r3
s.-meyem 123v3
s.(d)-ür 204r7
s.(d)-ür (söz s.) 204r7

söyün-: Sönmek, parlaklığı gitmek.

- s.-mez 172r1
- söz:** Söz, laf, lakırdı, ifade; meram. *Tas.*
Her sözün değeri ve mertebesi sözü söyleyenin değeri ve mertebesi kadardır. (SCS, s. 273)
- s. 10v4, 25r4, 26v6, 66v2, 68r4, 68r4, 68r6, 73r4, 73r4, 73r4, 73r5, 73r5, 73r6, 95r6, 95r6, 95v2, 95v3, 95v4, 95v5, 101r2, 103v6, 148r5, 150v4, 170r2, 179r4, 186r5, 186r6, 188r1
- s. (anlayana) 58v6
- s. (çağada bir s. demegil) 95v1
- s. (demek) 87v2, 87v2
- s. (denince) 39v3
- s. (eşerlü s.) 98r2
- s. (hak ola) 50v2
- s. (keleci) 6v4, 109r7
- s. (kişi bile s. demini) 95v3
- s. (öküşü) 191r3
- s. (şatarsın) 150v3
- s. (söyleden) 61r3
- s. (söyledür) 204r7
- s. (söylemez ola) 147r2
- s. (söylerise) 34r1, 59v5
- s. (vêrdügi) 106v3
- s. (yatından) 95v5
- s.-de 27r2
- s.-de (kıl ü kâl olmaya) 59v3
- s.-den 19v4, 73r5, 101v4, 188v2
- s.-e 4v7, 50v2, 54r4, 113r6, 159r1, 207v5
- s.-i 12v1, 24v2, 26v5, 46r5, 49v6, 50r3, 61v6, 69v5, 106v5, 126r2, 143v2, 147r6, 153v2, 169v6, 171v6, 172v5, 183v5,
- s.-i (ayruk s. koğıl) 50r4
- s.-i (bişirüp) 95r6
- s.-i (dê) 140v2
- s.-i (diñle) 4v6
- s.-i (diñleñ) 180r2
- s.-i (düketmedi) 17r3
- s.-i (gêrçek) 120r1
- s.-i (işit) 164r1
- s.-i (kişi neyi severise dilinde s. ol olur) 189r3
- s.-i (ko) 106v5
- s.-i (şagır işitmez s.) 165r2
- s.-i (sır s. eşkere dênmez) 171v7
- s.-i (söyle) 68v3, 95v5
- s.-i (söylegil) 70r5
- s.-i (söyleyen) 68r3
- s.-i (toğru dèyene) 70r6
- s.-i (uzatmayalar) 91v2
- s.-i (yūnus s. şî'rden ammā aşlı kitābdan) 110v6
- s.-idür 104v4
- s.-ile 120v1
- s.-ile (eyü s.) 162v1
- s.-in 8r4, 177v6
- s.-in (alur) 66v2
- s.-in (anlarisañ) 96v5
- s.-in (dilsüz kulaqsuz s. cān gerek anlayası) 202v5
- s.-in (dutarisañ) 4v3
- s.-in (sır s. 'ayān eyleyem) 120r7
- s.-in (söyleme) 158r1
- s.-in (söyler) 61r3
- s.-inde 68v1

s.-inde (vebāl olmaya) 59v2
s.-inden 34v2, 98v1
s.-inden (yūnus s. işit) 151r3
s.-ini (ayruklar s. ko) 51r2
s.-ini (dēye) 38v6
s.-ini (diñle) 46v6
s.-ini (esleriseñ) 5v5
s.-ini (işidürem) 84v1
s.-ini (söyleyen) 68r2
s.-ler (tatlu s. söylegil) 91v6
s.-leri (aldı) 156r4
s.-leri (algıl) 178v1
s.-leri (koğıl) 70r2
s.-leri (yūnus s. haq varlığından söyler) 148v6
s.-leri (yūnus s. uşul degül mi) 184r6
s.-lerin (‘ışk s. şoylar) 178r1
s.-lerüm (vücüddan taşra degül) 148v5
s.-lerün (ēy s. aşlın bilen) 73r4
s.-lerün (ma’nādur bilenlere) 166v4
s.-lerün (söyleniser) 166v4
s.-üm 26r2, 131v4, 173v1, 181v4
s.-üm (benzer kaya yankusına) 189r5
s.-üm (kime dēyeyin) 101v4
s.-üm (ma’nāsına ērün) 181v2
s.-üm (söylerin) 59r3
s.-üm (söylerisem) 88r2
s.-üm (söylersem) 97v3
s.-üm (şeker-istān ola) 58v6
s.-üm (turvandadır) 76v3
s.-üm (tutup) 21r1
s.-üm (ucı) 46r4
s.-üm (yalan degüldür) 134r1
s.-ümünden 20v6

s.-üme (gūş dut) 44v3
s.-ümi 181v2
s.-ümi (işit s. ēy gāfıl) 83v2
s.-ümi (işit s. ēy sağır) 83v4
s.-ümüz (kevşer şuyıdur) 193r5
s.-ümüzü (diñle) 95v2
s.-ün 10v4, 67r2
s.-ün (‘ālemlere destān ola) 59r3
s.-ün (haqqın işit) 113v3
s.-ün (hülāşasıdur) 70r5
s.-ün (işiden) 178v5
s.-ün (kemini dēmeye) 95v3
s.-ün (nice s. varısa saña söyle) 10v5, 50v4
s.-ün (uşıla düşürgil) 95v1
s.-üni 184r6
s.-üni (söyleyesüm gelür) 189r3
s.-ünüz (duta) 97v3

sözlü: Söz sahibi.

s.-ler (kanı ol şīrīn s.) 194r6

şu (1): Su, mâ, âb; insanın yapı taşlarından biri. **Tas.** Su hareketi, akışı ve nurun iletilmesini sağlar. Metinde temizlik, arılık, saflık; dirilik; eğitim, ilim, feyz; duygular gibi anlamlarda da kullanılmıştır.
ş. 2r1, 17v4, 63v3, 107r4, 187r6, 187v1, 203v6
ş. (acı datlı olmaya) 119r7
ş. (akar ş.) 187r5
ş. (boğazuña geldi ş.) 63r4
ş. (deniz yüzinden ş. alup) 121v5
ş. (getüreler yumağa) 115r5
ş. (kara taş ş. koyursañ) 116v1
ş. (oda göyünmez) 171v7

ş. (pādişāhuñ hayātı pertevindendür)
3v10

ş. (şuya érdi) 17v4

ş. (taş yüzine ş. şızar) 164v6

ş. (uçmağda yêrlüdür) 4r1

ş. (vü toprak od u yêl oldı şüret)
63v1

ş.-da (toprakda mısın) 156v5

ş.-dur (tenün tertîbi od u yêl toprak
ş.) 156v5

ş.-ları (hoş akar esrük ş.) 173r5

ş.-ya 17v4

ş.-ya (boğdurup geldim) 133v6

ş.-ya (ellerünj ş. daldur) 108v4

ş.-ya (şu ş. érdi) 17v4

ş.-yı 48v2, 185v5

ş.-yı (toprağıla ş. bünyād eyledi) 2r3

ş.-yıdur (kevşer ş.) 193r5

ş.-yıla 2v6, 4r5, 4r11

ş.-yıla (gönül yunmaz) 167v7

ş.-yıla (rahmet ş.) 200v2

ş.-yın (hayāt ş.) 107v7

ş.-yın (zevāl ş. içer) 93v5

ş.-yum (urdılar) 125r7

şu (2): Tarz, yol, hâl, durum. (TS);
davranış; güzel ahlak.

ş.-yı (yüzi ş. himmeti) 74r4

ş.-yına (düşgil) 150r2

ş.-yına (kîn ü gaybet ş. kanmağun
yok) 49r6

şu koyucu: Suyu ateşe vurup ısıtan, suyu
hazırlayan.

ş. 175v7

su'âl: (Ar.) Sorulan şey, soru; sorma,
sorgulama.

s. 64r2, 194v6

s. (budur cevābına s.) 117v4

s. (êtdüm) 7v6, 21v6

s. (êtseñ) 208r6

s. (olmaya) 59r5

s. (şoraram) 168r6

s.-den 194v6

s.-e 82r6

s.-e (vêrgil s. cevāb) 182v4

s.-üm 182v3

şubaşı: Komutan, zabıt.

ş. (kibr ü menîdür ş.) 83r5

şubh: (Ar.) Sabah vakti, sabah.

ş. 35r2

şuç/suç: Suç, kabahat; günah.

ş. 50r5

ş. (êdem) 123v5

ş. (êtmeyem) 123v5

ş.-dur 24v3

s.-dur 76v1

ş.-ı 28v4, 74v1

ş.-ı (saña kimse ş. bir zerre êrmez)
51r3

ş.-ı (yok kişinün bağlanmaz eli) 33r3

ş.-ıla (kimesne ş. kimse kınanmaz)
50r5

ş.-ın (geçüre) 76v1

ş.-ından (saña bî-gāne ş. haṭā yok)
50r6

ş.-ını 50r5

ş.-um 119v2

ş.-uñ 33r4

ş.-uña 107v2

ş.-uñıla (senün ş. sen seni yüzle) 50r4

şuçlu: Suçlu, kabahatli; günahkâr.

ş. 82r5

ş.-dur 50v1

sūd: (Far.) Fayda, kâr, kazanç.

s. (u ziyāndan fāriğ) 102r3

şūfî: (Yun.) Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf. **Tas.** Yaptığı her şeyin Allah'ın hoşuna gitmesi için Allah'ın yaptığı her şeyden hoşlanan kişi. (İMB, s. 257); Kendilerinde gizlenmiş ilahi sıfatları ortaya çıkarmaya çalışan, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaya çalışanlar.

ş. 21v6, 201v4

ş. (olan) 135v2

ş.-lere 146r5

ş.-lere (şoḥbet gerek) 202v1

ş.-ye 91v1

ş.-yile (şūfî olan) 135v2

şūfîlik: (Yun.+T.) Dervişlik. krş. bk. **şūfîlik şatmak.**

ş. (şatmayalar) 91v1

sultān: (Ar.) Sultan, hükümdar, ülke başkanı; sahip; ilim ve sanatın en yücesi. **Tas.** Allah.

s. 24v2 , 25r5, 60v1, 71v6, 71v6, 101v5, 112v2, 112v2, 114v3, 117r6, 186v1

s. (benem s.) 160v3

s. (cihāna s. mısın) 158r5

s. (gönüller tahtına s. olasın) 155v3

s. (hük-m-i s. dutaram) 122v1

s. (iki s. durur) 5r3

s. (katında) 6r1, 25r4

s. (kuliken s. oldum) 121v2

s. (mısr'a s. olmadın) 159r6

s. (mısr'uḡ issi s. benem) 135v1

s. (ne s. ne baylardasın) 128v2

s. (olam) 139r1

s. (oldı) 10r4

s. (u kullar bir ola) 113v5

s. (zevāli yok s. benem) 135r4

s.-a 6r2, 160v3, 163r1,

s.-am 171v2

s.-dayıdum (hük-m-i s.) 120r1

s.-ı 82v3

s. (-ı cihādayıdum) 119v7

s.-ı (göre) 49r1

s.-ı (tekebbür nefsdür s. bilmez) 5v6

s.-ı (yūsuf'ı mısr'uḡ s. êtdün) 204r6

s.-ına 9v5

s.-idün 205r6

s.-lar 197r3

s.-um 96r4

s.-umı (gördüm muṭlaḡ) 102v2

s.-uḡ 24v3, 84v2

s.-uḡ (içindeki s. yüzün göresim gelür) 84r6

s.-uḡ (nice sevmeyesin s. oldur) 6v2

sultānlık: (Ar.+T.) Sultanlık, hükümdarlık, saltanat. **mec.** El üstünde tutulmak.

s.(ğ)-a (düşdi gönül) 114v3

şulu: Sulanmış, gözyaşlarına bulanmış. **mec.** Taravetli, parlak, güzel, asil; namuslu, şerefli, hayâlî, hicap sahibi.

ş. (yüzi ş.) 197v7

ş.-dur (yüzüm ş.) 86v5

şun- (1): Sunmak, uzatmak. *Tas.* Manevi nasip vermek, nasip dağıtmak.

ş. (‘ışk şerbetinden ş.) 95r2

ş.-an (kadeh şunan) 130v3

ş.-andayidum (‘ışk ş.) 133r2

ş.-ar (el ş.) 131v5

ş.-dı (ayağını ş.) 200v2

ş.-dı (cur’a ş.) 130v3

ş.-dı (‘ışk kadehi ş.) 145r6

ş.-dı (kadeh ş.) 93r2, 173v1, 191v3

ş.-dum 200v5

ş.-dum (elüm ş.) 125r3, 125r3, 125r4,

125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3,

125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2

ş.-ıvèrüm 121v5

ş.-maz (elün ş.) 87v1

ş.-up 156v3

şun- (2): Saldırmak, hamle etmek, hücum etmek.

ş.-dı 36r1

şun’: (Ar.) Kudret, tesir; yaratma, halletme; iş, eser.

ş.-uñ 157r2

şunıl-: Uzatılmak, verilmek.

ş.-a (elünje biti ş.) 77r2

şür: (Ar.) Kıyamette Hz. İsrâfil’in üfleyeceği boru. *Marifetnâme*’ye göre arşın altında ve onun ayağına yapışıktır. Kırmızı mercan renginde boynuz veya kovan şeklindedir. İçi boş olup burası, gelip gidecek olan insan ruhlarının beklediği yerdir. Gök ve yer tabakaları onun içinde kalır. Sûr’un içi bal peteğindeki gözenekler gibi olup her ruh

kıyamete dek orada bekler. Sûr İsrâfil’in ağzında hazır beklemektedir. Sûr’a üç defa üfürülecektir. İlk üfürüşün çıkaracağı dehşetli sestten dünyadaki bütün insanlar ölecektir. İkinci üfürüşte Sûr’u terk edecekler ve Allah’ın izniyle eski bedenlerine ve ete kemiğe bürüneceklerdir. Üçüncü üfürüşte ise Mahşer yerinde toplanacaklardır. (ADŞS, s. 409)

ş. (isrâfil ş. ura) 113v4

ş.-ı (isrâfil ş. urıla) 170r5

ş.-ın (isrâfil ş. ura) 61r6

ş.-ın (isrâfil ş. urıcak) 58r3, 111r4

ş.-ını (isrâfil ş. ura) 173v6

sûre: (Ar.) Kur’ân-ı Kerîm’deki bölümlerin her biri; bölüm, kısım.

s.-si (göğüllerde yazılır bu kitâbuñ

s.) 201v3

şûret: (Ar.) Dış görünüş, şekil, biçim; yüz, çehre, surat. *mec.* Beden, vücut. *Tas.* Cenabıhakk’ın sıfatlarının şehâdet âleminde tecelli etmiş şekli olan her varlık. (MSL)

ş. 2v3, 68r3, 68r4, 74r1, 195v2, 196r3

ş. (bozulısar) 205v3

ş. (cânsuz ş.) 141v5

ş. (degşirüp geldüm) 134r5

ş. (döner) 114v7

ş. (fânî olursa) 204r3

ş. (gözi) 48v5, 180v5

ş. (-i insân olam) 137v3

ş. (-i pür-ma’nâsın) 112v6

ş. (meşelâ gönlek gibidür) 72v1
 ş. (nakş-ı ş. êde) 123r7
 ş. (nakş-ı yıkıla) 12v3
 ş. (nakş-ı) 107r2
 ş. (oldı) 63v1
 ş. (terkin urduñısa) 103r5
 ş. (toprakda kalur) 66v2
 ş. (ü hañ bağladı) 189v5
 ş. (yapmadın) 136v3
 ş. (yıkılmadın) 12v4
 ş.-de 21v2, 65v1, 138r4, 176v4
 ş.-den 133r2
 ş.-den (nakş u ş.) 123r7
 ş.-den (şifâta gel) 147v2
 ş.-dür (cânsuz ş.) 109v2
 ş.-e 68r4
 ş.-e (cân girmege) 2v2
 ş.-i 2v3, 36r3
 ş.-i (terk êderise) 81r1
 ş.-ile (çokdur âdem) 69r1
 ş.-inde (cânı yokdur) 12r1
 ş.-inden 80v6
 ş.-üm (düşerise) 131v6
 ş.-üm (fürkate düşdi) 175r5
 ş.-üme 110r1, 196r1
 ş.-ün 81r3, 86r4
 ş.-ün (ören eylegil) 93v4
 ş.-ün (toprağa düşe) 175v4
şuşa-: Susamak. *mec.* Çok iştak ve arzu duymak. *Tas.* İlahi aşkı talep etmek.
 ş.-mişları (yakmağa) 56v2
şuşak: Tahta kova, su kabı, maşraba, çomça. (DLT, şuşgak)
 ş.-da 95r4
şuşuz: Susuz. *mec.* Çok istekli, çok arzulu.

ş.-dur (dünyeye) 6v1
süz: (Far.) Yanma, yanıp yakılma, tutuşma, ateş, ızdırap, acı.
 s. 98r4
 s.-dan 73v4
sübhân: (Ar.) “Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan” anlamında Allah’ın isimlerindendir.
 s. 61v1
 s. (benem) 135r4
 s.-a (bî-nişân s.) 179r4
 s.-a (yalvaralar) 111v1
 s.-ı 204r7
 s.-ı (vaşf eylegil) 169r6
 s.-ıdı 134r5
 s.-um (beni okur s.) 153r2
 s.-uma 134r3
süci: Şarap, içki içme. *Tas.* İnsanı kendinden geçiren ilahi aşk, mahabbet, şevk, vecd gibi coşkun hâller.
 s. (içdüm esridüm) 98r6
sücüd: (Ar.) Secde, secde etme.
 s.-a 167r2
sükker: (Far.) Şeker. *Tas.* Dünyevî nimetler. krş. bk. **şeker, şekker, şükker.**
 s.-i (bırak) 46r5
sükün: (Ar.) Rahat, iç huzuru, yatışma, dinginlik.
 s. 142v4
süleymân: (Ar.) Hz. Süleyman. M.Ö. 10. yy.da yaşadığı sanılmaktadır. Davûd peygamberin oğlu olup hem pâdişah

hem peygamberdir. Geçimini devlet hazinesinden değil, ördüğü zenbillerden sağlamıştır. 7 senede Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'yı, 13 senede de bir hükümet sarayını cinlere inşa ettirmiş. Kendişi başlarında olmadığı zaman cinler çalışmazmış. Bir bastona dayalı olarak cinlere uzun süre hükmetmiş. Sonunda bastonun içine ağaç kurdu girmiş ve kemirmeye başlamış. İnşaat bitiminde baston kırılmış ve Süleyman peygamber yere düşmüş. Meğer Süleyman peygamber çok önceden vefat etmişmiş. Kuşların ve hayvanların dillerinden anlar, onlarla konuşurmuş. Cinlere ve rüzgâra emretme yetkisi varmış. Bütün bunları üzerinde "İsm-i A'zam" yazılı bir mühürlü yüzüğü sayesinde gerçekleştirmiş. Yüzüğü sadece abdesthaneye girerken çıkarır hanımına veya Âsaf adlı vezirine emânet edermiş. Bir gün bir cin Süleyman peygamber kılığına girip onun yüzüğünü hanımından almış ve bir dev onun yerine tahta geçmiş. Süleyman peygamber de sahtekârlıkla suçlanıp saraydan uzaklaştırılmış. Dev, yüzük Süleyman peygamberin eline geçmesin diye yüzüğü denize atmış. Süleyman peygamber bir kasabada balık taşırken balıkçı onun hizmetine karşılık ona bir balık vermiş. Balığı

yarınca yüzüğüne kavuşmuş ve saltanat tekrar ona geçmiş. Halk arasındaki "Mühür kimdeyse Süleyman odur" atasözü buradan gelir. Süleyman peygamber çöllerde suyu haber veren Hüdhüd adlı kuşu sayesinde Belkıs ile tanışmış ve onu kavmiyle birlikte güneşe tapmaktan vazgeçirip İslama girmelerini sağlamış. Sonra Belkıs, Süleyman peygamberin zevcesi olmuş. Süleyman peygamber bir gün sefere çıkarken karınca beyinin diğer karıncalara "Kaçınız! Süleyman sizi ezmesin." dediğini duydu. Bunun üzerine gülümseyip karınca beyini yanına davet etti. Ondan öğütler ve hediye olarak bir çekirge budu aldı. Bu but Hz. Süleyman'ın duasıyla bereketlendi ve bütün ordu doydu. Geri kalan yarısını karıncaya iade etti. (ADŞS, s. 411-412) **Tas.** İnsan-ı kâmil; akla ve dünyaya hâkim olan ruh.

s. (belkıs s. mısın) 158v1

s. (bir karınca cevâbını bir s. vèremeye) 173v6

s. (bu kuş dilidür bunu s. bilür) 119v5

s. (bu mülke s. benem) 135v3

s. (mühr-i s. dutaram) 122v2

s. (mülke s. neyimiş) 100v1

s. (taht-ı s. eyleyem) 120v2

s. (zenbîl ördi kendü emegin yèrdi)

192r6

s.-a 192r5

s.-a (taht-ı s. çıkam) 139v6
 s.-a (yol kesen bir karıncayımı) 100v4
 s.-dan (ilerü olmayasın) 32r6
 s.-dayıdum (mühr-i s.) 118r4
 s.-uñ (tahtına şād olup oturduñ bil) 62v4

şün-: Uzakmak; yükselmek.

ş.-di 173r3
 ş.-er (‘arşa s.) 29v2

sünnet: (Ar.) Hz. Muhammed’in Müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamamı.
 s. 97r6

süñük: Kemik.

s. (çatan) 141r5
 s. (deri yana s. tüte) 61v2
 s. (et ü s. kan eyledi) 114r4
 s.(g)-in (on iki s.) 114v2

süpür-: Süpürmek, temizlemek. *Tas.* Nefsle ilgili her şeyi süpürürcesine çıkarıp atmak, kovmak.
 s.-medün (sarāy s.) 26r5

sür-: Yürütmek; yaşamak, görüp geçirmek; kovmak, uzaklaştırmak, gidermek, tardetmek; saldırmak, hamle etmek, ileri atılmak; sunmak, vermek; değdirmek, dokundurmak; yürümek, ilerlemek.
 s.-di 187r2
 s.-di (‘ışkı s.) 176v6
 s.-düm 146v3
 s.-e (erüben) 56r3
 s.-en (hüküm s.) 121v6

s.-er (şarāb s.) 10r1
 s.-esim (gelür) 84v4
 s.-iyi (yüz s. varan) 122r5
 s.-iyi (yüz s. varasın) 154v5
 s.-megile (yüz yere s.) 163r5
 s.-sün (yüzini toprağa s.) 100r2
 s.-üp 133r4

süril-: Kovulmak, uzaklaştırılmak, çıkarılmak, sürülmek; yürütülmek, ilerletilmek, götürülmek. krş. bk.

sürül-

s.-e 44r1, 170v2
 s.-üp 44r2
 s.-üp (uçmağdan s. geldüm) 133v4
 s.-ür (karañulık s.) 66r5

sürül-: Sürülmek, yürütülmek, itilmek, birbirine girdirilmek. krş. bk. **süril-**
 s.-e (tağlar depeler s.) 173v6

sürün-: Sürüklenmek, ilerlemek.

s.-di (cānum andan yaña s.) 203r5

süt: Süt, öz. *Tas.* İlim, edep, marifet, feyz.
 s.(d)-in (hikmet s. emen) 141r5

süz-: Anlamalı bakmak, bakışlarıyla incelemek, fırsat kollamak.

s.-er (gözlerini s. ölüm) 137r3

süzül-: Gözlerin ferî gitmek, bakışlar baygınlaşmak, mahmurlaşmak, hayat ışığı sönmek üzere olmak.

s.-di (gözlerüm göge s.) 125r5

Ş

şād: (Far.) Sevinçli, memnun, mesrur. *Tas.* Salike daralma hâinden sonra gelen genişleme hâli.
 ş. 115v5

ş. (kılur) 73r5

ş. (olan) 37v6

ş. (oldı) 19r1

ş. (olup) 62v4, 126v1

ş. (olur) 151v4

şādılık: (Far.+T.) Gönül rızası, memnuniyet, sevinçlilik. krş. bk. **şādılık.**

ş.(ğ)-ıla (geldüm) 168v4

ş.(ğ)-um (hīç eksilmez) 110r1

şādılık: (Far.+T.) Memnuniyet, sevinçlilik. krş. bk. **şādılık.**

ş.(ğ)-ı 33v6

şāh: (Far.) Padişah, hükümdar; en büyüğü, birincisi, başı. **Tas.** Allah. krş. bk. **şeh.**

ş. 210v2, 210v2

ş. (balabān) 116r6

ş. (dīdārın gördüm) 129r4

ş. (emrine fermān olam) 137v2

ş. (geh ş. geh sultān olam) 139r1

ş. (içerü ş. oturur) 154v2

ş. (şerīkūn yok senūn ēy ş.) 82r5

ş.-dan 34r6

ş.-ıdur (şāhlar ş.) 193r5

ş.-lar (şāhıdur) 193r5

ş.-um 87r2

ş.-umı (oçuram ş. kendü dilümce) 87r2

ş.-umuz (şāhlar şāhıdur) 193r5

ş.-uñ 4v7, 6v6, 34v5

şāhen-şeh: (Far.) Şahlar şahı.

ş.-inden 52r3

şāhīn: (Far.) Şahin kuşu. **Tas.** Nefs terbiyesinden geçmiş kişi; manevi

yönden güçlü olup ilim, feyiz vs. alabilen kimseler.

ş. 116r6

şahş: (Ar.) Kimse, kişi.

ş. 7r1

şā'ir: (Ar.) Şair; yaratılışında güzellikleri görme, sırlı manalara erme ve geniş hayal kurma yeteneği olan kimse. (MSL)

ş.-ler (kocası) 183v5

şakāvet: (Ar.) Kötü yaratılışlılık, kötü işler yapabilecek tıynette olma, kutsuzluk, şakîlik.

ş. (perdesini kaldurayın) 49v3

şakı-: Şimşek ve yıldırım gibi çakmak, parlamak. **Tas.** Tecelli dalgaları sunmak.

ş.-yan (dostdur üstümüzde ş.) 89r7

ş.-yan (yıldırım olup ş.) 121v6, 141r3

şākīr: (Ar.) Şükreden, şükredici, gördüğü iyiliğe karşı dua eden.

ş. (olam) 139r2

ş.-em 130r5

ş.-üz (ulumuza) 178r5

şakird: (Far.) Talebe, ilmi talep eden, ders okuyan kimse, öğrenci.

ş. (üstādıla 'arbede kılur) 207r4

şān: (Ar.) Huy, âdet, tabiat, karakter, vasıf, nitelik, hâl, keyfiyet.

ş.-um (özge ş. vardur benüm) 96r4

şār/şar: (Far.) Şehir; şehir halkı. **Tas.** İlâhi aşk sahibi gönül; gönül ülkesi.

ş. 106v6 (şār)

ş. (olmadı) 206v1 (şār)

ş.-da 22r2

ş.-dan 43v4, 44r1

ş.-ı (gönül ş.) 141v1

ş.-ı (hak ş.) 148r1

ş.-ından (endîşe ş.) 132v3

ş.-ını (cân ş.) 180v3 (şârinı)

şarâb: (Ar.) Şarap, mey, içilecek ve tadılacak şeyler. *Tas.* İlahi aşk; ilahi nur; muhabbet sarhoşluğu; Hakk'ın cezbisi. Manevi şarap kalbi hırs, cimrilik, bencillik, kibir, ucb gibi alçak ve iğrenç sıfatlardan temizlediği gibi kalbi sırlarla süsler ve kalbe kerem, cömertlik, hayâ, yumuşaklık gibi sıfatları yerleştirir.

ş. (oddan ş. içdi) 115r6

ş. (sürer) 10r1

ş.-ın (derdi ş. içdüm) 155r3

ş.-ın (hak ş. içmiş gibi) 208r2, 208r3

ş.-ın ('ışk ş. içen) 56v5

ş.-ın ('ışk ş. içirimış) 70r1

ş.-ın (ölüm ş. içmesen) 205v4

ş.-ından ('ışk ş. içdüm) 124v3

ş.-ından ('ışk ş. içmiş) 165r5

ş.-ından ('ışk ş. kadehi töldür) 193r4

ş.-ından ('ışkuş ş. aşum) 202r6

ş.-ından (ma'nâ ş. içen) 181r5

ş.-ını ('ışk ş. datmağa) 180r2

ş.-ını (kevşer ş. içmek) 84r3

şarâb-hâne: (Ar.+Far.) Şarap evi, meyhane; şarap imal edilen veya saklanan yer.

ş. 107r5

şart (1): (Ar.) Şart, koşul, vaziyet, hâl; hükümlerden her biri.

ş. 64v3, 123v3

ş.-ı (bırakma) 64v3

ş.-ı (müslmānam diyen kişi ş. nedür bilse gerek) 108v3

şart (2): (Ar.) Yemin, büyük yemin.

ş. (katı ş. eyledi) 36r5

şaş-: Şaşırmak, anlayamaz duruma gelmek.

ş.-dı (bilüm ş.) 145r3

şaşur-: Şaşırtmak, yanıltmak.

ş.-madın 79v4

şecer: (Ar.) Ağaç.

ş. 173r3, 173r4

şefâ'at: (Ar.) Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma. *Tas.* Allah'ın izin vermesine bağlı olarak, peygamberlerin veya bazı kimselerin kulların günahlarının bağışlanması konusunda Cenabıhak katında aracılık etmeleridir ki bu husus izne bağlı olduğu için kul her hâlükarda öncelikle Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır ve yalnızca Allah'tan yardım diler (Fâtihâ suresi).

ş. (olmaya) 200r2

ş.-i (muhammed ş. olısar) 200r3

ş.-umuz 77r3

şefkat: (Ar.) Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi.

ş.-inden (muhammed'i yaratdı mahlûka ş.) 152v4

şeh: (Far.) Padişah, hükümdar. *Tas.* Allah; kanaat. krş. bk. **şâh.**

ş. 52v3

ş. (hazretinde) 6r1, 41v3

ş. (katından) 95v5

ş. (tahtına oturdu) 9v2

şehadet: (Ar.) Şahitlik, tanıklık, doğruluğu tasdik.

ş. 64r3

şehd: (Ar.) Bal.

ş. (ü şekker yerisem sensüz ağudur cānuma) 109v6

şeh(i)r: (Far.) Şehir, ülke. **Tas.** Gönül ülkesi.

ş. 9v3, 44r2

ş. (bizüm olup) 44r3 (şehir)

ş.-den (endîşe ş.) 120r4

ş.-i 9r4, 9v1, 27r4

ş.-ile 18v6

ş.-inde (vücūdum ş.) 97v7

ş.-ine (gönül ş. girdüm) 166v2

ş.-ine (‘ışkuñ ş.) 147v5

ş.-ine (vücūdum ş.) 84r6, 192v3

şehriyārī: (Far.) Hükümdarlık.

ş. (èy ş.) 95v2

şehvet: (Ar.) Şehvet; nefsin hoşuna giden bedenî ve suflî arzulara meyiletme.

ş. 3r3

şek: (Ar.) Şüphe, zan.

ş.-i (gönülündeki ş. gider) 91r5

şeker: (Far.) Şeker. **Tas.** Tatlı söz; ilim, feyiz; Hak sözü, ilahi sözler. krş. bk. **sükker, şekker, şükker.**

ş. 46r4, 46v3

ş. (ayruğa şunup sen ağı dada mısın) 156v3

ş. (bal u ş. yemişsin) 155r6

ş. (dilinden ş. tamar) 198r2

ş. (şagıncıla ş. kim yèdi) 46r2

ş. (yèrise) 31v3

ş.-den 46r3

ş.-ini 57v5

şeker-istān: (Far.) Şeker kamışı yetişen yer, şeker kamışı tarlası. **Tas.** İlim ve feyz kaynağı.

ş. (ola) 58v6

şekil: (Ar.) Şekil, biçim, dış görünüş, suret. ş. 86r4

ş.-ini 47r5 (şeklini)

şekker: (Far.) Şeker. **Tas.** İlahi sözler; dünyevî nimetler. krş. bk. **sükker, şeker, şükker.**

ş. (ağızına ş. aluban) 57v5

ş. (cihānı) 46v1

ş. (oldı) 46v2

ş. (şehd ü ş. yerisem) 109v6

ş.-den 46r5

ş.-ine 46v3

şem’: (Ar.) Mum. **Tas.** Kalbi yakan ilahi nurun yansıması.

ş. (ü çırağ olsa gerek) 109r1

şems: (Ar.) Güneş.

ş. (olam) 140v4

ş.-inde (‘arş ş.) 137v1

şerbet: (Ar.) Şerbet. **Tas.** İlahi aşk, feyz, mahabbet; ölüm şarabı.

ş.-i (ağı olur) 156v2

ş.-i (hāk’dan gelen ş. içdük) 161r6

ş.-i (‘ışk ş. gölidür) 68r5

ş.-in (bir bir ş. içer) 96v3

ş.-in (‘ışk ş. içen) 59r1

ş.-inden (‘ışk ş. şun) 95r2

ş.-leri (‘āşıklarun ş.) 85r4

şerh: (Ar.) Açıklama, yorumlama; açık açık anlatma, izah.

ş. 4v7

ş. (eden) 79r3

ş. (edeyim) 63v6

ş. (edeyin) 4v6

ş. (etmeye) 128r4, 181v1

ş. (eylesün) 105r6

ş. (eyleyüp) 51v1, 181r7

ş.-ile 70v2, 78v6

ş.-ile (söz şatarsın) 150v3

şerî'at: (Ar.) Allah'ın kulları için peygamberi vasıtasıyla koymuş olduğu iman, ahlak, ibadet ve hukukla ilgili kural ve hükümlerin bütünü, din. **Tas.** Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) birincisi; kulların Allah'a vâsıl olabilmesi için uyulması gereken kulluk hükümlerini yerine getirme makamı.

ş. 64v3, 70v2, 79r2, 92v5

ş. (anuç gemisi) 78v7

ş. (bir gemidür) 70v2

ş. (edebinden) 67r5

ş. (evvel kapu ş.) 182v5

ş. (güç olur) 183r3

ş. (kapuda kaldı ş.) 64r6

ş. (koricıdur hâkîkat ordusunda) 167r5

ş. (mumsuz baldur ş.) 91v3

şerî'at oğlanları: (Ar.+T.) Şeriatle uğraşıp şeriat dairesi dışına çıkamamış olan yüzeysel bilgi sahipleri, insan-ı kâmil olmayanlar.

ş. 119v3

şerîk: (Ar.) Ortak.

ş. (katarsın) 150r4

ş.-ün (yok senün ey şâh) 82r5

şermende: (Far.) Utangaç, mahcup.

ş. (olmuş) 16v4

şer: (Ar. <şerr) Kötülük, fenalık.

ş. 161v4, 169r3

ş. (hâk'dan gelür hayr u ş.) 70r2

ş. (ne hayr u ne ş.) 67r4

ş.-den (hayru ş. seçer oldum) 145v1

ş.-i 114v6

ş.-i (hayr u ş. şaşan sensin) 179v5

ş.-ler (düzem) 137v6

ş.-sin 15r5

ş.-üm (hayrum ş. yazılısar) 205v3

şer'ün evliyâsı: (Ar.+T.) Şeriat ehlinde olanlar, şeriat âlimleri. Şeriat ehline Allah her şeyden münezzehtir. Vahdet-i Vücûd'a inanan hakikat ehline göreyse Allah'tan başka hiçbir varlığın vücûdu yoktur, varlık ancak O'nundur. Kâinatın varlığı nisbî ve izâfidir. Bu bakımdan her şeyde Allah'ın sıfatlarını, kudretini ve hikmetini gören sufiler, şeriat ehline nazaran hoş görülmez. (AG-1, s. 447-448)

ş.-dur (hâkîkatün kâfiri ş.) 70v4

ş.-ysa (hâkîkatde 'âşîdür) 70v1

şeş: (Far.) Altı.

ş. (cihet) 63v4

ş. (cihetden çıkam) 139r3

şeş-: Çözmek.

ş. 209r4

ş.-diler (cenâzeden ş.) 125v4

şeşir-: Çözmek, çıkarmak, başını koparmak, boşlamak, ayırmak. krş. bk. **şeşür-**

ş.-gül 95v1

şeş-tâ: (Far.) Yerini daha sonra tambura bırakan altı telli eski bir saz, çeşte. krş. bk. **çeşte/çeşde.**

ş. 85v3

şeşür-: Çözmek. krş. bk. **şeşir-**

ş.-en (elin ayağın ş.) 131r6, 141r4

şeybet: (Ar.) Saç sakal ağarması, kocama, ihtiyarlık.

ş.-in 115r1

şeydâ: (Far.) Aşkınin çokluğundan akli başından gitmiş, kendini duygularının coşkuluğuna bırakmış, çılgın, divane.

ş. (-yı rahmân) 84v5

şeyh: (Ar.) Şeriatta, tarikatta ve hakikatta kâmil olan mürşit; pîr, şeyh. **Tas.** Bir tarikata girip sey ü sülûkunu tamamladıktan sonra o tarikatın başı durumundaki en yüksek mertebeye çıkan ve kendisine derviş yetiştirme (irşat) izni verilen kimse, taliplere rehberlik edip onları tarikat usullerine göre irşat etmek ehliyetine sahip kâmil insan; nefsinden fâni, Hak'ta baki velî.

ş. 69r3, 193r4

şeyhlik: (Ar.+T.) Şeyhlik, şeyh olan kimsenin makamı.

ş. (dağındum ş. adın) 76r6

şeytân: (İbr.) Şeytan, iblis, meleklerin başı ve hocası olduğu hâlde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan asi varlık; bu varlığın devamı olarak insanda bulunan ve ona musallat olup onu doğru yoldan uzaklaştıran daima fenalığa, isyâna teşvik eden kötü kuvvet. **mec.** Karakterinde kibir, azamet, hile gibi kötü sıfatlar hâkim olan, azgın, habis, şerir kimse.

ş. 186v3, 188v3, 208v5

ş. (-ı racîm) 80r6

ş. (niçe bir ş. olam) 138r5

ş.-dan (tutmayalar) 91v5

ş.-dur (azar) 54v1

ş.-ı 186v6

ş.-ıla (şerler düzem) 137v6

ş.-lar 89v3

ş.-lar (semirdi) 207r1

şeytânî: (İbr.+Ar.) Şeytana ait, şeytana yaraşan.

ş.-dür 5r4

şey'ullâh: (Ar.) “Allah için bir şey!” demektir. Nefsi alçaltmak için dilenirken dervişlerin söyledikleri söz. “Buradaki amaç, dilenmekten elde edilen kazanç değil, kibri kırmak için halk tarafından azarlanma ve bu sayede nefis terbiyesidir.” (İMB, s. 118)

ş. (eyle) 10v5

şikār: (Far.) Av. *Tas.* Elde edilmeye çalışılan ve çok değerli olan manevi kazançlar.

ş.-um 88r2

şikāyet: (Ar.) Şikâyet, yakınma, dertten sızlanma.

ş. 5v3

ş. (buşudandır) 27r2

ş.-üm ('ışkdan ş. yokdur) 206r5

şimden gērū: Bundan sonra, bundan böyle, artık.

ş. 134v4, 134v5, 146v5

şimdi: Şimdi.

ş. 8v2, 8v2, 89v1, 121r3, 121r4, 129v4, 188r6, 188v4, 194r4, 194v1

ş.-dür 132v5

ş.-ki 176r4

ş.-ye (dek) 134v5

şî r: (Ar.) Şiir.

ş. (dilinden söyler) 203v3

ş.-den (sözi ş. ammā aşlı kitābdan) 110v6

şîr: (Far.) Arslan. *Tas.* Manevi olarak çok güçlü.

ş. (âhirete ş. gider) 75v4

şîr-gîr: (Far.) Arslanı tutacak derecede kuvvetli olan, cesur, yiğit. *mec.* Çakırkeyf, yarı sarhoş.

ş. ('ışkumı ş. eyleyem) 144r3

şîrîn: (Far.) Tatlı, sevimli, cana yakın, iç açıcı; Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı.

ş. 62r2, 62r4, 157v3

ş. (hulkılar eylegil) 91v6

ş. (hūlu dil-ber) 176r6

ş. (hūlu dil-berūm) 189r2

ş. (kılincıla) 192v4

ş. (sözlüler) 194r6

ş.-dür 177r2

şîrk: (Ar.) Allah'a eş ve ortak koşma, ortak isnat etme.

ş. 6r3

ş. (besleyem) 102r2

ş. (dost yüzini göricek ş. yağmalandı) 64r6

ş.-ile 34v6

ş.-ile (içün ş. tölmiş) 15r5

şîve: (Far.) Naz, eda, cilve, tarz, hareket, huy.

ş.-yile 90r2

şol: Şu, o.

ş. 25r5, 61r5, 68v6, 70r5, 73r2, 75r6, 97v4, 99v4, 99v5, 100v4, 104v7, 110v3, 112r3, 112r3, 115v5, 141r3, 144v5, 146r5, 147r3, 150r1, 154v1, 161r6, 161v2, 170r6, 171v5, 173v3, 175v4, 175v7, 175v7, 178r5, 184r4, 186r2, 188v3, 190r1, 192v4, 192v6, 195r2, 197r4, 204v2, 205r2, 207v4, 207v4

ş. (dem) 125r1

şöhret: (Ar.) Ad, san, ün, ad yapma, önde olma tutkusu.

ş. 102r1

ş. (kovam) 102r1

şöyle: Öyle, onun gibi, olduğu gibi; şu şekilde.

ş. 21v3, 65v4, 75r6, 75v6, 85v1, 88r3, 93v6, 102r3, 105r5, 108r3,

142r4, 152v7, 159v3, 174v4, 190r1,
192v4, 194r6, 201v6, 207v4
ş. durur 158r2

şu: Şu.

ş. 33r6, 39v6, 144r6, 148v5, 161r7,
175r1, 195v1,
ş.-nlar 187v4, 194r3
ş.-nları 145r3
ş.-nuñ 27v3, 68v4
ş.-nuñ (gibi) 72v4, 144r1
ş.-ña 106r1, 115v1, 184r5

şular: Şunlar.

ş. 13r3

şundaki: Şuradaki, buradaki, şuracıktaki.

ş. 160v6

şu'le: (Ar.) Işık, parıltı.

ş. 73v2, 182v4

ş. (vêrür) 78v3, 91r1

şür (1): (Far.) Karışıklık, fitne, kavga,
gürültü; kavgacı.

ş. (u şersin) 15r5

ş. (èder) 177r2

şür (2): (Far.) Heyecan, coşma. *Tas.* Hakk'ın kelamını ve ibretli sözleri
duymaktan kaynaklanan veya semâ
ve raks esnasında arife ve salike
gelen özel bir hâldir. (SCS, s. 448)

ş. ('ışkuñ dîne ş. eyler) 158v4

şükker: (Far.) Şeker. *Tas.* Dünyevî
nimetler. krş. bk. **sükker, şeker,**
şekker.

ş. 46r6

şükrâne: (Ar.) Şükran alameti, iyilik bilme
nişanesi.

ş. 143v1

ş. (cân ş. vèrelüm) 197v4

ş. (cân ş. vèrigelem) 127v3

ş.-sidür 171r5, 177v3

ş.-yile 104v7

şük(ü)r (1): (Ar.) Verdiği nimetler için
Allah'a karşı duyulan minneti dile
getirme, şükür; şükürler olsun. *Tas.*
Kulun dünya işlerinde kendinden
aşağıdakilere bakması, ahiret
işlerinde ise kendinden yukardakilere
bakmasıdır. Dünya işlerinde
başkalarının imtihan olduğu
şeylerden kendisinin kalben
selâmette olduğu için Allah'ın
nimetlerini büyük görür ve Allah'a
şükreder. Dinde ise kendinden
yüksektekilere bakıp onların iman ve
yakîn bilgisiyle kendisinden üstün
olduğunu gördüğü için nefsine kızar
ve o üstün hâllere ulaşmaya çalışır.
Şükür üç türdür: Dil, beden ve
kalple şükür. Bunlardan ilk ikisi
bilinmektedir. Kalple şükür ise,
hürmeti muhâfazaya devam etmekle
birlikte, kendini müşahedeye
adamaktır. (MTTS, s. 983-987)

ş. 100r6, 200v2

ş. (èdeler) 115r4 (şükr)

ş. (ètdi) 2v4 (şükr)

ş. (eyle) 174v1 (şükr)

ş. (hakk'a ş. eyledi) 7r2 (şükr)

ş. (hakk'a) 102v2

ş. (çok çok ş. sen çalab'a) 146v2

ş. (hakk'a ş. eyledi) 186r2

ş. (kıldı hakk'a) 19r5

ş.-e (düşdi göñül) 115r4

şükür (2): (Ar.) Ne iyi! Ne güzel! İyi ki!

Var ol! Ömrüne bereket!

ş. 186r3

T, T

tā: (Far.) Ta ki, yeter ki, -ıncaya kadar.

t. 30r3, 45v4, 83v4, 84r4, 103r4,

104v1, 164r1, 198v3, 209v1

t. (ki) 191v5

t. (nihāyet) 30v6

ta'allık: (Ar.) Ta'alluk, ilişik, ilgi, bağ, bağlı; ait olma.

t.-dur 80r6

tā'at: (Ar.) Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma; ibadet, takvâ.

t. 193v2

t. (buğz u gaybetile gide t.) 44v5

t. (eden) 135v2

t. (kıla) 65r1

t. (kılan) 116r1

t. (kılan) 65v2

t. (kılup) 110v1

t. (zühd ü t. kılsar) 65v1

t. (zühd ü t. kılmayalar) 194r5

t. (zühd ü t. kıldurdum) 97r4

t. (zühd ü t.) 59v6

t.-a (turan) 57v4, 75v3

t.-ı (suçdur cümle t.) 76v1

t.-ıla 54v2

t.-ın 76r6

t.-ından (geç mahlûk t.) 79v3

t.-laruñ (başı miskînlik imiş) 99v1

t.-um (ne 'ilmüm var ne t.) 128v3

t.-umuz 171r4, 177v2

t.-uñ 90v4

t.-uñ (dosta t. gizlûsi yêgrek) 24v1

t.-uñ (kıl) 137r4

tā'āt/ta'āt: (Ar.) Tâatlar, ibadetler.

t.-a (meşgûl) 9v5

t.-uñ 24r4 (ta'āt)

tabaka: (Ar.) Tabaka, kat, katman, kısım, bölüm.

t.-sı (dört yüz kırk dört t.) 120r3

tabakât: (Ar.) Tabakalar, katmanlar, kısımlar, bölümler.

t. (dört yüz kırk dört t. evliyāya) 86v1

tabī'at: (Ar.) Yaratılış, huy, meşrep, mizaç. **Tas.** Dört unsurun (Toprak, su, hava, ateş) özelliklerini yansıtmaya; nefis, kalp, ruh ve sır mertebelerinde bulunma.

t. (dört t.) 85r2

ta'bīr: (Ar.) (Rüya) Yorma, yorumlama; ifade, anlatım.

t. (necmile t. eyleyem) 144r4

tāc: (Far.) Başlık; hükümdarlık tacı; tarikat şeyhlerinin giydikleri, mensup oldukları tarikata göre değişik şekilleri olan serpuş. **mec.** Çok önem verme, el üstünde tutma. **Tas.** Dünyevî mevki ve makamlar; Hak yolcusunun on iki terkinin temsil eden on iki başlık vardır. Her terkte bir çirkin fiilini terk eder ve güzel bir fiili talep eder ki sülûka layık olabilsin.

t. (başuñ t. eyle) 43v1

t. (hırkayıla t. yol varmaz) 193r7

t. (u hülle) 41r3
 t. (u taht) 11r6, 103v4
 t. (u tahtı bırağdı) 127r4
 t.-ı (devlet t. başa kındı) 145r6
 t.-ı (taht u t. terk edesin) 77r3
 t.-ı (üveys'ile t. urdum) 118v2
 t.-ın (edeb t. başuğa ur) 83r2
 t.-um (taht u t.) 171v2

ta'cıl: (Ar.) Acele ettirme, çabuklaştırma, hızlandırma.

t. 23r2, 52r5

tācir: (Ar.) Ticaretle uğraşan kimse, tüccar.

t. (ü 'atťār ola) 209v3

tağ: Dağ. *mec.* Karşılaşılan güçlükler; kibir.

ť. 11r4, 11v1, 17v1,

ť. (u taş) 46v2

ť. (u taş düpdüz olur) 75v2

ť. (u yazı) 17r5

ť.-a (düşē) 188v6

ť.-a (düşem) 202r6

ť.-dan 183v2

ť.-ı 177r5

ť.-ı (ťūr ź.) 195v1

ť.-ın (nūr ź.) 149v1

ť.-ında (kāf ź.) 118v3

ť.-ında (ťūr ź.) 122r3

ť.-ından 17r4

ť.-lar (aşup) 94r3

ť.-lar (bünyādını kıazar) 56v1

ť.-lar (depeler sürüle) 173v6

ť.-lar (eriye) 77r1

ť.-lar (taşlar secde kıılır) 198v1

ť.-lar (yerinden ırıla) 61v4

ť.-ları 161r7

ť.-ları (çöksiler eyledi) 185v6

ť.-ları (çöksü urdum) 131r2

ť.-ları (muħkem kııldı) 152v3

ť.-ları (yolından ırar) 56r4

ť.-uđdan (aşmaduđ) 51r6

tağa: Taka, büyük kayak, Hz. Nuh'un gemisi.

ť.-dan 133v6

tağca: Dağ gibi. *mec.* Çok, çok fazla.

ť. (günāhuđ eride) 108v7

ť. (günehler yuyasın) 84r1

tağıl-: Dağılmak; uzaklaşmak.

ť.-am (ne oda yanam ź.) 196v3

ť.-mayam (degme yađa) 196r6

ť.-updur 26v4

tağıt-: Dağıtmak, uzaklaştırmak, ayırmak, düzenini bozmak.

ť.-dı 190r5

tağla-: Dağlamak, yakmak, ızdırap vermek.

ť.-r (cānın ź.) 145r2

tağşıl: (Ar.) Hasıl etme, okuma, öğrenme, elde etme.

t. (ētdüm) 119r5

taht: (Far.) Taht, hükümdarlık makamı, hükümdarlık. *mec.* En yüksek makamlar.

t. 118r4

t. (-ı süleymān eyleyem) 120v2

t. (-ı süleymāna çıkam) 139v6

t. (tāc u t.) 11r6, 103v4

t. (u tācı terk edesin) 77r3

t. (u tācum) 171v2

t.-a (bindi) 19r4

t.-a (binenler) 11v4
 t.-a (oturan) 100r5
 t.-ı (aldı) 11r3
 t.-ı (göñül çalab'ı t.) 165r3
 t.-ı (tâc u t. bırağdı) 127r4
 t.-ına (göñüller t. sultân olasın) 155v3
 t.-ına (oturdı) 9v2
 t.-ına (süleymân'ı t. oturduñ bil) 62v4
 t.-um (yel götürür) 122v2

tahta: (Far.) Tahta. *Tas.* Şeriat dairesinin dışına çıkamamış olanların sahip oldukları bilgiler.

t. 70v3

t.-sı 70v3

tahte's-serâ: (Ar.) Yerin altı, toprak altı.
 t.-ya 184v6

tâkat: (Ar.) Güç, kuvvet, derman.

t.-üm 128v3

taķāzâ: (Ar.) Sıkıştırma, zorlama, ihtiyaç, lüzum, talep, gereği.

t.-sı 15v3, 167v3

taķdîr: (Ar.) Kader, alın yazısı, ezelî kader, ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler.

t.-idi 206r4

taķrîr: (Ar.) Sözle ifade etme, anlatma, anlatış; kararlaştırma, sağlamlaştırma.

t. (ü beyân) 138r3

taķşîr: (Ar.) Kusurlu davranma, eksik yapma; tedbirsizlik, kabahat, suç, günah.

t. (etmeye) 12r2

tal-: Dalmak, gömülmek, derinine inmek; yoğunlaşmak. *Tas.* Manen ilim, feyz, kısmet almak; benliğinden sıyrılıp vahdete ulaşmak.

t.-an (denizlere t.) 121v4

t.-ana (bahra t.) 18r3

t.-ası 201r3

t.-dı (fikrete t.) 172r3

t.-dı ('ışk denizine t.) 168v5

t.-dı (ma'nâya t.) 168v6

t.-dum (bahırına t.) 166v2

t.-dum (denizlere t.) 153v4

t.-duñ (denize t.) 17v5

t.-ğıl ('ışk göllerine t.) 178r6

t.-madılar (denize t.) 79r1

t.-mışdur (denize t.) 190v6

t.-uban ('ışk denizine t.) 132r4

talbın-: Heyecanlanmak, çırpınmak.

t.-ma (deli bigi t.) 63r4

talbur-: Daldırmak, nurlandırmak, ilim ve feyizle doldurmak.

t.-ur ('ışk denizine t.) 202r5

talî': (Ar.) Talih, kısmet, kader, baht.

t.-üm 36r4, 73v1

t.-ümden durur 206r5

talîb: (Ar.) Talep eden, istekli, arayan.

Tas. Kulluk yolunu ve Hakk'ın ubudiyet yolunu arayan kimse. (SCS, s. 457)

t. (-i 'ilmlerüz) 70v5

tam-: Damlamak, damla damla akmak. *mec.* Söylemek.

t.-ar (dilinden şeker t.) 198r2

tama': (Ar.) Açgözlülük, doymazlık, tamah.

ṭ. 3r3, 8r1, 82v6

ṭ. (buḥl u ṭ.) 88v6

ṭ. (çerisi) 7v4

ṭ. (ḥabsine düſdüm) 7v2

ṭ. (kervānıyıla yoldan azdum) 7r5

ṭ. (ulu oğlu ṭ.) 6r4

ṭ.-dan 9r4

ṭ.-uḡ (yayını yas) 99v1

ṭama'-dār: (Ar.+Far.) Açgözlü insanlar, tamah ehli, tamahkâr.

ṭ.-uḡ (yeri ṭamuda olur) 8r2

tamām: (Ar.) Tamamen, bütünüyle, büsbütün; tamam, bütün, eksiksiz, tam olma; bitme, son, sona erme; doğru, olması gerektiği gibi.

t. 40v5, 41v4, 103r6, 104v1, 142r2, 146r4

t. (etmemişsin) 147r6

t. (eyledi) 63v4

t. (kılam) 147r3

t. (olıcak) 65r2, 94v3, 162v4

t. (olsa) 25v3

t. (olur) 91r4

ṭamar: Damar. *mec.* Kuvvetle kendini gösteren huy, tabiat, hâkim vasıf. (MSL, damar)

ṭ. (akmış) 144v1

ṭ.-dağı (kan neyimiş) 100r4

ṭ.-dan 23v5

ṭ.-dan (doқыyasın) 47v1

ṭ.-ı (kîn ṭ.) 49v2

ṭ.-larında (kaynayan) 129r6

ṭ.-laruḡa (şaykal urğıl) 45r5

ṭ.-laruḡı (sekit) 43r4

ṭ.-uḡ 49v1

ṭamla: Damla, katre.

ṭ.-sından 152v3

ṭamu: Cehennem.

ṭ. 3v8, 61v3

ṭ. (dîn ṭutmayan ṭ. içün) 65v2

ṭ. (yèdi ṭ.) 125v5, 147v5, 153r3

ṭ.-da 4r2, 8r2

ṭ.-da (kalasılardur) 4v1

ṭ.-da (olan) 8r2

ṭ.-da (yèdi ṭ. yangıl) 147v6

ṭ.-dan 56v6, 108v4, 110v2

ṭ.-dur 142r1

ṭ.-sın (yèdi ṭ.) 133v2

ṭ.-ya 61v3

ṭ.-ya (ata) 61v2

ṭ.-ya (girse gerek) 109r3

ṭa'n: (Ar.) Kınama, ayıplama, yerme, sövme.

ṭ. (kimsenün devletine ṭ. edüben biz gülmezüz) 96r2

ṭ.-a (yoқdur 'āşıqlara) 159v4

ṭanıḡ: Kanıt, delil, hüccet. krş. bk. **ṭanuḡ.**

ṭ. (bulam) 94r6

ṭanıḡ-: Dost olmak, yakınlaşmak; müşavere etmek.

ṭ. (senünle sen ṭ.) 42r2

ṭ.-up (geldüm) 124v4

ṭanıḡıḡ: İstişare, danışma; tanışıklık, yakınlık, ahbablık, dostluk.

ṭ. 74v5

ṭ. (edelüm) 24v4, 96v4

tānişman: (Far.) Danışılan kimse, fakih, bilgin; hoca. krş. bk. **dānişman.**

t. (şimdi üç bucuḡ okuyan deriḡ t.) 89v1

t.-uñ (cāhili onamaz dervīşleri) 89v2

tanuğ: Şahit, kanıt, delil; Kirâmen Kâtibîn melekleri, yazıcı melekler. krş. bk.

tanık.

t.(ğ)-ısañ 113r6

t.-dur 207v5

t.-lar 77r2

tañ: Hayret, şaşma, şaşırma şaşkınlık.

t.-a (kala) 60v1

t.-a (kaldum) 60r5

t.-umuz 150v6

tañla: Tan vaktinde, sabahleyin, sabah vakti, sabah olur olmaz. krş. bk.

dañla.

t. 75v3, 83v3, 83v3, 83v4, 83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4, 108v4

tap: Hemen, derhal, tamamen, büsbütün, tümüyle.

t. 126r2

tap-: Tapmak, ibadet etmek; itaat etmek, boyun eğmek; tâbi olmak, bağlanmak. *mec.* Aşırı düşkünlük.

t.-ar (māla t.) 35r5

t.-aram (ne büte hāça t.) 123r2

t.-arlardı (bī-nişān sübhāna t.) 179r4

t.-arsın 5r5

t.-ıdum 188r6

t.-mağa 186v3

t.-sam 188r6

tapduğ: Tapduk Emre. krş. bk.

tapduk/taptuğ

t. 140v1

t.-ı 175v2

t.-ına 95r4

t.-um 152r5

t.-uma 145v4

t.-uñ 161v6

tapduk/taptuğ: Tapduk Emre. Yûnus Emre'nin şeyhi olup, XIII. yüzyılda yaşamıştır. Âşıkpaşazade Tarihi'ne göre Orhan Gazi şeyhlerinden olan Tapduk Baba, Şakâyık-ı Numaniyye'ye göre Yıldırım Bayezid zamanında Sakarya yakınlarında bir yerde yaşamıştır. *Velayetnâme* ise Tapduk Baba'yı Hacı Bektaş Velî çevresine sokar, İsmail Hakkı Bursevî'ye göre ise, şeyh Moğol istilasıyla Anadolu'ya gelenlerden olup Sinan Ata'nın halifelerindendir. 140v1 numaralı beyitte Yûnus kendini ve Tapduk Emre'yi, Sarı Saltık'ın mensubu Barak Baba'ya bağlamaktadır. El-Veledu's-Şefik adlı eser, XIV. yy. başlarında Anadolu'da heteredoks Türkmen oymaklarından söz ederken, bunlar arasında Tapdukîler cemaatinden de bahseder. *Saltıknâme*'de ise, daha önceleri kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu zikir meclisleri tertip eden Tapduk Baba'nın, Sarı Saltık tarafından bu işten vazgeçirildiğini hikâye eden bir pasaj mevcuttur. (BAİ, s. 196-198) krş. bk. **tapduğ.**

t. 161v2

t. 69r3 (taptuğ)

t.-dur 162v7

tapşur-: Teslim etmek, tevdi etmek, yetiştirmek, yerine ulaştırmak.

ţ.-ayın 182r2

taptuġlu: Tapduk Emre'nin fikirleriyle dolu olan.

ţ. (yūnus'a) 100v2

tapu: Huzur, nezd, makam, kat; zat, zat-ı âli, hazret; hizmet, görev.

ţ. (eden) 44r3

ţ. (kıl) 113r3

ţ. (kıldı) 7r2, 121v2

ţ. (kılurısam) 132r2

ţ.-da 26r1

ţ.-da (turgıl) 12r5

ţ.-sında 6r5, 161v6

ţ.-ya (geldi) 79r2

ţ.-ya (gelür) 198r7

ţ.-ya (turdı) 9v2

tar: Dar, sıkıntı, huzursuzluk.

ţ. (cihānı  . oldu) 37r5

 .-ı (g n li  . gitmez olur) 33v4

t r ş: (Far.) Yaġma,  apul, talan. (MSL, t r c) **Tas.** Salikin zahir  ve b t n  bütün hallerinde ve amellerinde irade ve ihtiya ının ortadan kaldırılmasıdır.

t. (olan) 71r4

t r h: (Ar.) Tarih, oluş zamanı.

t. 54r4

tar k: (Ar.) Yol. **Tas.** Allah'a ulaşmak için tutulan yol, bir vel nin tuttuġu Allah'a ulaşma yolu, tarikat.

 . 104r3

 .-vam 142v4

tar kat: (Ar.) Yol, Allah'a ulaşmak maksadıyla tutulan yol; bir m r  de

baġlanıp ahlakı güzelleştirmeyi, kötülüklerden arınmayı, tevhidin hakikatine varmayı ve Allah'a ulaşmayı amaç edinen tasavvuf yolu.

Tas. Allah'a erişme yolundaki dört makamdan ( ariat, tarikat, hakikat, marifet) ikincisi. Bu makam kulun hakiki f il olan ve tecelli yoluyla  lemlere zuhur eden Cenabıhakk'ın ilahi sıfatlarını, k inattaki tasarruf ve iradesini, gizlediġi ve a ıkladıġı şeyleri, kaz  ve kaderi müşahede ettiġi makamdır. Şariat zahirin hükümleri olup kabuk gibidir, tarikat ise içindeki  ozd r.

 . 182v6

 . ( ortusuz yaġdur  .) 91v3

 . (yokuş olur) 183r3

tar k: Sıkıntı, huzursuzluk; kıtlık, yetersizlik.

 .( )-ı (gönül  . gitmez) 192r3

 .( )-ından 34r1

 art-:  ekmek.

 .-alar (g n hların  .) 205r1

 .-dılar 29r4

 .-up (kılıç  .) 17r4

 a r f: (Ar.) Gramer kurallarına göre kelime türetme, isim ve fiil çekimi gibi konuları işleyen alan; gramer.

t. (kit b) 150r6

 a  (1): Ta . **mec.** İnsan; acı ve dokunaklı söz; katı yürekli.

 . 116v1

 . (altında gizl ) 203r3

 . (görmedin  . atarsın) 150v2

t. (hünerlü t. olur degül) 116v1
 t. (îmānı t. oldu) 185r6
 t. (kim bize t. atarısı güller nişār olsun aña) 200v4
 t. (tağ u t.) 46v2, 75v2
 t. (u toprak) 28v2
 t. (yaşduğımı t. eyleyem) 134v3
 t.-a (kara t.) 116v1
 t.-ı (balık götürür) 194v7
 t.-ı (katı t. mûm eyler) 158v4
 t.-ısañ (eriyessin) 194r2
 t.-ıyıla (istiğfār t.) 199r6
 t.-lar 194r4
 t.-lar (tağlar t. secde kıılır) 198v1
 t.-uñ (öküz t. üstinde) 194v7

taş (2): Dış; dışarı.

t. (ne oturursın t. kapuda) 82v6
 t. (yüzine şu sızar) 164v6
 t.-a (balığı t. şaldı) 42v1
 t.-ı 68v4
 t.-um 76r3, 76r4, 135r2, 154r2
 t.-uñ 24r2
 t.-uñdağı 90v6

taş-: Taşmak, sığmamak, ötesine geçmek, kabına sığmayıp coşmak. *Tas.* Bilgi ve feyiz saçmak.

t.-up (‘ummāndan t. geldüm) 124v3
 t.-duķ (deñize tılduķ t.) 161v5

taşın-: Taşınmak, uzaklaşmak.

t.-a (senden cümle yavuz iş t.) 54r2

taşra: Dışarı.

t. 80r2, 120r4, 132v3, 148v5, 165v3, 176v1
 t. (atduñ) 14v1
 t. (çık) 106r2

t. (çıkdı) 29r5
 t. (çıkamaz) 28v1, 28v3
 t. (dura) 38r4
 t. (duran) 160r3
 t. (düşdi) 34r3, 39v5
 t. (evünđen t. çık) 104v3
 t. (gitme) 79v6
 t. (kala) 13r3
 t. (kalur) 43v4
 t. (olursın) 23v2
 t.-da (kaldı) 24r5
 t.-dan 163r4
 t.-ya 105r1

taşrağı: Dışardaki.

t. 24r4

tatar: (Far.) Tatar, Moğol, Moğol milletlerinden olan. *mec.* Yağmacı, pervasız.
 t.-sın 150r6

tatlu: Tatlı, güzel. *mec.* Huzurlu; cana yakın, yumuşak, incitmeyen.

t. 31v3
 t. (oldı) 190r5
 t. (sözler söylegil) 91v6

tayak: Dayanılacak şey, mesnet.

t.(ğ)-ını (îmān t.) 200v5

taayan-: Güvenmek, itimat etmek; dayanmak, tutunmak, mukavemet etmek, karşı durmak.

t.-ma (‘amelüñe t.) 167r2

t.-ur 209r5

tayın-: Kaymak, sürçmek. (DLT, tay-, tayıg, taytur-)

t.-a (dünyeye gönül vören düşe t. birgün) 149v4

ṭaylasān: (Ar.) Sarığın omuza sarkan ucu, daylasan.

t. 21v3

ṭayyār: (Ar.) Uçan, uçucu; Cafer-i Tayyâr.

krş. bk. **ca'fer**.

t. (olam) 138v4

tāze: (Far.) Taze, dinç görünüşlü. krş. bk.

teze.

t. (cüvân oldum) 154r3

tāzî: (Far.) Tazî. **mec.** Hızlı, hızlı koşan.

t. (atları t.) 9r3

ta'ziyet: (Ar.) Başsağlığı dileme.

t.(d)-e (varurisa) 89r3

te'ālā: (Ar.) Allah adıyla birlikte

kullanılan “Şanı yüce olsun.”

manasında bir söz.

t. (Allāh t.) 3v1

tebdîl: (Ar.) Değişim, döngü, değiştirme, değiştirilme.

t. 169v4

teberrā: (Ar.) Beri olma, uzaklaşma, uzak durma, yüz çevirme.

t. (eyledüm) 137v3

teberrük: (Ar.) Mübarek sayma, uğur

sayma, şükretmek.

t.-ler (düzerem) 119v4

tecellî: (Ar.) Görünme, belirme, görünür

olma, zuhur etme; Allah'ın

kudretinin şahıslarda ve eşyada görünmesi. **Tas.** Salikin kalbinde

gayb âlemine ait nurun belirmesi,

ilahi feyzin müminin kalbinde

zuhuru. Tecelliler gönülde olacağı

için iki cihan nakşını gönülden

çıkarmak gerekir. Tecelliden maksat

Allah'ın kendi güzelliğini göstermek

istemesidir. Tecelli üç hâlde olur:

Zat'ın tecellisi mükâşefedir. Zat'ın

sıfatlarının tecellisi nurlar mahallidir.

Zat'ın hükmünün tecellisi ise,

içindekilerle beraber ahirettir.

t. (balkır) 41r5

t.-sin 203v3

t.-sin (gördi) 105v2

t.-yile (toldurur) 202r5

tecrîd: (Ar.) Soyma, soyulma, ayrı tutma.

Tas. Salikin kalbinin ve düşüncesinin

Allah'tan başkasına boş olmasıdır.

Salik, zahirî dünyevî garazlardan

çıplak olarak mülkünde hiçbir şey

bulundurmaz ve bâtinî olarak da

karşılıktan yoksundur. Bu kimse

dünyayı terk ettiği için Allah'tan bir

şey beklemez. Dünyadan bir pay

almadığı gibi ahirette de bir şey

beklemez. Dünyayı terk etmesi bir

şey beklediğinden değil, dünyanın

meşgul olmaya değmeyecek bir şey

olduğunu bilmesinden dolayıdır.

t. 72r5, 138r5

tedbîr: (Ar.) Bir şeyi temin edecek veya

önleyecek yol, çare, sonu düşünerek

hareket etme.

t. (eyleyem) 143v4, 144r1

t. (şabr u t. kıl) 29v6

t.-i 112v5

tefekür: (Ar.) Düşünme, tasavvur,

mütâllaa. **Tas.** Dünya ve ahiret

hâllerini düşünmek; nimeti idrak

etmek için basirete yönelmektir.

t. (eyleyüp) 8r4

t. (kılurısa) 148v5

teferrüc: (Ar.) Gezinti, vakit geçirmek ve gönül açmak için gezintiye çıkma.

Tas. İnsanın kısa dünya hayatı, hayat yolculuğu.

t. (eyleyü vardum) 144r6

t.-e (geldüm) 196v3

t.-indeyüz (dünyā t.) 96r3

teferrüclen-: (Ar.+T.) Boşver, rahatla.

t. 62v1

tefrīd: (Ar.) Tek kalma, yalnız olma. **Tas.**

Toplumdan uzaklaşıp yalnız kalarak sadece Allah ile meşgul olma.

t. 138r5

tefrīk: (Ar.) Ayırma, ayrılma, ayırt edilme.

t.-vam 142v2

tefsīr: (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm'in açıklanmasına dâir olan ilim; Kur'ân-ı Kerîm'in ayet ve sûrelerini açıklayan kitap.

t. (okıyup ma'nâsın bilmediler) 79r3

tehî: (Far.) Boş.

t. (görmen) 133r4

tek: Sessiz, sakın, rahat; yalnız, yeter ki.

t. 147r6

tekbîr: (Ar.) Allah'ın büyüklüğünü belirtmek için söylenen "Allâhu ekber" sözü, tekbir.

t. (dört t. namâzıla) 147r3

tekebbür: (Ar.) Kibirli, kibirlenen; büyüklenme, büyüklük taslama.

t. 12v1, 13r6, 13v3, 13v5

t. ('âşîdür) 17v1

t. (eyleme) 12r3

t. (nefsdür) 5v6

t.-ler (yeri siccîn içinde) 16r4

tekebbürlik: (Ar.+T.) Kibirlenme, büyüklenme.

t. (seni yoldan ayırdı) 13r5

t.(g)-üm (döküldi) 142v3

tekrâr: (Ar.) Tekrar, bir daha.

t. (eyledi) 188v4

temâşâ: (Ar.) Bakıp seyretme, izleme.

t. (kılâsın) 209v6

temennâ: (Ar.) Arzu, istek, temennî; hürmetle selam verme.

t. (eylegil) 10v6

temyîz: (Ar.) İdrak, akıl, muhakeme, feraset, seziş; ayırma, seçme; iyiyi kötünden ayırma. (LXC, temyîz: Distinction, discernment; a separating, discerning, distinguishing; to separate and distinguish)

t. 137v4

ten: (Far.) Gövde, vücut, beden, dış yüz.

t. 174v4

t. (çürümiş) 144v1

t. (eyleyem) 120v2

t. (fânîdür) 111v5

t. (olam) 140r3

t. (ölürise t. ölür) 111v5

t. (tertîbin terk edeydi) 160r1

t. (tertîbin terk eylegil) 90v6

t.-deki (cân neyimiş) 100r4

t.-den (içerü cândadur) 93r6

t.-i (bünyâd eyledi) 203v6

t.-i (ne beslersin bu t.) 75r4

- t.-ini (eyyüb'ün karda yédürdün t.) 204r5
- t.-ini (toprağa şalmış) 144v6
- t.-ise 82v3
- t.-leri 144r6
- t.-üm 134v5, 203r5
- t.-üm (etüm t. çürimeye) 175r3
- t.-üm (ilan çeyan yeye t.) 147r4
- t.-üme (eyyüb oldum t.) 134r3
- t.-ün 156v5
- t.-ün (yere gire) 107v4
- tenāşür:** (Far.) Teneşir, üzerinde ölü yıkanan kerevet, salacak, ölü salı. **Tas.** Nefsi temizlemek, nefsin isteklerini yok etmek.
- t. (nefsün dileğini t. üstine ilet) 117v3
- t.-e (düşdi gönül) 115r5
- teng:** (Far.) Dar. **mec.** Sıkıntılı.
- t.-ini (sinün t.) 182r4
- tenhā:** (Far.) Yalnız, tek, tek başına.
- t. (bu mülke t. geldüm) 171v3
- teğri:** Allah.
- t. 32v3, 61v3, 107v4, 112v3, 112v3
- t. (birdür) 118v4
- t. (evine) 75v3
- t.-den (haber vürsen) 207r3
- t.-nün 56v3
- t.-nün (buyruğın tutup) 108v3
- t.-çün (mālunı t. vermek gerek) 110v3
- teğriçün:** Allah aşkına! Allah'ını seversen!
- t. 97r2
- terah:** (Ar.) Keder, gam, tasa.
- t.-dan 137v3
- terāzū:** (Far.) Terazi, mizan, günahları ve sevapları ölçen tartı. krş. bk. **terezī**, **terezü.**
- t. (hak t. kırıla) 170r6
- t. (hak t.) 76v6
- t. (ne t. var ne şirāt) 66r1
- t.-ya (altun uran) 135r7
- t.-ya (varıcağaz) 77r1
- terezī:** (Far.) Terazi. krş. bk. **terāzū**, **terezü.**
- t. 209v3
- t. (kürarsın) 209v2
- t. (kürup) 111r6
- terezü:** (Far.) Terazi. krş. bk. **terāzū**, **terezī.**
- t.-ı (ağır gele) 83v4
- tercemān:** (Ar.) Tercüman. **mec.** Bir şeyi anlatmaya yardımcı olan vasıta veya kimse. **Tas.** Peygamberler. krş. bk. **tercümān.**
- t. (eyledi) 190r2
- tercümān:** (Ar.) Tercüman. **Mec.** Bir şeyi anlatmaya yardımcı olan vasıta veya kimse. **Tas.** Cebrail. krş. bk. **tercemān.**
- t.-ı (cebrā'il) 80v1
- terk:** (Ar.) Bırakma; uzaklaşma, bırakıp gitme. **Tas.** Allah'tan başka her şeyi gönlünden çıkarma, kalben vazgeçme; dünyevî bağlardan kurtulma; zühd.
- t. 40v1, 40v2, 43r3
- t. (buyurdu) 40r6
- t. (edem) 139r3, 146r5

t. (edenler) 174r2
 t. (eder) 93r1
 t. (ederise) 81r1
 t. (edesin) 77r3
 t. (edaydi) 160r1
 t. (edüben) 105v5, 156v4
 t. (etdi) 40r4
 t. (etgil) 167r3
 t. (eyle) 106v2
 t. (eyledi) 103v4
 t. (eyledüm) 114v2
 t. (eylegil) 90v6
 t. (eylemiş) 81r2
 t. (eyleye) 180r5
 t. (-i dünyā) 156r1
 t. (olıcak) 41v4, 65v5
 t.-dür (dünyası t.) 39v6
 t.-e (degmez) 40r5
 t.-e (girene) 41r4
 t.-i 40r5
 t.-in (ura) 88v2
 t.-in (urdı) 40v1
 t.-in (urduısa) 103r5
 t.-in (urğıl) 107r3
 t.-in (urur) 184v3
 t.-ini (urdum) 153r5
 t.-ini (urur) 36v3

terksüz: (Ar.+T.) Terk olmadan, bırakmadan, uzaklaşmadan.
 t. 40v4

tersā: (Far.) Hristiyan, İsevî, Nasrânî. **Tas.** Nefs-i emmaresinin yerilmiş sıfatlarının övülmüş sıfatlara dönüşmüş olduğu kimseler, dünyevî bağlardan kopan ve taklîd

dairesinden çıkarak hakiki imana ulaşmış kimseler. krş. bk. **terse.**

t.-lar 198r7

terse: (Far.) Tersâ, Hristiyan. krş. bk. **tersā.**

t.-nün 96r2

tertüb: (Ar.) Düzen, sıra; düzenleme, tanzim etme, sıralama, hazırlama; yapı taşı, unsurlarla bütün oluşturma; usûl, tarz. **mec.** Oyun, hile, düzen. **Tas.** Kötü davranışlar, nefsanî özellikler; özünden uzaklaşmış ibadetler.

t. (düzen eylenmedin) 118r3

t.-den (geçmek gerek) 102r5

t.-i (düzilen t.) 151r2

t.-i (tenün t.) 156v5

t.-ile (hoş t.) 39v2

t.-ile (kolay t.) 45v6

t.-in 189r1

t.-in ('ışk t. kırdum) 146v4

t.-in (ten t. terk edeydi) 160r1

t.-in (ten t. terk eylegil) 90v6

t.-ler (terk edüben) 105v5, 156v4

t.-leri (bil gerek) 111r6

t.-lerin (dünyā t.) 3r7

t.-lerüm (yıkıldı) 97r4, 195v2

t.-lerümi (bâkî t.) 63v6

tesbîh: (Ar.) Tesbih; Allah'ı takdis ve tenzih edip zikretme, Hakk'ın her türlü kusur ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.

t. 21v4, 24r2, 98r6

t. (dilidür) 68r6

t. (oğur) 174r6

t. (zıkr ü t. kılam) 195v3

t.-i 57v3

t.-inde 198r6

t.-ini 57v4

teslīm: (Ar.) Emaneti sahibine verme; terk etme, bırakma; teslimiyet. *Tas.* Allah'ın hükmüne itirazsız razı olma, boyun eğme, mukadderâtı kabullenme. Teslimin üç şekli vardır: Şüphelerden uzaklaşıp akla ve sağlam şeylere teslim; ilim ve maksada teslim; Hak dışında olandan Hakk'a teslim.

t. (cānı t. edeyin) 157v1

t. (hak yolına t. olur) 56v4

t. (kendüyi t. eyleye) 59v3

t. (ol) 83r2

t.-ün (ucını dutup) 91v2

teşvîş: (Ar.) Karıştırma, karmakarışık etme; zihni meşgul eden şey, gâile; kargaşa, kaos.

t. 97v1

t.-dedür 103v2

t.-i 190v4

tetik: Düzenek, mekanizma, tertibat, yapısal düzen, işleyiş biçimi.

t.(g)-i (dilüm t. bozuldu) 125r5

tevāzu': (Ar.) Alçakgönüllülük, kibirli olmama, gösterişsiz olma.

t. 16r3

tevbe: (Ar.) Tövbe, hatadan veya günahattan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme. *Tas.* Tövbe üç çeşittir: Birincisi hatadan sevâba; ikincisi sevâptan daha doğru olana;

üçüncüsü ise nefsten Hakk'a dönmektir. (MTTS, s. 1076)

t. (eyle) 207v2

t. (kapusından) 200v5

t. (kıldum) 187v5

t. (naşûha t.) 207v2

t.-ye (gel) 182v1

t.-ye (gelmek gerek) 110r5, 110v5

tevbessüz: (Ar.+T.) Tövbe etmeden, tövbesiz.

t. 13v2

tevekkül: (Ar.) Elinden gelen her şeyi yaptıktan sonra kadere razı olup sonucu Allah'a bırakma, yeis ve kederden kurtulma, Allah'a güvenme.

t. 2v5

tevfik: (Ar.) Allah'ın yardımına kavuşma, muvaffakiyet verme; uygun duruma getirme. *Tas.* Kulun Allah'a itaatini sağlayan güç ve kuvvet. (MTTS, s. 1102)

t. 106r2, 123v3, 144r3, 179v6

tevhiid: (Ar.) Birdir demek, birlemek. *Tas.* Birinci anlamı, Allah'ın zatını aklen tasavvur edilen her şeyden tecrit etmek. Allah'ı zihninizde dilediğiniz gibi tasavvur edin, ama bilin ki bu tasavvur Allah değildir. İkinci anlamı, müminin varlık âleminde Hak Teâlâ'dan ve onun feyzinden başka hiçbir şey olmadığını görüp kesretten kopması ve her şeyi bir bilip bir görmesi. (SU, s. 359) Âşık

ve maşuk diye bir ayrımın olmadığı nokta.

t. (tonını geyen) 94v2

t.-i (yûnus dilin yumuş durur bu t. ayıtmaga) 180r3

teze: (Far.) Taze, yeni, zamanı geçmemiş. krş. bk. **tāze**.

t. (vü yumşak geymeyem) 134v3

tezra'û: (Ar.) “Ekiniz”, “ektikleriniz” anlamında bir söz. Kur’ân’da Yûsuf suresi 47. ve Vâkıâ suresi 64. ayette geçmektedir. (MT-2, s. 483)

t. 110v5

tezvîr: (Ar.) Yalan dolan, sözü yalanla süsleme; ara bozuculuk, dedikoduculuk.

t. 90v3

tıfl: (Ar.) Küçük çocuk; toy, tecrübesiz.

ţ. (-ı nâresteyiken) 159r5

tılsım: (Ar.) Sihir, büyü, engel. **Tas.** Hakk’ı görmeyi engelleyen ve insanı kuvvetle ele geçirmiş olan nefis kuvveti.

ţ.-ı (bağlayan) 166r3

tımâr/timâr: (Far.) Tımar, gözetme, bakma, tedavi etme; gelir, kazanç. **Tas.** Manevi yönden kazanç sağlama, feyizlenme ve yükselme.

t. (eyle) 7r3 (tımâr)

t. (eyledi) 188r5

t.-um (ulu yerden t. var) 73r2

ticâret: (Ar.) Ticaret, alım satım, alış veriş. **Tas.** Gönül alış veriş.

t.-ile 102r3

tiryâk: (Yun.) Panzehir. krş. bk. **tiryek**.

t. (olur) 59v6

tiryek: (Yun.) Panzehir, tiryâk. **mec.** Derde deva, en etkili çare. krş. bk. **tiryâk**.

t. (olur) 109v5

tîz: (Far.) Tez, çabuk.

t. 17r3, 19r4, 27r4, 75v2, 82v7, 110r5, 184v5, 184v6

tîzlik: (Far.+T.) Acelecilik.

t. 3r2

tîz tîz: (Far.) Tez tez, çabuk çabuk.

t. 182r5

toğ-: Doğmak, dünyaya gelmek; ortaya çıkmak, zuhur etmek. krş. bk. **doğ-** ţ.-ageldüm (ilk yaz güneşi gibi mevc urup ţ.) 136v4

ţ.-am (yüz bin kez ţ. uyağam) 127v6

ţ.-an (günün geceye benzer) 47r2

ţ.-an (ölür çün anadan ţ.) 126r1

ţ.-ar (ay u güneş) 47r3

ţ.-ar (biñi ţ. biñi gider) 81r5

ţ.-ar (ma’sûk burcından ţ.) 67r6

ţ.-madı (’ışk atadan ţ.) 197r5

ţ.-madın 197v1, 208v2

ţ.-mış (anadan ţ. gibi geldüm) 120v6

ţ.-uban 129v1

toğan: Doğan kuşu. **Tas.** Mürşid-i kâmil; tasavvuf terbiyesinden geçmiş mana elde edebilen üstün vasıflı kişi.

ţ. 68v5, 116r6, 116r6

ţ. (èder) 56r3

ţ. (edinmez) 149v5

ţ. (katında) 150r1

ţ.-la 68v6

toğanlık: Doğan olma. **Tas.** Mürşitlik.

ṭ.-dan 116r6

ṭoğra-: Doğramak, parçalamak. *Tas.*

Dünyevî arzuları yok etmek.

ṭ.-ram (nefsün cigerin ṭ.) 129r1

ṭoğrı: Doğru, gerçek. krş. bk. **ṭoğru.**

ṭ. (yārün vardur) 87v1

ṭ. (yola gelesin) 154r6

ṭ. (yolı gösteren) 141r6

ṭoğrılık: Doğruluk, doğru davranma. krş.

bk. **doğruluk, ṭoğruluk, ṭoğruluk, ṭoğurluk, ṭoğurluk.**

ṭ. (mancınığı) 199r6

ṭoğru: Doğru, müstakim, doğru yol; doğru kimse; doğrulukla, hatasız. krş. bk. **ṭoğrı.**

ṭ. 22v1, 52v4, 53v1, 54r1, 54r5, 65r2, 112v4, 131r4, 199r6

ṭ. (baka) 50r2

ṭ. (gelürsen) 33v2

ṭ. (ḥaḳ yolın ṭ. varur) 200r3

ṭ. (ḥālını yarına ḳoymaz) 53r5

ṭ. (sözi ṭ. dèyene) 70r6

ṭ. (varan) 53r2

ṭ. (varanı) 182v6

ṭ. (yol) 209v1

ṭ. (yoluṇca yūri) 174r2

ṭ.-lara 52v3

ṭ.-lara (ezel ebed ne ola) 53r3

ṭ.-ya (imrüz u ferdā birdür) 53r4

ṭ.-yısan (ḳamuya ṭoğru dersin ṭ.) 53v1

ṭoğruluk: Doğruluk, doğru davranma, dürüstlük, sıdk. krş. bk. **doğruluk, ṭoğruluk, ṭoğruluk, ṭoğurluk.**

ṭ. 52r6, 52v1, 96v2, 199r5

ṭ. (bekleyen) 65r3

ṭ. (bulınmaz ṭ. sen egriyisen) 53v1

ṭ.(ğ)-a 52v4

ṭ.-da 52v5

ṭ.-dan 52v6

ṭ.-dur (dosta giden ḳişinün ṭ. çāresi) 199r4

ṭ.-dur (ṭā'atumuz) 177v2

ṭoğruluk: Doğruluk. krş. bk. **doğruluk, ṭoğruluk, ṭoğruluk, ṭoğurluk.**

ṭ.(ğ)-a (işi ṭ. buyurdi) 52r5

ṭoğurluk: Doğruluk. krş. bk. **doğruluk, ṭoğruluk, ṭoğruluk, ṭoğurluk.**

ṭ. 52v2, 54r2

ṭ. (besleyene) 33v3

ṭ. (besleyenler) 52v2

ṭ. (dirliği ebedī ḳalır) 53r1

ṭ. (ḥil'atin gèyesin) 53v6

ṭ.(ğ)-ı (bulur) 52v4

ṭoğurluk: Doğruluk, doğru davranma, dürüstlük. krş. bk. **doğruluk, ṭoğruluk, ṭoğruluk, ṭoğurluk.**

ṭ. (yavuz işi eyü èder) 52v5

tohum: (Far.) Tohum, çekirdek, tane. *Tas.*

İnsan dünyaya gelmek.

t. (yère t. saçmış gibi) 207v6

t.-ını (bitmez yère saçar) 31v1 (toḥmını)

toḳ: Tok, doymuş; dolu. *mec.* Yeterince nasip almış olan ve almaya devam eden.

ţ. 74r1

ţ. (eginleri bütün arınları  .) 10r2

 . (ayguyıla  .) 33v6

 . (sevgüyile  .) 48r6

 . (akkıla  .) 50r3

 oksan bi : 90.000, doksan bin. Tas. Hz.

Muhammed'in Miraç'ta Allah'la doksan bin söz konuştuğu, otuz binini halka, otuz binini irfan ehline, otuz binini de gizlediği söylenegelmiştir. (AG-1, s. 467)

 . (ak kel mı altmış bi  ' amm u h   ) 169v7

 . (ak kel mını eyleyicek ab bile) 132v4

 okuz: 9, dokuz. 137v2 numarada geçen dokuz, Abd lbaki Gölpınarlı'ya göre dokuz kat g kt r. Yedi yıldızn bulunduğu farz edilen yedi g   , burçların, s bitelerin bulunduğu sekizinci kat g kkaplar; bu g  e s biteler, burçlar g    anlamına "Felek 's-Sev bit, Felek 'l-Bur c" denir. Bu g    de, içinde hiçbir şey olmayan "Felek-i Atlas" kuşatır. Dokuz gök, Tanrı'nın ilminde sabit olan "ilm  suretler"ın, başka bir deyimle "Akl-ı Küll" n, yani yaratıcı kudretin aktif kabiliyetiyle bu aktif kabiliyetten meydana gelen "Nefs-i Küll" n pasif kabiliyetin izhar ettiği varlıklardır ve her birinin aktif ve pasif güçleri, eski deyimle akıl ve nefisleri vardır. Bunların devrinden dört unsur meydana gelir, dört

unsurla dokuz gökten     ocuk (Mev l d-i Sel se) belirir ki bunlar da cansızlar (Cem d t), bitkiler (Neb t t) ve canlılardır (Hayvan t). Hepsi on sekiz olur. Araplarda son sayı bindir; tafsil dolayısıyla her biri bin sayılır; böylece on sekiz bin  lem kabul edilir. (AG-1, s. 452-453)

 . 4r3, 6r3

 .-ı 137v2

 okuz a lan: Dokuz aslan. "Dokuz aslandan maksat dokuz kat g kt r. Dokuz g   n dönmesinden dört unsur meydana gelmiştir. Dokuz unsur baba, dört unsur da ana sayılır. Dokuz gök ve dört unsurdan     ocuk meydana gelir. Yani cansızlar, bitkiler ve canlılar." (AG-1, s. 479)

 . 139r5

 okuz bi : 9000, dokuz bin.

 . 46v2

 .-d r (neps n a er t ) 5v2

 ol-: Dolmak, kaplamak, yayılmak; doldurmak; bitmek, sonlanmak; tamamlanmak; belirsiz olmak; toplanmak, kalabalık duruma gelmek.

 .-ası (degül) 112r2

 .-asın 25v4

 .-d  ( v zesi  .) 153v2

 .-d  (dost 'ışkdan ' lem  .) 191r1

 .-d  (g  l m z  .) 121r6

 .-d  ( lg le  .) 17r5

 .-d  (kade i  .) 125r4

 .-d  (n r  .) 154r2, 155r4

t.-dı (peymānesi t.) 81r5
 t.-duḡ (aḡduḡ denize t.) 161v5
 t.-dum (‘āleme t.) 168v4
 t.-dum (yère göge t.) 196v4
 t.-ıcaḡ (nūrıla t.) 75v4
 t.-madın (gökler melā’ik t.) 120r2
 t.-madın (yēr gök ḡalāik t.) 132r6
 t.-maz 156v4
 t.-mıṣ (ḡavşalası ‘ışkıla t. durur)
 158r3
 t.-mıṣ (içün şirkile t.) 15r5
 t.-mıṣ (ḡayḡu yaşıyla gözi t.) 16v4
 t.-mıṣ (oḡa) 63r2
 t.-mıṣ (yıkılmış sinleri t.) 144v2
 t.-mıṣdur (dimāḡum t.) 172r3
 t.-updurur (şeytānlar t.) 89v3

tolaş-: İlişmek, sataşmak.

t.-ur (kendü fi’li kendüye t.) 33r3

toludur-: Doldurmak, dolu hâle getirmek,

dolgunlaştırmak, olgunlaştırmak.

t. (‘ışḡ şarābından ḡadehi t.) 193r4

t.-asın (‘āleme āvāzesin t.) 208v3

t.-madın (bardaḡun t.) 112r2

t.-up (gözüme toprak t.) 210r3

t.-ur (tecelliyile t.) 202r5

tolı: Dolu. krş. bk. **tolu.**

t. (‘ışḡ erinün göḡli t.) 92v5

t.-dur (ḡaḡ cihāna t.) 96r6

tolın-: Dolunmak, toplanmak, tamamlanmak. *mec.* Olgunlaşmak.

t.-ımadum 24v6

tolu: Dolu, dolmuş, kaplı, doldurulmuş. krş. bk. **tolı.**

t. (ḡaybet ḡoyanun ḡaznesi t.) 44v2

t. (göründi) 90v1

t. (peymāne t. geldi) 191v3

t. (yer gök t. dīdār durur) 94v3

t.-dur 130r7

t.-dur (göḡlüm gözüm ‘ışḡdan t.)
86v5

t.-dur (iki cihān ḡaḡ t.) 78v4, 93v6

t.-dur (ḡāl t.) 24r3

t.-dur (şadefler dūr t.) 18r1

tolu tolu: Dolu dolu, iyice doğmuş, tamamen dolu.

t. (badyalar t. içelüm) 95r3

ton: Elbise, kılık kıyafet, renk. krş. bk. **don.**

t. (vērür) 35r1

t.-a (ḡan bulaşıcaḡ) 67v3

t.-ı 173r6

t.-ıdur (‘ışḡ t.) 100r5

t.-ın (kefen t.) 128r3

t.-ını (tevḡīd t. geyen) 94v2

t.-lar (ḡarīr t. geyer) 8v3

t.-lar (yeşil t. geyesin) 156r2

t.-um (beş ḡarış bez durur t.) 147r4

tonan-: Süslenmek, giyinip kuşanmak. krş. bk. **donan-**

t.-asın (yeşil tonlar geyesin t.) 156r2

t.-up (gök t.) 173r6

tonat-: Süslemek, giydirip kuşatmak.

t.(d)-an (yaz yaradup yēr t.) 141r2

tonlu: Elbiseli, hazır, hazırda bekleyen.

t. (tūrurlar) 6r5

t. durur 7v4

top: Top, çevḡân topu. **Tas.** İnsan, âşık. “Dostun çevḡânı onu nereye gönderirse başsız ve ayaksız bir

hâlde oraya yuvarlanan âşık.” (İMB, s. 153)

ţ. (başımı ţ. eyleyüp) 138r6

ţ. (uran) 71v5

ţ.-ı 71v5

ţopraq: Toprak. krş. bk. **ţopraq.**

ţ. 2r1

ţ. (kara ţ. êde) 95v2

ţ.-a 133v1

ţ.-a (bir avuç ţ.) 210r5

ţ.-a (dökilür) 69v3

ţ.-a (düşe) 175v4

ţ.-a (kara ţ.) 144r6

ţ.-a (tenini ţ. şalmış) 144v6

ţ.-a (yüzün ursun) 151v2

ţ.-a (yüzini ţ. sürsün) 100r2

ţ.-ı 2r2, 63v3, 189v5, 203v6

ţ.-ıla 2r3, 2v5, 4r1, 4r5, 4r11

ţ.-ısa (döşegüm ţ.) 134v3

ţ.-iken (cân vërdün) 186r4

ţ.-um 202v2

ţ.-umdan (tırigelem) 128r3

ţ.-uñ (cevherini hâzrete êrgürdüm) 196r3

ţ.-uñ (kara ţ. altında) 144v5

ţopraq: Toprak. Toprak, eşyayı sabit ve aşağıda tutar. **Tas.** Alçakgönüllülük. krş. bk. **ţopraq.**

ţ. 3v9, 28v5, 63v1, 107r4, 144v1, 156v5, 186r1, 186v7,

ţ. (çüriyüben ţ. olam) 205v5

ţ. (eren yolında ţ. ol) 87r4

ţ. (erenlere ţ. yüzi) 61v6

ţ. (erenlere ţ. yüzüm) 58v6

ţ. (gözüme ţ. töldurup) 210r3

ţ. (olup) 188r6

ţ. (ser-māye bir avuç ţ.) 151v7

ţ. (taş u ţ.) 28v2

ţ. (üstüme ţ. eşdiler) 125v4

ţ. (yüzün ţ. eylegil) 87v5

ţ.-da (şuda ţ. mısın) 156v5

ţ.-da (şüret ţ. kalur) 66v2

ţ.-da (yatursam) 128r2

ţ.-dan 158v3

ţ.-dan (bir avuç ţ.) 186v4

ţ.-dan (var eyledi) 186v3

ţ.-dur 196r3

ţ.-lar (kuçmış yatur) 149v6

ţoptolu: Dopdolu, her yeri kaplamış. krş. bk. **ţoptolu.**

ţ. (ol velî yerde gökde ţ.) 203r3

ţoptolu: Dopdulu, çok dolu, tamamen dolu. krş. bk. **ţoptolu.**

ţ. 57v7, 185r5

ţ. (‘ömrün ok bigi yay içinde ţ.) 63r2

ţ.-dur (göñlün evi hâk varlığı ţ.) 121r1

ţortusuz: (Far.+T.) Tortusuz, çökeltisiz, posasız, arınmış.

ţ. (yağdur tarikat) 91v3

ţoy-: Doymak, yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.

ţ.-amaz (bakubanı ţ.) 98v5

ţ.-dı 10r5

ţ.-mayasın (sen ayruk yëdügile ţ.) 51r4

ţ.-up (eli ţ.) 40v6

ţoyla-: Ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak.

ţ.-yan (nefsi hārāmla ţ.) 115v6

toz: Toz, zerre, parça.

t.-ı (belürmez) 27v1

t.-ı (‘ışk t.) 40r2

t.-ından (gevherün t.) 152v2

t.-ını 41r2, 161r3

toz-: Toz hâlinde savrulmak, tozu savrulmak, toz gibi savrulmak.

t.-aram (kül oldum t.) 119r4

tuşaş: Yakın, komşu, muttasıl. (DLT, tuşaşı, tuşşı, tuşçı) krş. bk. **tuşaş**.

t. (oldı) 184v12

tufân: (Ar.) Tufan, Nuh Tufanı. Nuh peygamber zamanında dünyayı kaplayacak şekilde yağan çok şiddetli yağmur. *Tas.* Şiddet ve hücum. (SCS, s. 487); sülûk esnasında vücutta meydana gelen manevi değişme ve başkalaşmalar. (MT-1, s. 146)

t. (olam) 140v4

t. (veren) 135r5

t.-dayıdum 118r5

t.-içün 133v6

tuğyân: (Ar.) Taşma, taşkınlık, azgınlık, coşkunluk; haddini aşma.

t. (olam) 140v4

tûl: (Ar.) Uzunluk, boy.

t. (-ı emel defterin dürmeyen) 74v4

tuman: Duman. *mec.* Engel.

t. (boz busaruk t.) 141r4

tunç: Tunç. *mec.* Maddî değer.

t.(c)-ındayuz 96r4

tûr: (Ar.) Tur dağı, Hz. Musa’nın vahiy ve tecelliye mazhar olduğu dağ, Sina dağı. *Tas.* İlâhi feyiz ve tecellilerin

müşahede edildiği yer; İslama açılan göğüs; Allah’ın tecelli ettiği insan gönlü.

t. 120v2, 169v6

t. (eyleyem) 144r2

t. (tağı) 195v1

t. (tağında) 122r3

t.-a 177r5, 187r5

t.-a (mūsā’yla t. çıkıdum) 133v5

t.-da 144r2

t.-ı (mi’râc u t. bulasın) 30v1

tur-: Ayağa kalkmak, kıyam etmek; vazgeçmek, geri durmak; kurulmak, yapılmak; bağlanmak, kendini vermek, mülazemet etmek, yerleşmek; karşı durmak, karşı koymak, dayanmak; durmak, beklemek; karar vermek.

t. 83v2, 83v2, 83v3, 83v4, 83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4, 110v1, 135r6, 203v1

t. (erte namâzına t.) 174r4, 174r4, 174r5, 174v2, 174v4

t. (erte namâzına t.) 174r6, 174v1, 174v3

t. (kamlardan aşağı t.) 83r2

t.-a 11v1

t.-a (ırılmadın t.) 6r1

t.-a (‘ışk okına kimdür t.) 171r2

t.-a (karşı t.) 177r6

t.-a (karşuğa t.) 204v7

t.-a (yerden t.) 61r6

t.-am (kavî t.) 123v6

t.-amaz (karşı t.) 20r5

t.-an (aşağı t.) 18r6

ʔ.-an (bir nazarda dünya ʔ.) 130v7
 ʔ.-an (kâim ʔ.) 94v2
 ʔ.-an (kayyım ʔ.) 141v2
 ʔ.-an (tā'ata ʔ.) 57v4, 75v3
 ʔ.-ana 104r6
 ʔ.-anı 94r5
 ʔ.-anuñ (şabırda ʔ.) 30v4
 ʔ.-ası (karāra ʔ.) 201v2
 ʔ.-dı 135r6, 195r5
 ʔ.-dı (tapuya ʔ.) 9v2
 ʔ.-duğı (kâim ʔ.) 179r3
 ʔ.-duğı (şaf şaf ʔ.) 171r5
 ʔ.-duñ 25v6
 ʔ.-ğıl 83v6
 ʔ.-ğıl (kapuda ʔ.) 12r5
 ʔ.-ğıl (tapuda ʔ.) 12r5
 ʔ.-ıcağ (yēr üstine gök ʔ.) 135r5
 ʔ.-ıgeldi 186r2, 187r3
 ʔ.-ıgelem (topragumdan ʔ.) 128r3
 ʔ.-madı 9r2, 185v6
 ʔ.-madın 10r4, 133v4
 ʔ.-mağ 63r2
 ʔ.-mağ (hām endişelerde ʔ.) 13v2
 ʔ.-masun (yüksek yerde ʔ.) 165r6
 ʔ.-mayan 6v6, 74v6
 ʔ.-maz 43v6, 101r1
 ʔ.-sun 100r2
 ʔ.-ugelicek 58r3
 ʔ.-up 108v4
 ʔ.-up (karşu ʔ.) 173r6
 ʔ.-ur 11v3, 36v3, 79r2, 86r5, 158r7
 ʔ.-ur (karşu ʔ.) 22r4
 ʔ.-urđı (şabırda ʔ.) 28r6
 ʔ.-urısam (düşüp ʔ.) 131v6
 ʔ.-urlar 11r4, 11r4

ʔ.-urlar (tonlu ʔ.) 6r5

ʔ.-ursa 112r2

turağ: Durak, yerleşilen yer, yurt. krş. bk.

durak.

ʔ. (édindi) 103r2

ʔ. (édindün) 128v2

ʔ. (gönjüldedür hağğ'a ʔ.) 93r6

ʔ. (sensin cānlara ʔ.) 178v7

ʔ.-ı (gönjüldedür dost ʔ.) 193v4

ʔ.(ğ)-ı (gönjül dost ʔ.) 64r3

ʔ.(ğ)-ı (hağ ʔ. gönjülde) 201v5

ʔ.(ğ)-um 58v5, 171v2

turıl-: Saflaşmak, berraklaşmak. krş. bk.

turul-

ʔ.-a (bulanmadın ʔ.) 167v4

turmaz: Durmadan, sürekli.

ʔ. 10r6

turul-: Saflaşmak, berraklaşmak. krş. bk.

turıl-

ʔ.-a (bulanmadın ʔ.) 167v5

turvanda: (Far.) Turfanda. *mec.* Yeni ortaya çıkan ve ender olan şey.

t.-dan 76v4

t.-dur (sözüm t.) 76v3

tuş: Karşı, hiza; denk, benzer, eş, aynı derecede, akran.

ʔ. (eyledi) 191v1

ʔ. (eyleyem) 134v5

ʔ. (olan) 57v5, 185r4

ʔ.-ı (deki ʔ.) 191r2

tut-: Tutmak; farzetmek, saymak, düşünmek; sıkıca yapışmak; zapt etmek, canını almak; yapmak, amel etmek; sabit kılmak; kaplamak; alıkoymak, gitmeğe bırakmamak,

engel olmak; çevirmek, yönelmek, meyletmek, teveccüh etmek; karşısına koymak, tayin etmek; yakalamak, elde etmek; etkisi altına almak, istila etmek, esir etmek. krş. bk. **dut-**

ţ. 42v1, 62v3, 62v3, 62v4, 62v5, 63r1, 63r2, 63r3, 63r4, 63r5,

ţ. (erenler etegin ţ.) 202r1

ţ.-a (‘azrā’ıl ine ţ.) 175v5

ţ.-a (düpdüz ţ.) 170v2

ţ.-a (‘ışķ etegin ţ.) 72r6

ţ.-agelene (dirlik ţ.) 77v6

ţ.-alum (işünj kolayın ţ.) 96v4

ţ.-am (gözüm yüziņe ţ.) 132r1

ţ.-an (cānın dirīğ ţ.) 127v4

ţ.-ar (boyun ţ.) 56v4

ţ.-ar (dēdūğın ţ.) 29v1

ţ.-arsın (daķ ţ.) 103r4

ţ.-dı 8r3, 16r1, 18r4, 36v2, 79r2

ţ.-dı (adı ‘ālemi ţ.) 186v6

ţ.-dı (cihānı ţ.) 207r2

ţ.-dı (yüzün ţ.) 61r3, 195r5

ţ.-duğı 63v4

ţ.-dum (yüzüm ţ.) 61r1

ţ.-mağā 56r3

ţ.-mağā (cānın ţ.) 56v3

ţ.-maķ (‘ışķ etegin ţ.) 59r5

ţ.-mayalar (şeytāndan ţ.) 91v5

ţ.-mayan (dīn ţ.) 65v2

ţ.-mayasın (gümān ţ.) 38r3

ţ.-up 17v1, 33r4

ţ.-up (almış) 22r5

ţ.-up (buyruğın ţ.) 108v3

ţ.-up (kılavuz ţ.) 124r3

ţ.-up (sözüm ţ.) 21r1

tutaş: Yakın, komşu, muttasıl. (DLT, tutaş, tuş, tuşçı) krş. bk. **tudaş.**

ţ.-am 171v5

tutul-: Tutulmak, yakalanmak, ele geçirilmek. krş. bk. **tutul-**

ţ.-an (tuzağā ţ.) 90r4

tutsaklık: Tutsaklık, esaret.

ţ. 119r3

tutul-: Tutulmak, alıkonulmak, gitmeğē bırakılmamak, engel olunmak; kapılmak, etkisi altına girmek; riayet edilmek. krş. bk. **tutul-**

ţ.-dı 36v3

ţ.-mayasın (kibre ţ.) 16r2

ţ.-maz (kulaķ ţ.) 206v7

tuý-: Duymak, sezmek, fark etmek, hissetmek; şūûruna varmak, anlamak, nasiplenmek, önem vermek; öğrenmek, haber almak, işitmek. krş. bk. **duy-**

ţ.-amaz 98v3

ţ.-an (dirliği ţ.) 180r3

ţ.-an (hakkı ţ.) 50r3

ţ.-an (ma’nā ţ.) 111v4

ţ.-an (sırrı ţ.) 127r4

ţ.-ana 49r4

ţ.-anlara (hakkı’ı ţ.) 42r5

ţ.-anlara 41r4

ţ.-ar 69v3

ţ.-ar (cān rāzını cān ţ.) 79v6

ţ.-ar (ma’nādan ţ.) 70r1

ţ.-ar (sırrımı ţ.) 130v6

ţ.-arisa (ma’nā ţ.) 165r5

ţ.-arisañ 59r6

ʔ.-arısaj (kıymetin ʔ.) 91v4
 ʔ.-asın (haqq'ı ʔ.) 13r6
 ʔ.-asın (erenler sırrını ʔ.) 155v4
 ʔ.-ayıduñ (sözi ʔ.) 69v5
 ʔ.-dı ('ışkuñ ʔ. cānum) 153r5
 ʔ.-duñ 186r3
 ʔ.-duñsa (sözden ʔ.) 188v2
 ʔ.-maduñsa ('ışkdan eñer ʔ.) 69v4
 ʔ.-maz (münkir kişi ʔ.) 196r4
 ʔ.-mıñ 52r1

ʔuyūr: (Ar.) Kuşlar.

ʔ. (vuñuş u ʔ.) 86r2

ʔuz (1): Tuz. Metinde tuzlu suda yıkanmak kastedilmiştir.

ʔ. (içine düşdi göñül) 114r6

ʔuz (2): Güzellik, şirinlik. krş. bk. **duz.**

ʔ.-ını (kılmıcı ʔ.) 189r1

ʔuzak: Tuzak, kapan, fak. krş. bk. **duzak**

ʔ.(ğ)-a (ʔutılan nañcır) 90r4

ʔ.-dur (uçmak ħod bir ʔ.) 56v3

ʔ.(ğ)-ın (ʔutsaklık ʔ.) 119r3

ʔ.(ğ)-umdan (şes) 209r4

türāb: (Ar.) Toprak.

t. 140r4

tüt-: Tütmek, duman olup gitmek.

t.-e (deri yana süñük t.) 61v2

tütün: Duman. krş. bk. **dütün.**

t.-inden ('ışk odınuñ t. yūnus'un beñzi şarara) 171r6

U

u: (Far.) ve, ile. krş. bk. **ü, vü, ve.**

u. 2r1, 2r1, 2v5, 3r1, 6r3, 9r5, 9v4, 9v6, 11r6, 15r5, 16v3, 17r5, 23r4, 24r2, 25v5, 25v5, 25v6, 28r4, 28v2,

29v6, 30v1, 32r2, 35r2, 41r3, 44r4, 44v5, 45v4, 45v5, 46v2, 47r3, 53r4, 57r6, 57v7, 60r4, 61r2, 61r5, 63v1, 67r4, 70r2, 71v3, 72r3, 72r3, 72r4, 72v2, 75r5, 75v2, 77r3, 78v4, 79r6, 83r3, 83r6, 84r1, 86r2, 86r3, 86r5, 88v2, 88v3, 88v6, 89r1, 91r3, 96r4, 97r5, 98r4, 98r6, 100r5, 101v5, 102r2, 102r3, 103r6, 103v4, 103v6, 104v3, 105r3, 107r4, 107v1, 109v4, 111r3, 112v6, 113v5, 119r1, 123r7, 127r4, 129r2, 129r5, 129r5, 129v1, 131r3, 138r4, 139r4, 139v5, 140r4, 140r4, 140r6, 140v1, 140v1, 140v3, 141v7, 142v4, 144v4, 145v4, 155r5, 155r6, 156v5, 157r5, 159v5, 160v2, 160v2, 161v4, 166r6, 166v1, 167r2, 167r2, 169r2, 169v6, 170r2, 170r5, 170r7, 170v4, 171v2, 173r3, 173r4, 173v1, 174v6, 179v5, 179v5, 181r1, 185r5, 185v5, 188v1, 198r6, 203v6

'ucb: (Ar.) Kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

'u.-ile (kalasın) 12r6

uç: Uç, son, kenar; nihayet, netice; amaç.

u.(c)-ı (iş u.) 23v2

u.(c)-ı (şoñ u.) 63r5, 87v3, 194r3

u.(c)-ı (sözüm u.) 46r4

u.(c)-ı (tevbe u. ʔutlu oldı) 207v2

u.(c)-ındağı ('ışk urğanı u.) 132r5

u.(c)-ını (teslīmüñ u. dutup) 91v2

uç-: Uçmak; yönelmek, ilerlemek; ayrılmak. **Tas.** Hak yolunda ilerlemek; ilim, feyiz almak.

u.-am (melekler mülkine u.) 139v4

u.-amadun (dostdan yaña u.) 103v3
 u.-an (dostdan yaña u.) 59r1
 u.-an (kuşlar) 158r7
 u.-ar 209r5
 u.-ar (kanadlandum u. oldum) 145v2
 u.-duḡ 161v1
 u.-dum (yuvadān u.) 136r2
 u.-ıcaḡ (cān bedenden u.) 161r2
 u.-mıṣ (kafeşden kuş u. gibi) 207v5
 u.-uban (dosta gitmege) 56r2

uçar: Uçan.

u. (kuşlar) 197v6
 u. (kuşlar gibi) 9r3

uçmaḡ: Cennet. krş. bk. **uçmaḡ.**

u. 146r3
 u. (sekiz u. êde) 95v3
 u.-a (bakmaz) 41r3
 u.-a (dartarlar) 4r7
 u.-ı 56v6
 u.-ın ('āşık mı dērem ben aña teñri'nün u. seve) 56v3
 u.-ın (sekiz u.) 133v2
 u.-ına (koy) 128v1
 u.-içün (ārzūm yokdur u.) 146r3
 u.-içün (hiç ārzūm yok u.) 146r1
 u.-içün (tā'at kılan) 65v2
 u.-um 146r3
 u.-uṅ (sekiz u. ḡūrīsi) 58r6
 u.-uṅı ('arż eyleme) 146r1

uçmaḡ: Cennet. krş. bk. **uçmaḡ.**

u. 3v8, 60v6, 84r3, 116r1
 u. (ḡod bir tızaḡdur) 56v3
 u. (neme gerek) 146r2
 u. (sekiz u.) 122r3, 125v5, 153r3
 u.-da 4r1, 84r3, 88r1, 115v4, 134v2

u.-da (bize u. kevşer gerekmez) 95r2
 u.-da (buḡday yēdi) 91v5
 u.-da (gezeriken) 149r5
 u.-da (olasılardur) 4r11
 u.-da (rıḡvāndayıdum) 132v5
 u.-dan (sürilüp geldüm) 133v4

uçun-: Korkudan sararmak, rengi uçmak, beti benzi gitmek.

u.-ur (uçan kuşlar u.) 158r7

ud: Hayâ, ar, edep, hicap, utanma, utanç, utanılacak şey; şeref, onur.

u. 24v3

uḡra-: Uḡramak, tesadüf etmek, rastlamak, rastgelmek.

u.-maz (rūzigār u. 'ışḡa) 72v2
 u.-r (yol şabra u.) 30r2
 u.-rīsa (cevr ü cefā u.) 110r1
 u.-sam (gence u. dēyen) 151v4
 u.-yan (duzaḡa u.) 151v1
 u.-yīsar 115v1

uḡrat-: Uḡratmak, maruz kılmak, duçar etmek.

u.-ma (saña u. kibrün endīşesin) 11v5

ulaş-: Ulaşmak, erişmek yetişmek, kavuşmak, birleşmek, birleşip yapışmak.

u.-aldan (dost 'ışḡa u.) 60v2
 u.-aldan (dosta u.) 73r2
 u.-dı ('aḡla u.) 26v6
 u.-dı (cānı cisme u.) 2v1

ulaşdur-: Ulaştırmak, eriştirmek, bağlamak, bitıştirmek, birleştirmek, ilhak etmek.

u. (nefs-i cüz'î varlığın 'aql-ı külle u.) 99r6

ulı: Şerefli, saygıdeğer; büyük, yüce, ulu.
krş. bk. **ulu.**

u. ('arşdan u.) 74r4

u. (dirlik gerek) 49r4

u.-dur ('arşdan u.) 87r4

ulu: Ulu, çok, büyük; büyüklenme; yüce, saygıdeğer, pek önemli, ulu kimse; önder. krş. bk. **ulı.**

u. 72v4, 73r2

u. (bâ'tını 'arşdan u.) 198r1

u. (cân bir u. kimsedür) 73v6

u. (deniz) 135r5

u. (devlet olur) 88v1

u. (dīvāndayıdum) 118r3, 132v1

u. (dört u. kapu gerek) 183r4

u. (dükkān oldum) 121v1

u. (figān ola) 61v2

u. (hānedāndayıdum) 120r3

u. ('ışık bir u. hıl'at durur) 206r6

u. (kişidür) 16v2

u. (maḳāmdayıdum) 132v3

u. (oğlu tama') 6r4

u.-dan ('ışık bir u. nazardur) 206r7

u.-lar 75r6, 92r3

u.-larıdur 8r1

u.-larıdur 10v6

u.-muza (baş indür) 178r3

u.-muza (şākirüz u.) 178r5

u.-ñuz 7v6

u.-sı 80v2

u.-sı (dīn u.) 71v4, 103v5

u.-sı (yoluñ u.) 40v6

u.-ya (ērdünise) 107r2

ulu-: Ulu olmak, ululanmak, üstün olmak, yüceltilmek, aziz kılınmak.

u.-yısar (naş'ibi şabr olanlar u.) 28r5

um-: Ummak, beklemek, temenni etmek.

u. 68v6

u.-arıdum 188r5

u.-arsañ (hıl'atı u.) 12r5

'ummān: (Ar.) Çok büyük engin deniz, okyanus. **Tas.** Uçsuz bucaksız ilim ve feyiz denizleri; Hakk'ın sonsuz sıfatlarının ve zatının makamı; vahdet-i vücud.

'u. (benem) 141v2, 160r6, 160r6

'u. (olam) 138v1

'u.-a (bir kaçreyem) 160r6

'u.-da 93v3

'u.-dadur 93v2

'u.-dan (deryā-yı 'u.) 73v2

'u.-dan (taşup geldüm) 124v3

'u.-dayıdum (deryā-yı 'u.) 132r4

uñat: Onat, doğru, uygun, iyi, mükemmel, layıkıyla, tamam.

u. (gör) 13r2

unut-: Unutmak. krş. bk. **unut-**

u.(d)-a (ışmar u. mısın) 156v4

u.(d)-a (şekerini u.) 57v5

u.(d)-a (teşvīşi u.) 190v4

u.(d)-ayıldı (sāzını u.) 189v1

u.(d)-ur (cānın u.) 158v6

u.(d)-ur (kendin u.) 50v1

unıdıl-: Unutulmak.

u.-up (kalam) 147r4

unut-: Unutmak. krş. bk. **unut-**

u. (bilünji u.) 19v1

u.(d)-an (buşu u.) 22v2

u.(d)-an (kullık u.) 25v1
 u.-dı (emāneti u.) 188r1
 u.-dı (ḥaḳḳ'ı u.) 22r4
 u.-dı (kendözin u.) 61r3
 u.-duḡ (kıyāmeti) 199v5, 204v5
 u.-duḡ (seni u.) 47v4
 u.-duḡuz 150v3
 u.-ma 113v3
 u.-ma (‘araṣātı u.) 205r2
 u.-maya 57v3
 u.-mayalar 92r1
 u.-mıṣam (ben beni u.) 88r3
 u.-sun 99v6
 u.(d)-up 57v4

unutdur-: Unutturmak.

u.-ur (seni u. mı okuduḡuḡ) 23v6

ur-: Vurmak; giyinmek, takmak; sürmek;
 koymak; üfürmek, ses çıkarmak;
 yağmalamak; yaralamak, zarar
 vermek, batırmak.

u. (edeb tācın başuḡa u.) 83r2
 u. (oda u.) 83r6
 u.-a (boynına zencīr u.) 38r4
 u.-a (elini u.) 171r2
 u.-a (gül-bengini u.) 182r3
 u.-a (mevc u.) 123v6
 u.-a (pençe u.) 170v7
 u.-a (şūr u.) 113v4
 u.-a (şūrın u.) 61r6
 u.-a (şūrını u.) 173v6
 u.-a (terkin u.) 88v2
 u.-am (boynın u.) 120v3
 u.-am (minber u.) 102r2
 u.-am (nefs evini u. yıḳam) 134v4
 u.-an (altūn u.) 135r7

u.-an (bünyād u.) 141v2
 u.-an (demin u.) 130v3
 u.-an (ḳaṭre u.) 130v7
 u.-an (nevbetin u.) 131r1
 u.-an (ṭop u.) 71v5
 u.-dı (bünyād u.) 172r5
 u.-dı (ıldurum u.) 37v3
 u.-dı (terkin u.) 40v1
 u.-dı (yere u.) 187v3
 u.-dı (yere yüz u.) 38v5
 u.-dılar (beṣige u.) 114r6
 u.-dılar (şuyum u.) 125r7
 u.-duḡı (mevc u.) 179r3
 u.-dum (‘aṣāḡa u.) 22r4
 u.-dum (çöksü u.) 131r2
 u.-dum (kılıç u.) 118v3
 u.-dum (seyrān u.) 172r2
 u.-dum (tācı u.) 118v2
 u.-dum (terkini u.) 153r5
 u.-duḡ (rıḫlī u.) 25v6
 u.-duḡısa (terkin u.) 103r5
 u.-ḡıl (şayḳal u.) 45r5
 u.-ḡıl (terkin u.) 107r3
 u.-ıcaḳ (mevc u.) 135r5
 u.-ıcak (şūrın u.) 58r3, 111r4
 u.-ıgelem (‘ışḳ nefesin u.) 128r2
 u.-maḡa (elin u.) 38v1
 u.-maḳlıḡa 200v3
 u.-mayan (odın u.) 75r2
 u.-mayasın (īmānuḡ u.) 183v3
 u.-maz (dem u.) 43v5
 u.-sa (elin u.) 177r6
 u.-sun (ṭopraḡa yüzün u.) 151v2
 u.-uban (çarḡ u.) 141r1
 u.-up (kulaḳ u.) 84r1

u.-up (mevc u.) 136v4
 u.-up (yüzün yere u.) 64v1, 144r3
 u.-ur (terkin u.) 184v3
 u.-ur (terkini u.) 36v3
 u.-ur (yol u.) 21v1
 u.-urlar (yol u.) 11r4
 u.-urlar (zindāna u.) 7v5

urġan: Urgan, halat, kalın ip; asılma cezası.

u.-dayıdum (manşūr'la u.) 118v2
 u.-dur 6r2
 u.-ı ('ışk u. ucındağı kändildağı cāndayıdum) 132r5
 u.-ın (boynına dār u. dağan) 129v2

urıl-: Vurulmak, üfürölmek; söylenmek, ifade edilmek, beyan edilmek. krş. bk. **urıl-**

u.-a (şūrı u.) 170r5
 u.-ur (kāl u.) 113v1

urul-: Vurulmak, çarpılmak; konulmak; yapılmak. krş. bk. **urıl-**
 u.-dı (darb u.) 36v1
 u.-dı (mühr u.) 37v4
 u.-madın (bünyād u.) 118v5, 119r1, 132r6

uruşġan: Vuruşan, çarpışan, mücadele eden.
 u. (olur) 89v2

'uryān: (Ar.) Çıplak. *Tas.* Zahirindeki ve bātınındaki her şeyi boşaltmak, arınmışlık.

'u. (eyleyem) 120v6
 'u. (giderüz) 108r3
 'u. (olup gir yola) 99r1
 'u. (yüri) 99r4

uş: Akıl, fikir; evrene ve insanlığa faydalı olan akıl. (DLT, uş: Hayır ve şerri ayırt ediş.)

u.-ıla (sözün u. düşürgil) 95v1
 u.-şum ('aqlum aldurdum) 157r4
 u.-şumı ('aqlumı aldı) 185r1
 u.-şuñ (ne u. var) 15r4

uşan-: Usanmak, bıkmak, bezgin olmak.

u.-a (kardaş kardaşdan u.) 111r7
 u.-ası 203r1
 u.-ayın 153r4
 u.-dum (ikilikden u.) 155r3
 u.-dum (yaz u kışdan u.) 155r5
 u.-ma 19v5
 u.-mazlar 169r2

uşağ: Gafil, gevşek, tembel; isteksiz.

u. (dutma) 82v7
 u. (olma) 31r2

uşlu: Akıllı, akıl sahibi.

u. 24v5, 200r1
 u.-lar 97r2
 u.-yısı 87r3
 u.-yısıñ 19v1

ustā-bān: (Far.) Usta, yapıcı.

u.-ını (bulursañ) 83r4

uşül: (Ar.) Yol, yöntem; kural, kaide; adap, erkân, tasavvufun temelleri.

u. 89r3, 184r6
 u. (içinde uşül) 112v2
 u. ('ilm ü u.) 76r1
 u. (uşül içinde u.) 112v2

uş: İşte, şimdi.

u. 3r4, 8v2, 20v6, 23v2, 23v2, 29r4, 60r3, 60r4, 71v2, 100r6, 113v3, 118v4, 119r4, 120r7, 121r1, 125r6,

134r1, 135r2, 140v3, 142v5, 145v3,
157r1, 161v4, 171v4, 172r5, 177v6,
194v5, 204v2, 209v1

ušan-: Kırılmak, parçalanmak, ufalanmak,
dağılmak, kopmak, toz hâline
gelmek.

u.-asıdur 70v3

ușat-: Parçalamak, ufaltmak.

u.(d)-a 15v1

u.-dı 21v5

u.-dı (fitne kabın u.) 116v6

‘ușșāk: (Ar.) Âşıklar.

‘u.-a (ķur’ān mısın) 158r6

utan-: Utanmak, mahcup olmak, sıkılmak.

u.-asıdur 70r6

u.-madın 139v2

u.-ur (ay doğmağa u.) 158v2

utlu: Utangaç, mahcup.

u. (oldı) 207v1

uy- (1): Uymak, izinden gitmek, yolundan
gitmek, peşinden gitmek; kanmak;
tâbi olmak, boyun eğmek.

u. (‘akla u.) 39r5

u.-an 11v2, 83r5

u.-an (olısar) 92r6

u.-anı (dīne u.) 184v5

u.-anların (nefsine u.) 199v1

u.-arısar (‘ışka cāndan u.) 59r6

u.-arısar (nefsüne u.) 203v2

u.-arsar 39r5

u.-arsar (kibre u.) 11v5

u.-asın 13r6

u.-duğı 100v5

u.-ma (nefs dileğine u.) 203v1

u.-maz (göçmege konmağa u.) 56v5

u.-mış (ğaybete u.) 51v6

u.-up 21r1

uy- (2): Uymak, uygun düşmek.

u.-ıvermez 47r5

u.-maz 53r5

uyak- (1): Bağlanmak, uymak, dönmek,
bitişmek. (DLT, uy-)

u.-dı (cānı u.) 193r2

u.-dı (hāk yolına u.) 127r4

u.-mağa (aşlına u.) 57r1

uyak- (2): Gurup etmek, batmak.

u.(ğ)-am (yüz biñ kez toğam u.)
127v6

uyan- (1): Uyanmak; farkına varmak,
bilinçlenmek, gözü açılmak;
dirilmek, tekrar yaratılmak.

u.-a 23r2

u.-ayduñ (ğaflet uyhusından u.) 15r6

u.-dum (geç u.) 39r2

u.-ıcağ (cümle mahlûk u.) 111r4

u.-madı 23r3

u.-mağur 49r6

u.-up (uyhudan u.) 44v3

uyan- (2): Işık parlamak, yanmak.

u.-an (dost göğinden u.) 67r6

uyanuk: Uyanık, hazır, tetikte; bilgili,
haberli; gâfil olmayan, ibret almış.

u. 94r6

u. (cānı u. ola) 76v5

u.(ğ)-ısağ 113r6

u.-dur (cānum u.) 128v6

uyanuklık: Akıllılık, bilgililik, haberlilik.

u. 14r6

uyar-: Uyandırmak, irşat etmek, ikaz etmek; (ışığı) parlatmak, yakmak; harekete getirmek. (TS)

u. (ğafletten özüñi u.) 84r4

uyhu: Uyku, gaflet, gaflet uykusu, hakikatleri farkedememek. krş. bk.

uyku.

u.-dan (uyanup) 44v3

u.-sından (ğaflet u. uyanayduñ) 15r6

u.-ya 49r5

uyı-: Uyumak. krş. bk. **uyu-**

u.-yayıduñ 69v5

uyku: Uyku, gaflet, gaflet uykusu. krş. bk.

uyhu.

u.-da 23r2

u.-sı (kanmaz) 49r5

uykula-: Uyuklamak.

u.-dı 49v1

uyu-: Uyumak; gaflette olmak, gerçeklerin farkında olmamak. krş. bk. **uyı-**

u.-rısar 23r1

u.-rsın 94r6

u.-yasın (niçe u. ğaflet içinde) 23v3

uyun-: Uyku durumunda olmak, uyku tutmak.

u.-maz 87r6

uz: Uygun, doğru, muvâfık, münasip; uyanık, mâhir.

u. (gelür) 66r4

uza-: Büyümek, uzamak, uzanmak; uzaklaşmak.

u.-dı (gitdi) 18v2

u.-mağ 62r3

u.-miş 62r2

u.-yın 30r5

u.-yuban (haqq'a u.) 62r4

uzak: Uzak; uzun.

u. 72v6, 94r3

u.-dur (yol u.) 42v6, 151r7

uzan-: Yönelmek; ulaşmak, erişmek, yetişmek,

u.-uban (dostdan yaña u.) 69r6

uzat-: Uzaklaştırmak; uzatmak.

u. 126r2

u.-dı 36v4

u.-ma 14r6

u.-mağa (el u.) 179v3, 179v6

u.-maya (elin u.) 58v1

u.-mayalar (sözi u.) 91v2

u.-mayam (dilüm u.) 124r1

uzun: Uzun; bitmez tükenmez; uzunluk.

u. (ecel eli u.) 15v2

u. (endişeler) 117v1

u. (heceyimiş) 101r3

u. (yaş) 75v2

u. (yola) 57v1

u.-ı 28v1

Ü

ü: (Far.) ve, ile. krş. bk. **u, vü, ve.**

ü. 2v4, 3r2, 3r3, 3r3, 3r4, 5v3, 8v5, 9r4, 9r5, 9v3, 10r3, 15v1, 16r5, 18r2, 18r4, 18r6, 21r5, 24r2, 24v6, 25v4, 26r1, 27r4, 27v2, 32r2, 35r1, 35r3, 35r4, 38v3, 40r5, 41r4, 45v5, 46v5, 47v4, 49r6, 51r4, 52r2, 52r2, 57r3, 57r3, 57r4, 58r2, 59v5, 59v6, 59v6, 60r2, 60r3, 63v6, 64v5, 65r6, 65v1, 65v5, 65v6, 66r1, 67v4, 67v6, 69r3, 69r3, 71v4, 72r3, 72r4, 72r4, 74v7,

76r1, 80v2, 81r2, 83r5, 84r2, 85v3, 85v6, 86r2, 86r4, 92v7, 93r3, 93r5, 94v1, 97r4, 98r2, 98r4, 99r3, 100r6, 101v6, 102r1, 103r1, 103v4, 104v6, 105r1, 105v5, 106r3, 106r3, 106r5, 106v6, 107v3, 109r1, 109v4, 109v4, 109v6, 110r1, 110r4, 114r4, 117r6, 122r1, 122r3, 122v2, 122v3, 123r2, 123r6, 127r2, 128v2, 129r1, 133r7, 134v4, 135v2, 137v4, 138r3, 138r5, 138r5, 139r3, 139r4, 139r5, 139v1, 140r5, 140v2, 141r5, 143v2, 144r1, 144v4, 145r5, 150r6, 151v6, 154r6, 159v3, 159v5, 160r1, 160r1, 166r4, 167r2, 167r4, 168r2, 170v3, 172r1, 172r5, 173r4, 179r3, 179r4, 179v2, 180r1, 181r6, 182r5, 182v5, 187r6, 188r6, 188v1, 189v4, 189v5, 190r5, 191r4, 193r4, 194r4, 194r5, 194v6, 195v3, 196v4, 197r5, 202r6, 203r6, 204r2, 206v3, 208v5, 209r1, 209v3

üç: 3, üç.

ü. 3r7, 3v2, 108v7, 162r6, 176r3

ü. (buçuk okuyan) 89v1

ü.-ile 124r6

ü.-üni 164v3

üç evren: Üç ejdehâ. *Tas.* Üç ejdehâ, İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhine göre riya, hased ve mal sevgisidir. (AKY, s. 220)

ü. 148r4

üçünci: Üçüncü.

ü. 148r4, 164v1, 170v3

ü.-si 183r1

üç yüz: 300, üçyüz.

ü. ('ışkuş şehrine ü. deniz geçerler) 147v5

ü. (deniz geçülen) 147v5

üç yüz altmış: 360, üçyüz altmış.

ü. 49v1

üleş-: Paylaşmak, bölüşmek. krş. bk. **ülüş-**

ü.-e 182r4

ülüş-: Paylaşmak, bölüşmek. krş. bk. **üleş-**

ü.-di 39v5

ümîd: (Far.) Ümit, umut.

ü. (dutar) 180v2

ü.-i 147r5

ü.-ün 5r2, 13r6

ümmet: (Ar.) Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk; cemâat.

ü. 109r4, 109r4

ü.-ine (muhammed ü.) 204r2

ü.-ine 80v3

ün: Ses, yüksek ses, nida, avaz, sada.

ü. 28v3

ü. (geldi) 163v2

ü.-i 28v1

ü.-idür (kudret ü.) 66v1, 181v3

ü.-üni (kur'ân ü.) 166r2

ü.-üni 66r6

ü.-ünden 58r3

ürk-: Ürmek, korkmak.

ü.-er 34v2

ürü-: Yürümek, tedavül etmek, geçmek, sözü geçmek.

ü.-r (yargum ü.) 122v4

üstād: (Far.) Üstād, usta, akıl hocası, efendi, öğretmen, hoca. *Tas.* Mürşid-i kâmil, şeyh, pîr; Allah.

ü.-ıla (şakird ü. 'arbede kıılır) 207r4

ü.-um 87v2

ü.-um (dest-gîrüm ü. hâk) 133r6

ü.-um ('ilm-i ledündür ü.) 130r1

ü.-uma (gelem) 147r6

üst: Üst, üstteki, üzeri; ilişkin.

ü.-inde 194v7

ü.-ine 10r4, 86r2, 117v3, 119r5, 131r4, 135r5, 179v5, 187r2,

ü.-ine (cānum ü.) 143v1

ü.-ini 185v5

ü.-üme 125v4

ü.-üme ('ālemi ü. dērem) 143r4

ü.-ümüzde 89r7

ü.-ünleri 194r4

ü.-üğe 182r5

üstün: Üstün, üstünlük.

ü. (kōdı) 204r1

üş-: Üşüşmek, topluca gelmek, toplanmak.

ü.-di (sişek ü.) 11v4

üşde: İşte.

ü. 168r6

üt-1: Yararlanmak, kazanç elde etmek.

ü.-ersin (nesne ü.) 150v5

üt-2: Yenmek, kazanmak.

ü.-di 41r1

ütül-: Yenilmek, kaybetmek.

ü.-meyesin 16r2

üveys: (Ar.) Veyse'l Karani. Yemen'in Karen köyündendir. Hz. Muhammed zamanında yaşamasına rağmen onu görememiş Hz. Peygamber'i

görmeden Müslüman olmuştur. Annesinin sözüne o kadar bağlıydı ki Medine'ye Hz. Peygamber'in kapısına kadar geldiği hâlde annesinin "O'nu bulamazsan geri dön." sözüne uymak için Hz. Peygamber'in hane-i saadetine dönmesini beklemeden Karen'e doğru yola çıkmıştır. Hz. Peygamber eve dönünce onun kokusunu duymuş ve hırkasının ona verilmesini vasiyet etmiştir. Hakkında bir çok menkıbe vardır. Bunlardan biri Miraç'ta Hz. Peygamber'in ayakkabılarını çevirmesidir. Rivayete göre Hz. Peygamber'in bir dişinin kırıldığını duyunca acaba düşen diş şu mudur, bu mudur diye sırayla bütün dişlerini söktürmüş. Hz. Ömer zamanında Medine'ye gelmiş ve çok hürmet görmüştür. Hz. Ömer kendi elleriyle Hırka-i saadet'i ona vermiş ve Hz. Peygamber'in vasiyetini yerine getirerek onun duasını istemiştir. Sıffın muharebesinde Hz. Ali'nin askeri arasındayken hicretin 37. yılında şehit olmuştur. (ADŞS, s. 473-474)

ü.-ile (urdum tācı) 118v2

üz- (1): Koparmak, kazmak, kesmek, bozmak, ayırmak, uzaklaştırmak.

ü.-er (diledüğün ü. ölüm) 136v6

ü.-er (var gücünü ü. ölüm) 137r1

ü.-üp 21v4

üz- (2): Yüzmek, uçmak. *mec.* Değerlilik, üstünlük.

ü.-er (yüksek ü.) 52v2

üzere: Üzerine, üzerinde, üstüne; üzeri.

ü. 118r4, 137v5, 138r1

ü.-m 119r3

üzeri: Üzeri, üstü.

ü.-nde 82r4

üzre: Üzerine, üzerinde.

ü. 18v1, 82r6, 86v2, 154r3

ü.-dür 117r1

üzül-: Kopmak, koparılmak, kırılmak, kopup dağılmak, bozulmak

ü.-di (cānum göğüzden ü.) 125r5

ü.-iser ('ömrüm ipi ü.) 205v3

ü.-sün 168r2

V

vācib: (Ar.) Yapılması gerekli olan; dinî bakımdan farzdan sonra gelerek yapılması zarûrî olan ilahi emir.

v. 111r3

v. (ola) 120v3

va'de: (Ar.) Süre, zaman, mühlet, mehil; söz verme, ahit, taahhüt; ölüm vakti, ecel.

v. (êrdi) 125r4

v. (eyledi) 60v6

v. (kesildi) 90r6

v. (yetişmedin) 15v4

vāff: (Ar.) Yeter, kafi, tamam.

v. 187r3

vāh: (Ar.) Vah, yazık; üzüntü, keder, feryat, figan.

v. (āh u v.) 100r5

v. (u sūz) 98r4

vaḥdet: (Ar.) Birliğe ulaşma kudreti; birlik, teklik, bütünlük. *Tas.* Ariflerin nezdinde hakiki vahdetten murat Hakk'ın varlığıdır. Vahdet-i Vücûd demek varlığın hakiki tek olması ve eşyanın varlığının aslında Hakk'ın eşya şeklindeki tecellisi olmasıdır. (SCS, s. 501) Sufiyye, eşyayı, Hakk'ın zuhurâtının aynaları olarak görmüşler değişme ve bozulma zannı olmaksızın onların, O'nun isim ve sıfatlarının tecelligâhları olduklarını sanmaktadırlar. Tıpkı bir şahsın gölgesinin uzayıp durduğu zaman, "Bu gölge bu şahısla birleşmiştir, onunla ayniyyet nisbetiyle beraberdir." ya da "Bu şahıs tenezzül etmiş ve gölge suretinde zuhur etmiştir." denmesinin mümkün olmadığı gibi (Hak için de benzer şeyler söylenemez.). Aksine o şahıs kendi asıl sırfılığındadır (Kendisinin gölgeye dönüşmesi imkânsızdır.) Gölge ondan vücûd bulmuştur. Hatta bazı vakitlerde, bir topluluğun o şahsın vücûduna sevgisinin mükemmel olması sebebiyle gölgenin varlığı gizli kalır. Hatta öyle ki bazen o şahıstan başka hiçbir şey kalmaz. Belki de o zaman, "Gölge şahsın aynıdır." derler, yani hakikatte gölge yoktur, mevcûd olan yalnız o şahıstır. (MTTS, s. 1163)

v. 3r4

v.-de (‘âlem-i v.) 160v2

vaḳt: (Ar.) Vakit, zaman, uygun zaman; namaz vakti. **Tas.** Belirli bir tasavvufî hâlin yaşandığı an.

v. 64v2, 128r2

v. (beş v.) 108v3, 109r3

v. (bêş v.) 195v3

v. (bir v.) 194r7

v. (cebbār-ı v.) 170v2

v. (ol v.) 53v6, 64v5

v.-e 64v6

v.-i (yetdi) 187r4

v.-in (ol v.) 132v4, 149r2, 188r6, 190v4

v.-inde 83v2, 83v2, 83v3, 83v4, 83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4

vālih: (Ar.) Şaşakalmış, şaşırılmış.

v. (ü ḫayrān ḳaladur) 93r3

va’llāh: (Ar.) Yemin sözü. krş. bk.

va’llāhi.

v. 87v4, 88r1, 106r3, 173v1, 198v5

va’llāhi: (Ar.) “Allah’a and olsun ki, Allah hakkı için.” anlamında yemin sözü. krş. bk. **va’llāh.**

v. 172r3

va’llāhu a’lem: (Ar.) “Allah daha iyi bilir.” anlamında bir söz.

v. 4v4

va’llāhu mu’înü’ş-şābirîn: (Ar.) And olsun ki, Allah sabredenlerin yardımcısıdır.

v. 30v5

var: Var; varlık, mevcûdiyet; hepsi, olancası, mevcudu, ne olduğu; servet, mal, varlık.

v. 15r4, 24v5, 34r1, 41v1, 42v3, 47v5, 66r1, 67r2, 67r2, 68v3, 68v3, 68v4, 68v5, 68v6, 69r1, 69r2, 69r3, 72r2, 72r2, 72r3, 72r4, 72r5, 72r6, 72v1, 72v2, 72v4, 72v4, 72v5, 72v6, 73r1, 73r2, 76r4, 79v5, 80r4, 80r5, 85r5, 85v6, 85v6, 86r1, 86r2, 86r3, 86r4, 86r5, 86r6, 86v1, 86v2, 86v3, 89r4, 98r2, 109v5, 123v6, 128v3, 131v4, 142v6, 148v1, 151r1, 152r1, 154v3, 176v4, 183v4, 190r4, 192r7, 199r5, 201v5

v. (eyledi) 100r6, 173r4, 186v3

v. (eyledün) 186r4

v. (gücini) 137r1

v. (ne v.) 24v6, 110r2, 116v2

v. (ola) 28v4

v. (oldı) 18v5

v. (olmadı) 206v3

v.-dı 149v1, 149v2, 197r2

v.-dur 4r4, 4r7, 4r9, 84v2, 84v3, 87r6, 87r6, 87v1, 87v2, 87v3, 87v4, 87v5, 96r4, 125v5, 146r3, 148r3, 148r4, 148r5, 148r6, 151r5, 154v3, 166r5, 179r7, 179v3, 184v7, 185r6, 194v2, 194v2, 194v2, 199v2,

v.-ı 49v2, 72r5

v.-ı (yokdur) 38v2

v.-ıdı 149v1, 157v4

v.-ıdı (niçe kim v.) 26v5

v.-ımış 168v2

v.-ın 13r4, 20r1, 182r4

v.-ın (ne v.) 79r2, 157v4

v.-ını (gider) 21r3

v.-ısa 5r2, 7v1, 10v5, 18v3, 22v1,
44v2, 49r2, 50v4, 115r6, 164v5,
164v6, 165r4, 198r5, 200r1, 203v3

v.-ısa (nesi kim v.) 40r4

v.-iken 122v5, 149r2, 192r3

v.-um 205r6

var-: Varmak; hadi, haydi, durma; gitmek,
yürümek; ulaşmak, erişmek,
kavuşmak; hücum etmek, saldırmak;
yok olmak, maziye karışmak.

v. 60v5, 83r6, 99r5, 100v1, 154v4,
170v5, 174r2, 193v2, 193v3, 201r5

v. (imdi) 99r1

v. (şabrıla v.) 30r2

v. (yavı v.) 106v6

v.-a 5v3, 12v1

v.-a (aşlına v.) 139r3

v.-a (dosta v.) 99v6

v.-a (fenāya v.) 123v2

v.-a (haşra v.) 61v1

v.-a (hazīneye v.) 45v4

v.-a (yavı v.) 77v2

v.-adı (hācāta v.) 44v4

v.-am 20r3, 20v5, 28v5, 58v5, 88r4,
138v2, 138v4, 139r1, 139v3, 140r5,
143v1

v.-am (sefere v.) 72v6

v.-am (senünjile v. baña) 60v4

v.-amazsın 46r1

v.-an 96v2, 112r5

v.-an (aşak v.) 18v2

v.-an (mi' rāca v.) 30v2

v.-an (öge v.) 83r4

v.-an (toğru v.) 53r2

v.-an (yakın v.) 121v5

v.-an (yolıla v.) 40r4

v.-an (yüz süriyi v.) 122r5

v.-anı (toğru v.) 182v6

v.-anlara (yola v.) 164r4, 164v1

v.-anlarını (şapmasuz v.) 52r6

v.-ası (yola v.) 199r2, 199r3

v.-asım (sırrına v. gelür) 85r2

v.-asın 13v4, 15v2, 148v2, 148v3

v.-asın (alçak v.) 18r5

v.-asın (ebedi v.) 77v1

v.-asın (yüz süriyi v.) 154v5

v.-asımı 124v4

v.-ayın 100v5, 101v4, 152r5

v.-ayın (bāzāra v.) 152r1

v.-ayın (dosta v.) 151v6

v.-dı 30v2, 32v2, 97r2, 145v3

v.-dı ('aqlum v.) 145r3

v.-dı (hayfa v.) 13r5

v.-dı (ilerü v.) 187v1

v.-dı (secdeye v.) 195v2

v.-dı (toğru v.) 199r6

v.-duğumuz 161v2

v.-dum (teferrüc eyleyü v.) 144r6

v.-duñ 113r2

v.-duñısa (hacca v.) 193v3

v.-duñısa (hastaya v.) 208r2

v.-ğıl 187v5, 188r3

v.-ğıl (dostuñ yolını v.) 147v4

v.-ıcağız 57v1, 154v1

v.-ıcağaz (terāzūya v.) 77r1

v.-igelem 127v6

v.-ımaya (yolımı v.) 20v2

v.-ısar (başa v.) 192v6

v.-madın (yol v.) 76r3

v.-mağ (denize v. oldı) 17v2

v.-mağıla (ka'be'ye v.) 163r6
 v.-maya (ileri v.) 19r6
 v.-maz (bir pūluṅ ziyāna v.) 107r5
 v.-maz (eli v.) 115r2
 v.-maz (yol v.) 193r7
 v.-mış (yavı v.) 7r1
 v.-saṅ 9v3
 v.-uban (ḥaḳ ḥazretine v.) 110v4
 v.-updurur (yavı v.) 177r3
 v.-ur 150v4, 154v1, 169r5
 v.-ur (ḥaḳ yolın toḡru v.) 200r3
 v.-ur (kendüden v.) 158r6
 v.-ur (yolum v.) 60r5
 v.-uram 124v4
 v.-uram (senden yaṅa v.) 60r4
 v.-urısa 12v5, 189r2
 v.-urısa (ta'ziyede v.) 89r3
 v.-urısam 134v1
 v.-ursañ 30r2

varak: (Ar.) Yaprak, kitap yaprağı.

v. 78v1
 v.-dur 82r1
 v.-ı 193v1

varlık: Varlık, mevcudiyet; zenginlik, mal, mülk, beden, ömür gibi sahip olunan her şey. *Tas.* Allah'ın lütfu olan şeyleri kendi malı zannetmekten ileri gelen gurur, kendilik, kendini var görme, kibir; nefsin varlığı.

v. 133r5, 155r4
 v. (bunca v. variken gitmez gönül ıarlığı) 192r3
 v. (evini yık) 104v2
 v. (hep v. ḥaḳḳ'ındur) 117r2
 v. (leşkerin şıyan) 106v1

v. (mülk v. evidür) 78r2
 v. (sarāyın) 110r6
 v. (yoklık biraḡana) 65v6
 v.(ğ)-a (ne v. sevinürem) 202r4
 v.-dan 121r1
 v.-dan (el yuya) 78r5
 v.-dan (māt olur) 89r2
 v.-dur (ḥicāb) 105v6
 v.(ğ)-ı (bırak) 78r6
 v.(ğ)-ı (dünyānuṅ v. elün-den gider) 192v1
 v.(ğ)-ı (elden koyup) 81v4
 v.(ğ)-ı (gönlün evi ḥaḳ v. toptoludur) 121r1
 v.(ğ)-ı (iki cihān v.) 142r2
 v.(ğ)-ı (niçelerün v. yoḡsullıḳdan kem durur) 192r3
 v.(ğ)-ın (erde kodı) 81v6
 v.(ğ)-ın (iki cihānuṅ v.) 179v4
 v.(ğ)-ın (nefs-i cüz'ī v. 'aḳl-ı külle ulaşdur) 99r6
 v.(ğ)-ın (yoklığa şayan) 94v2
 v.(ğ)-ındadur (kelecim) 73v1
 v.(ğ)-ından (ḥaḳ v. söyler) 148v6
 v.-lar (dükedüben) 105v5
 v.(ğ)-um (dost aldı) 176v4
 v.(ğ)-um (hep ol ilde) 133r5
 v.(ğ)-uṅ (cān yeter) 131v3
 v.(ğ)-uṅ (dost ıatında zerre degül) 120r5
 v.(ğ)-uṅ (edebdür v. şeh ḥazretinde) 41v3
 v.(ğ)-uṅ (yoḡa degşür) 99r6
 v.(ğ)-uṅ (yoklığa degşür) 77r4

vaşf: (Ar.) Övme; nitelik, sıfat; niteliklerini sayarak tarif etmek.

v. (eylegil) 169r6

v.-ı 52r4

v.-ın (dâyem) 123r5

v.-uğa (êremezin) 157r1

vâşıl: (Ar.) Erişen, ulaşan, kavuşan.

v. (oldı) 43r2

vaşl: (Ar.) Sevdiğine kavuşma, vuslat.

v.-ına (dost v. êrişdüm) 155r2

vaţan: (Ar.) Yer, yurt. *Tas.* İnsan ruhunun bu âleme gelmeden önce bulunduğu ruhlar âlemi, aslî vatan.

v.-dayıdum (ezelî v.) 118r2

v.-umdan (ayırdılar) 114r5

vây: (Far.) Eyvah! Vay hâline! Yazık!

v. 12v3, 36v1, 155v6, 200r2

vâye: (Far.) Nasip, kısmet. *mec.* Engel.

v.-den 148v3

vâz: (Far.) Bırakma, terk, ferâgat.

v. (kendözinden v. gelür) 66v2

ve: (Ar.) ve, ile. krş. bk. **u, ü, vü.**

v. 3v3, 3v4, 3v5, 3v6, 4r2, 171v6

vebâl: (Ar.) Günah, şiddet, ağırlık, azap, felakete sürükleyebilecek ağır sorumluluk.

v. (olmaya) 59v2

v.-de (kalmışdur) 37r3

v.-i (boynumdan v. indüreyin) 35v3

v.-ler (boynunğa kâla) 182r3

vehç: (Ar.) Yüz, çehre; şekil, biçim, yol, tarz; sebep, vesile.

v.-ile 24r3

vefâ: (Ar.) Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme; dostluk ve

muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadakat. *Tas.* Ezelde bezm-i eleste Allah’a verilen söze sadık kalma; Kalbin Allah’ın tekliğıyle baş başa kalması, O’nun ezeli nuru ile vahdaniyetini müşahede etmekte sebat etmesi, O’nunla beraber yaşamasıdır.

v. 12v3, 57r3, 198v2

v. (ne kılsar bize v.) 117r5

v.-yı (nice bekledi v.) 109r4

vefâ-dâr: (Ar.+Far.) Sözünde, sevgisinde ve dostluğunda duran, vefalı.

v. (olmadı) 206r3

v. (-ı râz-daşum) 124r6

vehm: (Ar.) Yersiz korku, zan, şüphe; evham, vesvese, kuruntu.

v.-ile 25v5

veli (1): (Ar.) “İmanlı kullarının dostu olan, onlara yardım eden, iyi işlerinde başarı nasip eden, sıkıntılarını gideren” anlamında Allah’ın en güzel adlarından biri; sahip.

v. (ol v. yerde gökde toptolı) 203r3

veli (2): (Ar.) Cenabıhakk’a yakınlık mertebesi kazanmış seçkin kul, Allah’ın dostu ve sevgili kulu. *Tas.* Kendi hâlinden fâni olmuş Hakk’ın müşahedesinde baki olmuş kimse.

v. 30r2, 69r3, 174r4

v.-ye 40r6

veli (3): (Far.) Fakat, ve lakin, ama, şöyle ki.

v. 10r6

ver-: Vermek, teslim etmek; göndermek; ihsan etmek, başışlamak; harcamak, sarf etmek; feda etmek, vazgeçmek; zekât olarak vermek; gerçekleştirmek. krş. bk. **vêr-**

v. (al) 113v2
v. (dünye mālın v.) 28r2
v.-düm (murādın v.) 76r6
v.-dün 146r4
v.-dün (cānı v.) 157r6
v.-dünise (erk v.) 43r3
v.-e 171r3
v.-em (iki cihān mülkin v.) 57v6
v.-en (tūfān v.) 135r5
v.-enler (göñül v.) 40v3
v.-esim (cānum v. gelür) 84v1
v.-eyin 35v3
v.-eyin (haber v.) 11r2
v.-igelem (haberın v.) 128r4
v.-medi (mālın v.) 35v1
v.-medi (zekātı v.) 35v2
v.-medi (zekātın v.) 36r1
v.-meyenün (zekātın v.) 37r4
v.-meyince (bahāsın v.) 46r2
v.-mez (boyun v.) 43r4
v.-mez (kendünün kazancın kendüye v.) 31v6
v.-miş (kuvvet v.) 56r4
v.-se (başiret v.) 51v5
v.-üp 101v3
v.-üp (īmānını v.) 35v1
v.-ür (dilegin v.) 36r2
v.-ür (kendüligini v.) 52v3
v.-ür (yağmaya v.) 159v3

vêr-: Vermek; göndermek; çevirmek, yöneltmek; getirmek, eriştirmek; feda etmek, vazgeçmek; ihsan etmek, başışlamak; harcamak, sarf etmek; zekât olarak vermek; gerçekleştirmek. krş. bk. **ver-**

v. 146r5
v. (gider) 75r4
v. (göñlün v.) 67v6
v. (göñlün v.) 68v3
v. (haber v.) 24v5, 149v2, 150r5
v. (hısābın v.) 113v1
v.-di 186r5
v.-di (adum v.) 168v3
v.-di (haber v.) 145r3, 191v2
v.-di (kerāmet v.) 63v2
v.-diler (acısın v.) 114r6
v.-diler (emcek v.) 114v1
v.-diyise (göñül v.) 102r5
v.-dügi (söz v.) 106v3
v.-dük (yağmaya v.) 107v7, 108r1, 108r2, 108r3, 108r4, 108r5, 108v1
v.-düm (ben beni v. saña) 60r3
v.-düm (öğüt v.) 76r5
v.-dün (cān v.) 186r4
v.-dün (hil'at v.) 204r2
v.-dün ('ışkı v.) 154r2
v.-dünise (eskice v.) 208r3
v.-dünise (içim v.) 208r2
v.-e 107v4, 121v1, 177v1
v.-e (armağanın v.) 99v6
v.-e (cān v.) 190v4
v.-e (cānı v.) 11v2
v.-e (ğarka v.) 171r1
v.-e ('öşrini v.) 36r5

v.-e (yële v.) 15v3
 v.-elüm (cân v.) 197v4
 v.-em (uçmak v.) 60v6
 v.-emeye (cevâbını v.) 173v6
 v.-emeyim 35v5
 v.-en (alan) 179v2
 v.-en (cânı v. alır) 196v6
 v.-en (göñül v.) 89r2, 121v4, 149v4
 v.-en (gümāna v.) 105v1
 v.-en (haber v.) 122r4
 v.-ende 177r3
 v.-esi (cevāb v.) 111v2
 v.-esi (dilek v.) 201v4
 v.-esi (haber v.) 186r6
 v.-esin 179v3
 v.-esin ('ivāzın v.) 145v7
 v.-esin (yële v.) 16r6
 v.-eyin 35v6
 v.-eyin (elünje v.) 33r4
 v.-eyin (haber v.) 130r6
 v.-gil (cevāb v.) 125v6, 182v4
 v.-gil (mecālî v.) 106v2
 v.-igelem (cân v.) 127v3
 v.-iserdür (mülk-i dīger v.) 27v6
 v.-iserem (haber v.) 5r2
 v.-me (öğüt v.) 116r4
 v.-me (yol v.) 79r6
 v.-mege (kıyamaz) 35v4
 v.-megil (göñül v.) 149v4
 v.-megil (murādın v.) 109r5
 v.-mek (mālunı tenriçün v. gerek)
 110v3
 v.-meyen (cânını v.) 74v3
 v.-meyince 163v7
 v.-mez (amān v.) 114r5

v.-mez (boyun v.) 97r2
 v.-mez (çeşni v.) 51r3
 v.-mez (dile v.) 80r1
 v.-mez (haber v.) 63v5, 82v4
 v.-mez (haber v. ola) 175v4
 v.-mez (nişānuñ v.) 179r5
 v.-se (bāc v. gerekdür) 103v4
 v.-señ (elünile v.) 154v1
 v.-señ (öğüdi v.) 176r4
 v.-sün (dileğin v.) 200v3
 v.-sün (öğüdin v.) 100r2
 v.-üben (kazandugun v.) 110v4
 v.-ün (haber v.) 181v2
 v.-üpdür 126v6
 v.-ür 32v3, 32v4, 206r6
 v.-ür (başını v.) 33r5
 v.-ür (cevāb v.) 22r3
 v.-ür (haber v.) 113r2, 151v4
 v.-ür (harekāt v.) 63v5
 v.-ür (nişān v.) 169v5
 v.-ür (rızkun v.) 107v3
 v.-ür (sebak v.) 105r3
 v.-ür (şū'le v.) 78v3, 91r1
 v.-ür (ton v.) 35r1
 v.-ürem (haber v.) 76r3
 v.-ürisem (göñül v.) 206r3
 v.-ürseñ (haber v.) 207r3
 v.-ürsin (fetvā v.) 150v5
 v.-ürsin (sen v. sen alursın) 82v2

veribi-: Göndermek, irsal etmek. **krş.**

vèribi-

v.-di 60v5, 71r4

vèribi-: Göndermek, irsal etmek. **krş. bk.**

veribi-

v.-di 100v1

v.-di (cānı v.) 203v5

v.-di (dilümüze v.) 177v6

v.-di (sebağın v.) 172v5

v.-ye (ecel serhengini v.) 181v7

vêril-: Verilmek; ihsan edilmek, bağışlanmak; okunmak, söylenmek.

v.-di (cān v.) 173r3

v.-miş 86v1

v.-ür (rūzuñuz v.) 83v3

v.-ür (şalā v.) 125v2

v.-ür (uçmak v.) 116r1

vêriş-: Karşılıklı alış veriş.

v.-eli (cān u gönül v.) 145v4

vermeklik: Vermek.

v.-meklige (selām v.) 16v5

vilāyet (1): (Ar.) Diyar, ülke, memleket.

Tas. Gönül ülkesi, gönül mülkü, gönül.

v. 18v6

vilāyet (2): (Ar.) Velilik, ermişlik. **Tas.**

Hakk'ın kulunu, kulun Mevla'sını dost edinmesi, Allah ile kulu arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluk; nefsinden fâni olan kulun Hakk'la olması.

v. (derecesi açılır) 183v4

v.-i ('âşık nice harābısa v. artadurur) 160r2

vîrān: (Far.) Yıkık, yıkılmış, harap. **mec.**

Gamlı, kederli. **Tas.** Dervişin bu dünyadaki maddî varlığı ile nefsine ait arzu ve isteklerinin harap olmuşluğu.

v. (gönül nūr tıldı) 155r4

v. (olmaya) 173v3

v. durur 206v1

v.-dadur (genc-i nihān) 160r2

v.-dan (baykuş çağırur v.) 76v6

vişāl: (Ar.) Ulaşma, bitişme, sevgiliye kavuşma, vuslat.

v. 3r1, 35r2, 116v5, 117v5

v.-i (dostıla v. var) 72r2

v.-i (hāk v.) 43r2

v.-i (nāzūk yerdedür dostuñ v.) 45r4

v.-i (yoıklıkdadur v.) 106v2

v.-idür (āb-ı hayātun çeşmesi 'âşıklarun v.) 56v2

vuḥūş: (Ar.) Vahşiler, yabanî hayvanlar.

v. 86r2

vuşlat: (Ar.) Vuslat, sevdiğine kavuşma.

Tas. Allah ile vahdet makamıdır. İlâhi aşkı yaşayan dervişin varlık engelinden kurtularak insan-ı kâmil mertebesine ulaşması ve neticede Hakk'ın sıfatlarında fâni olmasıdır.

v. (eri olan) 78r5

v. (eri olduñısa) 78r6

v. (hālın aydıserem) 164r3

v. (hālın bilenlere) 164r3

v. (yolı kavîdür) 78r1

v.-ı (olan kişiye) 78r4

vü: (Far.) ve, ile. krş. bk. **u, ü, ve.**

v. 2v1, 8v5, 9r4, 15v4, 24r2, 27v3, 29r2, 35v2, 40r6, 41v6, 45r3, 52r2, 52r4, 54r5, 63v1, 86r5, 94v4, 98r2, 103v4, 107r4, 107r5, 134v3, 138r1, 140v5, 140v5, 141r1, 144v4, 150r6, 162v4, 171v2, 203v6, 210r4

vücūd: (Ar.) Vücut, beden, gövde; varlık, var olma. **Tas.** Farkında olunmayan

en mükemmel vecd hâli, dervişin
beşerî sıfatlarının ortadan kalkması;
insanın kendinde bir varlık görmesi,
kibir.

v. (bulasın) 147v6

v. (cân yatağıdır) 77v4

v.-dan (sözlerüm v. taşra degül)
148v5

v.-ı (ışık elinden v. iki büküldi)
200v5

v.-ı 31r6

v.-um (öd ağacı bigi yanar v.) 86v6

v.-um (şehrinde) 97v7

v.-um (şehrine) 84r6, 192v3

v.-uñ 107r4

v.-uñ (anda koğıl) 147v6

vücüh: Yüzler, çehreler.

v.-uñ (yoğısa) 43r4

Y

yā (1): (Ar.) Ey! Hey!

y. 112v4, 140v3, 140v3, 140v5,
208r6

yā (2): (Far.) Ya, ya da, veya; hani; ya ...

yâ; yâ ... yâ. krş. bk. **ya.**

y. 32r2, 32r3, 52v3, 77v5, 97r6,
122v3, 138r4, 138r4, 209r5

ya: (Far.) Ya, ya da, veya; başka; ya ... yâ;

ya ... ya. krş. bk. **yā (2).**

y. 16r5, 21r4, 38r2, 40v3, 41v1,
45v1, 46r2, 47r2, 58r5, 62v3, 68v6,
69v5, 77v5, 79v2, 79v2, 82v2, 91v2,
94r2, 97v1, 101v5, 117r5, 119v2,
121r6, 122v3, 124r4, 136r5, 137r6,
137r6, 138r5, 138r6, 139v1, 139v2,

139v2, 142v5, 151v2, 174v6, 175r1,
183v2, 194v1, 196r2, 209r3, 209r5,
209v3

yaban: Yabancı; dışarı, dış ülke; ıssız yer,
insansız yer, dışarı, yabancı
memleket.

y. (yolın gözetme) 79v6

y.-a (at) 83r3

y.-a (bırakdı) 97r3

y.-da 80r1

y.-da (yükün y. kaldı) 49v1

y.-dadur (baykuş gibi y.) 76v5

y.-dadur 93v4

yad: Yabancı, ecnebi, garip. **Tas.**
Tasavvufa âşına olmayan kişiler;
maddî âleme ait her şey.

y. 116r1, 124r4,

y. (endîşe) 104r4

y. (kılur) 73r5

y. (ne y. ne biliş) 67r3

y. (taşum biliş içüm y.) 76r4

y. (u biliş) 129r5, 170r7

y. (u bilişi) 28r4

y.-dur 13r1

y.-ı (bilüş ü y.) 197r5

y.-ısañ (bilişelüm) 161v3

yadlık: Yabancılık, ayrı gayrılık. krş. bk.

yathık

y. (perdesini yakam) 143r3

y.(ğ)-uma 143r3

yağ: Yağ.

y.-a (balı y. neyiçün katmayalar)
91v3

y.-dur (tortusuz y. tarikat) 91v3

y.-ını (yürek y. eritdi) 200r6

yağ-: yağmak, gökten düşmek. *Tas.* İyilik, merhamet ve feyiz dağıtmak.

y.-an (rahmet olup y. benem) 141r1

y.-an (yağmur olup y. benem) 121v6

yağma: Zor kullanarak karşısına çıkan şeyleri alıp kaçma, talan, çapul. *mec.* Alınması, ele geçirilmesi serbest bırakılan, gözden çıkarılan şey.

y. (bostānum y. olsun) 155r5

y. (cānum y. olsun) 155r1

y. (cihānum y. olsun) 155r4

y. (dermānum y. olsun) 155r3

y. (dükkānum y. olsun) 155r1

y. (gümānum y. olsun) 155r2

y. (kovanum y. olsun) 155v1

y.-ya (cānı y. vërdük) 107v7

y.-ya (cihānı y. vërdük) 108r3

y.-ya (devrānı y. vërdük) 108v1

y.-ya (gümānı y. vërdük) 108r5

y.-ya (īmānı y. vërdük) 108r4

y.-ya (ma'deni y. vërdük) 108r1

y.-ya (verür) 159v3

y.-ya (ziyānı y. vërdük) 108r2

yağmala-: Yağma edip ele geçirmek, yağma etmek.

y.-dı (ışkuñ göñlüm y.) 153r4

y.-r (cān şārını y.) 180v3

yağmalan-: Yağma edilmek. *mec.* Yok edilmek, ortadan kalkmak.

y.-dı (dost yüzini göricek şirk y.)

64r6

yağmalat-: Yağmalatmak, dağıtmak.

y.-dı (mālın y.) 39v4

yağmur: Yağmur. *Tas.* Rahmet ve feyzin bolluğu, cömertlik, bereket.

y. (olup) 121v6

yaḥūd: (Far.) Yāhut, veya, yoksa.

y. 20v1, 57r6, 90r3, 91v2, 209r5

yaḳ-: Yakmak, ateşe vermek, tutuşturmak; artırmak; yaklaştırmak. *mec.* Ortadan kaldırmak, zarar vermek, engelleri kaldırmak. *Tas.* İlahi aşkı vermek.

y. (bütün oda y.) 103v5

y. (gümānı şıdkı oda y.) 93v6

y. (külümü şavur göge) 196v2

y.-am (cānlar y.) 138v6

y.-am (odlar y.) 138v6

y.-am (yadlık perdesini y.) 143r3

y.-an (benem yanan benem) 129v5

y.-an (kibr ü kīnı y. benem) 129r1

y.-an (odı y.) 129v1

y.-ar (buḥlı y.) 39r5

y.-arlar 9v1

y.-arlar (oda y. gördüm dēyeni) 184v10

y.-dı 34r2

y.-dı (göñlümi y.) 192v4

y.-dı (şabır ser-māyesini muḥabbet odı y.) 192v5

y.-dılar (oda y.) 184v8

y.-duḳ (yakımı y.) 178r5

y.-ıcaḳ (çırāḡı y.) 54r3

y.-maḡa (şuşamışları y.) 56v2

yaḳa: Yaka, giyeceklerin boyun kısmı.

y.-mı (dudtı) 22r4

yaḳıl-: Yakılmak. *mec.* Son derece mahzun olmak.

y.-am (odlara yanam y.) 139r2

yaḳım: Yakma işi, ateş, hararet. *mec.* Aşk; aşk dolu sözler.

y.-ı (yakduk) 178r5

yaqın: Yakın, yaklaşmış, yakında.

y. 111v2

y. ('arşa y. varan) 121v5

y. (bildüm) 121r3

y. (bilgil) 39v6

y. (dostı y. buldum) 196r5

y. (dostı y. gören) 78r4

y. (geldi) 113v3

y. (görünmezsin) 82r4

y. (kendüye y.) 106r6

y. (ola) 19v3

y. (zamān) 167r1

y.-dur 23v2

ya'kūb: (Ar.) Hz. Yakup. İbrahim peygamberin torunu ve İshak peygamberin oğludur. Dayısının iki kızıyla evlenmiş ve bunlardan 12 oğlu dünyaya gelmiştir. Oğullarından Yûsuf ve Bünyamin aynı anneden doğmuşlardır. Babasının vefatından sonra Kenan ilinde onun yerine geçti ve Allah ona peygamberlik verdi. Oğlu Yûsuf'u diğer çocuklarının kuyuya atmalarından sonra onun hasretiyle Beytü'l-ahzen (hüzünler evi) denilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra oğlu Yûsuf, Bünyamin ile ona gömleğini gönderince gözleri açılmıştır. Ömrünün sonunda Yûsuf'un yanında rahat bir yaşam sürmüştür. Bir rivayete göre Yakup, Yûsuf'u daha doğduğundan itibaren çok severmiş.

Ona süt anne olması için bir kadın tutmuş. Kadın Yûsuf'a süt verebilmek için kendi yavrusundan ayrılmış ve çocuğuna süt verememiş. Kadın bu yüzden bedduada bulunup Allah'ın Yakup'u Yûsuf'tan ayırmasını dilemiş. Kadının bedduası kabul olduğundan yıllarca Yûsuf'un hasretiyle yanmış. Yakup peygamberin lakabı "İsrail"dir. Onun soyundan gelenler "Benî İsrail (İsrailoğulları)" diye anılmıştır. (ADŞS, s. 478) **Tas.** Kesrette olup vahdeti özleyen âşık.

y. (men y.) 160v2

y.-ı (ağladu aldun gözlerin) 204r6

y.-ıla (çok ağladım) 118v1

yākūt: (Yun.) Yakut, değerli taş. **Tas.** Nurluluk ile cisimden gelen karanlığın karışmasından dolayı küllî nefse verilen ad; manalar ve ilahi sıfatlar.

y. (olam) 139v3

y.-ıla (dür ü y. mercân bulasın) 18r2

yalan: Yalan; yalancı, vefasız, sözünde durmaz. **Tas.** Gelip geçici dünya.

y. (da'vā kılanu) 85v2

y. (da'vā kılmazın) 157v1

y. (da'vāsı y. oldu) 85v2

y. (degüldür sözüm) 134r1

y. (dirligün y. oldu) 90v5

y. (dünye işi cümle y.) 205v2

y. (ne söylerise y.) 190r6

y. (söylemeye) 167v4

y. (söylersin) 96v1

y. (söyleyen) 70r6

y. (sözinde y. görmedi) 68v1

y. (yağlı y.) 81r1

y. (yağlı) 115v4

yalancı: Aldatıcı, gerçek olmayıp gerçeğe benzer olan, sahte, taklit.

y. (da'vâsın kı) 107r6

yalancılık: Yalan söyleme huyu; yalan söz.

y. 107r5

yalı: Yakıcı, yanıcı, alevlendirici. (DLT, yal-: Yanmak, alevlenmek.)

y.-dur 87r1

yalıncağ: Yoksul; çıplak, üryan, cascavlak.

y. (olan) 126v5

y.(ğ)-ı 99r1

yalınguz: Yalnız, tek başına.

y. 122r5, 134r5, 198r3

yalvar-: Yalvarmak, dilenmek.

y. (çalab'una y.) 83v4

y. (günâhuñı dile) 83v6

y.-alar (ol sübhâna y.) 111v1

y.-ayın (dosta çok y.) 152r2

yalvarıcı: Allah'a yalvaran, Hz. Muhammed.

y. (muhammed hâk y.) 77r3

yan: Yön, taraf, cihet; yan taraf; yakın.

y.-ına (çevre y.) 37v3

y.-ında (dört y.) 183r4

y.-laruma (kona elüm) 147r2

y.-umdan 123v6

y.-umdasın 72v5

y.-umuza 172v3

yan-: Yanmak; tutuşmak, alev almak; dönmek; parlamak, parıldamak; aşk ateşine düşmek; ızdırıp çekmek; dert dökmek, şikâyetle bulunmak. **Tas.** İlâhi aşk ateşine düşmek; olgunlaşmak.

y.-a (çırâk y.) 179r1

y.-a (deri y.) 61v2

y.-a (hırş u hevâ oda y.) 134v4

y.-a (kişi gerek y. vü dükene) 162v4

y.-a (yanu y.) 92r7

y.-am 209v6

y.-am (dūzahda y.) 138v2

y.-am (oda y. tağılam) 196v3

y.-am (odlara y. yakılam) 139r2

y.-an (gece y. çırak) 78v3

y.-an (gece y. nūr) 91r1

y.-an (ışık dütüninden) 177v4

y.-an (yakın benem y. benem) 129v5

y.-ar 172r1

y.-ar (ışık odı y.) 171r6

y.-ar (ışık odı y.) 177v4

y.-ar (içi y.) 74r6

y.-ar (içüm y.) 208r1

y.-ar (oda düşer y.) 21r4

y.-ar (öd ağacı bigi y.) 86v6

y.-aram 202r3

y.-asın (diken olurısañ oda y.) 155v5

y.-ayın (ışık odına y.) 152v7

y.-dı (çırak y.) 54r5

y.-dı (yüregüm y.) 85r4

y.-dum (dutuşuban y.) 153v5

y.-ğıl (yedi tamuda y.) 147v6

y.-ısar (deniz oda y.) 20r2

y.-madın (nice olam) 162v3

y.-mayan (‘āşık mîdur) 75r1

y.-mayan (pervâneleyin oda y.) 74v5

y.-uban (‘ışık odına y.) 136v2

yana yana: Yana yana, yanarak.

y. (‘ışık odına y.) 162v3

yandur-: Yakmak, tutuşturmak;
verivermek.

y.-dı (oda y.) 200r6

y.-duğun (çırāk) 179r1

y.-duñ (bāğını oda y.) 184v9

y.-sun (çırāğını y.) 200v4

ya’nî: (Ar.) Yani, demek ki, sözün kıyası.

y. 92r6, 187r1, 187r2, 188r5

yanķu: Aks-i sada, ses yansıması.

y.-sına (sözüm benzer kıya y.) 189r5

yaña: Tarafa, yöne; tarafta, yanda;
taraftan.

y. 26v4, 38v4, 39v1, 41r5, 51r1,
53r6, 58r4, 59r1, 60r4, 61r1, 65v3,
69r6, 88v2, 103v3, 109v1, 115r4,
123v4, 176r2, 176v4, 180v3, 190v5,
192v3, 196r6, 203r5, 203v3

y. (bir y. kaldı) 88v6

y. (dört y.) 66v3, 94v1, 106r1,
125v2, 134r4, 163v1

y.-dan 26v1

y.-dur 176v3

y.-ya (yiden) 6v3

yañaķ: Yanak.

y. (balkurur yüz ü y.) 104v6

yanıl-: Yanılmak, yanılgıya düşmek;

yanlış yapmak, şaşırp yanılmak.

y.-dı (miskîn âdem y.) 91v5

y.-dum (buğday yêdüm) 133v4

y.-dum (günâh kıldum) 157r4

yanlıķ: Aslına uygun olmayan, yanlış,
şaşırtan.

y. (şanu) 90v3

y. (yalan y.) 115v4

y. (yalan) 81r1

yanu yan-: Dert yanmak, dert dökmek,
şikâyetle bulunmak. *mec.* Yanar
döner olmak, bir kararda durmamak,
bir şöyle bir böyle olmak. (MSL,
yanar döner)

y.-a 92r7

yap: Örtü, yük, eşya, bağ. (DLT, yabı,
yap-, yapsa-, yapgut, yabtaç)

y.-ları (döküp) 71r3

yap- (1): Yapmak, inşa etmek; yaratmak;
onarmak, tamir etmek.

y.-an (köşk ü sarây y.) 166r4

y.-ar (yuva y.) 68v5

y.-arlar (köpri y.) 209r6

y.-arsın (ev y.) 71r4

y.-madın (şüret y.) 136v3

y.-mağa (göñüller y.) 126r5

yap- (2): Kapamak, kapatmak, örtmek.
mec. İlişkileri kesmek.

y.-arsın (kapu y.) 5r5

yapalaķ: Tüylü, yapağılı, yapağı kaplı.

y. (boz y.) 116r5

yapış-: Yapışmak, elle tutunmak; sıkıca
tutmak.

y.-alar 172v2

y.-dı 29r4

yār/yar: (Far.) Sevgili; dost; bildik,
tanıdık; yoldaş; yardımcı. (MSL)
Tas. Allah.

y. 70v4

y. (kanā'ati y. edin) 203v1
 y. (korkduğumla y. oldum) 121r4
 y. (kılıyam) 146v5
 y. (ola) 28v4
 y. (oldı) 18v5
 y. (olmadı) 206r3
 y. durur 94r6
 y.-dan (ayrı düşen) 146v4
 y.-i 86v5, 137r4, 143r2 (yari)
 y.-i (ola) 27v3
 y.-idür 136v1 (yaridür)
 y.-iken 149r4
 y.-üm 72v4, 88r5
 y.-ün (gönlün şırçadur şımayasın)
 111v7
 y.-ün (toğrı y. vardur) 87v1 (yarün)

yar-: Yarmak, ayırmak. *mec.* Detaylı inceleme, ince eleyip sık dokumak.
 y.-dılar (kılı kırk y.) 124v2

yara-: Yaramak, mümkün olmak, imkân el vermek; yakışmak, layık olmak, uygun düşmek, hak kazanmak.
 y.-r 98r4, 199r5
 y.-rsın (hak'ı'a y.) 77v1

yaradan: Yaradan, Allah, Tanrı.

y. (bizi y. eyledi) 189v3
 y.-dayıdum (mülk-i y.) 120r2, 132r6

yaradıl-: Yaratılmak, Allah tarafından halk edilmek, var edilmek.
 y.-alıdan 162v6
 y.-dı (yêr ü gök y.) 133r7
 y.-madın (yêr gök y.) 185v3
 y.-mış 20r5
 y.-mışa (cümle y. bir gözile bakmayan) 70r7

yarağ: Hazırlık, levazım, teçhizat. krş. bk.

yarağ.

y. (olsun) 174v2
 y.-ında (olurlar) 4r5
 y.-um 171v3
 y.-uñ (eyle) 112r5
 y.-uñ (eylen) 170v5
 y.-uñ (kılayıduñ) 51v4

yarağ: Hazırlık, levazım, teçhizat. krş. bk.

yarağ.

y. 78r5, 199r3
 y. (âhirete y. et) 75v3
 y. (êtsün) 99v3
 y. (kıl) 32v5
 y.-dur (toğruluk key y.) 96v2

yaramaz: Yararsız, boş, uygunsuz, zararlı, kötü. (TS)

y. 209v4
 y. (olur) 117v2
 y.-dur (buñ u ħased y.) 83r3
 y.-ı 162r4
 y.-ını (şeşirgıl) 95v1

yaraş-: Yakışmak, uygun gelmek, layık olmak.

y.-ur 105r2
 y.-ur (iş kılmaz) 38r2

yaraşık: Yakışık, yakışır, uygun, layık, münasip, muvafık. krş. bk. **yaraşuğ.**
 y. 104r5

yaraşuğ: Yakışık, yakışır, muvafık, münasip, layık, uygun. krş. bk. **yaraşık.**

y. 87v5

yarat-: Yaratmak, Allah'ın yoktan var etmesi, halk etmesi.

y.(d)-a 14r4
 y.-dı 187r3
 y.-dı (âdemi y.) 189v6
 y.-dı ('alî'yi y. mü'minlere
 fazlından) 152v4
 y.-dı (buğdan gök y.) 185v4
 y.-dı (gevher y.) 152r7
 y.-dı (hâk dünyeyi peygâm-ber
 dostlığına y.) 112r4
 y.-dı (hâk y. yeri göği ol aḥmed'ün
 dostlığına) 206v3
 y.-dı (muḥammed'i y. maḥlûka
 şefkatinden) 152v4
 y.-dı (yedî deniz y.) 152v3
 y.-dı (yedî kat gök y.) 152v2
 y.-dı (yedî kat yer y.) 152v2
 y.-dı (yetmiş iki dürlü dili y.) 204r1
 y.(d)-ıcaḥ 135r5
 y.-duḡ (yêr ü göği y.) 85v6
 y.-saḡ 2v4
 y.(d)-up (ay u günü y.) 188v1
 y.(d)-up (yaz y.) 141r2
yare: Yara. *mec.* Üzüntü, acı, dert.
 y.-si ('ışḡ okınuḡ y.) 201v6
yâren: (Far.) Arkadaş, dost. *Tas.* Tarikat
 kardeşleri, gönül dostları.
 y.-ler (êy y.) 132r4, 146v7, 175r1,
 180r2, 197v4
 y.-leri (Muṣṭafâ y.) 80v2
 y.-lerini 52r6
 y.-lerüm 175r5
yargu: Yargı, hüküm, muhakeme; dava.
 y.-m (ürür) 122v4
 y.-mı (ḥandân dutaram) 122v4
yarıl-: Delinmek, yırtılmak.

y.-a (gökler heybetden y.) 61v4
yarımca: Yarımca, küçük.
 y. (igne) 195r2
yarın: Yarın, ertesi gün; ahiret günü.
 y. 60v6, 90r6, 134v6, 145v6, 145v7,
 156r3, 162r6, 174r2, 192v7, 200r3,
 208r2, 208r3
 y. (bugün y.) 42r5, 53r5
 y. (maḥşer güninde) 92v2, 170v4
 y. (maḥşer ḳopıcaḡaz) 175v2
 y.-a (bu iş y. güymez) 193r1
 y.-a (ḳaldı) 42r6, 42v2
 y.-a (toḡru ḥâlini y. ḳoymaz) 53r5
 y.-ıla (bugün y.) 8r3
 y.-um (bu gündür) 90r6
 y.-um (bugündür baḡa) 60v6
yarıḡı: Yarınki, yarına ait, ahiret gününe
 ait.
 y. günün (bugünkü gün durur y.
 günün) 42r4
yârî: (Far.) Dostluk, yardım.
 y. (ḳıl) 52r5
 y. (ḳılurısa) 123v3
yarlıḡa-: Maḡfired etmek, suç baḡışlamak.
 y. (günâhlarımız y.) 128r6
 y.-ḡıl 128v4
 y.-mazısaḡ 128v4
 y.-ya 182v6
yarlıḡan-: Günahı baḡışlanmak, maḡfired
 olunmak.
 y.-ur 151v3
yas: Ölüm, yıkım, zarar, ziyan; mâtem,
 yas, büyük acı. *Tas.* Nefsin yıkıma
 uğratılması ve ölümü.
 y. 60r2

y. (olmaya) 60v3

yas-: Gevşetmek. *mec.* Azaltmak.

Metindeki anlam dünyevî hırsların azaltılması şeklindedir.

y. (tama'ın yayını y.) 99v1

yaşduğ: Yastık.

y.(ğ)-umı (taş eyleyem) 134v3

y.(ğ)-umı (yaş eyleyem) 135r1

yāsin: (Ar.) Kur'ân'ın 36. suresi, 83 ayettir, Mekke'de nâzil olmuştur.

y. (okına kūr'ân u y.) 84r1

yaş (1): Yaş, taze, yeşil. *Tas.* Bilgili, ilim ve feyz almış.

y. (ḥarāb ola y. u kūrı) 170r5

y. (olduğ) 161v1

yaş (2): Gözyaşı; deniz.

y. (yaşduğumı y. eyleyem) 135r1

y.-ı (göz y. sel gibi akar) 29r1

y.-ı (gözi y. tırılmaz akar) 101r1

y.-ın (döker) 137r1

y.-ın (gözi y. döker) 137r2

y.-ın (gözüm y. sil) 7v1

y.-ını (göz y. dökem) 135r1

y.-ını (gözüm y. kim sile) 174v6

y.-ıyla (kaygu y. gözi tölmiş) 16v4

y.-ıyımış (gözi y.) 187v1

yaş (3): Yaş, yaşanan zaman, ömür.

y. (tîz dükenür uzun y.) 75v2

yaşa-: Yaşamak, sağ olmak, ömür sürmek.

y.-rısı (bir kıl bîñ de y. öliceğ) 115v3

yaşıl: Yeşil, yeşil renk.

y. 8v4

yat (1): Vaziyet, durum, taraf.

y.-ından (ğarağ y.) 5r4

yat (2): Yatak, arka, devam.

y.-ından (söz y.) 95v5

yat-: Bulunmak; yatmak, uzanmak, yatay bir yerde durmak.

y.-an (kudret beşiginde y.) 141r5

y.-anların 83v5

y.-asın 204v6

y.-dı 186v6

y.-dum 118v1

y.-mağıl (gümânıla y.) 174v3

y.-mışıdı 186v7

y.-ur (sin içinde y.) 144v1

y.-ur (topraklar kuçmuş y.) 149v6

y.-urlar (evde y.) 194r4

y.-ursam (toprakda y.) 128r2

yatağ: barınak, in, yuva

y.(ğ)-ıdur (vücüd cân y.) 77v4

yatlı: Kötü, uğursuz, adi, fena. krş. bk.

yatlu.

y. 83v5

yatlık: Yabancılık, ayrı gayrılık. krş. bk.

yadlık

y. 77v6

yatlu: Kötü, uğursuz, adi, fena. krş. bk.

yath.

y. 162r5

y. (oldı) 206v6

yatsu: Yatsı vakti.

y. (namâzına) 109r2

yavı: Kaybolmuş, kayıp, yitik. krş. bk.

yavu.

y. (kılan) 205v2

y. (kılındum) 127v7

y. (kıldum) 130r3

y. (var) 106v6

y. (vara) 77v2

y. (varmış) 7r1

y. (varupdurur) 177r3

yavlağ: Pek, çok, gayet.

y. 8v4, 14v1, 19v2, 33r5, 36v4, 44r3,
62r2, 83r6, 89v2, 96v2, 113r5,
151r7, 187r4

yavru: Yavru.

y. (ilden y. kapar) 68v5

yavu: Kaybolmuş, kayıp, yitik. krş. bk.

yavı.

y. (kula) 188v6

yavuz: Kötü, fena.

y. (benem kamudan y.) 97v6

y. (endişe dutma) 162r3

y. (eyü y.) 122v3

y. (gözlerden ırak) 105r6

y. (hû) 14r1, 45r2

y. (hûsı) 30v4

y. (iş) 54r2

y. (iş) 52v5

y. (işüm y.) 76r4

y. (naşîhat dutan y. olmaya) 162r7

y.-dan (eyü y. seçeler) 111r5

yay: Yay.

y. ('ömrün senün ok bigi y. içinde
toptolu) 63r2

y.-ını (tama'ın y. yas) 99v1

yayıl-: Yayılmak, herkes tarafından
duyulmak.

y.-dı (yünus adı y.) 76v1

yayın-: Dağılmak, yayılmak.

y.-a 149v5

yayla: Yazı geçirmek için çıkılan yüksek
yer, yayla.

y.-lar (yaylamaz olmuş) 144v3

yayla-: Yaylada yaz mesimini geçirmek,
yaylada oturmak, bahar olmak; iyi
bir yerde vakit geçirmek.

y.-maz (olmuş) 144v3

y.-r 23r4

y.-riken (nūr tağın y.) 149v1

yaz: Yaz, sıcak mevsim; bahar mevsimi,
ilkbahar.

y. (genc y. oldu) 185r4

y. (ilk y.) 136v4

y. (u kış) 25v5, 129r5

y. (u kışçün) 173v1

y. (u kışda) 169r2

y. (u kışdan) 155r5

y. (yaradup) 141r2

y. (yeñi y.) 173r2

yaz-: Yazmak, nakşetmek, bezemek;
açmak, yaymak, ortaya dökmek,
sermek; yazmak, kaydetmek; takdir
etmek, belirlemek.

y.-a 200v3

y.-a (günāhları y.) 204v7

y.-an (dört kitābı toğru y.) 131r4

y.-an (levh üzre kimdür y.) 82r6

y.-ar (birisi hayru y.) 169r3

y.-ar (karayı aça y.) 201v3

y.-aram (karayı ağ üstine y.) 119r5

y.-arlar 114v2

y.-asın ('āşī y.) 208v3

y.-madı (ben bir kitāb okudum kalem

y. anı) 98r5

y.-mağdan (uşanmazlar) 169r2

y.-mış (eyle y. celle celāl) 113v4

y.-up (okımağdan degül) 73r6

yazı: Ova.

y. (tağ u y.) 17r5

yazık: Günah, suç, cürüm. krş. bk. **yazuğ.**

y.-dur 80v4

yazıl-: Dağılmak, dağıtılmak, yayılmak, ortaya dökülmek, açılmak; yazılmak, kaydedilmek.

y.-a (yèr ü gök yüzi y.) 170v3

y.-an (ol y. kūr'ān benem) 131r4

y.-ısar (hayrum şerrüm y.) 205v3

y.-mayasın (nefs dīvānına y.) 5v4

y.-ur (gönüllerde y. bu kitābuñ sūresi) 201v3

yazlu: Yazılmış, yazılı.

y.-dur 148r1

yazu: Amel defteri.

y.-ya (varıcağaz terāzūya hağ kendü bakar y.) 77r1

yazuğ: Günah, cürüm, suç. krş. bk. **yazık.**

y. 159v5

y.(ğ)-ı 80r6

y.(ğ)-uñ (çok hayruñ az) 150v4

y.-larumuz (dartıla) 61v5

ye-: Yemek. krş. bk. **yè-**

y.-mez (içmeziken) 185r5

y.-r (içer) 23v1

y.-se (ger yèmese) 33v6

yè-: Yemek; kastetmek; harcamak, tüketmek; nasip almak; geçimini sağlamak. krş. bk. **ye-**

y. (yèdür) 113v2, 199v6

y.-di (şağıncıla şeker kim y. ya bal) 46r2

y.-di (töydü) 10r5

y.-di (uçmağda buğday y.) 91v5

y.-dügi (saña ayruğ y. çeşni vèrmez) 51r3

y.-dügi (yoğsul eti) 92r5

y.-dügile (sen ayruğ y. toymayasın) 51r4

y.-dügin (sağınur kendüden kendü y.) 31v5

y.-dügüm 46r4

y.-düm (mismil ü murdār y.) 209r1

y.-düm (yañıldum buğday y.) 133v4

y.-gil (yèdürgil) 107v4

y.-me (emek y.) 116r5

y.-me (endîşe y.) 8r6

y.-me (ğuşsa y.) 8v1

y.-mek (kaygu y.) 107v3

y.-mese (yese ger y.) 33v6

y.-mesün (emek y.) 165r1

y.-meyenler (hārāmı y.) 101r4

y.-miş (kaydumı y.) 119v4

y.-mişsin (bal u şeker y.) 155r6

y.-r (bu teni sinde kurd kuş y.) 75r4

y.-r (içer) 47v2

y.-r (içer dünyāyı görmez) 47r3

y.-r (mālunı biregi y.) 113v1

y.-r (ni' meti y.) 34v6

y.-r (yèr ü gögi y.) 203r6

y.-rdi (kendü emegin y.) 192r6

y.-rise (şeker y.) 31v3

y.-risem (şehd ü şekker y.) 109v6

y.-riseñ (her ne loğma y.) 73v6

y.-riseñ (ne deñlü y.) 74r1

y.-rsin (kayğular y.) 107v3

y.-ye (ilan çeyan y. tenüm) 147r4

y.-yesi (ne yèmek vardur y.) 194v2

y.-yüp (içüp) 75r5

y.-yüp (öynüñi y.) 209r3

y.-yüp (rızkımı y.) 209r3

yed-: Çekmek, yedekte götürmek.

y.-erler (gêrçegin gelenleri y. bir kılıla) 168r1

yedi: 7, yedi. krş. bk. **yêdi.**

y. (kerre) 172r2

y. (nişân) 163v7, 164v3

y.-dür (kapuları) 148r1

y. (kat yêrden) 18r6

yêdi: 7, yedi. krş. bk. **yedi.**

y. (dervâzesi vardur) 154v3

y. (dört on sekizden) 137v2

y. (hücresi vardur) 84v2

y. (kat gök) 152v2

y. (kat gökden) 25v2

y. (kat yer) 152v2

y. (nişân) 164r3

y.-sinden 84v2, 164r4

yedi deniz: Yedi deniz. “Eski coğrafyacılara göre şunlardır: 1. Çin Denizi, 2. Mağrip Denizi (Atlantik Okyanusu), 3. Rum Denizi (Akdeniz), 4. Karadeniz, 5. Taberiyye Denizi (Şap Denizi), 6. Cürcan Denizi (Hazer Denizi), 7. Harzem Denizi (Fars Denizi)” (AG-1, s. 475) krş. bk. **yêdi deniz.**

y. (ü dört ırmağ seni mismil eylemeye)

yêdi deniz: Yedi deniz. krş. bk. **yedi deniz.**

y. (yaratdı ol güher tamlasından) 152v3

y. (mürekkeb eylerisem yêtmeye y.) 98r5

yêdi dört on sekiz: Yedi, dört, on sekiz.

Yedi sözüyle; dünyayı merkez tanıyan ve çevresinde sırasıyla dönen Ay, Utarit, Merih, Güneş, Zühre, Müşteri ve Zuhâl yıldızlarının bulunduğu gökler kastedilmektedir. Dört; ateş, hava, su ve topraktır ki bunlar dört tabiatı, yani sıcaklığı, soğukluğu, yaşlılığı, kuruluğu meydana getirir dört basit unsurdur. Varlık âlemi bunlardan meydana geldiği için bunlara dört direk anlamına “Erkân-ı Erbaa, Evtâd-ı Erbaa” ve dört basit unsur anlamına “Besâit-i Erbaa” da denir. On sekizse, on sekiz bin âlemdir. (AG-1, s. 452-453)

y.-den 137v2

yêdi evren: Yedi evrenle yedi yıldız kastedilmiştir. (AG-1, s. 455)

y. 139r5

yêdi iklim: (T.+Ar.) Yedi ülke, yedi memleket. Eski coğrafyacılara dünyanın üstünde insan yaşayabileceği söylenen dörtte biri, yedi kısma ayrılmıştır: 1. Batıda Berber ve Habeş ülkesinden, Yemen’in güneyinden Hindistan’a ve Çin’e uzanan bölge. Halkı siyah renklidir. 2. Batıda İspanya ve Sudan ile Arap Yarımadası’nın kuzeyinden, mekke, Medine ve Tâif’ten Basra Körfezine varır; Hind ve Çin’in

ortalarından Doğu Okyanus'taki adaların ortasına ulaşır. Halkının rengi, siyaha bakar esmerdir. 3. Batı illerinin kuzeyinden ve Mısır'dan geçip Kudüs, Şam, Kûfe Bağdat, Basra ... ve Fars memleketleriyle Hindistan ve Çin ülkelerinin kuzeyinden geçer ve yine Doğu Okyanus'taki adalara ulaşır. Halkı buğday benizli ve esmerdir. 4. Akdeniz ile Sebte Boğazı'nın, Endülüs'ün ve Rumeli'nin güneyinden geçip Tarablus, Antakya, İskenderun, Halep, Erzincan, Diyarbakır ... Keşmir ve Horasan'dan, Hıtâ ve Hoten'in güneyi ile Hind ve Çin'in kuzeyinden geçer. Halkının rengi beyaza yakın esmerdir. 5. İspanya'nın kuzeyinden ve Avrupa'nın ortalarından geçerek Anadolu şehirlerinin çoğuna ve Hazer'in güneyine uğrar, oradan Harzem, Semerkant, Buhârâ, Bedehşân, Türkistan üzerine ulaşarak Çin Seddi'nin kuzeyinden Hıtâ ve Hoten ülkelerinin ortalarından Doğu Okyanus'a varır. Halkı beyaz renklidir. 6. Avrupa'nın kuzeyinden Venedik ve Rumeli'den geçip Gürcistan, Tiflis, Gence ve Revân şehirlerine varır. Derbend kalesinden Dağıstan ve Ejderhan'a ulaşarak, Hazer'in kuzeyinden Karakalpak, Özbek, Çağatay ... Hıtâ ve Hoten'in

kuzeyinden Doğu Okyanus'taki adalara varır. Halkının rengi sarıdır. 7. Garp Okyanus'undan başlar, Portekiz ülkesi ile İngiltere'den geçip kuzey ülkelerinden, Kıpçak, Bulgar ve Rus Diyârı'ndan ve Hazer'in kuzeyinden İskender Seddi'ne varır; oradan Doğu Okyanus'taki adalara varır. Halkının rengi kıızıdır. (TN, s. 311-312; AG-1, s. 460-461)

y.-e 135r4

yedil-: Yedekte götürülmek, birinin kılavuzluğunda gitmek.

y.-ür (bir kılıla y.) 168r2

yédiler: Yedi kişi. **Tas.** İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhine göre “Yediler” ilahi sıfatlardır: Hayat, iradet, kudret, semi', basar, kalam, tekvin.

y. 148v4

yédi muşhaf: (T.+Ar.) “Kur'ân yedi çeşit okunur.” ve “Kur'ân yedi okunuşa göre inmiştir.” mealinde hadisler vardır. Bu okunuşlar usulleriyle bir bilgi hâline getirilmiş ve buna “kırâat bilgisi” denmiştir. Okunuşlar, boyların değişlerine göre olup söz ve anlam değişmez. Ayrıca “Kur'ân yedi konu üzere inmiştir: Emir, nehiy, teşvîk, korkutuş, öğüt, ibret, hikâyeler-örnekler.” ve “Kur'ân; nehiy, emir, helal, haram, muhkem (manası açık ve belli), müteşâhin (manası teville anlaşılan) ve örnekler olarak yedi esas üzerine inmiştir.” ve “Helalini helal bilin, haramını haram

sayın, emrettiğini yapın, nehyettiğini nehyedip çekinin, örneklerinden ibret alın, muhkemiyle amel edin, müteşâbihine inanın ve inandık deyin, hepsi de Rabbimizin katındadır.” hadisleriyle bu yediyi konu bakımından bildirmektedir. (AG-1, s. 472)

y.-ı 193v2

yedinci: 7., yedinci.

y. (kapusunda) 148v4

yedi tamu: Yedi cehennem. Kur’ân-ı Kerîm’de yedi cehennem hutame, sa’îr, sekar, cahîm, hâviye, lezâ, süur adlarıyla geçmektedir. Bunların her birinin farklı derece ve özellikleri vardır.

y. 125v5, 153r3

y. (bulasın) 147v5

y.-da (yangıl) 147v6

y.-sın (gördüm) 133v2

yedi yüz yedi: 707, yedi yüz yedi. Miladî takvime göre 1307-1308 tarihlerine denk gelmektedir.

y.-yidi 54r4

yêdür-: Yedirmek, ikram etmek.

y. (yè y.) 113v2, 199v6

y.-dünj (eyyüb’uñ kûrda y. tenini) 204r5

y.-enler (güle güle y.) 99v5

y.-gil (yêgil y.) 107v4

yêg: Daha iyi, üstün.

y. 35v5

y. (göñül mi y. ka’be mi yêg) 193v4

y. (göñül mi yêg ka’be mi y.) 193v4

y. (göñül y. durur) 193v4

y.-idi 176r4

yegin: Güç, kuvvet; üstün, baskın, galip; güçlü, kuvvetli, şiddetli; çalışkanlık.

y. 190r4

yêgrek: Daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir.

y. 24v1, 78v2, 88r2, 109v6, 151r5, 191r3

y. (ola) 24r6

y.-dür 199v6

yehdi'l-lāhu limen yeşā’: (Ar.) “Allah dilediğine doğru yolu gösterir.” demektir.

y. 82r5

yel: Rüzgâr, hava, yel. krş. bk. **yêl.**

y. 2r4, 3v11, 4r2

y. (seni y. görse tûrur) 158r7

y. (tahtum y. götürür) 122v2

y.-e (binüp seyrân kılan) 135v3

y.-i (rahmet y. eser) 83v5

y.-idür (dütünüm görene şehir y.) 86v6

y.-ile 4r2, 4v1, 63v3

y.-ler (eser) 197r4

yêl: Rüzgâr, hava, yel. Nüfuz eden, latîf ve tabiaten tâhirdir. **Tas.** Gelip geçici dünya hayatı, ömür. krş. bk. **yel.**

y. (esüp geçmiş gibi) 207v4

y. (od u y.) 156v5

y. (şu vü toprak od u y. şüret oldu) 63v1

y. (tozını y. almaya) 161r3

y.-dür (dünye y. ya hayâl) 117r5

y.-e 2r1

y.-e (ecel hırmenlerini y. vère) 15v3
 y.-e ('ömri kibrile y. vèresin) 16r6
 y.-ile 3r2
yel-: Yürümek, koşmak, ardından gitmek.
 y.-en (dostıla y.) 80r1
yelte-: Koşturmak, harekete geçirmek,
 teşvik etmek. krş. bk. **yêlte-**
 y.-r (hayırlara y.) 173v5
yêlte-: Koşturmak, harekete geçirmek,
 teşvik etmek. krş. bk. **yelte-**
 y.-dügün (mü'minleri y.) 146r3
yemek: Yiyecek, yemek, aş.
 y. (ne y. vardır yeyesi) 194v2
yemelik: Yemeye ayrılan buğday, yiyecek.
 y.-le 190r4
yen-: Yenmek, yutulmak. *mec.* Hak
 edilmemiş veya yasaklanmış şeyler
 alınmak, kabul edilmek. krş. bk. **yên-**
 y.-medügi (harâmuñ y.) 101r4
 y.-ür 10r6
 y.-ür (ni'metleri y.) 34v5
yeñ: Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.
 y.-leri (yokdur y.) 194r3
yeñ-: Yenmek, alt etmek.
 y.-esin (küfrün y.) 51v1
yên-: Yenmek. *mec.* Alınmak, kabul
 edilmek. krş. bk. **yen-**
 y.-mez (helâl y.) 206v6
yene: Yine.
 y. 60r4, 136v4, 172v7, 172v7
yeñi: Yeni, taze. krş. bk. **yèñi.**
 y. 35r1, 35r1, 35r1, 35r1, 35r2, 35r2,
 35r2, 35r2, 35r2, 35r3, 35r3, 35r3,
 58v2, 98v5
 y. (yaz) 173r2

yèñi: Yeni, taze; tekrar. krş. bk. **yeñi.**
 y. 35r2, 35r3, 35r3, 35r3, 90r2, 90r2,
 173r3, 173r3, 173r3, 203r1
 y.-den 10v3
yeñil-: Dayanılmak, tahammül edilmek,
 galebe edilmek, karşı durulmak.
 y.-mez 29r1
yeñile-: Tazelemek, yenilemek;
 tekrarlamak.
 y.-r (cânın y.) 160v7
 y.-r (derdin y.) 52r3
yeñsüz: Yensiz, yenleri olmayan. *mec.*
 Kefen kastedilmiştir.
 y. (gönlek geydi) 81r4
yer: Yer, zemin, toprak, arz, yeryüzü;
 mekân; makam, mevki. krş. bk. **yêr.**
 y. 36v2
 y. (baş kırtarası y. gerek) 111r5
 y. (gök senüñdür) 25v3
 y. (gök tolu dîdâr durur) 94v3
 y. (kazmayınca) 45v1
 y. (turur) 86r5
 y. (ü gögi) 18r6
 y. (ü gök) 25v4
 y. (yêdi kat y.) 152v2
 y. (yüzün) 170v2
 y. (yüzinde) 35v5
 y. (yüzindedür) 93v5
 y.-de 11v3
 y.-de (ara y.) 185r2
 y.-de (degme y.) 158r1
 y.-de (güzâf y.) 42r1
 y.-de (mîşe olan y.) 69r2
 y.-de (ne y. ne gökdesin) 113r3
 y.-de (yüksek y. turmasun) 165r6

y.-de (zāhirüm eyü y.) 76r2
 y.-dedür (nāzük y.) 45r4
 y.-dedür (yüce y.) 104r6
 y.-den (ara y.) 102v6
 y.-den (deccāl kopısar y.) 92r6
 y.-den (kamu y.) 30r6
 y.-den (mahlūkāt y. tura) 61r6
 y.-den (ulu y. tımārum var) 73r2
 y.-e 36v5, 58r4, 177r6
 y.-e (bir gün tenün y. gire) 107v4
 y.-e (bünyād urulmadın) 118v5, 132r6
 y.-e (düşe) 61v4
 y.-e (yok y.) 98v3
 y.-e (yüce kıaddün ine y.) 62r6
 y.-e (yüksek y.) 18v4
 y.-e (yüz y. sürmegile) 163r5
 y.-i 8r2, 16r4
 y.-i (bu y.) 135r5
 y.-inden (ölenler y. dura) 113v4
 y.-inden (tağlar y. ırıla) 61v4
 y.-ini (kıaldı) 164r5
 y.-lerde 83r6
 y.-lerde (kamu y. hāzır) 157r3
 y.-leri (bu y.) 131r2
 y.-ün (nūr cān sözini eslerisen) 5v5
yér: Yer, zemin, toprak, arz, yeryüzü; mekân; makam, mevki; ülke, yurt, diyar, memleket; önem, değer. krş. bk. **yer.**
 y. 21v3, 24v5, 35v4, 36r1, 36r6,
 y. (alçağından) 17r4
 y. (altına) 176r2
 y. (ansuz y. ü gök var olmadı) 206v3
 y. (bir adım y.) 113v1

y. (boyı gider) 36v6
 y. (çalkandı) 185v6
 y. (degmedi) 164r5
 y. (dürilür) 75v2
 y. (eyledi) 185v5
 y. (gök) 198v4
 y. (gök hālāik tolmadın) 132r6
 y. (gök kâim tırdığı) 179r3
 y. (gök oynar) 197r4
 y. (gök yaradılmadın) 185v3
 y. (gök yoğıken) 157v4
 y. (kara y. eyler) 52v1
 y. (ka'rasında) 141r3
 y. (ne gök varıdı ne y.) 149v1
 y. (olur) 30r1
 y. (ölçer) 165v4
 y. (tolu göründi cümle y.) 90v1
 y. (tonadan) 141r2
 y. (ü göği) 24v6
 y. (ü göği yaratduñ) 85v6
 y. (ü göği yér) 203r6
 y. (ü gök) 72r4
 y. (ü gök yaradıldı) 133r7
 y. (ü gök yoğıdı) 179r4
 y. (ü gök yüzi yazıla) 170v3
 y. (üstine gök tırıcak) 135r5
 y. (yüzine) 69r5
 y.-de (cümle y. haq hāzır) 201r6
 y.-de (karañu y.) 182r6
 y.-de (ne y.) 176r7
 y.-de (ol veli y. gökde toptalı) 203r3
 y.-den (erenlerün himmeti y. göge direkdür) 81v6
 y.-den (göge) 196v4
 y.-den (yedi kat y.) 18r6

y.-deyidi 66v1
 y.-dür (bu ne keleş y.) 204v5
 y.-e ('azrā'ıl y. indi) 186r1
 y.-e (degme y. gitmezem) 171v6
 y.-e (göge bünyād uran) 141v2
 y.-e (göge töldüm) 196v4
 y.-e (her y.) 163r5
 y.-e ('ışkdur y. göge direk) 191r3
 y.-e (indüre) 171r2
 y.-e (kamu bir y. gider) 190r3
 y.-e (ko) 35v3
 y.-e (māl y. batdı) 36v4
 y.-e (niçe tahta binenler y. düşdi)
 11v4
 y.-e (şaldı) 94v4
 y.-e (siğer) 17v3
 y.-e (toħmını bitmez y. şaçar) 31v1
 y.-e (toħum şaçmış gibi) 207v6
 y.-e (urdı) 187v3
 y.-e (yüz urdı) 38v5
 y.-e (yüz y. bırak) 19v4
 y.-e (yüzün y. urup) 64v1, 144r3
 y.-i (ansuz y. görimezem) 130v1
 y.-i (gögi) 120v1
 y.-i (ħak yaratdı y. gögi ol aħmed'ün
 dostlığına) 206v3
 y.-i (her bir y. tūr eyleyem) 144r2
 y.-ile (aşaklık üzre durur y. gök)
 18v1
 y.-in (dutısar) 157v6
 y.-inde (buñ y.) 104r6
 y.-inde 16v6
 y.-inden (durmaz) 115r3
 y.-ine (geçen) 207r6
 y.-ine (şadır y. geçdüm) 98r3

y.-le (gök) 110r2
 y.-üm (düz) 98r3
 y.-ün (bulduñ) 203v1
 y.-ün (cānumda y. vardur) 87r6
 y.-ün (yüzi) 170r5
 y.-ünde (epsem otur y.) 89v6
yér-: Zemmetmek, kötölemek, hor
 görmek, beğenmemek, çekiştirmek.
 krş. bk. **yêr-**
 y.-enler 164r5
 y.-enlere 164r5
 y.-medük ('āmm u ħāşşı y.) 203r2
 y.-meye (cümle milleti y.) 164r5
yêr-: Zemmetmek, kötölemek, hor
 görmek, beğenmemek, çekiştirmek.
 krş. bk. **yer-**
 y.-eyin 152r4
 y.-mek (edebdür bize y.) 119v1
yerin-: Kederlenmek, üzölmek, mahzun
 olmak, tasalanmak.
 y.-ürem (ne yokluğa y.) 202r4
yerince: Yerinde, uygun, düzgün, eksiksiz.
 y.-yimiş 101r2
yêrlü: Sabit, yerleşmiş, yerinde.
 y. (yerine koduñ) 180r1
 y.-dür 3v5, 3v6, 3v7, 4r1, 4r2
yesir: (Ar.) Esir, tutsak.
 y. (eyleyen) 163v5
 y. ('ışka y. durur) 85r6
 y. ('ışka y. olan benem) 122r2
 y. (olduğ) 163v6
 y. (olmayınca) 163v5
yeşil: Yeşil, yeşil renk.
 y. (bu dünya bir gelindür y. kızıl
 donanmış) 98v5

y. (tonlar geyesin) 156r2

yet- (1): Yetişmek, erişmek, ulaşmak, vasıl olmak, gelmek; kafi gelmek, yetmek, yeterli olmak. krş. bk. **yêt-**

y.-di 15r1

y.-di (kavil y.) 145v3

y.-di (vaḳti y.) 187r4

y.-e (ecel y.) 83r1

y.-egör (kervān getdi y.) 79v5

y.-meye 57v6

y.-mez 14v5, 20v5

yet- (2): Yitmek, kaybolmak, zayi olmak, yok olmak. krş. bk. **yit- (2)**

y.-e (sebīl olubanı y.) 174r1

yêt-: Yetişmek, erişmek, ulaşmak, vasıl olmak; kafi gelmek, yetmek, yeterli olmamak. krş. bk. **yet- (1)**

y.-di (göçenler menzile y.) 145v3

y.-di (yüki y.) 66v3

y.-emez (yol varanlara) 164v1

y.-emezsın 14v4

y.-er 46r6, 99r4

y.-er (‘āşıqlara ma’şūk y.) 58r2

y.-er (müşriklere nükte y.) 173r4

y.-er (senüñ varlığıñ cān y.) 131v3

y.-er (ser-māye y.) 25v2

y.-iser 18v2

y.-meye (yêdi deniz) 98r5

y.-mez 6r4

y.-miş 192r4

yêtil-: Yetişmek, kemāle gelmek, ulaşmak, katılmak.

y.-ür (denize y.) 17v4

yetīm: (Ar.) Eşsiz, tek, yektâ.

y.-em (dürr-i y.) 160r6

yêtir-: Tamamlamak. krş. bk. **yêtür- (2)**

y. (īmānuñ eksügin y.) 109r2

yetiş-: Arız olmak, gelmek.

y.-medin (va’de y.) 15v4

yêtmiş: 70, yetmiş.

y. (kez öldürürise) 127v5

y. (kez öldürürisen) 88r4

yêtmiş iki: 72, yetmiş iki.

y. (dilcedi) 203r2

y. (dilde) 136r5

y. (dilden) 124r4

y. (dili) 204r1

y. (millete) 104r7, 119v2, 189r2

y. (milletün) 184r6

yêtür- (1): Ulaştırmak, eriştirmek.

y.-diler (maḳbereme y.) 125v3

yêtür- (2): Tamamlamak, görevini tamamlamak. krş. bk. **yêtir-**

y.-dünjise (atañ anañ ḥaḳḳın y.) 156r2

yevme yeşfe’u: (Ar.) Şefaât günü.

y. (ḳurıla) 170v4

yıg-: Yoksun bırakmak, engel olmak, menetmek.

y.-anı (seni ḥaḳ’dan y.) 75r4

yık-: Yıkmaq. *mec.* Bozmak, parçalamak, tarumar etmek; tahrip etmek, mahvetmek; bırakmak, terk etmek. *Tas.* Perde, engel kaldırmak; maddî varlığı ait her şeyi ortadan kaldırmak; dünyevi arzuları yok etmek, nefsi terbiye etmek.

y. (ḥicābuñ y.) 106r2

y. (varlık evini y.) 104v2

y.-a (ḥicābı y.) 105v6

y.-agelür 21v4

y.-agör (kibri y.) 12v4
 y.-am (diller y.) 138v6
 y.-am (nefs evini uram y.) 134v4
 y.-amazın (dīvārı y.) 7v2
 y.-ar (ğıybet evin y.) 52v1
 y.-ar (mülkin y.) 137r1
 y.-arısı (göñül y.) 165r1, 165r3
 y.-arsañ (mağāmını y.) 54v2
 y.-ma (dīnūñ bünyādın y.) 174r5
 y.-mağa (göñül y.) 56v4
 y.-maz (göñlini y.) 190r2
 y.-uban (göñüller y.) 207r5

yıkıl-: Yıkılmak, harap olmak, mahvolmak, yok olmak. *mec.* Ölmek. *Tas.* Nefsin isteklerinin kesilmesi; maddî varlığın ortadan kalkması.

y.-a (şüret nakşı y.) 12v3
 y.-dı (nefs kal'ası y.) 199r6
 y.-dı (tertīblerüm y.) 97r4, 195v2
 y.-madın (şüret y.) 12v4
 y.-mış 144v2

yıl: Yıl, sene.

y. (ay u y.) 16v3
 y. (biñ y.) 53v5, 97r5, 101v6, 112r2, 123r5, 128r2, 142r3
 y. (bunca y.) 84v6
 y. (elli y.) 116v1
 y. (geçe) 147r4
 y. (kırk y.) 186v6
 y. (niçe y.) 51v6
 y. (on iki ay) 33v6
 y. (on sekiz y.) 118v3
 y. (yüz biñ y.) 97v3
 y. (yüz y.) 193v2

y.-dan (altı biñ yedi yüz y.) 188v4
 y.-dan (niçe y.) 16v1, 26r1, 34v6
 y.-ı (ay u y.) 72v2
 y.-lar (niçe y.) 149r3
 y.-lar (yüz y.) 63r5

yıldırım: Yıldırım.

y. (olup şakıyan) 121v6, 141r3

yılduz: Yıldız. krş. bk. **ılduz.**

y.-ıdum 132v6

yıllık: Yıllık, senelik.

y. (bunca y.) 14r6

y. (yüz biñ y.) 79v4, 108r5

yırt-: Yırtmak, parçalamak. *Tas.* Perde ve engelleri ortadan kaldırmak.

y.-amadun (hicābı y.) 25r3

yırtıl-: Parçalanmak. *Tas.* Perde ve engeller ortadan kaldırılmak.

y.-a (perdeler y.) 61v5

yıyla-: Koklamak.

y.-rıdum (gül dēyüben y.) 205v1

yid-: Beraberinde götürmek, çekmek, yedekte götürülmek.

y.-eler 198v3

y.-en (ne severisen ol yañaya y.) 6v3

yigit: Genç, delikanlı.

y. (eyler) 177r2

y. (pīr ü y. oynatmağa) 179v2

y.(d)-i 137r3

y.(d)-iken (ölenlere) 208r1

yigitlik: Yiğitlik, yiğitçe davranış; gençlik.

y.(g)-e (eli varmaz) 115r2

yine: Yine, tekrar.

y. 139r3, 140r4, 140v4, 150r1, 173r1, 173r1, 173r2, 173r2, 173r2,

173r2, 173r3, 173r3, 173r3, 173r4,
173r5, 173r5, 173r6, 173r6, 173v1

yit- (1): İtmek, kakmak; düşmek.

y.-diler (nerdübāndan y.) 164v5

yit- (2): Yitmek, kaybolmak, zayi olmak,
yok olmak. krş. bk. **yet- (2)**

y.-er 190r3, 207v6

y.-ersin (endīşeden y.) 151r2

yitür-: Kaybetmek, zayi etmek, telef
etmek, mahvetmek.

y.-ür 154v2

yoğ: Yok, mevcut değil, var olmayan;
yokluk. **Tas.** Varlık ve benlik
kayıtlarından kurtulmak, fenaya,
fakra erişmek, Allah'ta fāni olmak.
krş. bk. **yok.**

y. (çārem y.) 56r1

y.-a (varlığıñ y. degşür) 99r6

y.-ıdı (çarḥ-ı felek y.) 149r2

y.-ıdı (yēr ü gök y.) 179r4

y.-ısa (‘amelün y.) 115r6

y.-ısa (vücūhuñ y.) 43r4

y.-iken (danışığum y.) 185r3

y.-iken (var eyledi) 100r6

y.-iken (var eyledün) 186r4

y.-iken (yēr gök y.) 157v4

y.-uz (aşıldan biz y.) 100r6

yoğısa: Yoksa, aksi takdirde, eğer. krş. bk.

yohsa, yoksa.

y. 67r5

yoğımışsa: Yok idiyse, olmasaydı.

y. (gümānuñ y.) 15r6

yoğur-: Yoğurmak, kalınlaştırmak,
yığıştırmak.

y.-dı 186r1, 189v5

yohsa: Yoksa, aksi takdirde; acaba. krş.

bk. **yoğısa, yoksa.**

y. 117v2, 117v3, 183v3, 205v6

yohsul: Yoksul, fakir; yoksun. krş. bk.

yoksul.

y. 37v1

y. (niçe mälluya y. dēyü gül dur)
37v2

y. (ola) 99v4

y.-ıdur (ma‘rifetün y.) 68v1

y.-ın 107v3

y.-iken 196v4

y.-ları (hoş görüben) 110v4

yohsulca: Yoksul gibi, yoksulmuşçasına.

y. 98v6

yohsullık: Yoksulluk, fakirlik, muhtaç
içindelik.

y.-dan (kem durur y. niçelerün
varlığı) 192r3

yok: Yok, mevcut değil, var olmayan;
değil; yokluk. krş. bk. **yoğ.**

y. 10r2, 12v5, 13r6, 13v3, 14r4,
24r3, 33r3, 33v6, 38r1, 38v1, 48r6,
49r6, 49r6, 50r6, 50r6, 50r6, 51v2,
51v2, 71v3, 74r1, 82r4, 97v1, 97v7,
150r6, 150v6, 168v5, 169v3, 169v5,
194v6, 198r3

y. (‘ārum y. durur) 88r4

y. (ayruḥ nigārum y. durur) 88r5

y. (bir dem qarārum y. durur) 88r3

y. (bugün yarın y.) 42r5

y. (cānda gözi y. kişi) 159v6

y. (cānı y. kişinün) 49r5

y. (çāre y.) 56v4, 105v2

y. (dahı yègrek şikārum y. durur) 88r2
 y. (dünyenüñ qarārı y.) 100v2
 y. (gözi y. kişi) 48v2
 y. (gözi y. kişinüñ) 48v4
 y. (gözi y.) 47r3
 y. (gözün nūri y.) 47v3
 y. (ḥaḳḳ'a lāyık 'amel y.) 98r2
 y. (hīç ārzūm y. uçmağičün) 146r1
 y. (icāzet y. durur ayruksı meyle) 50v3
 y. ('ilmün var 'amelün y.) 151r1
 y. (qarārum y.) 126r4
 y. (nazarum y. durur) 88r1
 y. (sencileyin y. çalab'um) 128r6
 y. (sensüz qarārum y. durur) 88r1
 y. (sevdüğün den öte menzilün y.) 6v4
 y. (söze yol y. durur) 50v2
 y. (şerīkün y. senün ey şāh) 82r5
 y. (yad y. baña bu ilde) 124r4
 y. (yere) 98v3
 y. (yol y. durur) 179v4
 y. (zevālī y. sulṭān benem) 135r4
 y.-dur 166v3
 y.-dur (anun deki tuşı) 191r2
 y.-dur ('ārı y.) 34r5
 y.-dur (ārzūm y. uçmağičün) 146r3
 y.-dur ('āşıka y. ḥavuf) 170v4
 y.-dur (begenesi ḥūsı y.) 34v1
 y.-dur (bī-naẓīr y.) 90r5
 y.-dur (birlige ikrārı y.) 34r5
 y.-dur (dadı dalı y.) 31v3
 y.-dur (dēyü etme 'özür) 113v2
 y.-dur (eyü adı y.) 22r2

y.-dur (ğayretün y.) 32r1
 y.-dur (ḥaḳdan ğayrı sözi y.) 50r3
 y.-dur (ḥālī y.) 31v3
 y.-dur (hīç maḳām y. sensüz) 157r3
 y.-dur (ıraq düşünlerün īmānı y.) 11v6
 y.-dur ('ışkdan şikāyetüm y.) 206r5
 y.-dur ('ıksuz ādem dünyede y.) 80r4
 y.-dur (irşādı y.) 22r2
 y.-dur (ḳadem y.) 69r1
 y.-dur (ḳadri y.) 38v2
 y.-dur (özinün özle y. ḥisābı) 38r1
 y.-dur (saña y. zevāl) 210v1
 y.-dur (senden artuḳ y. emüm) 125r3
 y.-dur (şūretinde cānı y.) 12r1
 y.-dur (şāhdan ḳorḳusı y.) 34r6
 y.-dur (ṭa'na y. 'āşıqlara) 159v4
 y.-dur (toğanla birliği y.) 68v6
 y.-dur (varı y.) 38v2
 y.-dur (yatlık y. bilene) 77v6
 y.-dur (yeñleri y.) 194r3
 y.-vam (ne var ne y.) 142v6

yokluk: Yokluk, hiçlik. **Tas.** Yokluk makamı, fenafillāh hālī, fena; Allah'ın varlık ve iradesi karşısında kendini yok bilme, fakr. krş. bk. **yokluk.**

y. (varlık y. birağana) 65v6
 y. (yolına) 71r2
 y.(ğ)-a (gel gidelüm y.) 199v3
 y.(ğ)-a (varlığıñ y. degşür) 77r4
 y.(ğ)-a (varlığın y. sayan) 94v2
 y.-dadur (vişālī) 106v2
 y.-damış (dostı seven) 191r4

y.(ğ)-ı 110r6

yokluk: Fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık;

yokluk, hiçlik. krş. bk. **yokluk.**

y.(ğ)-a (ne y. yerinürem) 202r4

y.-dur (ser-māyesi y.) 202v6

y.(ğ)-umış (çāresi) 202r1

yoksa: Yoksa, acaba. krş. bk. **yoğisa,**

yohsa.

y. 158v4

yoksul: Yoksul, fakir, muhtaç. krş. bk.

yohsul.

y. (yēdügi y. eti) 92r5

yokuş: Yokuş, yukarıya doğru çıkan dik yol. **Tas.** Tarikat yolunun güçlüklerle dolu olması.

y. (tarīkat y. olur) 183r3

yol: Yol; adap, erkân, yöntem, usul, kural; kere, defa; izin, müsaade; güzergah; ön, karşı. **Tas.** Tarikat, Hakk'a giden ve saliki ilahi huzura ulaştıran vasıta, doğru yol.

y. 10v6, 23r3, 26r6, 31r2, 38v4, 139v1, 167v3, 179v4, 196r6

y. (ayda bize) 119v3

y. (bu y. yavlağ uzakdur) 151r7

y. (bulımaz hırş u hevā) 89r1

y. (bulıyardur) 190v5

y. (çeküp) 163r7

y. (doğru y.) 184r2

y. (ēder) 56v1

y. (ēderise) 111v6

y. (evde taşra gitme) 79v6

y. (eyledüm) 99v4

y. (gösterdiler) 124v2

y. (hāberi) 182v3

y. (içinde yolu var) 72r5

y. (iletgil) 79v2

y. (kesen) 100v4

y. (korkuludur key onlan) 170v5

y. (ma'nāya y. bulduñısa) 107r2

y. (nakşa y. vërme) 79r6

y. (şabra uğrar) 30r2

y. (saña gelür cümle y.) 113r1

y. (şavaşında) 11v1

y. (şıra) 62r2

y. (şorunca) 62v1

y. (söze y. yok durur) 50v2

y. (toğru y.) 209v1

y. (urur) 21v1

y. (ururlar) 11r4

y. (uzakdur) 42v6

y. (üzre düşmişidüm) 154r3

y. (varanlara) 164v1

y. (varmadın) 76r3

y. (hırkayıla tāt y. varmaz) 193r7

y.-a 40r4, 43v4, 190r5, 199r3

y.-a (baş olan) 71r6

y.-a (bile gide misin) 156v1

y.-a (düşüp) 57r1

y.-a (düşüp geldüm) 124r3, 124v2

y.-a (egri y. gitme) 53v2

y.-a (geldüm) 136v3

y.-a (geldünise) 79r4

y.-a (gelmediler) 79r4

y.-a (gelmek) 110r4

y.-a (giden) 78r5

y.-a (gider) 115r2

y.-a (girdüm) 130r4

y.-a (giren) 79r6

y.-a (girürsem) 56r1

- y.-a (ırak y.) 73r1
y.-a (‘ışkıla geldi bu y.) 103r2
y.-a (kayıklıma degme y.) 66r6
y.-a (neñ var y. harc eyle) 192r7
y.-a (şarp y. varanlara) 164r4
y.-a (şarp y. varası) 199r3
y.-a (toğrı y. gelesin) 154r6
y.-a (‘uryān olup y. gir) 99r1
y.-a (uzun y. varıcağız) 57v1
y.-a (varası) 199r2
y.-da 8v5, 11r4, 25v6, 31r2, 43r3, 75v6, 79v2, 94v2, 108r4, 111v4, 119v5, 125v5, 147v3, 148v3, 199r4, 199v1, 199v2
y.-da (bu y. da’vā şıgmaz) 6v5
y.-da (cānı bu y. fidāyidi) 54r4
y.-da (cānum y. kodum) 145v6
y.-da (cānum y. koyam) 145v7
y.-da (kalan) 87v4
y.-da (kalmışlara) 130v5
y.-da (kodum) 137v2
y.-da (kor) 164v1
y.-da (koyan) 26r4
y.-da (ölem) 142r3
y.-da (şavaşup geldüm) 124v1
y.-da (uyanıklık degül y. gafillik) 14r6
y.-da (yoğlukdur ser-māyesi) 202v6
y.-dan (ayırdı) 13r5
y.-dan (azar) 83r5, 164v6
y.-dan (azaram) 119r6
y.-dan (azdum) 7r5
y.-dan (azuban) 165r6
y.-dan (dünye geçmez bu y.) 79r7
y.-dan (erüp geldüm) 134r1
y.-dan (kala) 26r3
y.-dan (kodı) 194v5, 195r2, 204v2
y.-dur (neyise endişen ol yaña y.) 53r6
y.-ı 125v5
y.-ı (aldı) 26v1
y.-ı (almış) 26v2
y.-ı (cān y. cān evinde) 79v6
y.-ı (düzer) 83r6
y.-ı (ecel bağladı y.) 14v4
y.-ı (er y.) 69r3
y.-ı (erenler y. inceden inceyimiş) 100v4
y.-ı (güzāf şanmañ bu y.) 168r3
y.-ı (hağ y.) 13r2
y.-ı (hağk’a giden y. gönli içinde) 12v6
y.-ı (toğrı y. gösteren) 141r6
y.-ı (toğru varanı) 182v6
y.-ı (vuşlat y. kavīdür) 78r1
y.-ı (yol içinde y. var) 72r5
y.-ıdur (dil hikmetün y.) 68r4
y.-ıdur (erenler y.) 69r2
y.-ıla (varan) 40r4
y.-ımı (varımaya) 20v2
y.-ın (derviş y. gözetmez) 92r4
y.-ın (dost y. bulmayup) 181r7
y.-ın (göremez) 16v5
y.-ın (hağ y. göresin) 39v2
y.-ın (hağ y.) 200r3
y.-ın (kendü y. aramayan) 206r5
y.-ın (yaban y. gözetme) 79v6
y.-ına (dost y. er gibi тұrmayan) 74v6
y.-ına (dost y. gönilene) 180v4
y.-ına (dost y. harc olmağa) 180v2

y.-ına (hâk y. gel) 42v4
 y.-ına (hâk y.) 90v3, 98v4
 y.-ına (hâk y. teslîm olur) 56v4
 y.-ına (hâk y. uyağdı) 127r4
 y.-ına (‘ışk y. cāndur fidā) 59v1
 y.-ına (‘ışk y. cānını vèrmeyen) 74v3
 y.-ına (kendü y. baka) 50r1
 y.-ına (sevürkmişler y. birikesin) 12r3
 y.-ına (yoklık y.) 71r2
 y.-ında 49v2
 y.-ında (dost y. kurbān olmak) 180r6
 y.-ında (eren y. diken olma gül ol) 155v5
 y.-ında (eren y. toprak ol) 87r4
 y.-ında (ma’şūk y.) 22v4
 y.-ından (dost bāğ-çesi y.) 198r2
 y.-ından (hâk y. taşra dura) 38r4
 y.-ından (kibr y. beri kaç) 15v4
 y.-ından (tağları y. ırar) 56r4
 y.-ını (dostuñ y. varğıl) 147v4
 y.-ını (‘ışk y. izle) 159r1
 y.-lar (doğı) 193v3
 y.-larda (kaldı) 11r3
 y.-um (aldı) 8r3
 y.-um (varur) 60r5
 y.-uñ (menzili ırak bu y.) 199r2
 y.-uñ (müşkili çok bu y.) 199r2
 y.-uñ (uğrayısar) 115v1
 y.-uñ (ulusı) 40v6
 y.-uñ 108r3
 y.-uñ (ëtdüğün gele y.) 77r2
 y.-uñ (geç) 62v1
 y.-uñca (yüri toğru y.) 174r2
 y.-uñıla (yüri) 95v4

yolcu: Yolcu, yola giden. *Tas.* Gelip geçici dünya hayatındaki herkes.
 y. (şanasın y. idüm ya konuqvam) 142v5
 y.-yı (komazlar y.) 11r4
yoldaş: Yoldaş, yol arkadaşı; arkadaş, dost.
 y. (‘ağıl baña y. oldu) 114v3
 y. (ëdindi) 127r3
 y. (erenlerün himmetini y. eyleyem) 134v1
 y. (erile y. olan) 167v6
 y. (erile y. olğıl) 167v5
 y. (eyleyem) 134v2
 y. (īmān y. olıcak) 75v4
 y. (kibrile y. olmağıl) 12v2
 y. (olan) 71r2
 y. (olanı) 33v2
 y. (olasın) 14r3
 y. (oldı) 185r1
 y. (olmazlar) 178r2
 y. (olup) 156v1
 y. (olurdı) 167v6
 y. (olurısa) 176v6
 y. (olursa) 33v1
 y.-ı 33r5, 83r5
 y.-ıdı 117v1
 y.-ına 33r6
 y.-iken (gönül baña y.) 97r4
 y.-um 124r6
 y.-umuz (īmān gerek) 111r3
 y.-uñ (sa’âdet y. oldu) 16v3
yoldaşlık: Yoldaşlık; dostluk, arkadaşlık.
 y.(ğ)-um 142r7
yoldur-: Yoldurmak, kestirmek, biçtirmek.

y.-mağa (düşdi gönül) 115r1
yol eri: Yolcu, salık, bir tarikata girmiş olan kimse.
 y. 183v1
yolun-: Temizlenmek, kovulmak.
 y.-dı (oğrı y.) 54r5
yor- (1): Tabir etmek, yorumlamak.
 y.-asın (düşü y.) 190v6
yor- (2): Alıkoymak.
 y. 203v2
yorıl-: Yorulmak, yorgun düşmek, bezginlik duymak.
 y.-a (çarh-ı felek y.) 170r5
yort-: Koşmak, sürekli yol yürümek, sefer etmek.
 y. 11r5
 y. (u şavul étmese) 112v1
 y.-amadun (kulluğa edeble y.) 25r3
yögrük: Yörük, koşucu, geçici. (DLT, yügrüg, yügrük)
 y.(g)-i 41r1
yön: Cihet, taraf, suret, izlenen yol, istikâmet.
 y.-i 80r2
 y.-in 176v4
 y.-üm (dostdan yañadur) 176v3
 y.-üm (eşigine dün gün y.) 153r2
 y.-üm (hazrete yonteldüm y.) 125r6
yöntel-: Yönelmek, çevirmek, meyletmek.
 y.-düm (hazrete y. yönüm) 125r6
yu-: Yıkamak, temizlemek. krş. bk. **yuy-**
 y. 45r2
 y.-dı (gönlüm evin y.) 200v2
 y.-duğun (elün y.) 23v6
 y.-duñısa (gönül pasın y.) 67v4

y.-ğıl (elün y.) 70r2
 y.-r 83r6, 110r1
yud-: Yutmak, hazmetmek, içine almak; yenmek. krş. bk. **yut-**
 y.-a 156v2
 y.-a (ölüm evreni bir gün y. seni) 15v1
 y.-adurur (ecel bir bir y.) 91r2
 y.-ar (ejdehâlar y. ölüm) 137r4
 y.-mağ 63r1
yufka: Yufka, hamur yaprağı. *mec.* Küçücük bir şey.
 y.-ya (bir y. kıyamaz) 98v4
yuğarı: Yukarı, yukarıya. krş. bk. **yuğaru**
 y. 28v6
yuğaru: Yukarı, yukarıya. krş. bk. **yuğarı**
 y. 28v2, 159r4, 201v5
yum-: Kapamak, örtmek, üstüne kapamak; sıkıp kapamak. krş. bk. **yun- (2)**
 y.-alar 182r5
 y.-dı (göz y.) 52r4
yumuş: Hizmet, vazife, iş, faaliyet. (DLT, yumuş)
 y. (fikir y. oğlanıdır) 100r5
 y. (yünus dilin y. durur) 180r3
 y.-ında (cân y.) 49r3
yumşak: Yumuşak, rahatlık veren.
 y. (teze vü y. geymeyem) 134v3
yumurda: Yumurta.
 y.-yıldı 66v1
yun- (1): Yunmak, yıkanmak, temizlenmek, arınmak. *mec.* Vazgeçmek.
 y.-asın (muḥâlif işleründen y.) 45r1
 y.-mayınca (gönül pası y.) 67v3

y.-mayısar (‘ömür geçer y.) 67v5

y.-maz (şuyıla gönül y.) 167v7

yun- (2): Yummak, kapamak. krş. bk.

yum-

y.-miş (göz açup y. gibi) 207v4

yūnus (1): (Ar.) Yūnus Emre. krş. bk.

yūnus emre.

y. 10v4, 19v2, 30v3, 43r3, 54r4, 56v6, 58v2, 59r3, 61r3, 61v6, 62v1, 63r5, 65r4, 66r2, 66v3, 67r6, 67v6, 68v1, 70r2, 70v6, 71r6, 71r6, 71v6, 72v2, 73v4, 75r2, 76v1, 77r4, 79r4, 80r2, 80v4, 81v1, 82r2, 82v4, 83r6, 85v4, 87r4, 87v5, 88r5, 89r4, 89v6, 91r5, 92v3, 95r4, 95v5, 96r4, 96v5, 102r6, 105v2, 106v6, 107v5, 109r5, 110r2, 110v6, 111v2, 112r5, 113r3, 113v6, 115v1, 116v2, 117r3, 117v5, 118v6, 119v5, 120r5, 121r1, 121v2, 122r5, 123r3, 124r1, 126r2, 127r6, 128r4, 131v1, 132r2, 133r2, 134r5, 135v4, 140v2, 141v2, 142v6, 143v2, 144r4, 145r3, 146r6, 146v5, 148v6, 149v2, 151r3, 151v4, 152v5, 154r4, 155r6, 156r4, 156v5, 159r1, 159v1, 160v3, 161r4, 162v7, 163v2, 164v3, 165r6, 166v4, 167r6, 168r4, 169r6, 170r3, 170v5, 172r3, 173v1, 177r3, 178r6, 180r3, 180v6, 181v5, 182v1, 184v10, 188v4, 190v1, 191r4, 191v6, 193r2, 193v6, 194v3, 195r3, 196v6, 198r3, 198v6, 199v3, 200r4, 203v3, 206v4, 207v2

y. (‘amele y.) 86v3

y. (‘âşık y.) 183v5

y. (bī-çāre y.) 104r1

y. (dervîş y.) 174v4

y. (miskîn y.) 59v6, 75v4, 84r4, 93r3, 94v4, 99r1, 99v1, 135r2, 145v4, 150r2, 137r4, 154v5, 172v5, 184r6, 192r7, 200v6, 202r1, 203r3, 205r3, 205v6

y. (miskîn) 116r2, 162r1, 176r4

y. durur 103r2, 129v4, 202v3

y.-uñ (miskîn y.) 73r2 , 85r2, 197v2

y.-a 57r7, 100r2, 121v2, 124v6, 130v3, 136v4, 140v1, 142r4, 152r5, 160r4, 185v1, 186r6

y.-a (taṭṭuklu y.) 100v2

y.-am 71v6

y.-dan 97v4, 162r7, 164r1, 210r4

y.-dur 69r3, 78v4

y.-ı 92r1, 101r6, 108r6, 128v4, 175v2, 195v4, 204r7

y.-ıla 64r3

y.-uñ 74r6, 90v1, 98v1, 104v4, 158r3, 171r6, 177v4, 179r5, 189r6

yūnus (2): (Ar.) Hz. Yūnus peygamber.

Musul dolaylarındaki Ninova şehri halkına gönderilen İsrailoğulları peygamberlerindendir. Halkı onun uyarılarını dinlemeyip puta tapmaya devam etti. O zaman Yūnus peygamber, öfkelenerek Dicle kenarına indi ve dolmuş bir gemiye kimseden habersiz bindi. Gemiye Allah’ın izni olmadan bindiği için bir müddet sonra gemi yürümedi. Gemiciler, “İçimizde bir suçlu var, kura çekelim, kime çıkarsa onu

denize atalım.” dediler. Kura üç defa Yûnus’a çıktı. Onu denize attılar. Büyük bir balık gelip onu yuttu. Yaptığına pişman oldu ve balığın karnında kırk gün tövbe etti. Sonunda Allah’ın affetmesi sonucu balık onu sahile bıraktı. Yûnus balığın karnından çıkınca bedeninde tek tüyü kalmamış ve çok zayıflamış. Allah onu bir kabak bitkisi gölgesinde memesi sütlü ceylanlar ile besledi. Bu arada Ninova halkı pişman olup onu aramaya çıktı. Yûnus Ninova’ya geri dönünce halkı ona inandı. Yûnus peygamber hakkında Kur’ân-ı Kerîm’de bir sure ve 20 kadar ayet vardır. (ADŞS, s. 483) **Tas.** Yunus peygamberin karnına girdiği balık, dünya ve cisim zindanını anlatmak için kullanılmaktadır. (SCS, s. 206) Yunus peygamber de bu zindandan kurtulmaya çalışan salık anlamındadır.

y. 129v6

y.-ıla (balık beni çekdi) 118r5

y.-ıla (bañn-ı hût içinde y. söyleşem)
137v5

yûnus emre: (Ar.+T.) Yûnus Emre. krş.
bk. **yûnus (1)**

y. 93v6, 126v3, 147r6, 174r2, 208r4

y.-müñ 153v2

yûsuf: (Ar.) Hz. Yûsuf peygamber. İsrailoğulları peygamberlerinden Yakup peygamberin oğludur. Hayatı

ve kıssası Kur’ân’da anlatıldığı üzere kısaca şöyledir: Hz. Yakup’un on iki oğlu olup Yûsuf’u hepsinden daha çok severdi. Yûsuf, rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görüp bunu babasına anlattı. Babası, Allah’ın onu üstün kılacağını anlayıp rüyasını kardeşlerine anlatmamasını söyledi. Yakup peygamberin Yûsuf’a olan sevgisini kıskanan kardeşleri hile ile onu kıra götürüp kuyuya attılar. Babalarına “Onu bir kurt yedi.” dediler ve daha sonra geri dönüp köle diye bir kervana sattılar. Yûsuf, o zaman on sekiz yaşında idi. Mısır’da maliye bakanı (Aziz) tarafından satın alındı. Yûsuf’un güzelliği Aziz’in eşi Zeliha’yı büyülemişti. Zeliha’nın tekliflerini reddedip ondan kaçarken gömleğinin arkası yırtıldı ve kapının önünde Aziz’le karşılaştı. Zeliha, Yûsuf’un kendisine saldırdığını söyleyerek onu hapse attırdı. Zindanda iki kölenin gördüğü rüyalar Yûsuf’un dediği gibi çıktı. Nihayet Mısır hükümdarının gördüğü bir rüyayı da doğru tabir etmesi üzerine, zindandan çıkarılarak mâliye bakanlığına getirildi. Zeliha, kocası ölünce yalnız kaldı ve hep Yûsuf’u düşündü. Hz. Yûsuf, Mısır’da tarımı geliştirip yedi senede pek çok zahire biriktirdi. Daha sonra hükümdarın gördüğü rüyadaki kıtlık yılları geldi

ve yedi yıl sürdü. Hz. Yûsuf, zahireyi adaletli bir şekilde nüfusa göre dağıtırdı. Kardeşleri de kıtlık yıllarında Kenan ilinden zahire almak için Mısır'a geldiler. Yûsuf, bir oyunla, en küçük kardeşleri Bünyamin'i de zahire almak için getirmelerini sağladı ve hükümdarın tasını onun yüküne saklayarak hırsızlık suçuyla onu alıkoydu. Bunu duyan Yakup peygamberin üzüntü ile ağlamaktan gözlerine ak düştü. Yûsuf için bile ümidini hiç yitirmemiş olan Yakup peygamber oğullarını Yûsuf ve Bünyamin'i bulmak üzere Mısır'a gönderdi. Kıssanın bundan sonrası; Yûsuf'un kendini kardeşlerine tanıtmayı, gömleğini göndererek babasının gözlerinin açılmasını sağlaması, bütün ailenin Mısır'a yerleşmesiyle sona erer. Bu arada Yûsuf, Allah'ın eski güzelliğini bahsettiği Zeliha ile evlenmiş; Efrayim ve Menşa adında iki oğlu ile Rayme adında bir kızı olmuştur. (ADŞS, s. 483-484) **Tas.** Yûsuf, vahdet makamının bir sembolüdür. Atıldığı kuyu ruhun tecelli ettiği bedenden ibarettir. Bu anlayışa göre Yûsuf da ruhu temsil eder. Seyr u sülûkun, nefisten ruha yapılan bir yolculuk olduğu hatırlanırsa Yûsuf'un "kul iken sultan olması"nın ledünnî manası da ortaya çıkar. Dolayısıyla Yûsuf,

insan-ı kâmil veya mürşid için bir benzetme veya makam olur. (MT-1, s. 152)

y. 29r6

y. (-ı ken'ân) 158v2

y. (ne y. u ne ken'ân) 160v2

y. (sen y. u men ya'küb) 160v2

y.-ı 28r6, 28v1

y.-ı (mısr'ın sultânı êtdün) 204r6

y.-ıla (ben kuyıda yatdum) 118v1

y.-ıla (çāha inen) 135r7

yut-: Yutmak, hazmetmek, içine almak; yararlanmak. krş. bk. **yud-**

y.-dı 36v2, 118r5

y.-duñ (tut) 63r1

y.-maya 57v5

yuva: Yuva, ev, barınak.

y. (yapar) 68v5

y.-da 66v1

y.-dan (uçdum) 136r2

y.-sı (toğan katında ola) 150r1

y.-sında (siñekile pervānenün y. bal olmaya) 59v4

y.-sını (kuşların y.) 149v5

yuvaca: Yuva dan ayrılmayan, yuva içinde.

y.-sı (yol eri y.) 183v1

yuvan-: Gönlü rahat etmek, teselli bulmak, avunmak.

y.-mağa (düşdi gönül) 115r2

yuvuk: Geyik. (DS, buğu: Yabanî inek, ceylan, erkek geyik.); (CÖ, yavuk: Sevgili, güzel, yakın, aşk)

y. (boynun y. boynundan) 105v1

yuy- (1): Yıkamak, temizlemek, arıtmak. krş. bk. **yu-**

y.-a (el y.) 78r5

y.-a (günāhları y.) 182v5

y.-amaz (günāhını y.) 98v3

y.-an (mülketini y.) 129r2

y.-asın (günehler y.) 84r1

y.-asın (zengi vü pası y.) 45r3

y.-ayıduñ (ğamı y.) 69v5

y.-ısar (el y.) 39r4

yuy- (2): Heba etmek, silmek, imha etmek, izale etmek, bozmak.

y.-mayasın (cism ü 'ömri y.) 51r4

yuyucu: Cenaze yıkayıcı.

y. 175v7

yuyul- (1): Yıkanmak, temizlenmek, arınmak.

y.-a (dirligün'den ne y.) 14r2

y.-madı (dahı y. ol kīn tamarı) 49v2

yuyul- (2): Zail olmak, silinmek, bozulmak; sözünden caymak.

y.-dı 36r6

yüce: Yükseklik; münezzeh, arı, uzak; yüksek, ulu, büyük.

y. 11v3, 62r6, 104r6, 120r4

y. y. 185v6

y.-dür 152r5

y.-si 183r1, 183r3

yügsür-: Koşuşmak, koşmak, segirtmek, geçmek. (DLT, yügür-, yügrüş-)

y.-ür 8v5

yük: Yük, ağırlık, sıklet; eşya, sahip olunan şeyler. *mec.* Sorumluluklar. *Tas.* Manevi edinimler, kazançlar, ilim feyiz gibi yalnız bu dünyada alınabilecek şeyler.

y.-den 16v3

y.-i (yètdi) 66v3

y.-in (bağladı) 46r3

y.-in (dutsun) 100r1

y.-leri 71r3

y.-lerün (ağır y. altında) 71r3

y.-ün (yabanda kaldı) 49v1

y.-ünji (dévşür) 42v6

yüklü: Yüklü, üstünde yük bulunan, yükü olan, yüklenmiş.

y. (yükin dutsun) 100r1

yüksek: Yüksek. *mec.* Kibrin ve büyüklenmenin yeri.

y. (toğurlık cümlesinden y. üzer) 52v2

y. (yerde тұrmasun) 165r6

y. (yere binemez oldı) 18v4

y.-de (gönül y. gezer) 164v6

y.-den (bakarısa nerdüvāndan yitdiler) 164v5

yürek: Kalp; insanın bütün duygularının kaynağı ve manevi varlığının merkezi, gönül; iç.

y. (demür y.) 199r3

y. (yağını eritdi) 200r6

y.-de (derdün y. kalur) 158r6

y.(g)-ine ('ışk odın urmayan) 75r2

y.(g)-üm (yandı) 85r4

y.(g)-ümde (işledi) 201v6

yürekli: Yiğit, cesur, korkmaz, gözü pek.

y. (demür y.) 7v3

yüri-: Haydi; gezmek, dolaşmak; davranmak, hareket etmek, iş yapmak; ayrılmak, uzaklaşmak; dönmek. krş. bk. **yürü-**

y. 16v1, 47r1, 52r5, 95v4, 201r5,
201v4

y. (arı y.) 137r4

y. (gerekse 'uryān y.) 99r4

y. (toğru yolunca) 174r2

y. (yoluñıla y.) 95v4

y.-dügüm 143r3

y.-mege ('azm eyledüm) 114v2

y.-meyim 35v5

y.-ridüm 114r5

y.-señ 74r1

y.-señ (perdesüz y.) 109v3

y.-sün (ay u gün y.) 185v5

y.-yem 72v6, 196v3

y.-yen 187r2

y.-yeyin 147r6

y.-yüp 31r5

yürin-: Yürünmek, yol alınmak, mesafe
katedilmek.

y.-di (hāk'dan yaña y.) 203v3

yürü-: Yürümek; gezmek, dolaşmak; sözü
geçmek; hücum etmek, saldırmak;
hareket etmek, iş yapmak; yaşamak,
ömür sürmek. krş. bk. **yüri-**

y.-ñ 26v3

y.-r 68v5, 141v5

y.-r (hükümüm y.) 122v1

y.-rem 109v1

y.-rem (dün gün āvāra y.) 127v7

y.-risem 162v3, 176v3

y.-rken 69v5

y.-rken (şağ esen y.) 34r2

y.-rsem 109v1

y.-rsem (öñümdesin) 72v5

y.-yen 73r6

yürüt-: Yürütmek, hareket ettirmek.

y.-mege (kılınç y.) 179r7

yüz (1): Yüz, surat, çehre; yüzeysel,
üstünkörü; yüzey, satıh; sebep,
neden; karşı, nezd, yan. **mec.** Cihet,
yön, taraf. **Tas.** İlahi cemâl, ilahi
zatın ve sıfatlarının yeryüzündeki
yansımaları; vahdet; mürşitten elde
edilen her türlü nasip, manevi
kazanımlar.

y. (balkurur y. ü yañağ) 104v6

y. (dost der-gāhına y. dutğıl) 83v3

y. (süriyi varan) 122r5

y. (süriyi varasın) 154v5

y. (yère bırak) 19v4

y. (yere sürmegile) 163r5

y. (yère y. urdı) 38v5

y.-e (ay y.) 171v5

y.-i (Allāh'una dutğıl y.) 126r2

y.-i (erenlere toprak y.) 61v6

y.-i (gök y.) 170v3

y.-i (kalmadı) 21v5

y.-i (karası gitmez) 199v1

y.-i (şulu) 197v7

y.-i (şuyı himmeti) 74r4

y.-i (yèrün y.) 170r5

y.-idür (kıblemüz dost y.) 64r5

y.-in 114v3

y.-in (dost y. gördiyse) 157v5

y.-in (dost y. göre) 190v4

y.-in (dost y. göresin) 148v4

y.-in (dost y. görmeyiser) 159v6

y.-in (dost y. görüp) 133r4

y.-in (dost y. görüvëreyin) 151v6

y.-in (er y. gördise) 151v3

- y.-in (er y. görmegile) 163r3
y.-in (erenler y. gördüm) 154r1
y.-in (hazrete tutdı y.) 195r5
y.-in (içindeki sultānuñ y. göresim gelür) 84r6
y.-in (leylā y. görmege) 84v5
y.-in (ma'nā y. gösterür) 183v5
y.-in (ma'sūk y. gördi) 97r1
y.-in (ma'sūk y. gören) 162v4
y.-in (ma'sūkanuñ y. görenler) 10v2
y.-in (oқыmağıl 'ilmüñ y.) 103v1
y.-in (pīrüm y. gördüm) 146v2
y.-in (toprağa y. ursun) 151v2
y.-in (tutdı) 61r3
y.-in (yere urup) 64v1, 144r3
y.-inde (gök y.) 171r2, 177r6
y.-indedür (yer y.) 93v5
y.-inden 37v6, 129v1, 192v4
y.-inden (deniz y. şu alup) 121v5
y.-inden (dost y. gözin ırmaz) 160r3
y.-inden (dost y. gözin ırmaz) 43v5
y.-inden (dost y. gözin ırmaz) 97v4
y.-inden (dost y. niķābı götürmeye) 105v6
y.-inden (dost y. niķābı her kim giderdiyise) 67r4
y.-ine (dost y. baķ) 102v2
y.-ine (dost y. baķan) 128v6
y.-ine (dost y. baķmağa) 105v4
y.-ine (dost y. sensüz baķ) 106r4
y.-ine (kızıl gülüñ y.) 154r1
y.-ine (taş y. şu sızar) 164v6
y.-ine (yèr y.) 69r5
y.-iñe (gözüm y. tutam) 132r1
y.-ini (dost y. gördi) 58v6
y.-ini (dost y. gördi gözüm) 60r2
y.-ini (dost y. gören) 177r1
y.-ini (dost y. göresin) 147v3
y.-ini (dost y. göreyidi) 160r1
y.-ini (dost y. göricek) 64r6, 159v3
y.-ini (göremezem y.) 84v1
y.-ini (görmeklige) 84v1
y.-ini (görür) 197v5
y.-ini (pīrümüñ y. gördüm) 146v3
y.-ini (sevdügümüñ y.) 188v6
y.-ini (toprağa sürsün) 100r2
y.-inüñ (gök y.) 185v4
y.-ler (ay y.) 144v5
y.-leri (ķara) 5v3
y.-leri (ķara ķopısar) 115v6
y.-üm (aķ) 128v3
y.-üm (erenlere toprak y.) 58v6
y.-üm (hazrete dutdum y.) 129r3
y.-üm (ķarasından) 119v4
y.-üm (secdeye vardı y.) 195v2
y.-üm (şuludur) 86v5
y.-üm (tutdum y. senden yaņa) 61r1
y.-üme (baķ) 134r1
y.-üni (ağ ède) 95r6
y.-üñ (dīdār nūrıdur) 158v6
y.-üñ (gören) 57v3
y.-üñ (görklü y. üzerinde niķāb nedür) 82r4
y.-üñ (toprak eylegil) 87v5
y.-üñde (haķ tecellisin y. gördi) 105v2
y.-üñden (gün dutulur) 158v2
y.-üñden (niķābı y. bıraķ) 104v6
y.-üñden (perdeyi götür) 153r6

y.-üñdür (neye kim bakarsa ol y.)

53v4

yüz (2): 100, yüz.

y. 99r1, 199v6

y. (yıl) 193v2

y. (yıllar) 63r5

yüz-: Yüzmek.

y.-erem (hakikat deryasında bahır
oldum y.) 119v3

yüz altmış: 160, yüz altmış.

y. (menzili) 183v4

yüz biç: 100 000, yüz bin.

y. 4v8, 18r4, 20v3, 37v1, 41r1, 41r2,
56v1, 62v1, 72v1, 73v1, 79v4, 80r5,
84v3, 93v3, 97v3, 97v4, 102r2,
104v7, 105v5, 108r5, 110r1, 111v6,
117r6, 117r6, 120v5, 123r5, 125v5,
127v4, 127v5, 127v6, 132r1, 132v5,
135r6, 140v4, 143v6, 144r1, 153r4,
159v3, 160r1, 191r2, 191v5, 199v2,
200r2

yüz biç yigirmi dört biç: 124 000, Yüz
yirmi dört bin. krş. bk. **yüz yigirmi
dört biç.**

y. (ol tercemân eyledi) 190r2

yüzle-: Yüzleştirmek.

y. (şuçunıla sen seni y.) 50r4

yüzlü: Yüzlü, çehreli.

y.-ler (güneş y.) 194r6

yüz yetmiş biç: 170 000, yüz yetmiş bin.

y. 132v1

yüz yigirmi dört biç: 124 000, yüz yirmi
dört bin. krş. bk. **yüz biç yigirmi
dört biç.**

y. (hâşşı) 120r3

y. (nebîye) 86r6

Z, Ẓ, Z̤, Z̥

zafer: (Ar.) Zafer, sonuç.

z. (eyledi) 187r2

zâhid: (Ar.) Dünyayı terk edip dinin
emirlerine çok titizlikle riayet eden,
züht ve takvâ sahibi, dindar, müttakî
kimse.

z.-ün 57v4

zâhir: (Ar.) Dış yüz, görünüş, bir şeyin
görünen tarafı. **Tas.** İşin şekilde
kalan kısımları, mana tarafına
ulaşamayanlar.

z. (bâtin) 53r3

z. (göz yabandadır) 93v4

z.-dağı 24r5

z.-in (gördi) 186v5

z.-üm 76r2

z.-ün (neyise z. bâtinun oldur) 53r6

zahmet: (Ar.) Sıkıntı, eziyet, rahatsızlık,
dert.

z.-i 12v5

zahmetlü: (Ar.+T.) Sıkıntı veren, sıkıntılı,
güç, yorucu.

z. (oldı) 207r6

za'îf: (Ar.) Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.

z. 170v4

z. (olurısa) 116r6

zâkir: (Ar.) Anan, zikreden kimse;
tekkelerde âyin sırasında ilahi
okuyan kimse.

z. (olam) 139r2

zâlimlik: (Ar.+T.) Zalimlik, zulmedicilik,
acımasızlık, merhametsizlik.

z. (eyleyen) 115v6

zamān: (Ar.) Zaman, vakit; devir, dönem, çağ; şimdiki zaman, yaşanılan devir.

z. 16v6, 84v6, 114r3, 132v6, 133r1, 146v2, 167r1

z. ('aceb oldu z.) 126r1

z. (āhır z. olısar) 92r3

z. (devr-i z.) 108r6, 166v4

z.-dur 26v2

z.-uñ 15v3

zamāne: (Ar.) Şimdiki zaman, içinde yaşanılan devir (Şikâyet veya hafifseme anlamında).

z. (müsülmānlar z. yatlu oldu) 206v6

zār: (Far.) Ağlama, inleme; zayıf, perişan, dermansız.

z. (feryād u z.) 97r5

z. (işümi z. eyledi) 187v2

z.-ıla (āh u z.) 174v6

z.-ıla (bu āhıla bu z.) 61r1

zarar: (Ar.) Zarar, ziyan, kötü sonuç.

z. (öge varan kâlden z.) 83r4

zārılık: (Far.+T.) Ağlayıp sızlamak.

z.(ğ)-um (bir bāğiçün degüldür) 146r2

zārī: (Far.) Ağlama, inleme.

z. (kılup) 61v3, 145r2

z. (kılursam) 97r5

zāt: (Ar.) Kimse, kişi, şahıs, kendi, asıl, öz, cevher.

z. ('ālim-i deyyān z.) 88v5

z. (hem z. u hem şifāt olur) 88v2

z. (her z. içinde zāt olur) 88v5

z. (her zāt içinde z. olur) 88v5

zebānī: (Ar.) Cehennem bekçisi, cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek.

z.-ler 77r1

z.-ler (cānın tağlar) 145r2

z.-ler (dutalar) 205r1

z.-ler (şamuya ata) 61v2

zeber: (Far.) Üst.

z. (ne z. vardı ne zīr) 149v1

z. (zīr ü z. eyledi) 187r6, 188r6

zebūn: (Far.) Gücsüz, âciz, zayıf.

z. (cānum z. olmuşıdı) 146v3

z. (hüküm isleri z. olur) 198r7

zebūnsuz: (Far.+T.) Kuvvetli, yenilmez, acziyeti olmayan.

z. 5v1

zehr: (Ar.) Zehir, ağı, sem.

z. (-i kâtil) 59v6

z. (-i kâtil içerisem) 109v5

zehre: (Far.) Yürek, cesaret, cüret, güç, takat.

z.-si 179r7, 179v3

zekât: (Ar.) Zekât, İslamın beş işaretinden biri olup belli mikrarı aşan malın kırkta birinin yoksullara dağıtılması işi.

z. (oruç namāz z. hac cürm ü cināyet durur) 167r4

z.-ı (vermedi) 35v2

z.-ın (vermedi) 36r1

z.-ın (vermeyenüñ) 37r4

zekâtsuz: (Ar.+T.) Zekâtı verilmemiş.

z. (hayvān) 32v6

zekerıyyā: (Ar.) İsrailoğulları peygamberlerinden olup Süleyman

peygamberin neslindendir. Beyt-i Mukaddes'te Tevrat'ı yazan ve kurban kesen odur. Meryem'in dayısıdır. Meryem onun himâyesinde büyümüştür. Çok ihtiyar yaşında iken oğlu Yahya dünyaya geldi. Şehit edilişi hakkında iki riyayet vardır. Birincisi Yahûdilerin Hz. İsa'nın babasız doğması üzerine onunla Meryem hakkında çıkardıkları dedikodudur. İkincisi ise Yahya'nın öldürülme fermanı çıkınca ona yardım etmesidir. Rivayete göre düşmanlarından kaçıp Beyt-i Mukaddes'te bir kavak ağacının içine gizlenmiş. Ancak eteği dışta kalmış. Şeytân da bunu Yahûdilere gösterince onlar da kavak ağacıyla birlikte onu testere ile kesmişler. Bu sırada Zekerîyya 65 yaşında imiş. Kur'ân-ı Kerîm'de onun hakkında 20 kadar ayet vardır. (ADŞS, s. 490) **Tas.** Nefsinden ve şeytandan kaçan Hak âşığı, salık. krş. bk. **zekeryâ.**

z. (ağaca sığınmağın) 204r4

zekeryâ: (Ar.) Hz. Zekerîyya peygamber. krş. bk. **zekeriyyâ.**

z. (oldum kaçdum ayırdum ağaç geçdüm) 134r4

z.-la (kaçdum bile) 118r5

zemzeme: (Ar.) Feryat; nağme, nağmeli ses, ezgi.

z.-dür (ğırîv ü z.) 8v5

z.-sinden ('ışkuñ z.) 105r5

zenbîl: (Far.) Hamal semeri, sepet, taşıma aracı, hasırdan veya hurma liflerinden örülmüş kulplu torba.

z. (ördi) 192r6

zencîr: (Far.) Zincir, iç içe geçmiş mâdenî halkalar, demir bağ. **mec.** Tutsaklık, tutsaklık aracı.

z. (aşlana z. eyler) 158v4

z. (boynına z. olur) 37r4

z. (boynına z. ura) 38r4

z. (oddan z. eder) 37r1

z. (olup) 37r2

zencîrlü: (Far.+T.) Zinciri olan, zincirle bağlanmış, zincire vurulmuş. **mec.** Bağlılık, teslimiyet.

z. ('âşık boynı z.) 105r5

z. (boynı z. geldük) 163v6

z. (boyun z. kalmışdur) 37r3

zeng: (Far.) Pas, pas lekesi, donukluk, leke, kir.

z.-i (vü pası yuyasın) 45r3

zer: (Far.) Altın. **Tas.** İlâhi sıfatlar.

z. 18r1

zerrâk: (Ar.) Riyakâr, ikiyüzlü, gösteriş düşkünü.

z. 201v4

zerre: (Ar.) Zerre, parça, partikül; zerre kadar.

z. 10r6

z. (bir z.) 51r3, 153v5, 161r3, 185v1

z. (bir z. kayurmazam) 121r4

z. (görinmez) 20v3

z. (-i mişkâl êtdiler) 117r1

z. (varlıguñ dost katında z. degül) 120r5

z.-den 93v3
 z.-mde (yüz bin 'arş olam) 140v4
 z.-si (bir z.) 143v6
 z.-sin (bir z.) 123r5
 z.-yise 24v3
 z.-yise ('ışk içinde z.) 110r2
 z.-yisem 24v6

zerrece: (Ar.+T.) Zerre kadar, çok az.

z. 41r5

zevāde: (Ar.) Azık, erzak stoku, yiyecekler.

z.-si 156v3

zevāl: (Ar.) Yok olma, yok edilme, ortadan kalkma, son, son bulma; bozulma, kötüye dönme, alçalmak.

z. (cān hayvānadur) 93v3

z. (ere) 131v6

z. (ère) 62r6

z. (mi èrer) 93v3

z. (olmaya) 59r5

z. (puşudadır z.) 117r5

z. (saña yokdur z.) 210v1

z. (şuyın içir) 93v5

z.-i 43r2, 72r6

z.-i (yok sultān benem) 135r4

z.-in (kārūnuñ z.) 35r6

z.-ün (görseyidün kendü z.) 51v3

zevk: (Ar.) Eğlence; tat alma, tat, lezzet.

mec. Dünyalık boş eğlenceler. **Tas.** İlahi tecellilerin müşahedesinden dolayı arifin kalbinde hasıl olan idrak ve bu hâlin verdiği haz.

z. (şafā vü z.) 27v3

z. (ü 'işretde) 144v4

z.-ına (dünye z. düşdün) 199v5, 204v5

zī-baḥr-i nihāyetsüz: (Ar.+T.) Sınırsız deniz sahibi. **Tas.** Allah.

z. (kaṭrede pinhān olur) 160r7

zihī: Ne güzel, ne hoş, ne iyi; ne garip, ne acayip.

z. 25v2, 29r5, 72v4, 116r6, 176r6, 176v6, 184v3, 192r4, 197v6

zik(i)r: (Ar.) Sözüünü etme, ismini söyleme, anma; Allah'ın isimlerini söylemek sûretiyle yapılan ibadet.

z. (édeler) 115r4

z. (èder) 69v1

z. (èder) 198r6 (zikir)

z. (eyle) 174v1

z. (ü tesbīḥ kılam) 195v3

z.-in (èder) 122r1

z.-üm (ene'l ḥaḳḳ'ıdı z.) 197r7

zillet: (Ar.) Aşağı olma, hakirlik, horluk.

z.-de (gāh z. ḥaḳīr) 140r5

zindān: (Far.) Zindan, pek karanlık, sıkıntılı yer; yeraltı hapishanesi. **Tas.** Dünya, dünya hayatı; insanın bedeni, maddî varlığı.

z. (eyleyem) 120v4

z. (gözüme z. görünür) 59r2

z. (içi) 208v5

z. (olam) 140r2

z.-a (ururlar) 7v5

z.-dan (çıkam) 140r2

z.-ı (bekler) 7v3

z.-ı (dünye z. anlaruñ) 115v5

z.-ısa (iki cihān z.) 58v4

zinhār: (Far.) Sakın, kat'iyen, aman, asla.

z. 57r7, 78v2, 79r6, 149v4, 157v7,
162r3, 164r6, 184v10

zîr: (Far.) Alt, aşağı.

z. (ne zeber vardı ne z.) 149v1

z. (ü zeber eyledi) 187r6, 188r6

zîrâ: (Far.) Çünkü, şundan dolayı. krş. bk.

zîre.

z. 10v6, 12r1, 42v3, 50v1, 60v3,
79r3, 85v4, 88r4, 99r3, 194r5

zîre: (Far.) Çünkü, şundan dolayı. krş. bk.

zîrâ.

z. 68v5, 116r1, 171r5, 177v3, 193v4

ziyân: (Far.) Zarar, kayıp, hasar; acı, incitcilik.

z. (aşşî z.) 61r2, 159v5

z. (degmedi) 210r4

z. (işleye) 31v2

z.-a (bir pûluñ z. varmaz) 107r5

z.-dan (aşşî z. fâriğ) 197r6

z.-dan (aşşî z. geçdüm) 155r1

z.-dan (sûd u z. fâriğ) 102r3

z.-ı (yağmaya vërdük) 108r2

z.-um (aşşıya degişüp geldüm) 133r6

ziyâret: (Ar.) Ziyaret, görmeye gitme, huzura varma. **mec.** Hoş tutma, ele getirme, kazanma.

z.-i 200r4

z.-i (yüz ka'beden yëgrekdür bir gönül z.) 199v6

zulmât: (Ar.) Karanlıklar.

z.-ıla (kalur) 47r4

zulmet: (Ar.) Karanlık. **Tas.** Madde, maddî âlem; günah.

z. (içinde) 23v3

z.-desin 23v4

z.-e (‘ömrünü z. şalan) 68v1

zul(ü)m: (Ar.) Adaletsizlik, haksızlık, hak edene hakkını vermeme; eziyet, cevr, cefa.

z. 146r6 (zulüm)

z. (ben baña z. eyledüm) 208v1

zür: (Far.) Kuvvet, güç, zor.

z. 71v3

zü'l-celâl: (Ar.) Celâl sahibi, azamet sahibi olan Allah.

z. (ëy z.) 2v4

zühd: (Ar.) Dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete verme, nefsinin her türlü zevkten alıkoyup ibadet yolunu seçme, takvâ.

z. (ü îmân) 159v3

z. (ü tã'at) 59v6

z. (ü tã'at kılısar) 65v1

z. (ü tã'at kılmayalar) 194r5

z. (ü tã'at kılırdum) 97r4

z.-ümi (mât eyledi) 195v2

zühre: (Ar.) Nâhid, Çobanyıldızı, Venüs. Sa'd-ı asgar (küçük mutluluk) sayılır. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar güzel, zarif, zevk sahibi, zeki, mahâretli ve sanatkâr olurlar. Fazla hissîdirler. Üçüncü felek Zühre'ye aittir. Cuma günü ve salı gecesi onun tesirindedir. Yeşil ve parlak renkler de ona aittir. Zühre yıldızına bakmak gönlü ferahlatır ve gönle neşe doldururmuş. Daha çok aşk, güzellik, şarkı ve çalgı ile birlikte anılır. Efsaneye göre Zühre İranlı, çok şuh ve güzel bir kadın

imiş. Hârut ve Mârut adlı meleklerden göğ'e yükselmenin yolunu öğrenip oraya çıkmıştır. (ADŞS, s. 494) bk. **hârut**.

z. 58r4, 189r6

z.-ye 171r3, 177v1

zünnâr: (Yun.) Keşişlerin bellerine bağladıkları kuşak. **Tas.** Dünyaya gönül vermek; benlik, bencillik. (SU, s. 398-399)

z. (belden z. kesmedin) 159r3

z. (cân beline z.) 24r2

3.1. Deyimler-İfadeler

Çalışmamızın bu bölümü, metnin daha kolay anlaşılması için kaleme alınmıştır. Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'da eserlerin dilinden kaynaklanan pek fazla güçlük bulunmaz; fakat eserlerdeki asıl güçlük, metinde geçen deyim ve mecazların yoğunluğu ve bunların derin anlamlar ihtiva edecek şekilde kullanılmasıdır. Gramer ile ilgili güçlükler inceleme bölümünde, sözlüklerle ilgili güçlükler de dizin bölümünde ele alınmıştır. Bu bölümde tasavvuf dışı deyim ve birleşik ifadeler ile dinî-tasavvufî deyimler ve mecazlar anlamlandırılmaya ve yer yer açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Tasavvuf Dışı Deyim ve Birleşik İfadeler

'aceb etmek: (138r2) Hayret etmek, şaşırarak.

'aciz kalmak: (85v1) Uğraştığı halde bir şey yapamamak, yapmaya gücü yetmemek. (MSL)

aç kırmak: (209r3) Aç bırakmak, bir şey yedirmemek.

ad dağınmak: (76r6) Adını almak, ad urunmak.

ad dağmak: (127r6) Ad koymak, isim vermek.

ad eylemek: (2r3) Ad vermek, adlandırmak. (TS)

adım atmak (admak): (56r1, 79v4, 137v2, 179v4) Yürümek; hamle yapmak, teşebbüste bulunmak, bir işe, bir harekete girişmek. (MSL)

ad kırmak: (154r4) Ad vermek, ad koymak.

ad kırmak: (111r3) Nitelenmek.

'adl eylemek: (118v3) Adaletle hükmetmek, adaletli davranmak.

'adl ü dād işlemek: (127r2) Adalet ve doğrulukla hareket etmek, adaleti uygulamak.

ad vermek: (168v3) Ad vermek, isim koymak.

ağaç ata bindürmek: (115r5, 176r2) Tabuta koymak, tabutla taşımak.

āgāz etmek: (38v6) Başlamak.

ağuyı nūş etmek: (29v3) Zehri bala dönüştürmek, acıyı tatlı hale getirmek.

ağız diğmemek: (37v5) Çenesi kapanmamak, ağız durmamak.

'ahdi gitmek: (187r4) Devri geçmek, zamanı bitmek.

āhîr zamān olmak: (92r3) Son zaman, dünyanın sonunun yaklaştığı, kıyâmetin kopmasının yakın olduğu kabul edilen zamanın gelmesi. mec. Âhlâkın bozulup kötüleştigi, fitne ve fesâdın kıyâmet günlerinin yaklaştığını gösterecek kadar yaygınlaştığı zamanın gelmesi. (MSL)

'ākıl olmaklık: (32r4) Akıl sahibi olmak, akıllılık.

'akla danışmak: (19r6) Akli kullanmak, akıllıca hareket etmek.

‘aklı  rmek: (118r2, 179r5, 193v4) Doğru düşünür olmak, iyiyi kötüyü ayırt edebilmek, anlamak.

‘aklını başa d v  rmek: (145v1) Akılsızca davranışlardan vazgeçip ne yaptığını bilir duruma gelmek, akıllıca davranır olmak. (MSL)

‘aklı varmak: (145r3) Aklı gitmek, düşünemez olmak.

‘aklı yavı varmak: (7r1) Aklı kaybolmak.

‘aklu   atında  urmamak: (6v6) Akla kulak vermemek, aklını kullanmamak.

alçak olmak: (110v2) Alçakgönüllü olmak. (TS)

alçak varmak: (18r5) Alçakgönüllü davranmak.

alkış  tmek: (32r4) Alkışlamak, övmek, takdir etmek.

am n v rmemek: (114r5) Müsaade etmemek, mühlet vermemek; göz a tırmamak, fırsat vermemek, nefes aldırmamak. (MSL)

a maz olmak: (176r3) Hatırlamamak, unutmak.

‘arab dili lis n: (111r4) Arapça.

aradan götürmek: (162r5) Ortadan kaldırmak, a ırmak,  almak.

ara yer: (102v6, 185r2) Ara, orta.

‘arbede  ılmak: (207r4) Kavga etmek, ağız dalaşına girmek, saygısızlık etmek.

arda atmak: (39v4) Terk etmek, vazgeçmek, bırakmak.

ardına ba mamak: (9r1) Ardına bakmadan gitmek, ka ar gibi gitmek.

arı olmak: (24r4) Temizlenmek, arınmak, pak olmak.

‘arz  tmek: (126v2, 126v3) Anlatmak, bildirmek, ifade etmek.

‘arz eylemek: (146r1) Sunmak, arz etmek; söylemek, bildirmek.

 r   ılmak: (159r3, 159r3, 159r4, 159r5, 159r6, 159v1) İstek duymak, istemek; temenni etmek. (MSL)

 r su geçmek: (146r4) İsteği kalmamak, imrendiği Şey için hevesi kalmamak.

‘a   a urmak: (22r4) Uyarmak.

 s yi   ılmak: (74r2) Huzuru sağlamak, güvenli hale getirmek.

a  ı  tmek: (73r1) K r etmek. (TS)

a  ı eylemek: (19r3, 34v2) Yarar sağlamak; k r etmek. (TS)

a  ı  ılmak: (175v5, 175v6, 176r4) Fayda etmek, yarar sağlamak; k r etmek. (TS)

a   a  urmak: (18r6, 83r2) Alçakgönüllü olmak.

a    varmak: (18v2) Alçakgönüllülük göstermek.

  ik r eylemek: (188v2) Açıklamak, söylemek.

  ik re  ılmak: (189v3) Yaratmak, yoktan var etmek, görünür kılmak.

ayağın durmak: (98r3) Ayak üstünde durmak, ayakta durmak.

ayağ dèrmek: (142v2) Ayak toplamak, kendine gelmek.

ayaqlara düşmek: (71r6) Acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek. (TS)

‘ayān eylemek: (120r7) Açıklamak, ortaya koymak, aşikâr etmek. (MSL)

‘ayān olmak: (38v4, 61v5, 92v2, 161r2, 170r7, 178r3) Görünür hale gelmek, belli olmak, açıkça meydana çıkmak. (MSL)

‘ayb eylemek: (204r3) Ayıplamak.

ayruğı söylemek: (50v1) Başkası hakkında konuşmak, başkasını çekiştirmek.

ayruk düşmek: (12r6) Uzak kalmak, uzak düşmek, ayrı olmak.

āzād etmek: (28r4) Kurtarmak.

āzād eylemek: (118r6, 163v5) Serbest bırakmak, salıvermek, hürriyetini vermek; kurtarmak, duçar etmemek.

āzād olmak: (108v4, 140r2) Serbest kalmak, kurtulmak, hürriyetine kavuşturulmak.

az görmek: (123r3) Küçümsemek, hafifsemek, önemsiz addetmek.

‘azîz eylemek: (186r5) Değedrini yükseltmek. (MSL)

‘azm eylemek: (114v2) Yola çıkmak, kesin karar vererek bir yere yönelmek.

bāc vermek: (103v4) Vergi vermek, harç vermek.

bağrı başı: (137r2) Yürek yarası.

bağrı bişmek: (146v4) Yüreği yanmak, ayrılık acısı çekmek, çok acı duymak.

bağrı dutuşmak: (85r4) Üzüntü çekmek, çok acı duymak.

bağrını baş eylemek: (191r6) Yüreğini yaralamak.

bahāne olmak: (162v5) Sebep olmak, vesile olmak.

bahāsın vermek: (46r2) Bedelini ödemek, değerini vermek, hak etmek.

baḥîl olmak: (32v2, 38v3) Cimri olmak, eli sıkı olmak.

bāḳî ḳalmak: (39r2, 67v2, 112r4, 117r6, 156r3) Ebediyen devam etmek, sürüp gitmek, kalıcı olmak, ölümsüz olmak. (MSL)

bāḳî olmak: (193r6, 193v5, 193v6, 193v6, 198v4) Devamlı olmak, ölümsüz olmak, baki kalmak.

baḳubanı ṭoyamamak: (98v5) Bakmaya doyamamak, bakmaktan kendini alamamak, baktıkça bakmak, güzelliğinden çok etkilenmek.

balığı ṭaşa ṣalmak: (42v1) Çok zor durumlara düşmek.

barmağın banmamak: (49r5) Parmağını batırmamak, bir işe girişmeye hiçbir şekilde tenezzül etmemek.

başa gelmek (1): (80v1, 101r2, 205r2) Bir durumla karşı karşıya kalmak.

başa gelmek (2): (162v1) Sona ermek, son bulmak, başa çıkmak, gücü yetmek.

başa varmak: (192v6) Başa çıkmak. (TS)

baş çatmak: (75r1) Baş başa vermek, ülfet etmek. (TS)

başdan ayağa: (166r5) Tepeden tırnağa.

baş götürmek: (56r1) Başını kaldırmak, başını yukarı kaldırmak. (TS)

baş indürmek: (158v5, 178r3) Boyun eğmek, itaat etmek. (TS)

başı kıysı: (66r2) Baş derdi, can baş kaygısı. (TS)

başını vermek: (33r5) Kendini feda etmek.

başın şalmak: (207r3) Başını önüne eğmek, mahcup duruma düşmek. (TS)

baş kırtarmak: (111r5) Kendini kırtarmak.

başuğa tâc eylemek: (43v1) Çok kıymet vermek.

başuğa urmak: (83r2) Başına giymek. *mec.* Bir tavrı benimsemek.

bayık kılmak: (94r6) Ortaya dökmek; aşikâr etmek.

bâzâr etmek: (14v2, 41v2, 195r1, 195r1) Alışveriş etmek.

bâzârî hayr eylemek: (113v2) Hayırlı alışverişler etmek.

bêl bağlamak: (135v2, 182v6) Önem vermek, azmetmek, hazırlanmak; teslim olmak. (TS)

bêlin bükme (1): (137r1) Çaresizlik içinde bırakmak, bir şey yapamaz duruma getirmek.

(MSL)

bêlin bükme (2): (195r6) Namazda rükûya eğilmek.

benzi şararmak: (171r6, 177v4) Yüzünün rengi solmak, beti benzi sararmak.

benzi şolmak: (69v2) Yüzünün rengi sararmak, kanı çekilmek, solgun bir renk almak.

benzüñ rengini azdurmak: (182r1) Korkudan kanı çekilip yüzün rengini değiştirmek, beti benzi atmak.

ber-hürdâr kılmak: (192r5) Mesut etmek, gün yüzü göstermek.

ber-hürdâr olmak: (32v6) Mesut olmak, muradına ermek. (MSL)

beri gelmek: (127v4) Geri durmak.

beri kaçmak: (15v4) Beri durmak, vazgeçmek, uzaklaşmak, kurtulmak.

berye çekmek: (94r3) Çöl şartlarına katlanmak, çölü aşmak.

beşâret eylemek: (19r4) Müjdelemek, iyi haber götürmek.

beş günlük 'ömür: (14v5) Kısa olan insan hayatı, az bir vakit, kısa ömür.

beşi bir eylemek: (65r1) Cemaat oluşturmak.

beşiğe urmak: (114r6) Beşiğe koymak, beşiğe yatırmak.

beş karış bez: (147r4) Kefen.

beş on gün 'ömür: (15v5) Dünya hayatı, az bir zaman.

beyân eylemek: (120v1) Bildirmek, anlatmak, söylemek. (MSL)

bıçağ çalmak: (118r6, 200v1) Bıçağı kesmek üzere sürmek; bıçaqla kesmek.

bî-hüş olmak: (140r6) Kendinden geçmek, bayılmak.

- bî-ķarār olmak:** (88v4) Karasız olmak.
- bildüġin işlemek:** (23r4, 31r5) Bildiğini yapmak.
- bilmiş ol:** (163r7) İyi bil.
- biġ arada biri:** (19r3) Hiçbiri, bir tanesi bile.
- binye tūtmak:** (16r1) Bedeni yaşatmak.
- bir adım:** (112v3) Az, biraz, birazcık.
- bir adım yēr:** (113v1) Mezar.
- bir aġızdan:** (113r2) Aġız birliġi etmek, söz birliġi etmek.
- bir berke degmemek:** (40r5) Yaprak kadar değeri olmamak.
- bir daġı:** (75v7) Bir tane daha, yeniden.
- bir dēġil:** (70r2) Hele bir söyle, hele bir anlat.
- bir ētmek:** (129r2) Yerle bir etmek.
- bir eylemek:** (143v4) Birleştirmek.
- bir gōrmek:** (184v4) Eşit tutmak, bir bakmak.
- bir gūn:** (7r4, 11v1, 15v1, 15v3, 51r6, 51r6, 51v1, 57v3, 62r6, 93r1, 107v4, 146v7, 147r1, 147r2, 147r3, 147r4, 147r5, 147r6, 149v4, 149v4, 149v5, 149v6, 150r1, 150r2, 181v7, 194v3, 205v5, 207v5) Bir vakit, bir zaman; öbür gün.
- bir iki:** (24v4, 51r5, 209r1) Birkaç.
- birin birin:** (4v6, 20r1, 157v3) Birer birer.
- bir kezden:** (196r2) Birden, hep birden.
- birlik eylemek:** (138v1) Birleşmek. (TS)
- bir olmak:** (103r6, 113v5) Eşit olmak, eşit haklara sahip olmak.
- bir pūliçūn:** (81r4) En ufak menfaat için, az bir bedel karřılıġında.
- bir pūlu ziyāna varmamak:** (107r5) En ufak şeyi bile bořa gitmemek, hepsi değerenmek.
- bir yaġa ķalmak:** (88v6) Bir tarafa bırakılmak, terk edilmek.
- bir yufķaya kıyamamak:** (98v4) Az bir şey bile feda edememek, çok cimri olmak.
- bir zerre ķayurmamak:** (121r4) Hiç endişelenmemek, zerre kadar bile tasalanmamak.
- bīzār eylemek:** (187v3) Bezdirmek, usandırmak, bıktırmak.
- boş söylenmek:** (50v2) Boş konuşulmak, ipe sapa gelmez sözler söylenmek.
- boynın burmak:** (133v4) Baş eğdirmek, itaat ettirmek.
- boynından indürmek:** (35v3) Bir şeyin yükünden azat olmak, sorumluluġundan kurtulmak.
- boynın urmak:** (120v3) Başını kesmek.
- boyun burmak:** (145r1) Boynunu bükmek, sızlanmak.
- boyun egmek:** (144v6) Kaderine razı olmak.

boyun tutmak: (56v4) Boyun eğmek, rıza göstermek.

boyun vermek/boyun vèrmek: (43r4, 97r2) İtaat etmek, boyun eğmek.

bu arada: (176v6) Burada.

bu aradan: (26r6) Buradan.

buçuk püllük: (97v7) En ufak, en küçük, beş paralık, üç kuruşluk.

bu dem: (193r1) Bugün, işte bu vakit.

bugünkü dem: (193r1) Bugün, işte bu vakit.

bugün yarın: (8r3, 42r5, 53r5) Sürüncemede bırakma, hep ileriye atma, oyalama, çok yakında deme.

bundan böyle: (64r2, 128r4) Bundan sonra, artık.

bundan içerü: (70v4) Bundan daha fazla.

bunun gibi: (32v6, 97r3, 98r4) Bu gibi, böyle.

bu yeri: (135r5) Burayı.

bu yerleri: (131r2) Buraları.

buyruk buyurmak: (121r6) Emretmek. (TS)

buyruk dutmak/buyruk tutmak: (108v3, 131r5) Emre itaat etmek. (TS)

buyruk gelmek: (81r5) Emir gelmek, emredilmek.

buyruk inmek: (35v2) Emir gelmek, emredilmek.

bünyād urmak: (141v2, 172r5) İnşa etmek, sağlamlık vermek.

bünyād urulmak: (118v5, 119r1, 132r6) Yapılmak, inşa edilmek.

cāna kıymak: (20r4, 184v2) Öldürmek. (MSL)

cānıla diñlemek: (14v2) Gönülden, aşkla, şevkle dinlemek.

cānsuz şüret: (109v2, 141v5) Ruhsuz beden, yaşayan ölü.

cān tutmak: (56v3) Cezbetmek, kandırmak.

cānum üstine: (143v1) Hay hay! İstenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan söz.

cān yakmak: (138v6) Birine acı vermek; birine büyük zarar vermek, zulmetmek, ızdırap vermek. (MSL)

cefā çekmek: (118v1, 151v6) Ezizet çekmek, zulüm görmek.

cefā kılmak: (134r3) Ezizet etmek, azap vermek.

cehd eylemek: (74v3) Gayret etmek, çalışmak, çabalamak.

cemā'at kılınmak: (171r5, 177v3) Bir araya getirilmek, toplanmak.

ceng etmek: (139r5, 182r2) Savaşmak; mücadele etmek, çekişmek. (MSL)

ceng eylemek: (138v3) Savaşmak; mücadele etmek, çekişmek. (MSL)

cevāb eylemek: (156v5) Karşılık vermek, cevaplamak.

cevāb vèrmek (1): (22r3) Karşı gelmek.

cevāb vèrmek (2): (111v2, 125v6, 173v6, 182v4) Cevaplamak, cevaplandırmak, karşılık vermek. (MSL)

cevlān ètmek: (166r3) Dolaşmak, gidip gelmek, gezip dolaşmak. (MSL)

cevlān kılmak: (127v6, 172r2) Gezintiye çıkmak, deveran etmek.

cevr ü cefāyı çekmek: (151v6) Meşakkate katlanmak, zulüm ve eziyet görmek.

cezā çekmek: (118r4) Metinde “acı çekmek” anlamındadır.

cihāna düşmek: (141v2) Dünyaya gelmek.

cüş kılmak: (140v1) Coşmak, kendinden geçmek.

cümle bir: (169v4) Her bir insan, her kişi, herkes.

cünbiş eylemek: (179v2, 192r1) Hareket etmek, oynamak; eğlenmek, âlem yapmak.

çābuk oynamak: (16r2) Bir şeyleri düzeltmek için hemen harekete geçmek.

çağada bir söz dèmemek: (95v1) Çocukça konuşmamak, yaşına uygun konuşmak.

çāre bulmak: (197r3) Çözüm yolu bulmak, derman bulmak.

çāre dilemek: (52r3) Derman istemek, çözüm aramak, çıkış yolu sormak.

çarḥ urmak: (141r1) Semâ etmek, dönmek.

çoklar: (79r1, 142r4) Çoğu insanlar, bazıları.

çöpi depretmemek: (21v3) Çöpü kımıldatmamak, incitmek. Dikkatin ve sakinliğin derecesini anlatmak için kullanılır.

dadı dalı: (31v3) Tadı lezzeti.

daḡ tutmak (dutmak): (103r4, 181v5) Kusur bulmak, ayıplamak, kınamak, taşlamak; ta’rız etmek, itiraz etmek.

darb urulmak: (36v1) Zarar verilmek, işi bozulmak; perişan edilmek, mahvedilmek.

deccāl kıpmak: (92r6) Deccāl ortaya çıkmak.

dèdügin tutmak: (29v1) Dediğini yapmak, istenileni gerçekleştirmek.

degme yaḡa: (26v4, 41r5, 88v2, 196r6) Her yana; başka taraflara.

degülse olduḡı: (177v3) Olmamış olduğu, bulunmadığı.

deki tuşu: (191r2) Eşi benzeri.

dem urmak (1): (43v5) Nefes almak, nefes çekmek, üfleme.

dem urmak (2): (130v3) Bahsetmek, söz etmek, konu açmak.

deḡsiz olmak: (139v2) Hareketleri ve sözleri ölçüsüz olmak, münasebetsizlik etmek.

deprenimez kıpmak: (205r5) Hareketsiz bırakmak.

derdüḡe devā ètmek: (17r2) Derdine çare bulmak, sıkıntısını çözümlemek, çaresizliğini yenmek.

dermān bulmak: (204r5) Kuvvet bulmak, güç kazanmak; çare bulmak, dertten kurtulmak.

dermān-de kalmak: (12r6) Çaresiz durumda kalmak, acze düşmek, sefil duruma düşmek.

dermān kılmak: (188r5) Çare vermek, çıkış yolu göstermek.

dermān olmak: (2v2, 140v2, 175r2, 175r2, 175r2) Kuvvet vermek; çare olmak, şifa olmak.

destūr gelmek: (105r1) İzin verilmek, müsaade verilmek.

destūr olmak: (114r3) İzin gelmek, müsaade edilmek.

devleti dönmek: (36r1) Tâlihi kötüye gitmek. (TS)

devlet iletmek: Saadet götürmek, mutluluk taşımak.

devrān dönmek: (62r5) Tâlih dönmek, gidişat tersine dönmek, zaman bugünkünden farklısını getirmek.

dırāka kıpmak: (21v5) Gümbürtü kopmak, gürültü patırtı olmak.

diken olmak: (155v5) Rahatsız ve huzursuz etmek, incitici olmak.

dile gelmek: (61r1, 130r4, 103v6, 136r1, 157r2) Konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenmek, lisana gelmek, söz söylemek.

dile getürmek: (175v2, 176r3, 188v4) Ağıza almak, söylemek, anmak.

dilek dilemek: (137v1) Bir şeylerin olmasını istemek, arzularının gerçekleşmesini temenni etmek, ummak.

dilerseñ dilemezseñ: (32r5) İstesen de istemesen de.

dile vëribimek: (177v6) Konuşma gücü vermek, iyi söz söyleme becerisi bahşetmek.

dile vermek: (80r1) Gizli tutulması gereken bir şeyi açığa vurmak, duyurmak, yaymak.

dili dutulmak: (7r1) Konuşma yeteneğini kaybetmek; kuvvetli bir duygunun etkisiyle konuşamaz duruma gelmek. (MSL)

dilin çekmek: (75r7) Diline hâkim olmak, aleyhte konuşmamak.

dilin dutmak: (143r3, 160r4) Sessiz kalmak, sükût etmek, çenesini tutmak; sözüne hâkim olmak, sonunu düşünmeden gelişigüzel konuşmaktan sakınmak, gerektiği yerde susmasını bilmek.

dilin tetigi bozulmak: (125r5) Konuşma yetisi gitmek, konuşamaz hale gelmek.

dilin uzatmak: (124r1) Ağzını açıp konuşmak, söz söylemek, uzun uzun konuşmak.

dil yıkmak: (138v6) Gönül kırmak.

dīn direği: (172r6) Dinin önderi, dini ayakta tutan (Hz. Muhammed).

dīn diyānet: (65r6, 193v1) Din ve dindarlık.

dīn dutmak: (16r5) Dine inanıp gereklerini yerine getirmek, dine uymak.

dīni dönmek: (35v2) Dinin emirlerini dinlememek, dinden sapmak, yönünü değiştirmek, yolundan vazgeçmek, caymak.

dīn serveri: (69r1) Din önderi (Hz. Muhammed).

dirliği dèrilmek: (94v3) Hayatını derleyip toplamak, düzene koymak, işler yoluna girmek, huzura erişmek.

dirlik dirilmek: (5v6, 108v6) Hayat geçirmek, ömür sürmek.

dirlik düzmek: (131r4) Asayışı sağlamak, hayatı düzenlemek; yaşam meydana getirmek.

doğru yol: (184r2) İnsanı hak ve hakikate ulaştıran yol, hidayet yolu.

dost u düşmen gülmek: (181r1) Dosta düşmana kendine güldürmek, insanların nezdinde gülünç duruma düşmek, elaleme rezil olmak, itibarsızlaşmak.

dönüp bakmak: (80v4) Meyletmek, yönelmek.

döşeginde oturmak: (22v6) Rahat konumunu sürdürmek, bir şeyleri değiştirmek için girişimde bulunmamak.

dün gün: (10r1, 68v4, 80v6, 101r1, 116r1, 127v7, 153r2) Gece gündüz.

dün gündüz: (170r2) Gece gündüz.

düni günü: (202r3) Gece gündüz, geceli gündüzlü.

dün ü gün: (67v6, 74v7, 93r5, 107v3, 110r4, 172r1, 202r6) Gece gündüz.

dün ü günün: (168r2) Gece gündüz.

düzenlik bozmak: (20v4) Asayışı bozmak, huzuru kaçırmak, geçimsizlik, uyuşamamak.

ebedî 'ömür: (179r1) Sonsuza kadar.

ecel êrmek: (75v2, 94r4, 146v7, 172v1) Ecel gelmek, ölüm vakti gelmek.

ecel evine girmek: (20v1) Ölmek.

ecel gelmek: (125r4) Takdir edilmiş olan ölüm zamanı gelip çatmak.

ecel yetmek: (83r1) Ecel gelmek, ölüm vakti erişmek.

eginleri bütün kararları tok: (10r2) Sırtı pek karnı tok, geçim derdi bulunmayan.

el bir êtmek: (44r2, 44r2, 97v4) Elbirliği yapmak, birleşmek.

el bir eylemek: (143v5) Elbirliği yapmak, birleşmek.

el çekmek: (92r6, 124r5, 207r5) Vazgeçmek, uğraşmamak, ilgilenmemek, uzaklaşmak.

el dutmak: (142v2) Yardım etmek.

elden bırakmak: (79r7, 93r6, 106r4, 166r6, 189v1, 200v6) Terk etmek, ihmal etmek, elden koymak.

elden ele düşmek: (114v2) Gördüğü ilgi nedeniyle bir kimsenin elinden öbürüne geçmek, herkesin elinde dolaşmak.

elden kımak: (16r3, 43r5, 81v4, 177r3, 178r5, 195r1, 195r3, 204v3) Elden bırakmak, terk etmek, ihmal etmek.

elden ne gele: (73v3) Elden hiçbir şey gelmez, yapacak bir şey yok.

ele almak: (177v6) Elde etmek, kazanmak.

ele getürmek: (87v3, 199v6) Ele geçirmek, elde etmek, yakalamak, kazanmak.

ele girmek: (7v5, 11v1, 98r4, 101r4, 163v7) Ele geçmek, elde edilmek, yakalanmak.

el götürmek (1): (174v1, 186r2) El kaldırmak, elini göğre doğru açmak.

el götürmek (2): (134v4) El çekmek, vazgeçmek.

eli bağlanmak: (31v6, 33r2) Çaresiz, hiçbir şey yapamayacak durumda olmak.

eli bağlı (1): (31v6) Tutuk, kabz halinde; çaresiz, hiçbir şey yapamayacak durumda.

eli bağlı (2): (195r6) Namazda kıyam halinde olup ellerini bağlamak.

eli  rmek: (31v4, 31v6, 60r5, 75v1, 83v5, 89r2, 97r4, 100v6, 115v1, 120r4, 131v5, 132v3, 172r7) Vakit, fırsat bulmak, gücü yetmek.

elin almak: (39v2) Elinden tutmak, yardım etmek.

elini çekmek: (5r2) Engel olmak.

elin kirişe urmak: (177r6) Elini yayın kirişine götürerek oku yaydan hedefe doğru göndermek.

 li  oymak: (40v6) Tokg zl  olmak, kanaat sahibi olmak.

eli varmamak: (115r2) Gücü yetmemek, gönlü razı olmamak, zor gelmek.

el  atmak: (179v1) Karışmak, müdahale etmek.

el kesmek: (75r7) El çekmek, feragat etmek.

el şunmak: (87v1, 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2, 131v5) El uzatmak.

el urmak: (38v1, 171r2, 177r6) El atmak, el uzatmak, el sürmek, dokunmak.

el uzatmak (1): (58v1, 179v3) El sürmek, dokunmak, el atmak.

el uzatmak (2): (179v6) Yardım etmek.

el yumak: (23v6, 39r4, 70r2, 78r5) El çekmek, vazgeçmek.

em net el-em net  omak: (30v1) Emanete bırakmak, ihmal etmek, bir davranışı bırakmak.

emek y mek: (116r5, 165r1) Emek vermek, gayret sarf etmek, zahmet çekmek.

em n olmak: (151v2) İnanmak, güvenmek; emniyet içinde olmak.

emir eylemek: (73v3) Emretmek, buyurmak.

endişe y mek: (8r6) Düşünceli olmak, endişe etmek.

er görmek: (184v4) İnsan yerine koymak, değer vermek.

erte geçe/ rte geçe: (81r6, 116r5) Sabah akşam, gece gündüz.

erte nam zı/ rte nam zı: (174r4, 174r4, 174r5, 174r6, 174v1, 174v2, 174v3, 174v4) Sabah namazı.

esen  almak: (125v1) ‘‘Hoşça kal, selamette kal’’ anlamında veda sözü. (MSL)

e er  tmek: (38v5) İ  bırakmak, tesir etmek, etkilemek.

e er eylemek: (76r5, 187r4) İ  bırakmak, tesir etmek, etkilemek.

esîr etmek: (6r5) Tutsak etmek, buyruğu altına sokmak.

esîr kılmak: (90r2, 197r5) Kayıtsız şartsız kendine bağlamak.

esîr olmak: (16v1, 176v2) Kendini kaptırıp müptelâ olmak, buyruğu altına girmek. (MSL)

êtdüğü kılmak: (92r7) Yaptığı kötülük karşılıksız kalmak, cezasını görmemek, yaptığı yanına kalmak.

evkâr eylemek: (187v4) Kötürüm bırakmak, topal etmek, sakat bırakmak.

eyi (eyü) ad: (76r4, 116r2) Ad iyiliği, iyi adlılık.

fahır etmek: (91r3) Övmek, onurlandırmak, övünç duymak.

fânî olmak: (204r3) (Bir şey uğrunda) Kendi varlığını ve nefisini yok etmek, kendini yok edecek kadar o şeye bağlanmak. (MSL)

fâş eylemek: (191r6) Açığa çıkarmak, ortaya dökmek, dile getirmek.

fâş olmak: (185v1) Meydana çıkmak, ortaya dökülmek.

ferâğat etmek: (44v5) El çekmek, vazgeçmek.

ferâğat olmak: (10r1) Gönlü tok olmak, vazgeçmişlerden olmak.

ferah kılmak: (137v3) Ferahlatmak, rahatlık vermek.

ferah olmak: (10r2) Ferahlamak, rahatlamak, huzura kavuşmak.

feryâd etmek: (35v3, 36r4) Yüksek sesle bağırarak, haykırmak; şikâyet etmek. (MSL)

fetvâ vermek: (150v5) (Sorulan bir meselede) Şeriata uygun olan cevabı bildirmek. (MSL)

fışk eylemek: (127r2) Günah işlemek, suç işlemek, ahlaksızlık etmek.

fiğân eylemek: (126r1) Feryat etmek, haykırmak.

fiğân olmak: (61v2, 205r1) Feryat edilmek, bağırılmak.

fikr eylemek: (27r1, 174v1) Düşünmek, idrak etmek; kafasında ölçüp biçmek.

fitne düzmek: (54v1, 82v6) Kötülük planlamak, art niyetli olarak insanların arasını bozacak veya insanları yoldan çıkaracak planlar kurmak.

fitne eylemek: (186v6) Fesatlık etmek; kötülük planlamak.

fuzüllük eylemek: (180r1) Haddini bilmemek, haddini aşmak, fodulluk etmek.

fürkate düşmek: (175r5) Ayrılık çekmek, sevdiğinden ayrılmak.

ğâfil olmak: (21r1, 23r1, 26r4, 95v4, 107r4, 155v6, 172v4) Gaflet içinde olmak, habersiz bulunmak. (MSL)

ğâib olmak: (194r6) Kaybolmak. (MSL)

ğanîmet görmek: (127v3) Fırsat bilmek, nimet olarak görmek.

ğâret eylemek: (195v3) Talan etmek, yağmalamak.

ğark olmak: (63r4, 90v1, 143v4, 157r1, 159v4, 159v5, 167r2) ... ile dolmak, -e boğulmak, istiğrak etmek; (suya) batmak, (suda) boğulmak. (MSL)

ğaybet söylemek: (44v1) Gıybet etmek, dedikodu yapmak.

ğazā kılmak: (193v3) Cihat etmek, din için savaşmak.

genc yaz : (185r4) İlkbahar.

giñ olmak: (115r6) Ferah olmak, genişlemek; aydınlanmak.

giriftār olmak: (206r4) Yakalanmak, tutulmak, duçar olmak. (MSL)

göñli țarı: (33v4) Gönül darlığı, iç sıkıntısı.

göñlü ilişmek: (149r6) Gönül kaymak, meyletmek.

göñül yapmak: (126r5) Bir kimseyi hoşnut etmek, memnun etmek, sevindirmek. (MSL)

görmedin taş atmak: (150v2) Sonuç alınamayacak girişimlerde bulunmak, amaçsızca bir şeyler yapmak.

göze göz: (89r2) Göz göze, yüz yüze, açıktan açığa, göz göre göre.

gözin bağlamak: (98v4) Etki altında bırakıp doğruyu göremez duruma getirmek. (MSL)

gözin bıñar eylemek: (187v1) Çok ağlamak.

gözlerin almak: (204r6) Gözlerini kör etmek.

gözünğ açmak (göz açmak): (15v4, 39r6, 47v6, 48r3, 69r5, 75r5, 78v2, 84r4, 93v6, 113r6, 129r3, 134r1, 135v7, 163v2, 208v5) Gerçeği görmek, hakikati anlamak, uyanmak; dikkatli olmak, dikkat etmek. (MSL); aklını başına toplamak.

göz yaşı sel gibi akmak: (29r1) Çokça ağlamak, çok gözyaşı dökmek.

göz yummak: (52r4) Hoş görmek, müsamaha ile karşılamak.

ğuşsa yemek: (8v1) Tasalanmak.

güş dutmak: (44v3) Kulak vermek, dinlemek.

güç götürmek: (100v6, 100v6) Güçlüğe, zulme katlanmak.

gümāna vèrmek: (105v1) Şüpheyi düşürmek.

gümān dutmak/gümān tutmak: (38r3, 58r5) Şüphelenmek, şüphe etmek, şüphe taşımak.

gümān eylemek: (190r6) Sallantıda bırakmak; zan altında bırakmak.

gümān içinde kılmak: (166r5, 166v6) Şüphede kalmak.

güm-rāh olmak: (67v2, 107v2, 140r1) Yolunu şaşırmak, yoldan çıkmak.

günāh ètmek: (208v1) Suç işlemek, günahkâr olmak.

günāh kılmak: (157r4) Günah işlemek.

gün deminde: (130v7) Güneş zamanında, tavında.

gün geldükçe: (202v3) Gün geçtikçe.

haber almak: (46r3, 67r5) Bir şey hakkında kendisine bilgi ulaşmış olmak, bir şeyi duymak, öğrenmek. (MSL)

haber-dār olmak: (206r6) Haberi olmak, bilmek, öğrenmek, vâkıf olmak. (MSL)

haber gelmek: (81r1, 99v3, 154v5) Birine bir şey hakkında bilgi erişmek. (MSL)

haber iletmek: (19r2) Bir hususu bildirmek. (MSL)

haber in bilmek: (13r4, 143v2) Bilgi edinmek, malumat sahibi olmak.

haber in getürmek: (65v4) Haber vermek, bildirmek.

haber işitmek: (70v4) Haber almak, haber duymak.

haber şormak: (81v5, 152r3, 157v5, 190v3) Bilgi aramak, haber araştırmak,

haber vèrmek (vermek): (5r2, 11r2, 24v5, 63v5, 76r3, 82v4, 113r2, 122r4, 128r4, 130r6, 145r3, 149v2, 150r5, 151v4, 175v4, 181v2, 186r6, 191v2, 207r3) Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek. (MSL)

habse düşmek: (7v2) Tutulmak, zapt edilmek. *mec.* Bir davranışın esiri olmak.

hacca varmak: (193v3) Hacca gitmek.

hāk eylemek: (129v3) Toprak etmek, toprağa dönüştürmek.

hākim olmak: (161r1) Buyruğunu dinletmek, sözünü yürütmek, hükmü altına almak, hükmetmek. (MSL)

hāl-daş olmak: (71r3, 178r2) Aynı hali paylaşmak, haline ortak olmak. (MSL)

halka olmak: (125v3) Çember biçiminde dizilmek. (MSL)

hallāc panbuğı gibi atılmak: (134r2) Bir yerde toplu bulunan kimse veya şeylerin her birini ayrı bir yere dağıtmak, darmadağınık etmek. (MSL)

halvet olmak: (32r3, 64v2, 162v4) Yanına kimseyi almadan biriyle baş başa kalmak. (MSL)

hālūğ görmek: (16r6) Gününü görmek, kötü sonucuna katlanmak.

hamle etmek: (148r4, 203r6) Atılmak, saldırmak, hücum etmek. (MSL)

hāmūş olmak: (140r6) Söz söylememek, susmak. (MSL)

handān olmak: (137r6) Mesut olmak, gülen olmak, sevinç duymak.

hān döşemek: (10r4, 131r1) Sofra kurmak; nimetini sunmak, ikramını bol tutmak.

harāb etmek: (27r4) Harap duruma getirmek, yıkmak; kötü duruma sokmak. (MSL)

harāb olmak: (65r6, 144v2, 164r1, 170r5) Harap duruma gelmek, yıkılmak; kötü duruma düşmek, perişan olmak. (MSL)

harām yèmek: (101r4) Kullandığı para, yiyip içtiği şeyler kendisinin hakkı olmamak, hakkı olmayan şey ile geçinmek.

harc etmek: (142r3) Harcamak, uğruna vermek, feda etmek.

harc eylemek: (87v3, 192r7) Harcamak, sarf etmek; vermek.

harc olmak: (49v2, 180v2) Harcanmak, feda edilmek.

harekāt vèrmek: (63v5) Harekete geçirmek, canlandırmak.

hareket etmek: (116v6) Durumunu değiştirmek, davranmak. (MSL)

hār olmak: (139v3) İtibarsızlaşmak, değersiz olmak, zelil olmak, bayağılaşmak.

ḥāşıla gelmek: (78r2, 136v2) Sonuca ulaşmak, neticeye varmak.

ḥāşıl etmek: (101r3) Peyda etmek, elde etmek, edinmek. (MSL)

ḥāşıl olmak: (70v6) Meydana gelmek, ortaya çıkmak, peyda olmak. (MSL)

ḥastaya varmak: (208r2) Hasta ziyaretine gitmek.

ḥaṭā kılmak: (111v2) Yanlış yapmak, kusur etmek, yanılığa düşmek.

ḥavāle eylemek: (177r5) Yöneltmek, savurmak, yollamak, göndermek.

ḥavāle olmak: (190r5) Görüşe engel olmak. (MSL)

ḥavşalası dar: (34r1) Anlayışı kıt (MSL), algılama kapasitesi yetersiz.

ḥayfa varmak: (13r5) Boşa geçmek, anlamsızca ve ziyan içinde geçmek.

ḥayrān eylemek: (152v7, 178r1) Hayranlık duygusu uyandırmak; şaşkınlık içinde bırakmak.

ḥayrān kalmak: (93r3) Şaşırmak, şaşırp kalmak. (MSL)

ḥayrān olmak: (61r5, 109v4, 122r3, 137r6, 139r6) Çok beğenmek; şaşırmak, şaşırp kalmak. (MSL)

ḥazer eylemek: (32v5) Sakınmak, çekinmek. (MSL)

ḥāzır eylemek: (186r5) Hazırlamak, hazır duruma getirmek, hemen kullanılabilecek hale koymak. (MSL)

ḥāzır olmak: (2r2, 22v5, 22v5, 59v3, 109r2) Hazır durumda bulunmak.

ḥeçe dikmek: (147r5) Mezar taşı dikmek.

helāk olmak: (33v5, 109v3) Mahvolmak, yok olmak. (MSL)

ḥelāl olmak: (59v6, 84r3) Layık olmak, uygun olmak; hakkı olmak.

ḥelāl yènmek: (206v6) Helalden geçinmek, helal lokma yenmek.

hem-dem olmak: (20r5) Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek. (MSL)

hem-rāh olmak: (140r1) Yoldaş olmak, yol arkadaşı olmak.

hem-rāz olmak: (88v3) Sırdaş olmak, dost olmak.

her ḥāl: (29v3, 29v4) Her zaman, her durumda.

her ne: (18v3, 56v4, 70v6, 73v6, 108v5, 159v4, 176v3) Herhangi.

her ne olsa: (34r5) Ne olursa olsun.

her nice: (70v3) Her ne kadar, her ne vakit.

her yère: (163r5) Her nereye, her ne tarafa.

heybete ḳalmak: (158v2) Heybete kapılmak, etkisi altına girmek.

heybetlü olmak: (207r5) İhtişamlı olmak, ululuk kazanmak.

ḥışm etmek: (172v2) Öfkelenmek, gazaba gelmek.

ḥiyānet etmek: (64v3) İhanet etmek, sadakatsizlik göstermek, nankörlük etmek.

ḥiyānet eylemek: (33r6) İhanet etmek, haince davranmak, sadakatsizlik göstermek.

hicrân olmak: (140r1) Ayrılık olmak; onulmaz olmak, dert olmak.

hidāyet  rmek: (144r3) Hidayet gelmek, doğru yol ulaşmak.

 il'at geymek: (173r3) Tabiat yeşillenmek.

himmet olmak: (34v3, 67v5) Yardım gelmek, l tfedilmek.

 is b  tmek: (117r1) Hesaplamak, ölçüp bi mek.

 od-b n olmak: (22v6) Kendini beğenmek, kibirli olmak; bencil olmak.

 or görmek: (198r5)  nem vermemek, k   k görmek, aşağı ve bayağı görmek. (MSL)

 oş dutmak: (198v2)  ncitmemek, iyi davranmak; ikram etmek, ağırlamak, ziyafet etmek.

(TS)

 oş eylemek: (134v1) G zelliikle yapmak, Tatlılaştırmak.

 oş geçmek: (10r1) Hoş vakit geçirmek, iyi yaşamak, huzura ermek. (TS)

 oş gelmek: (186r5) Hoşuna gitmek. (MSL)

 oş görmek: (110v4)  yi davranmak, müsamaha ile karşılamak.

 oş olmak: (29r3, 185r3) Huzura kavuşmak, rahat olmak. (TS)

 ul  eylemek: (91v6) Davranış kazanmak, (Güzel) huy sahibi olmak.

  r ye a mamak: (41r3) H r  kızlarına meyletmemek.

  ccetl  olmak: (207r3)  spat  olmak, ispatlanmak.

  km  tmek: (72r5, 101v5, 120v5, 133r1, 135r4, 196v6) Hükmü altına almak, üzerinde h kimiyet kurmak; hakkında karar vermek. (MSL)

  km eylemek: (135v3, 141r5, 170v2) Karar vermek, hükmetmek, hükmü altına almak, h kimiyet kurmak.

  kmi rev n: (120r1, 165v4) Sözü hep geçen, hükmü daima süren, her zaman geçerliliği olan, doğru yol üzerinde hüküm süren.

  km ne  oymak: (135v3) Hükmü altına almak, s z n  geçirmek.

  km  yürümek: (122v1) Tedavül etmek, geçer olmak, sözü geçmek.

  k m sürmek: (121v6) H kim olmak, etkisini yürütmek, h kimiyetini devam ettirmek.

(MSL)

  ner eylemek: (187r1) (Olumsuz anlamda) Maharetini ortaya koymak, hüner göstermek.

  nerine birikmek: (20r6) H neri kendinde toplamak, hüner sahibi olmak.

  rmetl  olmak: (207r2) SayĖı duyulmak, itibar görmek.

 ldurum urmak: (37v3) Yıldırım çarpmak.

 rağ düşmek/ırağ düşmek: (11v6, 77v4, 127v4) Uzak kalmak, uzaklaşmak. (TS)

 rağ  tmek: (95v5) Uzaklaştırmak. (TS)

 rağ olmak/ırağ olmak: (10r3, 46r5, 116v2) Uzak olmak, uzaklaşmak, ayrılmak.

 ra  başmak: (103v2) Ayrı düşünmek, farklı görmek; mesafeli durmak.

ırak kalmak: (103r1) Uzak kalmak, uzaklaşmak.

‘ışk almak: (41v4) Aşk sahibi olmak, aşka ulaşmak.

‘iş etmek: (27v2) Zevk u safa etmek, yiyip içmek.

‘ibadet eylemek: (136v2) İbadet etmek.

‘ibadet kılmak: (101v6) İbadet etmek, tapınmak.

‘ibret almak: (150v2, 150v2, 151r3) Ders almak, kendi payına bir ders çıkarmak.

‘içi yanmak: (74r6, 208r1) Yüreği yanmak, mustarip olmak.

ihtiyār bulmak: (154r4) Tercih edilebilir bulmak, daha yeğ görmek.

iki cihān: (4v8, 41v2, 57v6, 57v7, 58r5, 58v4, 59r2, 78v4, 79v4, 93v6, 101v3, 104v4, 109v3, 142r2, 165r3, 179v4, 183r5, 199r5, 202v3) Dünya ve ahiret.

ilan çeyan: (75r5, 147r4) Yılanlar ve zehirli böcekler. (MSL)

ileri gelmek: (127v5) Yeniden doğmuş olmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek. (TS)

ileri varmak: (19r6) İlerlemek, hedefe ulaşmak.

ilerü gelmek: (14r3) İlerlemek, yükselmek. (TS)

ilerü varmak: (187v1) İleri yürümek. (TS)

īmānuñ urmak: (183v3) İmana zarar vermek, imanı zedelemek.

‘imāret olmak: (90v6, 164r1) Bayındır olma, düzeltilme.

‘ināyet kılmak: (128v3) Metinde “yardım gelmek” anlamındadır.

‘ināyet olmak: (58v4, 61v6, 133v3, 179v6, 188v3, 200r2) İhsan edilmek, lütfedilmek, yardım gelmek.

inceden ince: (100v4) Hassas dengeler üzerine kurulu, titizlik ve nezaket esasına dayanan.

inkār eylemek: (188r4) Kabul ve tasdik etmemek, inanmamak.

issüz kalmak: (98r1) Boş bulunmak, تنها olmak. (Metinde iyi amelleri olmamak anlamındadır.)

issüz olmak: (23r5) Sahipsiz olmak, تنها olmak, boş olmak.

isteye bul: (75v7) Bulabilirsen bul.

iş düşmek: (26v6) Yapması gereken bir iş belirmek. (MSL)

iş düzmek: (81r3, 82r6) İşleri yoluna koymak. (TS)

iş etmek: (6r4, 30r5, 207r2) İş yapmak, bir şey yapmak, amel etmek.

iş güç: (65v3) Meşguliyet, uğraşı.

işin dutmak: (23r2) İşini yapmak, işini halletmek.

işini sağ etmek: (95r6) İşini yoluna koymak. (TS)

‘işret olmak: (88v1, 168v6) Gönül hoşluğu gelmek.

iş ucu: (23v2) Sonuç, netice. (TS)

işüh kolayın tutmak: (96v4) İşleri kolaylaştırmak, kolay yolları benimsemek. Nitekim bu yönde bir hadis mevcuttur.

‘ivażın vèrmek: (145v7) Karşılığını vermek.

izi belürmemek: (27r6) İzi kalmamak, arkada bir şey bırakmamak.

iz izlemek: (151v4, 166v3) İzi sıra gitmek, takip etmek, izinde yürümek. (TS)

‘izzet ètmemek: (22r3) Saygı göstermemek, kıymet vermemek.

ka’be’ye varmak: (163r6) Hacca gitmek, hacı olmak.

kābin kıydurmak: (154v4) Nikāh kıydırmak, nikāhına almak, nikāhlamak.

ķabūl ètmek: (40v4, 48r4, 58r6, 80r5, 178r5, 191r2, 196r3) Katında makbul saymak; telakki etmek; benimsemek.

ķabūl ķılmak: (143r6) Kabul etmek, katında makbul saymak.

ķaçanisa: (143r6) Ne zaman olsa, ne vakit olsa. (TS)

ķadem başmak: (149r5, 173r2) Bir yere varmak, ulaşmak, adım atmak.

ķādir ķalap: (56r4) Güç kuvvet sahibi Allah.

ķadrin bilmek: (141r2, 158r2) Gereken değeri vermek, kıymetini bilmek, takdir etmek. (MSL)

kāfir olmak: (101v6, 129r4, 135v4) İmanın esaslarına inanmamak, inkārcılık etmek.

kāhil olmak: (110v5) Tembellik etmek, ağır davranmak, gayretsiz olmak.

ķāim olmak: (22v6) Ayakta olmak; varlığı sürüp gitmek, daim olmak. (MSL)

ķāim ķurmak: (94v2, 179r3) Ayakta olmak, dik durmak.

ķāl urılmak: (113v1) Söz söylenmek.

ķalem ķalınmak: (85r6, 122r4, 142r4) Yazılmak. (TS)

ķāmet eylemek: (195r5) Kamet getirmek, kamet etmek.

kāmī olmak: (138v5) Arzusuna kavuşmuş olmak, dileğini gerçekleştirmiş olmak.

ķanā’at ķılmak: (126v6) Kanaat etmek, yetinmek, kâfi bulmak.

ķan ağlamak: (101r1) Büyük bir üzüntü içinde bulunmak.

ķana ķana içmek: (191v3) İsteğini doyasıya karşılamak.

ķan batmak: (144v1) Kana gömülmek, kana bulanmak, kanla boyanmak.

ķanı dökülmek: (34r2) Yaralanmak veya öldürülmek; feda edilmek.

ķanı olmak: (27r3) Kaybolmak, yitip gitmek.

ķan içmek (içdügi ķan olmak): (92r5) Adam öldürmek, cânîlik etmek.

ķapu açmak: (104v2, 121v2, 145r5) İlişki kurmak, engelleri kaldırmak, davet etmek.

ķapu yapmak: (5r5) Kapıyı kapatmak, ilişkileri kesmek. (TS)

ķaraķu durmak: (37v3) Karanlık kaplamak.

ķarāra ķurmak: (201v2) Karara varmak, karara bağlanmak.

ķarār bulmak: (123r6) Durmak, durulup yatışmak. (MSL)

ķarār dutmak: (130v6) Seçmek, karara varmak.

ķarār etmek: (56r2, 145v3) Durmak; huzur bulmak.

ķarār kılmak: (135r6, 159v3, 185v6) Durmak, yatışmak; karar vermek.

ķara şakala ak inmek: (114v7) Saçı sakalı ağarmak, yaşlanmak.

ķara toprak: (144r6, 144v5) Mezar, yer. (MSL)

ķara yer: (52v1) Toprak, mezar, kara toprak. (MSL)

kār etmek: (118r6) Yararı olmamak, etki yapmamak, fayda vermemek.

kār eylemek: (188v3) Kazanç sağlamak; tesir etmek, fayda vermek.

kārı olmak: (27v3) Kazanımı olmak, kazancı olmak.

ķarşı gelmek (1): (120v3) Karşı çıkmak, muhalif olmak, engel olmak, başkaldırmak.

ķarşı gelmek (2): (208r2) Karşılık olarak gelmek, mukabil olmak.

ķarşı tırmak/ķarşı durmak: (20r5, 171r1, 173r6, 177r6, 204v7) Karşıda, karşısında durmak, karşısına geçmek. (TS)

ķařd etmek: (56r4, 120v4, 124v5, 172v4, 200v3, 200v4, 209v2) Niyet etmek, girişmek; kötülük etmek, zarar vermeye niyet etmek, zarar vermek maksadıyla harekete geçmek, kıymak. (MSL)

ķatı dutmak: (16r3) Sıkıca tutmak, yapışmak, sıkı bağlanmak.

ķatı şart eylemek: (36r5) Büyük yemin etmek, çok büyük söz vermek.

ķavil yetmek: (145v3) Anlaşma sona ermek, söz bitmek.

ķavī tırmak: (123v6) Sağlam durmak, dayanmak.

ķavl etmek: (143r5) Sözleşmek, anlaşmak, kararlaştırmak. (MSL)

ķayd yemek: (119v4) Endişe etmek, meraka düşmek. (TS)

ķayġu yemek: (107v3, 107v3) Gam çekmek, endişe etmek, tasalanmak. (TS)

ķayyım tırmak: (141v2) Ayakta olmak, dik durmak.

kefen donu biçilmek: 125r6) Kefen elbisesinin kesilip hazırlanması.

kefen toını: (128r3) Kefen elbisesi, kefen bezi.

kelecilerün bişirmek: (95v1) Sözleri söylemeden önce ölçüp tartmak.

kelime kılmak: (127r5, 133v5) Söz söylemek, konuşmak.

kem-ter olmak: (93v3) Daha değersiz olmak, aşağıda olmak.

kendüden gitmek: (178v5) Kendini kaybetmek, kendinden geçmek, bayılmak. (TS)

kendüden varmak: (158r6) Kendinden geçmek. (TS)

kendü emegin yemek: (192r6) Kendi yaptığı işle geçimini sağlamak.

kendü fi'li kendüye tolaşmak: (33r3) Kişinin kendi davranışının sonucundan kendisinin etkilenmesi, kendi kötülüğünden yine kendisinin zarar görmesi.

kendüligine kımak: (42v4) Kendi haline bırakmak, başı boş bırakmak.

kendünün kazancın kendüye vermemek: (31v6) Çok cimri olup kazancından kimseye, hatta kendisine bile hayrı dokunmamak.

kendü yedügin kendüden saınmak: (31v5) Çok cimri olmak, kendi yediğı lokmaları bile saymak.

kerem etmek: (104v6) Lütufla muamelede bulunmak, lütfetmek. (MSL)

kesb göstermek: (102r3) Kazanç sağlamak, para kazanmak, zenginleşmek.

kese ortalananmak: (63r3) Ömür yarıya gelmek, yol yarılanmak.

keşf olmak: (183r5) Tanınmak, anlaşılıp bilinmek.

kıldan kıla: (196r5) İki kıl mesafesi kadar.

kılıç tırtmak/kılıç dartmak: (17r4, 165v7) Kılıç çekmek.

kılı kırık yarmak: (124v2) İnceden inceye düşünüp en küçük ayrıntıyı bile hesaba katmak, titizce incelemek, ince eleyip sık dokumak. (MSL)

kılınç yürütmek: (179r7) Kılıç sallamak, kılıçtan geçirmek. (TS)

kısmet almak: (10v3) Nasip lenmek, nimet sahibi olmak.

kıyâs etmek: (19v2) Karşılaştırmak, ölçmek, mukayese etmek. (MSL)

kıymet etmek: (48v2) Değer vermek, değer biçmek.

kıymetini bilmek: (201r4) Taşıdığı değere yakışır şekilde davranmak, davranışını ona göre ayarlamak, takdir etmek. (MSL)

kıymet kıymak: (48v1) Fiyat takdir etmek, değer biçmek. (MSL)

kıymetlü olmak: (206v6) Değer taşımak, önemli addedilmek.

kibir kılmak: (164r1) Kibirli davranmak, kibirlenmek, büyüklük taslamak.

kim bile: (157r2) Kimse bilemez.

kitâbdan ötmek: (150r5) Kitaptan konuşmak, kitaptan bilgi vermek. (Metinde Kur'ân-ı Kerîm dışındaki çeşitli kitaplardan bilgi vermek, ordan burdan konuşmak anlamında kullanılmıştır.)

kitâb düzmek: (201v3) Kitap yazmak.

koca olmak: (137r3) Kocamak, ihtiyarlamak, yaşlanmak.

konuk olmak: (113r5) Misafir olmak, geçici olarak barınmak. *mec.* Dünya hayatını geçirmek.

koyna almak: (149v6) Toprağı karışmak, ölmek.

koyuban kaçmak: (125v4, 205v4) Bırakıp kaçmak, terk edip gitmek.

kökin kesmek: (200r6) Kaynağını yok etmek, kökten temizlemek.

kökin kıurutmak: (198v3) Bir daha ortaya çıkamayacak biçimde yok etmek, köküne kibrit suyu dökmek.

kökünü kazmak: (83r3) Bir daha var olmayacak, hiçbir izi kalmayacak şekilde yok etmek.

ķulađına girmemek: (97v3) Söyleneni anlamamak, önem verip benimsememek, kabul etmemek. (MSL)

ķulaķ burmak: (163v2) Kulağını bükme, uyarmak, ikaz etmek. (TS)

ķulaķ dutmak: (38v6) Kulak vermek, dikkatle dinlemek. (TS)

ķulaķ tutulmak: (206v7) Kulak verilmek, dikkatle dinlemek.

ķulaķ urmak: (84r1) Kulak vermek, dinlemek, önem vermek. (TS)

ķulavuz tutmak: (124r3) Rehber edinmek.

ķullıķ étmek: (151v3) Hizmet etmek; Allah'a karşı yükümlü olduğu görevlerini, ibadetini yerine getirmek. (MSL)

ķullıķ eylemek: (81v5) Hizmet etmek, hizmetinde bulunmak.

ķullıķ kılmak: (15r2, 180r1) Kulluk etmek, hizmet etmek, ibadet etmek, tapınmak.

ķul olmak: (9v5, 25r5, 25v2, 48v4, 58v5, 85v4, 161v6, 164r6, 168r4, 197r5) Hükmü altında olmak, ona kayıtsız şartsız bağlanmak. (MSL); Allah'a kulluk etmek.

ķurbān eylemek: (120v3) Kurban etmek, bir kimse veya şeyi bir uğurda feda etmek. (MSL)

ķurbān kılmak: (143r6) Kurban etmek, feda etmek, adamak.

ķurbān olmak: (85r1, 104r7, 129v4, 180r6, 180v2) Bir amaç veya kimse için kendini feda etmek. (MSL)

ķurd ķuş: (75r4) Bütün canlılar, bütün yaratıklar. (MSL)

ķuruyuş şalmak: (182r3) Kurutmak, kuruluk vermek.

ķuşaķ ķuşanmak: (77r4, 147v4) Bir işe girişmek, bir şeylere başlamak.

ķutlu olmak: (196v1, 207v2) Hayırlı olmak, uğur getirmek, mübarek olmak.

ķuvvetlü olmak: (207r1) Etkili olmak, zorlu olmak, güçlenmek.

ķuvvet vermek: (56r4) Manevi güç vermek, sağlamlık, zindelik vermek.

ķuyı ķazup kendü düşmek: (31v4, 162r3) Kendi kazdığı kuyuya düşmek. Başkaları için tuzak kurup kurduğu tuzaktan kendi zarar görmek.

ķüfür söylemek: (37v5) İnanca aykırı konuşmak.

ķül olmak: (119r4, 147v6) Tamamen yanmak, yanıp kül haline gelmek; mahvolmak, helâk olmak. (MSL)

la'net eylemek: (33v1) Mahrum etmek, rahmetten uzaklaştırmak; lanetini bulaştırmak.

la'net okumak: (12v1) Lanetle anmak, lanete uğramasını dilemek. (MSL)

lāyık olmak: (6v6, 99r4, 157r2, 189r4) Uygun ve münasip olmak; hak etmek. (MSL)

lezzet almak: (172r3) Zevk almak, hoşlanmak (MSL); manevi haz almak.

luţf étmek: (163r1) Bağışlamak, ihsan etmek, lütufta bulunmak. (MSL)

mağrūr olmak: (13v1) Kendini beğenmek, böbürlenmek, gururlanmak; büyüklük taslamak. (MSL)

maḥbūs olmak: (140r2) Hapsolmak, mahpus yatmak.

maḥkūm eylemek: (22r5) Mahkūm etmek, yargılayıp hüküm vermek.

maḥrūm kalmak: (110v1, 147v2, 148v3, 206r6) Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek. (MSL)

māla ṭapmak: (35r5) Dünya malına aşırı düşkünlük.

ma'lūm olmak: (91r3) Bilinmek; belli olmak, ortaya çıkmak.

ma'mūr olmak: (18v6) Gelişip güzelleşmek, bayındır olmak; şenlikli olmak; yerleşilebilir olmak.

māt eylemek: (28r3, 195v2) Yenmek, mağlup etmek. (MSL); bozguna uğratmak.

māt olmak: (9v4, 89r2, 193r6) Yenilmek, mağlup olmak. (MSL)

ma'zūl olmak: (25r5) Azledilmek.

mecāl vermek: (106v2) İmkan vermek, fırsat tanımak.

meded  rmek: (175v5) Yardım gelmek, yardım ulaşmak.

meded  tmek: (16v2, 130v5) Yardım etmek.

mekr eylemek: (187r2) Hile yapmak, düzen kurmak.

melāmet olmak: (44r4, 184v7, 197v2) Kınanmak, ayıplanmak.

melūl olmak: (111v4) Mahzun olmak, boynu bükük kalmak.

meşel bağlamak: (123r6, 157v6)  rnek verme, kanıt sunma, örneklendirme.

mesr r eylemek: (2v3) Memnun etmek, sevindirmek.

meşh r olmak: (178v4)  n kazanmak, şöhret sahibi olmak. (MSL)

mevc urmak: (123v6, 135r5, 136v4, 179r3) Dalgalanmak. (MSL)

mihm n olmak: (84v6, 139r2) Misafir olmak, konuk olmak.

minnet dutmak: (180r6) İyilik saymak.

mi'r ca a mak: (80v3) Mirac'a çıkmak, Mirac'a yükselmek.

mi'r ca varmak: (30v2) Mirac'a gitmek.

mi'r c kılmak: (126v5) Miraç etmek.

miş  l olmamak: (Sözde) eksiklik olmamak, (söz) boş olmamak.

misk n olmak: (56v4, 81v1, 85v4, 85v4) Ruhunu s k na erdirmek; fakir olmak, derviş olmak, acz içinde bulunmak.

mism l eylemek: (103r1) Temizlemek, pak etmek.

mism l olmak: (67v3) Temiz olmak, temizlenmek.

mu'allak dutmak: (185v5) Tersy z etmek; birbirine katmak, karıştırmak.

mu'allak kılmak: (63v3) Boşlukta asılı vaziyette bırakmak.

- muḥkem kılmak:** (152v3) Sağlamlaştırmak, dayanıklı hale getirmek.
- muḥkem olmak:** (209v1) Dayanıklı olmak, sağlam olmak.
- muḥliş olmak:** (140v3) İhlâslı olmak, samimiyet göstermek, riyadan uzak olmak.
- muḥtâc kılamak:** (209r3) İhtiyaç duyar hale getirmek, yoksul bırakmak.
- muḥtaşar eylemek:** (188r1) Kısaltmak, kısaca anlatmak, özetlemek.
- muḥarrer etmek:** (67r1) Şüphelerden uzaklaştırmak, emin hale getirmek.
- mūm eylemek:** (158v4) Yumuşatmak, yumuşak başlı ve söz dinler duruma getirmek, uslandırmak, muma çevirmek, muma döndürmek, yola getirmek.
- mun'im olmak:** (196v4) Bağışlayan olmak, iyilik sahibi olmak, cömertlik etmek.
- murād almak:** (76v6) İsteğine kavuşmak, amacına ulaşmak. (MSL)
- murādın vermek/murādın virmek:** (76r6, 109r5) İsteğini gerçekleştirmek, amacına ulaştırmak; (başkasının isteğine) uygun davranmak.
- murāduḡa etmek:** (54v2) İsteğine, dileğine veya amacına ulaşmak. (MSL)
- mücāhede çekmek:** (147v4) Mücadele etmek, zorluklara katlanmak.
- müḥr urulmak:** (37v4) Karar verilmek, kararlaştırılmak, hüküm verilmek.
- mü'min olmak:** (115v5) İman sahibi olmak.
- münācāt etmek:** (187r5) Yalvarıp yakarmak, dua etmek.
- münācāt eylemek:** (144r2, 195v1) Yalvarıp yakarmak, dua etmek.
- münācāt kılmak:** (64v1) Yalvarıp yakarmak, niyazda bulunmak, dua etmek.
- münevver olmak:** (66r5) Aydınlanmak, ı ışık yayılmak.
- münezzeh olmak:** (164v2) Arınmak; uzak olmak, beri olmak.
- münkir olmak:** (68v1) İmansız olmak, inkârcılık etmek.
- müstaḡraḡ olmak:** (4r10) Gark olmak, gömülmüş olmak; coşku ve vecd içinde olmak.
- müşkil içinde kılmak:** (169v5) Çözumsuzlük içinde kalmak.
- müyesser olmak:** (24v2, 27v6) Kolay olmak; nasip olmak.
- nā-ḡār olmak:** (9r2) Çaresiz kalmak, başka çıkar yol bulamamak.
- nā-dān olmak:** (138v5) Cahil olmak, bilgisiz olmak; kaba olmak, nobran olmak.
- nā-kām olmak:** (138v5) Kām alamamış, muradına erememiş olmak.
- nāḡış olmak:** (137v4) Kusurlu olmak, eksik olmak.
- naḡt olmak:** (20v5) Hazır olmak, hazır hale gelmek.
- nālān olmak:** (61v3) Feryat olmak, çığlık atılmak.
- namāz kırmak:** (174r4, 174r4, 174r5, 174r6, 174v1, 174v2, 174v3, 174v4) Hakk'ın huzuruna durup namaza başlamak. (MSL)
- namāz kılmak:** (83v6, 108v3, 109r3, 150v4, 174v1, 174v2, 174v3, 181r3, 181r4) Namaz ibādetini yerine getirmek. (MSL)

nāmī olmak: (138v5) Bitki olmak, yerden bitip büyüyen olmak.

naşīb almak: (35r4, 110v1, 154r6) Faydalanmak; (Bektaşiler'de) belli bir törenle tarikata girmek. (MSL)

naşīb olmak: (111v6, 111v6) (Bir şey bir kimseye) Kader olarak belirlenmiş olmak, onun kısmeti haline gelmek, ona müyesser olmak; (bir şey bir kimse için) mümkün olmak, gerçekleşmek. (MSL)

naşīhat dēmek: (25r6, 31r4) Nasihat vermek, öğütlemek.

naşīhat dutmak: (162r7) Verilen nasihatın gereğini yerine getirmek. (MSL)

nażar eylemek: (32v5, 69r5, 163v6, 186v1, 187r5) Bakmak; incelemek amacıyla bakmak, düşünerek bakmak; (Manen büyük ve tasarruf sahibi kimseler) lütuf ve keremle bakmak. (MSL)

nażar ērmek: (206v2) Sevgiyle karışık yardım ve feyz gelmek, koruyucu tesiri gelmek.

nażar kılmak: (77v2, 102v6, 133v1, 152r4, 152r4, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3, 205v6) Bakmak; incelemek amacıyla bakmak, düşünerek bakmak; (Manen büyük ve tasarruf sahibi kimseler) lütuf ve keremle bakmak, Hak nuru ile bakmak. (MSL)

nażar olmak: (67v4, 145r5, 172r5) Tasarruf sahibinden lütuf ve kerem gelmek, feyz akıtılmak, tesir edilmek.

nāzı geçmek: (181r4, 189r2) İsteğini kabul ettirecek kadar hatırı sayılmak. (MSL)

nāzını geçürmek: (189r2) Hatırını saydırmak.

nāzūk yer: (45r4) Gönül, kalp.

ne bīş ü ne kem: (35r4) Ne eksik ne fazla.

ne çāre: (127v7) Elden ne gelir.

ne çāredür ki: (37r5) Elden ne gelir ki, ne mümkün ki, mümkün değil.

ne hācet: (33r2, 65r6, 119r5, 141v7, 209v5, 210r2) Ne gereği var, lüzum yok; sitem yollu kullanılır. (MSL)

ne kimse: (32r2, 32r4) Kim, hangi kişi. (TS)

ne var: (24v6, 110r2, 116v2) Şaşılır mı, ne çıkar, ne lazım gelir. (TS)

ne varın: (79r2, 157v4) Neyin varsa, her şeyini, bütün varlığını.

ne yērde: (176r7) Nerede.

ne kim: (25v3, 72r5, 82v2, 103r5, 123v4) Neyi, her ne; ne kadar. (TS)

ne kimse: (32r2, 32r4) Kim.

nesi kim varısa: (40r4) Her neyi varsa, neye sahipse.

nesne ütmek: (150v5) Bir şeyler kapmak, bir şeyler öğrenmek, kazanç elde etmek.

neşter çalmak: (127r1) Neşterle kesmek.

nevbet urmak: (131r1) Mehter çalmak, bando çalmak.

nice bir: (14v3, 138r6, 143r2) Ne vakte kadar, daha ne kadar. (TS)

niçe bir: (14v3, 15r3, 47v6, 137r6, 137r6, 137r6, 138r2, 138r4, 138r4, 138r5, 138r5, 138r6, 138v5, 138v5, 139r2, 139r2, 139r4, 139r4, 139v2, 139v2, 139v3, 199v5) Ne vakte kadar, daha ne kadar. (TS)

niçe kim varıdı: (26v5) Her ne varsa, ne biliyorsa.

nidâ  rmek: (188r2) Ses gelmek.

ni  ar eylemek: (188r2) Sa mak, serpmek, dağıtmak. (MSL)

ni  ar olmak: (200v4) Sa ılmak, serpilmek, dağıtılmak.

ni   an olmak: (138r2) Gaflete düşmek; unutulmak.

ni   an v rmek: (169v5) Yol göstermek, işaret vermek.

ni     kılınmak: (111v1) Yalvarmak, rica etmek; dua etmek, dilemek. (MSL)

niyyet eylemek: (195r5) Niyet etmek, bir ibadeti yapacağını içinden söyleme.

no    an olmak: (137v4) Kusurlu olmak, eksik olmak.

n      tmek: (156v2)   mek. (MSL); tatlandırmak, tat vermek.

n     t eylemek: (58r4)  algı  almak.

n    l inmek: (89r3) Bir şeyler aşağıya inmek.

oda atmak: (209v2) Ateşe atmak, cehennemde yakmak.

oda dutu mak: (145r2) Ateşe yanmak. (TS)

oda girmek: (107r3) Ateşe girmek, ilahi aşka düşmek.

oda g   nmek: (171v7) Ateşe yanmak. (TS)

oda urmak: (103v5) Ateşe vermek, yakmak. (TS)

oda yakmak: (93v6, 103v5, 184v8, 184v10) Ateşe vermek, yakmak. (TS)

oda yanmak: (20r2, 74v5, 134v4, 136v2, 139r2, 152v7, 155v5, 162v3, 196v3) Ateşe dönmek, tutuşmak; ateşe yanmak. (TS)

od urmak: (75r2) Ate lemek, ateşe vermek, yakmak. (TS)

o udu  n dutmak: (100r2)   rendi iyle amel etmek, bilgisini davranışa dökmek.

ol arada: (2r2) Orada, o sırada. (TS)

ol dem: (111r5, 129v3, 129v4, 149r5, 149r6, 176r3) O vakit, o vakitte, o anda.

ola ki: (97v3) Belki, ihtimal ki, olabilir ki. (TS)

ol kim: (46v4, 102r3) O kimse ki. (TS)

olmasun kim: (148r3, 148r4, 148v1, 148v2) Sakın yapmayasın.

ot bitmemek: (20v5) Uğursuzluk götürmek.

     n  omamak: (43r5) Akıldan çıkarmamak.

   e varmak: (83r4) Akla gelmek.

      n gitmek: (58r2) Aklından, hatırlından çıkmak, unutmak.

öğine düşmek: (187v4) Aklına, hatırına gelmek. (TS)

öğini dermek/öğini dèrmek: (16v5, 29r2, 97r1) Aklı başına gelmek, aklını toplamak.

öğüt almak: (43v7, 52v6, 116r4, 151r6) Ne yapması gerektiği hususunda bir kimsenin görüşüne baş vurmak. (MSL)

öğüt bilmek: (116r4) Öğüt almak, öğütten anlamak.

öğüt duṭmak: (43r6, 45v2, 46v4, 164r1) Öğüt dinlemek.

öğüt işitmek (eşitmek) : (22r3, 51r2, 92r4) Öğüt almak, öğüt dinlemek.

öğüt vèrmek: (100r2, 176r4) Bir kimseye ne yapması gerektiği hususunda fikir vermek, nasihat etmek. (MSL)

ölmez dirlik: (185r5) Ölümsüz hayat.

öṅden şoṅa: (60r3, 135r4, 181v4) Baştan sona değin. (TS)

öṅe şoṅa: (106r1) Sağa sola.

öṅ olmak: (36r4) Önceki gibi olmak, eskisi gibi olmak.

ören eylemek: (93v4) Her şeyin en kötüsüne döndürmek, viran etmek, yıkmak, çöktürmek.

öri durmak: (163v2) Ayağa kalkmak, ayakta durmak. (TS)

‘öşrini vèrmek: (36r5) Malının onda birini vermek, vergisini vermek; zekâtını vermek.

öyün olmak: (205v5) Herhangi bir hayvan tarafından yenilmek.

özenüp gelmek: (57r7) Özentiye düşmek, taklitçilik etmek, gücünün yetmeyeceği bir şeye heveslenmek.

özi göynemek: (54r3, 208r1) Ciğeri, içi yanmak, çok acı duymak. (TS)

‘özür ètmek: (113v2) Mazeret bulmak.

pāk eylemek: (129r2) Temizlemek, arıtmak saflaştırmak.

pāre kılmak: (128r3) Bölmek, parçalamak; pay vermek.

pāre pāre eylemek: (177r5) Parça parça etmek, bölümlere ayırmak.

pençe urmak: (170v7) Pençe atmak, pençesiyle saldırmak, pençelemek.

pend dutmak: (171v6) Nasihat tutmak öğüt dinlemek.

penhān eylemek: (189v3) Gizlemek, saklamak.

perrān eylemek: (120v5) Uçurmak.

pes andan: (48r5) Ondan sonra.

peşimāna gelmek: (175v6) Pişmanlığa düşmek, pişmanlık duymak.

peşimān olmak: (27v5, 36v2, 52r2, 89r6, 89v5) Pişman olmak, esef etmek, yaptığı şeyin yanlışlığına üzülme, yaptığına hayıflanmak.

peşmān olmak: (13v3, 57v1, 147r1) Pişman olmak, esef etmek, yaptığı şeyin yanlışlığına üzülme, yaptığına hayıflanmak.

pinhān kılmak: (120v6) Gizlemek, saklamak.

pinhān olmak: (140v1, 160r7) Gizlenmek, saklanmak.

pīşe edinmek: (205r3) Huy edinmek, âdet haline getirmek.

pīş-rev olmak: (109r2) Öncü olmak, öncelikli olmak.

pür-nūr eylemek: (2v3) Nurla doldurmak.

rāḥat olmak: (9v3, 88v4, 136r3, 173v5) Huzurlu olmak, gönül rahatlığı yaşamak; çilesiz olmak, sıkıntısız olmak.

raḥmet bulmak: (44v1) Allah'ın merhametine kavuşmak.

raḥmet eylemek: (187v5) Merhamet etmek, bağışlamak, affetmek.

raḥmet etmek: (188r3) Merhamet etmek, bağışlamak, affetmek.

raḥmet olmak: (89r3, 141r1) Allah'ın şefkati üzerine olmak; yağmur olmak.

rāz açmak: (136r2, 145v4) Sır açmak, bir sırrı başkasına söylemek.

red olmak: (34r4) Kabul edilmemek, geri çevrilmek.

reh-bīn olmak: (140r5) Yol gören olmak.

renc iletmek: (45v2) Sıkıntı çekmek, zahmete girmek.

renge batmak: (173r6) Renklenmek, renge gömülmek.

rengi dönmek: (69v3) Rengi solmak, beti benzi gitmek.

rengini azdırmak: (182r1) Korku dolayısıyla rengini değiştirmek, renkten renge sokmak.

revā olmamak: (67v3) Uygun olmamak, yakışık almamak.

rıhlī urmak: (25v6) Yolculuğa çıkmak. *mec.* Ölüme doğru yol almak.

rızq vèrmek: (107v3) Allah'ın yarattıklarına rızık taksim etmesi, onların geçimlerini sağlaması.

riyā dirilmek: (78v6) Bir şeyi ikiyüzlü olarak yaşamak.

riyā kıtmak: (91v1) Riya karıştırmak, ikiyüzlülük bulaştırmak.

rūzī eylemek: (201r1) Nasip etmek, kısmet olarak vermek.

rūkū'at eylemek: (195r6) Birçok defa rükûya eğilmek.

şabır kılmak: (28v5) Sabretmek, tahammül göstermek.

şābir olmak: (30v4) Sabırlı olmak, sabreden olmak.

şabr eylemek: (75r2, 99v4, 141v6, 159v1) Sabretmek, sabırlı davranmak, sabır ve tahammül göstermek. (MSL)

şabr etmek: (152r3) Sabretmek, sabırlı davranmak, beklemek, katlanmak

şabrı başarmak: (29r5, 30v2) Sabırlı olmak, sabırlı davranmak.

şabrı gözetmek: (30r3) Sabırlı olmak, sabırla hareket etmek.

şabrıla bitmek: (30r5) Sabırla davranmak, sabırla yaşamak.

şabr u tedbīr kılmak: (29v6) Sabırlı olmak ve tedbirli davranmak.

şādık olmak: (104v1, 111r1) Sadakatli olmak, bağlılık göstermek, doğru olmak; gerektiği gibi davranmak.

şaf bağlamak: (82v6, 132v1, 171r4, 177v2) Sıra teşkil etmek, sıralanmak. (MSL)

şaf durmak: (177v3) Sıralanmak, sıraya girmek; yan yana durmak, dizilip el bağlamak.

şāfī olmak: (45v1) Temizlenmek, saflaşmak.

şaf şaf tırmak: (171r5) Sıra sıra dizilmek.

şağda şolda/şağda vü şolda: (8v5, 79v5) Her tarafta.

şağ esen yürümek: (34r2) Sağlık ve selametle ömür sürmek. (TS)

şağışın etmek: (25r1) Düşünmek, hesap etmek, ölçüp tartmak.

şāğlık şāfālīgıla: (161r7) Esen ve huzurla, gönül rahatlığıyla.

saḥāvet etmek: (41v4) Cömertlik etmek, eli açık olmak.

şalā durmak: (147r3, 175v6) Çağırarak, davet etmek, haber göndermek; minarede salâ vermek.

şalā vèrilmek: (125v2) Minarede salâ okunmak.

sālūshk şatmak: (200r1, 201v4) İkiyüzlü davranmak, düzenbazlık yapmak.

şatu bāzār eylemek: (81r4) Alışveriş yapmak, alım satımda bulunmak.

şavaş eylemek: (134v4) Savaşmak, mücadele etmek.

şaykal urmak: (45r5) Cilalamak, parlatmak.

şayru eylemek: (164v2) Hasta etmek.

şayru olmak: (166r2) Hasta olmak, hastalanmak.

sayvān eylemek: (131r2) Örtü haline getirmek, koruyucu yapmak.

sāzikār eylemek: (63v2) Birbirine uygun hâle getirmek, denkleştirmek, birbiriyle uyuşturmaktır.

sebaḥ okımak: (102v4, 103r4, 103r6, 132v2) Ders okumak, öğrenim görmek.

sebaḥ vèrmek: (105r3) Ders vermek.

sebeb eylemek: (179v6) Vasıta etmek, sebebiyet vermek, bahane vermek, yol açmak.

sebīl olmak-1: (19v5) Verici olmak, dağıtan olmak.

sebīl olmak-2: (174r1, 183v3) Akıp gitmek; harcanmak.

secde etmek: (57v4, 188r3) Secdeye varmak, secdeye kapanmak.

secde kılmak: (64v1, 198v1) Secdeye varma, secde etme, secdeye kapanma.

secdeye varmak: (195v2) Secde etmek, secdeye kapanmak.

sefere varmak: (72v6) Yola çıkmak, yola gitmek, seyahat etmek.

sefer etmek: (91r2, 94r3, 129v3, 134v2) Yolculuğa çıkmak, yolculuk yapmak. (MSL)

sefer kılmak: (94r4, 155r4) Yolculuğa çıkmak, yolculuk yapmak. (MSL)

selāmet dutmak: (63v3) (Etkisinden) Kurtarmak, korumak, selamete çıkarmak.

- selāmet vèrmek:** (64v4) Tehlikeden uzak olmak, selamete çıkmak, kurtulmak.
- selām kılmak:** (195v3) Selam vermek; namazı bitirmek.
- selām vèrmek:** (16v5) Selam vermek, selamlamak.
- selīm olmak:** (148r2) Doğru olmak, iyi olmak, kusurlarından kurtulmak.
- sen saña:** (176r4) Kendine. (TS)
- ser-gerdān olmak:** (203v2) Başı dönmek, sersemlemek, şaşkın olmak.
- ser-hoş eylemek:** (191v3, 191v4) Sarhoş etmek, kendinden geçirmek.
- ser-hoş olmak:** (140r6) Sarhoş duruma gelmek, kendinden geçmek.
- sevişgen olmak:** (89v6) Sevici olmak, tutkun olmak.
- seyrān kılmak:** (84v2, 135v3) Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak; seyretmek, temaşa etmek.
- seyrān urmak:** (172r2) Temaşa etmek, bakıp seyretmek; gezintiye çıkmak.
- seyr étmek:** (153v4, 195v6) Gezip dolaşmak, gezmek.
- şıdkı bütün:** (198v2) Çok doğru, çok bağlı, sadık, bağlılık ve sadakati tam. (MSL)
- şıdk olmak:** (140v2) Gönülden bağlanma, sadakat gösterme.
- şınur düşmek:** (203r2) Sınır girmek, sınır konmak.
- şirāṭ-ı müstaḳīm:** (117v5) Dosdoğru yol, İslamiyet.
- sır açmak:** (62r2) Bir sırrı başkasına söylemek. (MSL)
- sır eylemek:** (143v6) Muhafaza etmek, sakınmak, saklamak, korumak, esirgemek.
- sırra érmek:** (178r2, 201r5) Bir şeyin sırrını, inceliğini kavramak. (MSL)
- sırra varmak:** (85r2) Sırра erişmek, sırра ulaşmak, iç yüzünü öğrenmek.
- sır-daş olmak:** (178r3) Sır ortağı olmak.
- sırrı fāş eylemek:** (191r6) Bir sırrı başkasına söylemek. (MSL)
- sır olmak:** (132v4) Gizli tutulmak, sır olarak kalmak.
- sine girmek:** (175r3) Mezara gömülmek.
- şinek üşmek:** (11v4) Sinek toplanmak. *mec.* Sonu hüsrān olmak.
- siyāset çekmek:** (183r6) Amaca ulaşmak için tüm şartlara katlanmak.
- şoñ ucu:** (63r5, 87v3, 194r3) Netice, nihayet, en son, akıbet, en sonra, sonunda. (TS)
- şora gelmek:** (136r5) Sormaya gelmek. (TS)
- söz almak:** (66v2, 156r4, 178v1) Söz dinlemek. (TS)
- söz anlamak:** (58v6) Laftan anlamak, ne söylene etkisi olmak.
- söz demini bilmek:** (95v3) Konuşma zamanını bilmek, yerinde konuşmak.
- söz diñlemek:** (4v6, 46v6, 95v2, 180r2) Söylenen sözü benimseyip davranışlarını ona uydurmak, laf dinlemek. (MSL)

söz dutmak/söz tutmak: (4v3, 21r1, 97v3) Söz dinlemek, itaat etmek, söylenileni yerine getirmek.

sözi bişirmek: (95r6) Söylenecek bir sözü ölçüp biçmek, olgunlaştırmak. (TS)

sözi düketmek: (17r3) Sözü bitirmek, sözü sonlandırmak.

sözi eslemek: (5v5) Söz dinlemek, kulak vermek, bir söze önem vermek, öğüt tutmak. (TS)

sözi uzatmak: (91v2) Maksudını kısaca anlatabilecekken esastan ayrılıp ayrıntıya dalmak, lafı uzatmak, gereksiz konuşmak.

sözi uşla düşürmek: (95v1) Mantık süzgecinden geçmiş sözlerle konuşmak, akıllıca sözler söylemek.

söz kelec: (6v4, 109r7) Dedikodu, söz. (TS)

söz şatmak: (150v3) Laf ebeliği yapmak, alımlı sözler söylemek, uzun uzun anlatmak (Metinde hakkaniyetten uzak olarak ve saptırarak konuşmak gibi olumsuz bir anlam kastedilmiştir).

söz öküşi: (191r3) Laf kalabalığı, gereksiz ve boşa konuşma, boş muhabbet.

söz ucu: (46r4) Sözün sonu, sözün vardığı nokta.

sözü kaya yanğusına benzetmek: (189r5) Kendi söyleyip kendi dinlemek; hali, sözü anlaşılmamak.

sözün hülâşası: (70r5) Sözün özeti, lafın kıyası.

söz vermek: (106v3) Kesin vaatte bulunmak. (MSL)

söz yatı: (95v5) Sözün arkası, devamı. (TS)

su'âl etmek: (7v6, 21v6, 208r6) Sormak. (MSL)

suçın geçürmek: (76v1) Suçunu bağışlamak, affetmek.

suç etmek: (123v5, 123v5) Günah işlemek; suçlu olduğunu ileri sürmek. (TS)

şüfilik şatmak: (91v1) Dervişlik taslamak, haddi bilmeyip dervişliğini ve dervişlik bilgilerini bir öğünç kaynağı olarak insanlara sunmak.

şüret bozulmak: (205v3) Ölüme yakın zaman diliminde yüzün kırışması; ölümden sonra da bedeninin dağılması.

şüret dönme: (114v7) Şekli şemâli değişmeye başlamak.

şüreti düşmek: (131v6, 175v4) Ölmek.

şür urılmak: (170r5) Sûr üfürülmek.

şür urmak: (61r6, 58r3, 111r4, 113v4, 170r5, 173v6) Sûr üfürmek.

şuyına düşmek: (150r2) Yolunu benimsemek; peşinden gitmek; güzel ahlakını almak.

süyük çatmak: (141r5) İskeleti oluşturmak.

süre  rmek: (56r3) Saldırmak, hamle etmek, ileri atılmak. (TS)

şād kılmak: (73r5) Sevince dönüştürmek.

şād olmak: (19r1, 37v6, 62v4, 126v1, 151v4) Sevinmek, memnun olmak. (MSL)

şākir olmak: (139r2) Şükreden olmak, şükredici olmak.

şefā'at olmak: (200r2, 200r3) Af için vesile olmak.

şerh etmek: (4v6, 63v6, 79r3, 128r4, 181v1) Açıklamak, ayrıntısına inerek açıklamak. (MSL)

şerh eylemek: (51v1, 105r6, 181r7) Açıklamak, yorumlamak, detaylıca izah etmek.

şerik katmak: (150r4) Ortak karıştırmak, ortak koşmak, eş koşmak.

şermende olmak: (16v4) Utanmak, mahcup olmak.

şer düzmek: (137v6) Kötülük planlamak, kötü işler tasarlamak.

şir-gir eylemek: (144r3) Kuvvetlendirmek; vecd haline getirmek, kendinden geçirmek.

şol dem: (125r1) O vakit, o vakitte, o anda.

şes cihet: (63v4, 139r3) Altı taraf; her şeyin ön-art, sağ-sol, yukarı-aşağı olmak üzere altı yönü.

şirk beslemek: (102r2) Şirk taşımak, Allah'a ortak koşmak.

şirk yağmalanmak: (64r6) Şirk yok edilmek, şirk ortadan kalkmak.

şu'le vermek: (78v3, 91r1) Işık saçmak, parıldamak.

şunu gibi: (72v4, 144r1) Şöyle, öyle, şu gibi. (TS)

şür eylemek: (158v4) Heyecan katmak, coşku vermek.

şür etmek: (177r2) Karışıklık çıkarmak, fitne vermek.

şükr eylemek/şükür eylemek: (7r2, 186r2) Hamdetmek, şükretmek.

şükr etmek-1: (2v4) Eriştiği nimetin, gördüğü iyiliğin değerini bilip memnuniyet duymak, minnettâr olmak, teşekkür etmek. (MSL)

şükr etmek-2: (115r4) Kurtulduğuna sevinmek.

şükür kılmak: (19r5) Şükretmek, minneti dile getirmek.

taş'ata meşgûl: (9v5) Vaktini ibadet ederek geçirmek, ibadetlerle meşgul olmak.

taş'ata turmak: (57v4, 75v3) İbâdet başlamak.

taş'at etmek: (135v2) İbâdet etmek, Allah'ın emirlerini uygulamak.

taş'at kılmak: (65r1, 65v1, 65v2, 97r4, 110v1, 116r1, 194r5) İbâdet etmek, Allah'ın emirlerini yerine getirmek.

ta'bîr eylemek: (144r4) Rühayı yormak.

taḥşîl etmek: (119r5) Elde etmek, kazanmak; öğrenmek.

tahta binmek: (11v4, 19r4) Tahta geçmek, tahta oturmak.

taḥte's-şerāya indürmek: (184v6) Toprağa koymak, ölüyü mezara gömmek.

taḫşîr etmek: (12r2) Kusur davranmak, tedbirsizlik etmek, suç işlemek.

tamām etmek: (147r6) Tamamlamak, sona erdirmek, son sözü söylemek.

tamām eylemek: (63v4) Tamamlamak, eksiklik bırakmamak, tam hale getirmek.

tamām kılmak: (147r3) Bitirmek, işini halletmek.

tamām olmak: (25v3, 65r2, 91r4, 94v3, 162v4) Sona ermek, bitmek, tamamlanmak; tam hale gelmek, eksikleri tamamlanmak. (MSL)

ṭamuya atmak: (61v2) Cehenneme atmak, cehenneme göndermek.

ṭamuya girmek: (109r3) Cehenneme girmek.

ṭaṣa kalmak: (60r5, 60v1) Şaşakalmak, donakalmak. (TS)

tā nihāyet: (30v6) Sonunda, en sonunda.

ṭa'n etmek: (96r2) Kınamak, ayıplamak, yermek, zemmetmek. (MSL)

ṭanıḳ bulmak: (94r6) Tanık göstermek, ispatlamak, delillendirmek.

ṭanıṣık etmek: (24v4) İstişare etmek. (TS)

ṭapu etmek: (44r3) Huzura çıkmak, makama gelmek.

ṭapu kılmak: (7r2, 113r3, 121v2, 132r2) Boyun eğmek, itaat etmek, inkıyat etmek; tapmak, ibadet etmek; hizmet etmek. (TS)

ṭapuya ṭurmak: (9v2) İtaat etmek, boyun eğmek. (TS)

tārāş olmak: (71r4) Yağmalanmak, talanlanmak, alt üst olmak.

tar olmak: (37r5) Daralmak, sıkıntıya düşmek, boğuntuda kalmak, dünyası kararmak.

ṭaşı hoş durur bil kim içi boş durur: (68v4) Dışı güzel olan bir şeyin içinin boş veya çirkin olabilmesi.

taş olmak: (185r6) Taşlaşmak, mühürlenmek, mahrum bırakılmak.

ṭaşra atmak: (14v1) Dışarı atmak, uzaklaştırmak, mahrum bırakmak.

ṭaşra durmak: (38r4, 160r3) Uzak kalmak, dışarı durmak.

ṭaşra düşmek: (34r3, 39v5) Uzak kalmak, ayrı düşmek.

ṭaşra kalmak: (13r3) Yoksun kalmak, uzak kalmak; dışında kalmak. (TS)

ṭaşra olmak: (23v2) Dışarı çıkmak. (TS)

ṭatlu olmak: (190r5) Güzel olmak, tatlanmak.

ta'ziyede varmak: (89r3) Başsağılığına gitmek.

teberrā eylemek: (137v3) Yüz çevirmek, uzaklaşmak, uzak durmak.

teberrükler düzmek: (119v4) Bereket okuma.

tedbīr eylemek: (143v4, 144r1) Çare bulmak, ona göre davranmak, hazırlık etmek.

tefek্কür eylemek: (8r4) Düşünmek.

tefek্কür kılmak: (148v5) Düşünmek.

teferrüç eylemek: (144r6) Gezintiye çıkmak.

tehī görmek: (133r4) Boş zannetmek.

tekebbür eylemek: (12r3) Büyüklenmek, kibirlenmek, büyüklük taslamak.

tekrār eylemek: (188v4) Tekrar etmek, tekrarlamak, yeniden söylemek.

temāṣā kılmak: (209v6) Seyretmek, bakmak. (MSL)

temennā eylemek: (10v6) Dilemek, istemek, temennide bulunmak.

tenāṣüre düşmek: (115r5) Ölüp teneşir tahtasına konulmak.

tenhā gelmek: (171v3) Yalnız gelmek, tek başına gelmek.

teni yere girmek: (107v4) Bedeni toprağa girmek, ölüp mezara konulmak.

teṅri evi: (75v3) İbâdethâne, Allah'ın huzuru.

terāzūya urmak: (135r7) İyice ölçüp biçmek. (MSL)

terke girmek: (41r4) Bağlarından kurtulmak, terk sahibi olmak.

terk eylemek: (81r2, 90v6, 103v4, 106v2, 114v2, 180r5) Bırakmak; bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek. (MSL)

terk etmek: (40r4, 77r3, 81r1, 93r1, 105v5, 156v4, 139r3, 146r5, 160r1, 167r3, 174r2) Bırakmak; bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek. (MSL)

terkin urmak: (36v3, 40v1, 88v2, 103r5, 107r3, 153r5, 184v3) Terk etmek, vazgeçmek. (TS)

terk olmak: (41v4, 65v5) Bırakılmak, vazgeçilmek.

tesbîh okumak: (174r6) Sürekli olarak Allah'ın yüceliğini söylemek.

teslîm eylemek: (59v3) Teslimiyet göstermek, boyun eğmek.

teslîm etmek: (157v1) (Bir şeyi) Verilmesi gereken yere vermek, bırakmak. (MSL)

teslîm olmak: (56v4) Boyun eğmek, kendini teslim etmek. (MSL)

tevbe eylemek: (207v2) Tövbe etmek, işlediği suç ve günahları bir daha yapmamaya karar vermek, söz vermek.

tevbe kılmak: (187v5) Tövbe etmek, Allah'tan bağışlanmasını istemek, günah olan şeyleri yapmamaya karar vermek.

tılsım bağlamak: (166r3) İnsanı engelleyen nefsin kuvvetli tesirini yok etmek.

tīmār eylemek-1: (7r3) İyileştirmek, çare bulmak, derde deva olmak.

tīmār eylemek-2: (188r5) Derdi ıslah edip artırmak.

tiryāk olmak/tiryek olmak: Panzehir olmak; derde deva olmak, çare olmak.

toğagelmek: (136v4) Doğup gelmek.

toğru gelmek: (33v2) Doğru çıkmak, doğru yola gitmek. (TS)

toğru varmak: (53r2, 182v6, 200r3) Doğru yol üzerinden gitmek, Hak yolunda olmak.

toğurluk beslemek: (33v3, 52v2) Doğru olmak, doğru davranmak.

toḥmını bitmez yere saçmak: (31v1) Sonuç alınamayak işlere girişmek.

tolmuş ok: (63r2) Atılmaya hazır ok. (TS)

- tonlu tırmak:** (6r5) Hazır olmak, hazırda beklemek.
- top eylemek:** (138r6) Topa çevirmek, top yerine koymak.
- toprağa yüzün urmak:** (151v2) Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak. (TS)
- toprak olmak:** (205v5) Ölmek, toprağa karışmak. (MSL)
- top urmak:** (71v5) Top atmak. (TS)
- tozu belürmemek:** (27v1) Hiç iz bırakmamak, tozu bile kalmamak.
- tuğyân olmak:** (140v4) Taşmak, azgınlık etmek, haddini aşmak.
- tül-ı emel:** (74v4) Sonu gelmez arzu, tükenmez hırs, tamah.
- turağ edinmek:** (103r2, 128v2) Yurt edinmek, mekân edinmek; benimsemek.
- turıgelmek:** (128r3, 186r2, 187r3) Kıyam etmek, ayağa kalkmak. (TS)
- tuş eylemek:** (134v5, 191v1) Eriştirmek, nail etmek, rast getirmek, müptela kılmak. (TS)
- tuş olmak:** (57v5, 185r4) Yönelmek, rastlamak, karşılaşmak, nail olmak, erişmek; rast gelmek, isabet etmek, erişmek, yönelmek. (TS)
- tutagelmek:** (77v6) Alıp gelmek, yanında getirmek. (TS)
- tudaş olmak:** (184v12) Karşılaşmak, rastlamak, yaklaşmak. (TS)
- unat görmek:** (13r2) Dosdoğru bakmak, layıkıyla görmek.
- unıdılup kalmak:** (147r4) Büsbütün unutulmak.
- uruşgan olmak:** (89v2) Mücadeleci olmak, çarpışan olmak.
- uryân eylemek:** (120v6) Çıplak hale gelmek. *mec.* Dünyadan ve maddî varlığından soyunmak.
- uryân gitmek:** (108r3) Çıplak ölmek, hiçbir şeysiz gitmek.
- uşağ dutmak:** (82v7) Gevşek davranmak, bıkmak, ihmal etmek, ihtiyatsız bulunmak. (TS)
- uşağ olmak:** (31r2) Bıkmak, gevşek davranmak, ihtiyatsız bulunmak, ihmal etmek. (TS)
- utlu olmak:** (207v1) Utanmak, mahcubiyet duymak.
- uzadı gitdi:** (18v2) Uzun yaşamak, ebedî hayata kavuşmak.
- üç buçuk okumak:** (89v1) Yarım yamalak öğrenim görmek, az buçuk bir şeyler okumak.
- ümîd dutmak:** (180v2) Ümitlenmek.
- üstün kımak:** (204r1) Üstünlük sağlamak, daha değerli saymak, daha çok değer vermek.
- vâcib olmak:** (120v3) Yapılması gerekmek.
- va'de eylemek:** (60v6) Söz verme, önceden zaman vermek.
- va'de êrmek:** (125r4) Süre bitmek, zaman dolmak.
- va'de kesilmek:** (90r6) Söz verilmek, taahhüt edilmek; herkese yaşayacağı kadar ömür takdir edilmek.
- va'de yetişmek:** (15v4) Verilen ömür bitmek, ecel gelmek.
- vakti yetmek:** (187r4) Zamanı erişmek, vakti gelmek.

- var eylemek:** (100r6, 173r4, 186r4, 186v3) Yaratmak. (MSL)
- var gücini:** (137r1) Sahip olunan her şeyi.
- var imdi:** (99r1) Haydi artık. (TS)
- varıgelmek:** (127v6) Varıp gelmek.
- var olmak:** (18v5, 28v4) Mevcut bulunmak. (TS)
- vaşf eylemek:** (169r6) Övmek, methetmek.
- vāşıl olmak:** (43r2) Ulaşmak, erişmek. (MSL)
- vaz gelmek:** (66v2) Vazgeçmek, feragat etmek. (TS)
- vebâller boynunđda kıalmak:** (182r3) Suçları üstünde olmak, günahları yüklenmek.
- vefâ-dâr olmamak:** (206r3) Dostlukta süreklilik göstermemek.
- vîrân olmak:** (173v3) Yıkılmak, harap olmak.
- yabana atmak:** (83r3) Önem vermemek, kendinden uzaklaştırmak.
- yad kılmak:** (73r5) Yabancı saymak, uzak tutmak.
- yağma olsun:** (155r1, 155r1, 155r2, 155r3, 155r4, 155r5, 155v1) Yağmalansın, yağma edilsin, isteyen alsın. (MSL)
- yağmaya vèrmek/yağmaya vermek:** (107v7, 108r1, 108r2, 108r3, 108r4, 108r5, 108v1, 159v3) Gözden çıkarmak. (MSL)
- yaķasını dutmak:** (22r4) Yakasından kuvvetle tutmak, yakasına yapışmak.
- yaķın bilmek:** (39v6, 121r3) İyice bilmek.
- yaķın gelmek:** (113v3) Yaklaşmak, gelmekte olmak.
- yaķın olmak:** (19v3) Yakın bulunmak, mesafesiz olmak.
- yaķın varmak:** (121v5) Yaklaşmak, yakın olmak; sıkı ilişki kurmak.
- yalan yańlış/yańlış yalan:** (81r1, 115v4) Doğru olmayan; doğru ve düzgün olmasına önem verilmeden, üstünkörü yapılmış veya söylenmiş.
- yalan söylemek:** (70r6, 96v1, 167v4) Gerçeğe uymayan şeyler söylemek. (MSL)
- yalan olmak:** (85v2, 90v5) Boşa çıkmak, sonuçsuz kalmak, havada asılı kalmak.
- yalıncaķ olmak:** (126v5) Yoksul olmak, hiçbir şeysiz olmak, fukaralık çekmek.
- yarağında olmak:** (4r5) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)
- yaraķ etmek/yaraķ ètmek:** (75v3, 99v3) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)
- yaraķ eylemek:** (112r5, 170v5) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)
- yaraķ kılmak/yarağ kılmak:** (32v5, 51v4) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)
- yarağ olmak:** (174v2) Hazırlık yapılmak. (TS)
- yaramazını şeşirmek:** (95v1) Uygunsuzları ayırmak, kötü olanları ayıklamak.

- yaramaz olmak:** (117v2) Zorlu olmak; kötü olmak, zararına olmak.
- yār edinmek:** (203v1) Yardımcı edinmek, dost edinmek.
- yargısı ürümek:** (122v4) Hükmü geçmek.
- yarına kalmak:** (42r6, 42v2) Ahirete kalmak, ahirete ertelenmek.
- yarına koymak:** (53r5) Yarına bırakmak, ahirete ertelemek.
- yārī kılmak:** (52r5, 123v3) Yardım etmek, yardımcı olmak.
- yār olmak:** (18v5, 27v3, 28v4, 121r4, 206r3) Dost ve yakın olmak; yardımcı olmak.
- yaşadığını yaş eylemek:** (135r1) Yastığını ıslatacak kadar çok ağlamak, çokça gözyaşı dökmek.
- yaş dökmek:** (135r1, 137r1, 137r2) Yaş akıtmak, ağlamak, gözyaşı dökmek.
- yatlı olmak:** (206v6) Kötü olmak, uğursuzluk taşımak, fenalaşmak.
- yavı kılınmak:** (127v7) Kaybedilmek, kaybolmak, görünmez olmak. (TS)
- yavı kılmak:** (205v2) Kaybetmek, yitirmek. (TS)
- yavı varmak:** (7r1, 77v2, 106v6, 177r3) Kaybolmak, zayi olmak, yitmek. (TS)
- yavu kılmak:** (188v6) Kaybetmek, yitirmek. (TS)
- yavuz hū:** (14r1, 30v4, 45r2) Kötü huy, kötü yaratılış.
- yavuz göz:** (105r6) Kem göz, nazar değen göz. (TS)
- yavuz iş:** (52v5, 54r2) Suç, günah, seyyiat. (TS)
- yaz u kış:** (25v5, 129r5) Bütün ömür.
- yèdügi yoksul eti içdügi kan olmak:** (92r5) Başkalarının sırtından özellikle yoksullar üzerinden geçinmek, insanlığını kaybedip halka zulüm etmek.
- yègrek olmak:** (24r6) Daha iyi olmak, tercih edilebilir bulunmak, üstün tutulmak.
- yèle vermek:** (15v3, 16r6) Heder etmek, heba etmek, mahvetmek. (TS)
- yeñi yaz:** (173r2) İlkbahar. (TS)
- yeşsüz gönlek:** (81r4) Kefen.
- yèr altına indürmek:** (176r2) Ölüyü mezara koymak.
- yèr degmemek:** (164r5) Yer yakışmamak, yeri uygun olmamak.
- yère şalmak:** (94v4) Ayaklar altına bırakmak, terk etmek, vazgeçmek.
- yère urmak:** (187v3) Perişan etmek. (MSL)
- yère yüz urmak:** (38v5) Yüz sürmek, yere kapanmak; rağbet etmek. (TS)
- yèrin dutmak:** (157v6) Yerini almak, yerine geçmek.
- yerini kılmak:** (164r5) Yerini tutmak, yerine geçmek. (TS)
- yèrlü yerine kımak:** (180r1) Olması gereken yere koymak, kendine ait yere yerleştirmek.
- yèr olmak:** (30r1) Yer edinilmek, önem kazanılmak.
- yèr ölçmek:** (165v4) Her şeyi detaylıca hesaplamak, ince ayar yapmak.

y r    bulmak: (203v1) Yerine gelmek. (TS)

yes r eylemek: (163v5) Esir etmek, tutsak etmek, buyruğu altına sokmak.

yes r olmak: (122r2, 163v5, 163v6) Kendini kaptırıp m ptel  olmak, buyruğu altına girmek. (MSL, es r olmak)

y tmi  iki dil: (124r4, 136r5, 203r2, 204r1) Yeryüzündeki bütün diller.

y tmi  iki millet: (104r7, 119v2, 184r6, 189r2) Bütün insanlar, istisnasız herkes, birlik, bütünlük.

yıl on iki ay: (33v6) Senenin on iki ayı.

yolı yere: (98v3) Bo u boşuna, gereksiz yere.

yol bulmak: (89r1, 107r2, 190v5) Fırsat bulmak; benliğine girmek, etkilemek. (TS)

yol çekmek: (163r7) Yol almak. (TS)

yol doğmak: (193v3) Sürekli olarak yol yürümek.

yol eylemek: (99v4) Yol açmak, yol yapmak.

yol  tmek: (56v1, 111v6) Yol açmak, yol yapmak.

yol göstermek: (124v2) Kılavuzluk etmek, ne yapılması gerektiğini göstermek, rehberlik etmek. (MSL)

yol iletmek: (79v2) Yöneltmek. (TS)

yol kesmek: (100v4) Geçmesine engel olmak, durdurmak, engellemek.

yol  ıra: (62r2) Yol boyunca. (TS)

yol urmak: (11r4, 21v1) Yol kesmek, yol vurmak. (TS)

yol varmak: (76r3, 147v4, 164v1, 193r7) Yol gitmek, yola devam etmek, doğru yoldan gitmek; amaca ulaştırmak. (TS)

yol v rmek: (79r6) İzin vermek, müsaade etmek. (TS)

yola düşmek: (57r1, 124r3, 124v2) Yola çıkmak, yola koyulmak, yol almaya ba lamak, hedefe varmak için bulunduğu yerden ayrılmak.

yola gelmek: (79r3, 79r3, 103r2, 110r4, 136v3, 154r6) Dik bağlılığı bırakıp doğru yolu bulmak, düzelmek, uslanmak, ıslah olmak. (MSL)

yola girmek: (56r1) Yola çıkmak, yola düşmek, yola koyulmak. (TS)

yola gitmek: (115r2) Yolculuğa çıkmak, sefere varmak.

yola varmak: (57v1, 164r4, 199r2, 199r3) Yol gitmek, yola devam etmek, doğru yoldan gitmek. (TS)

yoldan azmak: (7r5, 83r5, 119r6, 164v6, 165r6) Yolunu  a ırmak, doğru yoldan sapmak, yanlış yola gitmek.

yoldan  almak: (26r3) Gitmeye niyet ettiği yere gidememek, yoldan ayrılmak, uzaklaşmak.

- yoldan kımak:** (194v5, 195r2, 204v2) Yoldan alıkoymak, yola gitmesine izin vermemek.
- yolda ölmek:** (142r3) Uğurda canını vermek.
- yoldaş edinmek:** (127r3) Yol arkadaşı yapmak, dost edinmek.
- yoldaş eylemek:** (134v1, 134v2) Yoldaş etmek, arkadaş etmek, yol arkadaşı yapmak.
- yoldaş olmak:** (12v2, 14r3, 16v3, 33v1, 33v2, 71r2, 114v3, 156v1, 167v5, 167v6, 167v6, 176v6, 178r2, 185r1) Yol arkadaşlığı yapmak, birlikte olmak; dost olmak, arkadaş olmak.
- yolu almak:** (26v1, 26v2) Yolunu kesmek, yoluna çıkmak. (TS)
- yolu bağlamak:** (14v4) Yolunu kesmek, engel olmak. (TS)
- yolın almak:** (8r3) Yolunu kesmek, yoluna çıkmak. (TS)
- yoluğa gelmek:** (77r2) Karşısına çıkmak. (TS)
- yoluğa geçmek:** (77r2) Doğru yola girmek, yoluna devam etmek.
- yort u şavul:** (112v1) Koş, çekil, uzaklaş. (TS)
- yumış oğlanı:** (100r5) Hizmet eri, hizmetçi, hizmetkâr. (TS)
- yuvadan uçmak:** (136r2) Evinden barkından ayrılmak. (MSL)
- yükin bağlamak:** (46r3) Yükü taşınabilecek şekilde hazırlamak; yükünü tutmak. (TS)
- yükin dutmak:** (100r1) Dolu hale getirmek, alabileceği kadarını almış olmak; zenginleşmek.
- yüki yétmek:** (66v3) Ağırlığı yeter derecede olmak, yükü ağır olmak.
- yüksekden bakmak:** (164v5) Büyüklük taslamak, kibirlenmek, büyülenmek.
- yüksek üzme:** (52v2) Yüksekte uçmak, diğerlerinden daha değeri olmak, üstün olmak.
- yüreği yanmak:** (85r4) İçi yanmak, çok fazla acımak.
- yüzi kıalmamak:** (21v5) Yeni bir durum için cesareti kıalmamak, karşısındakinden sıkılmak.
- yüzün yere urmak-1:** (144r3) Başvurmak, müracaat etmek. (TS)
- yüzün yere urmak-2:** (64v1) Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak. (TS)
- yüzi şulu:** (197v7) Yüzü taravetli, parlak, güzel, asil yüzlü; şerefli, namuslu, hayâ, hicap sahibi. (TS)
- yüzi şuyı himmeti:** (74r4) -nin sâyesinde, yüksek hatırı için, şerefi hürmetine.
- yüzleri kıara kıpmak:** (115v6) Yüzleri kıara olmak, yüzleri kıarmak, alını karalı olmak.
- mec.* Utançları, kusurları ortaya çıkmak.
- yüz süriyi varmak:** (122r5, 154v5) Yüz sürmeye gitmek, huzurda yere kapanmaya varmak.
- yüz kıutmak (dutmak):** (61r1, 61r3, 83v3, 126r2, 129r3, 195r5) Yönelmek, teveccüh etmek, meyletmek, rağbet etmek. (TS)
- yüzü ak:** (128v3) Utanılacak bir suçu yok, alını açık. (MSL)

yüzü kara: (5v3, 115v6, 119v4) Bir ayıbı, utanılacak bir kusuru olan.

yüzünü ağ ètmek: (95r6) Yüzünü ağartmak, iftihar kaynağı olmak. (MSL)

yüz yere bırakmak: (19v4) Yüzüstü bırakmak.

zafer eylemek: (187r2) Sonuç elde etmek, amacını gerçekleştirmek.

zāhirün neyise bāṭınun oldur: (53r6) Dışın neyse için de odur, dışın içini yansıtır.

zahmetlü olmak: (207r6) Meşakkatli olmak, sıkıntı vermek.

za'if olmak: (116r6) Zayıflık göstermek, güçsüz olmak.

zākir olmak: (139r2) Zikreden olmak; ilahi okuyan olmak.

zālimlik eylemek: (115v6) Zulüm ve haksızlıkta bulunmak, merhametsizlik göstermek.

zār eylemek: (187v2) Perişan etmek, sonuçsuz bırakmak.

zārī kılmak: (61v3, 97r5, 145r2) Ağlamak. (MSL)

zebün olmak: (146v3, 198r7) (Bir kimseye veya şeye) Âciz kalacak kadar bağlanmak; zayıf ve düşkün duruma gelmek. (MSL)

zekāt vermek: (35v2, 36r1, 37r4) Zekāt yükümlülüğünü yerine getirmek, malının bir kısmını yoksullara dağıtmak.

zencir urmak: (38r4) Zincir bağlamak. (MSL)

zerre görünmemek: (20v3) Hiçbir değer taşımamak, en ufak tehdit oluşturmamak, hiç etkilememek.

zerre-i mişkāl: (117r1) Gramı gramına hesaplamak, hassas dengeleri gözetmek.

zevāl cān: (93v3) Sonlu, ölümlü can.

zevāl èrmek/zevāl ermek: (62r6, 93v3, 131v6) Yok olmak, zeval bulmak, sonu gelmek.

zevāl olmak: (59r5) Bozulmak, kötüye dönmek.

zevke düşmek: (199v5, 204v5) Eğlenceye dalmak, rahat ve eğlencenin tadına varmak, zevk u safa sürmek.

zıkr ètmek/zikir ètmek: (69v1, 115r4, 122r1, 198r6) İsmi söylemek, adını anmak; Allah'ın isimlerini ibadet maksadıyla arka arkaya söylemek. (MSL)

zıkr eylemek: (174v1) Allah'ın isimlerini ibadet maksadıyla arka arkaya söylemek. (MSL)

zıkr ü tesbīh kılmak: (195v3) Zikretmek ve tespihte bulunma, Allah'ı noksan sıfatlarından tenzih etmek; devamlı söylemek, vird haline getirmek.

zindān eylemek: (120v4) Tuzağı tertipleyenin başına çalmak, geri çevirmek, dar etmek.

zindāna urmak: (7v5) Zindana atmak, hapsetmek. (TS)

zīr ü zeber eylemek: (187r6, 188r6) Alt üst eylemek.

ziyān işlemek: (31v2) Zarar vermek, hasara uğratmak, incitmek.

zulm eylemek: (208v1) Eziyet etmek, işkence etmek. (MSL)

3.1.2. Tasavvufî Deyimler ve Mecazlar

âb-ı hayât akıtmak: (56v1) Su, özellik itibariyle hayat vericidir. Burada söz konusu olan, insanlara ebedî hayat bahşeden ölümsüzlük suyu olduğu için, âb-ı hayat akıtmanın tasavvuftaki karşılığı irşat ediciliktir. Mürşitlerin sözleri, öğütleri ve nefesleriyle insanlara ilahi aşk ve muhabbet çeşmesinden sunmaları ve insanları irşat etmeleridir ki bu çeşmelerden içenler, sonsuz hayata kavuşup beka bulurlar.

âb-ı hayât içmek: (112r3, 208r4) Âb-ı hayat, zulümât (karanlıklar ülkesi) içindeki ölümsüzlük suyudur. Oraya ulaşip bu sudan içmek için dünyadan ve nefsin karanlıklarından geçmiş olmak lazımdır. “İnsana ebedî hayat bahşeden ölümsüzlük suyundan içmek” anlamına gelen deyim, hayattayken bir mürşide bağlanarak ondan istifade etmek, ilahi aşkı tatmak ve dünya hayatını fırsata çevirip kalpte marifet ışığını yakalamak anlamındadır. Bu durumdaki “müminler ölmezler; bilakis fena evinden beka evine naklolurlar.” (SMI, s. 251)

adım adım yâr ölçmek: (165v4) Her şeyi en ince noktasına kadar hesaplamak; kader ve kaza için zemin hazırlamak demektir.

ağ üstüne kara dizmek: (131r4) “Ak olanı kara yapmak, ümmî olmak, okuma yazma bilmemek anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ümmî olmak iyidir.” (SU, s. 32) Bu anlamın dışında deyim farklı anlamlara da gelebilmektedir. Örneğin, ağ (ak) ile “sayfa, defter, kitap, beyazlık”; kara ile “kalem, yazı, mürekkep” kastedilir. İlahi aşkı yaşamamış ve gönül ehli olamamış âlim geçinen bazı kişilerin yerilmesi ve karalanması için de kullanılan bir deyimdir. Böyle kişilerin, derinliği olmayan ve ilmin özünden uzak çokça kitap yazmaları, bazen beyazı kirletmekten öteye geçemez. krş. bk. **karayı ağ üstüne yazmak.**

ağzına şeker almak: (57v5) Tasavvufta şeker sözcüğü sembolik olarak kullanılır ve “tatlı söz; ilim, feyiz; Hak sözü, ilahi sözler” gibi anlamlara gelmektedir. Beyitte deyim, tadı ve etkisi olan ilahi sözler söylemek anlamında kullanılmıştır.

ahvâlini (dêmek) söylemek: (52r3, 101v4, 175r1) Ahvâl, hâl kelimesinin çoğuludur ve sözlük anlamı “bir hâlden diğerine geçmek” veya “bir şeyin sıfatları, keyfiyetleri” demektir. Tasavvufî anlamı ise “istek, kasıt ve çaba olmaksızın kalbe gelen mana” demektir. Daralma, ferahlama, hüzn, heybet, coşkunluk gibi durumlar yüce bir makamdan arif salikin kalbine iner, kalıcı olmaksızın kısa sürede yok olur. Amellerini düzeltmiş kişilere hâller iner ve

kişinin ilerlemesine yardımcı olur. Beyitte Hak âşığının niteleyemediği, kalıplara ve ifadelere sığmayan durumlarla karşılaşmasını anlatmak için söylenmiştir. (SCS, s. 41-42)

‘aklı beleşde kımak: (168v1) Aklını kullanamamak, kendini bilgisiz bırakmak ve başka şeyler düşünüp onlarla ilgilenmek anlamlarına gelen deyim, kişinin kulluğun meşalesi olan aklını kullanamaması sonucu hak ile bâtılı, itaat ile isyanı, ilim ile cehaleti birbirinden ayırt edememesi ve bu yüzden vahdet mertebesinden mahrum kalması demektir.

a’ māl dartmak: (210r2) Amelleri tartmak, kulun dünyadayken işlediği her türlü iyi ve kötü fiilin Allah tarafından ortaya konulup değerlendirilmesi demektir. Dünyadayken kim zerre kadar sevap işlese karşılığını alacak, kim zerre kadar günah işlese eğer kul tövbe edip Allah tarafından affedilmediyse cezasını görecektir.

anadan toğmış gibi gelmek: (120v6) Anadan doğma hâli masumiyeti, tertemiz olmayı, günahsızlığı ve hiçbir şeye sahip olmamayı anlatan hâldir. Bu, aşk yolundaki dervişin dünyaya ait her şeyden vazgeçmiş, ilahi nurdan nasibini alarak hakikat deryasına girmiş hâlidir.

anağa kâbin kıydurmak: (154v4) Dîvân’daki şathiyyeli ifadelerden biridir. Konu hakkında değişik şerhler yapılmıştır. Gölpınarlı’ya göre “ana” unsurlardır. Nikâh kıydırmak, onları tabiatine bırakmak demektir. Böylece kişi unsurların hükmünden çıkmış olacaktır. Yine mürşid-i kâmile gönülde yer vermek, ondan vahdet sırlarını öğrenmek ve böylece vahdete ermek şeklinde şerhi de yapılmıştır.

aşlına kıtmak: (179v5) Bir şeyi esasına, hakikatine döndürmek demektir. Bütün yaratılmışların aslı ilahi nurdur. O’ndan gelmişler ve yine O’na döneceklerdir. Allah’ın hışmı ve rahmeti yaratılmışları asıllarına döndürmek için vesiledir. Hışm ile heybete kapılırlar ve daralırlar; rahmet ile üns hâline geçerler, açılırlar.

‘avratuñ boşamak: (154v4) Şehvete düşkünlüğü bırakmak demektir. Nefsin eğilimi bedenî arzulara düşkünlük ve ölçüyü aşan isteklerde bulunmak üzerinedir. Sufiler şehveti oduna benzetmişler, sahibini yakana kadar söndürülemeyen bir yangın gibi görmüşlerdir. Ateşe odun attıkça sönmeyeceğini, ancak Allah’tan korkarak din nuruyla şehvet ateşine su serpilebileceğini söylemişler ve bunun için sabrı öğütlemişlerdir. (MTTS, s. 957-960)

ayağı hâkin başuğa tâc eylemek: (43v1) Ayağı toprağını başına taç etmek, birine karşı duyulan saygı ve hürmetin büyüklüğünü anlatmak için kullanılan bir deyimdir. Tasavvufta bir yağmur damlası durumunda olan dervişe ilahi aşkı öğreten, himmetiyle de vahdet denizine ulaşmasına yardımcı olan gönül erlerine kul köle olunur ve onların ayağı toprağına talip olunur.

‘ayne’l-yaķın görmek: (160r3, 167r6) Müşahedenin ilim perdesini yırttığı makama yükselerek kalbin müşahade yoluyla hakikî vahdeti görmesi demektir. Bu makamda elde edilenler keşif ve ilham yoluyladır. Sufilerin şathiyyeli ifadelerinin çoğu bu makamda ortaya çıkmıştır. Uzlette olan kişiye, kişi eğer perdelerden kurtulduysa, gâib olan haşr âlemi gösterilebilir. Ruh zahirî hislerden ilgisini keserek içe doğru yönelince maddî olan idrak ve duyum hâlleri zayıflar, manevî hâller ise güçlenir. Zikirle gelişen ruh, ilim mertebesinden şuhûd (temaşa, keşf) mertebesine yükselir. Bu şekilde perdeleri açılan ruh, hakikatine kavuşur ve idrakin en üst mertebesine ulaşır. Bu durumdaki ruh, Rabbanî lütuflara, ledünnî, sırrî ilimlere ve tecellilere nail olur. İşte bu keşf makamında olan kişiler, başkalarının idrak edemedikleri varlığın hakikî mahiyetini idrak ederler. Aynı şekilde ileride olacak hâdiseleri ekseriya olmadan evvel idrak ederler ve sahip oldukları himmet ve ruhânî kuvvetler sayesinde maddî varlıklar üzerinde tasarruf (tesir) ederler. Gerçek sufiler bunlara itibar etmezler ve bunlardan başkalarını haberdar etmezler. İstem dışı olarak kendilerinden böyle şeyler vâki olsa bunu bir imtihan (mekr) sayarlar ve derhal Allah’a sığınır. (İHŞ, s. 242-243)

ayruk yêdügile toymamak: (51r4) Başkasının yediğiyle doymamak demektir. Herkesin öncelikle kendi hayatından sorumlu olduğunu anlatmak için söylenmiştir. “Başkasının suç ve günahları seni etkilemeyeceği gibi başkasına ait iyi amellerden de sana bir fayda gelmez” anlamındadır.

ayun on dördi: (104v6) Kişinin noksansız ve tam hâle gelerek insan-ı kâmil mertebesine ulaşması ve Hakk’a ayna olması demektir. Ayın on dördü, “ay takvimine göre dolunay zamanıdır. Ayın en güzel görüntüsü olan dolunayın ayın on dördüne denk gelmesi sebebiyle güzelliğin ve parlaklığın sembolüdür. Mûtezile inancındakiler, Allah’ı görmenin imkânsız olduğuna inanırlarken, sünnet ehli, Peygamberimizin ‘Aydın on dördüncü gecesi, ayı semada gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz.’ hadisine göre Hakk’ı görmenin mümkün olduğu kanaatindedir. Hak, kendi âşıklarına, kendini müşahade etme lûtfunda bulunur da, böylece Hak’tan ayrı düşmenin verdiği ümitsizliği, kalp kırıklığını giderir.” (MTTS, s. 1155)

bâc vèrmek: (103v4) Bâc vermek, “vergi vermek, harç vermek” demektir. Beyitte ilahi aşk için taht ve tâcın, cübbe ile hırkanın harç olarak verilmesi gerektiği söylenmektedir. Buna göre bâc vermek ödün vermekle ve bir şeylerden vazgeçmekle ilgilidir. Deyim ilahi aşk için tüm makam ve mevkilerden feragat etmek bu şekilde nefsin olumsuz anlamda yükselişini durdurmak anlamındadır.

baħra ƣalmak: (18r3, 166v2) krş. bk. **deħize ƣalmak.**

baħrî olmak: (119v3, 121v4, 178r6, 201r4) Bahrî sözcüğü tasavvufta daha çok “mürît” anlamında kullanılmaktadır. Bahrî olmak ise “şeriat ve tasavvuf alanında ihtisas sahibi olmak, derinliğe, genişliğe ve sırlara talip olmak” anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda seyr-i sülûk düzlemindeki müridin başlangıç ilimlerini alıp marifete doğru yönelmesi, bu yolculuk esnasında tıpkı deniz gibi dinî hâl ve hisler içinde bulunmasıdır.

bal u şeker yèmek: (155r6) İlim ve feyiz almış olmak bu sayede insanları incitmeyen ve tamamen özlerden meydana gelmiş tatlı sözler söylemek demektir. Ayrıca deyim, Allah’ın sözlerini veya Allah’la ilgili güzel sözler söylemek anlamlarını da taşımaktadır. Halk dilinde “ağzından bal damlamak” şeklinde yakın anlamlısı mevcuttur.

balı yağa ƣatmak: (91v3) Güzel olan iki şeyi bir araya getirerek daha güzel şeyler elde etmek demektir. Beyitte bal şeriat, yağ da tarikattır. Âşığın şeriat ve tarikatı birlikte yaşayıp bu şekilde gönül ehli olması kastedilmiştir.

ballar balını bulmak: (155v1) Bal sözcüğünün öz ve tat kelimeleriyle yakınlığı bulunmaktadır. Bu bağlamda deyim, “hakikat makamına ermek, hakikatlerin özüne kavuşmak, vahdeti bulmak” anlamlarına gelmektedir.

bardağın ƣoldurmak: (112r2) Bardak sözcüğü, Eski Anadolu Türkçesinde “testi” anlamında kullanılır. Tasavvufta “testi”nin karşılığı insan kalbidir. Deyim, mürşidinin söz ve davranışlarından yararlanmak, yine Âb-ı hayatın çeşmesi olan mürşid-i kâminden Allah’ın nurunu alarak, kalbini feyizle doldurmak anlamındadır.

baş kesmek: (20r3) Baş eğerek saygı selamı vermek, alçakgönüllü davranmak anlamındadır. (TS, baş kesmek) “Aynı zamanda sufilerin bilhassa Mevlevî ve Bektaşilerin geleneklerinden biridir. Sağ ayağının başparmağını sol ayağın baş parmağı üzerine koymak,

eller düz ve parmaklar açık olarak sağ kol, sol kolun üstüne gelmek üzere elleri omuz başlarına çaprazvari götürmek, sonra da belini bükmemek şartıyla başını öne doğru göğse eğmek, böylece niyazda bulunmak ‘baş kesmek’ tir.” (AG-2, s. 45)

başına od kıymak: (42v2) Baş sözcüğü ile beden ve can kastedilmiştir. Deyimin anlamı, canını ateşe atmak demektir. İnsanlar kendi ateşlerini kötü amelleriyle birlikte kendi yanlarında götürürler. Bu dünyada yaşantısını iyi amellerle süsleyemeyip hayvanî nefisleriyle yaşayanlar, amellerinin neticesini, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemde alırlar. “Ateş, insanlardan zahir ve bâtında Allah’ın suretinin kendisinde gözükmeyişi kimseleri talep eder.” (İAS, s. 83)

başını top eylemek: (138r6) Topla kastedilen çevgan oyunundaki toptur ve tasavvufta “âşık” yerine kullanılır. Başın top eylemesi, her şeyin başa gelmesinden dolayıdır. Tasavvufta âşık, aşkın getirdiklerinin döverecek uslandırdığı bir çocuk gibidir. Deyim; âşığın ilahi aşk yolunda oradan oraya yuvarlanması, bu yolda bela ve zorluklarla karşılaşması, özellikle nefsiyle mücadelesinde türlü sıkıntılara maruz kalması anlamında kullanılmıştır.

bâkın gözin açmak: (103v1) bk. **göñül gözin açmak.**

belden zünnâr kesmemek: (159r3) Zünnâr, keşişlerin bellerine bağladıkları kuşaktır. Deyimin beyitteki tasavvufî anlamı dünyaya gönül vermek, benliğini ve bencilliğini bırakmamak şeklindedir. Asıl olan, kişinin nefsine hizmet etmeyi bırakması, maşukuna hizmet kuşağını beline kuşanmasıdır. Yine tasavvufta “eline, diline, beline sahip çıkmak” edepi olmanın şartı sayılmıştır.

benin demek: (11v4) Benlik taslamak, kibirlenmek, gücüne ve maddî varlığına güvenmek anlamlarına gelen deyim, insanın hükümranlılığının kısa ve geçici olduğunu anlatmak için kullanılmıştır. Bununla ilgili “Ben demek şeytan işidir.” atasözü vardır.

benliğin elden kıymak: (195r3) Benlik duygusundan kurtulmak, bu duyguyla birlikte gelişen bencillik ve kibir gibi duyguları hayatından tamamen çıkarmak anlamındadır. Benlik, yalnızca Allah’a mahsustur; kulun benliği yoktur. Tasavvufta benliğin şeytan işi olduğu ve ben diyenin irşat edilemeyeceği söylenegelmiştir.

benligünden geçmek: (155r2) Benliğinden vazgeçmek demektir. Deyim, kişinin Hakk’a ulaşmasının önündeki en büyük engellerden olan benliğinden ve maddî varlığından kurtulması, nefsinin arzu ve isteklerinden sıyrılması, makam ve mevkillerde gözü olmaması anlamındadır.

benligün defterin dürmek: (93v2) Kişideki benlik duygusunun tamamen silinip benliğin öldürülmesi anlamına gelmektedir.

benlik adın gidermek: (90v6) Kişinin ben demeyi bırakması ve ben ile ilgili tüm tanımlamalardan kurtulması demektir. “Nefsim, ruhum, kalbim, bedenim, bütünüm, parçam demek kişinin bu dünyadaki benliğine ait göreceli hakikatlerdir.” (KA, s. 87) Kişinin kendine bağladığı bu gibi durumlar onu vahdet yolundan alıkoyar.

bir gözile bakmak: (70r7, 152r4) İlk anlamı, insanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeden onlara eşit gözle bakmak, onlara değer vermek demektir. İkinci anlamı da tüm evrene vahdet gözüyle bakmak demektir. Hakikatte mutlak ve tek varlık Allah’ın varlığıdır. Kesret (çokluk) durumunda görülen bütün canlılar, Allah’ın bir yansıması, onu aksettiren bir ayna gibidir. İşte bu kesret içinde vahdeti görmek ve vahdete ulaşmaya çalışmak, bir gözile bakmaktır.

bir kırık ağacımdum yol üzre düşmüşidüm: (154r3) Kişinin ilahi aşk, ilim ve feyizden uzak kalmışlığı, hikmetsizlikle ölmüşlüğüdür. Bu durum, kişinin kendisinde yeni bir hayatın belirmediği, dünyanın fâniliği içinde yok olup gitmeye yüz tutmuş, beka bulamamış hâlidir.

bire iki dêmemek: (150r4) Vahdeti yaşamak, her şeyde Hakk’ın tecellisinin varlığını bilmektir. Ayrıca birlikten maksat, inançta, dilekte, sevgide, törende, neşede ve elemde birliktir, bu da bilhassa uyulan kişinin kudretiyle gerçekleşir. İnançta gevşeyiş ikiliği meydana getirir. Fakat bu ikilik, gittikçe çözülmeye, bölük bölük olmaya varır. (AG -2, s. 56)

birile birlik eylemek (bir olmak): (138v1, 167v1, 167v3) Kulun Allah huzurunda zikir ve çeşitli ibadetler yoluyla tasarrufu fâni oluncaya kadar kendini hiçleştirme çabasıdır. Bunun sonucunda kişi aşağılık sıfatlarından kurtulur ve Allah’ın ahlakıyla ahlaklanmaya; yani Allah’ın Kur’ân’da zatını tanımladığı övülesi niteliklerini, kendi niteliklerinin yerine koymaya çalışır. Kişi böylece birlik içinde yeni ve daha üstün bir hayata erişmiş olur.

birliğe bitmek: (77v4, 124r5, 126r6, 131r5) Vahdete ermek, içte ve dışta şirkten kaçınmak, ikiliği terk etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte kesretten (çokluk) vahdete (birlik) erişmek ve gönülde Allah'tan başka hiçbir şeye yer vermemek anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta birlik, gerçekte bir olan Cenabıhak'tır. Sufiler için, kalabalık halk içinde Allah'ı unutmamak ve O'nu zikretmektir. (HHC, s. 88)

birlik hânına kıanmak: (155r3) Allah'a kalpten inanıp ikiliğe düşmemek, vahdetten ayrılmamak anlamında kullanılmıştır.

birlik maķâmın dutmak: (167r3) Hak yola girmek, tarikata girmek, bir olan Allah'ın emir ve yasaklarına uymak, tasavvuf ehlinden olmak anlamındadır. Tasavvufta, birlik makamı gönül birliğinin gerçekleştiği manevi menzil (durak) anlamındadır. (HHC, s. 88)

bostânlar başın bulmak: (155r5) Sözlükte “koku yeri, bağ, sebze bahçesi, kavun karpuz tarlası” gibi anlamlara gelen bostan sözcüğü, tasavvufî olarak “ilim ve feyzin saçıldığı yer, tekke, dergâh, cömertlik, fetih makamı” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Deyim, mürşid-i kâmilî bulup ondan ilim ve feyz almak, Allah'ın iyiliklerine ve cömertliklerine kavuşup fetih makamına yükselmek anlamındadır.

boynuņa biti şalmak: (204v7) Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâ suresi 13. ayette “Her insanın amelini boynuna yükledik. Kıyamet günü kendisine, açılmış olarak karşılaşacağı bir kitap çıkaracağız.” denilmektedir. Beyitteki deyim bu ayete işaret etmektedir.

budaķları oda girmek: (62r6) Bu dünyada fırsat varken nefsin terbiye edilmesi, hata ve kusurların ortadan kaldırılıp kişinin olgunlaştırılması anlamındadır. Aksi takdirde kişi hata ve kusurlarından ötürü cehenneme girecektir.

cân bedenden uçmak: (161r2) Kişinin ruhunu teslim etmesi, ölmesi demektir. Cân, uçmak özelliğinden dolayı kuşa, beden de onu çevreleyen kafese benzetilmiştir.

cân budağa aşmak: (173r6) Yüreğini ortaya koymak, gönlünü aşka açıp aşka hazır olmak ve aşka karşılık vermek anlamındadır. Dervişin Allah aşkı için yüreğini ortaya koymasını, açık yürekliliğini ve bu yoldaki kararlılığını belirtmek için kullanılmıştır.

cân gözi görmek: (191v2) bk. **gönül gözi görmek.**

cān gözin açmak: (181r5) bk. **göñül gözin açmak.**

cān içinde iz bulmak: (166v2) Sufiler bâtınlarına yönelip Hakk'ı kendi özlerinde arayan kişilerdir. Bu bağlamda deyim, ilahi aşkı yaşayan dervişin bu dünya ve nefis perdelemesinden kurtulmasıyla kendisini Hakk'a götürecek olan marifet ışığına kavuşmasıdır.

cāna kıymak: (184v2) İnsanın kendi niteliklerini yok etmesi demek olup isteğe bağlı bir ölümdür. “Ölmeden önce ölünüz.” hadisinden hareketle Allah'tan başka bütün istekleri yok ederek tam bir teslimiyet hâlinde olmak anlamına gelmektedir.

cānın vermek: (74v3) İlahi aşk için bu dünyanın isteklerinden vazgeçmek, aşk yolunda tüm zorluklara katlanmak, bedensel ölüm de dâhil olmak üzere maddî varlığından fedakarlık edebilmek anlamlarını taşır.

cānın yenilemek: (160v7) Canına can katmak, yaşama gücü vermek, ölümsüzlük vermek demektir. Allah'ı kendine yâr edinen kişilerin kalplerinde sakinlik, huzur ve manevi güç üst noktalara çıkar. Bu dünyanın fâniliği içinde geçip giden canlar, ilahi aşk sayesinde ölümsüz hâle gelir.

cānsuz gelmek: (106r3) Manevi yolculuğunda nefsini ve nefse ait her şeyi terk ederek Allah'a gitmek demektir. “Kişinin kendi nefsinin suretinden, Allah'ın Âdem'i yarattığı Hakk'ın suretine dönmesi, Hakk'ın dışında her şeyi bırakması sonucunda nefsin kabul edeceği tek surette olmasıdır.” (CHT-1, s. 87)

cānuñdan geçmek: (159r3) Canının, gözünde hiçbir değeri kalmamak, kendi varlığını silmek, yok etmek demektir. İlahi aşk yolcusunun bu yolda hem kanını döküp canını verebileceği hem de nefsinin arzu ve isteklerinden vazgeçerek yaşantısını ona göre düzenleyebileceğini anlatmak için kullanılmıştır.

cefâ ocağını kahır kazmasıyla kazmak: (200v1) Cefa ocağı, yürek için bir teşbihtir. Onu kahır kazmasıyla kazmak da acı çekmektir. Manevi arınma ve kalbin eğitilmesi için halvetlerde çile doldurmak, yürekte çekilen acı ve ızdıraplarla yoğrularak dayanıklılığını arttırmak ve nihayetinde olgunlaşmak anlamındadır. “Tıpkı üzüm suyunun mayalanma zahmetine katlanarak arınması, tıpkı buğdayın ekmek hâline gelinceye kadar öğütülüp

yoğrulması ve görünüşte kötü muameleye maruz kalması gibi insan ruhu da ancak ızdırapla kemale erebilir.” (İMB, s. 152-153)

cevr ü cefâyı çekmek: (151v6) Hak’tan gelen belalara sabretmek, ilahi aşk yolunda nefsi terbiye için türlü sıkıntı ve zorluklara katlanmak demektir. Âşık, bu gibi durumlarda yolundan dönmez, hiçbir şikâyetle bulunmaz ve tefekküre devam eder.

cihâmı arda şalmak: (172r3) Dünya işlerinden uzaklaşarak uzlet köşesine çekilmek, burada da dünyaya ait tüm düşünceleri aklından çıkararak tam bir yoğunlaşma durumuna geçmek anlamında kullanılmıştır.

çırâk (çirâğ) yandurmak: (179r1, 200v4) Sözlükte “çerağ, mum, fitil, ışık, kandil gibi ışık kaynakları” anlamlarına gelen çırâk sözcüğü tasavvufî olarak “aydınlatıcı, kurtuluşa erdirici olarak iman nuru” anlamındadır. Deyim, ışık veren cevheri, iman nurunu kalbe yerleştirmek, kişiyi karanlık ve cehaletten kurtarmak anlamlarına gelmektedir.

çig işüni hep bunda bişürmek: (42v6) Çiğ işlerden kasıt; kişinin hamlığı, nefsin olgunlaşmamışlığı ve bireysel olarak eksiklikler içinde olmasıdır. Sufiler için bu dünya Allah’ın ahlakıyla ahlaklanıp baki hayatı kazanmak için bir fırsattan ibarettir. Dünya ahiretin tarlası konumunda olduğundan, kişi yalnız bu dünyada ibadet edebilir ve yalnız bu dünyada bekayı kazanabilir.

delü olup tağa düşmek: (188v6) İlahi aşkla deliye dönmek, insanlardan kaçarak perişan hâlde dağlara düşmek demek olan deyim, dervişin dünya sevgisini gönülden kazıyıp aşk zinciriyle Hakk’a bağlanması, ilahi aşkı cinnet noktasında yaşaması, Allah’ın cemâlini tecellilerle müşahede edip bunun haricindeki her şeyden uzaklaşmak istemesi anlamındadır.

deniz kenârın kışlamak: (197v6) Beyitte uçan kuşlara benzeyenler ve deniz kenarında kışlayanlar, şairin sözünü ettiği dervişlerdir. Tasavvuf ehline göre deniz kenarında kışlamak; denizle birlik olmak, denizden yararlanmak ve yararlandırmak demektir. Bu, tasavvufî anlamda dergahlarda mürşid-i kâminden tasavvuf yolunu öğrenmek, Allah’ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi sıfatları elde etmek ve yansıtmak, vahdet sırlarına ulaşmaktır. Bir başka deyişle dervişler; tasavvuf eğitimi almış kişiler olup sahip oldukları bilgi, tecrübe ve manevi dereceleriyle evrendeki her şeyde Allah’ın sıfatlarını müşahede ederler, vahdet sırlarını taşırlar ve gittikleri yerlerde her isteyene sahip oldukları bâtinî bilgilerden sunarlar.

değizden güher almak: (201r3, 201r4) Güher, tasavvufta “hikmetli sözler; bu sözlerle elde edilen mana ve ilahi sıfatlar; Allah’la vuslat ve vuslata ulaştıran her şey” anlamlarında kullanılır. Buna göre deyim, ilminin genişliği ve derinliği bakımından bir denize benzeyen müşid-i kâminden çok güzel ve değerli olan hikmetli sözler öğrenmek, bunlarla amel edip ilahi sıfatları yansıtmak anlamında kullanılmıştır.

değize karışmak: (128v6) Tasavvufta deniz hem Vahdet-i Vücûd hem de Hakk’ın sonsuz sıfatlarının ve zatının makamı anlamında kullanılır. “Tüm varlıklar O’nun sonsuz denizinin dalgalarıdır. Vahdet makamı deniz, kesret makamı ise denizin dalgalarıdır.” (SCS, s. 59) Beyitte deyim; kendi varlığını yok edip fenaya uğramak, kesret âleminden kurtulup Vahdet-i Vücûd’a ulaşmak, uçsuz bucaksız bir ummana benzeyen vahdet sırlarına mazhar olup insan-ı kâmil mertebesine yükselmek şeklinde tanımlanabilir.

değize talmak: (17v5, 79r1, 121v4, 132r4, 153v4, 168v5, 190v6, 201r3, 202r5) Tasavvufta, Allah’ın gücü, bilgisi, sıfatları denize ya da deryaya teşbih edilir. İlâhi aşkı olgunlaşan dervişe “derya-dil” ya da “derya gibi adam” denir. Beyitte, deniz hakikat kaynağı olarak ele alınmıştır. Denize dalmak ise, hakikatin kaynağı ve vahdetin sebebi yine kendisi olan Allah’a ulaşmak için vahdet sırrına ermek manasındadır. Yine beyitte, katı sınırları aşp, ilâhi aşkı ve vahdet sırrını aramayan, buna cesaret edemeyen zâhidlerden bahsedilmiş ve mefhum-ı muhalefetten bu işi ancak gönül erlerinin yapabileceği anlatılmıştır. (HHC, s. 100)

değizler bendin deşmek: (124v3) Bend sözcüğü “bağ, engel, set, boğum, düğüm” demektir. Denizler bendi “vahdetin önündeki engel”lerdir. Deyim, tüm amacı vahdete ermek olan dervişin bu yolda nefis engelini aşması, gönüldeki masivâyı temizlemesi ve tasavvuf yolundaki tüm zorluk ve belalara katlanarak yolunu açması anlamındadır. Ancak bu şekilde vahdete ulaşıp zatî tevhidi yaşayabilir.

değizleri kaynatmak: (153v5) Denizlerin kaynaması, dervişin yüreğinin derinlerdeki aşk ateşinin bir neticesidir. İlâhi aşkın etkin niteliğini ve aşkınlığını anlatan bu deyim, Mevlânâ’nın “Mesnevî”sinde (5. cilt 2735. beyit) de geçmektedir. Yûnus, tıpkı Mevlânâ gibi aşkın denizi bile bir tencere gibi kaynatıldığını söyler. Aşk, her şeyi daha iyiye götüren bir güçtür; hem artırır hem de diriltir. (İMB, s. 311)

derdi şarābın içmek: (155r3) Allah’la vuslat için dermanı da yine kendisi olan dert, aşk derdidir ve bu dert âşık için bir nimettir. Deyim, vahdete ermek için aşk derdinden nasiplenmek, ilahi aşk acısı çekmek demektir. Tasavvufta dünya lezzetlerine meyleden ve yönleri Allah’tan gayrisine olanlar, bu dertten ve bu derdin dermanından mahrum kalırlar.

dîdâr görmek: (129r4, 158v5, 162r6, 181r6, 198v5, 199v3) Dîdâr, sözlükte “görüş kuvveti, göz; güzel yüz, çehre” anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî olarak manası da “Allah’ın müminlere vâdettiği görünüşü, tecellisi” şeklindedir. Dîdâr görmek deyiimi ise Allah’ın zatı hakkında tefekkür etmek değil, Allah’ı Kur’ân aracılığıyla tanıyıp, Allah’ın yaratıklarından hareketle ilahi cemâli seyretmek, O’nun yarattıklarında ilahi sıfatları müşahede etmek, Allah’ı derinlemesine tanımaya çalışmak, böylece hayretlere bürünmektir.

dîdâra bakmak: (99v5, 129r4) Dünyayı ve ahireti terk eden gerçek âşığın gözünden perdelerin kalkması sonucu, kalp gözüyle “nûr-ı yakîn”i görmesi, gizli âlemleri seyr ve müşahede etmesidir.

dîdâra ğark olmak: (90v1) Âşığın tecellilere batması, âşığın kalbine Allah’ın nurunun tecelli etmesi, geriye âşığa ait hiçbir eser kalmamasıdır. “Bu, kalplere nurların, sırların, lütufların, lezzetli sözlerin, dostâne ifadelerin önemli yüksek mekânlardan büyük ilahi bağışlarla müjdelerin tecelli etmesi ve Allah’a tam bir yakınlık durumudur. Burada kulun hiçbir dahli olmaz, iş tamamen Allah’a döndürülür.” (MTTS, s. 166) krş. bk. **dîdâra müstağrak olmak.**

dîdâra müstağrak olmak: (4r10) bk. **dîdâra ğark olmak.**

dîdârın göstermek: (54r6, 88r5) Allah’ın kuluna ilahi cemâlini göstermesi demektir. Bundan kasıt, bu dünyada Allah’ın ahlakıyla ahlaklanan ve ilahi aşkla yanan âşığa, Allah’ın kendi cemâlini görme ve evrendeki yansımalarını farketme gücü vermesidir.

dîdârına göyinmek: (153r6) “Sonsuz güzelliğe tutulup yanmak” anlamındaki deyim, perdelerin kalkmasıyla ilahi güzelliği temaşa edip yanmak, böylece Allah’ın sonsuz hayatında kalıp sonsuzlaşmak istemektir.

diken olma gül ol: (155v5) Herkesi hoşnut ve memnun et, kimseyi incitme; herkese dost ol, kimseye yük olma demektir. “Gül ol, hâr olma; yâr ol, bâr olma.” sözü, son zamanlara dek,

bilhassa Mevlevîler ve Bayrâmî Melamîleri (Hamzavîler) arasında atasözü olarak söylenirdi. (AG-1, s. 480)

dilinden şeker tammak: (198r2) Dilinden şeker damlamak demektir. Çok tatlı konuşmak, güzel ve etkili sözler sarf etmek, yürekleri tatlandırıan içeriğinde ilim ve feyiz yüklü Hak sözleriyle konuşmak anlamındadır. Halk arasında “Ağzından bal damlamak” şeklinde kullanımı yaygındır.

dîn diyânet bilmemek: (65r6) Dini inanç ve ibadetlerle ilgilenmemek, bu konularda bilgisiz olmak anlamındaki deyim, tasavvufî olarak tefrika (ayrılık) makamına ulaşarak Allah aşkını ve sevgisini kazanmak anlamındadır. Deyimdeki bilmek sözü okumak değil, farkına varmak ve hâl üzere yaşamak anlamındadır. (HHC, s. 105)

dînüñ bünyâdın yıkmamak: (174r5) Namaz, dinin direği olarak görülmüştür. Namazı terk etmemek ve namazı dosdoğru kılmak anlamlarına gelmektedir.

diriyiken ölmek: (30v2) Ölmeden önce ölmek demektir ki bu, nefsinde bir ölünün tüm özelliklerini yansıtmaktan ibarettir. Kişinin riyâzetle nefsini terbiye ederek nefsin ağırlığından kurtulması ve Hak’ta fâni olmasıdır. Tasavvufta kurtuluşun ve müşahedenin çaresi, ölmeden ölmek olarak gösterilmiştir.

dīvâne olmak: (179r5) Divane sözcüğü, sözlükte “çılgın, deli, mecnûn” anlamında olmasına rağmen tasavvufta “âşık” yerine kullanılmaktadır. Divane olmak ise kendini ilahi aşkın coşkunluğuna bırakmak, akılla ilgisini kesip aşkın buyruğu altına girmek, ilahi aşkla deliye dönmek demektir.

dost burcında cevân kılmak: (127v6) Cevlan, “dolaşma, gezinme” demektir. Burc da “kale; gökyüzü, arş; kat, makam” anlamlarına gelen bir sözcüktür. Beyitte gezilecek olan yer, dostun göğü, arşı, makamı yani Allah’ın tecelli ettiği yer olan gönüldür. Âşık, gönül erbabı olmaktan ve arşa çıkmaktan asla vazgeçmez. Âşığın buradaki her gezintisi miraç, onun her ziyareti de yaptığı en değerli haccıdır.

dost der-gâhına yüz dutmak: (83v3) Deyim, dost sözcüğünün anlamı çerçevesinde, Allah’a yönelip ömrünü Allah yolunda geçirmek ve şeyhinin dergâhına gitmek anlamlarının

yanı sıra belli bir vakitte Allah’a olan kulluk vazifelerini yerine getirmek için ibadet yerlerine yönelmek anlamını da taşımaktadır.

dost döşegine geçmek: (57r6) Deyim, dergâha gitmek, bir şeyhe bağlanıp onun teveccühünü kazanmak; Allah’ın evi olan kalpleri fethetmek, gönüllere girmek anlamlarına gelmektedir.

dost dükkânı kurulmak: (152r2) Dükkân, içinde öteberi satılan veya küçük îmalât yapılan iş yeri, alışveriş mekânıdır. Dost dükkânı ifadesiyle kastedilen insan bedenidir, vücuttur. Deyimin beyitteki anlamı her türlü eylemin planlanıp gerçekleştirildiği bir yapı olan insan vücudunun yaratılmasıdır ki bu dükkân aynı zamanda Allah’ın içine girip gezdiği mekânıdır. Mustafa Tatçı’nın beyitle ilgili yorumu şu şekildedir: “Tanrı’nın, bu dünya pazarında fiilleri, alışverişleri, dükkâna benzeyen suretlerle gerçekleştirdiğini anlatır. O hâlde suretlerde/dükkânlarda alışveriş yapan Hakk’ın kendisidir. Dükkân sahibi dükkândan uzak olmayacağı gibi vücûdun sahibi (Cenabıhak) de vücûttan uzak olmayacaktır.” (MT-1, s. 356)

dost elinden ölmek: (127v3) Dost, mürşit ve Allah anlamına gelen bir sözcüktür. Beyitteki anlamı kişinin bu dünyadaki varlığından vazgeçmesi ve nefsini öldürmesi bunun için de mürşit tarafından terbiye edilmesi, nefsinin bağlanmasıdır. “Mürşidin ihvanına giren mürit onun evladı gibidir. Mürşit sürekli olarak müridine yardımcı olur, anne misali manevi sütüyle onu besler ve nefsinin tuzaklarına karşı denetleyici konumda bulunur. Müridin, şeyhinin karşısında gassalın (ölü yıkayıcısı) önündeki cenaze gibi edilgen durumda olması gerektiği düşünülür.” (İMB, s. 120) krş. bk. **dost kılıcından ölmek.**

dost ‘ışka ulaşmak: (60v2) Dost aşk, Allah aşkıdır. İlahi aşk, Allah ile vuslata giden en kestirme ve en güzel yol olduğundan derviş için bir yardımcı, vazgeçilemez bir dosttur. Deyim, ilahi aşkı yaşamak anlamında kullanılmıştır.

dost kılıcından ölmek: (67r6) bk. **dost elinden ölmek.**

dost menziline göçmek: (78v2) bk. **menzile ermek.**

dost mihrâbında secde kılmak: (64v1) Mihrap sözcüğünün “harp edilen yer, harp yeri; çile odası, ümit bağlanan yer” anlamlarının yanında “Alevi ve Bektaşiler, yüze ve bilhassa iki kaş arasına da mihrab demişlerdir.” (AG-2, s. 220) Deyim, görünürde nefsiyle mücadele edip

gönlünü Hakk’a yönlendirmek, yüreğini Hakk’a açmak ve secdeye kapanmak anlamlarına gelmesine rağmen bâtinî olarak, “Hakk’ın ilahi sıfatlarını yansıtan mürşid-i kâmile bağlanarak ve onun yüzüne baka baka harp mahallinden nefsini yenerek çıkmaktır.” (MT-5, s. 12-13) Çünkü hiçbir kuvvet Hakk’ı yansıtan o aynadaki safî nura karşı koyamaz.

dost yolına harc olmak: (180v2) Dost yoluna kendini feda etmek demektir. Gerçek âşık, kalbini ihlas potasında tamamen eriterek, canını ve malını dost yolunda harcıyıp maddî varlığından vazgeçmeye her zaman hazırdır.

dost yüzünden gözin ırmamak: (43v5, 97v4, 160r3) Yönünü daima dosttan yana çevirip dostunun, sevdiğinin yüzünden gözünü ayırmamak demektir. Tasavvufta kişinin sevdikleri, öncelikle gerçek dost olan Allah, mürşid-i kâmil ve tarikat kardeşleri olduğu için deyim, Allah yolunda olmak ve Allah’ın ipine sıkıca tutunup onun sıfatlarının evrendeki yansımalarını müşahade etmek, dolayısıyla kendisiyle, halkıyla ve evrenle barışık bir insan olmak; şeyhiyle ve tarikat kardeşleriyle devamlı ilişki içinde olmak anlamları çıkmaktadır.

dost yüzünden nikâbı gidermek: (67r4) Nikâb “örtü, perde” demektir. Deyim, Allah’ı müşahade etmenin önündeki örtüleri kaldırmak demektir. Beyitte kastedilen bu örtüler kalbin yüzeyini kaplayan pas olup, basiret gözünün aynasını kapattıkları için perde olarak nitelendirilmiştir.

dost yüzünden nikâbı götürmek: (105v6) Nikâbı (örtü, perde) götürmek; “iki şey arasındaki engeli ortadan kaldırmak” demektir. Beyitte dost yüzünü görmeyi engelleyen örtü olarak “nefsin varlığı” kastedilmiştir. Nefs, mutlak varlığa ulaşmanın ve ilahi tecellinin önündeki en büyük engel olduğu için, onun vasıflarından ve bağılıklarından kurtulması gerekir. Beyitte, Allah’ı müşahade için nefse yüz çevirmek gerektiğinden kişinin yiğit olması gerektiği vurgulanmıştır.

dost yüzünü görmek: (58v6, 60r2, 64r6, 133r4, 147v3, 148v4, 151v6, 157v5, 159v3, 159v6, 160r1, 177r1, 190v4) Dost, tasavvufta mürşit ve Allah için kullanılan bir ifadedir. Derviş, dostuna içinde yer açmak için öncelikle içini boşaltır; içindeki uçsuz bucaksız boşlukta dostuyla gelenle zenginleşmeye hazır hâle gelir. Allah karşısında insanın güçsüzlüğünü kabul eden gönül eri, karşılaşmak için gerekli deneyimlerden geçen ve dostunun karşılaştıcısı olmak için gerekli donanımlara sahip olan insandır. Edep sahibidir; kendinde duracağı yeri bildiği gibi, dostunun neresinde duracağını da bilir. “Dost yüzünü

görmek, dost gözüyle bakabilmektir. Dostum, içimde, bana en yakın olandır, benimle birlikte gözümünden bakandır. Dost gözümün içindedir, gözümün içinden bakar. Gözümün içinde, dışıma bakar. İçimde olarak dışımda durandır. Dost benim içimde olarak dışımda olduğu için, ben de onun dışında kalarak içindeyim. Dost gözümünden birlikte baktığımızdır; benimle gözümünden bakmasaydı, yolumu göremezdim; yönümü bulamazdım. Dostuma değmezdi gözüm. Dostum, benim ruhumun penceresinden, gözümünden yoluma, birlikte baktığımdır.” (DPSS, sy. 1/4)

dosta  rmek: (74v3) bk. ** a  ’a  rmek.**

dosta gitmek: (41v2, 56r2, 56r4, 57r1, 65v3, 78v4, 106v4, 180v3, 199r4) Dost, tasavvufta Allah, mürşit ve tarikat kardeşleri için kullanılan bir sözcük olduğu için deyim anlamı beyitlerde değişkenlik arz edebilir. Deyimin, ilahi aşkla yönünü Allah’a yöneltmek; mürşide gidip ondan ilim, feyz ve teveccüh almak; tarikat kardeşlerine, gönül dostlarına gidip gönülleri şenlendirmek gibi anlamları mevcuttur.

dosta ulaşmak: (73r2) Mürşidinin yardımıyla Allah’ı tanımak, Allah yolunda olmak ve aradaki engelleri a arak Hakk’a vasıl olmak anlamındadır.

dostdan haber gelmek: (81r1, 99v3, 154v5) Tasavvufta haber s zc   u “Hz. Peygamber’den yahut sahabe ve tabiinden rivayet edilen hadisler (MSL, s. 1147); manevi ilimler veya hakikat ilimleri” anlamında kullanılır. Söz konusu ilimler fayda, mertebe ve kıymetleri bakımından haberlerin en üstünü olarak kabul edilir. Deyim, “ eyhin uzun uğraşlar ve mertebeler sonucu elde ettiği manevi ilimlerden dervişleri haberdar etmesi” anlamında kullanıldığı gibi “Allah’ın kullarının kalbine ilham ettiği bilgiler” yerine de kullanılmıştır.

dostdan ya a uçmak: (59r1, 103v3) Dervişin iki kanadıyla birlikte Hakk’a yönelmesidir ki bu iki kanattan biri  eriat diğeri de tarikattır. Derviş  eriatle kulluk hükümlerini yerine getirir; tarikatla da özlere, tevhidin hakikatine ulaşır.

dostı bulmak: (100v5, 176r7, 196r5) bk. ** a  ’ı bulmak.**

dostı görmek: (13v4, 40v3, 78r4, 78r6, 93v4, 106v5, 170r3, 191v6, 195v6) Allah’ın cem lini müşahede etmek demektir. Bu iki şekilde anlaşılabilir. Birincisi evrende cem lden başka bir şey yoktur; yani Allah tüm evreni kendi suretinden yarattığı için her şeyde güzel

olan Allah'ı görmek demektir. İkincisi ise Allah'a olan şevkin şiddetinden dolayı daha dünyadayken takdir edilen ölüm zamanına kadar kalbe ilahi nurların, sırların tecelli etmesi anlamındadır.

dostıla bāzār etmek: (195r1) Sözlükte “alışveriş, alışveriş yapılan yer” anlamlarına gelen bazar sözcüğü, tasavvufta “birliğin çokluk şeklinde görünmesi” olarak tanımlanmıştır. Metnimizde Hak âşığının pazar ettiği yer olarak hem gönüle hem de tekke, dergâha işaret edilmiştir. Dostla yapılan aşk pazarında bu dünya ve can nakdi harcanır karşılığında Allah'la vuslat talep edilir.

dostıla bilişmek: (105v4, 106r5, 106r6) Kulun Allah'ı tanıyıp kendine dost edinmesi, aynı şekilde Allah'ın da kuluna dostlukla karşılık vermesi anlamına gelmektedir. İçindeki dünya eğilimlerinden kurtulan dervişin, Rabbini bilmesi, yaşantısını O'nun emirlerine göre düzenlemesi ve Allah'ı hiçbir zaman aklından, fikrinden ve zikrinden çıkarmaması sonucu Allah'ın kulunun bu gayretini boşa çıkarmamasıdır.

dostiçün ölmek: (143v1) Gerçek dost olan Allah için nefsin arzu ve isteklerinden, maddî varlığından vazgeçmek demektir. Deyimin Allah yolunda ölmek, canını feda etmek anlamı da vardır.

dostuñ dostına dost olmak: (104r5) Tasavvufta Gerçek dost Allah'tır. Dostun dostu da Allah dostlarıdır. Deyim, gönlünü Allah dostlarına açmak, onlara muhabbet beslemek ve onlarla aynı yolda olmak anlamındadır.

dostuñ etegin dutmak: (195r1) bk. **etek tütmağ (dutmak).**

dört kapu: (183r4, 183v4) Hak yolcusunun manevi yolculuk sırasında geçmesi gereken dört aşamaya verilen addır. Bunlar şariat, tarikat, hakikat, marifet kapılarıdır. Bu kapılardan her birinde onar makam vardır ve toplamda kırk makam eder. Her şeyin başı bir anayol durumunda olan şariat, dinin esaslarına inanma ve hükümlerini yerine getirme makamıdır. İnsanlar ahirette Allah'a karşı sadece şeriatten sorumludurlar. Bunun yanında tarikat ise Allah'a ulaşmak için şariat caddesinden çıkan tüm yolların her birisine verilen isimdir. Bu yollarda yürümek zordur ve bu tamamen gönül işidir. Bunun için yolcu bir mürşide bağlanır; bedenî, lisanî ve kalbî olarak çeşitli zikirlerde bulunur; nefsini yenme, ahlakını güzelleştirme, deneyimlerinden geçerek hakikate ve nihayetinde marifete ulaşmaya çalışır. Hakikat, tek

gerçek varlığın Allah'ın varlığı olduğunun bilincine vararak tüm evreni Allah'ın zatının ve sıfatlarının bir tezahürü olduğu gerçeğini idrak etmek ve bu anlayışın sonucu olarak kendine bir varlık atfetmeyerek benliğinden sıyrılmak ve gerçek varlıkta yok olmaktır. Bu makam denize katılma ve birlik olma hâlidir. Marifet ise, nefsinin dönüşüme uğratarak ilahi sıfatlarla donanmış ve maddî varlığından vazgeçmiş ilahi aşk yolcusunun kendi sınırlarını aşması sonucu çeşitli ruhanî hâller yaşaması, tecelli görmesi ve Allah'ın açtığı kapıların derinliklerinde manevi keşiflerde bulunması durumudur. Bu makamda Allah kuluna kendi hakkında bilgiler verir; kulun kalbi safî bir hâlde olup bu bilgileri alır ve kul hürmet, heybet, hayret duyguları arasında dolaşır. Kişi artık irfan sahibidir ve ariflerdendir.

“Bazen hakikatin yerine marifet geçer. Mutasavvıflar bu kapıları şu dokunaklı sözlerle dile getirirler:

Şeriat: Seninki senin, benimki benim.

Tarikat: Seninki senin, benimki de senin.

Marifet: Ne benimki var, ne seninki.” (İMB, s. 116)

dünden günü bilmemek: (201v6) Gece ile gündüzü bilmemek demek olan deyim, ilahi aşk sarhoşu kişinin mecnûnluğunu ve manevi yoğunlaşmasını anlatmak, zamana ve maddî âleme karşı farkındalığının azaldığını belirtmek için kullanılmıştır.

dünyâ pâyına göñül vèrmemek: (149v4) Dünyaya meyletmemek, dünya sevgisine gönülde yer vermemek anlamına gelen deyim, dünyanın alçak ve alçaltıcı oluşunu da vurgulamaktadır. “Sufilere göre dünya yok olup giden bir gölge, kul ile Mevla'sı arasında bir perdedir. Hakiki kul, onun sevgisinin zerresini bile kalbine koymaz.” (MTTS, s.188)

dünyâsını terk etmek: (174r2) Dünyayı terk etmek, ona dayanan, onu seven, onu tercih eden ve onun kadrini gözünde büyüten kimselerden uzaklaşarak, orada zühd ve yalnızlık içinde yaşamaktır. Ebû Yezîd şöyle der: “Dünyayı kesinlikle bir daha dönüş olmayacak şekilde üç talakla boşadım. Onu bıraktım ve sadece Rabbime döndüm... Bütün dünya sebeplerini topladım, onları kanaat ipine bağladım, doğruluk mancınığına koydum, ümitsizlik denizine attım ve rahatlardım.” (MTTS, s. 188)

dünye âhîret elden kıymak: (177r3) bk. **iki cihândan fâriğ (fâriğ) olmak.**

dünye âhîret kıymak: (65v5) bk. **iki cihândan fâriğ (fâriğ) olmak.**

dünye bezegini kırmak: (117r5) İnsanı cezbedip aldatan geçici dünya süsünü bırakmak demektir. Âl-i İmrân sûresi 14. ayette nefsanî arzulara, kadınlara, oğullara, altına, gümüşe, bazı bitki ve hayvanlara karşı düşkünlüğün insanlara çekici kılındığı ve bunların geçici olduğu, hâlbuki varılacak güzel yerin Allah katında olduğu anlatılmaktadır. Bu durumda dünya, insanı baki olandan fânî olana doğru çeken süslerden ibarettir ve aynı zamanda “suyun üzerindeki köpüğe” (sure 13:17) benzer. “Bu bakış açısıyla sufilerin, yaratılmış âlemi Allah’ın engin ve dipsiz okyanusundaki küçük ve hoş köpükler olarak görmeleri kolaylıkla mümkün olmuştur. Dalgalar ve üzerlerindeki köpükler tekrar dönmek üzere bir anlığına derinliklerden yüzeye çıkmazlar mı?” (TYİ, s. 27)

dür ü güher saçmak: (145r5) İnci ve cevher saçmak demektir. Kişinin inci ve cevher dağıtması için öncelikle vahdet denizinin dalgıcı olup hakikat cevherini elde etmesi, manevi keşf sahibi olup mana âleminin derinliklerindeki sırlara vakıf olması gerekmektedir. Bu bağlamda deyim, ilahi sıfatlarla donanmış olan dervişin Allah’a olan aşkıdan dolayı ağzından dökülen sözler ve gerçekleştirdiği eylemlerle çevresini aydınlatması anlamındadır.

ecel atı segirmek: (15r1) Ölümün atla ilişkisi onun insana doğru koşarak gelmesinden ve geldiği anda beraberinde kişiyi de götürecektir olmasından dolayıdır. Deyim, yaşamın hangi anında olunursa olunsun, ölümün vaktinin bilinmezliğine rağmen neticede hızla yaklaşmakta olduğu gerçeği anlatılmak için kullanılmıştır.

ecel eli uzun: (15v2) El uzunluğu, her yere ve her şeye erişebilir olmayı anlatan bir ifadedir. Buna göre ecelin de eli uzundur. Çünkü her nefsin ölümü tadacak olması sabit bir gerçeklik olduğundan, herkes için son, takdir edilen yer ve zamanda muhakkak gelecektir. Ölümsüz hayat sahibi sadece Allah’tır.

edeb perdesin beklemek: (113r3) Tasavvufta edeb, Allah’ı sevmek ve O’nun rızasını kazanmaktan kaynaklanan derûnî bir takvâ yaşantısıdır. Kelime olarak, güzel ahlak, terbiye, utanma, zarâfet ve insanlara karşı güzel davranmak anlamlarına gelir. Tasavvufta zahirî ve bâtınî (dış ve iç) olarak iki şekilde kabul edilir. Zahirî (dış) edep, görünen amellerdir ki, dervîşi riyadan korur (Farz ibadetlerin riyası olmaz.). Bâtınî (iç) edep ise, dervîşin kalbindeki olumsuzlukları temizlemesidir. Beyitte, deyim yukarıdaki özellikleri hâiz edep perdesinin önünde durmak ve olgunlaşmak anlamında kullanılmıştır. Perdenin açılması istenmemiştir. Çünkü edep, burada insanı güzelleştiren her türlü fiil olarak örtü manasındadır. Bu örtü koruyucu bir özellikte olup, ruhanîdir. (HHC, s. 114)

edeb tâcın başuğa urmak: (83r2) Edebe önem vermek, edepli davranışları benimseyip onları el üstünde tutmak ve her durumda hudutlara saygı göstermeyi ön plana çıkarmaktır. Edepteki amaç kişinin sözlerini ve fiillerini düzenleyip ahlakını güzelleştirmesi ve övülmüş sıfatları kendisinde toplamasıdır.

egriligün kıymak: (154r6) Kötülüğü, fenalığı ve hıyaneti terk etmek anlamına gelen deyim, kişinin nefesine ait özellikleri bir kenara bırakarak doğruluğa, iyiliğe ve güzelliğe yönelmesidir.

ellerüñi şuya daldurmak: (108v4) Namaz abdesti almak, temizlenmek anlamına gelmektedir. “Suya girmek demek, ezeli maddeye geri dönmek, arınmak, canlanmak, yeniden doğmaktır. Her şeyden önce kirleri temizlemek, Mevlânâ’nın sürekli vurguladığı gibi suyun görevi, hatta neşesidir. Rahmet suyu günahkârları bekler.” (TYİ, s. 26-27)

er (erenler) yüzün görmek: (151v3, 154r1, 163r3) Yüz görmek, gerçek anlamının yanında terbiye almak, eğitim görmek, tecrübe sahibi olmak anlamlarına da gelmektedir. Bu bağlamda deyim, bir şeyhe bağlanıp ondan tasavvuf eğitimi almak, onun yanında dervişlik terbiyesi görmek demektir.

erden naşib almak: (154r6) Er, nefesine meydan okuyarak onu yenen ve ilahi aşkla olgunlaşan yiğit kimse, yani mürşid-i kâmilidir. Deyim, bir mürşidin yardımıyla ilahi aşkı öğrenmek, ondan ilim ve feyz alarak tasavvufu yaşamak anlamındadır.

erene êrmek/ere êrmek: (13v4, 163r3, 163r4) Kişinin yaşamı sırasında kendisine ilahi aşkı ve tasavvuf yolunun esaslarını öğretecek bir insan-ı kâmil ile tanışması ve onun müşitliğini kabul etmesi anlamındadır. Tasavvufta mürşitler birer ırmak olarak düşünülürler ve yağmur damlası görünümünde olan talipleri vahdet denizine ulaştırırlar.

eren izin izlemek: (151v4) Eren sözcüğü, “Allah ile vuslatı gerçekleştirmiş olan, ermiş, velî, mürşid-i kâmil” anlamındadır. Deyim, Allah ile vuslatı gerçekleştirmek için bir mürşide bağlanarak o mürşidin gösterdiği yolda ilerlemek anlamına gelmektedir.

erenler etegin dutmak: (150r2) bk. **etek kıtmak (dutmak).**

erenler nefesin 'aşā edinmek: (155v7) “Nefes soluk demektir ve tabiî hayat unsurudur. Âşık, insan-ı kâmile intisap etmeden evvel bir ölüye benzer. İşte bu ölü, mürşidin hayat bahşeden nefesiyle dirilir. Nefes, mürşidin ilahi hayat veren sözleri, duası, feyzi ve taliplere manevi tasarrufudur.” (MT-1, s. 437) Deyimin anlamı da mürşidin bu yardımlarını alıp ilahi aşk yolunda bunları kendine birer dayanak olarak görmek ve bunlara tutunarak yürümektir.

erenlere toprak yüzüm: (58v6, 61v6) Metinlerde toprak; ölümü, benimsemeyi, alçakgönüllülüğü, hakirliği, cömertliği, arınmayı anlatacak şekilde çeşitli benzetmelerle birlikte kullanılır. Metnimizde toprak aynı zamanda secde edilen, yani maşuka kavuşulan, daha derin bir algılamayla Allah'ta yok olunan yerdir. Topraktan yaratılan insan yine toprağa dönüşecektir. Bu yüzden orası cisimlerin zerreye döndürüldüğü yerdir. Deyim, Allah dostlarını yücelterek kendini toprak seviyesine indirmenin, tertemiz bir kalple mürşidi benimseyip ona karşı alçakgönüllü olmanın, mürşidinin elinde nefisini ölüye döndürmüşlüğü'nün ifadesi olarak kullanılmıştır.

etek tutmak (dutmak): (59r5, 72r6, 82r2, 93r1, 99v3, 150r2, 193v6, 195r1, 202r1) Bir şeye veya bir kimseye güvenmek, ona sıkı sıkıya bağlanmak demektir. “Mümin, ihsanda bulunan kişinin eteğine tutunur.” (TYİ, s. 141) Tasavvufta etek tutmak deyimi; derviş olmak, bir şeyhe bağlanıp ondan nasiplenmek anlamında kullanılır.

fitne kabın uşatmak: (116v6) Fitne kabını kırmak, fitneyi ortadan kaldırmak demektir. Sözlükte “karışıklık, fesat, kargaşalık; ayartma, azdırma” anlamlarına gelen fitne ile beyitte kastedilen “şeytanın vesveseleri sonucu dünyaya meyil gösterme, Hak'tan uzaklaşıp günaha ve şirke düşme” anlamındadır. Deyim, derviş olanların ezelde Allah'a verdikleri sözü aklından çıkarmayıp buna göre hareket ettikleri takdirde hiçbir şekilde dünyaya kanmayacakları ve hataya düşmeyecekleri böylece manen zarar görmeyecekleri anlamındadır.

gaflet gözünü bağlamak: (98v4) Gafletin perdelemesi altında olmak, gaflet kör ettiği için Hak yolunu görememek demektir. Gaflet her taraflarını sardığı için bu durumdaki kişiler ruhanî kuvvetlerini harekete geçiremezler.

gaflet içinde uyumak: (23v3) İdraksizlik, bilgisizlik, aymazlık içinde olmak ve kulluk bilincine erişememek demektir. Böyle kişiler, kalblerinde yanan bir iman nuru taşımazlar, maksatsız, gayesiz, iştiyaksız ve sevgisiz bir hayat sürerek ilahi aşktan ve Allah'ın sıfatlarından habersiz olurlar.

gaflet uykusundan uyanmak: (15r6) Kişinin bilgisizlik, aymazlık ve idraksizliğinden sıyrılıp her an Allah'ın huzurunda bulunduğunu hissetmesi, muhabbet ve hayret içinde kalıp her şeyi kucaklayan ilahi gücü ve onun sonsuzluğunu hiç ama hiç aklından çıkarmaması ve yaşantısını buna göre düzenlemek için harekete geçmesidir. Gaflet uykusuna dalma her an ihtimal dâhilindedir. “Avam, günahlarının, havas ise gafletlerinin bağışlanmasını diler.” (İMB, s. 124)

gafletten özüni uyarmak: (84r4) Gaflet, insanın kendini bilmemesi ve cehaleti sonucu oluşan kendi eksikliklerinin bir bütünüdür. Bu eksiklikler açık gerçeği görememe, basiretsizlik, dalgınlık, idraksizlik, bilgisizlik, dikkatsizlik gibi kalın bir perdeden oluşur. Gafletten özüni uyarılması, bir anlamda kişinin kendini sarsarak harekete geçirmesidir ki bu perdeyi kaldırmaya ve irşada giden yolun ilk adımıdır. Buna göre deyim, kişinin cehaletten farkındalığa ve kendini bilmeye yönelmesi, bu sayede kendine ve dünyaya dönük olan yüzünü Allah'a döndürmesidir.

gemiden çıkup denize talmamak: (79r1) Hakikate ulaşmak için şeriatın kalıplarını kıramamak, şeriat dairesinin dışına çıkamamak demektir. Beyitte gemi şeriatı; deniz de hakikati ve hakikatle ulaşılabilecek olan vahdeti simgelemektedir. Şeriatla yol alıp hakikat denizine dalan, fenaya uğrar ve vahdete ulaşır.

gök ekini biçmek: (208r1) Gök ekin, yeşil ekindir; henüz sararıp olgunlaşmamış ve hasada uğramamıştır. Genç, yiğit, yeni yetişen ve gelecek vaat eden insanlar da tıpkı yeşil ekinler gibidirler. Deyim, en güzel çağlardaki genç insanların vaktinden önce, ilahi aşkla yanıp olgunlaşmadan ölmeleri anlamında kullanılmıştır.

gök perdelerin açmak: (111r5) bk. **perdeler yırtılmak.**

göle ördek kaz inmek: (178r4) Zikir halkalarına, ilahi aşk meclislerine ilahi nurlarla birlikte meleklerin de inmesi, bu sayede gönüllerin huzur bulup ruhların tazelenmesi demektir.

gönlün bütün şımak: (90v4) Gönüldeki putu kırmaktır. Kâbe'nin putlardan temizlendiği gibi gönül de Allah'ın evi olduğu için putlardan temizlenmelidir. Bu temizlik, her zaman için nefse ait sıfatlardan kurtulmaya ve dünya sevgisini kalpten çıkarmaya karşılık gelir.

“Gönüldeki put nefistir ve nefsin insana verdiği her türlü rezil sıfatlardır. Her zaman kibirli ve şirk içinde olmak ister. Bütün putların anası nefis putudur ve diğer putlar birer yılan olduğu hâlde o yüzlerce gücü ve hüneriyle bir ejderhadır. Şeyhin yüzü ona karşı göz çıkaran zümrüttür. Zümrüt taşının yılan gözünü kamaştırıp görmez hâle getirdiği söylenir.” (MTTS, s. 756-758)

gönül bazarın etmek: (14v2) Pazar, alış veriş yapılan yerdir. Tasavvufta pazar, canların satılıp yerine değerli şeylerin, mücevheratın alındığı meydandır. Bu bağlamda gönül pazarı, Hak aşışının, canını satıp iki cihanını vererek karşılığında talip olduğu sevgiliyle vuslat için gerekli her türlü kazanımı elde etmesidir.

gönül gözi görmek: (67v6) Kalp gözünün görmesi demektir. İki anlama gelmektedir. “Birincisi bütün perdeleri kaldırarak Allah’ın ve âlemin tüm hakikatlerini kucaklayan tüm eşyada Allah’ı görmek demektir. ‘Her nereye dönerseniz dönün Allah’ın yüzü oradadır.’ (sure 2:15) ayetinden hareketle her şeyi ilahi tecelli olarak görmektir.” (CHT-1, s.54) “İkincisi beşerî kuvvetleri söndüren ve silen salikin Rabbanî nurları müşahade etmesi, Rabbanî lütuflara, ledünnî, sırrî ilimlere ve tecellilere nail olmasıdır. Saliklerin bu keşf makamında başkalarının idrak edemedikleri varlığın hakikî mahiyetini idrak etmeleri, ileride olacak hâdiseleri evvelden idrak etmeleri ve sahip oldukları himmet ve ruhânî kuvvetler sayesinde maddî varlıklar üzerinde tasarruf (tesir) etmeleridir.” (İHŞ, s. 242-243) krş. bk. **cân gözi görmek.**

gönül gözin açmak: (102v2, 183r1) Aynı anlama gelen “bâtın gözü”, “kalp gözü”, “cân gözü”, “gönül gözü” gibi kullanımlardan daha çok “kalp gözü” ifadesi insanlar tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Bâtın, manaların aslı ve kaynağıdır. Kalp, keşif ve ilham mahalli, gaybın anlamlarının yansıdığı ve hikmetlerin indiği bir ayna olduğu için ilahi hakikatleri kuşku karışmaksızın açık ve net bir şekilde algılayan gizli kuvvettir. Sufiler kalbin gözü ve yüzü olduğundan bahsetmişlerdir. Hakikat ve keşif ehli, kalbin altı veya sekiz yüzlü bir dairesel aynaya benzediğini ileri sürerek, Allah’ın kalbin her yüzünün karşısına ilahi ana mertebelerden bir mertebe koyduğunu, kalbin yüzlerinden birinin cilalandığında karşısındaki mertebenin ona yansıdığını söylemişlerdir. Kalp gözü, kendisiyle göreceği şeyler arasına engel diye konulmuş yedi tabakaya işledikten sonra görebileceği, bu tabakaları geçtikten sonra gaybın ilk mertebesine nüfuz edebileceği söylenmiştir. (İAS, s. 399-402) krş. bk. **bâtın gözin açmak, cân gözin açmak**

gönül kal'asını alup cân şarını yağmalamak: (180v3) Can şehri, insan vücududur. Gönül, can şehri (vücut) içindeki bir kaleye benzetilmiştir. Bu kale nefis ve hevâ askerleriyle korunmaktadır. Gönül kalesinin dost tarafından ele geçirilmesi ve vücudun Allah aşkıyla yağmalanması gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle mürşid-i kâmilin, gerçek dostun (Allah) aşkını dervişe anlatması, dervişin de ilahi aşkı yaşayarak bu aşkın etkilerini kendinde gözlemlemesi lazımdır. Bu durumda sonuç, kişinin nefisini terbiye ederek ilahi aşkla olgunlaşması şeklinde tezahür edecektir.

gönül kulağıla dinlemek: (180r2) Gönül kulağına “can kulağı” veya “kalp kulağı” da denir. Kalp, esasen soyut insan aklıyla karşılaştırılamayacak kadar derin zekâ ve irfanı içeren idrak ve sezgi merkezidir. “Sufiler kalbi, gnosis’in, yani marifetin mekânı olarak düşünmüşlerdir. Sufi ideali yumuşak, duyan, şefkat dolu bir kalp geliştirmek ve kalbin kavrayışını arttırmaktır. İnsan, kalp gözü açıldığında eşyanın yapay dış görünüşünün ilerisini görebileceği gibi, kalbin kulağı açıldığında sözlerin ardında gizlenen hakikati duyabilecektir.” (KNR, s. 30) Bu durumdaki kulak, sevginin merkezinden vahdet sırlarını da dinleyen kulaktır.

gönül pasın yumak: (67v3, 67v4) Allah’ın tecelli ettiği yer olan insan gönlü görüntü, yansıtıcılık, paslanma, kırılma gibi hususiyetler dolayısıyla aynaya benzer. Kişi gönül aynasını temiz tutmalı, masivâ pası ile paslandırmamalıdır. Gönüldeki pas; dünya sevgisi, nefsin arzu ve isteklerinin yanı sıra kin, garaz, öfke, kibir, haset, bencillik, açgözlülük, tembellik, cehalet ... gibi insanı Allah’tan gâfil bırakan duygulardır. Bu çerçevede deyim, mürşid-i kâmil yardımıyla nefsi kusurlardan kurtarıp dönüştürmek ve ilahi aşkla kalbi saf hâle getirmek demektir. krş. bk. **gönüllerün pasını silmek.**

gönül şehrine girmek: (166v2) İnsanın duygu merkezi olan gönül, içinde Kâbe’nin olduğu ve aşk ikliminin hüküm sürdüğü bir şehir olup Allah’ın arşı durumundadır. Bu yüzden oraya şeytan sokulmaz ve orası temiz tutulur. Deyim, Allah’ın arşını seyretmek isteyenlerin gönül şehrine girip kalpler fethetmesi anlamında kullanılmıştır.

gönül yıkmak: (56v4, 165r1, 165r3, 190r2, 207r5) İnsanları çok üzecek davranışlarda bulunmak, kalp kırmak, insanları gücendirmek demektir. “Farsça dil, Arapça kalp karşılığı bir söz olan gönül, insanın manevi varlığına, manevi gücüne, sevginin, nefretin, inancın, iyi kötü bütün duyguların tümünün varlığına ve ifadesine verilen addır.” (AG-2, s. 127) Gönüller, tüm insanlara bahşedilmiş olan birer Kâbe; sevgi, yumuşaklık ve marifetin mekânı, kalbî idrakin yaşandığı yerdir. Bu yüzden “başkalarını sevmeyi öğrendikçe Allah’ı daha çok sevebiliriz.”

(KNR, s. 30) İnsanlarla köprü kurmak en kolay ve en değerli hac sayılırken, insanlarla aradaki köprülerin atılması Allah'ın evini yıkmakla eşdeğerdir.

göğüle girmek: (93v2, 128v2, 156r5, 156r5) Gönül, tasavvufta Allah'ın evi olup İlâhi aşkın yaşandığı, tevhit sırrının tecelli ettiği kutsal bir yerdir. Mekânsız olan ve yere göğe sığamayan Allah, insanların kalplerinde gizlenmiştir. Görünürde, kalp kazanmak, insanları mutlu kılıp onların rızasını almak anlamına gelen deyim, esasen o mülkün sultanı olan Allah'ı ziyaret etmek anlamındadır.

göğüller tahtına sulţân olmak: (155v3) Kalpler kazanmak, insanların değer verdiği, sevgi ve dostluk beslediği bir insan olmak demektir. Bunu ancak gönül derslerini iyi almış olan ve hayatını iyilik, güzellik, doğruluk, sevgi ve barış üzerine yaşayan kişiler gerçekleştirebilir.

göğüllerün pasını silmek: (70r5) bk. **göğül pasın yumak.**

gördüm bildüm dêmemek: (150r2) Görgüsüyle ve ilminin çokluğuyla övünmemek, ilmin kişi ile Allah arasında bir örtü olmasına engel olmak demektir. Ayrıca deyimın sırları muhafaza etmek, sırları ehil olmayanlara açmamak anlamı da mevcuttur.

göz açup yun(m)mak: (207v4) Göz açıp kapayınca kadar geçen az bir zamandır. Dünya hayatının kısılalığını anlatmak için kullanılır.

gözünü silmek: (181r5) Kalp aynasını parlatmak, kalp gözünü açmak demektir. Tasavvufta mürit, kalbi asla ihmal etmez ve onun saflığını zedelemeyiz. Mürşidinin rehberliğiyle kalbinde kötü düşünce, kir, pas kalmayınca kadar Allah'ı zikreder ve kalbinden dünyayı ve benliğini söküp atar. Mürit, benliğini ortadan kaldırırsa Allah ile arasındaki 70.000 perde de ortadan kalkacaktır. Tasavvufta görüşün keskinleşmesi ölümle mümkün görüldüğünden benliğin öldürülmesi (ölmeden ölme, gönüllü ölüm) büyük önem taşımaktadır. krş. bk. **gözün hicâbın silmek.**

gözün hicâbın silmek: (94v3, 201v1) bk. **gözünü silmek.**

gündüzi gece şanmak: (165r2) Gündüzü gece sanmak; aydınlığı karanlık zannetmek, ışığın farkına varamamak demektir. Deyim beyitte, aydınlık insanlara değer vermemek, onların ışık saçan sözlerinden yararlanmamak, kalp gözü kapalı olduğu için Hakk'ın her

tarafta tecelli eden nurunu görememek durumlarını anlatmak için kullanılan sembolik bir ifadedir.

gündüzleri dün olmak: (194v2) Gündüzleri gece olmak, sürekli karanlığa mahkûm olmak demektir. Kabir hayatında kabri aydınlatan, kişinin hayattayken kalbinde yaktığı ve sonsuza kadar taşıdığı iman nurudur ki kabri ve tüm cihanı ışıklandıran bu nurla ebedî saadet kapısından içeri girilir. Bu nur olmazsa kişi karanlıklar içinde kalır, kurtuluşa eremez.

hakikat bir denizdir şeriat anın gemisi: (78v7) Burada anlatılan, tasavvufta hakikate ulaşmak için şeriatla yol alınabileceği, bir başka deyişle şeriat gereği gibi yaşanmadan herhangi bir tasavvufî deneyimin yaşanamayacağıdır.

hakikate  rmek: (163v7, 164r3, 183r2, 203v1) Hakikat, Allah’a giden yoldaki        kapıdır. Hakikat ile ilgili olarak “vasıflarını kendinden  ıkarman ve O’nun senle, senden ve sende tek f  il olduğunu kabul etmen” ve “rub biyyet sırlarını m       etmek” (MTTS, s. 965-966) gibi tanımlamalar yapılmıştır. Gerçekle y        , hakiki varlığı buluş demek olan deyim, çoğu zaman katrenin denizle buluşması şeklinde te     edilir ve bunun için şeriat gemisine binip tarikatla yol almak gerekir. Daha geniş bir tanımlamayla deyim, evrenin her zerresinde Allah’ın zatını ve sıfatlarını görmek, kendi varlığını sonsuz varlıkta eriterek iz  filikten kurtulup gerçek varlıkta yok olmak demektir.

hak  apusun a mak: (145r5) bk.  apu a mak.

hak n rın görmek: (136v4) “Işık kaynağı olan” demek olan Nur, Allah’ın en güzel isimlerinden biridir. Nur aynı zamanda Allah’ın zatına uygunluk için karanlıktan kaçınmaktır. Kul, kendisini her konuda doğruya ulaştıracak bir nura kavuşmak amacıyla Allah’ın “Nur” ismine ihtiyaç duyar. “  te yandan nesneler, basiret (kalp g    ) ve basara (g    ), nur sayesinde görünür. Varlıkların g         g  r  n    , Allah’ın varlığının tez        r. Bu nedenle Allah kendisini ‘Nur’ olarak adlandırır.” (A SM, s. 150) “Allah nuruyla   lemi ih  ta etmiştir. O’nun ilk yarattığı şey Nur-ı Muhammed ’dir. Bu nur   lemin       r, yaratılış sebebi ve her şeyin aslıdır. Muhammed  nur   dem’in b  t  n na yerleştirilmiş ve ondan diğer peygamberler vasıtasıyla Hz. Peygamber’e ulaşarak zahir olmuştur. Hz. Muhammed’den de insan-ı k  millere intik  l etmektedir.” (MT-1, s. 246) Dervişler de m  r        n işte bu nuru almaya çalışırlar.

Hak nurunu görmek deyimi, aydınlatma ve dinî ilimlerden örtülü olanları açan her şey yerine kullanıldığı gibi, kalbe gelen ilahi vâridler için de kullanılan bir deyimdir. Özellikle “manevi idrak Allah’ın kalbe gönderdiği bir nurdur. Bu nur tıpkı bizim görmemizi sağlayan lamba gibidir. Bu nurlar; amel nuru, iman nuru, marifetullah nuru, vahdaniyet nuru, ehadiyet nurudur. Hepsi birbirine benzer. Aynı ilahi kaynaktan gelirler.” (KNR, s. 61) Metinde, içsel arınmayla perdelerinden kurtulup özüne kavuşan kişinin ezel bezmindeki Hak ile birlik olduğu saf nur hâlini müşahade etmesini anlatmak için söylenmiştir.

hak turağı göñülde: (201v5) Allah’ın insan gönlünde gizlenmesi anlamındadır. Kur’ân’a göre Allah zamandan ve her türlü mekândan münezzehtir. Sufiler, Allah’ı yukarılarda bir yerlerde değil, tecelli ettiği her şeyde ve özellikle kendi içlerinde aramışlardır. Yere göğe sığmayan Allah, kulunun gönlüne yerleşmiştir. Bu yüzden Kâbe’nin putlardan temizlenmesi gibi insan gönlü de dünya sevgisinden, kinden, garezden temizlenmelidir.

hak varlığından söylemek: (148v6) Tasavvuftaki cem makamını anlatan bir ifadedir. Nefsini bilip Hakk’ı tanıyan kişiler, kendileri de dâhil olmak üzere çevrelerindeki hiçbir şeye varlık atfetmezler ve tek gerçek varlığın Allah’ın varlığı olması hakikatini algılamaları sonucu, sözlerinin aslında Allah’ın sözleri, fillerinin de Allah’ın fiilleri olduğu gerçeğini bilirler. “Mihnet ve mahabbet yoluyla fenaya ulaşmış birisinin iradesi, Allah’ın iradesinde baki olur. Bu durumda artık insan, herhangi bir eylemi kendisine bağlayamaz, deyim yerindeyse ilahi iradeyle yaşar ve iş görür.” (İMB, s. 212) Böyle bir müminin gözü Allah’ın gözüdür ve Allah’ın gözü ile bakar; sözleri Allah’ın sözleridir. O kimse bir şey söylemiyor, Hak söylüyordur. Bu zahirî bir anlama çekilemez.

hak yolına uyağmak: (127r4) Hak yoluna bağlanmak, dine uymak demektir. Daha geniş bir ifadeyle bu dünyayı geride bırakarak aşk zinciriyle Allah’a bağlanmak, O’ndan kopmamak ve O’nun ipine sıkıca sarılmak anlamındadır.

hak’ı’a ermek: (67v6, 76r5, 107v5, 108v6, 152r5) Deyim, Allah’a erişmek, Hak yolunda olup hakikate ulaşmak, manen ileri derecelere yükselip olgunlaşmak gibi anlamlara gelmektedir. krş. bk. **dosta ermek.**

hak’ı’a varmak: (110v4) Deyim, Allah’ın gösterdiği yolda yürüyüp Allah’a ulaşmak anlamına gelebildiği gibi Hakk’a yürümek, ölmek, vefat etmek anlamları da taşımaktadır.

hakk'ı bilmek: (96r6, 201r6) Cenabıhakk'ı sıfatlarıyla bilmek demektir. Allah'ı yalnızca kendisi gerçek manada bilir ve görür. Kul ancak Hakk'ın izin verdiği kadar Allah'ı bilebilir. Hakk'ı bilmenin yolunun kendi nefsinı bilmekten geçtiği söylenmiştir. Tasavvuf ehline göre Hakk'ı bilmek, çok okumakla veya araştırmakla değil ancak irfanî bilgiyle elde edilebilir. Bu da “uzun bir fikrî terbiye ve iç arınma (nefsi terbiye - kalbi saflaştırma) süreci neticesinde” (CHT-2, s. 169) kişinin kendi nefsinde bu bilgiyi bulmasıyla mümkündür.

hakk'ı bulmak: (7r2, 81r6, 81v1, 121r3, 163r3, 196v5) Doğruya, hakikate ulaşmak anlamının yanında Hakk'ı bulmakla kastedilen şuhûd ve ayân ile Hakk'ı görmektir. krş. bk. **dostı bulmak.**

hakk'ı kendüde görmek: (201r6) Kulun benliğini ortadan kaldırarak insana onun şahdamarından daha yakın olan Allah'ı bulması demektir. İnsan ile Allah arasında olduğu söylenen 70.000 perde, benliğin yok edilmesiyle birlikte ortadan kalkacağı için, burada önemli olan, insanın Allah'ın yakınlığını görmesi ve bunu kavrayıp ona göre davranmasıdır.

hakk'ı tuymak: (13r6, 42r5, 50r3) Can kulağıyla hakikatleri idrak etmek anlamının yanında, Allah'ın yansıması olan tüm evrende gerçekte tek gördüğü şeyin Hakk'ın varlığı ve sıfatları olduğu farkına varmak anlamı da vardır. İkinci anlamı, kulun sürekli ve en üst düzeyde yaşadığı bilinçlilik ve uyanıklık hâlidir.

hakk'ıla biliş olmak: (102v3) Bilişmek; dost olmak, dostlaşmak, dosta dönüşmek anlamındadır. Allah'ı tanıyıp onu kendine dost edinmek, iki olarak kalıp bir olmak için kendi nefsinin sıfatlarını ilahi sıfatlara dönüştürmek anlamındadır.

hakk'ıla birlik olmak: (81v4) Kişinin kesret perdesini kaldırıp ahadiyet mertebesine erişmesidir. “Salik, vahdet yüzünden kesret örtüsünü kaldırmak için mücahede ve riyâzat ile nefsin menzillerinden çıkarak kalp makamına geçer ve orada evrenin ilahi isimlerin tezahür yeri olduğunu tefekkür ederek nihayetinde ahadiyet makamına yükselir.” (SMI, s. 286)

hakk'ıuñ hânı bişüpdurur: (181v5) Allah'ın nimetlerinin bu dünyada inanan inanmayan herkesin hizmetine sunulmuş olması, isteyen herkesin gayretleri ölçüsünde bu nimetlere ulaşabilmesi, iyilik veya kötülük için bunları kullanabilme özgürlüğünü yaşaması anlamındadır. Herkese belli bir süreye kadar fırsat verilir. Kişi bu dünyadan nasibini mutlaka alır; fakat öbür dünyasını da ihmal etmez. Bunun için Allah'ın gösterdiği yolda yürür. Tüm

yolculuklar aslında nefislerde yapılan birer yolculuktur. Kul, nefisini dönüşüme uğratmalı ve ne kadar güzel huy varsa bunları benimseyip bunlarla ahlakını süslemeli ve ilahi sıfatları kendinde yansıtmalıdır.

hakk'ın haznesine girmek: (145r5) Hak Teâlâ'nın gönderdiği ve ilham ettiği bilgilerin kulun kalbine durmadan peşi peşine bir su gibi akmasıdır. Doğru ruh taşıyanların kalplerine de bu bilimler gayb âleminden yüce Allah'ın yanından onun bir rahmeti ve bağışı olarak ledünnî ilimle birlikte iner. Zira Hak Teâlâ devamlı olarak hibe, bağış sahibidir. Kişinin ilmi eksilmez sürekli artar. Kalp ise devamlı ilerlemeye ve bu ilimleri karşılamayı ister. (İAT, s. 24)

hâlden hâle düşmek: (45r6, 115r3) Kişinin olgunluğa giden yolda pişmesi için sürekli bir geçiş durumunu yaşamasıdır. Derviş, özellikle telvîn hâlindeyken çatışan duygu ve düşüncelerin yoğunluğunda bulunur ve korkuyu, umudu, acıyı, sevinci yaşayıp durur.

hâlden hâle gelmek: (66v6) Hâl, durum demektir. Zikir, hüzn, sevinç ve şükür gibi durumlarda kalbe gelen hissiyattır. Tasavvufta, gerçeği bulan, marifete ulaşan ve tevhidi yaşayanlara hâl ehli denir. Hâle gelmek ise, dervişin zikir sırasında ya da şeyhinin huzurunda cezbe gelmesidir. Deyim, beyitte tasavvufi olarak aşama kaydetmek, seyr-i sülûkte ilerlemek anlamındadır. (HHC, s. 139)

hâle gelmek: (135v6) bk. **hâlden hâle gelmek.**

hâli kâlden seçmemek: (103v3) Hâl, içinde bulunulan durum, vaziyet olup fiilî bir bağlamı ifade eder. Kâl ise, laf, söz demektir. Tasavvufta, hâle ait bilgiyi uygulamayan kişi için “kâlde kalmak” deyimini kullanılır. Beyitte, deyim tasavvufi bilgiyi bilip uygulamayan, nefsinde ikilik yaşayan anlamında kullanılmıştır. Halk içinde, “Lafla peynir gemisi yürümez.”, “Kişi işte gerek.”, “Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. (HHC, s. 139)

hâlin 'arz etmek: (126v2, 126v3) Durumunu ortaya koymak, şartlarını açıklamak anlamına gelen deyim, ilahi aşk yolcusunun ruh hâllerini ortaya koyması, içsel değişimlerini anlatmasıdır.

halvet olmak: (32r3, 64v2, 162v4) Hakk’a vuslat için kalbi halk mefhumundan arıtmak, dar ve karanlık bir yerde Hakk’a ibadet kastıyla oturup zikir ve fikirle meşgul olmaktır. Derviş, halvette abdestli bulunur, tevhide devam eder, Allah’tan başka zihni meşgul eden ne varsa, hepsini hatırdan, gönülden çıkarır ve şeyhin kalbine dönük murakabede bulunur. (İAT, s. 436-437-438)

hân meclisinde oturmak: (9v6) Allah’ın verdiği tüm nimetlerden yararlanmak demek olan deyim, kulun maddî nimetlerin yanı sıra manevi nimetlerden de yararlanması anlamında kullanılmıştır.

hân üstüne hân döşemek: (10r4) Sofra üstüne sofra kurmak, nimetlerinden yararlandırmak demektir. Bu, Allah’ın isimlerinden Rahmân, Rahîm, Vehhâb, Kerîm, Latîf, Muğnî, Birr, Mukîr, Şekûr, Fettâh ve özellikle Rezzâk isminin bir gereğidir. “Rezzâk, varlıkların bekaları için, ihtiyaçlarını onlara ulaştıran, gıdaları yaratıp lütfeden demektir. Bu geniş anlamıyla rızık verme, ruhların ve bedenın gıdası şeklinde gerçekleşir.” (AİSM, s. 65)

hevâsetün kökin kesmek: (200r6) Kökünü kesmek, bir şeyin kaynağını yok etmek, bir şeyi kökten temizlemek demektir. Deyimin anlamı nefsin arzularını kaynağından kesinkes ortadan kaldırmak olduğundan, derviş zevk düşkünü güdülerinden kutulmak için yıllarını verir. Bu süreçte onu gözetleyen ve her an ona mukayyet olan mürşidinin yardımıyla nefsini dönüştürmeye çalışır.

hıdmet kapısı: (200v2) Hizmet edilen kapıdır. Müridin, şeyhin cemaatine resmen kabul edilmeden önce genellikle üç yıl hizmette bulunması gerekliydi. Bunun bir yılı halka hizmet, bir yılı Hakk’a hizmet, bir yılı da kendi kalbini müşahede içindi. Mürit üç yıllık hizmetini tamamladıktan sonra hırka giymeye hak kazanırdı. Sonraki aşamada hırkayla zikre başlatılır, sohbetle hizmete, ve sonra da eğitime alınırdı. (İMB, s. 118-119)

hırka-püş eylemek: (191v5) Hırka, dervişlerin giydiği elbisedir. Hırka-puş eylemek; hırka giyen olmak yani derviş olmak demektir. Kişinin dergâhta mürşidinden ilahi aşkı öğrenmesi ve Allah aşkına bürünüp dervişliği yaşamasıdır.

hırkayıla tâc yol varmamak: (193r7) Arapça bez parçası anlamına gelen hırka, dervişlerin giydikleri önü açık, yakasız, kollu, genişçe ve topuklara kadar uzun üst elbisesidir. Tâc ise, saltanat simgesi olarak padişahların başa giydikleri mücevherlerle bezenmiş değerli

başlık olup aynı zamanda tarikat şeyhlerinin ruhanî saltanat ve manevi devlet simgesi olarak giydikleri dövme yünden yapılmış başlık veya külahtır. (AG-2, s. 297; SU, s. 340) Hırka ve tâc tasavvufta maddî ve manevi makamları temsil etmektedir. Dervişler, manevi ilerlemeye paralel olarak rengi ve şekli değişen tâc ve hırka sahibi olabiliyorlardı. Gerçek sufiler, hırka ve tâca gereğinden fazla anlam yüklenmemesi konusunda uyarılarda bulunmuşlardır. Çünkü giydiği hırka içinde hakirliğini ve yokluğunu idrak edip tevazuyu yaşaması gereken kişi manevi makam hırsına bürünebilirdi. Bu yüzden ilerleme hırka ve tâc ile değil, ahlak olgunluğuna erişip kalp makamını elde etmekle mümkündür.

hırş evinden taşra çıkmak: (106r2) Hırslarının esâretinden kurtulmak demektir. Hırslar kişiye daima nefesine uymayı, malları, mülkleri ve makamları elde bulundurmaya telkin eder. Bu yüzden mala karşı istek ve iştah büyüktür. Kişi, gerçekten yararlı olan dünya malının azlığını ve geçiciliğini bilmeli, Allah'ın kendisine kısmet ettiğinden daha fazlasına asla kavuşamayacağını farkına varıp sonu gelmez hırslarından kurtulmalı ve ilim yoluna yönelmelidir.

hicâb açmak: (113r1, 155r2) Hicap “utanma, sıkılma; perde, örtü, engel” anlamlarına gelir. Tasavvufta hicap, hakikate ulaşmaya ve Allah'ı görmeye engel olan her şey için kullanılan bir terimdir. Hicap açmak, Allah'a giden yolu kapatan perdelerin kaldırılması ve kalp gözünün açılması anlamında kullanılır. Bu perdeler zulmanî ve nuranî olmak üzere ikiye ayrılır. Tasavvuf ehli zulmanî hicapları dörde ayırmışlardır: “bu dünya, nefis, halk ve şeytan.” (CHT-3, s.284) Allah'ın cemâlini seyretmek ancak ölümle mümkün olduğundan, bir mümin, ahirette buna kavuşacağı gibi bu dünyada nefisini öldürerek de buna kavuşma imkânına sahiptir.

hicâb olduñ sen sağa: (106r1) Nefs engelini aşamayan kişinin kendi kendini perdelemesi anlamında kullanılmıştır. Câsiye suresi 23. ayette “Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın kendi katındaki bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü?...” denilmiştir. Buna göre insan ile Allah arasında nefis bir perdedir. Nefsinin arzu ve isteklerine uyan kişi Allah'tan uzaklaşmıştır.

hicâbı yıkmak: (105v6, 106r2) “Perde, örtü, engel” anlamındaki hicap, kişi ile Allah arasında yükselen bir set olarak düşünülmüştür. Bu set çok güçlüdür ve bu seddi nefsin varlığı yükseltmiştir. Kişi bu seddi uzun süren riyâzet ve mücahede dönemi sonucu Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak aşabilecektir.

hicābı yırtamamak: (25r3) Mahcup kalmak demektir. Örtüler arkasında kalmak, nefsinin kontrolünde olarak varlığını aşamamak anlamında kullanılmıştır. Deyimde ömrünü boşa geçirip kulluk görevini hakkıyla yerine getiremeyenler ve Allah'ın ahlakıyla ahlaklanamayanlar hicabı yırtamamışlar olarak (mahcup) nitelenmiştir.

hicābın gidermek: (143r3) Kişinin Allah'a yaklaşmasını engelleyen örtüyü kaldırması anlamındadır. Beyitte aydınlanmış bir kişinin suskunluğu, halka uzak olup tasavvuf esaslarını ve ilahi aşk durumlarını çevresindekilere anlatmaması Allah'la arasındaki bir hicap olarak nitelendirilmiştir.

hikmet südin emmek: (141r5) Sözlükte “Felsefe, adalet, ilim, hilm, peygamberlik, Kur’ân-ı Kerîm, İncîl, veciz söz” (EC, s. 276) anlamlarına gelen hikmet sözcüğünün tasavvufta “varlıkların en yücesini bilgilerin en üstünüyle bilme; Allah'ın kulun kalbine koyduğu eşyanın hakikatiyle ilgili kalbî ilim; Allah'ın her şeyi yaratmadaki gizli amacı; akıl erdirilemeyen gizli sebepler, tasavvufî şiirler” gibi çeşitli anlamları vardır. Deyimin, kulun hikmet sahiplerinden ışık saçan, özlü ve hakikatli bilgileri elde etmesi; tasavvufun hikmet dolu şiirlerini, sözlerini özümsemesi gibi anlamlarının yanında, kalbin kalbi saflaştıran ilahi bilgileri en temiz hâliyle karşılaması şeklinde anlamı da mevcuttur.

himmet almak: (174r6) Allah'ın yardımına sahip olarak kalbi Allah'a bağlamaktır. Allah, fâniye rağbet etmeyip kendisine yönelen kulunun bu davranışını boşa çıkarmaz ve ona yardım eder. Himmet alan kişiler, yaşamlarını güzel amellerle doldururlar, her durumda ibadetlerini yerine getirirler ve ilahi sıfatlarla bezenirler.

ırmak olup akmak: (128v6) Bilindiği gibi ırmaklar, denize doğru akarlar. Tasavvufta ırmak, vahdet denizine doğru giden yoldaki kişiler özellikle mürşid-i kâmiller için kullanılmaktadır. Irmaklar yağmur damlalarını nasıl denize ulaştırıyorlarsa, mürşid-i kâmiller de bir damla niteliğinde olan kişileri vahdete ulaştırmaya çalışırlar. Bu süreçte damla (derviş), ırmakla (mürşit) birleşmeyi ve ırmakla birlikte denize kavuşmayı (vahdet) öğrenir. Deyim, şairin dervişlikten (damla iken) mürşid-i kâmil (ırmak) seviyesine yükseldiğini ve bu vahdet yolculuğunda yeni talipleri (damlalar) de yanına katarak vuslata doğru yol aldıklarını anlatmaktadır.

ırmak gibi çağlamak: (128v7) Irmakların çağlaması mevsimsel olarak ilkbahar aylarına denk gelir. Bu yeni bir hayat bulma zamanıdır. Derviş için ilahi aşk ilkbaharın getirdiklerine benzer ve onun için yeni ve ölümsüz bir hayatı simgeler. Deyim, vahdet yolunda ilahi aşkın coşkun hâllerini yaşamak, vecd hâlinde olarak değişen ruh hâllerinde bulunmak anlamlarında kullanılmıştır.

ırmakları seyr etmek: (153v4) Seyr sözcüğü, salikin kesret âleminden vahdet âlemine doğru yaptığı yolculuğu simgelemektedir. Deyim, kişinin bir mürşidin himmetiyle seyr ü sülûka girip yol almasıdır ki bu sonunda Allah’a ulaşacak olan âşığın çileli ve uzun yolculuğudur.

ışık bahrîsi olmak: (121v4) bk. **bahrî olmak.**

ışık bozmak: (85r5) Deyim, ilahi aşk ikliminden uzaklaşmak, aşk yolunun zorluklarına katlanamayarak bu yoldan geri dönmek anlamının yanında gönüller yıkmak anlamına da gelmektedir.

ışık çengine düşmek: (197v2) Çeng, pençe demektir. Pençenin özelliği güçlü, yaralayıcı, kan akıtıcı hatta öldürücü olmasıdır. Metinde aşk, pençeleri olan bir arslan, âşık da onun karşısında âciz olandır. Deyim, dervişin ilahi aşkın eline düşmesi, Allah’a duyduğu aşktan dolayı tam bir teslimiyet göstermesi, aşkı için nefsini ve benliğini kurban vermesi anlamındadır.

ışık denizine talmak: (132r4, 168v5, 202r5) Aşk, içinde hakikat cevherlerini barındıran uçsuz bucaksız bir denizdir. İlahi aşk denizine dalmak için dünyaya ve nefse ait her şeyden soyunmuş olmak, oraya karışıp orada yok olmayı göze almak gerekmektedir. Deyim, kişinin her şeyden vazgeçip ilahi aşkın sınırsızlığına kendini bırakması anlamındadır.

ışık duzağına düşmek: (136r2) Duzak sözcüğü “tuzak, kapan, fak” demek olup birini veya bir şeyleri elde etmek için kurulan düzendir. Aşk hâlleri deyimde olduğu gibi kimi zaman av hadisesiyle benzerlik kurularak anlatılmaktadır. Av hadiselerinde şahin,doğan gibi eğitilmiş kuşlardan yararlanıldığı gibi ilahi aşkta da bu kuşların yerini mürşid-i kâmiller almaktadır. Âşık, asıl vatanına özlem duyan bir kuş gibidir ve özgürlüğü ilahi aşkın tutsaklığında bulur. Bu yüzden kesrette daha fazla kalmak istemez ve gönüllü olarak ilahi aşkın tuzağına düşer.

‘ışk düzmek: (85r5) İlahi aşk ikliminde olmak, ilahi aşkı yaşamak anlamının yanında ilahi aşkı öğretmek ve gönüller yapmak anlamı da vardır.

‘ışk elinden vücūdı iki bükülmek: (200v5) Aşkın ıstırap kılıcı âşıkların vücutlarını ya parça parça eder ya da onu iki büküm bırakır. Deyim, şeyhinden ilahi aşkı öğrenen dervişin, aşkın yakıcı, hükmedici, terbiye edici etkileriyle şekillenip olgunlaşması anlamında kullanılmıştır. Bu aynı zamanda, hedeflenen mükemmelliğe (insan-ı kâmil) ulaşmak, Allah’ın sıfatlarını yansıtip vahdete ermek için “yaşamak, olmak ve bulmak” deneyimlerinden geçmesi gereken kişinin yaşamak ve olmak aşamasındaki durumudur.

‘ışk etegin tıtmak: (59r5, 72r6, 93r1) Saliki hedefe götürecek olan ilahi aşktır. Bu yüzden salık, Allah aşkına sıkı sıkıya yapışır ve ondan kopmamak için Allah’a tam bir teslimiyet gösterir. Bu bağlamda deyim, derviş olup ilahi aşkı yaşamak, ilahi aşkla olgunlaşıp hakikate ulaşmak anlamına gelmektedir.

‘ışk evine girmek: (57r3) Işk eviyle kastedilen hem dergâh, hem de Allah’ın tecelligahı olan gönüldür. Işk evine girip onu talep eden de derviştir. Deyim, bir dergâhtan içeri girmek, bir mürşide bağlanarak ilahi aşkı yaşayanlar arasına katılmak anlamının yanı sıra kalpler kazanmak, gönüller fethetmek anlamlarına da gelmektedir.

‘ışk göllerine talmak: (178r6) İlahi aşka düşmek ve bu aşkın yoğunluğuna kendini bırakmak anlamının yanında ilmin, feyzin, ilahi nurun bol olduğu yer olan dergâhlara giderek oradan ilim, feyz ve aşk bilgilerini alarak donanım sahibi bir derviş olmak anlamı da vardır.

‘ışk ilinüj haberin demek: (156v1) İl sözcüğü memleket, ülke anlamındadır. Metinde ilahi aşk, kapısı daima herkese açık olan bir ülkeye benzetilmiştir. Bu ülke aynı zamanda gönül ülkesidir ve bu ülkenin sultanı da Allah’tır. Deyim, insanlara ilahi aşktan haber vererek onlara sevgi ve muhabbet aşılamak, onları tasavvufa alıştırmak anlamına gelmektedir. Ayrıca deyim “sırrın kıymetini bilen taliplere ilahi aşkın sırlarından bahsetmek” anlamı da vardır.

‘ışk kadehinden içmek: (67r3, 74v6) İlahi aşkı tatmak, Allah aşkına düşüp kalpte aşkın her türlü hazzını vecd hâlinde yaşamak demektir. Aşk kadehi her zaman için dolu ve kendinden geçiricidir. Âşık, bu kadehi eline aldığı anda aşkın nimetlerini aynı zamanda aşkın getireceği bela ve dertleri de baştan kabul eder.

‘ışk kılıcın kuşanmak: (84v3) Bir tarikata kabul edilip şeyhten ilahi aşk derslerini öğrenmek demektir. Dervişin uzun ve tehlikeli manevi yolculuğunda en büyük silahı Allah’a duyduğu aşktır. Önündeki engelleri aşmak için aşkının da tıpkı keskin bir kılıç gibi bilenmiş ve güçlü olması gerekir.

‘ışk kitâbın okumak: (70v5, 78v1, 119r5) Tasavvufta aşk, dervişin talebe olup öğrenmesi gereken bir ilim, bir fen, bir kitap olarak da düşünülür. Metinde deyim “İlahi aşka düşmek ve aşkı bizzat yaşamak, bilmek manasındadır. Yine bir şeyi veya bir konuyu kaynağından en doğru bir biçimde öğrenmek anlamına gelen deyim, beyitte aşkı kaynağından öğrenmek anlamında kullanılmıştır. Deyimde kitap, kaynak olarak Kur’ân ve sünnetin, tasavvufî olarak Kur’ân ve sünnet ile birlikte dergâhın sembolüdür.” (HHC, s. 150)

‘ışk kuşağın kuşanmak: (147v4) Kuşanmak; “yeltenmek, meyletmek, yapmaya girişmek” demektir. Kuşak kuşanmak ise “bir işe soyunmak, bir işe başlamak” anlamındadır. Deyim beyitte, “ilahi aşka başlamak, her şeyi geride bırakarak Allah’a yönelmek” anlamlarında kullanılmıştır. Bu, aynı zamanda derviş olmak, sülûka başlamak demektir.

‘ışk mevcine garķ olmak: (159v5) Mevc, “dalga” demektir. Mevc aynı zamanda sabit kalmamayı, sürekli dalgalanmayı, hareket etmeyi anlatan bir sözcük olup sürükleyicidir ve her şekle girebilir. Onun yeri uçsuz bucaksız denizlerdir. Bu bağlamda deyim, Allah’a duyulan aşkın büyüklüğü içinde sürekli değişen aşk hâllerine maruz kalma, yine ilahi aşkın bir sonucu olarak Allah’ın sürekli değişen ve asla tekrarı olmayan tecelli dalgaları altında kalbin şekilden şekile girmesi anlamlarına gelmektedir.

‘ışk nefesin urıgelmek: (128r2) Nefes sözlükte “soluk; fısıltı; bolluk, genişlik; bir nefeslik zaman, an; Alevi – Bektaşî şiirleri” gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Tasavvufta nefes “Allah’ın kötülükleri söndürmek için kalp ateşine gönderdiği bir ruh; gayb esintileriyle kalplerin rahatlaması” (KA, s. 557); “velîlerin söz, ses ve soluklarıyla muhatapları üzerinde meydana getirdikleri derin tesir” (SU, s. 273) gibi anlamlarda kullanılır. Işk nefesi, beyitte ene’l-hak ile birlikte kullanılmıştır. Bunun sebebi kişinin vahdet hâlinde olup kendini Allah’ta yok etmişliğini ve ilahi isimler için mazhar yeri olduğunu göstermek içindir. Bu bağlamda deyim, ilahi aşkın bir sonucu olarak ene’l-hakk’ı yaşamak, sırlarla sonsuz genişlik ve ferahlıkta dalgalanmak demektir.

‘ışk odına girmek: (107r3) Tasavvufta aşk yakıcılığı ve ışığı dolayısıyla ateşe benzetilir. Yürekte yanan bu ateş vücudu cehennem alanına döndürür. Bu ateş aynı zamanda ışıktır, kişiyi kurtuluşa götüren nurdur. Aşk ateşine girmek, kurtuluşa ermek için tasavvuf yoluna girmek, bu yolda ilahi aşkı öğrenip yaşamak ve olgunlaşmak demektir.

‘ışk odına yanmak: (136v2, 152v7, 162v3) İlahi aşk ateşiyle yanıp tutuşmak ve nihayetinde kemale ermek demektir. “İnsan, bir buz parçası gibi ocağın üzerindeki bir çaydanlığa konacaktır; böylece eriyecek, ısınacak, kaynayacak, sonunda da duman olup buharlaşarak, ilahi aşk ateşine mümkün olduğunca yaklaşacaktır. Bu aşk, maşuktan başka her şeyi yakan bir alevdir. Tıpkı şevkin Allah’ın ateşi olması gibi; o ateşi Allah, kalplerinde yer işgal eden her şeyi yakıp yok etsin diye dostlarının kalbinde tutuşturur.” (İMB, s. 150)

‘ışk odınınu tütününden beñzi şararmak: (171r6, 177v4) Aşk en güçlü ateştir, bu yüzden yakıcı ve son derece acı vericidir. “Allah’ın celâlini olduğu kadar cemâlini de açıkça gösteren bu aşkla yanıp tutuşan mutasavvıflar, aynı anda hem cezbedici ve korkutucu hem de öldürücü ve diriltici olduğu için aşkı, maşuktan başka her şeyi yakıp yok eden bir alev gibi görmüşlerdir.” (İMB, s. 311) Bu yüzden sufiler olgunlaşmak için özlem içinde ilahi aşk ateşiyle yanıp tutuşurlar ve kalpleri de tıpkı ateşini dışarıya vermeyen bir fırın gibidir. Deyimde geçen benzin sararması, yüzün renginin solması demek olup tamamen olgunluk belirtisidir. Deyim, dervişin ilahi aşkın şevki ve yoğunluğuyla değişen duygular içinde olması sonucu uzun vadede yıpranması, yüzünün renginin solması anlamındadır.

‘ışk şerbetin içmek: (59r1) bk. **şerbet içmek (1).**

‘ışk şarābın içmek: (56v5, 70r1, 124v3, 165r5) bk. **şarāb içmek.**

‘ışk şarābından kadehi tldurmak: (193r4) Tasavvufta kadeh; manevi hâl, cezbe, ruhî zevk, ruhsal taşkınlık, vecd anlamlarına gelir. Deyimin mürşid-i kâmil elinden ilahi aşkı öğrenip vecde gelmek anlamının yanı sıra, kalbin kadehe olan benzerliğinden hareketle, kalpte ilahi aşkı yaşamak, mürşid-i kâmil yoluyla ilahi feyzin kalbe akıtılması, kalbin ilim ve feyizle doldurulması anlamları da vardır.

‘ışk şarābını datmak: (180r2) İlahi aşkla şarabın benzerliği her ikisinin de akli baştan alıp sarhoşluk hâlini yaşatmasından dolayıdır. Aşk şarabını tatmak demek, ilahi aşka kavuşmak

demek olup bu normal şaraptan farklı olarak süreklilik arz eder. İlahi aşk şarabını bir kez tadan hiç ayılmaz ve sürekli olarak aşkın coşkun hâllerini yaşayıp ebedî olur.

‘ışk şerbetin şunmak: (95r2) Şerbet; ilahi aşk, feyz, mahabbet demek olup tâlibin kalbini tedavi edici, şevk ve cezbe verici niteliktedir. Mürşidin tâlibe ilahi aşkı öğretip onu derviş yapması ve onun kalbine ilahi nuru akıtmasıdır.

‘ışk tozu gözlerine oturmak: (40r2) Aşkın tozla ilişkisi, aşkın da toz gibi dünyayı görmeyi engellemesinden dolayıdır. Âşığın gözü, aşk tozuyla bulanmış ve dünyaya kapanmıştır. Dünyaya kapanan göz Allah’a açılan gözdür. Bu göz, aynı zamanda tüm evreni aşkla gören gözdür.

‘ışka gönül vermek: (89r2, 121v4) Gönül vermek; âşık olmak, gönlünü kaptırmak demektir. Söz konusu ilahi aşk olduğu için Allah aşkına düşmek ve O’na özlem duymak anlamındadır. Allah’a gönül veren insanlar, Allah’ın evrendeki tüm yansımaları olan insanları, bitkileri, hayvanları kısaca her alanda her şeyi severler.

‘ışka saf bağlamak: (177v2) Saf bağlamak, özellikle namaz için sıralanmak, yan yana dizilmek anlamının yanında aynı düşüncedeki insanlar arasına katılmak anlamı da taşır. Aşk safının bağlandığı yer dergâhtır. Bu çerçevede deyim, ilahi aşkı yaşayanlar arasına katılmak, Allah’a gönül vermek ve her anını Allah’la geçirmek demektir.

‘ışka yesir olmak: (85r6, 122r2) Aşka esir olmak, ilahi aşka çok iyi bağlanmak, tam bir teslimiyet hâlinde aşkı yaşamak demektir. Tasavvufta âşık, aşkın tamamen elinde olup aşk kafesinin içindeki bir bülbül, aşkının götürdüğü her yere giden bir esir gibidir. Bir sufi ilahi aşkın elinde kendi tutsaklığını şu şekilde anlatmıştır: “Ben aşkın elinde dağarcıktaki (torbadaki) kediyeim. Bir soluk yukarı çıkmaktayım, bir soluk aşağı düşmede.” (İMB, s. 311)

‘ışkdan da’vâ kılmak: (57r3, 154v5) Deyimde geçen davâ sözcüğü “doğruluğuna inanılıp gerçekleşmesine uğraşılan görüş, ülkü, ideal” anlamındadır. Deyim, hakikate giden yolda ilahi aşkı kendine dava edinmek, bu çerçevede ilahi aşkı yaşamak ve yaşatmak demektir. Damlaları toplayan birer ırmak olarak görülen hakikat erenleri, vahdete doğru akarken çağlamak zorunda olup ilahi aşkın başkaları tarafından öğrenilmesi ve yaşanmasını sağlamakla yükümlüdürler.

‘ışkdan elif okumak: (59r5) Elif, Arap alfabesinin ilk harfidir ve bünyesinde birçok anlamı barındırır. Ebced hesabına göre sayısal değeri bir (1) olan elif, öncelikle Cenabıhakk’ın zatının, mutlak tekliği ve birliğinin sembolüdür. Böylelikle her şeyde olduğu gibi ilahi aşkta da ilk yapılacak iş, Allah’a iman etmek ve O’nu birlemektir. Elif, tüm harfleri birleştirdiği gibi sevgi ve aşk da yaratılanları birbirleriyle ve yaratıcısıyla birleştirir. Elif, aynı zamanda ilmin başlangıcı olup ilmi ve nasiplenmeyi simgeler. Buradan yola çıktığımızda deyim, ilahi aşktan nasiplenmek, Allah aşkını yaşamak anlamına gelmektedir.

‘ışkdan naşib şolunmak: (111v2) Aşk, yaşam kaynağı nefes olarak düşünülmüştür. Âşık da yaşamak ve ebedî hayat bulmak için onu soluyan kişidir. Deyim, ilahi aşktan nasibini alarak ebedî hayat bulmak anlamındadır.

‘ışkdan sebağ okumak: (103r4, 103r6) “Aşk dersini okumak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak, ilahi aşkı bir şeyhin kontrolünde öğrenmek ve yaşamak demektir. Ayrıca derviş için ders, Allah’ı gece gündüz zikretmektir. Bu dersler şeyh tarafından verilir ve zamanla dervişin dersleri (virdi) arttırılır. Âdeta sınıf atlayan derviş, böylece görünmeyen ancak yaşanılıp hissedilen aşk kitabını (dersini) okur. Bununla birlikte zahiren görünen (vird) zikir dersinden ziyade, asıl ders gönlün aşk ile dolması ve onun yaşanmasıdır.” (HHC, s. 151)

‘ışkı turağ edinmek: (103r2) Tasavvufta aşk, elde etmek için uğruna nefsin ve iki cihânın feda edildiği, asla terk edilmeyecek manevi bir yurt olarak düşünülmüştür. Deyim, ilahi aşk yurduna yerleşen dervişin, burada kalıcı olması ve burada yaşayarak sultanına (Allah) kavuşması anlamındadır.

‘ışkınun gözgüsü kendüde göstermek: (176v2) Tasavvufta “kâmil velî, başkalarının niteliklerini yine kendilerine yansıtan lekesiz bir aynadan ibârettir.” (İMB, s. 68) Tüm evren, Allah’ın tecelli ettiği bir aynadır. Tasavvufa göre ilahi aşkı tadan ve ilahi sıfatlarla bezenen kâmil kullar, Allah tarafından birer ayna yapılacak ve Allah kendi güzelliğini onlarda seyredecektir. “Allah, kendisine yaratılışın anlamını ve hikmetini soran bir sufiye, ‘Seni yaratmamın hikmeti, senin ruhunun aynasında kendimi temaşa etmek, gönlünde ise sevgimi görmektir.’ cevabını vermiştir.” (İMB, s. 313)

‘ışkun odına düşmek: (153v5) İlahi aşk ateşine düşmek, Allah aşkıyla yanıp yakılmak demektir. Bu aynı zamanda derviş olmak, ilahi aşkı yaşayarak olgunlaşmak demektir.

‘ışkuñ şehrine üç yüz deniz geçmek: (147v5) Aşk şehri, vahdet-i zatın tevhit edilmesiyle, yani birlenmesiyle tahakkuk edecek olan ahadiyet makamıdır. Başka bir ifadeyle Hakk’ın kesretini de vahdetini de içine alan hakikatidir. Bu hakikat insan-ı kâmile emanet edilmiş olduğundan, aşk şehri, insanî hakikatten başka bir şey değildir. Şehir dört ana duvarla çevrildiğine göre, ahadiyet şehrinin de dört ana duvarı (anasır-ı erbaa) vardır: Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat...

Bu dört duvarlı şehre ulaşmak için üç yüz denizden geçmek gerekir: İlme’l-yakîn, ayne’l-yakîn, Hakke’l-yakîn. Her üç yakîn makamında da (mecâzen ve faraza) iç içe girmiş yüzer (yani pek çok) mertebe vardır. Bu yüzer mertebe için, geçilmesi gereken “ilahi esma” da denilebilir. Yüz, rakamı esma-yı ilahiyyenin tamamlanmış hâlidir. Böylece üç yüz denizden geçmek, üç yakîn mertebesinden veya başka bir ifadeyle üç tevhit mertebesinden (tevhîd-i esma, tevhîd-i ef’âl, tevhîd-i sıfat) geçmek anlamına da gelecektir. Bu makamların ötesinde “aşk şehri”, yani, zat tevhidinin tahakkuk ettiği “ahadiyet” makamı vardır. (MT-4, s. 743)

iki cihân keşf olmak: (183r5) İki cihan kapılarının açılması, iki cihanın aydınlanması demektir. Keşf sözcüğü, “tanıma, anlama; ortaya çıkma, açığa çıkarma” anlamlarına gelmektedir. Kapıların açılması ve keşf, marifet ve hakikate erişmekle mümkündür. Bu mertebedeki insan, tecellinin zahir ve bâtın şeklindeki iki boyutuna birden sahip olur. Zahir boyutuyla görünen âlemde Hakk’ın isim ve sıfatlarını görüp algılayabilir; bâtın boyutuyla da gayb âlemine ait hususları kalp gözüyle görüp idrak edebilir ve Allah’tan kulun kalbine doğan bilgilerle mana âleminin sırlarına vakıf olabilir.

iki cihândan fâriķ (fâriğ) olmak: (101v3, 104v4) İki cihandan vazgeçmek, dünya ve ahireti gerçek amaç için birer engel olarak görmek demektir. Dikkatin Allah’tan başka yönelebileceği hiçbir şey kalmamasıdır. Rabia’nın “İlahi! Kısmetim olmak üzere dünyadan bana her neyi tahsis etmiş isen onları düşmanlarına, ahiretten her neyi tahsis etmiş isen onu dostlarına ver. Zira bize sen kâfisin.” duası ile Bağdatlı mutasavvıf Şibli’nin “Dünyayı da ahireti de emrime amade kıl, ta ki dünyayı bir lokma yapıp bir köpeğin ağzına atayım, ahireti de bir lokma hâline getirip bir Yahudi’nin ağzına koyayım. Zira her ikisi de maksut (amaç) için hicaptır (engeldir)!” (İMB, s. 58) sözü ilahi aşktan başka hiçbir düşünce veya aşka yer olmadığını, aşk yolunda dünya, cennet ve cehennemini düşünülmemesini anlatmaktadır. krş. bk. **dünye âhiret elden kıymak, dünya âhiret kıymak.**

‘ilmün var ‘amelün yok: (151r1) Kişinin ilme sahip olması; fakat ilmiyle amel etmemesidir. “Kula ilimle birlikte amel gerekir. Aksi takdirde yaptıkları boşa gider. İlim

ağaç, ibadet onun meyvesi durumundadır. Ağacın yüceliği aslîdir; fakat fayda, onun meyvesiyle gerçekleşir. O hâlde kulun her ikisinden nasibi olması gerekir.” (MTTS, s. 434) “İlim sahibi olup da amel sahibi olmayan kişi şehvet denizine dalmış, günah yığınları arasında boğulmuş kişidir. Bu bilgin, bir yönden ruhunu cennet nimetlerinin tadını alarak doldururken, bir yandan ruhunu etkileyecek çok kötü sonuçlu işlere dalarak aynı nimetlenen ruhu azap içinde bırakmaktadır.” (İAT, s. 223)

İmān kuşağın berk kuşanmak: (77r4) Kuşak kuşanmak “bir işe girişmek, bir şeylere başlamak” anlamına gelen bir deyimdir. Bir bütün olarak deyim, Allah’ın dinine sıkı sıkıya bağlanma, Allah’tan başka her şeye yüz çevirip kesin olarak O’na yönelme anlamına gelmektedir. Allah’a iman etme ve kulluk, dervişin yaşamdaki tek amacıdır ve onun gönül aydınlığını sağlar. İman kuşağı, dervişin hayatı boyunca asla çıkarmayacağı hatta gevşetmeyeceği bir kuşaktır.

ḳaddü yere inmek: (62r6) Kad “boy” demektir. Kaddin yere inmesi, “boynun devrilmesi, bedeninin toprağa düşmesi” anlamındadır ve kişinin ölümünü anlatır. Toprak, sufînin dilinde alçakgönüllülüğü de temsil eden bir cevherdir. Deyimle verilmek istenen mesaj, eninde sonunda yıkılacak ve toprağa karışacak bir bedene sahip olan insanın, kendi cahilliğinin dışında kendine atfedecek bir niteliğinin olmaması, bu yüzden kibirlenmeye ve kendini diğer insanlardan üstün görmeye hiçbir hakkının bulunmamasıdır. Bir sufi, vücudunun ödünç olduğunun farkındadır. Üstelik bu vücuttayken kazanacağı ilim ve güzel ahlak gibi sıfatların bile Allah’ın kuluna bahsettiği, gerçekte Allah’a ait sıfatlar olduklarının bilincindedir.

ḳadeh şunmak: (93r2, 130v3, 145r6, 173v1, 191v3) “Kadehten murâd, mürşidin tâlibe telkin ettiği esmadır. Yahut dehânından maarif-i ilahiyye ile sudûr eden kelimâtıdır ki salık dinledikçe ol kelimâtın zevkiyle mest ve lâ-ya’kil olur.” (SMI, s. 882) Bir başka tanıma göre kadeh, “manevi hâl, cezbe, ruhî zevk, ruhsal taşkınlık, vecd” (SU, s. 201; EC, s. 335) anlamına gelir. İlk tanıma göre kadeh şunmak, “mürşidin tâlibe Allah’ın isimlerini aktarması yahut ilahi sözlerle onu mest etmesi”dir. İkinci tanıma göre “dervîşi cezbelendirmek, ona ruhsal taşkınlık vermek, onu manevi hâller içine sokmak” demektir ki bu, Allah’ın cemâlinin kalbe tecelli etmesi sonucu dervîşin beşerî varlığından sıyrılıp kendini bilemeyecek duruma gelmesidir.

kafeşden kuş uçmak: (207v5) İnsan ruhu bir kuşa, beden de onu çevreleyen bir kafese benzetilmiştir. Deyim, ruhun bedenden çıkması, kişinin ölmesi anlamındadır. “Ruh bedende yabancı gibidir; yönü aslına ve kaynağına dönüktür.” (MTTS, s. 827)

kāim olmak: (22v6) “Ayakta durmak, dimdik olmak; varlığı sürüp gitmek, daim olmak” (MSL) anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî olarak deyim, “şartlar ne olursa olsun ilahi aşk yolundan ayrılmamak ve istikametini değiştirmemek” anlamlarında kullanılmıştır.

kāl içinde kalmak: Lafta kalmak, sözün sınırlarının dışına çıkamamak demektir. “Bilgisini, duygusunu hâl hâline getiremeyen, gerçeğin, birliğin, zevkin yalnız lafıyla geçinen kişiye ‘kâlde kalmış’ denir.” (AG-2 s. 172)

kanā’at dārında nefsi boğazından asmak: (99r5) Dâr, “darağacı” demek olup idam edilecek kişilerin asıldığı direktir. Azla yetinme duygusu olan kanaat, nefsin arzu ve isteklerini yok ettiği için aynı zamanda nefis için bir darağacıdır. Kanaatkârlıkla hırslardan kurtulup nefsi dizginlemek anlamına gelmektedir.

kanatlanup kuş olmak: (161v1) Şeyhinden şeriat ve tasavvufu öğrendikten sonra memleketinden ayrılarak diyar diyar dolaşmak ve gittiği yerlerde tüm öğrendiklerini, şeriat ve tasavvufun esaslarını halka açıklamak anlamında kullanılmıştır. Dervişin ilahi aşkla manen yükselişini de tasvir etmektedir.

kapu açmak: (104v2, 121v2, 145r5) Kapı açmak “ilişki kurmak, engelleri kaldırmak, davet etmek” anlamlarına gelen bir deyimdir. Tasavvufta kapı, Allah’a açılan hizmet kapısıdır ve bu kapı çoğu zaman mürşit yardımıyla açılır. İnsanî çaba, arayanları sadece kapıya kadar getirir. Kapıya ulaşanlar, istedikleri kadar kapıyı çalabilirler. Kapıyı açıp açmayacağını ve bunun zamanını Allah belirler. Bu çerçevede deyim kulun Allah’la ilişki kurması neticesi Cenabıhakk’ın kulunun önündeki engelleri kaldırması ve ona peygamberî mirası sunmasıdır. İbn-i Arabî kapı açmayı ve kapının açılmasıyla olacakları şu şekilde açıklamıştır: “Gayesi olan yolcu inzivaya ve Allah ismi zikrine sıkı sıkı yapıştığında, kalbine yansıyan diğer düşünceleri boşalttığında, Efendisinin kapısının önünde hiçbir şeyi olmadan fakirlikle oturduğunda, Allah ona hediyeler bağışlayıp, Allah bilgisinden, ilahi sırlardan ve yüce ilimlerden bir şeyler verecektir.” (CHT-1, s. 20-21) krş. bk. **hak kapusını açmak.**

kapu gözetmek: (12r4) Mütevazı olup Hak yoluna sahip çıkmak demektir.

kapu kıomak: (12r4) Beyitteki anlamı nefsin kapısını bırakmak demektir. Çünkü nefsin kapısı fenalığa açılan bir kapıdır ve insanı felakete götürür.

kapuda kıalmak: (64r6) Dışarıda kıalmak, dâhil olmamak gibi anlamlara gelmektedir. Tarikata girip vahdet yolunda olan kişiler şeriatin dar kalıplarının dışına çıkarlar ve kabuğun içindeki özlerle ilgilenirler. Böylece kendilerinden şirkin her türlüşünü terk ederek, Allah'ın her yerde ve her şeyde olduğu şuuruna erişirler. “Mutasavvıf, her şeyi kendi bünyesinde içerdığını hisseder; yalnızca kozmik bir bilinçliliğı tecrübe etmez, aynı zamanda kendinden önce yaşamış olan herkesle ve hâlâ birlikte yaşadıklarıyla - Musa ve Firavun'la, Yûnus ve balıkla, Hallâc ve yargıcıyla- birlikte vahdeti tecrübe eder.” (İMB, s. 300)

kapuda kıurmak: (12r5) Dost ve dostluk kapısında bulunmak, hizmete hazır olmak, mütevazı olmak gibi çeşitli anlamları vardır. “Kapı, aynı zamanda öteki insanın iç dünyasının kapısıdır; herhangi bir kapı değıl, insanın iç âlemine giden, insanla insanın paylaştıkları, paylaşmayı başarabildikleri yaşama giden yolun kapısıdır. Bu kapı ancak kullara açılır, kendini kul olarak görebilenlere, hizmet kapısının önünde kul olarak durabilenlere. Kapıda kalmış, kapıdan giriş yapmamıştır. Kapıda neyse öyle kalmış, başka biri olmaya kalkışmamıştır. Olanca saflığı ile kalmış, nice çilelerden, sevinçlerden, düşüncelerden, duygulardan geçip kapıda durmuştur. Kapıda beklemekte, başka bir yere gitmemektedir. Kapının önünden nice insan geçip gitmiş o ise orada kalmıştır. Ayrılmamış, başka bir yere gitmemiş, kalmayı seçmiştir. Kul olduğu için kapı tarafından etki altına alınmış, kapının gücü altında, kapının güç alanı içinde kalmıştır. Peki, neden içeri girilmiyor da, kapıda kalınıyor? İklimde yürüyen bütün yolcuların birbirlerinin içleri, dışlarından daha yakındır. Bundan dolayı dışarıda, kapıda kalarak içte olmayı seçmektedirler. İçleri önlerinde, dışları arkalarında kalmıştır. Kapıda kalarak içeridedirler.” (DPSS, sy. 1/4)

kapusunda kıul olmak: (65r4, 161v6) Tasavvufta kapı sözcüğü “tekke, dergâh; hizmet ve zorluk kapısı” gibi anlamlara gelmektedir. Kul da Allah'a inanıp itaat eden, onun yolunda hizmet eden insandır. Deyim, kişinin kendi imanına, halkına ve Hakk'a hizmet edip olgunluğa yürümesi anlamındadır.

kara kıaşı kıoymak: (116v1) İçinde cevher taşımayan eğitimsiz insanı eğitmeye çalışmak demektir ki bu sonuç alınamayacak bir girişimdir. Burada “kara olmak ya da karanlık” taş için aslî bir durum olup bu taş, değıerli bir nesneye mesela bir aynaya

dönüştürülemez veya parlatılamaz. Tasavvuf ehli, mana ehli olmanın zor ama doğuştan gelen bir cevherle mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir. Yani bir insan “doğuştan sufi değilse, onun gerçek bir sufi olmasının olanaksız olduğunu çok iyi biliyorlardı: Bu murakkanın (sufilerin giydiği yamalı elbise) ezelde dikilmiş olması gerekti. Çünkü insan sufi mertebesine erişmek için ne kadar çaba sarf ederse etsin, hiçbir eşek gayret ve çabayla ata dönüşemezdi.” (İMB, s. 39)

karayı ağ üstine yazmak: (119r5, 201v3) bk. **ağ üstine kara dizmek.**

kardaşuñı öldürmek: (154v4) Beyitte kardeş sözcüğü kişinin en yakınındaki “nefs” anlamındadır. Kardeşini öldürmek de kişinin nefsiyle mücadele ederek nefsini yenmesidir. Nefsin öldürülmesi şeytanlığın öldürülmesidir. Bu konuda Hz. Peygamber’in şu hadisi dayanak gösterilmiştir: “Sizden hiçbir kimse yoktur ki şeytanlardan biri ona arkadaş olmasın, buyurdu; ya sen yâ Resulallah dediler; evet buyurdu, ben de; fakat Allah bana yardım etti, o Müslüman oldu.” (AG-1, s. 473)

katrân kabına balı koymamak: (45r4) İyi şeyleri kötü yerde ziyan etmemek demektir. Katran kabı; kişinin günahlarla kararmış, henüz temizlenip saf hâle getirilmemiş kalbidir. Baldan kasıt da öz olan şeyler, hakikatler, iyi huylar, feyiz, nur ve Hakk’a vuslattır. Safî hâle getirilmemiş olan bir kalpte her şey ziyan olup gider.

katı taşı mûm eylemek: (158v4) Katı taş, aşksız gönülleri; mum, aşkıyla yanarak varlığını tüketen ve etrafına ışık saçan gönülleri simgelemektedir. Kalp katılığı çekenlerin kalblerini yumuşatmak, aşksız gönüllere ilahi aşk vermek demektir. Deyimin, gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyleri gerçekleştirebilir kılmak anlamı da vardır.

ken’ân ârzü kılmak: (159r6) Yakup peygamberin memleketi olan Kenan, tasavvufta “kutsîler âlemi ve vuslat”ı temsil etmektedir. Kenan’a ulaşmak için uzun çileler çekmek, hatta bu çilelerin sonucunda Mısır’a sultan olmak da gerekmektedir. Deyim, ilahi aşkı yaşayan, bu yolda her türlü eziyet ve belaya katlanarak olgunlaşan dervişin, tasavvuftaki tüm mertebeleri bir bir aşması sonucu vahdeti istemesi, Allah’la vuslat için yanıp tutuşması anlamındadır.

kendözin bilmek: (84r4, 150v1, 151r5, 151r5, 181v4) Kendi özünü, hakikatini anlamak veya nefsini bilmek demektir. İlk olarak, Allah’ın kudretinin, hikmetinin ve yaratıcılığının karşısında kulun acziyetinin ve konumunun farkına varması, ikinci olarak kişinin kendine bir

varlık atfetmeyip Allah'ın ilminde olduğunun şuuruna varmasıdır. Kendini bilmek “Nefsini bilen Rabbini bilir.” düsturuna göre Allah'ı bilmenin tek ve en önemli şartı durumundadır. Buna göre, kendini bilmek; kişinin yaratıcısını ve her şeyi, yani O'nun tüm yarattıklarını bilmeyi de kapsayan muazzam bir anlam derinliğine sahiptir ki tasavvufta insan hem Allah'ın isim ve sıfatlarının mazhar yeri hem de tüm evrenin özeti biçiminde olup evrenin küçük bir modelidir. bk. **nefsin bilmek**.

kendöziyi görmek: (13v1, 179r5) Kendisini görmek; kendine bir varlık atfetmek, ben tahtına oturmak, benlik taslamak anlamlarına gelmektedir. Tevhit inancından uzaklık olarak nitelenen bu durum, bencilliği ve kibri de beraberinde getirir. Kendi gerçeğinin farkında olanlar kendilerine ve çevrelerine ait bir varlık görmezler. Tek ve gerçek varlık Allah'ın varlığıdır.

kendözin unutmak: (61r3) Kendine itibar etmemek, nefsinin arzu ve isteklerini göz ardı ederek her şeyiyle Allah'a yönelmek demektir. Bu durumdaki kişiler, kendi kıymetsizliklerinin bilincinde olup konumlarının değersizliğinin farkında olduklarından Hakk'a yakınlık mertebelerine çabucak ulaşıp vecd hâline gelirler.

kendözinden geçmek: (180v3) Tasavvuftaki “sekr” hâlini yaşamak demektir. “Kişinin insanî tüm sıfatlarını silerek kendi dışına çıkması, taptığının içinde tamamıyla yok olması ve böylece tasavvufî sarhoşluğu yaşamasıdır. Bunun sonucunda sevenin sıfatlarının yerine sevilenin sıfatlarının geçmesidir. Bu, âşığın sıfatlar düzeyinde dönüşümüdür.” (İMB, s. 76)

kendözinden vâz gelmek: (66v2) Kendinden feragat etmek, kendini bırakmak, terk etmek demektir. Beyitte gerçeklerden haberdar olan kişinin maddî varlığından vazgeçerek ve nefsinin tüm arzu isteklerini terk ederek Allah yoluna girmesi anlamında kullanılmıştır.

kendözine kıymak: (31v2) Kendi kendine zarar vermek demektir. Kişinin nefsinin kötü vasıfları dolayısıyla hem bu dünyadada hem de öbür dünyada zarar görmesi anlamında kullanılmıştır.

kendözini indürmek: (197v5) Alçakgönüllü davranmak, haddini bilmek, kibre kapılmamak demektir. Allah dostlarının karşısında sınırlarını aşmamayı, onlara saygı ve ikramda kusur etmemeyi, onları el üstünde tutmayı anlatmak için kullanılmıştır.

kendözini kıymak: (177r1) Kendini bırakmak, terk etmek demektir. Fena makamına erişmek için kişinin maddî varlığından sıyrılması, nefsinin arzu ve isteklerini terk etmesi gerekir. Bu yolda perdelerin birer birer açılması sonucu vecd içinde yakîn gözüyle Allah'ı müşahede eden kişiler, kendileri de dâhil olmak üzere her nesnede Allah'ı görürler. krş. bk. **kendözini terk eylemek.**

kendözini terk eylemek: (180r5) bk. **kendözini kıymak.**

kendözini yavu kılmak: (188v6) Kendini kaybetmek demektir. Hakk'ı müşahede edip ilahi cemâli görenler kendilerini kaybetmiş, celâlinin heybeti altında silinmiş kişilerdir. Nefisleri arınmış olduğundan nefsin sınırlayıcı etkilerinden (arzu ve isteklerinden) kurtulmuşlardır.

kendözünden elüñ yumak: (70r2) El yumak “el çekmek, vazgeçmek” demektir. Kişinin kendinden el çekmesi metinde “kişinin acziyetinin farkında olarak kendine ait bir iddiasının olmaması” ve “nefs engelini ortadan kaldırması” anlamlarına gelmektedir.

kendü gözi kendü yolına kıkmak: (50r1) Herkesin kendi yaşantısını kendisinin belirleyeceğini, bunun sonuçlarına da yine kendisinin katlanacağını anlatan bu söz, Hz. Allah'ın ayetlerinden alıntı yapılarak oluşturulmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in İsrâ suresi 7. ayetinde “Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz” denilmekte, yine İsrâ suresi 13. ayette “Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık (kendi çabasına bağlı kıldık)” denilmektedir.

kendülüğinden geçmek: (56r3) Kendülik “mevcudiyet, varlık” demektir. Kendülüğünden geçmek; varlığını bırakmak, varlığına ait her şeyi terk etmek demektir ki bu noktada âşığın nefsini yenmesi ve onun vasıflarını dönüştürmesi yapacağı ilk ve en önemli iştir. Sufiler için bu dünya Allah'la vuslat için bir fırsattan ibarettir. Bu yüzden kişi, Hak Teâlâ'nın varlığı önünde ve mutlak vücudu yanında yok olmalıdır. Yani kişi varlığını O'nun varlığında sonlandırmalı ve vücudunu O'nun vücudunda mahvetmelidir. “Zira mahlukun varlığı Hakk'ın varlığı katındandır.” (SMI, s. 1175)

kervân gidüp yüküñ yabanda kılmak: (49v1) Zaman geçmek, fırsat kaçmak anlamlarına gelen bu deyim esasen dünya hayatını değerlendiremeyen kişiler için söylenmiştir. Çünkü

dünya ahiretin bir tarlasıdır ve kişi yalnız bu dünyada ibadet edebilir, manen ilerleyip ahiretini kazanabilir.

kevşer şarābını içmek: (84r3) Dünya hayatını değerlendirip Allah’a layıkıyla kulluk edenlerin öbür âlemde her türlü cennet nimetiyle ödüllendirilmesi anlamındadır.

kıl gibi köpri (germek): (209r4, 209r5) Kıl gibi köprü ifadesi, ahirette cehennem üzerine kurulacak olan sırat köprüsü için kullanılan bir ifadedir. O köprü kıldan ince kılıçtan keskin olacak, müminler de yıldırım hızıyla üstünden geçeceklerdir. Deyim hem o köprüyü hatırlatmak hem de Allah’a giden yolun zorlu ve çok ince dengeler üzerine kurulu olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır. krş. bk. **köprüsin kıldan kırmak**.

kibr ü kîni yakmak: (129r1) Kibir; büyüklük taslama, böbürlenme, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğüdür. Kin ise hazmedemekten doğan gizli düşmanlıktır ve kişinin kendi âcizliği dolayısıyla kalbine yerleşen düşmanlık olduğu için, beraberinde intikam duygusunu da getirir. Deyim kibir ve kinin yakılıp yok edilmesi gerektiğini anlatmaktadır. Eğer kişi bu duyguları yakıp yok etmezse, nefsin en etkili ve kavurucu duyguları arasında olan bu duyguların etkisinden kurtulamayarak hem bu duyguları yaşarken hem de bu dünyada ve öbür dünyada bunların sonuçlarını görmekle kendisi yanacaktır. Kur’ân-ı Kerîm’de kibir ve kinle ilgili bazı ayetler şunlardır:

“Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.” (İsrâ, 37); Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez. (Lokman, 18)

“... Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. ...” (Mâide suresi, 8)

kisvet tutmak: (63v4) Kisvet; elbise, giyecek, üst baş, kılık kıyafet demektir. “Kisvet tutmak ise mecâzen insanın bedeninin oluşması anlamındadır.” (MT-5, s. 65)

köprüsin kıldan kırmak: (194v5, 204v2) bk. **kıl gibi köpri (germek)**.

kudret beşiginde yatmak: (141r5) Güç, kuvvet, takat anlamına gelen kudret sözcüğü; Allah’ın dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatını, kâinatta zahir olan gücünü de anlatmaktadır. Kudret beşiği ise, Allah’ın gücünün, kudretinin, isim ve sıfatlarının dervişlere

anlatıldığı merkez olan tekke, dergâhtır. Dervişin kudret merkezinde yatması, onun orada eğitilip yetiştirilmesi anlamındadır.

ķudret deňizini geçmek: (161r6) Allah’ın verdiği gle tasavvuf yolundaki tüm engelleri aşmak, bütün güçlüklere katlanmak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Hak’tan gelen belalara karşı sabır göstermek ve nefsi öldürürken dirayetini ortaya koymak demektir.

ķudret kılıcın dartmak: (165v7) Kuvvet, g, tkat, iktidar anlamına gelen kudret sözcüğü; aynı zamanda Allah’ın her şeye kdir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatını da ifade eden bir sözcüktür. Kul, Allah’ın yapılmasını emrettiği -ki nefisle mücadele de bunlardan biridir- hususlara g yetirebilmek için Allah’ın bu ismine (Kdir) ihtiyaç duyar. İnsana verilen bu gücün sonucu olan irade, kalpteki iman nurunun yanında kişinin aydınlanma ve dikkat boyutuyla da yakından alakalı olup onun istek ve kararlılığı lsnde güçlü veya zayıftır. Deyimde geçen kılıç dartmak, kılıç çekmek demektir. Kılıcın ekilme zamanı onun kullanılma anından hemen önce olduğundan bu, bu konudaki niyete, kuvvetli bir isteğe ve güçlü iradeye karşılık gelmektedir. Bu bağlamda deyim, insanın nefsiyle mücadelesinde, en büyük silahı olan iradesini kullanması anlamındadır.

ķurbn olmak: (85r1, 104r7, 129v4, 180r6, 180v2) Kurban; boyun eğmenin, yaklaşmanın, sevginin, aşkın ve fedakarlığın sembolüdür. Kurban edilecek şey ko gibi dşnlr. Ko aynı zamanda gençliğin, yaşamın, varlığın da ifadesidir; ama nihayetinde feda edilecektir. Tasavvufta kurban aşığın kendisi, canı veya nefsidir. Hatta Arafat’ta veya bayramda kurban kesmek bile nefsi boğazlamanın, öldürmenin yakın bir deneyimi olarak dşnlr. Metnimizde kurban olmak deyimini kullanıldığı yere göre “yakınlık göstermek, yakın olmak; Allah yolunda canını vermek, yaşamından vazgeçmek; nefsinin yenerek onun arzu ve isteklerini terk etmek; fena mertebesine ulaşarak Allah’ta beka bulmak” anlamlarına gelmektedir.

ķurda ķuřa yn olmak: (205v5) İnsanın öldükten sonra bedeninin rmesi, kurda ķuřa yem olup geride madd varlığından hiçbir şeyin kalmaması anlamındadır. İnsanların ibret alması için sıkça söylenen bir sözdür.

ķurı iken yaş olmak: (161v1) Doğma, vücut bulma, yaşama ve sonunda ölme anlamında bitkilerle ve diğer tüm canlılarla ortak noktası olan insanın, yalnızca yaşayıp yaşlanıp ölmeye odaklanmadan, kendi yaratılış gayesine uyarak bilgisiz iken bilgili olması, kendi vücudunda

hazineleşen ilahi hikmetleri ortaya çıkarıp kendi veriminden faydanılan bir duruma gelmesi demektir. Bununla ilgili olarak Müminün suresi 115. ayette “ Biz sizi faydası olmayan bir nesne olarak mı yarattığımızı düşünüyorsunuz?” buyurulmaktadır.

kuş budağa bir kez konmak: (62r5) İnsanın dünyaya bir defa gelmesi ve yalnız dünyadayken ilahi aşkı yaşama şansının olması anlamındadır. Bu yüzden sufi kalbinde Allah aşkına ve ilahi nura yer açmak için tüm mâsivayı gönlünden temizler.

kül olmak: (119r4, 147v6) Bir şeyler yandığında küle dönüşür. Kül olan kişi, ilahi aşkın yakıcılığına uğramış ve geride eski hâinden bir şey bırakmamıştır. Bu bağlamda deyim, kendi varlığını bitirip yok etmek, benlikten kurtulmak demektir.

külin şavurmak: (184v9) bk. **külünü göge şavurmak.**

külünü göge şavurmak: (196v2, 202v2) Varını yoğunu yitirmek, bir acıdan dolayı çok üzüntü ve keder içinde olmak anlamlarına gelen deyim, beyitteki bağlam itibariyle göge savrulmak, yükselmek anlamındadır. Yine beyitte tasavvufi olarak benlik varlığını yakıp kül etmek, arınmak, fena ve bekaya ulaşmak anlamında kullanılmıştır. (HHC, s. 175) krş. bk. **külin şavurmak.**

leylâ yüzün görmek: (84v5) Leylâ ile Mecnûn hikâyesinde geçen kadın kahraman olan Leylâ ile âşık olunan, kavuşulmak istenen sevgili anlatılır. Her zaman için gerçek maşuk (Allah), Leylânın güzel yüzünün ardına gizlenmiştir. Derviş için gerçek sevgili Allah’tır ve dervişin tek amacı kesret içinde vahdeti bulmak, Allah ile vuslatı gerçekleştirmektir. Beytin tamamını dikkate aldığımızda, bir yönüyle sevgilinin özelliğine intikal ettiği için âşık da Leylâ’nın sıfatlarıyla donanmıştır.

ma’nâ berâtın ele almak: (177v6) Berât almak; icazet almak, izin almak, yazılı belgeye sahip olmak, müsaade edilmek anlamlarında kullanılır. Tasavvufta berât üst makamlardan genelde şeyhlerden alınır ve dervişin iyi bir tasavvuf eğitimi alıp olgunlaştığının şeyh nazarında kabul edilişidir. Bu aynı zamanda dervişin manevi ilimlere vakıf olduğunu gösteren bir yazılı belge, bir icazet; dervişlikten şeyhliğe doğru bir geçiştir. Deyim, kişinin şeyhlik makamına yükseltilerek insanlara ilahi aşkı anlatmak, onları irşat etmek için görevlendirilmesi anlamının yanı sıra, Allah’ın kulunu manâ âlemine kabulü, mana âleminin sırlarını kulunun kalbine açması anlamına da gelmektedir.

ma'nā bilmek: (46r4, 90v5) Evrendeki suretlerin içini ve görülenlerin ötesini tam olarak idrak etmek, özlerini kavramak demektir ki bu sırlar insan-ı kâmil seviyesine yükselmiş Allah dostları tarafından elde edilebilir.

ma'nā bulmak: (147v2, 166r6) Mana elde etmek demektir. Deyim metinde “marifet sahibi olmak, hakikatlere erişmek, varlığın iç yüzünü öğrenmek, hak ile bâtılı ayırabilecek cevheri elde etmek” gibi çeşitli anlamlara gelebilecek şekilde kullanılmıştır.

ma'nā saçmak: (161v2) İyi bir tasavvuf eğitiminden sonra berat alarak şeyhlik makamına yükselmiş kişinin, mürşidinin ona öğrettiği tüm bilgileri halka sunması, onlara Hak yolunu, ilahi aşkı ve bu yolun inceliklerini anlatarak yol göstermesi anlamındadır.

ma'nā sarâyına bakmak: (183r1) Mana sözcüğü iç, bân, ruh; asıl, öz, gerçek, hakikat (MSL); hakikat, sır, marifet (SU, s. 236) gibi çeşitli şekillerde anlamlandırılmıştır. Mana aynı zamanda iç yüzdür, derinliktir. Mana sarayı da tüm evrendir ve aynı zamanda tüm evrenin özeti durumunda olup Hakk'ın sıfatlarını yansıtan insan-ı kâmidir. Bu sarayın sultanı da Allah'tır. Her yerde ve her şeyde “sadece Allah hakikat sıfatına mutlak manada sahiptir ve gayri her şeyin muğlâk, iğreti bir konumu vardır. Sadece Allah hakikattir ve sair her şey, hakikati eş zamanlı olarak örter ve ifşa eder.” (CHT-2, s.168) Deyimin anlamı idrak gözüyle yönünü evrene ve evrenin özeti durumundaki insan-ı kâmile çevirmek demektir. Çünkü her ikisi de mana yüklü olup hakiki varlık olan Allah'ın tecellisi durumundadır.

ma'nā şarâbından içmek: (181r5) İlâhi hakikatleri tadarak irfan duygusuna sahip olmak, gayb âleminin sırlarına vakıf olarak kendinden geçmek anlamlarına gelmektedir.

ma'nā tıymak: (111v4, 165r5) Allah dostlarının haber verdiği hakikatlerden haberdar olmak, onlardan gördüğümüz ve görmediğimiz âlemin iç yüzünü öğrenmek ve bu sayede manevi eğitimle aklî ve kalbî idrak seviyesini yükseltmek demektir.

ma'nā yüzün göstermek: (183v5) Bir şeyin iç yüzünü göstermek, zahirî gözle görülüp anlaşılacak hakikatlerini açıklamak demektir.

ma'nāya ermek: (78v3, 91r1) Manaya ermişlik; manayı idrak etmişlik, manayı kendi içinde bulmuşluk ya da varlık şuuruna ermişlik demektir. Bu, kendi potansiyelini kullanarak

evrendeki eşya ve nesnelerden yola çıkılarak yapılan hakikati arayışın bir sonucu olabildiği gibi, nefsin sınırlayıcı etkisinden kurtulan kişinin ilahi aşkla Allah’a yaklaşması sonucu Allah’ın kuluna bahsettiği bir hediye olarak görünenin ardındaki görünmeyen algılama gücü vermesi veya bizzat göstermesi şeklinde de olabilir.

ma’nāya talmak: (168v6) Gerek sohbet sırasında gerekse zikir sırasında mana âlemine dalmak demektir. Metinde sohbet esnasında, sırların kıymetini bilenlere gayb âleminin sırlarından, marifetullahtan ve ilahi aşk hâllerinden bahsetmek anlamında kullanılmıştır.

ma’sūka érmek: (143r5) Maşuk; “âşık olunan, sevgili, cânân” demektir. Tasavvufta maşukla Hakk’ın zatı kastedilir. Çünkü O her yönden sevmeye ve dostluğa layıktır. Maşuka ermek; Hakk’a erişmek, Allah’a ulaşmak demek olup bu, iki şekilde ve sadece ölmekle mümkündür. Birincisi bedenlen ölümdür ve bu dünyadan ayrıldıktan sonra tüm perdelerin kaldırılması sayesinde. İkincisi de ölmeden ölmekle yani yaşarken nefsini öldürüp ilahi aşkla marifete erişmek sayesinde.

ma’sūk yüzün görmek: (97r1, 162v4) Maşuk, tasavvufta gerçek sevgili olan Allah’tır. Deyimin beyitteki anlamı dervişin keşf gözüne sahip olup bu gözle hem halvet esnasında kalbe tecelli eden Allah’ın nurunu görmesi hem de evrendeki tüm yaratıklarda görünmez hayatı görebilmesi yani baktığı her yerde Allah’ın sıfatlarını müşahade edebilmesidir.

menzil mübārek demek: (182r5) “Gideceğin yer hayırlı uğurlu olsun, yolun açık olsun” anlamlarına gelen ve ölen kişinin ardından söylenen sözdür.

menzile érmek: (107r3, 151r6, 183v1, 196v1) Menzil, tasavvufta seyr ve sülûk esnasında varılan ve geçilen konaklama yerlerine verilen isimdir. Deyim dervişin sülûk sırasında makamları bir bir geçmesi ve nihayetinde maşukta fâni olma mertebesine ulaşması anlamında kullanılmıştır.

menziline göçmek: (161r2) Vefat etmeyi, ölümü anlatmak için kullanılmıştır. Dünya yolculuğunu bitiren ruhun bedenden ayrılıp ahirete göç etmesi, asıl mekânına gitmesi anlamındadır.

mısr’a sulţân olmak: (159r6) Mısır, Hz. Yûsuf dolayısıyla anılan ve onun hayatı paralelinde düşündüğümüzde uzun uğraş ve çilelerden sonra varılan güzellikler ülkesidir. Bu,

asıl kavuşmadan yani vahdetten önceki yüksek manevi makamlar yerine kullanılmış olup dervişin uzun çileler sonucu manevi yükselişini göstermektedir.

mihri artadurmak: (176v3) Mihr sözcüğü, hem güneş hem de dostluk anlamına gelen bir sözcüktür. Dünya, güneşin nuru ile nasıl parlar ve canlanırsa, insanın da güneş gibi ruhunun nuru ile öylece parlaması ve ışıldaması, insanın Allah’a olan sevgi ve dostluğunun artması demektir.

minber urmak: (102r2) Arapça nebr (yükseltmek) kökünden gelen minber, cami içinde genellikle mihrabın sağ tarafında bulunan, cuma namazının farzından önce hatibin üzerine çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsüdür. Minber vurmak da dinî ilimleri tahsil edip yükselmek, bu konularda insanlara ders verecek seviyeye gelmek demektir. Minber, şekil olarak basamaklardan oluştuğu için, manevi anlamda makamları birer birer geçerek yükselmiş olmayı da ifade eder.

muhabbet burcında âşıkun ılduzını kımak: (189r4) Eskilerin inanışlarına göre yıldızlar, insanların davranışları ve talihleri üzerinde etkilidirler. Yine inanışa göre, gökyüzünde herkesin bir yıldızı vardır ve bu yıldızın ışığının parlaklığı veya zayıflığı insanın hayatındaki yükseliş ve düşüşlerle paralellik gösterir. Bu bağlamda Hak âşığının yıldızı daima yüksek ve parlaktır. Çünkü Allah, kişinin nefsinden kurtulması ve vahdete ulaşması için mürşid-i kâmil ile tanışmayı ve onun himmetinden yararlanmayı nasip etmiştir. Bu kısımetiyle Hak âşığı; dostluk, bağlılık ve sevgi duygularını yoğun yaşadığı için talihlidir.

mücâhede çekmek: (147v4) Sözlük anlamı “muharebe etmek, savaşmak, mücadele etmek” demek olan mücahede, şeriatta Allah’ın düşmanlarıyla savaşmak demektir. Deyim tasavvufta “insanı sürekli kötülüğe yönelten nefisle mücadele etmek, onu kendisine ağır gelen dinî emirlere yönlendirmektir.” (MTTS, s. 705) Bu durumda kişi rahatlıktan sıyrılır, nefsini alışık olduğu şeylerden şehvetlerden ve lezzetlerden alıkoyar, açlık ve uykusuzluğa katlanarak daha fazla ibadet etmeye çalışır.

müşâhede bulmak: (53r2) Kalp aynasını parlatan dervişin perdelerin aralanmasıyla öz âlemin nurlarıyla karşılaşması, Hakk’ın nurunun, ruhun nuruna aksedip birleşmesi anlamında kullanılmıştır.

müşâhede görmek: (41r6, 147v4) Müşahede, sözlükte “şahit olma, görme, seyrederek anlama” demektir. Tasavvufi olarak “kendini yok ederek Hakk’ı bulma; eşyayı tevhit deliliyle görmek; zatî tecelli, mana âleminde görülen ve bu dünyayla ilgisi olmayan ulvî ve ruhî hâller” gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Müşahede, mûkaşafenin üstündedir ve cem makamıdır. Metnimizde müşahede görmek, dervişin benliğini yitirip Allah’ın cemâlini seyretmesidir ki bu makamda kişi Hakk’ın nuruyla görür. Müşahedenin zirvesi de sondur, ardınca başka ulaşılacak hedef yoktur. Abdürrezzâk Kâşânî bu mertebeyi şu şekilde anlatmıştır: “Bu mertebede insanda himmet dağınıklığı veya Hak’tan başkasına ve yaratılanlara yönelecek düşünce kalmaz; bütün niyetiyle gerçek birlik âlemine kök salar. Böylelikle hem söz konusu kişi ve hem de birlik mertebesi birbirleri için ayna hâline gelirler: bu durumda her şey her şeyde görülür ve her şeyden Allah’ın kelamı işitilir, her şeyde Allah’ın fiili görülür.” (KA, s. 247)

müşâhedeye ğark olmak: (143v4, 159v4) Gark, “batma, boğulma” anlamına gelmektedir. Gark olma hâli salıkların uğradıkları menzillerden biridir. “Sufiler gark dediklerinde, sevgiyi tam olarak yaşayanın kendinden geçtiği mertebeyi kastederler; böylece âşık, sevgiliye yakınlık deryasının dalgasında boğulmuş, ruhu, nefsi ve aklı hissetmekten yoksun kalmıştır.” (KA, s. 418) Müşahede sırasındaki gark olmuşluk ise kâmil bir müşahedede bulunmak, müşahedede zirveye çıkmak demektir. Müşahede esnasında tamamen kendinden yoksunluk ve fânî olmuşluktur. Bu durumdaki kişi kendisini kaybedip Hakk’ı bulur. bk. **müşâhede görmek.**

nazar kılmak: (77v2, 102v6, 152r4, 152r4, 133v1, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3, 205v6) Nazar sözlükte “bakma, bakış; koruma, yardım” anlamlarına gelmektedir. Nazar sözcüğünün tasavvufî anlamı da çeşitli kaynaklarda şu şekillerde geçmektedir: “Bildiğini, bilmediğini fikir ve delille bulmak.” (SMI, s. 1121); “Varlıkların hakikatlerini ve işlerini dikkatlice incelemek.” (SCS, s. 353); “Hak nuru ile bakış, lütufkâr ve keremli bakış, teveccüh ile bakma.” (MSL, s. 2339); “Şeyhlerin ve ermişlerin müritlere ve sülûk ehline bakışı ki, bu bakış ruhlarına tesir ederek onlara yeni bir şekil verir; gönüllerini feyizle doldurur; ruhlarını olgunlaştırır.” (SU, s. 272); “Mürşidin müridine manevî yolla bakışı demektir. Bu bakış, feyzin akmasına ve intikaline sebeptir.” (EC, s. 467); “Bilhassa melamet ehlinde mürşidin bakışı, salikte cezbeyi uyandırır ve onu menziline ulaştırır.” (AG-2, s. 234) Verdiğimiz bu tanımlardan sonra nazar kılmak deyimini ele aldığımızda metnimizde deyim anlamının beyitlerde kullanıldığı yerlere göre farklılık arz ettiğini görmekteyiz. Bu anlamlar “derinlemesine algılamak, ibret almak ve üst bilince ulaşmak için dikkatlice bakmak; Allah’ın

kendi güzelliğini seyretmek için her şeyi yaratması, öldürmesi; müşîdin müridini eğitip yetiştirmek ve ilahi feyzi akıtmak için onun ruhuna tesir edici bakışıyla bakması” şeklinde sıralanabilir.

ne kara okıdı ne ak: (104r1) Mutasavvıflara göre, saliklerin, zahiren âlim olsa bile bâtında ümmî olmaları lazımdır. Onların zahirdeki ilimlerinin sonucu şeriat hükümlerine göre amel etmeleridir. Bâtındaki ümmîlik ise arada vasıta olmaksızın Cenabıhak’tan gelen ilmi almaktır; çünkü, bâtında sade dil (gönül) olmadıkça, gönül kitabı ilahi tecellilere mazhar olamaz; bundan dolayı âlimlerin sülûku daha güçlkle olur. Hazret-i Peygamber’e hem ümmî hem âlim denmesi bundan dolayıdır; ümmî olduğu hakikate ve âlim olduğu şeriate göredir. Hazret-i Peygamber hakikat ilmini kimseden öğrenmediği hâlde şeriat ilmini Cibril’den öğrenmiştir. (TEİM, s. 257)

nefs atın segirtmek: (138r6) “Ruh, akıl, insan bedeni, ceset, kan, izzet, azamet, kötü nazar, işkence, arzu, murâd gibi anlamlara gelen nefis, beyitte istiare (metafor) yoluyla zapt edilmesi güç bir ata benzetilmiştir. Kötülüğü emreden manasına geldiği gibi, ilahi ben manası da vardır. Deyim olarak, nefsin arzu ve isteklerinin peşinden koşmak anlamına gelse de, beytin bağlamı göz önüne alınınca, deyim’in aşk meydanında nefsi terbiye için uğraşmak anlamına geldiği de anlaşılmaktadır.” (HHC, s. 189) “Nefs, imge olarak binicisini hedefe götürmesi için aç bırakılıp riyâzet ve terbiye ile yola getirilmesi gereken inatçı bir at ya da katırdır.” (İMB, s. 129)

nefs bâzârında ‘ömrini geçürmek: (17r1) Nefs burada ceset anlamındadır. Bu dünyada nefsinin arzu ve isteklerini gerçekleştirerek yaşamını sürdürmek demektir. Bu durumdaki kişi mehabbet, şevk ve ilahi aşkı feda edip şehvet, haset, gazap, kibir gibi kötü ahlakın mahallinde kınanan söz ve fiillerde bulunur.

nefs dîvânına yazılmak: (5v4) Nefsine uyanlardan olmaktır. “Nefs tıpkı bir alev gibidir. İçinde hem güzelliğin yüzünü hem de gizli yıkıcı potansiyeli barındırır. Her ne kadar rengi çok çekici ise de, yakıcıdır.” (KNR, s. 71) Kişide nefsin şehvet ve cehalet eğilimlerinin açığa çıkması sonucu kişinin arzu, şehvet ve başıboşluğa yönelmesi demektir.

nefs duzağın seçmek: (78v2) İnsanın kendi nefsini bilip farkındalığını arttırması ve nefsinin tuzaklarına karşı daima uyanık olmasıdır. İnsandaki nefis olgunluk ve kemale yönelip yükseldiği gibi, alçalmaya da eğilimlidir. Zayıf bir yaratılıştaki olan insanın nefesine ait

tuzakların farkına varıp akıl ve ilim sayesinde nefsinin olgunlaştırıp yükseltmesi, şehvet ve cehalet eğiliminden uzak durup nefsinin noksanlık ve düşüşten kurtarması demektir.

nefs evine düşmek: (114v6) İnsanın duygularıyla (nefsinin istekleriyle) hareket ettiği bir dönemdir gençlik. Bilinmek, fark edilmek, benlik sahibi olmak, sevmek ve sevilme bu dönemin en önemli göstergeleridir. Hareketleri aklına vursa da duygular ve nefis ön plandadır. Deyim beyitte bu hâliyle nefsin esiri olmak anlamındadır. (HHC, s. 189)

nefs evini uрам yıķam: (134v4) Nefsin arzu ve isteklerini terk ederek nefsinin dönüşüme uğratmak, böylece onun esaretinden ve rezil sıfatlarından kurtulmak demektir.

nefs ķabzına düşmek: (114v1) Nefsinin derdine düşmek demektir. Dünyaya gelen insanın gelişimine paralel olarak maddi ve manevi ihtiyaçlarının teminine çalışması, yaşama tutunma ve yaşamda ilerleme mücadelesinin içinde olması demektir.

nefs ķal'ası yıkılmak: (199r6) Nefsin kaleye benzetilmesi onun dayanıklılığı, kendine ait askerleri ve silahları olması dolayısıyladır. İnsana kötülüğü emredip onu Hak yolundan uzak tutmaya çalışan negatif güçlerin birleşimi olan nefis, kişinin her hücumunuza karşılık verecek güçtedir. Beyitte deyim, doğruluk ve istiğfar gibi silahlarla nefsin savunmasının kırılması, arzu ve isteklerinin ortadan kaldırılması anlamında kullanılmıştır.

nefs-i cüz'î varlığın 'aql-ı külle ulaşıdurmak: (99r6) Hakk'ın suretinde yaratılan insanın, ilahi sureti gerçekleştirmek için dünyaya ait bilinçlerini terk etmesi, Hakk'ın dışında bağı olduğu her şeyi bırakması, kulluk ile Allah'ın iradesine boyun eğmesi, bâtıldan fâni olup Hak ile beka bulması demektir. “Bu şekilde kendi ilahi suretini gerçekleştiren kimseler tam insan bilincine ulaşırlar ve nefislerini terk edip Allah'a geldikleri için, cehaletin sınırlamalarının ötesine geçerek, kendilerini sonsuz ve tekrarı olmayan tecellilerinin altında Allah'ın zuhuruna dönük bir yüzü olarak görürler. Bu makam, tüm insanlığın yaratıldığı fitrattır.” (CHT-1, s. 86-87-88)

nefsile şavaş eylemek: (124v1, 134v4) “Nefsle savaşmak büyük cihat olarak anılagelmiştir. Çünkü hazların, arzuların ve günaha düşkünlüğün sürekliliği nefis mücadelesinin devamlılığını gerektirmektedir. Kişi nefsiyle savaşıp muhalefet kılıcıyla onu katlederse Allah onu tekrar diriltir. Onunla cihadı sürdüremezsen, o seninle mücadeleye başlar. Nefse muhalefet için ibadet emredilmiştir; çünkü ibadet nefsten sakındırır ve nefsin

zıddını ister. Mümin ölüm gelinceye kadar bu mücadeleye devam ederse ve kınından sıyrılmış, nefis ve hevâ kanıyla kararmış kılıcıyla Rabbinin huzuruna çıkarsa, O da o kulunu cennetine alarak onu ödüllendirir.” (FG, s. 151-152)

nefsin bilmek: (201v1) Kişinin kendi hakikatini anlamasıdır. İbn-i Arabi kişinin kendi nefsi hakkındaki cehaletini sonlandırarak nefsini bilmeyi şu şekilde açıklamıştır: “Burada nefsten maksat vücuttur, varlıktır. Nefsini bilmenin anahtarı ‘Bir kimse ki nefsini bildi, gerçekten Rabbinin bilen o oldu.’ anlamına gelen Hadis-i Şerif’tir. Şöyle ki, bir kimse nefsine yani özüne karşı tam arif olursa, bilir ki; varlığı, kendi varlığı değildir. Ama başka bir varlığa da sahip değildir. Bunun sonucu olarak irfan sahibinin nefsi, özü, varlığı; Allahü Teâlâ’nın nefsidir, özüdür, varlığıdır. Her kim bu anlatılan makama ulaşırsa onun kendine mal edeceği bir varlığı olmaz. Ne içte ne dışta kendisine bir vücut tanımaz. Şüphesiz bir vücudu varsa; Allah’ın vücududur, varlığıdır. Şüphesiz onun keliması, Allah’ın kelimasıdır; fiili, yani işi Allah’ın işidir. Allah’ın gözü ile bakar; çünkü onun gözü Allah’ın gözüdür. Bu, zahire çekilemeyecek, dile düşürülemeyecek, eksik anlayışla bakılamayacak bir durumdur. O esas varlığa kavuşan kimsenin de tek davası vardır: Marifetullah... Yüce Allah’ı anlamak.” (İAT, s. 123-128) krş. bk. **kendözin bilmek, seni bilmek.**

nefsin boynun burmak: (133v4) Nefsine baş eğdirmek, onu itaate zorlamak demektir. “Riyâzet ateşi olmaksızın nefis yola gelmez. Beden aç kalmadıkça Hakk’a doğru yönelmez, boyun eğmez, kafa tutar; onu tok iken yola getirmek soğuk demiri dövmek gibidir. Nefs, kıtlık zamanı Musa’nın huzurunda yerlere kapanıp yalvaran Firavun’a benzer. İş yoluna girince ağlayıp inlediğini unuttur gider. Sakın onu şımartma, fazla doyurma da eski kâfirliği aklına gelmesin.” (MTTS, s. 759)

nefsin dokumak: (141r3) Deyimin beyitteki anlamı öfkelenip nefsine uymak, onun arzu ve isteklerini yerine getirmek anlamındadır.

nefsin müsülmân etmek: (200r1, 200r3) Deyimin anlamı, Hz. Muhammed’in “Şeytanım Müslüman oldu ve ne dersem yapar.” hadisinden hareketle kişinin bütün aşağılık niteliklerini ve içgüdülerini Allah’a hizmette faydalı bir araca dönüştürmesidir. “Musa’nın asaya dönüştürdüğü yılan gibi nefis yılanı da yararlı bir değneğe dönüştürülebilirdi. Bu bağlamda her açıdan Allah’a itaat etmek koşuluyla, nefis sahibine itaat edecektir; çünkü dünyadaki her şey, kendi iradesini bütünüyle Allah’ın iradesine teslim etmiş birine itaat eder.” (İMB, s. 130)

nefsine kul olmak: (164r6) Nefsinin hizmetine girmek, onun her diledini yerine getirmek demektir. Hiçbir şey nefsimiz için yeterince iyi değildir ve nefs her zaman daha fazlasını ister. Ona kul olmak, her zaman onun aldatmasına göz yumarak ruhî kuvvetleri harekete geçirmemek demektir.

nefsini depelemek: (166r1) Nefsini öldürmek, nefsin arzu ve isteklerini yok etmek demektir. Nefsin öldürülmesi daha çok nefsin yenilmesi anlamında kullanılır. Nefse ait özelliklerin yenilmesi, bu özelliklerin hakikî insanoğlunda olması gereken pozitif insanî niteliklere dönüştürülmesi şeklinde açıklanır.

nefsini semirtmek: (164r6) Nefsin isteklerini gerçekleştirmek, onu tatmin etmek, onun kötü sıfatlarına her daim yenilerini eklemek demektir. Nefs bazı sufilerce her önüne geleni yiyen, yedikçe daha çok acıkan ve cüssesi devamlı büyüyen bir domuza benzetilmiştir. “Nefsin kökü hem beden hem de ruhta olduğu için, hem maddî hem de manevî eğilimlere sahiptir. Başlangıçta maddiyat hakimdir; nefs dünyevî zevklere ve ödüllere düşkündür. Bu yüzden maddî dünya onu cezbeder. Nefs ancak dönüştükçe Allah’a yaklaşır ve dünyaya bağlılığı azalır.” (KNR, s. 75)

nefsüm demek: (175v2) Mahşer gününde herkes çıplak olduğu hâlde kimsenin kimseyi görmemesi, kişinin bu durumdayken anne, baba, kardeş ve arkadaş kimseyi düşünmeyip kendi başının derdine düşmesi demektir.

nefsün başını kesmek: (145v2) Nefsin en bariz özelliklerinden biri onun kibrinden hiçbir şeye baş eğmemesi ve dikbaşlılığıdır. Ona karşı mücadelenizde geliştireceğiniz her yönleme ve kullanacağınız her silaha karşı, kendi yöntemini geliştirir ve her defasında yeni bir silahla karşınıza çıkar. Yapabileceğiniz en iyi şey nefsinize karşı aydınlanmak ve zikrullahı sığınmaktır. Kişi böyle bir durumda ilgisini tümüyle Allah’a yöneltmeli, nefsî sıfatlarını Allah’ın sıfatlarına dönüştürmelidir. krş. **nefsün boynını çalmak.**

nefsün boynını çalmak: (165v7) bk. **nefsün başını kesmek.**

nefsün cigerin toğramak: (129r1) Nefsin tekrar kontrolü ele geçiremeyecek şekilde terbiyeyle etkisiz hâle getirilmesidir. Bunun için oruç ve uykusuzluk tavsiye edilmiştir. İnsan, ancak kendini aç ve içini boş tuttuğu sürece nefsini kontrol altında tutup ilhamın ilahi nefesini alabilir. “Mevlânâ ‘Nefsin sağ elinde tesbih ile Musaf vardır; yenindeyse hançer ve kılıç

gizlidir.’ der. Sürekli ibadet veya namaz bile nefis için bir zevk kaynağı olabilirdi; dolayısıyla sufi her türlü alışkanlıktan kurtulmalıdır; çünkü aksi hâlde nefsi daha ince bir yöntemle onu alt edecektir. Tâatların hazzı ile aldanmaktan bile sakınmak gerekir; çünkü bu öldürücü bir zehirdir.” (İMB, s.130-132) Yaptığı ibadetler sonucunda kişinin bir şeylere hakkının olduğu hissine kapılması ve bunun sonucunda kendine bir pay çıkarması kişinin felaketi olabilir.

nefsün çerisin kırmak: (129r2) “Ruh iyiliğin, nefis de kötülüğün kaynağıdır. Akıl, ruhun; hevâ da nefsin ordusudur. Tevfik (Allah’tan gelen iyiliğe yönelik muvaffakiyet) ruhun, hizlân (kötülük yapmaya yönelik kuvvet) da nefsin yardımcısıdır. İki ordunun hâkimiyet alanı da kalptir.” (MTTS, s. 751) Deyimden, Allah’ın yardımıyla ruhun kalpte hâkimiyetini sağlaması ve bedenî kuvvetlerin hâkimiyetinin az yeme, az uyuma ve nefse muhalefet gibi güzel tavırlarla zayıflatılması anlaşılmaktadır.

nefsün dilegin kırmak: (5v5) Nefsin arzu ve isteklerini terk etmek demektir. “Nefs, mülkiyet ve yaratılış bakımından Allah’a aittir. Nefsin alakalı olduğu kimsede iddiası, arzuları, şehvet ve lezzetleri vardır. Nefse muhalefet ve düşmanlık konusunda hakikati elde edersen Allah için nefsin düşman olursun.” (MTTS, s. 750)

nefsün murâdın vermek: (76r6, 109r5) Nefsin arzu ve isteklerini gerçekleştirmek demektir. “Nefsin sıfatları iki temelden kaynaklanır: Birincisi hafiflik, ikincisi açgözlülüktür. Düz bir yerde yuvarlanan bir makaraya benzetilen hafiflik, cehaletinden; kandilin ışığı etrafında dönüp sonra da kendini ateşe atan bir kelebeğe benzeyen açgözlülüğü de hırsından kaynaklanır. Kişi, aklını devre dışı bıraktığında yetinmezliği, sabırsızlığı ve aceleciliğiyle nefsin kontrolüne girer ve onun isteklerini her daim gerçekleştirmeye çalışır.” (MTTS, s. 751)

nefsün öldürmek: (108v5, 117v3, 199v2) Nefs hiçbir zaman ölmez. Onun devamlılığı söz konusudur. Kişinin tüm kötü huyları ve çirkin vasıflarının merkezi ve düşmanı olduğu için onunla mücadele edilir, kemale ulaştırılmaya çalışılır. Kul, şeytanın girebileceği tüm kapıları kapatarak zahir ve bâtın olarak Cenabıhakk’a karşı tüm vazifeleri yerine getirerek müşahede, irfân ve vuslat ehlinde olmaya çalışır.

nefsüne uymak: (199v1, 203v1, 203v2) Nefsine itaat etmek, akıl ve ruh perdesini nefsin önünden çekerek anlık öfkelerle kapılmak, nefsinin kontrolüne girmek demektir. Bu durumdaki kişi nefsteki şehvet, itaatsizlik, rahata yönelme ve farzları yerine getirmedeki

acziyet merkezlerini harekete geçirerek kötü ahlaka ve bunun sonucunda da zulmete kapı açar.

nerdübāndan yitmek: (164v5) Merdivenden ittirerek aşağıya düşürmek demektir. Merdiven, dervişin manen yükselişini, yükselerek elde ettiği makamları temsil etmektedir. Hangi makama yükselirse yükselsin eğer kişi içinde en ufak bir kibir belirtisi gösterirse yükseldiğinden daha hızlı bir şekilde düşecek, düştüğü yer de nefsinin ocağı olacaktır. Çünkü tehlikelerle dolu aşk yolu, çok hassas ve ince dengeler üzerine kurulu olan tevazu yoludur. Kibir ile birlikte gelişen ve nefsin hastalıklarından biri olarak kabul edilen takdir duygusuyla ilgili olarak sufi mürşitleri şöyle demişlerdir: “Kim ondan bir damla içerse, göz açıp kapayıncaya dek, yedi kat gökten yedi kat yerin merkezine doğru düşecektir.” (KNR, s. 77)

niḳābı yüzünden bırakmak: (104v6) Yüzünden örtüyü kaldırmak demektir. Beyitte “basiret sahibi olmak, kalp gözünü açmak” anlamında kullanılmıştır. İlahi sıfatlarla donanarak insan-ı kâmil seviyesine yükselmiş olan şeyhin yüzündeki ilahi tecellinin parlamasını başka türlü görmek imkânsızdır. Bu yüzden kişi ilk önce kendi nefsinin perdelemesinden kurtulmalıdır.

oddan şarāb içmek: (115r6) Dünya amelin ve hesabın bir arada olduğu, ahiret ise içinde yalnızca hesabın olduğu bir yerdir. Dünyadayken iyi amellerde bulunmamış ve ahirette de Allah’ın mağfiretine uğramamış kişilerin cehenneme gideceği anlamına gelmektedir.

on sekiz ırmaḳ geçmek: (124v3) İslam kültürü ve tasavvuf çevrelerinde on sekiz sayısı, içinde çeşitli anlamlar barındıran kutsal sayılardan biri olarak görülmüştür. Buna göre, Besmele’nin sessiz harflerinin toplamının on sekiz olması, tüm varlığa hayat veren Allah’ın Hayy isminin ebced hesabına göre on sekiz etmesi, Eyüp peygamberin hastalıkla imtihanının on sekiz yıl sürmesi, Mesnevî’nin ilk on sekiz beytinin bizzat Mevlânâ tarafından manevi bir ilham ile kaleme alınması, on sekiz bin âlemi temsil etmesi gibi nedenlerden dolayı on sekiz sayısı kutsallık atfedilen bir sayı olmuştur.

“Eskilere göre âlemler on sekizdir: Buna göre, 1-Mutlak Varlık 2-Zatına Muzâf Olan Bilgisi, 3-Atlas Göğü, 4-Sâbiteler Göğü, 5-Zuhal Göğü, 6-Müşterî Göğü, 7-Zühre Göğü, 8-Güneş Göğü, 9-Mirrih Göğü, 10-Utarid Göğü, 11- Ay Göğü, 12-Yel (hava), 13-Ateş, 14-Su, 15-Toprak, 16-Cansızlar (Cemadat), 17-Nebatlar, 18-Canlılar (hayvanlar) olmak üzere on sekiz âlem vardır. Mübalâğa ve tafsil bakımından bu on sekiz âlemin her biri, Araplarca son sayı olan binle ifade edilmiş ve on sekiz bin âlem sözü meydana çıkmıştır.” (ZKH, s. 405)

Yine on sekiz sayısı Mevlevîlikte nezr-i Mevlânâ sayısı olarak kullanılmıştır. “Bu sayının on sekiz oluşu Mevlânâ’ya her gün on sekiz kere tecelli-i zat zuhur etmesiyle açıklanır. Her nezir, bin sayılır ki, nezirler bu açıdan on sekiz bin âleme tevafuk eder.” (ZKH, s. 405)

“Mevlevî tarikatında matbaha giren can on sekiz ayrı hizmette bulunurdu. Mevlevîlikte, semaya katılan semazenlerin sayısı dokuz ya da on sekiz olur, kapıdan geçen derviş on sekiz gün hücrelerinde kapalı kalır; tarikata yeni sülûk etmiş bir can ilk on sekiz gün üstünde getirdiği elbiseleriyle çeşitli hizmetlerde çalışır; hayderî cübbesinin yakasına göğüs hizasına kadar inen ve istivâ denen iki parmak eninde ve dokuz ve on sekiz sıra makine dikişi çekilir, tekbir edilen sikke Mevlânâ’nın sandukası altında on sekiz gün kaldıktan sonra başa giyilir; cezalandırmada bile küstahın arkasına hafif darbelerle dokuz veya on sekiz değnek vurulurdu. Herhangi bir yoksula bir dergâha bir dervişe niyaz olarak on sekiz kuruş, lira gibi daima dokuz ve katları gözetilerek para verilir, derviş binbir gün çile çıkardıktan sonra hücre sahibi olur; hücrede on sekiz gün hücrede kalınırdı. Hücre çilesi çıkarmayan fakat şeyh olan kişi de Konya’ya gider, Mevlânâ dergâhında on sekiz gün hizmet eder ondan sonra kendisine hilafetnâme verilirdi.” (ZKH, s. 405-406)

Metinden ve yukarıda anlattıklarımızdan hareketle “on sekiz ırmak geçmek” sözünün istiareli bir kullanım olduğunu, üzerinden aşılması gereken çeşitli hizmet ve zorluk mertebelerini anlatmak adına kullanıldığını anlıyoruz. Yine, Allah’ı isim ve sıfatlarıyla tanıyan kişinin on sekiz bin âlemi de tanınması, görüp geçirmesi anlamındadır ki bu sanatçıyı tanıdığınızda sanatını da tanımakla eşdeğerdir.

oruç namâz zekât hac cürm ü cinâyet durur: (167r4) Şathiyyeli (taşkınca) olarak söylenen bu söz, ibadetlerin özünün dışına çıkmanın ne anlama geldiğini ortaya koymak için söylenmiştir. Çünkü gerçek ibadet maddî ve manevî hiçbir çıkar gözetmeksizin, bir karşılık beklemeksizin, cennet umudu veya cehennem korkusu taşımaksızın, her anında Allah’ın huzurunda olarak yalnızca Allah rızası için yapılan ibadettir.

öd ağacı bigi yanmak: (86v6) Öd ağacı, parçaları ve kabuğu yakıldığında güzel kokular çıkaran bir ağaçtır ve bu yüzden tütsü olarak kullanılmaktadır. Metinde Allah’ın cömertçe sunduğu rıza, yakîn, muvafakat, feyz ve ilim sayesinde kulda biriken tevhit ve iman nurlarının sonucu olarak kulun ilahi aşkla yanarak olgunlaşması, aynı zamanda çevresindekilere bu nimetlerden yararlandırması anlamındadır. Yine ölümlerin ardından öd ağacı yakılması âdeti vardır. Bu, âşığın nefsini öldürdüğünün işareti olarak da algılanabilir.

öküz taşuñ üstinde taş balık götürür: (194v7) Eski inanışlarla ilgili bir ifadedir. Öküz, Sevr veya Boğa burcudur; balık da Balık veya Hût burcudur. “Halk inanışına göre, dünya öküzün boynuzu üzerinde durmakta, öküz balığın üstünde, balık denizde, deniz de yel üstünde bulunmaktadır. Bu inanç, öküz ve balığa benzetilen küme yıldızlardan meydana gelmiş olsa gerektir.” (AG-1, s. 465)

ölmiş cānum diri kıldı: (198v6) Tazelenmek, yeniden hayat bulmak demektir. Kişi âşık değilse sallantıdadır, ölüdür. Aşk şarabını içen kişi maşukta dirilir ve maşukla var olur. Bunun için manevi dirilişin önündeki perde ve huzursuzluk kaynağı olan “ben”in ve “kişisel niteliklerin” ortadan kaldırılması gerekir. Kişi ancak bu şekilde Allah’ta baki olabilir.

ölüm şarābın içmek: (205v4) Hayatı son bulmak, vâdesi gelmek, ölmek. Her canlının ölümü tadacak olması dolayısıyla ölüm tadılacak, içilecek bir şaraba benzetilmiştir.

‘ömrünü zulmete şalmak: (68v1) Ömrünü karanlığa bırakmak demek olan deyim, tasavvufî olarak, kişinin cehalet içinde olmasını kastederek bunun sonucunda da maddeye düşkünlüğünü ve günahlara batmışlığını anlatır. Bu durumdaki insan ilahi nurdan uzakta olup karanlıklar içindedir.

‘ömrüñ kökin kurıtmak: (198v3) Ömrünü yok etmek demek olan deyim, insanın beddua neticesinde önceleri işlerinin rast gitmemesi, birtakım uğursuzluklarla karşı karşıya kalması sonunda da tamamen hayatını kaybetmesi anlamındadır.

‘ömür ipi üzölmek: (205v3) Ömrün ipinin incelip kopması demektir. Ömür ipi, kişinin yaşama olan bağlılığını temsil eder. İnsan yaşamaktayken bir yandan da ölmektedir. Bu sürekli incelen bir ip demektir.

‘ömür kadehi tölme: (125r4) Ömür kadehinin dolması, insana verilen yaşam süresinin bitmesi demektir. krş. bk. **peymānesi tölme.**

ördege keklige şalmak: (56r3) Beyitte ördek ve keklik, doğan tarafından yakalanan iyi ve kaliteli avlar olarak düşünölür. Doğan terbiye edilen bir kuş olduğı için tasavvufta karşılığı mürşid-i kāmildir. İstiareli kullanımdan oluşan ifade; ilmi, feyzi ve ahlakıyla ilahi sıfatları yansıtan mürşid-i kāmilin vahdet sırları elde etmesi, sürekli değışen ve birbirinin aynı

olmayan tecelliler görmesi anlamında olup ayrıca, mürşidin seyr ü sülûka yeni yeni insanlar kazandırması anlamını da düşündürmektedir.

palheng kuşanmak: (182v1) Nefsini yenip Allah’a bağlanma anlamına gelmektedir. Palheng sözlükte avın, suçlu kişinin bağlandığı ip ve kement, tazının boynuna takılan halka, dizgin, yular demektir. “Kalenderî ve Bektaşilerde bele kuşatılan kemerin biraz soluna bağlanan, el büyüklüğü kadar, yahut biraz daha büyük olan taş denir. Bu taş, onu bağlananın, nefisini kementine bağlayıp yendiğine, dünya şehvetlerinden ayrıldığına alamettir.” (AG-2, s. 252)

perde götürmek: (39v3, 99v5, 153r6) Perde, iki şey arasındaki açık görüşü engelleyen şey, örtüdür. Buna göre deyim, saliki yönelinen ve aranılan şeyden (Allah, Allah’ın yüzü) engelleyen her türlü engeli ortadan kaldırmak demektir. “Kur’ân’a göre perdelerin kalkması ile mükâşefe ölümde gerçekleşeceği için mutasavvıflar hayattayken ölüm ve aşağı nefsin yok olması durumuna ulaşacak olurlarsa Allah’ı görmeyi burada elde ederler. ... Dikkat çeken bir başka şey ışığın da perde olması yani nur perdeleri. Işık, Allah’ın Kur’ânî bir ismidir. Allah söz konusu olduğunda ışık bizi körleştirecek kadar parlak da olabilir.” (CHT-3, s. 280-282) Marifet ışığına kavuşmak için Hakk’a perde olan zulmet perdelerinden de kurtulmuş olmak gerekir. Bunlar kalpten sökölüp atılması gereken bu dünya, nefis, halk ve şeytan gibi perdelerdir.

perdeler yırtılmak: (61v5) İnsanların yeniden diriltilecekleri mahşer gününde her şeyin ayan beyan olması, hesaplaşma anında kişinin dünyadayken işlediği tüm fiillerinin hatta hatırlamadığı gizli kalmış olanlarının bile ortaya dökülmesi anlamına gelmektedir. krş. bk. **gök perdelerin açmak.**

pervâneleyn oda yanmak: (74v5) “Pervanenin yazgısı kendini aleve atmak ve sonunda yanıp kül olmaktır. Pervane ışık ve ısıyla yetinmez, kendini alevlere atar, ne hakikat hakkında bilgi verecek ne de bir daha geri dönecektir; çünkü kemale ermiştir artık.” (İMB, s. 88) Tasavvufta yazgısı pervaneye benzeyen kişi âşıktır. Pervanenin mumun ateşinin etrafında dönerek sonunda kendini ateşe atması gibi âşık kişi de ilahi aşkın ateşiyle Allah’ın varlığında yok olur.

peygamber (ahmedün) dostluğına dünyayı (yêri gögi) yaratdı: (112r4, 206v3) “Allah, bedenlerden önce ruhları yaratmıştır. Ayette, ‘Sizi yarattık...’ denmesi ruhlara, ‘Daha sonra

size şekil verdik.’ (Araf 7/11 ifadesi de bedenlere işârettir.” (MTTS, s. 825) Allah’ın hiçbir şeyi yaratmadan önce kendi nurundan Hz. Muhammed’in ruhunu yaratması ve ona olan dostluk ve sevgisinden ötürü bütün âlemleri, her şeyi yaratması bilgisidir. Yani, Hz. Âdem’in ilk insan olarak dünyaya gelmesi onun beden olarak ilk önce yaratıldığı anlamına gelir ki nur olarak ilk yaratılan “Hz. Muhammed”dir.

peymâne dolu gelmek: (191v3) Peymâne kadeh demektir. Bu kadehle vahdet şarabı sunulur. Sunulan bu kadeh bereketli, manen tatmin edici ve kendinden geçiricidir. Metinde kalbe gelen feyz ve tecellinin ekisiyle kişinin kendinden geçmesi, coşması ve cezbelenmesi kastedilmiştir.

peymânesi dolmak: (81r5) Hayatı yaşayıp bitirmek, ömrünü tamamlamak demektir. Ömür boş bir kadehtir, kişi yaşayarak yavaş yavaş bu kadehi doldurur. krş. bk. ‘**ömür kadehi dolmak**’.

pîrûn yüzün görmek: (146v2, 146v3) Şeyhiyle kavuşup onunla özlem gidermek, onun sohbetinden yararlanıp hayır duasını almak, teveccühünü kazanmak anlamında kullanılmıştır.

rahmet suyuyla gönül evin yumak: (200v2) “Su, yalnızca fiziksel olarak insanları temizlemekle kalmaz aynı zamanda kalplerin arındırılmasını ifade eden uygun bir simgedir.” (TYİ, s. 25) Rahmet suyu, himmet erinin (mürşit) himmetiyle dervişin kalbine hayat veren ilahi nur olup temizleyici ve ferahlık vericidir. Deyim, gönül evinde nefsin hakimiyetine son verilip rezil sıfatları ortadan kaldırıldıktan ve gönüldeki ikilik giderildikten sonra feyizle kalbin temizlenmesi anlamındadır. Ancak temiz bir kalp Allah’ın tecellisiyle parlayabilir ve vahdet sırlarına kavuşabilir.

riyâzet çekmek: (74v7) Ahlakı güzelleştirmek ve olgunluğa erimek maksadıyla az yemek, az uyumak, az konuşmak ve çok ibadet etmek gibi yöntemlerle nefs-i emmâreye ve onun isteklerine karşı mücadeleye girişmek demektir. “Gazâli, insanın yaratılışında mevcut olan gazap, şehvet ve ilim kuvvetlerinden bahseder. Bunların aşırılık ve azlığı zararlıdır. Orta seviyede bulunmaları ise güzel ahlakı teşkil eder. Mesela gazabın aşırılığı öfke, tehevvür ve kendini beğenmişlik; azlığı korkaklık ve pısırıklıktır. Orta seviyesi ise cesarettir. Cesaret güzel huylardandır. Her türlü arzu demek olan şehvet kuvvetinin aşırılığı hırs, hayâsızlık; azlığı miskinlik ve uyuşukluk, orta seviyesi ise iffet denilen güzel huydur. İşte riyâzatın amacı bu orta seviyeyi tutturmadır. Riyâzatın metodu olarak şunlar hatıra gelebilir: Kötü bir huyu

atmak için zorla da olsa onun zıddı yapılmaya çalışılır. Mesela kibrin ilacı tevazu, cimriliğin ilacı cömertliktir.” (MTA, s. 168)

şabır ser-māyesini muḥabbet odı yakmak: (192v5) Allah’a olan aşkın ve bağlılığın, kalbi diri tuttuğu ve gözenekleri açtığı için tarikat ehlinin çok önem verdiği sohbetlerin insandaki sabrı arttırması ve kişinin nefsiyle olan mücadelesinde tahammül gücünü en üst seviyeye çıkarması anlamına gelmektedir.

şabruḡ acısı ḥelvāya ḗrmek: (29r6) Acı “bela ve zorluklara katlanmayı”, helva “olumlu sonuçları” simgelemektedir. Deyim, zorluklara katlanırken acı duymanın iyi sonucunu görmek, sabırlı davranmanın karşılığını almak demektir.

sālūshḳ şatmak: (200r1, 201v4) Sālūsluk sözlükte ikiyüzlülük, hilekârlık, mürâîlik demektir. Şair ilahi aşktan mahrum bazı tiplerin keramet sahibiymiş gibi davranıp halkı kandırdığını ve sufilik taslayıp gösteriş yaptıklarını söylemektedir. Buna göre deyim, kalbi ihlassız kişilerin ikiyüzlü davranması, düzenbazlık yapması anlamındadır.

saḡa bī-gāne şuçından ḥaṭā yok: (50r6) “Herkesin suçu kendinedir, hiç kimse başkasının suçuyla suçlanmaz.” anlamına gelmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de İsrâ suresi 15. ayette “Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez. ...” denilmiştir. Buna göre herkes öncelikle kendinden sorumludur.

sarāyuḡı düzetmek: (22v5) Saray, padişahın yaşadığı yer olup gönül için kullanılan bir benzetmedir. Gönül sarayı, ilahi aşkın ve muhabbetin mekânıdır. Gönülün sultanı olan Allah, kulun kalbine tecelli edeceği için orası temiz tutulmalıdır. Deyim, gönülden masivâyı (Allah’tan gayrı her şeyi) temizlemek, gönüü boşaltıp dost için yer açmak anlamında kullanılmıştır.

şarp yola varmak: (164r4, 199r3) Sarp yolla kastedilen, sonu Allah’la vuslata varan ilahi aşk yoludur. Bu yol terkler ve dertlere katlanma üzerine kurulu olup zorlu ve uzun bir yoldur. Bu yola çıkanlar, sabır ve kanaat sahibi olup Allah’tan gayrı her şeyi bırakırlar ve riyâzetle nefislerini terbiye ederek bu dünyadayken “ölmeden ölme” şerefine kavuşurlar.

sen ben demek: (198v6) Tasavvufta sen-ben ikiliğini anlatan bir ifadedir ve şirktir. Deyim; ikiliğe düşmek, benlik taslamak ve şirke girmek anlamlarındadır. Tasavvufî anlayışa göre eşyanın bir mevcudiyeti yoktur; mutlak ve gerçek tek varlık Allah'ın varlığıdır. Hak âşığı, kesret hâlindeyken vahdeti idrak eder; gören ve görülen her şeyin Allah'ın bir yansıması olduğunu bilir. İşte bu yansımada gördüğü tek yüz Allah'ın yüzüdür.

senden ayrıl saña kaç: (113r1) Kişinin nefsanî tarafından uzaklaşarak ruhanî yönüne yönelmesidir. Ayrılmak, “ayırt edilmek, temyiz edilmek, seçilmek” anlamına; kaçmak da “koşmak, seğırtmek” anlamına gelmektedir. Senden ayrılman; benliğinden, varlığından kurtulmandır. Ancak bu şekilde ruhuna doğru koşabilirsin.

seni bilmek: (15r2, 51v1, 102v6, 103r5, 159r6) krş. bk. **kendözin bilmek, nefsin bilmek.**

senligün elden bırakmak: (93r6) Senlik, “benlik” yerine kullanılan bir ifadedir. Kişinin hem kendi varlığı, hem de nefsinin sıfatlarından özellikle kibir için kullanılır. Deyim, kendi özünde Hakk'ı bulmak için içsel arınmayı sağlamak ve ben engelini ortadan kaldırmak anlamındadır.

sevdükli sevdügile bile kopardır yarın: (192v7) Kıyamet gününde kişinin sevdiğiyle beraber haşrolacağını anlatan Hadis-i Şerîf kastedilmiştir.

sevürkmişler yolına birikmek: (12r3) Sevürkmek “eşyayı boşaltmak, işi bitirmek” demektir. Deyim; “varlığını tasfiye edenlerden olmak, varlığı ve nefsiyle ilgili tüm işlerini hâll edenler arasına girmek” anlamında kullanılmıştır. Bu durumdaki kişi başta kibir olmak üzere nefsine ait tüm kötü vasıflardan kurtularak nefsini dönüşüme uğratır.

sır açmak: (62r2) Sır sözlükte “gizem, örtülü, gizli; öz, hakikat” demektir. Tasavvufta sır “Hakk'ın gâib hâle getirip halka bildirmediği şey; ruh gibi insan bedenine tevdi edilen bir latife; gönül ehlinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği hususlar, tasavvufî duygular ve bilgiler” (SU, s. 317) gibi anlamlara gelmektedir. Metnimizde sırrı açmak deyiimi; kalbin anlam yükünü dille boşaltmak, kalbe doğan hususları lisana getirmek anlamında kullanılmıştır.

sırta  rmek: (178r2, 201r5) Tasavvufta mana sahibi olmak, kul ile Allah arasında olan ve başkalarının haberdar olamayacağı örtülü h ller içinde olmak anlamında kullanılır. Sırta

ermek aklın tamamen kapsayamayacağı bir şey olup ruhun idrakiyle mümkün olan bir şeydir. Özellikle müşahede görenlerin kalpleri birer sır denizidir. Dil ise eriştiği sırları tam olarak ifadeden âcizdir ve sır sözleri ulu orta söylenmez.

sırra girmek: (178r1) Sırları öğrenmek, sırlara vakıf olmak; sır ehlinde olmak, sır sahipleri arasına girmek anlamlarına gelmektedir. Sırların anlaşılması hâl makamında gerçekleştiğinden cehalet içindekiler, kitaplar okusalar ve sırları duysalar bile vecd hâline gelemeyeceklerinden sırlara ulaşmaktan mahrum kalırlar.

şoğulmuş kuyudan kim suyu ilede: (48v2) Kişinin suyu çekilmiş, susuz bir kuyudan su alamayacağını, buradan kendisi gibi başkalarının da yaralanamayacağını anlatan bir sözdür. Biz buna boş testiden bir şey damlamaz da diyebiliriz. Tasavvufî olarak ilahi aşktan ve feyizden mahrum kişilerin kimseye bir faydasının olamayacağı, kalp gözleri kapalı olduğu için hakikat cevherinin bile değerini bilemeyecekleri anlatılmaktadır.

sultân yüzün görmek: (84r6) “Hükümdar, padişah” demek olan sultan sözüyle “Allah” kastedilmiştir. O, tektir ve gönül de O’nun sarayı veya tahtı olarak düşünüldüğünden, orada başka hiçbir şeye yer yoktur. Bu yüzden sufi, gönül tahtının sahibi için içsel arınmayı gerçekleştirerek kalbi saflaştırmaya çalışır ve ilahi sıfatları ortaya çıkarır. Bu bağlamda deyim, gönüldeki masivâyı temizleyen dervişin kalp gözüyle Allah’ın cemâlini kalpte müşahede etmesi anlamındadır.

sultânı görmek: (102v2) bk. **sultân yüzün görmek.**

şûret nakşı yıkılmak: (12v3) Bedenin yıkılması demek olup ölmek anlamındadır. Beyitte ölümden ders alıp kibirden kurtulmak, alçakgönüllü olmak kastedilmiştir.

şûretten şîfâta gelmek: (147v2) Amaçlanan gerçek vücuda ulaşmak için şekiller ve renkler dünyasından geçmek gerekmektedir.

şûreti toprağa düşmek: (175v4) Dış görünüş, şekil, biçim, yüz, çehre anlamlarına gelen suret sözcüğüyle insan bedeni, vücut kastedilmiştir. Suretin toprağa düşmesi de kişinin ölmesi, bedenin toprağa karışması anlamına gelmektedir.

şûretün ören eylemek: (93v4) Suret ile kastedilen bedendir, vücuttur. Ören sözcüğü de Orta Türkçede “her şeyin en kötüsü” anlamına gelmektedir. Suretin ören eylemesi ise nefsi terbiye ederek kötü vasıflardan ve kusurlardan kurtulmak, maddî varlıktan sıyrılarak manevi ilerleme sağlamaktır.

şāh dīdārın görmek: (129r4) bk. **dīdār görmek**

şakāvet perdesini kaldurmak: (49v3) Sözlükte “eşkiyalık, yol kesicilik, haydutluk” anlamı da bulunan şakāvet sözcüğü metinde “kötü yaratılışlılık, kötü işler yapabilecek tıynette olma, kutsuzluk, şakîlik” anlamında kullanılmıştır. Kişideki kötü yaratılıştan veya tıynetsizlikten kasıt “kötülüğü emreden nefis” olan nefis-i emmârenin baskınlığı, vicdansızlığı ve onun kişiyi rahat bırakmamasıdır. “Özellikle sülûkun başlangıç aşamalarında bu nefis egemen durumda olabilir ve sürekli ruhu ve kalbi yüksek makamlardan aşağı makamlara, yani kendi düzeyine çekmeye çalışır.” (KNR, s. 78) İnatçılığı, kötülük üstüne kötülük tasarlaması, her an yeni bir silahla direnmesi sayesinde tıynetsizlik kılıcını daima parlatmaya çalışır. Şakāvet perdesi, işte bu nefsin ruhu alçaltan ve kalbi paslandıran rezil sıfatlarının meydana getirdiği kalın bir perdedir. Buna çözüm olarak, kişinin aydınlanmaya önem vermesi ve Allah zikrine sıkı sıkıya yapışarak nefsini dönüştürmeye çalışması tavsiye edilmiştir.

şarāb içmek: (10r1, 56v5, 70r1, 124v3, 165r5, 181r5, 208r2, 208r3) Tasavvufta, kalbin maddeden manaya dönüşümünü sağlayan en önemli unsur olarak görülen şarapla ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır: “Şarâbdan murâd, marifetullâhtır ki, neticesi muhabbetullâhtır. Ve şarâbın neticesi, aşktır. Aşkla muhabbet bir manayadır.” (SMI, s. 666); “Şarap aşkın galebesine denir. Şarap mutlak olarak muhabbet sarhoşluğuna ve Hakk’ın cezbisine kinayedir. Aşk, zevk ve sekr (sarhoşluk) hâlleri şaraba benzetilmiştir.” (SCS, s. 436); “Coşkun aşk hâlleri ki sahibini kınanmayı gerektirecek hâl ve hareketlerin içine sokar” (SU, s. 327); “Aşk ve muhabbet anlamına kullanılır. Coşkun aşk hâlleri ki bu durumdaki kişi aşkı sadakat imtihanından geçer.” (EC, s. 594) Tasavvufta şarapla ilgili olarak örneklerini verdiğimiz bu tanımlamalardan yola çıktığımızda deyim; marifet ilmiyle ilahi aşkı tanımak ve tatmak, bu tadım sonucunda hem coşkun aşk hâllerini yaşamak hem de irfan duygusuna sahip olmak şeklinde anlamlandırılabilir. krş. bk. **ışk şarābın içmek.**

şarāb sürmek: (10r1) Şarap sunmak, şarap vermek demek olan deyim, mürşitlerin taliplere ilahi aşkı anlatmaları, onları kendinden geçirici aşk hâlleri için hazırlamaları ve meclislerde özellikle halvetlerde ilahi feyzi sunmaları anlamlarına gelmektedir.

şerbet içmek (1): (59r1, 161r6) Tasavvufî olarak şerbet “ilahi aşk, feyz, mahabbet” anlamlarına gelmektedir. Şerbet içmek ise nefsini öldürüp ilahi aşkı tatmak, feyz almak ve Allah’la mahabbette bulunmak anlamlarındadır. krş. bk. **‘ışk şerbetin içmek.**

şerbet içmek (2): (96v3) Ölmek, ruhunu teslim etmek anlamında kullanılmıştır. Ölüm herkesin içeceği bir şerbete benzetilmiştir. Vadesi gelen herkes bu şerbetten tadacaktır.

şi’r dilinden söylemek: (203v3) Hislerini şiir yoluyla aktarmak demektir. Sufiler; Allah, âlem, tecelliler ve insanî nefis ile ilgili öğretilerini ifade etmek için sık sık şiirden yararlanmışlardır. Onların çoğu hiçbir zaman büyük bir şair olmak ya da kendilerinden övgüyle söz edilmek gibi amaçlar taşımaksızın, Allah ile kulun dostluğunun hakikatlerini aktarmak için şiirin ideal bir araç olduğunu düşünmüşlerdir. Şiir, hem halk tabakası hem okumuş yazmış kesim arasında her zaman revaçta olan önemli bir edebiyat formu olmuştur. Her sufi şair, tasavvuf öğretilerinin birer sözcüsüdür. (CHT-3, s. 92)

tağlar bünyādını kırmak: (56v1) Aşk erleri olan dervişler, aşkları uğruna ellerine taşçı kazması alıp dağları yarmaya çalışan Ferhatlar gibidirler. Deyim, vuslat yolunda aşkı için aşkla tüm zorluklara katlanarak engelleri aşmak, nefsi öldürmek ve olgunlaşmak anlamlarına gelmektedir.

tağları yolından ırmak: (56r4) Büyük engelleri aşmak, zor işlerin hakkından gelmek demektir. İlahi aşk yolu zorluklarla doludur; derviş yüreğindeki ilahi aşkla ve şeyhinin de teveccühüyle tüm zorluklara göğüs gererek engelleri bir bir aşar ve yolundan asla geri dönmez.

tağundan aşmamak: (51r6) Dağ sözcüğü yükseklik ve engele delâlet etmesinden dolayı metinde kişinin büyüklenmesi ve kibrinden vazgeçmemesi anlamındadır. Bu durumda kişi kibri dolayısıyla kendi için bir engel teşkil etmektedir.

taht u taci terk etmek: (77r3) Taht ve taç, hükümdarlık, şeyhlik gibi makamlarla ilgili olup mal, mülk, mevki, güç ve hakimiyetin sembolüdür. Aşk yoluna girenler taht ve taca ihtiyaç duymazlar ve aşkın hakimiyeti altına girerler. Deyimin beyitteki anlamı, bu dünyanın malını, mülkünü, makam ve mevkilerini tümünden terk ederek nefsini öldürmek anlamındadır.

ṭama' ḥabsine düşmek: (7v2) “Açgözlülük, doymazlık” anlamına gelen tamah, Nefsin temeli, tamah kaidesi üzerine binâ edildiğinden nefsin isteklerine uyup dünyaya ait aşırı istek ve hırsların gereğini yapmak, onun araçlarını bir araya getirip, onun gerektirdiğini elde etmeye yönelmek ve bu hırsların çemberinden çıkamamak demektir.

ṭama'uḡ yayını yasmak: (99v1) Tamahın yayını gevşetmek demektir. Tamahın yayını sıkılamak, daha tamahkâr olmaktır; tamahın yayını gevşetmek ise, tamahtan yavaş yavaş uzaklaşmaktır. Deyim, dünya malından daha fazlasını istememek, dünyaya ait aşırı istek ve hırslar için mücadeleden vazgeçmek anlamında kullanılmıştır.

ṭaş yüzine şu şızmak: (164v6) “Dervişin zikri neyse fikri odur” sözünün değişik bir şekli olan bu söz, bir şeyin içinde ne varsa dışına da onun sızacağı anlamındadır. Bu, insanın bilinçaltında uzun vadeli olarak kendini programlamasıyla da ilgili bir durumdur. “Nefsin kökü hem beden hem ruhta olduğundan yani nefis hem maddî hem manevi eğilimlere sahip olduğu için” (KNR, s. 73) kendini programlama çok önemlidir. Negatif programlama nefsanî özelliklerin daha yoğun bir şekilde ortaya çıkmasına neden olacak, fiiliyata dökülmesi de o kadar kolay olacaktır. Öte yandan pozitif programlama örneğin aşkı tasarlama, aşkın hâllerini ve sözlerini doğuracaktır.

ten tertîbin terk eylemek (étmek): (90v6, 160r1) Tertiplenmiş olan şey bedendir, cesettir. İnsan vücudu; can cevherinin dünya yaşamı için, tüm organlarıyla birlikte tasarlanmış ve ona giydirilmiş bir beden elbisesidir. Onun tertipleri de bedene ait tüm ihtiyaç ve isteklerdir. Deyim, kişinin maddî varlığından vazgeçmesi, nefsinin arzu ve isteklerinden kurtulması anlamındadır.

terezî (terâzû) kırmak: (111r6, 170r6, 209v2) “Ölçü, tartı, mizan” demek olan terazi sözüyle kastedilen mahşer gününde kurulacak olan ve her insanın iyilik ve kötülüklerinin tartılacağı terazidir. Terazi kırmak, dünyadayken işlenen fiillerin değerlendirileceği şaşmaz terazinin hazırlanmasıdır. “Bu terazinin, demirin altın mizanıyla tartılmadığı gibi her insana özgü bir mizan olduğu, bu nedenle de hiçkimseye haksızlık yapılmayacağı İbni Arabî tarafından dile getirilmiştir.” (İAS, s. 470) Kur’ân-ı Kerîm’de terazi kurma şu şekillerde anlatılmıştır:

“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. Bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz yeteriz.” (Enbiya Suresi, 47);

“O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur. Ameli yeğni olana gelince, işte onun anası (yeri, yurdu) Hâviye’dir. Nedir o bilir misin? Kızgın ateş!” (Kâria suresi, 6-11);

“O gün tartı haktır. Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, ayetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır.” (Araf suresi, 8-9).

terezîsi ağır gelmek: (83v4) Kişinin dünyadayken yaptığı iyiliklerin çok olması, sevaplarının günahlarından fazla olması demektir.

teslîm olmak: (56v4, 83r2) Tasavvufta teslimiyet “Allah’ın emirlerine boyun eğme ve hoşla gitmese bile itirazda bulunmama, kaderin tecellisini rızayla karşılama, başa gelen bela sebebiyle değişmeyip sebat gösterme” (SU, s. 354) gibi anlamlara gelmektedir. Yine bununla ilgili “kayıtsız şartsız Hakk’ın fermanını benimsemek, bela yağmuru yağarken değirmenin alt taşı gibi olma” (SU, s. 354) gibi tanımlamalar da yapılmıştır. Teslim olmak; Allah’ın zatıyla, sıfatlarını hedefleyen kişinin nefsinin değişime açarak tam bir kararlılıkla Hakk’a yönelmesi ve kendini Allah’ın iradesine bırakmasıdır.

tevhit tonını geymek: (94v2) Tevhit elbisesini giymek, tevhit inancını benimseyip tüm evreni tevhit gözüyle görmek ve bunu yaşantı hâline getirmek demektir. Bu durum “Bilen ile bilinenin, arif ile ma’ruf’un, nefis ile âlemin, insan ve Allah’ın bir olduğu gerçeğini hâl olarak yaşayabilmek.” (CHT-2, s.102) şeklinde tarif edilmiştir.

doğruluk hil’atin geymek: (53v6) Hilat, padişahlar ve vezirler tarafından mükâfat olarak giydirilen işlemeli kaftandır. Doğruluk hilatı, âşkın bir kez giyip bir daha çıkarmadığı ve onunla yükselip değer kazandığı bir ahlak elbisesidir. Buna göre deyim, doğruluğu benimseyip ahlakını doğrulukla süslemek ve doğruluktan asla şaşmamak anlamındadır.

doğru yola gelmek: (154r6) Allah’a giden yolu bilip bu yol üzerine hayatını düzenlemek ve buna göre yaşamak demektir.

doğruluk mancınığı istiğfâr taşıyla atılmak: (199r6) Doğruluğun mümin için önemli bir silah olduğu fakat tek başına yeterli olmadığı, mutlaka tövbe ve istiğfâr ile desteklenmesi gerektiği, böyle olursa nefis kuvvetlerinin daha kolay alt edilebileceği anlatılmaktadır.

tohumını bitmez yere saçmak: (31v1) Sonuç alınamayacak işlere girişmek demektir. “Her eylem, hedefine doğru ilerleyen müridi ya engelleyen ya da ona yardım eden bir meyve verir. Ebû Cehil karpuzu eken, şeker kamışı biçemez.” (İMB, s. 123)

toprağın cevherini hâzrete êrgürmek: (196r3) Toprağın cevheri, Allah’ın topraktan yarattığı insan bedenine verdiği ruhtur. “Allah’ın nefes üflediği ruh, tüm ilahi sıfatlara yaratılıştan sahip, bölünmeyen ve terkibi olmayan bir gerçekliktir. Bu yüzden ruh yaratılıştan aydınlık, diri, bilen, güçlü ve irade sahibidir. Buna karşılık beden, Allah onu çamurdan yoğurduğunda hayata gelmiştir. Birçok parçaları vardır ve karanlık, hareketsiz madde ile cehalet ve ilahi sıfatlardan noksanlık gibi şeylerin hükmü altındadır.” (CHT-1, s. 42-43) Bu durumda insan bir anlamda aydınlık ve karanlığın birleştiği bir yapı konumundadır. İnsan bu yüzden yaşamı sırasında nefsiyle yükselici veya alçalıcı konumlarda olabilir. Sonunda her şey aslına döneceğinden, beden dönüşü toprağa, ruhun dönüşü de Allah’a olacaktır. Kalıcı olan ruh, geçici olan bedende belli bir süreye kadar kalarak olgunlaşmaya çalışır. Bu olgunlaşma çalışması cevherin işlenme sürecidir. Allah’ın ahlakıyla işlenen cevher ilahi sıfatları yansıtarak Hazret’e (Allah) ulaşır.

tül-ı emel defterin dürmek: (74v4) Hırs, tamah gibi sonu gelmeyen ve sufiler tarafından sevilmeyen davranışları yaşamından çıkarmak demektir. Sufilere göre ulu ve yüce Allah’a insanı yaklaştıran ibadetler hangi anlayışla yapılıyorsa, mal kazanma işi de aynı anlayışla yapılmalıdır. İnsan, kazanma işiyle rızık celb etmek ve menfaat sağlamak için değil, tıpkı yapılması teşvik edilen nâfile ibadetler gibi meşgul olmalıdır. Bu anlayışın sonucu olarak tam tevekkül sahibi bazı mutasavvıflar genellikle bütün paralarını akşama dek tüketirler ya da cumaya kadar sahip oldukları her şeylerini dağıtırlardı. (İMB, s. 135-136)

‘uryân olup yola girmek: (99r1) Dünyadan soyunarak Allah’a yönelmek demektir. Sufiler, insanın dünyaya çıplak gelip yine dünyadan çıplak gideceğini akıllarından hiç çıkarmazlar. Bu yüzden derviş olacak kişiler, öncelikle dünyaya ait arzu, istek ve düşüncelerden tamamen sıyrılarak yani uryân olarak tarikata girerler. Çünkü derviş, Ahirete yürümek için dünyayı arkasına almak zorundadır.

uşşunu ‘aqlunu almak: (185r1) Aklını başından götürmek, deliye döndürmek, kendinden geçirmek demektir. Aşkla aklın bir arada bulunamamasından dolayı, tasavvuf ehlinin akla önem vermediği bilinmektedir. Üstelik bazı sufiler “aklı nefis ile kalp arasındaki engel olarak

tanıtırlar.” (İMB, s. 207) Deyim, ilahi cemâlin dervîşi cezbelendirmesi, onu kendinden geçirmesi anlamında kullanılmıştır.

uşşunu ‘aqlunu aldurmak: (157r4) Aklını fikrini kaptırmak demektir. Dervîşin ilahi aşk sarhoşluğuyla kendinden geçmesi, akıl ve şuurunun gitmesi anlamındadır. Bu durum tasavvufta kendi sınırlarını aşmışlığın bir ifadesi olarak da görülmektedir.

üç yüz deniz geçmek: (147v5) bk. ‘ışkuñ şehrine üç yüz deniz geçmek.

varlığı elden kımak: (81v4) Elden kımak “elden bırakmak, terk etmek, ihmal etmek” demektir. Varlığı elden kımak ise vücudunun ve fiillerinin kendine ait olduğunu zanneden kişinin tüm varlığının Allah’a ait olduğu şuuruna vararak kendini aradan çıkarmasıdır. Bu, kendindeki varlık engelini ortadan kaldırıp yokluğa doğru yol almaktır; “zira, Hakk’ı bulmak kendi nefsinde yokluk iledir.” (SMI, s. 1270)

varlığın dost almak: (176v4) Allah’a yakınlık (kurb) için her şeyle ve mutlak olarak Allah’a kulluk etmek, bunun için maddî varlığından tamamen vazgeçerek kendini Allah’a adanmak demektir. Bu aynı zamanda mükemmellik makamına ulaşma yani insan-ı kâmil olma mertebesidir. “Kendileri için bir şey yapmazlar, çünkü ayrı kendi varlıkları yoktur. Ne yaparlarsa yapsınlar, yaptıklarını onlar yoluyla Allah yapar. Mükemmelliğe ulaşan bir insan, Allah’ın gerçek ve sadık bir kulu olup kendi varlığını tamamen yok etmiş ilahi bir surettir.” (CHT-1, s. 56-57)

varlığın erde kımak: (81v6) Allah’ın tüm insanları kendi suretinde yaratması, onların can cevherinde ilahi sıfatları gizlemesidir. Mahiyetinin farkına varıp Allah’ın ahlakıyla ahlaklanan kimseler, insan-ı kâmil olup bu sıfatları açığa çıkarırlar. “Âlemdeki diğer yaratılmışlar, Allah’ın sadece belli isimlerini veya vücuda ait sınırlı sıfatları sergilerken, insanlar ilahi surette yaratıldıklarından dolayı bütün ilahi isimleri değişik yoğunluk seviyelerinde açığa çıkarma, tümünü sergileme potansiyeline sahiptirler. İnsan; hayat, ilim, irade, kudret sıfatlarını hayvanlarla birlikte paylaşır; ancak bu sıfatlar, insanda hayvanlardan daha fazla bir şekilde bulunur. Merhamet, muhabbet, adalet, affedicilik, cömertlik, idrak, irfan, hikmet, hayır şerri seçebilme gibi sıfatlar ilahi olanın insan suretinde tekamül eden özelliklerdir ve bildiğimiz şekilde evrende başka bir yerde bulunmazlar.” (CHT-1, s. 38-39; CHT-2, s. 138-139)

varlığın yokluğa şaymak: (94v2) bk. **varlığın yoğa deşürmek.**

varlığın yoğa deşürmek: (77r4, 99r6) Varlığını yokluğa çevirmek, varlığını yoklukla değıştirmek demektir. “Yaşamı sırasında nefesine zulmetmesi öğretilen derviş, bu dünyaya ait tüm istekleri bırakıp Allah’a tam teslimiyet gösterir ve Allah’ın ahlakıyla ahlaklanmaya başlar. Bu sayede hiçlik hâinden bu dünyaya gelen ve kendi varlığı için kendisine zaten hiçbir şey borçlu olmayan insan, yaratılmadan önceki hiçlik hâline dönmeye başlar. Yani beşerî tüm özelliklerden sıyrılıp, bu dünyadaki tüm benliğini tamamen silen dervişin sadece Hakk’a dönük yüzü geride kalır. Bu, dervişin tamamen “ben”den sıyrılıp O noktasında görünmesi demektir. Artık bu dünyadaki varlığı yokluktur.” (CHT-1, s. 56)

varlık evini yıkmak: (104v2) Varlık evi, nefsin merkezi olan insan bedenidir. Varlık evinin yıkılması, onun arzu ve isteklerinin yok edilerek kötü vasıflarının pozitif insanî niteliklere dönüştürülmesidir. Beyitte özellikle benliğin yok edilmesi, kibir ve gururdan vazgeçilmesi kastedilmiştir.

varlık leşkerin şımak: (106v1) Varlık askerlerini kırmak demektir. Varlık askeri, insanın nefsidir. Nefsin rezil sıfatları, arzu ve istekleri varlık askerlerini oluşturmaktadır. Bunlar son derece zalim olup sürekli kötülüğü emrederler ve hem insanın kendisi için hem de başkaları için tehlike kaynağıdır.

varlık yokluk bırağmak: (65v6) Varlık yokluk endişesinden sıyrılarak beka makamına yükselmek demektir. Bu makamda sevilen dışında her şeyden fâni olduğu için kul, beşerî varlığından ve ona dayanmaktan uzaklaşarak Rabbinin varlığıyla ayakta kalır ve Hak ile işitip Hak ile gören hâline gelir. Bu makam “benimle işitir ve görür, kutsî hadisiyle işaret edilen marifet mertebesidir.” (KA, s. 532)

varlıktan el yuymak: (78r5) Kişinin nefsinin varlığından el çekmesi, varlığından vazgeçmesi anlamındadır. “Sufilere göre sülûk işinin başlangıcı, kulun nefsinin varlığını yok edip Hakk’ın varlığıyla baki kalmak için çalışmasına bağlıdır.” (KA, s. 558) Bu yüzden sufi, seyr u sülûk sürecini yaşamakla kendi varlığından kurtulur ve hakiki varlığa kavuşur. Bu yolda varlık ve nefis perdesinin kaldırılması Allah’ı müşahedeyi de mümkün hâle getirmektedir.

vilâyet derecesi açılmak: (183v4) Velîlik mührünü almak, velîlik mertebesine yükselmek demektir. Velîlik “Hakk’ın kulunu, kulun Mevla’sını dost edinmesi” (SU, s. 378) şeklinde tanımlanmıştır. Tüm müminlerin velayeti “tatlı dil, güzel ahlak, güler yüz, cömertlik, itiraz etmeme ve özür dileyenlerin özrünü kabul etme, iyi olsun kötü olsun tüm insanlara şefkatle muamele etmeleri” (İMB, s. 215) ile ilgilidir. Seçkin kulların velayeti ise nefsinde fâni olup Allah’ta beka bulmalarıyla mümkündür. Velîler, “Allah’a bakan gözler oldukları için Allah’ın dünyaya baktığı gözler” (İMB, s. 217) olarak düşünülür. Velîler, Allah’ın nuruyla gördükleri için onların firâset (ruh okuma) ve keramet sahibi olduklarından söz edilir.

yadlık perdesini yakmak: (143r3) Yadlık, “yabancılık, ayrı gayrılık” anlamına gelir ve bununla bir tarikata bağlı olmamak veya tasavvuf yolundan uzaklık kastedilir. Tasavvufta “halka hizmet, Hakk’a hizmettir.” anlayışı çok önemlidir. Aynı çerçevede “halka yabancılık da Hakk’a yabancılık”tır. Âşıkların halktan uzaklaşıp hep kendileriyle ilgilenmeleri, kendilerini duysal yolla elde edilmiş bilgilere kaptırmaları tasavvufta perde olarak kabul edilir. Deyim; şairin suskunluğunu bozması, halkın arasına karışarak tasavvufun esaslarını ve ilahi aşk durumlarını açıklaması anlamındadır.

yas kamu düğündür bana: (60r2) Yas, Orta Türkçede “Ölüm, yıkım, zarar, ziyan” anlamlarında kullanılmıştır. Beyitte kastedilen “nefsin ölümü, onun ziyana uğraması”dır. Nefsini Allah için kurban veren ve böylece nefsinin perdelemesinden kurtulan kişinin, kalbinde keşf kapısının aralanmasıyla Allah’ın nurunu görmesinden duyduğu sevinç anlatılmaktadır.

yedi tamuda yanmak: (147v6) Tamu, “cehennem” demektir. Yedi tamuda yanmak, yedi cehennemde yanmak olup Mustafa Tatçı’ya göre nefsin yakıcı duygularını yakıp yok etmek anlamındadır:

“Aşk şehrine giderken yolda ‘yedi tamu’ (cehennem) bulunmakta olup bunların her birine uğranılması gerekmektedir. Tamunun özelliği, ‘ateş’ten yaratılmasıdır. Diğer taraftan Tamu, nefsin ıslahı için insanın geçmesi gereken bir makamdır. ‘Yakıcı’ özelliğinden ötürü korkunçtur. Bununla birlikte, nefsin özelliklerini de yakıp temizleyeceğinden dolayı, salık buradan da geçmek zorundadır. Cehennem bir nev’i benliklerin temizlendiği yerdir. Orada kirlerden, vahdeti örten bulaşıklardan arınan kişi, ‘benliğinde bir başka ben’ bulacak, başka bir vücûtle var olacaktır. Fakat evvela yedi nefsî özelliği açığa çıkarmalı, tamuda yakılması gereken sıfatlarını tanımalı ve bunları yakıp kül (kül= yok) etmelidir. Hülâsa, âşık ve arif Hak yolcularının cehennemi, celâl terbiyesi yahut ilahi bela imtihanından başka bir şey değildir.

Bu belalar insana zahirden ve bâtından hücum edecek, insan da bunlardan geçmek zorunda kalacaktır. (MT-4, s. 743)

“Bilindiği üzere, tamu, ateşten yaratılmıştır. Yedi kapısı/makamı vardır. Onun bu özelliği, insandaki yedi önemli nefsanî hasletten kinayedir. Kin, kibir, şehvet, riya, yalan, hased, gıybet vs. gibi hasletler... Bunları terk etmeden, aşkın hakikatinin tecelli etmesi mümkün değildir. Nefsin hasletleri/vücûdları yakılıp yok edildikçe bunların yerine insana yeni bir vücûd verilecektir. Böylece yeniden ve aşk ile inşa olunacak olan benlik, “Aşk şehri”ne (ahadiyet makamı) dönüşecektir.” (MT-4, s. 744)

yêl esüp geçmek: (207v4) Hayatın kısalığı, ömrün hızla geçip gitmesi anlamlarına gelmektedir. Yine tasavvufta Allah’ı yad etmeden geçen ömür tamamen rüzgâra benzetilmiştir.

yêre tohum saçmak: (207v6) Tohum, yeşerip ürün vermesi için toprağa saçılır. Tohum saçan için her tane çok değerlidir ve tohum saçan, tanelerden hiçbirinin zayi olmasını istemez. Beyitte dünyaya gelen her insan, toprağa saçılmış birer tohuma benzetilmiştir. Onlardan istenen, hasat zamanına (ölüm anı) kadar insan-ı kâmil olmalarıdır. Bunun yolu olarak da Allah’ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi sıfatları ortaya çıkarmaları gösterilmiştir. Aksi takdirde zayi olmuş bir tohumla aynı kaderi paylaşacaklardır.

yer gök tolu didâr durur: (94v3) Bakara suresi 115. ayette “Doğu da Allah’ındır, batı da. Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü oradadır.” denilmektedir. Bu dünyanın mutlak bir varlığa sahip olmayıp görmesini bilen için yalnızca Allah’ın tecelli ettiği bir ayna olması demektir. “Mutlak ve tek varlık Allah’tır. Kâinat ve eşya havâdis olup, O’nun sıfatlarının tecelli ve tezahüründen ibârettir. O’nu aksettiren bir ayna gibidir. Tecellinin sürekliliğiyle biz eşyayı mevcut gibi görürüz. Bir an tecelli etmemeyi murat etse her şey yok olur. Tasavvuf ehli bu kesret (çokluk) içinde vahdeti görüp O’na ulaşmak ister.” (CKH, s. 110)

yeşil tonlar geyip tonanmak: (156r2) Tasavvufta yeşil renk her zaman cennetle, olumlu ve manevi şeylerle birlikte kullanılmıştır. “Farsça eserlerde yeşil giyenler ya melekler ya da velîlerdir. Cennetin müjdecisi olsa gerektir. ... Aynı zamanda Peygamber’in de rengidir ve onun soyundan gelenler yeşil sarık bağlarlardı. Bu yüzden yeşil, örneğin Simnanî’nin sisteminde Zümrüt dağında tecelli eden, siyahın ardındaki ezeli ve ebedî güzelliği oluşturur.” (TYİ, s. 38-39) “Sebz-pûş, yani yeşil elbise giyen ifadesi, her zaman için mümkün olan en yüksek manevi seviyede yaşayanlar, yani melekler, peygamber veya tasavvuf ehlinin kılavuzu

Hızır için kullanılan bir söz olmuştur.” (İMB, s. 119) Söz konusu deyim, bir çok metinde “baharın gelişyle tabiatın yeşillenmesi ve etrafın renk renk olması” anlamında kullanılmasına rağmen, ele aldığımız beyitte “ana-babaya karşı görevlerini yerine getirenlerin bahtiyar olup baht açıklığı yaşayacakları, manevi olarak yükselecekleri” anlamında kullanılmıştır.

yoğiken var eylemek: (100r6, 186r4) Yoktan var etmek, varlık sahasında yok iken yaratmak, varlık sahasına getirmek demektir. Allah’ın “Hâlik” isminin bir gereğidir. “Allah önce eşyanın var edilmesi konusunda bilgi oluşturur, bu doğrultuda kendi nefsinde (ilminde) en mükemmel bir şekilde ve en güzel surette, benzersiz bir konumda varlıkları yaratır. Sonra onları insan eliyle var ederek ortaya çıkarır. Böylece o varlık, ilahi bir takdirle yaratılır.” (AİSM, s. 58)

yüküni bunda dëvşürmek: Yükünü bu dünyada toplamak demektir. Yük, iyi ahlakla elde edilen tüm iyi ameller için kullanılan bir sözcüktür. Ahiret için tüm kazanımların bu dünyada elde edilmesi anlamındadır. İnanca göre bu dünya fırsatını değerlendiremeyenler, öldükten sonra tekrar dünyaya gelmeyi çok isteyecekler ve her şeyin çok daha farklı olacağına dair sözler vereceklerdir; fakat böyle bir fırsatları tekrar olmayacaktır.

yürek yağını eritmek: (200r6) Çok üzölmek, çok korkmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aşk ateşinin yürekteki (gönölde, kalpte) masivâyı, yüreğe yük olan dünyevî istek ve hevesleri eritip, yürek sahibini rahatlatması, gönlün yükten ve eziyetten kurtulması anlamındadır. Günümüzde, halk arasında sevmediğı bir kişinin başına gelen kötü bir olaya sevinmek maksadıyla da kullanılır. (HHC, s. 239)

yüriyen atları âdem üstine sürmek: (187r2) Kurân-ı Kerîm’de İsrâ suresi 64. ayette iblisle ilgili olarak şöyle denilmiştir: “Onlardan gücünün yettiğı kimseleri dâvetinle şaşırt; süvâriilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ; mallarına, evlâtlarına ortak ol, kendilerine vaatlerde bulun. Şeytan, insanlara aldatmadan başka bir şey vâdetmez.” İblisin yürüyen atları Âdem’in üstüne sürmesi, tıpkı ayette olduğı gibi, tamamen istiareli bir kullanım olup iblisin ordusunu harekete geçirmesi ve tüm askerleriyle Hz. Âdem’e hücum etmesidir. İblisin bineğı onun kibridir. İblis, gururundan dolayı meleklerin hocasıyken Âdem’e secde etmeyerek Allah’a karşı gelir. Çünkü o, ateşten yaratılmış; Âdem ise çamurdan yaratılmıştır. Ne var ki, Allah’ın insanı yaratırken kendi nefesinden üflediğini ve onu kendi suretinde yarattığını unutmuştu. Allah’ın huzurundan kovulmasına neden olan Âdem peygambere karşı duyduğu kinden dolayı tüm hedefi Âdem’dir ve bu yüzden ordusunun tüm okları Âdem’e çevrilmiştir.

İblis, kendisine uyan cinlerden, vesvese askerlerinden ve şeytanın kullandığı nefis olan nefs-i emmâreden oluşan ordularıyla Hz. Âdem'e hücum edip cennette yasak meyveden yedirir ve onun cennetten kovulmasına neden olur.

yüzünden perdeyi götürmek: (153r6) İnsanı Allah'tan ayırdığı söylenen yetmiş bin nur (ışık) ve zulmet (karanlık) perdesinin kaldırılması demektir. Bunlar karanlıkla karışık nur örtüleridir. (İMB, s. 113-114)

zevâl şuyın içmek: (93v5) Ölmek, ecel şerbetini içmek demektir. Beyitte, hayatını gaflet içinde geçiren kişilerin Hak'ta fâni olamadıkları için beka (sonsuz hayat) bulamamaları kastedilmiştir.

zıkr (zikir) etmek: (69v1, 115r4, 122r1, 198r6) Allah'ı hatırlamak ve anmak, Allah'ın isimlerini söylemek suretiyle ibadet etmek demektir. "Zikir, aşk yolundaki ilk adımdır; çünkü kişi, birini severse, onun adını sık sık anmaktan, sürekli onu hatırlamaktan hoşlanır. Bu yüzden, içinde Allah sevgisinin ekilmiş olduğu kalp, sürekli zikrin meskeni olacaktır." (İMB, s. 183) Zikir sadece insanlarla sınırlı bir eylem olarak görülmez; sufiler, evrenin tüm varlıklarının zikre iştirak ettiği konusunda hemfikirler. "Kur'ân, yaratılmış her şeyin Allah'a ibadet ettiğini söyler; her şey kendi dilinde - insan sesiyle, kalbiyle; arı vızıltısıyla; yapraklar yeşermesiyle; çiçek kokusuyla ya da hâl ve hareketleriyle- yaradanına hamdû senâ eder." (İMB, s. 63)

zühd ü t̤ā'at kılmak: (65v1, 97r4, 194r5) Bu dünyaya ve öber dünyaya ait -cennete gitme umudu veya cehennem korkusu da dâhil olmak üzere- kalbi Allah'tan ayıran her şeyi terk etmek, kalbi ihlasla doldurarak sadece Allah'a ibadetle meşgul olmak demektir. "Kışın - maddî dünyanın karanlığında- ne ekildiyse, sonsuzluğun baharında da o çıkacaktır ortaya." (İMB, s.124)

S O N U Ç

Yûnus'un en eski ve en doğru nüshalarından biri kabul edilen Fatih nüshasını esas aldığımız bu çalışmamızın giriş bölümünde onun yaşadığı dönemi, hayatını, eserlerini, eserlerinin nüshalarını, sanatını; inceleme bölümünde Yûnus'un eserlerinin imla, ses ve şekil özelliklerini çeşitli yönlerden incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın giriş bölümünü ele aldığımızda karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır:

Bir XIII. yüzyıl sufisi olan büyük Türk şairi Yûnus Emre, kişilik olarak yaşadığı yüzyılın siyasal, sosyal ve kültürel yapısını aksettiren bir ayna olarak karşımızda durmaktadır. Yûnus yaşadığı çağla tam olarak bütünleşmiş, gerek kişiliği, gerek sanatının özü ve bu özden doğan mesajları, gerekse dili ile zamanımıza doğru yansımıştır. Bu yansımayı iyi görebilmek için onun yaşadığı çağın tam olarak bilinmesine ihtiyaç vardır. Bunun için Yûnus'un hayatını ve düşüncesini aydınlatacak yeni ve sağlam belgelere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü gördük ki Yûnus'un hayatını aydınlatmak için büyük ölçüde onun şiirlerinden hareket edilerek bir şeyler ortaya konulmaya çalışılmakta ve bütün çalışmalar da birçok yönden birbirine benzemektedir.

Şu ana kadar iki çalışmasını bildiğimiz Yûnus'un, sanatının fikrî yönünü İslam kültürü, sanatının sunuş ve şekli yönünü ise millî unsurlar oluşturmaktadır. Yûnus, Mevlânâ'nın Şems-i Tebrizî'de gördüğü bir kişilik olup, ehl-i sünnet bir anlayışa sahiptir ve sanatının gayesi halkı irşat etmek üzerinedir. O da tıpkı İbn-i Arabî, Mevlânâ gibi geçici dünya hayatında insanın kendi nefsinde olan yolculuğunu anlatır. Vahdet-i Vücûd felsefesi Yûnus'un sanatındaki en kalın çizgidir.

Yûnus'un şiirinde lirizm, özellikle Dîvân'da, en üst düzeyde olmasına rağmen, didaktik öğeler de metnin her tarafına sinmiştir. Çünkü Yûnus, lirizmin en kuvvetli olduğu çoğu şiirinde bile öğreten bir modeldir.

Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ına ait birçok nüsha bulunmaktadır. Mustafa Tatçı, bunlar arasındaki en eski nüshalardan yola çıkarak Yûnus Emre'nin eserlerinin tenkitli metnini hazırlamıştır. Çalışmamıza esas olan Fatih nüshası en eski ve en bilinen nüshalardan olup Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre Yûnus Emre'nin vefatından pek az bir zaman sonra yazılmış bir nüshadır.

Çalışmamızın inceleme bölümünü oluşturan imla, ses ve şekil özellikleriyle ilgili olarak vardığımız sonuçlar şunlardır:

İmla:

Metnin değişik yerlerinde müstensihden kaynaklanan yazım hataları vardır. Bu hataların başında metinde bazı sözcüklerin eksik yazılması gelmektedir. Ayrıca bundan başka harf ve hareketlerin yanlış yazımı, harf eksikliği, fazladan yazımlar ve yanlış sözcük yazımı şeklinde yazım hataları bulunmaktadır.

Metinde sözcüklerin yazımında bir istikrar yoktur. Müstensih, bazı sözcükleri metnin değişik yerlerinde farklı şekillerde yazmıştır. Yine yazımla ilgili olarak eski Uygur imla geleneğinde olduğu gibi müstensih, kök ve ek arasında bitişik yazılması gereken harfleri bazen ayrı olarak yazmıştır:

bilişlik (بِلِشْ لِكْ) 149r4; *ekincige* (اَكْنِجِي يَه) 207v6; *eksüklik* (اَكْسُكْ لِكْ)

Metinde ünlüler, hem harf hem de hareke ile gösterilmiştir. Nüşamızda uzun ünlüyle yazılmış Türkçe sözcükler de bulunmaktadır; fakat bu konuda bir istikrar söz konusu değildir.

Metinde bazı ünsüzlerin yazımında da istikrar yoktur. /ç/ ve /p/ sesleri (چ) ve (پ) şeklinde yazıldığı gibi, (چ) ve (پ) şeklinde de yazılmıştır:

pes (پِسْ) 25v5; *pes* (پِسْ) 48r5; *bıçak* (بِچَقْ) 118r6; *bıçak* (بِچَقْ) 201r1.

Yine sin (س) ve sat (ص) ayrımı yapılmasına rağmen metnimizde aynı kelimenin hem sin (س) hem de sat (ص) ile yazıldığı örnekler mevcuttur:

şakal (صَقْلْ) 114v5; *şakal* (سَقْلْ) 75r5; *sakla* (سَقْلَه) 143v6; *şaklarıdı* (صَقْلَرْدِي) 132r5; *şuç* (صُوحْ) 50r5; *suçdur* (سُوحْدُرْ) 76v1.

Ses Bilgisi:

Eski Anadolu Türkçesi devresine ait olan metnimiz, Batı Türkçesinin özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.

Metnimizde ünlü nöbetleşmeleriyle ilgili en dikkat çekici nöbetleşmelerin başında *e/ë* nöbetleşmesi gelmektedir. Bazı sözcüklerin hem /i/ (è) hem /e/i/ şekillerinin metnimizde yoğun olarak kullanıldığını görüyoruz. Bundan başka *ı/u* ve *i/ü* nöbetleşmeleriyle ilgili çokça örnek mevcuttur. Bazı örneklerde dönemin de bir özelliği olarak son hecelerde yuvarlaklaşma ön plana çıkmaktadır.

Metnimizde ünlülerle ilgili en fazla görülen ses olayı ünlü düşmesi ve ünlü kısılmasıdır. Bunlardan ünlü kısılması *bezirgen* 133r6; *bī-çere* 15r5; *cebre'ıl* 120v5; *dünye* 96r4; *düşmen* 14r5; *pādişeh* 34v4; *şeh* 6r1; *terezü* 83v4; *terse* 96r2; *teze* 134v3; *tiryek* 109v5; *zīre* 68v5 örneklerinde görülmektedir.

Kelime başı *b-/m-* nöbetleşmesi açısından metnimizde */b-/nin* hâkim olduğunu, */m-/li* kullanımın sadece 1 sözcükte (“*men*” şahıs zamiri) olduğunu görüyoruz:

bu 'âlem-i keşretde sen yūsufu men ya 'kūb 160v2.

Ünsüz nöbetleşmelerinden en yoğun kullanılanlar *-k/-ğ* nöbetleşmesi ile *t-/d-* ; *-t-/d-* ; *-t/-d* nöbetleşmeleridir. *-k/-ğ-* nöbetleşmesi *bağın-* 23r5; *uyku* 23r2 / *uyhu* 15r6; *yoğsa* 158v4 / *yoğsa* 117v2; *yoğsul* 92r5 / *yoğsul* 68v1 örneklerinde bulunmaktadır.

Şekil Bilgisi:

Metnimiz yapım ekleri çeşitliliği ve örnekleri bakımından oldukça zengin bir metindir. Az sayıda da olsa bazı sözcüklerde ek uyumsuzluğu görülmektedir:

âdemîlik 139v4; *cāhillik* 116v2; *ğafîllik* 14r6, 26r4; *kadîmlîğ* 3r6; *peşmānlik* 182r6; *şūfîlik* 91v1; *şeyhlik* 76r6; *zālimlik* 115v6.

Dönemin bir özelliği olarak bazı köklerde ve eklerde yuvarlaklaşma eğilimi görülmesine rağmen, bu kök ve eklerin düz şekilleriyle ilgili örnekler de mevcuttur.

Metnimizde *-a*, *-den*, *-dan* eklerinin locatif (bulunma hâli) görevini üstlendiği yerler de vardır: *gelmedin dedün **hakıkuma** kem deyü* 208v2; *cehennemden yarın bākī kalasın* 156r3; *bundan* 134v6.

Metnimizde sözcük türlerinin kullanım oranlarıyla ilgili şöyle bir sonuç çıkmıştır: İsim ve sıfatlar % 67, fiiller % 18, zarflar % 9, zamirler % 3 ve edat grubu % 3. Metnimiz özellikle asıl sayı sıfatları bakımından zengindir. Asıl sayı sıfatları, daha çok din ve tasavvuf açısından özel anlamlar taşıyan sayılardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra metnimizin zarflar ve edatlar bakımından zengin oluşu da dikkat çekicidir. Zarflar, köken bakımında Türkçe ağırlıklıdır; edatlar ise Arapça ve Farsça ağırlıklıdır.

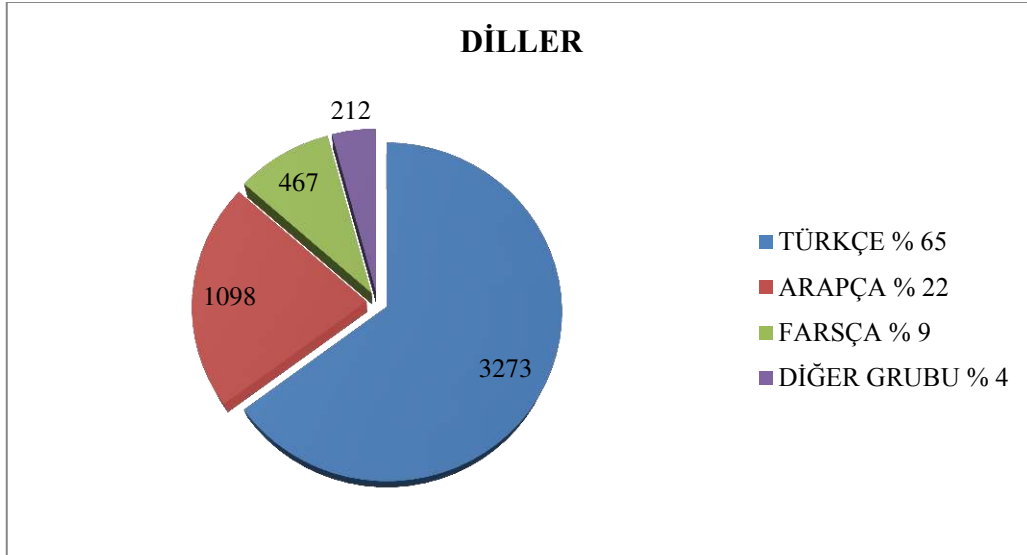
Metnimizde bulunup günümüzde arkaik diyebileceğimiz ekler de mevcuttur. Bildirme ekinin I. teklik şahıstaki “*-am*, *-em*; *-vam*, *-ven*; *vanın*; *-in*” şekilleri ile aynı ekin III. teklik ve çokluk şahıs şekli olan “*durur*”; yine bildirme ekinin I. çokluk şahısın “*-vuz*, *-vüz*” şekilleri arkaik eklerdendir. Bunlardan başka gelecek zaman kipi eki olan “*-ısar*, *-iser*”; zarf-fiil eklerinden “*-uban*, *-üben*; *-iben*; *-ubanı*, *-übeni*” şekilleri de günümüzde yazı dilinde kullanılmayan eklerdendir.

Yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiillerden *étmek*, *eylemek*, *kılmak*, *olmak*, *vèrmek* yardımcı fiilleriyle yapılanlar metnimizde önemli bir yer tutmaktadır. Yûnus, özellikle “Vahdet-i Vücûd”u özdeşleşme şeklinde anlatırken bunlardan *olmak* yardımcı fiilini şiirlerinde çokça kullanmıştır.

Dizin bölümünde madde başı 3502 söz varlığı mevcuttur. Bunun içinde 1708 söz varlığı ile Türkçe, ilk sırada yer almaktadır. Buna birleşik ifadeleri ve incelediğimiz tüm deyimleri ilave

ettiğimizde Türkçe en az %65’lik bir orana ulaşmakta ve karşımıza şöyle bir grafik çıkmaktadır:

Grafik 5:

Bu grafikte Türkçe dışında kalan % 35’lik kısım din ve tasavvuf dolayısıyla dilimize gelen sözcükler olup bu sözcüklerin büyük çoğunluğu Yûnus’tan bu yana halk tarafından kullanılan veya en azından anlamı bilinen sözcüklerdir. Bunun yanında anlamı bilinemeyecek az sayıda sözcüğün metindeki kullanım sıklığı da oldukça düşüktür.

Metnimizde arkaik denilebilecek 300 civarında sözcük bulunmakta ve bunun metindeki bütün Türkçe sözcüklere oranı yaklaşık % 15-20 civarındadır.

F İ H R İ S T

RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE

'aql pâdişāhuḡ kadīmliḡi pertevindendür 'aql (3r6)
 eger diḡlerisenḡ dèyem naṣīḡat (31r4)
 eger diḡlerisenḡ ḡaber vereyin (11r2)
 gel imdi aydayın birkaç naṣīḡat (43v3)
 gel imdi aydayın buṣu ḡaberin (20r1)
 gel imdi diḡle sözi ṣerḡ eḡeyin (4v6)
 pâdişāhuḡ ḡikmeti gör neyledi (2r1)
 ṣabır aḡvālini diḡle dèyeyin (28r2)

DÎVÂN

A, 'A

'aceb degül senüḡiḡün biḡ cān fidā kılurısam (131v3)
 'aqluḡ eḡerse ṣor baḡa ben evvelde ḡandayıdum (118r2)
 aldı benüm göḡlümi nolduḡımı bilmezem (130r3)
 andan berü gönüldüm dostıla bile geldüm (135v6)
 andan yègrek ne vardur kiṣi bile kendözin (151r5)
 aḡma mısın ṣol ḡüni cümle 'ālem ḡayrān ola (61r5)
 aḡma mısın ṣol ḡüni gözün nesne görmez ola (175v4)
 'ārifler ortasında ṣūfilik ṣatmayalar (91v1)
 'āṣık oldum erene eḡmegile (163r3)
 'āṣıklara ne dèyem 'ıṣḡ ḡaberinden ṣīrīn (157v3)
 ata belinden bir zamān anasına düṣdi göḡül (114r3)
 aydıverem ne kılduḡın benümile ol dil-peṣīr (90r2)

B

baḡa namāz kılmaz dème ben bilürem namāzumı (181r3)
 baḡladı ol mü'ezzin ṡırdı ḡāmet eyledi (195r5)
 ben bende seyr eḡderken 'aceb size eḡdüm aḡī (195v6)
 ben bu ile ḡarīb geldüm ben bu ilden bīzāram (119r3)
 ben ol yāri sevdüḡümü nice bir gizleyübilem (143r2)

ben seni sevdüğümü söyleşür hâşş u 'âm (141v4)
 bencileyin gören kişi ben sevdüğümün yüzini (188v6)
 benem şāhib-kırān devrān benümdür (71v2)
 beni anmaklığa benden farīgvam (142r6)
 beni 'ışkdan esriden havāle eyledi tūr'a (177r5)
 benüm bunda qarārūm yok ben bunda gitmege geldüm (126r4)
 benüm cānum uyanuğdur dost yüzine bağan benem (128v6)
 benüm gönlüm gözüm 'ışkdan toludur (86v5)
 bilenlere şormak gerek bu tendeki cān neyimiş (100r4)
 bī-mekānam bu cihānda menzilüm turağum anda (171v2)
 biñ yıl eger vaşfın dēyem bir zerresin düketmeyem (123r5)
 bir dürr-i yetimem ki beni görmedi 'ummān (160r6)
 bir gün yüzün gören kişi 'ömrince hīç unutmaya (57v3)
 bir 'imāret göster bağa kim şonı vīrān olmaya (173v3)
 bir kişiye söyle sözi kim ma'nādan haberi var (68v3)
 bir su'ālüm sağa ēy dervīşler ecesi (182v3)
 biz bizi bilmezidük bizi yaradan eyledi (189v3)
 biz kime 'āşıksavuz 'ālemler ağa 'āşık (104r3)
 bize dīdār gerek dünya gerekmez (94v6)
 bu cihāna gelmedin sultān-ı cihāndayıdum (119v7)
 bu fenā mülkinde ben niçe bir hayrān olam (137r6)
 bu ne kelecen yērdür ağlasağa katı (204v5)
 bu semā'a girmeyen şonına peşīmān olur (89r6)
 bu yoklık yolına bugün bize yoldaş olan kimdür (71r2)
 bunca gönül iledüp cihāna sultān mısın (158r5)

C

cān bir ulu kimsedür beden anuñ āletidür (73v6)
 cān olgıl cān içinde kalma gümān içinde (166v6)
 cānını 'ışk yolına vermeyen 'āşık mıdur (74v3)
 cānlar cānını buldum bu cānum yağma olsun (155r1)
 cānum ben andan bunda ezeli 'āşık geldüm (124r3)
 cānum erenler yolu inceden inceyimiş (100v4)

Ç

çalap ādem cismini toprakdan var eyledi (186v3)
 çalap veribiye sağa bir gün ecel serhengini (181v7)

çarh-ı felek yoğıdı cânlarumuz variken (149r2)

çok çok şükür sen çalab'a maşşūduma êrdüm bugün (146v2)

D

dervîş olan kişiler 'aceb nite dirile (167v3)

dervîşlik dēdükleri bir 'acāib durağdur (81v3)

dervîşlik maḳāmı ḥāl içinde ḥāl (116v4)

dilsüzler ḥaberini ḳulaḳsuz dīnleyesi (202v5)

dīn ü millet şorarısañ 'āşıklara dīn ne ḥācet (65r6)

dīnün ĩmānuñ varısa ḥor görmegil dervîşleri (198r5)

dost elinden ölürisem hīç gümānsuz gēri gelem (127v3)

dost yüzine bakmağa key şafā-naẓar gerek (105v4)

dost yüzini göricek nice ḳarār ḳılsun cān (159v3)

dostdan ḥaber geldi gine ḳullar yaraḳ êtsün dēmiş (99v3)

dostdan ḥaber şorarısañ gūzāf degüldür dost işi (190v3)

dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek (110r4)

E, Ê

eger gērçek 'āşıkısañ boynuñdağı menşūr nedür (90v3)

eger 'ışkı seversen cān olasin (155v3)

egriligün ḳoyasin toğrı yola gelesin (154r6)

erenler bir deñizdür 'āşık gerek ḫalası (201r3)

erenlerün himmetini ben baña yoldaş eyleyem (134v1)

evvel benem āḥir benem cānlara cān olan benem (130v5)

evvel bize vācib budur eyü ḥulḳ u 'amel gerek (111r3)

evvel ḳadīm öñden şoña zevāli yok sultān benem (135r4)

ēy 'āşıklar ēy 'āşıklar mezheb ü dīn 'ışḳdur baña (60r2)

ēy baña eyü dēyen benem ḳamudan kem-ter (75v6)

ēy baña eyü dēyen benem ḳamudan yavuz (97v6)

ēy beni 'ayıblayan gel beni 'ışḳdan ḳurtar (66v5)

ēy çok ḳitāblar okuyan sen kim ḫutarsın baña daḳ (103r4)

ēy dost bunca ḳıl u ḳāl ne maşşūd ḥod bir ḥaber durur (94r2)

ēy dost seni sevelden 'aḳlum gitdi ḳaldum ben (153v4)

ēy dost seni severem cānumda yērün vardır (87r6)

ēy dün ü gün ḫaḳḳ'ı isteyen bilmez misin ḫaḳ ḳandadır (93r5)

ēy 'ışḳ eri aç gözünjı yēr yüzine eyle naẓar (69r5)

ēy ḳopuzıla çeşte aşluñ nedür ne işde (168r6)

  y sözlerün a  lın bilen gel d   bu söz   andan gelür (73r4)
  y y  renler   y   arda  lar ecel   re   lem birgün (146v7)
  y y  renler   y   arda  lar   oru   ba  a   anday  dum (132r4)
ezel  den vardı c  n  mda bu   ı  k od   (197r2)

G

geldi geçdi    mr  m benüm   ol yıl esüp geçmiş gibi (207v4)
gel  n   şoralum c  nlara    retinden noldı gider (80v6)
ger uluya   rd  n  se    ret na   ı ne  d  r sen  n   (107r2)
gerekmez dünyeyi bize çünki b  k   b  ny  d degül (115v3)
giderdüm ben yol   ıra yavlağ uzamış bir a  a   (62r2)
giren  n   h  li döner ni   nsuz b  -ni   ana (178v3)
gökde peyg  m-berile mi  r  c   kılan benem (126v5)
gönül nite dolana ma     n bulmayınca (163v4)
g  z  m seni g  rmegi    n elüm sa  a   rmegi    n (145v6)

H, H, H

  aber eylen         lara   ı  ka gönül v  ren benem (121v4)
  a    at  n   ma  n  s  n   er  ile bilmediler (78v6)
  a   bir ge  vher yaratdı kendünün   udretinden (152r7)
  a   cih  na t  l  dur kimsene   a     ı bilmez (96r6)
  a     alab  um   a     alab  um sencileyin yok   alab  um (128r6)
  a   n  r         lara her dem n  z  l degül mi (183v7)
  a    dan ba  a nazar oldu   a     apus  n a  ar oldum (145r5)
  a    dan gelen şerbeti i  d  k el-  amd  li  ll  h (161r6)
h    bilmezem ge  ek kim  n   aramuzda geçer   l  m (136v6)
h    bir kişi bilmez bizi biz ne i   n   içindeyüz (96r1)
  o  dur eger yürürisem   ı  k odına yana yana (162v3)

I,   I

  ı  k bezirgeni ser-m   ye c  n   (184v2)
  ı  k erine dünyede ne   ar  r    ne pal  s (99r3)
  ı  k erin  n   g  n  li t  l   p  di   ahdan nev  led  r (92v5)
  ı  k etegin t  tma   gerek      bet zev  l olmaya (59r5)
  ı  k ilin  n     aberin d  sem i  ide misin (156v1)
  ı  k im  m bize gönül cem   at (64r5)
  ı  k ma   am        d  r   ı  k   ad  m ezel  d  r (68r2)
  ı  kdan da  v   kılan kişi h    an  maya h  r   u hev   (57r3)

‘ışkıla biliş cānlara ezel ebed olmayısar (67v2)
 ‘ışksuz ādem dünyede bellü bilün ki yokdur (80r4)
 ‘ışksuzlara vërme ögüt ögüdün den alur degül (116r4)
 ‘ışkuñ aldı benden beni baña seni gerek seni (202r3)
 ‘ışkuñ odı düşdi cāna eritdi yürek yağını (200r6)

İ, ‘İ

iki cihān zindānısa gerek baña bostān ola (58v4)
 ‘ilmünde ġarķ olalı uş ben beni bilmezin (157r1)
 isrāfil şūrı urıla yërün yüzi degşirile (170r5)
 istedüġümü buldum eşkere cān içinde (165v3)
 isteyelüm iş issini bulup görelüm kandanur (76v3)
 işbu vücūdum şehrine bir dem giresim gelür (84r6)
 işidün ey ulu kiçi size benüm haberüm var (72v4)
 işidün ey yārenler eve dervīşler geldi (197v4)
 işidün hey ulular āhır zamān olısar (92r3)
 işit sözümü ey ġāfil dañla seher vaktinde tur (83v2)

K, K

ka’be vü büt-īmān benem çarķ uruban dönen benem (141r1)
 kaçan ol dil-ber benüm gözüme tudaş oldu (184v12)
 kelecı bilen kişinün yüzünü ağ ede bir söz (95r6)
 kem durur yoğsullıķdan niçelerün varlığı (192r3)
 kerem et bir beri bak niķābı yüzünden biraķ (104v6)
 kime göñül vërürisem benümile yār olmadı (206r3)
 kime kim dost gerekise aydayın ne kılasını (180r5)
 kimse döymezi bu nazara ‘ışkıla kim pençe ura (170v7)
 kimün ne zehresi vardur saña kılınç yorutmaġa (179r7)
 koġıl dünya bezegini bu dünya yeldür ya hayāl (117r5)
 koġıl ölüm endişesin ‘aşıklar ölmez bākīdür (77r6)
 koyup naķş u nigārı naķşa yol vërme zinhār (79r6)
 kul pādişāhsuz olmaz pādişāh kulsuz degül (112r7)

L

lā-şerīke okursın şonra şerīk katarsın (150r4)

M

ma’nā berātın aldık uş gine elümüze (177v6)
 ma’nā eri bu yolda melül olası degül (111v4)

menzili ırak bu yoluñ bu yola kim varası (199r2)
 miskānlikde buldılar kimde erlik varısa (164v5)
 muştılañuz ‘āşıklara bu ‘ışk ulu devlet olur (88v1)
 müsülmānam dēyen kişi şartı nedür bilse gerek (108v3)
 müsülmānlar zamāne yatlu oldu (206v6)

N

naşīhat kandīlinden bir işāret göründi (203r5)
 ne dērisem hükümüm yürür elümde fermān dutaram (122v1)
 ne oturursın taş kapuda gör içerü neler gezer (82v6)
 ne söz kelecı dērisem dilüm seni söyleyicek (109r7)
 nēdem ben gönülile benümle bile bir dem durmaz (97r1)
 nēderüz hayāt şuyın cānı yağmaya vèrdük (107v7)
 niçe bir besleyesin bu kıddile kāmēti (199v5)
 niçeler bu dünyede günāhını yuyamaz (98v3)
 nite kim ben beni bildüm yakın bil kim hākk’ı buldum (121r3)
 niteki ol ma’şūkıla ben rāzumı bir eyleyem (143v4)
 niteligüm şorana işit hikāyet (63r7)

O

ol ben sevdüğüm nigār nēdem ol benden fāriğ (101v3)
 ol cān kaçan öliser sen aña cān olasın (160v5)
 ol çalabuñ ‘ışkı benüm bağrumı baş eyledi (191r6)
 ol dost benden yaña hīç bilmezsin nice bakdı (192v3)
 ol dost bize gelmezise ben dostu gērü varayın (151v6)
 ol dostiçün ağlarısam gözüm yaşını kim sile (174v6)
 ol geçidüñ korkusu uş beni yoldan kıdı (194v5)
 on sekiz biñ ‘ālem hākkı cümlesi bir içinde (169v3)

Ö

‘ömrüm beni sen aldaduñ āh nēdeyin ‘ömrüm seni (205r5)

P

pādişāhlık senüñdür heybetüñ var (85v6)
 pādişehler pādişāhı ol ğanī (203v5)

S, Ş

şahhā ol ‘āşık cānına kim dostıla vişāli var (72r2)
 saña dērem ēy velī tır erte namāzına (174r4)
 saña ‘ibret gerekise gel göresin bu sinleri (194r2)

sen bu cihān milkini kâfdan kafa dutduñ tut (62v3)
 sen cânundan geçmedin cânān ārzū kılursın (159r3)
 sen hōd bize bizden yakın görünmezsın hīcāb nedür (82r4)
 seni hāḳḳ'dan yığanı her neyise vēr gider (75r4)
 sensin benüm cânum cânı sensüz ḳarārūm yok durur (88r1)
 sensin kerīm sensin rahīm Allāh saña şundum elüm (125r3)
 sensüz yola girürsem çārem yoğ adım atmağa (56r1)
 söylememek ḥarcısı söylemegün ḥāşşıdur (70r4)
 şüretten gel şıfāta anda ma'nā bulasın (147v2)

Ş

şöyle ḥayrān eyle beni 'ışḳuñ odına yanayın (152v7)
 şükür hāḳḳ'a kim dost bize ayıtdı dost yüzine bak (102v2)

T, Ṭ

teferrüc eyleyü vardum şabāhın sinleri gördüm (144r6)
 tehī görmen siz beni dost yüzün görüp geldüm (133r4)
 ṭoldur bize ḳadeḥi 'ışḳ şarābından ey sākī (193r4)

U

uş gine geldüm ben bunda sır sözün 'ayān eyleyem (120r7)
 uş gine nazar oldu bu bizüm cânumuza (172r5)

V

vuşlat ḥālın aydıserem vuşlat ḥālın bilenlere (164r3)
 vuşlatı olan kişiye bu derdile firāḳ nedür (78r4)

Y

yā ilāhī ger su'āl etsen baña (208r6)
 yandı yüregüm dutuşdı bağrum cigerüm kebāb durur (85r4)
 yavlaḳ 'acāib geldi baña dünyā içinde işbu ḥāl (113r5)
 yene bu bād-ı bahār hoş nev'ile esdi yene (172v7)
 yer gök yaradılmadıñ ḥāḳ bir güher eyledi (185v3)

Z

zihī şīrīn ḥūlu dil-ber durağı revān içinde (176r6)
 zinhār gönül evinde dutma yavuz endīşe (162r3)
 zinhār vèrmegil gönül dünyā pāyına birgün (149v4)

KAYNAKÇA KISALTMALARI

- ADŞS** : İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.
- AG-1** : Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- AG-2** : Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004.
- AİSM** : İbn Arabî, *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Manalarının Keşfi*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- AKY** : Aydın Kayaer, *Yûnus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2010.
- BAİ** : Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996.
- CHT-1** : William Chittick, *Hayal Âlemleri İbn Arabî ve Dinlerin Çeşitliliği Meselesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2003.
- CHT-2** : William Chittick, *Kosmos'taki Tek Hakikat*, Sufi kitap, İstanbul, 2010.
- CHT-3** : William Chittick, *Tasavvuf*, İz yayıncılık, İstanbul, 2008.
- CKH** : Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996.
- CÖ** : Cahit Öztelli, *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012.
- DKKM** : Esat Korkmaz, *Dört Kapı Kırk Makam*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008.
- DLT** : Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lûgati't-Türk (Dizin)*, Çev.:Besim Atalay, TDK Yayınları, Ankara, 2006.
- DPSS** : Prof. Dr. Ahmet İnam, "Yûnus Emre Beytinde Dostların Karşılaşması Üstüne Bir Deneme", *Dialogues in Philosophy and Social Sciences*, July 2008, Volume ¼.
- DS** : *Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1965.
- EC** : Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.
- ETET** : Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2002.
- FG** : Abdülkâdir Geylani, *Fütûhu'l-Gayb*, Âlemlerin Kapısı (Çev.: İ. Aslan, D. Çakır), Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- FKT** : Faruk Kadri Timurtaş, *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
- HA** : Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.
- HHC** : Hasan Hüseyin Cesur, *Yûnus Emre Dîvânı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2010.

- İAAD** : Ali Teknik, “Türk Mutasavvıf Şairlerinde Varlık Anlayışı”, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-2), [2009], sayı: 23.
- İAS** : Suad El- Hakîm, *İbnü’l Arabî Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005.
- İAT** : İbn Arabî M., *Tasavvuf Yolu – İlâhi Tedbirler ve İrfan Aynası*, Çev.: Selahaddin Alpay-Mustafa Varlı, Esmâ Yayınları, İstanbul.
- İFH** : İbn Arabî M., *Füsusu’l-Hikem*, (Çev.: Abdulhalim Şener), Sufi Kitap, İstanbul, 2011.
- İHŞ** : İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti Şifâu’s-sâil* (haz. Süleyman Uludağ), Dergâh yayınları, İstanbul, 1977.
- İMB** : Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.
- KA** : Abdü’r-rezzâk Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- KNR** : Prof. Dr. Robert Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- LXC** : W. Redhouse S. J., *Turkish And English Lexicon New Edition*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.
- MSL** : İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (3 cilt), Kubbealtı Lugatı, İstanbul, 2011.
- MT-1** : Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008.
- MT-2** : Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.
- MT-3** : Mustafa Tatçı, *Risâletü’n-Nushiyye Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.
- MT-4** : Mustafa Tatçı, “Bu yolda acâib çok, Yûnus Emre’nin Bir Şiirinin Yorumu”, *Turkish Studies*, Volume 2/4 Fall 2007.
- MT-5** : Mustafa Tatçı, *Aşk İmâmıdır Bize*, H Yayınları, İstanbul, 2011.
- MTA** : _____ *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1987.
- MTTS** : *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kalem Yayınevi, İstanbul, 2006.
- OSB** : Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- ÖTK** : Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- SCS** : Seyyid Cafer Seccâdî, *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.
- SMI** : Seyyid Mustafa Rasim Efendi, *İstilahât-ı İnsan-ı Kâmil*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.
- STG** : Steingass F., *A comprehensive Persian- English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.
- SU** : Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.
- TDEK** : *Türk Dünyası El Kitabı* (3. Cilt), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1992.
- TEİM** : M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007.

- TN** : A. Mertol Tulum, *Tazarru'nâme*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- TS** : *Tarama Sözlüğü* (8 Cilt), (Haz.: Aksoy Ö. A., Dilçin D.), TDK Yayınları, Ankara, 2009.
- TSB** : Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- TYİ** : Annemarie Schimmel, *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.
- UO** : Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009.
- ZKH** : Zeynep Koyuncu, "Hüsn ü Aşk'ta On Sekiz Sayısı Üzerine", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/7 Fall 2009.

KAYNAKÇA

- Akdağ M., *Türkiye'nin İktisadî ve içtimaî Tarihi*, C: I, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1979.
- Akdemir Y., *Yûnus Emre'de Türkçe*, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2007.
- Akdeniz K., *Tasavvuf ve Marifetullah*, Eskin Matbaası, İstanbul, 1985.
- Akkuş M., *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara, 1995.
- Aksan D., *Yûnus Emre Şiirinin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.
- Altıntaş H., *Erzurumlu İbrahim Hakkı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.
- Altıntaş H., *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.
- _____, *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986.
- Arat R. R., *Kutadgu Bilig III İndeks* (Yûsuf Has Hacib), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1979.
- Arif H., *Yûnus Emre Hayatı ve Şiirleri*, Esmâ Yayınları, İstanbul.
- Âsım Efendi M., *Burhân-ı Katı*, TDK. Yayınları, İstanbul, 2009.
- Asya F., *Yûnus Emre The Great Turkish Mystic- Seçme Makaleler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Ayverdi İ., *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (3 cilt)*, Kubbealtı Lugatı, İstanbul, 2011.
- Bakırcıoğlu N. Z., *Yûnus Emre Dîvânı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010.
- Banarlı N. S., *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C: I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987.
- Banguoğlu T., *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.
- Bayrakdar M., *Yûnus Emre ve Aşk Felsefesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994.
- _____, *Belleten*, Türk Tarih Kurumu, cilt: XIV, sayı: 53, ocak 1950.
- Benazus H., *Yûnus Emre*, Bizim Kitaplar, İstanbul, 2011.
- Bilgin A. A., *Ümmî Sinan Dîvânı* (İnceleme-Metin), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000.
- Bozkurt F., *Türklerin Dili*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Caferoğlu A., *Türk Dili Tarihi*, Enderun Yayınevi, İstanbul, 1984.
- Cahen C., *Osmanlılardan Önce Anadolu* (Çev.: Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.
- Cebecioğlu E., *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Cesur H. H., *Yûnus Emre Dîvânı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2010.
- Ceylan Ö., *Böyle Buyurdu Sufî*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ceylan Ö., *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.

- Chittick W., *Hayal Âlemleri İbn Arabî ve Dinlerin Çeşitliliği Meselesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2003.
- Chittick W., *Kozmos'taki Tek Hakikat* (Çev.: Ömer Çolakoğlu), Sufi Kitap, İstanbul, 2010.
- Chittick W., *Tasavvuf*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Chittick W., *Varolmanın Boyutları* (Çev.: Turan Koç), İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.
- Cin A., *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi, Ali'nin Kısası-yı Yûsuf'u*, TDK Yayınları, Ankara, 2011.
- Cin A., *Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi*, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya, 2012.
- Cûdî Efendi İ., *Lûgat-ı Cûdî* (Haz.: Prof. Dr. İ. Parlatır, B. Tezcan Aksu, N. Tufar), TDK yayınları, Ankara, 2006.
- Çağatay S., *Türk Lehçeleri Örnekleri*, DTCF Yayınları, Ankara, 1977.
- Çağbayır, Y., *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- Çubukçu İ. A., *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- Çukurlu T., *Yûnus Emre Divân'ında Teşbih*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2010.
- _____, *Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1965.
- Develi H., *Osmanlı Türkçesi Klavuzu 2*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Devellioğlu F., *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 2007.
- Dilçin C., *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.
- Doğramacı M., *Bizim Yûnus*, Kitsan Kitap Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2005.
- Durmaz C., *Yûnus Emre Dîvânı'nda ve Risâletü'n-Nushiyye'de Kelime Grupları ve Söz varlığı*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2008.
- Eraslan K., *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2012.
- Ergin M., *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*, TDK Yayınları, Ankara, 1991
- Ergin M., *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1985.
- Ergin M., *(Üniversiteler İçin) Türk Dili*, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul, 1988.
- Ergüven A. R., *Yûnus Emre*, Berfin Yayınları, İstanbul, 2001.
- Frager R., *Kalp Nefs ve Ruh* (Çev.: İbrahim Kapaklıkaya), Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011
- Fuat M., *Yûnus Emre*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
- Geylani A., *Fütûhu'l-Gayb, Âlemlerin Kapısı* (Çev.: İ. Aslan, D. Çakır), Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Gölpınarlı A., *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Gölpınarlı A., *Yûnus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

- Gölpınarlı A., *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992.
- Gülensoy T., *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (2 Cilt)*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.
- Gülsevin G., *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.
- Günay U., Horata O., *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009.
- Güzel R., *Yûnus Emre Dîvânı*, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Hacıeminoğlu N., *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Hassan Ü., Berktaş H., Ödekan A., *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
- Hatemi H., *Kopuz ile Çeşte*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- _____, *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı (Haz.: Hamiye Doğan, Dursun Gümüsoğlu), Ankara, 2010.
- İbrahim Cûdî Efendi, *Lûgat-ı Cûdî* (Haz.: Prof. Dr. İsmail Parlatır, Belgin Tezcan Aksu, Nicolai Tufar), TDK Yayınları, Ankara, 2006.
- İbn Arabî M., *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Manalarının Keşfi*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- İbn Arabî M., *Fena Risâlesi*, (Çev.: Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- İbn Arabî M., *Füsusu'l-Hikem*, (Çev.: Abdulhalim Şener), Sufi Kitap, İstanbul, 2011.
- İbn Arabî M., *Fütûhat-ı Mekkiyye'den Altın Sayfalar*, (Çev.: Naim Erdoğan), Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- İbn Arabî M., *Nefsini Bilen Rabbini Bilir – Varlık, Yokluk ve Nefsin Mertebeleri*, (Çev.: M. Esad Erbîlî), Hayykitap, İstanbul, 2011.
- İbn Arabî M., *Nefsin Terbiyesi*, (Çev.: Selahaddin Alpay), Kırkambar Yayınları, İstanbul, 2011.
- İbn Arabî M., *Nurlar Hazinesi*, (Çev.: Prof. Dr. Mehmet Demirci), İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- İbn Arabî M., *Özün Özü*, (Çev.: İsmail Hakkı Bursevî), Hayykitap, İstanbul, 2011.
- İbn Arabî M., *Tasavvuf Yolu – İlâhi Tedbirler ve İrfan Aynası*, (Çev.: Selahaddin Alpay-Mustafa Varlı), Esmâ Yayınları, İstanbul.
- İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti Şifâu's-sâil* (Haz.: Süleyman Uludağ), Dergâh yayınları, İstanbul, 1977.
- İmam-ı Gazâlî, *Âbidler Yolu* (Çev.: Yaman Arıkan), Dede Korkut Yayınları, İstanbul, 1968.
- İmam-ı Gazâlî, *Tasavvufun Esasları* (Çev.: Ramazan Yıldız), Şâmil Yayınevi, İstanbul.
- Kabahasanoğlu V., *Yûnus Emre'nin Şiirine Çağdaş Bir Yaklaşım*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1993.

- Kafesoğlu İ., *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.
- Kara F., “Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011.
- Karahan L., *Kıssa-i Yûsuf*, TDK Yayınları, Ankara, 1984.
- Karahan L., *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.
- Karamanlioğlu A. F., *Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara, 1989.
- _____, Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Yûnus Emre Hayatı ve Şiirleri*, Karaman Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., Karaman, 2008.
- Kâşânî A., *Tasavvuf Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Kayaer A., *Yûnus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2010.
- Kılıç M. E., *Sufi ve Şiir, Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2011.
- Kılıç M. E., *Tasavvufa Giriş*, Sufi Kitap, İstanbul, 2012.
- Koyuncu Z., “Hüsn ü Aşk'ta On Sekiz Sayısı Üzerine”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/7 Fall 2009.
- Korkmaz E., *Dört Kapı Kırk Makam*; Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Korkmaz Z., “Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven; -vuz/-vüz Şahıs ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları”, *TDAY Belleten*, 1964, s. 43-65.
- Korkmaz Z., “Selçuklu Türkçesinin Genel Yapısı”, *TDAY Belleten*, Ankara, 1962, s. 17-34.
- Korkmaz Z., *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- Korkmaz Z., *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.
- Korkmaz Z., “Türkiye Türkçesinde İktidar ve İmkân Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri”, *TDAY Belleten*, Ankara, 1960, s. 107-124.
- Korkmaz Z., “Yûnus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri”, *Türkoloji V/1*, Ankara, 1973, s. 13-20.
- Köprülü M. F., *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2004.
- Köprülü M. F., *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986.
- Köprülü M. F., *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007.
- Kul Sadi, *İrfan ve Yûnus Emre*, Petek Yayınları, İstanbul, 1983.
- Kunter H. B., *Yûnus Emre Bilgiler- Belgeler*, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir, 1990.
- Kurnaz C., *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996.
- Kurnaz C., Tatçı M., *Yesevîlik Bilgisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000.
- _____, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991.

- Mahmud K., *Dîvânü Lûgati't-Türk (Dizin)*, C: IV, Çev.: Atalay B., TDK Yayınları, Ankara, 2006.
- Mengi M., *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2002.
- _____, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kalem Yayınevi, İstanbul, 2006.
- _____, *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1987.
- Mütercim Asım Efendi, *Burhân-ı Katı* (Haz.: Prof. Dr. Mürsel Öztürk, Dr. Derya Örs), TDK Yayınları, İstanbul, 2009.
- Nişanyan S., *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ocak A. Y., *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Ocak A. Y., *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996.
- Ocak A. Y., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.
- Ocak A. Y., *Menâkıbnâmeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- Ocak A. Y., *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- Ocak A. Y., *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Özkan M., *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Özkan M., "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Türk Dili", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002.
- Özön M.N., *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1987.
- Öztelli C., *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012.
- Pala İ., *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.
- S. Muhammed Saki Haşimî, *Arifler Yolunun Edepleri*, Semerkand Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2004.
- Sami Ş., *Kâmûs-ı Türkî*, (Önsöz Prof. Dr. Ömer Faruk Akün), Kapı Yayınları, İstanbul, 2004.
- Schimmel A., *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Schimmel A., *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Seccâdî S. C., *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.
- Seyyid Mustafa Rasim Efendi, *İstilahâhât-ı İnsan-ı Kâmil*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.
- Steingass F., *A comprehensive Persian- English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Suad El- Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005.
- _____, *Tarama Sözlüğü (8 Cilt)*, (Haz.: Aksoy Ö. A., Dilçin D.), TDK Yayınları, Ankara, 2009.

- Tatçı M., *Aşk Bir güneşe Benzer*, H Yayınları, İstanbul, 2009.
- Tatçı M., *Aşk İmâmdır Bize*, H Yayınları, İstanbul, 2011.
- Tatçı M., “Bu yolda acâib çok, Yûnus Emre’nin Bir Şiirinin Yorumu”, *Turkish Studies*, Volume 2/4 Fall 2007.
- Tatçı M., *Dervişler Hümâ Kuşu*, H Yayınları, İstanbul, 2009.
- Tatçı M., *Risâletü ’n-Nushiyye Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.
- Tatçı M., *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008.
- Tatçı M., *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.
- Tatçı M., *Yûnus Emre Şerhleri*, H Yayınları, İstanbul, 2008.
- Teknik A., “Türk Mutasavvıf Şairlerinde Varlık Anlayışı”, *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü ’l-Arabî Özel Sayısı-2)*, [2009], sayı: 23.
- Tepeli Y., *Süheyl ü Nev-bahâr (Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No. : 898, Erzurum, 1999.
- Timurtaş F. K., *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- Timurtaş F. K., *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.
- Toparlı R., *İrşâdü ’l-Mülûk Ve ’s-Selâtîn*, TDK Yayınları, Ankara, 1992.
- Toprak B., *Yûnus Emre Dîvânı*, Eskişehir Odunpazarı Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- Toprak B., *Yûnus Emre Dîvânı*, Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2004.
- Tulum A. M., *Tazarru’nâme*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Tuna O. N., “Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller” *TDAY Belleten*, 1960, TDK Yayınları, Ankara, s. 213-282.
- Turan O., *Selçuklular ve İslamiyet*, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1980.
- Türer O., *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1995.
- _____, *Türk Dünyası El Kitabı (3. Cilt)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1992.
- Uludağ S., *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.
- _____, *Uluslararası Yûnus Emre Sempozyumu Bildirileri (Ankara 7-10 Ekim 1991)*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını- Sayı:69, Ankara, 1995.
- Umar B., *Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi*, İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.
- Von Gabain A., *Eski Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2003.
- W. Redhouse S. J., *Turkish And English Lexicon New Edition*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Yağmur S., *Yûnus Emre Dîvânı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.

- Yardımlı M. N., *Yûnus Emre Dîvânı, Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006.
- _____, *Yazım Klavuzu*, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- Yesirgil N., *Yûnus Emre*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1963.
- Yetkin Ç., *İktidara Karşı Türk Direniş ve Devrimleri*, C: I, Müdafaa-i Hukuk Yayınevi, Antalya, 2007.
- Yelten M., *Şirvanlı Mahmud, Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara, 1998.
- Yıldız O., *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002.
- Yıldız O., “Eski Anadolu Türkçesinde Yeterlik Fiillerinin Fonetik Durumu”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012.
- Yıldız O., *Yûsuf u Züleyha (Dâstân-ı Yûsuf)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008.
- _____, *Yûnus Emre Dîvânı (Tıpkıbasım)*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991.
- Zelyut R., *Türk Aleviliği*, Kripto Kitaplar, Ankara, 2009.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Vasfi BABACAN

Doğum Tarihi ve Yeri : 27/11/1976 - Ödemiş/İZMİR

Medeni Durumu : Bekâr

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Ödemiş Lisesi/İZMİR

Lisans Diploması : Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Konusu : Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ı, (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

E-Mail : vebacan@mynet.com